

שבוע פרשת משפטים

(04 - 10 February 2024)

כ"ה שבט - א' אדר ראשון תשפ"ד

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להנחת תפילין במשך כל היום כולו (מנין החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמנחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

בְּכֹל לְבַבְכֶם וּבְכֹל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִמֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דַגְגָּךְ וְתִירֶשֶׁךְ וְיִצְהַרְךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדֶךָ לְבַהֲמֹתֶךָ, וְאִכְלֹתָ וּשְׂבַעְתָּ: הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְהָרָה אִפֵּי יְיָ בְכֶם וְעֲצַר אֶת הַשְּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטָּר וְהִאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וְאֲבַרְתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָחָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם: וּשְׂמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם: וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְרָהָם לְתַת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשְּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כַּנְפֵי בְגָדֵיהֶם לְדַרְתָּם, וְנָתַנוּ עַל־צִיצִית הַכַּנֵּף פִּתִּיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהִייתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵן:

נכון לזמננו קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבֵּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָ לְרַעַד בְּמִוֶּדֶ: מַעֲוָה לְהַתְּפַלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוֹר תְּהִלִּים כְּפִי שְׂמֵתִי לִימֵי הַחֹדֶשׁ. יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלֵּינוּ אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹרְתְךָ: אֵךְ צְדִיקִים יִדְּרוּ לְשִׁמְךָ, וְשִׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנֶיךָ:

טוב להרגיל עצמנו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם, שֶׁהַחֲזַרְתָּ בִּי נַשְׁמַתִּי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוֵּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִילִין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוֵּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִילִין:

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיכרך. **בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:**

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתָ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכֹל לְבַבְךָ, וּבְכֹל נַפְשְׁךָ, וּבְכֹל מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ הַיּוֹם, עַל לְבַבְךָ: וְשָׁנַתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּקְשַׁרְתֶּם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ שְׁמַעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹד,

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . . שכן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו היו ברשותו ואחריותו ויניחם בהדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו יהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכג

המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר בגלות:

א שיר המעלות אליך נשאתי את
עיני הישבי בשמים: ב הנה כעיני
עבדים אל יד אדונייהם כעיני
שפחה אל יד גברתה בן עינינו אל
יי אלהינו עד שיחננו: ג חננו יי חננו
כי רב שבענו בוז: ד רבת שבעה לה
נפשנו הלעג השאננים הבוז לגאי
יונים:

קכב

מספר המשורר משבח ירושלים והניסים שנעשו בירושלים:

א שיר המעלות לדוד שמחתי באמרים לי בית יי גלך:
ב עמדות היו רגלינו בשערך ירושלים: ג ירושלים
הבנויה בעיר שחברה לה יחדו: ד ששם עלו שבטים
שבט־יהודה עדות לישראל להדות לשם יי: ה כי שמה
ישבו כסאות למשפט כסאות, לבית דוד: ו שאלו
שלוש ירושלים ישליו אהבך: ז יהי־שלום בחילך
שלוה בארמנותיך: ח למען אחי ורעי אדברה־נא
שלום בך: ט למען בית־יי אלהינו אבקשה טוב לך:

נקודות משיחות קודש - מזמור קכב מתוך "תהילות מנחם"

ג-ח - ירושלים הבנויה כעיר שחוכרה לה יחדו. . שאלו שלום ירושלים ישלו אוהבך. יהי שלום בחילך שלוה בארמנותיך. למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך

ד. ההוראה מהנ"ל לכאן"א מישראל: כשם שבמזמור כאן מוזכר ענין ה"שלום" כמה פעמים, כמו כן צריכה להיות ההתעסקות בפעולות של אהבת ישראל כמה פעמים. וגם אם קרה שהאדם ניסה פעם אחת להשפיע על הזולת ולא הצליח, אין לו להתעייף ולחשוב שהוא כבר עשה את שלו, ואת השאר יעשה מישהו אחר, אלא עליו להתעסק עם הזולת כמה פעמים עד שישפיע עליו.

וגם אם לאחרי כל זה, הוא לא הצליח לפועל על הזולת (ובפרט לא באופן של "טרם כלה לדבר"¹), הנה זה צריך לעורר אצלו חשבון נפש, שמא לא פעל כדבעי, שהרי הובטחנו² ש"דברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב ופועלים פעולתם".

וכאשר יתבונן בזה (שכנראה הדברים שלו לא יצאו מפנימיות לבו) באופן של "הוי שפל רוח בפני כל האדם"³, אזי בפעם הבאה יצאו דבריו מן הלב ויפעלו פעולתם. ועל ידי זה נזכה בקרוב ממש לגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו⁴.

(1) חיי שרה כד, טו.

(2) ע"ד מארז"ל (ברכות ו, סע"ב) "כל אדם שיש בו יראת שמים דבריו נשמעין". וראה ספר הישר לר"ת ש"ג. הובא בשל"ה סט, א.

(3) אבות פ"ד מ"י.

(4) משיחת כ' מרחשון ה'תשמ"ב.

תוכן עניינים

מתורת רבותינו נשיאי הב"ד

אדמו"ר הזקן

- 229..... שולחן ערוך עם הערות וצייונים
 230..... שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי'
 233..... תורה אור

אדמו"ר האמצעי

- 237..... תורת חיים.

אדמו"ר ה'צמח צדק'

- 238..... דרך מצוותיך.

אדמו"ר מוהר"ש

- 239..... תורת שמואל תרל"ג.

אדמו"ר מוהרש"ב

- 240..... ספר המאמרים - המשך תער"ב.

אדמו"ר מוהרי"צ

- 241..... ספר המאמרים - תרפ"ט
 242..... לקוטי דיבורים - בלה"ק.
 245..... רשימת המאסר
 248..... אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ.

הוספות

- 42..... ילקוט לוי יצחק על התורה
 44..... נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח.
 187..... נביאים וכתובים.
 197..... עין יעקב - מסכת ברכות
 249..... נקודה משיחת קודש מעובדת
 250..... חומש לקריאה בציבור
 261..... קריאת התורה למנחה בשבת קודש
 262..... לוח זמנים
 263..... סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

- ד"ה והיה מדי חודש בחודשו
 ש"פ משפטים, ב' דראש חודש אדר ראשון, ה'תש"ל..... 5

התוועדות

- שיחת ש"פ משפטים, בדר"ח אדר ראשון, ה'תש"ל..... 22

לקוטי שיחות

- פרשת משפטים, כרך כא, ב..... 33
 פרשת משפטים, כרך כא, ג..... 36

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

- 45..... חומש יומי - פרשת משפטים
 76..... לוח לתהלים היומי
 77..... תניא יומי
 87..... לוח 'היום יום'

רמב"ם

- 90..... הלכה יומית לעיון ברמב"ם
 94..... שלושה פרקים ליום
 156..... פרק אחד ליום
 185..... ספר המצוות

לימוד מוחולק לפי ימים

- 189..... משניות עם ביאור קהתי - מסכת כתובות
 198..... גמרא עם ביאור - מסכת בבא קמא
 230..... שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי'

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור,
 שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

נאמר בנבואת ישעיה והיא הפטרת שבת ראש חודש:

1 וְהָיָה לַעֲתִיד לְבוֹא, בַּיּוֹם הַמְּשִׁיחַ מְדִי חֲדָשׁ בְּחֻדְשׁוֹ וּמְדֵי שַׁבָּת
2 בְּשַׁבְּתוֹ יָבוֹא כָּל בְּשָׂר לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנָיו אָמַר
3 ה'1. הִנֵּה מֵה שְׁנֵאָמַר כֹּאן יָבוֹא כָּל בְּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנָיו,
4 לְפָנָיו ה' בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ הוּא
5 בְּדוֹגְמַת מֵה שְׁנֵאָמַר בְּפָרְשַׁת
6 הַשְּׂבוּעַ פִּרְשַׁת מִשְׁפָּטִים בְּהַצִּיּוּוֹי
7 לְעֵלּוֹת לְרַגְל לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ,
8 שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּשָׁנָה בְּחַג הַפֶּסַח,
9 בְּחַג הַשְּׂבוּעוֹת וּבְחַג הַסּוּכוֹת יֵרָאֶה
10 כָּל זְכוּרָךְ גו'2, יִירָאוּ לְפָנָיו ה' כֹּל
11 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַזְּכֹרִים שְׁהָרִי אֵיתָא
12 מוֹבָא בְּגִמְרָא3 כְּשֵׁם שְׁבָא
13 הַעוֹלָה לְרַגְל לְרֵאשׁוֹת אֶת הָאֱלֹקוֹת
14 בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ כִּף בָּא לִירֵאשׁוֹת
15 לְפָנָיו ה', וְדוֹקָא עַל יְדֵי הֵרָאִיָּה
16 (שְׁגָדְלָה מַעְלָתָהּ שֶׁל הָרֵאִיָּה
17 לְגַבֵּי שְׁמִיעָה, שְׁדוּקָא עַל
18 יְדָה כֹּאשֶׁר הָאֲדָם רוֹאֵה דְבַר בְּמוֹ
19 עֵינָיו נַעֲשִׂית וּוְדָאוֹת
20 וְהִתְאַמְתוֹת הַכִּי עֲמוּקָה4
21 בְּקִיּוּמוֹ שֶׁל הַדְּבַר לְלֹא נִתְּנָת מִקּוֹם
22 כֻּלָּל לְפַקְדוֹן וּסְפָק, בְּשׁוּנָה מִדְּבָרִים
23 שְׁקִיבֵל בְּאִמְצָעוֹת שְׁמִיעָה שְׁאִין לוֹ
24 בְּהֵם וּוְדָאוֹת וְהִתְאַמְתוֹת עֲמוּקָה וַיְכוּל
25 לְהִיּוֹת לוֹ סְפָק בְּאִמְתוּת הַדְּבָרִים),
26 וְכֹאשֶׁר רוֹאִים אֶת גִּילּוֹי הָאֱלֹקוֹת
27 (בְּעֵלְיָה לְרַגְל לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ) בְּאִים
28 לְהִשְׁתַּחֲוֹאָה לְפָנָיו ה', שְׁהוּא
29 עֲנִין הַבֵּיטוּל (בְּמִבּוֹאָר
30 בְּלִקוּטֵי תוֹרָה סוֹף פִּרְשַׁת
31 בְּרָכָה5),
32 אֲמָנָם, כָּל זֶה רֵאִית גִּילּוֹי
33 הָאֱלֹקוֹת בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ וְהַבֵּיטוּל שְׁבֹא
34 בְּעַקְבוֹת רֵאִיָּה זֶה הִנֵּה בְּזִמְן שְׁבִית

ביאור בדרך אפשר

36 הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קָיִים, אֲכָל מִשְׁחָרְבַּ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אִין אָנוּ
37 יְכוּלִים לְעֵלּוֹת לְרַגְל וְלֵרֵאשׁוֹת לְפָנָיו ה' בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ (וּבְמִילָא אִין
38 אָנוּ יְכוּלִים) וְלְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנָיו6 וְלִבְיִטוּל הָאֲמוּר. וְעַל זֶה
39 נֵאמַר שְׁלַעֲתִיד לָבֹא כְּשִׁיבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ מִחֻדֵּשׁ יָבוֹא כָּל בְּשָׂר
40 לְהִשְׁתַּחֲוֹת, וְעוֹד יוֹתֵר מִמְּכֹמוֹ
41 שְׁהָיָה קוֹרְם, לְפָנָיו חוֹרְבֵן הַבַּיִת,
42 וַיְכוּאוּ לֹא רַק שְׁלֹשׁ פְּעָמִים
43 בְּשָׁנָה, אֲלָא מְדֵי חֲדָשׁ
44 בְּחֻדְשׁוֹ וּמְדֵי שַׁבָּת בְּשַׁבְּתוֹ7.
45 וְכִדְאִיתָא כְּמוֹבָא בְּלִקוּט
46 בְּמִדְרַשׁ יִלְקוּט שְׁמַעוֹנִי8 סוֹף
47 יִשְׁעִיָּה8 עַל הַפְּסוּק9 בְּתַהֲלִים
48 מְתֵי אָבּוּא וְאָרְאָה פְּנֵי
49 אֱלֹקִים, אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל, רְבוֹנוֹ
50 שֶׁל עוֹלָם, אֵימְתֵי אֲתָהּ
51 מִחֲזִיר לָנוּ אֶת הַכְּבוֹד שְׁהֵיִינוּ
52 עוֹלִים בְּשִׁלְשֹׁת פְּעָמֵי רַגְלִים
53 וְרוֹאִים אֶת הַשְּׂכִינָה, אָמַר
54 לְהֵם הַקְּבָ"ה, בְּנֵי, בְּעוֹלָם
55 בּוֹמֵן הִזָּה הֵייתֶם עוֹלִים בְּשָׁנָה
56 שְׁלֹשׁ פְּעָמִים, כְּשִׁיגִיעַ הַקֶּץ
57 הַסּוֹף וְהַסִּיּוֹם שֶׁל הַגְּלוּת [שְׁזָהוּ
58 לְאַחֲרֵי שְׁתֵּהִיָּה שְׂרִיפַת כְּתָלֵי
59 הַגְּלוּת (דִּי גְלוּת וּוְעָנַט וּוְעָלָן
60 פֶּאֶרְבְּרַעְנַט וּוְעָרְן הַקִּירוֹת שֶׁל

בס"ד. שבת פרשת משפטים, ב' דראש חודש אדר ראשון, ה'תש"ל (הנחה בלתי מוגה)

1 וְהָיָה מְדֵי חֲדָשׁ בְּחֻדְשׁוֹ וּמְדֵי שַׁבָּת בְּשַׁבְּתוֹ
2 יָבוֹא כָּל בְּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנָיו אָמַר ה'1.
3 הִנֵּה מֵה שְׁנֵאָמַר יָבוֹא כָּל בְּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנָיו,
4 הוּא בְּדוֹגְמַת מֵה שְׁנֵאָמַר בְּפָרְשַׁת הַשְּׂבוּעַ
5 בְּהַצִּיּוּוֹי לְעֵלּוֹת לְרַגְל לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ, שְׁלֹשׁ
6 פְּעָמִים בְּשָׁנָה יֵרָאֶה כָּל זְכוּרָךְ גו'2, שְׁהָרִי אֵיתָא
7 בְּגִמְרָא3 כְּשֵׁם שְׁבָא לְרֵאשׁוֹת כִּף בָּא לִירֵאשׁוֹת,
8 וְדוֹקָא עַל יְדֵי הֵרָאִיָּה (שְׁגָדְלָה מַעְלָתָהּ לְגַבֵּי
9 שְׁמִיעָה, שְׁדוּקָא עַל יְדָה נַעֲשִׂית וּוְדָאוֹת
10 וְהִתְאַמְתוֹת הַכִּי עֲמוּקָה4) בְּאִים לְהִשְׁתַּחֲוֹאָה,
11 שְׁהוּא עֲנִין הַבֵּיטוּל (בְּמִבּוֹאָר בְּלִקוּטֵי תוֹרָה סוֹף
12 פִּרְשַׁת בְּרָכָה5). אֲמָנָם, כָּל זֶה הִנֵּה בְּזִמְן שְׁבִית
13 הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קָיִים, אֲכָל מִשְׁחָרְבַּ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ,
14 אִין אָנוּ יְכוּלִים לְעֵלּוֹת וְלֵרֵאשׁוֹת (וּבְמִילָא אִין אָנוּ יְכוּלִים) וְלְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנָיו6.
15 וְעַל זֶה נֵאמַר שְׁלַעֲתִיד לָבֹא כָּל בְּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת, וְעוֹד יוֹתֵר מִמְּכֹמוֹ שְׁהָיָה
16 קוֹרְם, לֹא רַק שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּשָׁנָה, אֲלָא מְדֵי חֲדָשׁ בְּחֻדְשׁוֹ וּמְדֵי שַׁבָּת
17 בְּשַׁבְּתוֹ7. וְכִדְאִיתָא בְּלִקוּט סוֹף יִשְׁעִיָּה8 עַל הַפְּסוּק9 מְתֵי אָבּוּא וְאָרְאָה פְּנֵי
18 אֱלֹקִים, אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל, רְבוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֵימְתֵי אֲתָהּ מִחֲזִיר לָנוּ אֶת הַכְּבוֹד
19 שְׁהֵיִינוּ עוֹלִים בְּשִׁלְשֹׁת פְּעָמֵי רַגְלִים וְרוֹאִים אֶת הַשְּׂכִינָה, אָמַר לְהֵם הַקְּבָ"ה,
20 בְּנֵי, בְּעוֹלָם הִזָּה הֵייתֶם עוֹלִים בְּשָׁנָה שְׁלֹשׁ פְּעָמִים, כְּשִׁיגִיעַ הַקֶּץ [שְׁזָהוּ
21 לְאַחֲרֵי שְׁתֵּהִיָּה שְׂרִיפַת כְּתָלֵי הַגְּלוּת (דִּי גְלוּת וּוְעָנַט וּוְעָלָן פֶּאֶרְבְּרַעְנַט וּוְעָרְן)]

(1 ישע'י סו, כג. 2) פרשתנו כג, יז. 3) חגיגה ב, א. 4) ראה גם תו"א פרשתנו עה, א. 5) סד"ה והי' מדי חדש בחדשו (צו, ד). 6) נוסח תפלת מוסף דיו"ט. 7) ראה ד"ה והי' מדי חדש בחדשו תר"ל (ספר המאמרים תר"ל ע' רנו ואילך). ד"ה שלש פעמים בשנה דש"פ משפטים תרל"ב ותרע"ח (ספר המאמרים תרל"ב ח"א ע' נט ואילך. תרע"ח ע' קעב ואילך). 8) רמז תקיד בסופה. 9) תהלים מב, ג.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

42 הפית, ולא רק בזמן בית ראשון, אלא גם בזמן בית שני
 43 שָׁבוּ על תקופת בית שני נֶאֱמַר¹³ נבואת חגי וְאֶפְכָּדָה חֶסֶר ה'
 44 (ובלשון הגמרא "זרעה בו ואכבר וקרנין ואכברה, מאי שנא דמחוסר ה"א
 45 אלו חמשה דברים שהיו בין מקדש ראשון למקדש שני ואלו הן ארון וכפורת

46 וכרובים אש ושכינה ורוח הקודש

47 ואורים ותומים", וְהִינֵנּוּ¹⁴, ופירוש

48 הדברים על פי הפנימיות הוא שְׁלֹא

49 הָיָה מְאִיר בבית שני גִּילּוֹי ה'

50 עֵילָאָה, רק ה' תַּמְאָה, שם הוי'

51 מורכב מארבע אותיות י', ה', ר', ה'

52 והאות ה' הראשונה נקראת ה' עליונה

53 כי היא קשורה לדרגות יותר עליונות

54 באלוקות, והשנייה נקראת ה' תחתונה

55 כי היא קשורה לדרגות יותר נמוכות,

56 ובבית המקדש השני לא הייתה הארת

57 ה' עֵילָאָה אלא רק הארת ה' תַּמְאָה

58 וְגַם זֶה הָיָה בְּהֶעֱלֵם ולא בגילוי

59 כפי שהאלוקות האירה בגילוי בבית

60 המקדש הראשון, וּמִזָּה מכך שרמת

61 גילוי האלוקות בבית המקדש השני

62 הייתה פחות מאשר בבית הראשון

63 מוכן, שְׁמַעְלַת הַהִשְׁתַּחֲוָא

64 והביטול לאלוקות של העולים לרגל

65 שְׁבִיבִית שְׁנֵי לֹא הִיְתָה כְּמוֹ

66 מַעְלַת הַהִשְׁתַּחֲוָא והביטול

67 שְׁבִיבִית רֵאשׁוֹן, שְׁהִמְקוֹם

68 שְׁשֵׁם בָּא לְרֵאוֹת, שֶׁהוּא

69 המקום ומה שיש בו הפועל אֵת

70 הַהִשְׁתַּחֲוָא, הָיָה בבית ראשון

71 נִעְלָה יוֹתֵר מֵאִשֶׁר בבית שני. וְזִמְנָן

72 הַשְּׁלִישִׁי בעניין העלייה לרגל הוּא

73 שְׁכַשְׁיבּוּא הַקָּץ הסוף של הגלות

74 ותבוא הגאולה, שְׁאֵז בּוֹמֵן הגאולה

75 תְּהִיָּה רֵאִיָּה וְהַשְׁתַּחֲוָא של

76 בני ישראל בבית המקדש בְּכָל שַׁבַּת

77 וְרֵאשׁ חֲדָשׁ, וְעוֹד זֹאת,

78 שְׁכַלְלוֹת הָרֵאִיָּה

79 וְהַהִשְׁתַּחֲוָא (גַּם בְּשִׁלְשׁ

1 הגלות ישרוף) לְגַמְרִי, שְׁזָהוּ קֶץ הַגְּלוּת, וְתַתְּחִיל הָאֲתַחְלָתָא
 2 דְּגֵאוּלָּה, ההתחלה של הגאולה וְכִמּוֹ שְׁכַתּוּב בְּרַמְבַּ"ם¹⁰ לגבי סדר
 3 הדברים בסיום הגלות והתחלת הגאולה יַעֲמוּד מִלֶּךָ מִבֵּית דָּוִד הוֹגָה
 4 בַתּוֹרָה וְעוֹסֵק בְּמִצְוֹת כְּדוֹד אָבִיו וְכוּ' וְיִכּוּף כָּל יִשְׂרָאֵל

5 לִילָף בָּהּ בְּדֶרֶךְ הַתּוֹרָה וְלִתְזַק

6 בְּדִקְקָה הַדְּבָרִים שֶׁצָּרִיכִים תִּיקוֹן

7 וְחִיוּק וְיִלְחוּם מִלְחַמַּת ה' וְכוּ' 2

8 וְהַצְלִיחַ וּבָנָה מִקְדָּשׁ בְּמִקוֹמוֹ 3

9 וְקִבֵּץ נְדָחֵי יִשְׂרָאֵל, שְׁזוּהִי 4

10 הַגְּאוּלָּה הָאֲמִיתִית וְהַשְּׁלִימָה, 5

11 הַגָּה אֶזַּן אֲתֶם עֲתִידִים לֵהִיּוֹת 6

12 עוֹלָמִים שֵׁם כָּכֵל חֲדָשׁ וְחֲדָשׁ, 7

13 שְׁנֵאֱמַר וְהָיָה מְדֵי חֲדָשׁ 8

14 בְּחֲדָשׁוֹ וְגו', שְׁאֵז תְּהִיָּה 9

15 הַעֲלִיָּה לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ לִירֵאוֹת 10

16 וְלַהִשְׁתַּחֲוֹת בְּכָל שַׁבַּת וְרֵאשׁ 11

17 חֲדָשׁ וְלֹא רק שלוש פעמים בשנה.

18 וְהַקְּשָׁה בִּפְלִקוּט¹¹, הַיֵּאָף 12

19 בָּאִים בְּרֵאשׁ חֲדָשׁ וּבְשַׁבַּת 13

20 מִסוּף הָעוֹלָם והרי הנסיעה

21 וההליכה מחוץ לתחום שבת אסורה,

22 וּמִבְּאָר, שְׁהָעֵבִים העננים בָּאִים 14

23 וְטוֹעֲנִים אוֹתָם וּמִבְּאִים 15

24 אוֹתָם לִירֵוִשָׁלַיִם כּוּ', והוא 16

25 שְׁהִנְבִיא יִשְׁעִיה מְקַלְסֵן מְקַלֵּס 17

26 ומשבח את בני ישראל, ואומר מִי¹²

27 אֵלָה כְּעַב כְּמוֹ עֲנֵן תְּעוֹפִינָה 18

28 וְכִינּוּיִם שַׁעֲפוֹת אֵל 19

29 אַרְוֹבוֹתֵיהֶם.

30 וְנִמְצָא שְׁכַלְלוֹת יֵשׁ בְּזָה 20

31 בעניין העלייה לרגל לבית המקדש

32 שְׁלֹשָׁה זְמַנִּים שׁוּנִים. זְמַן 21

33 הָאֶחָד הוּא יְמוֹת הַחֹל, 22

34 שְׂאִינָם שַׁבַּת וְחֲדָשׁ, לֹא שַׁבַּת 23

35 וְלֹא רֵאשׁ חֲדָשׁ, שְׁבָהֶם גַּם 24

36 לְעֵתִיד לְבֹא לֹא תְהִיָּה 25

37 הַעֲבוּדָה דְּלַעְלוֹת וְלִירֵאוֹת 26

38 וְלַהִשְׁתַּחֲוֹת בבית המקדש. זְמַן 27

39 הַשְּׁנֵי הוּא בְּשִׁלְשׁ רְגָלִים, 28

40 פסח, שבועות וסוכות, שְׁבָהֶם 29

41 הִיְתָה הַעֲלִיָּה לְרָגֵל בְּזִמְנָן 30

לְגַמְרִי, שְׁזָהוּ קֶץ הַגְּלוּת, וְתַתְּחִיל הָאֲתַחְלָתָא
 דְּגֵאוּלָּה, וְכִמּוֹ שְׁכַתּוּב בְּרַמְבַּ"ם¹⁰ יַעֲמוּד מִלֶּךָ
 מִבֵּית דָּוִד הוֹגָה בַתּוֹרָה וְעוֹסֵק בְּמִצְוֹת כְּדוֹד
 אָבִיו וְכוּ' וְיִכּוּף כָּל יִשְׂרָאֵל לִילָף בָּהּ וְלִתְזַק
 בְּדִקְקָה וְיִלְחוּם מִלְחַמַּת ה' וְכוּ' וְהַצְלִיחַ וּבָנָה
 מִקְדָּשׁ בְּמִקוֹמוֹ וְקִבֵּץ נְדָחֵי יִשְׂרָאֵל, שְׁזוּהִי
 הַגְּאוּלָּה הָאֲמִיתִית וְהַשְּׁלִימָה, הַגָּה אֶזַּן אֲתֶם
 עֲתִידִים לֵהִיּוֹת עוֹלָמִים שֵׁם כָּכֵל חֲדָשׁ וְחֲדָשׁ,
 שְׁנֵאֱמַר וְהָיָה מְדֵי חֲדָשׁ בְּחֲדָשׁוֹ וְגו', שְׁאֵז
 תְּהִיָּה הַעֲלִיָּה לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ לִירֵאוֹת וְלַהִשְׁתַּחֲוֹת
 בְּכָל שַׁבַּת וְרֵאשׁ חֲדָשׁ. וְהַקְּשָׁה בִּפְלִקוּט¹¹, הַיֵּאָף
 בָּאִים בְּרֵאשׁ חֲדָשׁ וּבְשַׁבַּת מִסוּף הָעוֹלָם, וּמִבְּאָר,
 שְׁהָעֵבִים בָּאִים וְטוֹעֲנִים אוֹתָם וּמִבְּאִים אוֹתָם
 לִירֵוִשָׁלַיִם כּוּ', והוא שְׁהִנְבִיא מְקַלְסֵן, מִי¹² אֵלָה
 כְּעַב תְּעוֹפִינָה וְכִינּוּיִם אֵל אַרְוֹבוֹתֵיהֶם.

וְנִמְצָא שְׁכַלְלוֹת יֵשׁ בְּזָה שְׁלֹשָׁה זְמַנִּים. זְמַן
 הָאֶחָד הוּא יְמוֹת הַחֹל, שְׂאִינָם שַׁבַּת
 וְחֲדָשׁ, שְׁבָהֶם גַּם לְעֵתִיד לְבֹא לֹא תְהִיָּה הַעֲבוּדָה
 דְּלַעְלוֹת וְלִירֵאוֹת וְלַהִשְׁתַּחֲוֹת. זְמַן הַשְּׁנֵי הוּא
 בְּשִׁלְשׁ רְגָלִים, שְׁבָהֶם הִיְתָה הַעֲלִיָּה לְרָגֵל בְּזִמְנָן
 הַפִּיִת, וְלֹא רק בְּזִמְנָן בֵּית רֵאשׁוֹן, אֵלָא גַּם בְּזִמְנָן
 בֵּית שְׁנֵי שְׁבוּ נֶאֱמַר¹³ וְאֶפְכָּדָה חֶסֶר ה', וְהִינֵנּוּ¹⁴,
 שְׁלֹא הָיָה מְאִיר גִּילּוֹי ה' עֵילָאָה, רק ה' תַּמְאָה,
 וְגַם זֶה הָיָה בְּהֶעֱלֵם, וּמִזָּה מוּכָן, שְׁמַעְלַת
 הַהִשְׁתַּחֲוָא שְׁבִיבִית שְׁנֵי לֹא הִיְתָה כְּמוֹ מַעְלַת
 הַהִשְׁתַּחֲוָא שְׁבִיבִית רֵאשׁוֹן, שְׁהִמְקוֹם שְׁשֵׁם בָּא
 לְרֵאוֹת, שֶׁהוּא הַפּוֹעֵל אֵת הַהִשְׁתַּחֲוָא, הָיָה
 נִעְלָה יוֹתֵר. וְזִמְנָן הַשְּׁלִישִׁי הוּא שְׁכַשְׁיבּוּא הַקָּץ,
 שְׁאֵז תְּהִיָּה רֵאִיָּה וְהַשְׁתַּחֲוָא בְּכָל שַׁבַּת וְרֵאשׁ
 חֲדָשׁ, וְעוֹד זֹאת, שְׁכַלְלוֹת הָרֵאִיָּה וְהַהִשְׁתַּחֲוָא (גַּם בְּשִׁלְשׁ רְגָלִים) תְּהִיָּה

(10) ה' מלכים ספ"א. (11) יל"ש ישעי' רמז תקג. (12) ישעי' ס, ח. (13) חגי א, ח. יומא כא, ב. (14) ראה לקו"ת דרושים לר"ה נז, ג.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

לעתיד לבוא נעלה יותר מכפי שהיה בבית שני ואפילו יותר מכפי שהיה
 בבית ראשון, אלא שאור נעלה זה שיאיר לעתיד לבוא, בבית המקדש
 השלישי, הוא "על כולנה", כיוון שבא על ידי הגילוי
 והעבודה שהיה בבית ראשון ובית שני וכתוצאה מהגילויים ההם.
 (ב) ולהבין זה יש להקדים
 תחילה מה שנאמר בהתחלת
 פרשת השבוע ואלה
 המשפטים אשר תשים
 לפניך, כי תקנה עבד עברי
 וגו'. וידוע הדין השאלה בזה
 הנובעת מדין בלשון הכתוב
 בדרושי מאמרי החסידות של
 אדמו"ר הזקן, אדמו"ר
 האמצעי, אדמו"ר הצמח
 צדק וכו',¹⁶ וכן האדמו"רים
 בדורות הבאים דצריך להבין,
 דלפניהם בכתוב ואלה המשפטים
 אשר תשים לפניך משמע לשון
 רבים, וכי תקנה בכתוב כי תעבד
 עברי' הוא לשון יחיד, והנה
 ליה למימר והיה לו, לכתוב, לומר
 כי יקנו בלשון רבים שהרי הכתוב
 בא כהמשך לאשר תשים לפניך'
 לשון רבים, ולמה נאמר 'כי תקנה'
 בלשון יחיד?
 אף הענין הוא, דכי תקנה
 קאי מכיון על משה רבינו
 עליו השלום, וקאי אדלעיל
 מיניה, והכוונה על מה שכתוב
 למעלה ממנו, קודם לכן, היינו, על
 מה שנאמר ואלה המשפטים
 אשר תשים, משה רבינו
 עליו השלום דקא הוא יהיה זה
 אשר ישים המשפטים של
 התורה לפניהם לפני בני ישראל.
 וזהו גם מה שנאמר תשים
 (לשון יחיד) דקאי שהכוונה היא על משה, שענינו של משה
 הוא ענין התורה,¹⁷ ואחר כך אחרי המילה 'תשים' שמתייחסת
 למשה רבינו (וכי תקנה' נאמר בלשון יחיד כהמשך ל'תשים' בלשון יחיד)
 ואמר הכתוב לפניהם (לשון רבים), היינו, שעל ידי משה

1 רגלים מלבד החידוש של שבת וראש חודש) תהיה באופן נעלה
 2 יותר גם אפילו מכמו שהיה בזמן הבית (על דרך האמור
 3 לעיל בנוגע למעלת הראיה והשתחוואה בבית ראשון
 4 לגבי בית שני וכך גם לעתיד לבוא יהיה גילוי האלוקות בבית המקדש
 5 בדרגה יותר גבוהה מכפי שהיה
 6 בשלוש רגלים בזמן בית המקדש),
 7 ולא רק למעלה גילוי נעלה יותר
 8 וממילא השתחוואה וביטול נעלים
 9 יותר מבית שני, אלא גם
 10 למעלה מבית ראשון (דאף
 11 שהיה בו בבית ראשון, כדברי
 12 הוהר, הגילוי של האלוקות בדרגה
 13 מאד נעלה, באופן של דקיימא
 14 סיגרא פאשלומו¹⁵, כשהירח
 15 עומד בשלמותו (בט"ו בחודש) דבר
 16 המסמל תכלית השלימות, מכל
 17 מקום, לא היה המצב הזה
 18 באופן של קיום וגם הבית
 19 הראשון שהיה בו גילוי אלוקות
 20 מושלם, לא היה לו קיום ובסופו של
 21 דבר נחרב), והיינו, שלעתיד
 22 לבא יהיה אור העולה על
 23 כולנה, כמבואר בחסידות שכאשר
 24 מצטרפים כמה פרטים יחד, נוסף בהם
 25 אור חדש שלמעלה מהם ואור זה
 26 שקול כנגד כל הפרטים ועולה על
 27 כולנה (וכדברי אדמו"ר הזקן ב'שער
 28 היחוד והאמונה' בספר התניא: "רק
 29 שהברואים מתחלקים למיניהם בכללות
 30 ובפרטות על ידי שינוי הציוריים
 31 וחילופים ותמורות כנוצר לעיל כי כל
 32 אות הוא המשכת חיות וכוח מיוחד
 33 פרטי וכשנצטרפו אותיות הרבה להיות
 34 תיבה אזי מלבד ריבוי מיני כוחות
 35 וחיות הנמשכים כפי מספר האותיות
 36 שבתיבה אזי עור זאת העולה על
 37 כולנה המשכת כוח עליון וחיות כללית הכוללת ושקולה כנגד כל מיני הכוחות
 38 והחיות פרטיות של האותיות ועולה על גביהן והיא מחברתן ומצרפתן יחד
 39 להשפיע כוח וחיות לעולם הנברא בתיבה זו לכללו ולפרטיו") דאמיתית
 40 הפירוש בזה הוא (לא רק שהיה האור שיאיר בבית המקדש

(15) ראה זח"א קנ, א. רכה, ב. שמו"ר פט"ו, כו. 16) תו"א ריש פרשתנו עד, ג. תו"ח שם רעז, א. רפד, א. סהמ"צ להצ"צ פ, א. וראה גם ד"ה ואלה המשפטים תשל"ח (תורת מנחם ספר המאמרים אדר ע' ח ואילך). ועוד. 17) ראה מכילתא בשלח טו, א. שמו"ר פ"ל, ד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הִיְתָה הַמְשַׁכֶּת הַתּוֹרָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁגַם הוּא
 2 עֲנִינּוּ יִהְיֶה תּוֹרָה. וְזָהוּ עֵינָיו זֶה שֶׁמֶשֶׁה מִמְשִׁיךְ אֶת הַתּוֹרָה לִפְנֵיהֶם לְכָל
 3 אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, גַּם מֵה שְׂאֲמָרוֹ רַ"ל¹⁸ (וְהוּבָא לְהִלְכָה
 4 בְּהִלְכוֹת תַּלְמוּד תּוֹרָה לְאֲדָמוֹ"ר הַזְּקֵן¹⁹) שְׁמֵהֶפְסוּק אֲשֶׁר
 5 תְּשִׂים לִפְנֵיהֶם לְמִדִּים
 6 שְׁלִימוּד הַתּוֹרָה צָרִיף לְהִיּוֹת
 7 בְּאוֹפֵן מְסִים דְּוָקָא, שְׂאֵתָה
 8 הַמְלַמֵּד תּוֹרָה צָרִיף לְשׁוֹם
 9 לִפְנֵיהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַלּוּמְדִים אֶת
 10 הַתּוֹרָה טַעַם הַמִּיִּשְׁבַּח תַּלְמוּדִם
 11 וּמְשִׁימוּ בְּלָבָם, כְּשׁוֹלְחָן
 12 עָרוּף וּמוֹכֵן לְאֹכֹל לִפְנֵי
 13 הָאֲדָם²⁰ וְכך הַתּוֹרָה, עֲנִינּוּ שֶׁל
 14 מֹשֶׁה, תּוֹמֵשׁ לִפְנֵיהֶם, לְכָל בְּנֵי
 15 יִשְׂרָאֵל.
 16 אַף צָרִיף לְהִבִּין, הֲלֵא פִרְשָׁה
 17 זֶה וְאֵלֶּה הַמְשַׁפְּטִים בְּאֵה בְּהַמְשִׁיף
 18 לְפִרְשַׁת מִתֵּן תּוֹרָה בְּהַר סִינַי,
 19 הָאִמּוּרָה בְּפִרְשָׁה הַקְּדוּמָה, פִּרְשַׁת
 20 יִתְרוֹ, שְׂבָה נִתְּפָרְשׁוּ עֲשֶׂרֶת
 21 הַדְּבָרוֹת שְׁכּוֹלִלִים אֶת כָּל
 22 תְּרִי"ג הַמְצִוּוֹת (כְּמוֹ שֶׁהִבִּיא
 23 רַ"ל²¹ בְּפִרְשַׁת הַשְּׁבוּעַ, פִּרְשַׁת
 24 מִשְׁפָּטִים עַל הַכְּתוּב 'לּוֹחֹת הָאֶבֶן
 25 וְהַתּוֹרָה וְהַמְצִוּוֹה אֲשֶׁר כִּתְּבִיתִי
 26 לְהוֹרוֹת' בְּשֵׁם אֲזַהְרוֹת הַרְב
 27 סְעָדָה גְּאוֹן זֶה לִשׁוֹן רַ"ל: "כֹּל
 28 שֶׁשׁ מֵאוֹת וְשְׁלוֹשׁ עֶשְׂרֵה מְצִוּוֹת בְּכָל
 29 עֶשְׂרֵת הַדְּבָרוֹת הֵן וְרַבֵּינוּ סְעִידָה פִּירֵשׁ
 30 בְּזֹהֲרוֹת שִׁיסַד לְכָל דִּיבּוּר וְדִיבּוּר
 31 מְצִוּוֹת הַתּוֹלָיוֹת בּו", וּמִדּוּעַ שֶׁם
 32 בְּעֶשְׂרֵת הַדְּבָרוֹת הַכּוֹלְלוֹת אֶת כָּל
 33 הַתּוֹרָה לֹא נֶאֱמַר אֲשֶׁר תְּשִׂים
 34 לִפְנֵיהֶם, אֲלֵא דְוָקָא כְּאוֹן,
 35 בְּשִׂיכּוֹת לְדִין דְּכִי תִקְנָה עֶבֶד
 36 עֲבָרִי נִאֲמַר 'אֲשֶׁר תְּשִׂים לִפְנֵיהֶם,
 37 חֵינּוּ כִּיצַד יֵשׁ לְלַמֵּד אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 38 אֶת הַתּוֹרָה, וְהָרִי לְכֹאֲרוֹה הִיא רֵאוּ
 39 לּוֹמַר זֹאת בְּקֶשֶׁר לְעֶשְׂרֵת הַדְּבָרוֹת.
 40 וְמֵה גַם שֶׁהִדִּין דְּכִי תִקְנָה כָּא
 41 רַק לְאַחֲרֵי כֵּן וְכֵּן דִּינִים
- 1 הִיְתָה הַמְשַׁכֶּת הַתּוֹרָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל.
 2 וְזָהוּ גַם מֵה שְׂאֲמָרוֹ רַ"ל¹⁸ (וְהוּבָא לְהִלְכָה
 3 בְּהִלְכוֹת תַּלְמוּד תּוֹרָה לְאֲדָמוֹ"ר הַזְּקֵן¹⁹)
 4 שְׁמֵהֶפְסוּק אֲשֶׁר תְּשִׂים לִפְנֵיהֶם לְמִדִּים שְׁלִימוּד
 5 הַתּוֹרָה צָרִיף לְהִיּוֹת בְּאוֹפֵן מְסִים דְּוָקָא, שְׂאֵתָה
 6 צָרִיף לְשׁוֹם לִפְנֵיהֶם טַעַם הַמִּיִּשְׁבַּח תַּלְמוּדִם
 7 וּמְשִׁימוּ בְּלָבָם, כְּשׁוֹלְחָן עָרוּף וּמוֹכֵן לְאֹכֹל
 8 לִפְנֵי הָאֲדָם²⁰.
 9 אַף צָרִיף לְהִבִּין, הֲלֵא פִרְשָׁה זֶה בְּאֵה בְּהַמְשִׁיף
 10 לְפִרְשַׁת מִתֵּן תּוֹרָה בְּהַר סִינַי, שְׂבָה נִתְּפָרְשׁוּ
 11 עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת שְׁכּוֹלִלִים אֶת כָּל תְּרִי"ג הַמְצִוּוֹת
 12 (כְּמוֹ שֶׁהִבִּיא רַ"ל²¹ בְּשֵׁם אֲזַהְרוֹת הַרְב סְעָדָה
 13 גְּאוֹן), וּמִדּוּעַ שֶׁם לֹא נֶאֱמַר אֲשֶׁר תְּשִׂים לִפְנֵיהֶם,
 14 אֲלֵא דְוָקָא כְּאוֹן, בְּשִׂיכּוֹת לְדִין דְּכִי תִקְנָה עֶבֶד
 15 עֲבָרִי. וְמֵה גַם שֶׁהִדִּין דְּכִי תִקְנָה כָּא רַק לְאַחֲרֵי
 16 כֵּן וְכֵּן דִּינִים שְׁקוּדְמִים לוֹ [שְׁהָרִי הַדִּין דְּכִי
 17 תִקְנָה עֶבֶד עֲבָרִי קָאֵי עַל מִי שְׁמְכֹרוּהוּ בֵּית דִּין
 18 בְּגִיבְכָתוּ (פְּדֻאֵתָא בְּפִירוּשׁ רַ"ל²¹), וְאִם כֵּן הָרִי
 19 זֶה לְאַחֲרֵי הַגְּנִיבָה, וְלֹאֲחֲרֵי שְׂאִין לוֹ בְּמֵה
 20 לְשֵׁלֶם, שְׂרַק אֲז מוֹכְרִים אוֹתוֹ בֵּית דִּין, וְלִפְנֵי
 21 זֶה צָרִיף לְהִיּוֹת מְצִיאֹת הַבֵּית דִּין, וְעַל אַחַת
 22 כֵּן וְכֵּן שְׂבָעֲשָׂרֶת הַדְּבָרוֹת], וְאִם כֵּן, בְּיֹתֵר אִינוּ
 23 מוֹכְן מֵהוּ הַטַּעַם שֶׁהֶעֱנָן דְּאֲשֶׁר תְּשִׂים לִפְנֵיהֶם נֶאֱמַר
 24 דְּוָקָא בְּשִׂיכּוֹת לְדִין דְּכִי תִקְנָה עֶבֶד
 25 בְּפִרְשַׁת מִשְׁפָּטִים וְלֹא נִאֲמַר קוּדֵם לִכֵּן
 26 בְּשִׂיכּוֹת לְעֶשְׂרֵת הַדְּבָרוֹת בְּפִרְשַׁת
 27 יִתְרוֹ?
 28 וְגַם צָרִיף לְהִבִּין לִפִּי פְּנִימִיּוֹת
 29 הַדְּבָרִים מֵהוּ עֲנִין לִפְנֵיהֶם,
 30 וּמֵהוּ עֲנִין פִּי תִקְנָה?
 31 ג) וּבִיאֹר הֶעֱנָן יוֹכֵן
 32 בְּהִקְדָּים הַמְּבֹאֵר בְּסוּגְיָא
 33 דְּמִתֵּן תּוֹרָה בְּמִסְכַּת שְׁבַת²²
 34 בְּגִמְרָא, שְׁהַמְלָאכִים טַעֲנּוּ לִפְנֵי
 35 הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ-הוּא שְׂבִיקֵשׁ לַחַת אֶת
 36 הַתּוֹרָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל חֲמִידָה גְּנוּזָה
 37 כּו' אֶתָּה מְבַקֵּשׁ לִיתְּנָה לְבָשָׂר
 38 וְדָם, תְּנָה הוֹדֵף עַל הַשְּׂמָיִם,
 39 חֵינּוּ לְמִלְאכִים הַנִּמְצָאִים בְּעוֹלָמוֹת
 40 הַעֲלִיּוֹנִים הַרוֹחֲנִים וְאֵף עַל פִּי כֵּן
- 18) עִירוּבִין נָד, ב וּבְפִרְשׁוֹ. רַמְבַּ"ם ה' ת"ת פ"ד ה"ד. (19) פ"ד ס"ח. (20) פִּרְשׁוֹ ע"פ. (21) פִּרְשַׁתְנוּ כִּד, יב. (22) פַּח, ב וְאִילָךְ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 למרות טענה זו של המלאכים **לא ניתנה להם התורה**, וכמו שכתוב
 2 על התורה **לא בשמים היא** 23, **אלא** התורה נסעה משרשה ומקורה
 3 למעלה כחכמתו ורצונו של הקדוש-ברוך-הוא **וירדה כו'** 24 מדרגה
 4 לדרגה, **ועד שניתנה למטה דוקא, במקום שלמצרים ירדתם**,
 5 **ויצר הרע יש ביניכם**, כלשון
 6 הגמרא שם שמשו רבנו ענה למלאכים
 7 שהתורה בה מדובר על יציאת מצרים
 8 ועל המצוות שהיצר הרע מנסה לפתות
 9 את האדם שלא לקיימן שיבת דווקא
 10 לבני ישראל למטה שירדו למצרים ויש
 11 להם יצר הרע, ולא למלאכים, **ועד**
 12 כדי כך היא הירידה של התורה
 13 מלמעלה למטה **שנתלבשה**
 14 **בדברים גשמיים** והלכות ומצוות
 15 התורה הם בדברים גשמיים הקיימים
 16 בעולם הזה הגשמי, **ובטענות של**
 17 **היצר הרע שיש ביניכם**,
 18 שנמצא בבני ישראל ולא במלאכים
 19 **שהם** הטענות שבאות בהשפעת היצר
 20 הרע, **טענות של שקר, שזה**
 21 **טוען כף וזה טוען כף והאמת**
 22 היא כדברי אחד מהם ואילו השני טוען
 23 טענות של שקר **(פמבואר**
 24 **בתניא 25)**.
 25 **והענין בזה, כמו שנתבאר**
 26 **לעיל 26** במאמרים הקודמים שנאמרו
 27 בשנה זו, תש"ל, **שזה שהתורה**
 28 **נסעה וירדה מלמעלה בפה**
 29 **מדריגות עד שנתלבשה**
 30 **למטה בעולם הזה, הוא ענין**
 31 **של ירידה גדולה ביותר, כי**
 32 המרחק בין ענין התורה בשורשה,
 33 כחכמתו ורצונו של הקדוש-ברוך-הוא
 34 לתורה כפי שירדה ונתלבשה לעסוק
 35 בדברים גשמיים ולהיות כתובה בדיו גשמי על קלף גשמי, הוא מרחק ופער
 36 גדול מאד, לאין שיעור, **אבל ירידה זו היא צורך עליה, שעל**
 37 **ידי זה דווקא על ידי הירידה מתעלית התורה למדריגה עליונה**
 38 **יותר מקמו שהיתה קודם וירדתה ולכן בסופו של דבר הירידה**

כדאית, כי העלייה שעל ידי הירידה היא לדרגה יותר נעלית מזו שבה הייתה
 התורה קודם הירידה. **וענין זה של עליית התורה אחרי הירידה נעשה**
על ידי עבודת ה' שעובדות נשמות ישראל למטה, שעל ידי
עבודתם פועלים נשמות ישראל עילוי גם בהתורה, וכדוע
בענין לימוד התורה לשמה,
היינו לשם לתועלת ולמען
התורה 27, שגשמות ישראל
פועלים עילוי בתורה שאין
בה מצד עצמה וכפי שמוכח
במאמרים הקודמים של שנה זו, תש"ל,
המבואר בתורת הסוד שרוד המלך היה
לומד תורה באופן כזה שהיה מחבר
את התורה שלמעלה עם הקדוש-ברוך-
הוא, ומבואר על כך ב'לקוטי תורה'
לאדמו"ר הזקן "שהיה ממשך השראת
אור אין סוף בהכמה [שמשם באה
התורה, חכמתו של הקדוש-ברוך-הוא]
וזהו פירוש עוסק בתורה לשמה,
לשמה ממש לשם התורה עצמה,"
היינו לפעול עילוי ותוספת בתורה,
יותר ממעלת התורה מצד עצמה.
וזהו וענין זה שנשמות ישראל הן
הפועלות את העלייה בתורה (אחרי
שנסעה וירדה מלמעלה למטה
להתלבש בדברים גשמיים) מצד
גודל מעלת נשמות ישראל,
שקדמו במעלתן לכל דבר,
ואפילו לתורה וכמו שנתבאר 28
בדברי הימים עם המלך
במלאכתו ישבו שם, ואמרו
רז"ל 29 במי נמלך הקדוש-ברוך-
הוא והתייעץ, כביכול, האם לברוא את
העולם, בנשמותיהן של
צדיקים, והיינו, שפאשר
נמלך כו', עוד קודם שהייתה בריאה הנה הנשמות היו כבר שם,
והיינו שהם למעלה מבחינת נמלך כו', מכאן שהנשמות נעלות
יותר מאותה בחינה באלוקות שבה הקדוש-ברוך-הוא נמלך אודות הבריאה,
שמושרשים נשמות ישראל בעצמות ומהות הקדוש-ברוך-הוא בעצמו

(23) נצבים ל, יב. וראה ב"מ נט, ב. 24) לשון אדה"ז בתניא פ"ד (ח, ב.) 25) פ"ה. 26) במאמרים שלפנ"ז - ד"ה להבין ענין כתיבת ספר תורה; ד"ה וידבר אלקים דכ"ף שבת; ד"ה הנ"ל דש"פ יתרו (ספר המאמרים תש"ל ע' כג ואילך; ע' קע ואילך; ע' קעח ואילך). 27) ראה פרי עץ חיים שער הנהגת הלימוד. לקו"ת ויקרא ה, א. שלח מז, ג. ברכה צו, ריש ע"ג. 28) דברי הימים-ד, כג. 29) ב"ר פ"ח, ז. רות רבה פ"ב, ג.

ביאור בדרך אפשר

1 לְמַעַלָּה מִשְׁרֵשׁ הַתּוֹרָה, וְכִיּוֹן שֶׁבִּשְׂרָשָׁם נִשְׁמָת יִשְׂרָאֵל הֵם
 2 לְמַעַלָּה מִהַתּוֹרָה, לְכֵן פּוֹעֲלִים הָעֲלִיָּה בַּתּוֹרָה.
 3 וְהִנֵּה אֵף שֶׁפְּעוּלַת הָעֲלִיָּה בַּתּוֹרָה הִיא מִצַּד מַעַלַת הַנְּשֻׁמָּה
 4 עֲצֻמָּה, שְׁשׁוּרָה הוּא בְּעֻצְמוֹת הָאֱלּוּקוֹת, מִכָּל מְקוֹם, הֲרִי זֶה
 5 הָעֲלִיָּה בַּתּוֹרָה עַל יְדֵי נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל
 6 נַעֲשֶׂה דְּוָקָא עַל יְדֵי הַנְּשֻׁמּוֹת 1
 7 שְׁלִמְטָה שֶׁנִּקְרָאִים עֲבָדִים³⁰ 2
 8 שֶׁל הַקְּדוּשָׁת־בְּרוּךְ־הוּא, וְלֹא עַל יְדֵי 3
 9 הַנְּשֻׁמּוֹת כְּמוֹ שֶׁהֵם לְמַעַלָּה 4
 10 שֶׁנִּקְרָאִים בְּנִים³⁰, וְזֹאת עַל אֵף 5
 11 שֶׁבְּנִים הוּא לְמַעַל מֵעֲבָדִים, וְהִיחַס 6
 12 וְהַקִּיּוּב שֶׁל אֵב וּבֵן הוּא הִרְבֵּה יוֹתֵר 7
 13 קְרוּב וּפְנִימִי מֵאִשֶׁר הִיחַס שֶׁל אֲדוּן 8
 14 וְעַבְד, וְהִינֵנוּ, שֶׁנִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל 9
 15 פּוֹעֲלוֹת עֵילוּי בַּתּוֹרָה עַל יְדֵי 10
 16 עֲבוּדַת ה' בְּאֹפֶן שֶׁל עֲבָד דְּוָקָא, 11
 17 וְלֹא עַל יְדֵי עֲבוּדַת ה' בְּאֹפֶן שֶׁל 12
 18 בֵּן, שֶׁהַחִילּוּק הַהִבְדֵּל בֵּינֵיהֶם 13
 19 בֵּין 'בֵּן וְעַבְד' בְּפִנְיֵימִיּוֹת הַדְּבָרִים, 14
 20 שֶׁבֵּן הוּא עֲבוּדַת ה' שְׁבוּחֵינִיּוֹת 15
 21 הַעֲנִינִים קְשׁוּרָה בְּזַעֲרֵי אֲנָפִינוּ, 16
 22 הַמִּידוֹת שֶׁבְּסִפְרוֹת הָעֲלִיוֹנוֹת (חֶסֶד, 17
 23 גְּבוּרָה וְכו') שֶׁנִּקְרָאוּת 'פְּנִים קְטָנוֹת', כִּי 18
 24 בִּיחַס לְאוֹר הַמֵּאִיר בְּמוֹחֵן וּבְאִרְיָן 19
 25 אֲנָפִין, הָאוֹר שֶׁבְּמִידוֹת הוּא קֶטֶן 20
 26 (וּמוֹעֵט) שֶׁנִּקְרָא 'זַעֲרֵי אֲנָפִין' בֵּן 21
 27 לְגַבִּי הַמוֹחֵן ה' מוֹלִידִים' אֵת הַמִּידוֹת 22
 28 הַנִּקְרָאִים אֲבָא בְּחִינַת הַחֲכֵמָה 23
 29 וְאֲמָא בְּחִינַת הַבִּינָה וְלְמַעַלָּה 24
 30 מִזְּהָ, הִינֵנו שׁוֹרֵשׁ וּמְקוֹר הַמִּידוֹת 25
 31 בְּמַדְרִיגוֹת שֶׁלְמַעַל מַחֲכֵמָה וּבִינָה 26
 32 הַנִּקְרָאוֹת 'אֲבָא' וְ'אֲמָא', וְהַמְדוּבָר הוּא 27
 33 בְּזַעֲרֵי אֲנָפִין כְּפִי שֶׁהוּא בְּעוֹלָם 28
 34 הָאֲצִילוֹת, הָרָאשׁוֹן וְהַנְּעֵלָה מִבֵּין 29
 35 אַרְבַּעַת הָעוֹלָמוֹת הַכְּלָלִיִּים שֶׁל 30
 36 אֲצִילוֹת־בְּרִיאָה־יִצִּירָה־עֲשִׂיָּה, מָה שֶׁאֵינִי בֵּן עֲבָד הוּא עֲבוּדַת ה'
 37 הַשֵּׁיכַת וּמִתְחַבְּרַת עִם הָאוֹר הָאֱלּוּקִי, לֹא כְּפִי שֶׁהוּא בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת אֲלֵא
 38 כְּשֶׁבָּא בְּכִרְיָאָה יִצִּירָה עֲשִׂיָּה³¹, וּבְכִרְיָאָה יִצִּירָה עֲשִׂיָּה
 39 גּוֹפָא עֲצֻמָּה בְּעֲשִׂיָּה דְּוָקָא, שֶׁזֶהוּ הַעוֹלָם הַזֶּה הַגִּשְׁמִי שֶׁהוּא חֵלֶק

ביאור בדרך אפשר

מְעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה, הַמְּקוֹם שֶׁבּוֹ נַעֲשִׂית בְּפוֹעַל פְּלָלוֹת הָעֲבוּדָה
 דְּאֵתְפָּקֵיָא סְטְרָא אַחְרָא, כְּפִיּוֹת וְהַכְּנַעַת הַצַּד הָאֲחֵר, הַהַפְּוֹךְ מִצַּד
 הַקְּדוּשָׁה, עַל יְדֵי הַתְּגַבְּרוּת עַל הַתְּאוֹוֹת הַגִּשְׁמִיּוֹת וְהַרְצָנוֹת וְהַפְּתוּיִים שֶׁמִּצַּד
 הַיֵּצֵר הָרַע וּבְאֹפֶן שֶׁמִּזְהָ מְעוּבָדַת ה' בְּדֶרֶךְ שֶׁל 'אֲתַכְפִּיא' כְּפִיּוֹת וְהַכְּנַעַת
 הַסְטְרָא אַחְרָא, אֲבָל הַצַּד הָאֲחֵר עֲדִיין
 קִיִּים מְגִיעִים אַחֵר כֵּךְ לְאֵתְהַפְּקָא
 עֲבוּרַת ה' נְעִלִית יוֹתֵר שְׁבָה הָרַע
 מִתְּהַפֵּךְ לְטוֹב, שְׂאֵז כֹּאשֶׁר עוֹבְדִים
 אֵת ה' ב'אֲתַכְפִּיא' ו'אֲתַהַפְּכָא'
 אֲסַתְּלַק יִקְרָא דְּקוֹדְשָׁא בְּרִיף
 הוּא כּוּ'³², מִתְּעַלָּה כְּבוֹדוֹ שֶׁל
 הַקְּדוּשָׁת־בְּרוּךְ־הוּא וּכְמִבּוּאָר
 בְּמֵאמְרֵי הַהִילּוּלָא³³, 'הַמְשִׁךְ'
 מֵאֲמִיר 'בִּאתִי לִגְנוּ' שֶׁל יוֹד שְׁבַט
 תְּשׁוּ', יוֹם הַסְּתַלְקוֹת הַרְבִּי הַרְיָצִי,
 שֶׁהַפִּירוּשׁ דְּאֲסַתְּלַק לְשׁוֹן עֲלִיָּה
 אֵינֵנו שֶׁהָאוֹר מִתְּעַלָּה וְנַעֲלָם אֲלֵא
 הַפִּירוּשׁ הוּא שֶׁנִּמְשָׁף מִלְּמַעַלָּה
 לְמַטָּה גִּילּוּי אֹר בְּבַחֲיַנַת
 רוּמָמוֹת, וְהִינֵנו, שְׂאֵינִי
 הַפְּוֹנָה שֶׁלֹּא נִמְשָׁף לְמַטָּה
 וּמִסְתַּלַּק וְעוֹלָה לְמַעַלָּה, אֲלֵא
 שֶׁנִּמְשָׁף לְמַטָּה וְנִשְׁאָר
 בְּרוּמָמוֹת³⁴ וְלִמְרוֹת שִׁיר וְנִמְשָׁךְ
 לְמַטָּה, נִשְׁאָר מְרוּמָם וְנַעֲלָה מִהַמְצִיאוֹת
 הַתְּחַתּוֹנָה שֶׁל הָעוֹלָם הַזֶּה וְאֲדַרְבְּהָ,
 דּוּקָא לְהִיּוֹתוֹ בְּבַחֲיַנַת רוּמָמוֹת
 וְהַתְּנַשְׂאוֹת עֲצֻמִּית, כִּיוּן שֶׁהוּא
 רֵם וְנִישָׁא לֹא רַק בִּיחַס לְמַצִּיאוֹת
 הַתְּחַתּוֹנָה אֲלֵא בְּעֻצָּם מֵהוֹתוֹ הֲרִי
 הוּא נִמְשָׁף לְמַטָּה דְּוָקָא
 וְהַמְצִיאוֹת הַמּוֹגְבַּלֹּת שֶׁלְמַטָּה לֹא
 מוֹנַעַת מִמֵּנו הָאִיר גַּם בָּה, כְּפִדּוּעֵי.
 (ד) וְעַל פִּי זֶה הַמְּבּוּאָר לְעִיל
 אֲדוּרַת עֲנִינָה הַמִּיּוּחַד וּמַעַלְתָּה שֶׁל
 עֲבוּרַת ה' בְּאֹפֶן שֶׁל 'עַבְד' יֵשׁ לְבָאָר מָה שֶׁתִּיכַף לְאַחַר מִתְּנָן
 תּוֹרָה שְׁבוֹ מְדוּבָר בְּאִרְכּוּת בְּפִרְשַׁת יִתְרוֹ נִאֲמַר בְּתַחֲלִיל הַפְּרָשָׁה הַבָּאָה,
 פִּרְשַׁת הַשְּׁבוּעַ פִּרְשַׁת מִשְׁפָּטִים, וְאֵלֶּה הַמְּשַׁפְּטִים אֲשֶׁר תִּשִּׂים
 לְפָנֶיהֶם כִּי תִקְנֶה עֲבָד גּוֹ', כִּי, דְּוָקָא עַל יְדֵי מְדִרְיַגַת עֲבָד,

(30) ראה אוה"ת פרשתנו ע' א'קמט. ספר המאמרים תרל"ו ח"ב ע' רעא. (31) ראה ספר המאמרים תרנ"ז ע' קעז. המשך תרס"ו ע' רז. (32) בתניא פכ"ז (לד, א) ובלקו"ת ר"פ פקודי מצייני לזהר ח"ב קכח, ב (ובלקו"ת שם מצייני גם לזהר שם סז, ב. וראה גם שם קפד, א). וראה גם תו"א ויקהל פט, ד. לקו"ת חוקת סה, ג. (33) ד"ה באתי לגני ה'ש"ית פ"א ובהערה (ספר המאמרים ה'ש"ית ע' 112). (34) תו"א שם.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שְׁזוּהִי הָעֲבוּדָה בְּעוֹלָם הָעֲשִׂיָה (בשונה ממדרגת 'בן' שהיא עבודת
 2 ה' השייכת לעולם האצילות), פּוֹעֲלִים הָעִילוּיִי שֶׁל הַתּוֹרָה הַמְבוּאָר לְעִיל
 3 שֵׁנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל פּוֹעֲלִים עֲלֵיהָ בַתּוֹרָה שֶׁבָא הָעִילוּי הָאִמּוֹר דּוּקָא עַל יְדֵי
 4 יְרִידַת הַתּוֹרָה לְמִטָּה עַד לְעוֹלָם הָעֲשִׂיָה. אָמְנָם, עֶבֶד זֶה שֶׁבִּכְחוֹ
 5 לְפַעֵל אֶת עֲלִיַּת הַתּוֹרָה לְדִרְגָה גְבוּהָה
 6 בִּיְתֵר, יוֹתֵר מִכִּפִּי שֶׁהֵיְתִיהָ קוֹדֵם
 7 הַיְרִידָה לְמִטָּה, צָרִיף לְהִיּוֹת עֶבֶד
 8 עֲבָרֵי דְדּוּקָא. וּבַהֲקָדִים,
 9 דְּלִכְאוּרָה אֵינוֹ מוֹכֵן, מְדוּעַ
 10 מִכְּנֶה אוֹתוֹ הַכְּתוּב 'כִּי תִקְנֶה
 11 עֶבֶד עֲבָרִי בְּשֵׁם (עֶבֶד) עֲבָרִי,
 12 הָרִי בְּשֵׁם עֲבָרִי הָיוּ נִקְרָאִים
 13 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קוֹדֵם מִתֵּן תּוֹרָה
 14 דְּדּוּקָא, וְכִמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר³⁵ בְּדַבְרֵי
 15 מֹשֶׁה וְאַחֲרָן לְפָרְעָה עַל יִצְיַאת בְּנֵי
 16 יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם אֶלְקֵי הָעֲבָרִיִּים
 17 (נִקְרָא עֲלֵינוּ) וְגו', וְכִינֵן שֶׁכְּתוּב
 18 זֶה 'כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עֲבָרִי' הוּא כְּבָר
 19 לְאַחֲרֵי מִתֵּן תּוֹרָה, הִיָּה צָרִיף
 20 לְקָרוֹתוֹ לְעֶבֶד זֶה, לֹא 'עֲבָרִי' אֵלָּא
 21 בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא הַשֵּׁם שֶׁבּו
 22 נִקְרָאִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּתּוֹרָה לְאַחַר מִתֵּן
 23 תּוֹרָה, אוֹ בְּשֵׁם יְהוָה, כְּמֹאֲמַר
 24 'רַ"ל³⁶ בְּגִמְרָא (לְגַבֵּי הָעוֹבְדָה
 25 שֶׁבְּמִגִּילַת אֶסְתֵּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִקְרָאִים
 26 'יהודים') קָל הַכּוֹפֵר בְּעֲבוּדָה
 27 זָרָה (שֶׁחֲשִׁיב שֶׁנֶּחֱשַׁב כְּמִוְדָה
 28 בְּכָל הַתּוֹרָה כּוֹלָה³⁷) נִקְרָא
 29 'יהודי' (מִלְשׁוֹן הוֹדָאָה) וְלִמָּה אִם כֵּן
 30 נֶאֱמַר כֵּן שֶׁהָעֶבֶד הוּא 'עֲבָרִי'.
 31 אָף הָעֲנִיָּן הוּא, שֶׁהֵשֵׁם
 32 (עֶבֶד) עֲבָרִי הוּא עַל פִּי מַה
 33 שֶׁנֶּאֱמַר³⁸ בְּסִפְרֵי יְהוֹשֻׁעַ בְּעֶבֶר
 34 הַנְּהָר יֵשְׁבוּ אֲבוֹתֵיכֶם³⁹,
 35 שֶׁעֲבַר הַנְּהָר עַל פִּי הַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי
 36 קָאִי מִכוּון עַל בְּחִינָה רִחוּמִית
 37 נְעֻלִית שֶׁלְמַעַלָּה גַם אֶפִּילוֹ מִגֵּן עֲדוֹן, שֶׁהָרִי כְּתִיב⁴⁰ כְּתוּב בַּתּוֹרָה
 38 אֲדוּת גֵּן עֲדוֹן וְנִהְרֵי יוֹצֵא מִעֲדוֹן לְהַשְׁקוֹת אֶת הַגֵּן, וְהֵינִי,

שְׁהֵגֵן מִקְבֵּל חִיּוֹת וְהַשְׁפֵּעָה מִהַנְּהָר הַמְשַׁקָּה אוֹתוֹ וְהָרִי הַמְקַבֵּל הוּא
 בְּדִרְגָה יוֹתֵר נְמוּכָה מִהַמְשַׁפֵּיעַ וְאִם כֵּן הִנְהָר הוּא לְמַעַל מִהֵגֵן, לְמַעַל מִגֵּן
 עֲדוֹן, וְעֶבֶר הַנְּהָר הוּא לְמַעַלָּה גַם מִהַנְּהָר עֲצוּמוֹ. וְעַל זֶה עַל
 דִּרְגָה נְעֻלִית זֶה שֶׁעַל שְׂמָה נִקְרָאִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל 'עֲבָרִי' נֶאֱמַר בְּעֶבֶר הַנְּהָר
 יֵשְׁבוּ אֲבוֹתֵיכֶם, שֶׁשֵּׁם יֵשְׁבוּ
 וְהוֹשְׁרֵשׁוּ הֵינּוּ מִשֵּׁם הוּא הַשּׁוֹרֵשׁ
 שֶׁל הָאֲבוֹת, הַחֵל מֵאַבְרָהָם,
 שְׁהוֹרִישׁ קָל עֲנִיָּנוּ וּמַעֲלוֹתֵינוּ
 הַרוּחָנוֹת לְזָרְעוֹ אַחֲרָיו (וְגַם
 לְגֵרִים, שֶׁהָרִי אֲבָרָהם הוּא
 גַם אֵב לְגֵרִים⁴¹ וְגַם הַגֵּרִים
 יוֹרְשִׁים אֶת כָּל עֲנִיָּנוּ שֶׁל אֲבָרָהם),
 שְׁזָהוּ עֲנִיָּן זֶה שֶׁאֲבָרָהם מוֹרִישׁ אֶת
 עֲנִיָּנוּ לְבָנָיו אַחֲרָיו גַם כְּלָלוֹת
 הָעֲנִיָּן שֶׁמְעַשֶׂה אֲבוֹת סִימָן
 לְבָנָיִם⁴², וְזוֹ הַמְשַׁמְעוֹת הַפְּנִימִית
 שֶׁל הַבִּיטוּי יְרוּשָׁה לָנוּ
 מֵאַבוֹתֵינוּ, וְכִלְשׁוֹן אֲדָמוֹר
 הַזְּקֵן⁴³ בְּסִפְרֵי הַתְּנִיָּא לְגַבֵּי הַיְרוּשָׁה
 הַרוּחָנוֹת שֶׁהוֹרִישׁוּ לָנוּ אֲבוֹתֵינוּ שֶׁהִיא
 כְּמוֹ יְרוּשָׁה שֶׁל הוֹן עֲתֵק כּו', (וְזֶה
 לְשׁוֹנוֹ שֵׁם: 'וְעַל זֶה תִּקְנוּ לִיתֵן שִׁבַּח
 וְהוֹדִיָּה לְשִׁמּוֹ יִתְבָּרַךְ בְּכָל בּוֹקֵר וְלוֹמֵר
 אֲשֶׁרִינוּ מַה טוֹב חֲלַקְנוּ וְכו' וְמָה יָפָה
 יְרוּשְׁתָּנוּ, כְּלוֹמֵר כְּמוֹ שֶׁהָאֵדָם שֶׁשׁ
 וְשִׁמְחָה בִּירוּשָׁה שֶׁנִּפְלָה לוֹ הוֹן עֲתֵק
 שֶׁלֹּא עִמַּל בּוֹ, כֵּן וְיִתֵּר מִכֵּן יֵשׁ לָנוּ
 לְשִׁמּוֹחַ עַל יְרוּשְׁתָּנוּ שֶׁהִנְחִילָנוּ אֲבוֹתֵינוּ
 הוּא יִחַד ה' הָאֱמִיתִי...'), שֶׁיְרוּשָׁה
 הִיא גַם כְּתִינּוֹק בֶּן יוֹמוֹ,
 שֶׁיְרוּשׁ אֶת הַכֹּל⁴⁴, בַּהֲתַאֵם
 לְכָלל שֶׁבִירוּשָׁה אֵין חֲשִׁיבוֹת לְמַצְבוֹ
 שֶׁל הַיְרוּשָׁה אֵלָּא בְּנוֹ שֶׁל הַמּוֹרִישׁ יוֹרֵשׁ
 אֶת כָּל רְכוּשׁוֹ גַם אִם הוּא תִינּוֹק בֶּן
 יוֹמוֹ, וְעַד שֶׁהוּא הַתִּינּוֹק הַיּוֹרֵשׁ
 מְצִיאֹת אֶחָת עִם אָבִיו,
 כְּמֹאֲמַר רַ"ל⁴⁵ עַל הַפְּסוּקִים⁴⁶ בְּתַחַת אֲבוֹתֵיךָ יְהִיו בְּנֵיךָ. וְזֶהוּ מַה
 כְּנִיף (לְגַבֵּי דִינֵי יְרוּשָׁה).

(35) שמות ה, ג. (36) מגילה יג, רע"א. (37) קידושין מ, א. (38) יהושע כד, ב. (39) ראה תו"א פרשתנו עה, ד. תו"ח שם רעה, ג ואילך. רפד, ד. סהמ"צ להצ"צ פב, ב. ד"ה ואלה המשפטים שבהערה 16. (40) בראשית ב, יו"ד. (41) ראה רמב"ם הל' ביכורים פ"ד ה"ג. רע"ב ביכורים פ"א מ"ד. (42) ראה תנחומא לך ט. ב"ר פ"מ, ו. רמב"ן לך יב, ו. שם, י. (43) תניא פל"ג (מב, ריש ע"ב). (44) ראה נדה מד, רע"א. (45) ב"ב קנט, א. שו"ת צפנת פענח דווינסק ח"א סק"יח. ווארשא ח"ב סק"יח. ועוד. (46) תהלים מה, יז.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וְזֶהוּ מֵה שֶׁנֶּאֱמַר (פי תְּקַנָּה) עֶבֶד עֲבָרֵי דְוָקְא³⁹, והכתוב
 2 מְדַגֵּשׁ כִּאֲשֶׁר שֶׁהַעֲבָד הוּא 'עֲבָרֵי' דְּכִינּוֹן שֶׁהַנְּשֻׁמָּה יִרְדָּה לְמִטָּה,
 3 שְׁדוּקָא שֶׁם הִיא בְּכַחֲנִית עֶבֶד, שֶׁכֵּן בְּהִיטּוּת הַנִּשְׁמָה לְמַעַלָּה הִיא
 4 בְּכַחֲנִית 'בֵּן' הִנֵּה בְּכַדֵּי שְׁעַל יְדֵי עֲבוּדְתָהּ אֶת ה' תּוֹכֵל הַנִּשְׁמָה
 5 לְפַעוּל הָעִילוּי בְּתוֹרָה כו',
 6 כְּמִבּוֹרָא לְעִילָה, הֲרִי הִיא הַנִּשְׁמָה
 7 צְרִיכָה לְהִיטּוּת קְשׁוּרָה בְּקִשְׁר
 8 חוּק וּגְלוּי עִם שְׂרָשָׁה וּמְקוּרָה
 9 לְמַעַלָּה, בְּכַחֲנִית עֶבֶד הַנְּהָר
 10 (עֲבָרֵי), שֶׁהַמְּשִׁיכוֹ הָאֲבוֹת
 11 בְּחִינָה נְעִלִית זוֹ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד
 12 מִיִּשְׂרָאֵל, בְּלִי יוֹצֵא מִן הַכֹּל, עַד
 13 גַּם אִפִּילוֹ לְמִי שֶׁהוּא בְּדַרְגַּת
 14 עֶבֶד, שֶׁמִּצַּד עֲצָמוֹ הַפְּתִיקָא
 15 נִיחָא לִיה⁴⁷, נוֹחַ לוֹ בַּהֲפָקוֹת,
 16 לֵאלֹל כָּל עוֹל, שֶׁגַּם אִפִּילוֹ אֲצִלוֹ
 17 יוֹמְשֻׁף וּיְתַגַּלָּה גִילוּי אֲלוֹקוֹת
 18 מִבְּכַחֲנִית עֶבֶד הַנְּהָר שֶׁלְּמַעַלָּה
 19 מִבְּכַחֲנִית הַנְּהָר וְלַמַּעַלָּה מִבְּכַחֲנִית אֲנִי
 20 עַד. וְכִינּוֹן שֶׁהַמְּשִׁכָּה זוֹ שֶׁל
 21 בְּכַחֲנִית 'עֲבָר הַנְּהָר' (שֶׁעַל שְׂמָה נִקְרָא
 22 כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל 'עֲבָרֵי') הִיא
 23 מִשְׂרָשׁ הַנְּשֻׁמָּה שֶׁהִיא
 24 לְמַעַלָּה מִהַצְּמִצּוּם, בְּאוּר אֵין
 25 סוּף הַבְּלִי גְבוּל שֶׁהֵאָדָר לִפְנֵי הַצְּמִצּוּם
 26 (שֶׁהַגְּבִיל אֶת הָאוּר כְּדִי לְבִרְוֹא עוֹלְמוֹת
 27 וְנִבְרָאִים מוֹגְבִלִים), הֲרִי כְּשֶׁם
 28 שְׁקוּדָם הַצְּמִצּוּם לֹא הִיָּה
 29 מְקוּם נְחִינָת מְקוּם, אִפְשָׁרוֹת
 30 לְעִמְדִית הַעוֹלְמוֹת⁴⁸ וְאִילוֹ הִיוּ
 31 נִבְרָאִים עוֹלְמוֹת מוֹגְבִלִים הִיוּ
 32 מִתְּבַטְּלִים מִפְּנֵי תוֹקֵף הָאֶרֶת הָאֵין סוּף,
 33 נַעֲשֶׂה כֵּן גַּם בְּדַרְגַּת הָעֶבֶד
 34 לְמִטָּה, הִיְהוּדֵי שְׁעוּבָא אֶת ה' בְּאוּפִן
 35 שֶׁל 'עֲבָר' שֶׁהַעוֹלָם אֵינוֹ תוֹפֵס
 36 מְקוּם וְאֵינוֹ נֹחֵשׁב אֲצִלוֹ כו'
 37 וְלִגְבִיזוֹ הִיא זֶה כְּאִילוֹ הָעוֹלָם לֹא קִיִּים
 38 כָּלָּל.
 39 (ה) וְעַל זֶה נֶאֱמַר בַּפְּסוּק הַנּוֹכַח
 40 כִּי תִקְנָה עֶבֶד עֲבָרֵי, תִקְנָה

דְּיִיקָא, לְשׁוֹן קִנְיָן. וְהַעֲנִין בְּזָה, דְּהִנֵּה
 41 יְדוּעֵ⁴⁹ בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת בְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר⁵⁰ בְּנוֹסַח 'קִידוּשׁ לְבִנְה' בְּרוּף
 42 עוֹשֵׁף מְבוּרָךְ הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא שְׁעִשָּׂה אֶת הִירַח בְּרוּף יוֹצְרֵךְ בְּרוּף
 43 בּוֹרְאֵךְ בְּרוּף קוֹנֵךְ, דְּעוֹשֵׁף יוֹצְרֵךְ וּבוֹרְאֵךְ הֵן כְּנֶגְדֵי שְׁלֹשָׁה
 44 עוֹלְמוֹת בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה,
 45 וְקוֹנֵךְ קָאֵי מְכוּוֹן עַל בְּכַחֲנִית
 46 הָאֲצִילוֹת, וְהֵינְנוּ, שְׁקוֹנֵךְ הוּא
 47 לְמַעַלָּה מְבוֹרְאֵךְ וְגַם בְּעִינְנוּ,
 48 הַמוֹשֵׁג 'קִנְיָן' שֶׁבְּכָתוּב 'כִּי תִקְנָה עֶבֶד
 49 עֲבָרֵי, קִשּׁוֹר בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת.
 50 אֵף צְרִיף לְהִבְיָן, הֲלֹא עֲנִין
 51 הַבְּרִיאָה תוֹכֵן הַמוֹשֵׁג 'בְּרִיאָה' הוּא
 52 הַחִידוּשׁ דְּהַתְּהוּוֹת יֵשׁ דְּבַר,
 53 מִצִּיאוֹת מֵאֵין לֹא דְּבַר (וְכִמּוֹ
 54 שְׁכַתְּבֵי הַרְמְבִ"ן⁵¹ דְּאֵין אֲצִלְנוּ
 55 בְּלִשׁוֹן הַקְּדוּשׁ הוֹצֵאת בִּיטוּי
 56 מֵאֵינִים לְהוֹצִיא וּלְבַטֵּא יְצִירַת יֵשׁ
 57 מֵאֵין אֲלֵא בְּלִשׁוֹן בְּרֵא),
 58 שְׁזָהוּ הַתְּהוּוֹת יֵשׁ מֵאֵין עֲנִין
 59 נִפְלָא וְנַעֲלָה יוֹתֵר מֵעֲנִין הַקִּנְיָן
 60 (שְׁאֵינִי הַתְּחַדְּשׁוֹת בְּגוּף
 61 הַדְּבָר, אֲלֵא קִנְיָן הוּא אוֹתוֹ
 62 הַדְּבָר בְּדִיק שֶׁהִיא לִפְנֵי הַקִּנְיָן, וְכִי
 63 שְׁעוּבָר מְרִשׁוֹת אַחַת, רִשׁוֹת
 64 הַמוֹכֵר לְרִשׁוֹת אַחֲרָת, רִשׁוֹת
 65 הַקִּנְיָן), וְאֵם כֵּן, לְמָה בְּרוּף
 66 קוֹנֵךְ הוּא לְמַעַלָּה מְבוֹרְךְ
 67 בּוֹרְאֵךְ כֵּךְ שְׁבוּרָךְ קוֹנֵךְ מִתִּיחַס
 68 לְעוֹלָם הָאֲצִילוֹת וְאִילוֹ 'בְּרוּךְ בּוֹרְאֵךְ'
 69 מִתִּיחַס לְעוֹלָם הַבְּרִיאָה, וְהִירֵי לִפְנֵי
 70 הָאִמּוֹר 'בְּרִיאָה', הֵינְנוּ בְּרִיאַת יֵשׁ מֵאֵין,
 71 הִיא דְּבַר יוֹתֵר נַעֲלָה מִקִּנְיָן שֶׁהוּא רַק
 72 הַעֲבָרָה מִרִשׁוֹת לְרִשׁוֹת?
 73 וְהַבְּיָאוֹר בְּזָה, דְּקִנְיָן מוֹרָה
 74 עַל הַמְּשִׁכָּה שֶׁל הַדְּבַר
 75 מִהַעֲלֵם אֶל הַגִּילוּי, הֵינְנוּ,
 76 שְׁלֹא נִשְׁתַּנָּה מִמַּהוּתוֹ לְהִיטּוּת
 77 דְּבַר נִפְרָד, וְכִפִּי שֶׁמְבוֹרָא
 78 בַּחֲסִידוֹת שְׁעוֹלָם הָאֲצִילוֹת אֵינוֹ אֵלָּא
 79 גִּילוּי הַהֵעֱלֵם, הֵינְנוּ לֹא הַתְּהוּוֹת שֶׁל
 80

(47) גיטין יג, א. 48) ראה עץ חיים שער א (דרוש עגולים ויושר) ענף ב. 49) תו"א פרשתנו עו, ב. וראה תורת חיים שם רפד, א. 50) בסדר קידוש לבנה. 51) בפירושו עה"ת בראשית א, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 מציאות חדשה, נפרדת מהבורא, אלא רק גילוי של מה שכבר היה קיים
 2 אלא שהיה נעלם **מה שאין פן בריאה קאי** מכוון על התהוות
 3 **יש מאין שנעשה** היש' הנברא **דבר נפרד**⁵² מהבורא שמהווה
 4 אותו, ולכן לאמיתו של דבר 'קנין' אכן נעלה מ'בריאה', כי בעוד שבעולם
 5 הבריאה ('ברוך בוראך') יש כבר,
 6 לפחות במובן מסויים, מציאות של
 7 נבראים נפרדים, מציאות של 'יש',
 8 הרי בעולם האצילות ('ברוך קונך')
 9 הכול בטל לאלוקות בתכלית הביטול.
 10 **וענינו** של ההבדל בין 'ברוך קונך'
 11 ל'ברוך עושך' **בעבודת האדם**,
 12 **שקנין מורה שגם כפי**
 13 **שהנשמה היא למטה בדרגת**
 14 **עבד**, ואופן עבודת ה' שלה קשור
 15 בעולם העשייה, **נמשך בה** כנשמה
 16 **שרשה** ו**מקורה** הנעלה מאד,
 17 **בחינת בעבד הנהר ישובו**
 18 **אבותיכם**⁵².
 19 **ויש להוסיף בזה, שמלבד**
 20 **זאת שממשיכים ומגלים**
 21 **מלמעלה בדרגת העבד למטה**
 22 **משרש ומקור הנשמה**
 23 **בבחינת עבד הנהר והשורש**
 24 **העליון נמשך מלמעלה האיר ולפעול**
 25 **למטה, שזהו גם הפירוש**
 26 **דברו כו' קונך, ברוך מלשון**
 27 **המשכה, כמו לשון המשנה**
 28 **המברך מכוסף את ענפי**
 29 **הגפן**⁵³ למטה, ולפי זה 'ברוך עושך'
 30 **היינו, שממשיכים מלמעלה**
 31 **ומביאים לדי גילוי למטה את בחינת**
 32 **עושך, שזהו תחילת**
 33 **העבודה, עבודה שקשורה בעולם**
 34 **העשייה שהוא התחתון מבין ארבעת**
 35 **העולמות ואחר כך ממשיכים**
 36 **דרגה גבוהה יותר בחינת יוצרך**
 37 **עולם היצירה וכו' ואחר כך 'ברוך**
 38 **בוראך', עולם הבריאה, ועד**
 39 **שממשיכים מלמעלה ומביאים**
 40 **למטה גם אפילו בחינת קונך**

ענינו של עולם האצילות **בדרגת העבד למטה**, הנה בנוסף לכל זה
 שהם המשכות מלמעלה למטה, **יש בזה גם ענין ההעלאה** התעלות
 והתקרבות לאלוקות **מלמטה מצד האדם למעלה, להעלות את**
מדרגת העבד שבעולם העשייה **לשרשו ומקורו בבחינת עבד**
הנהר, ועד שעל ידי זה
פועלים גם הפירוש השני
שבברוך, שמברכים את זה
שעליו נאמר ברוך, וכביכול
מוסיפים באלוקות היינו
שפועלים בני ישראל על ידי
עבודתם למטה עליו גם
במדרגת קונך, שזהו מה
שאמרו רז"ל⁵⁴ במדרש
שישראל מוסיפים כח
בגבורה של מעלה, כיון
שלמעשה ידך תכסוף⁵⁵,
 כלשון הכתוב באיוב, היינו שהקדוש-
 ברוך הוא כוסף ומשתוקק, כביכול,
 לעבודתם של אלה שהם מעשה ידיו
 שהם יוסיפו בו כוח **שדוקא על**
ידי עבודת העבד למטה
בעולם הזה, נעשה העליה
והשלימות הנוספת למעלה
כו'.

וזהו ואלה המשפטים אשר
 תשים לפניכם **פי תקנה עבד**
עברי, שהענין דכי תקנה קאי
 מכוון על **משה רבינו עליו**
השלוש⁵⁶, שעליו נאמר הפסוק
 הקודם **ואלה המשפטים אשר**
תשים לפניכם. דהנה כתיב⁵⁷
בפרשת ויהי אם שמוע' ונתתי
עשב בשדך לבהמתך,
כמבואר בהדרושים⁵⁸, מאמרי
 חסידות שקאי ש'ונתתי' האמור כאן
 מכוון על **משה שמשפיע**
בחינת עשב, שם ע"ב
 הגימטרייה של שם הוי' במלוי האות
 ' (יוד הי ויו הי) היא 72, היא
 הגימטרייה של שם ע"ב ושי"ן

מה שאין פן בריאה קאי על התהוות יש מאין
וענינו דבר נפרד⁵². **וענינו בעבודת האדם,**
שקנין מורה שגם כפי שהנשמה היא למטה
בדרגת עבד, נמשך בה שרשה ומקורה, בחינת
בעבד הנהר ישובו אבותיכם⁵².
ויש להוסיף בזה, שמלבד זאת שממשיכים
בדרגת העבד למטה משרש ומקור
הנשמה בבחינת עבד הנהר, שזהו גם הפירוש
דברו כו' קונך, ברוך מלשון המשכה, כמו
המברך את הגפן⁵³, **היינו, שממשיכים בחינת**
עושך, שזהו תחילת העבודה, ואחר כך
ממשיכים בחינת יוצרך וכו', ועד שממשיכים
גם בחינת קונך בדרגת העבד למטה, יש בזה
גם ענין ההעלאה מלמטה למעלה, להעלות את
מדרגת העבד לשרשו ומקורו בבחינת עבד
הנהר, ועד שעל ידי זה פועלים גם הפירוש
השני שבברוך, שמברכים את זה שעליו נאמר
ברוך, היינו שפועלים עליו גם במדרגת קונך,
שזהו מה שאמרו רז"ל⁵⁴ **שישראל מוסיפים כח**
בגבורה של מעלה, כיון שלמעשה ידך
תכסוף⁵⁵, **שדוקא על ידי עבודת העבד למטה**
בעולם הזה, נעשה העליה והשלימות למעלה
כו'.

וזהו ואלה המשפטים אשר תשים לפניכם כי
תקנה עבד עברי, שהענין דכי תקנה קאי
על משה רבינו עליו השלוש⁵⁶, **שעליו נאמר**
ואלה המשפטים אשר תשים לפניכם. דהנה
כתיב⁵⁷ **ונתתי עשב בשדך לבהמתך, כמבואר**
בהדרושים⁵⁸, **שקאי על משה שמשפיע בחינת**
עשב, שם ע"ב ושי"ן באמצע התיבה⁵⁹,

(52) אוה"ת פרשתנו ס"ע א'קכד ואילך. (53) ראה תו"א מקץ לו, ג. (54) איכ"ר פ"א, לג. (55) איוב יד, טו. וראה עבודת הקודש חלק העבודה פ"א ואילך. של"ה שער הגדול כט, ב ואילך. (56) ראה תו"א פרשתנו עד, ג. תורת חיים שם רעח, ג. רפד, א. (57) עקב יא, טו. (58) תו"א פרשתנו עד, ג. עו, ב. אוה"ת פרשתנו ע' א'קיד ואילך. שם ע' א'קכו. (59) תקו"ז תכ"א (סב),

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

39 תֹּרָה בִּאֲפֹן הַיָּד הַיְמָנִית מִלְּמַעַל עַל הַר סִינַי⁶⁵
 40 לתת את התורה לבני ישראל, שֶׁהַתּוֹרָה יִרְדָּה לְמֹשֶׁה דֹּקָא. וְכֵן
 41 הוּא גַם אֶצֶל מֹשֶׁה נִשְׁכַּל מִצִּיאָתוֹ הוּא עֲנִין הַתּוֹרָה, וְעַד
 42 שֶׁנִּקְרָאת עַל שְׁמוֹ, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב⁶⁶ בְּנִבְיֹת מִלֹּאכִי זָכְרוּ תוֹרַת
 43 מֹשֶׁה עֲבָדֶיךָ, שֶׁמִּמְשִׁיף מֹשֶׁה
 44 (את שם ע"ב) לְהַנְשִׁימָת דְּזִרְע
 45 בְּהִמָּה כְּמוֹ שֶׁהֵם בְּשִׁדְךָ,
 46 בְּבִרְיָאָה יִצִּירָה עֲשִׂיָה, עֲלָמָא
 47 דְּפִרּוּדָא דֹּקָא. וְלִכְּוֹן, עַל
 48 מֹשֶׁה נֶאֱמַר הַכְּתוּב כִּי תִקְנֶה
 49 עֶבֶד עֲבָרִי, שֶׁהוּא מֹשֶׁה רַבִּינוּ
 50 הַפּוֹעֵל שְׂגָם בְּעֶבֶד נִשְׁמֹת
 51 יִשְׂרָאֵל כְּמוֹ שֶׁהֵן נִשְׁמֹת מִעוֹלָמוֹת
 52 בְּרִיאַה־יִצִּירָה־עֲשִׂיָה וְנִמְצָאוֹת לְמֹטָה
 53 יוֹמְשִׁיף מִבְּחִינַת עֶבֶר הַנְּהָר,
 54 שֶׁזֶהוּ שׁוֹרֵשׁ נִשְׁמָתוֹ שֶׁל הַיְהוּדִי
 55 הַנִּקְרָא 'עֶבֶר' לְמַעְלָה, כְּמִבּוֹאֵר
 56 לְעֵיל וְהֵינּוּ וְאֹפֵן הַהִמְשָׁכָה הוּא
 57 עַל יְדֵי פִי תִקְנָה, שֶׁזֶהוּ עֲנִין
 58 גִּילּוּי הַהֶעְלָם, עֲנִינּוֹ שֶׁל עוֹלָם
 59 הָאֲצִילוֹת, בְּחִינַת 'בְּרוּךְ כּוֹנֵן כְּפִי' ל.
 60 וְהִנֵּה פְּלָלוֹת הָעֲנִין דְּכִי
 61 תִקְנֶה עֶבֶד עֲבָרִי הַמִּשְׁכַּח אֹר
 62 מִשְׁרֹשׁ וּמְקוֹר הַנִּשְׁמֹת לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל
 63 כְּפִי שֶׁהֵם לְמֹטָה, כְּמִבּוֹאֵר לְעֵיל,
 64 שֶׁנִּפְעַל עַל יְדֵי מֹשֶׁה, הוּא
 65 עֲנִין⁶⁷ בְּחִינַת מֹשֶׁה שֶׁבְּכָל
 66 אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל⁶⁸, כְּמִבּוֹאֵר
 67 בְּקַבְלָה וְחִסְדוֹת שֶׁבְּכָל אֶחָד וְאֶחָד
 68 מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִצִּירָף מִמֹּשֶׁה רַבִּינוּ
 69 שֶׁהוּא הִרְעִיא מִהֵימָנָא (הַרְעוּה)
 70 הַנֶּאֱמָר שֶׁל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁעַל זֶה
 71 נֶאֱמַר⁶⁹ בְּתוֹרַת מֹה הַיָּד אֶלְקִיךָ
 72 שׁוֹאֵל מִעֲמֹךְ פִּי אִם לִירְאָה,
 73 שְׁלֹגְבֵי מְדַרְיָגָה זֹו נִחְשָׁב עֲנִין
 74 דְּבַר קִטָּן (קָל לְהַשְׁנֹה), כְּמִבּוֹאֵר בְּסִפְר
 75 הַתְּנִיָּא שֶׁעַל פְּסוּק זֶה שׁוֹאֵל הַגְּמָרָא אִיךְ יִתְכַּן לומר 'מֶה ה' אֶלּוֹקֶיךָ שׁוֹאֵל
 76 מִעֲמֶךָ כִּי אִם לִירְאָה', הֵינּוּ מִה הַקְּדוּשָׁה־בִּירוּךְ־הוּא כְּבַר מִבְּקֵשׁ מִמֶּךָ שֶׁקִּשָּׁה

1 בְּאֲמֻצָּע הַתִּיבָה⁵⁹, בִּמְצַע הַמִּילָה, בֵּין הָאוֹתִיּוֹת ע' וּב' הַרְמוּזוֹת לְשֵׁם
 2 ע"ב, מוֹפְיעָה הָאוֹת ש', וּמִשֶּׁה רַבִּינוּ מִשְׁפִּיעַ אֶת שֵׁם ע"ב לְבְּהִמָּתְךָ,
 3 לְנִשְׁמֹת שֶׁהֵם בְּבְחִינַת זִרְע בְּהִמָּה⁶⁰, כְּמִבּוֹאֵר בְּקַבְלָה וְחִסְדוֹת
 4 עַל הַכְּתוּב "זוֹרְעִי אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל זִרְע אֲדָם זִרְע בְּהִמָּה" שֶׁהַנִּשְׁמֹת הַגְּבוּהוֹת
 5 שֶׁשׁוֹרֵשׁן מִבְּחִינַת "אֲדָם הָעֵלְיוֹן"
 6 (כְּכְתוּב בְּמַעֲשֵׂה הַמְּרַכְבָּה "וְעַל הַכִּיֹּסָא
 7 דְּמוֹת כְּמִרְאֵה אֲדָם") וַיֵּשׁ לְהֵם יִדְיעָה
 8 גְּדוּלָה בְּאֻלּוֹת, כְּאֲדָם בְּרִדְעַת
 9 נִקְרָאוֹת "זִרְע אֲדָם" וְשֶׁאֵר הַנִּשְׁמֹת
 10 (אֲשֶׁר כְּדַבְּרֵי רַבְּנֵי הוֹקֵן בִּתְרוּהָ אֹרִי'
 11 "שֶׁהֵם כְּמַעֲט כָּל הַנִּשְׁמֹת
 12 שֶׁבְּדוֹרוֹתֵינוּ") נִקְרָאוֹת "זִרְע בְּהִמָּה",
 13 וּמִשֶּׁה רַבִּינוּ מִשְׁפִּיעַ לְנִשְׁמֹת אֵלּוֹ
 14 (לְבַהֲמַתְךָ), כְּפִי שֶׁנִּמְצָאִים
 15 בְּבִרְיָאָה יִצִּירָה עֲשִׂיָה, עֲלָמָא
 16 דְּפִרּוּדָא⁶¹, עוֹלָם הַפִּירוּד, עוֹלָמוֹת
 17 שֶׁבֵּהֵם הַנְּבִרָאִים לֹא בְּטִלִּים לְאֻלּוֹת
 18 בְּבִיטוּל מוֹחֵלֵט כְּמוֹ בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת
 19 אֲלָא חֲשִׁים עֲצָמִם כִּיֵּשׁ וּמִצִּיאוֹת
 20 לְעֲצָמִם שֶׁזֶהוּ שְׁדִיךְ, הַשְּׁדָה,
 21 הַמְּקוֹם שֶׁבוּ נִמְצָאת ה'בְּהִמָּה',
 22 שֶׁמְחוּץ לְבֵית שְׁבָעִיר, עִיר
 23 אֶלְקִינּוּ⁶², כְּלִשׁוֹן הַכְּתוּב בְּתַלְמִים
 24 דְּקָאִי 'עִיר אֶלּוֹקֵינוּ' מְכוּוֹן עַל
 25 עוֹלָם הָאֲצִילוֹת⁶³, וְלֹא
 26 בְּאֲפֹן שֶׁמִּעֲלָה אוֹתָם
 27 לְאֲצִילוֹת וְהַדְּרִיךְ שֶׁבָּה מֹשֶׁה רַבִּינוּ
 28 מִשְׁפִּיעַ אֶת הָאוֹר הָאֶלּוֹקִי שֶׁל שֵׁם ע"ב
 29 לְנִשְׁמֹת שֶׁל בְּרִיאַה־יִצִּירָה־עֲשִׂיָה הִיא
 30 לֹא בְּאֹפֵן שֶׁמִּעֲלָה אוֹתָם לְעוֹלָם
 31 הָאֲצִילוֹת אֲלָא הַהִשְׁפָּעָה הִיא כְּפִי שֶׁהֵם
 32 בְּמִדְרַגְתָּם בְּתוֹר נִשְׁמוֹת שְׁאִינֵן מִעוֹלָם
 33 הָאֲצִילוֹת.
 34 וְכְּמוֹ בְּמַתָּן תּוֹרָה, שֶׁהִיא
 35 יְכוֹל לְהִיּוֹת בְּשִׁנֵּי אוֹפְנִים⁶⁴,
 36 אוֹפֵן אֶחָד לְהַעֲלוֹת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַעְלָה וְשֵׁם בְּעוֹלָמוֹת עֲלִיּוּנִים
 37 תַּנְתָּן לְהֵם הַתּוֹרָה, אוֹ בְּאֹפֵן שֶׁנִּי שֶׁהַתּוֹרָה תִּרְדַּ מִלְּמַעַל לְמֹטָה
 38 וְתַנְתָּן לְנִשְׁמֹת יִשְׂרָאֵל כְּמוֹ שֶׁהֵם לְמֹטָה, וּבְפּוֹעֵל הִנֵּה מַתָּן

(ב). תקון נא (פו, ב). תו"א פרשתנו עה, ב. אוה"ת שם ע' א'קיד. 60) ראה תו"א שבהערה 58. אוה"ת שם ע' א'קיא ואילך.
 ע' א'קכד ואילך. 61) ראה עץ חיים שער מג (שער ציור עולמות) בהקדמה להדרוש. 62) תהלים מח, ב. 63) ראה אוה"ת
 פרשתנו ע' א'קפה. שה"ש ח"ב ס"ע תשנד. 64) ראה גם ספר המאמרים תרצ"ז ע' 283. וש"נ. 65) יתרו יט, כ. 66) מלאכי
 ג, כב. וראה מכילתא ושמור"ר שבהערה 17. 67) ראה ספר המאמרים תרכ"ט ס"ע קמט. תרמ"א ע' נח. 68) ראה תניא פמ"ב.
 69) עקב י, יב. 70) ראה ברכות לג, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 לך לעשותו והרי אינו מבקש אלא יראה, ונשאלת השאלה, וכי יראה היא דבר
 2 קטן וקל, והגמרא עונה שלגבי משה רבינו זהו דבר קל, ועל כך שואל אדמו"ר
 3 הזקן בתניא, מהו התירוץ והרי כתוב 'שואל מעמך' והכוונה לכל אחד
 4 מישראל, אלא ההסבר הוא שבכל אחד מישראל יש את בחינת משה ובכוח
 5 זה הוא אכן יכול לבוא לידי יראה וזו
 6 'מילתא זוטרת' לגבי כל אחד.
 7 וְזֶהוּ הָאִמּוּר שֶׁבָּכֵל אֶחָד יֵשׁ אֵת
 8 בחינת משה הוא ההסבר על מָה
 9 שֵׁישׁ בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד
 10 מִיִּשְׂרָאֵל עֲנִין הַבֵּיטוּל, שְׁזָהוּ
 11 עֲנִינוּ שֶׁל מֹשֶׁה, שֶׁהוּא וְאֶהְרֹן
 12 אִמְרוּ עַל עֲצָמַי וְנַחֲנוּ מָה⁷¹, הֵינּוּ
 13 מָה אֲנַחְנוּ נַחֲשִׁבִים, וְהוּא תְּכֹנֵת
 14 הַבֵּיטוּל שֵׁישׁ בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל
 15 עֲנִין פֶּתַח הַמְּסִירָת נֶפֶשׁ שֶׁמִּבְטֵל
 16 אֵת עֲצָמוֹ לְגַמְרֵי וּמוֹכֵן אֶפִּילוֹ לוֹתֵר עַל
 17 הַחַיִּים שֶׁלוֹ עַל לְמַעַן קְדוּשַׁת הַשָּׁם
 18 שֵׁישׁ בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד
 19 מִיִּשְׂרָאֵל, יִהְיֶה אֲשֶׁר יִהְיֶה מִעֲמֵדוֹ
 20 וּמִצְבּוֹ הַרוּחִי שֶׁהֵרִי אֶפִּילוֹ קַל
 21 שֶׁבְּקָלִים שֶׁבְּדַבְרִים אַחֵרִים אֵינוֹ
 22 זוהר בשמירת המצוות מוֹסֵר נֶפֶשׁוֹ
 23 עַל קְדוּשַׁת שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ⁷², אִם
 24 מְנַסִּים לְכַפּוֹת עֲלָיו לְעַבֹּד עֲבוּדָה זָרָה,
 25 חֵס וְשֵׁלוֹם, כִּמְבוֹאֵר בְּסֵפֶר הַתִּנְיָא,
 26 וְלֹא הַתְּבוֹנְנוֹת פְּלֵל וְהַמְּסִירוֹת
 27 נֶפֶשׁ עַל קִידוּשׁ הַשָּׁם נִעֲשִׂית לְלֹא צוּרָךְ
 28 בְּהַתְּבוֹנְנוֹת בְּחֹמֶרֶת עֲנִין עֲבוּדָה זָרָה
 29 מִצַּד אֶחָד וְגוֹדֵל מַעֲלַת קְדוּשַׁת הַשָּׁם
 30 וְהַאֲמוּנָה ב'ה' מִצַּד שְׁנֵי (וְעַל אַחַת
 31 פְּמָה וְכִמָּה וְקַל וְחוֹמֵר שֶׁהַמְּסִירוֹת
 32 נֶפֶשׁ נִעֲשִׂית לְלֹא הַתְּבוֹנְנוֹת
 33 אַרְוֶכָּה), וּמִזֶּה שֶׁכֵּל יִהְרִי מוֹכֵן לְמַסּוֹר אֵת נֶפֶשוֹ עַל קִידוּשׁ הַשָּׁם לְלֹא
 34 הַתְּבוֹנְנוֹת מוֹכֵן, שְׁזָהוּ עֲנִין שְׁעוֹמֵד מוֹכֵן אֶצְלוֹ תְּמִיד, אֲלֵא
 35 שְׁמִתְגַּלְּהַ עֲנִין הַמְּסִירוֹת נֶפֶשׁ וְבֹא לְיַדִּי בֵּיטוּל בְּפוּעַל רַק בְּעֲנִין שֶׁל
 36 קְדוּשַׁת הַשָּׁם וְאֵילוֹ כְּשִׂיחוֹרֵי עוֹמֵד בְּפָנָי נִסְיוֹן לְעַבֹּר עַל רִצּוֹן ה' בְּדַבְרִים
 37 אַחֵרִים, לֹא תְּמִיד תִּתְגַּלֵּית בּוֹ הַחֲכָרָה שֶׁבְּכָל עֲבִירָה הוּא נִפְרָד מִהַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ
 38 הוּא וְיִתְנַן שֶׁלֹא יַעֲמִיד בְּנִסְיוֹן, חֵס וְשֵׁלוֹם. אֲלֵא שְׁצָרִיךְ כֵּל אֶחָד וְאֶחָד

71 בשלח טז, זח. וראה אה"ת ויחי שצ, א ואילך. 72 תניא פ"ח. 73 תניא רבתי בתחלתו. פרש"י ד"ה מה תוסי' ד"ה מה תוסי' ד"ה שואל מעמך - מנחות מג, ב. שו"ע אדה"ז או"ח סמ"ו ס"א. וראה גם ד"ה להבין ענין כתיבת ספר תורה פ"ט (ספר המאמרים תש"ל ע' קלא ואילך). 74 מנחות שם. 75 לקוטי תורה לג' פרשיות (ווילנא, תרמ"ד) כח, ג ואילך. נדפס לאח"ז באוה"ת בראשית ח"ג תקנא, א ואילך. וראה גם המשך חייב אדם לברך תרל"ח (ספר המאמרים תרל"ח ע' פז ואילך). 76 לקו"ת מטות פב, א. דרושי שמע"צ פה, א. שה"ש יז, ג. 77 ברכות יז, א. אבות פ"ד מ"ז. ועוד. 78 ראה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שְׁקֵנָה עֶבֶד אינו שייך לעבד אלא קִנְיָה רַבּוֹ79 והופך מיד לרכושו של
2 האדון (כי העבד עצמו שייך לאדון), שְׁאִין הַפְּוֹנָה שְׁמִתְחִילָה בשלב
3 ראשון קוֹנְהָ הָעֶבֶד לְעַצְמוֹ, וְעַל יְדֵי זֶה שתחילה העבד קונה את
4 הדבר הנרכש לעצמו קִנְיָה אַחֵר כֶּף רַבּוֹ, אֲלֵא שְׁמִלְכְתְּחִילָה קוֹנְהָ
5 העבד לְרַבּוֹ ולא לעצמו, לְפִי
6 שְׁהָעֶבֶד אֵינוֹ מְצִיאֹת פְּלָל אֲלֵא כֵאמֹר בטל ומשועבד לרבו.
7 ומצד עֲנִין הַבִּיטוּל יֵשׁ מַעְלָה אַחֵר כֶּף רַבּוֹ, אֲלֵא שְׁמִלְכְתְּחִילָה קוֹנְהָ לְרַבּוֹ,
8 לְפִי שְׁהָעֶבֶד אֵינוֹ מְצִיאֹת פְּלָל. ומצד עֲנִין
9 הַבִּיטוּל יֵשׁ מַעְלָה בְּעֶבֶד גַּם לְגַבֵּי בֵן, לְמִרוֹת
10 שבאופן כללי מעלת הבן גדולה ממעלת העבד (כי היחס של הבן לאביו
11 הוא באופן יותר עמוק ויותר נעלה מהיחס של העבד לאדון), מכל מקום,
12 בענין הביטול יש לעבד יתרון על הבן, ובנמשל, בעבודת ה' הביטול הוא דבר
13 עיקרי, דְּהֵנָּה, הַחִילוּק הַהִבְדֵּל
14 בֵּין עֶבֶד לְבֵן הוּא, שְׁהַבֵּן
15 מַעֲצֵם מִהוֹתוֹ כֵּבֵן יֵשׁ לוֹ שְׂיִכּוֹת אֲלֵא הָאֵב, כִּמְבֹאֵר בַּפְּנִיָּא80
16 שְׁהַבֵּן נִמְשָׁף מְטִיפַת מוֹחַ הָאֵב, שְׁלֹכֵן הָאֵב זֹכָה לְבָנוֹ בְּחֻמְשָׁה
17 דְּבָרִים (כְּדֵאִיתָא בַּמְשָׁנָה)81, וּמְשׁוּם זֶה הִנֵּה
18 הַבִּיטוּל שְׁלוֹ לְאֵבֵי אֵינוֹ בְּתַכְלִית, מַה שְׁאִין בֵּן
19 עֶבֶד, שְׁמְצִיאֹתוֹ אֵינָה מְמַצִּיאֹת הָאֲדוֹן, הִנֵּה
20 הַבִּיטוּל שְׁלוֹ הוּא בְּתַכְלִית. וְזֵהוּ אֲמִיתִית עֲנִין
21 הַשְּׁתַּחֲוָּא, שְׁהוּא עֲנִין הַבִּיטוּל (כַּנְזָר לְעִיל
22 סְעִיף א'), שְׁזֵהוּ דְּוָקָא כְּשֵׁאִין הַפְּרָה לְהַמְשַׁתְּחָה
23 בְּמַעְלָתוֹ שְׁל זֶה שְׁמִשְׁתַּחֲוָה אֲלֵי, כִּי, כְּשֵׁיִשׁ לוֹ
24 הַפְּרָה בְּמַעְלָתוֹ, אֵין זֶה בִּיטוּל בְּתַכְלִית, וְרַק
25 כְּשֵׁאִין לוֹ הַפְּרָה בְּמַעְלָתוֹ, אֲזִי הַבִּיטוּל הוּא
26 פְּנִימִי, אֲמִיתִי וְעַצְמִי.
27 וְעַל יְדֵי זֶה בָּאִים לְשְׁלִימוֹת עֲנִין הַבִּיטוּל כִּפִּי
28 שְׂיֵהִיָּה לְעֵתִיד לְבָא, שְׁזֵהוּ מַה שְׁנִאָמַר
29 וְהִיָּה מְדִי חֲדָשׁ בְּחֲדָשׁוֹ גּוֹ יְבֹא כָל בְּשָׂר
30 לְהַשְׁתַּחֲוֹת לְפָנָי, שְׁזֵהִי הַעֲבֹדָה הַמְּחַוְּדָּשׁת
31 דְּלְעֵתִיד לְבָא, בְּאוֹפֵן שְׁל הַשְּׁתַּחֲוָּא בְּתַכְלִית
32 הַבִּיטוּל. אֲבָל כָּל זֶה תְּלוּי בְּמַעֲשֵׂינִי וְעִבּוּדְתָנִי
33 בְּמִשְׁפָּחָה לְבָא, שְׁזֵהוּ מַה שְׁנִאָמַר82, וּבְפִרְט
34 עַל יְדֵי מַעֲשֵׂינִי וְעִבּוּדְתָנִי בְּמִשְׁפָּחָה
35 זְמַן הַגְּלוּת83, בְּעִבּוּדַת פְּרָף, מִתּוֹךְ מֵאֵמֶן מִיּוֹחַד, בְּגַלְלֵי הַקְּשִׁיִּים
36 וְהַמְּנִיעוֹת לְעִבּוּדַת ה' שֵׁישׁ בּוֹמֵן הַגְּלוּת
37 שְׁזֵהוּ כְּלָלוֹת עֲנִין הַעֲבֹדָה, הַתּוֹכֵן הַכִּלְלִי שֵׁל עִבּוּדַת ה' מְלִשׁוֹן
38 עוֹרוֹת עֲבֹדִים84 עוֹרוֹת שְׁמַצַּד
39 עֲצָמִים הֵם חוֹמֵר גַּם וְלֹא נָקִי וְעַל יְדֵי
40 הַעִיבּוּד נַעֲשִׂים מִתּוֹקְנִים וְנִקְיִים
41 [וְהִיָּה מִי שְׁמַעֲבֵד עוֹרוֹת אֵינוֹ יְכוּל לְהִיֹּת מְלָךְ וְלֹא פִהֵן שְׁזֵהוּ
42 יְכוּל לְהִיֹּת מְלָךְ וְלֹא פִהֵן גְּדוֹל, כִּי מִלֹּאכְתּוֹ הֵיא בְּדָבָרִים לֹא נִקְיִים
43 שְׂרִיחַם לֹא טוֹב כִּמְבֹאֵר בַּגְּמָרָא וּבְפּוֹסְקִים]85, אֲבָל בְּעִבּוּדַת ה'

המשך תרס"ו ע' תלא ואילך. ספר המאמרים תרצ"ז ע' 309. (79 קידושין כג, ב. 80 פ"ב. 81) עדיות פ"ב מ"ט. (82) ר"ה לא, א. וש"נ. (83) ראה תניא רפ"ז. (84) תו"א פרשתנו עו, א. (85) קידושין פב, א. רמב"ם הל' מלכים פ"א ה"ו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 'מעבדים' את גשמיות וחומריות העולם הזה ומעלים אותה לקדושה שְׁזָהוּ
 2 פְּלִלוֹת הָעֲנָנִים דְּגַר מִצְוָה וְתוֹרָה אור⁸⁶, להאיר את המציאות
 3 הגשמית באמצעות המצוות והתורה שְׁזָהוּ הָעֲבוּדָה שְׁמַצַּד הַפְּלִים,
 4 כמבואר בתורת הסוד, המשכת האלוקות למעלה למטה היא בדרך של אורות
 5 (ההארה והגילוי) המתלבשים בכלים
 6 (המודדים ומגבילים את האור) ועבורת
 7 ה' מתוך מגע עם ענייני העולם
 8 המוגבלים והלא מעובדים, עם צורך
 9 להתגבר על מניעות ועיכובים והעלמות
 10 והסתרים, היא עבודה מצד הכלים,
 11 מתוך גישה והכרה שְׁשִׁשְׁנוּ עֲנָנִים
 12 הַטְּבַע, וְהוּא היהודי העובר את ה'
 13 שׁוֹבֵר ומבטל אֶת הַטְּבַע שלא
 14 יהיה העלם והסתר על האלוקות,
 15 שְׁזָהוּ עֲנָנִים אֲתַפְּיָא סְטָרָא
 16 אֲתָרָא, כפיית והכנת הצד האחר,
 17 הצד ההפוך מצד הקדושה, וְעַל יְדֵי
 18 זֶה ה'אֲתַכְפִּיא' וביטול הטבע נִמְשָׁךְ
 19 ומתגלה הָאֵוֹר כו' שקודם לכן היה
 20 נסתר בכלים.
 21 וְזָהוּ עֲנָנִים עֲבָרִי, שְׁהֶעֱלוּ
 22 היתרון המיוחד בְּעֲבוּדָתוֹ הוּא
 23 מִצַּד עֲנָנִים הַבִּיטוּל (פנ"ל)
 24 בְּמַעֲלַת הַבִּיטוּל דְּעֲבָד עַל
 25 הַבִּיטוּל (דבן), וְזָהוּ גַם
 26 מַעֲלַת הָעֲבוּדָה שְׁבִזְמַן הַגְּלוּת
 27 דְּקָא, כאשר צריך להתגבר על
 28 העלמות והסתרים שְׁעַל יְדֵי זֶה
 29 בָּאִים לְהַגְלוֹי דְּלַעֲתִיד לְבָא,
 30 שְׁיִהְיֶה בְּאֹפֶן נַעֲלָה יוֹתֵר
 31 מִהַגְלוֹי שְׁהֵי בְּזִמְנֵי הַבִּיטוּל,
 32 ואפילו יותר נעלה מהגילוי שהיה בימי
 33 בית ראשון וְכַנְ"ל (סעיף א')
 34 שְׁבִזְמַן הַבִּיטוּל הָיוּ עוֹלִים לְרַגְלֵי
 35 רַק שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּשָׁנָה,
 36 בְּשִׁלֹשׁ הַרְגָלִים, בחג הפסח, חג
 37 השבועות וחג הסוכות, אֲבָל לַעֲתִיד
 38 לְבָא תִּהְיֶה הָעֲלִיָּה לְבֵית
 39 הַמִּקְדָּשׁ בְּכָל שָׁבַת וְרֵאשׁ חֹדֶשׁ, כפי שמשיך ומבאר.
 40 (ז) וְהָעֲנָנִים בְּזָה, דְּלְכָאוּרָה אֵינּוּ מוּבָן⁸⁷, מֵהוּ הַטַּעַם
 41 הַבִּיטוּל לְרַגְלֵי רַק בְּיוֹם טוֹב, וְלֹא בְּשַׁבָּת, הֲלֹא יוֹם טוֹב
 17 הוּא רַק מִקְרָאֵי קוֹדֶשׁ⁸⁸, וְשַׁבָּת הִיא בְּחִינַת
 18 קוֹדֶשׁ מְלָה בְּגַרְמִיָּה⁸⁹, וְכִידְעוּ⁹⁰ שְׁבִיּוֹם טוֹב
 19 מְאִיר רַק בְּחִינַת מוֹחִין דְּאֵימָא, סְפִירַת הַבִּינָה
 20 (שְׁזָהוּ עֲנָנִים הַשְּׁמַחָה), מֵה שְׁאִין פֶּן בְּשַׁבָּת מְאִיר
 21 בְּחִינַת מוֹחִין דְּאֵבָא, סְפִירַת הַחֲכָמָה. וּבִיּוֹתֵר
 22 אֵינּוּ מוּבָן, הֲרִי הָעֲלִיָּה לְרַגְלֵי לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ הוּא
 23 כְּדֵי לְרֵאוֹת, וְרֵאוּתָהּ הוּא עֲנָנִים הַחֲכָמָה, וְאִם פֶּן,
 24 מֵהוּ הַטַּעַם שְׁהֶעֱלוּ לְרַגְלֵי הֵיטָה בְּשִׁלֹשׁ רְגָלִים,
 25 וְלֹא בְּשַׁבָּת, שֶׁהוּא בְּחִינַת הַחֲכָמָה. וְהַבִּיאוּר
 26 בְּזָה, שְׁיִוִּם טוֹב הוּא עֲנָנִים הַשְּׁמַחָה, וְשַׁמְחָה
 27 עֲנִינָה גִילוּי, וְכִמוֹ שְׁרוּאִים שְׁבַעַת הַשְּׁמַחָה
 28 מִתְגַּלִּים בְּאֶדָם עֲנִינִים כְּאֵלוֹ שְׁבִזְמַן הַרְגִיל אֵינּוּ
 42 בְּשַׁבָּת, הֲלֹא יוֹם טוֹב הוּא רַק מִקְרָאֵי קוֹדֶשׁ⁸⁸, יוֹם שְׁנִקְרָא
 43 וְנִקְבַע לְהִיּוֹת קוֹדֶשׁ (על ידי בית הדין למטה שקובעים באיזה יום יחול ראש
 44 חודש ומתי יחולו החגים) וְשַׁבָּת הִיא כְּלִשׁוֹן הוֹוֵהָ בְּחִינַת קוֹדֶשׁ
 45 מְלָה בְּגַרְמִיָּה⁸⁹, כלומר, "קודש" הוא שם התואר, היינו דבר שהוא
 46 קודש, ואילו "קודש" הוא שם העצם,
 47 הקדושה עצמה. ולכן התואר "קודש"
 48 מורה על דרגה נעלית יותר באלוקות,
 49 הקדושה עצמה, ולענייננו, שבת היא
 50 'קודש' מצד עצמה ואילו יום טוב הוא
 51 רק 'מקראי קודש', וְכִידְעוּ⁹⁰
 52 בתורת הסוד שְׁבִיּוֹם טוֹב מְאִיר
 53 רַק בְּחִינַת מוֹחִין דְּאֵימָא,
 54 סְפִירַת הַבִּינָה הַנִּקְרָאת 'אמא' כי
 55 היא ה'מוֹלִידָה' את המידות (שְׁזָהוּ
 56 עֲנָנִים הַשְּׁמַחָה כמרומו בכתוב 'אם
 57 הבנים שמחה' והרי יום טוב הוא זמן
 58 השמחה), מֵה שְׁאִין פֶּן בְּשַׁבָּת
 59 מְאִיר בְּחִינַת מוֹחִין דְּאֵבָא,
 60 סְפִירַת הַחֲכָמָה, והרי בסדר
 61 הספירות חכמה היא למעלה מבינה,
 62 ומדוע אם כן בזמן שבת המקדש היה
 63 קיים העלייה לרגל הייתה רק ביום טוב
 64 ולא בשבת הנעלית מיום טוב?
 65 וּבִיּוֹתֵר אֵינּוּ מוּבָן, הֲרִי
 66 הָעֲלִיָּה לְרַגְלֵי לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ
 67 הוּא כְּדֵי לְרֵאוֹת אֲלוּקוֹת,
 68 וְרֵאוּתָהּ שֶׁהִיא קְלִיטַת הַדְּבָר בְּבִיּוֹתֵר
 69 וּבְהַתְאֲמוֹת הוּא עֲנָנִים הַחֲכָמָה
 70 שְׁבָה הָרַעִיּוֹן הַשְּׁכִלִי מוֹפִיעַ וּמְאִיר
 71 בְּאֹפֶן בְּחִיר (ואילו בינה היא עניין
 72 השמיעה, ואינה דומה ראייה לשמיעה
 73 כי בשמיעה אין בהירות והתאמתות
 74 כמו בחכמה), וְאִם פֶּן, מֵהוּ
 75 הַטַּעַם שְׁהֶעֱלוּ לְרַגְלֵי
 76 שְׁבֵית הַמִּקְדָּשׁ הִיָּה קִיָּים הֵיטָה
 77 בְּשִׁלֹשׁ רְגָלִים, בְּחִינַת הַבִּינָה וְלֹא
 78 בְּשַׁבָּת, שֶׁהוּא בְּחִינַת
 79 הַחֲכָמָה?
 80 וְהַבִּיאוּר בְּזָה, שְׁיִוִּם טוֹב הוּא עֲנָנִים הַשְּׁמַחָה, וְשַׁמְחָה עֲנִינָה
 81 גִילוּי, וְכִמוֹ שְׁרוּאִים גַּם בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם שְׁבַעַת הַשְּׁמַחָה מִתְגַּלִּים
 82 בְּאֶדָם עֲנִינִים וְכוּחֹת כְּאֵלוֹ שְׁבִזְמַן הַרְגִיל אֵינּוּ יְכוּלִים

(86) משלי ו, כג. (87) בכל הבא לקמן - ראה מאמרים שבהערה 7. (88) אמור כג, ד. (89) זח"ג צד, ב. (90) ראה פרי עץ חיים שער מקרא קדש פ"א. לקו"ת צו יא, ד ואילך. אוה"ת דרושים לפסח ע' תשלב ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

41 הָאָדָם וּבְכָל הָעוֹלָם כּוֹלוֹ וְנִגְרַשׁ בְּמִצִּיאוֹת הָעוֹלָם. וְלֹכֵן הֵיְתָה 42 הָעֲלִיָּה לְרַגְלָהּ בְּזִמְנָה הַבַּיִת רַק בְּיוֹם טוֹב וְלֹא בַשַּׁבָּת, מִצַּד מַעֲלַת 43 הַשְּׂמֵחָה בְּגִלּוּי בְּיוֹם טוֹב. אֲבָל לְעֵתִיד לְבָא, שְׂאֵז יֵאִיר בַּשַּׁבָּת 44 בְּגִילּוּי בְּחִינַת פְּנִימִיּוֹת אֲבָא שֶׁהוּא פְּנִימִיּוֹת עֲתִיק, לֹא כְמוֹ 45 בּוֹמֵן הַגְּלוּת שֶׁהָאֵרָה בַּשַּׁבָּת הִיא 46 מְחִיצוֹנִיּוֹת עֲתִיק וְאִינָה נִיכְרַת בְּגִלּוּי 47 שְׂדָהּ מִה שְׂנֵאָמֵר אֹדוֹת הַשַּׁבָּת 48 כּוֹלָם יִשְׁבְּעוּ וְיִתְעַנְּגוּ 49 מְטוֹבֶיךָ⁹⁶, שְׂעֻנְיָן זֶה שֶׁל הַעֲנֻג 50 בַּשַּׁבָּת יִהְיֶה בְּשָׂלִימוֹת וּבְגִילּוּי 51 לְעֵתִיד לְבָא, לִכֵּן תִּהְיֶה לְעֵתִיד 52 לְבֹא הָעֲלִיָּה לְרַגְלָהּ לִירְאוֹת 53 בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ בְּכָל שַׁבָּת וְלֹא 54 רַק בְּיוֹם טוֹב. 55 וְכִמּוֹ כֵּן תִּהְיֶה הָעֲלִיָּה לְרַגְלָהּ 56 לְעֵתִיד לְבֹא בְּכָל רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ. 57 דְּהֵנָּה יְדוּעַ שְׂרָאשׁ הַחֹדֶשׁ אֵינוֹ 58 נִקְרָא יוֹם הַמַּעֲשָׂה, וְאֵף עַל פִּי 59 שְׂרָאשׁ חוֹדֶשׁ אֵינוֹ אֶסוֹר בְּמַלְאכָה כְּמוֹ 60 שַׁבַּת יוֹם טוֹב, אֵינוֹ נֶחְשָׁב יוֹם הַמַּעֲשָׂה 61 כְּמוֹ יוֹם חוֹל רְגִיל וְכִמּוֹ שְׂנֵאָמֵר⁹⁷ 62 בִּיחֻקָּא, בְּנִבּוּאָה אֹדוֹת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ 63 הַשְּׁלִישִׁי שְׂעֵר הַחֲצַר הַפְּנִימִית 64 הַפּוֹנֶה קְדִים לְצַד מִזְרַח יִהְיֶה 65 סְגוּר שְׁשֵׁת יָמֵי הַמַּעֲשָׂה 66 וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת יִפְתַּח וּבְיוֹם 67 הַחֹדֶשׁ יִפְתַּח, וּמִלְשׁוֹן הַכְּתוּב 68 מוֹבֵן שְׁשֵׁי הַשַּׁבָּת יוֹם הַחֹדֶשׁ 69 אֵינָם בְּכֻלָּם יָמֵי הַמַּעֲשָׂה, מִה 70 שְׂאִין כֵּן יוֹם טוֹב הוּא בְּכֻלָּם 71 יָמֵי הַמַּעֲשָׂה, שֶׁהָרִי יוֹם טוֹב 72 מוֹתֵר בְּמִלְאֶכֶת אוֹכֵל נֶפֶשׁ 73 (כְּמִפּוֹרֶשׁ בְּתוֹרָה שְׂבֻכְתָּב⁹⁸ 74 וּמְבוֹאֵר בְּאֵרוֹכָה בְּתוֹרָה 75 שְׂבַעַל פָּה⁹⁹ אִיזָה דְּבִרִים בְּדוּק 76 הוֹתֵרוּ בְּיוֹם טוֹב לְצוּרֵךְ הַכֶּנֶת אוֹכֵל) 77 וּמִצַּד מַעֲלָתוֹ שֶׁל רֹאשׁ חוֹדֶשׁ כְּיוֹם 78 מִיּוֹדֵד שְׂאֵינוֹ יוֹם הַמַּעֲשָׂה רְגִיל, תִּהְיֶה 79 עֲלֵיָּה לְרַגְלָהּ לְעֵתִיד לְבֹא גַם בְּרֹאשׁ 80 חוֹדֶשׁ.

1 לְהַתְּגַלּוֹת כְּמוֹ יְכוּלוֹת הַבְּנֵה לֹא רְגִילָה אוֹ נִדְיֻכּוֹת לֹב לֹא רְגִילָה וְכֵד. מִה 2 שְׂאִין כֵּן בַּשַּׁבָּת, אֵף שְׂעֻנְיָנוֹ תְּעֻנּוּג, כְּמוֹ שְׂנֵאָמֵר⁹¹ וְקִרְאָתָהּ 3 לַשַּׁבָּת עֲנֻג, שְׂדָהּ עֲנֵן מוֹחִין דְּאֲבָא, מִכָּל מְקוֹם, הָרִי זֶה 4 בְּהָעֵלָם, וְלֹא בֵּא לִידֵי גִילּוּי כְּמוֹ עֲנִין הַשְּׂמֵחָה בְּיוֹם טוֹב, וְכִמְבוֹאֵר 5 בְּפָרִי עֵץ חַיִּים⁹² שְׂעֻכְשֵׁי 6 בּוֹמֵן הַגְּלוּת מְאִיר בְּגִילּוּי רַק 7 חִיצוֹנִיּוֹת עֲתִיק, אַחַת הַבְּחִינּוֹת 8 בַּבְּחִינַת 'כְּתָר' (שֶׁלמַעֲלָה מִהַסְּפִירוֹת 9 חֲכֵמָה, בֵּינָה וְכֵר) נִקְרָאת 'עֲתִיק יוֹמִין' 10 (וְלִפִּי אַחַד הַפִּירוּשִׁים – עֲנִין שֶׁמִּפְּנֵי 11 מַעֲלָתוֹ נִעְתַּק וְנִבְדַּל מִיּוֹם וְגִילּוּי) 12 וּבְכַחוֹת הַנֶּפֶשׁ 'עֲתִיק' מִקְבִּיל לְעֲנִין 13 הַתְּעֻנּוּג (כּוּחַ עֲמוּק וְיִמְקִיף) שֶׁנַּעֲלָה 14 מִכּוּחוֹת הַשֶּׁכֶל הוֹרֵג, מוֹחִין וּמִדּוֹת) 15 וַיֵּשׁ בּוֹ 'חִיצוֹנִיּוֹת עֲתִיק' רְפִימִיּוֹת 16 'עֲתִיק', וּמְבוֹאֵר בְּתוֹרַת הַסּוּד 17 'פְּנִימִיּוֹת אֲבָא, פְּנִימִיּוֹת עֲתִיק, הֵינּוּ 18 שֵׁשׁ קֶסֶר מִיּוֹדֵד בֵּין עוֹמֵק וּפְנִימִיּוֹת 19 הַחֲכֵמָה לְעוֹמֵק הַפְּנִימִיּוֹת הַכְּתָר' וְעַל 20 זֶה נִאֲמַר בְּפָרִי עֵץ חַיִּים 'שְׂעֻכְשֵׁי, 21 בּוֹמֵן הַגְּלוּת, יֵשׁ הָאֵרָה וְהַתְּגַלּוֹת רַק 22 מִ'חִיצוֹנִיּוֹת עֲתִיק, וְהֵינּוּ, שְׂהֵעֲנֵן 23 דְּפְנִימִיּוֹת אֲבָא (חֲכֵמָה) 24 פְּנִימִיּוֹת עֲתִיק (כְּתָר)⁹³ הוּא 25 עֲכָשֵׁי בְּהָעֵלָם גַּם בַּשַּׁבָּת. 26 וְזוֹהִי מַעֲלַת הַיּוֹם טוֹב, שְׂאֵף 27 שְׂהֵגִילּוּי שְׂבוֹ הוּא לְמַטָּה 28 מִבְּחִינַת מוֹחִין דְּאֲבָא שְׂמֵאִיר 29 בַּשַּׁבָּת בּוֹמֵן הַזֶּה (חִיצוֹנִיּוֹת עֲתִיק), 30 מִכָּל מְקוֹם, כִּינֵן שְׂעֻנְיָנוֹ שֶׁל 31 יוֹם טוֹב הוּא שְׂמֵחָה, שְׂפּוֹרֵץ 32 גְּדֵר⁹⁴, כְּטַבְעָה שֶׁל הַשְּׂמֵחָה לְבַטֵּל 33 הַגְּבּוּלוֹת וְלִגְרוֹם לְאִדָּם לְצַאת מִגְּדֵרֵי 34 הַמִּצִּיאוֹת שְׁלוֹ, הָרִי זֶה עֲנִין 35 הַשְּׂמֵחָה בְּיוֹם טוֹב, הַקְּשׁוֹר בְּהָאֵרַת 36 בְּחִינַת הַבֵּינָה, כְּמְבוֹאֵר לְעֵיל, מְאִיר 37 בְּגִילּוּי לְמַטָּה, שְׂלֵכֵן אֲמָרוּ⁹⁵ 38 בְּנִמְרָא אֵין שְׂמֵחָה אֱלָא בְּכָשֵׁר 39 וְאֵין שְׂמֵחָה אֱלָא בֵּינֵן, שְׂדָהּ 40 הַשְּׂמֵחָה עֲנֵן שְׂבָא בְּגִילּוּי אֲצֵל

(91) ישע"י נח, יג. (92) שער הק"ש פט"ו. לקו"ת שה"ש נ, ריש ע"ג. נא, ג ואילך. (93) פ"ע ח"ש. וראה לקו"ת נצבים מט, ד. ספר המאמרים ה"ש"ת ע' 49 ואילך. וש"נ. (94) נתבאר בספר המאמרים תרנ"ז ס"ע רכג ואילך. (95) פסחים קט, א. (96) תפילת העמידה לשבת. (97) יחזקאל מו, א. וראה מאמרים שבהערה 7. (98) בא יב, טז. (99) משנה ביצה לו, ב. וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

ובתוך המילים של הדיבור יש הארה של השכל וּכְמֵאֲמַר רַז"ל¹⁰¹ 42
 בגמרא על הפסוק¹⁰² במשלי אודות דברי התורה חיים הם 43
 לְמוֹצְאֵיהֶם (ולכל בשרו מרפא), אַל תִּקְרֵי לְמוֹצְאֵיהֶם לשון מציאה 44
 אֶלָּא לְמוֹצְאֵיהֶם שדברי התורה נותנים חיות למי שמבטאים ומוציאים 45
 אותם בַּפֶּה דְּוָקָא, ומזה למדים את 46
 מעלת הדיבור בפה ובכיתוי מילים 47
 אָבָל בכל זאת הַעֵינָךְ של הדיבור 48
 הוא לא המילים אלא הַשִּׁכָּל, 49
 שְׁהַשִּׁכָּל מִתְגַּבֵּר עַל הָאוֹתִיּוֹת, 50
 והתוכן, הרעיון השכלי, שהדיבור 51
 מבטא, יותר חשוב מהמילים וְהוּא 52
 עֲנֵן הַתְּגַבְרוֹת הָאוֹרוֹת התוכן 53
 והעניין של הספירות עַל הַכְּלִים 54
 שהם הלבוש של הספירות. 55
 וְזֶהוּ גַם הַחִילּוּק שֶׁבֵּין רֹאשׁ 56
 חֵדֶשׁ לַיְמֵי הַמַּעֲשֶׂה, והמעלה 57
 של ראש חודש על ימי החול הרגילים 58
 שְׂבִימִי הַמַּעֲשֶׂה מְקַבֵּל 59
 הַדִּיבּוֹר העליון מִבְּחִינַת הַמַּדּוֹת 60
 העליונות, מֵה שְׂאִין בֶּן בְּרֹאשׁ 61
 חֵדֶשׁ מְקַבֵּל הַדִּיבּוֹר ישירות 62
 מִבְּחִינַת הַחֻקָּה, וְזֶהוּ הַטַּעַם 63
 שָׂאֵף שְׂמוֹתָר ראש חודש 64
 בַּעֲשִׂיַת מְלָאכָה, מְקַל מְקוֹם 65
 אֵינוֹ נִקְלָל בִּימֵי הַמַּעֲשֶׂה, 66
 כִּינּוֹן שְׂאֵז מְקַבֵּל הַדִּיבּוֹר 67
 מִבְּחִינַת הַחֻקָּה. וּבַעֲנֵן זֶה 68
 שְׂגִילוֹי הַחֻקָּה הוּא 69
 בְּהָאוֹתִיּוֹת המילים של הדיבור, יֵשׁ 70
 מַעֲלָה בְּרֹאשׁ חֵדֶשׁ אֶפִּילוֹ 71
 לְגַבֵּי שְׂבַת, כִּי, בְּשַׁבַּת מְאִיר 72
 רַק גִּילוֹי בְּחִינַת הַחֻקָּה 73
 עֲצֻמָּה, היינו במדרגת החכמה 74
 עצמה ואינו יורד ונמשך להתגלות 75
 בדיבור (ספירת המלכות, סוף 76
 הספירות) מֵה שְׂאִין בֶּן בְּרֹאשׁ 77
 חֵדֶשׁ שְׂבַחֲחִינַת הַחֻקָּה מְאִיר 78
 בְּהָאוֹתִיּוֹת של הדיבור, וכאמור 79
 הכוונה כפי שהדיבור הוא במקומו, לא 80

אֵף עֲדִיין אֵינוֹ מוֹכֵן בעצם הקביעה שראש חודש אינו יום המעשה, 1
 הֲלֹא רֹאשׁ חֵדֶשׁ מוֹתָר לֹא רַק בְּמֵלֶאכֶת אוֹכֵל נֶפֶשׁ, כְּמוֹ 2
 יוֹם טוֹב, אֶלָּא גַם בְּכָל הַמְּלָאכּוֹת, כְּמוֹ יוֹם חוֹל רִגְלִי, וְאֵיךְ 3
 אֶפְשָׁר לומר שָׂאֵף עַל פִּי כֵן אֵינוֹ נִקְלָל בִּימֵי הַמַּעֲשֶׂה ? 4
 וְהַבִּיאוֹר בְּזֶה, דְּהֵנָּה, בְּדִיבּוֹר 5
 כפי שהוא בכוחות הנפש, ועל דרך זה 6
 כפי שהוא בספירות העליונות, יֵשׁ 7
 שְׂתֵי מְדִרְיָגוֹת, הָאֶחָת, כְּמוֹ 8
 שְׂמֻקְבָּל הַדִּיבּוֹר מִהַמַּדּוֹת 9
 הַנִּקְרָאוֹת זְעִיר אֲנַפִּין, כַּמְבּוֹאֵר 10
 (לעיל), וְהַשְּׂנִיָּה, כְּמוֹ שְׂמֻקְבָּל 11
 הַדִּיבּוֹר מִמּוֹחִין. וְכְמוֹ בְּאֶדָם 12
 לְמַטָּה, שְׂפִאֲשָׁר מְדַבֵּר דְּבָרֵי 13
 אֲהַבָּה וְכו', דְּבָרִים הַשִּׂיכִים 14
 לְרִגְשׁוֹת אֵזִי הַדִּיבּוֹר מְקַבֵּל וְנוֹבַע 15
 מִהַמַּדּוֹת, וְהֵינּוּ, דְּעַם הַיּוֹת 16
 שְׁהַמַּדּוֹת בָּאִים עַל יְדֵי הַשִּׁכָּל 17
 והשכל הוא מקור המידות והוא 18
 הַמּוֹלִיד את הרגש (וְכְמוֹ שְׂבַח 19
 הַמְּבִ"ם¹⁰⁰ הַיֵּאֵף הַיֵּאֵף הַיֵּאֵף לְאֲהַבְתּוֹ וְיִרְאָתוֹ, 20
 לְאֲהַבְתּוֹ וְיִרְאָתוֹ, היינו כיצד יכול 21
 האדם לעורר בעצמו רגשות של אהבת 22
 ה' ויראת ה' בַּשִּׁעָה שְׂתִיבּוֹנָן 23
 הַאֲדָם בהתבוננות שכלית 24
 בַּמַּעֲשִׂיוֹ של הקדוש ברוך הוא 25
 ויכיר את גדולת ה' וְכו'), מְקַל 26
 מְקוֹם, אֵין הַדִּיבּוֹר מְקַבֵּל 27
 בְּאוֹפֵן יֵשׁ מִהַשִּׁכָּל שִׁהִלִיד 28
 וגם את התעוררות המידות אלא 29
 הַדִּיבּוֹר מְקַבֵּל את התוכן והעניין שלו 30
 מִהַמַּדּוֹת. אָבָל כְּשֶׁמְדַבֵּר דְּבָרֵי 31
 שִׁכָּל, אֵזִי מְקַבֵּל הַדִּיבּוֹר 32
 בְּאוֹפֵן יֵשׁ מִהַמּוֹחִין, וְהֵינּוּ, 33
 שְׂהַדִּיבּוֹר הוּא בְּמִקּוֹמוֹ כִּדְרָגְתוֹ 34
 שֶׁלִּמְטָה מִהַשִּׁכָּל וְהַמַּדּוֹת (וְלֹא 35
 בְּאוֹפֵן שְׂפָלוֹל הַדִּיבּוֹר בְּשִׁכָּל), 36
 שְׂהָרִי מֵה שְׂנִרְאָה בְּחִיצוֹנִיּוֹת 37
 לְזוֹלָתוֹ הַשּׁוֹמֵעַ את הדיבור הוא 38
 רַק עֲנֵן הַדִּיבּוֹר עַל יְדֵי 39
 הָאוֹתִיּוֹת, המילים, אֶלָּא 40
 שְׂהַשִּׁכָּל מְאִיר בְּהָאוֹתִיּוֹת, 41

רמב"ם הל' יו"ט פ"ט ה"א. טושו"ע ודאדה"ז או"ח רסתצ"ה. 100) הל' יסוה"ת פ"ב ה"ב. 101) עירובין נד, רע"א. 102) משלי ד, כב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שהריבור מתעלה למדריגת החכמה הרי זה הגילוי של ראש חודש, גילוי
 2 החכמה באותיות הריבור לְמַעַלָּה מִבְּחִינַת הַחֻקָּה עֲצָמָה, שְׁזָהוּ
 3 ההמשכה מהחכמה לריבור מִה שְׁנִמְשָׁךְ מִמְקוֹר הַחֻקָּה שֶׁלֹּמַעַלָּה
 4 מהחכמה, דְּהַחֻקָּה מֵאֵין תִּמְצָא¹⁰³, כלשון הכתוב באיוב והכוונה
 5 להמשכת החכמה מִבְּחִינַת
 6 הַפְּתָר¹⁰⁴ שלמעלה מהחכמה עצמה. 1 בְּהִאֲוִיּוֹת, הָרִי זֶה לְמַעַלָּה מִבְּחִינַת הַחֻקָּה
 7 וְזָהוּ מִה שְׁנִמְשָׁךְ בִּפְסוּק הַנוֹכַח 2 עֲצָמָה, שְׁזָהוּ מִה שְׁנִמְשָׁךְ מִמְקוֹר הַחֻקָּה,
 8 אודות שער בית המקדש השלישי 3 דְּהַחֻקָּה מֵאֵין תִּמְצָא¹⁰³, מִבְּחִינַת הַפְּתָר¹⁰⁴.
 9 הַפּוֹנֵה קָדִים, דְּקָדָם (לא במובן 4 וְזָהוּ מִה שְׁנִמְשָׁךְ הַפּוֹנֵה קָדִים, דְּקָדָם הוּא עֲנִיָן
 10 הפשוט, צד מזרח, אלא במובן של 5 הַפְּתָר, שְׁלֹמַעַלָּה מִבְּחִינַת חֻקָּה, שְׁנִמְשָׁךְ
 11 קדום (ישן) הוּא עֲנִיָן הַפְּתָר, 6 ראשית, שְׁמֵאִיר בְּשַׁבָּת. וְגִילוּי בְּחִינָה זֹו יְהִיָּה
 12 שְׁלֹמַעַלָּה מִבְּחִינַת חֻקָּה, 7 לְעֵתִיד לְבֹא, וְלִכְן תִּהְיֶה אֲז הַעֲלִיָּה לְבֵית
 13 שְׁנִמְשָׁךְ רֵאשִׁית כְּנוֹמָז בְּכַתוּב 8 "ראשית חכמה יראת ה'", שְׁמֵאִיר
 14 "ראשית חכמה יראת ה'", 9 עֲנִיָן הַחֵתֵר בְּשַׁבָּת. וְגִילוּי
 15 עֲנִיָן הַחֵתֵר בְּשַׁבָּת. וְגִילוּי 10 בְּחִינָה זֹו שֶׁל הַחֵתֵר, מְקוֹר הַחֻקָּה,
 11 יְהִיָּה לְעֵתִיד לְבֹא, וְלִכְן תִּהְיֶה 11 שְׁזָהוּ מִה שְׁנִמְשָׁךְ כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עֲבָרֵי שֵׁשׁ שָׁנִים
 12 יַעֲבֹד, דְּקָאֵי עַל הַעֲבוּדָה בְּשֵׁשֶׁת יָמֵי הַחֹל, 12 יַעֲבֹד, דְּקָאֵי עַל הַעֲבוּדָה בְּשֵׁשֶׁת יָמֵי הַחֹל,
 13 וּבְכָלֹלֹת בְּשֵׁשֶׁת יָמֵי שָׁנִין דְּהוּי עֲלֵמָא¹⁰⁵, 13 וּבְכָלֹלֹת בְּשֵׁשֶׁת יָמֵי שָׁנִין דְּהוּי עֲלֵמָא¹⁰⁵,
 14 שְׁצָרִיכָה לְהִיּוֹת בְּאֹפֶן שֶׁל עֲבוּדָת עֶבֶד, דְּהֵינּוּ 14 שְׁצָרִיכָה לְהִיּוֹת בְּאֹפֶן שֶׁל עֲבוּדָת עֶבֶד, דְּהֵינּוּ
 15 הַיִּפְךָ טֹבַע הַרְגִילוֹת (כְּמִבּוֹאֵר בְּתַנְיָא¹⁰⁶ שְׁעוֹבֵד 15 הַיִּפְךָ טֹבַע הַרְגִילוֹת (כְּמִבּוֹאֵר בְּתַנְיָא¹⁰⁶ שְׁעוֹבֵד
 16 אֱלֹקִים הוּא מִי שְׁמִשְׁנָה אֶת הַטֹּבַע וְהַרְגִילוֹת 16 אֱלֹקִים הוּא מִי שְׁמִשְׁנָה אֶת הַטֹּבַע וְהַרְגִילוֹת
 17 שְׁלוֹ), וּבְאֹפֶן שֶׁל כְּפִיָּה, שְׁזָהוּ גַם הַפִּירוּשׁ 17 שְׁלוֹ), וּבְאֹפֶן שֶׁל כְּפִיָּה, שְׁזָהוּ גַם הַפִּירוּשׁ
 18 דְּמַעֲשִׂינוּ, כְּמוֹ מַעֲשִׂין עַל הַצְּדָקָה¹⁰⁷, שֶׁהוּא 18 דְּמַעֲשִׂינוּ, כְּמוֹ מַעֲשִׂין עַל הַצְּדָקָה¹⁰⁷, שֶׁהוּא
 19 עֲנִיָן הַכְּפִיָּה, כְּמִבּוֹאֵר בְּמֵאמְרֵי בַעַל 19 עֲנִיָן הַכְּפִיָּה, כְּמִבּוֹאֵר בְּמֵאמְרֵי בַעַל
 20 הַהִילּוּלָא¹⁰⁸. וְאֲז יְהִיָּה עֲנִיָן הַשְּׂמֵחָה בְּשִׁלְיֻמוֹת, 20 הַהִילּוּלָא¹⁰⁸. וְאֲז יְהִיָּה עֲנִיָן הַשְּׂמֵחָה בְּשִׁלְיֻמוֹת,
 21 כְּמוֹ שְׁנִמְשָׁךְ יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל בְּעוֹשֵׂיו¹⁰⁹, וְיִשְׂמַח 21 כְּמוֹ שְׁנִמְשָׁךְ יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל בְּעוֹשֵׂיו¹⁰⁹, וְיִשְׂמַח
 22 הָרִי בְּמַעֲשָׂיו¹¹⁰, שְׂמַח לֹא נֶאמַר אֲלָא יִשְׂמַח¹¹¹, 22 הָרִי בְּמַעֲשָׂיו¹¹⁰, שְׂמַח לֹא נֶאמַר אֲלָא יִשְׂמַח¹¹¹,
 23 לְשׁוֹן עֵתִיד, שְׁזָהוּ יְהִיָּה לְעֵתִיד לְבֹא דְּוָקָא¹¹². 23 לְשׁוֹן עֵתִיד, שְׁזָהוּ יְהִיָּה לְעֵתִיד לְבֹא דְּוָקָא¹¹².
 24 וְזָהוּ גַם כֵּן מִה שִׁישְׂמַח אוֹתִיּוֹת מְשִׁיחַ¹¹³, 24 וְזָהוּ גַם כֵּן מִה שִׁישְׂמַח אוֹתִיּוֹת מְשִׁיחַ¹¹³,
 25 דְּבִמְשִׁיחַ יֵשׁ שְׁנֵי עֲנִיָנִים, בְּחִינַת בֶּן, כְּמוֹ 25 דְּבִמְשִׁיחַ יֵשׁ שְׁנֵי עֲנִיָנִים, בְּחִינַת בֶּן, כְּמוֹ
 26 שְׁנִמְשָׁךְ¹¹⁴ בְּנֵי אֶתָּה אֲנִי הַיּוֹם יְלִדְתִּיךְ, דְּקָאֵי עַל 26 שְׁנִמְשָׁךְ¹¹⁴ בְּנֵי אֶתָּה אֲנִי הַיּוֹם יְלִדְתִּיךְ, דְּקָאֵי עַל
 27 מְשִׁיחַ¹¹⁵, וּבְחִינַת עֶבֶד, כְּמוֹ שְׁנִמְשָׁךְ¹¹⁶ הֵנָּה 27 מְשִׁיחַ¹¹⁵, וּבְחִינַת עֶבֶד, כְּמוֹ שְׁנִמְשָׁךְ¹¹⁶ הֵנָּה
 28 אֶת ה' הַיִּפְךָ טֹבַע הַרְגִילוֹת 28 אֶת ה' הַיִּפְךָ טֹבַע הַרְגִילוֹת

(103 איוב כח, יב. 104) ראה תניא אגה"ק סי"ז (קכו, רע"א). ספר המאמרים תרל"ה ח"ב ע' שב. וש"נ. 105) תו"א פרשתנו עו, ב. 106) פט"ו. וראה תו"א פרשתנו עה, ד. 107) מרדכי ב"ב ח, ב. בית יוסף לטור יו"ד סרמ"ח (ד"ה כל אדם). 108) ד"ה ועבדי דוד תרצ"ט (ספר המאמרים תרצ"ט ע' 191). 109) תהלים קמט, ב. 110) שם קד, לא. 111) ויק"ר פ"כ, ב. 112) ראה מאמרים שבהערה 7. 113) של"ה שסו, א. מאמרים שבהערה הנ"ל. וראה גם פרש"י תהלים כא, ב. 114) תהלים ב, ז. 115) סוכה נב, א. 116) ישעי' נב, יג.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

18 שם "וזהו שכתוב ישמח ישראל בעושיו, פירושו: שכל מי שהוא מזרע ישראל
19 יש לו לשמוח בשמחת ה' אשר שש ושמח בדירתו בתחתונים שהם בחינת
20 עשייה גשמית ממש, וזהו שכתוב בעושיו לשון רבים שהוא עולם הזה הגשמי
21 המלא קליפות וסטרא אחרא שנקרא רשות הרבים וטורי דפרודא ואתהפכין
22 לנהורא ונעשים רשות היחיד ליהודו
23 יתברך באמונה זו", **בְּבִיאַת מְשִׁיחַ**
24 **צְדָקְנוּ, שְׂקִיבֵן נְדָחֵי יִשְׂרָאֵל,**
25 **שְׂאֵז הָרִי זֶה מְשִׁיחַ וַדַּאי¹⁰,**
26 לאחר שמשִׁיחַ יעשה את כל הדברים
27 האמורים ובכלל זה קיבוץ נידחי
28 ישראל **בְּקָרוֹב מְמֹשׁ, וּבַעֲגָלָא**
29 **דִּידָן** במהירות (מהירות לפי
30 המושגים) שלנו.

1 **הִנֵּה יִשְׁפֹּל עַבְדֵי יְרוּם וְנִשְׂא וְגִבָּה מְאֹד, וְעֵינָךְ**
2 **הָעֵילִי שֶׁל מְשִׁיחַ הוּא בְּחִינַת עֶבֶד שְׂבוּ,** יותר מבחינת בן שבו
3 **שְׂדֻקָא מְצַד בְּחִינַת עַבְדֵי יְהוָה מְשִׁיחַ גִּבָּה מְאֹד, 'מֵאֵד'**
4 **אוֹתִיּוֹת אָדָם¹¹⁷, אָבֵל בְּצִירוֹף** 'מֵאֵד' המדגיש את מעלתו של משיח,
5 היינו צירוף **הַמּוֹרָה שֶׁהוּא מְשִׁיחַ**
6 ירום ונשא וגבה' **לְמַעַלָּה גַם**
7 **אֵפִילוּ מְאָדָם הָרֵאשׁוֹן¹¹⁸. וְזֶהוּ**
8 **יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל בְּעוֹשָׂיו, לְשׁוֹן**
9 **רַבִּים, כְּמִבּוּאָר בַּתְּנַיָא¹¹⁹**
10 **דְּקָאֵי שֶׁהַכּוּנָה הִיא עַל הָעֶבֶדוּתָה**
11 של בני ישראל **בְּעוֹלָם הַהֵן**
12 **הַגְּשָׁמִי שְׂנֵקְרָא רְשׁוּת הַרְבִּים**
13 **וְטוּרֵי דְפְרוּדָא,** הרים של פירוד,
14 כי הנבראים שבו חשים עצמם כ"ש'
15 ואינם בטלים לאלוקות **שְׁעַל יְדֵי**
16 **זֶה פּוֹעֲלִים שִׁישְׁמַח הָרִי**
17 **בְּמַעֲשָׂיו,** ובלשון רבנו הזקן בתניא

1 **יִשְׁפֹּל עַבְדֵי יְרוּם וְנִשְׂא וְגִבָּה מְאֹד, וְעֵינָךְ**
2 **הָעֵילִי הוּא בְּחִינַת עֶבֶד שְׂבוּ, שְׂדֻקָא מְצַד**
3 **בְּחִינַת עַבְדֵי יְהוָה גִּבָּה מְאֹד, אוֹתִיּוֹת אָדָם¹¹⁷,**
4 **אָבֵל בְּצִירוֹף הַמּוֹרָה שֶׁהוּא לְמַעַלָּה גַם מְאָדָם**
5 **הָרֵאשׁוֹן¹¹⁸. וְזֶהוּ יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל בְּעוֹשָׂיו, לְשׁוֹן**
6 **רַבִּים, כְּמִבּוּאָר בַּתְּנַיָא¹¹⁹ דְּקָאֵי עַל הָעֶבֶדוּתָה**
7 **בְּעוֹלָם הַהֵן הַגְּשָׁמִי שְׂנֵקְרָא רְשׁוּת הַרְבִּים וְטוּרֵי**
8 **דְפְרוּדָא, שְׁעַל יְדֵי זֶה פּוֹעֲלִים שִׁישְׁמַח הָרִי**
9 **בְּמַעֲשָׂיו, בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צְדָקְנוּ, שְׂקִיבֵן נְדָחֵי יִשְׂרָאֵל, שְׂאֵז הָרִי זֶה מְשִׁיחַ**
10 **וַדַּאי¹⁰, בְּקָרוֹב מְמֹשׁ, וּבַעֲגָלָא דִּידָן.**

(117) ראה ספר הגלגולים ספ"א. מגלה עמוקות אופן קפ. תו"א מו, ד. 118) ראה ספר הגלגולים פ"ז. לקו"ת ש"ש נא, ג. ד"ה באתי לגני תשי"א (תורת מנחם ספר המאמרים באתי לגני ח"א ע' יד) הערה יט. 119) ספ"ל"ג.

המשך ביאור למס' בבא קמא ליום רביעי עמ' א

18 אבל **הָכָא** – במטבע שפסלתו מלכות לא נִשְׁתַּנָּה גוף הדבר, ולכן
19 יכול לומר הרי שלך לפניך.
20 מקשה רבא על רב יהודה ממשנתו: **אִמַר רַבָּא לְרַב יְהוּדָה,**
21 **לְדִידָךְ דְּאִמְרַתְּ שֶׁאִם שְׁפָלְתוּ מַלְכוּת בְּכָל הָעוֹלָם, נָמִי הֵינְנו כְּמוֹ**
22 **נְסֻדָּךְ וְצִרִיךְ לְשַׁלֵּם כְּשַׁעַת הַגּוֹזִילָה, יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת, שְׁהָרִי תְרוּמָה**
23 **וְנִטְמָאתָ, דְּכִי** – שהרי היא כמטבע ששפלתו מלכות דְּמִי שֶׁשְׁנִיחָם
24 אינם ראויים לתשמישם כלל, וְקִתְנֵי בְּמִשְׁתַּיְנו שֶׁאִם גּוֹל תְּרוּמָה
25 וְנִטְמָאתָ אִמַר לוֹ הָרִי שְׁלָךְ לְפָנֶיךָ, ומדוע במטבע שפסלתו מלכות
26 אתה סובר שצריך לשלם כשעת הגזילה. **אִמַר לֵיהּ רַב יְהוּדָה**
27 **לְרַבָּא, הָתָם** – בתרומה שנטמאת לא מִיְנֵכֶר הֵינִיקָה – לא השתנה
28 מראיתה ואין ההיזק ניכר לכל, אבל **הָכָא** – במטבע שנפסל, מִיְנֵכֶר
29 הֵינִיקָה, שמטבע זו עתה שונה מכל המטבעות היוצאות ואילו
30 כאשר גזלה היתה שוה לכל המטבעות היוצאות.
31 הגמרא דנה בדִין טבע שנפסל, לענין פירעון חוב: **אִתְמַר הַמְלִיחָה**
32 **אֵת הַבִּירוֹ עַל הַמְטָבֵעַ** – המוכר לחבירו שחורה, וחבירו התחייב לו
33 בתמורתה סכום מסוים של מטבעות, וְנִפְסְלָה הַמְטָבֵעַ שֶׁסִּיכְמו
34 עליה, אך ראויה עדיין במדינה אחרת, **רַב אִמַר**

1 השכירות, שהרי לא תפס את הספינה על מנת לשלם שכירות:
2 שנינו במשנה, **גוֹל מְטָבֵעַ וְנִסְדָּךְ [ובו']** משלם כשעת הגזילה, מטבע
3 ונפסל וכו' אומר לו הרי שלך לפניך: **אִמַר רַב הוּנָא,** נְסֻדָּךְ פִּירוּשׁוֹ
4 שהמטבע נְסֻדָּךְ מְמֹשׁ, נְפָסֵל פִּירוּשׁוֹ שֶׁשְׁפָלְתוּ מַלְכוּת שֶׁלֹא תצא
5 מטבע זו לא במדינה זו ולא במדינה אחרת. **וְרַב יְהוּדָה אִמַר,**
6 כאשר שְׁפָלְתוּ מַלְכוּת לַגַּמְרֵי נָמִי הֵינְנו נְסֻדָּךְ, שהיזק גמור הוא
7 וצריך לשלם כשעת הגזילה, **אִלָּא הִיכִי דְּמִי נְפָסֵל הָאִמּוֹר בְּמִשְׁנָה,**
8 **שְׁפָסְלְתוּ מְדִינָה זו וְיוֹצֵאָה בְּשִׁימוֹשׁ בְּמְדִינָה אַחֶרָה, וְבִאִוְפֵן זֶה יִכּוֹל**
9 **לֹאמַר לוֹ, הִרִי שְׁלָךְ לְפָנֶיךָ, לָךְ הוֹצֵאִיו בְּמִדִּינָה אַחֶרָה.**
10 מקשה רב חסדא על רב הונא ממשנתו: **אִמַר לֵיהּ רַב חֲסֵדָא לְרַב**
11 **הוּנָא, לְדִידָךְ דְּאִמְרַתְּ שֶׁ'נְפָסֵל' פִּירוּשׁוֹ שְׁפָסְלְתוּ מַלְכוּת בְּכָל הָעוֹלָם,**
12 **יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת שְׁהָרִי פִּירוּת וְהִקְיָבוּ יוֹן וְהִתְמַיֵּן, דְּכִי** – שהרי הם
13 כמטבע ששפלתו מלכות דְּמִי, שאינם ראויים לתשמישם הראשון
14 כלל, וְקִתְנֵי בְּמִשְׁתַּיְנו שֶׁשְׁשָׁלֵם כְּשַׁעַת הַתְּוִלָּה, ומדוע בפסלתו
15 מלכות אתה סובר שיכול לומר לו הרי שלך לפניך. **אִמַר לֵיהּ רַב**
16 **הוּנָא לְרַב חֲסֵדָא, הָתָם** – בפירות והרכיבו, נִשְׁתַּנָּה מְעַמּוֹ וְרִיחוֹ,
17 וכיון שנהיה שינוי בגוף הדבר לכן אינו יכול לומר הרי שלך לפניך,

התוועדות

בס"ד. שיחת ש"פ משפטים, בדר"ח אדר ראשון, ה'תש"ל.

בלתי מוגה

1 כ"ק אדמו"ר שליט"א קידש על היין.

2 א. צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה והי' מדי חודש בחדשו וגו'.

* * *

4 ב. דובר לעיל (במאמר¹) שהענין הראשון שנאמר לאחרי "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" הוא "כי תקנה עבד עברי"², אע"פ שיש כמה ענינים שהכתוב הי' יכול להתחיל בהם (החל מהענינים שנאמרו זה עתה בעשרת הדברות) – לפי שכללות ענין התורה ניתן למטה דוקא, כמארו"ל³ "למצרים ירדתם כו' יצר הרע יש ביניכם", ולכן מתחילים בדין עבד עברי, להורות שהתורה מתעסקת גם עם מי שנמצא בדרגא של "עבד עברי"⁴, ש"ש שנים יעבוד", ופועלת שגם אצלו תהי' המשכת בחי' משה (כמשנ"ת במאמר¹ ש"כי תקנה" קאי על משה), כדי שיוכל להיות אצלו הענין ד"בשביעית יצא לחפשי חנם"².

11 ויתירה מזה: אפילו עבד עברי שנמצא בדרגא תחתונה כ"כ שגם בכוא השנה השביעית שבה צריך לצאת לחפשי, אומר "אהבתי את אדוני את אשתי ואת בני לא אצא חפשי"⁵ – גם ממנו לא מתייאשת התורה ח"ו, אלא נותנת לו עצה: "ורצע אדוניו את אזנו במרצע (באזנו ובלת⁶) ועבדו לעולם"⁷ – לא "לעולם" כפשוטו, אלא "עד היובל"⁸, ואח"כ יוצא לחירות.

15 והענין בזה – שלגבי תורה אין ענין של גלות, כמ"ש⁹ "הלא כה דברי כאש", "מה אש אינו מקבל טומאה אף דברי תורה אינן מקבלין טומאה"¹⁰. וכפי שמצינו בגמרא¹¹ שבשעת החורבן ביקש רבן יוחנן בן זכאי ופעל שיתנו לו "יבנה וחכמי", שזהו ענין התורה, והיינו, שאפילו בגלות נשאר התורה בשלימותה, ועד שע"י התורה מבטלים את ענין הגלות.

19 ובהמשך לזה – יתבאר גם פירוש רש"י על הפסוק "ורצע אדוניו את אזנו במרצע".

20 ג. הביאור בפירוש רש"י, "ורצע אדוניו את אזנו במרצע", "הימנית, או אינו אלא של שמאל, ת"ל און און לגזרה שוה, נאמר כאן ורצע אדוניו את אזנו, ונאמר במצורע תנוך און הימנית, מה להלן הימנית, אף כאן הימנית. ומה ראה און להרצע מכל שאר אברים שבגוף, אמר רבן יוחנן בן זכאי, און זאת ששמעה על הר סיני לא תגנוב, והלך וגנוב, תרצע. ואם מוכר עצמו, און ששמעה על הר סיני כי לי בני ישראל עבדים, והלך וקנה אדון לעצמו, תרצע. ר"ש הי' דורש מקרא זה כמין חומר, מה נשתנו דלת ומזוזה מכל כלים שבבית, אמר הקב"ה, דלת ומזוזה שהיו עדים במצרים¹² כשפסחתי על המשקוף ועל שתי

1 פ"ב ואילך (תורת מנחם – התוועדות חנ"ט ע' 217 ועבודות. ואילך).

2 ריש פרשתנו.

3 שבת פח, סע"ב ואילך.

4 כולל גם הקס"ד "או אינו אלא עבדו של עברי, עבד כנעני שלקחתו מישראל" (פרש"י עה"פ), שאע"פ שזהו רק קס"ד, הרי גם קס"ד בתורה הוא תורה (ראה גם תורת מנחם – התוועדות חנ"ח ע' 356. וש"נ).

5 ואף שאין זו עבדות גדולה כ"כ, כיון ש"כל הקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו" (קידושין כ, א. וש"נ), הרי זו בכל זאת

עבודות.

6 פ' ראה טו, יז – הובא בפרש"י עה"פ.

7 פרשתנו כא, ה"ו.

8 פרש"י עה"פ.

9 ירמי' כג, כט.

10 ברכות כב, א.

11 גיטין נו, ב. וראה לקמן סי"ט.

12 והרי הוא יודע אודות יציאת מצרים – כפי שהבין חמש

למקרא למד כבר: "כי ישאלך בנך מחר לאמר מה זאת ואמרת

אליו בחזק יד הוציאנו ה' מצרים" (בא יג, יד).

1 המזוזות, ואמרתי כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם, ולא עבדים לעבדים, והלך זה וקנה אדון לעצמו,
2 ירצע בפניהם",

3 — שלכאורה נראה לומר שרציעת האוזן הוא עונש קל שבחירה התורה לאדם שעניותו הגדולה העבירה
4 אותו על דעתו כו', ולכן נרצעת האזן השמאלית, הפחותה. אבל לאחרי שלמדים בגז"ש ד"אזן אזן"
5 שהכוונה היא ל"הימנית", המעולה, משמע שרציעת האוזן דוקא אינה בכדי למעט בענשו של העבד,
6 אלא מטעם אחר. וא"כ נשאלת השאלה: "ומה ראה אזן להרצע מכל שאר אברים שבגוף". והתירוץ:
7 "אזן זאת ששמעה כו' תרצע", ודוקא הימנית, שבה עיקר השמיעה.

8 והטעם שמגיע עונש של רציעה לעבד שגנב או מכר עצמו מפני דחק: במכרוהו ב"ד בגניבתו —
9 מפני שעבר על הציווי "לא תגנוב", ובמוכר עצמו — מפני "שהלך וקנה אדון לעצמו", כי: כאשר הגנב
10 מסרב לצאת, מבלי להתבייש בגניבתו, ה"ז מוכיח שגנב לא מפני דחקו אלא מפני רשעותו. וכן מוכר
11 עצמו שמסרב לצאת, ולא איכפת לו להשאר עבד, מוכיח שמכר עצמו מרצונו הטוב.

12 ומודגש חומר החטא בכך ש"אזן זאת ששמעה על הר סיני"¹³ — מהקב"ה בעצמו, שיודע שיכול להיות
13 מצב של עניות, ואעפ"כ צוה "לא תגנוב", ואמר "כי לי בני ישראל עבדים", ולכן הי' צריך לבטוח בה'
14 שיעזרהו.

15 וההוראה מזה, בנוגע לאלו הטרודים בעסקיהם הגשמיים בששת ימי החול, עד כדי כך, שגם ביום
16 השבת¹⁴ אינם רוצים להשתחרר מזה¹⁵, שצריכים לידע שתכלית האדם היא עבודת השי"ת, שבודאי נותן
17 כח שגם העסק בענינים הגשמיים לא יהי' באופן של "עבד לעבדים", אלא אדרבה, ינוצל להיות עבד
18 להקב"ה —

19 הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש ח"א ע' 89 ואילך.

20 (וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:)

21 וזוהי גם הוראה לכל אלו שיש להם עסק עם היצה"ר, שנקרא "מלך זקן וכסיל"¹⁶, אשר, כיון ש"אין
22 מלך בלא עם"¹⁷, הנה להיותו "מלך" . . כסיל", בוחר ל"עם" אלו שהם "כסילים", שנכנס בהם רוח שטות¹⁸
23 להיות "עבדים" — הנה גם להם דואגת התורה, ונותנת עצה להיות "ורצע אדוניו את אזנו במרצע", ואז
24 בא הזמן שיצא לחפשי חנם, כולל גם היציאה מן הגלות¹⁹.

25 * * *

26 ד. באגרת התשובה מצינו בב' מקומות החילוק בין דורות הראשונים לימינו אלו:

27 (א) בפרק ג', בנוגע לריבוי הצומות — ש"כל זה באדם חזק ובריא שאין ריבוי הצומות מזיק לו כלל

העיתון, באמרו, "אהבתי את אדוני"!!! ... מה נוגע לך מה קורה בעיתון?! — שב ללמוד, תאריך בתפלה! — אפילו בימות החול לא צריך לקרוא עיתון, כיון שזה ביטול תורה, ביטול זמן, פיזור הנפש והגוף וכו' וכו', ועאכ"כ ביום השבת. ומה שטוען שהוא במעמד ומצב ש"נמכר בגניבתו", ובהכרח שתהי' לו שייכות לאדונו — הנה ביום השבת "אין דנין" ו"אין עונשין" (רמב"ם הל' שבת פכ"ג הי"ד. פכ"ד הי"ז).

16 קהלת ד, יג ובפרש"י.

17 רבינו בחיי עה"פ וישב לה, ל. ועוד. תניא שעהיה"א רפ"ז. ובכ"מ (נסמן בתורת מנחם — התוועדות סה"מ תשרי ע' רלד הערה 86).

18 ראה סוטה ג, רע"א.

19 חסר הסיום (המו"ק).

13 והרי מ"ת בהר סיני פעל אימתה ופחד על כל אומות העולם, כדברי רז"ל (זבחים קטז, סע"א) ש"נתקבצו כולם אצל בלעם הרשע ואמרו לו מה קול ההמון אשר שמענו וכו'". — וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א: באותה שעה יראו כל הגוים מבנ"י, וידעו שהיראה מבנ"י היא לטובתם (כסיום דברי הגמרא שלאחרי שבלעם אמר להם שהקב"ה נותן תורה לישראל, "פתחו כולם ואמרו ה' יברך את עמו בשלום"), ואעפ"כ, לאחרי כל פלאים אלו, יש שמתעקשים ("שפאָרן זיך") לטעון "אהבתי את אדוני", ולכן רצונם להשאר עבד, ולא לצאת מהגלות!...

14 שאז צריך ש"יהא בעיניו כאילו כל מלאכתו עשוי" (ראה שו"ע אדה"ז או"ח שש"ו סכ"א. וש"נ), וכיון ש"תורת אמת" דורשת זאת, הרי זה בודאי אמת.

15 ולדוגמא — שגם ביום השבת הוא צריך לקרוא את

1 לבריאות גופו, וכמו בדורות הראשונים, אבל מי שריבוי הצומות מזיק לו . . כמו בדורותינו אלה²⁰, אסור
2 לו להרבות בתעניות . . אלא כפי אשר ישער בנפשו שבודאי לא יזיק לו כלל, כי אפי' בדורות הראשונים,
3 בימי תנאים ואמוראים, לא היו מתעניין בכה"ג אלא הבריאים וכו'".

4 (ב) בפרק י', בנוגע לענין הכובד ראש והשמחה קודם התפלה – "שעכשיו בדור יתום הזה שאין הכל
5 יכולין להפוך לבם כרגע מן הקצה, אזי עצה היעוצה וכו'".

6 ומובן הטעם שרק בפ"י מתאר רבינו הזקן דור זה בשם "דור יתום", משא"כ בפ"ג כותב רק "דורותינו
7 אלה" – כי, "יתום" היינו מי שאין לו אב ואם, שבזה נכלל גם משפיע ומדריך, כיון ש"התלמידים קרויים
8 בנים והרב קרוי אב"²¹, ולכן כותב בפ"י הלשון "דור יתום", שפירושו, שאין משפיע ומדריך ("אב")
9 שיוורה כיצד יכולים להיות ב' הענינים דכובד ראש ושמחה ביחד; משא"כ בפ"ג שמדובר אודות בריאות
10 הגוף – לא מתאים לומר "דור יתום".

11 אבל עדיין צריך להבין:

12 בפרק ג':

13 (א) מדוע מוסיף רבינו הזקן בנוגע ל"דורות הראשונים" – "בימי תנאים ואמוראים", הרי כאן נוגע בעיקר
14 אופן ההנהגה "בדורותינו אלה", ולמאי נפק"מ פרטי הדברים בנוגע ל"דורות הראשונים" שהמדובר
15 "בימי תנאים ואמוראים"?

16 [ולהעיר, שיש כמה דרושים בתורת החסידות שבהם נתבארה מעלת תנאים ואמוראים, וכן בלקו"ת
17 ד"ה קא מפלגי במתיבתא דרקיע²²: "וצריך להבין ענין התנאים ואמוראים כו'", ובכ"מ; אבל מובן שכאן
18 באגה"ת אינו המקום לבאר ענין התנאים ואמוראים].

19 (ב) לכאורה הי' רבינו הזקן יכול לכתוב "בדורות ההם" וכיו"ב, ומה נוגע כאן בכלל הדיוק "דורות
20 הראשונים"?

21 מצינו אמנם מארז"ל²³ "אם ראשונים בני מלאכים או בני אנשים, ואם ראשונים בני אנשים או כו'",
22 אבל לכאורה אין זה נוגע להמבואר כאן באגה"ת (ובודאי שאין ענינו של רבינו הזקן לספר ה"היסטוריא"
23 של עם ישראל, ש"תנאים ואמוראים" היו ב"דורות הראשונים").

24 ובפרק י':

25 (א) לכאורה יש סתירה בין מ"ש ש"עכשיו בדור יתום הזה שאין הכל יכולים להפוך לבם כרגע מן
26 הקצה, אזי עצה היעוצה להקדים בחי' תשובה תאה בתיקון חצות וכו'", למ"ש בהתחלת פי"א: "ואמנם
27 להיות בלבו ההכנעה . . וגם השמחה בה' שתיהן ביחד, כבר מילתא אמורה בלק"א ס"פ ל"ד . . חדוה
28 תקיעא בלבאי מסטרא דא וכו'!"?

29 (ב) איך אפשר לומר ש"עכשיו בדור יתום הזה שאין הכל יכולים להפוך לבם כרגע מן הקצה כו'" –
30 הרי מדובר אודות דור שבו הי' רבינו הזקן בעצמו, לאחריו היו ממלאי מקומו, עד לכ"ק מו"ח אדמו"ר
31 בעל ההילולא, ואיך אפשר לומר שזהו "דור יתום"?

32 וכפי שיתבאר לקמן.

33 ה. כאן המקום גם להשלים בנוגע להנדפס בלקו"ש השבועי²⁴ בביאור פירוש רש"י על הפסוק²⁵ "לא
34 תבשל גדי", "אף עגל וכבש בכלל גדי, שאין גדי אלא לשון ולד רך, ממה שאתה מוצא בכמה מקומות

(23) שבת קיב, ב.

(24) נדפס לאח"ז בלקו"ש ח"ו ע' 143 ואילך.

(25) פרשתנו כג, יט.

(20) ראה גם אגה"ת פ"ז ופי"ב.

(21) ראה ספרי ופרש"י ואתחנן ו, ז.

(22) תזריע כב, סע"ב ואילך.

1 בתורה שכתוב גדי, והוצרך לפרש אחריו עזים²⁶, כגון וכו', ללמדך שכל מקום שנאמר גדי סתם, אף עגל
2 וכבש במשמע".

3 וכבר צויין בהליקוט²⁷ אודות שינויי הגירסאות בפירוש רש"י – שיש דפוסים שבהם הובאו ג'
4 פסוקים: "אנכי אשלח גדי עזים"²⁸, "את גדי העזים"²⁹, "שני גדיי עזים"³⁰, ויש דפוסים שבהם הובאו
5 רק שני הפסוקים "את גדי העזים" ו"שני גדיי עזים".

6 ויש לברר איזו היא הגירסא הנכונה בפירוש רש"י:
7 ובהקדים – שבנוגע לשינויי גירסאות בפירוש רש"י, לא שייך לומר "אלו ואלו דברי אלקים חיים"³¹,
8 שהרי בודאי שרש"י בעצמו לא כתב ב' הגירסאות, ועכ"ל, שהסיבה לכך שיש ב' גירסאות היא מצד
9 טעות המעתיק, וא"כ, יש צורך לברר היכן נפלה הטעות.

10 ובכן: לומר שהמעתיק הוסיף פסוק שלא נזכר בפירוש רש"י, ובנדוד: "אנכי אשלח גדי עזים" – לא
11 מסתבר בשכל כלל, שהרי אין מקום שתיפול טעות כזו; ולכן מסתבר לומר להיפך, שהמעתיק טעה והחסיר
12 כמה תיבות מפירוש רש"י, ולכן מופיעים רק ב' פסוקים.

13 וכפי שרואים אצל אנשים כערכנו, שכאשר צריך להעתיק ממקום שבו מופיעים ב' תיבות דומות,
14 יכולים לטעות ולחשוב שאוחזים כבר בפעם השני, אף שבפועל אוחזים רק בפעם הראשונה, וכתוצאה
15 מזה מחסירים את כל התיבות שמופיעות בין ב' המקומות.

16 ובנדוד, שבפירוש רש"י מופיעה תיבת "עזים" כמה פעמים – שלאחרי העתקת תיבת "עזים", טעה
17 המעתיק לחשוב שאוחז כבר בפעם הב', ולכן העתיק רק מהפסוק השני ("את גדי העזים"), ובמילא
18 נשמת הפסוק הראשון ("אנכי אשלח גדי עזים"), כך, שמסתבר לומר שהגירסא הנכונה בפירוש רש"י
19 היא הגירסא שבה הובאו ג' הפסוקים.

20 אך צריך להבין:

21 (א) מהו הצורך בראי' מג' פסוקים; ולאידך גיסא, אם רוצה להביא יותר פסוקים, הי' יכול להביא
22 יותר מג' פסוקים?

23 (ב) מדוע מקדים רש"י את הראי' מהפסוקים "אנכי אשלח גדי עזים" ו"את גדי העזים" שנאמרו
24 בפרשת וישב (בנוגע ליהודה ותמר), לפני הראי' מהפסוק "שני גדיי עזים" שנאמר בפרשת תולדות (בנוגע
25 לברכות שברך יצחק את יעקב)?

26 וגם לפי הגירסא שבפירוש רש"י נזכרו רק ב' פסוקים – צריך להבין: (א) מדוע מקדים רש"י הראי'
27 מהפסוק שבפרשת וישב ("את גדי העזים") לראי' מהפסוק שבפרשת תולדות ("שני גדיי עזים"), (ב)
28 מדוע מביא רש"י מפרשת וישב את הפסוק "את גדי העזים", ולא את הפסוק שלפניו, "אנכי אשלח גדי
29 עזים"?

30 ולהעיר: גם בגמרא³² הובא תחילה הפסוק²⁹ "וישלח יהודה את גדי העזים" (שבפ' וישב), ואח"כ
31 הפסוק³³ "ואת עורות גדיי העזים" (שבפ' תולדות). אבל, בגמרא הלימוד הוא באופן של גזירה שוה (מה)
32 גדי האמור כאן עזים אף גדי האמור בבשר בחלב עזים הוא)³⁴, ולכן עדיף הפסוק "גדי העזים" (שבפ'
33 וישב) מהפסוק "גדיי העזים" (שבפ' תולדות), כיון שגם בפרשתנו נאמר "גדיי" לשון יחיד, ולא "גדיי"
34 לשון רבים. אבל בפירוש רש"י על התורה אין זה באופן של גז"ש (כי בפשטות הכתובים מסתבר יותר

31 עירובין יג, ב. וש"נ.

32 חולין קיג, סע"א ואילך.

33 תולדות כז, טז.

34 פרש"י שם, ב.

26 ראה גם פרש"י תשא לד, כו.

27 בהערה 2.

28 וישב לח, יז.

29 שם, כ.

30 תולדות כז, ט.

1 לפרש שזהו ענין שבהבנה והסברה מאשר לימוד של גז"ש בלבד), וא"כ, אינו מוכן למה הקדים רש"י
2 הפסוק שבפ' וישב לפסוק שבפ' תולדות.

3 וכפי שיתבאר לקמן.

4 ו. (לאחרי הביאור בפרש"י בפרשתנו (כנ"ל ס"ג), אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:)

5 ישנם כאלו שיצאו זה עתה מן המיצר אל המרחב.

6 וע"פ האמור כמ"פ שכבר יצאו י"ח ביסוריהם של בני" (אידן מאטערן זיך") יותר מיוכל שנים, יוכל
7 מופלג – תהי' יציאתם התחלה טובה ופתח רחב ליציאת כל בני" משם,

8 וכאמור כמ"פ – באופן ד"בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו³⁵, ועד ש"לא תשאר פרסה"³⁶,
9 ו"כספם וזהבם אתם"³⁷, ו"קהל גדול ישוּבו הנה"³⁸, בקרוב ממש, ו"שמחת עולם על ראשם"³⁹.

10 [כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן ב' קנקני משקה לר' יוסף ווילנקין כדי לחלק בין המסובים ולסיימם
11 ב"מלוה מלכה", ואח"כ התחיל לנגן "כי בשמחה תצאו", ועמד מלוא קומתו ורקד על מקומו זמן רב].

12 * * *

13 ז. הביאור באגרת התשובה:

14 ידוע שכל הענינים שישנם בכללות העולם, ישנם גם באדם, שנקרא "עולם קטן", ולאידך גיסא, העולם
15 נקרא גם בשם אדם⁴⁰.

16 וכפי שמצינו בנוגע לענין הזמן, שנחלק בכללות לשבעה: שבעת ימי השבוע, שבע שנות שמיטה
17 (הקשורים זכ"ז) – שגם כללות הזמן של חיי האדם הוא במספר שבע, כמ"ש⁴¹ "ימי שנותינו בהם שבעים
18 שנה" (וגם הריבוי שלאח"ז, "ואם בגבורות שמונים שנה"⁴¹, עד ל"מאה ועשרים שנה"⁴² – הרי זה נכלל
19 בכלל ד"שבעים שנה").

20 וכן הוא בנוגע לחילוק בכללות העולם בין "דורות הראשונים" ל"דורותינו אלה" – שיש דוגמתו בכל
21 אדם בפרט.

22 ח. ויובן מהחילוק בין "דורות הראשונים" ל"דורותינו אלה" בכללות העולם – ע"פ מארז"ל²³ "אם
23 ראשונים בני מלאכים או בני אנשים, ואם ראשונים בני אנשים או כחמורים, ולא כחמורו של .. רבי
24 פנחס בן יאיר כו", שמזה מוכן שיש ג' סוגים: "מלאכים", "בני אדם" ו"חמורים"; ובחמורים גופא יש
25 ב' סוגים: חמור סתם, וחמורו של רפב"י – חמור שניכר עליו שהוא "חמורו של רפב"י" – שלא אכל
26 משעורים שלא נתעשרו⁴³, כיון שזהו דבר שלא ניתן ממנו לקדושה ("ראשית לה"⁴⁴).

27 והחילוק ביניהם:

28 מלאכים – ענינם רוחניות. ואע"פ שגם למלאך יש נפש וגוף, הנה נוסף לכך שגוף המלאך הוא מב'
29 יסודות הדקים⁴⁵, הרי עיקרו רוחניות. ולכן כאשר מלאך צריך לירד למטה, צריך לשאול גוף⁴⁶.

41 תהלים צ, יו"ד.	35 בא יו"ד, ט.
42 בראשית ו, ג.	36 שם, כו.
43 חולין ז, סע"א ואילך.	37 ישע"י ס, ט.
44 קרח יח, כו.	38 ירמי' לא, ז.
45 ראה רמב"ן בסוף שער הגמול. הובא בתו"א בראשית ד,	39 ישע"י לה, יו"ד. נא, יא.
ב. לקו"ת ברכה צח, א. ובכ"מ.	40 ראה תנחומא פקודי ג. זהר ח"א קלד, ב. ח"ג לג, ב.
46 ראה זח"ב רכט, ריש ע"ב.	תקו"ז תס"ט ק, ב. קא, א. אבות דר"נ ספל"א. קה"ר פ"א, ד.

מו"נ ח"א פע"ב.

בני אנשים – ענינם גשמיות ורוחניות יחדיו, שהרי השם "אדם" הוא בגלל היותו "עפר מן האדמה"⁴⁷,
 וביחד עם זה נקרא "אדם" ע"ש "אדמה לעליון"⁴⁸ (אמנם רק באופן של דמיון ("אדמה") בלבד, אבל
 אעפ"כ הרי זה דמיון "לעליון"), ובאופן שהענין ד"אדמה לעליון" גובר על הענין ד"עפר מן האדמה"
 – התגברות הרוחניות על הגשמיות.

וחמורים – מורה על חומר הגוף בלבד; ובזה גופא יש חמור סתם וחמורו של רפכ"י: חמור סתם –
 הו"ע החומר כפי שהוא לפני הבירור, שאז הוא בבחי' "חמור שונאך", כתורת הבעש"ט⁴⁹ על הפסוק⁵⁰
 "כי תראה חמור שונאך": כאשר תסתכל בעיון טוב בהחומר שלך שהוא הגוף, תראה שהוא "שונאך",
 שהוא שונא את הנשמה כו'; אמנם, זהו רק בהתחלת העבודה, אבל לאח"ז צ"ל "עזוב תעזוב עמו",
 לברר את הגוף ולזככו, עד שיהי' בבחי' "חמורו של רפכ"י" – שזהו"ע החומר כפי שהוא לאחר הבירור.
 ט. וג' ענינים אלו שישנם בכללות העולם – ישנם גם באדם עצמו:

המלאך שבו – הו"ע השכל, שהוא באופן של רוחניות בטהרתה ("ריינע רוחניות"), ללא קשר עם
 גשמיות.

בני אדם שבו – הו"ע המדות (ששייכים לגשמיות) כפי שקשורים עם השכל (רוחניות), בדוגמת האדם
 שיש בו גשמיות ורוחניות, אבל באופן של התגברות הרוחניות על הגשמיות, וכמו"כ גובר השכל על
 המדות, ועד שהמדות מתאחדים עם השכל.

והחמור שבו – הו"ע המדות כשלעצמם, כי כל ענינה של בהמה הו"ע המדות, שכן, אע"פ שגם
 בהמה יש לה שכל, וכפי שמצינו בנוגע לשועל שהוא "פיקח שבחיות"⁵¹, הרי ידוע⁵² שענין השכל אצל
 בהמה הוא רק כמו משרת למדות, וכן הוא בנוגע לנפש הבהמית, שהשכל שלה הוא רק משרת למדות
 – למצוא את הדרך כיצד להשיג את תאוותיו, כמו אכילה ושינה וכל הענינים הגשמיים; ואילו אמיתית
 ענין השכל אצל אדם בכלל ובנ"י בפרט הוא (לא להיות משרת למדות, אלא) להיות מונח ושקוע בענינים
 שכליים, ובאופן שע"ז הוא שולט על הגוף, בבחי' "וירכיבם על החמור"⁵³.

וענינם בעבודה: (א) מוחין כשלעצמם, (ב) מדות כפי שקשורים ומתאחדים עם השכל באופן שהשכל
 שולט על המדות, (ג) ענין המעשה, הקשור עם החומר בלבד (ובזה גופא ישנו הענין דחמור סתם, וחמורו
 של רפכ"י). ובכללות הרי הם ג' הענינים דמוחא לבא וכבדא, שהם ג' השליטין שבאדם⁵⁴, וכמבואר
 בהשיחה הידועה⁵⁵ בענין זה, שאפילו ה"כבד" הוא שליט – בנוגע לענינים של מעשה.

י. וזהו⁵⁶ גם החילוק שבין "דורות הראשונים" ל"דורותינו אלה":

בדורות הראשונים היתה עיקר העבודה בענין המוחין, משא"כ בדורותינו אלה עיקר העבודה היא
 בענין המעשה, כפי שמבאר רבינו הזקן באגה"ק⁵⁷ "איך היות כל עיקר עבודת ה' בעתים הללו .. היא
 עבודת הצדקה (שהו"ע המעשה) .. ולא אמרו רז"ל⁵⁸ ת"ת שקול כנגד גמ"ח אלא בימיהם, שת"ת הי'
 עיקר העבודה אצלם .. משא"כ בעקבות משיחא שנפלה סוכת דוד ("וכתיב⁵⁹ כי שחה לעפר נפשנו"⁶⁰)
 עד בחי' רגלים ועקביים שהיא בחי' עשי', אין דרך .. כ"א בבחי' עשי' ג"כ שהיא מעשה הצדקה".

(53) לשון הכתוב – שמות ד, כ. וראה גם לקו"ש חל"א ע'

21.

(54) זח"ב קנג, א.

(55) ראה סה"ש תורת שלום ע' 120 ואילך.

(56) מכאן עד סוסי"ב – נדפס בלקוטי ביאורים בספר התניא

(קאָרף) ח"ב ע' צו ואילך.

(57) ס"ט.

(58) פאה פ"א מ"א.

(59) תהלים מד, כו.

(60) אגה"ק סוסכ"א.

(47) בראשית ב, ז.

(48) ראה של"ה ג, רע"א. ועוד.

(49) רד"ה כי תראה גו' דש"פ משפטים תש"ד (סה"מ תש"ד

ע' 145). שיחת ש"פ משפטים תש"א בסופה (סה"ש תש"א ע'

66). וראה חתר שם טוב בהוספות סכ"א. וש"נ (נעתק ב"היום

יום" כח שבט).

(50) פרשתנו כג, ה.

(51) ברכות סא, ב.

(52) ראה תורת מנחם – התוועדויות חל"ז ס"ע 197. חמ"ט

ריש ע' 402. וש"נ.

- 1 וכיון שמוחין הו"ע של רוחניות – לכן, בדורות הראשונים הי' ענין התעניות, מצד התועלת שבזה
2 בנוגע לעבודה הרוחנית, מבלי להתחשב כ"כ במצב הגוף; אם תהי' מהתענית טובה גם להגוף – מה
3 טוב, וגם אם לא תהי' מזה טובה להגוף – אין זה נוגע כ"כ.
- 4 – בודאי שגם בדורות הראשונים היתה העבודה מצד הגוף, שהרי כללות הענין דמ"ת הוא למטה
5 דוקא, "למצרים ירדתם . . יצה"ר יש ביניכם"³, ולכן גם אז "לא היו מתעניין בכה"ג אלא הבריאים דמצו
6 לצעורי נפשיהו", אבל אעפ"כ, הי' נוגע אז בעיקר העבודה הרוחנית, ולא הי' נוגע כ"כ מצב הגוף.
- 7 אבל בדורותינו אלה, שעיקר העבודה היא בענין המעשה שקשור עם גשמיות וחומר הגוף – אין
8 להתענות במצב שהתענית יכולה להזיק לבריאות הגוף, ותמורת זה יש להרבות בענין הצדקה (כפי
9 שמסיים באגה"ת), שזהו ענין המעשה.
- 10 יא. ואעפ"כ מאריך רבינו הזקן בפ"ג בסדר ההנהגה בדורות הראשונים – כי:
11 מבואר בחלק ראשון של ספר התניא⁶¹, שאע"פ ש"מדת הבינוני היא מדת כל אדם", מ"מ, צריך גם
12 לעשות "את שלו לקיים את השבועה שמשביעים תהי צדיק . . וכולי האי ואולי . . יזכה לבחי' רוח משרש
13 איזה צדיק שתתעבר בו וכו'".
- 14 ועד"ז בנדו"ד, שאע"פ שעיקר העבודה בדורותינו אלה היא בענין המעשה, מ"מ, נוגע לדעת גם סדר
15 ההנהגה שהי' בדורות הראשונים, כיון שיכול להיות שיהי' אצל מישהו אופן העבודה כמו בדורות
16 הראשונים.
- 17 יב. אמנם, בפרק י', לא נוגע לידע אופן העבודה שהי' בדורות הראשונים, אלא רק ש"עכשיו . . אין
18 הכל יכולין להפוך לבם כרגע מן הקצה", ולכן, "עצה היעוצה להקדים בחי' תשובה תתאה כו'", כדי שב'
19 הענינים יהיו בזמנים שונים.
- 20 והסיבה לכך ש"עכשיו . . אין הכל יכולין להפוך לבם כרגע מן הקצה" היא – בגלל היותו "דור
21 יתום":
- 22 "יתום" – מורה על העדר המוחין, כמבואר בתניא⁶² שחכמה ובינה (מוחין) "הן הם אב ואם המולידות
23 אהבת ה' ויראתו כו'", ו"חב"ד נקראו אמות ומקור למדות כי המדות הן תולדות חב"ד", וכיון שעיקר
24 העבודה בדורנו אינה בענין המוחין, הרי זה "דור יתום", בבחי' "כי אבי ואמי עזבוני"⁶³.
- 25 ולכן, "עכשיו בדור יתום הזה", "אין הכל יכולין להפוך לבם כרגע מן הקצה", כי:
26 בדרך כלל, שתי מדות הפכיות אינם יכולים להיות בבת אחת, כיון שמדה אחת אינה סובלת את
27 חברתה, וכמודגש במדות דתהו, שכאשר מדה אחת היא במעמד ומצב ד"וימלוך"⁶⁴, אזי אין נתינת מקום
28 למדה השני'.
- 29 וכדי ששתי מדות – גם אם אינם הפכיות – יוכלו להיות בבת אחת, יש צורך בהשראת המוחין דוקא,
30 שרק אז יכולים להיות שתי מדות ביחד. וכידוע החילוק בין מוחין למדות⁶⁵, שמצד השכל, הנה בכל
31 סברא יש נתינת מקום גם לסברא הפכית, ומצד בחי' הבינה יש תמיד שתי סברות, שזהו"ע "אלו ואלו
32 דברי אלקים חיים"³¹, לשון רבים, ולכן יש צורך בענין הדעת כדי לבוא להכרעת הפס"ד⁶⁶; משא"כ
33 במדות, אי אפשר שיהיו שתי מדות ביחד.
- 34 וזהו ש"עכשיו בדור יתום הזה שאין הכל יכולין להפוך לבם כרגע מן הקצה, אזי עצה היעוצה
35 להקדים בחי' תשובה תתאה כו'" – כדי שב' הענינים יהיו בזמנים שונים, שאז יש סיבה חיצונית שפועלת

(64) וישלח לו, לב ואילך.

(65) ראה סה"מ עזר"ת ס"ע צט ואילך. עטר"ת ס"ע תע

ואילך. ועוד. תרפ"ב ע' קז ואילך.

(66) ראה סה"מ עת"ר ע' קיז ואילך.

(61) פי"ד.

(62) פ"ג.

(63) תהלים כז, יו"ד. וראה לקו"ת דרושי ש"ש סז, א. שמע"צ

פט, ב. ובכ"מ.

1 את השינוי ממרירות לשמחה – מצד השינוי בין יום לילה שחלוקים זמ"ז בענין צירופי השמות (צירופי
2 שם הוי' ביום וצירופי שם אדני' בלילה⁶⁷), וכן השינוי בין יום השבת לימות החול, ועי"ז יכולים לבוא
3 מתשו"ת לתשו"ע⁶⁸.

4 יג. וההוראה מזה:

5 בנוגע לכללות זמן הגלות נאמר⁶⁹ "שיר המעלות גו' היינו כחולמים", היינו, שמחד גיסא יכול לחשוב
6 שהוא "חסיד" ו"שפיץ חב"ד"... ולפתע תופס ("ער כאפט זיך") שנפל לענינים כאלו שאינו מביין בכלל
7 איך נפל שם!...

8 והעצה לזה, להתקשר עם נשיא הדור – רבותינו נשיאינו, עד לכ"ק מו"ח אדמו"ר – שהוא ה"ראש"
9 של הדור⁷⁰, שע"ז נעשה הענין ד"מחי' חיים יתן לך חיים וכו'"⁷¹.

10 ובפרט בעמדנו לאחרי עשרים שנה להסתלקות, שאז צריכה להיות העלי' עד לבחי' "לגולגלותם"⁷²,
11 שזהו ענין הכתר, והרי עשרים בגימטריא כתר, וכ' ר"ת כתר (כפי שכבר צויין בהמכתב⁷³).

12 ובלשון הגמרא⁷⁴: "עבדי להו סמא וחיי", היינו, שנעשה "ראש" חדש, שזהו מה שנעשה ע"י התפלה,
13 ולאח"ז נמשך בכל ג' הקוין.

14 ועי"ז יכולים לתקן את כל הענינים, כולל גם הענין שחייבים עליו מיתה בידי שמים⁷⁵ (שאוודותיו
15 מדובר בעיקר באגה"ת), שתקוננו הוא ע"י לימוד התורה באופן שנעשה קשר כפול ומכופל⁷⁶ כו'⁷⁷.

16 * * *

17 יד. הביאור בפירוש רש"י על הפסוק "לא תבשל גדי", "שאינ גדי אלא לשון רך .. אף עגל וכבש
18 במשמע":

19 רש"י בעצמו מבהיר הצורך בראי' מכמה פסוקים – "ממה שאתה מוצא בכמה מקומות בתורה שכתוב
20 גדי, והוצרך לפרש אחריו עזים", כי, אילו היתה התורה אומרת "גדי עזים" פעם אחת, הי' מקום לפרש
21 שבכל מקום שנזכר "גדי" הרי זה "גדי עזים", כיון שהתורה כבר פירשה זאת, ואין צורך לפרש זאת פעם
22 נוספת,

23 – וע"ד לשון רש"י בפ' ויקהל⁷⁷: "כבר פרשתי נדבת המשכן ומלאכתו במקום צוואתם", וכן בפ'
24 ואתחנן⁷⁸: "עשרת הדברות כבר פירשתיים" –

25 ורק "ממה שאתה מוצא בכמה מקומות בתורה שכתוב גדי, והוצרך לפרש אחריו עזים", מוכח, שרק
26 במקומות אלו הרי זה "גדי עזים" דוקא, אבל "כל מקום שנאמר גדי סתם, אף עגל וכבש במשמע", כי
27 "אין גדי אלא לשון רך".

28 טו. ומביא רש"י ראי' מג' פסוקים – "אנכי אשלח גדי עזים" (שאמר יהודה לתמר), "את גדי העזים"
29 (ששלח יהודה ביד רעהו העדולמי), "שני גדיי עזים" (שאמרה רבקה ליעקב ליקח לה):

30 רש"י לא מסתפק בשני הפסוקים הראשונים, "אנכי אשלח גדי עזים" ו"את גדי העזים" – כי בפסוק
31 השני נאמר "את גדי העזים", בה"א הידיעה, ולכן אפשר לומר שכאן אמרה תורה "גדי העזים", כדי

(72) במדבר א, ב. וראה לקו"ת ר"פ במדבר.

(73) דיום השלישי פ' אם כסף תלוה את עמי; דל' לחודש שבט, ר"ח אדר – שנה זו (אג"ק חכ"ו ע' שב; ע' דש).

(74) ב"מ קז, ב. וראה גם לקו"ש ח"ה ע' 136 בשוה"ג.

(75) ראה אגה"ת ספ"א.

(76) אגה"ת פ"ט.

(77) לה, ה.

(78) ה, ז.

(67) תניא ספ"א.

(68) המשך הביאור, תירוץ הסתירה ממ"ש בהתחלת פ"א: "להיות בלבו .. בחי' תשו"ת .. וגם השמחה בה' שתיהן ביחד" – ראה שיחת ש"פ ויקהל ס"ז ואילך (תורת מנחם – התוועדיות חנ"ט ע' 265 ואילך).

(69) תהלים קכו, א. וראה תו"א וישב כח, ג ואילך.

(70) ראה תניא פ"ב.

(71) יומא עא, א. וראה סה"מ תשי" ע' 44. ועוד.

1 להדגיש שאכן שלח את אותו גדי העזים שהבטיח לשלוח, אבל לולי זאת, לא הי' הכתוב צריך לפרש
2 "גדי העזים". – הן אמת שהכתוב הי' יכול לומר "הגדי" (במקום "גדי העזים"), אבל אעפ"כ, אין מכאן
3 ראי' חזקה שהתורה אינה מסתפקת בתיבת "גדי" אלא צריכה לפרש אחריו "עזים". ולכן הוצרך רש"י
4 להביא ראי' מפסוק נוסף: "שני גדיי עזים".

5 והטעם שרש"י לא הקדים הפסוק "שני גדיי עזים" שבפ' תולדות – כי:

6 התיבות "שני גדיי עזים" הם בהסיפור אודות דברי רבקה ליעקב, ולא שהתורה עצמה אומרת זאת, וא"כ,
7 יש מקום לומר שבשלמא כשהתורה עצמה אומרת "גדי עזים", הרי זה בודאי בדיוק כו' (ש"כתוב גדי
8 והוצרך לפרש אחריו עזים"), כיון שהתורה היא תורת אמת, ועד שמכל תיבה בתורה למדים הלכות כו';
9 משא"כ כאשר התורה מספרת אודות דברי רבקה (ולהיותה תורת אמת צריכה לכתוב בדיוק מה שאמרה
10 רבקה), שפירשה ואמרה "שני גדיי עזים", כדי להבטיח שיבינו את דברי' היטב. ובפרט ע"פ דברי
11 הגמרא⁷⁹ "עשרה קבין שיחה ירדו לעולם תשעה נטלו נשים"⁸⁰, הרי יתכן שהוסיפה בדברי' גם אם לא
12 הי' צורך בכך. ולכן לא מביא רש"י פסוק זה בתור ראי' ראשונה.

13 ואף שגם הפסוק הראשון שמביא רש"י, "אנכי אשלח גדי עזים", הוא מדברי יהודה, ובפרט שגם דברים
14 אלו נאמרו לאשה, וכיון ש"ויהשבה גו' כי כסתה פני"⁸¹, לא ידע שהיא בתו של שם⁸², שלהיותה למדנית
15 כו', יודעת ש"גדי" סתם הוא "גדי עזים", ולכן הוצרך לומר לה "אנכי אשלח גדי עזים" – הרי רש"י
16 מוסיף ומביא גם את הפסוק "את גדי העזים" שאמר יהודה לדעהו העדולמי, אף שאליו לא הי' צריך לפרש
17 ש"גדי" היינו "גדי עזים".

18 ועפ"ז מובן שיש צורך בכל ג' הפסוקים דוקא שמביא רש"י – "שאתה מוצא בכמה מקומות בתורה שכתוב
19 גדי, והוצרך לפרש אחריו עזים", ומזה מוכח ש"כל מקום שנאמר גדי סתם, אף עגל וכבש במשמע",
20 ו"אין גדי אלא לשון רך".

21 טז. ויש להוסיף בזה ע"פ פירושי רש"י על הפסוק "שני גדיי עזים" – וכאן רואים שפירושי רש"י
22 שייכים זל"ז:

23 רש"י מפרש "וכי שני גדיי עזים הי' מאכלו של יצחק, אלא פסח הי', האחד הקריב לפסחו והאחד
24 עשה מטעמים".

25 ולכן לא מביא רש"י פסוק זה בתור ראי' ראשונה, כיון שאפשר לומר שכאן הוצרכה התורה לפרש
26 "גדי עזים" בגלל שקרבן פסח בא מן העזים דוקא (ולא עגל או פרה)⁸³, ולכן אין ראי' מכאן שהתורה
27 כתבה "גדי עזים" כדי "ללמדך שכל מקום שנאמר גדי סתם, אף עגל וכבש במשמע", ו"אין גדי אלא
28 לשון ולד רך".

29 ועד"ז יש לומר גם בנוגע לפסוק³³ "ואת עורות גדיי העזים הלבשה גו'" – דכיון שפעולה זו היתה
30 כדי שיהיו "ידינו כידי עשו אחיו שעירות"⁸⁴ (שלא יכירו אביו ויהי' בעיניו כמתעתע⁸⁵), הוצרך הכתוב
31 לפרש "גדיי העזים", שדוקא להם יש ריבוי שערות, ולכן אין ראי' מכאן שהתורה כתבה "גדי עזים" כדי
32 "ללמדך שכל מקום שנאמר גדי סתם וכו'".

33 יז. ועתה נשאר לבאר בפירושי רש"י בפרשתנו, מדוע מזכיר רש"י את השמות רבן יוחנן בן זכאי
34 ורבי שמעון.

(82) פרש"י שם, כד.

(83) ראה רמב"ם ריש הל' ק"פ.

(84) תולדות כז, כג.

(85) שם, יב.

(79) קידושין מט, ב.

(80) בענין זה נזכרו גם דברי הגמרא (עירובין נג, סע"ב) "רבי

יוסי הגלילי .. אשכחה לברורי' כו'".

(81) וישב לח, טו.

ובכן: הביאור בנוגע להזכרת שמו של ריב"ז קשור עם מה שמצינו באבות דר"נ⁸⁶ שריב"ז הפליא מאד הענין דגמ"ח, כדלקמן (סי"ח).

ובקשר לזה, הנה כיון שבמוצאי יום הש"ק נערכת "מלוה מלכה" לטובת הגמ"ח⁸⁷ – בודאי יערכו עתה את ההכרזה הידועה בנוגע לזמן ומקום.

(ואח"כ אמר:) מסתמא יאמר מישהו "פלפול", אימרה טובה ("א גוט וואָרט") או דבר התעוררות, במלוא החגיגות ("מיטן גאַנצן פּאַראַד")⁸⁸.

לאחרי ההכרזה אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א להמכריז: "זשיד דאָוואַי משקה". ואח"כ התחיל לנגן הניגון "והריקותי לכם ברכה עד בלי די".

* * *

יח. המשך הביאור בפירוש רש"י,

– שבכדי לתרץ שאלת תלמיד ממולח שסוכ"ס אין זה עון חמור כ"כ, כיון שגנב מפני דחקו, ואינו רוצה לצאת לחפשי כיון ש"אהבתי .. (גם) את אשתי ואת בני" – מביא רש"י שזהו מאמרו של רבי יוחנן בן זכאי⁸⁹, שכל ענינו הי' לימוד התורה⁹⁰, גם במצב של דחקות ועניות, והורה שזוהי תכליתו של כל אחד, גם בעל עסק (כדבריו במשנה⁹¹ "אם למדת תורה הרבה .. לכך נוצרת"), והרי התורה ציוותה שלאחר שש שנים יצא לחפשי (למרות אהבת האשה), וציוותה "לא תגנוב" (למרות העניות). ועוד זאת: ריב"ז הפליא מאד ענין גמ"ח, וא"כ, הי' לו להשתדל ללוות גמ"ח ולא לעבור על ציוויים אלו.

וכדי להוסיף ולהמתיק שטעם רציעת האזן הוא לפי "ששמעה .. כי לי בני ישראל עבדים", מוסיף רש"י: "רבי שמעון (שדריש טעמא דקרא⁹²) הי' דורש מקרא זה כמין חומר", צרור מרגליות⁹³ ובושם שפועלים בכל סביבתם, כי, פירוש הטעם ש"נשתנו דלת ומזוזה" מפני "שהיו עדים במצרים .. ואמרת כי לי בני ישראל עבדים", מוסיף גם בענין רציעת האזן "ששמעה .. כי לי בני ישראל עבדים", שבכל פרטי העונש מודגש ענין החטא –

נכלל בשיחה (הנ"ל ס"ג) שהוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א.

יט. בהמשך ל"יינה של תורה"⁹⁴, בנוגע לריב"ז שבשעת החורבן עצמו פעל אצל מחריבי ביהמ"ק שיתנו לו יבנה וחכמי⁹⁵, הוסיף כ"ק אדמו"ר שליט"א:

כ"י ר"ק קודם מיתתו, ולא במשך כל שנות חייו? – כיון שהי' עסוק בלימוד התורה כל כך עד שלא הי' לו פנאי לחשוב מה נעשה עם עצם הנפש (ראה גם לקו"ש חכ"ד ע' 257. וש"נ).

91) אבות פ"ב מ"ח. – והרי "טעה בדבר משנה חוזר" (כתובות פד, ב. וש"נ), והיינו, שזהו ענין שלא שייך בו טעות. 92) גיטין מט, ב. וש"נ.

93) כ"ק אדמו"ר שליט"א הפסיק ואמר: כיון שמדברים אודות "מרגליות", הנה מהיושר שאלו שמסחרם במרגליות לא ישנו... עכ"פ בשעה שמדברים אודות מרגליות.

94) לקו"ש שבפנים ע' 97.

95) וענין זה הי' בבחינת הקרמת רפואה למכה (ראה מגילה יג, ב), שעוד לפני החורבן פעלו שיהי' ענין התורה שעל ידו מבטלים את כללות ענין החורבן והגלות.

(86) פ"ד, ה.

(87) ראה גם מכתב דיום השלישי פ' אם כסף תלוה את עמי שנה זו (אג"ק חכ"ו ע' שא ואילך).

(88) כ"ק הורה להמכריז* שיעמוד במקום גבוה כדי שכולם יוכלו לשמוע ההכרזה. והורה לו גם לחבוש "שטריימל".

(89) להעיר גם ממאמר ריב"ז לתלמידיו (ברכות כח, ב) "יהי רצון שתהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם .. תדעו כשאדם עובר עבירה אומר שלא יראני אדם" (וראה לקו"ש שבפנים הערה 54).

(90) ועד כדי כך הי' עסוק בלימוד התורה, שלא הי' לו פנאי לחשוב אודות מעמדו ומצבו כו', כמבואר בנוגע לסיפור הגמרא (ברכות שם) "כשתלה ריב"ז נכנסו תלמידיו לבקרו .. התחיל לבכות" באמרו "איני יודע באיזו (דרך) מוליכים אותי" – דלכאורה אינו מובן: מדוע נתעוררה אצלו שאלה זו ("איני יודע

(* ר' שמעון גולדמן. שנתמנה למנהל הגמ"ח לאחר פטירת חותנו ר' יוחנן גורדון (המור"ל).

- 1 וכללות הענין בזה – שיש אופן שענין התורה נמשך ומתגלה ע"י העילוי דאתהפכא, כפי שמצינו
2 אצל ר"ע, ש"כולהו אליבא דר"ע"96, והרי מוצאו הי' מגרים⁹⁷.
- 3 ועד"ז מצינו אצל רבותינו נשיאינו – בגאולת רבינו הזקן, וכן בגאולת בעל ההילולא, שיציאתם
4 לחירות (באופן ש"הפלה ה' והגדיל לעשות בארץ"⁹⁸) היתה בהסכמת אלו שהיו מנגדים אליהם, וכפי
5 שאמרו בעצמם שע"ז ניתוסף עוד יו"ט אצל בני⁹⁹.
- 6 ועד שבאים למאמרו של ר' שמעון אודות "הדלת והמזוזה שהיו עדים במצרים", ויהיו עדים גם
7 לעתיד לבוא, כאשר דלתות השערים ש"טבעו בארץ" יחזרו ויקבעו בביהמ"ק השלישי¹⁰⁰, בגאולה
8 העתידה, כשנצא מהגלות בקרוב ממש ע"י משיח צדקנו, שיגלה טעמי תורה, כמ"ש¹⁰¹ "ישקני מנשיקות
9 פיהו", ו"שמחת עולם על ראשם"³⁹.
- 10 [כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן את המזונות והיין להרב משה הכהן דובינסקי (עבור ה"מלוה מלכה").
11 לאחר תפלת מנחה התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן הניגון "ופרצת".

(99) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חנ"ד ע' 109. וש"נ.

(100) ראה לקו"ש שבפנים ע' 98.

(101) שה"ש א, ב.

(96) סנהדרין פו, רע"א.

(97) ראה סדה"ד בערכו. וש"נ.

(98) אג"ק אדה"ז ס"ע רל. וש"נ.

אגרות קודש

ב"ה, י"ד שבט, תשט"ו

ברוקלין.

שלום וברכה!

נעם לי לקבל מכתבו מבשר טוב, אשר החתונה היתה בשעה טובה ומוצלחת וכדבעי בכל הפרטים, ויה"ר מהשי"ת אשר יקוימו בהם כל הברכות אשר ברכו אותם במילואם, וע"פ מרז"ל אשר כל שמטיבים לו הוא לאורך ימים, הרי בודאי גם בשאר הענינים תאיר ההצלחה מני' אליהם ובכלל זה גם הפרטים שמזכיר במכתבו, ובודאי למותר לעוררו על המבואר באגה"ק לרבנו הזקן ד"ה קטנתי, אשר בכל חסד וחסד שהקב"ה עושה לאדם צריך להיות שפל רוח במאד כי היא קרבת אלקים ביתר שאת מלפנים, שזה מביא בהתבוננות קלה להוספה בתורה ומצות ע"פ המבואר בתניא פרק ל"ב כיון שהעיקר אצלו הרוחניות וכו' וע"פ המבואר שם שזהו פועל בהענין דאהבת ישראל הרי בודאי יוסיף בפעולתו והשפעתו על חבריו לקרבם לקיום מצות מעשיות וליהדות בכלל השי"ת יצליחו.

ברכה.

נ.ב.

בנוגע לשאלתו אודות מקום התיישבות. הנה מובן שצ"ל במקום שם דרים מקיימי תורה ומצות שהרי גם האויר משפיע.

לקוטי שיחות

פרשת משפטים

כך כא, שיחה ב

מתורגם ללשון הקודש

ב.

"ומדרשו... שבית המקדש של מעלה מכוון כנגד בית המקדש של מטה"

25 לאחר מכן ממשיך רש"י ואומר: "זהו פשוטו, ומדרשו
26 אל המקום אשר הכינתי כבר מקומי ניכר כנגדי, וזה אחד
27 מן המקראות שאומרים שבית המקדש של מעלה מכוון
28 כנגד בית המקדש של מטה".

29 הסיבה לכך שרש"י מצטט שוב את המילים "אל
30 המקום אשר הכינתי" בפירושו השני, היא, כדי לרמוז,
31 שלפי "מדרשו" מובן פשוטן של המילים הנאמרות בפסוק
32 "אל המקום", ולא "אל הארץ"⁵ – שהרי המילה "הכינתי"
33 אינה אמורה לגבי ארץ ישראל, אלא לגבי מקום המקדש.
34 אך אין זה קושי הכרחי על הפירוש הראשון –
35 "פשוטו", משום שמצוי בתורה, שארץ שלימה נקראת
36 "מקום"⁶. ואדרבה, מהמשך הענין הכרחי⁷, לכאורה,
37 שהמילים "ולהביא אל המקום..." אינן מדברות על מקום
38 מסוים בארץ ישראל⁸, אלא על ארץ ישראל בכלל.

39 וכיון שלפי "מדרשו" (א) משתנה המשמעות "אל
40 המקום" (ב) לפי זה ברורה יותר משמעות המילים "אשר
41 הכינתי", כפי שיוסבר להלן, לפיכך מצטט רש"י מילים
42 אלו בפירושו השני – "מדרשו".

43 אך יש להבין את התוספת של רש"י: "וזה אחד מן
44 המקראות שאומרים שבית המקדש של מעלה...". והרי,
45 לכאורה: מדוע חשוב להדגיש כאן שיש עוד "מקראות
46 שאומרים שבית המקדש של מעלה...?"

47 אין לומר, שענין זה אינו מתקבל על דעתו של "בן
48 חמש למקרא" ומשום כך מוכרח רש"י להוסיף מילים אלו,

א.

1 "אשר הכינתי" – פירושו הראשון של רש"י על פסוק זה
2 על הפסוק¹ "הנה אנכי שולח מלאך לפניך... ולהביאך
3 אל המקום אשר הכינתי", מפרש רש"י: "אשר הכינתי –
4 אשר זמנתי לתת לכם", ולאחר מכן הוא מביא פירוש אחר
5 (כדלהלן סעי' ב).

6 המפרשים מסבירים², שכוונת רש"י היא: בפסוק נאמר
7 "אשר הכינתי" ואין נאמר למי הכין הקדוש-ברוך-הוא את
8 המקום. ועל כך מפרש רש"י: ש"הכינתי" כדי "לתת לכם".

9 אך כיון שלפי פירוש זה קשה, מדוע אין הפסוק מציין
10 בפירושו, "אשר הכינתי לך", לכן מביא רש"י פירוש נוסף,
11 שב"אשר הכינתי" הכוונה היא "כבר מקומי ניכר כנגדו ..
12 שבית המקדש של מעלה מכוון כנגד בית המקדש של
13 מטה", (כדלקמן סעי' ב). לפי פירוש זה הפעולה של
14 "הכינתי" היתה "לעצמו", כאילו נאמר "אשר הכינתי לי",
15 ודבר זה אין צריך לפרט, כי "סתם הכינתי הוא לעצמו"³.

16 אך הסבר המפרשים לפירוש הראשון של רש"י אינו
17 מובן, כי:

18 (א) בדרך הפשט אין מלכתחילה קושי במילה
19 "הכינתי" סתם⁴, כי מובן מאליו ש"הכינתי" לישראל,
20 שאודותם מדובר בפסוק.

21 (ב) לפי זה צריך היה רש"י לומר בקצרה, בדומה לדברי
22 האבן-עזרא כאן, "אשר הכינתי – לכם", ומדוע רש"י (א)
23 מאריך בלשונו ואומר "אשר זמנתי לתת לכם", ויותר מכך:
24 (ב) הוא משתמש בביטוי "זמנתי", השונה מלשון הפסוק
25 – "הכינתי".

(7) ולפי"ז מ"ש רש"י "ומדרשו" קאי גם על חיבת "המקום" – אף שניקח
כוונת רש"י ב"פשוטו ומדרשו" היא בתוכן ה"הכנה" כאן (אם הכנה למטה
כפשוטה, או הכנה למעלה ברוחניות – בבהמ"ק של מעלה). ולהעיר
ממשג"ת (לקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 86) החילוק בין הלשונות "פשוטו"
ו"פשוטו של מקרא" שבפירושו רש"י.

(8) ובוזה גופא – בית המקדש, שאפילו באם לא הייתה גזירת המרגלים
– ע"פ פש"מ – הי' נבנה כמה זמן לאחר ביאת בני"י לארץ.

(1) פרשתנו כג, כ.

(2) ראה רא"ם, דבק טוב ושפ"ח כאן.

(3) ל' הרא"ם כאן.

(4) ולהעיר ממקץ מג, טז.

(5) ראה גם נחלת יעקב לפרש"י כאן.

(6) ראה לדוגמא – מטות לב, א: ארץ ג' המקום מקום מקנה (ולאח"ז

ש – ד – ארץ מקנה). וראה בהעלותך י, כט. שלח יד, מ. ועוד.

24 ישראל לקליטת עם ישראל, והרי אין אנו מוצאים שחל
25 בה שינוי כלשהו יחסית למצבה הקודם?
26 ואדרבה: מהמשך הפרשה¹⁵ מובן, שהארץ לא היתה
27 מוכנה לקליטת ישראל: היו בארץ ישראל שבע אומות,
28 ויש תחילה לגרשן מן הארץ, יש צורך בפעולות (בעתיד)
29 "והכחדתיו", "אגרשנו". ויותר מכך – פעולות אלו לא
30 תיעשנה בעתיד הקרוב, ואינן יכולות להיעשות בקרוב, "פן
31 תהיה הארץ שממה", אלא דוקא באופן של "מעט מעט
32 אגרשנו" –

33 ומהי אפוא משמעות הנאמר בפסוק "אשר הכינותי"¹⁶?
34 תשובת רש"י היא, שהמילים "אשר הכינותי" כאן אינן
35 מבטאות פעולה של "הכנה" כבמקומות אחרים¹⁷, אלא
36 משמעותן "אשר זמנתי לתת לכם" – זוהי "הזמנה" בלבד:
37 כשם שבהזמנת אורח, עדיין אין בעצם ההזמנה שום
38 פעולה של הכנה, אלא זוהי הזמנה בדיבור בלבד¹⁸, כך
39 בעניינינו¹⁹: הקדוש-ברוך-הוא הזמין את ארץ ישראל²⁰
40 לנתניה בשלב מאוחר יותר²¹ לעם ישראל – "זמנתי לתת
41 לכם".

42 אך כיון שמשמעותה של הזמנה בדרך כלל היא פעולת
43 הכשרה ושינוי הדבר, מביא רש"י פירוש שני – "ומדרשו"
44 – "כבר מקומי ניכר²² כנגדו", ולפי פירוש זה נעשתה במקום
45 פעולה של הכנה והכשרה¹⁹ אם כי לא במקום המקדש
46 למטה, אלא במקום המקדש של מעלה – "מקומי ניכר
47 כנגדו".

48 מסיבה זו מדייק רש"י ואומר "שבית המקדש של
49 מעלה מכוון כנגד בית המקדש של מטה", בסדר הפוך
50 מאשר במדרש תנחומא, כי פעולת ההכנה היתה ב"מקדש

1 בדומה למקומות אחרים שבהם הוא אומר "מצאתי לו
2 חבר", וכדומה,
3 כי כבר לפני כן, ובשני מקומות, מביא רש"י ענין זה,
4 ש"בית המקדש של מעלה מכוון כנגד בית המקדש של
5 מטה", ובמקומות אלו אין רש"י מוסיף את המילים "וזה
6 אחד מן המקראות שאומרים...".

ג.

דיוקן הלשון בדברי רש"י

7 כן יש להבין דיוקים נוספים בלשון רש"י, ומהם:
8 (א) המקור של "מדרשו" הוא במדרש תנחומא¹⁰, אך
9 שם נאמר "זה אחד מן המקראות המחוררת שבית המקדש
10 שלמטן מכוון כנגד בית המקדש שלמעלן" – מדוע הופך
11 רש"י את הסדר, ואומר¹¹: שבית המקדש של מעלה מכוון
12 כנגד בית המקדש של מטה¹²?
13 (ב) לפי אחת הגירסאות¹³ אומר רש"י "שבית המקדש
14 של מעלה מכוון כנגד של מטה", ולא – "בית המקדש של
15 מטה" – מדוע משמיט רש"י, לפי גירסא זו את המילים
16 "בית המקדש"? ובמיוחד, כאשר בשני המקומות האחרים
17 כן אומר רש"י "בית המקדש (או מקדש) של מטה"?

ד.

ה"הכנה" של מקום המקדש שונה לפי שני הפירושים

18 ההסבר לכך הוא:
19 כוונת רש"י היא להשיב לשאלה פשוטה המתעוררת
20 על המילים "אשר הכינותי": משמעותה של "הכנה" היא
21 פעולה מסויימת בדבר אשר על ידי כך הוא נעשה "מוכן",
22 ראוי למטרה שאליה מכינים אותו¹⁴. ואם כך, מתעוררת
23 השאלה: במה התבטאה פעולת ה"הכינותי" של ארץ

10 "נתתי" שבלך שם, שאינו ניכר בהארץ. ולהעיר שברש"י שם הלשון "כאלו
היא עשוי", וראה בארוכה בלקו"ש [המתורגם] חט"ו (ע' 218 ואילך)
שהנתינה בפועל הייתה (ע"ד הפשט) ב(עת) כיבוש הארץ.

11 ראה מקץ מג, טז. בשלח טז, ה (ובת"א). ועוד.
12 ראה פרש"י לעיל בפרשתנו כא, יג. יתרו יט, י"ד. ת"א רמב"ן וכו'
שם. מקץ מג, כה (ות"א). ועוד. ולהעיר מביצה כו, ב (ובר"ח ורש"י שם):
עד שיזמין. שו"ע (דאדה"ז) א"ח סי' ס"ה (ס"ט). ועייג"כ ל' אדה"ז
שם סתצ"ה ס"ד.

13 ראה גם באר יצחק לפרש"י כאן.
14 ראה פרש"י בראשית א, א. נת' בלקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 10
ואילך.

15 ראה לעיל הערה 16.
16 כ"ה בדפוס רש"י שלפנינו. ובדפוס ראשון ושני וכת"י רש"י
(שת"ח), וכן ברא"ם כאן – "כבר מקומי כנגדו" (בלי תיבת "ניכר"). וראה
לקמן הערה 25.

9 ויצא כח, יז. בשלח טו, יז (ושם: נטא של מעלה). ולהעיר שבשלח
לא כתב רש"י ע"ז "ומדרשו" (או כיו"ב).

10 פרשתנו יח.

11 ולהעיר גם מהשינוי בין פרש"י ויצא לפירושו בבשלח: בויצא
הסדר ברש"י הוא כבפרשתנו, ובפ' בשלח – מקדש של מטה מכוון כנגד
כסא של מעלה. ואכ"מ.

12 ראה גם של"ה פ' תצוה (שכח, סע"א ואילך). וראה לקמן הערה
26.

13 דפוס שני של רש"י (שחתום עליו ר"ש אלקב"ץ וזקנו של בעל
ה"לכה דודי"), שהוגה על ידו. וכ"ה בא' מכת"י רש"י שתח"י.

14 עייג"כ ל' אדה"ז בשו"ע חאו"ח סתצ"ה סוסט"ו.

15 כג, כג. שם, כח ואילך.

16 במדרש לקח טוב כאן: "אע"פ שעתיד כאילו זכינו לפי שגזירת
מלכו של עולם משאמרה כבר נעשית" (וראה רש"י לך טו, יח) – אבל ע"ד
הפשט, אין המדובר כאן בנתינת הארץ לבני, כ"א "אשר הכינותי", הכנתה
לביאת בני"י ("להביאך") בתוכה, היינו פעולה (ניכרת) בהארץ [משא"כ

28 במקום המקדש של מטה.
 29 לפי זה מובנת גם הגירסא "שבית המקדש של מעלה
 30 מכוון כנגד של מטה", ללא המילים "בית המקדש של
 31 מטה". על ידי כך מודגש, שההכנה של מקום המקדש של
 32 מעלה אינה קשורה למצבו של מקום המקדש של מטה:
 33 בית המקדש של מעלה קיים אף כאשר למטה אין בית
 34 המקדש. הוא "מכוון כנגד של מטה", וחסר בית המקדש²⁴.
 35 ולפיכך אין סתירה בכך, שלמרות ש"כבר מקומי ניכר
 36 כנגדו", הרי אין ניכרים למטה שינוי והכנה²⁷, ולהיפך –
 37 במקום המקדש של מטה נמצאות אומות העולם, להיפך
 38 מבית המקדש.

ו.

הזמנה מילתא או לאו מילתא היא?

39 מעניני ההלכה שניתן ללמוד מפירוש רש"י זה:
 40 לגבי דעת אביי²⁸ ש"הזמנה מילתא היא" יש מחלוקת
 41 בין הראשונים, אם גם הזמנה בדיבור מילתא היא, אם
 42 לא²⁹.
 43 למחלוקת זו יש השלכה למעשה, כי גם לדעת רבא²⁸
 44 אשר הלכה כמותו, ש"הזמנה לאו מילתא היא", הרי יש
 45 מקרים מסויימים שבהם בכל זאת מתחשבים ב"הזמנה"³⁰.
 46 וניתן לומר שזהו ההבדל להלכה בין שני פירושי
 47 רש"י:
 48 לפי "פשוטו" יוצא, שהענין של "זמנתי לתת לכם"
 49 ללא פעולת הכנה והכשרה של המקום, מכונה בפסוק
 50 "הכינותי". כלומר, גם הזמנה בדיבור ללא הכנה – מילתא
 51 היא³¹.
 52 ואילו לפי "מדרשו" תלוי הענין של "הכינותי" דוקא
 53 בחידוש הניכר בדבר – "כבר מקומי ניכר כנגדו". ולפי זה
 54 סביר לומר, שהזמנה בדיבור לאו מילתא היא.

(מושיחת מוצש"ק פ' משפטים תשל"ט)

1 של מעלה", ו"מקומי", של מקדש של מעלה, היה "ניכר"²²
 2 כנגדו של מקום המקדש של מטה.

ה.

פעולת ההכנה במקום המקדש של מעלה אינה קשורה למצבו של מקום המקדש למטה

3 אך בכך בלבד אין די,
 4 משום שאין לומר, שהכנתו של מקום המקדש למעלה
 5 על ידי הקדוש-ברוך-הוא, לא השפיעה כלל על מקום
 6 המקדש של מטה, אשר "מכוון כנגדו".
 7 וכפי שאנו רואים בנאמר²³ לגבי יעקב "וזה שער
 8 השמים" – ששם מציין רש"י בפעם הראשונה ש"בית
 9 המקדש של מעלה מכוון כנגד בית המקדש של מטה".
 10 שיעקב חש בקדושת המקום שלמטה, כדבריו "מה נורא
 11 המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים וזה שער השמים".
 12 וכיון שנאמר בפסוק שהיתה כאן פעולה של "אשר
 13 הכינותי" – הכנת המקדש של מעלה באופן ש"כבר מקומי
 14 ניכר כנגדו", צריך היה גם מקום המקדש של מטה להיות
 15 "ניכר". וכיצד מתאים הדבר לדברי הפרשה בהמשך, ששם
 16 מודגש שארץ ישראל, כולל מקום המקדש, כלל לא היתה
 17 מוכנה לכניסת בני ישראל לארץ²⁴?
 18 לפיכך מוסיף רש"י ומסביר "וזה אחד מן המקראות
 19 שאומרים שבית המקדש של מעלה...": אין כוונת הפסוק
 20 כאן לומר שענתה היתה הכנה מיוחדת על ידי כך שבית
 21 המקדש של מעלה מכוון כנגד בית המקדש של מטה.
 22 הפעולה של "הכינותי" היתה מאז ומקדם, וזהו רק פסוק
 23 אחד, בין יתר ה"מקראות" הקודמים, שבהם מסופר על
 24 אותו ענין, שכבר מאז ומתמיד "בית המקדש של מעלה
 25 מכוון כנגד בית המקדש של מטה", וכבר לפני כן, תמיד²⁵,
 26 "כבר מקומי ניכר כנגדו".
 27 ולפיכך אין קושי בכך שענתה לא חל שינוי מיוחד

(23) ויצא שם.

(24) והיינו, דאף את"ל שנעשה איוו הכשרה (רוחנית) גם במקום המקדש של מטה – הו"ל להפסוק להדגיש זה בהמשך הפרשה, ולא להדגיש רק הפסוק, איך שהארץ אינה מוכנה.

(25) ועפ"י תומתק הגירסא הנ"ל (הערה 22) "כבר מקומי כנגדו" – שלגירסא זו מובן שאין הכוונה שהי' כאן שינוי לגבי המצב שהי' לפניו (שהרי "מקומי כנגדו" הי' גם בימי יעקב).

(26) ועפ"י (ולגירסא זו) מתורצת קושיית השל"ה (הנ"ל הערה 12), שמלשון רש"י "של מעלה מכוון כנגד .. של מטה" – "משמע כאלו הי' שלמטה קודם ח"ו".

(27) ומה שראה זה יעקב (כנ"ל בפנים) – ה"ז בחלום, או ע"י החלום.

(28) סנהדרין מז, ב.

(29) ראה ח"י הר"ן שם. תוד"ה נתנו שם מת, א. שלטי גבורים לברכות כג, ב.

(30) ראה לדוגמא: שו"ע או"ח סמ"ב ס"ג ונ"כ שם: רמ"א שם (ובשו"ע אדה"ז שם ס"ו: ולענין הלכה יש להחמיר כסברא זו). וראה שקו"ט להלכה – אם בהנ"ל מהני הזמנה בדיבור – ערוך השולחן ומשנה ברורה לשו"ע או"ח שם. אנציקלופדי' תלמודית ע' הזמנה (א) ע' תרלד (וראה שם ע' תרכה ואילך, תרלז), וש"נ.

(31) אף שיש לחלק כי כאן מדובר בדיבורו של הקב"ה ש"כאילו היא עשור" (רש"י לך טו, יח).

לקוטי שיחות

פרשת משפטים

כרך כא, שיחה ג

מתורגם ללשון הקודש

25 "התנאים והיה⁴ אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את
26 בריתי...⁵."

ב.

במכילתא שלוש דעות

27 התמיהה על כך אף חזקה יותר:
28 בדומה לנאמר בפירוש רש"י אנו מוצאים במכילתא⁶,
29 אך רש"י משנה מדברי המכילתא, עד כדי כך שפירוש
30 רש"י שונה לחלוטין!
31 במכילתא מובאות שלוש דעות: "רבי יוסי ברבי אסי
32 אומר: מתחילת בראשית ועד כאן. רבי אומר: מצוות
33 שנצטווה אדם הראשון ומצוות שנצטוו בני נח ומצוות
34 שנצטוו במצרים ובמרה ושאר כל המצוות כולם. רבי
35 ישמעאל אומר בתחילת הענין מה הוא אומר – ושבתה
36 הארץ שבת לה' שש שנים תזרע שדך...⁷ שמטים ויובלות
37 ברכות וקללות, בסוף הענין מה הוא אומר – אלה החוקים
38 והמשפטים והתורות⁸, אמרו מקבלים אנו עלינו..." –
39 ואילו רש"י מחבר את שתי הדעות הראשונות ביחד.
40 אף אם רש"י סובר שמשמעות הדברים במכילתא היא
41 שרבי אינו שולל את הדעה הראשונה, אלא מוסיף עליה,
42 שבנוסף ל"מתחילת בראשית ועד כאן" נכללו בכתיבה גם
43 "מצוות שנצטווה אדם הראשון..."⁹, עדיין אי אפשר לומר
44 שזהו המקור לפירוש רש"י, כי רבי אינו מזכיר רק את
45 המצוות שנצטוו במרה כרש"י, אלא את כל המצוות
46 האחרות, כולל אלו שרש"י אינו מציינן¹⁰.
47 בנוסף לכך: באופן כללי קשה לומר, שפירוש רש"י
48 כאן מבוסס על דברי המכילתא, כי במכילתא אין מבואר

א.

"ויכתוב משה את כל דברי ה'"

1 מן הפסוק המופיע (בסמוך לסיום פרשתנו)¹ "ויכתוב
2 משה את כל דברי ה'", מצטט רש"י את המילים "ויכתוב
3 משה", ומפרש: "מבראשית ועד מתן תורה, וכתב מצוות
4 שנצטוו במרה".
5 כאמור מספר פעמים, מפרש רש"י בפירושו על התורה
6 את פשוטו של מקרא. ואם כך יש לשאול: מהו ההכרח
7 לומר לפי פשוטו של מקרא שמשה כתב את כל הענינים
8 "מבראשית ועד מתן תורה" (למרות שברובם הם כתובים
9 כסיפור ולא כ"דברי ה'") וכן גם "מצוות שנצטוו במרה",
10 ולא רק חלק מכל זאת, או "דברי ה'" אחרים, וכדומה?
11 יותר מכך: בפסוק כאן נאמר "ויכתוב משה את כל
12 דברי ה'" – אותו ניסוח הנאמר בפסוק קודם² "ויבא משה
13 ויספר לעם את כל דברי ה'", ושם מבאר רש"י "את כל
14 דברי ה'" – מצות פרישה והגבלה". מהו, אפוא, הטעם
15 לשנות כאן ולפרש בפסוק "ויכתוב משה את כל דברי ה'"
16 באופן שונה מן הפירוש בפסוק קודם?
17 אף אם נאמר שמשום שמצות פרישה והגבלה היתה
18 חד פעמית כהכנה למתן תורה, ולכן אין סביר לומר שרק
19 לכך מכוונות המילים "ויכתוב משה", שהרי כתיבת משה
20 היא לזמן ממושך יותר, ואף לדורות – בכל זאת, ניתן
21 להסביר, ש"ויכתוב משה" כולל, ביחד עם מצות פרישה
22 והגבלה, גם את כל הדיבורים שנאמרו כהכנה למתן תורה,
23 אך חשובים גם לאחר מכן, כפי שמסביר רבינו בחיי³,
24 שהכוונה של "ויכתוב משה את כל דברי ה'" היא

(6) יתרו יט, יוד.

(7) בהר כה, ב"ג.

(8) בחוקתי כו, מו.

(9) וראה נח"י לפרש"י כאן. שבות יהודה למכילתא יתרו שם.

(10) אבל במדרש תנאים דברים (הובא במכילתא הוצאת הארואויטץ
בהערות) איתא בשם ר' יהודה רק "מצוות שנצטוו במרה" ותו לא. אבל גם
לפי גירסא זו יוקשה כדלהלן, שהרי גם שם קאי על הכתוב "ויקח ספר הברית
ויקרא באזני העם" – קרא באזניהם כו, ולא בנוגע לנתינת ספר הברית.

(1) כד, ד.

(2) כד, ג.

(3) פרשתנו עה"פ.

(4) יתרו יט, ה (ושם: ועתה אם גר').

(5) במדה"ג עה"פ "אלו דברים שקדמו למתן תורה". אבל משם אין
הוכחה כפי" הבחיי כי אפשר לפרש (ברוחק עכ"פ) שהכוונה היא (ע"ז)
המכילתא) גם לדברים שקדמו הרבה למתן (ולא רק לאלו הסמוכים למתן),
וכמו שמפרש גם על "ספר הברית".

31 מכך מובן, שאין כוונתו לפרש את "ויקרא", אלא הוא בא
32 לבאר לאיזה ספר הכוונה במילים "ספר הברית".
33 ואם כך, חזרה הקושיה למקומה: לשם מה חוזר רש"י
34 על פירושו בפירוט?

ד.

מתי נאמרה פרשת "ואל משה אמר...?"

35 כדי להבין זאת יש להקדים ולבאר דיוק נוסף בלשון
36 רש"י בפירושו הקודם "ויכתוב משה – מבראשית ועד מתן
37 תורה וכתב מצוות שנצטוו במרה". לכאורה, המילה
38 "וכתב" מיותרת. הרי רש"י מצטט את המילים "ויכתוב
39 משה", ודי היה לכתוב את וא"ו החיבור "מבראשית ועד
40 מתן תורה ומצוות שנצטוו במרה", ומאליו מובן שכל זה
41 נכלל ב"ויכתוב"?

ההסבר לכך הוא:

42
43 לגבי הפרשה בכלל, מ"ואל משה אמר עלה אל ה'...",
44 יש מחלוקת בין מפרשי התורה – מתי נאמרה פרשה זו
45 ומתי ארעו כל המאורעות המסופרים בה:

46 רש"י מסביר¹² ש"פרשה זו נאמרה קודם עשרת
47 הדברות ובד' בסיון נאמרה לו עלה". כלומר, גם "ויכתוב
48 משה" היה ביום ד' בסיון, וכל הארועים האחרים, כגון
49 "ויבן מזבח...", התרחשו ביום ה' בסיון¹³.

50 לדעת הרמב"ן¹⁴ ומפרשים נוספים, התרחש כל זאת
51 לאחר עשרת הדברות, לאחר מתן תורה.

52 מן המחלוקת לגבי זמן אמירת הפרשה נובע הבהל גם
53 בפירושו של הפסוק "ויבא משה ויספר לעם את כל דברי
54 ה' ואת כל המשפטים":

55 לפי רש"י המשמעות של "כל דברי ה'" היא, כדלעיל,
56 "מצות פרישה והגבלה", והמשמעות של "ואת כל
57 המשפטים" היא "ד' מצוות שנצטוו בני נח ושבת וכיבוד
58 אב ואם ופרה אדומה ודינין שניתנו להם במרה"¹⁵.

59 ולדעת הרמב"ן¹⁶ ומפרשים נוספים, הכוונה ב"כל דברי
60 ה'" היא לדברי הקדוש-ברוך-הוא לאחר מתן תורה –

1 הפסוק "ויכתוב משה", אלא הפסוק¹¹ "ויקח ספר הברית
2 ויקרא באזני העם". וממילא אין מכך שום הוכחה לגבי
3 "ויכתוב משה", שהרי ייתכן שבכתיבה כלל משה יותר
4 מאשר בקריאה, כדיוק לשון המכילתא: "לא שמענו מהיכן
5 (בספר) קרא".

6 וכן אין מובן: מנין מסיק רש"י לפי פשוטו של מקרא
7 ש"ויכתוב משה" היה "מבראשית ועד מתן תורה .. מצוות
8 שנצטוו במרה"?

ג.

"ספר הברית"

9 בהמשך, על הפסוק "ויקח ספר הברית ויקרא באזני
10 העם" מפרש רש"י את המילים "ספר הברית" –
11 "מבראשית ועד מתן תורה ומצוות שנצטוו במרה".

12 הסיבה לכך שרש"י צריך להסביר כאן את "ספר
13 הברית" מובנת, כי לפני כן אין מוזכר שמה שכתב משה
14 הוא "ספר הברית", ולכן צריך רש"י להסביר שכן הוא.

15 אך צריך להבין: מדוע צריך רש"י לחזור כאן על כל
16 הפרטים שכבר ציין ב"ויכתוב משה" – "מבראשית ועד
17 מתן תורה ומצוות שנצטוו במרה"? והרי, לכאורה, די היה
18 לציין שזהו הספר שכתב משה. בדומה לדברי הרשב"ם
19 כאן: "ספר הברית – דכתיב למעלה ויכתוב משה...".

20 לכאורה, ניתן היה לומר, שרש"י צריך לפרט, כי
21 בפסוק נאמר רק "ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם",
22 ולא נאמר מה וכמה קרא משה לפניו, וכלשון המכילתא
23 שלעיל: "אבל לא שמענו מהיכן קרא". לכן מבהיר רש"י,
24 שמשם קרא "מבראשית ועד מתן תורה ומצוות שנצטוו
25 במרה" – את כל ספר הברית.

26 אך אי אפשר להסביר כך, כי לפי זה צריך היה רש"י
27 לצטט את המילים "ויקרא באזני העם" ולפרש אותן,
28 שהמשמעות של "ויקרא" היא "מבראשית..." אך רש"י
29 מצטט את המילים "ספר הברית", ויותר מכך – הוא איננו
30 מוסיף אפילו את המילה "וגו" הרומזת על המשך הפסוק.

15 ויל"ע אם לפרש"י זה גם ד' מצות ב"נ נאמרו להם במרה, וכהדעה
בסנהדרין (נו, ב). ואף שבפ' בשלח (טו, כה) לא הובא בפרש"י ע"ד ד' מצות
ב"נ – הרי זהו לפי ששם בא לפרש הלשון "שם שם לו חוק ומשפט גו".
והרי גם כבוד או"א לא הביא רש"י אף שהביאו כאן, כי אף שמוכח בואתחנן
(ה, טז) ש"אף על כבוד אב ואם נצטוו במרה" (רש"י שם), מ"מ, מכיון שאין
הכרח בלשון הכתוב בבשלח שם ע"ז, אין רש"י מביאו בפ' בשלח, וראה שיחת
ש"פ בשלח וש"פ ואתחנן תשכ"ח. וראה לקמן בפנים ובהערה 24.
16 רמב"ן שם. ועד"ז הוא בראב"ע פרשתנו שם, ג.

11 פרשתנו שם, ז.
12 פרשתנו כד, א. וראה בחיי שם: על דרך הפשט זו קודם מתן תורה.
וראה בארוכה לקו"ש חכ"ז ע' 153 ואילך.
13 כפרש"י כד, ד ד"ה וישכם בבקר.
14 ראה בארוכה רמב"ן כאן, א. וראה בראב"ע כאן – בהמשך כל
הפסוקים (הובא ברמב"ן); יתרו כ, כא. וראה אברבנאל כאן: ואמרו חכמי
צרפת כי זה נאמר קודם מ"ת .. אבל חכמי ספרד קיימו וקבלו שהי' זה אחר
מ"ת כסדר הפרשיות. וראה גם או"ח כאן.

ה.

שני אופני הכתיבה

לפי זה יש לומר, שרש"י מפריד באמצעות המילה 27
 "וכתב" בין "מבראשית ועד מתן תורה" לבין "מצוות 28
 שנצטוו במרה", כי יש שני אופני כתיבה: 29
 (א) "מבראשית ועד מתן תורה", את סיפור המאורעות 30
 מבריאית העולם ועד מתן תורה כתב משה לרוב בסגנון 31
 ובאופן שבו הם כתובים בתורה שלפנינו²², כיון שאין שום 32
 סיבה והוכחה לומר שהוא שינה זאת, וכפי שניתן להבין 33
 מעט מדברי רש"י עצמו: "מבראשית ועד מתן תורה". 34
 ולכן, זוהי כתיבת פרשיות של תורה. 35
 (ב) "וכתב מצוות שנצטוו במרה", שאלה הן המצוות 36
 "שבת, כיבוד אב ואם, פרה אדומה ודינין", אותן לא היה 37
 יכול משה לכתוב ככתוב בתורה. כגון, לגבי פרה אדומה 38
 "זאת חקת התורה", ונתתם אותה אל אלעזר הכהן ועוד. 39
 ולכן, סביר לומר, שמשה לא כתבן כפרשיות של תורה, 40
 בנוסח שבו הן נכתבו מאוחר יותר, אלא באופן המבטא 41
 את מהות המצוות ותוכנן, כלשון רש"י "וכתב מצוות"²³. 42
 כאן לא היתה כתיבת פרשיות של תורה, אלא כתיבת 43
 מצוות²⁴. 44
 ודומה לכך ההבדל אם "ויכתוב משה" היה לפני מתן 45
 תורה או לאחר מתן תורה, לפי הדיעות השונות. 46
 לפני מתן תורה היו שני ענינים: פרשיות התורה²⁵, 47
 ומצוות שנצטוו במרה. ולכן היו ב"ויכתוב משה" שני סוגי 48
 כתיבה, כדלעיל – כתיבת פרשיות התורה, וכתיבת מצוות, 49
 שלא כחלק מפרשיות התורה. 50
 אך לאחר מתן תורה אין סיבה להפריד ביניהם²⁶, אלא 51

1 "אתם ראיתם כי מן השמים..." והכוונה ב"כל המשפטים"
 2 היא לכל פרשת משפטים עד לפרשה של "ואל משה
 3 אמר...".
 4 והבדל זה בין שתי הדיעות מביא לידי הבדל במהותה
 5 של ה"ברית":
 6 ברית היא קישור וחיבור בין המשתתפים בברית¹⁷,
 7 ובענינינו – חיבור ישראל והתורה, שעל-ידי התורה שנתן
 8 להם הקדוש-ברוך-הוא הם מתקשרים גם עם הקדוש-
 9 ברוך-הוא¹⁸.
 10 לפי זה מובן, שלפי פירוש רש"י, שהברית היתה לפני
 11 מתן תורה, הרי הברית היא על ובאמצעות הדברים שנתן
 12 הקדוש-ברוך-הוא לישראל לפני מתן תורה, ובמיוחד אלו
 13 המחזקים את הקשר והברית, כ"כח מעשיו הגיד לעמו" –
 14 "מבראשית ועד החודש הזה"¹⁹ והברית היוותה הכנה למתן
 15 תורה²⁰, ולעשרת הדברות וכדומה. אך לדעת הרמב"ן
 16 ומפרשים נוספים, היתה הברית קשורה בעיקר לציויים
 17 שציוה הקדוש-ברוך-הוא לאחר מתן תורה.
 18 לפי זה מובן שב"ויכתוב משה" – כתיבת "ספר
 19 הברית", הספר הקשור לברית, כנאמר בהמשך הפרשה –
 20 הכוונה היא לפי פירוש רש"י, שמשה כתב את "כל דברי
 21 ה'" שכבר נאמרו לישראל עד אז, כלומר, "מבראשית ועד
 22 מתן תורה" ו"מצוות שנצטוו במרה".
 23 שכתובה זו לא היתה רק לצורך הקריאה "באזני העם"
 24 לאחר מכן, אלא זה היה חלק מן הברית: הכתיבה היא
 25 נתינת יתר תוקף, ומחייבת יותר את ישראל להתקשר
 26 לכך²¹.

לחברתה וכמה גויל צריך להניח ביניהן כו".
 וראה בארוכה בנוגע ל"ספר הברית" – השקו"ט והדיעות בזה – תו"ש
 חי"ט מילואים סל"א פ"ג-ד.

23) ולא כתב "וכתב פרשיות התורה שנצטוו במרה" וכיו"ב.
 24) ואף שבפ' בשלח שם פרש"י "במרה נתן להם מקצת פרשיות של
 תורה", הרי"ז כהמשך לשון רש"י "שיתעסקו בהם", דשם לא נצטוו בקיום
 מצות אלו אלא רק "שיתעסקו בהם", שילמדם (ראה רמב"ן שם. שיחת ש"פ
 בשלח ושי"פ ואתחנן הנ"ל. לקו"ש חל"א ע' 86 ואילך), וזה שייך רק
 בפרשיות של תורה – שהוא לא רק דיבור בכלל אלא בפרטים. אבל אי"ז
 שייך לסגנון הכתיבה, שבמרה בכלל לא נכתבו עדיין פרשיות אלו.
 ועפ"ז אולי יש לומר מה שלא פרש"י שם ד' מצות שנצטוו ב"ג (ראה
 לעיל הערה 15) כי זה לא שייך לענין פרשיות של תורה שיתעסקו בהם שהרי
 היו ידועות להם מכבר.

25) ובהו כלול – המצות שנאמרות בפרשיות אלו בתורה.

26) וזו דיוק ד"ויכתוב" לצדיק איתמר.

17) ראה פרש"י לך טו, י. נציבים כט, יא. וראה רמב"ן כאן "כי זאת אות
 הברית לבא השנים בחלקים שוים".

18) ובנדו"ד התבטא בזריקת חצי הדם על המזבח וחצי הדם על העם
 (כרמב"ן הנ"ל). וראה חזקוני כאן פסוק ח. אברבנאל שם. וראה לקו"ש חל"ז
 (ע' 117 ואילך).

19) כפרש"י בראשית א, א.

20) וראה אוה"ח שם, א.

21) וע"ד דבר שבע"פ שבא אח"כ גם בשטר.

22) היינו עד ס"פ בשלח [מלבד הפסוק טז, לג (פרש"י שם)]. וכצ"ל
 לרש"י שם בנוגע פסוקים לדיה – אף שהלשון ברש"י הוא "ולא נאמר וקרא
 זה", כי בפסוקים שלאח"ז ה"ז מובן בפשטות], ובפ' יתרו מ"בחדש השלישי"
 עד פסוק טז. אבל התחלת פ' יתרו או עכ"פ מפסוק יח, יג עד "בחדש
 השלישי" שלא נאמר והיא ממחרת עד שנה שני" (פרש"י יח, יג שם) – לא
 נכתבו. ולהעיר מחידושי הרשב"א מכ"י (ירושלים תשמ"א) לגיטין ס, א ד"ה
 ואידך "וי"מ שכינן משה ובינו כמה פרשיות עתידות לכתב בינתיים בין אחת

- 1 כל הכתיבה כולה – "ויכתוב" – היא באותו אופן. גם
 2 המצוות נכתבו על ידי משה כפרשיות התורה, שתוכן
 3 מצוות.

ז. "תורה חתומה ניתנה" לפי התוספות והמהר"ל

- 25 מן העניינים המופלאים שבפירושו רש"י זה:
 26 בגמרא³⁰ יש מחלוקת בין רבי יוחנן לבין ריש לקיש
 27 אם "תורה מגילה מגילה ניתנה" – כדברי רש"י³¹:
 28 "כשנאמרה פרשה למשה היה כותבה, ולבסוף מ' שנה
 29 כשנגמרו כל הפרשיות חיברן בגידין ותפרן" – או "תורה
 30 חתומה ניתנה", כדברי רש"י³² "לא נכתבה עד סוף מ'
 31 לאחר שנאמרו כל הפרשיות כולן, והנאמרות לו בשנה
 32 ראשונה ושניה היו סדורות לו על פה עד שכתבן".
 33 בעלי ה"תוספות"³³ מתעכבים על הדיעה הסוברת
 34 ש"תורה חתומה ניתנה", ושואלים: "תימא, דכתיב ויקח
 35 ספר הברית ויקרא באזני העם, ופירש רש"י בפירושו חומש
 36 דהיינו מבראשית ועד כאן³⁴. ומשיבים: "ונראה לפרש
 37 דלא קאמר חתומה ניתנה שלא נכתבה עד לבסוף, אלא
 38 שעל הסדר נכתבה, דיש פרשיות שנאמרו תחילה לפני
 39 אותם הכתובים לפנייהם, ולא נכתבה עד שנאמר לו אותה
 40 שכתובה לפנייה וכותב זאת אחריה".
 41 המהר"ל³⁵ מסביר, שפירושו רש"י בפרשתנו אינו סותר
 42 לדעה ש"תורה חתומה ניתנה", גם לפי דעת רש"י בפירושו
 43 על הגמרא, שמשמעות דיעה זו היא "לא נכתבה עד סוף
 44 מ'" – כי היה זה "צורך מצוה", ולכן "אין זה נתינת תורה
 45 נחשב, רק לכרות ברית"³⁶.

- ו. ה"ברית" היא על התורה ועל המצוות
 4 בכך מובן מדוע בהגיענו אל הפסוק "ויקח ספר
 5 הברית", צריך רש"י לבאר מהו "ספר הברית":
 6 כיון שכבר לפני כן למדנו שמשה כתב שני דברים
 7 שונים, בשני אופני כתיבה שונים, וכאן נאמר "ספר
 8 הברית" בלשון יחיד – צריך רש"י לפרש שספר הברית
 9 מורכב מאותם שני עניינים: "מבראשית ועד מתן תורה
 10 ומצוות שנצטוו במרה". בכך מודגש גם כן שהברית עם
 11 ישראל היא על שני העניינים:
 12 (א) על התורה ולימודה, וזאת על ידי כתיבת פרשיות
 13 התורה, "מבראשית ועד מתן תורה".
 14 (ב) על קיום המצוות²⁷ – על ידי כתיבת ה"מצוות
 15 שנצטוו במרה".
 16 ולפי זה ניתן להבין טוב יותר, מדוע לאחר שקרא
 17 משה רבינו את ספר הברית "באזני העם", ענו ישראל:
 18 "כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע"²⁸:
 19 "נעשה" – לגבי ה"מצוות שנצטוו במרה", אשר קרא
 20 משה. ו"נשמע" בהמשך לקריאת הפרשיות "מבראשית ועד
 21 מתן תורה"²⁹. וזאת היתה הכנה ללימוד התורה וקיום
 22 המצוות שישראל קבלו על עצמם²⁹ מכאן ולהבא. על ידי

(32) גיטין שם ד"ה חתומה.

(33) גיטין שם ד"ה תורה.

(34) וצע"ק מה שהתוס' הביאו הפסוק ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם (ופרש"י עה"פ), ולא הכתוב (ופרש"י) שקדמו – "ויכתוב משה". והרי המדובר כאן הוא בנוגע לכתובת משה. ואולי לא הי' לפני התוס' פרש"י ד"ה ויכתוב משה, וכבכמה כת"י רש"י (שתח"י) שד"ה זה ליתא*. וראה לקמן הערה 40.

(35) גו"א פרשתנו עה"פ ויכתוב משה.

(36) ראה עד"ז חידושי הרשב"א גיטין שם: "ואלו נאמר דאפילו ר"ל לא אמר אלא שלא הי' כותב כל פרשה ופרשה כמו שנאמרה לו אלא סודרה על פה עד גמר התורה אלא פרשיות שהיו צריכות לשעה הי' כותבן כדי שיראו וילמדו מתוך הכתב". אלא שצע"ק אם שייך "שיראו וילמדו מתוך הכתב" בנוגע ל"ספר הברית". ואולי נקט לשון כי קאי (בעיקר) על שמונה פרשיות שנכתבו (כו' לוי), ע"ש – אבל ההיחוד לכתוב הוא משום שהי' צורך השעה (עדמ"ש בגו"א). וכן מוכח בצידה לדרך פרשתנו כאן (מספר אמרי שפר). ע"ש. וראה בארוכה (ובהבא לקמן) תורה שלימה שם פ"ד. ואכ"מ.

(27) ולכאורה זהו תוכן הפלוגתא במכילתא (הנ"ל ס"ב): לדעת ר"י ברבי אסי "מתחלת בראשית עד כאן" הוי עיקר ותוכן קריאת ספר הברית – תורה, וע"ז הי' עיקר הברית: ולדעת רבי "מצוות שנצטווה אדה"ר ומצוות שנצטוו בני נח כו' ושאר כל המצוות כולם" – עיקר הוא ברית על מצוות.

(28) משא"כ לעיל פסוק ג' אמרו "כל הדברים אשר דבר ה' נעשה", כי שם היו רק ציוויים ולא "תורה".

(29) ומה שע"ד הפשט הקדימו נעשה לנשמע אף בסדרם בספר הברית והסדר ששמעו קריאתו של משה היא תחילה פרשיות התורה מבראשית ועד מ"ת ואח"כ מצוות שנצטוו במרה – כי גם ע"ד הפשט עיקר ענין התורה (ל' הוראה) הוא קיום המצוות, מעשה.

* (29) כי "נשמע" כאן אין פירושו "שמיעת האזן" כ"א "קבלת דברים" (דש"י וישב לו, כו), ומכפל לשון הכתוב "נעשה ונשמע" מובן שהן ב' קבלות: "נעשה" היא הקבלה על מצוות (עש"י), ו"נשמע" – ה"קבלה" על התורה.

(30) גיטין ס, א.

(31) גיטין שם ד"ה מגילה.

(* אבן מסתבר ששענות המעתיק הוא, שדילג מתיבת "במרה" שבפרש"י סוף פסוק ג' ל"במרה" שבסוף ד"ה ויכתוב משה (בפסוק ד). ובא' מכת"י הנ"ל הועתק על הגליון פרש"י ד"ה ויכתוב משה. ולהעיר שבכתבי יד רש"י ר"ל. הגירסא בפרש"י ד"ה "ספר הברית" היא: מבראשית עד מ"ת נצטווה במרה (ות"ס דמוכח הוא).

28 הברית, ובענינו - איחוד של הקדוש-ברוך-הוא עם
 29 ישראל, אך בכל זאת יש הבדל מהותי בברית אם היא
 30 נכרתה לפני מתן תורה או לאחר מתן תורה:
 31 עד מתן תורה חלה הגזירה שהעליונים לא ירדו
 32 לתחתונים והתחתונים לא יעלו לעליונים⁴¹. יוצא, שהברית
 33 שלפני מתן תורה היתה עדיין קשורה ל"גברא" ולא
 34 ל"הפצא". ויותר מכך: אמנם, על-ידי קיום תורה ומצוות
 35 לפני מתן תורה התהוו התעלות וחייבור עם הקדוש-ברוך-
 36 הוא, אך היה זה באופן של לפני מתן תורה - בלי לצאת
 37 ממהותו של נברא תחתון⁴².
 38 ואילו לפי הדעות שהברית נכרתה לאחר מתן תורה,
 39 לאחר א' ביטול הגזירה, ב' ואני המתחיל, ויותר מכך: ג'
 40 החידוש של "אנא נפשי כתבית יהבית"⁴³ - הקדוש-ברוך-
 41 הוא הכניס את עצמו, כביכול, לנצח ולתמיד אל תוך
 42 התורה⁴⁴,
 43 מובן, שההתאחדות עם התורה ובאופן של ברית
 44 הביאה לידי שלימות של ההתעלות בבחינת יציאה
 45 מוחלטת מגדר נברא.
 46 אך יש יתרון בדעה השניה, ברש"י, שהברית היתה
 47 לפני מתן תורה, כי בהיותם גם לפני מתן תורה "קשורים
 48 ענובים תפוסים"⁴⁵ עם דרגת התורה כפי שהיא ירדה
 49 לנבראים לפני מתן תורה, ועם דרגת האלקות שהומשכה
 50 על ידה - מובן, שלאחר הכנה כזו היו ההזדככות והעליה
 51 של הנבראים בעת מתן תורה מושלמות יותר, והם היו
 52 ראויים מעצם דרגתם לקבל את התורה שמעל לגדר
 53 הנבראים.
 54 ואילו לפי הדעות שהברית היתה לאחר מתן תורה, הרי
 55 שמתן תורה היה לגמרי מעל דרגתם וענינם ונתינת התורה
 56 היתה בעיקר מצד למעלה⁴⁶.

1 ולפי האמור לעיל ניתן להבין: למרות שהכתיבה
 2 "מבראשית ועד מתן תורה" היתה ככתיבת פרשיות
 3 התורה, בכל זאת אין זו כתיבת פרשיות התורה ממש, אלא
 4 חלק מ"ספר הברית", שכלל גם את ה"מצוות שנצטוו
 5 במרה", אשר כתיבתן היתה שונה לחלוטין מן הכתיבה
 6 בפרשיות התורה. ושני סוגי הכתיבה הרכיבו ביחד "ספר
 7 הברית" אחד.
 8 ולגבי שאלת בעלי ה"תוספות" על פירוש רש"י, יש
 9 להסביר את דעת בעלי ה"תוספות" כך: כיון שהפרשיות
 10 שכתב משה מבראשית ועד מתן תורה אינן שונות בצורתן
 11 ובלשונון מן הפרשיות הכתובות לאחר מכן בתורה³⁷, הרי
 12 למרות שמשה צירף אליהן ב"ספר הברית" גם את המצוות
 13 שנצטוו במרה, אשר לא נכתבו בפרשיות התורה, אין זה
 14 גורע ומבטל את העובדה שהפרשיות מבראשית ועד מתן
 15 תורה היו ככתיבת פרשיות תורה.
 16 ולפי זה ניתן להבין מדוע מצטטים בעלי ה"תוספות"
 17 מלשון רש"י את המילים "מבראשית ועד כאן"³⁸, ואינם
 18 מציינים את סוף לשון רש"י "מצוות שנצטוו במרה"³⁹ -
 19 כי כתיבת המצוות שנצטוו במרה אינה קשורה כלל לדיון
 20 בפירוש ה"תוספות". שאלתם היא רק על "כתיבת בראשית
 21 ועד מתן תורה", שהיא ככתיבת פרשיות של תורה⁴⁰.
 22 אך דעת רש"י היא, שמשום ששני אופני הכתיבה
 23 נעשו ל"ספר הברית" אחד, לכן גם הפרשיות מבראשית
 24 ועד מתן תורה אינן נחשבות ככתיבת פרשיות של תורה,
 25 אלא זהו ענין של "ספר הברית".
ח.
שלימות הברית לפי כל דעה
 26 מיינה של תורה שבפירוש רש"י זה:
 27 אמנם, מהות הברית היא התחברות וקישור בין כורתי

כתיבת התורה. שהרי כתיבת ספר תורה ענינה (ומצותה) הוא (כהמשך הכתוב - וילך לא, יט) "ולמדה את בני ישראל", לקרות וללמד בה (ראה בארוכה לקו"ש חכ"ג ע' 18 ואילך. ושי"ן). משא"כ מצד עצם הכתיבה אין מוכרח דהוי גדר כתיבת התורה.
 (41) ראה שמו"ד פ"ב, ג. תנחומא וארא טו.
 (42) כי בהתומצ' שלפני מ"ת לא ניתן הכח לשנות (התחתון לעליון) הפצא מחול לקדושה - וראה לקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 226 ואילך, ובכ"מ.
 (43) שבת קה, א (כגירסת הע"י שם).
 (44) ראה תניא פמ"ז.
 (45) לשון המכילתא יתרו שם - "הרי אתם קשורים ענובים תפוסים מחר באו וקבלו עליכם המצוות".
 (46) ראה לקו"ת ראה כח, ב. סה"מ תרמ"ג ע' פד. ובכ"מ.

(37) אבל ראה לעיל הערה 22.
 (38) שנינו לשון התוס' "מבראשית ועד כאן", לא כלשון רש"י לפנינו (וכ"ה ברפוס ראשון ושני דרש"י) "מבראשית ועד מ"ת" - י"ל כי כן היתה גירסתם בפרש"י, וכגירסת המכילתא יתרו שם. ואולי י"ל, כי ס"ל שפרשה זו נאמרה אחרי מ"ת ו"ועד כאן" כולל גם פ' משפטים. וכמפורש בחידושי הריטב"א מכת"י הנ"ל (גיטין שם ד"ה ור"ל) "כי מתחלה כתב מבראשית עד סוף ואלה המשפטים." וצ"ע בכונת המכילתא (יתרו שם) ב"ועד כאן" - אם כולל רק עד מ"ת או גם פ' משפטים. ולהעיר מהפלוגתא במכילתא ריש פרשתנו אם ואלה המשפטים "מסיני" או "במרה". ואכ"מ.
 (39) בפשטות יש לומר שלא ה' לפני התוס' סיום לשון רש"י "ומצוות שנצטוו במרה" (וכלשון המכילתא. וראה הערה הקודמת).
 (40) ואולי יש לומר, שלכן הביא התוס' פרש"י עה"פ ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם, ולא פרש"י עה"פ ויכתוב משה - כי מזה מובן שהווי בגדר

6 מצוות, ולפיכך גם בקבלתם של ישראל – "נעשה" לחוד
7 ו"נשמע" לחוד.
8 אך מצד הבורא אין שום הפרדה. בדיוק כשם
9 שהקדוש-ברוך-הוא הוא אחדות מוחלטת ופשוטה, כך
10 מתבטא גם בתורה כפי שהיא מצד למעלה: הכל ענין אחד
11 של תורה⁴⁷.

(משיחת ש"פ משפטים תשמ"ב)

ט.

מצד הנברא – הפרדה, מצד הבורא – אחדות

1 לפי זה יש להסביר את ההבדל שהוזכר לעיל, בסעיף
2 ה', שלדעת רש"י היו ב"ויכתוב" ובברית שני ענינים –
3 תורה, ומצוות – ולפי הדעות האחרות זהו ענין אחד, חלק
4 של תורה:

5 מצד הנבראים מורגשת ההבחנה בין תורה לבין

(47) להעיר מלקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 442.

אגרות קודש

ב"ה, י"ד שבט, תשט"ו

ברוקלין.

שלום וברכה!

נתקבל מכתבו מח' שבט וכן ג' הפ"נ מיום ההילולא. ומ"ש שאין לו במה להצטדק על העדר הכתיבה, הנה כתבתי לכמה מהעומדים בקישור מכתבים אתי שלא לזה כוונתי, וענין הכתיבה נוסף על מה שבימינו אלה בפרט תאבים וצמאים לכל בשו"ט מפאת היותינו בארץ צ"י ועיף בלי מים, העיקר בזה הוא ע"ד מרז"ל אילו הי' ראובן יודע שתכתב פעולתו כו' (ויקרא רבה פרק ל"א, עיי"ש ביפת תואר), ורואים במוחש שכשיודעים שצריכים להודיע ע"ד הפעולה ובאם לאו ישאלו לסיבת השתיקה והרי בטח יענו על זה המצב בלי חכל כו' במילא מעורר זה לפעולות ביתר שאת ויתר עז, עד שמעורר ומוציא לפעמים גם כחות מן ההעלם אל הגילוי. והמפורסמות אין צריכות אריכות.

מ"ש שבשכונה החדשה איננו יודע אודות מקום מתאים, הנה כל הענינים דתומ"צ באים ע"י יגיעה דוקא, כי רק בצד דלעו"ז נאמר אשר נאכל חנם וכמבואר בזח"ב קכ"ח א, ולמה לו להתפלל שיעשו עמו נס שימצא המקום בלי יגיעה? וכידוע הלשון כמה גרוע כו' (שבת נג, ע"ב) ואפילו כו' מנכין כו' (שבת ל"ב ע"א).

נהניתי ממ"ש שקבל משרת... שבודאי משפיע על היחס אליו ואל זוגתו תי' בכל החוגים דבני"ש שם וסו"ס גם הפרנסה תבוא ובמשך הזמן גם פרנסה בהרחבה (אף שאם היו שומעים לדברי היינו בהנוגע לייג תקו"ד, וע"פ המבואר בפירוש המלות להצ"צ ע"פ והוא רחום ס"ד (נדפס ג"כ בתהלים יהל אור הוצאת קה"ת), וזוגתו בהנוגע להשייטל (ע"פ המבואר בזהר ח"ג קכ"ו ע"א) כבר הי' נראה שינוי ממשי במציאות הפרנסה נראה בעיני בשר אפילו, ומה יש בידי לעשות בשני ענינים אלו נוסף על הדבור?.

הפ"נ שלו אקראהו בעת רצון על הציון הקי' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ ז"ע.

והשי"ת ימלא ימי הריון זוגתו תחי' כשורה ובנקל ותלד זח"ק בעתה ובזמנה כשורה ובקל.

בברכה.

ילקוט לוי יצחק על התורה

סדיא אתיא בת נעמיתא בעא למבלעי' כו' ע"ש.
טוטפת הוא התפילין של ראש, שבהם הוא הד'
דהקשר, והם³ לנגד הד' מוחין דחכמה ובינה חסד⁴ וגבורה,
שהד' דהקשר הוא לנגד הד' בתים.
טטפת גימט'⁵ בלע בן בעור, ושם העיר שלו דנהבה,
והוא המספר⁷ דהשמות אל שדי אל הוי' אל אד', היינו

מז - והיה לאות על ידכה ולטוטפת בין עיניך בי
בחזק יד הוציאנו הי' ממצרים

קיט

ביאור מאחז"ל (מועד קטן כו, א) רב אבא בעא לאפנויי
שקלי' לטוטפת' אחתי' וכו', אתיא בת נעמיתא בעא
למיבלעי'

אמר' רב הונא הרואה ספר תורה שנקרע חייב לקרוע
שתי קריעות, אחד על הגויל ואחד על הכתב שנא' (ירמ'
לו, כז) אחרי שרוף המלך את המגילה ואת הדברים.

רבי אבא ורב הונא בר חייא הוו יתבי, קם רבי אבא
בעא לאפנויי שקלי' לטוטפת' אחתי' אבי סדיא, אתיא
בת נעמיתא בעא למיבלעי', אמר השתא איחייבין שתי
קריעות וכו'.

מועד קטן כו, א

ר' אבא² בעא לאפנויי שקלי' לטוטפת' אחתי' אבי

דוקא?
(ה) עוד דיוק (ראה מנחות לד, ב), בפרשת בא יג, טז כתוב "ולטוטפת"
עם אות ו', ובפרשת ואתחנן ו, ח "והיו לטטפת בין עיניך" הוא סדר ו'
"טטפת", מה הרמו בזה?

(1) מה הקשר במיוחד לרב "אבא" דוקא, "קם רב אבא"
ויבאר בפנים.

(3) ראה תניא פרק מא וז': יתבונן איך שאור אין סוף ב"ה הסובב כל
עלמין וממלא כל עלמין הוא רצון העליון הוא מלוכב באותיות וחכמת
התורה או בציצית ותפילין אלו ובקריאתו או בלבישתו הוא ממשיך
אורו ית' עליו דהיינו על חלק אלוה ממעל שבתוך גופו ליכלל וליבטל
באורו יתברך.

ודרך פרט בתפילין ליבטל וליכלל בחי' חכמתו ובינתו שבנפשו
האלהית בבחי' חכמתו ובינתו של א"ס ב"ה המלוכבשות דרך פרט
בפרשת קדש והי' כי יביאר דהיינו שלא להשתמש בחכמתו ובינתו
שבנפשו בלתי לה' לבדו וכן ליבטל ולכלול בחי' הדעת שבנפשו הכולל
חסד וגבורה שהן יראה ואהבה שבלבו בבחי' דעת העליון הכולל חסד
וגבורה המלוכב בפרשת והי' אם שמוע והיינו כמו"ש בש"ע לשעבר
הלב והמוח כו' ע"ש.

(4) חסד וגבורה: ראה סידור עם דא"ו, ח, א (מובא לעיל ס' קטו הערה
10) שהוא בחי' "דעת" הנחלק לחסד וגבורה, ששרשו ממוח סתימאה
המכה באחורי מוח הדעת דו"א לב' מוחין חסד וגבורה עי"ש.

וי"ל דעפ"י הביאור בלקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים ע'
כד, דבשם "אבא" מרומז, א) "אבא" בגימטריא ארבע, כנגד הד' מוחין
חו"ב וחוי"ג דדעת. ב) "אותיות" אבא מרומז כד: האותיות "אל"ף"
מתחלה ובסוף כנגד בחי' חכמה ובינה, והאות "ב" באמצע מרמוז
לבחי' דעת הנחלק לשנים חסד וגבורה. ועפ"י יומתק הקשר לתפילין
במיוחד עם ר' "אבא" וד"ל.

(5) בלע בן בעור הוא המלך הראשון (וישלח לו, לב) דמלכי אדום
מתהו. ראה הערה 8. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב ס' צו ואילך.

(6) טטפת' בגי' 498, וכן בל"ע (102) + ב"ן (52) + בעו"ר (278) +
דנהב"ה (66) = 498.

(7) א"ל (31) + שד"י (314) + א"ל (31) + הוי' (26) + א"ל (31) + אדנ"י
(65) = 498. ראה לקוטי לוי יצחק, הערות לספר התניא עמוד יא.

(1) אמר רבי הלבו אמר רב הונא: הרואה ס"ת שנקרע חייב לקרוע שתי
קריעות; אחד על הגויל (הקלף), ואחד על הכתב, שנאמר (בהמשך
הפרק – ירמ' לו, כז): "אחרי שרוף המלך את המגילה ואת הדברים."
(משמע ששריפת כ"א מהם בפני עצמו נחשבת אסון שראוי לקרוע
עליו – המגילה" רומז לקלף, ו"הדברים" לכתב: רש"י).

רבי אבא ורב הונא בר חייא הוו יתבו (היו יושבים ביחד) קמי' דרבי,
קם רבי אבא, בעא לאפנויי (רבי אבא עמד משום שהצטרך ליפנות
לצרכיו), שקלי' לטוטפת', אחתי' אבי סדיא (חלץ את התפילין והניחן
ע"ג פך), אתאי בר נעמיתא בעא למיבלעי' (באה בת היענה שרצתה
לבלוע אותן), אמר (רבי אבא): השתא איחייבין לי שתי קריעות (עכשיו
– אילו היתה בת היענה כאמת בולעה את התפילין – הייתי חייב
לקרוע שתי קריעות כנגדי, קריעת אחת משום איבוד הקלף, ועוד
אחת משום איבוד הכתב של הפרשיות התורה הנכתבות בתפילין).
עי"ש.

(2) מבאר כאן כמה שאלות על הגמ', והם:

א) במ"ש "שקלי' לטוטפת'", למה מדרגיש "טוטפת" והיינו תפילין של
ראש כמו"ש "ולטוטפת בין עיניך"?

ב) "אתא בת נעמיתא", למה דוקא "נעמיתא", ולא שאר מיני עופות
וכו'?

ג) "בעא למיבלעי'", מהו הדיוק "בליעה", ולא אכילה וכדומה?

ד) כל דבר בתורה הוא מדויק, למה התרחש כל זה כש"בעא לאפנויי"

למִיבִלְעִי דוקא, כמו בלע.

ואמתי הי' זה כשרב אבא חלין אותם שבעא לאפנווי בבית הכסא, אפנווי מצואה, צואה¹⁰ הוא הפסולת¹¹ דהמלך בלע, שלכן מספרה הוא כמו בלע, ומקום הצואה הוא בבית הכסא, שהוא המספר¹² בלע בן בעור דנהבה, הלעומת דהשמות הנ"ל. וכמ"ש ברשימה על מארזו¹³ לזונין עאל לבי מדרשא, ושאל בדבר אבנים של קנוח בבית הכסא ע"ש.

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד רצז

וגבורות קשות, ומספרה ב' פעמים אותיות מנצפ"ך, והיא כנגד לאה בקדושה, ולכן לא רצה יעקב לינשא לתמנע כמ"ש הרח"ו ז"ל בטעמי המצות פ' שופטים.

וראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב סימן צב, ביאור המדרש (איכה רבה פ"ג אות ת') דשמואל חתך אגג לדי' חתיכות ומאכיל לנעמי ע"ש.

(* ראה לעיל סי' קיח דעמלק אגג והמן מזרע תמנע הם הלעומת דהוי' אחד בחי' תפילין ע"ש.)

10 ראה לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש ע' טי-זו: שרש המאכלים הם מתהו שנסבר, וכשהאדם אוכל המאכל נכנס בתוך מעיו ומתעכל ומתברר היטב נתקן השכירה דתהו וכו', שהמובחר שבהם נתחבר וכלל בהאדם דתיקון, והזוהמא והפסולת שהוא הצואה מספר ק"ב ניצוצין דתהו, אותן הניצוצין שאין יכולים להתתקן, שנתהוה ממנו רק לגמרי נדחה לחוץ, ולהיכן הוא נדחה לבי"ת הכס"א, בי"ת הכסא הוא מספר בל"ע ב"ן בעו"ר עם ש"ם עירו דנהבה הכולל כל המלכים דתהו, ומספר בלע הוא צואה ע"ש. ראה הנסמך בהערה 11.

11 הפסולת: ראה הביאור בילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב סימן קג, ד"בלע" בגי' ק"ב ניצוצין – האותיות ד"אהוריים" (ע"ד פסולת) דבחי' תהו. לעיל סי' פה הערה 13.

12 בל"ע (102) + ב"ן (52) + בעו"ר (278) + דנהב"ה (66) = 498, וכן בי"ת (412) + הכס"א (86) = 498.

13 ראה שבת פא, א' זונין עאל לבי מדרשא, אמר להו רבתי אבנים של בית הכסא שיעורין בכמה" – כמה הוא השיעור להתחייב בהן עליהם משום הוצאה לרשות הרבים. ע"ש.

שע"י תשי"ר⁸ מתקן זה, כמ"ש במ"א מזה בס"ד. ובת נעמיטא⁹ היא הלעומת דבחי' זו, ולכן רצתה למיבלעי,

ומציין שם לתורה אור סח, ד, דהם כנגד עולמות ב"ע. וראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב סימן צז.

8 ראה תורת חיים פרשת יתרו (הוצאת תשס"ג) ער, ד וז': יש ג' מוחין בגלגלתא הנקראים חב"ד כידוע, והנה מוח החכמה ומוח הבינה עומדים בגלגלתא שניהם זה אצל זה ומוח הדעת עומד למולם ונגדם לצד העורף שבראש כמבואר זה גם בספרי הטבע, והעורף הוא המכסה למוח הדעת ומלבישו ומעלימו ונמצא מוח הדעת הוא עומד בין ב' מוחין חכמה ובינה ובין העורף כו', וידוע שהעורף הוא הנקרא אחוריים כי הוא עומד מול הפנים שבראש ממש כמ"ש כי פנו אלי עורף ולא פנים כו' וכידוע.

והנה ידוע בענין מקור שרש כל הקליפות שהן מו' מלכין קדמאין דתהו שמתו כמ"ש ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום לפני מלוך מלך לבני' כו', והרי ידוע דמלך הראשון שהוא בלע בן בעור הוא בחי' הדעת שהוא מקור המדות ולהיותו מתפשט בקליפה נקרא בלע לפי שמכסה ומסתיר בחי' מוח הדעת דקדושה והוא בחי' העורף המכסה מוח הדעת כנ"ל, ובלע מלשון ולא יבאו לראות כבלע את הקדש כו' מפני שמבליע ומעלים את אור הדעת כבלע את הקדש כו' מפני שמבליע ומעלים את אור הדעת דקדושה ונעשה שרש המדות הרעות דקליפה למטה כו'.

כי הנה השכחה הוא היסח הדעת ובהיסח הדעת מן המדות ממילא אין למדות חיות ואור מן השכל ונופלים בגסות והגשמה. וזהו השמר לך פן תשכח את ה' כו' מפני שהשכחה"ה שרש לכל הרע שבו' מדות לפי שהדעת הוא המתפשט במדות להחיותם כידוע ובהיסח הדעת מהם ממילא יפול הנופל כו', וזהו ישראל לא יד"ע כו' הוי גוי חוטא כו' וכמ"ש במ"א.

9 בת נעמיטא. פירוש: מבאר ומרמז ד"בלע בן בעור" ממלכי אדום שהם מזרע "עשו" הוא אותה בחי' ד"נעמיטא".

דשמו אשר יקראו לו זה מהותו ותוכנו, ובשם "נעמיטא" יש האותיות "תמנע", השורש דכל זרע עשו כמ"ש (וישלח לו, יב) "ותמנע היתה פלגש לאליפז בן עשו ותלד לאליפז את עמלק" וגו'.

ומבאר בלקוטי לוי יצחק שבפנים כאן, ד"תמנע" היא בחי' דינים

המשך ביאור למס' בנא קמא ליום שישי עמ' א

9 היא מקודשת. ורַבֵּנּוּ סְבָרֵי, יֵשׁ לְשִׁבְרֵיּוֹת מִתְחִילָה וְעַד סוּף, וְנִמְצָא
10 שמקדשה במחילת מלוה, ולכן אינה מקודשת עד שיקדשה
11 בממון אחר. ואי בעית אימא, דבולי עלמא ישנה לשבירות מתחילה
12 ועד סוף, ונמצא שמעות שבר הפעולה נקפו כבר על האשה
13 במלוה, והכא במקדש במלוה קמיפלגי, דרבי מאיר סבר המקדש
14 במלוה מקודשת, ורבנן סברי שהמקדש במלוה אינה מקודשת, ולכן
15 אינה מקודשת עד שיתן לה ממון אחר לשם קידושין.

1 ששכר הפעולה נידון כהלוואה, אין הוא יכול לקדשה בכך.
2 דוחה הגמרא, לא, אין הכרח לומר שנחלקו בדין 'אומן קונה
3 בשבח כלי, אלא דבולי עלמא סוברים שאין אומן קונה בשבח כלי,
4 אלא הכא בשנה לשבירות מתחילה ועד סוף קא מיפלגי, רבי מאיר
5 סבר אין לשבירות אלא לבסוף – אין מומין המלאכה מתחייב
6 בתשלום שבר האומן אלא כאשר האומן מביא את המלאכה
7 לרשות הבעלים, ונמצא שאין האומן מקדשה במחילת מלוה שיש
8 לו עליה מכבר, אלא במחילת השכר שמתחייבת לו עתה, ולכן

נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח

מחיקת הרע

לעתיד לבוא תהיה הלכה כבית שמאי. לרב, בית שמאי מחמירים. ולכאורה תמונה מדוע דוקא לעתיד לבוא, כאשר כבר לא יהיה בנו יצר הרע ולא נמשך אל הדברים האסורים - נתחיל להחמיר על עצמנו בדברים נוספים?

התשובה היא, שבדברים שאסורים בית שמאי יש נוכחות קלושה של רע. לעתיד לבוא נתעלה למדרגה רוחנית כל כך גבוהה עד שגם נוכחות קלושה כזו תחשב לגבינו כענין שלילי. לכן גם נוכחות כזו של רע תהיה אסורה, ומשום כך נחמיר בבית שמאי. אולם כל ההתעסקות בשלילת הרע, אפילו הדק ביותר, אינה אלא בשלבי הגאולה הראשונים. אך בשלבים מתקדמים, כמו בתחית המתים, הרע יתבטל לגמרי מן העולם.

(על פי קונטרס "תורה חדשה מאתי תצא". מתוך "לקראת שבת")

מלוי חסרון

איתא ברמב"ם (ריש הלכות תפלה) "מצות עשה... שיהא אדם... שואל דרכו שהוא צריך להם".

כאשר יהודי מרגיש שחסר לו דבר מסוים - הרי גם אם עושה "חשבון" שאינו ראוי בו, יש עליו חיוב מן התורה לבקש מהקדוש ברוך הוא שימלא את חסרונו! ובכו: החסרון הכי עקרי של בני ישראל הוא - שנמצאים עדין בגלות, חשוך כפול ומכפל, ומשיח צדקנו עדין לא בא!...

(תורת מנחם התוועדות תשמ"ה ח"ה ע' 2899. מתוך "לקראת שבת")

יצירת תענוג אצל הקב"ה

מצד גדל החביבות דישראל אצל הקב"ה, עד לחביבות דבן יחיד שנולד להורים יקנים לעת זקנתם, הרי, כשהקב"ה רואה שישראל חפצים ומשתוקקים ביותר וביותר לגאולה, אזי [למרות התענוג למעלה מצבודת בני ישראל בגלות] נעשה התענוג של הקב"ה במלוי חפצים ותשוקתם של ישראל - ענין הגאולה.

(תורת מנחם תשמ"ז ח"ב ע' 713. מתוך "לקראת שבת")

האמונה במלך המשיח

כתב הרמב"ם בהלכות מלכים: "המלך המשיח עתיד לעמד ולהחזיר מלכות בית דוד לישראל וכו' וכל מי שאינו מאמין בו או מי שאינו מחכה לביאתו לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר אלא בתורה ובמשה רבנו"

...פונת הרמב"ם כאן (בהלכות מלכים) היא על האמונה במלך המשיח, הינו שנוסף על החיוב להאמין בכללות ענין הגאולה, שהקב"ה עתיד לגאל את ישראל (באיזה אופן שהוא), תיבים להאמין במלך המשיח (עם פרטי עניניו ומעלותיו המפורטים ברמב"ם בפרק זה), כדיק לשון הרמב"ם "וכל מי שאינו מאמין בו".

(לקוטי שיחות חל"ד, שיחת שופטים ג. מתוך "לקראת שבת")

הפתל שלנו מסתיר

בדורנו זה רואים ומרגישים שמשיח "עומד אחר פתלנו". יתר על כן - לפתל ישנם כבר "חלונות" ו"חרקים", ומשיח "משגיח מן החלונות" ו"מציץ מן החרקים". הוא "משגיח" וממתין ומצפה - מתי נסיים כבר את ה"פכים קטנים" ונשלים את הברור האחרון. ומה שאין אנו רואים אותו - הוא בגלל פתלנו (הפתל שלנו) המעלים ומסתיר.

(לקוטי שיחות ח"ז עמ' 104)

געגועי האב לבנים

...בני ישראל רוצים וחסדים, מבקשים, דורשים וצועקים כו' שרצונם לצאת מהגלות תכף ומיד, הרי בודאי ש"רצון יראיו יעשה", ועל אחת כמה וכמה "בנים שגלו מעל שלחן אביהם", שזהו, כביכול, געגועי האב לבנים וגעגועי הבנים לאביהם, געגועים גדולים ביותר.

(ספר השיחות תשמ"ז ח"א ע' 301. מתוך "לקראת שבת")

חבלי משיח

נמצאים אנחנו בסיום הגלות. עברנו כבר את עבודת הברורים של הגלות, עם כל הנסיבות, ואף את "חבלי משיח" עברנו, אותם דברים אימים ונוראים שארעו בדורנו זה; וברור ופשוט, שאנו עומדים על סף הגאולה.

(ספר השיחות תשמ"ח ח"ב עמ' 573)

חומש יומי

פרשת משפטים

~ יום ראשון כ"ה שבט ~

כא (א) וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִׂים לְפָנֶיהֶם: א וְאֵלֶּיךָ דִּינָא דִּי תִסְדֵּר קְדָמִיָּהוּן:

לְכֹף נֹאמַר: "אֲשֶׁר תִּשִׂים לְפָנֶיהֶם", כְּשֶׁלַחן הָעֶרֶוּף וּמוֹכֵן לְאָכַל לְפָנֵי הָאָדָם. לְפָנֶיהֶם • (גיטין פח) וְלֹא לְפָנֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וְאֶפְלוּ יְדַעַת בְּדִין אֶחָד שֶׁהֵם דִּנִּין אוֹתוֹ כְּדֵינִי יִשְׂרָאֵל, אֵל תְּבִיאֵהוּ בְּעֶרְכָּאוֹת שֶׁלָּהֶם, שֶׁהִמְבִיא דֵינִי יִשְׂרָאֵל לְפָנֵי אַרְמִיִים מְחַלֵּל אֶת הַשֵּׁם וּמִיַּקָּר אֶת שֵׁם הָאֱלֹהִים לְהַשְׁבִּיחֵם (סְפָרִים אַחֲרִים: לְהַחֲשִׁיבֵם), שֶׁנֹּאמַר: (דְּבָרִים לב) "כִּי לֹא כְצוּרְנוּ צוּרָם, וְאִי־כִינוּ פְּלִילִים", כְּשֶׁאִי־כִינוּ פְּלִילִים, זֶהוּ עֲדוֹת לְעֵלֹי יִרְאָתָם.

כ"ט ◀ וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים • (שמות רבה) כָּל מְקוֹם שֶׁנֹּאמַר "אֵלֶּה", פָּסַל אֶת הָרֵאוּשׁוֹנִים. "וְאֵלֶּה", מוֹסִיף עַל הָרֵאוּשׁוֹנִים, מֵהָרֵאוּשׁוֹנִים מְסִינֵי, אִף אֵלֹ מְסִינֵי. וְלִמָּה נִסְמְכָה פְּרֻשַׁת דִּינִין לְפְרֻשַׁת מִזְבַּח? לומר לך, שֶׁתִּשִׂים סִנְהֶדְרִין אֲצֵל הַמִּקְדָּשׁ. (סְפָרִים אַחֲרִים: הַמִּזְבַּח, וּפְרוּשׁוֹ: בְּעֶזְרָה). אֲשֶׁר תִּשִׂים לְפָנֶיהֶם • אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְמִשְׁהָ: לֹא תַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ לומר: 'אֲשַׁנֶּה לָּהֶם הַפָּרֶק וְהַהֲלָכָה שֶׁתִּים אוֹ שְׁלֹשׁ פְּעָמִים, עַד שֶׁתִּהְיֶה סְדוּרָה בְּפִיהֶם כְּמִשְׁנֵתָה, וְאִינִי מְטָרִיחַ עֲצָמֵי לְהַבִּינֵם טַעְמֵי הַדָּבָר וּפְרוּשׁוֹ,

~ נקודות משיחות קודש ~

לְפְרֻשַׁת מִזְבַּח, לומר לך שֶׁתִּשִׂים סִנְהֶדְרִין אֲצֵל הַמִּקְדָּשׁ. וְהִינוּ, שֶׁצָּרִיכִים לְבַסֵּס אֶת הַצֵּדֶק וְהַיֶּשֶׁר (דִּינִין) "אֲצֵל הַמִּקְדָּשׁ" – עַל קְדוּשַׁת הַתּוֹרָה וְצוּוֵי הַבוֹרָא, וְלֹא עַל הַשֶּׁכֶל הָאֲנוּשִׁי. (לקוטי שיחות כרך ג, עמ' 899)

אֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים (כא, א) וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים: ...מֵהָרֵאוּשׁוֹנִים מְסִינֵי, אִף אֵלֹ מְסִינֵי (רש"י) גַּם אֶת הַמִּצְוֹת הַמְּכַבֵּזוֹת 'מִשְׁפָּטִים' – אֵלֶּה שֶׁהַשֶּׁכֶל הָאֲנוּשִׁי מְחַיֵּב – עֲלֵינוּ לְקַיֵּם אִף וְרַק מִפְּנֵי שֶׁנִּתְּנוּ לָנוּ מִהַקִּב"ה בְּסִינֵי, וְלֹא בְּגַלֵּל הַהִגִּיוֹן וְהַשֶּׁכֶל שֶׁבָּהֶן. וְזֶהוּ גַם מֵה שְׁכֹתֵב רש"י: "וְלִמָּה נִסְמְכָה פְּרֻשַׁת דִּינִין

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

לְפָנֶיהֶם. פִּירַשׁ רש"י וְלֹא לְפָנֵי עַבְדֵי כּוֹכָבִים וְכוּ' וְאֶפְלוּ דִּינִין אוֹתוֹ בְּדִין יִשְׂרָאֵל. וּמִשָּׁל הוּא לְשִׁנֵי חוֹלִים שֶׁנִּכְנָס הָרוּפֵא לְבִקְרָם, אָמַר לְאֶחָד הָאֲכִילֵהוּ וְהַשְׁקֵהוּ מֵה שִׁירְצָה וְזֶה תִשְׁמְרוּ מִמֶּאֱכָל פְּלוּנֵי, אָמְרוּ לוֹ אֲדַרְבָּה זֶה מִסּוּפֵן מִזָּה, מֵהוּ, אָמַר לָהֶם הִיא הַנּוֹתְנָת, לְפִי שֶׁדַּעַתִּי שֶׁהוּא חוֹלָה לְמוֹת אֲמַרְתִּי אֵל תִּמְנַעוּ מִמֶּנּוּ פְּלוֹם, כִּי בֵּין יֵאָכֵל בֵּין לֹא יֵאָכֵל יָמוּת, אָבֵל לְזֶה שֶׁעוֹמֵד לְחַיִּים אֲמַרְתִּי אֵל יֵאָכֵל דְּבָר פְּלוּנֵי פֶן יִכְבַּד עֲלָיו חֲלָיו. פֶן בְּחֻקוֹת הַגּוֹיִם כְּתִיב (יחזקאל ב

(א) וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים. פִּירַשׁ רש"י, כָּל מְקוֹם שֶׁנֹּאמַר 'אֵלֶּה' פָּסַל אֶת הָרֵאוּשׁוֹנִים וכו'. מִשְׁמַע מִתּוֹךְ פִּירוּשׁוֹ, שֶׁאֵילוּ כְּתִיב כָּאן 'אֵלֶּה' מִשְׁמַע שֶׁהִנֵּה פוֹסֵל הָרֵאוּשׁוֹנִים, וְהִיטִי אומר שלא נִאָּמְרוּ בְּסִינֵי. וְתִימָה, שֶׁהָרִי כְּתִיב לְמַעַל (לעיל טו) וַיִּרַד ה' עַל הַר סִינֵי. לְכֹף נִרְאָה לִי, פָּסַל מִלְשׁוֹן פָּסַל לך (להלן לד א), כְּמַעֲשֵׂה הַנִּפְסָל וְנִפְרָד מִחֲבִירוֹ, וְהִכִּי פִירוּשׁוֹ, אֵילוּ הִנֵּה כְּתוּב 'אֵלֶּה' הִיטִי אומר שֶׁהֶאֱחָרוֹנוֹת חֲלוּקִים וְנִפְרָדִים מִן הָרֵאוּשׁוֹנִים, וְהִיטִי אומר שֶׁהֶאֱחָרוֹנִים לֹא נִאָּמְרוּ

(ב) כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עֲבָרִי שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבִשְׁבַעַת יֵצֵא לְחַפְּשֵׁי חָנָם:
ב אֲרִי תִזְבֵּן עֶבְדָּא בִר יִשְׂרָאֵל שֶׁתּוֹ שְׁנַיִן יִפְלַח
וּבְשִׁבְעֵתָא יִפּוֹק לְבֵר חוֹרִין מִגֵּן:

שְׁמִכְרוּהוּ בַגְּנֻבְתוֹ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם אֵין לוֹ וְנִמְכַר בַּגְּנֻבְתוֹ". אוֹ אֵינוֹ אֱלָא בְּמוֹכַר עֲצָמוֹ מִפְּנֵי דְחָקוֹ, אֲבָל מְכָרוּהוּ בֵּית-דִין לֹא יֵצֵא בְּשֵׁשׁ? כִּשְׁהוּא אוֹמֵר "וְכִי יִמּוֹךְ אַחִידָךְ עִמָּךְ וְנִמְכַר לָךְ", הֲרִי מוֹכֵר עֲצָמוֹ מִפְּנֵי דְחָקוֹ אָמור, וּמָה אָנִי מְקַיֵּם "כִּי תִקְנֶה"? בְּנִמְכַר בְּבֵית-דִין. לְחַפְּשֵׁי • לְחֵרוֹת.

כ"ה - כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עֲבָרִי • עֶבֶד שֶׁהוּא עֲבָרִי. אוֹ אֵינוֹ אֱלָא עֶבְדוֹ שֶׁל עֲבָרִי, עֶבֶד כְּנַעֲנִי שֶׁלְקַחְתוֹ מִיִּשְׂרָאֵל וְעָלָיו הוּא אוֹמֵר "שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד" וּמָה אָנִי מְקַיֵּם (ויקרא כה) "וְהִתְנַחֲלָתֶם אוֹתָם", בְּלִקְוֹת מִן הַכְּנַעֲנִים, אֲבָל בְּלִקְוֹת מִיִּשְׂרָאֵל יֵצֵא בְּשֵׁשׁ? תְּלִמוּד-לוֹמֵר: (דברים טו) "כִּי יִמְכַר לָךְ אַחִידָךְ הָעֲבָרִי", לֹא אֲמַרְתִּי אֱלָא בְּאַחִידָךְ • כִּי תִקְנֶה • מִיד בֵּית-דִין

~ נקודות משיחות קודש ~

נְהַפְכָה לְגַמְרִי, וְהוּא עֲדִין זְקוּק לְ"עֲבוּדַת עֶבֶד" כְּדִי לְהַשְׁפִּיעַ עָלֶיהָ).
לְכֵן פְּתַחַה הַתּוֹרָה בְּדִינֵי עֶבֶד עֲבָרִי, כִּי הַכּוֹנֵה וְהַמְטִיחַ שֶׁל מִתְּנִי-תּוֹרָה הִיא לְהַאֲרִי אֶת הָעוֹלָם הַזֶּה הַתְּחִלָּה – בְּאוֹר הַתּוֹרָה. דְּבַר זֶה בָּא לִיְדֵי בְטוּי בְּצִוְיָהּ בּוֹלְטֵת בְּדִין עֶבֶד עֲבָרִי, הַמְּסַמֵּל אֶת הַשְׁפַּעַת הַנֶּפֶשׁ הַאֱלֵקִית עַל הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית.

עֶבֶד כְּנַעֲנִי – מְסַמֵּל אָדָם בַּעַל נְטִיָּה לְתַאֲוֹת הָעוֹלָם, אֱלָא שֶׁהוּא כּוֹפֵה אֶת עֲצָמוֹ בְּקַבְּלַת-עוֹל וְאֵינוֹ נִכְנַע לָהֶן. מִצַּד אַחַד הוּא עֶבֶד (לַה'), אִף מִצַּד שְׁנַיִ הוּא נִקְרָא עֶבֶד כְּנַעֲנִי, כִּי נִפְשׁוֹ הַבְּהֵמִית הִיא בְּתַקְפָּהּ.
עֶבֶד עֲבָרִי – מְסַמֵּל אָדָם שֶׁהִגִּיעַ לְמַצֵּב שֶׁהַמְּדוּת שֶׁל נִפְשׁוֹ הַאֱלֵקִית (אַהֲבַת ה' וְיִרְאַתוֹ) מְשַׁפִּיעוֹת עַל נִפְשׁוֹ הַבְּהֵמִית, וּמַעוֹרְרוֹת בָּהּ רְצוֹן וְתַשׁוּקָה לְאֵלִקוּת (וּבְכָל-זֶה זֶה עֲדִין הוּא נִקְרָא "עֶבֶד", מִכֵּיּוֹן שֶׁנִּפְשׁוֹ הַבְּהֵמִית טָרַם

(לקוטי שיחות כרך טו, עמ' 256-257)

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קמז ט) מִגִּיד דְּכָרִי לְיַעֲקֹב חֲקִיו וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל, לְמִי שֶׁהוּא מְהוּל כְּיַעֲקֹב (נולד מֵהוּל), וְכַתִּיב (שם פסוק ב) לֹא עָשָׂה כֵן לְכָל גּוֹי וּמִשְׁפָּטִים בַּל יִדְעוּם, בִּלְ, אֵין יְכוּלִין לְלַמּוֹד תּוֹרָה שֶׁמִּתְחַלֵּת בְּבֵי"ת וּמִסִּימַת בְּלִמ"ד (דברים לד יא) לְעֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל (ראה תנחומא ד): תּוֹרָה ב
(ב) כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עֲבָרִי. פִּירַשׁ רש"י, מִיד בֵּית דִין שֶׁמְכָרוּהוּ בַּגְּנֻבְתוֹ, כְּדַכְּתִיב (להלן בב) אִם אֵין לוֹ וְנִמְכַר בַּגְּנֻבְתוֹ, אוֹ אֵינוֹ אֱלָא בְּמוֹכַר עֲצָמוֹ מִתְּחִלָּתוֹ דְּחָקוֹ, אֲבָל מְכָרוּהוּ בֵּית דִין אֵינוֹ יוֹצֵא בְּשֵׁשׁ. וְתִימָה דְהֵיאִף מְצִי לְמִימַר דְּמְכָרוּהוּ בֵּית דִין אֵינוֹ יוֹצֵא בְּשֵׁשׁ, וְהֲרִי כְּתִיב בְּפִרְשַׁת רֵאָה (דברים טו יא) כִּי יִמְכַר לָךְ אַחִידָךְ הָעֲבָרִי אוֹ הָעֲבָרִיָּה וְעִבְדָּךְ שֵׁשׁ שָׁנִים, וְכִי יִמְכַר עַל יְדֵי אַחֵרִים מִשְׁמַע, וְגַם רש"י פִּירְשׁוּ בְּמִכִּירַת בֵּית דִין. לְכַךְ (יש לומר דפירש רש"י מדרש) פִּירְשׁוּ

דְּכָרִי תּוֹרָה מִתְקִימִין אֱלָא בְּנִימוּל, הֲלָךְ וּמַל וְלִמַד תּוֹרָה הַרְבֵּה. וּמְצִאוּהוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַאוּ פְּנֵי מְשׁוּנָוֹת, אָמְרוּ זֶה לְזֶה אוֹיִנְקְלוֹס לְמַד תּוֹרָה, מִיד שְׂבָא אֲצֻלֵם הַתְּחִיל לְשֹׂאוֹל שְׂאֵלוֹת הַרְבֵּה. הֲלָךְ אֲצֻל אַנְדְרֵינוֹס דְּדוּר, אָמַר לוֹ לְמָה פְּנִיד מְשׁוּנָוֹת, אָמַר לוֹ שֶׁלְמִדְתֵי תּוֹרָה וְלֹא עוֹד אֱלָא שְׁמֵלְתִי, אָמַר לוֹ וּמִי יַעַץ לָךְ כָּךְ, אָמַר לוֹ אַתָּה, שְׂאִמְרַתְּ לִי עֲסוּק בְּפְרָקְמִטְיָא הַנְּפוּלָה שְׁסוּפָה לְהַתְעַלּוֹת, וְחִזְרַתִּי עַל כָּל אוֹמְהָ וְאוֹמְהָ וְלֹא מְצִאתִי אוֹמְהָ שֶׁפִּלְהָ כִּיִּשְׂרָאֵל וְסוּפֵן לְהַתְעַלּוֹת, כְּמוֹ שֶׁאָמַר יִשְׁעִיָּה (מט ט) כֹּה אָמַר ה' גֵּאֵל יִשְׂרָאֵל קְדוֹשׁ לְבֹזָה נִפְשׁ לְמַתְעֵב גּוֹי לְעֶבֶד מִשְׁלִים מְלָכִים יְרָאוּ וְקָמוּ. הִכָּה אוֹתוֹ עַל לְחִיּוֹ וְחִזְרוּ וְאָמַר לוֹ לְמָה עֲשִׂיתָ כֵּן, אָמַר לוֹ שֶׁבִקְשָׁתִי לְלַמּוֹד תּוֹרָה, אָמַר לוֹ הִנֵּה לָךְ לְלַמּוֹד וְלֹא לְמוּל, אָמַר לוֹ אֵין יְכוּלַת לְלַמּוֹד בְּלֹא מִילָה

כַּה) נִתְּתִי לָהֶם חֲקִים לֹא טוֹבִים וּמִשְׁפָּטִים לֹא יִחִיו בָּהֶם, אֲבָל כִּיִּשְׂרָאֵל כְּתִיב (ויקרא יח ה) וּשְׁמַרְתֶּם אֶת חֻקְתֵי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אִתְּם הָאָדָם וְחִי בָּהֶם וּגו' (תנחומא א). וְהֵינֵנו טַעְמָא נְמִי דְאָסַר לְנוּ שְׂרָצִים וְלֹא לְאוֹמְוֹת, זֶהוּ שְׂאִמַר הַכְּתוּב (תהלים קמז ט"ב) מִגִּיד דְּכָרִי לְיַעֲקֹב חֲקִיו וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל, לֹא עָשָׂה כֵן לְכָל גּוֹי וּגו':
וּמַעֲשֶׂה בְּאוֹיִנְקְלוֹס הַגֵּר בְּן אַחֲוֹתוֹ שֶׁל אַנְדְרֵינוֹס קִיסַר שֶׁבִיקֵשׁ לְהַתְגַּיֵּיר וְהִנֵּה מִתְיַירָא מְדוּדוֹ, אָמַר לוֹ אֲנִי מִבְּקֵשׁ לְעֲשׂוֹת סְחֻרָה, אָמַר לוֹ שְׂמָא חֲסַר אַתָּה כֶּסֶף וְזָהָב הֲרִי אוֹצְרוֹתִי לְפָנֶיךָ, אָמַר לוֹ מִבְּקֵשׁ אָנִי לְצִאת לְחוּץ וְלְהַתְחַכֵּם לְחִפְרֵי הַבְּרִיּוֹת, תָּן עֲצָה בְּאִיזוֹ פְּרָקְמִטְיָא, אָמַר לוֹ אוֹתָהּ שֶׁתְּרָאָה שֶׁנִּפְלְהָ עֲסוּק שְׁסוּפָה לְהַתְעַלּוֹת וְאַתָּה מִשְׁתַּבֵּר, הֲלָךְ לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל וּבִיקֵשׁ מִהַתְחַכְּמִים לְלַמּוֹד תּוֹרָה קוֹדֵם שְׂמִימוֹל, אָמְרוּ לוֹ אֵין

(א) אִם-בִּגְפוֹ יָבֵא בְנֵפוֹ יֵצֵא אִם-בְּעַל אִשָּׁה הוּא ג אִם בְּלַחְדוּדֶיהָ יֵעוֹל בְּלַחְדוּדֶיהָ יִפּוֹק אִם בְּעַל אֶתְמָא הוּא וְתִפּוֹק אֶתְמָא עִמָּה: ויֵצֵא אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ:

(קידושין ב.) אִם-בְּעַל אִשָּׁה הוּא • יִשְׁרָאֵלִית (מכילתא) • ויֵצֵא אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ • וכי מי הכניסה שתצא? אלא מגיד הפתוח שהקונה עבד עברי, חזב במזונות אשתו ובניו (קידושין כב.)

כ"ט • אִם-בִּגְפוֹ יָבֵא • שלא היה נשוי אשה, בתרגומו: "אם בלחודוהי". ולשון "בגפּו", בכנפו, שלא בא אלא כמות שהוא, יחידי בתוך לבושו בכנף בגדו. בגפו יצא • מגיד שאם לא היה נשוי מתחלה, אין רבו מוסר לו שפחה פנענית להוליד ממנה עבדים

(ד) אִם-אֲדָנָיו יִתְּנוּ לָהּ אִשָּׁה וְיִלְדָהּ-לוֹ בָּנִים אוּ בָּנוֹת הָאִשָּׁה וְיִלְדֶיהָ תִּהְיֶה לְאֲדֹנֶיהָ וְהוּא יֵצֵא בְּנָפוֹ:

שְׁהָרִי הַעֲבָרִיָּה אִף הִיא יוֹצֵאָה בְּשֵׁשׁ, וְאֶפְלוֹ לִפְנֵי שֵׁשׁ אִם הִבִּיאָה סִמְנִין - יוֹצֵאָה, שְׁנַאֲמַר: (דברים טו) "אחיד העברי או העבריה", מלמד שאף העבריה יוצאה בשש.

כ"ט • אִם-אֲדָנָיו יִתְּנוּ-לוֹ אִשָּׁה • מכאן שהרשות ביד רבו למסר לו שפחה פנענית, להוליד ממנה עבדים. או אינו אלא בישראלית? תלמוד-לומר: "האשה וילדיה תהיה לאדניה". הא אינו מדבר אלא בכנענית,

(ה) וְאִם-אָמַר יֹאמֵר הָעֶבֶד אֶהְבֵּתִי אֶת-אֲדֹנָי אֶת אִשְׁתִּי וְאֶת-בְּנֵי לֹא יֵצֵא חִפְּשִׁי:

ה ואם מימר יימר עבדא רחמנא נת רבוני ית אתמי ונת בני לא אפוק לבר חורין:

(ה) וְאִם-אָמַר יֹאמֵר הָעֶבֶד אֶהְבֵּתִי אֶת-אֲדֹנָי אֶת אִשְׁתִּי וְאֶת-בְּנֵי לֹא יֵצֵא חִפְּשִׁי:

כ"ט • אֶת אִשְׁתִּי • השפחה.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

מגזירה שנה דשכיר שכיר למאן דאית ליה (ראה קידושין יד), במוכר עצמו כתיב (ויקרא שם) כשכיר כתושב ובמכרוהו בית דין כתיב (דברים טו יח) כי משנה שכר שכיר: תורה ג (ג) ויֵצֵאָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ. פירש רש"י וכי מי הכניסה וכו'. וצריך לדקדק אשתו מציינו בניו מנין, ויש לומר גבי מוכר עצמו כתיב (ויקרא כה מא) ויֵצֵא [מעמך] הוא ובניו עמו, ובמכרוהו בית דין ילפינן ליה בגזירה שנה דשכיר שכיר, ומאן דלית ליה קף גזירה שנה, גלוני מילתא בעלמא הוא: תורה ד

האח דהכי נמי משמע יעבד, לך כתיב נמי במכרוהו בית דין (דברים שם) פי ימכר לך אחיד וגו', וכתיב (שם) ועבדך שש שנים דמשמע ולא ליורש. הא לך ריבוי ומיעוט במכרוהו בית דין, ונוקים הריבוי כפן והמיעוט באח ונאמר במכרוהו בית דין עובד את הבן ולא את האח. ובמסכת קידושין (יז) פריך ומה ראית לרבות את הבן ולהוציא את האח, ומשני מרבה אני את הבן שכן קם פחת אביו ליעדה ולשדה אחוזה, כדאיתא התם:

הקדוש מדורא"ש על פי המכילתא, פי תקנה ועבד עברי שש שנים יעבוד משמע שיעבוד את הבן או האח, שאם ימות האדון בתוך שש שיעבוד את הבן במקומו, ואם אין לו בן יעבוד האח היורש במקומו, ובמכרוהו בית דין. אתה אומר במכרוהו בית דין או אינו אלא במוכר עצמו מפני דקו ביה אמרינן שיעבוד את הבן או האח, אבל במכרוהו בית דין אינו עובד לא את הבן ולא את האח, כדכתיב (שם) כי ימכר לך וגו' דמשמע דמכרוהו בית דין, וכתיב (שם) ועבדך שש שנים דמשמע מיעוט, ועבדך ולא ליורש. כשהוא אומר (ויקרא כה לט) כי ימור אחיד ונמכר לך הרי מוכר עצמו אמור, וישם כתיב (פסוק מ) עד שנת היבל יעבד עמך דמשמע יעבוד את הבן ואת האח, הא מה אני מקיים פי תקנה, במכרוהו בית דין. ואי לא כתיב אלא האי קרא הוא אמניא דמכרוהו בית דין יעבוד את הבן ואת

ועוד תימה לפירוש רש"י דפירש דחידושא היא מיציאת שש, ואם כן מאי קאמר פי ימור אחיד ונמכר לך הרי מוכר עצמו אמור, ומה בכך מכל-מקום איצטריך האי קרא במוכר עצמו לומר שיוצא בשש, דאילו מהאי קרא דוכי ימור לא שמעינן אלא שיוצא ביובל, כדכתיב (ויקרא כה מ) עד שנת היבל יעבד עמך. ויש לומר דשמא מוכר עצמו אינו יוצא בשש, ויליף לה

(1) והגישו אדניו אלהיהם והגישו אלהיהם או אלהמזוזה ורצע אדניו את אונו במרצע ועברו לעלם: ם

וויקרבה רבונה לקדם היניא ויקרבה לנת
דשא או לנת (דילות) מזותא ורצע רבונה
נת אנדנה במרצעא ויהי לה עבד פלח
לעלם:

ששמעה על הר סיני: "כי לי בני ישראל עבדים"
והלך וקנה אדון לעצמו, תרצע. רבי שמעון היה
דורש מקרא זה כמין חמר (רצה לומר: קשר צורר
מבשם, שתולין בצואר לתכשיט): 'מה נשתנו דלת
ומזוזה מפל פלים שבבית? אמר הקדוש ברוך הוא:
דלת ומזוזה שהיו עדים במצרים כשפסחתי על
המשקוף ועל שתי המזוזות, ואמרתי: (ויקרא כה) "כי
לי בני ישראל עבדים", עבדי הם ולא עבדים
לעבדים, והלך זה וקנה אדון לעצמו, ורצע בפניהם.
ועברו לעלם. עד היובל. או אינו אלא לעולם
(קידושין טו) כמשמעו? תלמוד לומר: "ואיש אל
משפחתו תשובו", מגיד שחמשים שנה קרויים
עולם, ולא שיהא עובדו כל חמשים שנה, אלא
עובדו עד היובל, בין סמוך בין מפלג.

כש"כ אלהיהם • (מכילתא) לבית דין. צריך שימלא
במוכרו שמכרוהו לו. אל הדלת או אל המזוזה •
יכול שתהא המזוזה פשרה לרצע עליה? תלמוד-
לומר: (דברים טו) "ונתתה באזנו ובדלת", בדלת ולא
במזוזה. הא מה תלמוד לומר "או אל המזוזה"?
הקיש דלת למזוזה: מה מזוזה מעמד, אף דלת
מעמד (קידושין כב). ורצע אדניו את אונו הימנית.
או אינו אלא של שמאל? תלמוד לומר: "אזן"
"אזן" לגזרה שוה. נאמר כאן: "ורצע אדניו את
אזנו", ונאמר במרצע: (ויקרא יד) "תנוף אזנו הימנית",
מה להלן הימנית, אף כאן הימנית. ומה ראה און
להרצע מפל שאר אברים שבגוף? (מכילתא) אמר רבן
יוחנן בן זכאי: 'אזן זאת ששמעה על הר סיני: "לא
תגנב", והלך וגנב, תרצע'. ואם מוכר עצמו: 'אזן

(1) וכימכר איש את בתו לא תצא כצאת העבדים:

ויארי יזבן גבר נת ברתה לאמהו לא תפוק
כמפקנות עבדיא:

כצאת העבדים" בשש וכיובל? תלמוד לומר: "כי
ימכר לך אחיך העברי או העבריה". מקיש עבריה
לעברי לכל יציאותיו: מה עברי יוצא בשש וכיובל,
אף עבריה יוצאה בשש וכיובל. ומהו לא תצא כצאת
העבדים? לא תצא בראשי אברים כעבדים כנענים,
יכול (אף) העברי יוצא בראשי אברים – תלמוד-
לומר: "העברי או העבריה". מקיש עברי לעבריה,
מה העבריה אינה יוצאה בראשי אברים, אף הוא
אינו יוצא בראשי אברים.

כש"כ וכימכר איש את בתו לאמה • (מכילתא. ערכין כט)
בקטנה, הכתוב מדבר. יכול אפלו הביאה סימנים?
אמרת: קל וחומר. ומה מוכרה קדם לכן יוצאה
בסימנים, כמו שכתוב: "ויצאה חנם אין כסף", שאנו
דורשים אותו לסימני נערות - שאינה מוכרה, אינו
דין שלא תמכר? לא תצא כצאת העבדים • כיציאת
עבדים כנענים שיוצאים בשן ועין, אבל זו לא תצא
בשן ועין, אלא עובדת שש או עד היובל או עד
שתביא סימנים, וכל הקודם, קודם לחרותה, ונותן
לה דמי עינה או דמי שנה. או אינו אלא: "לא תצא

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(כתובות מז) דנערה מעשה גדיה לאביה,
דמה אמה מעשה גדיה לרבה אף
נערה מעשה גדיה לאביה, (ו) למה לי,
השתא זבוגי מזבין לה מעשה גדיה
מיבעיא, אלא לאו שמע מינה
מדאיצטריך לאמה, היכא דהביאה
סימנים דלא מצוי מזבין לה. אלא
הקל וחומר היה פשוט לו יותר. ויש
מקשים על זה דעבד עברי (יוצא)

שמואל שהיה לוי (שמואל א' א כב) וישב
שם עד עולם, ושמואל חיה חמשים
ושנים שנה וכן שתי שנים היה
כשהביאתו אמו בית ה', אם כן
ישיבת עולמו חמשים שנה: תורה ו
(ז) וכי ימכור. פירש רש"י בקטנה
הכתוב מדבר, יכול אפילו הביאה
סימנים וכו'. והוא הדין שהיה יכול
למרוץ דאם כן לאמה דדרשינן מינה

(ו) ורצע אדוניו. ולמה מרצע, לפי
שמרצע בגימטריא ארבע מאות,
אמר הקדוש ברוך הוא אני הוצאתי
אתכם משעבוד ארבע מאות שנה
ואמרתי (ויקרא כה טז) כי לי בני ישראל
עבדים והלך וקנה אדון לעצמו,
לפיכך ילקה במרצע: ועברו
לעולם. עד עולמו של לוי דהיינו
יובל חמשים שנה. וכתוב גבי

ח אַם בִּישָׁא בְּעֵינֵי אֲדֹנָיָהּ יַעֲדָה וְהִפְדָּה (ח) אַם-רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנָיָהּ אֲשֶׁר-לוֹ יַעֲדָה וְהִפְדָּה לְעַם נָכְרִי לְאִימֹשֶׁל לְמַכְרָה בְּבַגְדוֹ-בָּהּ:

יודע היית שצתיך לצאת לסוף שש שנה. נמצא שקנית עבודת כל שנה ושנה בששית המנה ועשתה אצלך שתי שנים, הרי שלישית המנה. טל שגי שלישיות המנה ותצא מאצלך. לעם נכרי לא ימשל למכרה. שאינו רשאי למכרה לאחר, לא האדון ולא האב (קידושין יח). בבגדו-בה. אם בא לבגד בה, שלא לקיים בה מצות יעוד. וכן אביה, מאחר שבגד בה ומכרה לזה.

כ"ה אַם רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנָיָהּ • שְׁלֹא נִשְׂאָה חֵן בְּעֵינָיו לְכַנְסָהּ (מכילתא). אֲשֶׁר לֹא יַעֲדָה • שְׁהִיָּה לוֹ לִיעֲדָה וּלְהַכְנִיסָהּ לוֹ לְאִשָּׁה, וְכִסְף קִנְיָתָהּ הוּא כִסְף קְדוּשָׁתָהּ, וְכֹאן רִמְזוּ לָךְ הַכְּתוּב שֶׁמִּצְוָה בִּיעוּד, וְרִמְזוּ לָךְ שֶׁאִינָה צְרִיכָה קְדוּשִׁין אַחֲרֵים. וְהִפְדָּה • יִתֵּן לָהּ מְקוֹם הַהִפְדוּת וְלִצְאָתָהּ, שְׂאָף הוּא מְסִיעַ בְּפִדְיוֹנָהּ. וּמָה הוּא מְקוֹם שְׁנוּתָן לָהּ? שֶׁמִּגְרַע מִפְדְּיוֹנָהּ בְּמִסְפַּר הַשָּׁנִים שֶׁעֲשִׂתָהּ אֶצְלוֹ, כְּאִלוֹ הִיא שְׂכוּרָה אֶצְלוֹ, כִּיֵּצֵד? הֲרִי שֶׁקִּנְיָנָהּ בְּמִנְהָ וְעֲשִׂתָהּ אֶצְלוֹ שְׁתֵּי שָׁנִים, אוֹמְרִים לוֹ

ט וְאִם-לִבְנוֹ יַעֲדָנָה בְּמִשְׁפַּט תִּבְנֹת יַעֲשֶׂה-לָּהּ: וְאִם-לִבְנוֹ יַעֲדָנָה בְּמִשְׁפַּט תִּבְנֹת יַעֲשֶׂה-לָּהּ:

בכסף שקבל אביך בדמיוך! כמשפט הבנות. שאר, כסות ועונה.

כ"ה וְאִם-לִבְנוֹ יַעֲדָנָה • הָאָדוֹן. מִלְמַד שְׂאָף בְּנוֹ קָם תַּחֲתָיו לִיעֲדָה, אִם יִרְצָה אֲבִיו, וְאִינוּ צְרִיךְ לְקַדְשָׁהּ קְדוּשִׁין אַחֲרֵים, אֲלֵא אוֹמֵר לָהּ: 'הֲרִי אֶת מִיעֲדַת לִי

י אִם אֶחְרַמְתָּא יִסַּב לָהּ זִינְיָה כְּסוּתָהּ וְעוֹנָתָה לֹא יִתְמַנַּע: י אִם-אַחֲרַת יִקַּח-לוֹ שְׂאֲרָהּ כְּסוּתָהּ וְעוֹנָתָה לֹא יִגְרַע:

שאררה. מזונות (כתובות מז). כסותה. כמשמעו. ענתה. תשמיש.

כ"ה אִם-אַחֲרַת יִקַּח-לוֹ • עָלֶיהָ (מכילתא). שְׂאֲרָהּ כְּסוּתָהּ וְעוֹנָתָה לֹא יִגְרַע • מִן הָאָמָה שֶׁיַּעֲד לוֹ כְּכֹר.

יא וְאִם-שְׁלֹש-אַלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָּהּ וַיִּצְאָה חֲנָם אִין בְּכָסֶף: יא וְאִם תִּלַּת אַלִּין לֹא יַעֲבֹד לָהּ וְתִפּוּק מִגֵּן בְּלֵא כֶּסֶף: בְּכָסֶף: ס

שתצא בסימנין ותשהה עמו עוד עד שתביא סימנין, ואם הגיעו שש שנים קדם סימנים כבר למדנו שתצא, שנגמר: (דברים טו) "העברי או העבריה ועבדך שש שנים", ומהו האמור כאן: "ויצאה חנם?" שאם קדמו סימנים לשש שנים, תצא בהן. (קידושין ד. מכילתא) או אינו אומר שתצא אלא בבגרות? תלמוד-לומר:

כ"ה וְאִם-שְׁלֹש-אַלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָּהּ • אִם אַחַת מִשְׁלֹש אֶלֶה לֹא יַעֲשֶׂה לָּהּ, וּמָה הֵן הַשְּׁלֹשׁ? יַעֲדָנָה לוֹ אוֹ לִבְנוֹ, אוֹ יִגְרַע מִפְדְּיוֹנָהּ וְתִצָּא, וְזֶה לֹא יַעֲדָה לֹא לוֹ וְלֹא לִבְנוֹ, וְהִיא לֹא הִיָּה בְּנִיָּה לְפִדוּת אֶת עֲצָמָה. וַיִּצְאָה חֲנָם • רַבָּה לָּהּ יִצְיָאָה לְזוֹ, יוֹתֵר מִמָּה שְׂרַבָּה לְעַבְדִּים. וּמָה הִיא הַיִּצְיָאָה? לְלַמְדֵךְ

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

השנים שעברו, לכך קרי ליה גרעון: תורה ט
השנים שעברו, לכך קרי ליה גרעון: תורה ט
השנים שעברו, לכך קרי ליה גרעון: תורה ט

לעשות מלאכה הצריכה לצאת חוץ, אלא בתוך הבית: תורה ח
(ח) והפדה. מלמד שמגרע מפדיונה ותצא. פירש רש"י לומר שאם קנאה לשש שנים בששה מנים ועבדה שתי שנים, נותנת ארבעה מנים ויוצאה. ואי קשיא מאי גרוע הוי זה, יש לומר לפי שהשנים הבאים היא יותר גדולה וכחה מרובה לעשות מלאכה מן

הצא] בסימנין מהקישא דעברי לעבריה, דכתיב (דברים טו יב) כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה. וטעות הוא בידם, דאין אדם רשאי למכור בנו ואפילו קטן, ואי במוכר עצמו אין מעשה קטן פלוס, ובמכרוהו בית דין ליפא שאין בית דין עונשין אותו: לא תצא. פירש רבי אברהם אבן עזרא ו"ל, שאין האדון יכול לכופה

נֹאמְרוּ שְׁנֵיהֶם, שְׁלֵא לִיתֵן פְּתוּחֹן פֶּה לְבַעַל-הַדִּין' לְחֶלֶק.

"אֵין כֶּסֶף", לְרַבּוֹת יִצְיָאָת בְּגֵרוֹת. וְאִם לֹא נֹאמְרוּ שְׁנֵיהֶם, הֵייתִי אוֹמֵר: "וְיִצְאָה חֲנָם", זֹו בְּגֵרוֹת, לְכַךְ

(יב) מִכָּה אִישׁ וְמֵת מוֹת יוֹמֵת:

יב דִּימְחִי לְאָנֶשׁ וְיִקְטְלֵהּ אֶתְקַטְלָא יִתְקַטְל:

וְאֵת הַקָּטָן מִנֵּינָן? תְּלַמּוּד-לוֹמֵר: "כִּי יִכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם", אֶפְלוּ קָטָן וְאֶפְלוּ אִשָּׁה. וְעוֹד, אֵלּוּ נֹאמְרֵי: "מִכָּה אִישׁ", שׁוֹמֵעַ אֲנִי אֶפְלוּ קָטָן שֶׁהִכָּה וְהִרְגֵי יֵהָא חֵיב, תְּלַמּוּד-לוֹמֵר: (שם) "וְאִישׁ כִּי יִכֶּה", וְלֹא קָטָן שֶׁהִכָּה. וְעוֹד "כִּי יִכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם", אֶפְלוּ נִפְלִים בְּמִשְׁמַע? תְּלַמּוּד-לוֹמֵר: "מִכָּה אִישׁ", שְׁאִינוּ חֵיב עַד שְׁיִכֶּה בֶּן קִיָּמָא, הֲרָאוּי לְהֵיּוֹת אִישׁ (מכילתא).

כ"ה «מִכָּה אִישׁ וְמֵת • כִּמְהָ כְּתוּבִים נֹאמְרוּ בְּפִרְשַׁת רוּצְחִין, וּמֵה שְׁבִיבֵי לְפִרְשׁ לְמָה בָּאוּ כָּלֵם, אֶפְרָשׁ. מִכָּה אִישׁ וְמֵת • (סנהדרין פד) לְמָה נֹאמְרֵי? לְפִי שְׁנֹאמְרֵי (ויקרא כד) "וְאִישׁ כִּי יִכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם מוֹת יוֹמֵת", שׁוֹמֵעַ אֲנִי הִכָּאָה בְּלֹא מִיֵּתָה? תְּלַמּוּד-לוֹמֵר: "מִכָּה אִישׁ וְמֵת", אִינוּ חֵיב אֲלֵא בְּהִכָּאָה שֶׁל מִיֵּתָה. וְאִם נֹאמְרֵי: "מִכָּה אִישׁ", וְלֹא נֹאמְרֵי: "וְאִישׁ כִּי יִכֶּה", הֵייתִי אוֹמֵר אִינוּ חֵיב עַד שְׁיִכֶּה אִישׁ. הִכָּה אֵת הָאִשָּׁה

(יג) וְאִשֶּׁר לֹא צִדָּה וְהֶאֱלֵהִים אֲנָה לִידוֹ וְשִׁמְתִי לָךְ מְקוֹם אִשֶּׁר יָנוּם שָׁמָּה: ם

יג וְיָדִי לֹא כִמֵּן לֵה וּמִן קָדָם יֵי אֶתְמַסֵּר לִידָה וְאִשֶּׁי לָךְ אֶתֵר דִּיעֲרוֹק לְמִמֵּן:

כ"ה «וְאִשֶּׁר לֹא צִדָּה • לֹא אֲרַב לוֹ וְלֹא נִתְפַּנֵּן. 'צִדָּה' לְשׁוֹן אֲרַב, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (שמואל א כד) "וְאֶתָּה צִדָּה אֵת נִפְשִׁי לְקַחְתָּהּ", וְלֹא יִתְכַּן לֹמֵר 'צִדָּה' לְשׁוֹן "הַצֵּד צִיד", שְׁצִידַת חַיּוֹת אֵין נוֹפֵל ה"א בְּפַעַל שְׁלָה, וְשֵׁם דְּבַר בַּה צִיד, וְזֶה שֵׁם דְּבַר בּוֹ צִדָּה וּפַעַל שְׁלוֹ צִדָּה, וְזֶה פַעַל שְׁלוֹ צֵד, וְאוֹמֵר אֲנִי פִתְרוֹנוֹ כְּתַרְגוּמוֹ: "וְדִי לֹא כִמֵּן לֵה". וּמִנְחָם חִבְרוּ בְּחֶלֶק 'צֵד צִיד', וְאֵין אֲנִי מוֹדָה לוֹ. וְאִם יֵשׁ לְחִבְרוּ בְּאַחַת מִמְחֻלְקַת שְׁל צֵד, נִחְבְּרוּ בְּחֶלֶק (ישעיה טו) "עַל צֵד תִּנְשְׂאוּ", (שמואל א כ) "צִדָּה אוֹרְהָ", (דניאל ז) "וּמִלִּין לְצֵד עֲלָאָה יִמְלִל". אֶף כֵּאֵן "אִשֶּׁר לֹא צִדָּה" לֹא צִדָּה לְמַצֵּא לוֹ שׁוֹם צֵד מִיֵּתָה, וְאֶף זֶה יֵשׁ לְהִרְהַר עֲלֵיו. מִכָּל-מְקוֹם, לְשׁוֹן אוֹרַב הוּא. וְהֶאֱלֵהִים אֲנָה לִידוֹ • זִמֵּן לִידוֹ, לְשׁוֹן (תהלים צא) "לֹא תִאָּנֶה אֲלִיךָ רַעָה", (משלי יב) "לֹא אֲנָה לְצִדִּיק כָּל אֲוֵן", (מלכים ב ה) "מִתְאַנֶּה הוּא לִי",

מִזְדַּמֵּן לְמַצֵּא לִי עֲלָה. וְהֶאֱלֵהִים אֲנָה לִידוֹ • וְלָמָּה תִצָּא זֹאת מִלְּפָנֶיךָ? הוּא שְׁאָמֵר דָּוִד: (שמואל א כד) "כִּי אִשֶּׁר יֹאמֵר מִשָּׁל הַקְּדָמוֹנִי מִרְשָׁעִים יִצֵּא רִשְׁעִי", וּמִשָּׁל הַקְּדָמוֹנִי הִיא הַתּוֹרָה שֶׁהִיא מִשָּׁל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, שֶׁהוּא קְדָמוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם. וְהִיכָן אֶמְרָה תּוֹרָה: "מִרְשָׁעִים יִצֵּא רִשְׁעִי"? "וְהֶאֱלֵהִים אֲנָה לִידוֹ". בְּמָה הַכְּתוּב מְדַבֵּר? בְּשִׁנֵּי בְנֵי אָדָם, אֶחָד הִרְגֵי שׁוֹגֵג וְאֶחָד הִרְגֵי מְזִיד, וְלֹא הָיוּ עֲדִים בְּדַבָּר שְׁעִידוֹ, זֶה לֹא נִהְרַג וְזֶה לֹא גֵלָה. וְהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְזַמֵּן לְפִנְדֵק אֶחָד: זֶה שֶׁהִרְגֵי בְּמִזִּיד יוֹשֵׁב תַּחַת הַסֶּלֶם, וְזֶה שֶׁהִרְגֵי שׁוֹגֵג עוֹלָה בְּסֶלֶם וְנוֹפֵל עַל זֶה שֶׁהִרְגֵי בְּמִזִּיד וְהוֹרְגוֹ, וְעֲדִים מְעִידִים עֲלָיו וּמְחִיבִים אוֹתוֹ לְגָלוּת. נִמְצָא זֶה שֶׁהִרְגֵי בְּשׁוֹגֵג - גוֹלָה, וְזֶה שֶׁהִרְגֵי בְּמִזִּיד - נִהְרַג. וְשִׁמְתִי לָךְ מְקוֹם • אֶף בְּמִדְבָּר, שְׁיָנוּם שָׁמָּה. וְאִי זֶה מְקוֹם קוֹלְטוֹ? זֶה מְחַנֶּה לְוִיָּה (מכות יב).

יג וְאִשֶּׁר לֹא צִדָּה וְהֶאֱלֵהִים אֲנָה לִידוֹ וְשִׁמְתִי לָךְ מְקוֹם אִשֶּׁר יָנוּם שָׁמָּה: ם

(יד) וְכִי-יִזִּיד אִישׁ עַל-רַעְוֹהוּ לְהַרְגוֹ בְּעֶרְמָה מֵעַם מְזִבְחֵי תִקְחֻנּוּ לְמוֹת: ם

יד וְאִשֶּׁר יִרְשַׁע גְּבַר עַל חִבְרָה לְמִקְטְלָהּ בְּנִכְלִיו מִן מִדְּבַחֵי תִדְבַרְנָה לְמִמֵּת:

יג וְכִי-יִזִּיד אִישׁ עַל-רַעְוֹהוּ לְהַרְגוֹ בְּעֶרְמָה מֵעַם מְזִבְחֵי תִקְחֻנּוּ לְמוֹת: ם

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר
מאי בעיא גביה. ובריש קידושין (ה) מסיק דלא נצרכה אלא לכנגד דאילונית, שאין לה סימני נערות, דיוצאה בימי בגרות: תורה יב
(יב) מִכָּה אִישׁ וְמֵת. פִּירֵשׁ רִשׁ"י דַּקְרָא הִכָּא דְּמִכָּה אִישׁ וּקְרָא דְּאִישׁ כִּי יִכֶּה (ויקרא כד ז) [צִרְיָא]. וּקְרָא דְּבִסְמוּךְ פְּשוט הוּא דְּכִינֵן דִּיעֲדָה שְׁאִינָה יוֹצֵאָה אֲלֵא בְּגִט דְּאִשְׁתּוֹ גְּמוּרָה הִיא: וְיִצְאָה חֲנָם. אֵלּוּ זְמֵי נַעֲרוֹת, אֵין כֶּסֶף אֵלּוּ זְמֵי בְּגֵרוֹת. וְצִרְיָא, דְּאִי לֹא כְּתִיב אֲלֵא חַד קְרָא, הִנֵּה מוֹקְמִינָן לִיה אֲבִירוֹת שֶׁהוּא פְּשוט יוֹתֵר. וְאִי קְשִׁיָּא, אִם יוֹצֵאָה בְּנַעֲרוֹת כְּבִגְרוֹת פְּשוט הוּא דְּכִינֵן דִּיעֲדָה שְׁאִינָה יוֹצֵאָה אֲלֵא בְּגִט דְּאִשְׁתּוֹ גְּמוּרָה הִיא: וְיִצְאָה חֲנָם. אֵלּוּ זְמֵי נַעֲרוֹת, אֵין כֶּסֶף אֵלּוּ זְמֵי בְּגֵרוֹת. וְצִרְיָא, דְּאִי לֹא כְּתִיב אֲלֵא חַד קְרָא, הִנֵּה מוֹקְמִינָן לִיה אֲבִירוֹת שֶׁהוּא פְּשוט יוֹתֵר. וְאִי קְשִׁיָּא, אִם יוֹצֵאָה בְּנַעֲרוֹת כְּבִגְרוֹת
מאי בעיא גביה. ובריש קידושין (ה) מסיק דלא נצרכה אלא לכנגד דאילונית, שאין לה סימני נערות, דיוצאה בימי בגרות: תורה יב
(יב) מִכָּה אִישׁ וְמֵת. פִּירֵשׁ רִשׁ"י דַּקְרָא הִכָּא דְּמִכָּה אִישׁ וּקְרָא דְּאִישׁ כִּי יִכֶּה (ויקרא כד ז) [צִרְיָא]. וּקְרָא דְּבִסְמוּךְ
וכי יזיד לא צריף למיכתב (מכה) כלל. ומיהו יש לומר דאי לא כתיב אלא הגי תרי קראי הנה אמינא דיוקא איש שהרג, אכל אשה וטומטום ואנדרוגינוס לא. והכי פירש רש"י גבי וגנב איש (פסוק טו): תורה יג

שוגג, "להרגו בערמה" ולא שלית בית-דין, והרופא והרודה בנו ותלמידו, שאף-על-פי שהם מזידין, אין מערימין. מעם מזבחי. (סנהדרין צה) אם הנה כהן ורופא לעבד עבודה, תקחנו למות.

כ"י. וכי-יזד. למה נאמר? לפי שנאמר "מכה איש וגו'", שומע אני רופא שהרג ושלית בית-דין שהמית במלקות ארבעים, והאב המכה את בנו, והרב הרודה את תלמידו והשוגג? תלמוד-לומר: "וכי יזד" ולא

טו ודימחי אבויה ואמה אתקטלא יתקטל:

(טו) ומכה אביו ואמו מות יומת: פ

אלא בהכאה שיש בה חבורה. אביו ואמו. או זה או זה. מות יומת. בחנק.

כ"י. ומכה אביו ואמו. (שם פד) לפי שלמדנו על החובל בחברו שהוא בתשלומין ולא במיתה, הצריך לומר על החובל באביו שהוא במיתה, ואינו חיב

טז ודיגובי נפשא מן בני ישראל ויזבנה וישתבח בידה אתקטלא יתקטל:

(טז) וגוב איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת: ז

גלה זה. ונמצא בידו. שראוהו עדים שגנבו ומכרו, ונמצא בכר בידו קדם מכירה (סנהדרין פח). מות יומת. בחנק. כל מיתה האמורה בתורה סתם, חנק היא. והפסיק הענין וכתב: "וגוב איש" בין "מכה אביו ואמו" ל"מקלל אביו ואמו", ונראה לי, הינו פלוגתא, דמר סבר מקשינן הכאה לקללה, ומר סבר לא מקשינן (סנהדרין שם).

כ"י. וגוב איש ומכרו. (מכילתא) למה נאמר? לפי שנאמר: "כי ימצא איש גובב נפש מאחיו". אין לי אלא איש שגנב נפש. אשה, או טמטום, או אנדרוגינוס שגנבו, מנין? תלמוד-לומר: "וגובב איש ומכרו". ולפי שנאמר פאן: "וגובב איש", אין לי אלא גובב איש. גובב אשה, מנין? תלמוד-לומר: (שם) "וגובב נפש". לכך הצרכו שגיהם, מה שחסר זה,

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

אביו וגובב איש מיתתן שנה בחנק, אבל מקלל אביו מיתתו בסקילה, דכתיב בפרשת קדושים (ויקרא כט) אביו ואמו קלל דמיו בו. ואף על גב דלכאורה דמקלל קיל טפי, שהרי מקלל לא עביד מעשה ומכה עביד מעשה, אפילו הכי מקלל בסקילה שהיא חמורה מחנק (סנהדרין מט), דקים לן (קידושין ה) שהוקש כבודו לכבוד המקום, ומקלל שייף גבי השם שהרי יכול הוא לברך השם, ולפיכך גידון בסקילה כמו מברך השם, אבל מכה לא שייף גבי השם ולפיכך מיתתו בחנק.

דעיקר קרא לחובל בחבירו קאחי, אין זה קרוי לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין. ואם תאמר וימנא לן דמכה זה בלא זה חייב, דבשלמא מקלל נפקא לן מדכתיב קרא אביו ואמו סמך הקללה גבי אב, ובמקום אחר כתיב (ויקרא כט) אביו ואמו קלל דסמך הקללה גבי אם, אלא מכה מנלן. ויש לומר דנפקא לן מדכתיב בפרשת אמור אל הכהנים (שם כד כא) ומכה אדם יומת, ופירש רש"י במכה אדם דומיא דמכה בהמה ישלמנה (שם), מה מכה בהמה שלא הרג אף מכה אדם שלא הרגו, וקאמר רחמנא יומת, שמע מינה דבמכה אביו מיירי קרא. וליכא למימר דמיירי במכה אחר ומחיים, ומאי יומת במקומו כמו וגם בעליו יומת (פסוק כט), שהרי כתיב לעיל מיניה (ויקרא כד ט) פאשר יתן מום באדם פן ינתן בו, והיינו ממון, אלמא יומת ממש ובעינין למימר במכה אביו: תורה טז

(טו) ומכה אביו. ואם תאמר אזהרתיה מהיכא, דלא ענש הכתוב אלא אם פן הזהיר, דבשלמא מקלל נפקא לן מונשיא בעמך לא תאר (להלן בב כז), וכתיב (ויקרא טז) לא תקלל חרש, הרי מזהיר על גדול שבשיראל, ועל קטן שבשיראל לומר לך שכל מה שביניהם יהיו בכלל לא תקלל, אלא אזהרה דמכה מהיכא נפקא. ויש לומר מן יסיף להכתו (דברים כה א), שהוא בחובל בחבירו פחות משנה פרוטה, דאילו בשנה פרוטה קם ליה במקומו, דהלכתא כרבי מאיר דאמר דכל היכא דאיכא ממונא ומלקות, ממונא משלם מילקא לא לקי, אבל בפחות משנה פרוטה דליכא ממון לקי משום לא יוסיף (כתובות לב), ואביו לא גרע מאחרים.

ואם תאמר, מנין שהוא אזהרה למכה אביו היאך מלקין על לאו זה, והא הנה ליה לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין ואין לוקין עליו (שבת קנד). ויש לומר דתרי קראי כתיבי (דברים כה א) לא יסיף ופן יסיף. ועוד יש לומר דכין

(יז) וּמִקְלָל אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוֹמָת: ׀

יו וְדִלוּט אָבוּהִי וְאִמָּה אֲתַקְטֵל אִתְּקַטְל:

אֲשֶׁר יִקְלָל, לְהוֹצִיא אֶת הַקֶּטֶן. מוֹת יוֹמָת. בְּסִקְלָה, וְכָל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: "דְּמִי בּוֹ", בְּסִקְלָה, וּבְנִין אֵב לְכֻלָּם: (ויקרא ט) "בְּאֶבֶן יִרְגְּמוּ אוֹתָם דְּמִיהֶם בָּם". וּבְמִקְלָל אָבִיו וְאִמּוֹ נֶאֱמַר: "דְּמִי בּוֹ" (תורת כהנים).

קירושין ל)

כ"י וּמִקְלָל אָבִיו וְאִמּוֹ. לְמָה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר: (ויקרא ט) "אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר יִקְלָל אֶת אָבִיו". אֵין לִי אֵלָּא אִישׁ שֶׁקְלָל אֶת אָבִיו. אֲשֶׁה שֶׁקְלָלָה אֶת אָבִיהָ, מִנֵּיִן? תִּלְמוּד-לוֹמֵר: "וּמִקְלָל אָבִיו וְאִמּוֹ" סֵתָם, בֵּינָם אִישׁ וּבֵינָם אֲשֶׁה. אִם כֵּן, לְמָה נֶאֱמַר: "אִישׁ

(יח) וְכִי-יִרְיֶבֶן אֲנָשִׁים וְהִפְהֵ-אִישׁ אֶת-רַעְיוֹ אוּ בְאֵגְרָף וְלֹא יָמוּת וְנִפְלַל לְמִשְׁכָּב:

יח וְאִישׁ יִנְצֵן וְיִצְוֶן גְּבִרִין וְיִמְחִי גְּבֵר יֵת חֲבֵרָה בְּאֶבְנָא אוּ בְכוּרְמִיזָא וְלֹא יָמוּת וְיִפְלַל לְבוּטְלָן:

וְנִפְלַל לְמִשְׁכָּב. כְּתֻבָּה: "וְיִפְלַל לְבוּטְלָן", לְחֲלִי שֶׁמְבַטְלוּ מִמְּלֹאכֶתוֹ.

כ"י וְכִי-יִרְיֶבֶן אֲנָשִׁים. לְמָה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "עֵינַי תַּחַת עֵינַי", לֹא לְמַדְנֵנו אֵלָּא דְּמִי אֲבִירֵנו, אֲבָל שֶׁבֶת וְרַפּוּי לֹא לְמַדְנֵנו. לְכַף נֶאֱמָרָה פְּרֻשָּׁה זֹו (מכילתא).

(יט) אִם-יִקְוֶם וְהִתְהַלַּךְ בְּחוּץ עַל-מִשְׁעָנָתוֹ הַמִּבֵּה רַק שִׁבְתּוֹ יֵתֵן וְרַפָּא יִרְפָּא: ׀

יט אִם יִקְוֶם וְיִהְיֶה בְּבָרָא עַל בּוּרְיָה וְיִהִי זַבְעָה מִחֵיָא לְחֹדוּ בּוּטְלָנָה יֵתֵן וְנֶאֱמַר אֲסִיָּא יִשְׁלָם:

הַחֲלִי, אִם קָטַע יָדוֹ אוּ רַגְלוֹ, רוֹאִינן בְּטוּל מְלֹאכֶתוֹ מִחֲמַת הַחֲלִי, כְּאֵלוֹ הוּא שׁוֹמֵר קְשׁוּאִינָא, שְׁהָרִי אֶף לְאַחַר הַחֲלִי אֵינוֹ רְאוּי לְמְלֹאכֶת יָד וְרַגְלָא, וְהוּא כְּבָר נִתֵּן לוֹ מִחֲמַת נְזֻקוֹ דְּמִי יָדוֹ וְרַגְלוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "יָד תַּחַת יָד, רַגְלָא תַּחַת רַגְלָא". וְרַפָּא יִרְפָּא. כְּתֻבָּה: "יִשְׁלָם שְׁכָר הַרוֹפֵא (בבא קמא פה).

כ"י עַל מִשְׁעָנָתוֹ. עַל בְּרִיּוֹ וְכַחוֹ (מכילתא). וְנִקְהָה הַמִּבֵּה. וְכִי תַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁיִּהְיֶה זֶה שְׁלֹא הֵרָג? אֵלָּא לְמַדְדָּךְ כְּאֵן שֶׁחֹבְשִׁים אוֹתוֹ עַד שֶׁנֶּרְאָה אִם יִתְרַפָּא זֶה, וְכֵן מִשְׁמַעוֹ: כְּשֶׁקָּם זֶה וְהוֹלֵךְ עַל מִשְׁעָנָתוֹ, אִזּוֹ "וְנִקְהָה הַמִּבֵּה", אֲבָל עַד שְׁלֹא יָקוּם זֶה, לֹא נִקְהָה הַמִּבֵּה. רַק שִׁבְתּוֹ. בְּטוּל מְלֹאכֶתוֹ מִחֲמַת

~ יום שני כ"ו שבט ~

(כ) וְכִי-יִפְהֵ אִישׁ אֶת-עַבְדּוֹ אוּ אֶת-אִמָּתוֹ בְּשִׁבְטֵי וְיָמָת תַּחַת יָדוֹ נָקָם יִנָּקֶם:

כ וְאִישׁ יִמְחִי גְּבֵר יֵת עֲבָדָה אוּ יֵת אִמָּתָה בְּשִׁלְטָן וְיָמוּת תַּחַת יָדָה אֲתִדְנָא יִתְדֵן:

יָדוֹ וְשֶׁהָה מַעַת לְעַת, פְּטוּר. בְּשִׁבְטֵי. כְּשִׁישׁ בּוֹ כְּדִי לְהַמִּית, הַכְּתוּב מְדַבֵּר. אוּ אֵינוֹ אֵלָּא אֲפִלוֹ אֵין בּוֹ כְּדִי לְהַמִּית? תִּלְמוּד-לוֹמֵר בְּיִשְׂרָאֵל: (במדבר לה) "וְאִם בְּאֶבֶן יָד אֲשֶׁר יָמוּת בָּהּ (אוּ בְכָלֵי עֵץ יָד אֲשֶׁר יָמוּת בּוֹ, גֵּרֶסֶת רַאִים) הַפְּהוּ". וְהֵלֵא דְּכָרִים קַל-וְחֹמֵר: וְהָה יִשְׂרָאֵל חֲמוּר, אֵין חֵיב עֲלָיו אֵלָּא-אִם-כֵּן הַפְּהוּ בְּדָבָר שִׁישׁ בּוֹ כְּדִי

כ"י וְכִי-יִפְהֵ אִישׁ אֶת-עַבְדּוֹ אוּ אֶת-אִמָּתוֹ. בְּעַבְדֵי כְּנַעֲנִי, הַכְּתוּב מְדַבֵּר. אוּ אֵינוֹ אֵלָּא בְּעַבְרִי? תִּלְמוּד-לוֹמֵר: "כִּי כֶסֶף הוּא". מַה כֶּסֶף קִנּוּי לוֹ עוֹלָמִית, אֶף עַבְדֵי הַקִּנּוּי לוֹ עוֹלָמִית. וְהָרִי הָיָה בְּכָלֵל "מִבֵּה אִישׁ יָמָת"? אֵלָּא כְּאֵ הַכְּתוּב וְהוֹצִיאֵנו מִן הַכָּלֵל לְהִיּוֹת נִדּוֹן בְּדִין "יוֹם אוּ יוֹמִים", שֶׁאִם לֹא מֵת תַּחַת

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

לומר דהא כתיב במקום אחר (ובדברים כד ט) כי ימצא איש גנב נפש מאֲחֵיו: תורה יז

לפי שעל ידי שנגנב בנצרותו אינו מכיר אביו ואמו, ומקלל אותם ומכה אותם. אף צריך עיון על דכתיב הכא איש, דמשמע גדול ולא קטן, יש

גבי שם, אין לחלק בין מקלל מחיים למקלל לאחר מיתה. ועוד יש לומר ליתן טעם אמאי דכתיב וגונב איש בין מכה ומקלל,

לְהִמִּית וְעַל אֲבָר שֶׁהוּא כְּדִי לְמוֹת בְּהֶכְאָה זו - עֶבֶד
הַקָּל, לֹא כָּל-שֹׁכֵן. נָקָם וְנָקָם • (סנהדרין עא) מִיַּת סִיף,
וְכִי יִנְצוּ אֲנָשִׁים • (מכילתא)

(כא) אֵךְ אִם-יּוֹם אוֹ יוֹמִים יַעֲמֵד לֹא יִקָּם כִּי כֶסֶף
הוּא: ׀

כִּי יִנְצוּ אֲנָשִׁים • (מכילתא) לֹא יִקָּם כִּי כֶסֶף הוּא • הָא אַחַר שֶׁהִכְהוּ,
עַל יוֹם אֶחָד הוּא פְּטוּר, עַל יוֹמִים לֹא כָּל-שֹׁכֵן?
אֲלֹא יוֹם שֶׁהוּא כְּיוֹמִים, וְאִי זֶה? - זֶה מַעַת לַעַת

(כב) וְכִי-יִנְצוּ אֲנָשִׁים וְנִגְפוּ אִשָּׁה הִרְהוּ וַיִּצְאוּ יְלָדֶיהָ
וְלֹא יִהְיֶה אֶסוֹן עָנוּשׁ יַעֲנֹשׁ בְּאִשֶּׁר יִשִּׁית עָלָיו בְּעַל
הָאִשָּׁה וְנָתַן בְּפָלְלִים:

כִּי יִנְצוּ אֲנָשִׁים • (מכילתא) זֶה עִם זֶה, וְנִתְפָּוּן
לְהַכּוֹת אֶת חֲבֵרוֹ וְהִכָּה אֶת הָאִשָּׁה. וְנִגְפוּ • אִין
'נְגִיפָה' אֲלֹא לְשׁוֹן דְּחִיפָה וְהֶכְאָה, כְּמוֹ: (תהלים צא) 'פֶּן
תִּגַּף בְּאֶבֶן רִגְלֶךָ', (ירמיה יא) 'וּבִטְרָם יִתְנַגְפוּ רִגְלֵיכֶם',
(ישעיה ח) 'וּלְאֶבֶן נִגְף'. וְלֹא יִהְיֶה אֶסוֹן • בְּאִשָּׁה.
עָנוּשׁ יַעֲנֹשׁ • לְשִׁלֵּם דְּמֵי וְלָדוֹת לְבַעַל. שְׁמִין אוֹתָהּ

(כג) וְאִם-אֶסוֹן יִהְיֶה וְנִתְתָּה נַפְשׁ תַּחַת נַפְשׁ:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

וְאִתְּמַר בְּמִכִּילְתָּא, אִם אִתָּה אוֹמֵר כֵּן
אִתָּה מַעֲנִישׁוּ מִן הַדִּין. וְיָמָּה רָצָה
לוֹמַר, אֲדַרְבָּה מִקַּל-וְחֹמֶר זֶה אָנֹכִי
בְּאִין לְהַקָּל עֲלוֹי. וְיֵשׁ לוֹמַר דְּמִשְׁבַּחַתְךָ
לֶה חוֹמְרָא בְּרוּדָךְ, דְּקִים לָן דְּרוּדָךְ
שְׂרָדָךְ אַחַר חֲבִירוֹ לְהַרְגוֹ (בדעתו)
[מוֹתָר] לְהַצִּילוֹ בְּנַפְשׁוֹ שֶׁל רוּדָךְ, וְזֶה
הָאֲדוֹן הִיָּה רוּדָךְ אַחַר עֶבְדֹּךְ לְהַרְגוֹ
בְּשִׁבְטֵךְ שְׂאִין בּוֹ כְּדִי לְהִמִּית וּבָא
יִשְׂרָאֵל אַחַר וְהָרַג הָאֲדוֹן לְהַצִּיל
הָעֶבֶד, וְכִינֵן דְּאָמַר מִדִּין זֶה שְׂאִין
הָאֲדוֹן חֲטִיב לְפִי שְׂאִין בָּהּ כְּדִי
לְהִמִּית, נִמְצָא שֶׁזֶה הַיִּשְׂרָאֵל שֶׁהָרַג
הָאֲדוֹן חֲטִיב, מִיָּתָה, נִמְצָא שְׂאִיתָה
מִחֲטִיבוֹ וּמַעֲנִישׁוּ מִן הַדִּין. מהר"י
צַחֲקֵי מִפְּטוּב"ן ז"ל: תורה כב

כְּלָלִיָּה מִיָּגִיָּה, מִכָּל-מָקוֹם מִן הַדְּבָר
הַחֲדָשׁ הַכֹּל מוֹדִים דְּאֵךְ כְּלָלִיָּה לֹא
גָּמַר מִיָּגִיָּה. וְאִם תֹּאמַר, לְמֵאן דְּאָמַר
לֹא אִיהוּ גָּמַר מִכְּלָלִיָּה וְלֹא כְּלָלִיָּה גָּמַר
מִיָּגִיָּה שְׂאָר דְּבָרִים, אִם כֵּן מִנָּא לָן
שְׂרוּצַח שֶׁהָרַג אֶת יִשְׂרָאֵל בְּסִיף, מִנְקָם
יִקָּם דְּהָבָא [דְּ]כְתִיב גְּבִי עֶבֶד לֹא לִיָּךְ.
יֵשׁ לוֹמַר, דְּנִפְקָא לִיָּה מִשְׁפָּךְ דִּם הָאָדָם
בְּאָדָם דְּמוֹ יִשְׁפָּךְ [בְּרֵאשִׁית טו], וְשִׁפְכֵיכוֹת
דִּם אִינָה אֲלֹא בְּסִיף. אִי נְמִי, וְאִתָּה
תְּבַעַר (דברים כא ט) כְּדִמְסִיק בְּכַתוּבוֹת
אֵלוֹ נְעוּרוֹת (זל):
אֲלֹא אִי קָשְׁיָא הָא קָשְׁיָא, הִיכִי מְצִי
לִיָּךְ דְּבִשְׁבַט רוּצָה לוֹמַר שֵׁישׁ בּוֹ כְּדִי
לְהִמִּית [דְּ]לְפִינָן] מִיִּשְׂרָאֵל כְּדִפְרִישׁ,
וְהִלֵּא הַכֹּל מוֹדִים דְּאִיהוּ לֹא גָּמַר
מִכְּלָלִיָּה. וְיֵשׁ לוֹמַר דְּמִכְּסֵי קַל-וְחֹמֶר
מִיָּהָ גָּמַר, וְלִכְּךָ נִקְטַר רַשִׁי לְשׁוֹן זֶה,
וְהִלֵּא דְּבָרִים קַל וְחֹמֶר, וְיָמָּה יִשְׂרָאֵל
חֲמוּר אִינֵן חֲטִיב אֲלֹא בְּדָבָר שֵׁישׁ בּוֹ
כְּדִי לְהִמִּית, עֶבֶד הַקָּל לֹא כָּל-שֹׁכֵן.

(כא) אֵךְ אִם יוֹם אוֹ יוֹמִים. פִּירֵשׁ
רַשִׁי (פסוק ב) וְהָרִי הוּא בְּכָל מִכָּה
אִישׁ וְמַת (פסוק יב), אֲלֹא בָּא הַכְּתוּב
וְהוֹצִיאֵנוּ מִן הַקָּל לְהִיּוֹת נִידוֹן בְּדִין
יוֹמִים. וְאִי קָשְׁיָא, אִמָּאִי לֹא אֶמְרִינָן
זֶה הִיָּה בְּכָל וְיִצָּא מִן הַקָּל לְלַמֵּד,
לֹא לְלַמֵּד עַל עֲצָמוֹ יִצָּא אֲלֹא לְלַמֵּד
עַל הַקָּל כְּלוּ יִצָּא (בריתא רדבי יִשְׁמַעֲלֵל
ריש תרס), וְנִימָא שְׂאִפִּילוֹ יִשְׂרָאֵל נִידוֹן
בְּדִין יוֹם אוֹ יוֹמִים. וְיֵשׁ לוֹמַר דְּאֲרַבְרָבָה
דְּבָר שֶׁהִיָּה בְּכָל וְיִצָּא לִידוֹן בְּדָבָר
חֲדָשׁ הוּא זֶה שְׂאִי אִתָּה כּוֹל לְהַחֲזִירוֹ
לְכָלְלוֹ (שם):
וְאִם תֹּאמַר הַנִּיחָא לְמֵאן דְּאָמַר (ובחס
מט.) דְּבָר שֶׁהִיָּה בְּכָל וְיִצָּא לִידוֹן
בְּדָבָר חֲדָשׁ לֹא אִיהוּ גָּמַר מִכְּלָלִיָּה
וְלֹא כְּלָלִיָּה גָּמַר מִיָּגִיָּה, אֲלֹא לְמֵאן
דְּאָמַר כְּלָלִיָּה גָּמַר מִיָּגִיָּה מֵאִי אִיכָּא
לְמִימַר, מִהָּא אִם כֵּן גִּילְיָךְ מִיָּגִיָּה
יִשְׂרָאֵל לִידוֹן יוֹם אוֹ יוֹמִים. יֵשׁ לוֹמַר
(בהני) [דְּ]נְהִי [דְּ]מִשְׂאָר דְּבָרִים גָּמַר

ממש, שהמתפונן להרג את זה והרג את זה, פטור ממיתה ומשלם לירושיו דמיו כמו שהיה נמכר בשוק.

כ"י • ואם אסון יהיה • באשה. ונתתה נפש תחת נפש • (סנהדרין עט) רבותינו חולקין בדבר: יש אומרים "נפש" ממש, ויש אומרים קמון, אבל לא "נפש"

כד עינא חלף עינא שניא חלף שניא ידא חלף ידא רגלא חלף רגלא: **תחת רגל:**

כ"י • עין תחת עין • סמא עין חברו, נותן לו דמי עינו כמה שפחתו דמיו למכר בשוק, וכן כלם. ולא נטילת אבר ממש, כמו שדרשו רבותינו בפרק "החובל" (בבא קמא פד).

כה כנאה חלף כנאה פדעא חלף פדעא משקופי חלף משקופי: **תחת כנף פצע חבורה תחת חבורה: ם**

פוטרין אותו מן הצער, לומר: הואיל וקנה ידו, יש עליו לחתכה בכל מה שירצה, אלא אומרים: יש לו לחתכה בסם, שאינו מצטער כל כך, וזה חתכה בכרזל וצערו. חבורה • היא מכה שהדם נצרך בה ואינו יוצא, אלא שמאדים הפשר כנגדו. לשון "חבורה", טק"א בלע"ז, כמו (ירמיה יג) "ונמר חבברתי". ותרגומו "משקופי", לשון חבטה, בטור"א בלע"ז, וכן "שדופת קדים" שקיפן קדום, חבוטות ברות. וכן "על המשקוף", על שם שהדלת נוקש עליו.

כ"י • כנף תחת כנף • מכות אש. ועד עכשו דבר בחבלה שיש בה פחת דמים, ועכשו בשאין בה פחת דמים אלא צער, כגון כנאו בשפוד על צפרניו, אומדים כמה אדם פיוצא בזה רוצה לטל, להיות מצטער כך. פצע • היא מכה המוציאה דם שפצע את בשרו, נפרדו"ר בלע"ז. הכל לפי מה שהוא: אם יש בו פחת דמים, נותן נזק, ואם נפל למשכב, נותן שבת, ורפוי, ובש"ת וצער. ומקרא זה יתר הוא. וב"חובל" דרשוהו רבותינו לחיב על הצער אפלו במקום נזק, שאף-על-פי שנותן לו דמי ידו, אין

כו וארי ימחי גבר ית עינא דעבדה או ית עינא דאמתה ויחבלנה לבר חורין ופטרינה חלף עינה: **אמתו וכי-יכה איש את-עין עבדו או-את-עין וישחתה לחפשי ישלחנו תחת עינו:**

ש'ן ועין? שאם נאמר "עין" ולא נאמר "שן", הייתי אומר: מה עין שנכרא עמו, אף כל שנכרא עמו, והרי שן לא נכרא עמו. ואם נאמר "שן" ולא נאמר "עין", הייתי אומר אפלו שן תינוק שיש לה חליפין, לכך נאמר "עין".

כ"י • את עין עבדו • כנעני, אבל עברי אינו יוצא בשן ועין, כמו שאמרנו אצל "לא תצא כצאת העבדים". תחת עינו • (מכילתא) וכן בעשרים וארבעה ראשי אברים: אצבעות הידים והרגלים, ושתי אזנים, והחטם וראש הגויה שהוא גיד האמה. ולמה נאמר

כו ואם שניא דעבדה או שניא דאמתה נפל לבר חורין ופטרינה חלף שנה: **ואם-שן עבדו או-שן אמתו יפיל לחפשי ישלחנו תחת שנו: פ**

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

פדיון נפשו. ולתנא דבי חזקיהו דסבר פרק קמא דבבא קמא (לה) דפטור אפילו ממון מתפרש קרא הכי, ואם אסון יהיה, ונתפונן לאשה עצמה, ונתת נפש תחת נפש. ותימה, מה חידוש יש בזה, דכיון דנתפונן לאשה דנהרג. ולי נראה דסלקא דעתך אמינא, דכיון דלא אתעבידא מחשבתו, שהרי עיקר פונתו היתה להרוג את חברו, לא ליחייב, קא משמע לן: תורה כד (כז) לחפשי ישלחנו. מדרש (ראה ילקוט רמז שלט), ולכך יוצא עבד כנעני

בשן ועין, אמר הקדוש-ברוך-הוא: חס ראה ערות אביו והגיד לאחיו בפיו לפיכך נתקלל להיות עבד לאחיו, וזה לקח בדבר שקללל בעיניו או בשניו לפיכך יצא בהן לחירות: תורה כח

וְכִי־יִגַח שׁוֹר אֶת־אִישׁ אוֹ אֶת־אִשָּׁה וְמָת סָקוּל יִסְקַל הַשׁוֹר וְלֹא יֵאָכַל אֶת־בְּשָׂרוֹ וְיַעַל הַשׁוֹר נָקִי: (כח) וְכִי־יִגַח שׁוֹר אֶת־אִישׁ אוֹ אֶת־אִשָּׁה וְמָת סָקוּל יִסְקַל הַשׁוֹר וְלֹא יֵאָכַל אֶת־בְּשָׂרוֹ וְיַעַל הַשׁוֹר נָקִי: כח וְכִי־יִגַח שׁוֹר אֶת־אִישׁ אוֹ אֶת־אִשָּׁה וְמָת סָקוּל יִסְקַל הַשׁוֹר וְלֹא יֵאָכַל אֶת־בְּשָׂרוֹ וְיַעַל הַשׁוֹר נָקִי: וְיָמֹת אֶת־תְּרֵמָא יִתְרַגַּם תּוֹרָא וְלֹא יִתְאָכַל יֵת בְּסֵרָה וּמְרָה דְתּוֹרָא יְהִי זָפָה:

בְּאֲכִילָהּ. (בבא קמא מא) בַּהֲנָאָה מִנֵּן? תִּלְמוּד־לוֹמֵר: "וְיַעַל הַשׁוֹר נָקִי". כְּאַדָּם הָאוֹמֵר לְחִבְרוֹ: יֵצֵא פְלוֹנִי נָקִי מִנְכַּסְיוֹ וְאִין לוֹ בְּהֵם הַנָּאָה שָׁל פְּלוֹם, זֶהוּ מִדְרָשׁוֹ. וּפְשׁוּטוֹ כְּמִשְׁמַעוֹ, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בַּמּוֹעֵד: "וְגַם־בְּעֲלֵיו וְיָמַת", הַצֵּרֶף לֹמֵר בְּתָם: "וְיַעַל הַשׁוֹר נָקִי".

כ"ו • וְכִי־יִגַח שׁוֹר • (בבא קמא כד) אֶחָד שׁוֹר וְאֶחָד כָּל בְּהֵמָה וְחִיָּה וְעוֹף, אֲלֹא שֶׁדָּבָר הַכְּתוּב בְּהֵנָה. וְלֹא יֵאָכַל אֶת בְּשָׂרוֹ • (פסחים כא) מִמִּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר: "סָקוּל יִסְקַל הַשׁוֹר", אִינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא נִבְלָה, וְנִבְלָה אֲסוּרָה בְּאֲכִילָהּ? אֲלֹא מֵה תִּלְמוּד־לוֹמֵר: "וְלֹא יֵאָכַל אֶת בְּשָׂרוֹ"? שֶׁאֲפִלוֹ שֶׁחֲטוּ לְאַחַר שֶׁנִּגְמַר דִּינּוֹ, אֲסוּר

~ נקודות משיחות קודש ~

גם ההנהגה בא מ"דבר הכתוב

אף בדרך כלל כאשר "עולם כמנהגו נוהג", עלול האדם לחשב שאין דרכי הטבע מגיעים מכח הבורא, אלא כף הוא דרכם וטבעם של הנבראים, והעולם מתנהג מעצמו ח"ו. ועל זה בא הפלל – "דבר הכתוב בהנהגה". שגם ה"הנהגה", דקאי על ההנהגה הרגילה מדי יום ביומו, אין זה מעצמו ח"ו, כי אם מכח "דבר הכתוב", שהוא דבר ה' המסמיה ומקיים את כל הנבראים ומנהיגם כרצונו. (ע"פ לקו"ש ח"ו עמ' 141 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

וְכִי־יִגַח שׁוֹר אֶחָד שׁוֹר וְאֶחָד כָּל בְּהֵמָה חִיָּה וְעוֹף, אֲלֹא שֶׁדָּבָר הַכְּתוּב בְּהֵנָה (כא, כח. ובפרש"י) יֵשׁ לְפָרֵשׁ כָּל־זֶה "דָּבָר הַכְּתוּב בְּהֵנָה" (שְׁמַבִּיאוֹ רַש"י בְּפָרֻשְׁתָּנוּ עוֹד כְּמָה פְּעָמִים (כב, יז. שם, כא. שם, ל) בְּדֶרֶךְ הַדְּרוֹשׁ וְהַרְמָז: כְּאֲשֶׁר מִתְרַחֵשׁ בְּעוֹלָם מֵאַרְעַ שֶׁהוּא נִגְדַּד הַטֵּבַע וְיוֹצֵא מִגְּדַר הַרְגִיל, אֲזִי נִכָּר לְכָל שׁ"מֵמֵאת ה' הִיִּתָּה זֹאת" וְאִין זֶה "מִקְרָה" חֲסִי־שְׁלוֹם.

וְאִם שׁוֹר נִגַּח הוּא מִתְמַלְּ שֶׁלְשָׁם וְהוֹעֵד בְּעֲלֵיו וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ וְהַמִּית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשׁוֹר יִסְקַל וְגַם־בְּעֲלֵיו יוֹמַת: (כט) וְאִם שׁוֹר נִגַּח הוּא מִתְמַלְּ שֶׁלְשָׁם וְהוֹעֵד בְּעֲלֵיו וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ וְהַמִּית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשׁוֹר יִסְקַל וְגַם־בְּעֲלֵיו יוֹמַת:

כ"ז • מִתְמַלְּ שֶׁלְשָׁם • הָרִי שֶׁלֹּשׁ נְגִיחוֹת (מכילתא). וְהוֹעֵד בְּעֲלֵיו • (ב"ק כג) לְשׁוֹן הַתְּרָאָה בְּעֵדִים, כְּמוֹ: (בראשית מג) "הָעֵד הָעֵיד בְּנֹו הָאִישׁ". וְהַמִּית אִישׁ וְגו' • לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יִגַּח", אִין לִי אֲלֹא שֶׁהַמִּיתוֹ

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

המועד עד נגיחה רביעית לא מחייב, משמע דכולי עלמא מודי בה, אלא בהא פליגי אבני ורבא, דאבני מפיק כל הארבעה נגיחות מקרא גופיה, ורבא לא מפיק מקרא אלא שלש. ואי קשיא מאי נפקא מיניה, ואומר הרב עזרא הנביא ו"ל דנפקא מיניה, דאבני דארבע נגיחות מקרא גופיה, לא מחייב אליבא דרבי יהודה אלא אם כן היתה הנגיחה הרביעית ביום אחד לבדה אחר שלש נגיחות, ולרבא אפילו היתה הנגיחה רביעית

כמו שנשחט קודם גמר דינו, דקים לן דמותה בשחיטה: תורה כט (כט) וְאִם שׁוֹר נִגַּח הוּא. בְּכַבָּא קָמָא פָּרַק כִּיצַד תְּרַגַּל (בב) פְּלִיגֵי אַבְיֵי וְרַבָּא, אַבְיֵי אָמַר תְּמוּל חַד, מִתְמוּל תְּרִי, שֶׁלְשׁוֹם תֵּלַת, וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ אֶתְא לְנִגְיַחָה רְבִיעִית, וְרַבָּא אָמַר תְּמוּל מִתְמוּל חַד, שֶׁלְשׁוֹם תְּרִי, וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ הָרִי כָּאן נְגִיחָה חֲיִיב, וְעַל כֵּן רַחֲוֵיב חֲיִיב רוּצָה־לוֹמֵר כְּשִׁינַח נְגִיחָה רְבִיעִית, כְּדָאֲמַרְיֵנן בְּפִרְק הַזֹּקֵת הַבְּתִים (ב"ב כח) (אימא) [אי מה] שׁוֹר

סקול יסקל השור. פירש רש"י, ממשמע שנאמר סקול יסקל השור איני יודע ולא יאכל, דנבילה היא ונבילה אסורה באכילה, אלא מלמד שאם שחטו לאחר שנגמר דינו שאסור באכילה. ואם תאמר אימא דלא יאכל אתא לכן פקועה דניתר בשחיטת אמו (חולין עד), ואתא האי קרא למימר דאם אותו בן פקועה נגח ונסקל שאף על פי שאינו נבילה יזה אסור. ויש לומר כיון דבן פקועה ניתר בלא שחיטה, אם בן הנה ליה

יִמַת הַמִּכָּה, רוֹצֵחַ הוּא", עַל רִצְיַחַתוֹ אֶתְּהּ הוֹרְגוּ וְאִי אֶתְּהּ הוֹרְגוּ עַל רִצְיַחַת שׁוֹרוֹ (סנהדרין לג) •

בַּנְּגִיחָהּ. הֵמִיתוּ בַּנְּשִׁיכָה, דְּחִיפָה וּבְעִיטָה, מִנֵּינָ? תַלְמוּד-לוֹמֵר: "וְהֵמִית". וְגַם בְּעֵלְיוֹ יוֹמַת • בִּידֵי שָׁמַיִם. יְכוּל בִּידֵי אָדָם? תַלְמוּד-לוֹמֵר: (במדבר לה) "מוֹת

~ נקודות משיחות קודש ~

מיתת השור - דיני נפשות?

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף הַסְּבֵרָה בְּזֶה:

דְּהַגָּה בְּטַעַם חַיִּיב הַמֵּיתָה לְבַעֲלִים בַּנְּגִיחַת שׁוֹרוֹ, הִיָּה אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ שֶׁהוּא מִטַּעַם שְׁלֵא שְׁמַר שׁוֹרוֹ כְּכַבְעִי, וְאִז "הַשׁוֹר יִסְקַל" מִשׁוּם שֶׁהִזִּיק, וְזֶה שֶׁהַבְּעָלִים יוֹמַת הוּא מִטַּעַם שְׁלֵא שְׁמַר שׁוֹרוֹ. וְלִפִּי זֶה, דִּין הַשׁוֹר וְדִין הַבְּעָלִים הֵם שְׁנֵי דְבָרִים נִפְרָדִים.

אָבֵל יוֹתֵר נִרְאֶה לוֹמֵר שֶׁטַּעַם חַיִּיב הַמֵּיתָה לְבַעֲלִים הוּא, דְּמַבְיִין שֶׁהַשׁוֹר הוּא מִמּוֹן בְּעָלִים, הֵנָּה לִיָּה כְּנִדָּא אֲרִיכְתָא שֶׁל הַבְּעָלִים, וּכְאֵלוֹ שֶׁהַבְּעָלִים בַּעֲצָמוֹ הִזִּיק. וְלִפִּי זֶה, בְּדִין הַשׁוֹר נִכְלָל גַּם דִּינֵי נַפְשׁוֹת, דְּשִׁנְיָהֶם חֲטָאוּ בְּאוֹתָהּ פְּעֵלָה וְאִין שִׁדְּ לְהַפְרִיד בְּדִין שְׁלֵהֶם.

(ע"פ לקו"ש ח"ו עמ' 329 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

וְאִם שׁוֹר נִגַּח הוּא מִתְמַל שְׁלֵשׁם וְהוּעַד בְּבַעֲלֵיו . . הַשׁוֹר יִסְקַל וְגַם-בְּעֵלְיוֹ יוֹמַת: (כא, כט)

"שׁוֹר הַנִּסְקַל, בְּעֵשְׂרִים וּשְׁלוֹשָׁה, שְׁנֵאמַר הַשׁוֹר יִסְקַל וְגַם בְּעֵלְיוֹ יוֹמַת, כְּמֵיתַת בְּעָלִים כִּף מֵיתַת הַשׁוֹר" (סנהדרין ב, א).

וְקִשָּׁה אִיף לְמַדִּים דִּין מֵיתַת הַשׁוֹר מִדִּין מֵיתַת הַבְּעָלִים, וְהָרִי אִין לְמַדִּים דִּינֵי מִמוֹנוֹת מִדִּינֵי נַפְשׁוֹת?

וְיֵשׁ לוֹמֵר בְּפִשְׁטוּת שֶׁיֵּשׁ בְּזֶה גַּם דִּינֵי נַפְשׁוֹת:

מֵאַחַר שֶׁהַתּוֹרָה כְּלָלָה אוֹתָם כְּאַחַד, "הַשׁוֹר יִסְקַל וְגַם בְּעֵלְיוֹ יוֹמַת" - הֵינּוּ שֶׁשְׂדֵּדָנִים עַל הַשׁוֹר אִין זֶה רַק דִּינֵי מִמוֹנוֹת כִּי-אִם גַּם דִּינֵי נַפְשׁוֹת, כִּי בְּזֶה נִכְלָל דִּין הַבְּעָלִים - "וְגַם בְּעֵלְיוֹ יוֹמַת" (בִּידֵי שָׁמַיִם), וְאִם-כֵּן שְׁפִיר הָרִי דִּינֵי נַפְשׁוֹת.

ל אִם מִמּוֹן יִשׁוּן עֲלוּהֵי וְיִתֵּן פּוֹדֵקָן נַפְשָׁה כָּל דִּישׁוּן עֲלוּהֵי:

(ל) אִם-כֹּפֵר יוֹשֵׁת עָלָיו וְנָתַן פְּדוּן נַפְשׁוֹ כָּל אֲשֶׁר-יוֹשֵׁת עָלָיו:

נַפְשׁוֹ • דְּמֵי נַזְק, דְּבָרֵי רַבִּי יִשְׁמַעֲאֵל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: דְּמֵי מִזִּיק (בבא קמא כז) •

כִּי-אִם כֹּפֵר יוֹשֵׁת עָלָיו • "אִם" זֶה אִינוּ תְלוּי, וְהָרִי הוּא כְּמוֹ "אִם כֹּסֵף תְּלוּהָ", לְשׁוֹן אֲשֶׁר זֶה מִשְׁפָּטוֹ, שֶׁיִּשְׁתִּיתוּ עָלָיו בֵּית-דִּין כֹּפֵר. וְנָתַן פְּדוּן

לֹא אוֹ לְכַר יִשְׂרָאֵל נִגַּח תּוֹרָא אוֹ לְבַת יִשְׂרָאֵל נִגַּח כְּדִינָא הִדִּין יִתְעַבֵּד לָהּ:

(לא) אוֹ-בֵן יִגַּח אוֹ-בַת יִגַּח כְּמִשְׁפָּט הַזֶּה יַעֲשֶׂה לוֹ:

אִינוּ חֲזַב אֶלָּא עַל הַגְּדוּלִים? תַלְמוּד-לוֹמֵר: "אוֹ-בֵן יִגַּח וְגו'...", לְחַיֵּב עַל הַקְּטַנִּים בְּגְדוּלִים (מכילתא) •

כִּי-אִם אוֹ-בֵן יִגַּח • בֵּן שֶׁהוּא קָטָן. אוֹ בַת • שֶׁהִיא קְטַנָּה. לְפִי שְׁנֵאמַר: "וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה", יְכוּל

לֹב אִם לְעַבְדָּא נִגַּח תּוֹרָא אוֹ לְאַמְתָּא כֹּסֵף תְּלָתִין סְלֵעִין יִתֵּן לְדַבּוּנָהּ וְתוֹרָא יִתְרַגַּם:

(לב) אִם-עַבְדָּא יִגַּח הַשׁוֹר אוֹ אִמָּה כֹּסֵף וְשְׁלִשִׁים שְׁקָלִים יִתֵּן לְאֹדוּנָיו וְהַשׁוֹר יִסְקַל: ס

אֲרַבְעָה זְהוּבִים, שְׁהֵם חֲצֵי אוּנְקִיא לְמִשְׁקַל הַיִּשָּׁר שֶׁל קְלוּנִי"א.

כִּי-אִם אִם-עַבְדָּא אוֹ אִמָּה • כְּנַעֲנִיִּים (מכילתא) • שְׁלִשִׁים שְׁקָלִים יִתֵּן • גְּזוּרַת הַכְּתוּב הִיא, בֵּין שֶׁהוּא שׁוֹה אֶלְף זוּז, בֵּין שֶׁאִינוּ שׁוֹה אֶלָּא דִינָר, וְהַשְׁקָל מִשְׁקָלוֹ

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

כְּיוֹם שְׁנִגְחָהּ הַשְּׁלִישִׁית מַחֲיִיב: (לב) שְׁלִשִׁים שְׁקָלִים. גְּזוּרַת הַכְּתוּב עַבְדָּא עַבְדִּים יִהְיֶה לְאַחֲיוֹ, 'יִהְיֶה' תּוֹרָה ל תּוֹרָה וּמִכָּאן רָמַז דְּכַתִּיב (בראשית ט כח) בְּגִימַטְרִיא שְׁלִשִׁים: תּוֹרָה לַג

(ג) וְכִי־יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אֹרְזֵי־בַר וְלֹא יִכְרֶה גֹב אוֹ אֲרֵי יִכְרֶה גֹב וְלֹא יִכְסֶּנּוּ וְיִפְלֵ תַמָּן תּוֹרָא אוֹ חֲמֹרָא: **יִכְסֶּנּוּ וְנִפְלֵ־שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ חֲמֹר:**

מקום שְׁנֵאמַר: "שור וחמור", אנו למדין אותו "שור" "שור" משבת, שְׁנֵאמַר: "למען ינוח שורך וחמורך", מה להלן כל בהמה וְחֵיהָ כְּשׁוֹר, שְׁהָרִי נֵאמַר בְּמָקוֹם אחר "וכל בהמתך", אף כאן כל בהמה וְחֵיהָ כְּשׁוֹר. וְלֹא נֵאמַר: "שור" וְ"חמור", אֶלָּא "שור" וְלֹא אָדָם, "חמור" וְלֹא פְלִים (כבא קמא נב).

כ"ו וְכִי־יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר • שְׁהִיָּה מְכֶסֶה וְגִלְהִי. אוֹ פִי יִכְרֶה • לְמָה נֵאמַר? אִם עַל הַפְתִּיחָה חֵיב, עַל הַכְרִיָּה לֹא כֹל־שָׁפֵן? אֶלָּא לְהִבְיָא כּוֹרָה אַחַר כּוֹרָה שְׁהוּא חֵיב (כבא קמא נא). וְלֹא יִכְסֶּנּוּ • הָא אִם כְּסָהוּ, כְּשׁוֹר, וּבְחֹפְרֵי בְרִשׁוֹת הַרְבִּים דְּבַר הַכְּתוּב (שם נח). שׁוֹר אוֹ חֲמֹר • הוּא הַדִּין לְכֹל בְּהֵמָה וְחֵיהָ, שְׁבִכְל

(ד) בַּעַל הַבּוֹר יִשְׁלֵם כֶּסֶף יָשִׁיב לְבַעְלֵיו וְהֵמָּת: **יְהִי־לוֹ: ם**

דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, דְּזָהוּ אִם כָּא לְגִבּוֹת קַרְקַע, אֲבָל מִטְלָטְלִי – כָּל מִלִּי מִיטֵב הוּא, דְּאִי לֹא מְזַדְּבָן הָכָא, מְזַדְּבָן הָכָא). וְהֵמָּת יְהִי־לוֹ • (מכילתא, ב"ק ט) לְנִזְק, שְׁמִין אֶת הַנְּבִלָה וְנוֹטְלָה בְּדָמִים, וּמִשְׁלֵם לוֹ הַמְזִיק עָלֶיהָ תְּשַׁלּוּמֵי נִזְקוֹ.

כ"ו בַּעַל הַבּוֹר • בַּעַל הַתְּקֵלָה, אֶף־עַל־פִּי שְׁאִין הַבּוֹר שְׁלוֹ, שְׁעֲשֹׂאוּ בְרִשׁוֹת הַרְבִּים, עֲשֹׂאוּ הַכְּתוּב בְּעָלָיו, לְהַתְּחַבֵּב בְּנִזְקָיו. כֶּסֶף יָשִׁיב לְבַעְלֵיו • יָשִׁיב לְרַבּוֹת שׁוּה כֶּסֶף, וְאֶפְלוּ סְבִין (שם ט). (וְהָא דְכָתִיב "מִיטֵב שְׁדָהוּ", וְכָתִב רש"י שְׁהַנְזִיק מִן הַעֲדִית, תַּרְזִן בְּגִמְרָא דְּפָרְק קַמָּא דְּכָבָא קַמָּא, רַב הוּנָא בְּרִיה

(ה) וְכִי־יִנָּף שׁוֹר־אִישׁ אֶת־שׁוֹר רַעְהוּ וּמָת וּמָכְרוּ אֶת־הַשׁוֹר הַחַי וְחִצּוּ אֶת־כֶּסְפוֹ וְגַם אֶת־הַמָּת: **יַחֲצִיּוּ:**

לֶה וְאֲרֵי יִגּוֹף תּוֹר דְּבַכְרָה יֵת תּוֹרָא דְּחֲבָרָה וְיִמּוֹת וְיִזְבְּנוּן יֵת תּוֹרָא חֵיָא וְיִפְלָגוּן יֵת כֶּסְפָּה וְאֶף יֵת דְּמֵי מִיתָא וְפִלְגוּן:

כ"ו וְכִי־יִגֹּף • יְדוּחַף, בֵּין בְּקַרְנָיו, בֵּין בְּגוּפוֹ, בֵּין בְּרַגְלָיו, בֵּין שְׁנֹשְׁכוֹ בְּשִׁנָּיו, כְּלָן בְּכֹלֵל נְגִיפָה הֵם, שְׁאִין נְגִיפָה אֶלָּא לְשׁוֹן מַכָּה. שׁוֹר־אִישׁ • שׁוֹר שֶׁל אִישׁ. וּמָכְרוּ אֶת הַשׁוֹר וְגו' • בְּשׁוּיִם הַכְּתוּב מְדַבֵּר, שׁוֹר שׁוּה מֵאֲתִים שְׁהֵמִית שׁוֹר שׁוּה מֵאֲתִים, בֵּין שְׁהַנְּבִלָה שׁוּה הַרְבָּה, בֵּין שְׁהִיא שׁוּה מְעַט, כְּשִׁנוּטְל זֶה חֲצִי הַחַי וְחֲצִי הַמָּת, וְזֶה חֲצִי הַחַי וְחֲצִי הַמָּת, כָּל אֶחָד מִפְסִיד חֲצִי נִזְק שְׁהִזִּיקָה הַמִּיתָה.

לְמַדְנּוּ, שְׁהֵתֵם מִשְׁלֵם חֲצִי נִזְק, שְׁמִין הַשׁוּיִן אֶתָּה לְמַד לְשְׁאִינָן שׁוּיִן, כִּי דִין הֵתֵם לְשֵׁלֵם חֲצִי נִזְק, לֹא פְחוֹת וְלֹא יוֹתֵר. אוֹ וְכֹל אֶף בְּשְׁאִינָן שׁוּיִן בְּדַמִּיהֵן כְּשֵׁהן חַיִּים, אָמַר הַכְּתוּב "וְחִצּוּ אֶת שְׁנֵיהֶם"? אִם אֲמַרְתָּ כֵּן, פְּעָמִים שְׁהַמְזִיק מִשְׁתַּכַּר הַרְבָּה כְּשֶׁהַנְּבִלָה שׁוּה לִמְכַר לְנִכְרִים הַרְבָּה יוֹתֵר מְדָמֵי שׁוֹר הַמְזִיק, וְאִי אֶפְשָׁר שְׁיֵאמַר הַכְּתוּב שְׁיֵהָא הַמְזִיק נִשְׁכַּר, אוֹ פְעָמִים שְׁהַנְזִק נוֹטֵל הַרְבָּה יוֹתֵר מְדָמֵי נִזְק שְׁלֵם, שְׁחֲצִי דְּמֵי

דַּעַת זְקִינִים מִבְּעֵלֵי הַתּוֹסְפוֹת - עוֹז וְהַדֵּר

מִל וְלֹא טָבֵל דְּשָׂרֵי בְּהַנָּאָה, כְּדֵאמְרִינָן בִּירוּשְׁלַמִי (שַׁבַּת פ"י ה"ה) אֶקְשִׁיא אַחֲרִיתֵי תַפְתָּר בְּגוּי מַת. וְטַעְמָא, דְּמַת אָסוּר בְּהַנָּאָה מִשׁוּם דְּלַפְיִנָן מַעְגְלָה עֲרוּפָה דְּכָתִיב (דְּבָרִים כ"א ט) וְעָרְפוּ שָׁם, וְכָתִיב (בְּמִדְבָר כ"א) וְתַמַּת שָׁם מְרִים, בְּעֵי דִימְיָא דְּמְרִים שְׁהִיתָה יִשְׂרָאֵלִית לְאֶפְוִקֵי עֲכוּ"ם (רֵאֵה ע"ז ב"ט): תּוֹרָה לֹד

לֹא, וְיֵהָא מִשְׁמַע שְׁכָל מַה שְׁיִפּוּל לְשָׁם בֵּין כָּל בְּהֵמָה בֵּין אָדָם וְכֹלִים יְהָא חֵיב, וְאִם כֵּן מוֹנְפֵל הוּא מְרַבָּה כָּל כְּמוֹ בְּשַׁבַּת, שׁוֹר וְחֲמֹר לְמָה לִי, שְׁמַע מִינָה תַרְוּוּיָהוּ לְדָרְשָׁא. וּמִיָּהוּ קָשְׂיָא דְלָמָּה לִי שׁוֹר וְלֹא אָדָם, תִּיפּוּק לִיָּה מְדַכְתִּיב וְהֵמָּת יְהִיָּה לוֹ, מִי שְׁהֵמֵת שְׁלוֹ, יֵצֵא זֶה שְׁאִין הַמָּת שְׁלוֹ דְּהֵמֵת אָסוּר בְּהַנָּאָה. וְיֵשׁ לוֹמַר דְּמִירֵי בְּעָבָד כְּנַעֲנֵי שֶׁל יִשְׂרָאֵל שְׁלֹא

(ג) וְנִפְלֵ שָׁמָּה שׁוֹר. פִּירֵשׁ רש"י הוּא הַדִּין לְכֹל שְׁאָר בְּהֵמָה, שְׁהָרִי כְּכֹל מָקוֹם שְׁנֵאמַר שׁוֹר יִלְפִינָן שׁוֹר שׁוֹר מִשְׁבַּת, וְלֹא נֵאמַר שׁוֹר אוֹ חֲמֹר אֶלָּא לְמַדְרֵשׁ שׁוֹר וְלֹא אָדָם, חֲמֹר וְלֹא כֹלִים. וְאִם תֵּאמַר, וְהֵלֵא אִיצְטְרִיף חַד מִינִיָּהוּ לְמִילָף מִשְׁבַּת וְאִם כֵּן הֵיכִי אֲמַעִיט אָדָם וְכֹלִים. וְיֵשׁ לוֹמַר דְּאִי לֹא מִמַּעִיט אָדָם וְכֹלִים הָוָה לִיָּה לְמִיכְתָּב וְנִפְל וְתוֹ

ולא אָמר: "יִשְׁלַם חֲצִי?" לְלַמַּד, שְׁאִין הִתָּם מִשְׁלָם אֶלָּא מְגוּפוֹ, וְאִם נִגַּח וּמַת אַחֲרֵי-כֵן אֵין הִנָּק נוּטֵל אֶלָּא הִנְבְּלָה, וְאִם אֵינָה מַנְעַת לְחֲצֵי נִזְקוֹ, פִּסְסִיד. אוֹ שׁוֹר שְׁוֹה מְנָה שְׁנַנַּח שׁוֹר שְׁוֹה חֲמֵשׁ מְאוֹת זוּז, אֵינּוּ נוּטֵל אֶלָּא אֶת הַשׁוֹר, שְׁלֹא נִתְחַיֵּב הִתָּם לְחַיֵּב אֶת בְּעָלָיו לְשִׁלְּם מִן הַעֲלִיָּה (בבא קמא כו).

שׁוֹר הַמְזִיק שׁוֹיֵן יוֹתֵר מִכָּל דְּמֵי שׁוֹר הַנִּזְק. וְאִם אָמַרְתָּ כֵּן, הָרִי תָם חֲמוֹר מְמוּעָד. עַל כְּרִיכָה, לֹא דָבָר הַכְּתוּב אֶלָּא בְּשׁוֹיֵן, וְלִמְדוֹךְ שֶׁהִתָּם מִשְׁלָם חֲצֵי נִזְק, וּמִן הַשׁוֹיֵן תִּלְמַד לְשְׁאִינָן שׁוֹיֵן, שֶׁהִמְשַׁתְּלֵם חֲצֵי נִזְקוֹ, שְׁמִיֵן לוֹ אֶת הַנְּבִלָה, וּמָה שֶׁפָּתְחוּ דְּמֵיו בְּשִׁבִיל הַמִּיתָה, נוּטֵל חֲצֵי הַפְּחָת וְהוֹלֵךְ. וְלָמָּה אָמַר הַכְּתוּב בְּלִשׁוֹן הַזֶּה,

(לו) אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נִגַּח הוּא מִתְמוֹל שְׁלֹשָׁם וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ בְּעָלָיו שְׁלֹשׁ יִשְׁלַם שׁוֹר תַּחַת הַשׁוֹר וְהַמַּת יִהְיֶה-לוֹ: ם

לו אוֹ אֲתִידַע אָרִי תוֹר נִגַּח הוּא מִתְמוֹל וּמִדְּקִמּוּהִי וְלֹא נִטְרָה מְרָה שְׁלָמָא יִשְׁלַם תוֹרָא חֲלָף תוֹרָא וּמִיתָא יְהֵא דִילָה:

שְׁלֹשׁ יִשְׁלַם שׁוֹר • נִזְק שְׁלֹם. וְהַמַּת יִהְיֶה-לוֹ. לְנִזְק, וְעָלָיו יִשְׁלַם הַמְזִיק עַד שִׁשְׁתֵּלֵם נִזְק כָּל נִזְקוֹ.

כִּי-אִם אוֹ נוֹדַע • אוֹ לֹא הִיָּה תָם, אֶלָּא נוֹדַע כִּי שׁוֹר נִגַּח הוּא הַיּוֹם וּמִתְמוֹל שְׁלֹשָׁם, הָרִי שְׁלֹשׁ נְגִיחוֹת.

לו אָרִי יִגְנוּב גְּבֵר תוֹר אוֹ אָמַר וְיִסְנָה אוֹ וְזַבְנָה חֲמִשָּׁא תוֹרִין יִשְׁלַם חֲלָף תוֹרָא וְאַרְבַּע עָנָא חֲלָף אִמְרָא:

(לז) כִּי יִגְנוּב־אִישׁ שׁוֹר אוֹ-שֶׁה וּמִבְּחוֹ אוֹ מִכְרוֹ חֲמִשָּׁה בְּקָר יִשְׁלַם תַּחַת הַשׁוֹר וְאַרְבַּע־צֵאֵן תַּחַת הַשֶּׁה:

וְרָאָה כִּמְה גְדוּלָה כַּחַה שֶׁל מְלֹאכָה: שׁוֹר, שֶׁבִטְלוּ מִמְּלֹאכְתּוֹ, חֲמִשָּׁה. שֶׁה, שְׁלֹא בִטְלוּ מִמְּלֹאכְתּוֹ, אַרְבַּעַה. תַּחַת הַשׁוֹר תַּחַת הַשֶּׁה • (בבא קמא טז) שְׁנֵאֵן הַכְּתוּב, לֹאמַר שְׁאִין מִדַּת תְּשׁוּמֵי אַרְבַּעַה וְחֲמִשָּׁה נוֹהֶגֶת אֶלָּא כְּשׁוֹר וְשֶׁה בְּלַבָּד.

כִּי-אִם חֲמִשָּׁה בְּקָר וְגו' • אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַבְדַּאי: חֵס הַמְּקוֹם עַל כְּבוֹדָן שֶׁל בְּרִיּוֹת: שׁוֹר, שֶׁהוֹלֵךְ בְּרִגְלָיו, וְלֹא נִתְבַּזָּה בּוֹ הַגִּבּוֹ לְנוֹשְׂאוֹ עַל כַּתְּפוֹ, מִשְׁלַם חֲמִשָּׁה. שֶׁה, שְׁנוֹשְׂאוֹ עַל כַּתְּפוֹ, מִשְׁלַם אַרְבַּעַה, הוֹאִיל וְנִתְבַּזָּה בּוֹ. אָמַר רַבִּי מֵאִיר: בֵּא

א אִם בְּמִחְתָּרְתָּא יִשְׁתַּבַּח גִּבְבָּא וְיִתְמַחִי וַיְמוּת לִית לֵה דָם:

כב (א) אִם-בְּמִחְתָּרְתָּא יִמְצָא הַגִּבּוֹ וְהִכָּה וּמַת אֵיִן לוֹ דָּמִים:

לְהַרְגֵךְ בָּא, שֶׁהָרִי יוֹדַע הוּא שְׁאִין אָדָם מְעַמִּיד עֲצָמוֹ וְרוֹאָה שְׁנוֹטְלִין מִמוֹנּוֹ בְּפָנָיו וְשׁוֹתֵק. לְפִיכָךְ, עַל-מִנְתֵּי-כֵן בָּא, שְׁאִם יַעֲמֵד בְּעַל הַמְּמוֹן כְּנִגְדּוֹ, יִהְרַגְנוּ.

כִּי-אִם בְּמִחְתָּרְתָּא • (סנהדרין ס) כְּשֶׁהִיָּה חוֹתֵר אֶת הַבַּיִת. אֵיִן לוֹ דָּמִים • אֵיִן זוֹ רְצִיחָה, הָרִי הוּא כְּמַת מַעֲקָרוֹ. כֵּאֵן לְמִדְתָּךְ תוֹרָה: אִם בָּא לְהַרְגֵךְ הַשֶּׁבֶם לְהַרְגוֹ, וְזֶה

ב אִם עֵינָא דְסִהְדָּא נְפִלַת עֲלוּהִי דְמָא לֵה שְׁלָמָא יִשְׁלַם אִם לִית לֵה וְיִזְדַּבֵּן בְּגִבְבְּתָה:

(ב) אִם-זֶרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו דָּמִים לוֹ שְׁלֹם: אִם-אֵיִן לוֹ וְנִמְכַר בְּגִבְבְּתוֹ:

בְּעַל הַבַּיִת. שְׁלֹם יִשְׁלַם • הַגִּבּוֹ, מְמוֹן שְׁגִבּוֹ וְאֵינּוּ חֵיב מִיתָה. וְאוּנְקָלוּס שְׁתַּרְגֵּם: אִם עֵינָא דְסִהְדָּא נְפִלַת עֲלוּהִי, לְקַח לוֹ שִׁטָּה אַחֲרָת, לֹאמַר שְׁאִם מִצְאוּהוּ עֲדִים קָדָם שְׁבָא בְּעַל הַבַּיִת, וּכְשָׁבָא בְּעַל הַבַּיִת נִגְדּוֹ הִתְרוּ בּוֹ שְׁלֹא יִהְרַגְהוּ, "דָּמִים לוֹ", חֵיב עָלָיו אִם הָרְגוֹ, שְׁמַאֲחַר שִׁישׁ רֹאִים לוֹ, אֵיִן הַגִּבּוֹ הַזֶּה בָּא עַל עֶסְקֵי נְפִשׁוֹת, וְלֹא יִהְרַג אֶת בְּעַל הַמְּמוֹן.

כִּי-אִם אִם-זֶרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו • (מכילתא וסנהדרין שם) אֵיִן זֶה אֶלָּא כְּמִין מִשְׁל: אִם בְּרוּר לָךְ הַדְּבָר שִׁישׁ לוֹ שְׁלוּם עִמָּךְ, כְּשֶׁמֶשׁ הִזָּה שֶׁהוּא שְׁלוּם בְּעוֹלָם, כֵּךְ פְּשוּט לָךְ שְׁאֵינּוּ בָּא לְהַרְגֵךְ אֶפְלוּ יַעֲמֵד בְּעַל הַמְּמוֹן כְּנִגְדּוֹ, כְּגוֹן אָב הַחוֹתֵר לְגִבּוֹ מְמוֹן הַבֵּן, בְּיָדוּעַ שְׁרַחֲמֵי הָאָב עַל הַבֵּן, וְאֵינּוּ בָּא עַל עֶסְקֵי נְפִשׁוֹת. דָּמִים לוֹ • כַּחֲזִי הוּא חָשׁוּב, וְרְצִיחָה הִיא אִם יִהְרַגְנוּ

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(א) אִם בְּמִחְתָּרְתָּא. מִשְׁמַע דְּנִקָּא לִיכְנֵס, אֶבֶל נִכְנֵס דְּרַף פִּתַח דָּמִים לוֹ, אִם יְבוֹא בְּעַל הַבַּיִת לַעֲמוֹד לְפָנָי כְּשָׁבָא דְּרַף מִחְתָּרְתָּא שְׁחַתֵּר בַּבַּיִת דְּוֹדָאֵי אֵינּוּ בָּא לְהַרְגוֹ, שְׁאוּמֵר בְּלָבוֹ מְמוֹנּוֹ שִׁיכְרַח הוּא דְּרַף הַפִּתַח: תוֹרָה ב

ג) אַם־הַמִּצָּא תִּמְצָא בְּיָדוֹ הַגְּנֵבָה מִשּׁוֹר עַד־חֲמוֹר
עַד חֲמֹר עַד אֲמֹר דְּאֲנוּן חֲיוֹן עַל חַד תִּרְיִן
יְשָׁלֵם:

כָּל אֲבֵדָה וְגו' יִשְׁלַם שְׁנַיִם לְרַעְהוּ". חַיִּים שְׁנַיִם
יִשְׁלַם. וְלֹא יִשְׁלַם לוֹ מִתַּיִם, אֲלֵא חַיִּים, אוֹ דְמֵי
חַיִּים.

כ"ז א - אם המצא תמצא בידו הגנבה משור עד חמור
ולא מכר. משור עד חמור. כל דבר בכלל תשלומי
כפל, בין שיש בו רוח חיים, בין שאין בו רוח חיים,
שהרי נאמר במקום אחר: "על ששה על שלמה על

~ יום שלישי כ"ז שבט ~

ד) כִּי יִבְעַר־אִישׁ שָׂדֵה אוֹ־כַרְם וְשָׂלַח אֶת־בְּעִירוֹ
וּבְעָר בְּשָׂדֵה אַחֵר מִיֵּטֵב שָׂדֵהוּ וּמִיֵּטֵב כַּרְמוֹ
יִשְׁלַם: ׀

אחר. בשדה של איש אחר. מיטב שדהו ישלם.
שמין את הגזק, ואם בא לשלם לו קרקע דמי נזקו,
ישלם לו ממיטב שדותיו: אם היה נזקו סלע, יתן
לו שוה סלע מעדית שיש לו. למדך הכתוב, שהנזקין
שמין להם בעדית (כ"ק ט).

כ"ז ב - כי יבער את בעירה. ובער. כלם לשון בהמה,
כמו: "אנחנו ובעירנו". כי יבער. יוליך בהמותיו
בשדה וכרם של חברו ויזיק אותו באחת משתי
אלה: או בשלוח את בעירה, או בבעור. ופרשו
רבתינו: "ושלח", הוא נזקי מדרך כף רגל. "ובער",
הוא נזקי השן האוכלת ומבערת (בבא קמא א).

ה) כִּי־תִצָּא אִישׁ וּמִצָּאָה קִצִּים וְנֹאכַל גְּדִישׁ אוֹ
הַקָּמָה אוֹ הַשָּׂדֵה שְׁלֵם יִשְׁלַם הַמִּבְעֵר אֶת־
הַבְּעֵרָה: ׀

פעם שניה. שלם ישלם המבער. אף-על-פי
שהדליק בתוך שלו והיא יצאה מעצמה על-ידי
קוצים שמצאה, חייב לשלם, לפי שלא שמר את
גחלתו שלא תצא ותזיק.

כ"ז ג - כי-תצא איש. אפלו מעצמה. ומצאה קצים.
קרדונ"ש בלע"ז. ונאכל גדיש. שלחכה בקוצים
עד שהגיעה לגדיש, או לקמה המחברת לקרקע.
או השדה. שלחכה את נירו, וצריך לניר אותה

ו) כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רַעְהוּ כֶּסֶף אוֹ־כֶּלִים לְשִׂמּוֹר וְגֵנֵב
מִבַּיִת הָאִישׁ אִם־יִמְצָא הַגְּנֵב יִשְׁלַם שְׁנַיִם:
כ"ז ד - וגנב מבית האיש. לפי דבריו. אם-ימצא הגנב. ישלם הגנב שנים לבעלים (בבא קמא ט).

ז) אִם־לֹא יִמְצָא הַגְּנֵב וְנִקְרַב בְּעַל־הַבַּיִת אֶל־
הָאֱלֹהִים אִם־לֹא שָׁלַח יָדוֹ בַּמִּלְאכָת רַעְהוּ:

דעת זקנים מבועלי התוספות - עוז והדר
ה) שלם ישלם. בבבא קמא טו) הצתי איש בציון כדכתיב (איכה ד יא) ההבערה, הדא הוא דכתיב (זכריה ב ט) דריש, אמר הקדוש-ברוך-הוא אני ויצת איש בציון, ועלי לשלם אותה ואני אהיה לה חומת איש סביב: תורה ו

כ"ז אִם-לֹא יִמָּצֵא הַגָּנֵב • וְכֹא הַשּׁוֹמֵר הַזֶּה, שֶׁהוּא בֹעַל הַבַּיִת. וְנִקְרָב • אֶל הַדִּינִין, לְדוֹן עִם זֶה וְלִשְׁבַע לוֹ שֶׁלֹא שָׁלַח יָדוֹ בְּשָׂלוֹ.

ה על כל פתגם דחוב על תור על חמר על אמר על כסו על כל אבדתא די יימר ארי הוא דין לקדם דינא ייעול דין פרויהון די יסבינו דינא ישלם על חד תרין לחברה:

(ח) **עַל-כָּל-דְּבַר-פֶּשַׁע עַל-שׁוֹר עַל-חֲמוֹר עַל-שֵׁה עַל-שְׁלֹמָה עַל-כָּל-אֲבֹהָ אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי-הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְבַר-שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יִרְשִׁיעַן אֱלֹהִים יִשְׁלַם שְׁנַיִם לְרַעְהוּ: ס**

ה' תהיה בין שניהם אם-לא שלח ידו, מה להלן שבועה, אף כאן שבועה. אשר יאמר כי-הוא זה. לפי פשוטו, אשר יאמר העד כי הוא זה ששבועת עליו, הרי הוא אצלך. עד הדינין יבא דבר שניהם, ויחקרו את העדות. ואם פשרים הם וירשיעוהו לשומר זה, "ישלם שנים", ואם ירשיעו את העדים שגמצאו זומיין, ישלמו הם שנים לשומר. ורבותינו זכרונם לברכה דרשו "כי הוא זה": ללמד שאין מחיבין אותו שבועה אלא-אם-כן הודה במקצת, לומר: כף וכף אני חייב לך והמוטר נגנב ממני (ב"ק ק).

כ"ז אִם-לֹא יִמָּצֵא הַגָּנֵב • שִׁמָּצֵא שִׁקְרָן בְּשׁוֹבְעָתוֹ, שִׁיעִידוֹ עֲדִים שֶׁהוּא עֲצָמוֹ גָּנְבוֹ, וְיִרְשִׁיעוּהוּ "אֱלֹהִים" עַל-פִּי הָעֲדִים. יִשְׁלַם שְׁנַיִם לְרַעְהוּ • לְמַדְדָּה הַכְּתוּב שֶׁהַטּוֹעֵן בְּפִקְדוֹן לֹמַר נִגְנַב הִימָנוּ, וְנִמָּצֵא שֶׁהוּא עֲצָמוֹ גָּנְבוֹ, מְשַׁלֵּם תְּשֻׁלוּמֵי כָּפָל. וְאִמְתִּי? בְּזִמְן שְׁנִשְׁבַּע וְאַחֲרֵי כֵף בָּאוּ עֲדִים, שֶׁכֵּף דְרָשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרָנָם לְבִרְכָה: "וְנִקְרָב בֹּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים". קְרִיבָה זו, שְׁבוּעָה הִיא. אִתָּהּ אוֹמֵר לְשְׁבוּעָה, אוֹ אֵינוֹ אֵלָּא לְדִין, שֶׁבִּינָן שָׂבָא לְדִין וְכֹפֵר לֹמַר נִגְנַבְהָ, מִיָּד יִתְחַיֵּב בְּכָפָל אִם בָּאוּ עֲדִים שֶׁהוּא בִּידוֹ? נֹאמַר כֹּאן שְׁלִיחוֹת יָד, וְנֹאמַר לְמַטָּה שְׁלִיחוֹת יָד, "שְׁבוּעַת

~ נקודות משיחות קודש ~

וכאשר יצר הרע מקטרג ותובע להפליל את החוטא ולמטר אותו בלו לרשותו, טוען האדם כנגדו טענת מודה במקצת: לא כל מהותי וכחי חטאו. אין זה אלא ב'מקצת' בלבד. "מודה במקצת - חייב שבועה". אדם שבחטאו - 'מקצתו' נכנס לרשות היצר, זקוק הוא לתוספת כח, שלא פל יותר לרשות היצר. זהו ש'משביעים אותו' - שבועה מלשון שובע, נותנים לו כחות מיוחדים שלא פל יותר, ויוכל להחזיק מעמד.

אשר יאמר כי הוא זה (כב, ח) ללמד שאין מחיבין אותו שבועה אלא-אם-כן הודה במקצת (רש"י) ענין 'מודה במקצת' ברוחניות, הוא: בשעה שאדם נכשל בחטא, לא יתכן לומר שכל מהותו שקוע בחטא, שהרי עצם הנשמה לא חטאה והיא נשארה בדבוקתה בה גם בשעת החטא. גם מצד כחות הנשמה, לא יתכן לומר שפח זה מלא רק חטאים, שהרי בכל יהודי יש ריבוי טוב, וכמאמר רז"ל (עירובין ט) "אפילו פושעי ישראל מלאים מצות קרימון". ולכן לא יתכן שיהודי - או אפילו כח אחד שבו - יהיה 'כלו רע'.

(לקוטי שיחות כרך טו, עמ' 270)

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

אלה אלהיך ישראל. עד האלהים, זה משה דכתוב (לעיל א) ראה נתמיד אלהים לפרעה. יבא דבר שניהם, של הקדוש-ברוך-הוא ושל אהרן. אשר ירשיעו, זה משה. ישלם שנים, שני בני אהרן שמתו: תורה ט

על שהחטיאו ישראל שנקראו (ירמיה ג) שיה פזורה ישראל. על שלמה, על צלם עבודה זרה, ושיין וצד"י מתחלפות. על כל אבידה, נמי על זה, שנאמר (דברים יב ב) אבד תאבדון. אשר יאמר כי הוא זה, שאמרנו (להלן לב ד)

(ח) על כל דבר פשע. מדרש (ראה תנחומא אחרי ח), על 'כל דבר' פשע בגימטריא אהרן. פשע, שפשע. על שור, על אותו מעשה. על חמור, שעשו ערב רב (במצרים) [המצרים] שנקראו חמור, כדכתיב (יחזקאל כג ב) אשר בשר חמורים בשרם. על שה

(ט) כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ חֲמוֹר אוֹ־שׂוֹר אוֹ־שֶׁה וְכַל־בְּהֵמָה לְשֹׂמֵר וּמֵת אוֹ־נֹשֶׁבֶת אוֹ־נֹשֶׁבֶת אִין רֹאֵה:

שָׂכָר, לְפִיכָף אֵינוֹ פֶּטוּר אִם נִגְנְבָה, כְּמוֹ שְׂכָתוּב: "אִם־גָּנַב יִגְנַב מֵעַמּוֹ יִשְׁלֹם", אָכֵל עַל הַאֲנָס, כְּמוֹ: מֵת מֵעֲצָמוֹ, אוֹ נֹשֶׁבֶת, אוֹ נֹשֶׁבֶת בְּחֻזָּקָה עַל־יְדֵי לְסֻטִּים. וְאִין רֹאֵה • שִׁיעִיד בְּדָבָר.

כ"ט • כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ חֲמוֹר אוֹ־שׂוֹר • (כ"ט)
כ"ז • פְּרָשָׁה רֵאשׁוֹנָה נֶאֱמָרָה בְּשׂוֹמֵר חֲנָם, לְפִיכָף פֶּטוּר בּוֹ אֵת הַגְּנֵבָה, כְּמוֹ שְׂכָתוּב "וְגֵנֵב מִבֵּית הָאִישׁ, אִם לֹא יִמָּצֵא הַגְּנֵב וְנִקְרַב בְּעַל הַבַּיִת", לְשִׁבּוּעָה. לְמַדָּת, שְׂפוֹטֵר עֲצָמוֹ בְּשִׁבּוּעָה זֹו. וּפְרָשָׁה זֹו אֲמוּרָה בְּשׂוֹמֵר

(י) שְׂבַעַת יְהוָה תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם אִם־לֹא שָׁלַח יָדוֹ בְּמַלְאכָת רַעְהוּ וְלָקַח בְּעַלְיוֹ וְלֹא יִשְׁלֹם:

שָׁלַח בַּהּ יָד וְאֶחָר־כֵּף נֶאֱנָסָה, חֲטִיב בְּאֲנָסִין. וְלָקַח בְּעַלְיוֹ • הַשְּׂבּוּעָה. וְלֹא יִשְׁלֹם • לוֹ הַשׂוֹמֵר כְּלוּם.

כ"ט • שְׂבַעַת ה' תִּהְיֶה • יְשַׁבַּע שָׂכָן הוּא, כְּדָבְרֵינוּ, וְהוּא לֹא שָׁלַח בַּהּ יָד לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בַּהּ לְעֲצָמוֹ, שְׂאִם

(יא) וְאִם־גָּנַב יִגְנַב מֵעַמּוֹ יִשְׁלֹם לְבַעְלָיו:

(יב) אִם־טָרַף יִטְרַף יִבְאֵהוּ עַד הַטְּרֵפָה לֹא יִשְׁלֹם: פ

מְשַׁלֵּם: טְרֵפֶת חֲתוּל וְשׁוּעַל וְנִמְיָה, מְשַׁלֵּם. טְרֵפֶת זָאֵב, אָרִי, וְדָב וְנִחָשׁ, אֵינוֹ מְשַׁלֵּם. וּמִי לְחֻשָּׁף לְדוֹן כֵּן? שְׁהָרִי כְּתִיב "וּמֵת אוֹ נֹשֶׁבֶת אוֹ נֹשֶׁבֶת": מֵה מֵיִתָּה שְׂאִין יָכוֹל לְהַצִּיל, אִף שָׂבֵר וְשִׁבְזָה שְׂאִין יָכוֹל לְהַצִּיל.

כ"ט • אִם־טָרַף יִטְרַף • עַל־יְדֵי חֵיהָ רַעָה. יִבְאֵהוּ עַד • יָבִיא עֲדִים שְׁנֵטְרֵפָה בְּאֲנָס, וּפֶטוּר. הַטְּרֵפָה לֹא יִשְׁלֹם • אֵינוֹ אוֹמֵר "טְרֵפָה לֹא יִשְׁלֹם", אֲלֹא "הַטְּרֵפָה", יֵשׁ טְרֵפָה שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם וְיֵשׁ טְרֵפָה שְׂאִינוֹ

(יג) וְכִי־יִשְׁאֵל אִישׁ מֵעַם רַעְהוּ וְנֹשֶׁבֶת אוֹ־מֵת בְּעַלְיוֹ אִין־עַמּוֹ שְׁלֹם יִשְׁלֹם:

כ"ט • וְכִי־יִשְׁאֵל • בָּא לְלַמְדָּךְ עַל הַשׁוֹאֵל, שֶׁהוּא חֲטִיב בְּאֲנָסִין. בְּעַלְיוֹ אִין־עַמּוֹ • אִם בְּעַלְיוֹ שָׁל שׂוֹר אֵינוֹ עִם הַשׁוֹאֵל בְּמַלְאכָתוֹ (כ"ט צד).

(יד) אִם־בְּעַלְיוֹ עַמּוֹ לֹא יִשְׁלֹם אִם־שָׁכִיר הוּא בָּא בְּשֹׂכְרוֹ: ם

יֵד אִם מְרַה עֲמָה לֹא יִשְׁלֹם אִם אֲגִידָא הוּא עַל בְּאֲגָרָה:

כ"ט • אִם־בְּעַלְיוֹ עַמּוֹ לֹא יִשְׁלֹם אִם־שָׁכִיר הוּא בָּא בְּשֹׂכְרוֹ: ם

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

שְׂרָאוֹ שְׁנֵאֲנָסָה מִמְקוֹמָה הֶרְאִישׁוֹן, וְאִין הַעֲדִים יָכוֹלִין לִידַע אִם שָׁלַח בַּהּ יָד וְהַחֲזִירָה לְמִקוֹמָה הֶרְאִישׁוֹן. לְכָף אָמַר רַבִּינוּ תָּם ז"ל, דְּאֶפִּילוּ שָׁלַח בַּהּ יָד כִּיִּן שְׁהַחֲזִירָה לְמִקוֹמָה קוֹדֵם שְׁנֵאֲנָסָה פֶּטוּר: תוּרָה יֵא

כְּתִיב אוֹ נֹשֶׁבֶת אוֹ נֹשֶׁבֶת אִין רֹאֵה, וּמִשְׁמַע הָא יֵשׁ עֲדִים שְׁנֹשֶׁבֶת אוֹ נֹשֶׁבֶת יָבִיא רֹאֵה וְיִפְטֹר בְּלֹא שְׂבּוּעָה. וְלְדָבְרֵי רַש"י מֵה הוֹעִיל לוֹ אִם יֵשׁ רֹאֵה, מְכַל־מְקוֹם צְרִיף לִישְׁבַע, שְׂמָא שָׁלַח בַּהּ יָד וְהַחֲזִירָה לְמִקוֹמָה דְּחֲטִיב אֶפִּילוּ יֵשׁ עֲדִים

(י) שְׂבּוּעַת ה' וּגו'. פִּירֵשׁ רַש"י שְׂאִם שָׁלַח בַּהּ יָד וְאֶחָר־כֵּף נֶאֱנָסָה חֲטִיב בְּאֲנָסִין. וּבְמִקוֹם אַחַר פִּירֵשׁ (כ"ט מ"א. ד"ה צ"ד) אֶפִּילוּ הַחֲזִירָה לְאַחַר מְכַאן, כִּיִּן שְׁשַׁלַּח בַּהּ יָד פַּעַם אַחַת חֲטִיב בְּאֲנָסִיָּה לְעוֹלָם. וְזֶה תִּימָה לְרַבִּינוּ תָּם ז"ל, דְּהָא בְּפִרְשָׁה דְּלַעֲלִיל

הנאה שלו, שהרי על-ידי שְׁכָרוּ נשתמש ואין לו משפט שואל להתחייב באַגְסִין. ולא פֵּרַשׁ מה דינו, אם כְּשׁוֹמֵר חָנָם, או כְּשׁוֹמֵר שֶׁכָּר. לפיכך נחלקו בו חכמי ישראל, שוֹכֵר בַּיָּצֵד מְשַׁלֵּם? רבי מאיר אומר כְּשׁוֹמֵר חָנָם, רבי יהודה אומר כְּשׁוֹמֵר שֶׁכָּר.

כ"י אִם-בְּעָלָיו עָמוּ • בֵּין שֶׁהוּא בְּאוֹתָהּ מְלֹאכָה, בֵּין שֶׁהוּא בְּמְלֹאכָה אַחֲרֵת: הִיָּה עָמוּ בְּשַׁעַת שְׁאֵלָה, אִינוּ צָרִיף לְהִיּוֹת עָמוּ בְּשַׁעַת שְׁבִירָה וּמִיתָה (כ"מ שם) • אִם-שְׁכִיר הוּא • אִם הַשׁוֹר אִינוּ שְׂאוּל, אֶלָּא שְׁכוּר, בָּא בְּשֶׁכָרוּ לְיַד הַשׁוֹכֵר הִזָּה וְלֹא בְּשְׁאֵלָה, וְאִין כָּל

טו וְאִרִי יִשְׁדֵּל גִּבֵּר בְּתִלְתָּא דְלֹא מְאַרְסָא וְיִשְׁכּוּב עִמָּה קְנָמָא וְקִמְנָה לָהּ לְאַנְתּוּ:

(טו) וְכִי-יִפְתָּה אִישׁ בְּתוּלָה אֲשֶׁר לֹא-אֲרָשָׁה וְשָׁכַב עִמָּה מִהַר יְמֵהֶרְנָה לוֹ לְאִשָּׁה:

כפתיי בלשון עברי. מהר ימהרנה • יפסק לה מהר, כמשפט איש לאשתו, שכותב לה כתבה וישאנה.

כ"י וְכִי-יִפְתָּה • מְדַבֵּר עַל לְבָבָה עַד שֶׁשׁוֹמְעַת לוֹ, וְכֵן תְּרַגְמוּ: "וְאִרִי יִשְׁדֵּל". שְׁדוּל בְּלִשׁוֹן אַרְמִי,

טז אִם מִצָּבָא לֹא יִצְבִי אַבּוּהָא לְמִתְנָה לָהּ בְּסַפָּא יִתְקוּל כְּמוֹהִירִי בְּתִלְתָּא:

(טז) אִם-מָאֵן יִמָּאֵן אָבִיָּה לְתַתָּה לוֹ כְּסָף יִשְׁקָל כְּמִהַר הַבְּתוּלָת: ס

(דברים כב) "וְנָתַן הָאִישׁ הַשׁוֹכֵב עִמָּה לְאִבֵי הַנְּעֻרָה חֲמִשִּׁים כֶּסֶף."

כ"י כְּמִהַר הַבְּתוּלָת • שֶׁהוּא קָצוּב חֲמִשִּׁים כֶּסֶף אֶצֶל הַתּוֹפֵס אֶת הַבְּתוּלָה וְשׁוֹכֵב עִמָּה בְּאֵנֶס, שְׁנֵאָמַר:

יז תרשא לא תחיה:

(יז) מְכַשְׁפָּה לֹא תַחֲיָה:

(סנהדרין טז) אֶלָּא תוֹמַת בְּבִית-דִּין, וְאֶחָד זְכָרִים וְאֶחָד נְקֻבוֹת, אֶלָּא שְׁדָבֵר הַתּוֹב בַּהֲוָה, שֶׁהַנְּשִׂים מְצוּיּוֹת מְכַשְׁפוֹת.

כ"י מְכַשְׁפָּה לֹא תַחֲיָה • (סנהדרין טז) אֶלָּא תוֹמַת בְּבִית-דִּין, וְאֶחָד זְכָרִים וְאֶחָד נְקֻבוֹת, אֶלָּא שְׁדָבֵר הַתּוֹב בַּהֲוָה, שֶׁהַנְּשִׂים מְצוּיּוֹת מְכַשְׁפוֹת.

יח כָּל דִּישְׁכּוּב עִם בְּעִירָא אַתְקֻטְלָא יִתְקֻטְל:

(יח) כָּל-שֹׁכֵב עִם-בְּהֵמָה מוֹת יוֹמָת: ס

כ"י כָּל-שֹׁכֵב עִם-בְּהֵמָה מוֹת יוֹמָת • בְּסָקִילָה, רֹבַע כְּנַרְבַּעַת, שְׁכָתוּב: "דְּמִיָּהֶם בָּם."

יט דַּבַּח לְטַעֲוַת עֲמִמָּא יִתְקֻטְל אֶלְהֵן לְשִׁמָּא דִּי בַּלְחֻדוּהִי:

(יט) זִבְחַ לְאֱלֹהִים יַחֲרַם בְּלִתִּי לִיהוּה לְבָדוּ:

שְׁכָתוּב בְּדָדוּקֵי רַשׁ", יְעוּזֵן בּוֹ) נוֹדַע בְּאִיזָה מְלָף מְדַבֵּר. וְכֵן לְעִיר, נוֹדַע בְּאִיזָה עִיר מְדַבֵּר. וְכֵן לְאֱלֹהִים, לְאוֹתָם שֶׁהַזְּהָרָתָם עֲלֵיהֶם בְּמָקוֹם אַחַר, כִּיּוֹצֵא בּוֹ: (תהלים טז) "אִין כְּמוֹף בְּאֱלֹהִים", לְפִי שְׁלֹא פֵּרַשׁ, הַצָּרִף לִינְקֵד פִּתַּח. יַחֲרַם • יוֹמַת. וְלִמָּה נֵאָמַר "יַחֲרַם", וְהֵלֵא כְּבָר נֵאָמְרָה בּוֹ מִיתָה בְּמָקוֹם אַחַר: (דברים יז) "וְהוֹצֵאתָ אֶת הָאִישׁ הַהוּא, אוֹ אֶת הָאִשָּׁה הַהִיא וְגו'"? אֶלָּא לְפִי שְׁלֹא פֵּרַשׁ עַל אִיזוֹ עֲבוּדָה חֲזָב מִיתָה, שְׁלֹא תֵאָמַר כָּל עֲבוּדוֹת בְּמִיתָה, בָּא וּפֵרַשׁ לָךְ כָּאֵן "זוֹבַח לְאֱלֹהִים יַחֲרַם", לוֹמַר לָךְ: מַה זְבִיחָה, עֲבוּדָה הַנְּעֻשִׂית בְּפָנִים לְשָׁמַיִם, אַף אֲנִי מְרַבֶּה

כ"י לְאֱלֹהִים • לְעַבּוּדַת כּוֹכְבִים, אֵלּוּ הִיָּה נְקוּד לְאֱלֹהִים (הַלֵּמ"ד בְּצִירִי) הִיָּה צָרִיף לְפָרַשׁ וְלִכְתּוֹב "אַחֲרִים", עַכְשָׁו שְׁאָמַר לְאֱלֹהִים, אִין צָרִיף לְפָרַשׁ "אַחֲרִים", שְׁכָל לֵמ"ד וּבִי"ת וְהֵ"א הַמְשַׁמְשׁוֹת בְּרֹאשׁ הַתְּבָה, אִם נְקוּדָה בְּחֻטָּף, כְּגוֹן לְמֵלֶךְ, לְמַדְבָּר, לְעִיר, צָרִיף לְפָרַשׁ לְאִיזָה מְלָף, לְאִיזָה מְדַבֵּר, לְאִיזָה עִיר, וְכֵן לְמַלְכִים וְלְרַגְלִים בְּחִירִיק, צָרִיף לְפָרַשׁ לְאִיזָה, וְאִם אִינוּ מְפָרַשׁ – כָּל מַלְכִים בְּמִשְׁמַע, וְכֵן לְאֱלֹהִים (בְּצִירִי) כָּל אֱלֹהִים בְּמִשְׁמַע, אֶפְלוּ קִדְשׁ. אֶבֶל כְּשֶׁהִיא נְקוּדָה פִּתַּח, כְּמוֹ: לְמֵלֶךְ, לְמַדְבָּר, לְעִיר, (פִּתַּח וְקָמַן, עֲנִין אֶחָד בְּעֲנִין זֶה, וְגַם יֵשׁ לוֹמַר בְּדָרָף אַחַר, כְּמוֹ

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

אמר כי במוהר עולה ר' זוזים יתר אחד, ויש אם למקרא: תורה יז

הבתולות חסר, והוא נוטריקון פמה מהר הבתולות ר'. והרב רבי משה

(טז) כְּמִהַר הַבְּתוּלָת. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה חֲסִיד, מְכָאֵן נִמְזוּ לְבַתוּלָה כְּתוּבָתָהּ מְאִתָּם, דְּכַתִּיב כְּמִהַר

סג שיעור יומי ליום שלישי כ"ז שבט ושנים מקרא ואחד תרגום - כב - פרשת משפטים

המקבד והמרבץ והמגפף והמנשק - אינו במיתה, אלא באזרה.

המקטיר והמנסף, שהם עבודות בפנים וחיבין עליהם לכל עבודת פוכבים, בין שדרפה לעבדה בכף, בין שאין דרפה לעבדה בכף. אבל שאר עבודות, כגון:

כגוידיא לא תונן ולא תעיקון לה ארי דירין היתין בארעא דמצרים:

(כ) וגר לא-תונה ולא תלחצנו פוגרים הייתם בארץ מצרים:

מגרים באת". מום שפך, אל תאמר לחכרך. כל לשון גר, אדם שלא נולד באותה מדינה, אלא בא מדינה אחרת לגור שם.

כ"ט - וגר לא-תונה. אונאת דברים (קונטרס לרא"ד בלע"ז) כמו: (ישעיה מט) "והאכלתי את מונך את בשרם". ולא תלחצנו. בגזלת ממון. פוגרים הייתם. אם הוגיתו, אף הוא יכול להגותך ולומר לך: "אף אפה

כא כל ארמלא ויתם לא תענון:

(כא) כל-אלמנה ויתום לא תענון:

כב אם ענאה תעני יתה ארי אם מקבל יקבל קדמי קבלא אקבל קבלתה:

כ"ט - כל-אלמנה ויתום לא תענון. הוא-הדין לכל אדם, אלא שדבר הפתוב בתורה, לפי שהם תשושי כח, ודבר מצוי לענותם.

כג אם ענאה תעני יתה ארי אם מקבל יקבל קדמי קבלא אקבל קבלתה:

(כב) אם-ענה תענה אתו פי אם-צעק יצעק אלי שמע אשמע צעקתו:

ולא פרש ענשו, אף כאן: "אם-ענה תענה אתו", לשון גזום, כלומר: סופך לטל את שלך, למה? "פי אם-צעק יצעק אלי וגו'".

כ"ט - אם-ענה תענה אתו. הרי זה מקרא קצר, גזום ולא פרש ענשו (והא דכתיב והיו נשיכם וגו', זהו "אם-צעק יצעק", אבל ב'אם לא יצעק', לא פרש, וקל להבין) כמו (בראשית ד) "לכן כל הורג קין", גזום

כד ויתקף רוגזי ואקטול יתכון בחרבא ויהונן נשיכון ארמליו ובגיוכוך נתמין:

(כג) וחרה אפי והרגתי אתכם בחרב והיו נשיכם אלמנות ובניכם יתמים: פ

בעליהן, ותהיינה אסורות להנשא, והבנים יהיו יתומים, שלא יניחום בית-דין לירד לנכסי אביהם, לפי שאין יודעים אם מתו, אם נשבו.

כ"ט - והיו נשיכם אלמנות. ממשמע שנאמר: "והרגתי אתכם", איני יודע שנשיכם אלמנות ובניכם יתומים? אלא הרי זו קללה אחרת: שיהיו הנשים צרות פאלמנות חיות, שלא יהיו עדים למיתת

כד אם כספא תזוף פעמי לעניא די עמך לא תהי לה פרשיא לא תשון עלוהי חבוליא:

(כד) אם-כסף | תלנה את-עמי את-העני עמך לא-תהיה לו פגשה לא-תשימון עליו נשך:

את-עמי תלנהו קדם לערב פוכבים, ולא יזה מעמי? את העני, ולא יזה עני? לאותו שעמך. (דבר אחר: את העני, שלא תנהג בו מנהג בזיון בהלואה, שהוא "עמי". את-העני עמך. הו מסתפל בעצמך כאלו אפה עני). לא-תהיה לו פגשה. לא תתבענו

כ"ט - אם-כסף תלנה את-עמי. רבי ישמעאל אומר: כל 'אם' ו'אם' שבתורה רשות, חוץ משלש, וזה אחד מהן. את-עמי. (ב"מ עא) עמי ונכרי, עמי קודם. עני ועשיר, עני קודם. עני עירך ועני עיר אחרת, עני עירך קודמין. וזה משמעו: אם-כסף תלנה,

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(כד) אם כסף. אומר הרב רבי יהודה חסיד דלכך נכתב בלשון אם, לפי שפעמים שהוא רשות כגון הלנה ואינו משלם: תורה כה

חבורה קטנה ברגלו ואינו מרגיש, ופתאם הוא מבצבץ ונופח עד קדקדו. כף רבית: אינו מרגיש ואינו נפר, עד שהרבית עולה ומחסרו ממון הרבה.

בחזקה. אם אתה יודע שאין לו, אל תהי דומה עליו כאלו הליותו, אלא כאלו לא הליותו, כלומר: לא תכלימהו. נפש • רבית, שהוא פנשיכת נחש, שנושף

(כה) אִם-חָבַל תְּחַבֵּל שְׁלֵמַת רֵעֶךָ עַד-בֹּא הַשָּׁמֶשׁ תָּשִׁיבֵנּוּ לוֹ:
כה אם משפונא תסב כסותא דחברך עד מעל שמשא תתיבנה לה:

וחשבון, ומתחייבת לפני, ואני מחזירה לך. אף אתה טל והשב, טל והשב (!). עד-בא השמש תשיבנו לו • כל היום תשיבנו לו עד בא השמש, וכבא השמש תחזר ותטלנו עד שיבא בקר של מחר, ובכסות-יום הכתוב מדבר, שאין צריך לה בלילה (מכילתא).

כ"ט • אם-חבל תחבל • כל לשון חבלה אינו משפון בשעת הלואה, אלא שממשפון את הלונה כשמגיע הזמן ואינו פורע. (חבל תחבל, כפל לך בחבלה עד כמה פעמים. אמר הקדוש-ברוך-הוא: כמה אתה חייב לי, והרי נפשו עולה אצלי כל אמש ואמש ונותנת דין

(כו) כִּי הוּא כְּסוּתוֹ לְבִדְהָ הוּא שְׁמֵלְתוֹ לְעָרוֹ בְּמָה יִשְׁכַּב וְהָיָה כִּי-יִצְעַק אֵלַי וְשָׁמַעְתִּי כִּי-חֲנוּן אָנִי: ׀
כו ארי היא כסותה בלחודה היא תותבה למשפה כמה לשכוב ויהי ארי יקבל קדמי ואקבל קבלתה ארי חננא אנא:

כ"ט • כי הוא כסותה • זו טלית. שמלתו • זה חלוק. במה ישכב • לרבות את המצע.

כ"ט • כי הוא כסותה • זו טלית. שמלתו • זה חלוק. במה ישכב • לרבות את המצע.

~ יום רביעי כ"ח שבט ~

(כז) אֱלֹהִים לֹא תִקְלָל וְנָשִׂיא בְּעַמֶּךָ לֹא תֹאָר:
כז דינא לא תקיל ורפא בעמך לא תלוט:

כ"ט • אלהים לא תקלל • (סנהדרין סו) תרי זו אזהרה לברפת השם, ואזהרה לקללת דין.

(כח) מְלֵאֲתֶךָ וְדַמְעֶךָ לֹא תֵאָחֵר בְּכוֹר בְּנֶיךָ תִּתֵּן-לִי:
כח בכורך ודמעך לא תאחר בוכרא דבנך תפרש קדמי:

סלעים מן הכהן. והלא כבר צנה עליו במקום אחר? אלא כדי לסמוך לו "בן תעשה לשורך": מה בכור אדם לאחר שלשים יום פודהו, שנאמר: (במדבר יח) "ופדויו מבן חדש תפדה", אף בכור בהמה דקה מטפל בו שלשים יום, ואחר-כך נותנו לפהן.

כ"ט • מלאכתך • חובה המטלת עליך כשתמלא תבואתך להתבשל, והם בכורים. ודמעך • התרומה, ואיני יודע מהו לשון דמע. לא תאחר • לא תשנה סדר הפרשתן, לאחר את המקדש ולהקדים את המאחר: שלא יקדים תרומה לבכורים, ומעשר לתרומה. בכור בניך תתן-לי • לפדותו בחמש

(כט) בֵּן-תַּעֲשֶׂה לְשֹׁרֶךָ לְצֹאֲנֶךָ שְׁבַעַת יָמִים יִהְיֶה עִם-אִמּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי תִתְּנוּ-לִי:
כט בן תעבד לתורך לענף שבכא יומין יהי עם אמה ביומא תמינאה תפרשנה קדמי:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

הטובה שעשית לו, ושמעתי תפלתו כי חנון אני, כמו שאתה חונן ומרחם על בריותי, שהרי בעל חוב קונה משפון (פסחים לא), ואתה רחמק על זה, אני שנקרא חנון ארחם ואחון עליך ואברכך, (והה"ד ואברכך) והנא הוא דכתיב (דברים טו) כי בגלל הדבר הזה ברכך ה' אלהיך: תורה כו

קורא תגר לפני ואומר: והלא בראתני כמותו, והוא שוכב על מיטתו בהנאה, ואני אין לי במה לשכב. ומיהו לישנא דושמעתי כי חנון אני אינו מיושב לזה הפירוש, לכן נראה לפרש דקאי אדלעיל עד בא השמש וגו', ואם אתה עושה כן, והיה כי יצעק אלי ויתפלל עליך על כל

(כה) אם חבל תחבל. אמר הקדוש-ברוך-הוא: כמה אתה חייב לי והוא חייב לך, אם אתה עושה לו פהוגן, בן נפשו שעולה אצלי בכל ערב ליתן דין וחשבון לפני אחזרנה לך. ואם אינך מחזיר עבוטו, אף אני איני מחזיר נפשו שהיא העבוט שלך: תורה כו (כו) והיה כי יצעק אלי. לפי שהוא

להלן (ויקרא כב) "ומיום השמיני והלאה ירצה". מה "שמיני" האמור להלן, להכשיר משמיני ולהלן, אף "שמיני" האמור כאן, להכשיר משמיני ולהלן. וכן משמעו: "וביום השמיני", אִתָּהּ רִשְׁאֵי לְתַנּוּ לִי (מכילתא).

לואנשי קדיש תהיון לוי ובשר קדמי ובשר תליש מן חניא חניא לא תיכלון לכלבא תרמוין תת:

(ל) ואנשי קדיש תהיון לוי ובשר בשדה מרפה לא תאכלו לכלב תשלכון אתו: ס

על-ידי טרפת זאב או ארי מן חיה כשרה, או מבהמה כשרה בחייה. לכלב תשלכון אתו • (מכילתא) אף הגוי ככלב. או אינו אלא כלב כמשמעו? תלמוד-לומר בנבלה: "או מכר לנכרי", קל-וחמר לטרפה שמוותרת בכל הנאות. אם-כן מה תלמוד-לומר 'לכלב'? למדך הפתוב שאין הקדוש-ברוך-הוא מקפח שכר פל בריה, שנאמר: (לעיל יא) "ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו". אמר הקדוש-ברוך-הוא: תנו לו שכרו.

כ"י • ואנשי קדיש תהיון לוי • אם אתם קדושים ופרושים משקוצי נבלות וטרפות, הרי אתם שלי, ואם לאו, אינכם שלי. ובשר בשדה טרפה • (מכילתא) אף בבית בן, אלא שדבר הפתוב בהנה: מקום שדרך בהמות ליטרף, וכן (דברים כב) "כי בשדה מצאה", וכן: (שם כג) "אשר לא יהיה טהור מקרה ללה", — הוא הדין למקרה יום, אלא שדבר הפתוב בהנה. ואונקלוס תרגם: "ובשר תליש מן חניא חניא", בשר שנתלש

א לא תקבל שמע דשקר לא תשוי ידך עם חקבא למהגוי לה סהיד שקר:

כג (א) לא תשא שמע שוא אל-תשת ידך עם-רשע ליהית עד חמם:

אל-תשת ידך עם-רשע. הטוען את חברו תביעת שקר, שהבטיחהו להיות לו עד חמם.

כ"י • לא תשא שמע שוא • בתרגומו: "לא תקבל שמע דשקר", אזהרה למקבל לשון הרע, ולדין שלא ישמע דברי בעל-דין עד שיבא בעל-דין חברו.

ב לא תהי בטר סגיאיין לאבאשא ולא תתמנע מלאלפא מה דבעינך על דינא בטר סגיאי שלם דינא:

(ב) לא-תהיה אחרי-רבים לרעת ולא-תענה על-רב לנמות אחרי רבים להפית:

דין אַחַד, שירבו המחיבין על המזכין. ולא-תענה על-רב • לנטות מדבריו, ולפי שהוא חסר יו"ד, דרשו בו בן. אחרי רבים להטות • ויש רבים שאִתָּה נוטה אחריהם, ואימתי? בזמן שהן שנים המכריעין במחיבין יותר מן המזכין, ומשמע שנאמר: "לא-תהי אחרי-רבים לרעת", שומע אני: 'אכל היה עמהם לטובה'! מפאן אמרו: 'דיני נפשות מטיין על-פי אַחַד לזכות, ועל-פי שנים לחובה'. ואונקלוס תרגם: 'ולא תתמנע מלאלפא מה דבעינך, ולשון העברי לפי התרגום כף הוא נדרש. לא תענה על רב לנטות • אם ישאלך דבר למשפט, לא תענה לנטות לצד אַחַד ולסלק עצמך מן הריב, אלא הוי דן אותו

כ"י • לא-תהי אחרי-רבים לרעת • (סנהדרין ב) יש במקרא זה מדרשי חכמי ישראל, אבל אין לשון המקרא מישב בהן על אפניו. מפאן דרשו שאין מטין לחובה בהכרעת דין אַחַד, וסוף המקרא דרשו: "אחרי רבים להטות", שאם יש שנים במחיבין יותר על המזכין, הטה הדין על פיהם לחובה, וכדיני נפשות הפתוב מדבר. ואמצע המקרא דרשו: 'ולא תענה על רב', על רב, שאין חולקים על מפלא שבבית-דין, לפיכך מתחילין בדיני נפשות מן הצד, לקטנים שבהן שואלין תחלה שיאמרו את דעתם, (סנהדרין ב) ולפי דברי רבותינו, כף פתרון המקרא. לא-תהי אחרי-רבים לרעת • לחיב מיתה בשביל

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

האחרות, פי כן דרך העולם להעמיד כלבים לשמור הצאן מן הזאבים: תורה א

טובה כנגדו, שפשיהיה לך טריפה שתשליכהו אליו בשכר ששמרה עד עתה שלא נטרפה, וגם שומר עוד

(ל) ובשר בשדה טרפה וגו'. מאחר שהכלב מסר נפשו על הטרפה כשבא הזאב לטרפה, לא תהיה כפוי

וְאִם יִשְׁאַלְךָ הַנְּדוּן עַל אוֹתוֹ הַמִּשְׁפָּט, אַל תַּעֲנֶנּוּ עַל הָרִיב דְּבַר הַנּוֹטָה אַחֲרֵי אוֹתָן רַבִּים, לְהַטּוֹת אֶת הַמִּשְׁפָּט מֵאֲמַתּוֹ, אֲלֵא אָמַר אֶת הַמִּשְׁפָּט כַּאֲשֶׁר הוּא, וְקוֹלֵר יִהְיֶה תְלוּי בְצִוְאָר הָרַבִּים.

וְאִם יִשְׁאוּר לְיִשְׁבוּ עַל אֶפְנֵי כַּפְשׁוֹ, וְכִף פְּתָרוֹנוֹ. לֹא-תִהְיֶה אַחֲרֵי-רַבִּים לְרֵעֶת. אִם רָאִיתָ רָשָׁעִים מִטֵּיִן מִשְׁפָּט, לֹא תֹאמַר: הוֹאִיל וְרַבִּים הֵם, הִנְנִי נוֹטֶה אַחֲרֵיהֶם. וְלֹא תַעֲנֶה עַל רַב לְנִטְתַּת וְגו'.

~ נקודות משיחות קודש ~

רצון ה'. לכן הם חוזרים ומענינים בהלכה זו, עד שמבינים ומקבלים את דעת הרב; ופסק הדין מתניחס אפוא גם אליהם.
(לקוטי שיחות כא עמ' 112 - מותר 'לקראת שבת')

אחרי רבים להטות (כג, ב) איתא באחרונים, שפאשר בית דין פוסק על-פי דעת הרב, נחשב הדבר כפסק הלכה של בית הדין בלוי. ויש לכאר, שבמקרה כזה יודעים גם דיגי המעוט שפך צריכה להקבע בהלכה, ומכאן - שגהו

(ג) וְדַל לֹא תִהְדַּר בְּרִיבוֹ: ם

ג וְעַל מִסְפִּינָא לֹא תִרְחַם בְּדִינָה:

דש"א לא תהדר. לא תחלק לו כבוד לזכותו בדין, ולומר: 'דל הוא, אצפנו ואכבדנו'.

ד ארי תפגע תורא דסנאף או חמרה דטעי אתבא תתיבנה לה:

(ד) כִּי תִפְגַּע שׁוֹר אוֹכֵךְ אוֹ חֲמורוֹ תַעֲנֶה הַשֵּׁב תִּשְׁיִבְנוּ לוֹ: ם

ה ארי תחזי חמרא דסנאף רביע תחות טוענה ותתמנע מלמשבק לה משבק תשבוק מה דבלבף עלוהי ותפרק עמה:

(ה) כִּי-תִרְאֶה חֲמור שֶׁנֶּאָדָּר רִבֵּץ תַּחַת מִשְׁאוֹ וְחִדַּלְתָּ מֵעִזָּב לוֹ עִזָּב תַּעֲזֹב עִמּוֹ:

בו: (הברים ז) "כי תאמר בלבבך רבים הגוים האלה ממני וגו'", שמא תאמר כן, בתמיהה: 'לא תירא מהם'. ומדרשו, כף דרשו רבותינו: כי תראה וחדלת, פעמים שאתה חודל ופעמים שאתה עוזר. הא כיצד? זקן ואינו לפי כבודו, ו'חדלת'. או בהמת נכרי ומשאו של ישראל, ו'חדלת'. עזב תעזב עמו. לפרק המשא, מלמשקל ליה' - מלטל משאוי ממנו.

דש"א כי-תראה חמור שנאדף וגו'. הרי 'כי' משמש בלשון 'דלמא', שהוא מארבע לשונות של שמושי 'פי', וכה פתרונו: שמא תראה חמורו רובץ תחת משאו. וחדלת מעזב לו. בתמיהה. עזב תעזב עמו. 'עזיכה' זו לשון עזרה, וכן (מלכים א יד) 'עצור ועזוב', וכן (נחמיה ג) 'ויעזבו את ירושלים עד החומה', מלאה עפר לעזב ולסיע את חזק החומה. פיוצא

~ נקודות משיחות קודש ~

תעניות של תשובה ומרוק הנפש

שנתן לו השם תפריך, שינדכף על ידי תורה ומצות, הנה אפשר שיעלה על לבבך ש'חדלת מעזב לו' - שלא תעזר לגוף לקיים שליחותו, כי-אם תתחיל בסגופים לשבר את חקמריית, הנה לא זו הדרך בה ישכן אור התורה, אלא 'עזוב תעזב עמו' - לברך את הגוף ולזככו ולא לשברו בסגופים. ע"כ תורת הפעש"ט.

כי-תראה חמור שנאדף רבץ תחת משאו וחדלת מעזב לו עזב תעזב עמו: פעמים שאתה חודל ופעמים שאתה עוזר, הא כיצד זקן ואינו לפי כבודו ו'חדלת', או בהמת נכרי ומשאו של ישראל ו'חדלת' (כג, ה. ובפרש"י)

והנה כתב בשולחן ערוך הרב (חלק חו"מ הל' נזקי גוף ונפש סעיף ד) שרק בשני אופנים התר להתענות ולשבר גופו: א. תעניות של תשובה. ב. תעניות כדי למרק נפשו לה'

ידוע פרוש הפעל-שם-טוב על פסוק זה (הויבא בלוח "היום יום" כח שבט) ש'פי תראה חמור שנאדף' - שהוא חמר הגוף ששונא את הנשמה המשותקת לאלקות ורוחניות, ותראה שהגוף רובץ תחת משאו, שמתעצל בעבודה

וְיִשָּׂא אֶת־הַיָּדָיִם לְרִצּוֹן לִפְנֵי ה'.

וְיִשָּׂא לומר דשני אופנים אלו מרמזים בשני האופנים שבהם "אתה חודל". א. זקן ואינו לפי כבודו. ב. בהמת נכרי ומשאו של ישראל.

בהמת נכרי ומשאו של ישראל – קאי על תעניות של תשובה, שבאות על עברות וחטאים וכיו"ב. וכאשר האדם חטא ועבר על רצונו יתברך ח"ו, הנה ה"חמור" שהוא חמור גופו (פנ"ל) תוי "בהמתו של נכרי", שעובר לרשות הקלפה ח"ו. אף מכיון ש"אפילו פושעי ישראל מלאים מצות פרמון" (עירובין יט, א. חגיגה בסופה) הרי הגוף שהוא "בהמת נכרי" פנ"ל, יש בו "משא של ישראל" – המצות שגם הפושע מלא בהן.

וְהֶאֱפֵן הַבַּיִת הַהַפְּכִי לְגַמְרֵי:

זקן ואינו לפי כבודו – קאי על איש מרום (זקן – זה שקנה חכמה), אשר עסקו הוא בענינים מזככים ורוחניים, ובודאי שאינו שיך לעוונות וכיוצא בזה, ומאחר שאינו מתעסק (כ"כ) בהעבודה דברור וזכוף הגוף הגשמי, אם כן יכול להיות שגופו ישאר בגסותו וקמריותו, והרי זה פוגם בשלמות מרוק נפשו, ומאחר שאינו לפי כבודו להתעסק בברור גופו הגשמי, לכן התיירה לו התורה להתענות כדי למרק נפשו, ועל-ידי-זה ישלים את זכוף גופו.

(ע"פ לקו"ש חכ"א עמ' 130 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

~ יום חמישי כ"ט שבט ~

(א) לֹא תִתֶּה מִשְׁפַּט אֲבִינֶךָ בְּרִיבוֹ:

וְלֹא תִצְלִי דִין מִסְפִּינֶךָ בְּדִינָה:

כ"ט • אֲבִינֶךָ • לשון אובה, שהוא מלדל ולתאב לכל טובה (כ"ט לב).

(א) מְדַבֵּר-שָׂקָר תִּרְחַק וְנָקִי וְצַדִּיק אֶל-תִּהְיֶה כִּי לֹא-אֲצַדִּיק רָשָׁע:

וּמִסְתַּגֵּמָא דְשָׂקָרָא הוּי רַחִיק וְדוֹכֵי וְדִי נָפֵק (דב"י) מִן דִּינָא לֹא תִקְטוֹל אַרְי לֹא אֲצַדִּיק חִיבָא:

כ"ט • וְנָקִי וְצַדִּיק אֶל-תִּהְיֶה • מניין ליוצא מבית-דין חיב, ואמר אחד: 'יש לי ללמד עליו זכות', שמחזירין אותו? תלמוד-לומר: 'ונקי אל תהרג', ואף-על-פי שאינו צדיק, שלא נצטדק בבית-דין, מפל-מקום נקי הוא מדין מיתה, שהרי יש לך לזכותו. ומנין ליוצא מבית-דין זכאי, ואמר אחד: 'יש לי ללמד עליו

חובה', שאין מחזירין אותו לבית-דין? תלמוד-לומר: 'וצדיק אל תהרג'. וזה צדיק הוא, שנצטדק בבית-דין. כי לא אצדיק רשע. אין עליך להחזירו, כי אני לא אצדיקנו כדיני, אם יצא מידך זכאי. יש לי שלוחים הרבה להמיתו במיתה שנתחיב בה.

(ב) וְשָׂחַד לֹא תִקַּח כִּי הַשְׂחָד יַעֲוֶר פְּקָחִים וְיִסְלַף דְבָרֵי צַדִּיקִים:

ח וְשׂוֹחֲדָא לֹא תִקְבַּל אַרְי שׂוֹחֲדָא מַעֲוֶר חִיבָמִין וּמְקַלְקַל פְּתַגְמִין תְּרִיצִין:

כ"ט • וְשָׂחַד לֹא תִקַּח • אפלו לשפט אמת, וכל-שכן כדי להטות את הדין, שהרי כדי להטות את הדין, נאמר כבר: 'לא תטה משפט'. יעור פקחים • (כ"ט ק"א. מכילתא) אפלו חכם בתורה ונוטל שחד, סוף שתשרף

דעתו עליו, וישתכח תלמודו ויכהה מאור עיניו. ויסלף • פתגמומו: 'ומקלקל'. דברי צדיקים • דברים המצדקים, משפטי אמת, וכן פתגמומו: "פתגמין תריצין", ישרים.

(ג) וְגַר לֹא תִלַּחַץ וְאַתֶּם יַדְעֶתֶם אֶת-נַפְשׁ הַגֵּר כִּי-גֵרִים הֵייתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם:

ט וְגִירָא לֹא תַעֲיִקוּן וְאַתּוּן יַדְעֶתוּן דְּנַפְשָׁא דְגִירָא אַרְי דְּרִין הַגֵּירָא בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם:

כ"ט - וַיָּגֵר לֹא תִלְחָץ • בהרבה מקומות הנהירה תורה על הגר, מפני שסורו רע (ב"מ נט). את נפש הגר • כמה קשה לו בשלוחצים אותו.

(י) וַיֵּשֶׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע אֶת־אֲרָצְךָ וְאַסַּפְתָּ אֹתָהּ תְּבוּאָתָהּ: יושית שנין תזרע ית ארצה ותכנוש ית עללתה: תבואתה:

כ"ט - וְאַסַּפְתָּ אֹת תְּבוּאָתָהּ • לשון הכנסה לבית, כמו: (דברים כב) "וְאַסַּפְתוּ אֶל תוֹךְ בֵּיתְךָ" •

(יא) וְהִשְׁבִּיעַתָּ תְּשֻׁמְטָנָהּ וְנִמְשַׁתָּהּ וְאָכְלוּ אֲבִינֵי עַמּוֹךְ וְיִתְרָם תֹּאכַל חֵיט הַשָּׂדֶה בְּן־תַּעֲשֵׂה לְכַרְמְךָ לְזֵיתְךָ: יא ושביעתא תשטמטנה ותרטשנה וייכלון מספני עמך ושאריון תיכול חות פרא בן מעבד לכרמך לזיתך:

כ"ט - תְּשֻׁמְטָנָהּ • מעבודה. וְנִמְשַׁתָּהּ • מאכילה אחר זמן הבעור. דָּבָר אַחֵר: "תְּשֻׁמְטָנָהּ" מעבודה גמורה, כגון: חרישה וזריעה. וְנִמְשַׁתָּהּ" מלזבל ומלקשקש. וְיִתְרָם תֹּאכַל חֵיט הַשָּׂדֶה • (מכילתא) להקיש מאכל אביון למאכל חיה: מה חיה אוכלת בלא מעשר, אף אביונים אוכלים בלא מעשר. מִכָּאן אָמְרוּ: אֵין מַעֲשֵׂר בְּשִׁבְעֵיתָ. בְּן־תַּעֲשֵׂה לְכַרְמְךָ • ותחלת המקרא מדבר בשדה הלבן, כמו שאמר למעלה הימנו: "תזרע את ארצך" •

(יב) שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂיךָ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשְׁבֹּת לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וְחִמְרְךָ וַיִּנְפֹּשׁ בֶּן־אִמְתְּךָ וְהַגֵּר: יב שפא יומין מעבד עובדך וכיומא שביעאה תנוח בדיל דינוח תורך וחמרך וישקוט בר אמתך וגירא:

כ"ט - וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשְׁבֹּת • (מכילתא) אף בשנה השביעית לא תעקר 'שבת בראשית' ממקומה, שלא תאמר: הואיל וכל השנה קרויה שבת, לא תנהוג בה 'שבת בראשית'. לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וְחִמְרְךָ •

(יג) וּבְכָל אֲשֶׁר־אָמַרְתִּי אֵלֵיכֶם תִּשְׁמְרוּ וְיֵשֶׁם אֱלֹהִים אַחֲרֵיהֶם לֹא תוֹפְרוּ לֹא יִשְׁמַע עַל־פִּיךָ: יג ובכל די אמרתי לכוון תשמרון ושום טעות עממא לא תדכרון לא ישמע על פומכון:

כ"ט - וּבְכָל אֲשֶׁר־אָמַרְתִּי אֵלֵיכֶם תִּשְׁמְרוּ • (מכילתא) לעשות כל מצות עשה באזהרה, שכל שמירה שבתורה אזהרה היא במקום לאו. לֹא תוֹפְרוּ • (ע"ו) א שלא יאמר לו: 'שמר לי בצד עבודת אלילים פלונית, או תעמד עמי ביום עבודת אלילים פלונית'. דָּבָר אַחֵר: "וּבְכָל אֲשֶׁר־אָמַרְתִּי אֵלֵיכֶם תִּשְׁמְרוּ, וְיֵשֶׁם

(יד) שָׁלֹשׁ רִגְלִים תָּחוּג לִי בַשָּׂנָה: יד תלת זמנין תחוג קדמי בשפא:

כ"ט - רִגְלִים • פעמים, וְכֵן (במדבר כב) "כִּי הִפִּיתִנִי זֶה שָׁלֹשׁ רִגְלִים" •

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר (י) וַיֵּשֶׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע וּגְו'. אִתְמַר בְּמִדְרַשׁ, דְּאִפִּילוּ אֵין לֹו לְאָדָם אֶלָּא חוֹרְבָה אַחַת בְּתוֹךְ גִּנּוּ תִּיַיב לְעִבְדָּה בְּכָל יוֹם. וְנִרְאָה לְהַרְבֵּי רַבִּי מִשָּׁה, דְּוָקָא בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל, כְּדֵי לְהַרְבּוֹת הַפְּרִשְׁת תְּרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת: תורה יא

טו זת תגא דפטיריא תטר שבקא יומין תיכול פטידיא פמא דפקידתך לזמן נרחא דאביבא ארי בה נפקת ממצרים ולא תחזיון קדמי ריקנין:

(טו) אַת־חַג הַמִּצּוֹת תִּשְׁמֹר שְׁבַעַת יָמִים תֹּאכַל מִצּוֹת פֶּאֶשֶׁר צִוִּיתְךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָבִיב כִּי־בּו יֵצְאָת מִמִּצְרַיִם וְלֹא־יֵרְאוּ פָנַי רִיקָם:

כ"ט - חג האביב • שהתבואה מתמלאת בו באביב. אביב • לשון אב, בכור וראשון לבשל פרות. ולא יראו פני ריקם • כשתבאו לראות פני ברגלים, הביאו לי עולות (חגיגה ז).

טז ונגא דחצא בכורי עובדיך די תזרע בחקלא ונגא דכנשא כמפקא דשמתא כמכנשא ית עובדיך מן חקלא:

(טז) וְחַג הַקִּצִּיר בְּכוּרֵי מַעֲשֵׂיֶיךָ אֲשֶׁר תִּזְרַע בַּשָּׂדֶה וְחַג הָאָסֶף בְּצֵאת הַשָּׁנָה בְּאֶסְפְּךָ אֶת־מַעֲשֵׂיֶיךָ מִן־הַשָּׂדֶה:

יז תלת זמנין בשמתא יתחזיון כל דכורף קדם רבון עלמא יי:

כ"ט - חג הקציר • הוא חג שבוועות. בכורי מעשיך • שהוא זמן הבאת בכורים, ששתי הלחם הבאין בעצרת, היו מתירין החדש למנחות ולהביא בכורים למקדש, שנאמר: (במדבר כח) "וביום הבכורים וגו'". וְחַג הָאָסֶף • הוא חג הסוכות. בְּאֶסְפְּךָ אֶת־מַעֲשֵׂיֶיךָ • שכל ימות החמה התבואה מתבשלת בשדות, ובחג אוספים אותה אל הבית מפני הגשמים.

יח לא תפוס על חמיע דם פסחי ולא יביתיו בר מן מדבחה תרבי נכסת חגא עד צפרא:

(יח) לֹא־תִזְבַּח עַל־חֲמִיץ דָּם־זִבְחֵי וְלֹא־יִלִּין חֲלֶב־חַיֵּי עַד־בֶּקֶר:

יט ריש בכורי ארעה תיתי לבית מקדשא דיי אלהך לא תיקלון בשר בחלב:

כ"ט - שלש פעמים וגו' • לפי שהעגל מדבר בשביעית, הצרף לומר שלא יתעקרו שלש רגלים ממקומן (מכילתא) • כל־זכורף • הזכרים שבה.

יט ריש בכורי ארעה תיתי לבית מקדשא דיי אלהך לא תיקלון בשר בחלב:

(יט) רֵאשִׁית בְּכוּרֵי אֲדָמְתְךָ תָּבִיא בַּיּוֹם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תִבְשֹׁל גְּדִי בַחֲלֶב אִמּוֹ: פ

יט ריש בכורי ארעה תיתי לבית מקדשא דיי אלהך לא תיקלון בשר בחלב:

כ"ט - לא תזבח על־חמץ וגו' • לא תשחט את הפסח ביי"ד בניסן עד שתבער את החמץ (מכילתא. פסחים טג) • ולא ילין חלב־חגי וגו' • חוץ למזבח. עד־בקר • יכול אף על המערכה יפסל בלינה? תלמוד־לומר:

יט ריש בכורי ארעה תיתי לבית מקדשא דיי אלהך לא תיקלון בשר בחלב:

כ"ט - ראשית בכורי אדמתך תביא בית יהוה אלהך לא־תבשל גדי בחלב אמו: פ

יט ריש בכורי ארעה תיתי לבית מקדשא דיי אלהך לא תיקלון בשר בחלב:

כ"ט - ראשית בכורי אדמתך • אף השביעית חייבת בבכורים, לכה נאמר אף כאן: "בכורי אדמתך". ביצד? אדם נכנס לתוך שדהו, ורואה תאנה שבכרה, כורף עליה גמי לסימן ומקדישה, ואין בכורים אלא משבעת המינין האמורין במקרא: (דברים ח) "ארץ חטה ושעורה וגו'". לא תבשל גדי • אף עגל וכבש בכלל גדי, שאין גדי אלא לשון ולד רך. ממה שאתה

~ יום שישי ל' שבט ~

כ הָא אָנָּא שְׁלַח מְלָאָכָא קְדָמָךְ לְמִטְרָךְ
בְּאַרְחָא וּלְאַעְלוּתְךָ לְאַתְרָא דְאַתְקַנְתִּי:

(כ) הִנֵּה אֲנֹכִי שֹׁלַח מְלָאָךְ לְפָנֶיךָ לְשִׁמְרֶךָ בְּדָרְךָ
וּלְהַבְיִיאֲךָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הִכַּנְתִּי:

הַכַּנְתִּי, כָּבֵד מְקוֹמִי נִכְר כְּנִגְדוֹ. וְזֶה אֶחָד מִן
הַמְקַרְאוֹת שְׂאוֹמְרִים שְׁבִית־הַמְקַדָּשׁ שֶׁל מַעֲלָה מְכוּן
כְּנִגְדַּי בֵּית־הַמְקַדָּשׁ שֶׁל מִטָּה.

כ"י «הִנֵּה אֲנֹכִי שֹׁלַח מְלָאָךְ • פֶּאן נְתַבְשְׁרוּ
שְׁעֵתִידִין לְחֵטָא, וְשִׁכְיָנָה אוֹמְרַת לְהֶם: (לְמַקְנֵי לֵב) "כִּי
לֹא אֶעֱלֶה בְּקִרְבְּךָ". אֲשֶׁר הִכַּנְתִּי • אֲשֶׁר זְמַנְתִּי לְתַת
לְכֶם, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וּמְדַרְשׁוֹ: "אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר

כא אִסְתַּמַּר מִן קְדַמּוּהִי וְקַבַּל לְמִימְרָה לֹא
תִּסְרַב לְקַבְּלָה אֲרִי לֹא יִשְׁבּוּק לְחוּבִיכוֹן אֲרִי
בְּשָׂמִי מִימְרָה:

(כא) הִשְׁמַר מִפְּנֵינוּ וְשִׁמְעַת בְּקִלּוֹ אֶל־תִּמְרָ בּוֹ כִּי לֹא
יִשָּׂא לְפִשְׁעֵכֶם כִּי שָׂמִי בְּקִרְבּוֹ:

מִחֲבַר לְרֵאשׁ הַמְקַרָּא: "הִשְׁמַר מִפְּנֵינוּ", כִּי שָׂמִי
מִשְׁתַּף בּוֹ, וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ: זֶה מִטְטַרְוֹן, שֶׁשָּׂמוֹ
כְּשֵׁם רַבּוֹ: מִטְטַרְוֹן בְּגִימְטְרִיא שְׁד"י.

כ"י «אֶל־תִּמְרָ בּוֹ • לְשׁוֹן הַמְרָאָה, כְּמוֹ: (יְהוֹשֻׁעַ א) "אֲשֶׁר
יִמְרָה אֶת פִּידֶךָ". כִּי לֹא יִשָּׂא לְפִשְׁעֵכֶם • אֵינּוּ מְלַמֵּד
בְּכַף, שֶׁהוּא מִן הַפֶּת שְׂאִינָן חוֹטְאִין. וְעוֹד, שֶׁהוּא
שְׁלִיחַ וְאֵינּוּ עוֹשֶׂה אֶלָּא שְׁלִיחוּתוֹ. כִּי שָׂמִי בְּקִרְבּוֹ •

כב אֲרִי אִם קַבְּלָא תְּקַבַּל לְמִימְרָה וְתַעֲבַד כֹּל
דְּאִמְלִיל וְאִסְנִי יַת סְנֵאָךְ וְאִעִיק לְדַמְעִיקוֹן
לְךָ:

(כב) כִּי אִם־שָׂמוֹעַ תִּשְׁמַע בְּקִלּוֹ וְעֵשִׂית כֹּל אֲשֶׁר
אֲדַבֵּר וְאִיבִתִּי אֶת־אִיבֶיךָ וְצַרְתִּי אֶת־צָרְרֶיךָ:

כ"י «וְצַרְתִּי • כְּתַרְגוּמוֹ, "וְאִעִיק".

כג אֲרִי יֵהָךְ מְלָאָכִי קְדָמָךְ וְיַעֲלֶנְךָ לְוַת
אָמוּרָאִי וְחַתָּאִי וּפְרָזָאִי וּכְנַעְנָאִי חוּזָאִי
וְיַבּוּסָאִי וְאַשְׁצִינוֹן:

(כג) כִּי־יִלְךָ מְלָאָכִי לְפָנֶיךָ וְהַבְיִיאֲךָ אֶל־הָאֱמֹרִי
וְחַתִּי וְהַפְּרָזִי וְהַכְּנַעְנִי חַחוּי וְהַיְבוּסִי וְהַכְּחַדְתִּיו:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

מִטְטַרְוֹן שְׂשָׂמוֹ כְּשֵׁם רַבּוֹ, כִּי
מִטְטַרְוֹן עוֹלָה בְּגִימְטְרִיא שְׁד"י.
וְזָכַר לְדָבָר כִּי שָׂמִי בְּקִרְבּוֹ, תִּסִּיר
הַיּוֹד מִשְׂמִי וְיִשְׂאָר שִׁי"ן (דל"ת)
[מ"ם], וּבִי"ת קו"ף שֶׁל בְּקִרְבּוֹ
בְּאִתְבּוּשׁ שִׁי"ן דְּל"ת (יוד) עִם יו"ד
שֶׁל שְׂמִי, וְיִשְׂאָר לְךָ מִתִּיבַת וְשָׂמִי
בְּקִרְבּוֹ שֵׁם שְׁדִי רַבּוֹ. וְאוֹמֵר הֵרֵב
רַבִּי מֹשֶׁה שֶׁלְכַךְ אָנִי אוֹמֵר עֲלִי
שְׂשָׂמוֹ כְּשֵׁם רַבּוֹ, לְפִי שְׂנַקְרָא שְׂמוֹ
בְּאִלְפָּא בִּיתְ"א דְרַבִּי עֲקִיבָא ר"ה
שְׁבַעִים שְׁמוֹת שֶׁל מִטְטַרְוֹן, וְשֵׁם מוֹנָה
שְׁבַעִים וְשִׁתִּים שְׁמוֹת שִׁישׁ
לּוֹ: תוֹרַת כב

מְלָאָךְ (תַּנְחוּמָא יח): תוֹרַת כא
(כא) כִּי לֹא יִשָּׂא לְפִשְׁעֵכֶם. כֹּל
מָקוֹם שֶׁהוּא מִשְׁתַּלַּח עוֹשֶׂה שְׁלִיחוּתִי,
אֲבָל אֵינּוּ יָכוֹל לִישָׂא פְּנֵיךָ, כְּדַכְתִּיב
(במדבר ו כו) "יִשָּׂא ה' פְּנֵינוּ וּגו', וְלֹא
מְלָאָךְ. כִּי שָׂמִי בְּקִרְבּוֹ, לְכַךְ אָנִי
מְזַהֵרְךָ שֶׁלֹּא תִמְרָה בּוֹ, [שֶׁאִם תִּמְרָה
בוֹ] כִּאִילוֹ אֶתָּה מִמְרָה בִּי לְפִי שְׂשָׂמִי
בְּקִרְבּוֹ, וְהוּא לֹא יִכַּל לִישָׂא
לְפִשְׁעֵכֶם, כִּי הַמְרָאָה תְּלוּיָה בִּי.
מִשָּׁל לְמִמְרָה פִּי הַגְּזֵבֵר, שְׂאִין בְּרִדּוֹ
לְפִטּוֹר, כִּי (הַהִמְרוֹת) [הַהִמְרָאָה]
תְּלוּיָה] בְּמִלְךָ:
וּפִירְשׁ רַש"י כִּי שָׂמִי בְּקִרְבּוֹ זֶה

(כ) הִנֵּה אֲנֹכִי. בְּזִכּוֹת עֲשֵׂרַת הַדְּבָרוֹת
שְׁמַתְחִילִין בְּאֲנֹכִי (לעיל כ ב), אֲנִי שֹׁלַח
מְלָאָךְ לְפָנֶיךָ לְשִׁמְרֶךָ. דָּבָר אַחֵר, אָמַר
לוֹ הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא הִנֵּה אֲנֹכִי וּגו'.
אָמַר לוֹ מֹשֶׁה אֵינִי מִבְּקִשׁ מְלָאָךְ לִילְךָ
עִמָּנוּ אֶלָּא אֶתָּה בְּכַבּוּדְךָ, וְאִם אֵין
שְׁכִינְתְךָ הוֹלֶכֶת עִמָּנוּ אֵין אָנּוּ זְוִין
מִכָּאן. אָמַר לוֹ הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא
אֶפִּילוֹ מְלָאָךְ אֵינִי שֹׁלַח אֶלָּא
הַצָּרְעָה דְּקִתִּיב (דברים י כ) וְגַם אֶת
הַצָּרְעָה. וְדַקָּא לְעוֹלָם הִנֵּה שֹׁלַח
צָרְעָה, אֲבָל לְעֵתִיד לְבּוֹא הִנֵּה אֲנֹכִי
שֹׁלַח לְכֶם אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיא (מְלָאָכִי ג כב),
הָדָא הוּא דְּקִתִּיב הִנֵּה אֲנֹכִי שֹׁלַח

שיעור יומי ליום שבת-קודש א' אדר-א ושנים מקרא ואחד תרגום - כג - פרשת משפטים עא

כד לֹא תִסְגֹּד לְטַעֲוֹתֶיהוֹן וְלֹא תִפְלַחֲנוּן וְלֹא תַעֲבֹד קַעֲבֹדֵיהוֹן אֲרִי פִגְרָא תִפְגְּרִנוּן וּמִפְגְּרָא תִמְתַּבֵּר קִמְתַּהוֹן: (כד) לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֱלֹהֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם וְלֹא תַעֲשֶׂה כַּמַּעֲשִׂיָּהֶם כִּי הָרַס תְּהָרִסֶם וְשֹׁבֵר תִּשְׁבֹּר מִצַּבְּתֵיהֶם:

כ"ד - לא תהיה להם אלהות. מצבתייהם. אבנים שהם מציבין להשתחוות להם.

~ נקודות משיחות קודש ~

זרה עצמה; ומוכן שגם "ושבר תשבר מצבותיהם" קאי בעבודה-זרה עצמה - אכן שמשתחוים לה.

(לקוטי שיחות כרך ט עמ' 95)

אבנים שהם מציבין להשתחוות להם (רש"י כג, כד) רש"י מפרש תבת 'מצבה' לא כמשמעה הרגילה: אכן שמנסכין או מקריבין עליה לעבודה-זרה. ונמוקו עמו: על "הרס תהרסם" פרש "לאותם אלקות", היינו שהפונה לעבודה-

כה וְתִפְלַחֲנוּן קָדָם יְיָ אֱלֹהֵכֶון וַיִּבְרַךְ יְת מִיִּכְלָד וְזֵת מִשְׁתַּיָּד וְאַעֲדִי מְרַעִין בִּישׁוּן מִבְּיָנָד: (כה) וְעַבְדֵתֶם אֶת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּבִרְךְ אֶת־לַחֲמֶךְ וְאֶת־מִימֶךְ וְהִסְרִיתִי מִחֲלָה מִקִּרְבֶךְ: ס

~ יום שבת-קודש א' אדר-א ~

כו לֹא תִהְיֶה מְשַׁבְּלָה וְעַקְרָה בְּאַרְצֶךְ אֶת־מִסְפַּר יְמֶיךְ אֲמַלֵּא: (כו) לֹא תִהְיֶה מְשַׁבְּלָה וְעַקְרָה בְּאַרְצֶךְ אֶת־מִסְפַּר יְמֶיךְ אֲמַלֵּא:

כ"ו - לא תהיה משבלה. אם תעשה רצוני. משבלה. מפלת נפלים או קוברת את בניה, קרויה משבלה.

~ נקודות משיחות קודש ~

לדעת שנתן לו מספר מסים של ימים ושנים למלא את שליחותו בעולם; חבל על כל רגע שאין מנצלים אותו לצורך מלוי שליחות ותפקיד זה. ודיעה זו מבטלת כל רגש של מציאות עצמית, והעצם מסור ונתון כל-כפו למלוי שליחותו.

אז מבטיח לו הקב"ה - "את מספר ימיה אמלא": אפילו אם בעבר היו ימים שהעצם לא עסק בהם במלוי שליחותו כפי הראוי להיות, מבטח לו שהקב"ה ישלים וימלא גם ימים אלה.

(לקוטי שיחות כרך טו, עמ' 273)

לא תהיה משבלה ועקרה בארצך (כג, כו) "ארצך" - מלשון רצון, רצונך. "לא תהיה משבלה ועקרה" בגלל "ארצך". כשיש לאדם שביעות-רצון מעבודתו (דבר המורה שהוא מרגיש את מציאותו: הוא עובד ה', יש לו אהבה ויראה), עלול הוא ליפול חס-ושלום מדרך-אמת. כי בתחלה, עבודתו מגבלת לפי שביעות-הרצון שלו, אחר-כך הוא בורר בין עבודה אחת לשנייה: הוא מוכן לקיים רק סוג מצות שיש לו 'חוש' בהן, וכך הוא יורד מדחי אל דחי עד שנופל חס-ושלום לגמרי מדרך-אמת. כדי לבטל רגש זה, עליו להתבונן ב"מספר ימיה": עליו

כז יְת אֶת־אִימָתִי אֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ וְהַמְתִּי אֶת־כָּל־הָעַם אֲשֶׁר תָּבֵא בָהֶם וְנִתְתִּי אֶת־כָּל־אִיבֶךְ אֱלֹהֶיךָ עָרֶף: (כז) יְת אֶת־אִימָתִי אֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ וְהַמְתִּי אֶת־כָּל־הָעַם אֲשֶׁר תָּבֵא בָהֶם וְנִתְתִּי אֶת־כָּל־אִיבֶךְ אֱלֹהֶיךָ עָרֶף:

מגזרת מיתה היתה, אין ה"א שלה בפתח ולא מ"ם שלה מדגשת ולא נקודה מלאפ"ם, אלא "המתי", כגון: (במדבר יד) "והמתה את העם הזה והתיו מדגשת, לפי שתבא במקום ב' תויון: האחת נשרשת, לפי שאין מיתה בלא תיו, והאחרת משמשת, כמו: "אמרתיו", "חטאתי", "עשיתי". וכן: "ונתתי", "התיו מדגשת, שהיא באה במקום שמים, לפי שהיה צריך שלושה תויון: שמים ליסוד, כמו: (יהושע ז) "ביום תת ה", (קהלת א) "מתת אלהים היא", והשלישית לשמוש. ערף • שינוסו מלפניך ויהפכו לך ערפם.

כ"י • והמתי • כמו והממתי, ותרגומו: ואשגש, וכן כל תבה שפעל שלה בכפל אות אחרונה, כשתהפך לדבר בלשון פעלתי, יש מקומות שנוטל אות הכפולה ומדגיש את האות ונקדו במלאפ"ם, כגון: "והמותי", מגזרת (ישעיה כח) "והמם גלגל עגלתו". "וסבותי", מגזרת (שמואל א ז) "וסבב בית אל". "דלותי", מגזרת (ישעיה יט) "דללו וחרבו". (שם מט) "על פנים חקתיך", מגזרת (שופטים ה) "חקקי לב". (שמואל א יב) "את מי רצותי", מגזרת (איוב כ) "רצץ עזב דלים". והמתרגם: "והמותי", ואקטל, טועה הוא, שאלו

כח ואשלח ית צרעימא גדמך ותתרגך ית חזאי ית פנענאי וית חתאי מן גדמך:

(כח) ושלחתי את הצרעה לפניך וגרשה את החוי את הפנעני ואת החתי מפניך:

מנה כאן אלא אלו. וחוי, אף-על-פי שהוא מעבר הירדן והלאה, שנו רבותינו במסכת סוטה: 'על שפת הירדן עמדה וזרקה בהם מרה'.

כ"י • הצרעה • מין שרץ העוף, והיתה מכה אותם בעיניהם, ומטילה בהם ארס, והם מתים, (סוטה לו) והצרעה לא עברה את הירדן. והחתי והפנעני הם ארץ סיחון ועוג. לפיכך, מפל שבע אמות לא

כט לא אתרכנו מן גדמך בשתא חדא דילמא תהי ארעא צדיא ותסגי עלך חיות כרא:

(כט) לא אגרשנו מפניך בשנה אחת פני-תהיה הארץ שממה ורבה עליך חית השדה:

כ"י • שממה • ריקנית מבני אדם, לפי שאתם מעט ואין בכם כדי למלאות אותה. ורבה עליך • ותרבה עליך.

כ"י • ריקנית מבני אדם, לפי שאתם מעט ואין בכם כדי למלאות אותה. ורבה עליך • ותרבה עליך.

ל זעיר זעיר אתרכנו מן גדמך עד דתסגי ותחסן ית ארעא:

(ל) מעט מעט אגרשנו מפניך עד אשר תפרה ונחלת את הארץ:

לא ואשוי ית תחומך מנימא דסוף ועד נימא דפלתאי וממדברא עד פרת ארי אמפר בידיכון ית תבני ארעא ותתרכנו מן גדמך:

כ"י • עד אשר תפרה • תרבה, לשון פרי, כמו: "פרו ורבו".

(לא) ושתי את גבלך מימסוף ועדיים פלשתים וממדבר עד-הנהר פי אתן בידכם את ישבי הארץ וגרשתמו מפניך:

כ"י • ושתי • לשון השתה, והתיו מדגשת מפני שבאה פחת שמים, שאין שיתה בלא תיו, והאחת לשמוש. עד הנהר • פרת. וגרשתמו • ותגרשם.

לב לא תכרת להם ולא להיהם ברית:

לג לא יתבון בארעך דילמא יחיבון יתך גדמי ארי תפליח ית טעותהון ארי יהון לך למקלא:

(לג) לא ישבו בארצך פני-יחטאו אתך לי פי תעבר את-אלהיהם פניהיה לך למוקש: פ

שיעור יומי ליום שבת-קודש א' אדר-א ושנים מקרא ואחד תרגום - כד - פרשת משפטים עג

בְּהִרְבֵּה מְקוֹמוֹת 'אם' מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן 'אָשֶׁר', כְּמוֹ (ויקרא ב) 'וְאִם תִּקְרִיב מִנְחַת בְּפוֹרִים', שֶׁהוּא חֹבֶה.

כִּי תַעֲבֹד וגו'. הָרִי אֵלָיו כִּי, מִשְׁמָשִׁין בְּמָקוֹם 'אָשֶׁר', וְכֵן בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת. וְזֶה לְשׁוֹן 'אִי', שֶׁהוּא אָחַד מֵאַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת שֶׁהִ' כִּי מִשְׁמַשׁ. וְגַם מְצִינֵנו

א וּלְמֹשֶׁה אָמַר סָק לְקָדָם וְיִ אֶת וְאֶהְרֹן נָדָב וְאֶבְיָהוּא וְשִׁבְעִין מִסְבֵּי יִשְׂרָאֵל וְתִסְגְּדוּן מִרְחֵק:

כֹּד (א) וְאֶל־מֹשֶׁה אָמַר עֲלֶה אֶל־יְהוָה אֶתְּהָ וְאֶהְרֹן נָדָב וְאֶבְיָהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם

מִרְחֵק:

כִּי... וְאֶל־מֹשֶׁה אָמַר עֲלֶה. פִּרְשָׁה זֹו נֶאֱמָרָה קָדָם עֲשֵׂרֶת הַדְּבָרוֹת, וְכֹד' בְּסִיּוֹן נֶאֱמַר לוֹ: עֲלֶה!.

ב וְיִתְקַרֵּב מֹשֶׁה בְּלַחֲדוּדָהי לְקָדָם וְיִ וְאֶהְרֹן לֹא יִתְקַרְבוּן וְעַמָּא לֹא יִסְקוּן עִמָּה:

(ב) וְנִגַּשׁ מֹשֶׁה לְבָדוֹ אֶל־יְהוָה וְהֵם לֹא יִגָּשׁוּ וְהָעָם לֹא יַעֲלוּ עִמּוֹ:

כִּי... וְנִגַּשׁ מֹשֶׁה לְבָדוֹ. אֵל הָעָרְפֶּל.

ג וְיָבֵא מֹשֶׁה וַיִּסְפָּר לָעָם אֶת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה וְאֶת כָּל־הַמִּשְׁפָּטִים וַיַּעַן כָּל־הָעָם קוֹל אֶחָד וַיֹּאמְרוּ כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה:

(ג) וַיָּבֵא מֹשֶׁה וַיִּסְפָּר לָעָם אֶת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה וְאֶת כָּל־הַמִּשְׁפָּטִים וַיַּעַן כָּל־הָעָם קוֹל אֶחָד וַיֹּאמְרוּ כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה:

ד וַיִּכְתַּב מֹשֶׁה וַיִּסְפָּר לָעָם בְּיוֹם אֶת כָּל־דִּבְרֵי ה' • מִצְוֹת פְּרִיָּשָׁה וְהַגְּבֻלָּה. וְאֶת כָּל־הַמִּשְׁפָּטִים. אָב וְאֵם, וּפְרָה אֲדָמָה, וְדִינֵינן שְׁנֵתָנוּ לָהֶם בְּמִרְהָ.

כִּי... וַיִּכְתַּב מֹשֶׁה וַיִּסְפָּר לָעָם בְּיוֹם אֶת כָּל־דִּבְרֵי ה' • מִצְוֹת פְּרִיָּשָׁה וְהַגְּבֻלָּה. וְאֶת כָּל־הַמִּשְׁפָּטִים.

ה וַיִּכְתַּב מֹשֶׁה וַיִּסְפָּר לָעָם בְּיוֹם אֶת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה וַיִּשְׁכַּח בְּבִקְרֹו וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ תַּחַת הָהָר וּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מִצְבֵּה לְשָׁנִים עֶשֶׂר שְׁבַטֵי יִשְׂרָאֵל:

(ד) וַיִּכְתַּב מֹשֶׁה אֶת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה וַיִּשְׁכַּח בְּבִקְרֹו וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ תַּחַת הָהָר וּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מִצְבֵּה לְשָׁנִים עֶשֶׂר שְׁבַטֵי יִשְׂרָאֵל:

ו וַיִּכְתַּב מֹשֶׁה וַיִּסְפָּר לָעָם בְּיוֹם אֶת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה וַיִּשְׁכַּח בְּבִקְרֹו וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ תַּחַת הָהָר וּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מִצְבֵּה לְשָׁנִים עֶשֶׂר שְׁבַטֵי יִשְׂרָאֵל:

כִּי... וַיִּכְתַּב מֹשֶׁה • (מְכִלְתָּא) מ' בְּרֵאשִׁית' וְעַד מִתַּן־תּוֹרָה, וְכַתֵּב מִצְוֹת שְׁנַצְטוּוּ בְּמִרְהָ. וַיִּשְׁכַּח בְּבִקְרֹו בְּחִמְשָׁה בְּסִיּוֹן.

ז וַיִּשְׁלַח יְת בּוֹכְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲסִיקוּ עֲלוֹן וְקִרְיָבוּ נִכְסֵת קוֹדֶשִׁין קָדָם וְיִ תּוֹרִין:

(ה) וַיִּשְׁלַח אֶת־נְעָרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ עֲלֵת וַיִּזְבְּחוּ זִבְחִים שְׁלָמִים לַיהוָה פָּרִים:

כִּי... אֶת־נְעָרֵי • הַבְּכוֹרוֹת.

ח וַיִּקַּח מֹשֶׁה חֲצֵי הָהָרִים וַיִּשְׁכַּח בְּאֶגְמַת וְחֲצֵי הָהָרִים זָרַק עַל־הַמִּזְבֵּחַ:

(ו) וַיִּקַּח מֹשֶׁה חֲצֵי הָהָרִים וַיִּשְׁכַּח בְּאֶגְמַת וְחֲצֵי הָהָרִים זָרַק עַל־הַמִּזְבֵּחַ:

ט וַיִּקַּח סֵפֶר הַבְּרִית וַיִּקְרָא בְּאָזְנֵי הָעָם וַיֹּאמְרוּ כָּל אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע:

כִּי... וַיִּקַּח מֹשֶׁה חֲצֵי הָהָרִים • (זְבַחִים צו) מִי חֲלָקוֹ? מִלְּאֹדָּ בֵּא וְחֲלָקוֹ. בְּאֶגְמַת • שְׁתֵּי אֶגְמַת: אָחַד לְחֲצֵי דָם עוֹלָה, וְאָחַד לְחֲצֵי דָם שְׁלָמִים, לְהַזוֹת אוֹתָם עַל

י וַיִּקַּח סֵפֶר הַבְּרִית וַיִּקְרָא בְּאָזְנֵי הָעָם וַיֹּאמְרוּ כָּל אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע:

(ז) וַיִּקַּח סֵפֶר הַבְּרִית וַיִּקְרָא בְּאָזְנֵי הָעָם וַיֹּאמְרוּ כָּל אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע:

כִּי... סֵפֶר הַבְּרִית • מ' בְּרֵאשִׁית' וְעַד מִתַּן־תּוֹרָה, וּמִצְוֹת שְׁנַצְטוּוּ בְּמִרְהָ.

ח וְנָסִיב מֹשֶׁה יָת דְּמָא וְזָרַק עַל מִדְּבָחָא
לְכַפָּרָא עַל עֲמָא וְאָמַר הָא דִּין דָּם קָזְמָא
דְּגִזְרֵי עֲמֻכּוֹן עַל כָּל פְּתָגְמֵי אֵלִין :

(ח) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הַדָּם וַיִּזְרַק עַל־הָעַם וַיֹּאמֶר הִנֵּה
רַם־הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת יְהוָה עִמָּכֶם עַל כָּל־הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה:

כש"י < וַיִּזְרַק • עֲנִין הַזָּאָה, וְתַרְגּוּמוֹ: 'וְזָרַק עַל מִדְּבָחָא לְכַפָּרָא עַל עֲמָא'.

ט וְסָלִיק מֹשֶׁה וְאֶהְרֹן נָדָב וְאָבִיהוּא וְשָׁבְעִין
מִסְבֵּי יִשְׂרָאֵל:

(ט) וַיַּעַל מֹשֶׁה וְאֶהְרֹן נָדָב וְאָבִיהוּא וְשִׁבְעִים זִמְנֵי
יִשְׂרָאֵל:

י וַיְחִזּוּ יָת יְקָר אֱלֹהֵא דְיִשְׂרָאֵל וַתַּחֲוֹת כְּרִסָּא
יְקָרָה כְּעוֹבַד אֲבָן טָבָא וּכְמַחְזֵי שְׂמֵיָא
לְכַרִּירוֹ:

(י) וַיִּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַתַּחַת רַגְלֵי כְּמַעֲשֵׂה
לְבַנַּת הַסְּפִיר וּכְעֵצִים הַשָּׁמַיִם לְטָהָר:

שְׁבַמְחִנָּה. כְּמַעֲשֵׂה לְבַנַּת הַסְּפִיר • (סוּטָה י"ב) הִיא הֵיטָה
לְפָנָיו בְּשַׁעַת הַשַּׁעֲבוּד, לְזָכֵר צִרְתָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ
מְשַׁעֲבָדִים בְּמַעֲשֵׂה לְבָנִים. וּכְעֵצִים הַשָּׁמַיִם לְטָהָר •
מִשְׁנַגְּאָלוֹ, הִיָּה אֹרֹךְ וַחֲדָוּהָ לְפָנָיו. וּכְעֵצִים • כְּתַרְגּוּמוֹ,
לְשׁוֹן מְרָאָה. לְטָהָר • לְשׁוֹן כְּרוּר וְצָלוּל.

כש"י < וַיִּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל • נִסְתַּכְּלוּ וְהִצִּיצוּ
וְנִתְחַיְבוּ מִיַּתְּהָ, אֲלֵא שְׁלֵא רָצָה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ־הוּא
לְעַרְבֵב שְׂמַחַת הַתּוֹרָה, וְהַמְתִּין לְנָדָב וְאָבִיהוּא עַד יוֹם
חֲנֻכַּת הַמִּשְׁכָּן, וְלִזְמַנִּים עַד "וַיְהִי הַיּוֹם כְּמַתְאוּנָנִים וְגו'"
וַתִּבְעַר בָּם אֵשׁ ה' וַתֹּאכַל בְּקִצָּה הַמַּחֲנֶה", בְּקִצְיָנִים

יא וַיִּלְבְּדוּ כַּפֵּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הָיָה נִזְקָא וַיְחִזּוּ
יָת יְקָרָא דִּי וַיְחִזּוּ חֲדָן בְּקַרְבְּנֵיהוֹן דְּאִתְקַבְּלוּ
כְּאֵלוֹ אֲכִלִין וְשִׁתָּן:

(יא) וְאֶל־אֲצִילֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁלַח יָדוֹ
אֶת־הָאֱלֹהִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ: ׀

לֹא תַרְגָּם כֵּן. "אֲצִילִי", לְשׁוֹן גְּדוּלִים, כְּמוֹ: (יִשְׁעִיָּה מ"א)
"וּמַאֲצִילִיָּהָ קְרִאתִיד", (בְּמִדְבָר י"א) "וַיֹּאצֵּל מִן הַרוּחַ",
(יחזקאל מ"א) "שֵׁשׁ אַמּוֹת אֲצִילָה".

כש"י < וְאֶל אֲצִילֵי • הֵם נָדָב וְאָבִיהוּא וְהַזְקֵנִים. לֹא
שָׁלַח יָדוֹ • מְכַלְל שֶׁהָיוּ רְאוּיִים לְהַשְׁתַּלַּח בָּהֶם יָד.
וַיְחִזּוּ אֶת הָאֱלֹהִים • הָיוּ מְסַתְּקִלִין בּוֹ בְּלֵב גַּס,
מִתּוֹךְ אֲכִילָה וְשִׁתְיָה, כִּף מְדַרְשׁ תַּנְחוּמָא. וְאוּנְקָלוּס

יב וְאָמַר יְיָ לְמֹשֶׁה סֵק לְקַדְמֵי לְטוּרָא וַהֲוִי
תַּמָּן וְאָתָּן לָךְ יָת לִיחֵי אֲבָנָא וְאוּרִיתָא
וַתִּפְקַדְתָּא דְכַתְּבִית לְאֵלוֹפְיָהוֹן:

(יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲלֵה אֵלַי הַהָרָה וְהִיָּה
שֵׁם וְאֶתְּנֶה לָּךְ אֶת־לַחַת הָאֲבָן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה
אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי לְהוֹרֹתָם:

כָּל שֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת, בְּכֻלָּל עֲשַׂרְת
הַדְּבָרוֹת הֵן. וְרַבְּנוּ סְעֻדָּה פִּרְשׁ בְּאַזְהָרוֹת שְׁפִסַּד לְכָל
דְּבוּר וְדְבוּר, מִצְוֹת הַתְּלוּיֹת בּוֹ:

כש"י < וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה • לְאַחַר מִתֵּן תּוֹרָה. עֲלֵה
אֵלַי הַהָרָה וְהִיָּה שֵׁם • אַרְבַּעִים יוֹם. אֶת־לַחַת
הָאֲבָן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי לְהוֹרֹתָם •

יג וַיִּקַּם מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ מִשְׁמַשְׁנֵה וּסְלַק מֹשֶׁה
לְטוּרָא דְאִתְגַּלִּי עֲלוּהֵי יְקָרָא דִּי:

(יג) וַיִּקַּם מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ מִשְׁרָתוֹ וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל־הָרָה
הָאֱלֹהִים:

מְלוּוָה לְרַב עַד מְקוֹם הַגְּבֻלַת תְּחוּמֵי הָהָר, שְׂאִינוּ
רְשָׁאֵי לִילָף מִשָּׁם וְהָלֵאָה, וּמִשָּׁם "וַיַּעַל מֹשֶׁה" לְבַדּוֹ

כש"י < וַיִּקַּם מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ מִשְׁרָתוֹ • לֹא יָדַעְתִּי מַה
טִיבוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ כָּאֵן. וְאָמַר אָנִי שֶׁהִיָּה הַתְּלָמִיד

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(יא) לֹא שָׁלַח יָדוֹ. לֹא פָשַׁט יָדוֹ כְּמוֹ לְמֹשֶׁה בְּנִקְרַת הַצּוּר, דְּכַתִּיב (לחל) לְשׁוּמְהָ לְפָנָיו כְּפִי שְׁלֵא יִרְאוּהוּ
לַג כ"ב) וְשִׁכְתִּי כְּפִי עֲלִיד וְגו', וּלְפִיכָךְ מִשְׁפָּטִים

שיעור יומי ליום שבת-קודש א' אדר-א ושנים מקרא ואחד תרגום - כד - פרשת משפטים עה

”אֶל-הַר הָאֱלֹהִים”, ויהושע נטה שם אָהֵלוֹ וַנִּתְעַכַּב | “וַיִּשְׁמַע יְהוֹשֻׁעַ אֶת קוֹל הָעָם בְּרִיעָה”. לְמַדְנוּ, שְׁלֹא שָׁם כָּל אַרְבָּעִים יוֹם, שָׁכַן מִצִּיּוֹנוֹ כְּשִׁרְדַּ מֹשֶׁה:

יְיָ וְלִסְבִּיאָ אָמַר אֲרִיכּוֹ לָנֶאֱדָא הָכָא עַד דְּנָתִיב | (י) וְאֶל-הַזְּקֵנִים אָמַר שְׁבוּ-לָנוּ בְּזֶה עַד אֲשֶׁר-נָשׁוּב
לְוַתְכוּן וְהָא אֶהְרֵן וְחֹר עֲמֻכוּן מִן דְּאִית לֵה | אֲלֵיכֶם וְהִנֵּה אֶהְרֵן וְחֹר עִמָּכֶם מִי-בְּעַל דְּבָרִים
דִּינָא יִתְקַרֵּב לְמַדְמִיהוּן: | יִגֵּשׁ אֱלֹהִים:

הַיָּמִים א ב | כִּי-יִקַּח לוֹ כֶּלֶב אֶת אֶפְרַת וַתֵּלֶד לוֹ אֶת חֹר.”. | כִּי-יִגֵּשׁ אֱלֹהִים אָמַר • בְּצִאתוֹ מִן הַמַּחֲנֶה. שְׁבוּ-
אֶפְרַת, זֹו מְרָיִם, כְּדֵאִיתָא בְּסוּטָה. מִי-בְּעַל | לָנוּ בְּזֶה • וְהִתְעַכְּבוּ כָּאֵן עִם שְׁאָר הָעָם בַּמַּחֲנֶה,
דְּבָרִים • מִי שֵׁישׁ לוֹ דִּין. | לְהִיּוֹת נְכוֹנִים לְשֹׁפֵט לְכָל אִישׁ רִיבּוֹ. חֹר • בְּנֵה
שָׁל מְרָיִם הִיָּה, וְאָבִיו כֶּלֶב בֶּן יַפְנֵה, שְׁנֶאֱמַר: (דְּבִיר)

טו וּפְסָלִיק מֹשֶׁה לְטוּרָא וְחָפָא עֲנָנָא יָת | (טו) וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל-הַהָר וַיְכַסֶּה הָעֲנָן אֶת-הַהָר:
טוּרָא:

טז וְשָׂרָא יִקְרָא דִּי עַל טוּרָא דְסִינַי וְחָפָה | (טז) וַיִּשְׁכֵּן כְּבוֹד-יְהוָה עַל-הָר סִינַי וַיְכַסֶּהוּ הָעֲנָן
עֲנָנָא שְׂמָא יוֹמִין וְיִקְרָא לְמֹשֶׁה פְּיוֹמָא | שְׁשֵׁת יָמִים וַיִּקְרָא אֶל-מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִתּוֹךְ
שְׁבִיעָאָה מִגּוֹ עֲנָנָא: | הָעֲנָן:

אֶלָּא שְׁחַלַּק הַפְּתוּב כְּבוֹד לְמֹשֶׁה. (יִמָּא שם) | כִּי-יִגֵּשׁ אֱלֹהִים אָמַר • (יִמָּא ד) רְבוּתִינוּ חוֹלְקִין בְּדָבָר.
וַיִּכְסֶּהוּ הָעֲנָן — לְמֹשֶׁה, שְׁשֵׁה יָמִים לְאַחַר עֲשָׂרַת | יֵשׁ מִהֶם אֲוִמְרִים: אֵלוֹ שְׁשֵׁה יָמִים שְׁמֵרָא-שׁ-חֲדָשׁ
הַדְּבָרוֹת, וְהֵם הִיוּ בְּתַחֲלַת אַרְבָּעִים יוֹם שְׁעֵלָה מֹשֶׁה | (עַד עֲצָרַת, יוֹם מִתַּן תּוֹרָה, וְשׁ”י יִשָּׁן). וַיְכַסֶּהוּ
לְקַבֵּל הַלּוּחוֹת. וְלַמְדּוֹד, שְׁכָל הַנְּכַנְס לְמַחֲנֶה שְׁכִינָה, | הָעֲנָן • לְהָר. וַיִּקְרָא אֶל-מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי.
טָעוֹן פְּרִישָׁה שְׁשֵׁה יָמִים. | לֹמַר עֲשָׂרַת הַדְּבָרוֹת, וּמֹשֶׁה וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֹמְדִים,

יז וְחִיּוּ יִקְרָא דִּי כְּאֶשָּׁא אֶכְלָא בְּרִישׁ טוּרָא | (יז) וּמִרְאָה כְּבוֹד יְהוָה כָּאֵשׁ אֲכָלַת בְּרִאשׁ הָהָר
לְעִינַי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: | לְעִינַי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

יח וְעַל מֹשֶׁה בְּגוֹ עֲנָנָא וּסְלַק לְטוּרָא וְהָא | (יח) וַיָּבֵא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הָעֲנָן וַיַּעַל אֶל-הָהָר וַיְהִי
מֹשֶׁה בְּהָר אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה: פַּפַּ | מֹשֶׁה בְּהָר אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה: פַּפַּ

כט וְעַל מֹשֶׁה בְּגוֹ עֲנָנָא וּסְלַק לְטוּרָא וְהָא | כִּי-יִגֵּשׁ אֱלֹהִים אָמַר • עֲנָן זֶה כְּמִין עֶשֶׂן הוּא, וְעֵשֶׂה לוֹ הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְמֹשֶׁה, שְׁכִיבֵל (נ”א חָפָה) בְּתוֹכוֹ:

קי”ח פסוקים, עזרא”ל סימן. חנני” סימן.

ההפטרות לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רנה - רם

פרוש רש"י על חומש הוא יינה של תורה, פותח הלב ומגלה אהבה
ויראה עצמיות. פרוש רש"י על גמרא פותח המוח ומגלה שכל עצמי
היום יום כט שבט

לוח תהלים

יום ראשון, כ"ה שבט < פרק קיט מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו

יום שני, כ"ו שבט < פרק קיט מפסוק צו עד סוף הפרק

יום שלישי, כ"ז שבט < מפרק קכ עד סוף פרק קלד

יום רביעי, כ"ח שבט < מפרק קלה עד סוף פרק קלט

יום חמישי, כ"ט שבט < מפרק קמ עד סוף פרק קמד

יום שישי, ל' שבט < פרק כ. מפרק קמה עד סוף פרק קנ

שבת קודש, א' אדר א' < פרק כ. מפרק א עד סוף פרק ט

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם
היה המנהג שכל אחד היה
אומר בכל יום את הקאפיטל
[פרק] תהלים לפי שנות חייו.
למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס
לשנת הכ"א היה אומר פרק
כ"א בתהילים וכן היו אומרים
גם את התהילים לפי שנות בניו
ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו
לתרבות רעה....

(תמוז תרס"ו)

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה
לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-
הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין
מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו
שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש
כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות
הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת,
כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו
בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות
בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

~ יום ראשון כ"ה שבט ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' לא, פרק כה וזהו שכתוב... עד עמ' 62, אח"כ.

בתוכו את האהבה המסותרת, כך, שכשבאה עבירה לידו – יחוש מיד, שעל-ידי העבירה הוא מנתק את עצמו מהקב"ה, וממילא יימנע מלעשותה; וכשבאה מצוה לידו – יזכור מיד, שאהבתו להקב"ה מכתובה לו לקיים את המצוה, כי על-ידיה הוא מתאחד עם הקב"ה.

וזהו שכתוב: "כי קרוב אליך הדבר מאד וגו'", – לקיים תורה ומצוות "בלבבך", באהבת ה' וברירת ה', שיקבל את ויבא שעה, בידו של אדם וברשותו הוא להעביר רוח שמוות – המקרה את רגישותו, שעל-ידי עבירה

הוא נפרד מהקב"ה, ונשכחה – שקיימת בו אהבה להקב"ה, ואשר בגללה עליו לקיים מצוות, כדי להתאחד עם הקב"ה – הוא יכול להסיר "רוח שטות" זו מקרב, ולזכור ולעזור אהבתו לה' אהבה, המסותרת בנפשו של אדם, כי שום ספק – הרי ברור הדבר בלי שום פקפק, שקיימת בלבו אהבה להקב"ה. שכן, כאמור, גם רשע וקל שבקלים ישנה בלבו אהבה מסותרת להקב"ה. וזהו שכתוב: "ויבליבך". – שיהודי יכול לקיים תורה ומצוות באהבה שבלבו להקב"ה. – ולא רק באהבת ה': שכן, בקיום תורה ומצוות ישנו גם "סור מרע", להימנע מעבירות, ועל כך נדרשת יראת ה', הפחד מהקב"ה. לכן, מציין רבנו הזקן מיד, שאהבה זו כוללת בתוכה גם יראה, ומצד יראה זו בידו להימנע מלעשות עבירה. ונקבל פה – באהבה זו, גם דחילו, – יראה, דחילו – המורא והפחד, שלא לפרד בשום אופן מיחודו ואחדותו ותברך, אפילו במסירת נפש ממש, – גם אם ייאלץ למסור את נפשו כדי שלא להיות נפרד מהקב"ה, בלי שום טעם ושכל משג – מדוע עליו למסור את נפשו, אלא במטעם אלהי. – כפי שהוסבר בפרק י"ט, במשל אור הנר, הנמשך באופן טבעי לשורשו – כך נמשכת הנשמה באופן טבעי לשורשה האלקי, לגבה יש בכך משום "טבע" אלקי, שלמעלה מהבנה. כך היא כוללת גם חרדה ופחד טבעי – שאותה המשכה של התאחדות עם הקב"ה – לא תנותק, גם אם בגלל כך הוא יצטרך למסור את נפשו, ויבליבך בשבירת התאוות, הקלה מיסורי

פרק כה. בפרק כ"ה, יסיים רבנו הזקן, את אשר התחיל להסביר בפרק י"ח, את הפסוק: "כי קרוב אליך הדבר מאד בפך ובלבבך לעשותו" – שמאד קרוב וקל לכל יהודי לקיים תורה ומצוות, לא רק בשלשה הלבושים: מחשבה, דיבור ומעשה, – שזהו הפירוש הפשוט של "בפך ובלבבך לעשותו" ("בפך" – בפה שלך, בדיבור, "בלבבך" – בלב, מחשבה, ו"לעשותו" – לעשות, מעשה) – אלא גם בפירוש הפנימי של "בלבבך", והיינו: עם רגשות הלב, באהבה

ליקוני אמרים

פרק כה וזהו שכתוב כי קרוב אליך הדבר מאד וגו' שבכל עת ובכל שעה בידו של אדם וברשותו הוא להעביר רוח שמוות והשכחה מקרבו ולזכור ולעזור אהבתו לה' אחד המסותרת בודאי בלבו בלי שום ספק. וז"ש ובלבבך ונכלל בה גם דחילו דחילו שלא ליפרד בשום אופן מיחודו ואחדותו יתברך אפי' במסירת נפש ממש בלי שום טעם ושכל מושג אלא במטעם אלהי וכ"ש בשבירת התאוות הקלה מיסורי

וביראה להקב"ה. שאל על כך רבנו הזקן בפרק י"ז: לכאורה אנחנו מרגישים, שאין כל-כך קרוב וקל שתהיה לאדם אהבת ה' והסביר רבנו הזקן, שעל-ידי התבוננות האדם בגדולת הקב"ה – מתעורר בו הרגש של אהבת ה'. ברם, מאחר שדבר זה יכול לבוא רק אחרי התבוננות עמוקה בגדולת ה', הרי, שכבר ממילא אי-אפשר לומר שזה "קרוב מאד", כי לשם התבוננות, נדרשת ידיעה בגדולת הקב"ה וגם שהמוח והלב יהיו מתאימים לכך, כדי שיוכל האדם לעזור בתוכו אהבת ה' – לכן הסביר רבנו הזקן בפרק י"ח שקיים אופן נוסף כיצד על יהודי לקיים תורה ומצוות, ברגש של אהבה להקב"ה: על-ידי "אהבה מסותרת", שישנה בכל אחד מישראל להקב"ה. אהבה זו אין מן הצורך ליצור על-ידי התבוננות, כי היא נמצאת באופן טבעי בכל יהודי ויהודי. רבנו הזקן הסביר את משמעותה וענינה של אהבה זו: השאיפה והמשיכה של הנשמה היהודית להתאחד עם שורשה האלקי, ולא להיות נפרד ממנו, גם אם דרושה לכך מסירות נפש. לאחר מכן דובר, שעל-ידי קיום מצוה מתאחד יהודי עם הקב"ה, ועל-ידי כל עבירה הוא נפרד מהקב"ה: ומכיון שכך, היה יהודי מונע את עצמו מלחטוא נגד הקב"ה, אילולא ה"רוח שטות" של הנפש הבהמית המכסה על אהבתו, וגורמת שלא ירגיש כיצד הוא נפרד חלילה מהקב"ה על-ידי העבירה. בפרק כ"ה, שאנו עומדים ללמוד עתה, יסיים רבנו הזקן את הסברתו, שבכל שעה יכול יהודי להסיר מעצמו את ה"רוח שטות", ולעזור

מעשיית עבירות קלות יותר, מאחר שגם על-ידך, הוא נפרד בשעת מעשה מהקב"ה. על כך אומר רבנו הזקן להלן: **וְהָרִי גַם בְּעִבּוּדֵה־זֶרֶה יָכוֹל לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה אַחֲרֵי־כֵן** – שתבטיח, שאחרי עשיית העבירה, לא יהיה נפרד מהקב"ה. כך, אפשר שתישאל השאלה:

אמנם, גם בעבודה־זרה יש לו פתרון שלא להיות נפרד מהקב"ה אחרי עשיית החטא – על-ידי תשובה. ברם, על הסתמכות כזו על "תשובה" שיעשה אחר

כך, כבר אמרו רבותינו ז"ל: "האומר אחטא ואשוב – אין מספיקין בידו לעשות תשובה"², הרי שביחס לעבודה־זרה, אין הוא יכול לסמוך מראש על ה"תשובה" שיעשה אחר כך, ומשום כך הוא מוסר את נפשו, כדי שלא יישאר נפרד תמיד מהקב"ה. ואילו בעבירה אחרת, הרי אחרי עשיית העבירה אין הוא נשאר, בדרך ממילא, נפרד מהקב"ה, מבלי להסתמך על "תשובה" – אם כן, כיצד אפשר לומר בפסקנות, שכשם שהוא יכול להימנע מעבודה־זרה – כך הוא יכול להימנע מכל עבירה אחרת? על כך באה התשובה: מה שחכמינו ז"ל אומרים "אין מספיקים בידו לעשות תשובה", אין הכוונה שנוטלים ממנו לגמרי את היכולת לעשות תשובה. הכוונה היא רק זאת בלבד: אין עוזרים לו בכך, אין מספקים לו את הרגע המתאים לעשות תשובה. אך אם הוא מתאמץ ודוחק את עצמו ועושה תשובה – תשובתו מועילה ומתקבלת. כך, שאכן יש בידו להסתמך על ה"תשובה" שיעשה אחרי שיעבוד עבודה־זרה – ובכל זאת הוא נמנע מכך ובלבד שלא יהיה נפרד מהקב"ה בשעת מעשה.

מִיתָה, – והוא הרי מוכן גם למסור את נפשו – הרי שוודאי הדבר, **שְׁקִרּוֹב אֱלֹוֵי הַדְּבָר יוֹתֵר לְכַבֵּשׁ הַיְצָר, הֵן בְּבַחֲיִנַת "סוּר מֵרַע"**, – להימנע מעשיית עבירות, **אִפְלוּ מֵעֲבָרָה קְלָה שֶׁל דְּבָרֵי סוּפְרִים**, – שהיא איסור מדרבנן בלבד, ולא איסור

מן התורה – גם בזה ביכלתו לשלוט בעצמו, **שְׁלֹא לַעֲבֹר עַל רְצוֹנוֹ יְהִרְבֵּךְ**, – ולא לחטוא, **מֵאַחַר שֶׁנִּפְרַד כֶּה – אִם יִחַטָּא, מִיחֻדּוֹ וְאֶחָדוֹתוֹ, כְּמוֹ בְּעִבּוּדֵה־זֶרֶה מִמִּשָׁ, בְּשַׁעַת מַעֲשֵׂה.** –

בשעה שהוא חוטא, כפי שהוסבר בפרק הקודם, שבשעה שהוא חוטא, הוא נפרד מהקב"ה, באותה מדה כפי שהוא נפרד ממנו, בשעה שהוא עובד עבודה־זרה, ומאחר שהיה גם מוסר את נפשו, ובלבד שלא לעבוד עבודה־זרה – באותה מדה עליו להימנע גם מעבירה זו, שהרי גם על-ידי עבירה זו, הוא נפרד, בשעת מעשה, מהקב"ה. אך, בכל זאת קיים הבדל בין עבודה־זרה, לבין עבירות קלות יותר – וזאת ביחס לזמן שאחרי עשיית העבירה: בעבודה־זרה, הוא נשאר נפרד מהקב"ה גם לאחרי שנכשל בעבירה גדולה זו; ואילו בעבירות הקלות יותר, ההיפרדות מהקב"ה מוגבלת רק לזמן ביצוע העבירה בלבד – אלא שרבנו הזקן מעיר מיד, שלאמיתו של דבר קיימת עצה גם בעבודה־זרה, שלא יסאר נפרד מהקב"ה – והיא: על-ידי תשובה שבידה להשפיע גם בעבירה של עבודה־זרה. אף-על-פי-כן אנו רואים שהוא לא שועה לעצה זו, אלא מוסר את נפשו, ובלבד שלא להיות נפרד מהקב"ה גם בשעת ההשתחואה לעבודה־זרה. הרי שאותו שיקול – כוחו יפה גם כדי להימנע

ליקוטי אמרים

מיתה שקרוב אליו הדבר יותר לכבוש היצר הן בבחי' סור מרע אפי' מעבירה קלה של דברי סופרים שלא לעבור על רצונו ית' מאחר שנפרד בה מיחודו ואחדותו כמו בע"ז ממש בשעת מעשה והרי גם בע"ז יכול לעשות תשובה אח"כ.

~ יום שני כ"ו שבט ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 62, ואף שהאומר... עד עמ' 62, עליו כנודע.

[ואף ש"האומר אחטא ואשוב – אין מספיקין בו", – בידו לעשות תשובה, תינו שאין מחזיקים ידו להיות לו שעת הכושר לעשות תשובה, – שבדרך כלל, הרי נותנים לאדם מלמעלה את הכוח ואת הזמן הנאות לחזור בתשובה, אך מי שסומך בשעת החטא על כך שלאחר מכן יחזור בתשובה – לא עוזרים לו

ליקוטי אמרים

ואף שהאומר אחטא ואשוב אין מספיקין בו' היינו שאין מחזיקים ידו להיות לו שעת הכושר לעשות תשובה אבל אם דחק השעה ועשה תשובה אין לך דבר שעומד בפני התשובה. ואעפ"כ כל איש ישראל מוכן ומזומן למסור נפשו על קדושת

מלמעלה לכך. אבל אם דחק השעה ועשה תשובה – אין לך דבר שעומד בפני התשובה]. – תשובה עוזרת תמיד. הרי שגם בעבודה־זרה היה יכול להסתמך שלאחר החטא לא יהיה נפרד מהקב"ה, על-ידי ה"תשובה" שיעשה. ואף-על-פי-כן, כל איש ישראל מוכן ומזומן למסור נפשו על

2. יומא פה, ב.

אור ה' המלכש בנפשם – של בני ישראל, בנזכר לעיל³, שאינו – אור ה' זה אינו בכתובת זמן ושעה כלל, אלא למעלה מהזמן, ושליט ומושל עליו, – על הזמן, בנודע⁴. – כל האמור הוא בקשר לשאלה, איך נותנת האהבה המסותרת ליהודי את הכוח לשלוט ביצר הרע שלו ולהימנע מלעשות עבירה – "סור מרע". להלן תוסבר פעולתה של האהבה המסותרת ב"ועשה טוב", בצורה החיובית של קיום המצוות:

קרשת ה', שלא להשתחוות לעבודה-זרה אפלו לפי שעה ולעשות תשובה אחר-כך, – כלומר: הוא ימסור את נפשו, גם כשירצו לאלץ אותו להשתחוות לעבודה-זרה לשניה אחת בלבד, ולאחר שניה זו – יוכל לחזור בתשובה, שאז הרי אין זה מפני שתמיד יהיה נפרד מהקב"ה, אלא גם שניה בודדת זו של היפרדות מהקב"ה, בשעת מעשה החטא – מספיקה לו, שלא להשתחוות לעבודה-זרה. וכל כך למה? ובאיזה כוח? והינו – הרי זה, מפני

ליקוטי אמרים

ה' שלא להשתחוות לע"ז אפי' לפי שעה ולעשות תשובה אח"כ והיינו מפני אור ה' המלוכש בנפשם כנ"ל שאינו בבחי' זמן ושעה כלל אלא למעלה מהזמן ושליט ומושל עליו כנודע.

~ יום שלישי כ"ז שבט ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 62, והן בבחי' ועשה... עד עמ' 62, עבודת הצדקה.

מגדף, – פיו לא פוסק מללמוד, דבר שדורש יגיעה עצומה. וכמאמר רז"ל: "לעולם ישים אדם עצמו על דברי תורה, כשור לעל וכחמור למשאוי", וכן לתפלה בכונה – שתהיה מתוך יגיעה, בכל כחו ממש, וכן בעבודת ה' שהיא בדרך שפמון, כמו עבודת הצדקה; – מנויים כאן שלושה דברים – שלושת העמודים שעליהם העולם עומד: "תורה, עבודה

והן בכתובת "ועשה טוב", – ביכולת האדם לנצל את כוחה של האהבה המסותרת, כדי להתגבר כארי בגבורה ואמץ הלב נגד היצר, – הרע, המכביד את גופו ומפיל עליו עצלה, – שהיא (העצלות) מכתובת יסוד העפר שבנפש הבהמית, – כפי שלמדנו בפרק הראשון, מלחמית גופו בזריות בכל מיני טרח ועבודת משא בעבודת ה', שיש בה טורח ועמל כגון לעמול בתורה בעיון ובפה לא פסיק פומיה מגורסא וכמארז"ל לעולם ישים אדם עצמו על דברי תורה כשור לעול וכחמור למשאוי וכן לתפלה בכונה בכל כחו ממש וכן בעבודת ה' שהוא בדבר שבמזון כמו עבודת הצדקה וכפה – לדבר דברי תורה באופן של לא פסיק פומיה

ליקוטי אמרים

והן בבחי' ועשה טוב להתגבר כארי בגבורה ואומץ הלב נגד היצר המכביד את גופו ומפיל עליו עצלה מבחי' יסוד העפר שבנפש הבהמית מלחמית גופו בזריות בכל מיני טורח ועבוד' משא בעבודת ה' שיש בה טורח ועמל כגון לעמול בתורה בעיון ובפה לא פסיק פומיה מגורסא וכמארז"ל לעולם ישים אדם עצמו על דברי תורה כשור לעול וכחמור למשאוי וכן לתפלה בכונה בכל כחו ממש וכן בעבודת ה' שהוא בדבר שבמזון כמו עבודת הצדקה

~ יום רביעי כ"ח שבט ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 62, וכיוצא באלו... עד עמ' לב, כ"ה כנ"ל.

נפש האדם שלא להפקיר מזונו – כשמדובר אודות צדקה, מקרר היצר-הרע את

ליקוטי אמרים

וכיוצא באלו ממלחמות היצר ותחבולותיו לקרר נפש האדם שלא להפקיר מזונו ובריאות גופו שלעמוד נגדו

וכיוצא באלו – ענינים דומים בעבודת ה', ממלחמות היצר ותחבולותיו, לקרר

3. פרק יט. 4. על המלים "שאינו וכו'" אלא למעלה מהזמן, ושליט ומושל עליו. – העיר כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וי"ל שאומר בזה ב' ענינים: מצד למעלה מן הזמן כל ענין (אפי' דרגע יש בו ענין דנצחיות, וכדלקמן בקדושה. אלא שבענין דלע"ז תשובה עוקרתו) נצחי הוא. (ב) מצד ושליט ומושל עליו אפשר דענין דלפי שעה יהפך להיות נוגע יותר מזה דזמן ארוך". 5. עבודה זרה ה, ב.

מיוחדת, יתגלה בה – בעבודה זו, פנימית רצון העליון בבחינת פנים וגילוי רב ולא בהסתר כלל. – כפי שלמדנו בפרקים הקודמים, שבענין המצוות ועבודת ה' – מאירה פנימיות רצונו של הקב"ה באופן של התגלות. וכשאינן שום

הסתר פנים ברצון העליון – אזי אין דבר נפרד כלל וכלל – מאלקות, להיות יש ודבר בפני עצמו. – כפי שלמדנו, שההרגשה שנבראים יכולים להרגיש את עצמם, ל"יש" ולדבר נפרד מהקב"ה – נובעת מכך שפנימיות רצון העליון היא בעולם. ואילו כשמגיע הדבר לקיום מצוה ולעבודת ה', שאז מתגלה פנימיות רצון העליון – לא קיימת

ממילא הסיבה הגורמת לנכרא להרגיש את עצמו ל"יש" ול"מציאות" בפני עצמו. ולזאת, תהיינה נפשו האלהית והחיונית – זו שמחיה את הגוף, ולבושיהן – מחשבה, דיבור ומעשה, פלן מיוחדות בתכלית היחוד ברצון העליון ואז אין-סוף פרודי-הוא, בנכר לעיל. – הרי, שעל-ידי עבודת ה' וקיום המצוות, מתאחד האדם עם הקב"ה בתכלית היחוד. להלן יוסבר שהיחוד הנוצר על-ידי קיום המצוה, הוא לתמיד, ולא רק לשעת קיום המצוה:

האדם ומפתה אותו, שלא יבזז את כספו לכך, ובקריאות גופו, – בענין של עבודת ה', בו נדרשות יגיעת והתאמצות הגוף. ש'עמך נגדו' – נגד היצר-הרע הזה ולקבשו' – קרוב מאד אל האדם, פשישים אל לבו, שלנצח היצר בכל זה, ויותר מזה, ולעשות הפכו ממש – לעשות ההיפך מרצונו של היצר-הרע, ולהתאמץ הן בגופו והן בממונו בעניני עבודת ה', הרי כל זה קל מאד מיסורי מיתה, ה' ישמרנו. ויפורי מיתה, ה' ישמרנו, הנה מקבל באהבה וברצון – ובלבד, שלא לפרד מיוחדו ואחדותו יתברך, אפלו לפי שעה להשתחות

לעבודת-זרה חסיון-שלום, – כפי שלמדנו, שכל יהודי היה מוסר את נפשו שלא לעבוד עבודה-זרה, וזאת כדי שלא להיות נפרד מאחדות ה' אפילו לא לשעה קלה. וכל-שכן שיש לו לקבל באהבה וברצון – גם את התאמצות הגוף וגם שאר ההתאמצויות הנדרשות ממנו, כדי לדבקה בו לעולם ועד. – (כדי א) להתאחד עם הקב"ה, (ב) וזהו לנצח. דהיינו, – ההתאחדות עם הקב"ה לנצח, תהיה אצלו פשיעשה רצונו יתברך בעבודה זו – גם כשלשם כך נדרשת ממנו התאמצות

ליקוטי אמרים

ולכבשו קרוב מאד אל האדם כשישים אל לבו שלנצח היצר בכל זה ויותר מזה ויפורי מיתה ה' ישמרנו היה מקבל באהבה וברצון שלא ליפרד מיוחדו ואחדותו ית' אפי' לפי שעה להשתחות לע"ז ח"ו וכ"ש שיש לו לקבל באהבה וברצון כדי לדבקה בו לעולם ועד דהיינו כשיעשה רצונו ית' בעבודה זו יתגלה בה פנימית רצון העליון בבחי' פנים וגילוי רב ולא בהסתר כלל וכשאינן שום הסתר פנים ברצון העליון אזי אין דבר נפרד כלל וכלל להיות יש ודבר בפני עצמו ולזאת תהיינה נפשו האלהית והחיונית ולבושיהן כולן מיוחדות בתכלית היחוד ברצון העליון ואז אין א"ס ב"ה כנ"ל.

ממילא הסיבה הגורמת לנכרא להרגיש את עצמו ל"יש" ול"מציאות" בפני עצמו. ולזאת, תהיינה נפשו האלהית והחיונית – זו שמחיה את הגוף, ולבושיהן – מחשבה, דיבור ומעשה, פלן מיוחדות בתכלית היחוד ברצון העליון ואז אין-סוף פרודי-הוא, בנכר לעיל. – הרי, שעל-ידי עבודת ה' וקיום המצוות, מתאחד האדם עם הקב"ה בתכלית היחוד. להלן יוסבר שהיחוד הנוצר על-ידי קיום המצוה, הוא לתמיד, ולא רק לשעת קיום המצוה:

~ יום חמישי כ"ט שבט ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' לב, ויחוד זה למעלה... עד עמ' לב, כמ"ש במ"א:

שיחיה התורה, הוא נצחי, וכמו שכתוב: "ודבר אלהינו יקום לעולם", "ודבריו חיים וקיימים בו", "ולא יחליף ולא ימיר דתו לעולמים בו". – ומאחר

ליקוטי אמרים

ויחוד זה למעלה הוא נצחי לעולם ועד כי הוא ית' ורצונו למעלה מהזמן וכן גילוי רצונו שבדברו שהיא התורה הוא נצחי וכמ"ש ודבר אלהינו יקום לעולם ודבריו חיים וקיימים בו' ולא יחליף ולא ימיר דתו לעולמים בו'. אלא שלמטה

ויחוד זה למעלה – מה שנפשו של יהודי מתאחדת עם אור אין-סוף על-ידי עבודת ה', הרי למעלה, בעולמות העליונים, הוא נצחי לעולם ועד, כי הוא יתברך ורצונו, למעלה מהזמן. –

ממילא גם ההתאחדות עם הקב"ה ורצונו, היא נצחית, למעלה מהזמן, וכן – גם בעולמו אנו, גלוי רצונו שבדברו,

6. כ"ק אדמו"ר שליט"א הוסיף כאן את ההבדל של א (וב), בצינו בכך, המשמעות הכפולה של המלה "כל שכן" – א) מדובר כאן בדבקות להשי"ת (בהשוואה לשלל להיות נפרד בלבד על-ידי עבודה זרה). (ב) כאן זה עדיין באופן של לעולם ועד (בהשוואה לשלל להיות נפרד לפי שעה בעבודה זרה). 7. ישעי' מ, ח. 8. תפילת שחרית. 9. פיוט "יגדל אל-ח".

של "אחטא ואשוב" שעליו אומרים חכמינו ז"ל: "אין מספיקין בידו לעשות תשובה"? – אומר על כך רבנו הזקן: **וְאִין זֶה נִקְרָא "אֲחַטָּא וְאִשׁוּב", אֲלֵאֲ-אִסְבֵּן** – מתי זה נקרא "אחטא ואשוב", **שְׁבַעַת הַחַטָּא מִמֶּשׁ הוּא כוּמְךָ עַל הַתְּשׁוּבָה** וְלִכְךָ חוּטָא, – כי הוא סומך על ה"תשובה";

ולוא ה"תשובה" – הוא לא היה חוטא. הרי שאותה "תשובה" עליה הוא סומך, היא כאילו גרמה לו לחטוא, ולכן באמת "אין מספיקין בידו לעשות תשובה". ואילו בענייננו, הרי ב"סלח לנו" על ביטול תורה, אין הוא סומך על ה"תשובה" בשעת מעשה החטא; הרי זה רק שהוא נכשל לעתים קרובות בכיטול תורה –

ועל כך עזרת לאחר מכן הבקשה של "סלח לנו". **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּמָקוֹם אַחֵר: – "רֵאָה אֵגֵה" ת פ"א.** הרי, שמאחר שכל יהודי מוכן למסור את נפשו, ובלבד שלא להיות נפרד מהקב"ה, אפילו לא לשעה קלה – כה עמוק נוגע יחודם של בני ישראל עם הקב"ה – מספיק חשבון זה שיהודי לא יהיה מוכן להיות נפרד מהקב"ה על-ידי איזו עבירה שהיא, שההימנעות ממנה קשורה בהרבה פחות יסורים מאשר יסורי מיתה; וודאי הדבר, שזה צריך לחזק אותו באומץ ובשמחה, לחפש להתאחד ולהתייחד עם הקב"ה, על-ידי קיום מצוות (עשה), בידעו, שייחוד זה למעלה, הוא נצחי. נכונות זו למסור את הנפש לשם יחודו עם אלקות, צריכה להיות קבועה תמיד בתודעתו של יהודי, ולהתבטא בקיום התורה והמצוות בכל שעה.

לימוד התורה וקיום המצוות – היא נצחית. **אֲלֵא שְׁלֵמְטָה** – בעולמנו אנו, הוא – ההתאחדות, תַּחַת הַזְּמַן, – שכן, גם הנפש למטה נתונה תחת הזמן, וההתאחדות הנפש היא **וּבְאִוְתָהּ שְׁעָה לְבָדָה שְׁעוּסָה בְּתוֹרָה אוּ בְמִצְוָה, בִּי אַחֲרֵיכֶּךָ**

אִם עוֹסֵק בְּדָבָר אַחֵר – נִפְרָד מֵהַיְחוד הַעֲלִיּוֹן לְמַטָּה. [וְהֵינּוּ, בְּשְׁעוּסָה בְּדָבָרִים בְּטָלִים לְגַמְרִי, שְׂאִין בָּהֶם צִדָּה פְּלִל לְעִבּוּדֵת ה']. – שאז, הוא נפרד, כאן למטה, מה"יחוד העליון", שנוצר על-ידי התורה או המצוה.

וְאֵף-עַל-פִּיכֶן, בְּשִׁחוּזָר וְשֶׁב לְעִבּוּדֵת ה' אַחֲרֵיכֶּךָ, לְתוֹרָה וְלַתְּפִלָּה, וּמִבְּקָשׁ מְחִילָה מֵה' עַל שְׁתִּיחָה אֲפֹשֶׁר לוֹ לְעֵסֵק אִי –

באותו זמן שהתעסק בדברים בטלים, בתורה ולא עסק – ה' יסלח לו, **כְּמֵאמַר ר' ל"ו: "עֵבֶר עַל מִצְוֹת-עֲשֵׂה וְשֶׁב – לֹא זֶה מִשֶּׁם עַד שְׁמוּחְלִין לוֹ".** – כלומר: מוחלין לו מיד, ואז הוא חוזר, גם למטה, ומתאחד עם הקב"ה ורצונו. וְלָזֶה – ולכן, מפני שבקשת המחילה עוזרת מיד וחוזר ל"יחוד" הנוצר לעיל, שאפילו לשעה קלה אינו רוצה ליפרד וכנוצר לעיל, **תִּקְנֵה בְּרַבֵּת "סִלַּח לְנוּ" שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּכָל יוֹם, – בתפילת "שמונה עשרה", עַל עוֹן בְּטוֹל תוֹרָה, שְׂאִין אָדָם נִצּוֹל מִמֶּנּוּ בְּכָל יוֹם; וּכְמוֹ תְּתַמִּיד' – שהיו מקריבים כל יום, שְׁתִּיחָה מִכֶּפֶר עַל מִצְוֹת-עֲשֵׂה. – כשאדם לא קיים מצוות-עשה. אלא, אפשר הרי לשאול: אם עוברים לעתים קרובות כל-כך על העבירה, ומבקשים מחילה עליה – הרי יש כאן לכאורה ענין**

ליקוטי אמרים

הוא תחת הזמן ובאותה שעה לבדה שעוסק בה בתור' או במצוה כי אח"כ אם עוסק בדבר אחר נפרד מהיחוד העליון למטה. והיינו כשעוסק בדברים בטלים לגמרי שאין בהם צורך כלל לעבודת ה' ואעפ"כ כשחוזר ושב לעבודת ה' אח"כ לתורה ולתפלה ומבקש מחילה מה' על שהיה אפשר לו לעסוק או בתורה ולא עסק ה' יסלח לו כמארז"ל עבר על מצות עשה ושב לא זו משם עד שמוחלין לו. ולזה תקנו ברכת סלח לנו שלש פעמים בכל יום על עון ביטול תורה שאין אדם ניצול ממנו בכל יום וכמו התמיד שהיה מכפר על מצות עשה. ואין זה אחטא ואשוב אא"כ שבשעת החטא ממש הוא סומך על התשובה ולכן חוטא כמ"ש במ"א:

~ יום שישי ל' שבט ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' לב, ובוה יובן למה... עד עמ' 64, ובכל שעה כנ"ל:

שענינה לְקַבֵּל עֲלֵינוּ מְלֻכוֹת שְׁמַיִם בְּמִסִּירַת נַפְשׁ, – לכאורה, אפשר הרי לשאול: וְהֵלֵא הַבְּטִיחַ לָהֶם: – לדור שנכנס לארץ ישראל, "פְּחָדְכֶם וּמִרְאָבְכֶם יִתֵּן ה' וְגו'";¹² – אם כן,

ליקוטי אמרים

ובוה יובן למה צוה משה רבינו ע"ה במשנה תורה לדור שנכנסו לארץ לקרות ק"ש פעמים בכל יום לקבל עליו מלכות שמים במסירת נפש והלא הבטיח להם פחדכם ומוראכם יתן ה' וגו' אלא משום שקיום התורה ומצותיה

וְבוֹה יוֹבֵן, לְמָה צִוָּה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עֲלֵינוּ הַשָּׁלוֹם, בְּמִשְׁנֵה תוֹרָה', – לדור המדבר, לדור שֶׁנִּכְנְסוּ לְאֶרֶץ, – לא רק לדורות הבאים, לְקָרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע פְּעָמִים בְּכָל יוֹם, –

10. יומא פו, א. 11. לשון כ"ק אדמו"ר שליט"א. 12. דברים יא, כה.

תְּמִיד עֲנִין מְסִירַת נַפְשׁוֹ לַה' עַל יְחֻדּוֹ, – שזו משמעותה של קריאת-שמע, ולכן מן ההכרח לקוראה "פעמיים בכל יום", שִׁיהִיהָ קְבוּעַ בְּלִבּוֹ תְּמִיד מִמַּשׁ, יוֹמָם וְלַיְלָה לֹא יִמָּישׁ מִזְכְּרוֹנוֹ, כִּי בְּזֶה יוּכַל לְעֹמֵד נֶגֶד יְצִרוֹ, לְנַצְחָה תְּמִיד בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה, – גם אחרי משה, שאז "זונה אחרי וגו'" – מלחמת היצר – לשון כ"ק רבינו, בְּנִזְכָּר לְעֵיל: – שבזכרו את נכונותו

התמידית למסור את נפשו על קידוש השם – יהיה מוכן בודאי לקיים את כל התורה והמצוות.

לשם מה היו זקוקים למסירות נפש? כמו דור המדבר – שלא היה שייך כלל שמישהו יאלץ אותם לבוא לידי כך שיצטרכו למסור את נפשם – כך הרי גם בדור שנכנס לארץ ישראל, לא היה שייך (מחמת ההבטחה האמורה), שמישהו יאלץ אותם לעשות דבר כנגד מלכות שמים, ושבללל כך יהיו נכונים למסירות נפש. אם כן, לשם מה ציווה עליהם משה רבנו את ענין

מסירות נפש על-ידי קריאת-שמע – ועוד פעמיים בכל יום? אֲלֵא מִשׁוּם שְׁקִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ תְּלִוי בְּזֶה שִׁיזְכֹּר

ליקוטי אמרים

תלוי בזה שיזכור תמיד ענין מסירת נפשו לה' על יחודו שיהיה קבוע בלבו תמיד ממש יומם ולילה לא ימיש מזכרונו כי בזה יוכל לעמוד נגד יצרו לנצח תמיד בכל עת ובכל שעה כנ"ל:

~ שבת קודש א' אדר-א' ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 64, פרק כו. ברם... עד עמ' 66, העצב כנ"ל:

מִמַּשׁ בְּנִצְחוֹן הַיְצֵר, – שלמרות, שהיצר הטוב חזק מהיצר הרע, כפי שלמדנו בפרקים הקודמים, "מעט אור דוחה הרבה מן החושך", ונוסף על כך גם "הקב"ה עוזרו", בכל זאת אֵי אֶפְשֵׁר לְנַצְחוֹ – את היצר הרע, בְּעֲצָלוֹת וּכְבֻדוֹת – כשנתונים בתנועה של עצלות וכבדות, הַנְּמַשְׁכוֹת מַעֲצָבוֹת וּמְטָמוֹם הַלֵּב כְּאֲבָן, בְּרִיאַם – אפשר לנצח את היצר הרע כשלוחמים נגדו בְּרִיזוֹת הַנְּמַשְׁכֶּת מִשְׁמַחַת וּפְתִיחַת הַלֵּב וּמְהִרְתּוֹ מִכָּל נִדְנוּד דְּאֵגָה וְעֵצָב בְּעוֹלָם. וְכֵּן שְׂפָתָיו: "בְּכָל עֵצָב יִהְיֶה מוֹתֵר", פְּרוּשׁ: שִׁיהִיהָ אִיזָה יִתְרוֹן וּמַעֲלָה מְזָה – מהעצבות – הרי שגם בעצבות יש מן הטוב? –

עונה על כך רבנו הזקן: הִנֵּה אֲדַרְבְּהָ, מַלְשׁוֹן זֶה – "יהיה מותר", מִשְׁמַע שֶׁהָעֵצָב מַצֵּד עֲצָמוֹ אֵין בּוֹ מַעֲלָה, רַק שִׁינִיעַ וַיֵּבֵא מִמֶּנּוּ אִיזָה יִתְרוֹן. וְהִינֵנּוּ, – שמה"עצב" תבוא הַשְּׂמִחָה הָאֲמִתִּית בַּה' אֱלֹהֵינוּ, הַבְּאֵה – השמחה הבאה, אַחֵר הָעֵצָב הָאֲמִתִּי – עצבות שיש לה סיבה אמיתית,

פְּרָק כו. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן, איך "קרוב הדבר מאד" לכל יהודי, לקיים תורה ומצוות באהבת ה' וביראת ה' – כשהן נוצרות על-ידי התכוננות בגדולתו של הקב"ה, או על-ידי האהבה המסותרת שבכל אחד מ ישראל להקב"ה, הכוללת בתוכה גם את ענין היראה. בפרקים הבאים יסביר רבנו הזקן, ויתן עצות, כיצד להרחיק את כל הדברים המפריעים לעבודת ה', כמו "עצבות" ו"טמטום הלב", שבגללם אין הלב מסוגל לקלוט את רגשות האהבה והיראה.

בְּרַם, בְּגוֹן דָּא צְרִיךְ לְאֻדוּעֵי כָּל גְּדוּלָּה: – בדבר כגון זה, צריך להודיע כלל גדול, כִּי בְּמִוֹ שֶׁנִּצְחוֹן לְנַצְחַת דְּבַר נַשְׁמִי, בְּגוֹן שְׁנֵי אֲנָשִׁים הַמְתַּאֲבָקִים זֶה עִם זֶה לְהַפִּיל זֶה אֶת זֶה, הִנֵּה אִם הָאֶחָד הוּא – מֵתֵאֱבֵק, בְּעֲצָלוֹת וּכְבֻדוֹת, יִנָּצַח בְּכָל וַיְפֹל, גַּם אִם הוּא גְבוּר יוֹתֵר מִחֵבְרוֹ – בכל זאת, מפני שהוא נתון בתנועה של עצלות ורשלנות – לא יעורר את כוחותיו, וינוצח בקלות על-ידי החלש ממנו. בְּכָה

על-ידי ה"סכלות" וה"שטות". שמחה זו שמגיעים אליה אחרי "עצב" אמיתי – היא היא היתרון הבא מן ה"עצב". ואילו ה"עצב" עצמו יש בו משום הפרעה לעבודת ה'. ומקרא מלא דבר הכתוב: "תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בְּשִׂמְחָה וְגו'", – מגיע

על כך העונש המפורט בפסוק, וְנִדְעָ לְכָל פְּרוּשׁ הָאֲר"י וְלֵאלֹהֵי עַל פְּסוּקֵי ה': – האר"י ל מפרש⁵ משמעות פסוק זה: גם כשאדם עובד את ה', אלא שחסרה בעבודתו השמחה והחדוה, מגיעים על כך העונשים החמורים המנויים בפסוק. הרי, שלעבודת ה' מתוך שמחה דוקא יש חשיבות מיוחדת, ואילו העצבות, שהיא היפך השמחה, יש בה משום הפרעה לעבודת ה'. ומאחר שישנם ענינים גשמיים, או ענינים רוחניים, הגורמים דאגות לאדם,

ומביאים אותו לעצבות, תוסברנה להלן העצות שישנן כיצד להינצל מביטויי העצבות השונים.

וְהֵנָּה, עֲצָה הַיְעוּצָה לְטַהֵר לְבוֹ מִכָּל עֲצָב וְנִדְנֹד דְּאֵנָּה מִמְּלֵי דְעֵלְמָא, – מענינים גשמיים, וְאִפְלוּ – הדאגות בגלל בְּנֵי חַיִּי וְמוֹזְנֵי, – כשחסר לאדם בענינים אלה, הוא מתמלא, באופן טבעי, בדאגה ובעצבות. והעצה לכך היא: מוֹדַעַת זֹאת לְכָל – ידוע הדבר לכל אחד, מְאֹמֵר רַז"ל: "בְּשֵׁם שְׂמֵכְרֵךְ עַל הַטּוֹבָה בּוֹ", – כך מברך על הרעה. וּפְרָשׁוּ בְּנִמְרָא: – שאין הכוונה לברך אותה ברכה גם על הטובה וגם על הרעה, שכן הברכה על הטובה היא: "הטוב והמטיב", ועל הרעה: "דיין האמת". אלא, משמעות המלה "כשם" היא: "לְקַבּוּלֵי בְּשִׂמְחָה", – לקבל את הרעה באותה מדה של שמחה, כְּמוֹ שְׂמֵחַת הַטּוֹבָה הַנְּגִלִית וְנִרְאִית, כִּי "גַם זֶה" – גם האירועים הרעים, הם לְטוֹבָה, רַק שְׂאִינָה נְגִלִית וְנִרְאִית לְעֵינֵי בָּשָׂר, – האדם המסתכל בעיני בשר, אינו יכול לראות את הטוב הגלום באירועים אלה. וכל כך למה? כִּי הֵיא – הטוב הגלום באירועים רעים אלה, הוא מ'עֵלְמָא דְאַתְבְּסִיא" – מעולם רוחני נסתר

לְעֵתִים מְזַמְנִים עַל עֲוֹנוֹתָיו כְּמַר נַפְשׁוֹ וְלִבְ נִשְׁכָּר, – כלומר: מעלתה האמיתית של העצבות היא השמחה הבאה אחרי שברון לבו, בעתים מזומנות, בגלל חטאיו. שְׁעַל-יְדֵי-יָדָה – על-ידי שברון לבו, נִשְׁכָּרָה רוּחַ הַטְּמָאָה וְסִטְרָא-אַחְרָא וּמְחַצָּה שֶׁל בְּרוּל – מחיצת הברזל הנוצרת על-ידי חטאיו, הַמְּפַסְקָת בֵּינוֹ לְאִבּוֹ שְׁבַשְׁמִים, כְּמוֹ שְׂכַתּוֹב בְּזַהְרֵי עַל פְּסוּקֵי: "רוּחַ נִשְׁכָּרָה, לִבְ נִשְׁכָּר וְגו'", – כיצד מגיעים ל"רוח נשברה" – כיצד נשברת רוחה של ה"סטרא-אחרא"? – על-ידי "לב נשבר", ומאחר שעל-ידי מרירות אמיתית ולב נשבר, נשברת רוח הטומאה, ונעלמת מחיצת הברזל שבינו לבין הקב"ה – משום כך דוקא, באפשרותו להגיע, לאחר מכן, לשמחה אמיתית – ובלשון ה"תניא": "וְאִזְי וְקָבִים בּוֹ

ליקוטי אמרים

כמר נפשו ולב נשבר שע"י זה נשברה רוח הטומאה וס"א ומחיצה של ברזל המפסקת בינו לאביו שבשמים כמ"ש בזהר ע"פ רוח נשברה לב נשבר וגו' ואזי יקוים בו רישיה דקרא תשמיעני ששון ושמחה וגו' השיבה לי ששון ישעך ורוח נדיבה וגו' וזהו טעם הפשוט לתיקון האר"י ז"ל לומר מזמור זה אחר תיקון חצות קודם הלימוד כדי ללמוד בשמחה אמיתית בה' הבאה אחר העצב שיש לשמחה זו יתרון כיתרון האור הבא מן החשך דוקא כמ"ש בזהר על פסוק וראיתי שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור כו' ע"ש וד"ל ומקרא מלא דבר הכתוב תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה וגו' ונודע לכל פ' האר"י ז"ל על פסוק זה: וְהֵנָּה עֲצָה הַיְעוּצָה לְטַהֵר לְבוֹ מִכָּל עֲצָב וְנִדְנֹד דְּאֵנָּה מִמְּלֵי דְעֵלְמָא וְאִפְלוּ בְנֵי חַיִּי וְמוֹזְנֵי מוֹדַעַת זֹאת לְכָל מְאֹמֵר רַז"ל כְּשֵׁם שְׂמֵכְרֵךְ עַל הַטּוֹבָה כּוֹ וּפְרָשׁוּ בְּנִמְרָא לְקַבּוּלֵי בְּשִׂמְחָה כְּמוֹ שְׂמֵחַת הַטּוֹבָה הַנְּגִלִית וְנִרְאִית כִּי גַם זֶה לְטוֹבָה רַק שְׂאִינָה נְגִלִית וְנִרְאִית לְעֵינֵי בָּשָׂר כִּי הֵיא מִעֵלְמָא דְאַתְבְּסִיא שְׁלִמְעֵלָה

רִישִׁיָּה דְקָרָא: – מה שכתוב כמה פסוקים לפני הפסוק "זבחי אלקים רוח נשברה": "תְּשִׂמְעֵנִי שְׁשׁוֹן וְשִׂמְחָה" וְגו', הַשִּׁיבָה לִי שְׁשׁוֹן יִשְׁעֶךָ, וְרוּחַ נְדִיבָה וְגו'⁵. – שמחה זו אליה הוא מגיע אחרי ה"עצב האמיתי" – בה טמונה המעלה, אבל לא בעצבות עצמה. וְזֶהוּ טַעַם הַפְּשׁוּט – נוסף על הטעמים שעל פי הסוד, לְתִקּוּן הָאֲר"י וְז"ל, לומר מְזַמֵּר זֶה – פרק נ"א שבתהלים, בו מצויים הפסוקים האמורים, אַחַר 'תִּקּוּן חֲצוֹת' קִדְּם הַלְמוּד, – שלומדים אחרי תיקון חצות: כְּדֵי לְלַמֵּד בְּשִׂמְחָה אֱמִתִּית בְּה' הַבָּאָה אַחֲרַי הָעֲצָב; – של 'תיקון חצות'; שֵׁישׁ לְשִׂמְחָה זֶה – הבאה אחרי ה"עצב", וְתִרְוֶן, – לגבי השמחה שאין לפניה, "עצב", בְּתִרְוֶן הָאֲוִר הַבָּא מִן הַחֲשֵׁךְ דְּקָא, כְּמוֹ שְׂכַתּוֹב בְּזַהְרֵי עַל פְּסוּקֵי: "וְרִאִיתִי שֵׁישׁ יִתְרוֹן לְחִכְמָה מִן הַסְּכָלוֹת בִּיתְרוֹן הָאֲוִר כּוֹ", עֲזוֹן שָׁם, וְדִי לְמַכּוּז. – שואל ה"זוהר"⁶ על פסוק זה: האם רק שלמה ראה זאת? מי לא רואה את זה? – וה"זוהר" מסביר: מאחר שעל-ידי האור המאיר אחרי החושך, מרגישים את היתרון שבאור – שכן, בלעדי החושך, לא יודעים את ערכו המיוחד ויקרותו של האור – כך מיתוסף יתרון בחכמה,

2. ראה לעיל בפרק י"ז על אותו פסוק. 3. תהלים נא, יט. 4. תהלים נא, י. 5. שם, נא, יד. 6. ח"ג מז, ב. 7. דברים כח, מז. 8. הובא בשל"ה י' מאמרות מאמר ג' ד' (מט, א). 9. ראה ברכות פרק ט', משנה ה'.

מדוע שמחים אנשים אלה ביסורים? – מפני שאהבתם להקב"ה היא גדולה כל כך, שהיותם קרובים אל הקב"ה, יקר להם יותר מחיי העולם-הזה – וקירבה להקב"ה קיימת במדה גדולה יותר ב"עלמא דאתכסיא", ובענין היסורים הבאים משם. הרי, שאין הם מתחשבים בלבוש החיצוני, הנראה כלא-טוב, והעיקר בעיניהם הוא הפנימיות – ההשפעה של "עלמא דאתכסיא". לכן, גם שכרם יהיה: "כצאת השמש בגבורתו". שכן, שם הוי' נקרא "שמש", כמו שכתוב: "כי שמש

ומגן הוי' אלקים", כשם שהשמש צריכה ל"מגן" שיסתיר עליה, ובלעדיו אי אפשר לקבל את אורה – כך גם שם הוי', הנקרא "שמש", צריך ל"מגן", ל"לבוש", שיסתיר את ההשפעה שמשם הוי', וזאת כדי שיהיה אפשר לנבראים לקבל את ההשפעה שמשם הוי'. אך סדר זה הוא רק עתה, בעולם-הזה, ואילו לעתיד לבוא יתגלה שם הוי' עצמו בלי לבוש. ומחמת העובדה, שאנשים אלה השמחים ביסורים, אינם מתחשבים ב"לבוש" החיצוני, אלא יקר בעיניהם, ה"עיקר" וה"פנימיות", היינו, ההשפעה משם הוי' – יהיה גם שכרם, "מדה כנגד מדה", שתתגלה להם ה"פנימיות", ההשפעה משם הוי' בלי לבוש. זו המשמעות של "כצאת השמש בגבורתו", כמו "שמש הוי'" המאיר בכל תקפו, בלי לבוש. וכך אומר רבנו הזקן להלן: **כִּי הַשְּׂמֵחָה – מֵהִיסוּרִים, הִיא מֵאַהֲבָתוֹ קִרְבַּת ה' יוֹתֵר מִכֹּל חַיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה, כְּדִבְרֵיכֶם¹⁰: "כִּי טוֹב חֲסָדְךָ מֵחַיִּים וְגוֹ", וְקִרְבַּת ה' – הַקִּירְבָה אֶל ה', הִיא בְּיָתֵר שְׂאֵת וּמַעֲלָה לְאִין קִין בְּ"עֵלְמָא דְאַתְכְּסִיא", כִּי "שֶׁם – בְּ"עֵלְמָא דְאַתְכְּסִיא", חֲכִינֵן עֵזוֹ וְיוֹשֵׁב בְּסִתְרֵי עֲלִינֵן,** – המדריגה העליונה יותר באלקות.

ונעלה יותר, **שְׁלִמְעָלָה מִ"עֵלְמָא דְאַתְנָלְיָא",** – שלמעלה מהעולם הרוחני הגלוי, ממנו באה ההשפעה לאותם דברים שגם עיני הבשר יכולות לראות את הטוב שבהם, **שְׂהוּא –** ה"עולם הגלוי" מייצג את ההשפעה של ו"ה – האותיות ו'

ה', **מֵשֶׁם הַיְיִ"ה כְּרוּךְ הוּא,** – הרי שם הוי' מורכב מארבע אותיות: י"ה ו"ה, ומשתי האותיות האחרונות "ו" ה" של שם הוי', מקבלים העולמות הגלויים, "עלמא דאתגליא", את השפעתם וחיותם, **וְ"עֵלְמָא דְאַתְכְּסִיא" –** העולמות

המכוסים, **הוּא י"ה,** – מייצגים את שתי האותיות הראשונות "י"ה" שמשם הוי'¹⁰, **וְזֶהוּ שְׂפָתוֹב¹¹: "אֲשֶׁרִי הַגִּבֵר אֲשֶׁר תִּיפְרְנֵנוּ וְ"ה וְגוֹ".** – נזכרות בפסוק זה רק שתי האותיות הראשונות י"ה שמשם הוי', כי היסורים באים מ"ה שמשם הוי'; ומפני שהם באים מעולם נסתר ועליון יותר – אין האדם מסוגל לראות בעיני הבשר שלו את ה"טוב" שבהם. אך לאמיתו של דבר, יסורים אלה הם גם-כן לטובה. אדרבה: ה"טוב" האמור, עמוק יותר, שאינו יכול לבוא עתה לידי ביטוי גלוי של טוב מורגש. **וְלִכֵּן אָמְרוּ רַבֵּנוּ¹² כִּי "הַשְּׂמֵחִים בְּיִסוּרִים – עֲלֵיהֶם הַבְּתוּבָה אֵימֶר¹³: –** ששכרם יהיה: **וְאוֹהֲבֵיו כְּצֵאת הַשְּׂמֵשׁ בְּגִבּוּרְתוֹ,** – שכן, השכר הוא הרי תמיד בצורה של "מדה כנגד מדה", איזו שייכות, איפוא, יש ל"כצאת השמש בגבורתו", כשכר לאלה שמחים ביסוריהם? ומדוע הם נקראים "אוהביו" של הקב"ה? – אלא בהתאם למה שלמדנו, שהיסורים באים מעולם נסתר ועליון יותר, מ"עלמא דאתכסיא", משם, אין ה"טוב" יכול לבוא בצורה גלויה בעולם-הזה, אלא דוקא בלבוש של יסורים, שבעיני בשר של האדם נראים כרעה – הדברים מוסכרים כך:

10. ב"אגרת התשובה", פרק ד', מוסבר, שארבעת האותיות של שם הוי' מכוונות וכוללות עשר הספירות (חכמה, בינה, דעת, חסד, גבורה וכו'): ה"יו"ד" של שם הוי', שתבניתו כנקודה, רומזת על ספירת החכמה, חכמתו של הקב"ה, כפי שהיא בהתעלמות, לפני שהיא באה בהרחבת ההבנה. אחרי שחכמתו של הקב"ה באה בהרחבה ובהתגלות של הבנה והשגה – בינה – היא מרומזת באות "הא". אות זו כוללת בתבניתה התפשטות לאורך ולרוחב. ברם, גם התגלות זו של "בינה", היא רק לגבי "עלמין סתימין" – "עלמא דאתכסיא" (עולמות מכוסים) – זאת אומרת, שה"יו"ד" וה"הא" של שם הוי' (מוחין בכלל הם לא בשביל הזולת), שייכות ל"עלמא דאתכסיא" בלבד. לאחר מכן, כשההשפעה של חכמתו ובינתו של הקב"ה, באה למטה גם ב"עלמין דאתגליין" – העולמות הגלויים (המתוארים כאן כ"עלמא דאתגליא") – היא מרומזת באותיות "ואו" ו"הא" (אחרונה). וזהו למשל כאדם שרוצה לגלות חכמתו לזולת כדיבור. בראש ובראשונה ישנה ההמשכה, הירידה, מלמעלה למטה (בהתאם לריחוק שבין דיבור לשכל) – ולכן רומזת האות "ו", שתבניתה, קו ישר וארוך מלמעלה למטה. ה"ואו", במספר שש, רומזת גם על ששת מדותיו הקדושות של הקב"ה (חסד, גבורה, תפארת וכו'), שעל ידן באה השפעת השכל עד למדת מלכות – דיבורו של הקב"ה – וזה מרומז באות "הא" של שם הוי' : "הא" – במספר חמש – רומזת על מקור הדיבור, המבוסס על חמש "מוצאות הפה", אחת-ע מהגרונן וכו', ומ"מלכות" (בהשפעת המדות) נוצרים כל הנבראים של "עלמא דאתגליא", של העולמות הגלויים. הרי, ש"ואו" ו"הא" (האחרונה) של שם הוי' שייכות ל"עלמא דאתגליא". 11. תהלים צד, יב. 12. יומא כג, א. 13. שופטים ה, לא. 14. תהלים סג, ד.

להכניס בבני ישראל נמיכות רוח, ולו בגלל ענינים רוחניים, כדי שלאחר מכן יוכל למשוך אותם לתאוות. **שָׂאם לֹא בָּן,** - אם אין כאן השפעת היצירה הרע, **מֵאִין בָּאָה לוֹ עֲצָבוֹת אֲמִיתִית מִחֲמַת אֲהַבַת ה' או יִרְאָתוֹ בְּאֲמִצֵּעַ עֶסְקִיו.** -

שכן, עצבות אמיתית היא התבטאות הבאה מחמת אהבת ה' ויראת ה': האהבה והפחד מהקב"ה מביאות את האדם לשברון רוח בגלל מצבו הרוחני, דבר המרחיק אותו מהקב"ה. שברון רוח כזה בא לאדם כשהוא עוסק בענינים רוחניים, כשהאהבה התבטאות, ולא בשעה שהוא עוסק בענינים גשמיים. הרי שהעצבות האמורה איננה אמיתית, אלא תחבולת היצירה הרע - ועליו להיפטר ממנה. **וְהִנֵּה, בֵּין שְׁנֵפֵלָה לוֹ הָעֲצָבוֹת בְּשַׁעַת עֲבוּדָה** - בשעה שהוא עוסק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה או בְּתַפְלָה, וּבֵין שְׁנֵפֵלָה לוֹ שְׂלֵא בְּשַׁעַת עֲבוּדָה

- אלא כשהוא עוסק בענינים גשמיים, **זֵאת יֵשִׁים אֵל לְבוֹ: כִּי אֵין הַזְּמַן גְּרָמָא** - אין הזמן מתאים, **כְּעַתְּ לְעֲצָבוֹת אֲמִיתִית, אִפְלוּ -** לא, **לְדִאֲנֵת עֲוֹנוֹת חֲמוּרִים חֲסִי וְשְׁלוּם,** רק לזאת צריך קביעות עתים ושעת הפשר בְּיִשׁוּב הַדַּעַת, לְהַתְּבַוֵּן בְּגִדְלַת ה' אֲשֶׁר חֲטָא לוֹ, כְּדִי שְׁעֲלִי-יִדְוִיָּה יִהְיֶה לְבוֹ נִשְׁכַּר בְּאֲמַת כְּמִירְרוֹת אֲמִיתִית, - וכפי שיוסבר להלן, מרירות היא רגש האוצרת בקרבה "חיות", ולא עצבון סתם; וכמבאר עת זו בְּמִקּוּם אַחֵר. וְשֵׁם נִתְּבָאָר גַּם בָּן, כִּי מִיד אַחֵר שְׁנִשְׁכַּר לְבוֹ בְּעֵתִים קְבוּעִים הָהֵם - אֲזִי יִסִּיר הָעֵצֵב מִלְּבוֹ לְגַמְרִי, וְיֵאֱמִין אֲמוּנָה שְׁלֵמָה כִּי ה' הָעֵבִיר חֲטָאתוֹ וְרַב לְסַלַח. - באדם קיים הבדל: אם חוטאים נגדו פעם אחת או פעמיים - בקל ימחול על כך, ואילו אם חוטאים נגדו הרבה פעמים - קשה לו למחול. אבל הקב"ה הוא "רב לסלוח" והוא מוחל וסולח גם אם האדם חוטא נגדו הרבה פעמים. אמונה זו ובטחון זה שהקב"ה מחל לו - יוצרים באדם את רגש השמחה והחדוה: וְזוֹ הִיא הַשְּׂמִחָה הָאֲמִיתִית בְּה' הַבָּאָה אַחֵר הָעֵצֵב, בְּנִזְכָּר לְעִילֵי:

ולכן הוא שמח ביסוריו, מפני שהם באים מאותה מדריגה עליינה יותר, וכך הוא גם קרוב יותר אל הקב"ה. **וְעַל בֵּן זֹכֶה לְ"צֵאת הַשְּׂמֵשׁ בְּגִבְוֶרְתוֹ" לְעֵתִיד לְבָא, שְׁהִיא יִצִּיאַת חֲמָה מִנִּרְתָּקָה, שְׁהִיא מְכַסֶּה בּוֹ בְּעוֹלָם הַיְהוּ, וְלְעֵתִיד תִּתְּנֶלְהָ מִכְּסוּיָהּ, דְּהִינוּ שְׂאִי יִתְּנֶלְהָ עֲלֵמָא דְאֲתְּכִסֵּיא, - העולם (והמדריגה) שהוא מוסתר היום, יתגלה אז, וְיִזְרַח וְיֵאִיר בְּגִלּוֹי רַב וְעֵצוּב, לְכָל הַחֲסוּסִים בּוֹ בְּעוֹלָם הַיְהוּ וּמִסְתּוֹפְפִים בְּצִלוֹ, צֵל הַחֲכֵמָה, שְׁהוּא בְּחִינַת צֵל וְלֹא אֹרֶחַ וְזֹכֶה נִרְאִית, וְדִי לְמַבְיָן: - מבחינה חיצונית, זה "צל" שהוא**

ההיפך מהאור, ורק מבחינה פנימית, יש כאן טוב ואור - הרי, בעשותו חשבון זה, שכל היסורים שאדם סובל, הם באמת טוב, אלא שהוא טוב כזה שאין עיני הבשר של האדם מסוגלות להרגיש בו - אפשר לאדם לצאת מדאגותיו ומעצבותו הבאות עליו על-ידי היסורים מענינים גשמיים.

אִךְ הָעֲצָבוֹת מְמַלֵּי דְשְׂמֵיא - העצבות הבאה עליו בגלל מצבו הרוחני שאינו כמו שצריך, צריך לְשִׁית עֲצוֹת בְּנַפְשׁוֹ לְפִטְר מִמֶּנָּה, - עליו לחפש עצות איך להיפטר מעצבות זו. **אֵין צָרִיךְ לֹמַר בְּשַׁעַת עֲבוּדָה,** - אם העצבות באה עליו בשעה שהוא לומד או מתפלל, עליו בוודאי לחפש עצות כיצד להיפטר ממנה, **שְׁצָרִיךְ לְעַבְד ה' בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לֵבָב,** - שכן, עצבות, גם אם היא באה בגלל מעמדו ומצבו הרוחני, מפריעה בעבודת ה' שצריכה להיות בשמחה. **אֵלָא אִפְלוּ מִי שְׁהוּא בְּעַל-עֶסְקִים וְדִרְךָ-אֲרִי,** - עיסוקו היום-יומי אינו בעבודת ה', בתורה וכדומה, **אִם נוֹפֵל לוֹ עֵצֵב וְדִאֲנָה מְמַלֵּי דְשְׂמֵיא** - בגלל עניניו הרוחניים, **בְּשַׁעַת עֶסְקִיו** - בשעה שהוא מתעסק בעניניו הגשמיים - **בְּיָדוּעַ** - ברור הדבר, **שְׁהוּא תַּחְבּוּלוֹת הַיְצִיר,** - המכניס אותו בעצבות כאילו בגלל ענינים רוחניים, וזאת כְּדִי לְהַפִּילוֹ אַחֲרֵי-כֵן בְּתַאוּוֹת חֲסִי וְשְׁלוּם, בְּנִדְוָע, - כי, טבע הנפש לחפש לעצמה "עונג", ולא להיות נתונה ברגש של עצבות, ולכן משתדל היצירה הרע

ליקוטי אמרים

לעתיד לבא שהיא יציאת חמה מנרתקה שהיא מכוסה בו בעוה"ו ולעתיד תתגלה מכסויה דהיינו שאו יתגלה עלמא דאתכסיא ויזרח ויזרח החוסים בו בעוה"ו ומסתופפים בצלו צל החכמה שהוא בחי' צל ולא אורה וטובה נראית וד"ל: אך העצבות ממילי דשמיא צריך לשית עצות בנפשו לפטר ממנה אין צריך לומר בשעת עבודה שצריך לעבוד ה' בשמחה ובטוב לבב אלא אפילו מי שהוא בעל עסקים ודרך ארץ אם נופל לו עצב ודאגה ממילי דשמיא בשעת עסקיו בידוע שהוא תחבולת היצר כדי להפילו אח"כ בתאוות ח"ו כנודע שאל"כ מאין באה לו עצבות אמיתית מחמת אהבת ה' או יראתו באמצע עסקיו. והנה בין שנפלה לו העצבות בשעת עבודה בת"ת או בתפלה ובין שנפלה לו שלא בשעת עבודה זאת ישים אל לבו כי אין הזמן גרמא כעת לעצבות אמיתית אפי' לדאגת עונות חמורים ח"ו. רק לזאת צריך קביעות עתים ושעת הכושר בישוב הדעת להתבונן בגדול' ה' אשר חטא לו כדי שע"י זה יהיה לבו נשבר באמת במרירות אמיתית וכמבואר עת זו במ"א ושם נתבאר ג"כ כי מיד אחר שנשבר לבו בעתים קבועים ההם אזי יסיר העצב מלבו לגמרי ויאמין אמונה שלמה כי ה' העביר חטאתו ורב לסלוח וזו היא השמחה האמיתית בה' הבאה אחר העצב כנ"ל:

בתמיהה ואמר לו: אצלי אתה שואל, איך לקבל יסורים באהבה? – כיצד אני יכול לדעת זאת, כשאף פעם בחיי לא סבלתי יסורים... תשובה זו ענה רבי זושא, בשעה שעברו עליו יסורים רבים. ואכן, לכך באמת התכוון המגיד ממזריטש בשלחו את היהודי אל רבי זושא: רבי זושא היה כל כך שמח ביסורים, שמלכתחילה לא הרגיש שאלה הם יסורים, הוא הרגיש רק ב"טוב" שבהם. ולכן אמר שמימיו לא סבל יסורים. אלא, אחרי כל המעלות וה"טוב" שישנם ביסורים, אנו מבקשים מהשי"ת, שה"טוב" שהוא נותן לנו, יהיה – כלשונו של הרבי – "טוב הנראה והנגלה" – טוב שאנו יכולים לחוש אותו ולראותו בעינים שלנו.

– שמעלת העצבות, היא זו בלבד, שאחריה מגיעים לשמחה גדולה יותר; הרי, שגם בזמנים הקבועים, ובאופן של עצבות אמיתית – עליו להשתדל לצאת מיד מאותה עצבות, ולהגיע לשמחה אמיתית.

בהקשר למה שלמדנו בפרק זה, אודות ה"שמחים ביסורים", אלה שמקבלים את היסורים מתוך שמחה – מן הראוי להוסיף סיפור קצר, מהמגיד ממזריטש עם הרבי רבי זושא, זכותם תגן עלינו: יהודי אחד בא אל המגיד ממזריטש ובקשת עצה בפיו, כיצד לקבל יסורים באהבה ובשמחה. הפנה אותו המגיד ממזריטש אל תלמידו הצדיק רבי זושא מאניפאלי. כשאותו יהודי שאל וביקש עצתו של רבי זושא, הסתכל עליו רבי זושא

אגרות קודש

ב"ה, י"ח שבט, תשט"ו

ברוקלין.

שלום וברכה!

לתמהוני נודעתי מסדר היום שלו, אשר איננו כדבעי בהנוגע לשמירת נכסיו של הקב"ה הוא הגוף (עיין שו"ע רבנו הזקן הלכות נזקי גוף ונפש סעיף ד'. וברמב"ם ה"ל רוצח פ"א הלכה ד', ופירוש הרדב"ז שם ה"ל סנה' פ"ח ה"ו). ובפרט ע"פ המבואר במאמרים ובכמה שיחות, אשר בריאות הגוף הוא מדרכי השם וצריך להיות סדר העבודה דעזוב תעזוב עמו דוקא. ובפרט בדורנו חלוש זה, גם כפשוטו בגשמיות (ראה אגה"ת ריש פרק ג') - שרואים בחוש אשר חלישות הגוף מבבלת לכל לראש לעבודת השם בעבודת התפלה, וכן בלימוד התורה ואפילו בקיום המצות - אשר לכן ברובא דרובא הסיגופים מביאים יותר הפסד מאשר שכל. ובודאי למותר להאריך בדבר המבואר.

ותקותי חזקה אשר בקבלתו מכתבי זה, הנה לא ירעיב את עצמו עד כמה וכמה שעות על היום, אלא ישתה דבר המחזק את הגוף וגם יאכל מיני מזונות בבקר ואפילו קודם התפלה. וכבר ידוע פתגם רבוה"ק והוראתם, אז מען דארף עסין צוליב דאוונען ניט דאוונען צוליב עסן. וכוונתם היתה ג"כ בפשטות, שאם הוא רעב בשעת התפלה, הרי אי אפשר, לאנשים כערכנו - שלא תהי' לזה נגיעה בהתבוננות בתפלה והאריכות בה, משא"כ כשיאכל לפני התפלה יסולק בלבול זה, וביכולתו - אם רק ברצונו - לעבוד עבודתו ביותר טוב ובאופן נעלה.

ובתור תיקון על אשר נהג עד כמה באופן אחר, הרי ישפיע גם בסביבתו, אשר כל אלו שאינם בריאים ועפמ"ש באגרת התשובה הני"ל, לא ירעיבו את עצמם, ויתפללו בבקר וגם ילמדו אז נשמה בגוף שאינו מבבל, והשי"ת יצליחו.

בברכה.

לוח היום יום ...

ה'תש"ג

כה שבט

יום ראשון

יום ראשון

שיעורים. חומש: משפטים, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.
תניא: פרק כה. וזהו . . . 62 אח"כ.

לערנען בכל יום א פרשה חומש מיט פירש"י (זונטאָג ביז שני, מאַנטאָג ביז שלישי וכו'), אמירת תהלים בכל יום, גומר זיין דעם תהלים שבת מברכים – דאָס דארף מען אָפּהיטען, דאָס איז נוגע איהם, זיינע קינדער און קינדס קינדער.

תרגום

לְלַמֵּד בְּכָל יוֹם פְּרֻשַׁת הַשְּׁבוּעַ, חֲמֵשׁ עִם פְּרוּשׁ רַש"י (יוֹם רֵאשׁוֹן – עַד "שְׁנַי", יוֹם שְׁנַי – עַד "שְׁלִישִׁי" וכו'); אֲמִירַת תְּהִלִּים בְּכָל יוֹם, לְגַמֵּר אֶת הַתְּהִלִּים בְּשַׁבַּת מְבָרְכִים – עַל כֵּךְ יֵשׁ לְהַקְפִּיד. זֶה נוֹגֵעַ לוֹ, לְבָנָיו וְלְבָנֵי בָנָיו.

ה'תש"ג

כו שבט

יום שני

יום שני

שיעורים. חומש: משפטים, שני עם פירש"י.
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.
תניא: ואף שהאומר . . . עליו כנודע.

אהבה איז דער רוח החיים אין עבודת החסידות, דער חוט המקשר חסידים איינעם מיט דעם אנדערען, און דער חוט המקשר רבי מיט חסידים און חסידים מיט רבי'ן. עס איז הן בדרך אור ישר הן בדרך אור חוזר, האָט קיינע מחיצות ניט, און עס איז העכער פון דער הגבלה פון מקום וזמן.

תרגום

אֶהְבֶּהּ הִיא רוּחַ הַחַיִּים בְּעִבּוּדַת הַחֲסִידוּת, הַחוּט הַמְּקַשֵּׁר חֲסִידִים בֵּינָם לְבֵין עַצְמָם, וְהַחוּט הַמְּקַשֵּׁר רַבִּי עִם חֲסִידִים וְחֲסִידִים עִם הָרַבִּי. הֵן בְּדֶרֶךְ "אוֹר יִשְׂרָאֵל", וְהֵן בְּדֶרֶךְ "אוֹר חוֹזֵר" [=גַּם מֵצֵד הָרַבִּי וְגַם מֵצֵד הַחֲסִיד]; אֵינן לְכַף שׁוֹם מְחִיצוֹת, וְהוּא נֶעְלָה מֵהַגְּבֻלַת מְקוֹם וְזִמָּן.

ה'תש"ג

כז שבט

יום שלישי

יום שלישי

שיעורים. חומש: משפטים, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קכ"קלד.
תניא: והן בבחי' . . . עבודת הצדקה.

אָדְנֵי אַבִּי מוֹרִי וְרַבִּי [הַרְש"ב] כּוֹתֵב בְּאַחַד מִמְּאַמְרָיו: חֲסִידִים הַקּוֹדְמִים עָשׂוּ הֶסְכֵּם בְּנַפְשָׁם, שְׁכַל דְּבַר הַמֵּתֵר, אֶף שֵׁישׁ לוֹ אֵיזָה רְצוֹן וְחֲמֵדַת הַלֵּב לָזֶה – לֹא יַעֲשֶׂנוּ, וְעַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה שְׁבִירַת הַתְּאֻוָּה.

יום רביעי	יום רביעי	יום רביעי
ה'תש"ג	<p>כח שבט</p> <p>שיעורים. חומש: משפטים, רביעי עם פירש"י. תהלים: קלה-קלט. תניא: וכיוצא . . . לב ב"ה כנ"ל.</p> <p>אחת מתורות הפעל-שם טוב:</p> <p>בי תראה חמור - כַּאֲשֶׁר תִּסְתַּכַּל בְּעֵינַי טוֹב בְּהַחֲמֵר שֶׁלֶךְ שֶׁהוּא הַגּוֹף, תִּרְאֶה - שׁוֹנֵאֵךְ - שֶׁהוּא שׁוֹנֵא אֶת הַנְּשִׁמָּה הַמִּתְגַּעְגַּעַת לְאֵלֶקוֹת וְרוֹחַנִיּוֹת. וְעוֹד תִּרְאֶה, שֶׁהוּא - רֹבֵץ תַּחַת בּוֹשָׂאוֹ - שֶׁנִּתֵּן הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְהַגּוֹף שִׁיזְדַּכֵּךְ עַל יְדֵי תוֹרָה וּמִצְוֹת, וְהַגּוֹף מִתְעַצֵּל בְּקִיּוּמָם. וְאוֹלֵי יַעֲלֶה בְּלִבְכֶךָ - וְתוֹלֵת מִצְוֹב לּוֹ - שִׁיּוּכַל לְקַיֵּם שְׁלִיחוֹתוֹ, כִּי-אִם תִּתְחַיֵּל בְּסִגּוּפִים לְשִׁבֵר אֶת הַחֲמִרִיּוֹת, הִנֵּה לֹא בְּזוֹ הַדְּרָךְ יִשְׁכַּן אֹרֵךְ הַתּוֹרָה, כִּי-אִם - עֲזוּב תִּעֲזוּב עִמּוֹ - לְבָרַר אֶת הַגּוֹף וּלְזַכְּכוֹ וְלֹא לְשִׁבְרוֹ בְּסִגּוּפִים.</p>	

יום חמישי	יום חמישי	יום חמישי
ה'תש"ג	<p>כט שבט</p> <p>שיעורים. חומש: משפטים, חמישי עם פירש"י. תהלים: קמ"קמד. תניא: ויחוד . . . לב כמ"ש במ"א.</p> <p>דער אלטער רבי האָט אַמאָל געזאָגט: פירש"י אויף חומש איז יינה של תורה, פותח הלב ומגלה אהבה ויראה עצמיות, פירש"י אויף גמרא איז פותח המוח ומגלה שכל עצמי.</p>	

— תרגום —

אדמו"ר הַזְקֵן אָמַר פֶּעַם: פֶּרוֹשׁ רַש"י עַל חֲמֵשׁ הוּא יִינֶה שֶׁל תּוֹרָה, פּוֹתֵחַ הַלֵּב וּמְגַלֶּה אֶהְבָּה וִירְאָה עֲצָמִיּוֹת. פֶּרוֹשׁ רַש"י עַל גְּמָרָא, פּוֹתֵחַ הַמּוֹחַ וּמְגַלֶּה שֶׁכֵּל עֲצָמִי.

יום שישי	יום שישי	יום שישי
ה'תש"ג	<p>ל שבט, ר"ח</p> <p>שיעורים. חומש: משפטים, ששי עם פירש"י. תהלים: קמה-קנ. תניא: ובוה . . . שעה כנ"ל.</p> <p>כַּמָּה וְכַמָּה חֲסִידִים חָשְׁבוּ יוֹם בּוֹאֵם לְלִיּוּבְאוּיִטְשׁ לְיוֹם הַלְדָּת שְׁלָהֶם. מוֹרֵי הַרְשֵׁב"ץ [=הַרְב שְׁמוּאֵל בְּצַלְאֵל] בָּא בְּפֶעַם הָרֵאשׁוֹנָה לְלִיּוּבְאוּיִטְשׁ אֹרֵךְ לְיוֹם שְׁשִׁי פְּרֻשֵׁת מִשְׁפָּטִים שְׁנַת תַּר"ח, וּבְכָל שָׁנָה וְשָׁנָה הָיָה עַר כָּל אוֹתוֹ הַלִּילָה, וּמִכּוֹן לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין בַּהּ בַּשָּׁעָה אֲשֶׁר נִכְנַס לָהּ "צִמְח צֶדֶק" בְּפֶעַם הָרֵאשׁוֹנָה.</p>	

שיעורים. חומש: משפטים, שביעי עם פירש"י.
תהלים: א"ט.
תניא: פרק כו. ברם . . . העצם כנ"ל.

"תורה אור" דבור-המתחיל "לא תהיה משפלה", סעיף המתחיל "והנה אחר" –
"במסירת נפש בפ"ע". פרוש הראשי תבות הוא "בפנימית עצמותו".
כתיב: "יצא אדם לפעלו, ולעבודתו עדי ערב". הנה כל נשמה בירידתה
למטה, יש לה מלאכות כלליות ופרטיות, וזהו "יצא אדם לפעלו", דיציאת
הנשמה מעמידתה בשמי רום באוצר הנשמות וירידתה מדרגא לדרגא עד בואה
להתלבש בגוף ונפש הטבעית והבהמית, הוא בשביל "אדם לפעלו" – במלאכות
הכלליות, להגביר הצורה על החומר, להאיר את העולם באור תורה ונר מצוה,
"ולעבודתו" – שהיא מלאכה הפרטית, דכל נשמה יש לה עבודה פרטית במחין
ובמדות כפי טבעה וענינה.. "עדי ערב" – בעוד יש זמן לעשות, כמו שכתוב
"היום לעשתם". ובעמק הענין, באור הכתוב . . . דקאי על כללות ענין העליה
שנעשה על ידי ירידת הנשמה למטה ד"יצא אדם", דבעלות הנשמה מהיותה
למטה מלבשת בגוף, "לפעלו", היא עוסקת בעולם הבא באפן התעסקותה
בעולם הזה, ואם היה קובע עתים לתורה, גם שם מכניסים אותו באהלי תורה.
"ולעבודתו", אם עסק בעבודתו כראוי, אז הנה עליתו "עדי ערב", שעולה
בעלוי אחר עלוי עד הנצם והערבות דעצמות אין-סוף ברוד-הוא.

אגרות קודש

בי"ה, י"ח שבט, תשט"ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

נמסרה לי בקשת ברכה בהנוגע לבנם... שי' ולהנהגתו, ובעת רצון יזכירוהו על הציון הק'
של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע ליראת שמים להנהגה כדבעי ולבנין בית בישראל
על יסודי התורה והמצוה, אלא שמובן מעצמו, א) אשר מה שכותבים שעשו ככל העצות ועד עתה
עוד כו', הרי בענינים כמו אלו צריך לעשות ולחזור ולעשות אשר בכל עשי ועשי מקרבים הענינים
אשר מבקשים עליהם ובפרט שאלו הם הדברים היוצאים מן הלב. ב) מוכרח הדבר שיהיו בבטחון
גמור וחזק בהשי"ת המפליא לעשות שסוף סוף יהפך לבב בנם לעבודתו ית' כיון שאי אפשר באופן
אחר ובל ידח ממנו נדח. ובטחונם החזק ועבודתם את השי"ת גם בזה מתוך שמחה אף שמרירות
מהולה בה ימהרו את השינוי, ויה"ר שיהי' זה בעגלא דידין.

בברכה.

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון כ"ה שבט ~

מתי השואל רשאי להשאל?

אפילו בשאלה, שלא תאמר מי שמשאל לא היה בדעתו להשאל ולעשות חסד אלא לזה".

וה'מחנה אפרים' (שכירות סי' יט) הסיק מדברי הרשב"א שבדבר שעשוי להשכיר ולהרוויח ממנו אין המשכיר יכול לומר 'אין רצוני שיהא פיקדוני ביד אחר', וכן בחפץ העשוי להשאלה רשאי השואל להשאל לאחר ואין אומרים שדעתו של המשאל היתה לעשות חסד רק לשואל זה.

אולם הרמ"א (ח"מ סי' שמב) מביא את דברי הרשב"א להלכה "דבר שאי אפשר להבריח ולכפור בו, כגון בית או ספינה, מותר [לשואל] להשאל [לאחר]" ומפרש שרק בדבר שאי אפשר להבריח ולכפור בו, אמרו שמותר לשכור להשכיר ולשואל להשאל.

וכן פסק אדה"ז (ח"מ הלכות שאלה, ד): "השואל ספר מחברו רשאי להניח לאחר לקרות בו ברשותו, ואינו חושש שמא אין רצונם של בעלים שיהיה פיקדונם ביד אחר כיון שעדיין הוא בביתו וברשותו, ואין לחוש כלל שמא המשאל אינו רוצה להשאל ולעשות חסד אלא לזה ולא לזה...". שלדעת אדה"ז סברת הרשב"א, שאין אומרים שרצה לעשות חסד רק עם זה ולא עם אחר, היא דווקא כשהספר נשאר בבית השואל הראשון ואין השואל השני רשאי לקחת את הספר לביתו.

הלכות שכירות פרק א, הלכה ד: אין השואל רשאי להשאל; אפלו שאל ספר תורה, שכל הקורא בו עושה מצוה - לא ישאלנו לאחר. וכן אין השוכר רשאי להשכיר; אפלו השכירו ספר תורה, לא ישכירנו לאחר; שהרי זה אומר לו: אין רצוני שיהיה פיקדוני ביד אחר.

וכתב הרשב"א (שו"ת ח"א סי' א' קמה) שהשוכר בית מחברו יכול להשכיר לאחרים, ומה שאמרו שהשוכר אינו רשאי להשכיר והשואל אינו רשאי להשאל, הוא רק במטלטלים שאין דרך הבעלים לעסוק בהשכרתם ובהשאלתם (מפני שמטלטלים ניתן להבריח בקלות והבעלים אינו רוצה שיהיו מטלטליו אצל אחרים, אבל מטלטלים שקשה להבריח ודרך הבעלים להשאל אותם, מותר להשאל לאחרים).

והביא ראה מהגמרא (ב"מ יא, א): "מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו באים בספינה. אמר רבן גמליאל: עישור שאני עתיד למוד, נתן ליהושע ומקומו מושכר לו; ועישור אחר שאני עתיד למוד - נתן לעקיבא בן יוסף שיזכה בו לעניים ומקומו מושכר לו. אמר רבי יהושע עישור שאני עתיד למוד נתן לרבי אלעזר בן עזריה ומקומו מושכר לו ונתקבלו זה מזה". ומוכת שרבי יהושע השכיר לרבי אלעזר בן עזריה את המקום ששכר מרבן גמליאל.

וממשיך הרשב"א: "ולא בשכירות בלבד אמרו, אלא

~ יום שני כ"ו שבט ~

שוכר ששינה מתנאי השכירות - מתי חייב?

זה מעל המשקל שבהמה כזו יכולה לשאת, אין לחייב את השוכר שהרי הבהמה רגילה לשאת משא כזה.

וה'בית יוסף' (ח"מ סי' שח, ח) הביא את שיטת תלמידי הרשב"א:

אם המשכיר אמר לשוכר במפורש שהוא משכיר לו את הבהמה לנשיאת משא במשקל מסוים והשוכר הוסיף על המשקל שסוכם ומתה - חייב השוכר אף שבהמה כזו יכולה לשאת גם את המשא עם התוספת, כי המשכיר וודאי יודע שבהמתו חלשה ואינה יכולה לשאת מעל המשקל שסוכם, אבל אם רק השוכר אמר 'השכר לי בהמתך לנשיאת משא במשקל מסוים' (פחות מיכולתה הרגילה) והמשכיר שתק - אף

הלכות שכירות פרק ד, הלכה ו: השוכר את הבהמה לשאת עליה משקל ידוע, והוסיף על משאו - אם הוסיף חלק משלשים על השעור שפסק עמו ומתה - ח"כ; פחות מכאן - פטור, אבל נותן שכר התוספת.

וכתב ה'מגיד משנה':

לדעת הרמב"ם, השוכר בהמה וסיכם עם המשכיר לשאת עליה משקל מסוים והוסיף על משקל זה ומתה - אם הוסיף אחד חלקי שלושים מהמשקל המוסכם, אף שבהמה כזו רגילה לשאת משקל כזה (של המשא עם התוספת), כיון שהוסיף על המוסכם, חייב לשלם. אך לדעת הרמב"ן, גם אם הוסיף על המשקל המוסכם (אף שלכתחילה אינו רשאי לעשות כן) - כל עוד אין

אם מתה כדרכה ואין כל הוכחה שנגרמה על ידי המשקל הנוסף. ודווקא במקרה כזה הרמב"ן חולק וסובר שאין לחייבו כיון שהבהמה רגילה לנשיאת משקל כזה, אבל אם ישנה הוכחה שהבהמה מתה כתוצאה מהמשקל הנוסף, גם לדעת הרמב"ן השוכר חייב.

שהוסיף השוכר על משקל זה, אם הבהמה מתה אינו חייב אלא אם הוסיף מעל יכולתה הרגילה של בהמה כזו. והקצות החושן (סי' שח סק"א, ע"פ הנמוק"י) ביאר: משמעות דברי הרמב"ם היא שהשוכר חייב כשהוסיף על המשקל שסוכם (אף שהוא עדיין המשקל שבהמה כזו יכולה לשאת), גם

~ יום שלישי כ"ז שבט ~

תנאי שלא נכתב

כולם לכותבו, אם לא כתב אינו מתחייב. וכתב ה'בית יוסף' (ח"מ סי' מב בסופו), שיש שחילקו בין מנהג שהשתרש מאליו בין הציבור החל בכל מקרה, אע"פ שלא נכתב, למנהג שהשתרש 'מלמעלה' מכוח תקנה (כמו לגבי כתובה) שאינו מתפשט כל כך ואם לא נכתב בפירוש אינו חל. אולם ה'בית יוסף' מסיק שאין לחלק בכך, וכוונת הרמב"ם בהלכות אישות היא למקומות שידוע לנו שלא פשט בהם המנהג ושם אם התנאי לא נכתב בפירוש אינו חל. והש"ך (ח"מ שם, סקל"ו) ביאר על פי דברי הרמב"ם שם, כי רק כאשר כותב השטר ידע מהמנהג מניחים שהיה בדעתו להתחייב בכך אע"פ שלא ציין זאת בפירוש, ובמקרה זה נאמרו דברי הראשונים בהלכה זו לגבי חוכר שדה, אולם לגבי כתובה יכול הבעל לטעון שלא היה מודע למנהג, ואע"פ שמן הסתם שמע על מקרים שגבו כתובה ממטלטלים (שהרי מדובר במנהג המקובל במקום) היה סבור שזהו משום שכתבו כן בפירוש ולא ידע שזהו מנהג קבוע בכל השטרות, ולכן אין לגבות מן המטלטלים.

הלכות שכירות פרק ח, הלכה יג: המקבל שדה מהחכר, ואחר שזכה בה הוכירה - שמיין אותה כמה היא ראוייה לעשות, ונותן לו חלקו שהיה מניע לו; שפך בותב לבעל הפקקע: אם אוביר ולא אעבר, אשלים במיטבה. מעיקר הדין, אין השוכר צריך לשאת בנוק שנגרם כתוצאה מכך שלא טיפל בשדה, שהרי לא הזיק בידיים ואין זה אלא 'גרמא' שפטור מתשלומים, ומכל מקום חייב לשלם משום שמתחייב על כך מלכתחילה - "שכך כותב לו, אם אוביר ולא אעביד אשלם". והראשונים הוסיפו שאם כתב בפירוש לשון זו, אין חידוש בכך שעליו לקיים את התחייבותו, והחידוש כאן הוא שבמקום שנהוג לכתוב כן הרי הוא מתחייב אף אם לא כתב (מ"מ בשם הרמב"ן והרשב"א).

אמנם בהלכות אישות (פט"ו הלכות ה"ט) הביא הרמב"ם את המנהג הרווח על פי תקנת הגאונים שהבעל כותב בכתובה שהאשה תוכל לגבות בין מקרקעות ובין ממטלטלים (על אף שמעיקר הדין היא גובה רק מקרקעות), אולם אם לא כתב כן אין גובים ממטלטלים, ומכאן מוכח לכאורה כי לדעתו גם תנאי שנהגו

~ יום רביעי כ"ח שבט ~

המאחר שכר שכיר - מדוע אינו לוקה?

וה'שער המלך' (הל' חמץ ומצה פ"א ה"ג, בשם מהר"י בירב) ביאר שהרמב"ם לא נקט את הטעם שהוא לאו שאין בו מעשה כי יש אפשרות לעבור על האיסור במעשה, כגון שלקח מיד האומן את החפץ שתיקן לו מבלי לשלם עבורו ובאותה שעה הוא עושה מעשה. ואף שעובר רק משתקע עליו חמה (להלן ה"א), כיון שתחילתו בא על ידי הלקיחה (כי "כל זמן שהכלי ביד האומן אינו עובר") נחשב כ'לאו שיש בו מעשה'. והקשה ה'מעשה חושב' (הגהות על שעה"מ הנ"ל, וכן הקשה ה'שיבת ציון' סי' ק סק"ב): אמנם לקיחת החפץ מהאומן נחשבת 'מעשה' אך במעשה זה אינו עובר על שום לאו שהרי החפץ הוא שלו,

הלכות שכירות פרק יא, הלכה א: מצות עשה לתן שכר השכיר בזמנו... ואם אחרו לאחר זמנו - עובר בלא תעשה, שנאמר: 'ולא תבוא עליו השמש'. ואין לזקן על לאו זה, שהרי הוא חיב לשלם. אין חיוב מלקות כאשר באותה עבירה יש חיוב תשלומים (הל' ערות פ"ח ה"א). כתב ה'יחכם צבי' (סי' כו) שהרמב"ם יכול היה לבאר שבאיחור תשלום שכר שכיר אינו לוקה גם מטעם אחר - משום שזהו 'לאו שאין בו מעשה', אלא שנקט אחד משני הטעמים.

וכיון שבכך נעשה היתר - אין לוקים עליו 'מכת מרדות'. ולכן לא הביא הרמב"ם את הטעם שהמאחר שכר שכיר אינו לוקה משום שהוא 'לאו שאין בו מעשה' - כי עדיין היה חייב 'מכת מרדות', אלא כתב שאינו לוקה משום שניתן לתשלומים, וכיון שאפשר ל'תקן' את הלאו - אינו חייב גם 'מכת מרדות'.

ורק כיון שצריך לשלם לו שכר עבודתו ואינו משלם עובר על הלאו, אך אי התשלום אין בו כל מעשה.

וביאר ה'עמודי אש' (ס"ו א סק"ח):

כתב ה'פרי חדש' (אר"ח ס"ו תצו סק"א) שלדעת הרמב"ם 'לאו שאין בו מעשה', אף שאין בו חיוב מלקות מדאורייתא, יש כח בידי חכמים לחייב בו 'מכת מרדות', אך 'לאו הניתן לתשלומים', הרי בפעולת התשלום הוא 'מתקן' את הלאו,

~ יום חמישי כ"ט שבט ~

'עקימת שפתיים' נחשבת כמעשה?

חסירת הבהמה שאפשר לחסום בידיים, הוא 'לאו שיש בו מעשה' ולוקים עליו אף בדיבור.

והקשה עליו ב'שער המלך' (כלאים פ"א ס"ג) מדברי הרמב"ם בהלכות חמץ ומצה (פ"א ה"ג) שאם קנה חמץ בפסח או שחימצו כשעשה בו מעשה, לוקים עליו משום 'בל יראה', אבל אם היה לו חמץ קודם הפסח ולא ביערו 'אינו לוקה משום שלא עשה מעשה'. ולפי דברי ה'מגיד משנה', כיון שאפשר לעבור במעשה יש לחייבו מלקות גם בלי מעשה!

ותירץ ה'נודע ביהודה' (תניינא אר"ח ס"ו ע"ג):

חסירת הבהמה בדיבור נחשבת מעשה כיון שאותה בהמה שחסם בפיו יכולה להיחסם בידי (כעין מה שאמרו 'כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו') ולכן הרי זה נחשב 'לאו שיש בו מעשה', מה שאין כן המשהה חמץ ברשותו, אף שבחמץ אחר אכן אפשר לעבור על 'בל יראה' במעשה (בקניה או בחימוץ) הרי באותו חמץ אי אפשר לעבור במעשה. שכן אינו ברשותו ואין בידו למכרו ולחזור ולזכות בו, ולכן אינו לוקה.

הלכות שכירות פרק יג הלכה ב: **כָּל הַמוֹנֵעַ הַהֶחֱמָה מִלְּאֹכַל בְּשַׁעַת מְלֻאכְתָּהּ - לֹקֵה, שְׁנֵאמַר: "לֹא תַחֲסֵם שׁוֹר בְּרִישׁוֹ"...** אִפְלוּ חֲסָמָה בְּקוֹל, לֹקֵה.

המונע מן הבהמה מלאכול בשעת מלאכתה בדיבורו עובר על 'לא תחסום שור ברישו' ולוקה אף שאין לוקים על לאו שאין בו מעשה, כי הלכה כרבי יוחנן (ב"מ ז, ב) שדיבור ('עקימת שפתיים') נחשב כמעשה.

והקשה ה'מגיד משנה':

בהלכות סנהדרין (פ"ח ה"ב) כתב הרמב"ם שהאיסורים שבדיבור, כגון הנשבע לשקר או המקלל חברו בשם ה', הם בכלל 'לאו שאין בו מעשה', והרי זו סתירה לדבריו בהלכה זו שהחוסם בדיבורו בהמה בשעת מלאכה לוקה, והטעם הוא כי הדיבור נחשב כמעשה!

ותירץ (בלשון שני):

איסור לאו שאי אפשר לעבור עליו במעשה אלא בדיבור, כגון נשבע לשקר או מקלל חברו, נחשב 'לאו שאין בו מעשה'. אבל איסור שאפשר לעבור עליו גם במעשה, כגון

~ יום שישי ל' שבט ~

האם שכחה היא פשיעה?

הדברים סותרים למבואר כאן שהשכחה נחשבת כפשיעה! ויש שביארו, כי שם אין השכחה נחשבת כפשיעה משום שלא היה עליו להעלות בדעתו מקרה רחוק שכזה שישכח את האבן המונחת בחיקו, ואפילו אם ישכח מניין לו שהיא תיפול ותזיק לחברו, אולם השומר היה צריך לחשוש מראש לאפשרות שישכח את מקום הנחת הפיקדון ולדאוג למנוע זאת, ומאחר ולא עשה כן, הרי הוא פושע (שער אפרים ס"ו כח). ומכאן פסקו לגבי שותף שהיה צריך לדאוג למכירת החמץ קודם הפסח ושכח לעשות זאת ובעקבות כך נאסר

הלכות שאלה ופקדון ד, הלכה ז: **הַמִּפְקֵד אֶצֶל חֲבֵרוֹ בֵּין בָּלִים בֵּין מְעוֹת, וְאָמַר לוֹ: 'מֵן לִי פְקֻדוֹנִי, וְאָמַר לוֹ הַשּׁוֹמֵר: 'אֵינִי יוֹדֵעַ הֵיאָךְ הִנְחֵתִי פְקֻדוֹן זֶה, אוּ בְּאֵיזוֹ מְקוֹם קִבַּרְתִּי הַכֶּסֶפִּים, הִמְתֵּן לִי עַד שְׁאֲבֹקֶשׁ וְאֲמַצֵּא, וְאֲחֻזֵּר לָךְ' - הָרִי זֶה פּוֹשֵׁעַ, וְחַיֵּב לְשַׁלֵּם מִן.**

מכאן משמע שהשכחה מוגדרת כפשיעה, משום שהיה ביכולתו להישמר ולהימנע ממנה. אולם מאידך מצאנו בגמרא (ב"ק כו, ב) שהמניח אבן תחת חיקו ושכח מקיומה ולאחר מכן נפלה והזיקה את חברו, פטור מלשלם כדין אונס, ולכאורה

ששכח למכור את החמץ (ראה דרכי חושן, שומרים סי' יג).
ואף לדעת הפוסקים שהחיוב כאן הוא מצד עצם השכחה
(ולא משום מעשה ההטמנה) יש מקום לחלק בין סוגי
השכחה, שכן לגבי מכירת החמץ העניין לא נשכח ממנו
לגמרי ורק כשהגיע זמן הביצוע בפועל נשכח ממנו לפי שעה,
וזוהי שכחה מצויה שאינה בגדר פשיעה, אך כשמקומו של
הפיקדון פרח מזיכרונו לגמרי, הרי זו פשיעה ממש ולכן חייב
על כך (דרכי חושן שם).

החמץ לשימוש (מדין 'חמץ שעבר עליו הפסח'), כי עליו לשלם את
דמי הנזק שנגרם על ידו, שכן שכחה זו נחשבת כפשיעה (שער
אפרים שם).

אך יש הסוברים שהחיוב כאן אינו משום שפשע בשמירה
אלא משום שנעשה נזק בידדים, ואף אם לא היה עליו חיוב
שמירה כלל היה מתחייב, כי בכך שלקח את החפץ ממקומו
והטמינו במקום מסתור, גרם שלא ימצא אחר כך, ועליו
לשלם מדין מזיק (נתיבות המשפט סי' רצא סק"ד). ולפי זה, אין
ללמוד מכאן לחיוב על נזק כתוצאה של אי עשייה בלבד, כגון

~ יום שבת-קודש א' אדר-א' ~

מכירת חמץ כהשבת אבידה

פשע, וכיון שאין עליו חיוב לטרוח ולמכור את החמץ, אי
המכירה אינה פשיעה, אך שומר שחייב לטרוח ולמכור
את החמץ, ורק אם לא מכר מחמת אונס פטור.

אך אדמו"ר הזקן (או"ח שם ס"ח וקו"א סק"ב) סובר שאפילו
שומר שחייב לא למכור את החמץ קודם זמן הביעור פטור, כי
"לא קיבל עליו אלא לשמור את החמץ שיהא שמור לבעליו...
אבל לא קיבל עליו למוכרו בערב פסח. שאין זו בכלל שמירה,
שהרי במכירה זו מוציאה מרשות בעליו. ואינו חייב כלל
למוכרו בערב פסח... אלא מחמת מצות השבת אבידה
לבעלים, דכיון שהגיעה שעה חמישית, שהוא קרוב לאיסור
בהנאה הרי הוא כאבוד מבעליו, וחייב כל אדם הרואה אותו
נאבד למוכרו לנכרי כדי לקיים מצוות השבת אבידה".

וכיון שחיוב מכירה זו יסודה במצוות השבת אבידה –
פשוט שאין לחייבו אם לא מכר, כי הרי המתעלם מאבידה
ולא השיבה וגרם לאבדנה, לכל הדעות אינו חייב על פשיעה
זו (בית מאיר או"ח שם).

הלכות שאלה ופקדון פרק ז, הלכה ג: המפקיד חמץ
אצל חברו, והגיע הפסח - הרי זה לא יזע בו, עד שעה חמישית
מיום ארבעה עשר; יוצא ומוכרו בשוק לשעתו, משום השב
אברה.

המחזיק בפיקדון, והיתה לו אפשרות למכור את החמץ
לנכרי בשעה החמישית ולא מכר, אלא אחר כך ביער את
החמץ (כנפסק ב'שלחן ערוך' (או"ח סי' תמ"ג ס"ב): "אם לא
מכרו - חייב לבערו בזמן איסורו") – האם חייב לשלם לבעל
החמץ על ההפסד שגרם לו?

ה'מגן אברהם' (שם ס"ק ב) סובר שחייב כשומר חינוס שחייב
על פשיעתו, ומביא ראיה מדברי הגמרא (ב"מ צג, ב) ברועה
עדר בהמות שעזב את העדר כאשר הגיעה חיה טורפת וטרפה
כמה בהמות שחייב לשלם על הבהמות שנטרפו, אף שהיה
שומר חינוס, אם יכול היה "לקדם ברועים ובמקלות" (היינו
לאסוף כמה רועים יחד כדי לגרש את החיה במקלות) – הרי
שהימנעות מפעולה נחשבת לפשיעה.

ה'חך יעקב' (שם סק"ח) כתב ששומר חינוס חייב רק אם

אגרות קודש

ב"ה, כ"ו שבט, תשט"ו

ברוקלין.

שלום וברכה!

... אף מי שעבר עבירה מימיו ושנקרא לו שם רשע פעם אחת בימי חייו יכול להיות בינוני -
כן מוכח מתניא ר"פ י"ד שכל אדם כו' בכל עת ובכל שעה - ומש"כ ברמ"ב: ולא עבר כו' ולא יעבור
לעולם - פ"י שמצבו עתה כזה שלא עבר כו' (שאיין כל רושם בנפש כו'). אף שדוחק קצת, ומוכרח
גם ממרז"ל שתשובה מועלת לכל, ומוכרח גם מדוד המע"ה שחטא בשנים - כמרז"ל - ועליו נאמר
צדיקים יצ"ט שופטן כו' (תניא פ"א).

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

~ יום ראשון כ"ה שבט ~

אודף בישר לכב, בלמדי משפטי צדקה

ספר שלשה עשר

והוא ספר משפטים

הלכותיו המש. וזהו סדרן:

- א. הלכות שכירות. ב. הלכות שאלה ופקדון.
- ג. הלכות מלנה ולנה. ד. הלכות טוען ונטען.
- ה. הלכות נחלות.

הלכות שכירות

יש בכללן שבע מצות. שלש מצות עשה, וארבע מצות לא תעשה, וזהו פרטן: (א) דין שכיר ושומר שכר. (ב) לתן שכר שכיר ביומו.¹ (ג) שלא יאחר שכר שכיר אחר זמנו.² (ד) שלא יאכל השכיר מן המחקר שעושה בו.³ (ה) שלא יאכל השכיר מן המחקר בשעת מלאכה.⁴ (ו) שלא יוליך השכיר בידו יתר על מה שיאכל. (ז) שלא יחסם שור בדישו.

ובאר מצות אלו בפרקים אלו:

- 1) שנצטוונו לדון (שמות כב, ט). 2) דברים כד, טו.
- 3) שם. 4) שירשה בעל הבית לשכיר לאכול (שם כג, כה-כו). 5) ונגמרה מלאכתו. 6) ולא נגמרה מלאכתו [בכתב-יד תימן הנוסחא: "שלא בשעת גמר מלאכה"].

פרק ראשון

1) יבאר ארבעת סוגי השומרים שנאמרו בתורה ואחריות השמירה המוטלת עליהם.

א. ארבעה שומרים נאמרו בתורה,² ושלשה דינין יש להם.³ ואלו הן הארבעה שומרין: שומר חנם,⁴ והשואל,⁵ ונושא שכר,⁶ והשוכר.⁷

- 2) שמות כב, ו-יד. 3) ששניים מהם – נושא שכר והשוכר – דין אחד להם (בבא מציעא צג). כמבואר בסמוך הלכה ב. 4) שקיבל עליו לשמור בחינם (שם כב, ו-ח. בסמוך בהלכה ב יתבאר, שפרשה זו בשומר חינם נאמרה). 5) שם יג-יד. 6) שומר שקיבל עליו לשמור בשכר (שם ט"ב. בהלכה ב יתבאר שפרשה זו בשומר שכר נאמרה). 7) שם יד.

ב. ואלו הן שלשה דינין שלהן: שומר חנם, שנגנב הפקדון ממנו או אבד, ואין צריך לומר אם נאנס הפקדון אנס גדול,⁸ כגון שהיתה בהמה ומתה או נשפית - הרי זה נשבע ששומר פדרף השומרין,⁹

ופטור¹⁰; שנגמר: ונגנב מבית האיש וגו', ונקרב בעל הבית אל האלהים.¹¹ השואל - משלם הכל, בין שאבד הדבר השואל או נגנב בין שארעו אנס גדול מזה,¹² כגון שמתה הבהמה השואלה או נשפחה או נשפית; שקף כתוב בשואל: ונשפר או מת, בעליו אין עמו שלם ושלם.¹³ נושא שכר או השוכר - שניהם דין אחד יש להן¹⁴: אם נגנב או אבד הדבר השוכר או שנטל שכר על שמירתו - הרי אלו משלמים¹⁵; ואם ארעו אנס גדול מזה, כגון שהיתה בהמה ומתה או נשפחה או נשפית או נטרפה - הרי אלו נשבעין שנגנסה, ופטורין¹⁶. שנגמר: ומת או נשפר או נשפחה אין ראיה, שבועת יי וגו'; וכתוב: אם גנב ונגנב מעמו, ישלם לבעליו וגו'.¹⁷ נמצאת אומר¹⁸: שומר חנם - נשבע על הכל. והשואל - משלם את הכל, חוץ מן המתה בשעת מלאכה, כמו שיתבאר¹⁹. נושא שכר והשוכר - משלמין את האבדה ואת הגנבה, ונשבעין על האנסין הגדולים, כגון שבורה ושבויה ומתה וטרפה, או שאבד הדבר בספינה שטבעה בים²⁰, או נלקח בלסטים מזין²¹, וכל פיוצא באלו משאר אנסין הגדולים²².

8) גמור. 9) ולא פשע בשמירתו, ששומר חינם שלא שמר כראוי חייב לשלם אפילו באונס גמור. וכן נשבע שארעו כך וכך ואינו ברשותו, ושלא שלח יד (פירוש, שלא השתמש בו לצורך עצמו) קודם שארעו המאורע הפוטר אותו (בבא מציעא ו). ראה פרק ו מהלכות שאלה ופיקדון הלכה א. 10) מלשלם (שבועות מד:). 11) ואמרו חז"ל (בבא מציעא מא:): שאלוהים – זה בית דין, וקריבה זו לשבועה היא [בתורה לא נתפרש שבשומר חינם הכתוב מדבר כאן ולמדו זאת חז"ל (שם צד): ממה שחייבה התורה בפרשה זו את השומר בשבועה כשנגנב או אבד ופטרתו מלשלם, ובפרשה שנייה (שם ט"ב) חייבה התורה בתשלומים על גניבה ואבידה, ומסתבר ששומר חינם – שאין לו כל הנאה משמירתו – הוא שפטור מלשלם, והפרשה השנייה המחייבת לשלם בגניבה ואבידה – בשומר שכן]. 12) מגניבה ואבידה. 13) לא נתפרש בתורה שהשואל חייב בגניבה ואבידה ולמדוהו חז"ל (שם צה). מקל וחומר משומר שכר – שפטור משבורה ומתה וחייב בגניבה ואבידה (כמבואר בסמוך), שואל שחייב בשבורה ומתה, אינו דין (לא כל שכן) שחייב בגניבה ואבידה. "וזה הוא קל וחומר שאין עליו תשובה". וכן למדוהו חז"ל (שם) ממה שכתוב וכי ישאל בוא"ו, וא"ו זו מחברת פרשה זו עם הפרשה שקדמה לה ומוסיפה, שהשואל מתחייב גם באונסים נוסף על חיובי גניבה ואבידה שנאמרו בפרשה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

השאלה, אף על פי שהיה עמו פעת המיתה או השביה - חיב. והוא הדין לשאר השומריין³⁰, שפלו בפעלים פטורין. אפלו פשיעה בפעלים - פטורין³¹.

23) דין שאלה בבעלים שנינו במשנה שם צד. ובגמרא שם (צה.) למדו שהוא הדין בשומרים. 24) בעל החפץ שהופקד או השואל. 25) לאו דוקא לעשות באותה עבודה עצמה, אלא אפילו קיבלו עליהם לעשות איזו מלאכה אחרת אצל השואל או השוכר (ברייתא שם צה.). 26) מלשונו משמע, שפטור גם משבועת השומרים (ראה למעלה הלכה ב) ואפילו משבועה שאינו ברשותו. ובקצות החושן סימן רצא אות יח מסתפק בזה והביא ראייה מתוספות בבא קמא נז: דיבור המתחיל ונמצא, שחייב בשבועה ובירושלמי שבועות פרק ה נחלקו אמוראים בדבר. אולם בנתיבות המשפט שם ביאורים סעיף קטן לד, פסק שחייב שבועה שלא שלח בו יד ושאינו ברשותו. 27) מחלוקת רב אחא ורביןא שם. ופסק רבינו לקולא לנתבע, שאין להוציא ממון מספק (ראה הגהות מיימוניות כאן). 28) בשואל. 29) כלומר, דין זה אינו מפורש בתורה, אלא נמסר איש מפי איש עד משה רבינו לדרוש כך מן הכתוב. שם צה: דרשו: כתוב אחד אומר "בעליו אין עימו שלם ישלם" ומשמע שלא היה לא בשעת שאלה ולא בשעת האונס, אבל היה באחד מהם פטור; וכתוב אחד אומר: "אם בעליו עימו לא ישלם", ומשמע שצריך שיהיה עימו בשעת שאלה ובשעת האונס, אבל אם היה באחד מהם חייב. ומוכרחים אנו לפרש שהמלה "עימו" מובנה באחת מהם - או בשעת שאלה או בשעת האונס - ולא פירשה תורה איזו פוטרת ואיזו אינה פוטרת. ומסתבר, ששעת שאלה היא הפוטרת, שהרי היא הגורמת חובת האונס והטיפול בפרה ומזונותיה. 30) שומר חנם, שומר שכר והשוכר. ולמדו זה (שם צה.) משואל שכתוב בו "וכי ישאל" בוא"ו והיא מחברת פרשת שואל עם הפרשיות שקדמו לה, ואנו למדים מסמיכות הפרשיות שכדין השואל כן דין שאר השומרים, כשם ששואל בבעלים פטור - כן שאר השומרים בבעלים פטורים. 31) בכל השומרים כמו בשואל.

ד. כל שומר שפשע בתחלתו, אף על פי שגאנס בסופו - חיב, כמו שיתבאר³². ואין השואל רשאי להשאיל³³. אפלו שאל ספר תורה, שפל שקורא בו עושה מצוה - לא ישאלנו לאחור³⁴. וכן אין השוכר רשאי להשכיר. אפלו השכירו ספר תורה - לא ישכירנו לאחור³⁵. שהרי זה אומר לו: אין רצוני שיהיה פקדוני ביד אחור³⁶. עבר השומר³⁷ ומסר לשומר שני: אם יש עדים ששקמה השומר השני כדרך השומריין וגאנס³⁸ - פטור השומר הראשון, שהרי יש עדים שגאנס; ואם אין שם עדים³⁹ - חיב השומר הראשון לשלם לבעלים, מפני שמסר לשומר אחר, ויעשה הוא⁴⁰ דין עם השומר השני⁴¹. אפלו היה הראשון שומר חנם, ומסר לשומר שכר⁴² - חיב; שהרי יש לבעל החפץ לומר לו: אתה נאמן

שקדמה לה. 14) כרבי יהודה (שם פ:), שהשוכר - שלא פורש דין שמירתו בתורה - דינו כשומר שכר. מפני ששניהם נהנים במה שהפיקדון נמצא ברשותם - השומר שכר מקבל שכר בעד שמירתו והשוכר משתמש בו לצורכו - לפיכך דינם שווה. 15) שהשומר שכר חייב באחריות על כל מאורע שיארע לפיקדון ואשר יש לייחסו לחיסרון בשמירה - והרי הגניבה או האבידה בידו היה למנוע אילו ישב ושמרו כל היום. 16) שהרי אין ביד השומר למנוע אונסים אלו ואפילו אונס שבוייה אי אפשר למנוע מבלי שיסתכן, ולא הטילה תורה על השומר שמירה הכרוכה בסכנה. 17) וכתוב "הטריפה לא ישלם". ואבידה שלא נתפרשה בתורה למדוה חז"ל (שם צד:); בקל וחומר מגניבה: מה גניבה שקרובה לאונס - משלם, אבידה שקרובה לפשיעה לא כל שכן. כלומר, קרוב יותר לייחס את האבידה לחיסרון בשמירה, מגניבה שנגנבה על ידי אחרים והשומר שמרו כדרך השומרים, ואם הוא חייב בגניבה, מפני שהיה בידו למנוע על ידי שמירה מעולה, קל וחומר שחייב על האבידה. [נתבאר למעלה שהפרשה המחייבת את השומר בגניבה ואבידה - בשומר שכר נאמרה]. 18) ממה שאמרנו אתה למד, שחלוקת דיניהם כך הוא. במורה נבוכים חלק ג פרק מב מסביר רבינו דיני "ארבעה שומרים" וזה לשונו: ואופני היושר בו מבואר, והוא, ששומר חנם, שאין תועלת בו כלל בזה העניין, ואמנם הוא גומל חסד - הוא פטור מן הכול. וכל נזק שיארע בו הוא מכיס בעל הממון, ושואל שהתועלת כולה שלו, ובעל הממון הוא הגומל אותו חייב בכול, וכל הנזקים המתחדשים הם מכיס השואל. אבל נושא שכר והשוכר - כל אחד משניהם, רצוני לומר השומר ובעל הממון, משתתפים בתועלת. ולזה נחלקו הנוקים בין שניהם, מה שיבוא מנזק מפני מיעוט השמירה הוא מכיס השומר והוא גניבה ואבידה, כי הגניבה והאבידה באה מפני שלא שמר שמירה מעולה, והנוקים שאין תחבולה למנועם, והם שבורה ושבוייה ומתה, הם מכיס בעל הממון. 19) בפרק א מהלכות שאלה ופיקדון הלכה א. 20) בבא מציעא כט: 21) שם, וצנ: 22) שהצלתם כרוכה בסכנה.

ג. המפקיד²³ אצל חברו, בין בחנם בין בשכר, או השאלו או השכירו, אם שאל השומר את הבעלים²⁴ עם הדבר²⁵ שלהן או שכן - הרי השומר פטור מכלום²⁶. אפלו פשע²⁷ בדבר ששמר ואבד מחמת הפשיעה - הרי זה פטור. שגאמר²⁸: אם בעליו עמו לא ישלם, אם שכיר הוא בא בשכרו. במה דברים אמורים? כששאל הבעלים או שכן בעת שנטל החפץ, אף על פי שאין הבעלים שם עמו בעת הגנבה והאבדה או בעת שגאנס. אבל נטל החפץ ונעשה עליו שומר תחלה, ואחר כך שכר הבעלים או שאלו, אף על פי שהיו הבעלים עומדין שם בעת שגאנס הדבר השומר - הרי זה משלם; שגאמר: בעליו אין עמו שלם ישלם. מפי השמועה למד²⁹: היה עמו בשעת השאלה, אף על פי שאינו בעת הגנבה והמיתה - פטור; לא היה עמו בשעת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בגניבה ואבידה (נתיבות המשפט סימן רצא סעיף קטן כט).
 (52) והרי המפקיד גילה דעתו במה שמסרו לשומר שכר שרוצה בשמירה יותר מעולה משמירת שומר חנם. וכן אם מסרו לשואל גילה דעתו שרוצה בשמירת שואל שהיא יותר מעולה משמירת שוכר. (53) אפילו אם השני טוען שאירע אונס שהראשון אינו חייב בו, כגון מתה כדרכה בשומר שכר שמסר לשומר חנם או מתה מחמת מלאכה בשואל שמסר לשוכר ונשבע על זה – אין שבועתו פוטרת את הראשון מתשלומים, מפני שהמפקיד יכול לטעון: לא התחייבתי כלל לקבל את שבועתו של השני. אמנם אמרנו למעלה, שברגיל להפקיד אצל השני אין המפקיד יכול לטעון שאינו מאמין לשני בשבועה, אבל זה נאמר כשלא מיעט בשמירתו. ומתקבל על הדעת, שהמפקיד מסכים מראש למעשה המסירה וקיבל על עצמו גם לגבי השני, דיני השמירה שקבעה התורה לגבי שומר מסוג זה, וכאילו נעשה השני שומר של הבעלים, ולפיכך מחובת המפקיד להאמין לשני בשבועה כמו לראשון, אבל במקום שמיעט שמירתו לא נעשה השני כשומר של הבעלים, שהרי הבעלים לא היו מסכימים למסירה זו ואנו מגדירים אותה כפשע מצד הראשון, ולפיכך, אין מחובת המפקיד להאמין לשני בשבועה (נתיבות המשפט שם סעיף קטן לא). (54) ואמרנו למעלה בהלכה ג, שפשעיה בבעלים פטור, שהתורה פטרה אותו מכל תשלום שהוא. (55) ופשעיה בבעלים פוטרת רק מאירועים ברשותו של הראשון שהבעלים נשכרו או נשאלו לו ביחד עם הבהמה, ואינה פוטרת מאירועים שברשות השני, שלא נשכר או נשאל לו, ולפיכך הראשון חייב על האירוע שברשות השני (מגיד משנה), ואין לפרש שהמדובר בשואל שמסר לשומר שכר, מפני ששומר שכר אסור לו להשתמש בפיקדון ולפיכך חייב במתה מחמת מלאכה ויוצא מזה שאין לך כל מאורע שהוא, ששניהם פטורים בו (נתיבות המשפט שם סעיף קטן כט. ובהתאם לביאורו זה הוא מגיה בשולחן ערוך שם סעיף כו "שוכר" במקום "שומר שכר"). ואף על פי שבבעלים פטור לגמרי יש בזה מיעוט בשמירתו, מפני שמירה בבעלים פוטרת רק מן התשלומים בלבד, אבל לא מחובת שמירה מעולה (נתיבות המשפט שם סעיף קטן ל).

**ה. ואם הביא השומר השני הראיה שפטר פה שומר ראשון פדין שמירתו - הרי זה פטור⁵⁶.
 פיצד? שומר שוכר שנתן הבהמה השמורה אצלו לשומר חנם, אם הביא השומר השני עדים שמתה הבהמה פדירה - הרי השומר הראשון פטור. וכן כל פיוצא בזה⁵⁷.**

(56) כמבואר לעיל הלכה ד שבמקום שיש עדים שנאנס פטור השומר הראשון אפילו כשאין דרכו של בעל הפיקדון להפקיד אצל השני, וכן אין לחייבו מצד "תחילתו בפשיעה וסופו באונס", מפני שדין תחילה בפשיעה וסופו באונס חייב לא נאמר, אלא כשיש איזה שהוא קשר סיבתי בין הפשיעה ובין האונס וכאן המדובר כשאין לייחס לפשיעה שום סיבה לאונס שבא בסוף ("ש"ך חושן משפט סימן רצא

אָצְלִי לְהַשְׁבֵּעַ, וְזֶה אֵינוֹ נֶאֱמָר⁴³. לְפִיכָּה, אִם הָיָה דֶרֶךְ הַבְּעָלִים לְהַפְקִיד תְּמִיד⁴⁴ דָּבָר זֶה⁴⁵ אָצְלִי הַשּׁוֹמֵר הַשְּׂנִי - הָרִי זֶה הַשּׁוֹמֵר הָרִאשׁוֹן פְּטוֹר מִלְּשָׁלֵם; שְׁהָרִי הוּא אוֹמֵר לְבְעָלִים: זֶה הַדָּבָר שֶׁהַפְקִידָתָם אָצְלִי אוֹ הַשְּׂאֵלָתָם, אֲמַשׁ⁴⁶ הֵייתָם מִפְּקִידִין אוֹתוֹ אָצְלִי זֶה שֶׁהַפְקִידִי אֲנִי⁴⁷ אָצְלוֹ⁴⁸. וְהוּא⁴⁹ שְׁלֵא יִמְעַט שְׁמִירָתוֹ. פִּיצֵד יִמְעַט שְׁמִירָתוֹ⁵⁰? כִּגוֹן שְׁהָיָה מִפְּקִיד אָצְלוֹ בְּשֹׁכְרוֹ⁵¹, וְהַפְקִידוֹ אָצְלֵ אוֹתוֹ הַשְּׂנִי שְׁהָיָה שְׂאוֹל אָצְלוֹ, וְהַפְקִידוֹ אָצְלֵ אוֹתוֹ הַשְּׂנִי בְּשֹׁכְרֵ. הוּאֵיל וּמְעַט שְׁמִירָתוֹ⁵² - פּוֹשַׁע הוּא וּמְשָׁלֵם⁵³. אִף עַל פִּי שְׁשָׂאֵל אוֹ שְׁשֹׁכֵר בְּבְעָלִים⁵⁴ - הָרִי הוּא הוֹצִיא הַדָּבָר הַשּׁוֹמֵר מִיָּדוֹ לְיַד שּׁוֹמֵר אַחֵר⁵⁵.

(32) בפרק ד מהלכות שאלה ופיקדון הלכה ג.
 (33) תוספתא בבא מציעא פרק ג, הלכה א: "אין השואל רשאי להשאל ואין השוכר רשאי להשכיר וכו' ולא זה שמפקדים אצלו רשאי להפקידם אצל אחר אלא אם כן נותן לו בעל הבית רשות". ודין זה מנמק רבינו בסמוך, מפני שאנו אומרים, שאין רצונו של המפקיד שיהא פקדונו ביד אחר. (34) ואין אנו אומרים "ניחא ליה לאינש דתייעביד מצוה בממוניה" (אין אנו אומרים "רצונו של אדם שתיעשה מצוה בממונו") במקום שיש לחשוש לאיבוד הספר, שהרי אין השני נאמן על הבעלים שייזהר שלא יפסיד כשישתמש בו (גמרא שם כט:). (35) שם. (36) גיטין כט. (37) על רצון הבעלים. (38) ואין בעל הפיקדון יכול לבוא בטענה שאין השומר השני נאמן עליו בשבועה (ראה בסמוך) שבמקום שיש עדים אין השומר צריך שבועה (רי"ף בבא מציעא לו). וטענתו של בעל הפיקדון "אין רצוני שיהיה פקדוני ביד אחר" כוחה יפה רק לאסור על השומר לכתחילה למסור לשומר אחר, אבל אם עבר ומסר אינו חייב לשלם (לחם משנה). (39) ויש כאן חיוב שבועה. (40) השומר הראשון. (41) משביעו שבועת השומרים. (42) והוסיף בזה שמירה, ששומר שכר חייב לשמור שמירה יותר מעולה משמירת שומר חנם. (43) בשבועה. כדברי רבא (שם לו:). ומכיוון שהראשון אינו יכול להישבע, שהרי אינו יודע אם אמת הדבר שנאנסה – חייב הראשון לשלם לבעלים. ומזה יוצא שאם הראשון ראה את האונס – הרי זה נשבע ופטור (מגיד משנה). (44) לעיתים קרובות. (45) כערכו של פיקדון זה. (46) לאו דוקא "אמש" והכוונה – לפני זמן קצר. (47) כלומר, לא חל שום שינוי באמנותו ובמצבו של השומר השני, שאין הדבר מצוי שתשתנה בן-לילה נאמנותו של אדם, ואם נשתנה נאמנותו, שנעשה חשוד, או שנשתנה מצבו – שנעשה עני, אין השומר הראשון יכול לפטור את עצמו בטענה שהבעלים היו רגילים להפקיד אצלו (כסף משנה). (48) ויישבע השני וייפטר (רי"ף שם). (49) מה שאמרנו שאם היו הבעלים רגילים להפקיד אצל השני פטור הראשון. (50) ויהא הראשון חייב, אפילו שמסרו למי שהבעלים רגילים להפקיד אצלו. (51) בתורת שכירות, ושוכר דינו כשומר שכר שחייב לשלם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בשומרים, ודין תנאי בארבעה שומרים, ודין קטן שהפקיד, ודין שומר שטען החזרתי, או לא קיבלתי עלי כלל שמירת החפץ.

א. שלשה דינין האמורין בתורה בארבעה השומרים², אינן אלא במטלטלין של ישראל ושל הדייט. שנאמר: כסף או כלים וכל בהמה - ויצאו³ קרקעות⁴. ויצאו העבדים, שהקשו לקרקעות⁵. ויצאו השטרות, שאין גופן ממון⁶. ויצאו הקדשות, שנאמר: כי יתן איש אל רעהו⁷. ויצאו נכסי עובדי כוכבים⁸. מפאן אמרו חכמים⁹: העבדים והשטרות והקרקעות והקדשות - שומר חנם שלהן אינו נשבע, ונושא שכר או שוכר¹⁰ אינו משלם¹¹. ואם קנו מידו¹² - חייב באחריותו¹³.

~ נקודות משיחות קודש ~

"שלשה דינין האמורין ... אינן אלא במטלטלין..."

"...ויצאו קרקעות ויצאו העבדים שהוקשו לקרקעות, ויצאו השטרות שאין גופן ממון, ויצאו ההקדשות .. שומר חנם שלהם אינו נשבע, ונושא שכר או שוכר אינו משלם."

וממשיך בהלכה ב' "ותקנו חכמים שנשבעין על ההקדשות שבועת השומרים כעין של תורה, כדי שלא יזלזלו בהקדשות."

וצריך להבין, הזהירות שלא לזלזל בקדשים הוא עניין מפורש בתורה שלא יקרב זר לעבודת המקדש, היינו שלא יזלזלו בקדשים.

והלא התורה פטרה שומר חנם משבועה על ההקדשות, ומה טעם ראו חכמים להוסיף ולתקן שבועה על ההקדשות.

והביאור בזה, שתקנה זו היא ככל הגזירות והסייגים שנתחדשו בימי בית שני מצד ירידת הדורות, ובדורות שלפני-זה לא היה צורך בזהירות זו, ורק אחר ירידת הדורות הוצרכו חכמים לתקן סייגים וגזירות, כולל התקנה להיות שומר חנם נשבע על ההקדשות.

(על פי יין מלכות ספר משפטים סימן ב מתוך רמב"ם "פרס המלך")

2) שנתבארו בפרק א. 3) נתמעטו. 4) שאינם דבר המיטלטל ככסף וכלים. 5) שכתוב בהם "והתנחלתם אותם לרשת אחוזה" (ויקרא כה, מז) - הוקשו לאחוזה. 6) שאינם אלא לראיה (הוכחה) למה שכתוב בהם, וכשנדע בירור הראיה - לא יהיה לשטר ערך, שאין לגופו שווי ממון ככסף וכלים. בבבא-מציעא נז: למדו כל זה במידת כלל פרט וכלל (אחת משלוש-עשרה המידות שהתורה נדרשת בהן): "כי יתן איש אל רעהו" - כלל (משמע - כל דבר שהוא), "כסף או כלים" - פרט (משמע כסף או כלים

סעיף קטן מו וראה לחם משנה). 57) באונס שהיה פוקד גם את השומר הראשון, כגון שבא גייס ושדד כל העיר.

1. שומר שמסר לשומר אחר⁵⁸, והוסיף בשמירתו, ומתה - ההנאה⁵⁹ לבעלים. כיצד? השוכר פרה מחברו והשאילה לאחר, ומתה פדרכה⁶⁰ ביד השואל, הואיל והשואל חייב בכל - יחזרו דמי הפרה לבעלים; שאין זה השוכר עושה סחורה בפירתו של חברו⁶¹. וכן כל פיוצא בזה. היה בידו פקדון, ושלחו ביד אחר לבעליו, הואיל והשומר הראשון חייב באחריותו⁶² עד שנגיע ליד הבעלים, אם בא לחזר ולהחזיר הפקדון מיד השומר השני - מחזיר⁶³. ואם החזק השומר הראשון בפין⁶⁴ - אינו יכול להחזיר הפקדון מיד השומר השני⁶⁵, אף על פי שעדין הפקדון באחריותו של ראשון⁶⁶.

58) כגון שנתנו הבעלים רשות לשומר למסור את השמירה לאחרים (ש"ך חושן משפט סימן שז סעיף קטן ב). 59) כשאירע הפסד שהשני חייב לשלם והראשון פטור. 60) בפני עדים או שביכולת הראשון לישבע שהאונס אירע בנוכחותו, כי אין הדבר מתקבל על הדעת, שהשני יסכים להישבע שמתה כדרכה, שהרי לא ירוויח כלום בזה. 61) כדברי רבי יוסי בבבא מציעא לה: ונחלקו חכמים בדין זה: תנא קמא אומר יישבע השוכר למשכיר (במקרה שהאונס אירע בנוכחותו וביכולתו להישבע) שמתה כדרכה (ופטור כי השוכר אינו חייב באונסין), והשואל ישלם לשוכר. אמר רבי יוסי כיצד הלה עושה סחורה בפירתו של חברו? "אלא תחזור פרה לבעלים", כלומר, הרי הפרה אינה של השוכר ואין אתה דן שהשואל ישלם לשוכר כאילו הוא בעל הפרה, אלא אנו דנים את השוכר, כאילו השאיל את הפרה בשליחות המשכיר ומעתה - המשכיר הוא בעל דינו של השואל (רא"ש שם). 62) של הפיקדון בדרך לבית הבעלים, אבל אם היה בעל הפיקדון רגיל להפקיד אצל השליח ונפטר המשלח מאחריות הפיקדון (כמבואר לעיל הלכה ד), אינו יכול להחזיר הפיקדון (מגיד משנה). 63) כלומר, לא יצא הפיקדון מרשותו ולא זכו הבעלים בפיקדון במה שמסרו לשליח. ואף על פי שבמלוה הדין שהשליח זכה למלוה (ראה פרק ט"ז מהלכות מלוה ולוה הלכה ב) אין הדין כן בפיקדון, מפני שאנו אומרים שאין רצונו של המפקיד בזכיית השליח, כדי שלא תסולק אחריותו של הנפקד, ויהא פיקדונו ביד אחר (גיטין יד.). 64) בפיקדון זה, שהבעלים כבר תבעוהו לשומר להחזיר הפיקדון וכפר. 65) שבמקרה זה מתקבל על הדעת שרצונו של המפקיד להוציא מתחת יד השומר הזה ולפיכך זכה בפיקדון כשהגיע ליד השליח (גיטין שם). 66) ברייתא שם. ורש"י מנמק, מפני שהמפקיד לא ציווה לשלוח לו על ידי השליח.

פְּרָק שְׁנִי

1) יבאר שדין ארבעת השומרים אינו אלא במטלטלין, ולא בעבדים, ולא בקרקעות ולא בהקדשות, ודין שתיקנו משיכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(בלבד), "לשמור" - חזר וכלל (משמע - כל דבר שאפשר לשמרו), כלל ופרט וכלל, אי אתה דן אלא כעין הפרט. פירוש, התורה התכוונה לכל דבר הדומה לדברים שזכרו בפרט, היינו דבר המיטלטל ממקום למקום וגופו ממון. (7 והקדש - אינו רעהו (שם). 8) שאינן בכלל "רעהו" (מכילתא משפטים). 9) שם נו. במשנה. 10) אמנם הזכרו במשנה רק שומר חנם ושומר שכר, אבל הוא-הדין לשוכר ושואל. השוכר נתבאר בפרק א, הל' ב, שדינו כשומר שכר, והשואל הוקש דינו לדיני שומר חנם ושומר שכר הכתובים בפרשה הסמוכה לו, במה שכתוב בו: "וכי ישאל" בוא"ו החיבור (רא"ש שבועות פרק ו ס' כד - וראה לעיל בפ"א הערה יב). וכן כתב רבינו בתחילת ההלכה, שדין זה הוא בארבעת השומרים. ובפירושו למשנה בשבועות מב: מבאר רבינו למה לא הזכרו השוכר והשואל: שהוא מפני שכללו במשנה זו בדין הקרקעות וכו' גם דין ההקדש, ובהקדש אין מקום להזכיר דין שואל ושוכר, שהרי אסור בהם שאלה ושכירות, ולכן לא הזכרו גם בדיני הקרקעות וכו'. 11) ושומר שכר לא הפסיד את שכרו (מגיד-משנה). 12) בקנין סודר, שיהא חייב כדין שמירת מטלטלין. 13) ב"מ נח.

ב. וְתִקְנוּ חֻכְמִים¹⁴, שְׁנֹשְׁבְעֵינָי עַל הַהֶקְדָּשׁוֹת שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין כְּעֵין שֶׁל תּוֹרָה¹⁵, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִזְלְזְלוּ בַּהֶקְדָּשׁוֹת.

(14) שם. (15) בנקיטת חפץ. כלומר, נשבע כשספר תורה בדורעו. ראה פ"א מהל' שבועות הל' ת.

ג. יִרְאֶה לִי, שְׁאֵם פֶּשַׁע הַשּׁוֹמֵר בְּעֶבְדִים וְכִיּוֹצֵא בָהֶן¹⁶ - תִּיב לְשֵׁלֶם. שְׁאִינוּ פְטוּרִים¹⁷ בְּעֶבְדִים וְקַרְקָעוֹת וּשְׁטוֹת אֲלֵא מִדִּין גְּנֵבָה וְאֲבָדָה וּמִתָּה וְכִיּוֹצֵא בָהֶן¹⁸, שְׁאֵם הִיָּה שׁוֹמֵר חָנָם עַל מִטְלָטְלִין וְנִגְנְבוּ אוֹ אֲבָדוּ - יִשְׁבַּע, וּבְעֶבְדִים וְקַרְקָעוֹת וּשְׁטוֹת - פְּטוּר מִשְׁבוּעָה¹⁹; וְכֵן אִם הִיָּה שׁוֹמֵר שֹׁכֵר, שְׁמִשְׁלֵם גְּנֵבָה וְאֲבָדָה בְּמִטְלָטְלִין, פְּטוּר מִלְשֵׁלֶם בְּאֵלוֹ²⁰; אֲבָל אִם פֶּשַׁע בָּהּ - תִּיב לְשֵׁלֶם. שֶׁפֶל הַפּוֹשֵׁעַ - מִזִּיק הוּא²¹, וְאִין הַפֶּרֶשׁ בֵּין דִּין הַמִּזִּיק קַרְקָע לְדִין הַמִּזִּיק מִטְלָטְלִין. וְדִין אֶמֶת הוּא זֶה לְמִבְיָנִים, וְכֵן רְאוּי לְדוֹן. וְכֵן הוֹרוּ רַבּוֹתֵינוּ²²: שֶׁהַמּוֹסֵר כְּרָמוֹ לְשׁוֹמֵר, בֵּין בְּאֵרִיסוֹת²³ בֵּין בְּשִׁמְרוֹת חָנָם, וְהַתְּנָה עֲמוֹ שְׁיַחֲפֹר אוֹ יִזְמַר²⁴ אוֹ יֵאָבֵק²⁵ מִשְׁלוֹ, וּפֶשַׁע וְלֹא עֲשָׂה - תִּיב²⁶ כְּמִי שֶׁהִפְסִיד בְּיָדָם²⁷. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בְּזֶה שֶׁהִפְסִיד בְּיָדָם - תִּיב עַל כָּל פְּנִים.

(14) שם. (15) בנקיטת חפץ. כלומר, נשבע כשספר תורה בדורעו. ראה פ"א מהל' שבועות הל' ת.

ד. הַמּוֹסֵר לְחִבְרוֹ דְבַר הַמְּחַבֵּר לְקַרְקָע לְשׁוֹמֵר, אֶפְלוּ הֵיוּ עֲנָבִים הַעוֹמְדוֹת לְהַבְצֵר²⁸ - הָרִי הֵן כְּקַרְקָע²⁹ בְּדִין הַשּׁוֹמְרִין³⁰.

(28) שנתבשלו כל צרכם, ואינם צריכים לקרקע כלל. (29) כחכמים (שבועות מב: במשנה, ובדף מג. בגמרא). (30) כלומר, דין זה אינו אלא כשמסרו בתורת שמירה, שאינו מוסרו לתולשם אלא לשומרם כמו שהן מחוברים בקרקע, לכן אפילו ענבים העומדות להיבצר דינם כקרקע, אבל בדין מקח וממכר דינם אנו את הענבים העומדות להבצר כדין מטלטלין, שהרי מכרם על-מנת לתולשם. ראה פ"א מהלכות מכירה הי"ז, לענין קנין ואונאה. ומגיד-משנה וכסף-משנה שם, וראה גם רבינו בפ"ה מהלכות טוען ונטען ה"ד לענין שבועה. וראה פירוש המשנה לרבינו, בשבועות שם.

ה. הַפְּקִיד הַקָּדֵשׁ וְאַחַר כֵּן פָּדְהוּ³¹, וְהָרִי הוּא חֲלִין בְּעֵת שְׁנֹטְלוֹ מִיַּד הַשּׁוֹמֵר³²; אוֹ שֶׁהִשְׁאִילוֹ חֲלִין, וְאַחַר כֵּן הִקְדִּישׁוּ³³ וְהוּא בְּיַד הַשּׁוֹאֵל; וְכֵן עוֹבֵד כּוֹכְבִים שֶׁהִפְקִיד וְאַחַר כֵּן נִתְגַּיֵר - כָּל אֵלוֹ אֵין בָּהֶן

(16) קרקעות ושטרות. (17) כלומר, לא פטרה התורה את השומר. (18) אונסים גדולים. (19) כלומר, מה שמייעטה תורה קרקעות וכו' הכוונה לחיובים הנובעים מתורת שמירה, כגון בשומר חנם שהטילה עליו התורה שבועה ששמר כדרך השומרים, ובקרקעות נאמן בלא שבועה, אבל כשידוע לנו ע"י עדים או בהודאתו שפשע - חייב לשלם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ונתחייב השומר באחריות הפקדון (בבא-מציעא צ"ט).
 (43) כלומר, ברשותי. (44) שקנה הפקדון לשמירה בקנין חצר (ראה פ"ד מהל' מכירה). (45) שם. (46) שם מט: (47) שאין בלשונות אלו משמעות קבלת שמירה אלא העמדת רשות, כלומר, מרשה לו להניח חפצו ברשותו אבל שישמרים הוא בעצמו (שם צ"ט). (48) מתקנת הגאונים הוא, שיש לתובע להטיל חרם במקום שאין חיוב שבועה על הנתבע (מגיד-משנה). (49) שעדים מעידים שהפקיד אצלו. (50) שניהם אינם נאמנים בלי שבועה, בטענת נגב או נאנס. (51) כלומר, אף זה שהפקידו אצלו שלא בעדים. (52) המשמעות המילולית של מילה ארמית זו היא: "מתוך", ונתקבלה כמונח משפטי לביטוי שיקול הגיוני כזה: מתוך (הואיל) והנתבע יכול היה לטעון טענה שהדין נותן להאמין לו, והוא השמיע טענה אחרת - הדעת נוטה להאמין לדבריו, שהרי אלמלי רצה לשקר היה יכול לטעון הטענה שיש להאמין לו מן הדין. (53) כלומר, לכך אנו מטילים עליו שבועה אף שיש לו "מיגור", שהרי יכול היה לטעון טענה אחרת הפוסרת אותו מן השבועה - אם הפקידו אצלו שלא בעדים, יכול לכפור קבלת השמירה בכלל ולטעון - לא היו דברים מעולם, ואף זה שבעדים, הרי כלל בידינו (שבועות מה:): "המפקיד אצל חברו בעדים אין צריך להחזיר לו בעדים", ולכן בידו היה לטעון: "החזרת", כמבואר בסמוך הלכה יב שפטורים בטענות אלו משבועת השומרים, - מחייבים אותו שבועה, מפני ש"מיגור" מועיל לפטור מתשלומין, שאין לחייב את הנתבע לשלם במקום שיש לו "מיגור" המסייע לטענתו, אבל אין לפטור את המחויב שבועה ב"מיגור", שהלא השבועה באה לברר אמיתות הטענה, וביורר זה עדיף מהבירור של ה"מיגור", שאפשר שיודה על האמת מפני חומר איסור שבועת שקר, ולפיכך אין לפטור את המחויב לאמת טענתו בשבועה אע"פ שיש לו "מיגור" (סמ"ע רצו ס"ק א' ובט"ז. מקור דין זה הוא מדברי הר"י מיגאש, שבועות מה: עפ"י הסוגיא בבבא-בבא (ע.)). (54) כדברי הר"י מיגאש (שבועות מ.) שלא אמרו (שם לח:): "הטענה שתי כסף" אלא בשבועת מודה במקצת שהיא באה מפני הטענה ואין טענה פחות משתי כסף, אבל לא בשבועת השומרים. וכמו שהוא חייב בדיני שמירה על כל פקדון שהוא שוה פרוטה אם ישע בשמירתו - חייב הוא גם בשבועה של כל פקדון שהוא שוה פרוטה, אבל "פחות מפרוטה אינו ממון ואין בית-דין נזקקין לו" (לשון רבינו בהלכות טוען ונטען פ"ג ה"ו). (55) כלומר, ואפילו טוען על כל מה שהופקד אצלו 'נאנסו' חייב שבועה. - כרבי חייא בר יוסף (בבא-קמא קז.) ולא כרמי בר חמא (שם) האומר שאין השומר מתחייב בשבועה אלא במקום שהופקדו אצלו שלשה דברים, באחד כפר, ובאחד הודה, ובאחד טוען נאנס, שהשומרים צריכים כפירה במקצת והודאה במקצת. פסק כרבי חייא בר יוסף, כסתמת הסוגיא בבבא-בבא ע.

ט. מתנה שומר הנם להיות פטור משבועה, והשואל - להיות פטור מלשלם⁵⁶. וכן מתנה פעל הפקדון על שומר הנם או נושא שקר ושוכר להיות

כל דיני השומרים, עד שתהיה תחלתן וסופן נכסי הדיוט ונכסי ישראל³⁴.

(31) והוא ביד השומר. (32) כשהשומר מחזיר הפקדון, ואירע בפקדון אונס שבורה ברשות השומר. (33) המשאיל. (34) מכילתא דרשב"י משפטים כב, ו: אין לי אלא בזמן שנתן לו הקדש. . . נתן לגיזבר הקדש ופדאו וחולין והקדישן מנין. . . אין לי. . . או שנתן לו הגוי ואחר-כך נתגייר - תלמוד לומר: "עד האלהים יבוא דבר שניהם" - כשתהא שעת תביעה לשעת נתינה שוה.

ו. אַחַד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה בְּדִין הַשּׁוֹמְרִין³⁵, בֵּין שְׁהִיָּה הַדָּבָר הַשְּׁמוּר שֶׁל אִשָּׁה אוֹ שְׁהִיָּה בְּיַד הָאִשָּׁה.

(35) מכילתא דרשב"י שם ט. "כי יתן איש" אין לי אלא "איש", אשה מנין? תלמוד לומר "ישלם" בין איש ובין אשה.

ז. קָטַן שֶׁהַפְּקִיד בְּיַד גְּדוֹל אוֹ הַשְּׂאִילוֹ - הֲרֵי זֶה הַגְּדוֹל נִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִים לְקַטָּן³⁶. הַזּוֹרֵר רַבּוֹתֵי³⁷, שְׂאִין זֶה נִשְׁבַּע בְּטַעֲנַת הַקָּטָן³⁸ כְּרֵי שְׁנֵאמַר: אֵין נִשְׁבָּעִין עַל טַעֲנַת קָטָן³⁹; שְׁפָל הַשּׁוֹמְרִין - שְׁבוּעָתָן שְׁבוּעַת שְׂמָא הִיא⁴⁰.

(36) ואין זה מנוגד למה ששנינו (שבועות לח:): "אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן" כמבואר בסמוך. (37) הכוונה להר"י מיגש, בחידושו ל שבועות מ. (38) לא טענתו של הקטן מטילה השבועה על השומר. (39) כדי שיחול על זה הכלל שאין נשבעין על טענת קטן, אלא התורה הטילה חובת שבועה לא מכוח הטענה. (40) וטענת 'שמא' אין כוחה יפה לחייב שבועה, ולפיכך שבועת השומרים נשבעים גם לקטן (ראה ראב"ד, ומגיד-משנה).

ח. כְּדִרְךָ שֶׁתִּקְנוּ חֲכָמִים מְשִׁיכָה בְּלִקְוֹחוֹת⁴¹, כֶּף תִּקְנוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרִין⁴². הָאוֹמֵר לְחֻבְרוֹ: שְׁמַר לִי זֶה, וְאָמַר לוֹ: הִנֵּחַ לְפָנַי⁴³ - הֲרֵי זֶה שׁוֹמֵר חָנָם⁴⁴. אָמַר לוֹ: הִנֵּחַ לְפָנַי, אוֹ הִנֵּחַ סִתָּם⁴⁵, אוֹ שְׂאֵמַר לוֹ: הֲרֵי הַבַּיִת לְפָנַי⁴⁶ - אֵינִי לוֹ שׁוֹמֵר חָנָם וְלֹא שׁוֹמֵר שְׂכָר⁴⁷, וְאֵינִי חַיֵּב שְׁבוּעָה כָּלל; אֲבָל מַחְרִים⁴⁸ עַל מִי שֶׁלָּקַח הַפְּקָדוֹן שְׁלוֹ וְלֹא יַחְזִירוֹ לְבַעְלָיו. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה. אֶחָד הַמְּפָקִיד אוֹ הַמְּשָׂאִיל אוֹ הַמְּשַׁפֵּיר אֶת חֻבְרוֹ בְּעֵדִים⁴⁹ אוֹ שְׁלֹא בְּעֵדִים - דִּין אֶחָד יֵשׁ לָהֶן⁵⁰. בֵּינָן שֶׁהוּדָה זֶה⁵¹ מִפִּי עֲצָמוֹ שֶׁשְׁמַר לוֹ אוֹ שֶׁשְׂאֵל מִמֶּנּוּ - הֲרֵי זֶה נִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין; שְׂאִין אוֹמְרִים מִגּוֹ⁵² לְפִטְרוֹ מְשִׁבָּעָה, אֶלָּא לְפִטְרוֹ מְלִשְׁלָם⁵³. אֶפְלוּ הִיָּה הַדָּבָר הַשְּׂאוּל אוֹ הַמְּפָקֵד אוֹ הַמְּשַׁפֵּר שְׁוֹה פְּרוּטָה - הֲרֵי זֶה הַשּׁוֹמֵר נִשְׁבַּע עֲלָיו⁵⁴, וְאֵין אֶחָד מִן הַשּׁוֹמְרִים צָרִיף לְהוֹדִיָּה בְּמַקְצַת⁵⁵.

(41) שהקונה דבר מחבירו, עבר החפץ לידו עם משיכתו. ראה פ"ב מהל' מכירה הל' טו. (42) משעת פעולת המשיכה, אין המפקיד יכול לחזור בו מהסכם השמירה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- דין תורה הוא שישלם, שאין זה אגס גדול, והרי השבירה פגובה ואבדה שהוא⁹ חיב בהין¹⁰; אבל תקנו חכמים, שיהיה חיב שבועה שלא פשע בה¹¹. שאם אתה אומר ישלם - אין לך אדם שיעביר חבית לתבר¹², לפיכך עשו¹³ שבירת החבית פמיתת הבהמה ושבירתה¹⁴. ועוד תקנו¹⁵ בדבר זה: שאם נשאו אותה שנים¹⁶ במוט, ונשברה - משלמין חצי דמיה. הואיל ומשוי זה גדול¹⁷ לגבי אחד וקל לגבי שנים - הרי הוא כאנס¹⁸ ואינו אגס¹⁹, ומשלמין מחצה, אם יש עדים שלא פשעו בה²⁰. נשברה במקום שאין העדים מצויין - נשבעין שלא שברוה בפשיעה, ומשלמין חצי דמיה. שהרי לא היה לכל אחד להעביר אלא משוי שיכול להעבירו בפני עצמו. מפאן אתה למד²¹, שהאחד שהעביר חבית גדולה, שאין דרך כל הסבלים להעבירה - שהוא פושע; ואם נשברה פירו - משלם הכל.

(8) שנתקל המעביר ונפל ונשברה. (9) שומר שכו. (10) מפני שבידו למנוע אונס הגניבה או האבידה בשמירה מעולה, וכן השבירה, אילו היה נזהר בהליכתו זהירות יתירה, שלא יעלה על מכשול - היה מונע שבירתה. וכל זאת בשומר שכו, אבל שומר חנם נשבע שלא פשע - ופטור מן התורה, כדעת חכמים שם שנתקל אינו פושע, ושומר חנם שלא פשע - פטור. (11) שם במשנה, וכדעת הרי"ף, ששבועתו היא שלא פשע בה. (12) שם, מאמר רבי חייא בר אבא בשם רבי יוחנן. (13) דנו במעביר. (14) שהוא אונס גדול, ושומר שכו פטור מלשלם אלא נשבע כמבואר למעלה בפ"א הל' ב. (15) שם, תקנת רבי חייא בר יוסף. (16) מפני כובדה, שקשה היה לאחד לנושאו. (17) כבד. (18) הרי משא קל הוא לשנים, והיה בדין שיהיו פטורים. (19) כלומר, במקרה זה יש שיקול דעת לפטור ולחיוב, מצד אחד: מפני שהמשא קל לשנים יש לדון התקלה כאונס ויהיו פטורים; ומצד שני: מה שהמשא כבד בשביל אחד יש לדון התקלה כפשעה, שיש מקום לומר שהתקלה באה דוקא מפני שהם שנים, שכל אחד סומך על חבריו, ופעמים שאחד נח קצת, כדי להקל המשא מעליו ונופל כל עומס המשא על אחד, ומשום כך יהיו חייבים לשלם כל דמי החבית, שלא היה להם להתחבר ולהעביר משא כבד בכת אחת, וכמו שמבאר רבינו בסמוך: "שהרי לא היה לכל אחד להעביר אלא משוי שיכול להעבירו בפני עצמו", ולכן הם משלמים חצי דמיה (לבוש סי' דש, וכן יש לפרש דברי המגיד-משנה). (20) ופטורים מן השבועה, כמו שנתבאר בהלכה א. (21) מזה שאנו מחייבים מחצה מפני כבידות המשא, ואומרים: שלא היה לו לקבל משאוי כבד שקשה לאחד לנושאו.

ג. הסבל ששבר חבית של זין לתנוני, ונתחבב לשלם²², והרי היא שוה²³ ביום השוק ארבעה, ובשאר הימים שלשה: אם החזירו ביום השוק - תיבין להחזיר חבית של זין, או ישלמו לו ארבעה.

השומר האמינו (ראה בבא-מציעא טז: דוגמא זו לאפשרות השאת השטר). והראב"ד כאן כותב: א"א והוא דאמר ליה אישתבע לי שלא החזרתי לך, אבל אנן לכתחילה זיל שלים אמרין ליה, שאין משיבועים את המפקיד אלא כשהנפקד דורש השבעתו, אבל בית הדין אומר לו "לך לשלום". דעתו, שיש לראות את השטר כהוכחה גמורה, שהשומר לא החזיר כמו במלוה בשטר והלווה טוען פרעתי (ראה הלכות מלוה ולוה פי"ד ה"ב). והמגיד-משנה כתב שגם דעת רבינו כך הוא, ומה שאמר ישבע בעל השטר, הכוונה במקום שיש דרישה מצד השומר, וכמו שפסק רבינו בהלכות מלוה ולוה שם, ע"פ הגמרא שבועות מא. (ובאור-שמח ובאבן-האזל כתבו בדעת רבינו, שגם בלי דרישת הנפקד משיבועים את המפקיד, ומחלקים בין דין שומר ובין דין הלוואה, עיי"ש). (87) ופטור מלשלם. (88) מפני שגם על טענת ה"מגור" חייב שבועה בנקיטת חפץ. (89) כגון התובע מן האומן כלי שמסר לו לתקן, והאומן טוען שאחר שמסרו לו לתקן מכרו לו - האומן נאמן, מתוך שיכול לומר לא היה דברים מעולם (ראה פ"ט מהל' טוען ונטען הל' ב, ושם בפרק ח). (90) שהרי על טענת ה"מגור" - לא היו דברים מעולם - אינו חייב אלא היסט.

פרק שלישי

(1) יבאר דין שומרים שטענו שאירעם אונס ועל אי זה אונס פטורים או חייבים, ודין שומר ששכר מצילים מידי גזלן או מציפורני חיות טרף.

א. שומר² שטען שגננס אגס גדול, פגון שבורה ומתה: אם נאנס במקום שהעדים מצויין שם - מצריכין אותו ראיה³ על טענתו שגננס, ויפטר אף משובועת שומרים⁴; ואם לא הביא ראיה - ישלם. שגנמר: אין ראיה, שבועת יי תהיה בין שניהם. הא במקום שאפשר להביא ראיה - אין שם שבועה, אלא או יביא ראיה או ישלם. אבל אם טען שגננס במקום שאין העדים מצויין שם - אין מצריכין אותו ראיה, אלא ישבע שגננס ויפטר⁵. ואם הביא עדים שלא פשע בה - נפטר אף מן השבועה. מעשה באחד, שהביא חבית של זין בשכר, ושבירה בשוק של מחוץ. ובאו לפני חכמים⁶, ואמרו: שוק זה, שטענתו שגנבה בו החבית - בני אדם מצויין שם; או תביא ראיה שלא פשעת, אלא נתקלת ונפלת⁷, או תשלם דמיה. וכן כל פיוצא בזה.

(2) בין שומר חנם ובין שומר שכו. (3) עדים. שכיון שהאונס אירע במקום שבני אדם מצויים, בוודאי יש עדים שראו האונס, ולפיכך מחייבים אותו להביא עדים. (4) שלא פשע בה, שלא שלח בה יד (שלא השתמש בה לצרכו) ושאינה ברשותו. (5) כדברי איסי בן יהודה (בבא-מציעא פג.). (6) עובדא לפני רבא (שם). (7) ותהא פטור מלשלם - שהנתקל דנוהו חכמים כדין האונס, כמבואר בסמוך הל' ב.

ב. המעביר חבית ממקום למקום בשכר, ונשברה⁸

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה. רועה שִׁמְצָא גִּבְבֵּי, וְהִתְחִיל לְהִתְגַּרֵּת בּוֹ וּלְהִרְאוֹתוֹ שְׂאִינוֹ הוֹשֵׁשׁ מִמֶּנּוּ, וְאָמַר לוֹ: הֲרִי אָנּוּ בְּמִקּוֹם פְּלוּנִי, וְכָךְ וְכָךְ רועים אֲנַחְנוּ, וְכָךְ וְכָךְ פְּלִי מְלַחֵמָה יֵשׁ לָנוּ, וּבָא אוֹתוֹ הַלְסָטִים וּנְצַחוּ וְלָקַח מֵהֶן - הֲרִי הָרועה חֵיב; שְׂאָחַד הַמּוֹלִיף אֶת הַבְּהֵמָה לְמִקּוֹם גְּדוּדֵי חַיּוֹת וְלִסְטִים, אוֹ מְבִיא אֶת הַלְסָטִים בְּהִתְגַּרְתּוֹ לְמִקּוֹם הַבְּהֵמָה.³⁷

(37 שם, כרבא.)

ו. רועה³⁸ שֶׁהִיָּה לוֹ³⁹ לְהַצִּיל הַטְּרָפָה אוֹ הַשְּׂבוּיָה בְּרועים אַחֲרֵים וּבְמִקְלוֹת⁴⁰, וְלֹא קָרָא רועים אַחֲרֵים וְלֹא הִבִּיא מְקָלוֹת לְהַצִּיל - הֲרִי זֶה חֵיב. אַחַד שׁוֹמֵר חֲנָם וְאַחַד שׁוֹמֵר שְׂכָר. אֲלֵא⁴¹ שְׁשׁוֹמֵר חֲנָם - קוֹרָא רועים וּמְבִיא מְקָלוֹת בְּחֲנָם; וְאִם לֹא מְצָא⁴² - פְּטוּר. אֲבָל שׁוֹמֵר שְׂכָר - חֵיב לְשַׁכֵּר⁴³ הָרועים וְהַמְקָלוֹת עַד פְּדֵי דְמֵי הַבְּהֵמָה⁴⁴, פְּדֵי לְהַצִּיל, וְחֹזֵר וְלוֹקַח שְׂכָרָן מִבְּעַל הַבַּיִת⁴⁵; וְאִם לֹא עָשָׂה כֵן, וְהִיָּה לוֹ לְשַׁכֵּר וְלֹא שְׂכָר - הֲרִי זֶה פּוֹשֵׁעַ, וְחֵיב⁴⁶.

(38 שם. (39 שאפשר היה לו. (40 להזעיק רועים מצויידיים במקלות ולהבריה את הטורף. (41 חלוקים הם - שומר חנים ושומר שכר. (42 בחנים אלא בשכר - פטור, שאין בקבלת השמירה של שומר חנים שיהיו תמיד מעות מצויים אצלו, כדי לשכור מצילים, ולכן אם לא מצא מצילים בחנים - פטור, שאין זה מחובתו לשכור. (43 חובת השמירה של שומר שכר היא, שיהיו בידו כל האמצעים להציל. (44 שם. ובגמרא שאלו אם שכר ההצלה עולה כדמי הבהמה, מה תועלת לו לבעל הבהמה בהצלתה? ותירצו, שבעל הבהמה מעדיף בהמתו על בהמה אחרת, מפני שהיא רגילה כבר אצלו, וגם לא נוה לו לטרוח ולחפש בהמה יפה כבהמתו שנטרפה. (45 שמחובת שומר שכר לעשות כל האפשרי להצלת הפקדון, אבל אין זה מחובתו להצילו בממונו (שם). (46 והראב"ד (בהשגה) אומר, שאין אנו מחייבים אותו לשלם כל דמי שווי הבהמה, אלא מנכים את הסכום שהיה צריך להוציא על הצלת הבהמה, שהרי בעל הבהמה היה מחויב להחזיר דמי ההצלה, ואם השכר עולה כדמי הבהמה, אומדים כמה אדם מוכן להוציא, ולא יטרח לקנות בהמה כבהמתו, וסכום כזה ישלם השומר. והמגיד-משנה אומר שגם דעת רבינו כך, וסמך על מה שכתב שהשכר משל בעל הבית, שמזה יש ללמוד שהרועה משלם את הפרש בלבד.

ז. רועה שֶׁטָעַן: שֶׁהַצִּלְתִּי עַל יְדֵי רועים בְּשֶׁכָר - נִשְׁבַּע וְנוֹטֵל מֵהַ שֶׁטָעַן⁴⁷. שְׂאִינוֹ⁴⁸ וְכוּל לְטַעַן אֲלֵא עַד פְּדֵי דְמֵיהֶן⁴⁹, וְכוּל הִיָּה לוֹמַר נְטַרְפָּה⁵⁰. וְיִשְׁבַּע בְּנִקְיִטַת חֶפְזָן, פְּדִין כָּל הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין⁵¹.

(47 שהוציא על הצלת הבהמה (כתובות עט: "המוציא הוצאות על נכסי אשתו וכו' ישבע כמה הוציא ויטול"). וכתב רבינו חננאל, מכאן אנו למדים, שבכל מקום שהתובע

וְהוּא שֶׁלֹּא הִיָּה לוֹ יָיִן לְמַפְר בְּיוֹם הַשּׁוֹק; אֲבָל אִם הִיָּה לוֹ יָיִן - מְחִזְרִין לוֹ שְׁלֵשָׁה. הַחֲזִירוֹ לוֹ בְּשֶׂאֵר הַיָּמִים - מְחִזְרִין לוֹ שְׁלֵשָׁה²⁴. וּמְנַפֵּין לוֹ בְּכָל זְמַן²⁵, טַרַח שֶׁהִיָּה טוֹרַח בְּמִכְרֵתָהּ²⁶, וּפְגַם הַנֶּקֶב שֶׁהִיָּה נֹקֵב הַחֲבִית²⁷. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה.

(22 כגון שנשברה בפשיעתו, או במקום שהעדים מצויים ולא הביא עדים (ראה הי"ט). (23 לחנוני המוכרה בקמעונות. (24 שיטת רבינו בהפרשי התשלומים, מבוססת על העיקרון שהסבל חייב להחזיר לחנוני חבית יין או דמי החבית לפי שוויה בזמן התשלום, ולפיכך, כשהוא מחזיר בשאר הימים, ששוויה אצל החנוני שלשה - משלם שלשה. וביום השוק, כשאין לחנוני יין אחר למכור - משלם כפי שווי החבית אצל החנוני, שאילו היו מחזירים לו חבית יין, היה מוכרה בארבעה (מגיד-משנה). בבא-מציעא עט: כפי נוסחת הרי"ף. (25 בין ביום השוק ובין בשאר הימים. (26 כלומר, מחזיר החבית לשלשה או לארבעה, נקבע כפי מה שהיה החנוני יכול למוכרה בקמעונאות בכמויות קטנות, ולכן יש לנכות מתשלום הסבל - שמשלם דמי כל החבית בבת אחת - ההפרש שהאדם מוכן להרויח פחות כדי לחסוך מעצמו טורח המכירה בקמעונאות. (27 ההפסד שבנקיבת החבית, כלומר ההוצאה שצריך היה החנוני להוציא לשכירת אומן לעשות נקב - אם היה חבית של חרס - שהיא הכרחית במכירה קמעונאית (שם) - כפירוש הי"ש מפרשים' ברש"י - הגר"א ס' דש ס"ק ט).

ד. רועה, שֶׁבָּאוּ זְאֵבִים וְטָרְפוּ מִמֶּנּוּ: אִם הִיָּה זָאֵב אַחַד - אֵין זֶה אֲנָס²⁸, אֲפֹלוּ בִּשְׁעַת מְשַׁלַּחַת זְאֵבִים²⁹; וְאִם הָיוּ שְׁנֵי זְאֵבִים - הֲרִי זֶה אֲנָס³⁰. שְׁנֵי פְּלָבִים - אֵין אֲנָס, אֲפֹלוּ בָּאוּ מִשְׁתֵּי רִחוֹת³¹; הִיָּה יָתֵר עַל שְׁנֵים - הֲרִי זֶה אֲנָס. לִסְטִים מְזַיֵּן³² - הֲרִי הוּא אֲנָס. וְאֲפֹלוּ הִיָּה הָרועה מְזַיֵּן, וּבָא לוֹ לִסְטִים אַחַר מְזַיֵּן - הֲרִי זֶה אֲנָס; שְׂאִין הָרועה מוֹסֵר נִפְשׁוֹ³³ פְּלָסְטִים. הָאָרִי וְהַדֵּב וְהַבְּרָדֶלֶס³⁴ הַנִּהְנָחֵשׁ - הֲרִי אֵלוֹ אֲנָסִין. אֵימָתִי? בְּזִמְן שֶׁבָּאוּ מְאֲלִיָּהֵן; אֲבָל אִם הוֹלִיכֵם³⁵ לְמִקּוֹם גְּדוּדֵי חַיּוֹת וְלִסְטִים - אֵין אֵלוֹ אֲנָסִין³⁶, וְחֵיב לְשַׁלֵּם.

(28 גדול, ששומר שכר פטור עליו, מפני שזאב אחד אינו מתנפל על אדם ואפשר היה לרועה לגרשו. (29 שמתפרצים ומתקרבים למקום ישוב. כתנא-קמא ולא כרבי יהודה, האומר שבשעת משלחת גם זאב אחד אונס. (30 וזה הוא טריפה האמורה בתורה (שמות כב, יב). (31 כת"ק שם, ולא כידוע הבבלי בשם רבי מאיר, האומר שאם באו משתי רוחות - אונס. (32 וזה הוא נשבה האמורה בתורה (שמות שם, ט). (33 אינו מחוייב לסכן נפשו, אבל ליסטים ואינו מזויין אין זה אונס, שהרי יש כאן גבר מול גבר, ואין סכנה כרוכה במאבק אחד נגד אחד בלי כלי זיין, ולכן יעמוד הרועה ויציל העדר (שם בגמרא). (34 צבוע (בבא-קמא טז). (35 הרועה הולך את הבהמות. (36 בבא-מציעא שם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְהוּא יָכַל לְמַנְעָה וְלֹא מְנַעָה, אָף עַל פִּי שְׁתַּקְפָּתוֹ וְנִפְלָה, וּמִתָּה אוֹ נִשְׁבְּרָה - חֵיב; שְׂכַל שְׁתַּחֲלִיתוֹ בְּפִשְׁעָה⁶⁵ וְסוּפוֹ בְּאִנְסוֹ⁶⁶ - חֵיב⁶⁷. וְכֵן רוּעָה שֶׁהַעֲבִיר הִבְהֵמוֹת עַל הַגָּשֶׁר, וְדַחְפָה אֶחָת מֵהֶן לַחֲבֵרְתָּהּ, וְנִפְלָה לְשִׁבְלֹת⁶⁸ הַנְּהַר - הֲרִי זֶה חֵיב⁶⁹; שֶׁהִיָּה לוֹ לְהַעֲבִירֵן אֶחָת אֶחָת. שְׂאִין הַשׁוֹמֵר נוֹטֵל שְׂכָר אֶלָּא לְשׁוֹמֵר שְׁמִירָה מַעֲלָה, וְהוֹאִיל וּפְשַׁע בְּתַחֲלָה וְהַעֲבִירֵן כְּאֶחָת, אָף עַל פִּי שְׂנֵאָנְס בְּסוּף בְּעַת הַנִּפְלָה - הֲרִי הוּא חֵיב⁷⁰.

(59 שם צג: 60) עינה ברעב או בעינוי אחר. "לענות נפש", מתרגם אונקלוס: לסגפא נפש (במדבר ל, יד). (61) אין דנים מיתת הבהמה כאונס אפילו מתה אחר זמן - חודש ואפילו שנה - מעת שסיגפה, שיש מקום לתלות שהסיגוף החליש גופה שגרם בסוף למיתת הבהמה, וכיון שאין השומר יכול לישבע בוודאי שלא מתה בפשיעתו - הרי זה משלם כרין מחויב שבועה ואינו יכול לישבע. ראה למעלה הערה נו. (62) גברה הבהמה על הרועה, ושחררה עצמה. (63) הר גבוה. (64) שהרי, בין העליה ובין הנפילה מהרה - בעל-כורחו של רועה באו. (65) שעליית הבהמה לראשי צוקין שם כרוכה בסכנה, שאפשר שתפול, ולכן פשיעה היא. (66) שהנפילה באונס היתה - שתקפתו ונפלה. (67) כמו שנתבאר בפ"א הל' ד (משנה שם צג, וכפי מה שפירושה בגמרא שם לו: וראה ברי"ף שם). (68) בזרם הנהר. (69) עובדא (שם) לפני רב פפא. (70) כרב חסדא, שם.

י. פֶּשַׁע בְּה⁷¹ וְיִצְאָה לְאִגָּם⁷², וּמִתָּה שֶׁם כְּדַרְכָּה - פְּטוּר; שְׂאִין⁷³ וְיִצְאָתָה גְרָמָה לָהּ שְׁתִּבּוֹא לִיְדֵי אִנְסוֹ זֶה. הוֹאִיל וּכְדַרְכָּה מִתָּה - מָה לִּי בְּבֵית שׁוֹמֵר, מָה לִּי בְּאִגָּם?⁷⁴ אֲכָל אִם גְּנֵבָה גִּנְבֵי מִהָאִגָּם, וּמִתָּה כְּדַרְכָּה בְּבֵית הַגֵּבֶב - הֲרִי הַשׁוֹמֵר חֵיב, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא שׁוֹמֵר חֲנֹם⁷⁵; שְׂאִפְלוֹ לֹא מִתָּה, הֲרִי הִיא אֲכָדָה⁷⁶ בְּיַד הַגֵּבֶב, וְיִצְאָתָה⁷⁷ גְרָמָה לָהּ לְהַגֵּבֶב⁷⁸. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(71) שלא נעל בפניה כראוי. (72) מקום שאינה שמורה מפני גנבים וזאבים. (73) זה נימוק למה פוטרים אנו את השומר, אע"פ שתחילתו בפשיעה - שהרי יציאתה לאגם בפשיעתו היתה, ואמרנו למעלה (פ"א ה"ד) שתחילתו בפשיעה וסופו באונס - חייב. (74) גם בבית השומר היה המוות פוקד אותה, ולכן פוטרים אותה. ולא אמרו "תחילתו בפשיעה וסופו באונס - חייב" אלא במקום שיש לייחס לפשיעה יסוד לאונס שבא אחר-כך, כגון רועה שהעביר עדרו על הגשר שנתבאר בהלכה לט (שם לו: כרבא). (75) שפטור מגניבה ואבידה. (76) מן הבעלים. (77) בפשיעה. (78) ולכן חייב, מפני הפשיעה שקדמה לגניבה - ומיתת הבהמה ברשות אינה פוטרת את השומר מחיובו שקדם למיתת הבהמה.

טוען 'ברי' שהוציא, והנתבע אינו יודע, נשבע התובע ונטל, במה דברים אמורים? כשהוציא ברשות כמו כאן, שמן הדין הוא מחויב להציל בשכר (מגיד-משנה). (48) כלומר, שהרי אינו. (49) כמבואר למעלה בהלכה ד. (50) יש להאמינו בשבועה, ואינו צריך להביא עדים שהציל בשכר, מפני שיש לו "מיגו", שיכול היה לטעון נטרפה, וירוויח כל דמי הבהמה. ולכן יש להאמין לטענתו, שהוציא להצלת הבהמה אפילו כדי דמיהן. ומכאן, שבמקום שעדים מצויים - אינו נאמן, שהרי אין לו "מיגו" שנאנסו, כמבואר למעלה ה"א ('נתיבות המשפט' סי' שג ס"ק ט). (51) שנשבעין בנקיטת חפץ, כמבואר בפ"א מהל' טוען ונטען הל' ב.

ח. רוּעָה שֶׁהִנִּיחַ עֲדָרוֹ וְכָא לְעִיר, בֵּין בְּעַת שְׂדָרְךָ הַרוּעִים לְהַכְנִס⁵² וּבֵין בְּעַת שְׂאִין דְרָךְ הַרוּעִים לְהַכְנִס, וּכְאִנְסוֹ⁵³ זְאָבִים וְטְרָפוֹ, אָרִי וְדָרְסוֹ⁵⁴ - אִין אוּמְרִים: אִלוֹ הִיָּה שֶׁם הִיָּה מִצִּיל⁵⁵; אֶלָּא אוּמְדִין אוֹתוֹ: אִם יָכַל לְהַצִּיל עַל יְדֵי רוּעִים וּמְקוּלוֹת - חֵיב⁵⁶, וְאִם לֹא - פְּטוּר⁵⁷. וְאִם אִין הַדָּבָר יָדוּעַ - חֵיב לְשַׁלֵּם⁵⁸.

(52) שנהגו הרועים להשאיר העדר בשדה באותה שעה ולהכנס לעיר. (53) העידו עדים, שראו התנפלות זאבים או ליסטים. (54) ארי דרכו לדרוס הבהמה, ואוכלה מחיים במקום שמוצאה. והזאב דרכו להמיתה ולסוחבה למקום בטוח, ושם אוכלה. (55) היה מתעורר אצלו רוח גבורה להלחם בהם והיה מציל, אלא אנו דנים אותו כפי טבע רוב בני האדם, שאינם יוצאים להלחם בארי ובזאבים (סמ"ע שג ס"ק י. וראה ב"מ קו.). (56) המדובר בשומר שכר, שעליו לשמור שמירה מעולה, ולכן אף-על-פי שלא פשע, שהרי דרך הרועים להכנס - יש לדונו כמו בגניבה ואבידה בלי פשיעה (שם, כרב חסדא ורבה בר רב הונא), אבל שומר חזינם שנכנס בעת שדרך הרועים להכנס - פטור, מפני שאין זה פשיעה (מגיד-משנה). (57) אפילו בעת שאין דרך הרועים להכנס, שהרי זה כעדים המעידים שנאנסה, ולמה אין מחייבים אותו מדין "תחילתו בפשיעה וסופו באונס" (ראה למעלה פ"א הל' ד)? ביארנו שם בשם הלחם-משנה, שחייב זה לא נאמר אלא במקום שיש לייחס את האונס לפשיעה שקדמה לו. וכאן המדובר, כשלא היה בידו להציל אפילו אם היה שם, נמצא שהאונס אין לו כל קשר לפשיעה. ראה בסמוך הלכה י, ורי"ף בבא-מציצה לו: (58) שהרי זה מחויב שבועה שהיה כאן אונס ודאי, ואינו יכול לישבע, שהרי אין הדבר ידוע אם היה יכול להציל או לא, וכל המחויב שבועה ואינו יכול לישבע - משלם (ש"ך סי' שג ס"ק ט').

ט. מִתָּה הִבְהֵמָה כְּדַרְכָּה - הֲרִי זֶה אִנְסוֹ, וְהַרוּעָה פְּטוּר⁵⁹. סִגְפָה⁶⁰ וּמִתָּה - אִינוֹ אִנְסוֹ⁶¹. תְּקַפְתּוֹ⁶² וְעָלְתָה לְרֵאשִׁי צוּקִין⁶³, וְתַקְפָּתוֹ וְנִפְלָה - הֲרִי זֶה אִנְסוֹ⁶⁴. הַעֲלָה לְרֵאשִׁי צוּקִין, אוֹ שְׁעָלְתָה מְאֵלֶיהָ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁנֵי יָמֵי הַחֲמִישִׁים בְּיָמֵי הַקֶּנֶן: הַמְנַהֵיג אוֹתָהּ בַּמִּלְמָד¹⁹
וְהַאוֹחֵז אֶת הַכֶּלִי.²⁰

17) החרישה נעשית בשניים – אחד המנהיג את הבהמה ומכוון את פסיעותיה והשני אוחז במחרישה ומכוון את עומק החרישה. ושאל רבינו: מי משניהם משלם? כלומר, למי אנו מייחסים את שבירת הקנקן, אם למנהיג, שאפשר שלא כיוון יפה את צעדי הפרה ועיקם בזה את השורה של המענה וגרם שהקנקן נתקל באבן ונשבר, או לזה האוחז במחרישה, שאנו אומרים שבמה שהעמיק את הקנקן יותר מן הדרוש, גרם לשבירתו. 18) כלומר, יותר יש לייחס שבירת הקנקן להאוחז במחרישה שאילו לא העמיק יותר מן הדרוש לא היה נשבר על ידי עיוות התלם. 19) מקל שבאמצעותו מכוונים את הפרה החורשת. 20) במקרה זה יש לייחס שבירת הקנקן למנהיג ולהאוחז במחרישה במידה שווה, שבמקום שיש מעלות שהמכשולים מרובים, גם בעיוות השורה על ידי המנהיג לבר עלול הקנקן להישבר והדבר בספק מי גרם לשבירתה, ולכן שניהם חייבים (רש"י שם).

ג. שְׂכָרָה לְדוֹשׁ בְּקִטְנִית²¹, וְדָשׁ בְּתַבּוּאָה, וְהַחֲלָקָה - פְּטוּר. בְּתַבּוּאָה, וְדָשׁ בְּקִטְנִית - חֵיב, שֶׁהַקִּטְנִית מִחֲלָקָת²². מַעֲשֶׂה²³ בְּאֶחָד, שֶׁהַשְּׂפִיר תָּמּוּר לְחִבּוֹ, וְאָמַר לוֹ: לֹא תִלָּךְ בּוֹ בְּדֶרֶךְ נְהַר פְּקוּד, שֶׁהַמִּים מְצוּיִין שָׁם, אֲלֵא בְּדֶרֶךְ נִרְשׁ, שְׂאִין בָּהּ מִים. הַלָּךְ בְּדֶרֶךְ נְהַר פְּקוּד, וּמַת הַתָּמּוּר, וְלֹא הָיוּ שָׁם עֲדִים שְׂמַעֲדִים בְּאֵי זֶה דֶּרֶךְ הַלָּךְ, אֲלֵא הוּא מַעֲצָמוֹ אָמַר: בְּנֵהר פְּקוּד הַלְכָתִי, וְלֹא הָיוּ שָׁם מִים, וּמִחֲמַת עֲצָמוֹ מַת. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: הוֹאִיל וַיֵּשׁ עֲדִים²⁴ שֶׁהַמִּים בְּנֵהר פְּקוּד מְצוּיִין - חֵיב לְשַׁלֵּם, שֶׁהָרִי שָׁנָה עַל דַּעַת הַבְּעָלִים²⁵, וְאִין אוֹמְרִים מָה לִי לְשַׁקֵּר²⁶ בְּמָקוֹם עֲדִים.

21) משנה שם. 22) שם. מפני שהן חלקות לא מחוספסות – המעידה מצוייה בשעת דישתן יותר מבדישה בתבואה, ולכן מקטנית לתבואה פטור שהרי לא השינוי גרם למעידתה, ומתבואה לקטנית חייב, שגרם בזה למעידתה. 23) שם פא: עובדא לפני אביי ורבא. 24) כלומר, ברור לנו, כאילו היו עדים מעידים על זה לפנינו, שהיו שם מים שחזקת נהר פקוד שהמים מצויים בו תמיד. 25) שינוי שגרם למיתתה. 26) כלומר, אינו נאמן במיגו שאם רצה לשקר היה אומר שהלך בדרך נרש, – שהרי אין עדים המעידים שהלך בדרך פקוד – והיה פטור, ומעתה יש להאמין לטענתו שלא היו מים בנהר פקוד. במקום עדים – אין מקום להאמינו אפילו בסיוע המיגו, שהרי עדים מכחישים מה שהוא אומר.

ד. הַשׁוֹכֵר אֶת הַבְּהֵמָה²⁷ לְהִבְיָא עָלֶיהָ מְאָתִים לְטָרְיִין²⁸ שֶׁל חֲטִים, וְהִבְיָא מְאָתִים לְטָרְיִין שֶׁל שְׁעוּרִים, וּמַתָּה - חֵיב; מִפְּנֵי שֶׁהִנְפַח קוֹשֶׁה לְמִשׁוּי, וְהַשְּׁעוּרִין יֵשׁ לָהֶן נִפְחָה²⁹. וְכֵן אִם שְׂכָרָה לְהִבְיָא

~ יום שני כ"ו שבט ~

פָּרָק רְבִיעִי

1) יבאר דין שוכר בהמה ללכת בדרך מסוימת או להוליך משוי מסויים ועבר והלך או הוליך בדרך אחרת, ודין שוכר בהמה מה מותר לו להניח עליה.

א. הַשׁוֹכֵר אֶת הַחֲמוֹר² לְהוֹלִיכָה בְּהָרָה³, וְהוֹלִיכָה בְּבִקְעָה: אִם הַחֲלָקָה⁴ - פְּטוּר⁵, אִף עַל פִּי שֶׁעָבַר עַל דַּעַת הַבְּעָלִים⁶; וְאִם הוֹחֲמָה - חֵיב⁷. שְׂכָרָה לְהוֹלִיכָה בְּבִקְעָה, וְהוֹלִיכָה בְּהָרָה: אִם הַחֲלָקָה - חֵיב, שֶׁהַחֲלָקוֹת יָתֵר בְּהָרָה מִן הַבִּקְעָה; וְאִם הוֹחֲמָה - פְּטוּר, שֶׁהַחֲמִימוֹת בְּבִקְעָה יָתֵר מִן הָהָר, מִפְּנֵי הַרוּחַ שֶׁמְנַשֵּׁבֶת בְּרֹאשׁ הָהָרִים. וְאִם הוֹחֲמָה מִחֲמַת הַמַּעֲלָה⁸ - חֵיב⁹. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה. וְכֵן הַשׁוֹכֵר אֶת הַפָּרָה¹⁰ לְחֵרֶשׁ בְּהָרָה, וְחֵרֶשׁ בְּבִקְעָה, וְנִשְׁפַּר הַקֶּנֶן, וְהוּא הַכֶּלִי¹¹ שְׁחוֹרֵשׁ בּוֹ - הָרִי הַשׁוֹכֵר פְּטוּר¹², וְדִין בְּעַל הַפָּרָה עִם הָאֲמִנִין שְׁחֹרְשׁוּ¹³. וְכֵן אִם לֹא שָׁנָה עַל דַּעַת הַבְּעָלִים, וְנִשְׁפַּר הַקֶּנֶן - דִּין בְּעַל הַפָּרָה עִם הָאֲמִנִין¹⁴. שְׂכָרָה לְחֵרֶשׁ בְּבִקְעָה, וְחֵרֶשׁ בְּהָרָה, וְנִשְׁפַּר הַקֶּנֶן - הַשׁוֹכֵר חֵיב¹⁵, וְדִינוֹ שֶׁל שׁוֹכֵר עִם הָאֲמִנִים¹⁶.

2) משנה בבא מציעא עח. 3) על תנאי שיוליכה דרך ההר. 4) מעדה. 5) שמעידת החמור בבקעה מעוטה מבהר, נמצא שמעידתה אינה תוצאה מהשינוי. 6) שהשכירה לדרך הרים. כחכמים במשנה שם ולא כרבי מאיר (בגמרא שם) האומר: כל המעביר על דעת בעל הבית נקרא גולן. כלומר, כל עבירה על תנאי כגולן שחייב אפילו באונסים. 7) שמשב הרוח בבקעה חלש מבהר, נמצא שהשינוי גרם לריבוי החמימות (שם). 8) שהתאמצה בעלייתה להר. 9) שהשינוי גרם לה חמימות יתירה. 10) עם כלי החרישה. 11) קנה המחרישה. 12) כי המכשולים בבקעה מעוטים מאשר בהר שמצויים בו סלעים, נמצא ששבירת הקנקן אינה תוצאה מהשינוי (שם פ). 13) כלומר, תביעת בעל הבית מופנית כלפיהם, שבסיבתם נשבר הקנקן, ואם אין להם לשלם מפסיד בעל הפרה. 14) משמיענו, שהאומנים חייבים לשלם לבעל הפרה, אף על פי שהשוכר לא שינה, ואפילו אם שכרו לחרוש בהר שיש בו סלעים ונתקלה בהם המחרישה ונשברה, מפני שבעל הפרה יכול לטעון לאומנים מחוייבים אתם להישמר מנגיעה בסלעים. 15) שהרי פשע במה ששינה מחרישת בקעה הקלה לחרישת הר הקשה. 16) כלומר, והם חייבים להחזיר לו מה ששילם למשכיר, שהרי הם חייבים גם בחרישת הר כמו שביארנו למעלה (מגיד משנה).

ב. וּמָהוּ דִין הָאֲמִנִין שֶׁשְׂבָרוּ בַּעַת חֲרִישָׁה? שְׂמִשְׁלָמִין מִי מְשַׁלֵּם¹⁷? זֶה הַאוֹחֵז אֶת הַכֶּלִי בַּעַת הַחֲרִישָׁה¹⁸. וְאִם הֵיטָה הַשָּׂדֶה מַעֲלוֹת מַעֲלוֹת -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לייחס לתוספת כזו סיבה למותה. (39) שהרי שכרו לפי המשא ולכן משלם שכר התוספת. (40) שיעור התוספת המחייב הוא אחד משלושים של המשא המקובל באותו מקום - למדנו ממה שאמרו במשנה שם: "להביא לתך חטים וכו' פטור ואם מוסיף על משאו חייב. וכמה יוסיף על משאו ויהא חייב? סומכוס אומר משום רבי מאיר וכו' שלושה קבין לחמור". כלומר, אם שכר בהמה במקום שהמנהג הוא שמתעניין עליה לתך - משקל תשעים קב - הוסיף עליה שלושה קבין, היינו, חלק משלושים ממידת הטעינה הנהוגה חייב, והוא הדין לכל המקומות, תוספת של אחד משלושים מן הנהוג - מחייבת. (41) ברייתא שם.

ז. הפתה⁴² שהוסיף⁴³ על משאו קב אחד⁴⁴, והזק במשא זה - חייב בנזקיו. שאף על פי שהוא⁴⁵ בן דעת והרי הוא מרגיש בכבוד המשא⁴⁶ - יעלה על לבו, שמא מחמת חליו הוא זה הפכד⁴⁷.

(42) סבל. (43) השוכרו בלי ידיעת הסבל. (44) משא האדם הממוצע הוא שלושים קב והוסיף אחד משלושים (רש"י שם דיבור המתחיל קב). (45) הסבל. (46) והיה לו להבין שהוסיף עליו משא ולפרוק המשא מעליו מייד, ואם לא פרק והזק - הוא בעצמו גרם לכך. (47) לא עלתה על דעתו לייחס הכובד לתוספת משא אלא ייחסו לחולשה זמנית שתקפתו. וסבור, שאחר שינוח מעט, יחזור לאיתנו, ולפיכך לא פרק המשא ואם כן גרם השוכר את הנזק (שם כרב אשי).

ח. השוכר את החמור⁴⁸ לרפב עליה - יש לו להגות עליה כסות⁴⁹ ולגנינו⁵⁰ ומזונותיו של אותו הדרה⁵¹, לפי שאין הרה⁵² השוכר לחזר בכל מלון⁵³ ומלון לקנות מזונות; יתר על זה - הרי מעפב עליו בעל החמור. וכן יש לבעל החמור להגות עליה שיעורים ותכן מזונות⁵⁴ של אותו היום; יתר על זה - השוכר מעפב, מפני שאפשר לו לקנות בכל מלון ומלון⁵⁵. לפיכך, אם אין שם מאין קנה⁵⁶ - מגות עליו מזונותיו ומזונות בהמתו של כל אותה הדרה⁵⁷. וכך אלו הדיברים - בשוכר סתם, ובמקום שאין מנהג ידוע; אבל במקום שיש מנהג - הפל לפי המנהג⁵⁸.

(48) שם עט: (49) בגדים שיצטרך להם כשיגיע למחוז חפצו להחליף בגדי הדרך (שיטה מקובצת שם בשם הריטב"א). (50) כד המים. (51) עד שיגיע למחוז חפצו. (52) אינו רגיל בכך. (53) שהוא פוגש בדרכו. (54) בדפוס רומא (ר"מ): ומזונות. (55) שהחמר דרכו לחזר אחר מזונותיו ומזון החמור בכל מקום שהם חונים ללינת לילה. (56) שאין עוברים במקום יישוב. (57) שם. (58) כמו שאמרו בעניין שכירות פועלים (שם פג): "הכל כמנהג המדינה" (מגיד משנה).

פרק חמישי

(1) יבאר דין שוכר בהמה או ספינה ואירע בהן אונס אם חייב המשכיר להעמיד לו בהמה או ספינה אחרת, ודין

תבואה, והביא במשקלה תבן³⁰. אבל אם שוקרה להביא עליה שיעורים, והביא במשקלן חטים, ומתה - פטור³¹. וכן כל פיוצא בזה.

(27) שם פ. (28) ליטרה; יחידת משקל, ושיעורה כתב רבינו בפרק ג מהלכות חובל ומזיק הלכה ה. (29) שהשעורים משקלם פחות ממשקל החטים וכשהוא משווה משקל השעורים למשקל החטים, הרי הוא מוסיף במידת השעורים ומרבה בנפח, ולפיכך, יש לייחס מיתתה לתוספת הנפח המכבידה על הבהמה במשאה (שם כרבא). (30) שנפחה גדול משל תבואה - חייב. (31) שהרי לא שינה לרעה. ראה לקמן הלכה ו דין שיעור התוספת.

ה. שוכר את הבהמה³² לרפב עליה איש - לא ירפב עליה אשה³³. שוקרה לרפב עליה אשה - מרפב עליה איש. ומרפב עליה פל אשה, בין קטנה בין גדולה, ואפלו מעפרת שהיא מניקה³⁴.

(32) שם עט: (33) שאינה שולטת בבהמה כאיש ולא תוכל לשמור עליה ממכשול (ראה חסדי דוד על התוספתא בבא מציעא פרק ז). (34) כלומר, עם היונק המוסיף משא (מגיד משנה).

ו. השוכר את הבהמה לשאת עליה משקל ידוע³⁵, והוסיף על משאו: אם הוסיף חלק משלשים³⁶ על השעור שפסק עמו, ומתה - חייב³⁷; פחות מכאן - פטור³⁸, אבל נותן הוא שוכר התוספת³⁹. שוכר סתם - אינו נושא אלא במשקל הידוע במדינה לאותה בהמה; ואם הוסיף חלק משלשים, כגון שדרפה לשאת שלשים וטען עליה אחד ושלשים, ומתה או נשברה - חייב⁴⁰. וכן ספינה⁴¹ שהוסיף בה אחד משלשים על משאה, וטבעה - חייב לשלם דמיה.

(35) כפי מה שהוסכם ביניהם. (36) כגון ששכרה להטעינה שלושים סאה והטעין שלושים ואחד. (37) דברי רבינו ניתנים להתפרש שדעתו שכל שהוסיף במשאה יותר מכפי מה שהוסכם, אף על פי שמנהג המקום להטעינה משא כבד מזה - חייב, שהרי הדגים חייב תוספת המשא בשכרו למשקל ידוע, ומשמע, שאף שהבהמה עומדת היא להישכר למשא שהטעינה אם היה מוסיף שכר, מכל מקום, אם הוסיף על מה שהוסכם - חייב. אולם הרמב"ן והרשב"א (הובאו במגיד משנה כאן) חולקים על רבינו ודעתם שמכיוון שהבהמה עומדת להישכר גם למשא כזו, הרי אין לייחס מיתתה לתוצאה מתוספת המשא ולפיכך, אין לחייבו אלא בתוספת שכר בלבד. והבית יוסף בסימן שח מבאר, שהמדובר כאן, כשהמשכיר קבע את משקל המשא ואמר לשוכר אני משכירה לך למשא כזו, ואנו אומרים שהמשכיר יודע שבהמתו חלשה ואינה ראויה לטעינת משא כפי הנהוג באותו מקום ולכן קבע משקל נמוך מהנהוג והשוכר שהוסיף - פשע, אבל אם הצעת השכירות למשקל ידוע באה מצד השוכר, אף על פי שאסור לו להוסיף מבלי שיקבל רשות מהמשכיר - אם הוסיף פטור. (38) שאין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהרי הבהמה אינה ראויה למלא תנאי השכירות, משום שעלולה היא להזיק לרוכב או לכלי הזכוכית, אם תיפול באחת הפחתים מחמת שטותה או חוליה. ומבאר המגיד - משנה שאין דין זה - המחלק בין שכרו למשא סתם, ובין למשא כלי זכוכית - אלא בחלתה או נשטית. אבל בנלקחה, גם בשכרה לרכיבה או לכלי זכוכית, אומר המשכיר: הרי שלך לפניך, שהרי הדין שבנלקחה לעבודת המלך - אומר לו הרי שלך לפניך, מבוסס (כמו שביארנו למעלה הערה ה) על טענת המשכיר, שבסיבת השוכר נגרם לבהמה שתלקח, וטענה זו כוחה יפה גם בשכרה לרכיבה או למשא כלי זכוכית (שם עט). בשם רבי שמעון בן אלעזר: השוכר את החמור לרכיב עליה והבריקה (חלתה בעיניה או ברגליה. ראה שם עח): או שנשתתה - חייב להעמיד לו חמור אחר וכו'. אמר רב פפא, וכלי זכוכית - כלרכיב דמי" פירוש, דין משא כלי זכוכית כדין רכיבה). (11) ובדפוסים ונוציא נוסף:

"או בהמה אחרת כאותה ששכר" כלומר, המשכיר חייב להעמיד כמין הבהמה שהשכיר לו, כגון אם השכיר חמור - לא יעמיד לו סוס (בתוספתא בבא מציעא בפרק ז, ה"ה: המשכיר בהמה לחבירו, לא ישנה (המשכיר) לו את הבהמה. השכיר לו חמור - לא ישיבנו על הפרד וכו'). (12) אפילו הקדים לו השוכר שכרו, והוא בחזקת המשכיר. (13) כלומר, זה שאמרו חייב להעמיד חמור אחר - הכוונה שאם המשכיר רוצה בכל השכר כפי שהוסכם בעיסקת השכירות - יעמיד לו חמור אחר, ואינו יכול לומר לו הרי שלך לפניך, אבל אם אין ברצונו להמשיך בעיסקת השכירות, הרשות בידו (מגיד-משנה) ומחזיר לשוכר השכר שקיבל בעד שארית הדרך שלא הלכה הבהמה, ומעכב בידו השכר בעד הדרך שכבר הלך בה, שהרי נהנה השוכר במה שהגיע עד כאן, ובידו לשכור בהמה אחרת להמשיך בדרכו (ראה גמרא עט. וב'תוספות' בד"ה אילו).

ב. מִתְּהַ הַבְּהֵמָה או נְשַׁכְּרָה¹⁴, בֵּין שְׁשֻׁכְּרָה לְשֵׁאת¹⁵ בֵּין שְׁשֻׁכְּרָה לְרֹכֵב, אִם אָמַר לוֹ: חֲמוֹר סִתְּם¹⁶ אֲנִי מְשַׁכֵּיר לָךְ - חֲיִיב לְהַעֲמִיד לוֹ חֲמוֹר אַחֵר¹⁷ מִכָּל מְקוֹם¹⁸; וְאִם לֹא הַעֲמִיד - יֵשׁ לְשׁוֹכֵר לְמַכֵּר הַבְּהֵמָה¹⁹, וְלִקַּח בָּהּ בְּהֵמָה אַחֵרָת, או שׁוֹכֵר²⁰ בְּהֵמָה בְּדָמֶיהָ, אִם אֵין בְּדָמֶיהָ לִקַּח²¹, עַד שְׁיִגִיעַ לְמְקוֹם שְׁפֶסֶק בּוֹ²². אָמַר לוֹ: חֲמוֹר זֶה²³ אֲנִי מְשַׁכֵּיר לָךְ, אִם שְׁכָרָה לְרֹכֵב עָלֶיהָ או לְכָלִי זְכוּכִית, וּמִתְּהַ בְּחֻצֵי הַדֶּרֶךְ: אִם יֵשׁ בְּדָמֶיהָ לִקַּח בְּהֵמָה אַחֵרָת - יִקַּח²⁴, וְאִם אֵין בְּדָמֶיהָ לִקַּח - שׁוֹכֵר אֶפְלוּ בְּדָמֵי פְלֶה²⁵, עַד שְׁיִגִיעַ לְמְקוֹם שְׁפֶסֶק עִמוֹ; וְאִם אֵין בְּדָמֶיהָ לֹא לִקַּח וְלֹא לְשַׁכֵּר - נוֹתֵן לוֹ שְׁכָרוֹ שֶׁל חֻצֵי הַדֶּרֶךְ²⁶, וְאֵין לוֹ עָלָיו אֲלָא תַרְעֻמָּת²⁷. שְׁכָרָה לְמִשְׁא, הוֹאִיל וְאָמַר לוֹ חֲמוֹר זֶה, וּמִתְּהַ בְּחֻצֵי הַדֶּרֶךְ - אֵינוֹ חֲיִיב לְהַעֲמִיד לוֹ אַחֵר, אֲלָא נוֹתֵן לוֹ שְׁכָרוֹ שֶׁל חֻצֵי הַדֶּרֶךְ וּמִנִּיחַ לוֹ נְבִלְתוֹ²⁸.

(14) ואינה ראויה למלאכה כלל. (15) משא שאפשר להשליכו בלא הקפדה. (16) ואם כן, קיבל עליו לספק לו

משכיר בית לזמן קצוב ורצה השוכר להשכירו לאחר, ודין בית זה או בית כזה אני משכיר לך ודין משכיר בית סתם או עלייה סתם.

א. הַשׁוֹכֵר אֶת הַבְּהֵמָה², וְחָלְתָהּ³ או נְשַׁטְתִּית או נְלַקְחָהּ לְעֵבֹדַת הַמֶּלֶךְ, אָף עַל פִּי שְׂאִין סוּפָה לְחִזְרוֹ⁴, אִם נְלַקְחָהּ דֶּרֶךְ הַלִּיכָה⁵ - הֲרִי מְשַׁכֵּיר אוֹמֵר לְשׁוֹכֵר: הֲרִי שְׁלָךְ לְפָנֶיךָ⁶, וְחֲיִיב לָתֵן לוֹ שְׁכָרוֹ מְשֻׁלָּם⁷. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁸? בְּשִׁשְׁכָרָה לְשֵׁאת עָלֶיהָ מִשׁוּי שְׂאֵפְשָׁר לְהַשְׁלִיכוֹ בְּלֹא הַקְּפָדָה⁹; אֲבָל אִם שְׁכָרָה לְרֹכֵב עָלֶיהָ או לְשֵׁאת עָלֶיהָ פְּלִי זְכוּכִית וְכִינִיצָא בָּהֶן - חֲיִיב לְהַעֲמִיד לוֹ חֲמוֹר אַחֵר¹⁰, אִם שְׁכָר מִמֶּנּוּ חֲמוֹר¹¹; וְאִם לֹא הַעֲמִיד - יִחְזִיר הַשְּׁכָר¹², וְיִחְשָׁב עִמוֹ עַל שְׁכָר פְּמָה שְׁהֵלָךְ בָּהּ¹³.

(2) משנה, בבא מציעא עח. וגמרא שם: (3) בברקית, שעלה תכלול בעיניה הגורם עוורון, או שתקף אותה עש האוכלת רגליה (גמרא שם). ועדיין ראויה היא למלאכה ('טור' סימן שי). (4) שם, כשמואל. (5) כלומר, לא יצא הצו מן המלך אלא להחזים הבהמות שהם נמצאים בדרכים (שם, וכפירוש רבינו חננאל, מגיד-משנה). (6) כלומר, גורלך גרם שפגעו בה מקרים אלו בזמן שהיא שכורה אצלך, והרי היא לפניך כמו שהיא. המדובר, כשהבהמה ראויה עדיין למלאכתה למרות מחלתה, אלא שהמחלה גורמת טירחה יתירה וגם עיכוב בדרך, אין לראות בהטרדה זו שינוי חמור בתנאי השכירות עד כדי שיהא לחייב את המשכיר להעמיד חמור אחר כדין מתה או נשברה, המבואר להלן בה"ב. וכן בנלקחה לעבודת המלך אע"פ שאין סופה לחזור, ואין ביכולת השוכר להשתמש בה כפי תנאי השכירות - כיון שבדרך הליכה נלקחה, אומר המשכיר: הרי שלך לפניך, משום שנמצאה הבהמה בדרכים בזמן שהיתה שכורה אצלך, אתה גרמת לה שתלקח, ואילו היתה נמצאת ברשותי לא היתה נלקחת, שהרי לא יצא צו החרמה על הבהמות הנמצאות בבתיים, נמצא שבסיבתך חל העיכוב למלא תנאי השכירות, ואין מוטל עלי להעמיד לך חמור אחר. ומזה יוצא, שאם צו החרמה הוא כללי - חייב להעמיד לו חמור אחר (מגיד-משנה). (7) בשלימות כפי המחיר שהוסכם בחוזה השכירות כשהיתה בבריאותה, ואין מחשבים בחלתה ההפרש שיש במחיר שכירת בהמה בריאה לבין חולה או שוטה, וכן בנלקחה לעבודת המלך אין מנכים מדמי השכירות בעד הדרך שלא הלך בה, אלא השוכר נושא בכל ההפסד, מפני שמזלו גרם למקרים אלו בזמן שהיא שכורה לו (תוספתא שם פ"ז. ראה מגיד-משנה). (8) שבחלתה או נשטתית - אומר המשכיר הרי שלך לפניך (מגיד-משנה - וראה להלן הערה ט). (9) מבלי לדקדק על מקום נפילת המשא, היינו שהמשא אינו מחומר שביר, ואפשר להשליכו בכל מקום ולא ינזק, ואם כן עדיין ראויה הבהמה למלאכה שנשכרה לה, שהרי גם אם תיפול - מחמת שטותה או חוליה - באחת מן הפחתים לא יזקק המשא שעליה. (10) ואין המשכיר יכול לומר הרי שלך לפניך, שיש לראות במקרים אלו שינוי בתנאי השכירות,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

למד הבדל זה בין רכיבה לבין משא, ממה שאמרו שם (לפי נוסחת הרי"ף): "השוכר את החמור לרכוב עליו ומתה לו בחצי הדרך, אמר רב אם יש בדמיה וכו'", משמע שרק בשכרו לרכיבה (או לכלי זכוכית שדינה כרכיבה, ראה למעלה הערה ט) משועבדים דמי החמור לשוכר, אבל אם שכרו למשא סתם - לא (ודעת הראב"ד בהשגה, שאין הפרש בין רכיבה למשא, ובשניהם החמור משועבד לשוכר, וזה שאמרו בגמרא לרכוב עליו, לאו דוקא אמרוהו).

ג. **הַשׁוֹכֵר אֶת הַסְּפִינָה²⁹, וְטָבְעָה לוֹ בְּחֻצֵי הַדֶּרֶךְ: אִם אָמַר לוֹ: סְפִינָה זוֹ אֲנִי מְשַׁפֵּיר לָךְ, וְשָׂכָרָה הַשׁוֹכֵר לְהוֹלִיף בָּהּ יַיִן סְתָם³⁰, אָף עַל פִּי שְׁנָתָן לוֹ הַשָּׂכָר - יִחְזִיר כָּל הַשָּׂכָר³¹; שְׁהָרִי זֶה אוֹמֵר לוֹ: הִבֵּא לִי הַסְּפִינָה עֲצָמָה שְׂשֻׁכְרָתִי, שֶׁהַקְּפָדָה גְּדוֹלָה יֵשׁ בְּסְפִינָה זוֹ, וְאֲנִי אָבִיא יַיִן מִכָּל מְקוֹם וְאוֹלִיף בָּהּ³². אָמַר לוֹ: סְפִינָה סְתָם אֲנִי מְשַׁפֵּיר לָךְ, וְשָׂכָרָה הַשׁוֹכֵר לְהוֹלִיף בָּהּ יַיִן זֶה, אָף עַל פִּי שְׁלֹא נָתַן לוֹ מִן הַשָּׂכָר כְּלוּם - חִיב לָתֵן כָּל הַשָּׂכָר; שְׁהָרִי אוֹמֵר לוֹ: הִבֵּא לִי הַיַּיִן עֲצָמוֹ, וְאֲנִי אָבִיא לָךְ סְפִינָה מִכָּל מְקוֹם וְאוֹלִיכִי³³. אָבָל צָרִיךָ לְנִפְוֹת פְּדֵי הַטְּרֵחַ שֶׁל חֻצֵי הַדֶּרֶךְ³⁴, שְׂאִינוֹ דוֹמָה הַמְטַפֵּל בְּהוֹלֶכֶת הַסְּפִינָה לְיוֹשֵׁב וּבְטָל³⁵. אָמַר לוֹ: סְפִינָה זוֹ אֲנִי מְשַׁפֵּיר, וְשָׂכָר הַשׁוֹכֵר לְהוֹלִיף בָּהּ יַיִן זֶה: אִם נָתַן הַשָּׂכָר - אִינוֹ יִכּוֹל לְהַחְזִירוֹ, וְאִם לֹא נָתַן - לֹא יִתֵּן; שְׂאִין זֶה יִכּוֹל לְהִבִּיאַת הַסְּפִינָה עֲצָמָה, וְלֹא זֶה יִכּוֹל לְהִבִּיאַת יַיִן עֲצָמוֹ³⁶. שָׂכָר סְפִינָה סְתָם לַיַּיִן סְתָם³⁷ - הָרִי אֵלּוּ חוֹלְקִין הַשָּׂכָר³⁸.**

(29 שם עט. 30) כל יין שירצה. (31) אפילו בעד חצי הדרך שכבר הובל - מחזיר, שלא אמרו שהשוכר משלם שכר חצי הדרך (כמבואר למעלה הל' א, ב) אלא במקום שנהנה מהובלת מטענו, אבל כאן הלא היין טבע ואבד - אין לשוכר לשלם כלום (ראה ב'תוספות' שם בד"ה אילימא). (32) כלומר, ומאחר שאין ביד המשכיר למלא תנאי - ספינה זו - שבחווה השכירות - שהרי טבעה, וביד השוכר למלא, שהרי ליין סתם שכרו, ובאפשרותו להביא יין, הרי המשכיר אינו מקיים את מה שקיבל על עצמו, ולכן מחזיר כל השכר. ואין המשכיר יכול להציע ספינה אחרת במקום הספינה שטבעה ולהמשיך בהסכם השכירות, שיש לשוכר זכות, בהסתמכות על תנאי - ספינה זו - שבחווה השכירות, לתבוע מילוי החווה כפי הפרטים שנקבעו בו בשלימות (רי"ף שם). והוסיף רבינו נימוק בטענת השוכר, "שהקפדה גדולה יש בספינה זו", כלומר ספינה זו שטבעה שכרתיה אחר שבדקתי ובחנתי מבנה ומצבה וכל פרטי הליכותיה, ואיני מוכן לקבל ספינה אחרת שתעמיד במקומה (ראה משנה למלך). (33) והרי העיכוב בקיום החווה, מצד השוכר בא, ולכן משלם בעד כל הדרך כפי שהוסכם. (34) שהיה על המשכיר - הספן - לטרוח בהולכת הספינה אלמלא טבעה. (35) כלומר, יש לחשב התשלום בעד חצי הדרך - שהמשכיר מקבל בעדו שכר - פחות הסכום שאדם

חמור עד שישלים העברת משאו או רכיבתו. (17) משנה, שם עח. (18) בין אם יש למשכיר משלו, ובין שצריך לשכור. כלומר, אפילו אם אין למשכיר חמור משלו - חייב לשכור חמור אחר ולהעמידו לשוכר, ואם לא העמיד - מפסיד כל דמי השכירות (רבינו בפירושו למשנה, כותב: "לא יחשב שום דבר מן השכירות". ראה לחם-משנה). וטעמו של דבר: שהמשכיר קיבל עליו לספק חמור עד שישלים מטרת שכירותו, ואם אינו מקיים התחייבותו - פקעה גם התחייבותו של השוכר לשלם לו דמי שכירות. (19) שבזה שמסר הבהמה לרשות השוכר וקנאה השוכר במשיכה למלא בה תנאי השכירות - נשתעבדה גם לאחר מותה לממן בנבילתה השלמת מלאכתו כפי שהוסכם בחווה. למעלה (בהל' א) בדין חלתה בשכרה לרכיבה לא ניתנה רשות לשוכר למוכרה, שלא אמרו זאת אלא במקום שאין לבהמה תקנה, כגון מתה או נשברה ואין אפשרות לרפאותה, ואנו אומרים שהשכירות משעבדת את הבהמה לשוכר, ומשום כך רשאי הוא למכור את נבילתה כדי לקיים תנאי השכירות, והרי בין כך ובין כך עומדת היא למכירה. אבל בחלתה, שעומדת היא לרפאותה, אין סברא לומר שהמשכיר שעבד הבהמה לשוכר שיהיה ביכולתו למוכרה, שהרי אינה עומדת להימכר ('נתיבות המשפט' סי' ש"ק ד. 20) שם עט. כשמואל, בהשכירו חמור זה, והוא-הדין בחמור סתם. (21) אם דמי הנבילה אינם מספיקים כדי לקנות בהמה אחרת. משמע, שאם דמי הנבילה מספיקים לקנות חמור אחר - אינו רשאי לשכור על חשבון המשכיר. (22) ואם אין בדמיה לא ליקח ולא לשכור - אין מחייבים את המשכיר להשלים את ההפרש, מפני שלא עבד אלא את החמור, אבל לא שאר נכסיו (מגיד-משנה). ובמקרה זה מפסיד המשכיר כל שכרו אם אינו מעמיד לו חמור אחר, כמו שביארנו למעלה הערה יז. (23) כלומר, חמור זה אני משכיר לך, ואיני מקבל עלי לספק לך חמור אחר אם ימות. (24) שהבהמה משועבדת לו אפילו לאחר מותה כששכרה לרכיבה (וראה להלן הערה כז בדין שכרה למשא). (25) שם, כשמואל. (26) שהרי נהנה השוכר במה שהגיע עד כאן (שם). (27) שם. כלומר, אף שאין לשוכר תביעת ממון על המשכיר, רשאי הוא להתרעם על המשכיר בגלל העוול שעשה לו בזה שהשכיר לו בהמה כחושה, ואין תרעומתו תרעומת חינום האסורה (בשם רבי ישראל סלנטר - בספר אור ישראל - נתיבות אור). (28) למשכיר, שאין נבלת החמור משועבדת לשוכר ליקח או לשכור חמור אחר בדמיה, שלשון "חמור זה" שהתנה המשכיר בעת השכירות, משמעו שאינו מתחייב להעמיד לו חמור אחר עד שישלים השוכר מלאכתו, אפילו לא מדמי החמור שמשכירו אם ימות, שאינו משעבד את החמור לשוכר אלא למלאכה שהתנה עמו, ולא אמרו שדמי החמור משועבדים לשוכר - אף "בחמור זה" - אלא בשכרו לרכיבה או לכלי זכוכית (כמבואר למעלה), שלכך פירש השוכר מטרת השכירות - אע"פ שבשכרו למשא סתם, רשאי הוא לא להשתמש בחמור לכל מטרה שהיא - כדי שיהיה החמור משועבד לו גם לאחר מיתתו, שהשוכר לרכיבה או לכלי זכוכית, מקפיד שלא יהיו לו עיכובים בדרכו (ראה טורי-זהב סי' שי'). רבינו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בסמוך (בהלכה ה), שזה שאמרו "אין השוכר רשאי להשכיר" אינו אלא במטלטלין ולא בספינה. (42) שגרם לו לסבול דעת איש אחר שעדיין לא הורגל בו (כמו שכותב רבינו בסמוך - ר"ף שם). ובגמרא שם אמרו, שיש לחייב את השוכר במקרה זה לשלם בעד "רפסתא דספינתא" ריעוע הספינה שמתרועעת בפריקת המשא ובהטעתנה שנית, שהרי השוכר גרם לתוספת סריקה וטעינה מכפי שהוסכם בעת השכירות. ועל השוכר לישא בהפסד זה שנגרם בסיבתו. וכן פסק הרי"ף שם. ונראה שרבינו לא הזכיר חיוב זה כאן, מפני שאינו דן כאן אלא בבעיה אם יש לשוכר זכות להשכיר את הספינה לאחרים כשהוא מקבל עליו כל הפסד שיגרם לספינה כתוצאה מהחלפת השוכרים, או לא. ודין זה, שעל השוכר לישא בכל הפסד שהוא, נראה בעיני רבינו כמובן מאליו ואין צורך להזכירו (ראה 'מרכבת המשנה'). (43) שם, וכפירוש הרי"ף. וכן הביאו ה'תוספות' שם בד"ה דפריקה, בשם רבינו חננאל.

ה. **מִכָּאן אָנִי אוֹמֵר: שֶׁהַמְשֻׁכֵּר בֵּית לְחֵבְרוֹ עַד זְמַן קָצוּב, וְרָצָה הַשּׁוֹכֵר לְהַשְׁכִּיר בֵּית לְאַחַר עַד סוֹף זְמַנּוֹ - מְשֻׁכֵּר לְאַחֲרֵים⁴⁴, אִם יֵשׁ בְּנֵי בֵּית כְּמִנְיַן בְּנֵי בֵּיתוֹ; אֲבָל אִם הָיוּ אַרְבָּעָה - לֹא יִשְׁכֵּר לְחֻמְשָׁה⁴⁵. שְׁלֹא אָמְרוּ חֻמְשֵׁים⁴⁶: אֵין הַשּׁוֹכֵר רִשְׁאֵי לְהַשְׁכִּיר - אֶלָּא מְטַלְטְלִין, שֶׁהָרִי אוֹמֵר לוֹ: אֵין רְצוֹנִי שֶׁיִּהְיֶה פְקֻדוֹנִי בְּיַד אַחֵר⁴⁷; אֲבָל בְּקִרְקַע⁴⁸ אוֹ בְּסַפִּינָה, שֶׁהָרִי בְּעֵלָה עֲמָה⁴⁹ - אֵין אוֹמֵר כֵּן⁵⁰. וְכֵן אָנִי אוֹמֵר: אִם אָמַר לוֹ בְּעַל הַבֵּית לְשׁוֹכֵר: לְמָה תְּטַרַח וְתַשְׁכִּיר בֵּיתִי לְאַחֲרֵים? אִם לֹא תִרְצָה לְעַמֵּד בּוֹ, צֵא וְהִנִּיחוּ וְאַתָּה פְּטוֹר מְשֻׁכֵּירוֹתָ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁכִּירוֹ לְאַחֵר. שְׁזָה בְּאֵל תִּמְנַע טוֹב מִבְּעָלָיו⁵¹; עַד שֶׁאַתָּה מְשֻׁכֵּירוֹ לְאַחֵר, תִּנְיַח לְזָה בֵּיתוֹ. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁכִּירוֹ לְאַחֵר כִּלְלִי, וְיִתֵּן שְׁכָרוֹ עַד סוֹף זְמַנּוֹ⁵². וְלֹא יִרְאֶה לִי שְׂדֵיךְ זֶה אָמַת⁵³.**

(44) ואין למשכיר זכות התנגדות, וכדין ספינה. ומוסיף המגיד-משנה, שכאן אפילו תרעומת אין לו למשכיר, שעד כאן לא אמרו יש לו תרעומת אלא בספינה, מפני שגרם לו לסבול כל זמן הנסיעה דעת איש שאינו רגיל בו, אבל בבית - שאין המשכיר דר עם השוכר - אפילו תרעומת אין לו. (45) שאין השוכר רשאי להרבות בדוירים, אפילו אם גם הוא ממשיך וגר בבית, ראה פ"ה מהלכות שכנים ה"ט. (46) גיטין כט. שם. כלומר, השכירות מקנה לשוכר זכות מליאה להשתמש בחפץ בהתאם לתנאי השכירות, ואין בזה כל הגבלה משפטית עקרונית, אולם במטלטלין נשאר למשכיר זכות התנגדות להעברת זכות זו, מפני שיכול לטעון: אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר, כי השוכר השני אינו נאמן אצלי שלא יעלים את החפץ ויטעון: נאנס (ראה למעלה פ"א הל' ד). (48) שאין בה מציאות העלמה. (49) שבעל הספינה דר עם השוכר, ושומר הוא ספינתו. (50) אין מקום לטענה זו, ולכן השוכר משכירה לאחרים. (51) כתוב במשלי ג, כז. וגו': "בהיות לאל ידיך לעשות",

מוכן שינכו לו משכרו, כדי שלא יצטרך לעבוד ולטרוח אלא יהא יושב ובטל (רי"ף שם). (36) כלומר, מאחר שלא המשכיר ולא השוכר, בידם למלא אחר תנאי השכירות - אנו מחליטים המעות ביד המוחזק ויד התובע על התחנתה, שאין להוציא המעות מן המוחזק מטעם שלא קיים תנאו אלא אם כן נתקיימו מצד התובע, ומאחר שאין ביד התובע לקיים תנאו - מפסיד כל שכרו. (37) ורשאי המשכיר להעמיד ספינה אחרת - והשוכר יין אחר, אבל שניהם לא מילאו תנאי השכירות. (38) אם הקדים השוכר השכר, המשכיר מחזיר שכר חצי הדרך הנתת. ואם לא הקדים, השוכר משלם בעד חצי הדרך שנסעו (גמ' שם). ואין המחזיק יכול לטעון - כמו בספינה זו ויין זה - אין לי להחזיר השכר לפני שהתובע מילא תנאו, מפני שיש לתובע טענה נגדית: מוכן אני למלא התנאי ולהביא יין, אבל אין להטיל עלי למלא התנאי לפני שהמשכיר ממלא תנאו להעמיד ספינה, ואינני מאמינו שיעשה זאת, ונמצא שאני טורח ומפסיד מעותי (רא"ש שם יא) ויוצא מזה, שאם אחד משניהם מילא תנאו ואין השני ממלא - מוציאין השכר אפילו מן המוחזק, מאחר שאינו ממלא תנאו (מגיד-משנה בשם הרמב"ן).

ד. **הַשּׁוֹכֵר אֶת הַסַּפִּינָה, וּפְרָקָה³⁹ בְּחֻצֵי הַדֶּרֶךְ - נוֹתֵן לוֹ שֹׁכֵר כֹּל הַדֶּרֶךְ⁴⁰. וְאִם מָצָא הַשּׁוֹכֵר מִי שֶׁיִשְׁכֵּר אוֹתָהּ לוֹ עַד הַמְּקוֹם שֶׁפָּסַק - שׁוֹכֵר⁴¹; וְיֵשׁ לְבַעַל הַסַּפִּינָה עָלָיו תְּרַעֲמָת⁴². וְכֵן אִם מָכַר כֹּל הַסְּחוּרָה⁴³ שֶׁבְּסַפִּינָה לְאִישׁ אַחֵר בְּחֻצֵי הַדֶּרֶךְ, וְיָרַד, וְעָלָה הַלּוֹקֵחַ - נוֹטֵל שֹׁכֵר חֻצֵי הַדֶּרֶךְ מִן הָרִאשׁוֹן וְיִשְׁכֵּר הַחֻצֵי מִזֶּה הָאַחֲרוֹן; וְיֵשׁ לְבַעַל הַסַּפִּינָה עָלָיו תְּרַעֲמָת, שְׁגָרָם לוֹ לְסַבֵּל דַּעַת אִישׁ אַחֵר שֶׁעָדִין לֹא הִרְגֵּל בּוֹ. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.**

(39) הוריד מטענו, כלומר חזר בו השוכר מהשכירות. (40) כפי שהותנה, שאין השוכר יכול לחזור בו באמצע. בבא-מציעא עט: "השוכר את הספינה ופרקה לה בחצי הדרך וכו' ואי דלא משכח לאגוריה (שאינן השוכר מעמיד אדם אחר במקומו שישכור הספינה), כוליה אגרא בעי שלומי" (שכר כל הדרך, עליו לשלם). [כן פירש הרי"ף שם. וכן משמע מלשונו של רבינו בסמוך: "ואם מצא השוכר מי שישכיר", משמע שבבא הקודמת - המדובר כשלא מצא]. ומשלם השכר המלא ואין מנכים ערך הטורח בחצי הדרך שלא הוליק את הספינה - כמו בהלכה ג, שלא אמרו לנכות, אלא כשאין הספינה קיימת, והרי המשכיר - הספן - יושב ובטל. אבל כאן הלא ספינתו קיימת, והוא הסתמך על זה שבמקום שקבעו להוליך שם את המטען ימצא מטען להובילו חזרה, ולכן אינו חוזר למקום הפלגת הספינה, אלא מסייעה ריקנית למקום המיועד ונמצא שאינו יושב בטל (מגיד-משנה עם הסבר נוסף). ונראה שהמשנה-למלך התכוון להסבר זה, אלא שטעות-סופר נפלה בדבריו, ובמקום "לבייתו" צ"ל "לדרכו". ודעת ה'טור' בסימן שיא, שגם כאן מנכים דמי הטורח. (41) כלומר: משכירו, שהשוכר רשאי להעביר זכותו בשכירות לאחר, כמבואר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

61) שם קג. 62) ולא קבע מדתו וצורתו. 63) רי"ף שם, וכן משמע בגמרא. 64) שראוי לדירה, כלומר שיש בו ארבע אמות על ארבע אמות (נמוקי-יוסף שם). 65) וביד המשכיר היה להעמיד לו מתחילה בית קטן כזה שהוא מעמיד לו עכשיו, ונפילת הבית הראשון אינה מעניקה לשוכר זכויות חדשות. 66) שקיבל עליו המשכיר להשכיר לו בית, והדגימו בית מסוים ואמר לו: כזה. 67) שם בגמרא. 68) אם נפל הבית אחר שהשכירו. 69) יש בני אדם שמעדיפים דירה קטנה. 70) שם.

ח. המשפיר עליה סתם⁷¹ - חיב להעמיד לו עליה⁷². אמר לו: עליה זו שעל גבי בית זה אני משפיר לך - הרי שעבד בית לעליה⁷³. לפיכך, אם נפחתה⁷⁴ העליה בארבעה טפחים⁷⁵ או יתר - חיב המשפיר לתקן; ואם לא תקן - הרי השוכר יורד ודר בבית עם בעל הבית⁷⁶ עד שיתקן. היו שתי עליות⁷⁷ זו על גבי זו, ונפחתה העליונה - דר בתחתונה⁷⁸; ונפחתה התחתונה - הרי זה ספק אם ירור בעליונה או בבית⁷⁹. לפיכך לא ירור, ואם דר - אין מוציאין אותו משם⁸⁰. מעשה באחד⁸¹ שאמר לחברו: דלית⁸² זו שעל גבי הפרסק הזה אני משפיר לך, ונעקר אילן הפרסק ממקומו; ובא מעשה לפני חכמים, ואמרו לו: חיב אתה להעמיד הפרסק כל זמן שהדלית קימת⁸³. וכן כל פיוצא בזה.

71) שם קטז: 72) אם נפלה זו שהעמיד לו, חייב להעמיד לו אחרת. 73) שאם לא כן, לשם מה הוסיף: "שעל גבי בית זה", ולא הסתפק באמרו: "עליה זו". ולכן אנו מפרשים כוותו, שאם יארע קלקול בעליה ולא יתקנו - הרי הבית שלמטה משועבד לשוכר, כמו שמבאר רבינו והולך. 74) נתקלקלה. 75) על פני שטח של ארבעה טפחים על ארבעה טפחים (שם, כשמואל). 76) ביחד, אבל אינו יכול לדרוש שבעל הבית יצא מדירתו בבית שלמטה ויעמיד לו את כולה, שעל דעת כן לא שיעבדו. 77) בית בן שלש קומות והשכיר הקומה העליונה, ואמר לו: עליה זו שעל גבי בית זה. 78) בעלייה התחתונה, ואינו יכול לירד ולדור בבית שלמטה, כדי לאלץ את בעל-הבית לתקן דירת העלייה, מפני שגם העלייה התחתונה, בכלל הבית ששיעבדו הוא (ס"מ"ע חו"מ סי' שיב, ס"ק מא). 79) כלומר, אם בעל הבית יכול לדחותו לעלייה העליונה או לא. וצדדי הספק מבוארים בגמרא (שם קיז). "דא"ל שם עלייה קבילת עלך". כלומר, המשכיר אומר לשוכר: הרי עלייה שכרת, והסכמת לדור בעלייה, והרי עלייה אני מוסר לך, "או דילמא, חד עלייה קביל עליה, שתי עליות לא קביל עליה", פירוש, השוכר יכול לטעון: קיבלתי עלי טורח העלייה לקומה ראשונה, אבל איני מסכים לטרוח ולעלות שתי קומות. בעיה שנשארה בתיקו שם. 80) מפני שהדבר בספק, אין מוציאין מן המוחזק, וכל עוד שלא תפס השוכר הדירה, בעל הבית מונע ממנו כניסתו. אבל כשתפסה השוכר, הרי הוא המוחזק, ואין לבעל-הבית זכות להוציא.

כלומר, שאין הדבר גורם לך הפסד שהוא. 52) שהם סבורים, שדין בית מושכר כדין מטלטלין, מפני שבעל הבית אינו דר ביחד עם השוכר, ואינו יכול לשמור שלא יזוק ע"י השוכר השני, שאינו סומך עליו כמו על הראשון, ואין זה דומה לספינה שבעלה עמה ושומר שלא יתקלקל ע"י השוכר (ראב"ד). 53) רבינו דוחה סברא זו, וסובר שהחשש לקלקול הבית אינה טענה, שהרי השוכר השני - יתחייב לשלם בעד ההיזק (מגיד-משנה).

ו. בית זה אני משפיר לך, ואחר שהשפירו נפל - אינו חיב לבנותו⁵⁴, אלא מחשב על מה שגשתמש בו ומחזיר⁵⁵ לו שאר השכירות⁵⁶; אבל אם סתרו - חיב להעמיד לו בית אחר, או ישפיר לו כמותו⁵⁷. וכן אם חזר אחר שהשפירו לזה והשפירו או מכרו לעובד פוככים או אנס⁵⁸, שהפקיע שכירות הראשון⁵⁹ - הרי זה חיב⁶⁰ להשפיר לו בית אחר כמותו. וכן כל פיוצא בזה.

54) שם קג. שהרי בית זה השכיר, ולא התחייב לבנות לו בית חדש. 55) המשכיר, אם הקדים השוכר השכר. והוא-הדין אם לא הקדים, שהשוכר משלם בעד פרק זמן שדר בו ונהנה. 56) ואין לשוכר רשות למכור אבני הבית ועציו, ולשוכר בדמיהם בית אחר, כמו למעלה בהלכה ב דין חמור זה לרכוב. וטעם ההבדל, מבואר במגיד-משנה: חמור שמת - נבלתו עומדת להמכר, והמשכיר שעבד לשוכר את החמור ואת נבלתה, אבל "בית זה" משמע כל זמן שהוא ראוי לדירה ולא למכור העצים והאבנים, שאינם עומדים להמכר אלא לבנות הבית מחדש. ואין לחייבו להעמיד לרשות השוכר את הבנין החדש מפני שבית זה השכירו. 57) כמידת הבית וכצורתו שהשכירו. שלא אמרו בבית זה שאינו חייב לבנותו אלא כשנפל הבית מאליו, אבל במקום שהמשכיר סתרו בלי הסכמת השוכר - חייב להעמיד לו בית אחר. ופשוט, שהשוכר יכול לעכב שלא יסתור (מגיד-משנה). 58) חמסן, אלים, ואפילו ישראל. 59) שהוציאהו מן הבית. 60) המשכיר, שגרם להוצאתו מן הבית.

ז. השפיר⁶¹ לו בית סתם⁶², ואחר שנתן לו בית נפל - חיב לבנותו או יתן לו בית אחר. ואם היה קטן מן הבית שנפל - אין השוכר יכול לעכב עליו⁶³. והוא שיהיה קרוי בית⁶⁴. שלא השפיר אלא בית סתם⁶⁵. אבל אם אמר לו: בית בזה⁶⁶ אני משפיר לך - חיב להעמיד לו בית פמדת ארכו ומדת רחבו של בית זה שהראהו; ואינו יכול לומר לו: לא היה ענין דברי אלא שיהיה קרוב לנהר או לשוק או למרחץ בזה, אלא חיב להעמיד לו בית פמדתו ובצורתו⁶⁷. לפיכך⁶⁸, אם היה קטן - לא יעשנו גדול⁶⁹; גדול - לא יעשנו קטן; אהד - לא יעשנו שנים; ושנים - לא יעשנו אחד. ולא יפחה מן החלונות שהיו בו, ולא יוסיף עליהן, אלא מדעת שניהם⁷⁰.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְהַחֲצֵרֹת²¹. הַשׂוֹכֵר חַיִּב לַעֲשׂוֹת מַעֲקָה וּמְזוּזָה²², וְלִתְקַן מְקוֹם הַמְּזוּזָה²³ מִשְׁלוֹ²⁴. וְכֵן אִם רָצָה לַעֲשׂוֹת סֵלָם²⁵ אִו מְרֻבָּב²⁶ אִו לְהִטִּיחַ גִּגְוִי²⁷ - הֲרִי זֶה עוֹשֶׂה מִשְׁלַ עֲצָמוֹ²⁸.

(15) שם קא: (16) מערכת הנסרים המשמשים מכסה לבית. (17) קורות הבית, שהנסרים מונחים עליהן. (18) בריה המשמש לנעילת הדלת ופתיחתה מבפנים. (19) מבחוץ. (20) שם, וכתב ה'נמוקי יוסף' (בפירושו לרי"ף שם) שעל המשכיר לתקן דברים אלו במשך כל תקופת השכירות, אף כשהיו תקינים בשעת השכירות. ולזה נוטה לשון רבינו, שכתב "ולפתוח לו חלונות שנתקלקלו", כלומר שנתקלקלו בתוך תקופת השכירות. ובשם הריטב"א כתב, שזה נאמר באמרו לו בית סתם, אבל אם אמר לו "בית זה אני משכיר לך" אינו חייב לתקן כשנתקלקל בתוך תקופת השכירות (וכן פסק הרמ"א בס"י שיד סעיף א. עיי"ש ובביאור הגר"א ס"ק ו, ו'בקצות החושן' ס"ק א.). (21) שמן הסתם, על דעת שיהא הבית ראוי לדירה - שכר. (22) שם, שחובת מצוות אלו על הדר הן, שהרי בית שאין דרים בו פטור ממעקה ומזוזה (ראה פ"ה מהל' מזוזה הל' יא, ופי"א מהל' רוצח ושמירת נפש הל' א.). (23) חקיקה במזוזת הבית, להכניס בה את המזוזה. (24) אפילו אם מזוזת הבית היא של אבן, והחקיקה היא מעשה אומן, ואמרנו למעלה שהדברים שהם מעשה אומן - חייב המשכיר לעשות. וטעמו של דבר, שאין כל הכרח לחקוק מקום באבן להניח את המזוזה, שהרי אפשר לקבוע המזוזה בקנה ולקבוע הקנה בנסר ולהעמיד את הנסר בצמצום בין המשקוף והמפתן סמוך למזוזת הבית באופן שלא יזוז ממקומו. ואין למעשה זה צורך לאומן (שם ע"פ רש"י ו'נמוקי יוסף'). (25) לגג הבית כדי להשתמש בו, ואין השימוש בגג עיקר בישיבת הבתים (ראה נמוק"). (26) נסרים סמוכים לכותל אצל הגג המטוייה בטיח ומשופע, והמים שעל הגג נופלים על הנסרים ואינם מרטיבים את הכותל, וכשנופלים הנסרים, כל אדם מחזירה ואין צריך אומן לזה (שם ע"פ רש"י). (27) להטיח הסדקים שנתהוו בגג, כדי שלא ידלפו מי הגשם לבית דרך הסדקים, ואין צריך אומן לזה. (28) שם, שאין על המשכיר לתקן אלא דבר שהוא מעשה אומן ועיקר בישיבת הבית.

ד. הַמְשָׁפִיר עֲלֵיהָ לְחִבְרוֹ²⁹ וְנִפְחַתָּהּ³⁰ בְּאַרְבַּעָה³¹ אִו יָתָר - חַיִּב לְתַקַּן הַתְּקָרָה³² וְהַמְעִיזָהּ³³ שְׁעָלֶיהָ; שְׁהַמְעִיזָהּ חֲזוּק הַתְּקָרָה הִיא³⁴.

(29) ואמר לו עלייה סתם, שנתבאר למעלה בפ"ה הל' ח, שאם נפלה חייב להעמיד לו עלייה, וכאן מבאר רבינו והולך מה הדין אם נפחתה, אבל באמר לו עלייה זו - כשם שאינו חייב להעמיד לו עלייה בנפלה, כן אינו חייב לתקנה בנפחתה (מגיד-משנה ע"פ הגמ' שם קיז: ועיין לחם-משנה, וראה בחושן-משפט סי' שיב סעיף יז). (30) נשבר נסר ברצפתה. (31) טפחים על ארבעה טפחים (שם, כשמואל). (32) תקרת הבית המשמשת רצפה לעלייה. (33) הטיח והעפר שטוחין על התקרה - והוא מלשון הכתוב (נחמיה ג, ח) "ויעזבו ירושלים" (ע"פ רש"י שם, וכן פירש רבינו

וכל דינים אלה נאמרו, כשנפחתה רצפת העלייה שהיא תקרת הבית או של העלייה התחתונה, שהרי הקלקול הוא בבית המשועבר לו, אבל כשנפחתו קירות העלייה - אין המשכיר חייב לתקנם, כי קלקול זה אין לו קשר עם הבית המשועבר (מגיד-משנה). (81) שם קטז: (82) גפן שענפיה גידלו על עץ האפרסק. (83) מפני ששעבר האפרסק לדלית, באמרו "על אפרסק זה", מחוייב הוא להחזירו למקומו כדי שיהווה משענת לדלית הגפן הקיימת.

פָּרָק שְׁשִׁי

(1) יבאר דין משכיר בית לחבירו בבירה גדולה, וכן משכיר בית לחבירו מה הוא חייב להעמיד לשוכר, ודין משכיר עלייה ונפחתה, ודין זבל שבחצר למי הוא, ודין משכיר בית או חצר וכיוצא בהם עד זמן קצוב שכופהו לצאת בסוף הזמן הקצוב, ודין שוכר בית ללינה או לשביתה, ודין משכיר בית סתם שצריך להודיעו שלושים יום קודם שיוציאו, ושוכר גם כן צריך להודיע למשכיר, ודין הוקרו והוזלו הבתים, ודין נפל הבית או נתנו לבנו או מכרו או הורישו.

א. הַמְשָׁפִיר² בֵּית לְחִבְרוֹ בְּבִירָה גְדוֹלָה³ - מִשְׁתַּמֵּשׁ⁴ בְּזִיזָהּ וּבְכַתְלֶיהָ⁵ עַד אַרְבַּע אַמּוֹת⁶, וּבְתַרְבִּיץ שֶׁל חֲצֵר⁷, וּבְרַחְבָּהּ⁸ שְׁאַחֲרֵי הַבְּתִים⁹. וּמְקוֹם שֶׁנֶּהְגוּ לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּעֵבֵי הַבְּתִלִּים¹⁰ - מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּעֵבֵי הַבְּתִלִּים. וַיְכַל אֵלּוּ הַדְּבָרִים הוֹלְכִין אַחַר מְנַהֵג הַמְדִינָה¹¹ וְהַשְּׂמוֹת¹² הַיְדוּעִין לָהֶם, כְּדָרְךָ שְׁאַמְרָנוּ בְּעֵינֵי מְקָח וּמִמְכָּר¹³.

(2) בבא-בתרא ו: (3) בנין גדול המכיל דירות רבות, ולא פורש ב'חווה השכירות' זכות השימוש שהשוכר קונה בחצר ובמבנים הנמצאים בשטח המקיף את הבירה, וגם אין מנהג מוסכם באותו מקום. (4) השוכר. (5) בחורים שבכתלים החיצוניים המקיפים את הבירה. (6) שטח של ד' אמות, מחוץ לחלק הכותל שממול הבית ששכר. (7) גינת החצר, שמגדלים בה עשבים ופרחים לרענן את האויר (כרב נחמן, שם). (8) מגרש פנוי. (9) כרוב שם, שכל שוכר בית, מן הסתם על דעת שיהיה לו רשות להשתמש במקומות אלו - הוא שוכר. (10) שוכרי עליה משתמשים בגג הכותל. (11) כלומר, הדינים שלמעלה נאמרו במקום שאין מנהג ידוע, אבל אם יש מנהג קבוע - הכול כפי המנהג המקובל. (12) המונחים המגדירים תנאי השכירות, שמן הסתם על דעת המנהג נעשתה השכירות. (13) ראה פרק כ"ו מהלכות מכירה.

ב. הַמְשָׁפִיר חֲצֵרוֹ סְתָם - לֹא הַשְּׁפִיר הֶרְפֵּת שְׁבָה¹⁴.

(14) שאין הרפת בכלל המונח "חצר" (בבא-מציעא קב.).

ג. הַמְשָׁפִיר בֵּית לְחִבְרוֹ¹⁵ - חַיִּב לְהַעֲמִיד לוֹ דְלָתוֹת, וְלִפְתָּח לוֹ הַחֲלוֹנוֹת שֶׁנִּתְקַלְקְלוּ, וְלִחֲזֵק אֶת הַתְּקָרָה¹⁶, וְלִסְמֹךְ אֶת הַקּוֹרֶה¹⁷ שֶׁנֶּשְׁבְּרָה, וְלַעֲשׂוֹת גִּגְוִי¹⁸ וּמַנְעוּל¹⁹, וְכֵן פּוֹצֵעַ בְּאֵלּוּ מְדָבְרִים שֶׁהֵן מַעֲשֵׂה אִמְזוּל²⁰ וְהֵם עֶקֶר גְּדוֹל בְּיִשִּׁיבַת הַבְּתִים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בימות הגשמים - מוציאו מיד. מאי טעמא? מידע ידיע דמניה בטבת" (יודע הוא זמן יציאתו הוא בטבת). (43) ר"ף שם בשם הירושלמי (וראה תוספתא בבא-מציעא פרק ח הי"א). (44) שהשוכר ללינה סתם - על דעת לילה ויום שוכר ('שיטה מקובצת' שם קא: בשם הר' יונתן). (45) לשבת. (46) כלומר, גם יום השישי בכלל, כדי להכין צרכי שבת (שם). (47) ששמחת נישואין נמשכת שלושים יום, כמו שאמרו (ראה כתובות ח). שעד שלושים יום כל סעודה שהחתן עושה סתמא מפני הנישואין היא, ומברכים "שהשמחה במעונו". וכן אמרו (שם ד.): אין מונעים תכשיטים מן הכלה כל שלושים יום.

ז. המִשְׁפִּיר בֵּית לַחֲבָרוֹ סִתְּמָם⁴⁸ - אינו יכול להוציא עד שִׁידִיעוּ שְׁלֹשִׁים יוֹם מִקֶּדֶם⁴⁹, פְּדִיָּה⁵⁰ לְבִקָּשׁ מְקוֹם וְלֹא יִהְיֶה מִשְׁלָךְ בְּדָרְךָ, וְלִסוֹף הַשְּׁלֹשִׁים יָצָא. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּימֹת הַחֲמָה⁵¹; אֲבָל בִּימֹת הַגְּשָׁמִים⁵² - אינו יכול להוציא⁵³ מִן הַחֲגָה⁵⁴ יָעַד הַפֶּסַח⁵⁵. קָבַע לוֹ שְׁלֹשִׁים לַפְּנֵי הַחֲגָה, אִם נִשְׁאַר מִן הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם אֶפְלוּ יוֹם אֶחָד לְאַחַר הַחֲגָה⁵⁶ - אינו יכול להוציא עד מוצאי הפסח⁵⁷. והוא⁵⁸ שִׁידִיעוּ שְׁלֹשִׁים יוֹם מִקֶּדֶם⁵⁹. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּעִירוֹת; אֲבָל בְּכַרְפִּים⁶⁰ - אֶחָד יְמֹת הַחֲמָה וְאֶחָד יְמֹת הַגְּשָׁמִים, צָרִיךְ לְהוֹדִיעוּ שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי הַדָּשׁ מִקֶּדֶם⁶¹. וְכֵן בְּחֲנוּת⁶² - בֵּין בְּכַרְפִּים בֵּין בְּעִירוֹת, צָרִיךְ לְהוֹדִיעוּ שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי הַדָּשׁ מִקֶּדֶם⁶³.

(48) משנה בבא-מציעא קא: וגמרא שם. קבעו שכר בעד כל חודש וחודש ולא קבעו זמן גמר השכירות, וסתם שכירות אינה פחות משלושים יום. (49) ואם הודיע לשוכר זמן מסוים לפני שנכנס לדירה, שעליו לפנותה אחר שלושים יום - אינו יכול להוציא לפני גמר שלושים ימי מגורו (ש"ך שיב ס"ק ז). (50) לאפשר לשוכר. (51) שהדירות מצויות - שדרך בני אדם כשהם רוצים לעבור לדירה אחרת - עוברים בימות החמה. (52) שמפני הגשמים אין בני אדם עוברים לדירה אחרת, ואין הדירות מצויות. (53) אפילו הודיעו קודם. (54) חג הסוכות. (55) מוצאי הפסח, שאין ההודעה מאפשרת לשוכר לחפש לו דירה אחרת, שהרי אין הדירות מצויות. אמנם אם הקדים לו הודעת הפינני - שיפנה הדירה בתקופת החורף - שלושים יום בימות החמה, מוציאו ביום שקבע. (56) כגון שמסר לו ההודעה בכ"ד אלול (ראה 'שיטה מקובצת' שם). (57) שם. מימרא דרב אסי: אם נכנס יום אחד בימות הגשמים מהני (מאותם) שלושים יום (שהודיעו בימות החמה) אינו יכול להוציא מן החג עד הפסח. כלומר, שלושים ימי ההודעה צריכים להגמר לפני החג, ואם לא נגמרו כולם - אין ההודעה מועילה להוציא בימות הגשמים (נמוקי יוסף שם). (58) בתנאי. (59) לפני מוצאי פסח, ואינו יכול להוציא על סמך ההודעה הקודמת, מפני שאנו רואים אותה כאילו אינה קיימת כלל, שהרי קבעה זמן יציאה מנוגד לדין, ולכן צריך המשכיר להודיע הודעה שניה לפני הפסח (סמ"ע סימן שיב ס"ק ח). וראה בבבאור הגר"א שם ס"ק טו, מה שמגיה בלשון

בפירוש המשנה, שם). (34) ועיקר הוא בישיבת העלייה, שאין אדם דר בעלייה כשנסיר הרצפה רפים, והוא עלול ליפול אם ישמט נטר ממקומו.

ה. הַזָּבֵל³⁵ שֶׁבְּחֶצֶר - הָרִי הוּא שֶׁל שׁוֹכֵר³⁶. לְפִיכָף הוּא מְטַפֵּל בּוֹ לְהוֹצִיא³⁷. וְאִם יֵשׁ שָׁם מְנַהֵג - הוֹלְכִין אַחַר הַמְּנַהֵג³⁸. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיוּ הַבְּהֵמוֹת שֹׁעֲשׂוּ הַזָּבֵל שֶׁל שׁוֹכֵר; אֲבָל אִם הַבְּהֵמוֹת שֶׁל אַחֲרֵים³⁹ - הַזָּבֵל שֶׁל בַּעַל הַחֶצֶר; שֶׁחֲצָרוֹ שֶׁל אָדָם קוֹנֶה לוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעַת⁴⁰, אָף עַל פִּי שֶׁהָיָא שׁוֹכֵרָה בְּיַד אַחֲרֵים⁴¹.

(35) משנה, שם קא: וכפירוש הגמרא, שם קב. (36) מבהמות השוכר את החצר, כמו שהולך רבינו ומבאר. ואין אנו אומרים שהשוכר מפקיר את הזבל ומתוך כך המשכיר זוכה בו, שחצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו (רבינו בסוף הלכה זו, ראה הערה שם). וטעמו של דבר מבואר בלחם-משנה: מכיון שהחצר מושכר לו, ובזכותו להחזיק שם בהמותיו, אינו מפקיר זבלן. (37) כשאין לו צורך בו. (38) כמבואר למעלה הל' א. (39) זבל בהמות ההולכות ממקום למקום, בעליהם אינם מקפידים על זבלן ומפקירין אותו. (40) אף כשאינו יודע לו שהחפץ נמצא בחצרו. ראה פ"ד מהל' זכיה ומתנה הל' ח (שם כרבי יוסי בר חנינה). (41) בגמרא שם, פירשו מה שאמרו במשנה, הזבל של בעל הבית - המדובר "בחצר דמשכיר, ותורי דאתי מעלמא" (שוורים של אחרים). ומפרש רבינו, שזה שאמרו "בחצר דמשכיר", הכוונה היא בחצר המושכרת לשוכר, שאין השכירות מפקיעה זכות הבעלים לקנות חפצי הפקר המונחים בה, שלא אמרו שכירות מכירה לזמן קצוב (ראה להלן פ"ז הל' א) אלא למטרת שכירותו, כלומר לזכות ההשתמשות בחצר, אבל גוף החצר אינו קנוי לו, והמשכיר ממשיך להיות בעל החצר לקנות חפצי הפקר (מגיד-משנה, ולחם-משנה שם. וראה 'קצות החושן' סי' שיג ס"ק א, שיטה אחרת בדעת רבינו).

ו. הַמִּשְׁפִּיר בֵּית או חֶצֶר או מְרֻחֵן או חֲנוּת או שְׁאָר הַמְּקוֹמוֹת עַד זְמַן קָצוּב - הָרִי זֶה כּוֹפֶהוּ לְצִאת בְּסוֹף זְמַנוֹ, וְאִינוּ מְמַתִּין לוֹ אֶפְלוּ שֶׁעָה אֶחָד⁴². שׁוֹכֵר לוֹ בֵּית סִתְּמָם⁴³: לְלִינָה - אֵין פְּחוֹת מִיּוֹם אֶחָד⁴⁴; לְשִׁבְתָּה⁴⁵ - אֵין פְּחוֹת מִשְׁנַיִם יָמִים⁴⁶; לְנִשְׂוֹאִין - אֵין פְּחוֹת מִשְׁלֹשִׁים יוֹם⁴⁷.

(42) כלומר, אין המשכיר צריך למסור לשוכר הודעת פינני מוקדמת, אלא מיד כשיגיע הזמן, ואפילו בימות הגשמים, מוציאו, שעד כאן לא אמרו (ראה הלכה זו) שאין המשכיר מוציאו בימות הגשמים כלל, ובימות החמה בלי הודעה מוקדמת של שלושים יום, אלא כשהשכירות נעשית בסתם, כדי לאפשר לשוכר לחפש מקום לדור (כמבואר בסמוך הלכה זו) אבל כשהשכירות נעשית לזמן קצוב - עצם קביעת השכירות לזמן מסוים - הודעה היא. וכן אמרו בירושלמי (הביאו הרי"ף בבבא-מציעא פרק השואל - בירושלמי לפנינו אינו): "ואם השכירו לזמן ידוע, אפילו הגיע זמנו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שָׁבְנוּ וַנַּעֲשֶׂה חֶתָן בְּזִמְנָן פְּלוּנִי, וְהָיָה אֶפְשָׁר לּוֹ לְהוֹדִיעֵנוּ מִקֶּדֶם וְלֹא הוֹדִיעֵנוּ - אֵינּוּ יָכוֹל לְהוֹצִיאֵנוּ;⁷⁷ וְאִם עֲכָשׁוּ נִזְדַּמְנָה לּוֹ אִשָּׁה, וְהָרִי הוּא נוֹשְׂאָה מִדָּ88 - הָרִי זֶה יֵשׁ לּוֹ לְהוֹצִיאֵנוּ; שְׂאִינוּ בְּדִין שְׂהִיָּה זֶה יוֹשֵׁב בְּבֵיתוֹ, וּבֶן בַּעַל הַבַּיִת יִשְׁכַּר בֵּית שְׂהִיעֵשָׂה בּוֹ חֲתָנָה.

(76 שם. 77) שהרי היה לו להודיעו. (78) ולא היה באפשרותו להודיעו קודם.

יא. מִכַּר אֶת הַבַּיִת אוֹ נָתַנוּ אוֹ הוֹרִישׁוּ - אֵינּוּ הַשְּׂנִי יָכוֹל לְהוֹצִיאֵנוּ עַד שְׂהוֹדִיעֵנוּ מִקֶּדֶם שְׁלֹשִׁים יוֹם⁷⁹ אוֹ מִקֶּדֶם שְׁנַיִם עָשָׂר חֲדָשׁ⁸⁰; שְׂהָרִי הַשּׂוֹכֵר אוֹמֵר לּוֹ: אֵינּוּ פְּתָךְ יִתֵּר מִפְּתֵי זֶה שְׂזָקִיתָ בְּבֵיתֵי זֶה מִחֲמַתּוֹ⁸¹.

(79) בעיירות. (80) בכרכים. (81) וכשם שזה שמכר לך לא היה יכול להוציאני בלי הודעה מוקדמת - כן אף אתה אינך יכול.

~ יום שלישי כ"ז שבט ~

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

1) יבאר שתנאי מועיל בשכירות, ודין משכיר בתים לחדשים או לשנה ונתעברה השנה, ודין שוכר אומר נתתי שכר הדירה ומשכיר אומר לא נטלתי, ודין משכיר בשטר לזמן קבוע ואין זמן בשטר, ודין שוכר פרדס, ודין מכניס פירותיו לבית חבירו שלא מדעתו, ודין שוכר ריחיים.

א. כָּשֶׁם שֶׁמִּתְנָה אָדָם כָּל תְּנָאֵי שְׂהִירְצָה בְּמִקָּח וּמִמְכָּר², כֶּף מִתְנָה בְּשִׁכְרוֹת; שְׂהִשְׁכִּירוֹת מְכִירָה לְזִמְנָן קָצוּב³ הִיא. וְכָל שֶׁמִּמְכָּרוּ בְּנִכְסֵי מִמְכָּר⁴, שּׂוֹכְר⁵ שְׁכִירוֹתוֹ שְׁכִירוֹת; וְכָל שְׂאִין לּוֹ לְמַכְר⁶, כֶּף אֵינּוּ לּוֹ לְשִׁכָּר. אֲלֵא אִם כֶּן יֵשׁ לּוֹ פְּרוֹת בְּלִבָּד בְּאוֹתָהּ הַקְּרָקָע⁷, הָרִי זֶה שּׂוֹכְר⁸ וְאֵינּוּ מוֹכְר⁹.

2) ואם נתקיים התנאי נקנה הדבר שהוקנה, ואם לא נתקיים לא קנה כמו שנתבאר בפרק יא מהלכות מכירה הלכה א. 3) כן אמרו בבבא מציעא נו: לעניין אונאה (ראה פרק י"ג מהלכות מכירה הלכה יט) וסובר רבינו שלכל הדברים שכירות כמכר (ולא כדעת התוספות שם דיבור המתחיל והאי. וראה למעלה פרק ו הלכה ה בהגדרת מהות קניין השוכר בדבר הנשכר). 4) להוציא חרש שוטה וקטן שממכרם אינו ממכר, כמו שנתבאר בפרק כ"ט מהלכות מכירה. 5) בכתב יד תימן חסרה המלה "שוכר". 6) כגון דבר שלא בא לעולם או דבר שאינו ברשותו ודבר שאין בו ממש (ראה שם פרק כ"ב). 7) כגון הכותב נכסיו לבנו מהיום ולאחר מיתה, שבגוף הקרקע זוכה הבן מהזמן שכתוב בשטר, והפירות הם לאב כל ימי חייו, כמבואר בפרק י"ב מהלכות זכייה ומתנה הלכה י"ג. 8) מעביר לאחרים בתורת שכירות, הזכות שיש לו בקרקע לפירותיה. 9) ואינו רשאי להעביר זכותו בתורת מכירה, שמא הלוקח אדם אלים הוא ולא יהיה ביכולת הבן לאחר מיתת האב

רבינו). (60) שאין דירות פנויות מצויות בהם - שרכים נמשכים אחר ישיבת כרכים. (61) שם. (62) שדרך החנוני להקיף לצרכניו, והקפותיו לזמן ארוך הן. (63) כדי לאפשר לו לגבות בינתיים את הקפותיו (שם - ע"פ רש"י, עיי"ש).

ח. כָּשֶׁם⁶⁴ שֶׁהַמְשַׁכֵּר חִיב לְהוֹדִיעֵנוּ, כֶּף הַשּׂוֹכֵר חִיב לְהוֹדִיעֵנוּ מִקֶּדֶם שְׁלֹשִׁים יוֹם בְּעִירוֹת, אוֹ מִקֶּדֶם שְׁנַיִם עָשָׂר חֲדָשׁ בְּכַרְכִּים, כֶּדִּי שְׂהִיבֵשׁ שְׂכִין⁶⁵, וְלֹא יִשְׂאָר בֵּיתוֹ פְּנוּי⁶⁶. וְאִם לֹא הוֹדִיעֵנוּ - אֵינּוּ יָכוֹל לְצַאת, אֲלֵא יִתֵּן הַשּׂוֹכֵר⁶⁷.

(64) ברייתא שם. (65) דייר הגון. (66) עד שימצא אדם הגון להשכיר לו הדירה. (67) ממשך לשלם השכר - אפילו יצא מהבית - עד תום שנים עשר חודש, ויש זכות לשוכר להשכיר הבית לתקופה זו לאחר, ואין המשכיר יכול לעכב בידו, כמו שנתבאר למעלה בפ"ה הל' ה (רמ"א בהגהותיו ס"י שיש סעיף יז עיי"ש).

ט. אִף עַל פִּי שְׂאִין הַמְשַׁכֵּר יָכוֹל לְהוֹצִיאֵנוּ וְלֹא הַשּׂוֹכֵר יָכוֹל לְצַאת עַד שְׂהוֹדִיעֵנוּ מִקֶּדֶם, אִם הוֹקְרוּ הַבָּתִּים - יֵשׁ לַמְשַׁכֵּר לְהוֹסִיף עָלָיו וְלֹאֵר לְשׂוֹכְר: אוֹ שְׂכַר בְּשׂוּהָ⁶⁸ עַד שֶׁתִּמְצָא אוֹ תִצָּא⁶⁹. וְכֵן אִם הוֹזְלוּ הַבָּתִּים - יֵשׁ לְשׂוֹכֵר לְפַחַת הַשּׂוֹכֵר וְלֹאֵר לַמְשַׁכֵּר: אוֹ הַשּׂוֹכֵר לִי כְּשֶׁעַר שָׁל עֲתָה, אוֹ הָרִי בִּיתָךְ לְפָנָיךְ⁷⁰. נִפְלַ בֵּית הַמְשַׁכֵּר⁷¹ שְׂהִיָּה דָר בּוֹ - הָרִי זֶה יֵשׁ לּוֹ לְהוֹצִיא הַשּׂוֹכֵר מִבֵּיתוֹ⁷², וְאוֹמֵר לּוֹ: אֵינּוּ בְּדִין שֶׁתְּהִיָּה אִתָּה יוֹשֵׁב בְּבֵיתִי עַד שֶׁתִּמְצָא מְקוֹם⁷³, וְאֵינּוּ⁷⁴ מְשַׁלֵּךְ בְּדָרְךְ; שְׂאִין אִתָּה פְּעַל זְכוּת בְּבֵיתֵי זֶה יוֹתֵר מִמֶּנִּי⁷⁵.

(68) כפי ערכו עתה. (69) אם אין ברצונך לשלם כפי השער של עכשיו, שאין על המשכיר להפסיד ממון - הפרש יוקר, מהתקנה שמטרתה להגן על הדייר, שלא יהא מושלך בחוץ (גמרא שם). (70) אמנם בגמרא שם לא הוזכר דין ההזולה, אבל הסברא נותנת, שכוח השוכר יפה בהזולה, ככוח המשכיר בהוקרו (מגיד-משנה). (71) שם. (72) מיד, בין בימות החמה בין בימות הגשמים. (73) כדי שלא תהא מושלך בדרך. (74) והרי אני כבר מושלך בדרך. (75) מלשון רבינו נראה, שאין דינים אלו - הפרש היוקר וההזולה, ונפילת בית המשכיר ומשיא בנו המבואר בהלכה י - אמורים, אלא בתקנת ההודעה, כלומר כשהשכירו סתם, שמיסוד הדין יש למשכיר ולשוכר זכות לבטל את השכירות בכל עת שירצו, שהרי לא קבעו זמן לשכירות, אלא שחכמים תיקנו, לטובת השוכר והמשכיר, להודיע מקודם. אבל בהשכירו לזמן קצוב, אין כוח התקנה יפה לפגוע בתנאי השכירות המפורשים, ואפילו נפל ביתו אינו מוציא את השוכר, שבתקופת השכירות יש לשוכר יותר זכות בבית מן המשכיר, שהשכירות לזמן קצוב כמכירה היא, כמו שיתבאר להלן פ"ז הל' א (וכן כתב המגיד-משנה בשם הרשב"א, וכן נפסק בשו"ע סימן שיש סעיף יא).

י. נִתֵּן הַבַּיִת לְכַנּוֹ לְשֵׂא בּוֹ אִשָּׁה⁷⁶: אִם הָיָה יוֹדֵעַ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ועליך לצאת מביתי מיד. (23) ואין לך רשות להוציאני מן הבית בלי הודעה מוקדמת (כמו שנתבאר למעלה בפרק ו הלכה ז, ח). (24) ועדיין לא הגיע זמני לצאת. (25) השוכר ראייה. (26) שהשכירו לזמן קצוב וכבר הגיע הזמן (ועיין ש"ך סימן שיב סעיף קטן ז). (27) מיד, שהקרקע בחזקת בעליה עומדת.

ג. השוכר שאמר: נתתי שכר הפית שנתחייבתי בו, והמשפיר אומר: עדין לא נטלתי, בין שהיתה בשטר²⁸ בין שהיתה בעדים²⁹: אם תבעו בתוך שלשים יום³⁰ - על השוכר להביא ראיה³¹, או לתן³² וכתרים³³ על מי שלקח ממנו³⁴, או יטען עליו³⁵ בדמים שנתן תחלה טענה בפני עצמה³⁶ וישביעהו הסת³⁷; תבעו המשפיר לאחר שלשים יום, ואפלו ביום השלשים³⁸ - על המשפיר להביא ראיה³⁹, או לשבע השוכר⁴⁰ שפכר נתן לו שכרו ופטר. וכן אם שכר ממנו ופרש שיתן לו השוכר שנה בשנה⁴¹, ותבעו בתוך השנה - על השוכר להביא ראיה; תבעו לאחר השנה, ואפלו ביום תשעה ועשרים באול⁴² - על המשפיר להביא ראיה⁴³.

(28) שנעשה שטר על השכירות. (29) הדין אחד וכמו שמבאר רבינו והולך. (30) זמן תשלום שכר הבית - בהשכירו סתם ולא קבעו מועדי התשלומים - הוא כל שלושים יום, והשוכר טוען שבתוך שלושים יום שכר את הבית (מרכבת המשנה, וראה באבן האזל). (31) גירסת רבינו בגמרא שם: "כל ל' יום בחזקת שלא נתן עד שיביא (השוכר) ראייה שנתן" ומפרש רבינו שהיא שנוייה בדין שכירות בסתם. וגירסת רש"י שם כנוסחת הגמרא שלפנינו (מגיד משנה). והטעם, שאין אדם פורע תוך זמנו והלוואי שיפרע בזמן (ראה בבא בתרא ה.). (32) אם לא הביא ראייה. (33) קודם הפירעון (מתקנת הגאונים. ראה מגיד משנה למעלה פרק ב הלכה ח. וראה בטור ושולחן ערוך חושן משפט סימן עא דיני החרם). (34) מעות שלא כדין. (35) אחר הפירעון (ש"ך סימן עח סעיף קטן טו וראה הפלאה הלכות כתובה סימן צו). (36) תביעה חדשה, כלומר, פרעתיך פעמיים. (37) שבועת היסת, שלא פרעו אלא פעם אחת - כדן כופר הכול. (38) "דעביד איניש דפרע ביומא דמשלם זמניה" (האדם עשוי לפרוע ביום שנשלם בו הזמן) שם, כרבי יוחנן. (39) שם - וכנוסחת רבינו: "לאחר שלושים יום בחזקת שנתן עד שיביא (המשכיר) ראייה שלא נתן". (40) שבועת היסת כדן כל כופר הכול. שם כרבי יוחנן "שוכר מהימן בשבועה". (41) כלומר, שקבעו מועד התשלומים בכל שנה. (42) ביום האחרון של השנה. (43) וכדן שכירות סתם בשלושים יום (ועיין מרכבת המשנה ואבן האזל).

ד. המשפיר פית לחברו בשטר לעשר שנים, ואין בו זמן⁴⁴, השוכר אומר: עדין לא עבר מזמן השטר אלא שנה, והמשפיר אומר: פכר עברו ושלמו שני השכירות ושכנת עשר שנים - על השוכר להביא

להוציא מייד הלוקח את הקרקע שבאה לידו בתורת מכירה. ואם עבר האב ומכרו - מכור עד שימות האב, כמו שכתב רבינו בהלכות זכייה שם (על פי הב"ח סימן רנז, שטז).

ב. המשפיר פית לחברו¹⁰¹ לשנה¹¹, ונתעברה השנה¹² - נתעברה לשוכר¹³. המשפיר להדשים¹⁴ - נתעברה למשפיר¹⁵. הזכיר לו חדשים ושנה, בין שאמר לו: דינר להדש, שנים עשר דינר בשנה¹⁶, בין שאמר לו: שנים עשר דינר לשנה, דינר בכל חדש¹⁷ - הרי חדש העבור¹⁸ של משפיר¹⁹; שהקרקע²⁰ בחזקת בעלים, ואין מוציאין דבר מיד בעל הקרקע אלא בראיה ברורה²¹. וכן בעל הפית שאמר: לזמן זה השפירתי לה²², והשוכר אומר: לא שכרתי אלא סתם²³, או לזמן ארבע²⁴ - על השוכר להביא ראיה; ואם לא הביא²⁵ - בעל הפית נשבע הסת²⁶ ומוציאו מן הפית²⁷.

(10) שם קב. (11) בשנים עשר דינר לשנה. (12) ואפילו לא היה ידוע להמשכיר בשעת השכירות, ששנה מעוברת היא (תשובת הרי"ף הובאה בשיטה מקובצת שם). (13) אין השוכר מרבה בדמי השכירות בעד החודש השלושה עשר שניתוסף, שחודש העיבור בכלל השנה הוא. מסתימת לשון רבינו נראה, שאפילו כשהשכירו באמצע השנה ואמר לשנה אחת, אין אנו אומרים שהתכוון לשנה כפי שהיא ברוב השנים כלומר ל"ב חודש, אלא אנו מפרשים כוונתו שהוא משכירו עד שיתמלא מחזור השנה ויגיע לתאריך (יום וחודש) שנעשית בו השכירות, והעיבור בכלל (ראה במגיד משנה). וכן דעת רבו רבי יוסף מיגאש בתשובה הובאה בשיטה מקובצת שם (ובתשובה שם כותב הרי"ף מיגאש, שבתחילה הורה שאין דין זה אלא כשנעשית השכירות בתחילת השנה (השווה דעת הרשב"א מובא במגיד משנה כאן) ואחר כך חזר בו והורה שאין לחלק בין תחילת השנה לאמצעה, ומסתמך על זה שלא מצא חילוק זה בשום מקום, ואומר: "לפי שאמרת, שמה שלא חילק אותו התלמוד אין לנו לחלק אותו אלא ניקח אותו בהחלט כמו שבא מוחלט"). (14) דינר בכל חודש - ונתעברה השנה. (15) שם. (16) שהקדים בלשון השכירות, שכירות חודש. (17) שהקדים שכירות שנה, - ואין אנו יודעים אם נתכוון לשכירות שנה או לחדשים, כלומר, אם העיקר הוא הלשון שהזכיר בראשונה או מה שהזכיר באחרונה. (18) דמי השכירות של חודש העיבור. (19) פסק כרב נחמן שם קב: (20) אף על פי שהיא שכורה ביד אחרים. (21) בעדים או בשטר ולא בספק, ולכן אפילו בא המשכיר בסוף החודש לתבוע את שכרו, מוציאים מן השוכר ואין אנו אומרים העמד ממון בחזקת בעליו (ראה ש"ך חושן משפט סימן שיב סעיף קטן טו). מפני שהספק לא נתעורר עתה עם התביעה אלא בשעת השכירות, ואנו דנים בחזקת מי היה הבית בתחילת החודש ומעמידים את הבית בחזקת בעליו נמצא שהשוכר דר בחודש העיבור ולא שילם דמי שכירות ולכן מוציאים ממנו. (22) לזמן קצוב וכבר הגיע הזמן -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

השוכר או המלווה. (54) לשלוש שנים היה המדובר. (55) לפני שתבעוהו לדין. (56) של השנה השלישית. (57) שם קי. כרב כהנא. ולמה אין אומרים כאן "קרקע בחזקת בעליה עומדת" כמו למעלה (הלכה ב) שמוציאים מן השוכר שכר הבית אפילו כשכבר דר בו? נחבאר בגמרא שם שלא אמרו מוציאים, אלא במקום שהספק לא ניתן להתברר לעולם, כמו בהלכה ב שהספק הוא אם העיקר הוא מה שהזכיר בראשונה או באחרונה, אבל כאן הספק הוא לכמה שנים הייתה השכירות, ודבר זה ניתן להתברר על ידי העדים החתומים על השטר, ואף שעתה אין העדים לפנינו אפשר שיבואו ביום מן הימים ויתברר על פיהם, שהדין עם המלווה, ואם יוציא בית דין עכשיו את הפירות מיד המלווה יצטרך לטרוח שנית ולהוציאם מייד הלווה, "ואטרוחי בי דינא תרי זימני לא מטרחינן" (אין להטריח את בית הדין פעמיים) ולפיכך, כל עוד שיתכן שהספק יתברר – בית הדין משאיר הפירות בחזקת אוכליהם. ואם ייראה לבית דין שהמלווה לא יוכל לאשר טענתו, כגון שמתו העדים ונשתקע הדבר – מוציאים הפירות מידי המלווה ללוה (חושן משפט ש"ז סעיף ג בשם "ויש מי שאומר"). (58) מי שהשדה ברשותו בתורת משכון. (59) השטר נעלם. (60) השוכר או המלווה. (61) לשוכר או המלווה. (62) הראה השטר ונתבאר על פיו לכמה שנים נעשית השכירות. (63) לשקר. (64) היה אומר. (65) קנייתה. (66) והיה נאמן. מבואר בפרק י"א מהלכות טוען ונטען הלכה ב שהמחזיק בשדה ואוכל פירותיה שלוש שנים ובעל השדה לא מיחה – נאמן המחזיק לומר: קניתי ממך את השדה, ולכן יש להאמין לטענתו ששכרה לחמש שנים. [מובן שבשדה מושכרת אין מקום למחות על אכילת פירות, אולם בעל השדה צריך להצהיר בפני עדים שמסר את השדה לפירות (ראה רבינו שם הלכה ז)]. וכתב המגיד משנה, ודווקא כשאין כאן עדים שהשדה באה לידו בתורת שכירות והמשכיר לא הצהיר בפני עדים בתוך שלוש השנים, שהשדה שכורה ולא מכורה. אבל אם יש עדים שהשדה באה לידו בתורת שכירות, או העדים מעידים שהמשכיר מסר הצהרה כזו, ואינו נאמן לטעון לקוחה היא בידי (ראה טוען ונטען שם) – אינו נאמן לומר לחמש שנים שכרתיה, שהרי אין לו מיגו.

ז. מי שהכניס פירותיו לבית חברו שלא מדעתו, או שהטעהו עד שהכניס פירותיו⁶⁷, והניחם והלך - יש לבעל הבית למכור לו מאותן הפירות כדי לתן שכר הפועלים שמוציאין אותן ומשליכין אותם לשוק. ומדת חסידות היא, שישודיע לבית דין⁶⁸, וישפירו ממקצת דמיהן מקום⁶⁹, משום השב אבדה לפועלים, אף על פי שלא עשה בהגן.

(67) בהסכמתו, וכמעשה המובא בגמרא (שם קא): באדם שלא מצא מקום לאחסן את יינו וביקש מאשה שתשכיר לו מקום ולא הסכימה, הלך וקידשה, ונתנה לו מקום ליינו ואחרי כן הלך האיש לביתו וכתב גט ושלח לה ושכרה האשה סבלים והוציא את היין לשוק ושלמה שכרם מדמי

רְאִיָּה; וְאִם לֹא הֵבִיא רְאִיָּה - יִשְׁבַּע הַמְּשַׁכֵּר הַסֵּת וְיִוְצִיא⁴⁵.

(44) אין בשטר תאריך המעיד מתי התחלת השכירות. (45) שהקרקע בחזקת בעליה עומדת, כמו שנתבאר בהלכה ב (בבא מציעא קג. וכןסוחת רש"י וכפירושו. וכן הוא בתוספות שם דיבור המתחיל נקטת, בלשון ראשון בשם רבינו חננאל).

ה. הַשׁוֹכֵר⁴⁶ פְּרָדָס⁴⁷ או שְׁהִיָּה מְשֻׁכָּן בְּיַד⁴⁸ לְעֵשֶׂר שָׁנִים, וְיִבֶשׂ הַפְּרָדָס בְּתוֹךְ הַזְּמַן⁴⁹ - יִמְכְּרוּ עֲצֵי⁵⁰, וְיִלְקַח בְּהֵן קֶרְקַע, וְיֵאכַל פְּרוֹתָיו עַד סוֹף זְמַן שְׁכִירוֹתוֹ אוֹ זְמַן הַמְּשֻׁכָּן. וְגוֹף הָאֵילָנוֹת שֶׁיִּבְשׂוּ אוֹ נִקְצְצוּ - שְׁנִיָּהּ אֲסוּרִין בְּהֵן מְשׁוּם רִבִּית, הַמְּלוּה וְהַלְוָה⁵¹.

(46) שם קט: (47) לאכול פירותיו. (48) שבעל הפרדס לווה כסף ומישכן למלווה את פרדסו על מנת שיאכל פירותיו וינכה דמיהם מדמי ההלוואה. ובפרק ו מהלכות מלווה ולוה הלכה ז והלכה ח יתבאר, שאכילת הפירות מותרת אם מנכין מדמי ההלוואה בעד הפירות שאוכל ואף על פי שדמי הפירות מרובים מסכום ההלוואה. עייף שם. (49) לפני שנשלם זמן השכירות או המשכון. (50) שהעצים, כלומר, גוף האילנות שיבשו, אינם בכלל "פירות" המשועבדים לשוכר או למלווה (שם קט: וכרבא) ואף על פי שהעצים היו קשישים ויבשו כשהגיע זמנם להתייבש. (51) שם: "יבש האילן או נקצץ שניהם אסורים בו" ומפרש רבינו בטעם האיסור, שהוא מפני ריבית; שהרי אם המלווה לוקח גוף האילנות לפירעון החוב, נמצא שהפירות שאכל עד עתה וריבית הם בידו, וכן אם הלווה לוקח אותם ויצטרך להחזיר דמי ההלוואה – יש כאן ריבית (על פי המגיד משנה, ומסיים "ועדיין צריך עיון" וראה במרכבת המשנה). ומלשון רבינו שכתב "המלווה והלווה" נראה, שאין דין זה אמור אלא במשכון ולא בשכירות, ובטעם הדבר כתב הלחם משנה, מפני שדמי שכירות אינם משתלמים אלא לבסוף (ראה שם סה). נמצא שלא נתן כסף וממילא אין מקום לאיסור ריבית.

ו. שֵׁטֶר הַשְּׁכִירוֹת או שֵׁטֶר הַמְּשֻׁכָּן שֶׁכְּתוּב בוֹ שָׁנִים סְתָם⁵², בְּעַל הַפְּרוֹת⁵³ אוֹמֵר שְׁלֹשׁ⁵⁴, וּבְעַל הַקֶּרְקַע אוֹמֵר שְׁתַּיִם, וְקָדָם זֶה הַשׁוֹכֵר אוֹ הַמְּלוּה⁵⁵ וְאֵכַל הַפְּרוֹת⁵⁶ - הָרִי הַפְּרוֹת בְּחִזְקַת אוֹכְלֵיהֶן עַד שֶׁיִּבְיֵא בְּעַל הַקֶּרְקַע רְאִיָּה⁵⁷. אֲכָלָה הַשׁוֹכֵר אוֹ הַמְּמַשְׁכֵּן⁵⁸ שְׁלֹשׁ שָׁנִים, וְכִבֵּשׂ הַשֹּׁטֵר⁵⁹, וְאָמַר⁶⁰: לְחֹמֶשׁ שָׁנִים יֵשׁ לִי פְרוֹת, וּבְעַל הַקֶּרְקַע אוֹמֵר: שְׁלֹשׁ, אָמְרוּ לוֹ⁶¹: הֵבֵא שֹׁטֶרְךָ⁶², וְאָמַר: אֲבָד - הַשׁוֹכֵר נֶאֱמָן; וְשֵׁטֶר⁶³ רָצָה, אָמַר⁶⁴: לְקוֹחָהּ⁶⁵ הִיא בְּיָדִי⁶⁶, שְׁהָרִי אֲכָלָה שְׁלֹשׁ שָׁנִים.

(52) שאין מפורש בשטר לכמה שנים היא שכורה או מושכנת ואין כתוב בה אלא "שנים" בלבד. (53) כלומר,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ובין אם יוציא הכרם פירות הרבה או מעט (ראה להלן הל' יב - יג). (6) כדברי חכמים בבבא-מציעא קו. (ראה להלן הל' ה). (7) כלומר, אין ביניהם אלא חילוק השם, שהשוכר בדמים נקרא שוכר, ובפירות נקרא חוכר. וכן אמרו בירושלמי (דמאי פ"ו הל' א): מה בין שוכר לחוכר? השוכר - במעות, והחוכר - בפירות.

ב. המקבל שדה או פדס פדי לעבד אותו ולהוציא עליו יציאות⁸, ויתן לבעל הקרקע שלישי התבואות⁹ או רביע או מה שיתנו ביניהן¹⁰, זה הוא הנקרא מקבל. כל דבר שהוא לסג הארץ¹¹ - בעל הקרקע חייב בו¹²; וכל דבר שהוא שמירה יתרה¹³ - החוכר או המקבל חייב בו¹⁴. הקרדס שחופרין בו הארץ, והבלים שנושאין בהן העפר, והדלי והפד וכיוצא בהן שדולין בהן המים - על בעל הקרקע¹⁵; וחטיטת¹⁶ המקומות שמקבצין בהן המים - על החוכר או על המקבל¹⁷.

(8) ההוצאות הדרושות בעבודת השדה והפרדס, שכן מתחייב המקבל כלפי בעלי הקרקע, וכותב לו: אני אעמוד ואחרוש וכו' ובמה שהוצאתי (ראה להלן הל' יב). (9) שתוציא השדה והפרדס. (10) כלומר, או חלוקה אחרת כפי מה שיתנו ביניהם. וחלוקים הם - המקבל והחוכר - במקצת דינים כמו שיתבאר בהמשך הפרק (ירושלמי שם: המקבל למחצה לשלישי ולרביע). (11) לשמירת הקרקע, כגון בניית גדר וחפירת החריצים סביבות השדה מחוץ לגדר (השווה פכ"א מהל' מכירה הל' כב). (12) שאין השדה נשמרת בלעדי הגדר והחריצים, ועל בעל השדה להעמיד שדה שמורה (שם קג); וכפירוש רבינו חננאל, מובא ב'תוספות' שם ד"ה בוכרא). (13) בכת"י תימן: ודבר שהוא לשמירה וחפירה יתירה - השווה הערה הקודמת. (14) שם, שאין תוספת השמירה באה אלא לחזק את השמירה, ועל החוכר או המקבל לעשותה. (15) כדברי רב יוסף (שם): "מרא וזבילא (שני אלה הם כלים שחופרים בהם) ודולא (דלי) וזרנוקא (ונוד) דבעל הבית". שכלים אלו הכרחיים הם בעבודת השדה. בב"ח חושן-משפט (סימן שכ) מגיה בדברי רבינו "והנוד" במקום "והכד", והגרא"א (שם ס"ק יג) אומר, שרבינו כתב כד בהתאם לנוהג שהיה בזמנו שהיו משתמשין לשאיבת מים בכדים ולא בנוודות (וכן הוא נוהג אצל הערבים). והוסיף רבינו וכתב "וכיוצא בהן" לכלול בזה גם זרנוקא, שאמרו בגמרא במקום שנוהגים להשתמש בו לשאיבה. - ובדפוס רומא (ר"מ) הנוסחא: "והכד", ופירושו מוט, היינו: העץ שתולין בו החבל שהדלי קשור בו (ראה 'פרישה' שם שדחה גירסא זו). (16) בכת"י תימן: "וחפירת המקומות", היינו הבריכות שמאספים בהם המים באמצעות תעלות מהנהר. (17) מפני שהבריכות משמשות להקל בהשקיית השדה, שלא יצטרך החוכר או המקבל להביא המים מן הנהר (בבא-מציעא שם "אריסא עביד בי יאורי", וכפירוש הראב"ד מובא ב'קצות החושן' סי' שכ ס"ק ב).

ג. השוכר¹⁸ או המקבל שדה מחברו לשנים

חלק היין. ואמר על זה רב הונא בנו של רב יהושע: "כאשר עשה כן ייעשה לו גמולו ישוב בראשו", כלומר, הוא התנהג בערמה ושלא כהוגן כן יש להתנהג עימו שלא כהוגן. וסובר רבינו שבכל מקום שאדם מתנהג שלא כהוגן - אף שלא נהג בערמה - מותר לגמול לו כגמולו, ולכן כתב רבינו בתחילת הלכה שדין זה הוא גם במי שהכניס פירותיו לבית חבירו שלא מדעתו אף שאין כאן התנהגות ערמומית. (68) אחר שהוציאם בשוק. (ועיין סמ"ע שיט סעיף קטן א). (69) שלא יפסידו בשוק.

ח. השוכר רחים מחברו⁷⁰ שישחן לו עשרים סאה בכל הדיש בשוכרו⁷¹, והעשיר בעל הרחים⁷² והרי אינו צריך לשחן שם⁷³: אם יש לשוכר חטים שצריך לשחן לעצמו או לאחרים⁷⁴ - כופין אותו לתן דמי טחינת עשרים סאה, שזו מדת סדם היא⁷⁵; ואם אין לו⁷⁶ - יכול לומר: אין לי דמים, והריני שוחן לך כמו ששכרתי, ואם אין אתה צריך⁷⁷ - מכר לאחרים⁷⁸. וכן כל פיוצא בזה.

(70) כתובות קג. (71) בעד השכרת הריחים. (72) וקנה ריחיים וחמור וטוחן בו צריכת ביתו. (73) אצל השוכר, ובא המשכיר ודורש שהשוכר ישלם כסף במקום טחינת חטים. (74) כלומר, שאינו בטל אף אם לא יטחון בעד המשכיר שיש לו לקוחות רבים לטחינת חטים. (75) שמידת אנשי סדום היא שאפילו כשחבירו נהנה והוא אינו מפסיד (בגמרא: זה נהנה וזה לא חסר) לא היו עושים טובה, וכאן הלא אין לשוכר כל הפסד אם ישלם כסף, שהרי באותו זמן שהוא טוחן טחינת המשכיר, יש לו לטחון בשביל אחרים בכסף ויכול לתת למשכיר אותו הכסף, ונמצא המשכיר נהנה והשוכר אינו חסר. (76) שאין לשוכר לקוחות לטחינת חטים ואם לא יטחן טחינת המשכיר נמצא מפסיד. (77) לטחינתו. (78) כלומר, אין לי להפסיד ולישב בטל אלא טוחן טחינת ביתך אצלי, כפי שהוסכם בתנאי השכירות, ומה שאתה טוחן בריחיים שלך - מכור לאחרים (על פי רש"י שם. וראה בסמ"ע בסימן שיח סעיף קטן א, שכתב לפרש מה שאמר רבינו "והעשיר בעל הריחיים" שהעשיר וקונה לחם מהנחתום, ומה שכתב "מכור לאחרים" פירושו מכור לאחרים זכותך שיש לך בריחיים. עיין שם מה שהכריחו לכך).

פָּרֶק שְׁמִינִי

(1) מבאר דין חכירת שדה או קבלנות.

א. אחד השוכר מחברו שדה לזרעה² או פרים³ לאכל פרותיו בדמים⁴, או ששוכר ממנו פירות קצובים⁵, כגון ששוכר ממנו שדה זו בעשרים כור בשנה וכרם זה בעשרים פדי יין בכל שנה - שניהן דין אחד יש להן⁶. והשוכר פירות הוא הנקרא חוכר⁷.

(2) וכל היכול יהיה לשוכר. (3) שהוא נטוע. (4) בכך וכך דינרין לשנה. (5) בין אם יזרע השדה בין שלא יזרענה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מועטות¹⁹ - לא יזרענה פשתן²⁰; שָׁכְרָה או קְבֵלָה²¹ שָׁבַע שָׁנִים - זֹרְעָה שָׁנָה רֵאשׁוֹנָה פְּשֵׁתָן²². וְאֵין הַשְּׂבִיעִית²³ מִן הַמִּנְיָן²⁴; שָׁכְרָה או קְבֵלָה שָׁבֹעַ אַחַד²⁵ - שְׂבִיעִית מִן הַמִּנְיָן²⁶.

שנתווסף עליו טורח. (32) שאין בתוספת הטירחה לשינוי קביעת דמי השכירות, שהרי השדה ראוי ואפשר לעבדו, אלא שמזלו של השוכר גרם לו שיבש המעיין בזמן שהשדה שכור אצלו - ועליו לישא בהפסד הטורח. והמקבל אינו יכול לטעון, שקביעת דמי שכירות השדה היתה מיוסדת על דעת המעיין שיש בו או מפני בית האילן שיטול חלק בפירות בלי תוספת טירחה. והטעם, מפני שלא גילה דעתו בשעת השכירות שהוא מסתמך על המעיין והאילן, ובסתם אין אנו אומרים שדוקא על דעת המעיין או בית האילן הסכים לקביעת השכר (שם קג: ע"פ רש"י שם). (33) תופעה שלילית שפגעה בכל יושבי המדינה - מדינה, היינו עיר - ראה פ"א מהל' מגילה הל' ד. (34) הגדול, שממנו משקים בני המדינה שדותיהם. (35) שם, לפי חישוב ההפסד, שהרי אין לייחס את המכה, שפגעה בכל שדות העיר למזלו של השוכר, וגם אלמלי נשאר השדה בטיפול המשכיר - היתה המכה פוגעת בו, ולפיכך מנכה לו מחברו, כלומר, משכר החכירות אם קיבל אותה בחכירות, ומחלקו של בעל השדה מיבול השדה בקבלנות. - ואע"פ שבקבלנות שבעל השדה נוטל חלקו כפי מה שיוציא השדה, ממילא גם בעל השדה מפסיד, שהרי גם חלקו עולה בפחות בעקבות מכת המדינה. והטעם, שאנו מחשבים היבול שהוציא השדה ביחס להוצאות שהשקיע המקבל בזריעת השדה ובטיפולו, כלומר, כשנחשב היבול שהצטמצם בעקבות מכת המדינה לעומת ההשקעה - נמצא, שהפסדו של המקבל גדול משל בעל השדה, שהרי נוסף על ההפסד מצמצום היבול, הוא מפסיד חלק ההוצאות שהשקיע על יסוד החישוב של היבול המשוער אילמלא לא פגעה המכה, בעוד שבעל השדה מפסיד רק את פירות היבול בלבד, ולפיכך מנכים מחלקו של בעל השדה כפי חישוב ההוצאות שהפסיד המקבל ('מרכבת המשנה'). וראה מה שביאר ב'אבן האזל' בדעת רבינו. ודעת הרמב"ן והרשב"א, הביאים המגיד-משנה, שדין זה אינו אמור אלא בחכירות עיי"ש). (36) משנה, שם קג: (37) כלומר, הרי הם עומדים בתוכה ורואים את השדה, ולמה לו לפרש "הזה", אלא לא נתכוין במה שאמר הזה. (38) כלומר, שיהיה כמו שהיא עתה כל זמן שהיא ברשותך, ולפיכך מנכה לו ביבש המעיין או נקצץ האילן, שהרי חל שינוי בשדה שגרם להפסד (שם קד. כרבינא. וכוונת הר"ף שם "מדקאמר הזה, מכלל דקאי בגוה עסקינן, בית השלחין הזה למה ליה למימר, דקאמר ליה בית השלחין כדקיימא השתא"). (39) כמו שביארנו למעלה בהערה לא, שמן הסתם לא על דעת המעיין או בית האילן שוכר [רבינו סותם ואינו מבדיל בין אמר השוכר ובין אמר המשכיר, ולא כשמואל שם (ראה מגיד-משנה)].

ה. הַשׁוֹכֵר⁴⁰ או הַמְקַבֵּל⁴¹ שָׂדֶה מִחֲבֵרוֹ, וְאִכְלָה חֵגְבֵהּ או נִשְׁתַּדְּפָה⁴²: אִם אָרַע דָּבָר זֶה לְרֹב הַשְּׂדוֹת שֶׁל אוֹתָהּ הָעִיר⁴³ - מְנַכָּה לוֹ מִחֲכִירוֹ, הַפֶּל לְפִי הַהֶפְסֵד שֶׁאָרְעוּ; וְאִם לֹא פִּשְׁטָה הַמְכָּה בְּרֹב הַשְּׂדוֹת - אֵינוֹ מְנַכָּה לוֹ מִחֲכִירוֹ⁴⁴, אִף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁתַּדְּפוּ כָּל הַשְּׂדוֹת שֶׁל בְּעַל הַקֶּרְקַע⁴⁵. נִשְׁתַּדְּפוּ כָּל הַשְּׂדוֹת שֶׁל הַשׁוֹכֵר

(18) והוא-הדין לחוכר. וכבר הקדים רבינו בה"א שאין הפרש בין שוכר לחוכר בדין, אלא בשם. (19) פחות משבע שנים. (20) שם קט. שהפשתן מכחיש את הקרקע, ואין השדה חוזר למצבו הקודם עד שש שנים. ובפירושו למשנה שם, מבאר רבינו: "ששרשי הפשתן נשאר בקרקע זמן רב", כלומר, והשרשים יונקים לשד הקרקע ומכחישים אותו. (21) בקיבל אותה סתם על דעת שיוזרעה כל מין שירצה ידובר כאן, שאם התנה בעל הקרקע שיוזרעה מין מסוים, אין המקבל רשאי לשנות ולזרעה מין אחר, שבעל השדה שנוטל חלקו ממה שתוציא השדה - יכול לעכב ולומר: למין זה שהתניתי עמך אני צריך (מגיד-משנה - וראה להלן הל' ט, ויד.). (22) שהרי כשיגיע זמן החזרת השדה - בסוף שבוע - כבר חזרה השדה לקדמותה. (23) שהרי קיבל אותה לשבע שנים, ושנת השמיטה עבודת קרקע אסורה בה. (24) במנין שני השכירות, ששבוע שנים שאמר, שבוע שני זריעה משמע, ואין שנת השמיטה בכלל, שהרי אסורה בעבודת קרקע. (25) כלומר, מחזור של שבוע שנים. (26) שהשביעית, בכל מחזור השנים היא (שם קי.).

ד. הַחֹכֵר או הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מִחֲבֵרוֹ, וְהִיא בֵּית הַשְּׁלַחִין²⁷ או בֵּית הָאֵילָן²⁸, וְיָבֵשׁ²⁹ מְעַן בֵּית הַשְּׁלַחִין, וְלֹא פֶסֶק הַנְּהָר הַגְּדוֹל³⁰, אֶלֶּא אֶפְשָׁר לְהַבִּיא מִמֶּנּוּ בְּדִלִי³¹, או שֶׁנִּקְצָץ הָאֵילָן שֶׁל בֵּית הָאֵילָנוֹת - אֵינוֹ מְנַכָּה לוֹ מִחֲכִירוֹ³². וְאִם מִפֶּת מְדִינָה הִיא³³, כְּגוֹן שֶׁיָּבֵשׁ הַנְּהָר³⁴ - מְנַכָּה לוֹ מִחֲכִירוֹ³⁵. הִיָּה עוֹמֵד³⁶ בְּתוֹךְ הַשְּׂדֶה וְאָמַר לוֹ: בֵּית הַשְּׁלַחִין הִזָּה³⁷ אֲנִי מְשֻׁפָּר לָךְ, בֵּית הָאֵילָן הִזָּה אֲנִי מְשֻׁפָּר לָךְ, יָבֵשׁ הַמְעַן או נִקְצָץ הָאֵילָן - מְנַכָּה לוֹ מִחֲכִירוֹ; שֶׁהָרִי הוּא עוֹמֵד בְּתוֹכָהּ, וְלֹא אָמַר לוֹ 'הִזָּה' אֶלֶּא כְּמִי שֶׁאָמַר: כְּמֹת שֶׁהִיא עֲתָה אֲנִי מְשֻׁפָּר³⁸. לְפִיכֵךְ, אִם לֹא הִיָּה עוֹמֵד בְּתוֹכָהּ, וְאָמַר לוֹ: בֵּית הַשְּׁלַחִין אֲנִי מְשֻׁפָּר לָךְ, או בֵּית הָאֵילָן, וְיָבֵשׁ הַמְעַן או שֶׁנִּקְצָץ הָאֵילָן - אֵינוֹ מְנַכָּה לוֹ מִחֲכִירוֹ³⁹.

(27) קרקע יבשה צמאה למים, שאין מי הגשמים מספיקין לה, ומשקים אותה בידי אדם ממעיין או מבריכות שבה. שלחין: מלשון ארמית ומובנו צמאון, עייפות למים, "ראתה עיף ויגע" (דברים כה, יח) מתרגם אונקלוס: "ואת משלהי ולאי", כלומר צמא למים, כלשון הכתוב (ירמיה לא, כה) הרויית נפש עיפה - וההא מתחלפת בחית (מועד קטן ב). ובכת"י תימן: "השלחין", וכן הוא ברי"ף שם. (28) שדה שנטועים בו אילנות. (29) בכת"י תימן: ויבש המעיין של. (30) שממנו משקים בני המדינה. (31) ויש באפשרותו לעבד השדה ע"י שיבאי המים בדליים מן הנהר, אלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אבל לא בשדות אחרים שנמסרו בקבלנות או בשכירות (וראה 'שיטה מקובצת' בשם 'שיטה'. ויותר נכון לקבל פירושו הדחוק קצת של המגיד-משנה, שרבינו התכוון לשכירות או חכירות בלבד ולא לקבלנות, ותפס לשון המשנה שכתבה "המקבל". ויש לשים לב לזה, שבכל המשניות בפרק זה כתוב "המקבל". אפילו כשהכוונה לשכירות או חכירות). (47) ונשתדפה. ופשטה המכה ברוב המדינה - אינו מנכה, שבעל השדה טוען: אילו לא שנית והיית זורע חיטים כמו שהתנית עמך, לא היתה המכה פוגעת בה, שהיה מתקיים בי מה שנאמר (איוב כב, כח) ותגזר אומר ויקם לך. כלומר, מה שתבקש מהיוצר - יעשה, ואני לא ביקשתי מן השמים בתחילת השנה שיצליחני בשעורים אלא בחיטים (שם ע"פ רש"י). (48) אינו מנכה, שבעל השדה טוען: אלמלי זרעת לא היתה המכה פוגעת בה, שהיה מתקיים בי מה שנאמר (תהלים לז, יט): "לא יבושו בעת רעה ובימי רעבון ישבעו" (שמואל, שם). (49) שבעל השדה טוען: חזור וזרע (ריש לקיש, שם). (50) כלומר, עד מתי יכול המשכיר לטעון: אין לך לנכות אלא חזור וזרע ('טורי זהב' סי' שכב). (51) כלומר, אפילו זרע כמה פעמים ולא צמח חזור וזרע, כל זמן שראוי לזרעה. (52) כפי טבע הארץ בכל מקום ומקום (שם).

ו. השוכר⁵³ או המקבל שדה מחברו: מקום שנהגו לקצור⁵⁴ - יקצר, ואינו רשאי לעקר⁵⁵; לעקר - יעקר, ואינו רשאי לקצר. ושניהם מעפבין זה על זה⁵⁶. ומקום שנהגו לחרש אחריו⁵⁷ - יחרש⁵⁸. מקום שנהגו להשפיר⁵⁹ אילנות על גב קרקע⁶⁰ - משפירין⁶¹, ואף על פי שהשפיר לו סתם בפחות מן הידוע⁶²; ומקום שנהגו שלא להשפיר אילנות - אין לו אילנות, אף על פי ששכר ממנו פיתר על הידוע⁶³. הפל כמנהג המדינה⁶⁴.

(53) שם קג: (54) במגל, וקני השבלים נשארים בקרקע. (55) עם השורש. (56) כשאחד מהם רוצה לשנות מן המנהג. בעל הקרקע מעכב לעקור במקום שנהגו לקצור, בטענה - שרוצה שישארו בשדה הקשין של התבואה לאחר הקצירה לזבל הקרקע; והחוכר או המקבל מעכב, בטענה - שהקצירה קלה היא מן העקירה. ובמקום שנהגו לעקור, בעל הקרקע מעכב לקצור, בטענה - שהוא רוצה בשדה נקיה, ואינה צריכה לזבל. והחוכר או המקבל מעכב, בטענה - שצריך הוא לחלקו בקש (שהמקבל נוטל חלקו גם מהקש, ראה להלן הל' י) למאכל בהמותיו (שם). (57) אחר הקצירה או העקירה כדי להפוך שרשים של עשבים שלעולם לא יצמחו לכשתזרע. (58) ואמרו בגמרא שם, שאפילו ניכש השדה מעשביה הרעים בעוד שהתבואה בקמתה, אינו נפטר בזה מלחרוש אחר הקצירה או העקירה. (59) שם. (60) שאגב הקרקע נוטל השוכר גם מפירות האילנות - אע"פ שאינו טורח בהם. (61) כלומר, מן הסתם הם מושכרין. (62) מהשער המקובל באותו מקום, שלא התנה על כך בשעת השכירות - מתקבל על הדעת, שכמנהג המדינה השכיר, ולפיכך אין בעל השדה יכול

או המקבל, אף על פי שפשטה המכה ברב השדות - אינו מנכה לו מחכירו; שאין זה ההפסד תלוי אלא בשוכר, שהרי כל שדותיו נשתדפו⁴⁶. התנה עליו בעל הקרקע שיזרעה חטים וזרעה שעורים⁴⁷, או שלא זרעה פלל⁴⁸, או שזרעה ולא צמחה, אף על פי שפא חגב או שדפון והקתה רב המדינה - אינו מנכה לו מחכירו⁴⁹. ועד מתי חגב להטפל ולזרע פעם אחרת אם לא צמחה⁵⁰? כל זמן שראוי לזרעה⁵¹ פאותו מקום⁵².

(40) כדעת חכמים, במשנה (קה:): שהדין שמנכה במקרה של מכת מדינה - הוא גם בשוכר וכ"ש חוכר. (41) בקבלנות, וכמו שביארנו למעלה בשם ה'מרכבת המשנה', שגם בקבלנות שייך לומר שמנכין מחלקו של בעל-הבית (ראה לעיל הערה לד). (42) שהצטמקו גרעיני התבואה ע"י רוח חמה ויבשה. (43) והרי זה מכת מדינה (שם): היכי דמי מכת מדינה? אמר רב יהודא, כגון דאישדוף רובא דבאגי, היינו רוב השדות של אותה העיר. ורש"י גורס "רובא דבאגא", ופירש רוב אותה הבקעה - מגיד-משנה). (44) שם. אנו אומרים שמזלו של השוכר גרם לכך שנשדפה או אכלה חגב - שהרי שדותיהם של אחרים לא נפגעו - ועליו לישא בהפסד. (45) שלא החכיר אותם, והרי יש לייחס את ההפסד בשדה זו למזלו של בעל השדה, כשם שיש לייחסו למזל השוכר. בגמרא (שם קו). נימקו, שמסתבר יותר לייחס ההפסד למזל השוכר מאשר לבעל השדה, מפני שבעל השדה יכול לטעון "אי משום לתאי דידי, הוה משתייר לי פורתא, כדכתיב (ירמיה מב, ב) כי נשארנו מעט מהרבה". פירוש, אילמלא מזלך הרע, היתה מתקיימת בי מדתו של הקב"ה, שמרחם אפילו בשעה שמדת הדין מתוחה, כמו שנאמר "כי נשארנו מעט מהרבה", ושדה זו ראויה היתה להניצל משדפון, כשם שניצלו רוב השדות של העיר, אלמלא מזלך שגרם לה שנשתדף. (46) כלומר, יותר יש לייחס ההפסד למזלו של השוכר - כשכל שדותיו נשתדפו - מאשר לייחסו למכת המדינה, ולמה אין השוכר יכול לטעון כאן שולולא מכת המדינה היה מתקיים בו "כי נשארנו מעט מהרבה"? פירשו בגמרא שם, שבעל השדה עונה: "אי הוית חזית לאישתיורי לך מידי, הוה משתייר לך מדנפשך". פירוש, אם ראוי אתה שיתקיים בך מקרא זה - היתה ניצולת אחת משדותיך, כי משדה זו לא יישאר לך כלום, או דבר מועט מאוד, אפילו אם לא תשלם דמי חכירה כלל. ולמה בנשתדפו כל שדותיו של בעל השדה אין השוכר יכול לומר לבעל השדה: "אי הוית חזית" וכו'? מפני שגם משדה שנשתדפה נשארו לו דמי חכירותו, ואפשר שדמים אלה הם ה"מעט מהרבה" ('תוספות' שם ד"ה אי הוית). אולם סברא זו כוחה יפה בשכירות ובחכירות, אבל לדעת רבינו, שכתב בראש הלכה זו "או המקבל" קשה, מה יענה בעל השדה לטענת "אי חזית", הרי בקבלנות גם הוא מפסיד כל חלקו כמו המקבל? ונראה שרבינו מפרש מה שאמרו בגמרא: אילו "הוית חזית" הכוונה, שאין לטעון "כי נשארנו" אלא בשדה שהיא שלו,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אֵין שוֹמְעִין לוֹ; שְׁהָרִי הוּא אוֹמֵר לוֹ⁸²: לְמַחֵר אֶתְּהָ יוֹצֵא מִמְּנָה⁸³, וְהִיא מַעֲלָה עֲשׂוּבִים⁸⁴. וְאֶפְלוּ אָמַר לוֹ: בְּאֶחְרוֹנָה⁸⁵ אֲנִי חוֹרֵשׁ אוֹתָהּ - אֵין שוֹמְעִין לוֹ⁸⁶.

79) שם קה. (80) לעקור העשבים הרעים שעלו בין צמחי התבואה "וכשמנקין אותן מוסיף הזרע על תבואתה הרבה לפי שתתן השדה כל כוחה אל הזרע, וזה דבר ידוע אצל עובדי אדמה" (לשון רבינו בפירושו המשנה) - ובמקום שנהגו לנכש, ידובר כאן ('טור') ושו"ע שם סעיף ד, וראה מגיד-משנה ולחם-משנה). (81) כלומר, הרי אפילו לא אנכש לא תפסיד כלום, שהרי תקבל חכירך כפי שהוקצב, ואינך רשאי להכריחני לנכש במקום שכל ההפסד עלי (ראה פירושו המשנה, שם). (82) בעל השדה לחוכר. (83) ומחזירה לו. (84) וממעטים את היבול. (85) אחר הקצירה או העקירה. (86) שם קה. "משום דאמר ליה, בזרא דנפל נפל" פירוש, הזרע שיפול בפרק הזמן עד החרישה יפול, כלומר, אין החרישה משמידה אלא את העשבים הרעים ושרשיהם, ולא את הזרע שנפל ויצמח, ואם לא תנכש יעלו העשבים זרעים שיפלו על הקרקע, ולשנה הבאה יצמיחו עשבים (ע"פ רש"י שם).

ט. החוֹכֵר⁸⁷ שְׂדֵה מַחְבְּרוֹ לְזָרְעָה שְׁעוֹרִים - לֹא יִזְרְעֶנָּה חֲטִים, מִפְּנֵי שֶׁהַחֲטִין מְכַיֵּשׁוֹת אֶת הַקֶּרְקַע יָתֵר מִהַשְׁעוֹרִים. שְׂכָרָה לְזָרְעָה חֲטִים - יִזְרְעֶנָּה שְׁעוֹרִים. קְטָנִית - לֹא יִזְרְעֶנָּה תְּבוּאָה; תְּבוּאָה - יִזְרְעֶנָּה קְטָנִית⁸⁸. וּבִבְכָל וְכִיּוֹצֵא בָּהּ⁸⁹ - לֹא יִזְרְעֶנָּה קְטָנִית⁹⁰, מִפְּנֵי שֶׁהַקְטָנִית שָׁם מְכַיֵּשׁת אֶת הָאֶרֶץ⁹¹.

87) משנה, שם קו: (88) כגירסת הרי"ף במשנתנו. ובספרים שבידינו, גירסא מהופכת: "קטנית יזרענה תבואה, תבואה לא יזרענה קטנית". (89) כל ארץ שטבע אדמתה כשל בכל. (90) שם ק. - ע"פ נוסחת הרי"ף. (91) "ועיקר הדבר הוא כשיפסקו עמו לחרוש שדה ולזרוע מין ממני הזרעים, יש לו (מותר לו) לזרוע מה שהזיקו מעט (פחות) מאותו הדבר (מהמין) שפסק עמו, ולא יזרע מה שהזיקו גדול (יותר) ממנו. ועושים בזה על-פי שיודעים בטבע אותו המקום בזריעה מן המתעסקין בחרישה ועבודתה" (לשון רבינו בפירושו המשנה, שם). דעת רבינו, שדין זה נאמר בחוכר או בשוכר, אבל בקבלנות - בעל השדה יכול לעכב על המקבל לזרוע מין אחר מזה שהוסכם בשעת השכירות, אפילו למין שהזיקו בקרקע פחות מהמין שהוסכם, שהרי בעל השדה שוטל חלקו מתבואת השדה, אומר: למין זה שהוסכם אני צריך (כדעת הרמב"ם). ראה מגיד-משנה - הגר"א סימן שכד ס"ק ד. וראה למעלה הל' ג, ולהלן הל' (י).

י. הַמְקַבֵּל⁹² שְׂדֵה מַחְבְּרוֹ⁹³ לְשָׁנִים מוֹעֲטוֹת⁹⁴ - אֵין לְמַקְבֵּל כְּלוֹם בְּקוֹרַת הַשְּׂקָמָה⁹⁵ וְכִיּוֹצֵא בָּהּ⁹⁶, וְלֹא בְשִׁבַּח הָאֵילָנוֹת⁹⁷ שְׂיִצְאוּ מֵאֵלֶיהֶן⁹⁸ בְּשָׂדֵה⁹⁹; אֲבָל מִחֲשָׁבִין לוֹ מְקוֹם הָאֵילָנוֹת¹⁰⁰ כְּאִלוֹ הֵיחָ בְּהֵן אוֹתוֹ יִזְרַע שְׂזָרַע בְּכָל הַשָּׂדֵה¹⁰¹. וְהוּא שְׂצָמְחוּ הָאֵילָנוֹת

לטעון: השכרתי בפחות מן המקובל, על-מנת שלא תיטול מפירות האילנות. (63) אין המקבל יכול לטעון ששכרו ביותר מהמקובל, על דעת שהיה לו גם מפירות האילנות, שמן הסתם כמנהג המדינה שזר (שם). (64) כלומר, וכל הבא לשנות - עליו להתנות על כך בשעת השכירות.

ז. הַחוֹכֵר⁶⁵ שְׂדֵה מַחְבְּרוֹ בְּעֶשְׂרֵה פוֹר חֲטִים, וְלִקְתָּהּ⁶⁶ - נוֹתֵן לוֹ מִתּוֹכָהּ⁶⁷. הִיּוּ חֲטִיָּה יְפוֹת - לֹא יֹאמַר לוֹ: הֲרִינִי לֹקֵחַ לָךְ מִן הַשּׁוּק, אֶלְאֵ נוֹתֵן לוֹ מִתּוֹכָהּ⁶⁸. חֲכַר מִמְּנוּ פָּרִם בְּעֶשְׂרֵה סְלֵי עֲנָבִים, וְהִקְרִיסוֹ⁶⁹ אַחַר שְׁנֵבְצָרוֹ⁷⁰, וְכֵן עֲמָרִים שְׁלָקוּ אַחַר שְׁנֵבְצָרוֹ⁷¹ - נוֹתֵן לוֹ מִתּוֹכָן⁷². חֲכָרוּ⁷³ בְּעֶשְׂרֵה פְּרִי זֵיץ, וְהִחְמִיץ⁷⁴ - חֵיב לָתֵן לוֹ יַיִן טוֹב⁷⁵. חֲכָרָה מִמְּנוּ בְּמֵאָה עֲמָרִים שֶׁל אֶסְפֶּסְתָּא⁷⁶, וְזָרְעָה מִיֵּן אַחַר, וְאַחַר כֶּף חֲרָשָׁה, וְזָרְעָה אֶסְפֶּסְתָּא, וְלִקְתָּהּ, אוֹ שְׂזָרְעָה בְּתַחֲלָה אֶסְפֶּסְתָּא, וְחֲרָשָׁה, וְאַחַר כֶּף זָרְעָה פְּעַם אַחֲרָת⁷⁷, וְלִקְתָּהּ - אֵינוֹ נוֹתֵן לוֹ מִתּוֹכָהּ, אֶלְאֵ נוֹתֵן לוֹ אֶסְפֶּסְתָּא טוֹבָה, שְׁהָרִי שְׂדֵה⁷⁸. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בְּזָה.

65) שם קו: המקבל - שהסדר הקבלנות כך הוא, שבעל השדה נוטל חלקו כפי מה שתוציא השדה, בין יבול רע או טוב (ע' רש"י שם). (66) שעלה יבול כחוש ורע. (67) כלומר, אע"פ שהחוכר שוכר השדה בפירות קצובים, היינו שאפילו תוציא השדה יבול מעט - עליו לקנות חטים מהשוק ולשלם לו כפי מה שקבעו - מכל-מקום לא נסתלק בעל השדה מפירות קרקעו, ומאותן החטים, כפי שהשדה הוציאה, יכול החוכר לשלם שזר חכירותו (מגיד-משנה). (68) כלומר, שהוא-הדין והוא הטעם בהוציאה חטים יפות, שנותן לו מתוכה - שלא נסתלק בעל השדה מפירות קרקעו וכל-שכן בקבלנות, שבעל השדה מקבל חלק מסוים מן היבול כפי שתוציא השדה, בין רע ובין טוב. (69) הופג טעמים ונתחמצו. (70) ועודם בכרם. (71) ומונחים בשדה כדי שיתייבשו. (72) כל עוד הם בשדה - דינם כדין לקתה במחבור, שהשדה טרם מילאה שליחותה (גמרא שם - ע"פ רש"י). (73) בכת"י תימן: אבל אם חכרו. (74) היין מיבול הכרם שחכר, כשהיו כבר בחביות בבית החוכר. (75) שהשדה מילאה שליחותה, שהרי הענבים לא לקו אלא כשנעשה יין בבית החוכר לקה, ומזלו גרם לכך (שם מימרא דרב אשי - ע"פ רש"י שם). (76) אספסת, - וחכרה על דעת לזרעה אספסת. (77) והוא לא קיבלה אלא על דעת שיזרענה פעם אחת (לחם-משנה). (78) כלומר, שכל ששינה אין דינה כלקתה שנותן לו מתוכה, מפני שהמחכיר יכול לטעון: לא היתה דעתי לקבל מיבול שבא לרגל השינוי (שם קט). וכנראה שלפני רבינו היתה נוסחא אחרת בגמרא, מזו שהיא לפנינו (מגיד-משנה). ולא פירש לנו איך היתה נוסחת רבינו. וראה ב'מרכבת המשנה' שמעמיד דין רבינו גם כפי נוסחתנו).

ח. הַחוֹכֵר⁷⁹ שְׂדֵה מַחְבְּרוֹ וְלֹא רָצָה לְנַפְשׁוֹ⁸⁰, וְאָמַר לוֹ: מַה הַפֶּסֶד יֵשׁ לָךְ? הֲרִינִי נוֹתֵן לָךְ חֲכִיףָךְ⁸¹! -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

צריכים לקרקע, היינו שלא נתבשלו כל צרכם, ואם ילקטם יפסדו (מגיד-משנה בשם הרמב"ן, ומוכיח כן מהתוספתא בבא-מציעא פרק ט ה"א). (106) כפי חלקו המגיע לו, אם למחצה או לשליש (שם). [דין זה נאמר בתוספתא גם בשכירות]. (107) ובשכירות לא שייך דינים אלו, שהרי אינה על בסיס חלוקה (שם קג.). (108) הענפים שנקצו מן הגפנים, שבכלל הפירות הם (שם ע"פ 'שיטה מקובצת'). (109) כדי שיהיו הגפנים זקופים והאשכולות תלויים באויר, ולא יתקלקלו בקרקע (לשון הרשב"ם בבא-בתרא סט.). (110) שם:

יא. המקבל שדה מחברו לטע"ה¹¹¹ - מקבל עליו פעל השדה עשרה¹¹² בוראות¹¹³ לסאה¹¹⁴. יתר על זה - מגדלגלין עליו את הפל¹¹⁵.

(111) לנטעה. (112) נטיעות (מגיד-משנה בשם הר"י מיגאש. וראה במאירי (ב"ב, 430) שהכוונה לגפנים, ובפירוש שני אומר הר"י מיגאש שהכוונה כאן לשורות). (113) עקרות שאינן עושות פרי. (114) שטח שזורעים בו סאה תבואה, ומידתו חמשים אמה על חמשים אמה. ואם צמחו עשר נטיעות עקרות בשטח כזה, אין המקבל חייב ליטע אחרות תחתיהן, שדרך נטיעת בית סאה כך הוא, שיוצאות עשר בוראות, ובעל השדה מוחל (בבא-בתרא זה). כגירסת רבינו. וגירסת הרשב"ם שם: "למאה" (עיין מגיד-משנה). (115) צריך לנטוע נטיעות אחרות כמספר כל הבוראות. כיון שיצאו בוראות יותר מדרך הנטיעות, סימן הוא שפשע בנטיעה, ולפיכך מייחסים כל הבוראות לפשיעתו (שם), וכלל זה אמרו בכל מקום, שכל שצריך לחזור ולתקן - מתקן הכל. ראה פ"ח מהל' מכירה הל' (יא).

יב. המקבל¹¹⁶ שדה מחברו ולא עשתה¹¹⁷, אם יש בה פדי שתוציא סאתים יתר על ההוצאה¹¹⁸ - חיב המקבל לטפל בה¹¹⁹. שפך פותב לבעל הקרקע: אגא אקום ואגיר¹²⁰ ואזרע ואקצר ואעמר ואדוש ואזרה ואעמיד פרי¹²¹ לפניך ותטל את חציו, או מה שיתנוג¹²², ואני אטל השאר בשכר עמלי ובמה שהוצאתי¹²³.

(116) משנה וגמרא בבא-מציעא קה. (117) כראוי לה. (118) שהושקעה בשדה (שם, כדברי דבי רבי ינאי וריש לקיש). (119) על כרחו. (120) אעמוד ואחרוש. (121) ערימת תבואה. (122) שליש או רביע, כפי תנאם. (123) שם, כלומר: לפיכך חייב לטפל בה אם יש בה להוציא סאתים, שהרי הוא כותב: אגא אקום וכו' ואעמיד כרי, כלומר אעבוד בה כל העבודות הצריכות, אם יהיה בה שיעור כדי להעמיד כרי. ושיעור כרי, אמרו חכמים (שם) שהוא סאתים, היינו אחר שינכו ההוצאות ישארו סאתים כדי להעמיד כרי. והמדובר בקבלנות בלבד, שהרי בחכירות אין לבעל השדה כל ענין אם המקבל יטפל בשדה או לא, משום שהוא יקבל דמי תכירתו והוקצבו (רש"י שם).

יג. המקבל¹²⁴ שדה מחברו, ואחר שזכה בה¹²⁵

במקום הראוי לזריעה; אבל אם יצאו במקום שאינו ראוי לזריעה¹⁰² - אין מחשבין לו כלום¹⁰³. ואם קבלה שבע שנים או יתר - יש לו בקורת השקמה¹⁰⁴ וכיוצא בה. הגיע זמנו להסתלק מן השדה, והיו שם זרעים שעדיין לא הגיעו להמכר¹⁰⁵, או שנגמרו ולא הגיע יום השוק למכרן - שמין אותן ונוטל מבעל הקרקע¹⁰⁶. פשם שחולקין המקבל ובעל הקרקע פתבואה, פך חולקין פתבין ובקש¹⁰⁷. פשם שחולקין ביין, פך חולקין בזמורות¹⁰⁸. אבל הקנים המעמידים תחת הגפנים¹⁰⁹: אם קנו אותן בשתפות - הרי אלו חולקין בהן; ואם הן משל אחד מהן - זה שקנה אותן הרי הן שלו¹¹⁰. וכן כל פיוצא בזה.

(92) משנה, שם. (93) על דעת לזרעה. (94) פחות משבע שנים. (95) עץ תאנה מדברי (רבינו בפירושו לדמאי פ"א מ"א, ובכמה מקומות). ענפי השקמה משמשים לקורות בנין ואינם נעשים קורות עד שיגדלו שבע שנים, ואם יכרות הענפים ויחזיר את השדה אחר זמן פחות משבע שנים, נמצא שאינו מחזירה במצב שהיתה בעת שקיבלה (ע"פ רש"י). ואפילו במקום שנהגו להשכיר אילנות אגב קרקע (ראה למעלה הל' 1) אין לו בקורות, שלא אמרו אילנות מושכרין אלא לפירות ולא לקורות (ראב"ד מובא במגיד-משנה). דייק רבינו וכתב: "אין למקבל כלום", ללמדנו שאינו נוטל כלום מן השבח שהשיבחה השקמה בשני הקבלנות. כרבא שם בגמרא. ראה לקמן הערה צז. (96) כל אילן שטבעה כעץ השקמה. (97) כלומר, בשבח השדה שהושבחה באילנות. (98) מרשי האילנות הנמצאים בשדה (שטמ"ק שם). (99) שהרי לא קיבל השדה לנטועה אלא לזרעה. כלומר, לא ירד המקבל לשדה אלא על דעת שיטול חלק מהשבח שתשיבחה השדה ע"י זריעה ולא על דעת שבח השדה באילנות (שם בגמרא לדעת רבא "שאפילו בשבח שקמה אין לו", פירוש, אינו נוטל חלק בשבח הענפים שנתרבו ונתעבו (בפרק זמן הקבלנות, שלא ירד אלא על דעת השבח שע"י הזריעה). רבינו כתב דין זה במקבל. ונראה דעתו, שהחוכר, יש לו בשבח האילנות, והטעם מפני שהחוכר יורד לשדה על דעת כל שבח שתשיבחה השדה, שהרי רשאי הוא לנטועה אפילו בחכרה לזריעה - אם אינו מכחישין הקרקע יותר (כמבואר בהל' ט. הגר"א סי' שכה ס"ק ד. והוא כפי שיטת הרמב"ן שהבאנו למעלה בהערה פט, שאין המקבל רשאי לשנות ממה שהוסכם בשעת הקבלנות. וב"טור' שם כתב, שאם אינם מכחישים את הקרקע יותר מהזרעים, רשאי המקבל לנטועם, ומשום זה הוא נוטל חלקו). (100) שטח השדה שתפסו האילנות שיצאו מאיליהן והמעטו שטח הזריעה. (101) שם - מעשה ברב פפא. (102) במקום סלעים או חול. (103) שהרי לא נגרם לו כל הפסד (שם - מעשה ברב ביבי). (104) שעד שבע שנים יחזרו ענפיה ויהיו ראויים לקורות, ומחזירה כמצב שהיתה בעת שקיבלה. [והוא רשאי לקוצצן כשישלימו שבע שנים, אפילו אם היו בנות שלוש או ארבע כשקיבל את השדה. 'טור' סימן שכה]. (105) שעודם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מכחישים הקרקע יותר מן החיטים. (141) הוציאה השדה יכול עשר של חיטים. (142) לבעל השדה. (143) שהרי לא הפסיד כלום, ברם תרעומת יש לו לבעל השדה המקבל על מה ששינה ולא זרעה שומשמין והוא היה צריך לשומשמין. ואע"פ שאפשר לו לקנות שומשמין בשוק בדמי החיטים, רוצה הוא שומשמין מקרקעו (סמ"ע שכו ס"ק ק עיי"ש), בהתאם לשיטת הגר"א בדעת רבינו בהלכות ט, י, שהיא כדעת הרמב"ן, שאין המקבל רשאי לשנות ולזרוע מין אחר מזה שהוסכם, ולפיכך יש לבעל השדה תרעומת, אבל החוכר רשאי לשנות למין שמכיש פחות, ואפילו תרעומת אין כאן). (144) כלומר, ואין המקבל טוען לטובה נתכוונתי, למעט כחש הקרקע שכחש החיטים פחות מן השומשמין, שהרי בעל השדה אומר לו "תכחוש ארעא, ולא ליכחוש מרא", מוטב שתכחש הקרקע ולא יכחש בעל הקרקע (סמ"ע שם ס"ק ג, ע"פ הגמרא שם קד:). (145) ההפרש שבין החיטים שעשתה לבין השומשמין שהיתה ראויה לעשות, שאנו אומרים (שם קד:): "אטו הוא אשבח, ארעא לא אשבחה" (האם רק המקבל השביח, והקרקע לא השביחה), כלומר, כשם שיש לייחס את השבח למקבל שטרך והשקיע בשדה טיפול רב והשביח, כך יש לייחס השבח לקרקע שהשביחה.

פֶּרֶק הַשְּׁעִי

1) יבאר דין שוכר את הפועלים, שהכול כמנהג המדינה, ודין פועלים שחזרו בהם באמצע העבודה, ודין שוכר על ידי שליח, ודין שכיר יום שמצא מציאה.

א. הַשׁוֹכֵר² אֶת הַפּוֹעֲלִים, וְאָמַר לָהֶם³ לְהַשְׁפִּים⁴ וְלְהַעֲרִיב⁵, מְקוֹם שֶׁנֶּהְגוּ שְׁלֵא לְהַשְׁפִּים וְשְׁלֵא לְהַעֲרִיב - אֵינּוּ יָכוֹל לְכַפֵּוּ⁶. מְקוֹם שֶׁנֶּהְגוּ לְזוֹן⁷ - יְזוֹן; לְסַפֵּק בְּגֵרוּגְרוֹת⁸ אוּ בְתֻמְרִים וְכִיּוֹצֵא בָהֶן לְפּוֹעֲלִים - יִסְפֵּק. הַפֶּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה⁹.

2) משנה בבא-מציעא פג. (3) לאחר ששכרם. (4) לעבודה עם זריחת השמש. (5) אחר שקיעת החמה. (6) לשנות ממנהג המדינה, מאחר ששכרן סתם ולא התנה עמהם על כך בשעת השכירות ('תוספות' שם בשם ר"י) ואפילו שכרם ביותר מהשער המקובל באותה מדינה, שכל שלא התנה בשעת השכירות משוכחת יותר (גמרא שם). (7) שהשוכר נותן לפועלים מזון סעודתם. (8) גם בגרוגרות, נוסף על מזון הסעודה. (9) שם.

ב. הַשׁוֹכֵר¹⁰ אֶת הַפּוֹעֵל וְאָמַר לוֹ: כְּאֶחָד וְכַשְׁנַיִם מִבְּנֵי הָעִיר¹¹ - רואין הפחות שְׁבִשְׁכִירוֹת וְהַיָּתֵר שְׁבִשְׁכִירוֹת, וּמִשְׁמִינֵן בְּיָנֵיהֶן¹².

10) שם פז. כחכמים. (11) לא קצץ עמו שכר מסוים בשעת השכירות, אלא אמר לו: הרי שכרך כפי השכר שפועל אחד או שנים מפועלי העיר נשכרין בכך - ואין באותו מקום שער אחד. (12) כלומר, הפרש השכר שיש בין הפחות שבשכירות לבין היתר שבשכירות, כגון שיש נשכרים בשנים, ויש נשכרים בארבעה, מחלקים ביניהם ונותן לו

הַשׁוֹכֵר¹²⁶ - שְׁמִינֵן אוֹתָהּ כְּמָה הִיא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת, וְנוֹתֵן לוֹ חֶלְקוֹ שֶׁהִיא מְגִיעַ לוֹ¹²⁷. שְׁכָף כּוֹתֵב לְבַעַל הַקְּרָקַע: אִם אוֹבִיר וְלֹא אֶעֱבֵד¹²⁸, אֲשַׁלֵּם בְּמֵיטְבָא¹²⁹. וְהוּא הִדִּין אִם הוֹבִיר מְקַצְתָּהּ¹³⁰. וּמִפְּנֵי מָה נִתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם? ¹³¹ מִפְּנֵי שֶׁלֹּא פָּסַק עַל עֲצָמוֹ דְּבָר קָצוּב¹³² כְּדֵי שֶׁנֶּאֱמַר: הֲרִי הִיא פְּאֶסְמַכְתָּא¹³³, אֲלֵא הִתְנָה שְׁשִׁי שְׁלֵם בְּמֵיטְבָא¹³⁴, וְלִפְיָךְ גָּמַר וְשִׁעֲבַד עֲצָמוֹ¹³⁵. אֲבָל אִם אָמַר: אִם אוֹבִיר וְלֹא אֶעֱבֵד, אֶתֵּן לָךְ מָאָה דִּינָרִין¹³⁶ - הֲרִי זֶה אֶסְמַכְתָּא¹³⁷, וְאֵינּוּ חַיֵּב לְשַׁלֵּם, אֲלֵא נוֹתֵן כְּפִי מָה שֶׁרְאוּיָה לַעֲשׂוֹת בְּלִבְדִּי¹³⁸.

(124) משנה, שם קד. (125) באחד הדרכים שקרקע נקנית בהם (שם צט:), ואינו יכול לחזור בו. (126) לא חרשה ולא זרעה, ועשאה שדה בור. (127) כפי תנאם. (128) ולא אעשה בה פעולה הראויה לה. (129) כצ"ל, וכן הוא בדפוס רומי (וכן הביא הדק"ס בשם כמה כת"י, ומהר"י דפוס קושטא), כלומר במיטב שלה - של השדה, היינו כיבול הגבוה והטוב שהשדה היתה ראויה לעשות אם היתה חרושה וזרועה כראוי (ע"פ הרע"ב שם. וראה בגנוזי קדס, לוי"ן ס"ה עמוד 99). (130) שם בגמרא "אוביר תילתא" (שליש). (131) כלומר, והלא אסמכתא היא, שהרי אינו מחייב אלא במקרה אם יוביר, "וכל האומר אם יהיה או לא יהיה, לא גמר והקנה, שהרי דעתו עדיין סומכת שמה יהיה או שמה לא יהיה" (לשון רבינו בפ"א מהל' מכירה הל' ז). (132) סכום מסוים, שלא על בסיס חישוב ההפסד המשווער. (133) שדעתו סומכת שעדיין לא יהיה, ולא אמר כן אלא להגזים. (134) כפי ההפסד, ולא התחייב עצמו בדבר גוזמא. (135) כלומר, בדין הוא משלם במיטבה שאין זה אסמכתא (ע"פ הגהות מימוניות כאן, וראה בכסף-משנה מכירה שם). (136) היינו יותר מכפי ההפסד. (137) ולא גמר ושיעבד עצמו, ולא אמר כך אלא להגזים (שם קד:). (138) שהתחייב עצמו בכלל המאה דינרין שאמר. אמנם לא שיעבד עצמו לתשלום מאה דינרין, שאין זה אלא אסמכתא, אבל כפי ההפסד המשווער גמו ושיעבד עצמו במסגרת מאה דינרין, והרי זה כדין אם אוביר ולא אעביר אשלם במיטבה (רי"ף שם). גם בהלכה זו המדובר בקבלנות בלבד, שהרי בחכירות מקבל בעל השדה דמי חכירות, בין יעבד את השדה ובין יובירה.

יד. הַמְּקַבֵּל¹³⁹ שָׂדֵה לְזָרְעָה שְׁמִשְׁמִינֵן¹⁴⁰, וְזָרְעָה חֲטִיִּם, וְעֲשֵׂתָה חֲטִיִּים¹⁴¹ שְׁשׁוֹיִן כְּמָה שֶׁהִיא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת מִן הַשְּׁמִשְׁמִינֵן - אֵינּוּ לֹא¹⁴² עָלָיו אֲלֵא תְרַעַמְתָּ¹⁴³. עֲשֵׂתָה פָּחוֹת מִמָּה שֶׁהִיא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת מִן הַשְּׁמִשְׁמִינֵן¹⁴⁴ - מְשַׁלֵּם לוֹ הַמְּקַבֵּל כְּפִי מָה שֶׁהִיא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת מִן הַשְּׁמִשְׁמִינֵן. עֲשֵׂתָה חֲטִיִּים יָתֵר מִמָּה שֶׁהִיא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת מִן הַשְּׁמִשְׁמִינֵן - חוֹלְקִין לָפִי הַתְּנָאִי שְׁבִינֵיהֶן, אֵף עַל פִּי שְׁמִשְׁתַּפֵּר בְּעַל הַקְּרָקַע¹⁴⁵.

(139) שם קד: (140) שהם יקרים מן החיטים, אבל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דעתם שהם אינם נשכרים אלא בארבעה, וכיון שלא גילו דעתם - אנו אומרים, שהסכימו לעבודה כפי דעת השוכר. ולפיכך, אף שהשליח שכרם בארבעה - אין להם אלא שלשה, מאחר ששמעו מן השליח "שכרם על בעל הבית" היה עליהם לגלות דעתם לבעל הבית ולא לסמוך על קציצת השליח (רי"ף שם, סמ"ע ס"י שלב ס"ק ג). (22) שאלמלא שכרם בארבעה, היו טורחים ומשכירים עצמם לאחרים בארבעה, שהרי יש במקום ששוכרים בארבעה (גמרא שם). (23) שבעל הבית נותן להם שלשה כמנהג המדינה (עיין ש"ך שם ס"ק ח). (24) שאינה ניתנת להערכה, כגון שעבודתם היתה בחפירת חריץ סביבות השדה ונתמלא מים (גמרא שם). (25) כלומר, מלאכתם ניכרת שהיא שוה ארבעה. (26) לא-שנא אמר שכרם עלי או שכרם על בעל הבית ('טור' שם). (27) לעבוד במחיר זול. (28) אומרים לשליח - הואיל ובעל הבית הרשה אותך לשכור בארבעה, היה עליך להיות טוב ולשכור בארבעה, ולא להפחית מדמי השכירות ולמנוע מאתנו טובה, וכמו שהכתוב אומר (משלי ג, כז): אל תמנע טוב מבעליו (ע"פ בבא-קמא פא:). (29) כלומר, מה שאמרו "הרינו כמה שאמר בעל הבית" אינו ניתן להתפרש שהם מסכימים למה שאמר בעל הבית, ואפילו אמר לשכור בשלושה ואין להם אלא שלושה, שאין זה מתקבל על הדעת, שבזמן שהשליח מציע להם ארבעה - יסכימו הם לשלושה, אלא התכוונו לומר שמה אמר בעל הבית לשוכרם ביותר מארבעה. (30) כיון שאין לפרש דבריהם כהסכמה לסכום השכר שאמר בעל הבית, הרי דינם כדין אמר בעל הבית בשלשה והלך השליח ושכרם בארבעה, ולא אמרו: הרינו כמו שאמר בעל הבית, ואמר להם השליח שכרם על בעל הבית (מגיד-משנה). (31) כשמלאכתם ניכרת. (32) שאין מלאכתם ניכרת. (33) גמרא ורי"ף שם. והוא-הדין אם השער באותו מקום מקובל שהוא ארבעה - נותן להם ארבעה כמנהג המדינה. וכן אם אמר להם השליח שכרם עלי - השליח נותן להם ארבעה, אף שהשער הוא שלושה, כמו שנתבאר למעלה (מגיד-משנה). (34) דין זה בעיא שלא נפשטה בגמרא (שם), והשיקול הוא: אם יש לראות בדבריהם הסכמה לסכום שאמר להם השליח, ואין דעתם בדבריהם אלא הבעת אימון, והתכוונו לומר לשליח אנו מאמינים לך שכן אמר בעל הבית ואין להם אלא שלשה, אפילו עבודתם שוה ארבעה, כמו אם לא אמרו הרינו וכו', שהרי הביעו הסכמתם לעבוד כפי ששמעו מן השליח; והשיקול הנגדי אומר, שיש לראות בדבריהם הבעת אימון בדברי השליח, ואינם מאמינים לו שכן אמר בעל הבית, ולכן אמרו לו: "הרינו כמו שאמר בעל הבית", כלומר ולא כפי שאתה אומר, ולכן נוטלים ארבעה כמו שאמר בעל הבית. ומפני שהבעיה לא נפשטה - פסק רבינו שאין להם אלא שלשה - כדין כל ספק בממון שאין מוציאים מיד המוחזק (רי"ף שם).

ד. **השוכר את הפועלים**³⁵, **והטעו**³⁶ **את בעל הבית או בעל הבית הטעה אותם**³⁷ - אין להם זה על זה אלא תרעמת³⁸. במה דברים אמורים?³⁹ בשלא הלכו⁴⁰; אבל הלכו⁴¹ החמרין ולא מצאו תבואה⁴²,

שלושה (כפירוש רבינו חננאל, מובא ב'שיטה מקובצת' שם, וכן פירש ה'טור' סימן שלא בשם הרמ"ה).

ג. **אמר לשלוחו**¹³: **צא ושכר לי פועלים בשלשה**¹⁴, **והלך ושכרן בארבעה**¹⁵: **אם אמר להם השליח: שכרם עלי - נותן להם ארבעה**¹⁶, **ונוטל מבעל הבית שלשה**¹⁷, **ומפסיד אחד מפסידו**¹⁸. **אמר להם: שכרם על בעל הבית**¹⁹ - **נותן להם בעל הבית כמנהג המדינה**²⁰. **היה במדינה מי שגשפר בשלשה ומי שגשפר בארבעה - אינו נותן להם אלא שלשה**²¹, **ויש להם תרעמת על השליח**²². **במה דברים אמורים?**²³ **בשאין מלאכתן נפרת; אבל היתה מלאכתן נפרת**²⁴ **והרי היא שוה ארבעה - נותן להם בעל הבית ארבעה; שאלו לא אמר להם שלוחו ארבעה, לא טרחו ועשו שוה ארבעה. אמר לו בעל הבית: שכר לי בארבעה, והלך השליח ושכר בשלשה, אף על פי שהרי מלאכתן שוה ארבעה**²⁵ - **אין להם אלא שלשה**²⁶, **שהרי קבלו על עצמן**²⁷, **ויש להם תרעמת על השליח**²⁸. **אמר לו בעל הבית בשלשה, והלך השליח ואמר להם בארבעה, ואמרו: הרינו כמה שאמר בעל הבית - אין דעתן אלא שיתן בעל הבית יתר על ארבעה**²⁹. **לפיכך**³⁰ **שמין מה שפעשו: אם שוה ארבעה - נוטלין ארבעה**³¹ **מבעל הבית; ואם אינו ידוע**³² **או אינו שוה - אין להם אלא שלשה**³³. **אמר לו בעל הבית בארבעה, והלך השליח ואמר להם בשלשה, ואמרו לו: כמה שאמר בעל הבית, אף על פי שמלאכתן שוה ארבעה - אין להם אלא שלשה, שהרי שמעו שלשה וקבלו עליהם**³⁴.

(13) שם עו: (14) בשלשה דינרים לכל פועל ופועל. ובכת"י התימנים: בשלשה שלשה, וכן הוא ברי"ף שם. (15) ברי"ף ובכת"י תימן: בארבעה ארבעה. ושער הפועלים הנהוג הוא שלושה. (16) כפי מה שקצב עמהם, וקיבל על עצמו אחריות השכירות. (17) כפי מה שהתנה עמו. (18) אמנם, אם שער הפועלים באותו מקום קבוע בארבעה - נוטל מבעל הבית ארבעה כפי מה שהתנה, כדין השוכר את הפועל והראה בשל חבירו, שמבואר להלן הל' ט שנוטל מחבירו כפי מה שנהנה ('שיטה מקובצת' שם בשם הרמ"ך, וכן כתב הרמ"א ס"י שלב בשם 'ויש אומרים', ועיין סמ"ע וש"ך שם ס"ק ב. (19) היינו, שהודיעם שהוא שליח ושאין אחריות השכר עליו (שטמ"ק שם). (20) ואם שער הפועלים הוא בשלושה, נותן להם שלושה. ואם בארבעה - ארבעה. מאחר ששינה השליח ושכרם בארבעה למרות שבעל הבית אמר בשלושה, בטלה שליחותו ואין בקציצתו ממש, ולפיכך אנו דנים מקרה זה כאילו השכירות נעשית סתם בלא קציצת שכר, ששכרם כפי מנהג המדינה (רי"ף שם). (21) שבמקום שאין שער קבוע - דעת השוכר בלא קציצת מן הסתם על השער הנמוך, ועל הפועלים לגלות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(35 שם: 36) הוליתו שולל את בעל הבית. כלומר, חזרו בהם ולא באו לעבודה. (37) ואינו מוסר להם עבודה. (38) לפועלים תרעומת, מפני שעליהם לטרוח ולמצוא מעביד אחר, ובעל הבית - למצוא פועלים, אבל תביעת ממון אין כאן, כיון שעדיין לא התחילו במלאכה - הרי זה דברים בלבד (ע"פ רש"י שם). (39) שאין לפועלים על בעל הבית החזור בו אלא תרעומת. (40) שאין כאן אלא דברים. (41) הפועלים למקום המלאכה, הרי זה כהתחלת המלאכה, ואין בעל הבית יכול לחזור בו, שכשם שכירות דברים נקנית במשיכתם ואינם יכולים לחזור בהם (כמבואר למעלה פ"ב הל' ח) - כך שכירות פועלים נקנית בהתחלת המלאכה. (42) כגון, ששכר חמרים להביא תבואתו ממקום מסוים, והלכו למקום התבואה ולא מצאו. (43) שכר פועלים לעדור שדה, והלכו ומצאו השדה שהיא לחה ממי גשמים ואינה ראויה לעידור. (44) ואינה צריכה עוד להשקיה. (45) היינו שדהו או המקום שנמצאה שם תבואתו. (46) שהלכו למחרת ולא היה להם מה לעשות. (47) לא תביעת ממון, ואפילו לא תרעומת. (48) כלומר יש לדנוג כאנוס, שהרי ביקר מלאכתו מבערב, ומאין לו לדעת שבן-לילה יתהווה במלאכתו מצב שלא יצטרך מחר לפועלים. (49) מלאכתו מבערב, ושכר פועלים אף שלא בחן אם צריך הוא לפועלים, נראה שעל דעת הספק - היינו אפילו שלא יהיה להם מה לעשות - שוכרם. (50) בעד כל היום, שהליכתם כהתחלת מלאכה היא, ואינו יכול לחזור בו (כמו שביארנו למעלה הערה מ). [רבינו מפרש מה שאמרו בגמרא שם "הא דסיירא לארעא מדאורתא, הא דלא סיירא לארעא מדאורתא": כאן שביקר בעל הבית מלאכתו, כאן שלא ביקר, ולא כרש"י שמפרש שעל הפועלים נאמר]. (51) שוכר המלא כפי שהתנה עמם בשעת השכירות, ומנכים ממנו את הסכום שהאדם מוכן לפחות משכרו ולישב בטל, מאשר לעשות במלאכה וליטול השכר הקצוב. וכתב בעל 'הלכות גדולות' (בבא מציעא שם) ששיעור ההפרש הוא חצי השכר (וכן הביא ה'טורי זהב' בס"י שלג ס"ק א מקובץ ישן, שכן נמצא בתשובת רש"י, וכן הביא הר"ח או"ז בשם רבינו חננאל). (52) שכר החמר הנוהג בחמורים כשהם טעונים. (53) פועל היגע במלאכה. (54) חוזר על הדין האמור למעלה, שהפועלים שחזרו בהם אין לבעל הבית עליהם אלא תרעומת, ואומר רבינו בד"א שאין ביניהם דין. (55) שאין כאן אלא דברים. (56) הזכות בידו לחזור בו. (57) שם י. כלומר, אין אדם מישראל רשאי למכור גופו להיות כעבד ממש לישראל אחר, שהוא עבדו של הקדוש-ברוך-הוא כמו זה הנמכר לו, לפיכך הפועל חוזר בו אפילו בחצי היום, שלא תהא שכירות פועל מכירה לזמן כמו שאר שכירות (ראה למעלה פ"ז הל' א) עד שלא יהיה באפשרותו לחזור בו, כעבד שהוא מכור לאדוניו ואינו שולט בגוף שלו. ברם, דין יש ביניהם וכמו שמבאר רבינו והולך. (58) שם עז. ובריי"ף שם, אם שכרו בשמונה דינרים ועבד חצי היום וחזר בו, ובמשך היום עלה שער הפועלים ואין בעל הבית מוצא מי שיגמור מלאכתו אלא בששה - אין שמין כפי מה שעתיד להיעשות, היינו שבעל הבית ינכה מהשכר המלא ששה דינרים, כפי מה

פועלים ומצאו שדה פשהיא לחה⁴³, או ששכר להשקות השדה ומצאוה שנתמלאה מים⁴⁴: אם בקר בעל הבית מלאכתו⁴⁵ מבערב ומצא שצריכה פועלים - אין לפועלים⁴⁶ כלום⁴⁷; מה בידו לעשות⁴⁸? ואם לא בקר⁴⁹ - נותן להם שכר⁵⁰ פפועל בטל⁵¹; שאינו דומה הבא טעון⁵² לבא ריקן, ועושה מלאכה⁵³ לבטל. במה דברים אמורים⁵⁴? בשלא התחילו במלאכה⁵⁵; אבל אם התחיל הפועל במלאכה וחזר בו, אפלו בחצי היום⁵⁶ - חוזר; שאומר: כי לי בני ישראל עבדים - ולא עבדים לעבדים⁵⁷. וכיצד דין הפועל שחזר בו אחר שהתחיל? שמין לו מה שעשה ונוטל⁵⁸. ואם קבלן הוא⁵⁹ - שמין לו מה שעתיד לעשות. בין שהחזירו בעת ששכרן⁶⁰ בין לא החזירו, בין שהחזילה מלאכה אחר כן⁶¹ בין לא החזילה - שמין לו מה שעתיד לעשות⁶². כיצד? קבל ממנו קמה⁶³ לקצר בשתי סלעים⁶⁴, קצר חציה והניח חציה; בגד לארג בשתי סלעים, ארג חציו והניח חציו - שמין לו מה שעתיד לעשות: אם היה שוה⁶⁵ ששה דינרין⁶⁶ - נותן לו שקל⁶⁷, או יגמרו את מלאכתן⁶⁸; ואם היה הנשאר יפה שני דינרין⁶⁹ - אינו נותן להם אלא סלע⁷⁰, שהרי לא עשו אלא חצי מלאכה⁷¹. במה דברים אמורים⁷²? בדבר שאינו אבוד⁷³; אבל בדבר האבוד⁷⁴, כגון פשתנו להעלות מן המשרה⁷⁵, או ששכר חמור להביא חלילין למת⁷⁶ או לכלה⁷⁷, וכיוצא בהן - אחד פועל ואחד קבלן אינו יכול לחזר בו, אלא אם כן נאנס, כגון שחלה⁷⁸ או שמע שמת לו מת⁷⁹. ואם לא נאנס וחזר בו - שוכר עליהן⁸⁰ או מטען. כיצד מטען? אומר להם: סלע קצאתי לכם, בואו וטלו שתים! עד שיגמרו מלאכתן, ולא יתן להם⁸¹ אלא מה שפסק תחלה. ואפלו נתן להם השתים - מחזיר⁸² מהן התוספת. כיצד שוכר עליהן? שוכר פועלים אחרים, וגומרים מלאכתן שלא תאבד, וכל שיוסיף לאלו הפועלים האחרים על מה שפסק לראשונים נוטל מן הראשונים. עד כמה⁸³? עד כדי שכרן של ראשונים⁸⁴. ואם היה להם ממון⁸⁵ תחת ידו - שוכר⁸⁶ להשלים המלאכה עד ארבעים וחמשים וזו בקל יום לכל פועל⁸⁷, אף על פי ששכר הפועל⁸⁸ שלשה או ארבעה⁸⁹. במה דברים אמורים⁹⁰? שאין שם פועלים לשכר בשכרן⁹¹ להשלים המלאכה; אבל יש פועלים לשכר בשכרן, ואמרו לו: צא ושכר מאלו להשלים מלאכתך ולא תאבד - בין שוכר⁹² בין קבלן, אין לו עליהן אלא תרעמת⁹³, ושמין לשוכר מה שעשה, ולקבלן מה שעתיד לעשות⁹⁴.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הפועלים - לשלם מכיסם ההפרשים, וכמו שמבאר רבינו בסמוך. (81) אחר שגמרו מלאכתם. (82) חוזר ומוציא. (83) מוסיף בשכר הפועלים האחרים על חשבון הראשונים. (84) שם עז. היינו, פי שנים מהשכר שפסק לראשונים, כגון שכרם בסלע שוכר בשתים, ועליהם לשלם ('טור' סי' שלג, וכן מוכח מהתוספתא שם פ"ז, ועיין 'בית יוסף' ולחם-משנה). (85) פקדון (עיין ש"ך שם ס"ק לג). (86) בעל-הבית מהממון שלהם שברשותו. (87) כלומר, לפועל אחד בעד עבודת יום אחד. (88) שער הפועל הוא בדרך כלל. (89) שם. (90) ששוכר עליהם או מטען. (91) כפי השכר שפסק עם הראשונים. (92) שכיר יום, פועל. (93) שם עז: (94) כדין חזרה בדבר שאינו אבוד.

ה. הַשׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל⁹⁵, וְנֶאֱחָז לְעִבּוּדַת הַמֶּלֶךְ⁹⁶ - לֹא יֵאמַר לוֹ: הֲרֵינִי לְפָנֶיךָ⁹⁷, אֲלֵא נֹתֵן לוֹ שְׂכָר מֵהַשְּׂעֻדָּה⁹⁸.

(95) תוספתא שם פ"ז ה"ה. (96) ואפילו בדרך הליכתו (ראה למעלה פ"ה הל' א). (97) כלומר, הרי שלך לפניך, שמולך גרם שנלקחתי לעבודת המלך, ועליך לישא בהפסד, ותן לי שכרי בעד כל היום, כדין שוכר בהמה ונלקחה בדרך הליכתה. (98) שאין שכירות הפועל כשכירת הבהמה, שהבהמה נקנית לשוכר כמכר, ולכן כדין אומר לו הרי שלך לפניך, שהרי היא כשלו בזמן שהיא שכורה לו ומזלו גרם לכך. אבל הפועל, שאין שכירותו כמכר (כמו שנתבאר למעלה בהל' ד), והרי הוא ברשות עצמו - יש לייחס ההפסד למזלו של הפועל ('מרכבת המשנה', ועיין 'מחנה אפרים' הלכות שכירות סי' ה).

ו. הַשׁוֹכֵר⁹⁹ אֶת הַפּוֹעֵל לְהַשְׁקוֹת אֶת הַשְּׂדֵה מִזֶּה הַנְּהָר, וּפָסַק הַנְּהָר בַּחֲצֵי הַיּוֹם: אִם אֵין דְּרָכּוֹ לְהַפְסִיק - אֵין לָהֶן אֲלֵא שְׂכָר מֵהַשְּׂעֻדוֹ; וְכֵן אִם דְּרָכּוֹ שְׂפִסְפִיקוּ אוֹתוֹ בְּגֵי הָעִיר, וְהַפְסִיקוּהוּ בַּחֲצֵי הַיּוֹם - אֵין לָהֶן אֲלֵא שְׂכָר מֵהַשְּׂעֻדוֹ, שְׁהָרִי יָדְעוּ הַפּוֹעֲלִים דְּרָכּוֹ שֶׁל נְהָר; וְאִם דְּרָכּוֹ לְהַפְסִיק מֵאֲלֵיו - נֹתֵן לָהֶם שְׂכָר כָּל הַיּוֹם, מִפְּנֵי שְׁהָרִי לוֹ לְהוֹדִיעֵם. שְׂכָרָן לְהַשְׁקוֹת הַשְּׂדֵה, וּבֵא הַמְטָר¹⁰⁰ וְהַשְּׂקָה - אֵין לָהֶן אֲלֵא מֵהַשְּׂעֻדוֹ¹⁰¹. בֵּא הַנְּהָר¹⁰² וְהַשְּׂקָה - נֹתֵן לָהֶן כָּל שְׂכָרָן¹⁰³; מִן הַשְּׂמִים נִסְתַּיְעוּ¹⁰⁴. בְּמֵה דְבָרִים אֲמֹרִים¹⁰⁵? בְּפוֹעֵל; אֲכָל מִי שְׂפָסַק עִם אֲרִיסוֹ¹⁰⁶, שְׂאִם יִשְׁקָה שְׂדֵה זוֹ אַרְבַּע פְּעֻמִּים בַּיּוֹם¹⁰⁷ - יִטַּל חֲצֵי הַפְּרוֹת¹⁰⁸, וְכָל הָאֲרִיסִין¹⁰⁹ שֶׁהֵן מִשְׁקִין שְׂתֵי פְעֻמִּים אֵינָן נוֹטְלִין אֲלֵא רְבִיעַ הַפְּרוֹת, וּבֵא הַמְטָר וְלֹא הַצְּרֵף לְדָלוֹת וְלְהַשְׁקוֹת - נוֹטַל חֲצֵי הַפְּרוֹת כְּמוֹ שְׂפָסַק עִמּוֹ¹¹⁰; שְׁהָאֲרִיס כְּשֶׁתָּף, וְאֵינוֹ כְּפוֹעֵל¹¹¹.

(99) שם עז. הלכה זו, כפי שהיא מנוסחת בספרים הנדפסים, לא נמצא לה פירוש מניח את הדעת (ראה ראב"ד, מגדל-עוז ומגיד-משנה), אולם בכת"י תימן היא מנוסחת כלקמן: "השוכר את הפועלים להשקות את השדה מזה הנהר, ופסק

שיוציא כדי לגמור מלאכתו, אלא נותן לו ארבעה דינרים כפי מה שעשה, שיד הפועל על העליונה מכיון שבזכות הוא חוזר (ראה בסמ"ע סי' שלג ס"ק טז, וש"ך שם ס"ק יט שחלוקים הם בדעת ה'טור' באם הוול שכר הפועלים, כגון ששכרם בשמונה והוול שכר הפועלים ועמד על ארבעה, שלדעת הסמ"ע שמין מה שעתיד להיעשות, היינו שבעל הבית מנכה משכר הפועל שני דינרים כפי מה שצריך להשלמת המלאכה ונותן לפועל ששה דינרים, ולדעת הש"ך גם בהוול שמין מה שעשה ואין לו לפועל אלא ארבעה כפי שהותנו. ועי' 'קצות החושן' שם). (59) הפועל שחזר בו, היינו שלא נשכר לזמן ידוע, אלא שקיבל על עצמו לעבוד עבודה מסויימת בשכר קבוע מראש. קבלנות כזו, אין בה משום עבדות, שהרי אין גופו מושכר. (60) שהיה שער הפועלים בשעת השכירות זול, ובמשך היום עלה השער. (61) אחר ששכרם. (62) מנכים משכרו הקצוב את הסכום שתעלה השלמת המלאכה. (63) תבואה שהבשילה, והיא עומדת לפני קצירה. (64) שהם שמונה דינרים. (65) החצי שלא גמרו. (66) שהוקרה המלאכה. (67) שהוא שני דינרים, שבעל הבית מעכב בידו שקל מהשכר שמגיע לקבלן בעד מה שעשה, כפי מה שצריך להוסיף כדי לגמור מלאכתו. והוא-הדין אם הנשאר שוה שמונה - אינו נותן להם כלום, שיד הקבלן על התחנתה מפני שחזר בו שלא כדין. ואעפ"כ אם נתייקרה הרבה, וחציה שוה יותר ממה שקצץ - אין הקבלן משלם מכיסו ('טור' סימן שלג). (68) ויטלו שני סלעים (שם, וראה בגמרא שם מה שלמדו מזה). (69) שהוולה המלאכה. (70) כלומר, אין הקבלן יכול לטעון: קח אדם אחר במקומי לגמור המלאכה, ותן לי שכרי כפי התנאי בניכוי מה שיטול זה, אלא בעל-הבית נותן לו סלע כפי מה שעשה. (71) בגמרות שבידינו, הגירסא: "ואם סלע נותן להם סלע". והגרא מגיה "ואם שקל נותן להם סלע", והוא בהתאם לדעת רבינו. והראב"ד בהשגותיו, כתב: "א"א אלא סלע יפה שני דינרים", ומפרש הש"ך (שם ס"ק כב) כוונתו, שאין להם אלא שקל, ששמין להם מה שעתיד להעשות, היינו משלמים להם בעד חצי העבודה שעשו, כפי הערך ששווה עשיית החצי הנשאר. והש"ך שם מביא ראייה לשיטה זו מתוספתא, ומוסיף שאפשר שגם דעת רבינו כן הוא. (72) שם, שלפועל שמין מה שעשה, ולקבלן - מה שעתיד לעשות. ואינו משלם מכיסו אם נתייקרה הרבה, ושכר בעל הבית פועלים אחרים בשעת היוקר. (73) שאין המלאכה נפסדת בגלל חזרת הפועלים, ואפשר לעשותה גם בזמן מאוחר יותר, ולכן ימתין עד שימצא פועלים אחרים בשכר שפסק לראשונים, ולא ישכור עתה ביוקר. (74) שאין עשיית המלאכה ניתנת לדיחוי. (75) מקום ששווין בו את הפשתן, ואם לא יעלהו תפסד. (76) לקונן. (77) לשמח חתן וכלה. ודבר האבוד הוא, שעתה זמנו לעשות ואינו נותן לדחותו (ע"פ 'תוספות' שם עה:). (78) הוא או אשתו ובניו (רמ"א בחושן-משפט סי' שלג סעיף ה בשם 'תרומת הדשן'). (79) בכל המקרים האלה יכולים לחזור בהם, ושמים להם - בין לשכיר בין לקבלן - כפי מה שעשו (שם עז: וברש"י שם). (80) על חשבונם, כלומר, שוכר פועלים אחרים, ועליהם - על

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חמורה - דוקא בשאמר להם בפירוש, בשעה ששכרם, שלמלאכה זו הוא שוכרם. אבל שכרם סתם, אע"פ שמסר להם בתחילה עבודה קלה, חוזר ונותן להם עבודה קשה, שהרי אם רצה היה מוסר להם בתחילה מלאכה קשה (למעלה פ"ה הל' ד, משתמש רבינו בסברא כעין זו לענין שכירות בתים - משנה למלך). (117) כלומר, ואינו מעדיף ישיבה בטלה ולהרויח פחות על היגיעה במלאכה. (118) שם, מימרא של רבא.

ח. הַשׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל¹¹⁹ לְהֵבִיא לֹא שְׁלִיחוֹת¹²⁰ מִמְּקוֹם לְמְקוֹם, וְהֵלֵךְ וְלֹא מֵצֵא שֵׁם מִה יְבִיא - נוֹתֵן לֹא שְׂכָרוֹ מְשָׁלֵם¹²¹. שְׂכָרוֹ לְהֵבִיא קְנִים לְכֹרֶם, וְהֵלֵךְ וְלֹא מֵצֵא וְלֹא הֵבִיא - נוֹתֵן לֹא שְׂכָרוֹ מְשָׁלֵם. שְׂכָרוֹ לְהֵבִיא פְּרוֹב וְדוֹרְמִסְקִינִין¹²² לְחוֹלָה, וְהֵלֵךְ וּמֵצֵא שְׁמֵת אוֹ הֶבְרִיא - לֹא יֹאמֵר לוֹ: טַל מִה שֶׁהֵבֵאתָ בְּשִׂכְרְךָ, אֲלֵא נוֹתֵן לוֹ כֹּל שְׂכָרוֹ¹²³. וְכֵן כֹּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(119) תוספתא שם. (120) לבצע דבר-מה בתור שליח. (121) כמו שפסק עמו, שהרי עשה שליחותו - הלך וחזר - וזה שלא מצא מה שיביא, פשיעת בעל הבית הוא, שהיה לו להוודע מקודם אם יהיה ביד השליח לבצע מה שהוטל עליו. ואין זה דומה לשכר חמרים להביא תבואה ולא מצאו שמנכים משכרם כפועל בטל (למעלה ה"ד), מפני שהחמרים נשכרו לכל היום לעבודה רבה, ואם לא מצאו תבואה - לא עשו מלאכתם ויושבים בטל, אבל כאן השלים השליח את כל מה שקיבל עליו, שהרי הלך וחזר, ולפיכך אין מנכים משכרו כלום. ומזה יוצא, שאם קיבל השליח עליו להביא דבר כבד, נותן לו כפועל בטל, שאינו דומה שכר הבא טעון לבא ריקן, כמו שנתבאר למעלה שם (מגיד-משנה, וראה ראב"ד). (122) זיפיים המובאים מדמשק (ראה 'ערוך' ערך דורמסקינין). (123) שהרי ביצע השליחות שהוטלה עליו, ואין על השליח להפסיד מחמת המצב שהתהווה בינתיים שאין עוד צורך בפירות שהביא (בבא-קמא קט"ז:).

ט. הַשׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל¹²⁴ לְעִשׂוֹת עֲמוֹ בְּשָׂלוֹ, וְהֵרָאָהוּ בְּשָׁל חֲבָרוֹ - נוֹתֵן כֹּל שְׂכָרוֹ¹²⁵, וְחוֹזֵר וְלוֹקַח מִחֲבָרוֹ מִה שֶׁנִּהְיָ בְּזוֹ הַמְּלָאכָה¹²⁶.

(124) בבא-מציעא עו. (125) כפי מה שפסק עמו. (126) שאם יש פועלים שנשכרין בשלושה, והוא פסק עמהם בארבעה - נוטל מחבירו שלושה, כמבואר בהל' ג גבי שליח ששינה.

י. הַשׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל¹²⁷ לְעִשׂוֹת עֲמוֹ בְּתֵבֶן וְקָשׁ¹²⁸ וְכִיּוּצָא בְּהֵן, וְאָמַר לוֹ: טַל מִה שֶׁעָשִׂיתָ בְּשִׂכְרְךָ¹²⁹ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ¹³⁰. וְאִם מְשַׁקְּבֵל עֲלָיו¹³¹ אָמַר לוֹ¹³²: הֵילֵךְ שְׂכָרְךָ¹³³ וְאִנִּי אֶטַל אֶת שְׁלִי - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ.

(127) שם קיח. (128) ללקט התבן והקש שבשדה. (129) במקום שכרך. (130) אע"פ שהם שווים כשכרו,

הנהר - אין להם אלא מה שעשו, שהרי ידעו דרכו של נהר זה, ואם דרכו להפסק מאליו והפועלים גרים (גימל צרויה) נותן להם שכר כל היום, מפני שהיה לו להודיעם. נוסחא זו מתאימה לדברי הגמרא שם, ופירושה: בבבא ראשונה המדובר בפועלים הדירים במקום הנהר ויודעים שדרכו להיפסק (לפעמים הוא מתייבש), ועל דעת כן נכנסו לעבודה וקיבלו עליהם סכנת ההפסק אם יפסק, ומשום כך אין להם אלא מה שעשו. ואם הפועלים גרים, פירוש, אינם תושבי המקום ואינם מכירים דרכו של הנהר - על בעל-הבית לשלם להם כל שכרם, מפני שמחובתו להודיע להם שהנהר עלול להיפסק. ובמגיד-משנה מבואר, שמשלם להם כפועל בטל (ראה למעלה ה"ד). (100) במשך היום, ואינו צריך עוד להשקיייה מן הנהר. (101) מכיון שגם הפועלים יודעים שמטר עלול לבוא, והשדה לא תצטרך להשקיייה, ולא התנו בפירוש שבעל-הבית יתן להם שכרם גם במקרה שכזה - הפסידו (שם מימרא דרבא "אתא מיטרא - פסידא דפועלים"). 'תוספות' ורא"ש גורסים בגמרא: "אתא מיטרא בלייא", אולם רבינו אינו גורס "בלייא". (102) מימרא של רבא, שם. עלה הנהר ונתקרב אל השדה ואין צורך אלא בעבודה מועטת, שיפתחו ראשי התלמים ויכנסו המים מאליהם וישקו השדה. (103) כיון שסוף-סוף עשו מלאכה, אע"פ שהיא קלה. (104) להקל עליהם את המלאכה. ואם עלה הנהר עד שאין צריך אפילו לעבודה מועטת - דינם כדין בא מטר (מגיד-משנה בשם הרשב"א, והוא מסיים: "ואפשר שזו היא כוונת רבינו, במה שכתב מן השמים נסתייעו"). (105) שאם בא המטר - הפסד הפועל הוא. (106) מקבל עבודת השדה בשכר חלק הפירות שתוציא. (107) בכל יום. (108) שתוציא השדה. (109) שבאותו מקום. (110) גיטין עד: כרבה. (111) שאינו אלא שכיר יום, ולא שכרו בעל הבית אלא להשקיית השדה, וכיון שבא המטר - אין לו אלא מה שעשה, שהרי לא השקה לאחר כן, אבל האריס שעושה כל המלאכות שבשדה ויש לו חלק בקרקע למה שתוציא השדה, הרי הוא כשותף לבעל השדה למה שתוציא השדה, בין אם עבד הרבה או מעט, וכמו שאר האריסים המשקים שתי פעמים ונוטלין רבע מהפירות אפילו בא המטר, ולא היו צריכים להשקות אלא פעם אחת (רי"ף שם, וע"פ 'תוספות' שם ד"ה רבה).

ז. הַשׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל¹¹² לְעִשׂוֹת מְלָאכָה¹¹³ כֹּל הַיּוֹם, וְשָׁלְמָה הַמְּלָאכָה בְּחֵצֵי הַיּוֹם: אִם יֵשׁ לוֹ מְלָאכָה אַחֲרַת כְּמוֹתָהּ אוֹ קֵלָה מִמֶּנָּה - עוֹשֶׂה שְׂאָר הַיּוֹם¹¹⁴; וְאִם אֵין לוֹ מִה יַעֲשֶׂה¹¹⁵ - נוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ כְּפּוֹעֵל בְּטָל¹¹⁶. וְאִם הָיָה מִן הַחוּפְּרִים אוֹ עוֹבְדֵי אֲדָמָה וְכִיּוּצָא בְּהֵן, שֶׁדְּרָכּוֹ לְטָרֵחַ הַרְבֵּה, וְאִם לֹא יַעֲשֶׂה בְּמְלָאכָה יַחֲלָה¹¹⁷ - נוֹתֵן לוֹ כֹּל שְׂכָרוֹ¹¹⁸.

(112) בבא-מציעא עז. (113) מסויימת, כגון שכרו לנכש שדהו. (114) שבעל-הבית רשאי לשנותו למלאכה קלה ולא למלאכה חמורה (תוספתא שם פ"ז). (115) או שאין לו אלא עבודה קשה ממנה, כגון עידור. (116) וכתב הרשב"א, שדין זה שאין בעל-הבית רשאי לשנותו למלאכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בטוחה, שהרי ייתכן, שלא יזדמן לו עני בשעה שהוא עסוק בשמירתה (בבא מציעא שם וברי"ף, על פי תשובת הרא"ש הובאה בטור חושן משפט סוף סימן עב). (4) "ואם היה שווה המשכון כדי דמי החוב אין לאחד על חבירו כלום, ואם החוב יתר על המשכון משלם הלווה הייתרון, ואם דמי המשכון יתרים על החוב נותן המלווה ללווה הייתרון" (לשון השולחן ערוך סימן עב סעיף ב). (5) כדין שומר שכר שנתבאר למעלה פרק א הלכה ב. (6) היינו, אפילו מה שנגד המשכון, ולא כשמואל (שם) האומר, שהמלווה אלף זה וזו וקבל ידית של מגל למשכון: "אבד קתא דמגלא (ידית המגל שנתן במשכון) - אבדו אלפא זוזי" (מגיד משנה).

ב. כָּל הָאוֹמֵר לְחִבְרוֹ: שְׁמֹר לִי וְאֶשְׁמֶר לָךְ - הָרִי זֶה שְׁמִירָה בְּפִעֲלִים.⁸ אָמַר לוֹ: שְׁמֹר לִי הַיּוֹם וְאֶשְׁמֶר לָךְ לְמַחֵר,⁹ הַשְּׂאִילָנִי הַיּוֹם וְאֶנִּי אֶשְׂאִילָךְ לְמַחֵר,¹⁰ שְׁמֹר לִי הַיּוֹם וְאֶשְׂאִילָךְ לְמַחֵר, הַשְּׂאִילָנִי הַיּוֹם וְאֶשְׁמֶר לָךְ לְמַחֵר - בְּלֵן נַעֲשֵׂוּ שׁוֹמְרֵי שְׂכָר זֶה לְזֶה.¹¹

(7) בזמן אחד. (8) שנתבאר בפרק א הלכה ג שהשומר פטור אפילו על פשיעה, שהרי כל אחד ואחד שומר את של חבירו בהתחלת השמירה (שם פא.). (9) אין זה שמירה בבעלים שאין הבעלים עוסקים במלאכתו בהתחלת השמירה. (10) אבל אם אמר השאילני היום ואשאלך היום הרי זה שאלה בבעלים (מגיד משנה. ודעת רש"י שגם במקרה זה אין לו דין שאלה בבעלים). (11) שם, היינו, שאם נגבב אצל השומר או אצל השואל - חייב, שכל אחד משאל או שומר תחת שאלתו או שמירתו של השני וזהו שכרו. ואם נאנס בידי השואל - פטור, שאין זו שמירה בבעלים, כמו שביארנו בדין שמור לי היום ואשמור לך מחר (והאומר השאילני ואשאלך או שמור ואשאלך בזמן אחד, לפי המגיד משנה דעת רבינו שזה שאלה בבעלים ופטור, ולפי הכסף משנה אין הכרע בדברי רבינו, וראה במשנה למלך מה שהקשה על המגיד משנה וראה בש"ך סימן שה סעיף קטן ו שמיישבו).

ג. כָּל הָאֲמָנִי - שׁוֹמְרֵי שְׂכָר הֵן.¹² וְכֵן שְׂאֲמָרוּ: טַל אֶת שְׁלֵף וְהִבָּא מְעוֹת, או שְׂאֲמַר לוֹ הָאֲמָן: גְּמַרְתִּי, וְלֹא לָקַחוּ הַבְּעָלִים אֶת הַפְּלִי - הָאֲמָן שׁוֹמֵר חֲנָם.¹³ אֲבָל אִם אָמַר הָאֲמָן: הִבָּא מְעוֹת וְטַל אֶת שְׁלֵף¹⁴ - עֲדִין הוּא נוֹשֵׂא שְׂכָר בְּשִׁהֵיה.¹⁵

(12) אף על גב שאינו נוטל שכר שמירה לפי שהוא נהנה במה שהכלי בשמירתו שעל ידו הוא מקבל שכר אומנתו ודומה לשוכר שנתבאר בפרק א הלכה א שדינו כשומר שכר לפי שהוא נהנה משתמש בו לצורכו (שם פא: על פי המשנה למלך כאן וש"ך סימן שו סעיף קטן א). (13) לפי שנגמרה מלאכתו ואינו משתכר עוד על ידה, והרי הוא כשאר שומר שכר, שאחר שנגמר זמן שמירתו חייב כשומר חנם בלבד (נתיבות המשפט שם סעיף קטן ב, על פי שולחן ערוך סימן שמג סעיף ב). (14) שהקדים נתינת המעות

שהפועל נוטל שכרו במזומנים "שעל דעת כן נשכר, ואל שכרו הוא נושא נפשו" (מגיד-משנה). (131) הפועל ליטול התכן והקש בשכרו. (132) כלומר, חזר בו בעל הבית ואמר לו. (133) קח שכרך במזומנים.

יא. מְצִיאַת הַפּוֹעֵל - לְעֶצְמָהּ,¹³⁴ אָף עַל פִּי שְׂאֲמָר לוֹ: עֲשֵׂה עִמִּי מְלָאכָה הַיּוֹם,¹³⁵ וְאִין צְרִיף לֹמַר אִם אָמַר לוֹ: עֲדַר עִמִּי הַיּוֹם.¹³⁶ אֲבָל אִם שְׂכָרוֹ לְלַקֵּט מְצִיאוֹת, כְּגוֹן שְׂחָסֵר¹³⁷ הַנְּהָר וּשְׂכָרוֹ לְלַקֵּט הַדְּגָיִם הַנִּמְצָאִין בְּאֵגָם - הָרִי מְצִיאַת לְבַעַל הַבֵּית, וְאֶפְלוּ מְצָא פִּיס מְלֵא דִינְרִין.¹³⁸

(134) כלומר, הפועל זוכה בה לעצמו, ואין אנו אומרים מכיון שנשכר לעבוד בשביל בעל-הבית כל היום, הרי רווח כל מעשה ידיו שייכים לבעל-הבית (שם יב: כרב פפא). (135) ולא פירש לאיזו מלאכה שוכרו, והטעם שלא השכיר עצמו ולא למלאכה בשל בעל-הבית ולא ללקוט מציאות בשל הפקר. - אמנם בעל-הבית מנכה משכרו כפי מה שבטל ממלאכה אחת ההתעסקות במציאה. (136) שלא השכיר עצמו ללקוט מלאכה מסוימת. (137) שנסוג. (138) שהרי השכיר עצמו ללקוט מציאות לבעל הבית בשל הפקר, וכל המציאות בכלל.

~ יום רביעי כ"ח שבט ~

פְּרָק עֶשְׂרִי

(1) יבאר דין מלווה את חבירו על המשכון ונאנס, ודין שמירה בבעלים, ודין אומנים שהם שומרי שכר, ודין נתן לאומנים לתקן וקלקלו, ודין מוליך חיטים לטוחן ועשאן סובים, ודין מראה דינר לשולחני ואמר השולחני שהוא יפה ונמצא רע, ודין טבח או סופר העיר או מלמד תינוקות או הנוטע אילנות בשכר בשביל כל בני העיר שגרמו הפסד מפני שנתעצלו, שמסלקים אותם בלי התראה מוקדמת.

א. הַמְלוֹה אֶת חִבְרוֹ עַל הַמְשָׁפוֹן, בֵּין שֶׁהֲלוֹהוּ מְעוֹת בֵּין שֶׁהֲלוֹהוּ פְּרוֹת,² בֵּין שֶׁמְשָׁפְנוּ בְּשַׁעַת הַלְוָאתוֹ בֵּין שֶׁמְשָׁפְנוּ אַחַר שֶׁהֲלוֹהוּ - הָרִי זֶה שׁוֹמֵר שְׂכָר.³ לְפִיקָף, אִם אָבַד הַמְשָׁפוֹן או נִגְנַב - חַיֵּב בְּדָמָיו. וְאִם נֶאֱנַס הַמְשָׁפוֹן, כְּגוֹן שֶׁנִּלְקַח בְּלִסְטִים מְזִין וְכִיּוֹצֵא בּוֹ מִשְׂאָר אֲנָסִין - יֵשְׁבַע שְׁנָאֲנָס,⁵ וְיִשְׁלַם בַּעַל הַמְשָׁפוֹן אֶת חוּבוֹ עַד פְּרוּטָה אַחְרֹנָה.⁶

(2) כחכמים (בבא מציעא פ:) ולא כרבי יהודה האומר הלווהו מעות שומר חנם, פירות שומר שכר. (3) לפי שהוא נושא שכר, שאם יזדמן לו עני בשעה שהוא עוסק בשמירת המשכון שלא יתקלקל, כגון, שטיחה וניעור (השווה שם כט:) יהא פטור מלתת לו פרוטה כפי הכלל שבידינו "העוסק במצוה פטור מן המצוה" והמלווה ממון לחבירו מצוה הוא עושה, ומחמת הנאה זו דינו כשומר שכר. ומטעם זה דן רב יוסף (בבא קמא נו:) את שומר אבידה כשומר שכר (ועל שם כך קראו בתלמוד (גדרים לג:) "פרוטה דרב יוסף" לכל הנאת שכר דוגמת זו, שאינה הנאה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טַבַּח מִמֶּחָה³⁶, וְשַׁחַט בַּחֲנָם - פֶּטוּר מִלְשָׁלִם³⁷; וְאִינוּ מִמֶּחָה, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא בַּחֲנָם - חַיֵּב לְשָׁלִם³⁸. וְכֵן הַמְרָאָה דִּינָר לְשִׁלְחָנִי³⁹, וְאָמַר לוֹ יִפָּה הוּא⁴⁰, וְנִמְצָא רַע⁴¹: אִם בְּשֹׂכֵר רָאָהוּ - חַיֵּב לְשָׁלִם, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּקִי⁴²; וְאִינוּ צָרִיף לְהַתְלַמֵּד; וְאִם בַּחֲנָם⁴³ רָאָהוּ - פֶּטוּר, וְהוּא⁴⁴ שְׂיִהְיֶה בְּקִי שְׂאִינוּ צָרִיף לְהַתְלַמֵּד; וְאִם אִינוּ בְּקִי - חַיֵּב לְשָׁלִם, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא בַּחֲנָם. וְהוּא שְׂאִימַר לְשִׁלְחָנִי: עֲלִיף אֲנִי סוּמָךְ⁴⁵, אוֹ שְׂהִי הַדְרָכִים מְרִאִין שֶׁהוּא סוּמָךְ עַל רְאִיתוֹ, וְלֹא יִרְאֶה לְאַחֲרִים⁴⁶. טַבַּח שְׁעֵשֶׂה בַּחֲנָם וְנֹפֵל, וְכֵן שִׁלְחָנִי שְׂאִמַר 'פָּה' וְנִמְצָא רַע, וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה - עֲלִיחֵן לְהַבִּיא רְאִיָּה שֶׁהֵן מִמַּחֲסִין; וְאִם לֹא הִבִּיאוּ רְאִיָּה - מְשִׁלְמִין⁴⁷.

(29 שם צט: 30) אדם המקבל חיטים של אחרים לטוחן בשכר, ועליו ללחות (לשרות) החיטים במים לרכך ולכותשם אחר כך במכתשת להסיר קליפתן לפני הטחינה, כדי שיהיה הקמח דק ונקי. (31) כל צרכן, שאם לא לתתן כלל - הרי הוא פושע ממש וכמוזיק בידים (חסדי דוד על התוספתא בבא קמא פרק י הלכה ד). (32) קליפה גסה הנושרת בשעת כתישת החיטים (על פי פירוש רש"י בשבת עו:). ורבינו בפירושו למשנה שם כתב: "סוכין ... והוא הקמח הבינוני; מורסן - היא הקליפה העליונה היוצאת בנפה תחילה". (33) אופה. (34) "נשבר ונופל כשאוחזין בו" (רש"י שם). (35) ואפילו היה מומחה זאת אומרת מאומן במקצוע זה והרי זה כאונס - חייב, שאין זה אונס גמור, שבזהירות מרובה היה מונע את התקלה ואין השומר שכר פטור אלא על אונס גמור, שלא היה בידו למנעו (כמו שנתבאר למעלה בפרק א הלכה ג). (36) שידיו מאומנות לשחיטה (מאירי שם). (37) שהרי זה כאונס והשומר חינם פטור על אונס שכזה (כמו שנתבאר שם) - וכן טחון ונחתום מומחים ועשו בחינם - פטורים (מגיד משנה). (38) שהרי פושע הוא שלא היה לו לשחוט כשאינו מומחה (שם כרבי יוחנן). (39) לחלפן כספים - ושואל על טיבה. (40) וקיבלה מחברו. (41) כגון שפסלתו מלכות. (42) בטיב המטבעות. (43) שם. בגמרא לא הוזכר בראיית המטבעות חילוק בין בשכר בין בחינם, ודעת רבינו שיש להשוות דין השולחני לדין הטבח (מגיד משנה). (44) זה שאמרנו שהאינו בקי חייב. (45) שאם לא הודיעו יכול השולחני לטעון לא ידעתי שעלי אתה סומך. (46) כגון שהיו עומדים לפני גמר עיסקה וגמרו העיסקה בפניו, אינו צריך להודיעו (רי"ף שם על פי עובדא בגמרא שם (צט: ק).) ברבי חייא, ובריש לקיש. (47) שם. עובדא לפני רבי יוחנן בטבח שעשה בחינם - ולמד רבינו שהוא הדין בשולחני (מגיד משנה).

ו. מקום שְׁנֵהגָה⁴⁸ שְׂיִהְיֶה הַנוֹטֵעַ אֵילָנוֹת⁴⁹ נוֹטֵל חֲצִי הַשֶּׁבַח וּבְעַל הַקְרָקֶע חֲצִי, וְנוֹטֵעַ וְהַשְּׂבִיחַ וְנוֹטֵעַ וְהַפְּסִידִי⁵⁰ - מִחֲשִׁבִין לוֹ חֲצִי הַשֶּׁבַח שֵׁישׁ לוֹ, וּמִנְפִין מִמֶּנּוּ מֵהַפְּסִידִי⁵¹, וְנוֹטֵל הַשָּׂרָר. וְאִפְלוּ הַתְּנָה עַל

לנטילת החפץ, גילה דעתו שמעכב החפץ עד שיקבל שכרו. (15) שהרי הוא נהנה במה שהחפץ ברשותו, שהוא תופסו בתור משכון להבטחת שכרו, וזהו שכרו (שם).

ד. נָתַן לְאִמְגִין¹⁶ לְתַקֵּן, וְקָלְקְלוּ - חַיֵּבִין לְשָׁלִם. כִּיצַד? נָתַן לְחֶרֶשׁ¹⁷ שֶׁדָּה תִבָּה וּמִגְדֵּל¹⁸ לְקַבֵּעַ בְּהֵן מִסְמֵר, וְשִׁבְרִין; אוֹ שָׁנְתָן לוֹ אֶת הָעֵצִים לַעֲשׂוֹת מִהֵן שֶׁדָּה תִבָּה וּמִגְדֵּל, וְנִשְׁבְּרוּ אַחַר שְׁנַעֲשׂוּ - מִשָּׁלִם לוֹ דְמֵי שֶׁדָּה תִבָּה וּמִגְדֵּל¹⁹; שְׂאִין הָאֵמֶן קוֹנֶה בְּשִׁבְחַ הַכֶּלִי²⁰. נָתַן צְמֵר לַצִּבֵּעַ, וְהִקְדִּיחְתוּ יוֹרְהוּ²¹ - נוֹתֵן לוֹ דְמֵי צְמֵרוֹ. צִבֵּעוּ כְּעוֹר²², אוֹ נָתַנוּ לוֹ לַצִּבֵּעוּ אָדָם וְצִבֵּעוּ שָׁחַר, שָׁחַר וְצִבֵּעוּ אָדָם, נָתַן עֵצִים לְחֶרֶשׁ לַעֲשׂוֹת מִהֵן כֶּסֶא נֶאֱהָ וְעֵשֶׂה כֶּסֶא רַע אוֹ סִפְסָל²³: אִם הַשִּׁבְחָ יִתֵּר עַל הַהוּצָאָה - נוֹתֵן בְּעַל הַכֶּלִי אֶת הַהוּצָאָה, וְאִם הַהוּצָאָה יִתֵּרָה עַל הַשִּׁבְחָ - נוֹתֵן לוֹ אֶת הַשִּׁבְחָ בְּלִבְדָּה²⁴. אָמַר בְּעַל הַכֶּלִי: אֲיִנִי רוּצָה בְּתַקְנָה זוֹ, אֶלֹא יִתֵּן לִי דְמֵי הַצְמֵר אוֹ דְמֵי הָעֵצִים²⁵ - אִין שׁוּמְעִין לוֹ²⁶. וְכֵן אִם אָמַר הָאֵמֶן: הֵא לָךְ דְמֵי צְמֵרָךְ אוֹ דְמֵי עֲצִיף וְלָךְ²⁷ - אִין שׁוּמְעִין לוֹ, שְׂאִין הָאֵמֶן קוֹנֶה בְּשִׁבְחָ כֶּלִי שְׁעֵשֶׂה²⁸.

(16) בבא קמא צח: 17) נגר. (18) מיני ארגזים וארונות. בפירוש המשנה במסכת שבת (קכ.). כתב רבינו: "שידה צורתה ידועה אצלנו והיא תיבה קטנה ... ומגדל - אוצר של עץ ידוע אצלנו ונקרא בערבית מנשא"ר". (19) גמורים, אף על פי שנתן לו עצים. (20) פירוש, האומן עושה הכלי בשביל בעל הבית שמשלם לו שכר עבודתו, וכל מה שמשביחים העצים בשוויים מתוך שנעשו כלים - שייך לבעל הבית ואין האומן קונה כלום בשבח זה ומשום זה הוא נוטל שכרו בלבד ומשלם מה שהזיק (שם כרבא). (21) "שרפתו היררה שהרתיחה יותר מדאי" (שם ק: רש"י שם). (22) שצבעו בשיירי צבע שנשתיירו ביורה וקיבל הצבע מראה (גוון) מכוער (שם). (23) והואיל ושינה אין בעל הבית נותן שכרו כפי מה שקצץ עימו, אלא יד האומן על התחתונה וכמו שמבאר רבינו והולך. (24) "כגון אם היה הבגד שווה דינר ואחר צביעתו שווה דינר וחצי והוציא בו הצבע רבע דינר לא ייתן אלא רבע דינר, ואם הוציא עליו שלושה רבעי דינר ייתן לו החצי (הדינר), מאשר הותיר בדמיו" (=שהשביח בבגד) (רבינו בפירוש המשנה שם). (25) וייטול לו הכלי שעשה (רבינו שם ועיין קצות החושן סימן שו). (26) "לפי שאמרנו 'אם השבח יתר על ההוצאה ואם ההוצאה יתרה על השבח' היא תקנה לכל אחד משניהם" (רבינו שם). (27) או תן לי כפי השבח שהשביח הבגד. (28) ואין לו אלא דמי ההוצאה, כמו שנתבאר (על פי סוגיית הגמרא שם קב).

ה. הַמּוֹלִיף חֲטִיץ²⁹ לְחֹחוֹן³⁰, וְלֹא לְתַתָּן³¹ וְעֵשָׂאן סְבִין³² אוֹ מְרִסָן; נָתַן הַקָּמַח לְנַחְתוֹם³³, וְעֵשָׂאן פַת נְפוּלִין³⁴; בְּהִמָּה לְטַבַּח, וְנֹבֵלָה - חַיֵּבִין לְשָׁלִם דְמִיָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נוֹשְׂאֵי שֹׂכְרָה³⁵. לְפִיכָף, אִם הָיָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֹאֲמַר: וְלֹא תְבוֹא עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ.⁴ וְאֵין לֹקֵיץ עָלָיו, שְׁהָרִי הוּא חָיֵב לְשִׁלְמֵם.⁵ אֶחָד שְׂכָרְךָ הָאָדָם וְאֶחָד שְׂכָר הַבְּהֵמָה וְאֶחָד שְׂכָר הַכְּלָיִם - חַיֵּב לְתַן בְּזִמְנוֹ, וְאִם אַחֵר לְאַחַר זְמַן - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה.⁷ וְגַר תּוֹשֵׁב⁸ - יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ,⁹ וְאִם אַחֲרוֹ - אֵינוֹ עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה.¹⁰

2) אחד שכיר שעבד ביום, ואחד שכיר שעבד בלילה (ספר המצוות, עשין 7). 3) בשכיר לילה - כל היום, ובשכיר יום - כל הלילה (להלן ה' ב). 4) ואזהרה שניה יש בשכיר בויקרא (יט, יג) "לא תלין פעולת שכיר", ומנאן רבינו למצות לא-תעשה אחת, לפי שענין המצוה בשתי האזהרות אחת היא: לא לאחר שכר השכיר ונפרעהו בזמנו, ולא נכפלו אלא כדי להשלים דיני המצוה שמשתי האזהרות אנו למדים מתי זמן הפרעון לשכיר יום, ומתי לשכיר לילה, כמו שיבואר לקמן ה' ב, שאזהרת "לא תבוא" אמורה בשכיר לילה שזמן הפרעון כל היום, ומאזהרת "לא תלין" למדנו שפרעון שכר שכיר יום - זמנו כל הלילה, ואין למנות מה שיבוא בתורה לתשלום דין המצוה - מצוה בפני-עצמה (ספר המצוות לאוין רלח, 'חינוך' רל). אמנם עובר המאחר (לפי המגיד-משנה בדעת רבינו) תשלום שכר השכיר - בין שכיר יום, ובין שכיר לילה - שתי האזהרות, כלומר, שבשכיר יום עובר אף בלאו האמור בשכיר לילה, ובשכיר לילה עובר אף על של יום (והשווה שורש ט ב'ספר המצוות' לרבינו). 5) וכל המשלם אינו לוקה (מכות טו). 6) ב"מ קיא. 7) כן דרשו, ממה שנאמר: "לא תלין פעולת שכיר אתך" - כל שפעולתו אתך, ואפילו בהמה וכלים (שם קיא:). 8) זה גוי שקיבל עליו שבע מצוות שנצטוו בני נח, ונקרא שמו "תושב" לפי שמותר לנו להושיבו בינינו בארץ ישראל, לעומת הגוי שלא קיבל עליו, שגם העברה בארץ ישראל אסורה (רבינו בפ"ד מהל' איסורי ביאה ה' ז, וראה פ"י מהל' עבודה זרה ה' ו). 9) ב"מ שם, שכן נאמר לא תעשוק שכיר עני ואביון וגו' בשעריך ביומו תתן שכרו, ודרשו (שם) "בשעריך" זה גר תושב. 10) שכן נאמר (ויקרא יט, יג): "לא תעשוק רעך וגו' לא תלין", ודרשו (שם) "רעך" ולא גר תושב, ומכאן שהתורה מיעטה אותו מן הלאו, וריבתה אותו למצוות-העשה "ביומו תתן שכרו".

ב. פֶּל הַכּוֹבֵשׁ שְׂכָר שְׂכָרֶיךָ¹¹ - פְּאֵלוֹ נִטַּל נִפְשׁוֹ מִמְנוֹ;¹² שְׁנֹאֲמַר: וְאֵלָיו הוּא נִשְׂא אֶת נַפְשׁוֹ. וְעוֹבֵר¹³ בְּאַרְבַּע אֲזָרוֹת¹⁴ וְעֵשָׂה¹⁵: עוֹבֵר מִשּׁוּם בַּל תַּעֲשֶׂק, וּמִשּׁוּם בַּל תִּגְזַל, וּמִשּׁוּם לֹא תִלֵּין פְּעֻלַת שְׂכָרֶיךָ, וּמִשּׁוּם לֹא תְבוֹא עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ¹⁶, וּמִשּׁוּם בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ. אֵי זֶהוּ זְמַנוֹ? שְׂכָרֶיךָ יוֹם¹⁷ - גּוֹבֵה פֶּל הַלְּלִילָה¹⁸, וְעָלָיו נֹאֲמַר: לֹא תִלֵּין פְּעֻלַת שְׂכָרֶיךָ אֶתְךָ עַד בֶּקֶר; וּשְׂכָרֶיךָ לְלִילָה - גּוֹבֵה פֶּל הַיּוֹם, וְעָלָיו נֹאֲמַר: בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ¹⁹. וּשְׂכָרֶיךָ שְׁעוֹת שֶׁל יוֹם²⁰ - גּוֹבֵה פֶּל הַיּוֹם²¹; וּשְׂכָרֶיךָ שְׁעוֹת שֶׁל לַיְלָה - גּוֹבֵה פֶּל הַלְּלִילָה²². שְׂכָרֶיךָ שֶׁבֶת²³, שְׂכָרֶיךָ הַדֵּשׁ, שְׂכָרֶיךָ שְׁנָה,

עֲצָמוֹ, שְׁאֵם הַפְּסִיד לֹא יִטַּל כְּלוּם - הָרִי זֶה אֶסְמַכְתָּא⁵², וְאֵין מְנַכֵּין לוֹ אֲלֵא מֵהַפְּסִיד⁵³. הִנֵּה מְנַהֵגִם שְׂיִטַּל הַנוֹטֵעַ מִחֲצֵהָ⁵⁴ וּבַעַל הַקְּרָקַע מִחֲצֵהָ, [אם] הִיָּד⁵⁵ מְנַהֵגִם שְׂיִטַּל הָאָרִיס⁵⁶ שְׁלִישׁ, אִם נֹטֵעַ הַנוֹטֵעַ וְהַשְּׂבִיחַ וְרִצָּה לְהַסְתִּילָק, שְׁנִמְצָא בַּעַל הַקְּרָקַע צָרִיף לְהוֹרִיד לָהּ אָרִיס - הָרִי בַּעַל הַקְּרָקַע מוֹרִיד אָרִיס, וְיִטַּל בַּעַל הַקְּרָקַע הַצָּיִף, וְלֹא נִפְסִיד בַּעַל הַקְּרָקַע כְּלוּם, וְיִטַּל הָאָרִיס שְׁלִישׁ, וְהַשְּׂבִיחַ הַנִּשְׁאָר שֶׁל נוֹטֵעַ⁵⁷, שְׁהָרִי סִילָק עֲצָמוֹ בְּרִצּוֹנוֹ.

48) שם קט. 49) המקבל שדה מחבירו נוטעה ולטפל בנטיעות. 50) כלומר, בחלק מן הנטיעות השביח ובחלק הפסיד, היינו שלא השביחה כמו החלק שהשביח. 51) בהשוואה לחלק שהשביח ומוסיפין לחלקו של בעל הבית, כדי שיהיה לו חצי השבח מכל היבול שהייתה השדה מוציאה אלמלי השביחה כולה. "שכל האומר: אם יהיה או לא יהיה לא גמר והקנה, שהרי דעתו עדיין סומכת שמא יהיה שמוא לא יהיה" (רבינו, בפרק י"א מהלכות מכירה הלכה ח). 52) ונוטל השאר (שם כרבא - וראה למעלה פרק ח הלכה יב). 53) בעד הנטיעה והטיפול בעיבוד האילנות. 54) כלומר, והיה. 55) כגון, אם היה השבח שנים עשר דינרים, נוטל בעל השדה שישה, שהם חצי השבח. ומהחצי השני של הנוטע ייקח האריס ארבעה שהם שליש, והנוטע שניים, שהם שתיים (שם כרבא. על פי הטור סימן של).

ז. הַנוֹטֵעַ⁵⁸ אֵילָנוֹת לְבָנֵי הַמְּדִינָה שְׁהַפְּסִיד⁵⁹, וְכֵן טָבַח שֶׁל בְּנֵי הָעִיר שְׁנִבַּל הַבְּהֵמוֹת⁶⁰, וְהַמְּקִיז דָּם שְׁחָבַל, וְהַסּוֹפֵר שְׁטֵעָה בַּשְּׂטוֹת⁶¹, וּמְלַמֵּד תִּינוּקוֹת שְׁפָשַׁע בְּתִינוּקוֹת וְלֹא לְמַד, אוֹ לְמַד בְּטֵעוֹת⁶², וְכֵל פִּיּוּצָא בְּאֵלוֹ הָאֲמָנִים שְׁאֵי-אֶפְשָׁר שְׁיִחַזְרוּ הַהַפְּסִיד שְׁהַפְּסִידוֹ - מְסַלְקִין אוֹתָן בְּלֹא הַתְּרָאָה; שְׁהֵן כְּמַתְרִין וְעוֹמְדִין⁶³ עַד שְׁיִשְׁתַּדְּלוּ בְּמִלְאכְתָּן, הוֹאִיל וְהַעֲמִידוֹ אוֹתָן הַצְּבוּר עֲלֵיהֶם⁶⁴.

58) שם. 59) שאין הנטיעות גדילות כראוי, והפסד שאי אפשר להחזיר הוא (הגהות מיימוניות). 60) בין שהוא בחינם בין בשכר, שאפילו בשכר שמשלם הפרש בין כשירה לנבילה (כמבואר למעלה הלכה ה) - הפסד שאי אפשר להחזיר הוא, שלפנעמים יש צורך בהרבה בשר ואין בהמות אחרות מצויות (מגיד משנה). 61) שכתבו שלא כדין (הגהות מיימוניות). 62) שאותה עשה שלא לימדם או לימדם בטעות, מופסדת ואינה חוזרת לעולם (שם). 63) לסלקם כשיפגעו. 64) עליהם להשתדל ביותר.

פֶּרֶק אַחֵר עֶשְׂרִי

1) מבאר שמצוות-עשה ליתן שכר שכיר בזמנו, ודין כובש שכר שכיר, ודין סיכסוך שבין שכיר לבעל הבית.

א. מִצְוֹת עֲשֶׂה לְתַן שְׂכָר הַשְּׂכָרֶיךָ בְּזִמְנוֹ³, שְׁנֹאֲמַר: בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ וגו'. וְאִם אַחֲרוֹ לְאַחַר זְמַנוֹ - עוֹבֵר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

סיוע לדעת המגיד-משנה (שהבאנו בהערה ג) שבשל יום עובר אף על של לילה, והזכיר רבינו אחד מהם, והעדיף להזכיר את לאו ד"לא תלין" כדי להדגיש את החידוש וכל-שכן שהוא עובר על "לא תבוא", האמור על של יום. (34) כרב ששת שם - שאין האומן קונה בשבח הכלי (כמבואר למעלה פ"י הל' ד), ודינו כשכיר ועובר משום "לא תלין" (כמבואר בגמרא שם, שלדעת האומר אומן קונה והשבח שלו, אין בעל הטלית עובר על "בל תלין" לפי שהכסף שבעל-הבית מחויב לשלם אינו שכר עבודה, אלא דמי השבח שמוכר לו האומן, והם כמילואה.

ד. הָאוֹמֵר לְשִׁלּוּחַ: צָא וּשְׂכָר לִי פּוֹעֲלִים, אָמַר לָהֶם: שְׂכָרְכֶם עַל פְּעַל הַבֵּית - שְׁנִיחָם אֵינָן עוֹבְרִין מִשּׁוּם בַּל תְּלִין, זֶה 36 לְפִי שְׂלֵא שְׂכָרְךָ 37, וְזֶה 38 לְפִי שְׂאִין פְּעֻלָּתוֹ אֲצִלוֹ 39; וְאִם לֹא אָמַר לָהֶם: שְׂכָרְכֶם עַל פְּעַל הַבֵּית - הַשְּׁלִיחַ עוֹבֵר 40. אֵין הַשְּׂוֹכֵר עוֹבֵר אֶלָּא בְּזִמְן שֶׁתְּבַעוּ הַשְּׂכִיר וְלֹא נִתַּן לוֹ 41; אֶבֶל אִם לֹא תְּבַעוּ, אוֹ שֶׁתְּבַעוּ וְלֹא הִיָּה לוֹ מֵה יִתֵּן לוֹ 42, אוֹ שֶׁהִמְחִיאוֹ 43 אֶצֶל אַחֵר 44 וְקִבְּלוּ 45 - הֲרִי זֶה פְּטוּר 46.

(35 שם, קי. 36) בעל-הבית. (37) ואין אני קורא בו "לא תלין פעולת שכיר" (רש"י שם), אמנם בעל-הבית עובר, כשהוא משהה שכר הפועל, משום: "אל תאמר לרעך, לך ושוב - ויש אתך" (חושן-משפט סי' שלט סעיף ז, וראה הלכה ג). (38) השלית. (39) ואין אני קורא בו "פעולת שכיר" (רש"י שם). (40) שכל ששכרם סתם, ולא פירש שרכם על בעל-הבית - שרכם עליו (מגיד-משנה). וכתב ה'טור', שאם הפועלים יודעים שהמלאכה אינה של השליח - אין השליח חייב לשלם שרכם, ומתוך כך אינו עובר על "בל תלין". (41) למדרוהו בגמרא שם, ממה שנאמר "פעולת שכיר אתך" אתך כלומר: לדעתך, כשהשכיר תובע והשוכר משהה מדעתו, אבל כשאינו תובע - השהיית השכר מדעת השכיר היא. (42) שאין ביד השוכר מעות במזומנים לשלם לשכיר (שהשכיר נוטל שכרו במזומנים, כמבואר למעלה פ"ט הל' י. - מגיד-משנה). גם דין זה למדו שם, ממה שכתבה תורה "אתך" כלומר, כשיש אתך כסף. (43) "שהכניס אחר תחתיו לפורעו" (לשון רבינו בפירוש המשנה). (44) חנוני או שולחני, ואפילו אין לו לשוכר אצל האחר כלום (שם סי' שלט). (45) האחר קיבל עליו לפרעו (כסף-משנה בפירושו השני, וכן כתב ה'טור' סי' שלט ו'קיבל עליו (השולחני) ליתן לו'. וה'חינוך' מצוה רל, כתב ו'קיבל הפועל', היינו שהפועל הסכים על ההמחאה). (46) ואין השוכר עובר אפילו לא פרע האחר (בגמרא שם נחלקו רבה ורב ששת, אם הפועל יכול לחזור ולתבוע שכרו מבעל-הבית, כשזו שהמחהו אצלו לא שילם. ורבינו ביאר דיני חזרה בפ"ו מהלכות מכירה, ובפס"ז מהל' מלוה ולוה).

ה. הַמְשִׁיחַ 47 שְׂכָר שְׂכִיר 48 עַד אַחַר זְמַנוֹ, אֵף עַל פִּי שְׂפָכָר עוֹבֵר בְּעֵשָׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה 49 - הֲרִי זֶה חֵיב לָתֵן מִיָּד. וְכָל עֵת שִׁיִּשְׂהָה - עוֹבֵר עַל לֹא שָׁל דְּבָרֵיהֶם 50, שְׁנֵאמַר: אַל תֹּאמְרוּ לְרַעַף לָךְ וְשׂוֹבֵב.

שְׂכִיר שְׁבוּעָה 24: יֵצֵא בַּיּוֹם 25 - גּוֹבֵה 26 פְּל הַיּוֹם; יֵצֵא בְּלִילָה - גּוֹבֵה כָּל (אוֹתוֹ) הַלִּילָה 27.

(11) ובדעתו שלא לשלם לו עולמית (ראה כסף-משנה). (12) ברייתא שם קיב. ובגמרא שם, נחלקו רב הונא ורב חסדא, למי התכוונה התורה באמרה: "ואליו הוא נושא את נפשו"; אחד אומר "נפשו של גזלן" (שוכר) כלומר, השוכר נענש על הכבישה וגורם מיתה לעצמו. וחד אמר "נפשו של גזול" (שכיר) כלומר, כאילו הרגו לשכיר ונטל נפשו ממנו וייענש קשה (רש"י שם). (13) הכובש הזה שבדעתו שלא לשלם לעולם. (14) אבל המשהה שכר השכיר, ובדעתו לפרעו בזמן מאוחר יותר - אינו עובר אלא בעשה ולא-תעשה (כמבואר להלן הל' ה) אבל משום "לא תעשוך" ו"לא תגזול" אינו עובר (כסף-משנה). (15) שם, כנוסחת הרי"ף. (16) שכן בשכיר יום עובר אף על של לילה, ובשל לילה אף על של יום (כדברי המגיד-משנה שהבאנו למעלה הערה ג). (17) שהשכיר עצמו לעבודה ביום, עד שקיעת החמה. (18) כלומר, כל הלילה זמנו. וכיון שעלה השחר ולא פרעו - עובר בלא-תעשה. (19) וגומר: לא תבוא עליו השמש (שם קי): ובגמרא שאלו: "ואימא איפכא" (נאמר ההיפך) זאת-אומרת ד"לא תלין" בשכיר לילה ו"לא תבוא" בשכיר יום, והשיבו "שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף". כלומר, אין חובת התשלומין בשכירות אלא לאחר שנסתיימה כל העבודה. ולפיכך אין להעמיד הכתוב "לא תבוא עליו השמש" אלא בשכיר לילה, שהרי שכיר יום, ששכירותו נגמרת עם שקיעת החמה (ראה שם פג:), אין חובת התשלומין חלה על השוכר אלא עם שקיעת השמש, וכיצד מזהיר הכתוב לפרוע השכר לפני זמן פרעונו? וכמו כן, אין להעמיד הכתוב "לא תלין" - המזהיר שלא לאחר ולפרוע עד הבוקר - אלא בשכיר יום, שהרי בשכיר לילה אין חובת התשלומין אלא עם הבוקר. (20) ששכירותו נגמרת, ועדיין יום הוא. (21) וכיון ששקעה השמש עובר על "לא תבוא", שהרי נתחייב בתשלום השכירות קודם שבאה השמש. (22) כרב, שם. (23) שהשכיר עצמו לשבוע ימים. (24) לשמיטה, שבע שנים. (25) שנסתיים חוזה השכירות ביום. (26) שכרו בעד כל השבת או כל השמיטה, שאין שכירות משתלמת אלא לבסוף. (27) שם.

ג. נִתְּן 28 טְלִיתוֹ 29 לְאִמּוֹן 30, וְגִמְרָה, וְהוֹדִיעֵנו 31, אֶפְלוֹ אַחֲרָיו עֲשָׂרָה יָמִים - כָּל זְמַן שֶׁהִפְלִי בְּיַד הָאִמּוֹן אֵינוֹ עוֹבֵר 32. נִתְּנָה בְּחֻצֵי הַיּוֹם - בִּיּוֹן שֶׁשְׂקָעָה עָלָיו חֲמָה עוֹבֵר מִשּׁוּם בַּל תְּלִין 33; שֶׁהִקְבִּילָנוּת פְּשָׁרֵינוּת הִיא 34, וְחֵיב לָתֵן לוֹ בְּזִמְנוֹ.

(28) שם, קיב. (29) לתקנה. (30) בקבלנות. (31) לבעל הטלית שגמרה ויבוא לקחתה - ולא בא. (32) שאין אני קורא בו "לא תלין פעולת שכיר אתך" שהרי אין פעולתו אצלו אלא אצל האומן (שיטה מקובצת). (33) וכן אמרו בברייתא (שם), וזה תימה שהלא בנתנה לו בחצי היום, משום "לא תבוא עליו השמש" יש כאן, אבל "לא תלין" אין כאן, כדין יצא ביום (לעיל הל' ב). וכבר תמה על כך בכסף-משנה והניחו בתימה, ובלחם-משנה אומר שמכאן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ונטען הלכה ב). ומקור הדברים בירושלמי פ"ז משבועות הל' ז. (55) כלומר, לפיכך עקרו השבועה מבעל-הבית והעבירה לשכיר. (56) והוא שוכר, וכסבור שנתן ולא נתן (שם מה.). (57) והוא-הדין בפועל אחד, מפני שהוא טרוד בעסקיו. וכן אמרו בירושלמי שבועות (שם) "בעל הבית, ע"י שעסקיו מרובין תיקנו שבועה לשכיר" (ר"ן שם, והשווה פירוש רבינו במשנה, שם). (58) "ומדקדק בדבר יותר" (רבינו בפירוש המשנה, שם). (59) דברי רבינו כפי הנוסחא שלפנינו, שהשכיר - אפילו הוא קטן נשבע ונוטל - הם דברי תימה, שהרי אמרו (שבועות לח): "אין משיביעין את הקטן" וכבר הסתייג מזה הראב"ד בהשגותיו וכתב "אין הדעת מסכמת על זה שנמסור שבועה לקטן". אולם הטור בסי' פט מעיד, שראה נוסחא אחרת בדברי רבינו וזו לשונה: "אפילו אם השכור קטן - נשבע ונוטל" (ובמגדל עוז מעיד שמצא נוסחא זו בספר מוגה בחתימת רבינו וכן הוא בקטעים מספר משנה תורה מכת"י רבינו, הוצאת אטלס) כלומר, השכיר נשבע ונוטל אפילו אם השוכר קטן הוא אין אומרים כאן: "אין נשבעין בטענת קטן" (כלשון רבינו למעלה פ"ב הל' ז), מפני שהשכיר, שהוא גדול, הוא התובע והוא הנשבע (וכ"כ הר"י מיגאש שבועות מב: ד"ה והיכא. ובוזה מתיישבת תמיהת המשנה למלך, עיי"ש). ונוסחה זו מתאימה למה שכתב רבינו לקמן בפ"ה מהל' טוען ונטען הל' יא: "ואם היה התובע מן הנשבעין ונוטלין כגון השכיר. . . הרי זה נשבע ונוטל מן הקטן" (וראה במגיד משנה שמקיים נוסחת הספרים שגורסים "השכיר" וראה במל"מ שתמה עליו). (60) השוכר. (61) שבועות מה: (62) שבועה שחייבו חכמי הגמרא את הכופר בכל, ונשבע בלי נקיטת חפץ (ראה פי"א מהל' שבועות הל' יג). (63) כדין כל טוען ונטען, שהמודה במקצת - נשבע מן התורה, וכופר הכל - היסת, ופטורים מלשלם. (64) ודינו כדין שכור שלא בעדים, שעד כאן לא עשו חכמים תקנה בשכיר אלא כשעצם השכירות ברור לנו, כגון שיש עדות גמורה בשני עדים ששכרו, אבל כשאין לו אלא עד אחד, שאין עדותו מבררת והחלטית, אלא רק מחייבת את הצד שכנגד להכחיש העד בשבועה, לא עשו תקנה בשכיר יותר מאשר בכל טוען ונטען (ע"פ מגיד-משנה). (65) כגון שכיר יום אחר שעבר כל הלילה, ושכיר לילה אחר שעבר כל היום. (66) השוכר נאמן, חזקה אין בעל-הבית עובר על "בל תלין", ואין השכיר משהה שכרו (בבא-מציעא קיג). (67) כלומר, על השכיר להביא ראיה שלא פרעו או שתבעו כל זמנו, וכמו שמבאר רבינו והולך. (68) כדין כופר בכל. (69) כל הזמן הראוי לגבייה היה בתביעה, היינו בחזקה שלא פרע, כגון שתבעו השכיר בפני עדים בסוף הזמן, ולא אמר פרעתי אלא דחהו בלך ושוב (ע"פ סמ"ע סי' פט ס"ק יב). (70) כלומר, באורך זמן התביעה (סמ"ע שם, ס"ק יג). (71) אם לא תבעו כל ליל שלישי. (72) היינו י"ב שעות כאורך זמן התביעה. (73) פירוש, אחר שהפסיק לתבוע ביום ג' חזר ותבע בליל ד' וביומו (היינו כ"ד שעות). (74) לילו ויומו. וכן לעולם. ולמה אין נותנים לו שתי יממות, שהרי תבעו כל ליל ג' והיה מחוייב לשלם לו כל יום ג' ולא שילם? מפני שלא תבע לעת ערב, נמצא שהיה אז

(47) ברייתא, שם קי: (48) ובדעתו לפרעו לזמן מאוחר יותר, להבדיל מכובש שהוא עובר בארבע אזהרות ו'עשה', כמבואר למעלה הל' ב. (49) ואינו עובר מכאן ואילך, כמו שאמרו (שם) "ממשמע שנאמר "לא תלין" איני יודע ש'עד בוקר", מה תלמוד לומר "עד בוקר"? מלמד שאינו עובר אלא עד בוקר ראשון בלבד". (50) דברים שנאמרו בספרי נ"ך. בתלמוד: דברי קבלה.

ו. כל שכיר ששכרו בעדים, ותבעו בזמנו⁵¹, ואמר בעל הבית: נתתי לך שכרך⁵², והשכיר אומר: לא נטלתי כלום - תקנו חכמים, שישבע השכיר⁵³ בנקיטת חפץ⁵⁴ ויטל, פדין כל נשבע ונוטל; מפני⁵⁵ שבעל הבית טרוד⁵⁶ בפועלו⁵⁷, וזה השכיר נושא נפשו לזה⁵⁸. אפלו היה השכיר קטן - השכיר נשבע ונוטל⁵⁹. שכרו שלא בעדים - מתוך שיכול⁶⁰ לומר: לא היו דברים מעולם ולא שכרתיך, נאמן לומר: שכרתיך ונתתי לך שכרך⁶¹; וישבע בעל הבית הסת⁶² שנתן, או שבועת התורה אם הודה במקצת, כשאר הטענות⁶³. היה לו עד אחד ששכרו - אינו מועיל לו כלום⁶⁴. וכן אם תבעו אחר זמנו⁶⁵, אף על פי ששכרו בעדים⁶⁶ - המוציא מחברו עליו הראיה⁶⁷; ואם לא הביא ראיה - ישבע בעל הבית הסת⁶⁸. הביא ראיה שתבעו כל זמנו⁶⁹ - הרי זה נשבע ונוטל כל אותו היום של תביעתו⁷⁰. פיצד? היה עושה עמו ביום שני עד הערב - זמנו כל ליל שלישי, וביום השלישי אינו נשבע ונוטל⁷¹; ואם הביא עדים שהיה תובעו כל ליל שלישי - הרי זה נשבע ונוטל כל יום שלישי, אכל מליל רביעי והלאה - המוציא מחברו עליו הראיה⁷². וכן אם הביא עדים שהיה תובעו והולך עד יום המישי⁷³ - הרי זה נשבע ונוטל כל יום המישי⁷⁴.

(51) כל הלילה בשכיר יום, וכל היום בשכיר לילה, כמבואר למעלה הל' ב. (52) כולו או קצתו (שו"ע חושן-משפט סי' פט, א). (53) שבועות מד: כלומר, שתי תקנות הן: א. תיקנו שבועה בסכסוך שבין שכיר לשוכר; ב. השכיר הוא שנשבע ונוטל. ביאור הדברים: שמדין תורה, דין שכיר כדין כל טוען ונטען, שהמודה במקצת נשבע וכופר הכל, כגון שטוען להד"ם או נתתיו לך - פטור (ראה פ"א טוען ונטען הל' ב, ג). וחכמים הם שתיקנו שבועה בשכיר כדי להפסיק דעתו של השכיר שלא ילך בפחי נפש (כמבואר להלן הלכה ז), ומיסוד הדין בעל-הבית נשבע ופטור, כדין כל הנשבעים שבתורה שהם נשבעים ואינם משלמים (שבועות מד:). אלא מפני שבעל-הבית טרוד הוא בפועלים (כמו שמבאר רבינו והולך) עקרו חכמים השבועה מבעל-הבית והעבירה לשכיר, והוא נשבע ונוטל אפילו כשהשוכר חייב שבועה מן התורה, כגון שהוא מודה במקצת (ראה שו"ע שם). (54) כשספר-תורה בידו (כמבואר בפ"א מהל' שבועות הלכה ח). כדין כל הנשבעים ונוטלים (ראה פ"א מהל' טוען

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אלא היסת. והטעם, לפי שאינו נשבע על עצמו של הכלי שהוא שלו, אלא על סכום הקציצה, לפיכך הרי זה נשבע ונוטל כדרך כל הנשבעים ונוטלים (ע"פ דברי רבינו בפי"ג מהלכות מלוה ולוה הל' ג.) (86) בכת"י תימן, חסרה המילה: שהיא. (87) בגובה הקציצה. (88) של הכלי, ב"מיגו" שהרי אם רצה היה יכול לטעון לקוחה היא בידי והיא שלו, אבל למעלה מכדי דמיה - אין לו "מיגו". (89) שהחזירה לבעליה. (90) כגון שנראה הכלי בפני עדים (ראה טוען ונטען שם). (91) מוסב על זה שבעל הטלית נשבע היסת. כלומר, לפיכך אמרנו שבעל הטלית נשבע היסת ואינו נשבע בנקיטת חפץ כמו בשכיר (כמבואר לעיל הל' ז), מפני שאין דין האומן כדין השכיר. וביאור הדברים: לפי שהשכיר מתפרנס מעבודתו יום יום, וחששו חכמים שלא יהיה לו מה לאכול בערב, ותיקנו שבועה על השוכר באומן - הקבלן - שאין פרנסתו תלויה על עבודת יום יום, לא תיקנו שבועה על בעל-הבית ונשבע היסת (ע"פ ב"י סי' פט). אמנם דברי רבינו כאן נוגדים דברי עצמו בפ"ט מהל' טוען ונטען הל' ב, שכתב שם: "הרי בעל-הבית נשבע בנקיטת חפץ (כלפי האומן) על הקציצה, כמו שביארנו בשכירות". ובהכרח צ"ל שטעות נזדקרה באחד משני המקומות (מגיד-משנה).

ט. שְׁכִירֵי הַבַּיִת לְהַשְׁבֵּעַ - אֵין מַחְמִירִין עֲלָיו, וְאֵין מְגַלְגֵּלִין עֲלָיו כְּלָל⁹³, אֶלָּא נִשְׁבַּע שְׂלֵא נִטְל וְיִטַּל. וְלְכָל הַנִּשְׁבָּעִין אֵין מְקִילִין⁹⁴, חוּץ מִן הַשְׁכִּיר שֶׁמְקִילִין עֲלָיו, וּפְתוּחִין לוֹ תַּחֲלָה וְאוֹמְרִים לוֹ: אֵל תִּצְעַר עִצְמָךְ, הַשְׁבַּע וְטַל⁹⁵. אֶפְלוּ הֵיזָה שְׁכָרוֹ פְּרוּטָה אַחַת⁹⁶, וּבַעַל הַבַּיִת אוֹמֵר נִתְתִּיהָ - לֹא יִטַּל אֶלָּא בְּשִׁבּוּעָה. וְכֵן כָּל הַנִּשְׁבָּע וְנוֹטַל, אֶפְלוּ לֹא יִטְעֵן אֶלָּא פְּרוּטָה אַחַת - לֹא יִטַּל אוֹתָהּ אֶלָּא בְּשִׁבּוּעָה כְּעֵין שֶׁל תּוֹרָה⁹⁷.

(92) שבועות מט: כרב הונא ורב חסדא, וכפירוש הר"ן שם בדעת הר"ף. (93) בניגוד לכל מי שנתחייב שבועה, שהמשיבוע מגלגל עליו כל תביעה שיש לו עליו, ואף שאין לה כל קשר עם התביעה העיקרית (ראה פ"א מהל' טוען הל' יב), לפי שחסו על השוכר שלא ירתע וימנע עצמו מן השבועה (ראה ר"ן שם). (94) כלומר, אין פותחין מיד בשבועה, דהיינו שלא יאמר הדיין בתחילה, אחר ששמע טענת התובע: מכיון שאין לו עדים, אין בכוח הטענה לחייב ממון רק שבועה, אלא פותח ופונה לנטען ואומר: הרי התובע טוען כך וכך, ואולי יודה ויאמר אמת הוא טוען, ואין פותחים בשבועה אלא לאחר שהנטען מכחיש (ראה כסף-משנה, והשווה דברי רבינו בפכ"א מהל' סנהדרין הל' י, ובכ"מ שם). (95) שם: "לפתוח לו", ומפרש רבינו לפתוח לו תחילה בשבועה (ר"ן שם). (96) אבל פחות מפרוטה אינו ממון, ואין בית-דין נזקקין לתובע (פ"ג מהל' טוען ונטען הל' ו). (97) משמע דמפרוטה ומעלה נשבעים ונוטלים, וכפי דעת רבותיו של רבינו (שהביא רבינו בפ"ג מהל' טוען ונטען הל' ז) הנשבעים ונוטלים אינם צריכים טענת שתי מעין כסף, כפי הדרוש בשבועת מודה במקצת

בחזקת פרוע, וכשתבעו בתחילת ליל ד' הועילה אמנם תביעה זו להאמינו שלא נפרע, אבל נחשבת כתביעה חדשה ונותנים לפועל זמן נגד אותה תביעה בלבד (ע"פ סמ"ע שם ס"ק יג, וראה 'פרישה' שם). וכן לעולם, כל זמן שהוא מתמיד בתביעתו - הוא נשבע ונוטל כנגד כל אותו זמן שתבע (כסף-משנה).

ז. בַּעַל הַבַּיִת אוֹמֵר: שְׁתִּים קִצְצִיתִי לָךְ, וְהַשְׁכִּיר אוֹמֵר: שְׂלֵשׁ קִצְצִיתִי לִי - לֹא תִקְנוּ חֲכָמִים שְׂלִישְׁבַּע הַשְׁכִּיר פָּאן⁷⁵, אֶלָּא הַמוֹצִיא מִחִבְרוֹ עֲלָיו הֲרֵאָיָה⁷⁶. וְאִם לֹא הִבִּיא רְאִיָּה, אָף עַל פִּי שֶׁכָּבַר נִתֵּן לוֹ שְׁתִּים, אוֹ שְׁאָמַר לוֹ הִילָךְ⁷⁷ - הָרִי בַּעַל הַבַּיִת נִשְׁבַּע בְּנִקְיִטַּת חֲפֶץ. וְדָבָר זֶה תִּקְנַת חֲכָמִים⁷⁸ הוּא, פְּדִי שְׂלֵא וְלָךְ הַשְׁכִּיר⁷⁹ בְּפִחֵי נֶפֶשׁ⁸⁰. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים⁸¹? בְּשִׁשְׁכָרוֹ בְּעֵדִים וְלֹא יָדְעוּ בְּמָה פֶּסֶק לוֹ, וְהִבְעֵוּ בְּזַמְנוֹ; אֲבָל אִם שְׁכָרוֹ שְׂלֵא בְּעֵדִים, אוֹ שִׁתְּבַעוּ אַחַר זְמָנוֹ - יִשְׁבַּע בַּעַל הַבַּיִת הֶסֶת שְׂלֵא קִצְצִי לוֹ אֶלָּא מָה שֶׁכָּבַר נִתֵּן לוֹ, אוֹ שְׂלֵא נִשְׁאָר לוֹ אֶצְלוֹ אֶלָּא זֶה שְׁאָמַר לוֹ הִילָךְ, פְּדִין כָּל הַטְּעָנוֹת⁸².

(75) כשהם חלוקים על סכום הקציצה, כמו שתיקנו כשהם חלוקים על הפרעון, אלא השוכר נשבע ופטור (כמו שמבאר רבינו בסמוך). לפי שסכום הקציצה אין השוכר שוכח (שבועות מה:). (76) ואינו נאמן בשבועה. (77) שאינו חייב בשבועת מודה במקצת, כמבואר (בפרק א מהל' טוען ונטען הל' ג). (78) בכל סכסוך שהוא, שיש בין השכיר והשוכר. (79) העני. (80) בלי ממון וגם בלי שבועה של בעל-הבית (ר"י מיגאש שם). (81) שהשוכר חייב שבועה בנקיטת חפץ. (82) שלא יהא דין סכסוך בקציצה, חמור מדין שכיר אומר לא נטלתי והשוכר אומר נתתי, שנחבאר לעיל (הל' ו) שבעל-הבית נשבע היסת בשכרו שלא בעדים או שתבעו אחר זמנו (ר"י מיגאש שם מ"ו, בד"ה מתקיף, והביאו המגיד-משנה).

ח. הַנוֹתֵן טְלִיתוֹ⁸³ לְאֶמֶן, אֶמֶן אוֹמֵר: שְׁתִּים קִצְצִיתִי לִי, וְהֵלָה אוֹמֵר: לֹא קִצְצִיתִי אֶלָּא אַחַת, כָּל זְמַן שֶׁהַטְּלִית בְּיַד הָאֶמֶן, אִם יָכוֹל לְטַעֵן שֶׁהִיא לְקוּחָה בְּיַדוֹ⁸⁴ - הָרִי הָאֶמֶן נִשְׁבַּע בְּנִקְיִטַּת חֲפֶץ⁸⁵ וְנוֹטַל; וְיָכוֹל לְטַעֵן שֶׁהִיא⁸⁶ בְּשִׁכְרוֹ⁸⁷ עַד פְּדִי דְמִיָּה⁸⁸. וְאִם יֵצֵאת טְלִית מִתַּחַת יָדוֹ⁸⁹, אוֹ שְׁאֵין לוֹ בָּהּ חֲזָקָה וְאֵינוֹ יָכוֹל לְטַעֵן שֶׁהִיא לְקוּחָה בְּיַדוֹ⁹⁰ - הַמוֹצִיא מִחִבְרוֹ עֲלָיו הֲרֵאָיָה; וְאִם לֹא הִבִּיא רְאִיָּה - יִשְׁבַּע בַּעַל הַטְּלִית הֶסֶת, אוֹ שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה אִם הוּדָה בְּמִקְצָת, פְּדִין כָּל הַטְּעָנוֹת, שְׁאֵין זֶה פְּדִין הַשְׁכִּיר⁹¹.

(83) שבועות שם, וכשיטת הר"י מיגאש בחידושו. (84) כגון שהוא מסתיר הכלי - ומתוך שיכול לומר החזרתי, נאמן לומר מכרתו לי, אפילו כשיש עדים שמסר לו כלי לתקן, כמו שיתבאר בפ"ט מהל' טוען ונטען הל' ב. (85) ואע"ג שאילו אמר לקוחה היא בידי, לא היה נשבע

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וחרמש לא תניף וגו' את שיש לו רשות להניף, ואיזה זה? זה הפועל".

ב. מה בין העושה בתלוש לעושה במחבר?
שְׁהַעוֹשֶׂה בְּתֹלוֹשׁ - אוֹכֵל בְּדָבָר¹³ עַד שְׁלֹא נִגְמְרָה מְלֶאכֶתוֹ¹⁴, וּמִשְׁתַּגְּמַר מְלֶאכֶתוֹ - אָסוּר לוֹ לֶאֱכֹל;
וְהַעוֹשֶׂה בְּמַחְבֵּר, כְּגוֹן בּוֹצֵר וְקוֹצֵר - אֵינּוּ אוֹכֵל¹⁵
אֶלָּא כְּשִׁיגְמֹר עֲבוֹדָתוֹ. כְּגוֹן¹⁶ שִׁיבְצֹר וְיִתֵּן בְּסֵל עַד שִׁימְלֶאנּוּ, וְיִנְפִיץ¹⁷ הַסֵּל לְמִקּוֹם אַחֵר, וְיַחְזֹר¹⁸ וְיִבְצֹר
וְיִמְלֶאנּוּ¹⁹, וְאֵינּוּ²⁰ אוֹכֵל אֶלָּא עַד אַחֵר שִׁימְלֶא
הַסֵּל²¹. אֶבֶל מִפְּנֵי הַשֵּׁב אֲבֵדָה²² לְבַעָלִים²³, אָמְרוּ
חֲכָמִים²⁴: שִׁיְהִי הַפּוֹעֵלִין אוֹכְלִין בְּהַלִּיכְתָּן מֵאוֹמְנִין²⁵
לְאוֹמְנִין, וּבְחִזְרֹתָן מִן הַגֵּת²⁶, כְּדֵי שְׁלֹא יִבְטְלוּ
מִמְלֶאכֶתָּן וְיִשְׁבוּ לְאָכֵל, אֶלָּא אוֹכְלִין בְּתוֹךְ הַמְלֶאכָה
כְּשֶׁהֵן מְהַלְכִין וְאֵינָן מְבַטְלִין.

(13) שהוא עושה בו. (14) מוסב על הפועל, כל זמן שהפועל הוא בעבודתו – אוכל, ובדפוס רומא (וכן ב'חינוך' מצוה תקעו) הנוסחא: "עבודתו" (ולפני הלחם-משנה היתה הנוסחא "מלאכתו", ופירש שהכוונה כאן על הפירות, כלומר, על עוד שלא באו הפירות לגמר מלאכה המחייבתם במעשר, ברם הלשון "מה בין" שאומר רבינו, נראה שהשוני שיש בין תלוש למחובר הוא בנושא אחד, וזה כפירושנו, שלפירוש הלח"מ אין הנושאים שווים (עיין 'מנחת חינוך' שם). וכן מוכח מדברי רבינו בפירוש המשנה (המובא להלן בהערה (כ) שהכוונה על הפועל, וכנוסחת דפוס רומא. (15) כל עוד שהוא עוסק בבצירה או קצירה. (16) העובר בבציר, ודרך הבורר הוא שיבצור ויתן לסל וינערו. (17) ינער את הענבים. ונראה, שאחר הניפוץ מותר לו לאכול. (18) וחזור לגפן. (19) ומנפץ למקום אחר. (20) ב'טור' סי' שלז, הנוסחא: "אינו". (21) שזה הוא גמר עבודתו, רבינו מפרש מה שאמרו במשנה (פז) "העושה במחובר לקרקע בשעת גמר מלאכה", הכוונה – כשיגמור עבודתו – "ובתלוש מן הקרקע עד שלא נגמרה מלאכתו", כלומר: עבודתו, וכן ביאר בפירוש המשנה שם, וזה לשונו: "אמרה תורה בשכיר שהתירה לו לאכול "ואל כליך לא תתן" (דברים כג, כה), וקיבלנו בפירוש זה הכתוב: בזמן שאתה נותן לכליו של בעל הבית – אתה אוכל, אין אתה נותן לכליו של בעל הבית – אינך אוכל, ולפיכך אינו אוכל עד גמר מלאכה (היינו, אחר מילוי הסל), ושיהיה הדבר שהוא עוסק בו תלוש מן הקרקע, יש לו לאכול בשעת מלאכתו (עבודתו). ולמדנו זה (דין תלוש) מדקאמר רחמנא (שאמר הקב"ה): "לא תחסום שור בדישו". וכמו שאוכל שור בתלוש בשעת מלאכה (ומשתיגמר עבודתו אינו אוכל, ראה להלן פי"ג א) – כך יאכל הפועל". והשווה גם מה שכתב רבינו ב'ספר המצוות' לאויץ רסז, ולהלן ה' ג. וכן אמרו במשנה (שם צא). לפי נוסחת הרי"ף: "וכולן לא אמרו אלא בשעת גמר מלאכה" (וראה השגת הראב"ד ובמגיד-משנה. וכפי הנראה לא ראו דברי רבינו בפירוש המשנה וב'ספר המצוות'). (22) כל פעולה לשמור על מומן חבירו מהפסד, מוגדרת בפי חכמי התלמוד "השבת אבידה".

(ראה שם הל' א). אמנם צ"ע שהלא רבינו מביע דעתו (שם), ואומר "ואני אומר, שצריך הנתבע שיכפור בשתי מעין ואח"כ ישבע התובע בתקנת חכמים ויטול". וליישב הסתירה בדברי רבינו, אומר הכסף-משנה: "שאפשר לומר שאע"פ שלא נראה לרבינו דעת רבותיו... וגילה דעתו בפ"ה מהל' טוען, לא רצה לסמוך על עצמו לענין מעשה, ולפיכך פה סתם הדברים כדעת רבותיו" (וכמה תירוצים נאמרו בישוב הסתירה בדברי רבינו. ראה במ"מ ובכסף-משנה ובלחם-משנה, ובש"ך סי' פט ס"ק ב).

פָּרָק שְׁנַיִם עָשָׂר

(1) מבאר דין הפועלים שאוכלים כמה שהם עושים.

א. הפועלים² שֶׁהֵן עוֹשִׂין בְּדָבָר שֶׁגִּדְּלוּ מִן הָאָרֶץ³ וְעַדִּין לֹא נִגְמְרָה מְלֶאכֶתוֹ⁴, בֵּין בְּתֹלוֹשׁ⁵ בֵּין בְּמַחְבֵּר, וְיְהִי מַעֲשִׂיהֶן גְּמִירַת הַמְלֶאכָה⁶ - הָרִי עַל בַּעַל הַבַּיִת מְצוּה שְׁנִינָה אוֹתָן לֶאֱכֹל מִמָּה שֶׁהֵן עוֹשִׂין בּוֹ. שְׁנָאֲמַר: כִּי תָבֵא בְּכָרֶם רֵעֶךָ וְגו'⁷, וְכָתוּב: כִּי תָבֵא בְּקִמַּת רֵעֶךָ⁸. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמַדּוּ, שְׁאִין הַכְּתוּב⁹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּשִׂכְרִי. וְכִי אֵלּוּ לֹא שָׁכְרוּ, מִי הַתִּיר לוֹ שְׂבִיבָא בְּכָרֶם רֵעִה אוֹ בְּקִמָּה¹⁰ שְׁלוֹ שְׁלֹא מְדַעְתּוּ? וְאֶלָּא כִּף הוּא אוֹמֵר: כִּי תָבֵא לְרִשׁוֹת בְּעָלִים לְעִבּוּדָה - תֵּאכְלֶנּוּ¹².

~ נקודות משיחות קודש ~

"הרי על בעל-הבית מצוה שנינה אותן לאכול ממה שהן עושים בו".

ורוגמתו בעבודתם של ישראל בכרמו ובשדהו של הקב"ה שמניח להם לאכול, וזה כולל את כל צרכי האדם (שכולם נקראים בשם אכילה) כדי צרכם, הן בדברים המוכרחים לקיום האדם (העבודה בשדה) והן דברים של תענוג (עבודה בכרם).

(סה"ש תשנ"א ח"ב ע' 798 וה' 18 מתוך רמב"ם "פרס המלך")

(2) בבא-מציעא פז. (3) להוציא החולב וכיצא בזה, כמבואר להלן הל' ד. (4) למעשר או לחלה, כמבואר להלן הל' ה. (5) שעבודתו בתלוש. (6) כלומר, עבודתם גומרת את המלאכה, שהדבר צריך לה. כגון קצירה ובצירה, להוציא המנכש בצעלים, כמבואר להלן הל' ד. (7) "ואכלת ענבים כנפשך". (8) וגומר: "וקטפת מלילות בידך". פרשיות אלו נאמר באכילת פועל העושה במחובר, ובתלוש למדוהו (שם פט). ממה שנאמר בשור (דברים כה, ד) "לא תחסום שור בדישו". (9) "כי תבוא". (10) או בקמה. (11) ואפילו אם בא בכרם שלא מדעת בעלים, לבצור בעד שכר אכילת ענבים. (12) וכן תרגם אונקלוס: ארי תתגר (שם פז: צב). כרב וכרב כהנא, ובירושלמי מעשרות פ"ב הל' ו "כתיב כי תבוא בקמת רעך, יכול (יכול אתה לפרש) בשאר כל אדם הכתוב מדבר, תלמוד-לומר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הגדולים, ואצל הגדולים שהם מחוברים בקרקע אין זה גמר מלאכה שהרי עודם מחוברים לקרקע, ולפיכך אינו אוכל אף מן הקטנים. שם פט: "מה דיש מיוחד, דבר שבשעת גמר מלאכה פועל אוכל בו וכו' יצא המנכש בשומים ובבצלים . . . אע"פ דקא משליף קטיני מביני אלימי" (ששולף קטנים מבין הגדולים). (42) שאין מעשיהם גמר מלאכה, וגם מפני שאין השמירה נחשבת כמעשה המזכה את הפועל באכילה, כמבואר להלן (הל' ח) "שהשומר אינו כעושה מעשה" (משנה, שם צג). (43) שדה קישואים. (44) שדה דלועים. (45) לא מן התורה ולא מצד מנהג (בגמרא: הלכות מדינה), שיש שומרים שהם אוכלים מצד המנהג, כגון שומרי תלוש כמבואר להלן (הל' ח), לעומת זה - שומרי מחובר אין בהם מנהג כלל (שם, כשמואל).

ה. הפודל⁴⁶ בתמרים⁴⁷ ובגרוגרות⁴⁸ - אינו אוכל, מפני שנגמרה מלאכתן למעשר⁴⁹. העושה פחטים וכיוצא בהן⁵⁰ אחר שעשה⁵¹, כגון ששכרן לבר⁵² צרורות או לנפח⁵³ אותן או לטחן - הרי אלו אוכלין, שעדיין לא נגמרה מלאכתן לחלה⁵⁴. אבל הלש⁵⁵ והמקטף⁵⁶ והאופה - אינו אוכל, מפני שנגמרה מלאכתן לחלה, ואין הפועל אוכל אלא מדבר שעדיין לא נגמרה מלאכתו לחלה ולמעשר⁵⁷. נתפרסו⁵⁸ עגוליו⁵⁹ ונתפתחו חביותיו⁶⁰ [ונתקכו דלועיו], ושכרן לעשות בהן⁶¹ - הרי אלו לא יאכלו, שהרי נגמרה מלאכתן ונקבעו למעשר⁶² והרי הן טבול⁶³. ואם לא הודיען⁶⁴ - מעשר ומאכילין⁶⁵. אין הפועלים אוכלין בפל הקדש, שגומר: בכרם רעף⁶⁶.

(46) המפריד. (47) כבושים. (48) תאנים יבשות. (49) משעה שכבשם ודשם, כמבואר בפ"ג מהל' מעשר הל' טז. (50) שיש בהם חיוב לאחר חיוב מעשר. (51) צ"ל שעשר (משנה-למלך). כלומר, שנגמרה מלאכתו למעשר ועישרן בעל-הבית (כי אם לא נעשו והן טבל - אין הפועל אוכל בהן מן התורה, אע"פ שעדיין לא נגמרה מלאכתן לחלה, שדבר האסור לא זיכתה תורה. 'מנחת חינוך' מצוה תקעו). (52) לברור. (53) לנפותם. (54) שאין העיסה מתחייבת בחלה אלא משתתגלגל. פירוש, יתערב המים בקמח, כמבואר בפ"ח מהל' ביכורים הל' ד. (55) לאחר הגלגול. (56) "עורך, וטח פניה" (לשון רש"י שם). (57) בחיטים והדומה להן המחוייבים בחלה או למעשר בלבד בדברים שאין בהם חיוב חלה. שם פט. וכריבנא: "כרוך ותני, דיש (פירוש, נאמר בתורה דיש) - מה דיש מיוחד, דבר שלא נגמרה מלאכתו למעשר ולחלה ופועל אוכל בו, אף כל שלא נגמרה מלאכתו למעשר ולחלה - פועל אוכל בו". כלומר: שלא נגמרה מלאכתו לדבר הנהוג בו, אם למעשר בלבד נוהג בו - למעשר, אם לחלה - לחלה (כפירש"י שם). (58) נתפרדו. (59) עיגולים של דבלה, תאנים יבשות שהן כבושות בתבנית עגולה. (60) של יין. (61) לעגל ולסתום החביות, והודיען שכבר נקבעו למעשר.

(23) שלא יבטלו הפועלים ממלאכתם, וישבו לאכול אחר מילוי הסל. (24) שם צא: (25) שורה. (26) הגם שמצד הדין אינם אוכלים, שהלא אינן עושים במלאכה בשעה זו, נוח לו לבעל-הבית בתקנה זו, כדי שלא יבטלו ממלאכתם בזמן אכילה.

ג. המבטל²⁷ ממלאכתו ואכל, או שאכל שלא בשעת גמר מלאכה²⁸ - הרי זה עובר בלא תעשה, שגומר: וחרמש לא תניף וגו'. מפי השמועה למדו²⁹, שכל זמן שהוא עוסק בקצירה - לא יניף חרמש לאכילתו. וכן כל פיוצא בזה³⁰. וכן פועל שהולך בידו ממה שעשה, או שלקח יתר על אכילתו ונתן לאחרים - עובר בלא תעשה, שגומר: ואל פליף לא תתן³¹. ואין לוקין על שני לאוין אלו³², שאם אכל או הולף - חיב לשלם³³.

(27) ביטול קבע, שלא הותר אלא הפסק עראי (לח"מ). (28) כלומר, בעוד שהוא עוסק בכצירה. ובדפוס רומא, הנוסחא: "המבטל ממלאכתו ואוכל בשעת מלאכה". ולפי נוסחא זו, המדובר כאן בפועל האוכל קודם שיגמור עבודתו בלבד (עין לח"מ). (29) בפירוש פסוק זה, "וחרמש לא תניף": בשעה שאתה מניף חרמש על קמת רעך (ס'פרי' דברים פרשת כ"תצא, רסו), כלומר בשעת הקציר, לא תקצור לעצמך (מלשון רבינו ב'ספר המצוות' לאוין רסז). (30) בכל מחובר לקרקע, בבבא-מציעא פז: דרשו: "חרמש" לרבות כל בעלי חרמש (פירוש, כל דבר הנקצר בחרמש), "קמה" לרבות כל בעלי קמה (פירוש, כל דבר העומד בקומה בארץ, ואע"פ שאינו נקצר בחרמש, כגון קיטנית. ראה 'ספר המצוות' שם). (31) לא זיכתה תורה אלא לאכילת הפועל עצמו ובשעה שהוא עושה, ולא הולך בכליו (ראה ב"מ צב. ולהלן הל' יג). (32) "וחרמש לא תניף" ויואל כליך לא תתן". (33) וכל המשלם - אינו לוקה (מכות טז).

ד. החולב³⁴ והמחבץ³⁵ והמגבן³⁶ - אינו אוכל, מפני שאינן גידולי קרקע³⁷. המנכש בכצלים ובשומין, אף על פי שתולשין קטנים³⁸ מבין הגדולים³⁹, וכל פיוצא בזה - אינו אוכל⁴⁰, מפני שאין מעשיהם גמר מלאכה⁴¹. ואין צריך לומר שומרי גנות ופרדסים⁴² וכל דבר המחבר, כמקשאות⁴³ והמדלעות⁴⁴, שאין אוכלין כלל⁴⁵.

(34) ב"מ פט. (35) עושה חמאה. (36) עושה גבינה. (37) שם דרשו: "מה דיש, דבר שגידולי קרקע ופועל אוכל בו. . . יצא החולב והמחבץ והמגבן שאין גידולי קרקע ואין פועל אוכל בו". (38) "בצלים שמסתרסים ולא יהו גסים לעולם, וקורים אותם בלע"ז ציביש" (לשון רש"י שם). (39) כדי לאפשר לגדולים להתפשט ולהתעבות. (40) אפילו מן הקטנים, הגם שיש כאן נתינה בכליו של בעל הבית, ואמרו (שם פז): "בשעה שאתה נותן לכליו של בעל הבית - אתה אוכל". (41) שעיקר הפעולה היא לשם תיקון

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

79) ואפילו שכרו לעשות בשניהם, לארות בתאנים ולבצור בענבים - אינו אוכל בענבים כשהוא עושה בתאנים. וכן להיפך ('טור' סי' שלז). 80) "וכי אין אנו יודיעם שאין בכרם לוכל (לאכול) אלא ענבים, מה תלמוד-לומר "ואכלת ענבים"? אלא מיכן (מכאן) שאם היה עושה בתאנים לא יאכל בענבים, בענבים לא יאכל בתאנים" (ירושלמי מעשרות פ"ב הל' ז. 'ספרי' דברים, רסו). 81) אע"פ שהוא מאותו מין שהוא עושה בו, "שממה שאתה נותן לכליו של בעל-הבית - בעיני, והא ליכא" (בבלי בבא-מציצה צא:).

82) שלא יאכל מן הענבים הרבה. שם פז: דרשו: "ענבים, ולא ענבים ודבר אחר". 83) שם פט: "למתקן שיאכל הרבה" (לשון רש"י פז:). 84) שקצץ לאכול עד שיעור מסוים ולא יותר (רבינו פ"ה מהל' מעשר הל' יא, ע"פ פירוש הר"ח, כפי שהובא בתוספות ב"מ פט: בד"ה קצץ). 85) שהרי לא יאכל יותר מהכמות שקצץ (שם פט:), ובפ"ה מהל' מעשר הל' יא נתבאר שהפועל חייב לעשר אם הוא אוכלם שתים שתים. וז"ל רבינו שם: "קצץ, אוכל אחת לעשר, הואיל והוא אוכל דבר קצוב הרי זה כלוקח, שאם צירף נקבע (למעשר)", ולא הזכיר רבינו דין זה כאן, לפי שהוא דן כאן בזכות הפועל לאכילה בלבד בענינים הנוגעים ליחסו עם בעל-הבית, ולא בדיני מעשר. וסמך בזה על מה שכבר ביאר בהל' מעשר (מגיד-משנה). 86) למצוץ הענבים, ולזרוק החרצנים והזגים. 87) "ואכלת, ולא מוצץ" (שם פז:). 88) וכל-שכן הפועל עצמו, שהרי הוא בטל ממלאכה בשעה שהוא מהבהב (גמרא שם פט:). 89) "שהאור ממתק טעמו" (רש"י שם). 90) רבינו מסמיך דין זה על מה שאמרו שם פז: "ענבים, ולא ענבים ודבר אחר". כלומר, לא אכילה עם דבר אחר ולא אכילה ע"י הוספת הכשר בגוף הפרי, אלא ענבים כמות שהן (אבן-האזל). 91) כגון שבליים, שלא יבהבן אור.

יא. אסור לפועל לאכול ממה שהוא אוכל אכילה גסה⁹²; שניאמר: כנפישק שבבעץ⁹³. ומתיר⁹⁴ לו למנע את עצמו⁹⁵ עד מקום היפות⁹⁶ ואוכל⁹⁷. ויש לו לאכול קשות⁹⁸ אפלו בדינר, וכותבת⁹⁹ אפלו בדינר, אף על פי ששכרו במעה כסף¹⁰⁰; שניאמר: כנפישק שבבעץ¹⁰¹. אבל מלמד דין את האדם שלא יהיה רעבתן, ויהיה סותם את הפתח בפניו¹⁰². היה משמר ארבע או חמש ערמות¹⁰³ - לא ימלא פרסו מאחת מהן, אלא אוכל¹⁰⁴ מכל אחת ואחת לפי חשבון¹⁰⁵.

92) אכילה מרובה יתר על שבעו. 93) בגמרא שם, דרשו: "שבעך, ולא אכילה גסה". 94) שם צא: 95) מאכילה - כשהוא עושה בכרם, שחלק מפירותיו רעים וחלק יפים. 96) עד הגיעו לעשות במקום היפים. 97) כל שבעו מהם, כלומר אין הפועל חייב לחלק שיעור שבעו שמוות לאכול - בין היפים והרעים לפי חשבון, זאת-אומרת שיאכל מאלה ומאלה חלק מתאים לשיעור העבודה בהם, אלא אוכל כל שבעו ממה שהוא חפץ. 98) קישואים. 99) תמרים. 100) שהוא ששית מדינר, ששש מעות כסף יש בדינר

62) משעה שיחלק בעיגולים ושלה הזגים והחרצנים מעל פי החבית, כמבואר בפ"ג מהלכות מעשר הל' יד, טז. 63) ודבר האסור לא זיכתה תורה (עיין משנה-למלך, וב'מנחת חינוך' מצוה תקעו). 64) שכבר נקבעו למעשר. 65) כיון ששכרם סתם, סבורים היו ששכרם לתחילת הדריסה בעיגולים או לסתום החביות שעדיין לא שלו הזגים והחרצנים מעל פי החבית שעדיין לא נגמרה מלאכתם למעשר ויוכלו לאכול מהם, ועל דעת כן נשכרו, לפיכך מעשר ומאכילים (מגיד-משנה). 66) "רעך" ולא של הקדש (שם פז:).

ז. שָׁכַר פּוֹעֵלִין לַעֲשׂוֹת בְּנִטְע רְבִיעֵי שָׁלוֹ - הָרִי אֵלוּ לֹא יֵאָכְלוּ. וְאִם לֹא הוֹדִיעָם⁶⁸ - פּוֹדָה וּמֵאֲכִילֵן⁶⁹.

67) פירות אילן בשנה הרביעית לנטיעתו שאינם נאכלים אלא בירושלים או פודה הפירות ומעלה הדמים לירושלים, כמבואר בפ"ט מהל' מעשר שני ונטע רבעי הל' ד. 68) שהם של נטע רבעי. 69) שהרי זה כמקח טעות, שאלמלי הודיעם - שמא לא היו נשכרים (שם צב:).

ח. הַקּוֹצֵר וְהַדֹּשׁ וְהַזּוֹרֵה וְהַבוֹרֵר וְהַמוֹסֵק⁷⁰ וְהַבוֹצֵר וְהַדּוֹרֵף⁷¹ וְכֹל פּוֹיָצָא בְּמִלְאֲכוֹת אֵלוּ - הָרִי הֵם אוֹכְלִין מִן הַתּוֹרָה⁷².

70) בזיתים. 71) בענבים. 72) שעדיין לא נגמרה מלאכתם, או למעשר או לחלה.

ט. שוֹמְרֵי גִתוֹת⁷³ וְעֲרֻמוֹת⁷⁴ וְכֹל דָּבָר הַתְּלוּשׁ⁷⁵ מִן הַקֶּרְקַע שֶׁעֲדִין לֹא נִגְמְרָה מִלְאֲכָתוֹ לְמַעֲשֵׁר - אוֹכְלִין מִהֶלְכוֹת מְדִינָה⁷⁶; שֶׁהַשּׁוֹמֵר אֵינוֹ פּוֹעֵשׂ מַעֲשֵׂה⁷⁷. אֲבָל אִם עָשָׂה בְּאִיבָרָיו, בֵּין בְּיָדָיו בֵּין בְּרַגְלָיו, אֶפְלוּ בְּכַתְּפָיו - הָרִי זֶה אוֹכֵל מִן הַתּוֹרָה⁷⁸.

73) גתי יין. 74) תבואה. 75) שבדבר המחובר, כבר נתבאר למעלה (הל' ד) שאין אוכלים כלל. 76) מצד המנהג שכבר נהגו כן, ולא מן התורה. 77) ומשום כך אין אכילתם מן התורה (שם, כשמואל). 78) שניאמר "כי תבא בכרם רעך" (ולא נאמר "כי תבא לבצור בכרם רעך" - תי"ט) משמע "בכל מאי דעביד" ואפילו בכתפיו (שם צא: דברי תנא-קמא).

י. הָיָה עוֹשֶׂה בְּתַאֲנִים - לֹא יֵאָכֵל בְּעֲנָבִים⁷⁹, בְּעֲנָבִים - לֹא יֵאָכֵל בְּתַאֲנִים; שְׁנֵאֲמַר: בְּכֶרֶם וְאֶכְלֶתְ עֲנָבִים⁸⁰. וְהַעוֹשֶׂה בְּגֶפֶן זֶה - אֵינוֹ אוֹכֵל בְּגֶפֶן אַחֲרֵת⁸¹. וְלֹא יֵאָכֵל עֲנָבִים וְדָבָר אַחֲרָיו⁸². וְלֹא יֵאָכֵל בְּפֶת וְלֹא בְּמִלְחָה⁸³. וְאִם קָצַץ עִם בְּעַל הַבַּיִת עַל שְׁעוֹר מֵה שְׁיֵאָכֵל⁸⁴ - אוֹכֵל אוֹתוֹ בֵּין בְּמִלְחָה בֵּין בְּפֶת בֵּין בְּכָל דָּבָר שֶׁיִּרְצָה⁸⁵. אֲסוּר לְפוֹעֵל לְמַצֵּי⁸⁶ בְּעֲנָבִים; שְׁנֵאֲמַר: וְאֶכְלֶת עֲנָבִים⁸⁷. וְלֹא יִהְיוּ בְּנוֹי אוֹ אֲשֵׁתוֹ⁸⁸ מְהַבְּהִין לוֹ הַשְּׂבִלִין בְּאוֹר⁸⁹; שְׁנֵאֲמַר: וְאֶכְלֶת עֲנָבִים כְּנִפְשָׁךְ - עֲנָבִים כְּמוֹת שְׁהֵן⁹⁰. וְכֵן כֹּל פּוֹיָצָא בְּזָה⁹¹.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אלא לפועל עצמו ולא לאביו או לאדוניו, ולפיכך אינו יכול לפסוק על אכילת הקטנים, שהרי אינם בני דעת למחול על זכותם שזיכתה להם התורה (שם צב: צג.).

~ יום חמישי כ"ט שבט ~

פָּרָק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר

1) מבאר שבהמה אוכלת כמה שהיא עושה כמו שנאמר בתורה "לא תחסום שור בדישו".

א. הבהמה אוכלת כל זמן שהיא עושה בגדולי קרקע², בין במחבר בין בתלוש³. ואוכלת ממשאוי שעל גבה עד שתהיה פורקת⁴. ובלבד שלא יטל⁵ בידו ויאכילה⁶.

2) בבא מציעא פח: 3) כמו הפועל ובהתאם לפרטי הדין, שנתבאר למעלה בפרק י"ב הלכה א והלכה ב. 4) מפורקת, ולאחר שפרקה אינה אוכלת, שאין הבהמה אוכלת אלא בשעה שהיא בעבודה. 5) החמר. 6) שם צב. אכילת שור בתלוש למדנו מהכתוב (דברים כה, ד): "לא תחסום" ולא הזהירה תורה אלא על החסימה, ולא התירה להאכילה בדיים.

ב. כל המונע הבהמה מלאכל בשעת מלאכתה⁷ - לוקה; שגאמר: לא תחסם שור בדישו. אחד שור ואחד כל מיני בהמה וחיה⁸, בין טמאין בין טהורין, ואחד הדישה ואחד כל שאר המלאכות של גדולי קרקע⁹, ולא נאמר שור בדישו אלא בהודה¹⁰. והחוסם את הפועל¹¹ - פטור¹². אחד החוסם אותה בשעת מלאכה¹³ ואחד החוסם אותה מקדם ועשה בה מלאכה והיא חסומה¹⁴, אפלו חסמה בקול¹⁵ - לוקה¹⁶. שזכר בהמה וחסמה ודש בה - לוקה, ומשלים¹⁷ לבעלים¹⁸ ארבעה קבין לפדה ושלושה קבין לחמור¹⁹; שמשעת משיכה נתחבב במזונותיה, ואינו חייב מלקות עד שידוש בה חסומה²⁰.

7) כגון "שתדוש בגורן או שתישא תכן על גבה ממקום למקום" (לשון רבינו בספר המצוות לאוין ריט, וראה מגיד משנה בהלכה א). 8) בבא קמא נד: 9) סיפרי דברים, רפז, ועיין בבא מציעא פט. 10) רגיל להיות, זאת אומרת מצוי הוא השימוש בשור לעבודה, ומשתמשים בו בדרך כלל לדישת תבואה. 11) לאכול בשעה שהוא עושה במלאכה - שהפועל אוכל ממה שהוא עושה בהם, כמבואר למעלה בפרק י"ב. 12) בבא מציעא פח: "כנפשך (כן נאמר בפועל ואכלת ענבים כנפשך) כנפשו של פועל, מה נפשו (ברצונו) אם חסמתו פטור אף פועל אם חסמתו (חסמו בעל הבית בעל כורחו) פטור". וכתב הטור (סימן שלז) "ודווקא לעניין מלקות קאמר שהוא פטור אבל איסורא איכא אם חסמו בעל כורחו". 13) בשעה שהיא כבר במלאכה. 14) שם צ: "בשעת דישה לא תהא חסימה". 15) "כשהייתה שוחה לאכול היה גוער בה" (לשון רש"י שם). 16) אף על פי שלאו שאין בו מעשה אין לוקים

(כחכמים במשנה, שם צב.). 101) ב'ספרי' דברים (רסו): וחכמים אומרים: "שבעך" - מלמד שאוכל פועל יותר משכרו. כלומר, גבול אכילת הפועל קבעה התורה בשיעור שביעתו בלא שיעור שכרו. 102) שימנעו מלשכרו (במשנה, שם). 103) של ארבעה או חמשה אנשים. 104) שיעור שבעו. 105) ב"מ צג.

יב. הפועלים שלא הלכו שתי וערב בגת¹⁰⁶ - אוכלין ענבים ואין שותין יין, שעדין אינן עושין אלא בענבים בלבד¹⁰⁷. ומשידרכו בגת ויהלכו בה שתי וערב - יש להן לאכל מן הענבים ולשתות מן התירוש, שהרי הן עושין בענבים ובין¹⁰⁸.

106) דרכם להטיל ענבים בגת ודורכים ברגליהם על הגת, ועד שלא הלכו בה שתי וערב (לאורך ולרוחב) אין מלאכתם ניכרת ביין אלא בענבים. 107) ואין הפועל אוכל אלא מהמין שהוא עושה בו, כמבואר למעלה (הלכה י). 108) שם צא:

ג. פועל שאמר: תנו לאשתי ובני מה שאני אוכל¹⁰⁹, או שאמר: הריני נותן מעט מזה שנטלתי לאכל¹¹⁰ לאשתי ובני - אין שומעין לו; שלא זכתה תורה אלא לפועל עצמו¹¹¹. אפלו נזיר¹¹² שהיה עושה בענבים, ואמר: תנו לאשתי ובני - אין שומעין¹¹³.

109) המגיע לי בזכותי לאכול. 110) כלומר, מזה שכבר הם בידי וזכיתי בו (עיין 'טורי' סי' שלז). 111) "מה שהוא לועס ואוכל, אין לו כח ליתן כלום" (לשון התוספות) שם צב. בד"ה אי אמרת) שהפועל משל שמים הוא אוכל, ולא משלו (ספק בגמ' שם, ופסק רבינו שמשל שמים הוא אוכל) כלומר, זכותו של הפועל לאכול הפירות אינה הופכת לתנאי בשכירות שיהיה דינה כתוספת שכר וכקיננו, ומתוך כך יוכל להעביר זכותו לאשתו ולבניו, אלא משל שמים הוא אוכל שזיכתה לו התורה ולא זיכתה אלא לפועל עצמו. 112) שאסור באכילת ענבים, ואם לא יתן לאשתו ולבניו - יפסיד. 113) שם. שלא זיכתה התורה אלא לפועל עצמו, וכשאינו ראוי לאכול - איבד זכותו.

יד. פועל שהיה עושה¹¹⁴ הוא ואשתו ובניו ועבדי¹¹⁵, והתנה עם בעל הבית שלא יאכל¹¹⁶ ממה שהן עושין, לא הוא ולא הם - הרי אלו אינן אוכלין¹¹⁷. במה דברים אמורים¹¹⁸? בגדולים, מפני שיש בהם דעת והרי מחלו; אכל קטנים¹¹⁹ - אינו יכול לפסק עליהם שלא יאכלו; שאינן אוכלין משל אביהן¹²⁰ או משל אדוניהם¹²¹, אלא משל שמים¹²².

114) שנשכר. 115) הכנענים. 116) תמורת כסף - ובידיעתם. 117) שהרי מחלו. 118) שהוא מתנה על אכילתם. 119) שאין בהם דעת ואינם בני מחילה. 120) הבנים. 121) העבדים. 122) והתורה לא זיכתה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ד. פָּרָה³⁵ שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיא פֶּהָן דֵּשׁ פֶּהָ³⁶ בְּתְרוּמָה³⁷ ובתְרוּמַת מַעְשֵׂר שֶׁל וְדָאִי³⁸, וְכֵן פְּרוֹת הַדְּשׁוֹת בְּמַעְשֵׂר שְׁנִי³⁹, וּפְרוֹת⁴⁰ הַמְהַלְכוֹת עַל הַתְּבוּאָה לְפִי שְׁפִירָט⁴¹ לְהֵן הַדְּרָךְ - אֵינּוּ עוֹבֵר עֲלֵיהֶן מְשׁוּם בַּל תִּחְסַם⁴². אֲבָל מִפְּנֵי מְרֵאִית הָעֵינָן⁴³, אִם הָיוּ דְשׁוֹת בְּתְרוּמָה וּמַעְשֵׂר שְׁנִי - מְבִיא מַעַט מְאוּתוֹ הַמִּין וְתוֹלָה לְהֵן בְּקִרְסָטְלִין⁴⁴ שְׁבֻפִּיהֶן.

(35 שם צ. 36 חסומה. 37 כגון שהקדימו וקראו שם תרומה ומעשר בעודם שיבולים (רש"י שם). 38 של טבל וודאי, שאסור להאכיל פרת ישראל מהן, כמבואר בפרק ט מהלכות תרומות הלכה ח: "כהן ששכר בהמת ישראל אף על פי שהוא חייב במזונותיה לא יאכילנה תרומה מפני שאינה קניין כספו". 39 שם, שהוא ממון גבוה (כמבואר בפרק ג מהלכות מעשר שני הלכה יז) ואין אני קורא בו "בדישו". 40 שהן חסומות. 41 עיוות, עיקום מלשון הכתוב (במדבר כב, לב) כי ירט הדרך לנגדי (וכפירוש הרב אברהם בן עזרא שם) כלומר פרות המהלכות בדרך ודורות על התבואה לא למגמת דישה, אלא לפי שעיוותו דרכם ועלו על התבואה (ריטב"א בשיטה מקובצת בבא מציעא פט:). 42 שם פט: צ. "פרות המרכסות בתבואה והדשות בתרומה ומעשר אינו עובר משום בל תחסום" ומפרש רבינו "מרכסות" הוא מלשון "והרכסים לבקעה" (ישעיה מ, ד) שפירושו (לפי הרב אברהם בן עזרא שם) מקום מעוות, וכן אמרו בירושלמי (תרומות פרק ט הלכה א) "בדישו" ולא בדרכו. כלומר, לא דרך הליכתה (מגיד משנה בשם הרמב"ן). 43 שלא יאמרו, שהוא דש בפרה חסומה. ובפרות המהלכות אין צריך לכך שהלא אינם לשם דישה שם (לחם משנה). 44 כעין שק שתולים בצוואר הבהמה והיא אוכלת ממה שבתוכו (שם).

ה. הַדְּשׁ בְּמַעְשֵׂר שְׁנִי שֶׁל דְּמָאִי⁴⁵ ובתְרוּמַת מַעְשֵׂר שֶׁל דְּמָאִי וּבְגִדוּלֵי תְרוּמָה⁴⁶ - עוֹבֵר מְשׁוּם בַּל תִּחְסַם⁴⁷.

(45 תבואת עמי הארץ שספק לנו אם הפריש ממנה מעשרות וגזרו חכמים להפריש ממנה תרומת מעשר ומעשר שני כמבואר בפרק ט מהלכות מעשר הלכה א"ב. דמאי, מלה מורכבת: "דא מאי" כלומר, פירות אלו מה הם? מעושרים או לא? (רבינו בפירוש המשנה ברכות פרק ז משנה א). 46 שזרע תרומה, וגזרו חכמים עליהם שיהיו אסורים לזרים כתרומה, כמבואר בפרק י"א מהלכות תרומה הלכה כא. 47 שם צ. לפי שמדברי תורה, חולין גמורים הם. ורבינו שם בהלכה כח בדין דש בגידולי תרומה מוסיף: "וכיצד יעשה? (לקיים דבר תורה שלא יחסום וגם גזירת חכמים שלא להאכיל) תולה כפיפות בצוואר הבהמה ונותן לתוכן מאותו המין נמצא לא זומם את הבהמה ולא מאכילה את התרומה". [בשיטה מקובצת מפרש שנותן כדי שיעור אכילתם דהיינו ארבעה קבים לפרה ושלושה לחמור (כמו שנתבאר למעלה הלכה ב)] ומה שכתב רבינו בהלכה ד: "מביא מעט מאותו המין", היינו, דווקא בדש בתרומה

עליו. וטעמו של דבר, מפני שעקימת פיו בחסימה היא כמעשה, שעל ידי קולו הבהמה נחסמת ואינה אוכלת כשהיא דשה (כרבי יוחנן שם. ראה תוספות דיבור המתחיל רבי יוחנן). ואין מכאן סתירה למה שמתבאר מדברי רבינו (בפרק י"ח מהלכות סנהדרין הלכה ב) שאין לוקין על עקימת שפתיים שלא אמרו אין לוקין אלא דיבור שאינו בא לכלל מעשה (מגיד משנה). 17 שם צא. 18 בעד כל יום ויום. 19 כך שיערו חכמים כמות האכילה ליום של פרה ושל חמור. 20 כלומר, משום כך אין לפוטרו מן התשלומין על פי הכלל שאין אדם לוקה ומשלם (כתובות לג), לפי שחיוב התשלומים והמלקות אינם באים כאחת, שהרי נתחייב כבר במזונותיה לפני שבא לכלל חיוב מלקות ולא אמרו אין לוקים ומשלמים אלא כשהם באים כאחד, כמבואר בפרק ג מהלכות גניבה (שם צא).

ג. יִשְׂרָאֵל²¹ הַדְּשׁ בְּפָרְתוֹ שֶׁל עוֹבֵד פּוֹכְבִים²² - עוֹבֵר מְשׁוּם בַּל תִּחְסַם²³. וְהַעוֹבֵד פּוֹכְבִים הַדְּשׁ בְּפָרְתוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל²⁴ - אֵינּוּ עוֹבֵר מְשׁוּם בַּל תִּחְסַם²⁵. אָמַר לְעוֹבֵד פּוֹכְבִים: חֲסַם פְּרָתִי וְדוֹשׁ בָּהּ²⁶; יֵשֵׁב לָהּ קוֹץ²⁷ בְּפִיהָ וְדֵשׁ בָּהּ, וְהָרִי אֵינָה אוֹכֵלֶת; הַרְבִּיץ לָהּ אֲרִי²⁸ מִבְּחוּץ, אוֹ שֶׁהֲרִבִּץ בָּנָה מִבְּחוּץ²⁹; הָרִי שְׁצִמָּאָה וְאֵינּוּ מְשָׁקָה אוֹתָהּ³⁰; פָּרַס עוֹר עַל גְּבִי הַדִּישׁ³¹ כְּדִי שְׁלֹא תֹאכַל - כָּל זֶה וְכִיּוֹצֵא בּוֹ אֶסוּר, וְאֵינּוּ לּוֹקָה³². הִנֵּה הַדְּבָר שֶׁהָיָא עוֹשֶׂה בּוֹ רַע לְבָנֵי מַעֲיָה וּמְזִיקָה, אוֹ שֶׁהִיתָה חוֹלָה וְאִם תֹּאכַל מִזֶּה מְתָרֵת - מִתָּר לְמַנְעָה; שְׁלֹא הַקְפִּידָה תוֹרָה אֲלֵא עַל הַנְּאֻתָהּ³³, וְהָרִי אֵינָה נְהַיֵּת³⁴.

(21 שם צ. 22) ואפילו התבואה של האיני יהודי. 23) שלא תחסום שור בדישו, שתמא נאמר, בכל שור ודישה שהיא (סמ"ע שלח סעיף קטן יא). 24) על פי הוראתו של ישראל. 25) שאין כאן מעשה חסימה ביד הישראל. אך אם התבואה של ישראל אסור ואינו לוקה כמו שמבאר רבינו בסמוך. 26) דישתי, זאת אומרת בתבואת הישראל ואמירה לגוי לעשות בשביל ישראל מעשה, שהישראל אסור בה - אסורה מדבריהם, כשם שאמרו לעניין שבת "אמירה לנכרי שבות" (שם). 27) מאליו - אבל הושיב לה קוץ לוקה שהרי זו מעשה חסימה גמור (גמרא שם). 28) ולאמתו אינה אוכלת. בגמרא שלפנינו כתוב: "הרביץ לה חסימה מעלייתא (מעולה) היא? אלא רביץ לה ארי מבחוץ". והכסף משנה מסתמך על גירסא זו ומתקן הגירסא כאן "רביץ" במקום "הרביץ". וגם הלחם משנה דעתו נוטה לתקן כך. 29) ומרוב הגעגועים לבנה אינה אוכלת. ואין בזה משום מעשה חסימה גמורה כמו בהרביץ ארי, משום שאינה נמנעת לגמרי מלאכול, אלא ממעטת באכילתה (תוספות שם דיבור המתחיל צמד). 30) ומחמת הצמיאון אינה אוכלת. 31) "ואינה רואה את הדישה מי קרינא ביה (האם זה נקרא) בדישו או לא" (רש"י שם). 32) שורת שאלות בגמרא (שם) שלא נפתרו, ולפיכך פסק רבינו - אסור ואינו לוקה. 33) ולתועלתה. 34) אם תאכל.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

54) לאחר אכילת הפת, כי באותה שעה שהוא אוכל הפת הרי אסור הוא באכילת הענבים עם פת כמו שנתבאר למעלה פרק י"ב הלכה י'. 55) תוספתא שם פרק ח. 56) שבביתו.

וודאית, שמתור לחסום ותולה הכפיפה משום מראית עין ומשם כך אינו מחוייב להאכיל את הפרה כדי אכילתה (וראה חסדי דוד על התוספתא בבא מציעא פרק ח).

ז. כדרך שמוזהר בעל הבית שלא יגזל שכר עניי⁵⁷ ולא יעבבנו⁵⁸, כך העני מזהר שלא יגזל מלאכת בעל הבית ויבטל מעט בכאן ומעט בכאן, ומוציא כל היום במרמה, אלא חיב לדרק על עצמו בזמן שהרי הקפידו על ברכה רביעית של ברכת המזון⁵⁹ שלא יברך אותה⁶⁰. וכן חיב לעבד בכל פחו. שהרי יעקב הצדיק אמר: כי בכל פחי עבדתי את אביכן. לפיכך נטל שכר זאת אף בעולם הזה, שנאמר: ויפרץ האיש מאד מאד.

ו. רשאי⁴⁸ בעל הפרה⁴⁹ להרעיב פרתו ולסגפה, כדי שתאכל הרבה מן הדיש; ורשאי⁵⁰ השוכר להאכילה פקיעי עמיר⁵¹, כדי שלא תאכל הרבה מן הדיש. פיוצא בו: רשאי בעל הבית להשקות פועלים יין, כדי שלא יאכלו ענבים הרבה; ורשאי⁵² פועלין לטבל פתן בציר⁵³, כדי שיאכלו ענבים הרבה⁵⁴. אבל אין הפועל⁵⁵ רשאי לעשות מלאכתו בליילה ולהשכיר עצמו ביום, או לרוש בפרתו ערבית ולהשפירה שחרית. ולא יהיה מרעיב ומסגף עצמו ומאכיל מזונותיו⁵⁶ לבניו, מפני גזל מלאכתו של בעל הבית; שהרי תשש פחו ותחלש דעתו, ולא יעשה מלאכה בכח.

57) כלשון הכתוב (דברים כד, יד) "לא תעשוק שכיר עניי". ובהווה הכתוב מדבר שהעניים והאביונים והגרים משכירין עצמם" (רמב"ן שם). 58) לא ילין שכרו. 59) ברכת הטוב והמטיב. 60) הפועל כלל (וכן הוא כולל את הברכה השלישית בתוך השנייה) כדי שלא יבטל מלאכת בעל הבית (ברכות טז. פרק ב מהלכות ברכות הלכה ב). סליקו להו הלכות שכירות

נקודות משיחות קודש -

"אבל אין הפועל רשאי לעשות מלאכתו בליילה ולהשכיר עצמו ביום... שהרי תשש פחו ותחלש דעתו, ולא יעשה מלאכה בכח". ובהלכה ז' כתב: "...שלא יגזול את בעל הבית ויבטל מעט בכאן ומעט בכאן ומוציא כל היום במרמה... כו' וכן חייב לעבוד בכל כוחו".

הלכות שאלה ופקדון

יש בכללן שתי מצות עשה. ראשונה - דין השואלים. שניה - דין שומר הנם. ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

1) מבאר דין שואל.

א. השואל² פלים או בהמה וכיוצא בהן משאר מטלטלין מחברו, ואבד או נגנב, אפלו נאנס אנס גדול³, כגון שנשברה הבהמה או נשפית או מתה - חיב לשלם הפל; שנאמר: וכי ישאל איש מעם רעהו וגו' ונשבר או מת, בעליו אין עמו שלם ישלם. במה דברים אמורים? כשנאנס שלא בשעת מלאכה; אבל אם שאל בהמה מחברו לחרש בה, ומתה כשהיא חורשת - הרי זה פטור⁴. אבל אם מתה קדם שיחרש בה או אחר שחרש בה, או שרכב עליה⁵ או דש בה ומתה כשהיא דשה או בשעת רכיבה - הרי זה חיב לשלם⁶. וכן כל פיוצא בזה. וכן השואל⁷ בהמה מחברו לילך בה למקום פלוני, ומתה תחתיו⁸ באותה הדרך; או ששאל דלי למלאת בו, ונקרע פבור בשעת מלוי; או ששאל קרדם לפצל בו עצים, ונשבר בעת שפצל בו מחמת הקרע⁹; וכל פיוצא בזה - הרי זה פטור. שלא שאל אלא לעשות בו מלאכה זו, והרי לא שנה.

ויש לומר שלשיטת הרמב"ם הם שני דינים שונים, ולכן חילקם לשתי הלכות. הראשון, הוא דין בחפצא של העבודה שאם יעשה בחלישות כח ובתשישות הגוף יחסר בגוף המלאכה שעליו לעשות. אבל הדין השני אינו מדבר בפועל תשש אלא בא להדגיש שצריך לעבוד בכל כוחו מצד התחייבותו האישית של הפועל כלפי בעל הבית, ועניין זה נוגע פחות לחפצא של המלאכה ויותר לחיוב הגברא, והוא עניין שבין הפועל לבעל הבית ולא בחפצא של גוף המלאכה עצמה.

מה שאין כן האדמו"ר הזקן בשו"ע שלו חיבר את שני הדינים "אין הפועל רשאי כו'" ו"כדרך שבעל הבית מוזהר כך העני מוזהר שלא יבטל מלאכת בעל הבית כו' וכן חייב לעבוד בכל כוחו" בהלכה אחת כי לשיטתו אינם שני דינים שונים אלא שיסוד שניהם אחד הוא, היינו ההתחייבות האישית של הפועל כלפי בעל הבית, ולא פגם בחפצא של המלאכה עצמה. כי גם מה שעבד בתשישות כח הוא לא בגדר גזילת מלאכתו של בעל הבית אלא רק "גרם" הנגרם מזה שלא יוכל לעשות מלאכתו של בעל הבית בכח.

על פי לקו"ש חכ"ה ע' 144 מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

48) שם. 49) קודם השכרת הפרה. 50) שם. 51) אגודות קש. 52) שם. 53) רוטב של דגים כבושים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מְשׁוּבָּעָה; וְאִם לֹא - יִשְׁבַּע הַשּׁוֹאֵל שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִים שֶׁמֵּתָה בְּשַׁעַת מְלֹאכָה וְיִפְטֹר. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

10) נתבאר למעלה בהלכות שכירות פ"ג ה"א. (11) ראה לקמן פ"ד ה"א, ופ"ו ה"א בענין שבועה שלא שלח בה יד.

ג. הַשּׁוֹאֵל פְּלִי¹² מִחֲבָרוֹ וְנִשְׁבַּר - שְׁמִין לוֹ¹³ פְּדָרְף שְׁשִׁמִּין בְּנִזְקֵין¹⁴: אוֹמְדִין כִּמָּה הָיָה שְׁוֹה שְׁלֹם, וְכִמָּה הוּא שְׁוֹה עֵתָה, וּמְחִזִּיר לוֹ הַכְּלִי אוֹ הַבְּהֵמָה הַשְּׁבוּרָה, וּמְשַׁלֵּם הַפְּתָת. וְכֵן אִם מֵתָה הַבְּהֵמָה - מְחִזִּיר הַנְּבֵלָה, וּמְשַׁלֵּם הַפְּתָת.

12) בבא-קמא יא. וב"מ צו: (13) אין מחייבים את השואל לשלם כל דמי הכלי ויקח לעצמו את השברים, אלא אומדים את הנזק כמו שמבאר רבינו בסמוך. (14) למדו חכמים (בבא-קמא י:) מכמה פסוקים, שהמזיק משלם את ההפרש שבין דמי הכלי השלם ובין שבריו.

ד. הַשּׁוֹאֵל בְּהֵמָה¹⁵ - חֵיב בְּמִזְוֹנוּתֶיהָ מִשְׁעָה שְׁמִשְׁכָּה¹⁶ עַד סוֹף יְמֵי שְׁאֲלָתָהּ. וְאִם פָּחַשׁ בְּשָׂרָה - חֵיב לְשַׁלֵּם מֵהַ שְׁפָחָתָהּ בְּדָמֶיהָ¹⁷. פָּחַשׁ בְּשָׂרָה מִחֲמַת הַמְּלֹאכָה - פְּטוּר; וְיִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין¹⁸ שְׁמַחֲמַת מְלֹאכָה פְּחֻשָּׁה¹⁹.

15) מימרא של רב פפא, בבבא-מציעא צא. (16) משיכת הבהמה גומרת את הקנין לשאלה (ראה למעלה הלכות שכירות פ"ג ה"ב). (17) כרבא, שם צו: (18) בנקיטת חפץ של קדושה (ספר תורה, תפילין). (19) ולא מיעט במזונוותיה. כאן שינה רבינו, וכתב: מחמת מלאכה ולא בשעת מלאכה, כי אין אפשרות להכיר את ההכחשה בשעת מלאכה.

ה. הַשּׁוֹאֵל פְּלִי מִחֲבָרוֹ אוֹ בְּהֵמָה סֵתָם²⁰ - הָרִי הַמְּשֹׁאֵל מִחֲזִירוֹ²¹ בְּכָל עֵת שְׁרִירָה²². שְׁאֵלוֹ לְזִמְן קָצוּב - בִּיּוֹן שְׁמִשְׁף וְזָכָה אֵין הַבְּעָלִים יְכוּלִין לְהַחְזִירוֹ²³ מִתַּחַת יָדוֹ עַד סוֹף יְמֵי הַשְּׁאֵלָה. וְאִפְלוּ מֵת הַשּׁוֹאֵל - הָרִי הַיּוֹרְשִׁין מִשְׁתַּמְשִׁין בְּשְׁאֵלָה עַד סוֹף הַזְּמַן²⁴. וְדִין הוּא²⁵: הַלּוֹקֵחַ קוֹנֵה הַגּוֹף קֹנֵן עוֹלָם בְּדָמִים שְׁנָתָן, וּמְקַבֵּל מִתְּנָה קֹנֵה הַגּוֹף קֹנֵן עוֹלָם וְלֹא נִתָּן כְּלוּם; וְהַשּׁוֹכֵר קֹנֵה הַגּוֹף לְפָרוֹתָיו עַד זְמַן קָצוּב בְּדָמִים שְׁנָתָן, וְהַשּׁוֹאֵל קֹנֵה הַגּוֹף לְפָרוֹתָיו עַד זְמַן קָצוּב וְלֹא נִתָּן כְּלוּם; כְּשֶׁם שֶׁהַנּוֹתֵן כְּמוֹכָר שְׁאִינוֹ יְכוּל לְחַזֵּר בּוֹ לְעוֹלָם²⁶, כִּף הַמְּשֹׁאֵל²⁷ כְּמִשְׁפִּיר²⁸ שְׁאִינוֹ יְכוּל לְחַזֵּר בְּתוֹף הַזְּמַן. הַנִּיחַ לָהֶם אֲבִיהֶם פְּרָה שְׁאוּלָה וּמֵתָה - אֵין חֵיבִין בְּאַנְסִיָּה²⁹. חֲשָׁבוּ שֶׁהִיא שֶׁל אֲבִיהֶם, טְבַחְוָה וְאִכְלוּהָ³⁰ - מְשַׁלְּמִין דְּמֵי בָּשָׂר בְּזוּל³¹. וְאִם הַנִּיחַ לָהֶם אֲבִיהֶם נְכִסִּים³², וּמֵתָה אוֹ שְׁטַבְּחוּהָ - מְשַׁלְּמִין אֶת דְּמֵיהָ מִנְּכִסָּיו³³.

(2) משנה בבא-מציעא צג. "שואל משלם את הכל". (3) שאין ביד השואל למונעו. (4) רבינו מחלק כאן בין מתה בשעת מלאכה, לבין שלא בשעת מלאכה. ותמהו עליו הרמב"ן והרשב"א, שהרי לא מצאנו בגמרא הבדל כזה, אלא הבדילו (שם צו:) בין מתה מחמת מלאכה ובין לא מחמת מלאכה, ודחו דברי רבינו מהלכה (מגיד-משנה). [והריב"ש בתשובותיו סי' תקג מברר שיטת רבינו, ואומר שלא נטה כלל מההלכה שנאמרה בפירוש בגמרא שם, שמתה מחמת מלאכה פטור, ושלא מחמת מלאכה חייב, אלא שהוא מוסיף ומבאר כיצד אנו יודעים שהמלאכה גרמה למיתת הבהמה, ומלמדנו, שאם מתה בשעת המלאכה יש לתלות שמחמת המלאכה מתה, אע"פ שלא ראינו שנתייגעה, ואם מתה בשעת מלאכה - אין תולין במלאכה ואע"פ שנתייגעה (דברי הריב"ש מובאים כאן בכסף-משנה ובלחם-משנה, ונפלה שם טעות בציון מספר הסימן. והנכון כמו שכתבנו). ורוב הפוסקים חולקים על רבינו בזה, ודעתם שאם נתעייפה אגב מלאכתה שלשמה השאילה, ומתה אפילו שלא בשעת מלאכה - פטור]. וטעמו של דבר, למה מתה מחמת מלאכה פטור, מבואר בריב"ש שם: מפני שהמשאיל גרם למיתתה בזה שהשאילה למלאכה קשה שהיא למעלה מכוחותיה. וכן כתב הסמ"ע בחו"מ סי' שמ, ס"ק ג. (5) ושינה למלאכה יותר קלה מחרישה. וכן דישה קלה יותר מחרישה. (6) בבא זו כוללת שני דינים: א. השואל לא שינה את המלאכה שלצורכה שאל, והבהמה מתה שלא בשעת מלאכה; ב. מתה בשעת מלאכה, אלא שהשואל שינה, ובמקום לחרוש רכב או דש, ובכך השינוי הוא לטובת הבהמה. הדין הראשון נתבאר בהערות להלכה הקודמת ע"פ תשובת הריב"ש, ובדין שינוי ממלאכה חמורה לקלה משמיענו רבינו רבותא, שאפילו אם מתה בשעת המלאכה הקלה, ומתקבל על הדעת שאילו העסיקה בחמורה בוודאי היתה מתה, אף-על-פי-כן אין דנים אותה כמתה מחמת מלאכה וחייב לשלם, ומכל-שכן אם מתה שלא בשעת רכיבה או דישה, שהרי במקרה כזה אפילו אם לא שינה מחייבו רבינו, כמבואר למעלה (ע"פ הלחם-משנה, ובוזה מסולקת תמיהת הכסף-משנה). מקור דין שינוי - בגמרא שם צו: (7) כל הדינים מכאן עד סוף ההלכה - מבוארים בגמרא שם. (8) בשעה שהוא רוכב עליה, אבל אם מתה שלא בשעת רכיבה - חייב. (9) [בכל הדינים שלמעלה, חילק רבינו בין בשעת מלאכה ללא בשעת מלאכה, ולא הזכיר כלל "מחמת המלאכה". וכאן שינה והוסיף המלים "מחמת הביקוע", ואולי התכוון בזה לביאורו של הריב"ש שהבאנו למעלה].

ב. הַשּׁוֹאֵל בְּהֵמָה¹⁰ מִחֲבָרוֹ וּמֵתָה, וְטַעַן הַשּׁוֹאֵל שֶׁבְּשַׁעַת מְלֹאכָה מֵתָה, אִם הָיָה הַמְּקוּם שֶׁשְׁאֲלָה לִילָף בּוֹ מְקוּם שְׁבִנֵי אָדָם מְצוּיִין שָׁם - יָבִיא רְאִיָּה שְׁמֵתָה אוֹ נְאֻסָּה בְּשַׁעַת מְלֹאכָה, וְשִׁלָּא שְׁנָה בְּהָ¹¹, וְיִפְטֹר; וְאִם לֹא הָבִיא רְאִיָּה - מְשַׁלֵּם. שְׁאֲלָה מְמַנּוּ לְמֵלֵאת בָּהּ עֶפְר שְׁבַחְרָבְתוֹ, שְׁאִין הַעֲדִים מְצוּיִין שָׁם, אוֹ שְׁשֹׁאֵל מְמַנּוּ דְלִי לְמֵלֵאת בּוֹ הַבּוֹר בְּתוֹף בֵּיתוֹ, וְנִקְרַע בְּבוֹר: אִם הָבִיא רְאִיָּה - יִפְטֹר אִף

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ששאל ונשתעבדו נכסיו, אלא שהחייב למעשה בא כשמתה, ואז נתחייבו נכסיו בתוקף אותו השעבוד שחל בחיי המוריש, והוא מוסיף שרבינו גירסא אחרת בגמרא שם, מזו שבספרים שלנו (ראה משנה-למלך).

ו. הַשְּׂאֵל כְּלֵי מִקְהָלוֹ לְעִשׂוֹת בּוֹ מִלְאָכָה פְּלוֹנִית³⁴ - אֵינן הַמְּשָׂאֵל יָכוֹל לְהַחְזִירוֹ מִתַּחַת יָדוֹ עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה בּוֹ אוֹתָהּ מִלְאָכָה³⁵. וְכֵן אִם שָׂאֵל מִמֶּנּוּ בְּהִמָּה לִילָף בָּהּ לְמָקוֹם פְּלוֹנִי - אֵינּוּ יָכוֹל לְהַחְזִירָהּ מִיַּד הַשְּׂאֵל עַד שֶׁיִּלָּף בָּהּ לְשָׂם וַיַּחְזֹר.

(34) והשואל משך את הכלי. (35) כמו בהשאליו לזמן קצוב.

ז. הָאוֹמֵר לְחִבְרוֹ³⁶: הַשְּׂאֵלִי קָרְדִּים לְעֵדֶר בּוֹ הַפְּרָדִים הֵנָּה - עוֹדֵר בּוֹ אוֹתוֹ הַפְּרָדִים בְּלֶבֶד, וְאֵינּוּ רְשָׁאֵי לְעֵדֶר בּוֹ פְּרָדִים אַחֵר. אֲמַר לוֹ פְּרָדִים סֶתֶם - עוֹדֵר בּוֹ פְּרָדִים אַחֵר אִי זֶה שִׁירְצָה³⁷. שְׂאֵלוֹ לְעֵדֶר בּוֹ פְּרָדִים הַרְבֵּה שְׂלוֹ³⁸ - עוֹדֵר בּוֹ כָּל הַפְּרָדִים שְׂלוֹ³⁹. וְאֶפְלוּ נִשְׁחַת כָּל הַבְּרִיָּל בְּעֵדִיָּה - מִחְזִיר לוֹ הַנֶּצֶב שֶׁל עֵץ⁴⁰. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(36) בבא-מציעא קג. (37) משמע, אפילו פרדס שאינו שלו ('טור' חושן-משפט סימן שמא). (38) בגמרא שם כתוב: "פרדיסי". רבינו מנקד הסמ"ך בפתח, ובהתאם לכך כתב כאן "הרבה שלו" (ראה הערה הבאה). (39) אבל אם אמר סתם פרדסים, אינו עודר יותר משנים, כמו שאמרו בבבא-בטרא (ט:): מכר לו "דיקלי" נותן לו שני דקלים (מגיד-משנה, וראה לחם-משנה). ונב'טור' שם כתב, שאפילו אמר כרמים סתם - עודר הוא כל הכרמים שלו (ראה 'דרכי משה' שם). ב'דרישה' שואל: למה בכרם סתם רשאי לעדור אפילו בכרם שאינו שלו, וכשאמר כרמים - עודר רק בשלו? ומבאר, שאין הדבר מתקבל על הדעת שהמשאל הסכים שיעדור כל הכרמים שבעולם, שאם כן לא יחזיר הקרדום לידו לעולם, מה-שאינ-כן בכרם אחד. וכן כתב ב'נמוקי יוסף' בבא-מציעא שם. (40) ואינו משלם לו היזקו. לשון הגמרא: "ומהדר ליה קתיה".

ח. הַשְּׂאֵל⁴¹ כְּלֵי מִקְהָלוֹ לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ, וְאָמַר לוֹ: הַשְּׂאֵלִי דָבָר פְּלוֹנִי בְּטוֹבְתָךְ. פְּלוֹמֵר: אֵינן אֶתָּה מְשָׂאֵל לִי דָבָר זֶה כְּדָרְךָ כָּל הַמְּשָׂאֵלִין, אֲלֵא כְּפִי טוֹבַת לְפָךְ וְנִדְבוֹתֶיךָ, שְׂאֵינְךָ מִקְפִּיד עַל הַזְּמַן אִם אָרְךָ. אִם קָנוֹ⁴² מִיַּד הַמְּשָׂאֵל עַל זֶה - הָרִי הַשְּׂאֵל מְשַׁתֵּמֵשׁ בּוֹ לְעוֹלָם, עַד שֶׁיִּתְבַּטֵּל הַפְּלִי מִלְּעִשְׂוֹת מִלְּאָכָתוֹ, וַיַּחְזִיר שְׂבָרְיוֹ אוֹ שְׂרִירָיו⁴³. וְאֵינן הַשְּׂאֵל רְשָׁאֵי לְחֹזֵר וּלְמַקְּנֵה הַפְּלִי אוֹ לְעִשְׂוֹתוֹ פְּעַם אַחֲרָת.

(41) גמרא שם: "אמר רב נחמן, שואל אדם בטובו לעולם". ופירש שם הר"ף בשם גאון ז"ל: "ואמר לו בלשון הזה: השאילני בטובתך כלי זה להשתמש בו, ולא קבע זמן לחזירתו - ישתמש בו ואינו חייב להחזירו לבעליו". ורבינו

(20) בלי קביעת זמן החזרה. (21) יכול הוא לקחת בחזרה. (22) ולא אמרו (מכות ג:): סתם הלוואה שלושים יום אלא בהלוואת כסף, שניתנה להוצאה, אבל שאלה שהשואל צריך להחזיר את הדבר ששאל, אין לה זמן כלל. וכן גם דעת רש"י במס' שבת דף קמח. [ורבינו-תם (ב'תוספות' שם) חולק ואומר שגם סתם שאלה היא שלושים יום, ומביא ראיה ממה שאמרו (מנחות מד.) טלית שאולה - פטורה מן הציצית כל שלושים יום. ראה ב'תוספות' שם ישוב שיטת רש"י, וראה גם רא"ש מכות שם, והגהות מיימוניות כאן]. (23) כרבי אלעזר (בבא-קמא עט:): "כדרך שתיקנו משיכה בלקוחות, כך תיקנו משיכה בשומרים" (מגיד-משנה). [ב'תוספות' שם ד"ה תיקנו, כתבו שרבי אלעזר מודה, שמן התורה יכול המשאל לחזור בו, וחכמים תיקנו שהשואל יקנה במשיכה, אולם דעת רבי אמי (בבא-מציעא צט.) שקונה מן התורה, שאם לא כן, למה אמר (שם) שהמשאל קרדום של הקדש מעל, וחבירו מותר לבקע בו לכתחילה (מפני שיצא לחולין ע"י מעילה של המשאל)? הלא השואל לא קנה את הקרדום, ואם כן לא עשה המשאל כלום. ויוצא מזה שהחומרא שהטילו חכמים על המשאל, מביאה קולא שמתירה לכל אדם ליהנות מהקרדום. ומאחר שרבינו פוסק (בהלכות מעילה פ"ו ה"ד) כרבי אמי, ברור שאינו סובר כרבי אלעזר. ע"פ סברת 'תוספות' זו, רצוי יותר להסמיך דברי רבינו כאן על רב אמי ולא על רבי אלעזר]. (24) כרבא, בכתובות לד: (25) יש ללמוד דין זה מסברא הגיונית. (26) אף-על-פי שהמקבל לא נתן כל דבר תמורת החפץ. (27) שנתן לזמן קצוב ללא תמורה. (28) שקיבל תמורה בעד זכות השימוש במשך זמן מסוים. סברתו זו משמשת הסבר לתקנת קנין משיכה (מגיד-משנה). (29) לפי שהם לא שאלו את הפרה ולא קיבלו עליהם אחריות אונסין, אבל חייבים בגניבה ואבידה כשוכר, שהרי הם רשאים להשתמש בה, ואפילו לא השתמשו בה יש להם טובת הנאה מזה, שהרשות בידם להשתמש בה (מגיד-משנה). המדובר כשלא ירשו כלום מאביהם. ואם ירשו - יבואר דינם בסמוך. (30) המשך דברי רבא, שם. (31) פחות שלישי משויו (בבא-בטרא קמז: וראה רבינו בפ"ו מהלכות זכיה ומתנה הכ"ג בשם הגאונים). (32) בגמרא שם כתוב "אחריות נכסים". פירוש, קרקעות, שהרי מדין הגמרא בעל החוב אינו גובה ממטלטלין של יתומים שהוריש להם אביהם, ורבינו שינה וכתב: נכסים, בהתאם לתקנת הגאונים (ראה הלכות מלוה ולוה פ"א הי"א) לגבות ממטלטלין של יתומים. (33) כל דמי הפרה, ולא דמי בשר בזול. רבינו מפרש מה שאמר שם: "הניח להם אחריות נכסים, חייבים לשלם". הכוונה גם למתה הבהמה, כלשון ראשון בדעת רבא שם. והרמב"ן והרשב"א השיגו על זה, ומוכיחים מסוגיית הגמרא שם שזה נאמר רק באכלוה, לומר לך שמשלמים כל דמי הפרה ולא דמי בשר בזול, אבל פטורים מאונסין, מפני שהחייב בא בזמן שנאנסה, היינו אחר מיתת המוריש, ואינו חל על היורשים. ולא כדעת האומרים, שהחייב חל משעה ששאל, ומשום כך יורשיו חייבים לשלם כשהשאיר נכסים (מגיד-משנה). ובכסף-משנה מבאר שיטת רבינו, שהחייב האונסין בכוח בא בשעה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פטור³; שְׁנֹאֲמַר: אִם בְּעָלְיוֹ עִמּוֹ לֹא יִשְׁלַם. וּבְלִבְדֹּ
שֶׁשָּׁאֵל הַבְּעָלִים תְּחִלָּה עִם הַחֲפִיץ⁴, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.⁵
וְאֶחָד הַשְּׂוֹאֵל⁶ אֶת הַבְּעָלִים אוֹ שֶׁשָּׂכְרָן, וְאֶחָד
הַשְּׂוֹאֵל אֶת הַבְּעָלִים לְאוֹתָהּ הַמְּלֵאכָה אוֹ שֶׁשָּׂאֵלָן
וּשְׂכָרָן לְמְלֵאכָה אַחֲרֵת אוֹ לְשׁוֹם דְּבָר בְּעוֹלָם. אִפְלוּ
אָמַר לְחֻבְרוֹ: הַשְּׂקִי מִיָּמַי⁷, וְשָׂאֵל מִמֶּנּוּ בְּהִמְתּוֹ,
וְהִשְׁקִהוּ וְנָתַן לוֹ אֶת הַבְּהֵמָה - הֲרִי זוֹ שְׂאֵלָה
בְּבְעָלִים, וּפְטוּר. מִשֶּׁשָּׂאֵל אֶת הַבְּהֵמָה בְּתַחֲלָה וְאַחֵר כִּף
הַשְּׂקִיָּה - אֵינָהּ שְׂאֵלָה בְּבְעָלִים. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(2) ששאל או שכר גם את בעל החפץ עצמו. (3) מחלוקת רבי אחא ורבינא בבבא-מציעא צה. ופסק להקל על השואל, שאין מוציאים ממון מספק. (4) אבל אם שאל תחילה את החפץ ואחר-כך את הבעלים - אין זה שאלה בבעלים וחייב באונסין אפילו אם לא פשע (שם צז. 5). בהלכות שכירות פ"א ה"ג. (6) משנה, שם צד. (7) מימרא של רבא, שם צז. (בפ"א מהלכות שכירות נתבאר בפרוטרוט כמה דברים שנכפלו כאן בהלכות שאלה ופקדון - ראה שם).
ב. הַשְּׂאֵל⁸ בְּהִמְתּוֹ אוֹ הַשְּׂפִירָה לְמִשׁוּי, וְיִצָּא עִמָּה לְסַעֲדָה⁹ עִם הַשְּׂוֹאֵל אוֹ הַשְּׂוֹכֵר וְלִטְעֵן עִמּוֹ בְּמִשְׁאָאוֹ - הֲרִי זוֹ שְׂמִירָה בְּבְעָלִים¹⁰. וְאִם יִצָּא לְבַקֵּר הַמִּשְׁאֵי בְּלִבְדֹּ וְלִרְאוֹת שְׂלֵא יִטְעֵנוּ עָלֶיהָ יָתֵר מִן הָרְאוּי - אֵינָהּ שְׂמִירָה בְּבְעָלִים¹¹.

(8) מעשה שהיה (שם). (9) לסייע. (10) שהרי הוא עושה מלאכה בשביל השואל. (11) לפי שאינו עושה דבר לטובת השואל אלא לטובת בהמתו.

ג. מְלַמֵּד תִּינוּקוֹת¹², וְהַנּוֹטֵעַ לְבָנֵי הַמְּדִינָה, וְהַמְקִיז לָהֶם אֶת הַדָּם, וְהַסּוֹפֵר שְׂלֵהָן, כָּל אֶחָד מֵאֵלוֹ וְכַיּוֹצֵא בֵּהֶן, בַּיּוֹם שֶׁהוּא יוֹשֵׁב בּוֹ לְעִסְקַת בְּמֵלֶאכְתָּן, אִם הַשְּׂאֵל אוֹ הַשְּׂכִיר לְאֶחָד מֵאֵלוֹ שֶׁהוּא עוֹסֵק בְּמֵלֶאכְתָּם - הֲרִי זוֹ שְׂמִירָה בְּבְעָלִים, וְאִפְלוּ פָּשַׁע בְּהַשְׂוֹמֵר - פְּטוּר¹³. אֲבָל הוּא שֶׁשָּׂאֵל אוֹ שֶׁשָּׂכַר מֵהֶן - חַיִּב, שְׂאִינָן שְׂאוּלִין לוֹ¹⁴.

(12) שם. (13) כלמעלה בראש הלכה א. (14) הם אינם עושים מלאכה בשבילו, אלא הוא בשבילם.

ד. הַרְבֵּי¹⁵ שֶׁהוּא מְקַרֵּא בְּרִצּוֹנוֹ לְתַלְמִידִים בְּכָל עַת שְׂפִירָה וְאִיזוֹ מִסְכָּתָא שְׂפִירָה, וְהֵם הֵיוּ קְבוּעִים¹⁶ לְבּוֹא תָּמִיד, וְנִשְׁמָט לָהֶן מִמִּסְכָּתָא לְמִסְכָּתָא¹⁷ - הֲרִי הֵן שְׂאוּלִין אֲצֵלוֹ, וְאֵין הוּא שְׂאוּל לָהֶם. וּבַיּוֹם הַפְּרָק¹⁸, שֶׁהֵפֵל בְּאֵין לְשַׁמֵּעַ עֲנָן אוֹתוֹ מוֹעֵד - הֲרִי הוּא שְׂאוּל לָהֶם, וְהֵם אֵינָן שְׂאוּלִין לוֹ.

(15) שם. (16) מחויבים. (17) רשאי הוא להפסיק את הלימוד במסכתא זו ולעבור למסכתא אחרת. (18) בגמרא: "ביומי דכלה" ומפרש רבינו: בימים שלפני הרגל, שהחכם דורש בעניני הרגל ואינו יכול להפסיק ולעבור לענינים אחרים.

קיבל פירושו (ורש"י מפרש "בטובו" = כל זמן שהכלי טוב). (42) גמרא שם. (43) אע"פ שאפשר לתקנם ולהמשיך להשתמש בכלים, כמבואר בסמוך.

ט. הַאֲמַר לְחֻבְרוֹ⁴⁴: הַשְּׂאֵלֵנִי שְׂקֵת⁴⁵ זוֹ שֶׁל מִיָּם, וְנִהְרְסָה⁴⁶ - אֵינּוּ יָכוֹל לְבַנּוֹתָהּ⁴⁷. אָמַר לוֹ: הַשְּׂאֵלֵנִי שְׂקֵת סָתָם, וְנִהְרְסָה - יֵשׁ לוֹ לְבַנּוֹתָהּ. אָמַר לוֹ: הַשְּׂאֵלֵנִי מְקוֹם שְׂקֵת⁴⁸, אִם קָנוּ⁴⁹ מִיד הַמִּשְׁאֵל - הֲרִי הַשְּׂוֹאֵל בּוֹנֵה וְהוֹלֵךְ בְּקִרְקַע הַמִּשְׁאֵל עַד שֶׁתְּבוֹא לְיָדוֹ שְׂקֵת שְׂאִפְשׁוֹר לְהַשְׂקוֹת מִמֶּנּוּ בְּהִמְתּוֹ אוֹ אֲרָצוֹ, כְּמוֹ שֶׁהִתְנָה עִם הַמִּשְׁאֵל.

(44) שם. (45) בגמרא: "גרגותא". סתם גרגותא האמורה בכל מקום פירושה "באר", וכאן המדובר בבאר בנויה באופן שמתאימה להשקות ממנה הבהמות והשדות. (46) ואינה ראויה להשקיה. (47) כמו בכלי, בסוף ההלכה הקודמת. (48) מקום לחפור בו באר ולבנותה, ולהכשירה להשקיה. (49) ואם לא קנו מידו יכול המשאל לחזור בו, שהרי אין כאן אלא דברים ללא כל קנין (רש"י שם). ב'נמוקי יוסף' מבאר בשם הריטב"א, שבגרגותא סתם צריך גם כן קנין, כגון שטר או חזקה, ובלי קנין יכול המשאל לחזור בו, אבל אינו צריך קנין סודר, ובדין "מקום באר" צריך גם קנין סודר כדי להקנות לו את הזכות לחפור בו כמה פעמים, לפי שבחפירה ראשונה לא זכה בכל השדה ('נמוקי יוסף' שם בשם הריטב"א), ונראה שגם רבינו התכוון לזה. [כאן, וכן בדין השאילני בטובתך (בהלכה הקודמת) מצריך רבינו קנין סודר ע"פ דברי הגמרא שם, ובכל עניני שאלה אחרים לא כתב "אם קנו", ומספיקה משיכה (ראה למעלה ה"ה). וברא"ש שם סי' לג, ושאל: לפי פירושו של הרי"ף והרמב"ם, למה אין המשיכה מספיקה והצריכו קנין סודר, ועוד הקשה מה מועיל קנין סודר יותר מן המשיכה? הרא"ש מעדיף אפוא פירוש רש"י שם בדין "בטובו לעולם", היינו שהתכוון לומר, שאפילו אם החזיר את הכלי, יכול הוא לדרוש מהמשאל שיתננו לו שנית, ועל זה אמרו שצריך קנין סודר, לפי שתוקף קנין המשיכה פקע בשעה שהחזיר. ובדין גרגותא מפרש רש"י שצריך קנין, מפני שאין כאן משיכה אלא דברים בלבד ויכול לחזור בו].

י. הַשְּׂוֹאֵל⁵⁰ פִּנְדֵק מְחֻבְרוֹ: לְלִינָה - אֵין פְּחוֹת מִיּוֹם אֶחָד; לְשִׁבְתָּהּ⁵¹ - אֵין פְּחוֹת מִשְׁנֵי יָמִים; לְנִשְׂוֹאִים⁵² - אֵין פְּחוֹת מִשְׁלָשִׁים יוֹם. שְׂאֵל חֲלוּק מְחֻבְרוֹ לִילָף בּוֹ לְבֵית הָאֵבֶל - כְּדִי שְׂלִיף וְיִחְזוֹר⁵³; שְׂאֵלוֹ לְבֵית הַמִּשְׁתָּה - כָּל אוֹתוֹ הַיּוֹם; שְׂאֵלוֹ לְעִשׂוֹת הַמִּשְׁתָּה שְׁלוֹ - אֵין פְּחוֹת מִשְׁבַּעַת יָמִים.

(50) תוספתא בבא-מציעא פ"ח הי"א. (51) לשבת. (52) של השואל עצמו. (53) אין דרכם של בני אדם לשהות זמן רב בבית האבל.

פְּרָק שְׁנִי

(1) מבאר דין שאלה בבעלים או שכירות בבעלים.

א. הַשְּׂוֹאֵל בְּבְעָלִים², אִפְלוּ נִגְנַב אוֹ אָבַד בְּפִשְׁעָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

28) דבר השייך לשותפות. (29) המשאיל את החפץ, נשאל לאחד מן השותפים. (30) רבינו דן כל בעיא שלא נפשטה – כספק, ולפיכך אין מוציאים מיד המוחזק. (31) בדין פשיעה בבעלים, נחלקו רב אחא ורבינא (בבא-מציעא זה). ולא נפסקה הלכה שם, ולכן פסק רבינו לקולא לנתבע כדרכו (וכן דרכו של הר"ף), אולם כאן ניתוסף עוד גורם לטובת הנתבע: שמה אין כאן שאלה בבעלים כלל, ולפיכך פסק לטובת התובע.

ט. השואל³² את הבהמה³³ בבעלים לרבעה, או להראות בה³⁴, או לעשות בה פחות משנה פרוטה³⁵, או ששאל שתי פרות לעשות בהן שנה פרוטה - הרי כל אלו ספק שאלה בבעלים³⁶.

32) כל הדינים שבהלכה זו, בעיות הן שלא נפשטו בגמרא שם, ומפרש רבינו שכולן נשאלו לענין שאלה בבעלים (לרש"י שם דרך אחרת בזה – מגיד-משנה). (33) שם, בעיות שלא נפשטו. (34) כגון ששאל סוס או פרד העומדים לרכיבה כדי שיתראה כעשיר. (35) בכל אחת חצי פרוטה. (36) ודינם כמו בהלכה הקודמת. בגמרא שם, שאל רמי בר חמא סתם "מהו", ולא הזכיר כלל "בעלים", ופירש רש"י שבכל ארבע הבעיות שאל, אם יש כאן דין שאלה וחייב באונסין או מקרים כאלה לא נכללו במה שכתבה תורה (שמות כב, יג) "וכי ישאל . . . שלם ישלם", אולם מלשוננו של רבינו כאן משמע שהוא מפרש את הבעיות האלו לענין שאלה בבעלים. ולא מצאו נושאי-כליו הסבר מתקבל על הדעת, למה אין אלו שאלה בבעלים (ראה מגיד-משנה ולחם-משנה). [וכתב ה'טור' בשם הרמ"ה, שהשואל שתי פרות לעשות בהן – בכל אחת מהן – פחות משנה פרוטה, חייב בגניבה ואבידה כשומר שכו, מפני שהוא קיבל הנאה שוה פרוטה, ובעייתו של רמי בר חמא נוגעת רק לחיוב אונסין כשואל. ומדבריו למד הש"ך (חושן-משפט סי' שמו ס"ק ו) ששומר שכו אינו חייב בגניבה ואבידה כשהנאתו פחותה משנה פרוטה (ראה רא"ש ב"מ פ"ח סי' א, ופלפולא הרפתא שם)].

י. שאלה³⁷ בבעלים ושכרה³⁸ שלא בבעלים - פטור³⁹; ושהשכירות תלוי בשאלה⁴⁰. אבל אם שכרה בבעלים, וחרז ושאלה שלא בבעלים⁴¹; או ששאלה בבעלים, וחרז ושכרה שלא בבעלים, וחרז ושאלה שלא בבעלים; או ששכרה בבעלים, וחרז ושאלה שלא בבעלים, וחרז ושכרה שלא בבעלים - כל אלו ספק שמירה בבעלים הוא⁴².

37) בעיא שם צח: (38) לפני שהחזירה למשאיל – שכרה ממנו. (39) אפילו מגניבה ואבידה, כדין שוכר בבעלים (ראה למעלה ה"א). (40) לשון הגמרא: "שכירות בשאלה מישך שייכא". פירוש, כל חיובי שכירות ישנם גם בשאלה ואין השכירות מוסיפה דבר, ולפיכך יש לראות את השכירות כהמשך השאלה והרי היא היתה בבעלים. בגמרא לא נפשטה הבעיא בפירוש, אלא לפי שאמרו שם: "אם תמצילומר שכירות בשאלה מישך שייכא וכו'" פסק רבינו

ה. האומר לשלוחו: צא והשאל עם פרתי - אינה שאלה בבעלים¹⁹; שנאמר: אם בעליו עמו לא ישלם - הבעלים עצמן, לא שליח. אמר לעבדו הפנעני: צא והשאל עם פרתי - הרי זו שאלה בבעלים; שיד העבד פני רבו. נשאל העבד עמה שלא מדעת רבו - אינה שאלה בבעלים²⁰.

19) בעיא בגמרא שם צו. ולא נפשטה בפירוש, והר"ף (שם) פשטה מזה שאמרו שם בסוף העמוד, שאם אמר לעבדו הכנעני צא והישאל עם פרתי – הרי זו שאלה בבעלים, מפני שיד עבד כיד רבו. משמע, שבשליח ישראל, שאין ידו כיד רבו, אין זה שאלה בבעלים, ורבינו קיבל דעתו. (20) שהעבד אינו יכול להשאל את עצמו לאחרים בלי הסכמת בעליו.

ו. השואל מן האשה²¹, ונשאל לו בעלה - אינה שאלה בבעלים; שקנני פרות - אינו פקנני הגוף²², ואין לבעל אלא פרות.

21) שם אמרו, שדין זה תלוי במחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש אם קנין פירות קנני הגוף, שהרי הבעל זוכה בנכסי אשתו לאכול פירותיהם והגוף נשאר ברשותה, ופסק רבינו שאינה שאלה בבעלים. (22) כריש לקיש נגד דעת רבי יוחנן, מפני שרבא אמר שם: קרא ומתניתא מסייעי לריש לקיש (רדב"ז פ"ד מה' ביכורים ה"ו). ועוד, שאבוי בגיטין מח: סובר כריש לקיש (ראה לחם-משנה).

ז. השואל מאשתו²³, או שתפין ששאלו זה מזה²⁴ - הרי זו שאלה בבעלים²⁵. ואם אמר השותף לחברו²⁶: השאילני היום ואשאילך למחר - אינה שאלה בבעלים.

23) ב"מ צו: (24) אחד שאל מחבירו דבר אפילו שאינם שותפים בו (כסף-משנה). (25) האשה עוסקת תמיד במלאכתו של בעלה, וכן השותף שאל לחבירו בעסק השותפות (למעלה בה"ב למדנו, שאפילו שאל את הבעלים למלאכה אחרת – הרי זו שאלה בבעלים). (26) במגיד-משנה מפרש בבא זו, כשאינם שותפים – אלא שאלו זה מזה, שאם הוא שותף ממש הרי זו שאלה בבעלים אע"פ שלא אמר השאילני היום ואשאילך מחר. [פירוש זה דחוק מאוד, שהרי כתוב בפירוש: "אמר השותף לחבירו". ומהר"ם פדוואה (הובא בכ"מ שם) מפרש שמדובר בשותף, וכשאמר ואשאילך למחר – גילה דעתו שהיום לא יהיה עמו במלאכתו].

ח. שאל²⁷ מן השתפין²⁸ ונשאל לו אחד מהן, וכן השתפין²⁹ ששאלו ונשאל לאחד מהן - הרי זה ספק³⁰ אם היא שאלה בבעלים אם אינה. לפיכך: אם מטה - אינו משלם, ואם תפסו הבעלים - אין מוציאים מידם; פשע בה - הרי זה משלם³¹.

27) כל הדינים שבהלכה זו, הם בעיות שלא נפשטו (שם).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מכלל שעד כאן דיברנו בידעו שהיא שאלה (ראה לחם-משנה). והראב"ד כאן משיג על דעת רבינו, וכתב: "והוא שקיבל אותה על עצמו בשאלה". אבל כשהודיעה לו ולא קיבל על עצמו בשאלה - לא נכנס תחתיה, ולפי דעתו אין הבדל בזה בין בעל ליורשים. ומסתבר שהראב"ד משווה לגמרי בעל ליורשים, וסובר כר"י שבעל חייב בפשיעה (ראה בהערה הקודמת)).

~ יום שישי ל' שבט ~

פָּרָק שְׁלִישִׁי

1) מבאר דין שואל פרה ושלחה לו המשאיל ביד עבדו, ודין שאלה חצי היום ושכרה חצי היום, ודין שאל אחת ושכר אחת, זה ואומר שאלה מתה וזה ואומר שכורה מתה.

א. הַשְּׂאֵל² אֶת הַפֶּרָה מִחֶבְרָו, וְשָׁלַחָהּ לוֹ הַמִּשְׁאֵל בְּיַד בְּנוֹ³ אוֹ בְּיַד שְׁלוּחֹוֹ אוֹ בְּיַד עַבְדּוֹ⁴, אֶפְלוּ שְׁלַחָהּ לוֹ בְּיַד בְּנוֹ אוֹ בְּיַד עַבְדּוֹ אוֹ בְּיַד שְׁלוּחֹוֹ שֶׁל שְׂאֵל⁵, וּמִתְּהָ קָדָם שֶׁתִּפְגַּס לְרִשּׁוֹת הַשְּׂאֵל - הָרִי זֶה פְטוֹר⁶. וְאִם אָמַר לוֹ הַשְּׂאֵל: שְׁלַחָהּ לִי בְּיַד בְּנִי, בְּיַד עַבְדִּי, בְּיַד שְׁלוּחִי, אוֹ בְּיַד עַבְדְּךָ הָעֶבְרִי אוֹ בְּיַד שְׁלוּחֶךָ, אוֹ שְׂאֵמַר לוֹ הַמִּשְׁאֵל: הֲרִינִי מִשְׁלַחָהּ בְּיַד בְּנֶךָ, בְּיַד עַבְדְּךָ, בְּיַד שְׁלוּחֶךָ, בְּיַד בְּנִי, בְּיַד עַבְדִּי הָעֶבְרִי, בְּיַד שְׁלוּחִי, וְאָמַר לוֹ הַשְּׂאֵל: שְׁלַח, וְשָׁלַחָהּ, וּמִתְּהָ בְּדָרְךָ - הָרִי זֶה חֵיב⁷. שְׁלַחָהּ לוֹ הַמִּשְׁאֵל בְּיַד עַבְדּוֹ הַכְּנַעֲנִי, אִף עַל פִּי שְׂאֵמַר לוֹ הַשְּׂאֵל שְׁלַח, וּמִתְּהָ - פְטוֹר⁸; מִפְּנֵי שֶׁיִּדּוּ בְּיַד רַבּוֹ, וְעַדִּין לֹא יֵצֵאת מִרְשׁוֹת הַמִּשְׁאֵל.

2) משנה בבא מציעא צח: (3) של המשאיל. (4) בין עבד עברי ובין כנעני. (5) השואל עשה אותו שליח לקבל את הפרה מיד המשאיל, ולא אמר למשאיל: שלח לי ביד פלוני. (6) רבינו אינו מחלק כאן בין עשאו שליח בעדים לעשאו שלא בעדים וגם כתב סתם: "שלוחו של שואל" ומשמע אפילו שליח ממש וזה נגד דעת רב חסדא (בבא קמא קד.) שהמדובר במשנה בשכירו ולקיסו (באדם המושכר לו או לוקט אצלו שיכולים בקביעות) ואין עדים שעשאו שליח לדבר זה. ופליאה היא, שהרי בהלכות גזילה פרק ז הלכה י פסק כרב חסדא. אולם מצאנו בכמה מקומות שרבינו מביא לשון המשנה שגם כאן נהג כך. (7) מכיוון שאמר בגמרא ונראה שגם כאן נהג כך. (8) במשנה למשאיל: "שלח" עשה יד השליח כידו ממש. (9) במשנה נאמר סתם: שלחה לי ביד וכו' עבדך וכו' חייב ולא חילקו בין עבד עברי לעבד כנעני, אלא בגמרא שם (צט.) מפרש שמואל מה ששינוי "שלחה לי ביד עבדך חייב" היינו בעבד עברי שאין גופו קנוי לבעליו, אבל בעבד כנעני פטור מפני שלא יצאה מרשותו. ראה הלכה הבאה.

ב. אָמַר לוֹ הַשְּׂאֵל: הַפִּישָׁה בְּמִקְלָו וְהִיא תְּבוֹא מֵאֵלֶיהָ, וְעָשָׂה הַמִּשְׁאֵל כֶּךָ - אֵין הַשְּׂאֵל חֵיב בָּהּ עַד שֶׁתִּפְגַּס לְרִשּׁוֹת⁹, אֲבָל מִתְּהָ בְּדָרְךָ - פְטוֹר. וְכֵן בְּשִׁעָה

כך כדרכו בכל מקום לפסוק כאם תימציי-לומר. (41) בגמרות שבידינו, כתוב גם כאן (לפני הבעיא השלישית) "אם תימציי-לומר", אולם הגירסא אינה ברורה (ראה רש"י ו'תוספות' שם), ולפיכך לא סמך רבינו על גירסא מפוקפקת, ודן את הבעיא כאילו לא נפשטה. וצדדי הבעיא הם: אפשר לומר, הרי השאלה מוסיפה על השכירות חיוב אוניסין, ולכן אין לראות בה המשך השכירות שהיתה בבעלים, ומאידך אפשר לומר, הרי חיובי השכירות (גניבה ואבידה) כוללים בשאלה, ו"כיון דשייכא במקצת, כמאן (כמו) דשייכא בכולה דמי" (לשון הגמרא). בשני הדינים האחרונים הבעיא (שם) היא, אם הפסק מבטל לגמרי את הפעולה הראשונה או חזרה למקומה, ומכיוון שזו היתה בבעלים דינה כשאיילה בבעלים (ע"פ פירוש רש"י שם). בגמרות שבדפוסים שלנו כתוב: "וחזר ושאלה", וכן "וחזר ושכרה" בלי הסיום שלא בבעלים, אולם רבינו (וכן רש"י) גורסים כמו שכתוב כאן. (42) בעיות אלו נשארו בגמרא בתיקו. [ברא"ש בבא קמא יח: כתב, שבעיא שאמרו עליה בגמרא "תיקו" - אפילו אם תפס מוציאים מידו. וראה ש"ך (שם) ס"ק י'].
י.א. אִשָּׁה שֶׁשְׂאֵלָה וְאַחַר כֶּךָ נִשְׂאת - הָרִי הַבֶּעַל כְּלוּקָח מִמֶּנָּה⁴³, וְאִינוּ לֹא שׂוֹמֵר שְׂכָרָה⁴⁴ וְלֹא שׂוֹאֵל. לְפִיכָךָ, אִם הִיְתָה דְבַר הַשְּׂאֵלָה בְּהֵמָה, וּמִתְּהָ - הַבֶּעַל פְטוֹר, אִף עַל פִּי שֶׁהוּא מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ⁴⁵ כֹּל יְמֵי שְׂאֵלָתָהּ, אֶפְלוּ פֶשַׁע⁴⁶, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּלוּקָח; וְהֵאשָׁה חֵיבַת לְשֵׁלֶם כְּשִׁיחֶיהָ לֶה מְמוּן. וְאִם הוֹדִיעָה אֶת בֶּעַלָּהּ שֶׁהִיא שְׂאוּלָה - הָרִי זֶה נִכְנָס תַּחְתֵּיהָ⁴⁷. כֹּל שְׂאֵמְרָנוּ שֶׁהִיא שְׂאֵלָה בְּבַעֲלִים, כֶּךָ אִם הִיא שׂוֹכֵר אוֹ נוֹשֵׂא שְׂכָר - הָרִי הִיא שְׂכִירוֹת בְּבַעֲלִים וּפְטוֹר; וְכֹל שְׂאֵינָה שְׂאֵלָה בְּבַעֲלִים, כֶּךָ אֵינָה שְׂכִירוֹת בְּבַעֲלִים; וְכֹל שֶׁהוּא סָפֵק בְּשְׂאֵלָה, כֶּךָ הוּא סָפֵק בְּשְׂכִירוֹת.

43) מפני שנכסיה קנויים לבעלה. (44) להתחייב בגניבה ואבידה. (45) בדומה למה שאמרנו למעלה בפ"א ה"ה גבי יורשים שהזכויות עברו אליהם, אבל החיובים לא קיבלו עליהם. (46) שאפילו כשומר חינם אינו (ב'תוספות' שם ד"ה בעל, כתבו בשם ר"י, שדינו כשומר חינם וחייב בפשיעה. ראה הערה הבאה). (47) ועברו עליו כל החיובים המוטלים על האשה, ואפילו לא קיבלם עליהם בפירוש. ואין זה דומה ליורשים שאמרנו למעלה (שם) שאינם חייבים באוניסין, כי ירושה באה ממילא, אבל לוקח (הבעל) אין כוחו יפה יותר מכוח המוכר (האשה) - מגיד-משנה. [סברא זו קלושה קצת, והמגיד-משנה עצמו מפפק בה. ויותר מסתבר מה שכתב בלשון "אולי". היינו, שרבינו חולק גם ביורשים, וסובר שאם השתמשו בה חייבים באוניסין, בניגוד לדעת הרשב"א. ראה מה שכתבנו שם. במגיד-משנה שם כתב שהיורשים דינם כשומר שכר, מפני ההנאה, שמשתמשים בפרה או שאפשר להם להשתמש בה. ולמה הבעל פטור לגמרי אף-על-פי שכוחו גרוע מכוחם של יורשים? שם המדובר כשידעו היורשים שהפרה שאלה, שהרי בבא שניה מתחילה: "חשבו שהיא של אביהם",

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

17) משנה שם צו: כפי שנתבאר בגמרא שם צח. 18) זה נמשך לדין שאל אחת ושכר אחת. 19) שייך לדין שאלה היום ושכרה למחר. 20) שייך לשאלה חצי יום ולשכרה חצי יום. 21) רבינו אינו מחלק בין משאיל טוען ברי לטוען שמה ובשניהם אמר ייבע השוכר וייפטר. ובנימוקי יוסף בסוגייה שלנו מקשה למה הוא פטור כשטוען איני יודע? הלא הוא מודה ששאל את הפרה ונתחייב או באונסין לפי שיטת רבינו למעלה (פרק א הלכה ו) שהלכה כלשון ראשון של רבא, אלא שאינו יודע אם מתה בזמן שהייתה שאולה או אחר שעבר זמן זה, ואם כן הרי זה כאומר לויתאי ואיני יודע אם פרעתי, שהוא חייב (ראה פרק א מהלכות טוען ונטען הלכה ט) ובשיטה מקובצת בסוגייה שלנו מתרץ בשם הריטב"א, שאפילו לדעת האומר שבשעת משיכת הפרה נתחייב באונסין אין זה חיוב גמור, שהרי הפרה עודה בריאה ושלמה, אלא הכוונה לשעבוד נכסיו של השואל ואם יארע אונס יגבה המשאיל בתוקף אותו השעבוד את הנכסים אפילו ימכרם בינתיים, ולפיכך כשהשואל טוען איני יודע אם מתה כשהייתה שאולה – הרי זה כאומר איני יודע אם נתחייבתי שהוא נשבע ונפטר (רבינו שם הלכה ח. ראה מה שכתבנו למעלה בפרק א הלכה ה בשם הכסף משנה וראה לחם משנה כאן). ושבועה זו היא שבועת היסת מתקנת רב נחמן, אבל מדין המשנה פטור גם משבועה (כסף משנה). ומה שפסק רבינו בהלכות טוען ונטען שם, שאין נשבעים אפילו היסת על טענת שמה היינו בהלוואה, שעל התובע לידע אם הלווה או לא, אבל המשאיל שלא היה נוכח בזמן האונס אינו יכול לדעת אם זה אירע בתקופת השאלה או לא וטענת שמה שלו מבוססת ולפיכך על השואל להישבע (לחם משנה). 22) ולא פשע בה, וגם לא נגנבה או אבדה, שהרי השוכר חייב בכל אלה האירועים (ראה ש"ך חושן משפט סימן שדמ סעיף קטן ג"ד וראה כאן הלכה ד).

ד. השאילו שתי פרות, חצי היום בשאלה וחצי היום בשכירות, המשאיל²³ אומר: בזמן השאלה מתו, והלה אומר: אחת מתה²⁴ בזמן השאלה²⁵, והאחרת איני יודע²⁶ - מתוך שאינו יכול לשבע²⁷ ישלם השתים. וכן²⁸ אם מסר לו שלש פרות, שתים שאולות ואחת שכורה, המשאיל אומר: שתים השאולות הן שמתו, והשואל אומר: אחת השאולה מתה ודאי, אבל השנייה שמתה איני יודע אם השאולה האחרת או השכורה - מתוך שאינו יכול לשבע, שהרי אומר איני יודע, ישלם השתים. ובהלכות טוען ונטען יתבאר דין זה וכיצד בו מכל הטוענין שאינן יכולים להשבע, וכיצד משלמין, ומאי זה טעם הם משלמים.

23) שם צד. 24) שלא מחמת מלאכה. 25) ועליו לשלם דמיה. 26) הרי זה כדין תבעו מאה והוא מודה שחייב חמישים שהטילה עליו התורה שבועת מודה במקצת. 27) שאינו חייב, שהרי אינו יודע. ולמה בשואל פרה אחת

שמתזירה¹⁰ השואל לבעלים¹¹, אם שלחה פיד אחר, ומתה קדם שתגיע לרשות המשאיל - הרי זה חייב, שעדין היא באחריות השואל. ואם שלחה מדעת המשאיל על ידי אחר, ומתה - פטור. שלחה פיד עבדו הפנעני, אף על פי שאמר לו המשאיל שלח, אם מתה בדרך - חייב; שפי העבד פיד רבו, ועדין לא יצאת מיד השואל. במה דברים אמורים¹²? בשעה שהחזירה בתוך ימי שאלתה; אבל אם החזירה אחר ימי שאלתה - הרי זה פטור, אם מתה בדרך¹³; שאחר ימי שאלתה יצאת מדין שאלה, והרי הוא פשוט שקר¹⁴. לפיכך, אם נשפית או מתה אחרי ימי שאלתה¹⁵ - פטור¹⁶. וכן כל פיוצא פנה.

9) בגמרא שם אמר רב, שהמשנה האומרת, "ביד עבדך חייב" התכוונה גם לעבד כנעני וכגון שאמר שהעבד כישה במקל ותלך מאליה, ושמואל מעמידה בעבד עברי בלבד, ולמד רבינו מזה, ששמואל חולק על רב בדין הכישה במקל, ולפיכך לא מצא אפשרות להעמיד את המשנה בעבד כנעני, ובהתאם לכלל שבידינו: הלכה כשמואל בדיני ממונות – פסק כמותו (מגיד משנה). 10) משנה שם צח: 11) הרי היא ברשות השואל כל זמן שלא הגיעה ליד המשאיל או ליד אדם שהמשאיל הסכים מראש לשלוח על ידו. 12) שהפרה נשאת ברשותו של השואל לענין חיוב אונסים כל זמן שלא הגיעה לרשות המשאיל (רש"י שם). 13) מימרא של רב חיסדא שם פא. 14) אמימר שם, והוא מנמק: מכיוון שהשואל נהנה מן הפרה בימי שאלתה תיקנו שיהא חייב בגניבה ואבידה גם אחר שכלו ימי השאלה (סמ"ע חושן משפט סימן שמ סעיף קטן יב). 15) אפילו נמצאת עדיין בבית השואל. 16) מאונסין. מלמדנו רבינו, שאין כל הבדל בין החזירה וטרם הגיעה לרשות המשאיל ובין לא עשה שום פעולה של החזרה. וכן נפסקה הלכה בשולחן ערוך חושן משפט סימן שמ, ח ראה בית יוסף (שם).

ג. השואל פרה מחבר¹⁷, שאלה חצי היום ושכרה חצי היום, שאלה היום ושכרה למחר, שאל אחת ושכר אחת ומתה אחת מהן, המשאיל אומר: שאולה מתה¹⁸, פיום שהיתה שאולה מתה¹⁹, בשעה²⁰ שהיתה שאולה מתה, והשומר אומר: איני יודע, או שאמר השואל: שכורה מתה, פיום שהיתה שכורה מתה, בשעה שהיתה שכורה מתה, והמשאיל אומר: איני יודע, או שאמר זה: איני יודע, וזה אומר: איני יודע - המוציא מחברו עליו הראייה. לא היתה שם ראייה - ישבע השוכר על השכורה שמתה, או שאינו יודע, ויפטר²¹. זה אומר שאולה, וזה אומר שכורה - ישבע השומר על השכורה שמתה כדרכה²² כמו שטען, ויגלגל עליו שהשכורה היא שמתה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שחייב גם באונסין (ב"מ שם). (9 שם מב. 10) שטח גדול שאינו מקורה אלא מוקף גדר ונכנסים לו דרך שער שבגדר. (11) שהיא מוקפת בתי מגורים, והרברים הנמצאים בו נשמרים יותר מבבית שער. (12) ארון גדול העומד בבית.

ג. השומר שהניח הפקדון במקום שאינו ראוי לו, ונגנב משם או אבד, אפלו נאנס שם, כגון שנתלה דלקה ושרף כל הבית - הרי זה פושע וחייב לשלם¹³. ואף על פי שהניח הפקדון עם שלו: אם ראוי לשמירה¹⁴ - פטור, ואם אין המקום ראוי לשמירה - חייב¹⁵; בשלל הוא רשאי¹⁶, ואינו רשאי בשל אחרים.

(13) שם מב: אמרו: והילכתא, תחילתו בפשיעה וסופו באונס - חייב. [בהלכות שכירות פ"ג ה"ו בדין "פשע בה ויצאה לאגם ומתה" נתבאר, שלא אמרו תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב, אלא כשיש איזה קשר שהוא בין הפשיעה ובין האונס, ולולא מעשה הפשיעה לא אירע האונס, כגון כאן, שאם היה מניח הפקדון במקום אחר הראוי לשמירה לא היה נשרף, אבל כשאינו כל קשר בין הפשיעה בשמירה ובין האונס, וגם שמירה יעילה לא היתה מצילה מן האונס - השומר פטור. הרי"ף בסוגיא שלנו מאריך בהבהרת סברא זו. ראה שם]. (14) לפי המבואר בהלכה הקודמת. (15) ירושלמי בבא מציעא פ"ג ה"ח, מובא ברי"ף וברא"ש שם סימן כ. (16) להתיר ולא לשמור כראוי.

ד. הכספים¹⁷ והדינרין¹⁸ - אין להם שמירה אלא בפקדע¹⁹, ויתן עליהם טפח עפר. או יטמנם בפתל²⁰ בטפח הסמוך לקורה²¹; אבל לא באמצע הפתל, שזא וחרו²² הגנבים שם ויגנבו²³. אפלו נצל עליהם פראוי בתכה, או החביא אותם במקום שאין אדם מכירו ולא מרגיש בו - הרי זה פושע וחייב לשלם. הורו מקצת המבינים, שהיה הדין לכל דבר שמשאו קל ואין הקרקע מאבדת אותו²⁴ במהרה, כגון לשונות²⁵ של פסוף, ואין צריך לומר לשונות²⁶ של זהב ואבנים טובות, שאין להם שמירה אלא בפקדע. ולזה דעתי נוטה²⁷.

(בהלכה הקודמת) וטוען איני יודע אין מטילים עליו שבועת השומרים, שמתה כדרכה ולא פשע בה ועל ידי גלגול יחוייב לישבע ששכורה מתה ומתוך שאינו יכול להישבע - ישלם? מפני ששבועת שלא פשע היא על טענת שמה אין כוחה יפה לחייבו ממון על ידי גלגול (מגיד משנה). [בש"ך שם מפרש שהמדובר, כשיש עדים שמתה כדרכה או שהמשאיל מאמין לו, והבית יוסף שם כותב ששבועת היסת של השואל האומר איני יודע היא מטעם גלגול ולא ביאר למה אין מגלגלים שבועת התורה ואומרים מתוך וכו'. ראה שולחן ערוך שם, סמ"ע וש"ך שהאריכו לברר סוגייה זו]. (28) גמרא שם.

פרק רביעי

(1) מבאר דיני שומר חנם ודין שמירת הפקדון, כיצד ישמור אותו, ודין שומר שמסר לאשתו ובניו.

א. המפקיד אצל חברו פחנם², ונגנב או אבד - הרי זה נשבע³ ונפטור; שנאמר: ונגנב מבית האיש וגו', ונקרב בעל הבית אל האלהים⁴ אם לא שלח ידו במלאכת רעהו⁵. ומגלגלין עליו פתוף השבועה⁶: שלא פשע, אלא שומר פדוף השומרין, ולא שלח בו יד ואחר נגנב; שאם נגנב אחר ששלח יד בפקדון - חייב באחריותו⁷.

(2) אינו מקבל כלום בעד שמירתו. (3) שנגנבה או נאבדה. בבבא קמא קז: אמרו שמשביעים אותו שלוש שבועות: שלא פשעתי (ששמרתי כראוי), שלא שלחתי בה יד (שלא השתמשתי בפקדון לטובת עצמי) ושאינה ברשותי. ושיטת רבינו שציקר השבועה שנאמרה בתורה היא, שאינה ברשותו אלא נגנבה או נאבדה - כטענתו. (4) והכוונה שיקרב לבית דין להישבע (בבא קמא ג:). (5) מפרש רבינו: אימתי נשבע שנגנבה ונפטור - "אם לא שלח ידו במלאכת רעהו", אבל אם שלח בה יד - חייב אפילו נגנבה או נאבדה. (6) כשהוא נשבע שנגנבה, כוללים בה גם שתי השבועות האחרות, כמו שמבאר רבינו והולך. (7) בבא מציעא מא: (ראה לקמן פ"ו ה"ג ובהערות שם).

ב. הואיל ופטור הפתויב את שומר חנם מן הגנבה, קל וחומר מן האנסין הגדולים, כגון שבויה ושבויה ומתה. והוא שלא שלח יד בפקדון; אבל שלח יד בפקדון - חייב באנסיו⁸. כיצד דרף השומרים? הפל לפי הפקדון⁹: יש פקדון, שדרף שמירתו להניחו בבית שער¹⁰, כגון הקורות והאבנים; ויש פקדון, שדרף שמירתו להניחו פחצר¹¹, כגון חבילות פשתן הגדולות וכיוצא בהן; ויש פקדון, שדרף שמירתו להניחו בבית, כגון שמלה וטלית; ויש פקדון, שדרף שמירתו להניחו בתכה או במגדל¹² ונוצל עליו, כגון בגדי משי וכלי כסף וכלי זהב וכיוצא בהן.

(8) מכיון ששלח בה יד שלא ברשות בעלים - נעשה גולן,

- נקודות משיחות קודש -

"הכספים והדינרין - אין להם שמירה אלא בפקדע."

ובפנימיות העניינים "קרקע" מורה על ביטול כמ"ש "ונפשי כעפר לכל תהיה", וההוראה היא שאם רצונו של אדם להיות עשיר, עליו לחיות בביטול ומתוך הכרה שהכל מאתו ית' ולא ש"כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה", היינו בזכות היותו ממולח ומוצלח בעסקים וכו'.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דבעי למיתב ולנטורי ביממא ובליליא, שנאמר (בראשית לא, מ) "הייתי ביום אכלני חורב וקרח בלילה וכו'". והרא"ש שם מביא מהירושלמי שבועות פ"ח, וז"ל (לפי גירסתו): "רבי אבא בשם רבי יוחנן, נאמרה שמירה בשומר חנם ונאמרה שמירה בשומר שטר, ולא דמיא שמירה האמורה בשומר חנם לשמירה האמורה בשומר שטר. דשמירה האמורה בש"ח כיון ששמר כל צרכו פטור, ושמירה האמורה בש"ש אפילו הקיפהו בחומה של ברזל - אין רואין אותו אם היה שם אם יכול להציל חייב ואם לאו פטור, אלא אומרים אם היה שם היה יכול להציל". אולם בספרים שלפנינו הגירסא: "אין משערין אותו אלא בגופו". ולפי גירסא זו אין ראייתו חזקה כל כך, עי"ש. ובהגהות מיימוניות שם כתב בשם 'ספר התרומות' שהוא פטור. (27 גמרא שם.)

ה. המפקיד²⁸ אָצַל חֲבָרוֹ כְּסָפִים עֲרֵב שֶׁבֶת בֵּין הַשְּׂמָוֹת - אֵינּוּ חֵיב לְטַרַח וְלִקְבֹר אוֹתָן עַד מוֹצָאֵי שֶׁבֶת.²⁹ וְאִם נִתְאַחַר לְמוֹצָאֵי שֶׁבֶת פְּדֵי לְקַבְּרָן וְלֹא קִבְּרָן, וְנִגְנְבוּ אוֹ נֶאֱנָסוּ - חֵיב. וְאִם תִּלְמִיד חָכֵם הוּא³⁰ - אֵינּוּ חֵיב עַד שְׁיִשְׁהָה אַחַר שְׁיִבְדִּיל פְּדֵי לְקַבְּרָן.

(28) ובמוצאי־שבת מחוייב לקבורם מיד. (29) נוסחת המגיד־משנה: תלמיד־חכם הוא המפקיד. (30) המפקיד (ע"פ משנה־למלך). תלמידי חכמים חרדים לקיים מצוות הבדלה על היין, והיין בימיהם ביוקר, ולפיכך רשאי הנפקד לעכב הטמנת הכספים, שמא יצטרך המפקיד לקחת כסף לקנות יין להבדלה (גמרא שם ע"פ פירוש רש"י), אבל הנפקד עצמו מחוייב להבדיל מיד ולהטמין את הפקדון (משנה־למלך), וכתב הרא"ש שם סי' כב, שזמנו עד אור הבוקר. מובן שאם ידע הנפקד שהמפקיד כבר הבדיל, חייב להטמין מיד. [הראב"ד מפרש: אם הנפקד תלמיד־חכם, ולא נתבאר לי מה ההבדל בין תלמיד־חכם ובין אדם פשוט, ראה 'בית יוסף' סי' רצא].

ו. הפקיד³¹ אָצַל חֲבָרוֹ כְּסָפִים בְּדַרְךָ לְהוֹלִיכֵם לְבֵיתוֹ, אוֹ שֶׁשָּׁלַח עִמּוֹ מְעוֹת מִמְקוֹם לְמְקוֹם - צְרִיכִין שְׁיִהְיוּ צְרוּרִים וּמְנַחִים בְּיָדוֹ, אוֹ קְשׁוּרִים פְּרָאוֹי עַל בְּטֵנוֹ מִפְּנֵי פְּנֵיו, עַד שְׁיִגְיַע לְבֵיתוֹ וְיִקְבְּרֵם פְּרָאוֹי. וְאִם לֹא קִשְׁרָן בְּדַרְךָ הַזֹּאת, אֶפְלוּ נֶאֱנָסוּ - חֵיב לְשַׁלֵּם³², שְׁהָרִי תַחֲלָתוֹ בְּפִשְׁעָה³³. מַעֲשֶׂה³⁴ בְּאֶחָד, שֶׁהִפְקִיד מְעוֹת אָצַל חֲבָרוֹ, וְהִנְיָחָם בְּמַחֲצֵה שֵׁל קְנִיָּם, וְהָיוּ טְמוּנִים בְּעֵבֵי הַמַּחֲצֵה, וְנִגְנְבוּ מִשָּׁם; וְאֶמְרוּ חֲכָמִים: אֵף עַל פִּי שְׂוֵי שְׁמִירָה מְעֵלָה לְעֵנִין גְּנֵבָה - אֵינָה שְׁמִירָה פְּרָאוֹי לְעֵנִין הָאֵשׁ; וּמֵאַחַר שֶׁלֹּא טְמַנּוּ בְּקַרְקַע אוֹ בְּכַתֵּל בְּנֵינ - פּוֹשְׁעַ הוּא; וְכָל שֶׁתַּחֲלָתוֹ בְּפִשְׁעָה וְסוֹפוֹ בְּאֶנְס - חֵיב. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה³⁵.

(31) משנה וגמרא שם. (32) במשנה אמרו: "צרון והפשילן לאחוריו וכו' חייב", ובגמרא "מה הוה ליה למעבד" (מה)

ומוסיף הרמב"ם (ענין שאינו מופיע בגמרא) "ויתן עליו טפח עפר" היינו שלא די בכך שישנה תנועה של ביטול, אלא שצריך לכסות את הכספים ב"טפח עפר" להורות שזהו עניין עיקרי בכל ענייני העולם.

עצה זו נאמרת לכל־לראש לעשירות בתורה, כמו שנאמר "ונפשי כעפר לכל תהיה" שהוא תנאי ל"פתח לבי בתורתך" ומשם תושפע לו גם עשירות בפועל.

(על פי יין מלכות ספר משפטים סימן ו)

מתוך רמב"ם "פרס המלך")

(17) מטבעות של כסף (דין גושי כסף, יבוארו למטה). (18) דינרי זהב. (19) כשמואל, שם. בספרים שלפנינו, כתוב שם: "והאינדא דשכיחי גשושיא (בזמנינו ששכיחים גנבים התוחבים שפודים בקרקע כדי לגשש את הטמון בו) אין להן שמירה אלא בשמי קורה". אולם הרי"ף השמיט פיסקא זו (אפשר שלא נמצאה בספרים שבידו), ופסק כשמואל, ורבינו הולך בשיטתו, כדרכו. בגמרא שם אמרו שצריך לכסות בעובי טפח, ומפרש הרי"ף שהמדובר בטמון בקרקע וצריך להעמיק טפח, וכן כותב רבינו כאן. וה'טור' כותב, שהדברים אמורים גם בכותל, היינו, שצריך להעמיק טפח בעובי הכותל (לחם־משנה). (20) בגמרא שם, אמר רבא: ומודה שמואל בכותל. (21) בגמרא: "בטפח הסמוך לקרקע או בטפח הסמוך לשמי קורה", וכן כתב גם הרי"ף. ולא נתבאר למה השמיט רבינו את הפיסקא הראשונה. בלחם־משנה מתרץ, שרבינו מסתמך על מה שאמר "אבל לא באמצע הכותל", וקשה מאוד לקבל ישוב דחוק זה, שאם לכך התכוון - היה לו להשמיט את הפיסקא השניה ולא את הראשונה. (22) מלשון "לחפור את הארץ" (יהושע ב, ג). פירוש, יבדוק היטב כגון ע"י דפיקות, ולקבוע אם יש שם מקומות חלולים מתאימים להטמנת חפצים יקרי ערך. (23) בסמוך לשמי קורה או לקרקע קשה לבדוק ולקבוע. (24) אינו מתקלקל מרטיבות הקרקע. (25) גושים מהתכים. דרכם היה להתיך את הכסף והזהב לגושים מארכים בתבנית לשון. (26) כספים טעונים שמירה יתירה, מפני שגנבים להוטים אחריהם ויטרוה הרבה ויטנו נפשם כדי לגונבם, ולפי שאינם מתקלקלים בקרקע הצריכו להטמיןם שם, אבל דברים שאין הגנבים להוטים כל־כך אחריהם ואין מעמידים עצמם בסכנה כדי לגונבם, מספיקה שמירה פחות יעילה (הגהות מיימוניות). וכן דברים כבדים לא הטרחו חכמים את השומר להטמיןם בקרקע, אבל גושי כסף וזהב וכן אבנים טובות דומים למטבעות מכל הבחינות הקובעות, ולפיכך טעונים שמירה בקרקע. [בתוספות' שם ד"ה אמר, שאלו, מה דינו של שומר שטר שהטמין בקרקע ונגנבו. יש מקום לצדד לחייבו מפני שקיבל עליו אחריות גניבה ואבידה, ומאידך יש להגדיר גניבה זו כאונס, כי אין שמירה מעולה יותר מזו, ומה היה לו לעשות עוד. ולא אמרו הלכה ברורה ומוחלטת. והרב המגיד כאן פסק בפשיטות ששומר שטר חייב, שצריך להיות יושב ומשמר, ולא פטרתו תורה אלא באונס ממש. וכן כתב רב אחאי בשאלתות פ' ויצא (הביאו הרא"ש כאן):

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בכותל. (48) רבא שם, ואין חולק עליו. (49) שהיא נזהרת שלא יפסיד בנה. (50) ומשום כך אין זה פשיעה. (51) ב'תוספות' שם ע"ב, ד"ה כל המפקיד, כתבו בשם רבינו-תם, שמה שאמרו: "כל המפקיד על דעת אשתו ובניו הוא מפקיד" היינו לענין שלא יוכל לטעון איני מאמין לשבועתם, אבל אם פשעו ואין להם מה לשלם - מחוייב הנפקד לשלם. שאם לא תאמר כן, יכול כל שומר למסור הפקדון לאשתו, והיא תאכל דברים הראויים או תוציא הכספים ויפסיד המפקיד. וכן פסקו הרא"ש וה'טור' בסימן רצא, אולם דעת רבינו אינו כן כמו שיתבאר בהלכה הבאה.

ט. **מִכָּאן⁵² אַתָּה לְמַד: שֶׁהַשּׁוֹמֵר שֶׁמִּפְקֵדוֹן לְאִשְׁתּוֹ וּבְנֵי בֵּיתוֹ, וְהוֹדִיעַן שֶׁהוּא פִּקְדוֹן, וְלֹא שֶׁמְרוּ כְּדֶרֶךְ הַשּׁוֹמְרִין - שֶׁהֵן חֲזִבִין לְשֵׁלֶם לְבַעַל הַפִּקְדוֹן, וּבַעַל הַבֵּית פְּטוּר⁵³; שֶׁכָּל הַמִּפְקֵד - עַל דַּעַת אִשְׁתּוֹ וּבְנֵי הוּא מִפְקֵד. מַעֲשֵׂה בְּאֶחָד⁵⁴ שֶׁהַפִּקְדֵי פְּשׁוּת⁵⁵ אֶצֶל אֶחָד, וְהָיָה לוֹ לְשׁוֹמֵר פְּשׁוּת אַחֲרָת, וְאָמַר לְשִׁמְשׁוֹ: מִזֶּה הַפְּשׁוּת תִּשְׁלִיף לְתוֹךְ הַשֶּׁכֶר, וְהִלֵּךְ הַשִּׁמְשׁוֹ וְהִשְׁלִיף מִפְּשׁוּת שֶׁל פִּקְדוֹן; אָמַר חֲכָמִים: שֶׁהַשִּׁמְשׁוֹ פְּטוּר, שֶׁהָרִי לֹא אָמַר: מִזֶּה הַשֶּׁלֶף וּמִזֶּה אֵל תִּשְׁלֹף, וְדָמָה שֶׁהוּא מֵרָאָה מְקוּם⁵⁶ וְאִינוֹ מִמְּקֵיד עַל זֶה; וְכֵן בַּעַל הַבֵּית פְּטוּר, שֶׁהָרִי אָמַר לוֹ: מִזֶּה הַשֶּׁלֶף; וְאִינוֹ מִשֵּׁלֶם אֶלָּא דְמִי מִה שֶׁנִּהְיָה⁵⁷ בְּלִבְד. לְפִיכָף, אִם נִעֲשֶׂה הַשֶּׁכֶר חֲמִץ⁵⁸ - פְּטוּר מִלְּשֵׁלֶם. וּבֵין כֶּף וּבֵין כֶּף - חֲזִב הַשּׁוֹמֵר שְׁבוּעָה שֶׁכָּף אַרְעֵי. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.**

(52) מזה שאמרו שם: שהאם פטורה מפני שלא ידעה שהמעות הם פקדון. (53) אפילו אין להם ממה לשלם (מגיד-משנה, וראה רמ"א חושן-משפט סי' רצא סכ"ד). (54) שם עמוד ב. (55) מין צמח שנחתנים לתוך שכר של שעורים להשבית טעמו. (56) מראה לו איפה מקומה של הכשות. (57) מהשבחת השכר - כרב עמרם, שם. (58) לא תסס השכר אלא החמיץ, ואם כן אין כל הנאה לבעל השכר [במסקנא שם אמרו, שאם הכשות של בעל השכר נמצא במקום קרוב למקום תעשיית השכר, ושל בעל הפקדון במקום רחוק, ושהה השליח זמן רב עד שהביא הכשות - חייב בעל השכר לשלם, שהרי היה לו להעלות על הדעת שממקום רחוק הביא].

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

1) מבאר דין מציל עצמו בממון הפיקדון, ודין שניים שהפקידו זה מנה וזה מאתיים, או כלים אחד גדול ואחד קטן, ודין תבעוהו שניים, כל אחד אומר אני הוא בעל הפיקדון, ודין מפקיד פירות כמה חסרונות יוציא, ודין מחלוקת שיש בין המפקיד והנפקד כמה הפקיד.

א. מי שֶׁהַפִּקְדוֹ אֶצְלוֹ² מְעוֹת שֶׁל עֲנָיִים או שֶׁל פְּדִיּוֹן שְׁבוּיִים³, וּפְשַׁע בָּהֶם וְנִגְנְבוּ - פְּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: לְשׁוֹמֵר - וְלֹא לְחֹלֵק לְעֲנָיִים, וְהָרִי הוּא מְמוֹן שְׁאִין לוֹ תוֹבְעִים⁴. אֶפְלוּ פָּאוּ עֲלֵיו גִּנְבִים, וְקָדַם וְהִצִּיל

היה יכול עוד לעשות לשם שמירה? ומתמצים שהיה לו להחזיקם בידיו, כמו שנאמר (דברים יד, כה): "וצרת הכסף בידך", וקשירה על הבטן לפניו יותר יעילה מבידו. (33) המדובר במקרה שאילו היו הכספים בידו או קשורים על בטנו - אפשר שהיה יכול להציל, אבל במקרה שגם בשמירה מעולה זו אי-אפשר היה לו להציל - פטור, כמו שנתבאר למעלה בה"ג. (34) מובא בגמרא שם, והמסקנה: והילכתא, תחילתו בפשיעה וסופו באונס - חייב. (35) בכל מקרה, שלולא הפשיעה לא היה קורה האונס. רש"י שם מפרש שהמדובר בשומר חנם, ודין גניבה אצלו כדין אונס, לכן אמרו: וסופו באונס.

ז. **הַמִּפְקֵד³⁶ אֶצֶל חֲבֵרוֹ, בֵּין פְּלִים בֵּין מְעוֹת, וְאָמַר לוֹ: תֵּן לִי פִקְדוֹנִי, וְאָמַר לוֹ הַשּׁוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ אֲנִי הַנִּחְתִּי פִקְדוֹן זֶה, אוּ בְּאֵי זֶה מְקוֹם קִבְּרָתִי הַכֹּסְפִים, הַמֵּתֵן לִי עַד שְׁאֲבִקֶשׂ וְאֶמְצָא וְאֶחְזִיר לָךְ - הָרִי זֶה פּוֹשַׁע, וְחֲזִיב לְשֵׁלֶם מִיָּד.**

(36) מעשה שהיה, ואמר רבא (שם) כל 'לא ידענא' פשיעותא היא.

ח. **כָּל הַמִּפְקֵד³⁷ אֶצֶל בַּעַל הַבֵּית, בֵּין פְּלִים בֵּין מְעוֹת - עַל דַּעַת אִשְׁתּוֹ וּבְנֵי³⁸ וּבְנֵי בֵּיתוֹ³⁹ הַגְּדוֹלִים הוּא מִפְקֵד. אֶבֶל אִם מְסַרְן לְבְנֵי וּבְנֵי בֵּיתוֹ הַקְּטַנִּים⁴⁰, אוּ לְעַבְדָּיו, בֵּין גְּדוֹלִים בֵּין קְטַנִּים, אוּ לְאֶחָד מִקְרוֹבָיו שְׁאִינֶן שְׂרוּיִין עִמּוֹ בְּבֵית וְאִין סוּמְכִין עַל שְׁלַחְנָו⁴¹, וְאִין צְרִיף לִזְמַר אִם מְסַרְן לְאַחֵר - הָרִי זֶה פּוֹשַׁע, וְחֲזִיב לְשֵׁלֶם; אֶלָּא אִם כֵּן הִבִּיא הַשּׁוֹמֵר הַשְּׂנִי רְאָיָה שֶׁלֹּא פְּשַׁע⁴², כְּמוֹ שְׁבִאֲרָנוֹ⁴³. מַעֲשֵׂה בְּאֶחָד⁴⁴, שֶׁהַפִּקְדֵי מְעוֹת אֶצֶל חֲבֵרוֹ⁴⁵, וְנִתְּנָם הַשּׁוֹמֵר לְאִמּוֹ, וְהַחֲבִיאָה אוֹתָן⁴⁶ וְלֹא טְמָנָה אוֹתָן⁴⁷, וְנִגְנְבוּ; וְאָמְרוּ חֲכָמִים⁴⁸: אִין הַשּׁוֹמֵר חֲזִיב לְשֵׁלֶם מִפְּנֵי שִׁנְתָּנָם לְאִמּוֹ, שֶׁכָּל הַמִּפְקֵד - עַל דַּעַת בְּנָיו וּבְנֵי בֵּיתוֹ הוּא מִפְקֵד; וְאִף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָמַר לָהּ: פִּקְדוֹן הֵם - יֵשׁ לוֹ לְטַעוֹן: כָּל שֶׁכֵּן שֶׁהִיא נִזְהָרֶת בָּהֶן, אִם הֵיטֵב סְבוּרָה שֶׁהֵן שְׁלֵי⁴⁹; וְכֵן אִין אִמּוֹ חֲזִיבֶת לְשֵׁלֶם, שֶׁהָרִי לֹא אָמַר לָהּ שֶׁהֵן פִּקְדוֹן⁵⁰. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: יִשְׁבַּע הַשּׁוֹמֵר שְׁאִוְתָן הַמְּעוֹת עֲצָמָן הֵן שִׁנְתָּנָן לְאִמּוֹ, וְתִשְׁבַּע הָאִם שֶׁהַחֲבִיאָה אוֹתָן וְנִגְנְבוּ, וּפְטוּר שְׁנֵיהֶם⁵¹. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.**

(37) מימרא של רבא, שם לו. (38) הוא מסכים מראש שהנפקד ימסור שמירתם לאשתו ולבניו. (39) רבינו מוסף על דברי רבא גם "ובני ביתו", ולמד זה מהמעשה המובא למטה במסר לאמו. (40) משנה, שם מב. (41) אינם מקבלים מזונות בביתו. (42) ואם אינו מביא ראיה ברורה שלא פשע, אף-על-פי שהוא רוצה להישבע שלא פשע, יכול המפקיד לטעון: לראשון אני מאמין בשבועה, ולשני איני מאמין. (43) בהלכות שכירות פ"א ה"ד. (44) גמרא, שם מב. (45) שומר חנם. (46) בארגו. (47) בקרקע או

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שאל את הסנהדרין אם מותר להציל עצמו בממון חברו. והשיבו: אסור. ומובן שאם הציל חייב לשלם.

ג. המפקיד¹² אצל חברו פלים או פרות, ובאו גנבים וגנבום בפניו, ואלו היה צונח היה פאין פני אדם ומצילין אותן, הואיל ולא צנח - הרי זה פושע וחביב לשלם¹³. וכן כל פיוצא בזה.

(12 שם. 13) בגמרא שם חילקו בין הוכר הגנב ובין לא הוכר, וכאן המדובר בלא הוכר. ולקמן בפ"ח ה"ו מבואר דין הוכר (ראה שם).

ד. שנים שהפקידו¹⁴ אצל אחד, זה מאה וזה מאתים, וכל אחד משניהם אומר: אני הוא שהפקדתי המאתים, והשומר אומר: אני יודע - ישבע כל אחד מהן שהפקיד מאתים ונוטל, פדין כל נשבע ונוטל¹⁵, ויתן מאתים לזה ומאתים לזה, ומפסיד מאה מביתו; שהרי הוא פושע, שהיה לו לכתב שם כל אחד על פיס שלו. לפיכך, אם הביאו לו השנים פאחד שלש מאות בכרף אחד, ובאו ותבעו, וכל אחד אומר: המאתים שלי - נותן מנה לזה ומנה לזה, והשאר יהיה מנח אצלו¹⁶ עד לעולם או עד שיודה האחד לחברו. שהרי הוא אומר להם: פנין שראיתי שאין אתם מקפידין זה על זה והבאתם בכרף אחד, לא הטרחתי עצמי לידע ולזכור תמיד מי בעל המאה ומי בעל המאתים¹⁷. וכן אם הפקידו אצלו שני פלים¹⁸, אחד גדול ואחד קטן, וכל אחד ואחד אומר: אני הוא בעל הגדול, והשומר אומר: אני יודע - ישבעו שניהם, ויתן הגדול לאחד מהם, ודמי הגדול לשני, וישאר לו הקטן. ואם הביאום בכרף אחד פאחד - נותן הקטן לאחד, ודמי הקטן לשני¹⁹, והשאר יהיה מנח אצלו עד שיודה האחד לחברו או עד לעולם. וכן מי שתבעוהו²⁰ שנים, זה אומר: אני הוא בעל הפקדון, וזה אומר: אני הוא והשומר אומר: אחד מכם הוא, ואיני יודע מי הוא - ישלם לשניהם. וכן שנים שהפקידו שתי בהמות אצל רועה²¹, ומתה אחת מהן²², ואינו יודע של מי היתה²³ - ישלם לשניהם²⁴. ואם הפקידו בעדרו שלא מדעתו²⁵ - מניח הבהמה ביניהם ומסתלק²⁶, ותייה מנחת עד שיודה האחד לחברו או עד שיירצו לחלק אותה.

(14) משנה וגמרא בבא מציעא לו. (15) בפ"ד מהלכות טוען ונטען ה"ט כותב רבינו, שהתובע מחבירו מאה והנתבע אומר: חמשים אני יודע שלויתי ממך, וחמישים אינני יודע - חייב לשלם מאה, ואין התובע צריך להישבע. ולמה כאן הצריכוהו שבועה? הרי הנפקד משיב לכל אחד: מאה אני יודע ומאה אינני יודע? במגיד-משנה מבאר בשם הרשב"א שהנידון כאן אינו דומה לדין שבהלכות טוען

עצמו פממון שבויים - פטור⁵; אין לה פדין שבויים גדול מזה⁶. במה דברים אמורים? בשאין זה הממון מפקד לעניי מקום זה⁷ או לשבויים אלו; אבל אם היה לעניי אלו או לשבויים אלו, והרי הוא קצוץ להן⁸ - הרי זה הממון שיש לו תובעין⁹, וישלם אם פשע, או ישבע שלא פשע, פדרף כל השומרים.

(2 בבאקמא צג. 3) רבינו מדמה דין מעות פדין שבויים - למעות של עניים. (4) ולמה מעות אלו אינן בכלל "לשמור"? מפני שנמסרו לידו כדי לחלקן לעניים, אין מי שיתבע את הנפקד, זה שמסר לו את המעות כבר הסתלק מהן, והעניים אינם יכולים לתבוע, שהרי יכול הוא לומר לתובעים: לעניים אחרים אתן (רש"י שם). [רש"י האריך קצת כדי לברר, שדרשה זו אינה הלכה למשה מסיני שאין צורך לנמקה, אלא מסקנא הגיונית של חז"ל, ממה שאמרה תורה "לשמור", וכל שמירה היא חובה כלפי מי שהוא כדי להחזיר הדבר בשלימותו. וכן משמע מלשונו של רבינו כאן, שכתב: "והרי הוא ממון שאין לו תובעים" כלומר, אין כאן שני נימוקים אלא ביאורה של הדרשה (ראה סמ"ע סימן שא ס"ק ט, שמעיר על אפשרות שישנם תובעים ואעפ"כ פטור מגזירת הכתוב)]. (5) שם קיז: מעשה שהיה, ופטרו רבה. (6) ולמה הוצרך לנימוק זה? הרי בלי זה פטור מפני שהוא ממון שאין לו תובעים, כאמור למעלה? בימקו יוסף שם שאל כן על דברי רבה, והשיב בשם הרא"ש, שהמדובר כשנמסרו לידו לשמירה על-מנת שיחזירן לידי המפקיד. אמנם מלשונו של רבינו כאן משמע, שהמדובר במסרו לחלק ולא להחזיר, ואף-על-פי-כן הביא נימוק זה להשמיענו, שאפילו כשנמסרו לו על-מנת להחזירן ויש תובעים - פטור. ומה שכתב רבינו: "הרי זה הממון שיש לו תובעין" הכוונה למעות של עניים (על-פי הלחם-משנה). ולמה בשבויים ידועים חייב לשלם, ולא אמרו אין פדין שבויים גדול מזה? מפני שבכסף המיועד לשבוי זה, אסור להשתמש לשבוי אחר ('בית יוסף' סי' רצא בשם הרשב"א). [בתוספות' שם ד"ה אין לה, כתבו שאם היה ביד הנפקד כסף משלו, ונתן לגנבים כסף השבויים - חייב לשלם. ורבינו סתם ולא גילה דעתו בזה]. (7) מיועד להם ע"י המנדבים או גבאי צדקה. (8) מיוחד רק להם ולא לאחרים (כסף-משנה). (9) היינו, העניים שבשכילם הופקדו, ולפיכך הן בכלל "לשמור". [במגיד-משנה מפרש ששני תנאים נאמרו: א. עניים ידועים. ב. סכום קצוב לכל אחד, וקשה להבין מה הכריחו לפירוש דחוק זה].

ב. המפקיד¹⁰ אצל חברו ממון או פלים חשובין, ובאו עליו גנבים, וקדם ונתן להם הפקדון להציל עצמו: אם היה אמוד שהוא בעל ממון - חייב, שחזקתו שבגללו באו הגנבים, ונמצא זה מציל עצמו פממון חברו¹¹; ואם אינו אמוד - חזקתו שלא באו אלא לשם הפקדון, ופטור. וכן כל פיוצא בזה.

(10) שם, מעשה שהיה. (11) שם ס: אמרו שדוד המלך

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

סֵאִין לְכָל כּוֹר. וְכַמְדָּה הַזֹּאת לְכָל שָׁנָה וְשָׁנָה³⁶. בְּמָה דְבָרִים אֲמֹרִים³⁷? שְׂמֵדד לוֹ בַּיּוֹם הַגֶּרְן³⁸, וְהַחֲזִיר לוֹ בַּיּוֹם הַגֶּרְן; אֲבָל מְדָד בַּיּוֹם הַגֶּרְן, וְהַחֲזִיר לוֹ בַּיּוֹם הַגֶּשְׁמִים - אֵינוֹ מוֹצִיא לוֹ חֶסְרוֹנוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מוֹתִירוֹת³⁹. וְכֵן⁴⁰ מוֹצִיא לוֹ שְׁתוֹת לִיָּין⁴¹, וְשִׁלּוּשָׁה לִיָּין שְׂמֵן לְמֵאָה לִיָּין: לֵג וּמְחַצָּה שְׂמָרִים, וְלֵג וּמְחַצָּה בְּלֵעָה⁴². אִם הָיָה מְזַקֵּק - אֵינוֹ מוֹצִיא לוֹ שְׂמָרִים; וְאִם הָיָה הַקְּנָקְנִים יָשִׁינִים - אֵינוֹ מוֹצִיא לוֹ בְּלֵעָה⁴³.

(27) משנה, שם לח. "המפקיד פירות אצל חבירו וכו' לא יגע בהן". (28) משנה וגמרא שם מ. (29) כמה החסירה התערובת. פירות מאוחסנים, משקלם או מדתם פוחת והולך. (30) לפי יחס כמותם לכמות כל הפירות. (31) הנפקד שהחסרון יחס שלא בפשיעתו. כמה דברים אמורים, כשחסרו יותר ממה שדרכם של פירות לחסור, אבל אם החסרון אינו גדול מזה, פטור משבועה (סמ"ע סי' רצב ס"ק כת, וש"ך שם ס"ק כב). (32) נטל מה התערובת לצורך עצמו. (33) כשהוא מחזיר למפקיד פירותיו, מנכה לו החסרון המקובל. (34) הכור שלושים סאה, והסאה מחזיקה ששה קבים. (35) הגבעול דומה לשבולת של תבואה, ובראש הגבעולים גדלים גרעינים שהם זרע הפשתן. (36) ברייתא, שם. (37) ברייתא, שם. המדובר כשנסתפק מהם. (38) בקיץ כשהוכנסו הפירות לגורן והם יבישים. (39) מתנפחות מן הרטיבות. (40) משנה, שם. (41) הקנקנים בולעים אחד מששה. (42) בליעת הקנקנים. השמן הוא סמך, ואין הקנקנים סופגים הרבה. (43) מפני שבלעו כבר כדי שביעה.

ו. הַפְּקִיד⁴⁴ אֶצְלוֹ פְּרוֹת שְׂאִינָן מְדוּדִין⁴⁵, וְעָרְבָן עִם פְּרוֹתָיו וְלֹא מְדוּדִין - הָרִי זֶה פּוֹשְׁעָה⁴⁶. בְּעַל הַפְּקִידוֹן אוֹמֵר: כֶּךָ וְכָךְ הָיָה, וְהַשּׁוֹמֵר אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ - יִשְׁלַם בְּלֹא שְׁבוּעָה; שֶׁהָרִי חַיֵּב עֲצָמוֹ בְּתִשְׁלוּמֵינוּ, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּמָה הוּא חַיֵּב, וְנִמְצָא חַיֵּב שְׁבוּעָה שְׂאִינוֹ יָכוֹל לְהִשְׁבַּע. וְכֵן הָרִי רְפוּתֵי הָרֵב רַבִּי יוֹסֵף הַלֵּוִי וְרַבִּי ז'ל. וְכֵן כָּל שּׁוֹמֵר שֶׁנִּתְחַיֵּב לְשִׁלְּם, וְאָמַר: אֵינִי יוֹדֵעַ בְּמָה דָּמִים אֲנִי חַיֵּב לְשִׁלְּם, וְהַבְּעָלִים אוֹמְרִים: אָנוּ יוֹדְעִין, וְכֵן וְכֵן הָיָה שָׁנָה - יִשְׁלוּ בְּלֹא שְׁבוּעָה. וְהוּא שְׂמֵן עֲנֵנוּ דְבַר שֶׁהֵן אֲמוּדִין בּוֹ⁴⁷. וַיֵּשׁ לְשׁוֹמֵר לְהַחֲרִים⁴⁸ עַל מִי שִׁלּוּקֵת מִמֶּנּוּ יֵתֵר מִן הָרְאוּי לוֹ. וּמַגִּין שֶׁהָרִי כֶּךָ הוּא? הַגֵּעַ עֲצָמָה⁴⁹, שֶׁהַפְּקִיד אֶצְלוֹ פִּיס מְלֵא זְהוּבִים, וּפְשַׁע בּוֹ, הַבְּעָלִים אוֹמְרִים: מֵאֲתָם דִּינָר הָיָה, וְהַשּׁוֹמֵר אוֹמֵר: וְדַאי שֶׁהָיָה בּוֹ דִּינָרִים, אֲבָל אֵינִי יוֹדֵעַ בְּמָה הָיָה - נִמְצָא זֶה פְּטוּר מֵאֲתָם וְהוֹדָה לוֹ בְּמִקְצַת, וְאָמַר: הַשָּׂאָר אֵינִי יוֹדֵעַ, שֶׁהוּא מְחַיֵּב שְׁבוּעָה וְאֵינוֹ יָכוֹל לְשַׁבַּע, וּמְשַׁלֵּם, כְּמוֹ שִׁתְּבָאָר⁵⁰.

(44) כל הדינים שבהלכה זו מיוסדים על הדין שנתבאר בפ"ד

ונטען. כאן הדבר ברור שביחד הפקידו רק שלוש מאות, אלא מפני שפשע הוא מפסיד ודאי, ולפיכך מחייבים את התובעים שבועה, אבל אם אין הדבר ברור שהוא מפסיד, אפשר שהוא חייב מאה, ולפיכך נוטל בלי שבועה. [ובש"ך חושן-משפט סימן עו ס"ק ד מפרש שאין זה דומה לטוען איני יודע, מפני שהוא טוען 'ברי' שלא לקח יותר משלוש מאות]. וכל זה כשהמפקידים תובעים, אבל כשלא באו ותבעו, והנפקד עצמו בא לבית-דין ושואל מה לעשות, אומרים לו תן מנה לזה ומנה לזה והשאר יהא מונח, כמו בהפקידו בכרך אחד בבבא הבאה. זה מן הדין, ואם הנפקד רוצה לצאת גם ידי שמים, שלא יהיה בו שמץ עוון על שגרום הפסד לאחד מהם - עליו לשלם לכל אחד מאתיים (רי"ף שם). (16) שם עמוד ב, אמרו: "ויניח". ומפרש רבינו: יניח אצלו (ויש מפרשים - יניח בבית-דין). (17) ובזה אפילו לצאת ידי שמים - פטור. רבינו מפרש, שרבא שם מתכוון לכרך אחד ממש, וכן משמע גם מלשונו של הרי"ף שם, אולם רש"י מפרש שכרך אחד לאו דוקא, אלא אפילו בשתי כריכות, אם באו שניהם בבית אחת והפקידו אצלו זה בפני זה - יכול הנפקד לטעון כך. (18) משנה, שם. (19) במשנה: "ומתוך הגדול נותן דמי קטן לשני". ורש"י שם מפרש שישבר את הגדול ויתן לשני חלק מהכלי כדי שוויו של הכלי הקטן (נראה, שהכוונה לכלי זהב או כסף שיש לשבריהם ערך), אולם מלשונו של רבינו, שהשמיט את המלים "ומתוך הגדול", משמע שמוכר את הגדול. [רש"י נדחק לפרש שישברנו, מפני שבגמרא שם אמרו: "דאיכא (יש) פסידא גדולה", ואם מוכרו הרי אין כל הפסד, אולם רבינו סובר שמכירת כלי גורמת הפסד, שברוב המקרים מחיר הקניה גבוה במקצת ממחיר המכירה. ועוד, שמא לא ימצא לקנות כלי כזה (לחם-משנה)]. (20) נתבאר למעלה, שאם לא תבעוהו והוא בא מעצמו לבית-דין ושואל מה עליו לעשות, אין מחייבים אותו לשלם לשניהם אלא אם רוצה לצאת ידי שמים (מגיד-משנה. ולא ביאר מה פוסק בית-הדין. ונראה, שהכסף יהא מונח אצלו עד שיבוא המפקיד ויתבע). וביטור' סימן ש כתב, שפטור אפילו לצאת ידי שמים (ראה רמ"א חושן-משפט סי' ש ס"ג). (21) ב"מ לו: (22) כדרכה, והרועה פטור מלשלם. (23) ולמי עליו למסור את הבהמה החיה. (24) כלומר, לאחד יתן את הבהמה ולשני דמיה. (25) אף-על-פי שהרועה הסכים לקבל את הבהמה לשמירה, אלא שבעל הבהמה הכניסה לעדר שלא בנוכחותו ('תוספות' שם ד"ה שלא). (26) לפי שלא היתה לו האפשרות לציין ולהבחין בסימני היכר.

ה. הַמְּפָקִיד פְּרוֹת אֶצְלוֹ חֲבֵרוֹ - הָרִי זֶה לֹא יְעָרְבֵם עִם פְּרוֹתָיו²⁷. עָבַר וְעָרְבָה²⁸ - יִחַשְׁבֵּן בְּמָה הָיָה הַפְּקִידוֹן, וְיִרְאֶה בְּמָה חָסֵר הַכֶּלֶל²⁹, וְיִחַשְׁבֵּן חֶסְרוֹן הַפְּקִידוֹן³⁰ וְיִתֵּן לוֹ אַחַר שִׁישְׁבַּע³¹. נִסְתַּפֵּק מִהֶן³², וְלֹא יָדַע בְּמָה נִסְתַּפֵּק - יוֹצִיא לוֹ חֶסְרוֹנוֹ³³: לְחֻטִּים וְלֵאֲרִז קְלוּף - אֲרַבְעָה קָבִין וּמְחַצָּה לְכָל כּוֹר³⁴, לְשַׁעוּרִים וְלִדְחָן - תְּשַׁעָה קָבִין לְכָל כּוֹר, לְכַסְמִין וְלִזְרַע פֶּשֶׁתָן בְּגִבְעוּלֵיוֹ³⁵ וְלֵאֲרִז שְׂאִינוֹ קְלוּף - שְׁלֹשׁ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אלא כשאינו מודה בכלום, אבל כשהוא מודה שנתחייב לשלם אלא שאינו יודע כמה - נשבע התובע ונוטל. [בכסף-משנה מקשה, דרברי רבינו כאן מנוגדים לדברי עצמו בהלכות טוען ונטען פ"א ה"ח בתבועו חטים והנתבע אומר אינני יודע אם חטים או שעורים, שפסק שם: נשבע שאינו יודע וישלם שעורים. ובי"ת חדש חושן-משפט סי' פח מתרץ, שבנידון כאן מחייבים את הנפקד לשלם הכל מפני שפשע, ופשיעה כמזיק. אולם לפי מה שהוכחנו בהלכות שכירות פ"א ה"ג, ופ"ב ה"ג, ע"פ הר"י מיגש שבפשיעה בשמירה לא אמרו פשיעה כמזיק - אין מקום לתירוץ. ונראה ליישב סתירה זו, שיש הבדל מהותי בין ההודאה בנידון כאן ובין זה שבהלכות טוען ונטען. כאן אין המפקיד טוען תן לי מרגליות, שהרי נגנבו והוא תובע דמיהם והנתבע מודה 'ברי' במקצת התביעה בסכום קטן (ואעפ"כ אין זה ממין הטענה לענין שבועת מודה במקצת, מפני שעיקר הטענה היא מרגליות, ועיקר ההודאה היא סייגים). ובהו הסביר הר"י מיגש שאין זה דומה לדין אינני יודע אם הליתני, אבל שם התביעה היא חטים ממש ואין כל הודאה בחטים, ולכן הרי זה כאומר אינני יודע אם הליתני. ובה' טוען ונטען שם יתבאר למה חייב לשלם שעורים (ראה ש"ך חו"מ שם ס"ק לה).

~ שבת קודש א' אדר-א' ~

פְּרָק שְׁשִׁי

1) מבאר דין שומרים שרצו לשלם ולא רצו להישבע, ודין מי שאמר הפקדתי אצל אביכם והוא לא ציווה כשמת, ודין טוען קניתי ממך את הפיקדון או החזרתיו לך ודין מפקיד טוען אני הפקדתי אצלך חפץ אחר.

א. שוֹמֵר חָנָם² שְׁאָמַר: הֲרִינִי מְשָׁלִם וְאִינִי נִשְׁבָּע, אִם הִפְקַדוֹן דָּבָר שֶׁכָּל מִינוֹ שָׁוֶה וּמִצּוֹי בְּשׁוֹק לְקָנוֹת כְּמוֹתוֹ, כְּגוֹן פְּרוֹת, או רִיעוּת שֶׁל צֶמֶר וְשֶׁל פִּשְׁתָּן הַשְּׁוֹת בְּכָל עֵינָנָם, או קוֹרוֹת שְׁאִינָן מְצִיָּרוֹת, וְכָל פִּיּוּצָא בְּהֵן - הֲרִי זֶה מְשָׁלִם וְאִינוֹ נִשְׁבָּע. אָבָל אִם הָיָה הִפְקַדוֹן בְּהֵמָה או בְּגַד מְצִיָּר או פְּלִי מִתְּקָן או דָּבָר שְׁאִינוֹ מוֹצֵא לְקָנוֹת כְּמוֹתוֹ בְּשׁוֹק - חוֹשְׁשִׁין שְׁמָא עֵינָיו נִתֵּן בוֹ, וּמְשַׁבְּעִין אוֹתוֹ בְּתַקְנַת חֲכָמִים שְׁבוּעָה בְּנִקִּיטַת חֲפֶץ שְׁאִינוֹ בְּרִשׁוֹתוֹ, וְאַחַר כֵּן מְשָׁלִם. וְהוּא הִדִּין לְשֹׁאֵר הַשׁוֹמְרִין, כְּגוֹן הַשׁוֹאֵל שְׁאָמַר: מֵתָה או נִגְנְבָה, וְשׁוֹמֵר שֶׁכָּר וְהַשׁוֹכֵר שְׁאָמַר: נִגְנְבָה או שְׁאָבְדָה, אִף עַל פִּי שֶׁהֵן חֲזִיבִין לְשָׁלִם - מְשַׁבְּעִין אוֹתָן שְׁבוּעָה שְׁאִינָה בְּרִשׁוֹתָן, וְאַחַר כֵּן מְשָׁלְמִין דְּמֵי הַבְּהֵמָה או הַחֲפֶץ; שְׁאִינוֹ חוֹשְׁשִׁין לוֹ שְׁמָא עֵינָיו נִתֵּן בָּהּ. וְאִם אָמְרוּ הַבְּעָלִים: יָתֵר עַל זֶה הָיָה שָׁוֶה - פּוֹלֵל בְּשְׁבוּעָתוֹ³ שְׁאִינָה שָׁוֶה אֶלָּא כֶּף וְכָף. נִמְצָא, כֵּן שׁוֹמֵר שֶׁנִּשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַשׁוֹמְרִין - פּוֹלֵל בְּשְׁבוּעָתוֹ שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים⁴: שְׁשֹׁמֵר כְּדֶרֶךְ הַשׁוֹמְרִין⁵, וְשֹׁאֲרֵעוֹ כֶּף וְכָף וְאִינוֹ בְּרִשׁוֹתוֹ, וְשֹׁלָא שְׁלַח בוֹ יָד⁶ קָדָם שְׁאָרְעוֹ הַמֶּאֲרַע הַפּוֹטֵר

מהלכות טוען ונטען ה"ז, שהמחוייב שבועה ואינו יכול לישבע - משלם. (45) לא מסרם לנפקד במידה או במשקל. (46) משמע שאם אין לייחס לו כל פשיעה, כגון שנתערבו מאלהים או ע"י אחר שנכנס שלא ברשות - אין דנים אותו לפי כלל זה. ומזה יש ללמוד שהאומר חמשים אני יודע וחמשים אינני יודע, הוא גם כן קצת פושע, מפני שעליו לדייק ולזכור או לרשום. ובדומה לזה אמרו (בבא-מציעא מב:): כל 'לא ידענא' - פשיעותא (ראה למעלה פ"ד ה"ז). (47) מצבם הכלכלי מאפשר להם לקנות כלים או פירות כאלה. (48) להטיל חרם סתם בלי להזכיר שם התובע. (49) התבונן. (50) בהלכות טוען ונטען שם (ראה השגת הראב"ד כאן, וראה שבועות פ"ב סי' כג. ובש"ך חושן-משפט סי' ערב ס"ק נ האריך הרבה, והסיר כל תלונות המשיגים על רבינו ועל רבו ופסק כמותם. ואין כאן מקום להכנס לסבך הזה, ואנו מצטמצמים בגבולות פירוש דברי רבינו).

ז. מֵת אָבִיו וְהֵנִיחַ לוֹ שֶׁק צָרוּר, וְהִפְקִידוֹ אֶצֶל חֲבֵרוֹ, וּפְשַׁע בוֹ, הַמְּפָקֵד אוֹמַר: אִינִי יוֹדֵעַ מָה הָיָה בוֹ, שְׁמָא מְרַגְלִיּוֹת הָיוּ בוֹ, וְכֵן הַשׁוֹמֵר אוֹמַר: אִינִי יוֹדֵעַ כְּמָה אָנִי חַיֵּב לְשָׁלִם, שְׁמָא זְכוּכִית הָיָה מְלֵא - שׁוֹרֵת הִדִּין שְׁאִינוֹ אוֹמַר בְּטַעֲנָה זוֹ: שְׁיִשְׁבַּע הַשׁוֹמֵר בְּתַקְנַת חֲכָמִים שְׁאִינוֹ בְּרִשׁוֹתוֹ, וְיִכְלַל בְּשְׁבוּעָתוֹ שְׁאִינוֹ יוֹדֵעַ בְּוֹדָאֵי שְׁהָיָה בוֹ יָתֵר עַל שָׁוֶה כֶּף וְכָף, וְיִשְׁלַם מָה שְׁהוֹדָה בוֹ. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה. מַעֲשֵׂה⁵¹ בְּאֶחָד, שֶׁהִפְקִיד שֶׁק צָרוּר אֶצֶל חֲבֵרוֹ, וּפְשַׁע בוֹ, הַמְּפָקֵד אוֹמַר: חָלִי זָהב וּמְרַגְלִיּוֹת וְכִיּוּצָא בְּהֵן הָיוּ בוֹ, וְהַשׁוֹמֵר אוֹמַר: אִינִי יוֹדֵעַ, שְׁמָא סִיגִים או חוֹל הָיוּ בוֹ; וְאָמְרוּ חֲכָמִים: יִשְׁבַּע בְּעַל הַפְּקַדוֹן וְיִטַּל. וְהוּא שִׁיטְעֵן דְּבָר שֶׁהוּא אָמוּד בוֹ או אָמוּד לְהִפְקִידוֹ אֶצֶלוֹ. וְלָמָּה נִשְׁבָּע כָּאֵן בְּעַל הַפְּקַדוֹן?⁵² לְפִי שְׁאִין הַשׁוֹמֵר מְחִיב שְׁבוּעָה⁵³; שְׁאִפְלוּ הוֹדָה וְאָמַר: בְּרִי לִי שְׁהָיָה מְלֵא סִיגִים, וְהַמְּפָקֵד אוֹמַר: מְרַגְלִיּוֹת הָיוּ - הַשׁוֹמֵר נִשְׁבָּע הַסֵּת וְנִפְטָר⁵⁴, כְּמוֹ שֶׁטְעֵנּוּ חֲטִים וְהוֹדָה לוֹ בְּשְׁעוֹרִים⁵⁵. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה. וְבַהֲלָכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעֵן יִתְבָּאֵרוּ עֲקָרֵי הַדְּבָרִים.

51) ירושלמי בבא-קמא פ"ב ה"ז. (52) כלומר, למה אינו נוטל בלא שבועה כמו בטוען מאתים היו, וזה אומר אינו יודע? (ראה ההלכה הקודמת). (53) ולפיכך אין מקום לומר: מתוך שאינו יכול לישבע משלם. (54) ואין מחייבים אותו בשבועת התורה כמודה במקצת. (55) בהלכות טוען ונטען פ"ג ה"ח מבואר, שמודה במקצת אינו חייב שבועה אלא אם הודה ממין הטענה. ביאור זה הוא מפי רבו הר"י מיגש בפירושו לשבועות מ. והר"י מיגש שאל עוד, אם כן, שאין עליו תורת מודה במקצת ואינו מחוייב שבועה, למה נשבע בעל הפקדון ונוטל? הלא זה דומה לאומר מנה לי בידך והנתבע אומר אינני יודע, שהנתבע נשבע שאינו יודע ונפטר? ותירץ, שלא אמרו נשבע היסת שאינו יודע ונפטר,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תהיה בין שניהם" – הא (אבל, אם) יש רואה, יביא ראייה ויפטר. 16) שלא אשמור שמירה מעולה כדרך השומרים. 17) ואין לו מיגו לומר: שמרתי כדרך השומרים ונאנסתי. מובן שהמדובר כשיש עדים שקיבל עליו שמירה, שאם לא כן, יכול הוא לטעון אמרתי לך רק: הנה הבית לפניך, הנה במקום שאתה רוצה, ואין עלי דין שומר כלל והיה נשבע היסת ונפטר ולפיכך כשטען אמנם קיבלתי לשמור, אבל רק שמירה מוגבלת – היה נאמן במיגו (ראה ראב"ד וחסף משנה).

ד. הפקיד אצל חברו בעדים, וכאן עדים שנה הַחֲפִיץ¹⁸ בַּפְּגִינוּ הַפְּקִידוֹ אֲצֵלוֹ - אין השומר יכול לטעון ולומר: חזרתי ולקחתיו ממנו¹⁹ או נתנו לי במתנה. לפיכך, אם מת השומר - מוציאין הפקדון עצמו מן היתומים²⁰ בלא שבועה. ולא עוד, אלא מי שבא²¹ ואמר: כף וכף הפקדתי אצל אביכם, ונתן סימנין מבהקין, ונמצא הפקדון כמו שאמר²², והיה יודע הדין²⁴ שלא היה המת אמוד שנה הפקדון שלו - יש לו לדון הזה לתת הפקדון לנה שנתן סימניו. והוא שלא יהיה המפקיד רגיל להכנס אצל זה שמת; אבל אם היה רגיל להכנס אצלו - שפא²⁵ של אחר הוא והפיר הסימנין שלו²⁶. פאו עדים והעידו לדון שאין זה אמוד - אין מוציאין מיד היתומים בעדותן; שאין זה ראיה ברורה²⁷, ואמרו דעתן אינו אמד דעתו²⁸, ואין לו לדון אלא מה שדעתו סומכת עליו, כמו שיתבאר בהלכות סנהדרין. מעשה באחד²⁹, שהפקיד שמשמין אצל חברו בעדים, ובא לתבעו, ואמר לו: החזרתים. אמר לו המפקיד: והלא כף וכף היא מדתם, והרי הם מנחים אצלך בתביתך. אמר לו: שלף החזרתי לך, ואלו³⁰ אחרים הן. ואמרו חכמים: אין מוציאין מידו, שפא אלו השמשמין של שומר הן³¹, אלא ישבע השומר בנקיטת חפץ שהחזיר, כמו שפארנו³².

18) שאנו רואים אותו עתה (מגיד משנה). 19) רי"ף בבא מציעא סוף פרק שלישי. 20) ואין בית דין טוען ליתומים: שמה קנה אביהם מהמפקיד, וטעמו של דבר, שאין אנו טוענים ליתומים אלא טענה שאביהם היה יכול לטעון. 21) כתובות פה: מעשה שהיה. 22) ואין לו עדים על זה. 23) נמצא הפיקדון בבית היתומים ויש בו אותם הסימנים שמסר התובע. 24) מאומדן דעתו שזה הפיקדון שלו – הדין מכיר את מצבו הכלכלי של הנפקד ובטוח הוא שהפיקדון הזה אינו שלו. 25) חוששים אנו "שמא" וכו'. 26) כל פרטי דין זה נאמרו בגמרא שם בשם רב נחמן ופסק כן הרי"ף בבא מציעא שם. 27) עדותם זו אינה הוכחה ברורה אלא אומדן דעתם. 28) של הדין. רבינו למד זה מלשונו של רב נחמן: "ידענא ביה בחסא (שם הנפקד) דלא אמיד" ובכן הדגיש שאומדן דעת עצמו הוא (מגיד משנה).

אותו. ואם רצה לשלם - נשבע שאינו ברשותו, וכולל בשבועתו שפך וכף היה שנה.

2) בבבא מציעא לד: אמר רב הונא: "משביעין אותו שבועה שאינה ברשותו, חיישין (חוששים אנו) שמא עיניו נתן בה", פירוש שמא חמד את הדבר הזה ורוצה לשלם שוויו ולהשאירו בידו. ומדבריו למד רבינו, שאם דבר כזה מצוי לקנות בשוק אין משביעים אותו. 3) זה נקרא "גלגול שבועה", שולא שבועה אחרת המוטלת עליו לא היה חייב שבועה זו. 4) בבא קמא קז: אמר רב ששת שלוש שבועות משביעין אותו. 5) שלא פשע בשמירתו. 6) לא השתמש בו לצורך עצמו, שאם שלח בו יד, אפילו הוא שומר חנם, דינו כגזלן וחייב גם באונסים.

ב. יש לשומר להתנות שאינו שומר פדרך השומרין, אלא מעות אלו שהפקיד אצלי - בזוית ביתי אני מניח אותן⁸, וכינצא בזה. טען השומר, שתנאי היה בינינו, ובעל הפקדון אומר: לא היה שם תנאי, אף על פי שהפקיד אצלו בעדים⁹ - מתוך שיכול לומר: שמרתי פדרך השומרין ונאנסתי¹⁰, נאמן לומר שהיה ביניהן תנאי¹¹. לפיכך ישבע¹² שלא שלח יד בו, ושאינו ברשותו, ושהיה ביניהן תנאי.

7) שנינו (שם צד). "מתנה שומר חנם להיות פטור משבועה והשואל להיות פטור מלשלם וכו'". ובגמרא שם ביארו הטעם, שכל תנאי בדבר שבממון, אפילו כשהוא נגד האמור בתורה – קיים. 8) ואם הניח אותן במקום שהתנה ונגנבו – פטור, אף על פי שכספים אין להם שמירה אלא בקרקע (כאמור למעלה פרק ד הלכה ד). 9) והם לא שמעו את התנאי. 10) והיה נאמן בשבועה. 11) כלומר, לפני שהפקיד אצלו בעדים הותנה ביניהם התנאי שלמעלה ואחר כך הפקיד בעדים סתם, ותנאי אינו צריך עדים. ואם טען שאמר לו כך בפני העדים – אינו נאמן שאין אומרים מיגו כשעדים מכחישים דבריו (כסף משנה). 12) נראה, שנשבע שבועת התורה, שהרי גם הטוען נאנסו חייב שבועת התורה (מגיד משנה).

ג. שומר תנם שהביא ראיה שלא פשע בה¹³ - פטור משבועה¹⁴, ואין אומרים שפא שלח בו יד¹⁵ קדם שיאבד. ובעל הפקדון שהביא ראיה שפשע השומר - משלם. ואם טען ואמר: תנאי היה בינינו¹⁶ - אינו נאמן, שהרי יש עדים שפשעו¹⁷.

13) ונגנבה. 14) מכל השבועות. למעלה בפרק ד הלכה א ביאר המגיד משנה, שעיקר השבועה שחייבה התורה הוא שנגנבה ושאר השבועות הן מדין גלגול. ומשום כך, כשאין עליו חיוב שבועה זו – נפטר גם מהשבועות האחרות. אמנם למעלה (שם) כתב רבינו שגם השבועה שלא פשע בה מגלגלים. דעתו כאן שהיא כלולה בשבועה שנגנבה, שפירושה נגנבה שלא בפשיעה. 15) בגמרא שם למד איסי בן יהודה מהכתוב (שמות כב ט"ז): "אין רואה שבועת ה'".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נשאר תמיד ברשותו של המפקיד בכל מקום שהוא והרי זה כהילך (מגיד משנה).

פָּרָק שְׁבִיעִי

1) מבאר דין מפקיד פירות אצל חבירו לא ייגע בהם אפילו הם מתקלקלים, ודין מפקיד ספר תורה או כסות, ודין מוכר פיקדון בבית דין כשחסר יותר מכדי חיסרון, ודין מפקיד מעות אצל שולחני או חנווני, ודין מפקיד אצל חבירו ונשברה, ושארין מקבלים פיקדונות מן הנשים ומן הקטנים ומן העבדים, ודין נפקד שהלך למדינת הים.

א. המפקיד² פרות אצל חבירו - הרי זה לא יגע בהן, ואף על פי שהן חוסרין ומתמעטין³ והולכין. במה דברים אמורים? פשחורו חסרון הראוי להן⁴ בכל שנה; אבל אם חסרו יותר מפדי חסרונן - מוכרן⁵ בבית דין⁶, מפני שהוא משיב אבדה⁷ לבעלים. וכשהוא מוכרן - ימכר לכהנים בדמי תרומה⁸, שפא עשו אותן הבעלים תרומה או תרומת מעשר על פרות אחרות⁹.

2) משנה וגמרא, בבא-מציעא לח. 3) כתנא-קמא שם. ואף-על-פי שרבי יוחנן אמר (שם עמ' ב) הלכה כרבן שמעון בן גמליאל שימכרם בפני בית-דין. וטעמו, משום שרב נחמן, שהוא אחרון, פסק כתנא-קמא. וכן כתב הר"ף שם. 4) שדרכם של פירות אלו להחסיר. למעלה (פ"ה ה"ה) נתבאר שיעור החסרון למיני פירות שונים. 5) כרבי יוחנן שם, שביותר מכדי חסרונם - מודה תנא-קמא שמוכרם. 6) בפיקוחם על המחיר ועל הכמות. 7) שאם יניחם - יפסיד המפקיד הרבה [הרמב"ן, הובא במגיד-משנה כאן, מפרש מה שאמרו בגמרא (שם) "יותר מכדי חסרונן דברי-הכל מוכרן" הכוונה שחסרו בפתות משנה כפי שדרכם לחסור בשנה תמימה, שאם תפרש כפשוטו - יצא מזה, שלרבן שמעון בן גמליאל מוכרם אפילו כשלא חסרו יותר מן הרגיל, וזה אינו מתקבל על הדעת (קדמוהו בזה ה'תוספות' שם ד"ה מחלוקת). והמגיד-משנה מוסיף שאפשר לפרש כך גם את דברי רבינו כאן]. 8) מחיר תרומה נמוך ממחיר חולין, מפני שאין הרבה קופצים עליה. 9) טבל שיש לו במקום אחר ואסורים באכילה לזרים. הראב"ד כותב: "ועכשיו באלו המקומות שאין תורמין ומעשרין (הכוונה לחוצה-לארץ) מוכרן למי שירצה". ברור שגם רבינו התכוון למקומות החייבים בתרומה ומעשר (מגיד-משנה). לקמן בה"ד כותב רבינו: בד"א בפקדון שהלכו בעלי למדינת הים, אבל אם היו עמו באותה הארץ הרי זה לא יגע בו אף-על-פי שאבד. ונראה שהסתייגות זו כוחה יפה גם להאמור בהלכה זו (מגיד-משנה).

ב. המפקיד¹⁰ אצל חבירו והקנינו, דבש ונפסד, זין והחמיץ - עושה תקנה לבעל הפקדון ומוכרן בבית דין. אף על פי שעמדו¹¹ בהפסדן ואין ההפסד פושה¹² בהן, הרי הנקנים והסלים מוסיפין הפסד¹³.

29) יבמות קטו: 30) המונחים שם בחבית. 31) שמניין ומשקל אינם סימנים מובהקים לעניין זה אף על פי שנידונים כמובהקים לעניין החזרת אבידה (ראה הלכות גזילה ואבידה, פרק י"ג הלכה ט"ו) ולזה התכוון המגיד משנה באמרו, שאין מניין סימן מובהק "לגמרי". 32) בפרק ב מהלכות שכירות הלכה י"ב, שאם הפקיד או השאיל בשטר והשומר טוען החזרתי, הוא נאמן במיגו שהיה יכול לטוען נאנסתי. ומחייבים אותו שבועה בנקיטת חפץ כמו בטוען נאנסתי, ומדמה רבינו כאן דין עדים לדין שטר, אבל כשאין שם לא שטר ולא עדים הוא נאמן במיגו של טענת לא היו דברים מעולם ומשום כך נשבע היסט ונפטר, כמו בטענת "לא היו דברים מעולם".

ה. בעל הפקדון שתבע פקדונו, ונתן לו השומר, ואמר המפקיד: אין זה פקדוני, אלא אחר הוא; או שלם היה, ואתה שפרתו; או חדש היה, ונשתמשתי בו; מֵאָה סָאָה הַפְּקֻדָּתִי אֶצְלָךָ, וְאֵין אֵלֹו אֶלָּא חֲמִשִּׁים; ובעל הבית אומר: זהו שהפקדת בעצמך, ומה שנתת אתה נוטל - הרי השומר נשבע הסת³³, כשאר כל הנשבעין. שאין כל שומר נשבע שבועת השומרין האמורה בתורה, אלא בזמן שמודה בעצמו על פקדון כמו שהמפקיד אומר, וטוען שנגנב או מת או נשבה. כללו של דבר: טוען לפטר עצמו מן התשלומין - [נשבע שבועת שומרין]. אבל אם אמר: זהו שהשאלתני או שהשכרת לי או שנטלתי שכר על שמירתי, והבעלים אומרים: אינו זה אלא אחר, או נשתנה מןמות שהיה - השוכר נשבע הסת, או שבועת התורה אם הודה במקצת³⁴. כיצד? מֵאָה סָאָה הַפְּקֻדָּתִי אֶצְלָךָ, וְהַשּׁוֹמֵר אֹמֵר: לא הפקדת אצלי אלא חמשים - נשבע שבועת התורה מפני שהודה במקצת, לא משום שבועת השומרין. מֵאָה פֹּזֵר שֶׁל חֲטִים הַפְּקֻדָּתִי אֶצְלָךָ, וְהוּא אֹמֵר: לא הפקדת אצלי אלא מֵאָה שֶׁל שְׁעוּרִים - נשבע הסת, כשאר כל הנשבעין בטענה כזו.

33) במגיד משנה מציין מקורו משנה וגמרא בפרק שבועת הדיינים. אולם לא נמצא שם מאומה מכל טענות אלו. ובבית יוסף חושן משפט סימן רצו כותב שהתכוון למה ששינוי שם (מב:): "אין נשבעין אלא על דבר שבמידה, שבמשקל ושבמניין". וקשה מאוד להבין כיצד הוציא מכאן את כל הדינים האלה. ובפרישה שם מפרש שבכל אלה הוא פטור משבועת מודה במקצת מפני שזה כאומר אין לך בידי אלא כך וכך והילך (הא לך) וכל הטוען הילך פטור משבועת מודה במקצת (ראה הלכות טוען ונטען פרק א הלכה ג). 34) מדין מודה במקצת שחייבה אותו תורה להישבע אפילו לא קיבל עליו שמירה (כמבואר בסוף הלכה זו). מלשון רבינו משמע שאפילו החמישים סאה הם בעין חייב שבועת התורה. והרמב"ן והרשב"א חולקים עליו. ודעתם, שפטור משבועת מודה במקצת, מפני שפיקדון

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אמרו בברייתא (שם ל) "כדרך שאמרו באבידה, כך אמרו בפקדון" אינו נוגע לדין ספרים. ודעת ה'טור' (חו"מ סוף סי' רצב) שגם בפקדון גוללם כל שלשים יום. ונראה שרבינו קבע הבדל זה, כדי ליישב את הסתירה שבין המשנה והברייתא (שם כט: ראה ב"ח שם). ומוצאים אנו עוד הבדל גדול בין האמור בהלכות גזילה ואבידה, ובין האמור כאן בדין ספרים. שם הוסיף כמה הסתייגויות "לא ילמוד בהם לכתחילה (פירוש, דבר חדש שלא למדו מעולם), ולא יקרא פרשה וישנה, ולא יקרא פרשה ויתרגם, ולא יפתח בו יותר משלושה דפין, ולא יהיו שנים קורין משני ענינים, שמה ימשוך זה וימשוך זה ויבלה הספר, אבל קורין הם בענין אחד. ולא יקראו שלושה בספר ואפילו בענין אחד, וכאן השמיט כל זאת. כנראה שמך כאן על דבריו שם, וכתב רק את הדינים שאינם דומים או שלא נכתבו שם].
(25) במשנה, שם, נאמר סתם: "מצא כסות - מנערה אחת לשלושים יום", ובגמרא שם מחלקים בין כסות של צמר לשל פשתן, ולא פירשו. ומפרש רבינו, שהניעור קשה לפשתן ומועיל לצמר. ורש"י שם מפרש להיפך. [בהלכות גזילה ואבידה שם, מוסיף רבינו שני תנאים ע"פ הגמרא שם: שלא ינערו שנים ולא יחבוט במקל. וסמך כאן על מה שאמר שם. (26) ברייתא שם ל. במשנה אמרו דין זה באבידה, והברייתא מפרשת את המשנה. (27) בכל מקום שיש לחשוש להפסד - מחויב הנפקד לטרוח ולמנוע. (28) אלא מודיע לו שהפקדון עלול להיפסד.

ה. **כָּל הַמוֹכֵר פִּקְדוֹן עַל פִּי בֵּית דִּין** 29 - הרי זה מוכר לאחרים, ואינו מוכר לעצמו³⁰, מפני החשד³¹. והדמים יהיו מנחמים אצלו³², ויש לו להשתמש בהן. לפיכך, הרי הוא עליהן שומר שָׂכָר, אף על פי שְׁעֵדֵן לא נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן³³.

(29) ראה למעלה ה"א. (30) ברייתא שם לח. "מוכרן בבית-דין. וכשהוא מוכרן - מוכרן לאחרים ואינו מוכרן לעצמו". (31) אף-על-פי שמוכר ע"פ בית-דין יש מקום לחשוד בו שהוא משתדל להוריד את המחיר. [ה'טור' שם השמיט דין זה, ולא נתבאר למה השמיט דין מפורש בברייתא. ראה 'דרישה' ו'פרישה' שם]. (32) משנה, שם כח: גבי אבידה. ורבינו משווה פקדון לאבידה בדין זה. (33) ההנאה, שיש לו מזה שהוא רשאי להשתמש בהן כשיצטרך להן, נחשבת כשכר. בפ"ג מהלכות גזילה ואבידה ה"ז, כתב רבינו שהמוצא חייב באונסי דמי אבידה אפילו לא נשתמש בהם עדיין, אבל בפקדון אינו חייב באונסין. ובמגיד-משנה מבאר נימוק ההבדל: שומר אבידה חייב בגניבה ואבידה אפילו כשאין לו כל הנאה, מפני שהוא עושה מצוה ופטור ממצוות אחרות (הלכות גזילה ואבידה ה"ו). ולפיכך, כשיש לו הנאה העלו התחייבותו לדרגת שואל שחייב באונסין, אבל נפקד דינו כשומר חנם, ובמקרה שהוא מקבל הנאה - עלה גם כן בדרגה אחת ונעשה שומר שכר.

ו. **הַמִּפְקֵיד אֶצֶל חֲנוּנִי או הַשְּׁלֵחַנִי**: אם היו צורֵרִין וְחַתוּמִּין, או קְשׁוּרִין קָשָׁר מִשְׁנֵהוּ³⁶ - הרי

(10) ברייתא שם. (11) צ"ל שיעמדו. פירוש, שלא יוסיפו על קלקולם. (12) מתרבה, מלשון הכתוב (ויקרא יג, ה): לא פשה. (13) הנוזל הנפסד מקלקל אותם. פסק כרבנן שם, שחוששים גם להפסד מועט.

ג. **הַמִּפְקֵיד חֲמִין** 14 **אֶצֶל חֲבֵרוֹ, וְהִגִּיעַ הַפֶּסַח - הרי זה לא יגע בו עד שְׁעָה חֲמִישִׁית** 15 **מִיּוֹם אֲרַבְעָה עָשָׂר** 16; **מִכָּאן וְאֵילָף יוֹצֵא וּמוֹכֵרוֹ בַּשּׁוּק** 17 **לְשַׁעֲתוֹ** 18, **מִשׁוּם הֵשֵׁב אֲבֵדָה לְבַעֲלִים**. והוא הדין 19 **לְשָׂאָר הַפִּקְדוֹנוֹת, שְׁלֵא יִגַע בָּהֶן אִף עַל פִּי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ בְּרֵאֵי שְׁיֻוּלוֹ בְּזִמְן פְּלוּנִי או יֵאָנֵס אוֹתָם הַמְּלִיךְ, שְׁמָא יָבוֹאוּ בַּעֲלֵיהֶן מְקָדִם וְיִטְלוּ מִמוֹנָם**.

(14) פסחים יג. (15) שהיא התחלת איסור אכילת חמץ בערב פסח. (16) בניסן. טעמו של דבר - בסוף ההלכה. (17) בגמרא שם: "מוכרן לנכרים". ואפשר גם להאכילו לבהמה חיה ועוף. (18) באותה שעה ממש, כל זמן שמותר בהנאה - היינו עד סוף שעה חמישית, ולאחר מכאן אסור בהנאה מדרבנן. (19) מכל-שכן מחמץ בפסח שוודאי יפסיד הכל.

ד. **הַמִּפְקֵיד סֵפֶר תּוֹרָה** 20 **אֶצֶל חֲבֵרוֹ - גוֹלְלוֹ** 21 **פַּעַם אַחַת לְשָׁנָיִם עֶשְׂרֵי חֹדֶשׁ, וְאִם כִּשְׁהוּא גוֹלְלוֹ** 22 **פּוֹתְחוֹ וְקוֹרֵא בוֹ - מֵתָר; אֲבָל לֹא יִפְתַּח בְּגִלְל עֲצֻמוֹ** 23 **וְיִקְרָא, וְהוּא הַדִּין שָׂאָר סִפְרִים** 24. **וְאִם פִּתַּח וְקָרָא וְגִלְל בְּגִלְל עֲצֻמוֹ - הרי שְׁלַח יָד בַּפִּקְדוֹן, וְנִתְחַיֵּב בְּאַנְסִין. הַפִּקְדֵי אֶצֶלוֹ כְּסוֹת שֶׁל צֻמָּר** 25 **- מְנַעֲנְעָה אַחַת לְשָׁלְשִׁים יוֹם. כְּדֶרֶךְ שְׂאֵמָרוּ בְּאַבְדָּה, כִּף אָמְרוּ בַּפִּקְדוֹן** 26. **וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָהָה** 27. **שְׁזוּ חוֹבָה עָלָיו מִשׁוּם הֵשֵׁב אֲבֵדָה לְבַעֲלִים. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים? בַּפִּקְדוֹן שֶׁהִלְכוּ בַּעֲלָיו לְמִדֵּינַת הַיָּם; אֲבָל אִם הָיוּ עִמּוֹ בְּאוֹתָהּ הָאָרֶץ - הרי זה לא יגע בו, אף על פי שְׁהוּא אֲבֵדָה** 28.

(20) ברייתא בבא-מצייעא כט: כפי שנתפרשה בגמרא שם. (21) כדי לאווררו שלא יתעפש. (22) לצורך הספר. (23) כתב בהגהות מיימוניות: "אמרו משמיה דרב האי גאון ז"ל... והני מילי (במה דברים אמורים) בבור, אבל חבר מותר לקרות בו, ומותר להעתיק ממנו שלא ברשות אפילו לכתחילה, והוא (בתנאי) שאין לו כיוצא בו". מובן "שלא ברשות" הכוונה שלא נטל רשות מהמפקיד, אבל כשהוא אינו מסכים - אסור גם לחבר. וב'בית יוסף' חו"מ סוף סי' רצב, מביא דין זה בשם רב יהודאי גאון, והוא (הגאון) מבאר טעמו: לפי כשהפקידו אצלו יודע היה שילמוד בו, ואדעתא דהכי (על מנת כן) הפקיד אצלו. . . ושמה הטעם משום דאיתא במדרש משלי על (הכתוב) "לא יבוו לגב כי יגנוב" (משלי ו, ל), שאין לבזות מי שגונב דברי תורה ומעתיקן. (24) בזמנם, כל הספרים עשויים כמגילה ונפתחים ונסגרים בגלילה. [בהלכות גזילה ואבידה פ"ג ה"ג כתב רבינו, שהמוצא ספרים קורא בהם אחת לשלושים יום. ברור שהוא מחלק בין אבידה לפקדון, ויפרש מה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הכלל: הלכה כרבי עקיבא מחבירו. [לא נתברר לי למה פסק כרבי יוחנן נגד רב ששת, הרי כלל הוא בידו שהלכה כבתראי (כאחרונים נגד הקדומים להם)? ובכסף-משנה פ"א מהלכות ברכות ה"ח, בדין אמר תנו מאכל לבהמה, כתב שרבינו פסק כרב ששת נגד רבי יוחנן מפני שהלכה כבתראי (כנראה, הוא אינו מגביל את הכלל הזה לתקופה מאוחרת, מאבוי ורבא ואילך)].

י. אין מקבלין⁵¹ פקדונות לא מן הנשים⁵² ולא מן העבדים⁵³ ולא מן התינוקות. קבל מן האשה - יחזיר לאשה⁵⁴; מתה - יחזיר לבעלה⁵⁵. קבל מן העבד⁵⁶ - יחזיר לעבד; מת - יחזיר לרבו⁵⁷. קבל מן הקטן⁵⁸ - יקנה לו בו ספר תורה או דקל שיאכל בהן פרותיו⁵⁹. וכלן שאמר⁶⁰ בשעת מיתתן: של פלוני הם, אם נאמנין לו⁶¹ - יעשה כפרושו⁶², ואם לאו - יחזיר ליורשיהם⁶³.

(51) ברייתא בבא-בתרא נא: נב. (52) הנשואות, שמא הם של הבעל, וכדי להסתירם מעיניו היא מפקידה אותם אצל אחרים, ואסור לסייע ידי עוברי עבירה (לפעמים, נשים מורות היתר לעצמן לקחת מרכוש בעליהן שלא ברשות). (53) סתם עבדים חשודים על הגזל (רשב"ם שם). (54) ואף-על-פי שכל מה שקנתה אשה קנה בעלה, אנו אומרים שמא הפקיד מישהו אצלה (מגיד-משנה בשם הרי"י מיגש). ועוד, שמא נתן לה מישהו ע"מ שאין לבעלה רשות בו. (55) שהרי הבעל יורש את אשתו. ואם הפקידון הוא של אחרים - יבוא ויתבע מבעלה. (56) מאותם הנימוקים שאמרנו באשה. (57) ואין דין הפקדון כנכסי הפקר, שכל הקודם זכה בהם. והטעם, משום שסתם עבדים גונבים מאדוניהם. ואף-על-פי-כן, כשהוא חי מחזיר למקום שנטל, מכיון שלא נתברר הדבר שגזל או גנב. [וכתב הרשב"ם שם, שאם נתגרשה האשה ואחר-כך מתה - נותנים ליורשיה, ועבד שנשתחרר ומת - נותנים לרבו, שסתם עבדים גזלנים הם]. (58) ואין להחזיר לו, שמא לא ישמור עליו ויאבדו. (59) בברייתא שם כתוב: "יעשה לו סגולה". ובגמרא נאמרו שני פירושים, אחד - ספר-תורה, והשני - דקל, וקיבל רבינו שני הפירושים. וקטן שאמרו - הכוונה עד בן שש, אבל למעלה משש אם הוא חריף ומבין בטיב משא ומתן אין חוששים לאיבוד, שהרי מקחו מקח וממכרו ממכר (ראה הלכות מכירה פכ"ט ה"ו), ולפיכך מחזירים לו (מגיד-משנה). [והרשב"א מפרש מה שאמר רבינו "יחזיר לאשה, יחזיר לעבד" בא ללמדנו, שלא תחשוב שאסור להחזיר להם מפני שיש להניח שהפקדון הוא של הבעלים, אבל גם אם החזיר לבעלים - פטור, ולכתחילה מחזיר להם, שהרי הוא מחזיר למקום שנטל (מגיד-משנה). וראה רמ"א אבן-העזר סימן פו ס"א, ויבית שמואל' שם ס"ק ח. ובהגהות מיימוניות כתב בשם הראב"ן, שאם תבעו הבעלים יחזירו הנפקד להם. (60) גמרא שם. (61) אם הנפקד מאמין להם. (62) כמו שאמרו. (63) ודוקא כשאמרה בשעת מיתתה כשאין לה האפשרות לקחת הפקדון מיד הנפקד, אבל כשהיא בריאה - יתן לפלוני אפילו אין הנפקד מאמין

זה לא ישתמש בהן. לפיכך, אם אבדו או נגנבו - אינו חייב באחריותן³⁷. ואם אינן תתומין ולא קשורין קשר משנה, אף על פי שהן צרוזין - יש לו להשתמש בהן³⁸. לפיכך הוא נעשה עליהם שומר שקר³⁹. ואם אבדו או נגנבו - חייב באחריותן; ואם נאנסו, פגון שאבדו בלסטים מזין - הרי זה פטור.

(34) משנה, שם מג. (35) חלפן, שמחליף מטבע על מטבע. (36) משונה, ויותר חזק מהקשר הרגיל. (37) נראה שהמדובר כששמן כדרכי השמירה שנתבארו למעלה בפ"ד. (38) המפקיד יודע שהחונני והשולחני צריכים להרבה מעות, ואנו אומדים את דעת המפקיד שהוא מסכים שישתמשו במעותיו. ודרכו של כל אדם לצרור מעותיו אף-על-פי שעומדות להשתמש בהן כל שעה. (39) נתבאר בהלכה הקודמת.

ז. במה דברים אמורים⁴⁰? קדם שישתמש בהן; אבל אחר שגשתמש בהן - נתחייב באחריותן, ככל מלוה שבעולם⁴¹, עד שיחזירם לפעלים.

(40) רי"ף בשם רב האי גאון. (41) אם השתמש בהן, הרי לקח אותן בהלוואה והרי הן שלו, וחל עליו חיוב להחזיר לנפקד כסף אחר, והוא-הדין במוכר פקדון שאמרנו (למעלה ה"ה) שדינו כשומר שכו.

ח. המפקיד מעות⁴² אצל בעל הבית, בין צרוזין בין מתרין - הרי זה לא ישתמש בהן. לפיכך, אם אבדו או נגנבו - אינו חייב באחריותן. והוא שישטמנם בקרקע, כמו שבארנו⁴³.

(42) משנה שם. (43) למעלה פ"ד ה"ד גבי שומר חנם.

ט. המפקיד חבית⁴⁴ אצל חברו, בין שיחדו לה הבעלים⁴⁵ מקום בין לא יחדו לה מקום, וטלטלה לצרכו⁴⁶ ונשברה, בין מתוך ידו⁴⁷ נשברה בין אחר שהחזירה למקום שיחדו לה נשברה - חייב לשלם⁴⁸. טלטלה לצרכה, בין שגשברה מתוך ידו בין שגשברה משהניחה במקום אחר⁴⁹ - פטור⁵⁰.

(44) משנה, שם מ: וגמרא מא. (45) בעל החבית קבע את המקום להנחת החבית. (46) הנפקד טלטל את החבית לצורך עצמו בלי נטילת רשות מהמפקיד. (47) בשעה שטלטלה והשתמש בה. (48) כרבי עקיבא שם, שחזרה צריכה דעת בעלים, ואם לא הודיע לבעלים שלקח והחזיר - הרי זה כאילו לא החזיר, וחייב באונסין כדין שולח יד בפקדון. (49) ומכל-שכן אם החזירה למקומה. (50) קיבל דעת רבו הרי"ף שם, שהלכה כרבי יוחנן האומר, שהרישא של המשנה שם היא כדעת רבי ישמעאל שחזרה למקומה אינה צריכה דעת בעלים, והרי זה כאילו לא נטלה. והסיפא כדעת רבי עקיבא ואין ללמוד כלום מסתם משנה זו ששתי בביתה סותרות זו את זו, ולפיכך הלכה כרבי עקיבא לפי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כָּפַל, טָבַח אוּ מָכַר - מְשַׁלֵּם תְּשֻׁלוּמֵי אֲרָבָעָה וְחֲמִשָּׁה. לְמִי מְשַׁלֵּם? לְבַעַל הַפְּקֻדֹן. וְכֵן הַשּׁוֹכֵר¹² פָּרָה מִחֲבֵרוֹ וְנִגְנְבָה, וְאָמַר: הֲרִינִי מְשַׁלֵּם וְאִינִי נִשְׁבָּע, וְאַחַר כֵּן הִכַּר הַגֵּנֵב - מְשַׁלֵּם תְּשֻׁלוּמֵי כָּפַל וְתְּשֻׁלוּמֵי אֲרָבָעָה וְחֲמִשָּׁה לְשׁוֹכֵר; שְׂאֵלוֹ רָצָה הַשּׁוֹכֵר, הִיָּה נִשְׁבָּע שְׁנִגְנְבָה פְּאִנָּס וְנִפְטָר.

(2 בבא-מציעא לג: (3) המדובר בשומר חנם שהוא פטור מגניבה ואבידה, אלא שהוא מחויב לישיב שבועת השומרים. (4) בגמרא שם (לד.) מפרש רבא: "נעשה כאומר לו לכשתגנב ותרצה ותשלמני - הרי פרחי קנויה לך מעכשיו" (ויש אומרים: סמוך לגניבתה קנויה לך, ראה שם). וטעמו של דבר, שאנו אומדים דעתו של המפקיד, שהוא מעדיף לוותר על ספק הכפל (אם ימצא הגנב) על-מנת שהקרבן יהיה בטוח לו (רש"י שם). (5) רבינו מדגיש כאן שהלכה כרבי יוחנן (שם) שאפילו לא שילם עדיין - הכפל שלו, מכיוון שקיבל עליו לשלם. [למעלה (פ"ו ה"א) נתבאר שמשביעים את השומר שאינה ברשותו, שמה עיניו נתן בה. והרא"ש בסוגיא שלנו כותב, שלדעת הרי"ף אין השומר קונה את הכפל אלא אחר שנשבע שאינה ברשותו. וב'בית יוסף' דחה פירושו זה לדברי הרי"ף, מכיון שנאמר סתם "אמר הריני משלם", ומשמע שאמירה גרידא מספיקה]. וגם באבדה, שאין בעיית כפל יש נפקא-מינה מסברת רבא, כגון אם עלה ביתיים מחזיר הפקדון, אין השומר משלם אלא מחזירו הקודם (ראה לקמן ה"ג). ואם עלה שויו זמן מסוים לפני הגניבה, יש הבדל בין שני הלשונויות בדעת רבא שנאמרו למעלה: אם הפקדון קנוי משעת התחלת השמירה כלשון ראשון - משלם מחזירו הקודם, ואם הוא קנוי סמוך לגניבתו - משלם לפי מחזירו באותה שעה. [בגמרא שם אמרו שיש הבדל לבין בית שתי השיטות שהובאו למעלה לדעת רבא, במקרה שהבהמה לא נמצאה ברשותו של המפקד בשעת הגניבה ואינו יכול לזכות בה: לשיטה ראשונה - קנה הכפל, ולשיטה שניה - לא קנה. ראה 'טור' חו"מ סי' רצה שכתב, שזכה בכפל אפילו לא היתה ברשותו, הרי שקיבל שיטה ראשונה. וב'בית יוסף' שם כתב שגם דעת הרי"ף כך, כי סתם ולא כתב שדווקא בעומדת ברשותו קנה. מדבריו יוצא, שגם רבינו אינו מחלק בין עומדת ללא עומדת ברשותו]. (6) בבא-קמא קח: (כסף-משנה בשם תלמידי הרשב"א). (7) הצמר שגזו הגנב. (8) טעם זה אמרו בב"מ שם לפי ביאורו של רבי זירא לשיטה הראשונה של רבא, שהשומר קונה משעה שקיבל את הפרה, אולם גם ללשון שני אנו צריכים לסברא זו לענין גיזות וולדות שנטענה ושילדה בבית הגנב, שלדעת רבינו (לפי ביאורו של המגיד-משנה) הם של המפקיד. (9) בהלכות גניבה פ"א הי"א. (10) כלומר, הצמר שגזו לפני שנתייאשו הבעלים (יאוש = הבעלים חדלו מלקוות להחזרת הגניבה), והולדות שילדה לפני יאוש חוזרים לבעלים, אפילו אם חזרה אחר יאוש. (11) משנה, שם לג: (12) למעלה בפ"א מהלכות שכירות, נתבאר ששוכר דינו כשומר בשכר, ושניהם חייבים בגניבה ואבידה ופטורים מאונסין.

לה, שהרי היא יכולה לקחת ממנו את הפקדון ולהחזירו בעצמה לידו ('טור' אבן-העזר שם).

יא. הפקדון והאבדה⁶⁴ לא נתנו לתבע אלא במקומם. כיצד הפקיד אצלו בירושלים - אינו יכול לתבעו בגנב⁶⁵; ואם החזיר לו בגנב - מקבלו ממנו⁶⁶. הפקיד אצלו ביישוב, והביא פקדונו במדבר - אינו מקבלו ממנו⁶⁷; אלא יאמר לו⁶⁸: הרי הוא באחריותך עד שתחזירנו לי ביישוב, כדרך שהפקדתי אצריך ביישוב.

(64) בבא-קמא קיח. (65) אינו יכול לדרוש מהנפקד או ממוצא אבידה להביאו אליו לנוב. (66) ואינו יכול לטעון: הפקדתי אצרך בירושלים, החזיר לי שם. (67) אינו מחויב לקבלו ולפטור את הנפקד מחובת השמירה. (68) יכול הוא לומר לנפקד (כתב בהגהות מיימוניות, שאם הוכרח להוציא למדבר משום שלא היה לו מקום להטמין את הפקדון ביישוב, ולשומר אחר אסור למסור, ולקח אתו הפקדון או את האבידה למדבר ונאנס - דעת ראב"ה שהוא פטור).

יב. המפקיד אצל חברו, והלך בעל הפקדון למדינת הים, והרי השומר רצה לפרש ממשלה לים או לצאת בש"י⁶⁹ - יש מי שהורה, שאם בא השומר והביא הפקדון לבית דין - נפטור מאחריות שמירתו. ודברים של טעם הם, שאין אוסרין זה במדינה זו מפני פקדון של זה שהלך, ואי אפשר לו להוליכו עמו, שמה יארע לו אנס ויהיה חייב באחריותו. ובית דין מפקדין אותו פיד נאמן אצלם, משום השב אבדה לבעלים⁷⁰.

(69) לדרך רחוקה. (70) שאם ישאיר הפקדון ללא שמירה - ייגנב או יאבד (סברת עצמו).

פָּרָק שְׁמִינִי

(1) דין שומר ששילם דמי הפיקדון ונמצא הגנב, ודין שומר שאמר פשעתי ודין קונה הכפל שקונה השבח הבא מאליו, ודין תבעוהו בעלים לשומר ונשבע ואחר כך שילם והוכר הגנב, ודין שאל מן השותפים ושילם לאחד מהם או מן האשה ושילם לבעלה, ודין גנב הפיקדון באונס ואחר כך הוכר הגנב.

א. המפקיד² אצל חברו בהמה או כלים, ונגנבו או אבדו³, אָמַר: הֲרִינִי מְשַׁלֵּם וְאִינִי נִשְׁבָּע, וְנִמְצָא הַגֵּנֵב - מְשַׁלֵּם תְּשֻׁלוּמֵי כָּפַל, טָבַח אוּ מָכַר - מְשַׁלֵּם תְּשֻׁלוּמֵי אֲרָבָעָה וְחֲמִשָּׁה. לְמִי מְשַׁלֵּם? לְמִי שֶׁהָיָה הַפְּקֻדֹן אֶצְלוֹ⁴, שֶׁהָיָה אָמַר אֶשְׁלֵם⁵. חֲזָרָה הַבְּהֵמָה עֲצָמָה - חֲזָרָה לְבַעְלֶיהָ⁶ הִיא וְגִזְזֶיהָ⁷ וְוָלְדוֹתֶיהָ; שְׂאִין זֶה הַשּׁוֹמֵר קוֹנֶה שְׁבַח הַבָּא מִגִּיפָה, אֲלֵא שְׁבַח הַבָּא מֵאֵלָיו⁸. וְכָכָּהּ בְּאֲרָנוֹ⁹, שְׂאִין הַגֵּנֵב מִחֲזִיר גִּזְזוֹת וְוָלְדוֹת אֲלֵא לְפָנֵי יְאוֹשׁ¹⁰. נִשְׁבָּע הַשּׁוֹמֵר וְלֹא רָצָה לְשַׁלֵּם¹¹, וְאַחַר כֵּן נִמְצָא הַגֵּנֵב - מְשַׁלֵּם תְּשֻׁלוּמֵי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שם במעשה הנזמים שהנפקד שכח באיזה מקום הניחם. וביארו שם, שאפילו לשיטת הסוברים ששומת בית-דין אינה חוזרת, ואם שמו בית-דין כליו של לווה ונתנום למלוה בחובו ואחר-כך בא הלוה והביא כסף מזומן ודורש החזרת כליו - אין שומעים לו, כאן מחזירים מפני שהשומא עיקרה בטעות, שהרי הוברר שהנזמים היו ברשותו של הנפקד, אלא שלא זכר באיזה מקום הניחם. וסובר רבינו שהוא-הדין בהוכר הגנב או נמצא הפקדון. [ובמגיד-משנה מביא דעת החולקים על רבינו בדין זה, ואומרים שאין זה דומה למעשה הנזמים שנמצאו במקום שהניחם והוברר שלא פשע, אבל בנידון כאן הרי פשע וגרם לגניבה או לאבידה, ולפיכך שומא זו דינה ככל השומות של נכסי לווה למלוה].

ד. תְּבַעְוָהוּ²⁴ בְּעֵלִים לְשׁוֹמֵר, וְנִשְׁבַּע²⁵, וְאַחַר כֵּן שָׁלַם²⁶, וְהִפְרֵה גֵנְבֵהוּ, הוֹאִיל וְשָׁלַם בְּרִצּוֹנוֹ - זָכָה בְּכַפְּלָה²⁷, אִף עַל פִּי שְׁהִטְרִיחַן בְּתַחֲלָה לְדִין עַד שֶׁנִּשְׁבַּע. אָמַר הַשׁוֹמֵר בְּתַחֲלָה: אֵינִי מְשַׁלֵּם, וְחִזַּר וְאָמַר: הֲרִינִי מְשַׁלֵּם - זָכָה בְּכַפְּלָה²⁸.

(24 מחלוקת אביי ורבא בבבא-קמא קח. 25 שומר חנם נשבע שנגנב שלא בפשיעה. 26 לפניו משורת הדין (רש"י שם). 27 כרבא שם, שהלכה כמותו בכל מקום נגד אביי, חוץ לשש הלכות המסומנות בגמרא בראשי תיבות "יע"ל קג"ם". 28 ב"מ לד. "פשיטא, הא קאמר (הרי הוא אומר) הריני משלם".

ה. אָמַר²⁹: הֲרִינִי מְשַׁלֵּם, וְחִזַּר וְאָמַר: אֵינִי מְשַׁלֵּם³⁰; או שְׁאָמַר: הֲרִינִי מְשַׁלֵּם, וַיִּמַּת, וְאָמַרוּ הַבָּנִים: אֵין אָנוּ מְשַׁלְּמִין³¹; או שְׁלֵא הִסְפִּיק לְתַבַּע אֶת הַשׁוֹמֵר עַד שְׁמַת, וְתַבַּע הַבָּנִים³², וְשָׁלְמוּ בְּנֵי הַשׁוֹמֵר; או שְׁשָׁלְמוּ הַבָּנִים לְבָנִים³³; או שְׁשָׁלַם הַשׁוֹמֵר מִחֲצָה³⁴; שָׁאֵל שְׁתֵּי פְרוֹת, וְשָׁלַם אֶחָת מֵהֶן³⁵; שָׁאֵל מִהַשְׁתַּפֵּין, וְשָׁלַם לְאַחַד מֵהֶן; שְׁתַּפֵּין שְׁשָׁאֵלוּ, וְשָׁלַם אֶחָד מֵהֶן³⁶; שָׁאֵל מִן הָאִשָּׁה³⁷, וְשָׁלַם לְבַעֲלָהּ³⁸; אִשָּׁה שְׁשָׁאֵלָה³⁹, וְשָׁלַם בְּעַלָּהּ⁴⁰ - כָּל אֶלּוֹ סַפֵּק, וְהָרִי הַכֶּפֶל מִטָּל בְּסַפֵּק וְאֵינוֹ תַחַת יַד אֶחָד מֵהֶן⁴¹, לְפִיכֵן חוֹלְקִין הַכֶּפֶל⁴² או הַשֶּׁבַח בֵּין בְּעַל הַפֶּקֶדוֹן וּבֵין הַשׁוֹמֵר. וְאִם קָדַם אֶחָד מֵהֶן וְתַפְּסוּ הַכֹּל - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ⁴³, וְאֶפְלוּ בְּחוֹצָה לְאַרְצֵי⁴⁴.

(29 כל הדינים שבהלכה זו נשאלו בגמרא שם לד: ונשאו בתיקו. 30 אפילו אם אמר בב"ד הריני משלם ואינו יכול לחזור בו, אפשר שלא קנה הכפל מפני שהטריחו בב"ד (מגיד-משנה). 31 צדדי הספק הם: אפשר שהם מסכימים לשלם, וכוננתם לדחות התשלום לזמן מה, מחמת חוסר מזומנים. 32 בגמרא שאלו סתם: שילמו בנים - מאי? והר"ף הוסיף וביאר, שהמדובר, כשלא הספיק לתובע עד שמת. ורבינו קיבל ביאורו, כדרכו בכל מקום לקבל שיטת רבו של רבו. ונראה שהוספה זו באה ללמדנו, שהמדובר בנגנבה בחיי השומר, שאם נגנבה אחר שמת אין כל ספק

ב. שׁוֹמֵר¹³ חָנֵם שְׁאָמַר: פֶּשַׁעְתִּי - זָכָה בְּכַפְּלָה. שְׁהָרִי חֵיב עֲצָמוֹ לְשָׁלֵם¹⁴; וְאֵלּוֹ רָצָה, אָמַר: נִגְנַבְהָ אוֹ אֲבָדָה, וְהָיָה פְטוֹר¹⁵. וְכֵן נוֹשֵׂא שְׂכָר וְהַשׁוֹכֵר¹⁶ שְׁאָמַר: נִגְנַבְהָ - קָנָה הַכֶּפֶל. שְׁהָרִי חֵיב עֲצָמוֹ לְשָׁלֵם; וְאֵלּוֹ רָצָה, אָמַר: מִתְּהִי¹⁷, וְהָיָה נְפֹטֵר. אֲבָל הַשׁוֹאֵל - אֵינוֹ קוֹנֵה הַכֶּפֶל עַד שֶׁיִּשְׁלַם מְעַצְמוֹ¹⁸. קָדַם וְשָׁלַם מְעַצְמוֹ, וְאַחַר כֵּן הִפְרֵה גֵנְבֵהוּ - מְשַׁלֵּם תְּשֻׁלוֹמֵי אַרְבַּעָה וְחֲמִשָּׁה לְשׁוֹאֵל¹⁹.

(13 מימרא של רב פפא, שם לד. 14 בזה שאמר "פשעתי", כבר חייב עצמו לשלם וזכה בכפל אף-על-פי שלא אמר בפירושו: הריני משלם (בית יוסף 'ח"מ שם). 15 אם היה נשבע על כך. 16 כרב פפא, שם. 17 כדרכה. 18 אבל כשאמר הריני משלם, ולא שילם עדיין - לא קנה הכפל. מחלוקת רב פפא ורב זביד שם, ופסק כרב זביד, מפני ששינוי בכרייתא כמותו. 19 בגמרא שם נתבאר מה בין שואל לשומר: שואל - כל הנאה שלו, שהרי אינו משלם כלום לבעלים, ומשום כך אין הבעלים מקנים לו הכפל בזכות ההבטחה לשלם, כי סבורים הם שמטל על השואל לפצות את ההפסד, ואף-על-פי-כן כששילם וקיבלו פיצוי מלא - הקנו לו את הכפל (רש"י שם).

ג. כָּל הַקּוֹנֵה²⁰ הַכֶּפֶל - קוֹנֵה הַשֶּׁבַח הַבָּא מֵאֵלּוֹ. פִּיּוֹד? הַפְּקִיד אַרְבַּע סָאִין אֲצֵל חֲבֵרוֹ, וְהָרִי הֵן שְׁוִין סֹלַע, וְנִגְנַבוּ אוֹ אֲבָדוּ, וְאָמַר: הֲרִינִי מְשַׁלֵּם סֹלַע וְאֵינִי נִשְׁבַּע, וְאַחַר כֵּן נִמְצְאוּ, וְהָרִי הֵן שְׁוִין אַרְבַּע סֹלַעִים - הָרִי הֵן שֵׁל שׁוֹמֵר, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא סֹלַע²¹. בְּמָה דְבָרִים אָמּוּרִים? בְּשָׁלֵא הַטְּרִיחַן לְבַעֲלִים בְּדִין; אֲבָל אִם הוֹדָה שֶׁפָּשַׁע, וְחִיבֵהוּ בֵּית דִּין לָתֵן, וְלֹא נָתַן בְּרִצּוֹנוֹ עַד שֶׁכִּפּוּהוּ בֵּית דִּין עַל כִּרְחוֹ וְנִטְלוּ מִמֶּנּוּ, וְאַחַר כֵּן הִפְרֵה גֵנְבֵהוּ אוֹ נִמְצָא הַפֶּקֶדוֹן - יַחֲזֹר לְבַעֲלִים כְּמוֹת שֶׁהוּא, וּמְחִזְרִין לְשׁוֹמֵר הַדָּמִים שֶׁלְקָחוּ מִמֶּנּוּ. וְאִם בָּלִים אוֹ קָרְקַע גָּבוּ בֵּית דִּין מִמֶּנּוּ בְּשׁוֹמְא²² - מְחִזְרִי לְשׁוֹמֵר כְּלָיו או שְׁדָהוּ²³.

(20 שם לד. מעשה בכיפי (נזמים). 21 במסקנא שם חילקו בין לא הטריח את הבעלים בבית-דין לבין הטריחו: במקרה ראשון - הרווח לנפקד, ובמקרה השני - למפקיד. הראב"ד בהשגותיו כתב שהנפקד אינו זוכה בשבח הבא מאליו שלפני אמירתו הריני משלם. ונראה שדעת רבינו אינה כן, וסובר שקנה משעת גניבה (והמדובר לפני יאוש בעלים, שהרי שבח הבא מאליו אחר יאוש בעלים - קנה הגנב). והמגיד-משנה מוסיף, שאפשר שזכה אפילו בשבח שהשביח משעה שקיבל את הפקדון, כלשון ראשון בשיטת רבא (ראה ביאורנו למעלה בדין חזרה הבהמה עצמה). 22 הדיינים העריכו את שוויים, ונתנו אותם למפקיד לתשלום הפסדו. 23 ואינו יכול לעכבם לעצמו ולתת לנפקד את דמיהם כפי שהעריכו הדיינים. כך פסק רב נחמן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

במזון. (44) שאין בית-דין מגבים קנסות בחוץ לארץ, וכפל קנס הוא, אף-על-פי-כן אם תפסו הבעלים אין מוציאים מידם. [מה שאמר רבינו "אפילו" בחוצה-לארץ, מפרש בכסף-משנה: שבחוצה-לארץ הורע כוחו של התופס, משום שישנם שני נימוקים לחיובתו בנוגע לחצי הכפל, א. אין בית-דין מגבים כלל כפל בחוץ-לארץ; ב. אפילו אם מגבים, היה מקבל חציו בלבד. אבל בארץ ישראל יש רק נימוק אחד, היינו שבית-דין היו נותנים לו חצי. ולפיכך הדגיש רבינו וכתב "אפילו". פירושו זה דחוק קצת. ואפשר לפרש כוונת רבינו באופן יותר פשוט, והוא: המלה "אפילו" אינה נמשכת לדין שבין המפקיד והנפקד, שהרי שם רבותא יותר גדולה בא"י משגבים קנס והבית-דין היו נותנים חצי לזה וחצי לזה, ואף-על-פי-כן אם תפס אחד הכול אין מוציאים מידו. ה"אפילו" נמשך אפוא לדין תפיסת קנס בחוצה-לארץ בלבד, כלומר, אף-על-פי שאין מגבים קנס – אם תפס אין מוציאים מידו].

ו. ונגנב הפקדון באנס⁴⁶, ואחר כך הפר הגנב⁴⁷ - אָחַד שׁוֹמֵר הָנֶגֶם וְאֶחָד שׁוֹמֵר שְׂכָר עֹשֶׂה דִין עִם הַגָּנֵב⁴⁸ וְאֵינוֹ נִשְׁפָּע⁴⁹. קָדַם וְנִשְׁפָּע, וְאֶחָד כֶּף הַכֹּר הַגָּנֵב⁵⁰: אִם שׁוֹמֵר הָנֶגֶם הוּא - רָצָה עֹמֵד בְּשִׁבּוּעֵתוֹ⁵¹, רָצָה עֹשֶׂה דִין עִם הַגָּנֵב⁵²; וְאִם שׁוֹמֵר שְׂכָר הוּא - עֹשֶׂה עִמּוֹ דִין⁵³. נִגְנַב הַפְּקֻדֹן בְּאֲנָס⁵⁴, וְהִחְזִירוֹ הַגָּנֵב לְבֵית הַשׁוֹמֵר, וְהָרִי הוּא בְהֶמְהָה, וְיָמְתָה שָׁם בְּפִשְׁיָהּ - יֵשׁ בְּדָבָר סֶפֶק אִם פְּלִתָהּ שְׂמִירְתוֹ⁵⁵ וְנִפְטָר, אוֹ עֲדִין לֹא פְלִתָהּ שְׂמִירְתוֹ⁵⁶. לְפִיכָף: הַשׁוֹמֵר פְּטוּר מִלְשָׁלִם, וְאִם תִּפְסוּ הַבְּעָלִים - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָם.

(45) בבא-קמא קח: (46) בליסטים מזוין שהשומר אינו יכול להציל מידו, ולא לקח בפרהסיא אלא הסתתר שלא יראוהו. מעשה שכזה נידון כגניבה המחייבת תשלומי כפל (רבינו פ"ד מהלכות גניבה ה"ד) ונידון כאונס לפטור שומר שכן שחייב בגניבה גילה. (47) ואפשר להוציא ממנו את הגניבה או דמיה. (48) בגמרא כתוב: "עושה עמו דין". ורבינו ביאר "עם הגנב", כלומר, על השומר מוטל לטרוח ולהוציא מיד הגנב, אבל אינו מחויב לשלם מכיסו כלום. ורש"י מפרש שם, שהשומר משלם לבעלים וגובה מהגנב (מגיד-משנה. ראה סמ"ע סימן רצד ס"ק ז, וש"ך שם ס"ק ז). (49) פירוש, אינו יכול לטעון: אשבע שלא שלחתי בה יד, ואולי גם שאינה ברשותי – ואסתלק. (50) בגמרא כתוב סתם: "שקדם ונשבע", ומפרש רבינו, שקדם לפני שהוכר הגנב (וכן פירש הר"ף). (51) יכול הוא לטעון: נשבעתי ונפטרת והסתלקתי מכל הענין הזה. (52) לא נתבארה כוונתו. לשם מה יטרח אם אינו מחויב לעשות זאת, וגם לא ירוויח מזה כלום (ראה ב"ח חו"מ סי' רצד שעמד על תמיהה זו, ותיריך בדוחק: שרוצה לעשות מצוה). (53) מכיון שקיבל שכר עבור שמירתו, מוטל עליו לטרוח ולהוציא מיד הגנב, משום שאין זה נידון כאונס, כשאפשר להוציא מידו. [ב'שיטה מקובצת' שם הובאו כמה שיטות בפירוש סוגיא זו. ופירושונו כאן מסתמך בעיקר על המגיד-

שהיורשים אינם זוכים בכפל אף-על-פי ששילמו, שהרי אין עליהם חובת שמירה כלל ופטורים מלשלם, ואין זה דומה לנשבע ושילם שבהלכה ד. למעלה בפ"א ה"ה אמנם אמרנו, שהיורשים דינם כשומר שכר, אולם שם המדובר בשואל, ויש הנאה ליורשים שיכולים להשתמש בפקדון. וכאן בשומר ואסור להשתמש בפקדון. ונראה להוסיף עוד, שאם תבעו הבעלים את השומר ומת – אין מקום לכל בעיא, שאם אמר הריני משלם ושילמו הבנים – פשיטא שזכו בכפל, ואם אמר איני משלם – ברור היה לרי"ף ולרמב"ם שלא זכו, שהרי אין עליהם לא חובת תשלום ולא חובת שבועה, ולפיכך דקדקו וכתבו שלא הספיק לתבוע. [בגמרא שם נשאלה עוד בעיא: "שילם לבנים" פירוש, מתו הבעלים ושילם השומר ליורשיו. והרי"ף – ורבינו בעקבותיו – השמיטו בעיא זו. ונראה שלא גרסו אותה בגמרא, ונימוקם: שאין מקום לבעיא זו, שאם נגנבה בחיי הבעלים – בוודאי לא זכו בניו בכפל, שהרי אין אדם מוריש קנס לבניו (ראה כסף-משנה כאן). ואם נגנבה אחר שמתו (וכן פירש"י שם), אפשר שלדעתם, כשהשומר ממשיך בשמירה והיורשים לא לקחו הפקדון בחזרה, הרי זה כאילו מסרו לו הם את הפקדון. ובשילמו בנים לבנים, המדובר כשמתו הבעלים והשומר ממשיך בשמירתו בהסכמת בניו ונגנבה ואחר-כך מת השומר, ויש כאן שני נימוקים לטובתם של היורשים: א. מיתת הבעלים; ב. מיתת השומר, ולפיכך שאלו מה הדין]. (33) נתבאר בהערה הקודמת. (34) כשתבעו, אמר: הריני משלם מחצה (רש"י). והבעיא היא אם זכה במחצית הכפל או לא זכה בו, משום שהמפקיד לא הקנה לו כלום כשאינו מפצה את כל ההפסד. (35) אסתמצי-לומר בשילם מחצה לא קנה כלום, מה הדין בשני דברים שלמים ושילם דמי דבר שלם (רש"י). [ידועה שיטתו של רבינו לפסוק בכל מקום כאסתמצי-לומר, ולמה לא פסק כאן בשילם מחצה שלא זכה? כבר קבעו רושמי-כללים (ראה יד מלאכי, כללי הרמב"ם אות טז) שכלל זה כוחו יפה רק כשאמרו בפירוש בגמרא "אסתמצי-לומר", אבל לא כשזה יוצא ממשמעותה של הבעיא השהיה]. (36) הבעיא היא אם קנה חצי הכפל, שהרי שילם כל חלקו, או לא? [מובן שגם בעיא זו נשאלה באסתמצי-לומר ששילם מחצה לא קנה כלום]. (37) מנכסי מלוג שלה, שהבעל אוכל פירותיהם והקרן שלה. (38) ושאלו שם, אם הבעל קונה את הכפל מפני שהוא כאפורטופוס על נכסיה וגם אוכל פירותיהם או לא קנה, מפני שהקרן אינו שלו (ע"פ פירוש רש"י שם). (39) לצורך נכסי מלוג שלה. (40) צדדי בעיא זו הם אותם הנימוקים עצמם שנאמרו בבעיה הקודמת, ובכיוון הפוך (ראה 'תוספות' שם ד"ה שאל). (41) שאם היה תפוס ביד אחד מבעלי הדינים, היינו אומרים המוציא מחבירו עליו הראיה. (42) כן פסק הר"ף בהלכותיו, ורבינו קיבל דעתו. והרא"ש כאן דחה שיטתם, ואומר שיש לדון את המפקיד כמוחזק, שהרי הפקדון הוא שלו בכל מקום שהוא נמצא, ומשום כך כל הכפל שייך לו. [ובבית יוסף חו"מ סי' רצה מסביר שיטת הר"ף והרמב"ם, שאמנם המפקיד הוא מוחזק בפקדון, אבל אינו מוחזק בכפל (ראה רא"ש כאן, ופלפולא חריפתא אות ד)]. (43) וזכה בכל הכפל, שהרי הוא מחזיק

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

משנה]. (54) בעיא שלא נפשטה, שם. (55) כשנגנבה באונס נפטר השומר לגמרי, ונפסק חיוב השמירה שהיה מוטל עליו, וכשהוחזרה לא קיבל על עצמו שמירה שניה.

(56) מכיוון שהחזרה ליד השומר, והוא לא החזירה לבעלים – קיים עדיין חיוב השמירה הראשון.

בריק רחמנא דסייען

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

האסור בכשירה¹¹ שהיה מתר¹², נוסף על החלב, ולפיכך לוקה שתיים.

(11) כלומר, אף-על-פי שכלל בדינו ש"אין איסור חל על איסור", ולמה כאן חל איסור נבילה או טריפה על איסור חלב? ומבאר, מתוך שנוסף וכו'. ובתלמוד זה נקרא "איסור כולל", מפני שהאיסור השני כולל דברים שהאיסור הראשון לא חל עליהם. "ואיסור מוסף" זה ענין אחר. ובפירוש המשניות לכריתות פ"ג מ"ד, מגדיר את שלושת האופנים, שאיסור חל על איסור, היינו: כולל, מוסף ובת-אחת. ולפי הגדרתו שם, המקרה שלפנינו נקרא "איסור כולל". וראה 'מגיד משנה' ו'כסף משנה' כאן. ויש לדייק בדברי רבינו, למה הוא מנמק דין זה מפני שהוא "מוסף", הלא בחולין לז, א - אמר רבא, אמרה התורה יבא איסור נבילה ויחול על איסור חלב, שנאמר (ויקרא ז, כד) "וחלב נבילה וחלב טריפה . . . ואכול לא תאכלוהו", והוא חידוש שאין אומרים כאן "אין איסור חל על איסור", כמו שפירש רש"י שם, וכן פירשו 'תוספות' במעילה טז, א. דיבור-המתחיל אמר. וכנראה רבינו מפרש טעם הפסוק על-פי הכלל, שב"איסור כולל" איסור חל על איסור, ואיסור נבילה חל על איסור חלב משום שנבילה "איסור כולל" הוא. (12) אחר שחיטה.

ג. השוחט בהמה ומצא בה שליל¹³ - כל חלבו מתר, ונאכלו מצאו חי, מפני שהוא פאבר ממנה¹⁴. ואם שלמו לו חדשיו ומצאו חי, אף על פי שלא הפריס¹⁵ על הקרקע ואינו צריף שחיטה¹⁶ - חלבו אסור¹⁷, וחיבין עליו פרת. ומציאין ממנו כל החוטין והקרומות האסורין¹⁸, כשאר הבהמות¹⁹.

(13) שלא שלמו לו חדשיו. (14) ואין איסור חלב בו. (15) עמד על פרסותיו, רש"י. (16) כמו שכתב פ"ב הי"ד. (17) כרבי יוחנן וכלשון אחרון, חולין עה, א - שסובר שחדשים גורמים באיסור חלב, וכיון ששלמו לו חדשיו אף-על-פי שלא יצא לאויר העולם - החלב אסור. וסובר רבינו שאפילו שנשחטה האם ונמצא העובר בתוכה, גם כן חלבו אסור. אבל מפרשים אחרים אמרו, שכשנשחטה האם - חלבו מותר, ורבי יוחנן לא אמר אלא בשלל נשחטה האם, וכגון שהושיט ידו למעי בהמה ותלש חלב של העובר החי ואכלו, אבל נשחטה ועוד העובר במעיה - הכל מותר, כמו שדרשו חכמינו: כל בבהמה תאכלו (מגיד-משנה).

~ יום ראשון כ"ה שבט ~

הלכות מאכלות אסורות

פרק שביעי

(1) יבאר האוכל כזית חלב משלשה מיני בהמה; השוחט בהמה ונמצא בה שליל חי או מת אם חלבו מותר; החלבים שחייב עליהם כרת מן התורה; חוטין האסורין משום דם וחלב; מליחת חלבים עם בשר; וסכין שחתך בה חלבים אם יחתוך בה בשר; ודין טבח שדרכו לנקר הבשר ומצאו אחריו חלב.

א. האוכל פזית חלב²: במזיד - חיב פרת³, בשוגג - מביא חטאת קבועה⁴. ובפרוש אגמרה תורה שאינו חיב אלא על שלשה מיני בהמה שהורה בלבד⁵, שגאמר: כל חלב שור וקשב ועז לא תאכלו. בין שאכל מחלב שחוטא בין שאכל מחלב נבלה וטרפה⁶ שלהן⁷. אבל שאר בהמה וחייה, בין טמאה בין טהורה - חלבה בכשירה⁸. וכן גפלי של שלשה מיני בהמה שהורה - חלבו בכשירה¹⁰, והאוכל מחלבו פזית - לוקה משום אוכל נבלה.

(2) כל איסורי אוכלין שיעורם בכזית. (3) משנה כריתות ב, א. (4) כבשה או שעירה, שם. יש שני סוגי קרבן חטאות, קבועה ועולה ויורד, חטאת קבועה בין עני בין עשיר מביא בהמה, וקרבן עולה ויורד - עשיר מביא בהמה, ועני מביא שני תורים או שני בני יונה. ויש קרבנות שעני שקשה לו להביא עופות, מביא סולת למנחה, וזה נקרא בתלמוד "דלי דלות". (5) שם ד, א. (6) ככתוב (ויקרא ז, כד) "וחלב נבלה וחלב טריפה . . . ואכול לא תאכלוהו". (7) ראה הלכה ב. (8) בחיה שהורה מותר לאכול אפילו החלב, ובבהמה וחייה טמאות אסור לאכול החלב כבשרן, משום טומאה, אבל אין בו כרת. (9) שלא נגמרו חדשי הריונו. (10) ואין בו עונש כרת של חלב. ודוקא נפל שלא נגמרו חדשי הריונו, אבל כשנגמרו חדשיו - אסרה התורה את חלבו, כרבי יוחנן בחולין עה, א. וכלשון אחרון.

ב. האוכל מחלב נבלה וטרפה - חיב משום אוכל חלב ומשום אוכל נבלה וטרפה. מתוך שנוסף

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון כ"ה שבט - ספר קדושה - הל' מאכלות אסורות קנו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַפְּלִיּוֹת נֶאֱסָר, וְלֹא שֶׁבֶתוֹף הַפְּלִיּוֹת³⁵. וְאִם עַל פִּי כֵן, נוֹטֵל אֶדָם לִבֶּן שֶׁבֶתוֹף הַפְּלִיּא³⁶ וְאַחַר כֵּן אוֹכֵל אוֹתָהּ, וְאִינוּ צָרִיךְ לְחַטֵּט³⁷ אַחֲרָיו.

34) שם צג, א. 35) שם. 36) שיש להחמיר בלובן כוליא. וכן דעת רש"י, ועי' ב'תוספות' שם צב, ב דיבור המתחיל אמר אביי, שביארו הדברים בהרחבה. 37) כרב אסי, שם.

ח. יֵשׁ כִּמוֹ שֶׁתִּי שֶׁתִּילוֹת שֶׁל חֵלֶב בְּעֶקְרֵי הַמֵּתִינִים³⁸ סְמוּךְ לְרֹאשׁ הַיֵּרֶךְ. פְּשֵׁהֲבַהֲמָה חִיָּה - חֵלֶב זֶה נִרְאֶה בַּמַּעֲיִם³⁹, וּכְשֶׁתִּמּוֹת - יִדְבַק בְּשָׂר בְּבֶשֶׂר וְיִתְפַּסֵּה חֵלֶב זֶה, וְאִינוּ נִרְאֶה עַד שֶׁיִּתְפַּרֵּק הַבֶּשֶׂר מִן הַבֶּשֶׂר. וְאִם עַל פִּי כֵן הָרִי זֶה אֶסוּר, שְׂאִין זֶה חֵלֶב שֶׁהַבֶּשֶׂר חוֹפֵה אוֹתוֹ⁴⁰. וְכָל מְקוֹם שֶׁתִּמְצָא בוֹ הַחֵלֶב תַּחַת הַבֶּשֶׂר, וְהַבֶּשֶׂר מְקִיף אוֹתוֹ מִכָּל סִבְבָיו, וְלֹא יִרְאֶה עַד שֶׁיִּקְרַע הַבֶּשֶׂר - הָרִי זֶה מֵתָר.

38) שם צג, ב: תרבא דתותי מתני. 39) מפני שבחייה, מפורק הבשר מן הבשר. "בהמה בחייה, אפרוקי מיפרקא". 40) כיון שבחיים, אין הבשר חופהו.

ט. חֵלֶב הַלֵּב⁴¹ וְחֵלֶב הַמַּעֲיִם⁴², וְהֵן הַדִּקְיִן הַמְּלַפְפִּינִין⁴³ - בְּלֵן מִתְרִין, וְהֵרִי הֵם פְּשֵׁמִין שֶׁהוּא מֵתָר. חוּץ מִרֹאשׁ הַמַּעֲיִי שֶׁסְמוּךְ לַקְּבָה⁴⁴, שֶׁהוּא תַּחֲלַת בְּנֵי מַעֲיִם, שֶׁצָּרִיךְ לְגַרֵר הַחֵלֶב שְׁעָלָיו⁴⁵. וְזֶהוּ חֵלֶב שֶׁעַל הַדִּקְיִן⁴⁶ שֶׁאֶסוּר. וְיֵשׁ מִן הַגְּאוּנִים שֶׁאֶסוּר, שֶׁרֹאשׁ הַמַּעֲיִי שֶׁצָּרִיךְ לְגַרְרוֹ הוּא הַמַּעֲיִי שֶׁיֵּצֵא בוֹ הָרֵעִי, שֶׁהוּא סוּף הַמַּעֲיִם⁴⁷.

41) וכן פסק רבינו בהל' שחיטה פ"ו ה"ו, ולמד דין זה ממה שאמרו בגמרא שם מט, ב - שלב שניקב וחלב הלב סותמו - טריפה, שאין זו סתימה טובה. ולמה צריך להשמיענו במיוחד דין זה, הלא כבר נאמר למעלה שחלב אסור אינו סותם? ומוכח מכאן שחלב הלב מותר באכילה, ואף-על-פי-כן אינו סותם. 42) בחולין צג, א - אמרו: בראש המעים צריך גריה, ודנו מזה ששאר חלב המעים מותר (מגיד-משנה). 43) היינו "כנתא דהדורין", וכיון שבשעה שמפרישים את החלב, נשאר מן החלב על המעים ואינו תותב קרום ונקלף כחלב המכסה את הקרב - אינו אסור (רש"י שם מט:). 44) כשהדקין יוצאין מן הקיבה (רש"י שם צג). 45) שם הגירסא: ריש מעיא באמתא בעי גריה, ופירש רש"י: לגרור חלב שעליהן אורך אמה. ורבינו לא כתב באורך אמה, ונראה שהוא מפרש "באמתא" בבני מעיים, שלבני מעיים קורא אמתא, כמו אמת המים (כסף-משנה בשם הרא"ש). 46) כרבי ישמעאל, שאומר שם מט, ב: "את כל החלב", להביא חלב שעל גבי הדקין. ופירשו שם צג, א בראש המעים בלבד. 47) וכן פירשו הראב"ד ורבינו חננאל בפירוש שני. וכתב המגיד משנה' שרבינו הביא שני הפירושים, שיש לחוש לשניהם. אבל בפ"ו מהל' שחיטה ה"י הוא מונה חלב המעי האחרון, בין החלבים המותרים.

18) שיש בהם משום חלב, וכל-שכן הקרומות האסורים משום דם, כמו שכתב בפ"ו ה"ה. 19) הילודות.

ד. הוֹשִׁיט יָדוֹ לְמַעַי בְּהִמָּה וְחִתָּף מִחֵלֶב הַעֶבֶר שֶׁפָּלוּ לוֹ חֲדָשָׁיו וְהוֹצִיא²⁰ - הָרִי זֶה חֵיב עָלָיו פְּאֵלוֹ חִתָּכוֹ מִחֵלֶב הָאֵם עֲצָמָה; שֶׁהַחֲדָשִׁים הֵן הַגּוֹרְמִין לְאֶסֶר הַחֵלֶב.

20) משמע דוקא כשהוציא לחוץ ואכלו, אבל אם תלוו והניחו במעי בהמה, מותר לאכול את החלב שניתר בשחיטת האם, מן הדרש "כל בבהמה תאכלו". וכן כתבו הרא"ש ורמב"ן. ואף-על-פי שכתב רבינו בהלכה הקודמת שאין חלב השליל ניתר בשחיטת האם - כאן, בחלב שנחתך ונשאר במעיה - מותר (כסף-משנה).

ה. שְׁלֹשָׁה חֵלְבִים הֵן שֶׁתִּיבִין עֲלֵיהֶן פֶּרֶת: חֵלֶב שֶׁעַל הַקָּרֶב, וְשֶׁעַל שְׁתֵּי הַפְּלִיּוֹת, וְשֶׁעַל הַפְּסָלִים. אֲבָל הָאֵלִיָּה מִתֵּרֶת בְּאִכְלֵיהָ²¹. לֹא נִקְרָאת חֵלֶב²² אֲלָא לְעִנְיֵן קָרְבָן בְּלֶבֶד, כִּמוֹ שֶׁנִּקְרָאוּ חֵלְבִים פְּלִיּוֹת וְיִוִּתֶרֶת הַכֶּבֶד²³ לְעִנְיֵן קָרְבָן. כִּמוֹ שֶׁאֵתָּה אוֹמְרָ²⁴: חֵלֶב הָאֶרְצִין²⁵ וְחֵלֶב פְּלִיּוֹת חֲטָה²⁶, שֶׁהוּא טוֹבֵם. וְלִפִּי שְׁמַרְמִינִין דְּבָרִים אֱלוֹ מִן הַקָּרְבָן לְשִׁרְפָה לְשֵׁם נִקְרָאוּ חֵלֶב, שְׂאִין שֵׁם²⁷ דְּבַר טוֹב אֲלָא הַמּוֹרֵם לְשֵׁם²⁸. וְלִכְךָ נֶאֱמַר בְּתַרְוֵמת מַעֲשֶׂר: בְּהַרְיַמְכֶם אֶת חֵלְבוֹ מִמֶּנּוּ.

21) חולין קיז, א. 22) כן מפרש רבינו את תשובת רב זבד לרב מרי שם. ראה שם בסוגיא. 23) לענין קרבן, שם. למדו שיש מעילה בכליות ויותרת הכבד של קדשים קלים, מפסוק "כל חלב לה'" לרבות אימורי קדשים-קלים למעילה. 24) כלומר, פירושו של חלב האמור לענין קרבן טובה של הבהמה, היינו המורם לשם. 25) בראשית מה, יח. 26) דברים לב, יד. 27) ראה פ"א מהל' יסודי התורה הערה ד. 28) מובא ב'תוספות' שם צב, ב: חלב שאין ראוי ליקרב לא אמרתי לך.

ו. חֵלֶב שֶׁעַל הַמָּסֶס וְשֶׁעַל בֵּית הַפּוֹסוֹת - הוּא הַחֵלֶב שֶׁעַל הַקָּרֶב²⁹. וְחֵלֶב שֶׁבְּעֶקְרֵי הַיֵּרֶכּוֹת מִבְּפָנִים³⁰ - חֲזִבִין עָלָיו פֶּרֶת, וְהוּא הַחֵלֶב שֶׁעַל הַפְּסָלִים. וְיֵשׁ שֵׁם חֵלֶב עַל הַקְּבָה עִקָּם כִּמוֹ קֶשֶׁת, וְהוּא הָאֶסוּר³¹; וְחוֹט מְשוּף כִּמוֹ יֵתֶר, וְהוּא מֵתָר³². חוֹטִין שֶׁבַּחֵלֶב - אֶסוּרִין³³, וְאִין חֲזִבִין עֲלֵיהֶן פֶּרֶת.

29) שם צג, א. 30) שם: תרבא דקליבוסתא. ובי'הלכות גדולות' ובי'שאלתות' כתבו: חלב הקלובוסתא במקום שהיורכים מתחברות. 31) שם מט, ב. 32) בגמרא שם, שבני בבל נהגו בו איסור שלא מן הדין, ואין אנו נגדרים אחר בני בבל במנהג שלא מן הדין, ובזמננו נהגו לאסור (מגיד-משנה). 33) מדרבנן, רש"י שם צב, ב.

ז. חֵלֶב שֶׁהַבֶּשֶׂר חוֹפֵה אוֹתוֹ - מֵתָר; שֶׁעַל הַפְּסָלִים אֶסֶר הַפְּתוּב, לֹא שֶׁבֶתוֹף הַפְּסָלִים³⁴. וְכֵן חֵלֶב שֶׁעַל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לכן אסור שחלב נבלע בו, כמו שכתב רש"י שם ה, ב. אבל אין זה חלב הכפלא ממש. ובוזה תתיישב תמיהת הלחם משנה' וה' בית יוסף' על רש"י. ולפירוש רבינו, עוקץ לחוד וכפלי לחוד. (61 בגמרא: דלועה. 62) היא הוראת הגאונים שאסרו חלב הדקין מפני ריבוי החוטין הדקים שיש בהם דם. ועכשיו נהגו בהם היתר, והבקי בחוטים אלו שולפם היטב עד שלא ישאר אחד מהם (מגיד-משנה). וב' בית יוסף' יו"ד סי' סה, מביא בשם 'הרוקח' סי' סט: יש בבהמה ג"א חוטין, כ"ה מצד זה וכ"ה מצד זה, ואחד בתוך האליה. וסימנך: אל תאכלו ג"א. (63 חולין, שם.

יד. ביצי גדי או טלה 64 **שלא השלים שלשים יום - מתר לבשלו בלא קלפה** 65. **לאחר שלשים יום: אם נראה בהן חוטין דקין אדמים** 66 - **פודע שהלה בהם הדם, ולא יבשל עד שיקלף** 67 **או עד שיתחף וימלח, כמו שבארנו; ואם עדין לא נראו בהן חוטין האדמים - מתרין.**

64 שם צג, ב: ביצי גדיא. משמע דוקא בהמה דקה כמו גדי או טלה, ודינה של בהמה גסה לא נתפרש (מגיד-משנה). 65 בלא קליפת הקרום (רש"י). ואפילו נראים בהם חוטים אדומים, שאין זה אודם אלא שומן (מגיד-משנה בשם הרשב"א). 66 בגמרא שם: "אי אית בהו שורייקי סומקין". 67 את הקרום.

טו. וכל בני מעים שהמאכל סובב בתלן 68 - **אין מחזיקין בהן דם** 69.

68 כגון חלחולת, קיבה, כרס ומעיים, שם קיג, א. 69 ואינם צריכים מליחה, כמו שכתב למעלה בפ"ו הי"ח, אבל הכרס ושאר המעיים צריכים מליחה (מגיד-משנה). וכתב הרשב"א, דוקא במעיים עצמם אין דם, אבל בשומן שעליהם יש דם, והעין מעידה על כך, ולפיכך שמולחים כרכשתא מולחים אותה בצד החיצון ששם נמצא השומן.

טז. נראה לי, שכל אלו החוטין והקרומות - אסורין מדברי סופרים 70. **ואם תאמר שהן אסורין מן התורה** 71 **בכלל כל חלב וכל דם** 72 - **אין לוקין עליהן אלא מפת מרדות; ויהיו פתצי שעור** 73, **שהוא אסור מן התורה ואין לוקין עליו.**

70 שאין אלו דם גמור היצא צלול, ואינו דומה לדם האיברים שעובר בלא-תעשה, כמו שנתבאר למעלה פ"ו ה"ד, שחוטין וקרומות אינם קריים דם (מגיד-משנה) וכן כתב רש"י שם צב, ב שאסורים מדרבנן. 71 רבינו אינו מכריע, אלא שדעתו נוטה שהוא מדברי סופרים. 72 שנאמר "כל", לרבות חוטין וקרומות. 73 שגם כן בא מריבוי הכתוב. וכן כתב המגיד משנה' בפ"ג ה"ו שנקט רבינו לשון דומה. [וראה 'ספר המצוות' לרבינו שורש ב, הגדרה מדויקת בדבר הדינים שלמדו בי"ג מידות, איזהו מדאורייתא ואיזהו מדרבנן.

יז. אין מולחין חלבים 74 **עם הבשר, ולא מדיחין** 75

י. יש פגוף הבהמה חוטין וקרומות שהן אסורין. מהם משום חלב, ומהן משום דם 48. **וכל חוט או קרום שאסור משום פל דם לא תאכלו - צריך לנטלו ואחר כך ימלח ויבשל הבשר, כמו שאמרנו** 49. **ואם חתכו ומלחו** 50 - **אינו צריך לנטלו. וכן לצלי - (אינו צריך לנטלו)** 51. **וכל חוט או קרום שהוא אסור משום פל חלב, בין לצלי בין לבשול - צריך לנטלו** 52 **מן הבהמה.**

48 שם צג, א. 49 פ"ו ה"י. 50 שם. חתכו ומלחו אפילו לקדיחה - שפיר דמי. 51 שהצלי מוציא הדם, וכן שם קלג, א. בחוטי לחי אם בצלי הדם זב, ואם לבשל צריך חתיכה ומליחה. וראה למעלה פ"ו הי"ג בענין מזרקים. ודעת הרשב"א שאפילו לצלי צריך חתיכה, אבל אינו טעון מליחה. וראה ב'תוספות' שם צג, א דיבור-המתחיל חתיכה. 52 שם.

יא. חמשה חוטין יש בפסלים 53: **שלשה מן הימין, ושנים מן השמאל. השלשה שמן הימין - מתפצל כל אחד מהם לשנים שנים, והשנים שמן השמאל - מתפצלין לשלשה שלשה. וכלן משום חלב. וחוטי הטחול וחוטי הפליות - משום חלב. וכן קרום שעל הטחול וקרום שעל הפסלים וקרום שעל הפליות - אסורין משום חלב. וקרום שעל דד הטחול** 54 - **חביבין עליו פרת; ושאר הקרום** 55 - **אסור, ואין חביבין עליו** 56.

53 שם: "בכפלי" (בארמית). 54 על מקום עביו (רש"י שם). 55 שעל הטחול. 56 שם.

יב. ושני קרומות יש לפלא: העליון 57 - **חביבין עליו פרת, כחלב שעל הפלא; והתחתון - הרי הוא כשאר קרומות. וחוטין שבהן - אסורין, ואין בהן פרת.**

57 שעל הכליות יש חלב דק והוא חלב גמור, שם.

יג. חוטי חלב 58 **וחוטי היד** 59 **וחוטי העקין** 60 **וחוטי הלחי התחתון** 61 **שפצד הלשון מן ומן, וכן החוטין הדקין** 62 **שהן בתוף חלב הדקין כמו בית עפכיש מסבכין זה בזה, וקרום שעל המח** 63 **שפבדקד, וקרום שעל הביצים - הכל אסורין משום דם.**

58 שהן מלאים דם. בגמרא לא מוזכרים חוטי חלב, אבל לפי שמלאים דם - דינם כדין שאר החוטים. וכן נוטה דעת הראב"ד, אבל הרשב"א כתב שאינן אסורים אלא הנזכרים בגמרא (ביאור הגר"א). 59 רש"י חולין צג, א. 60 שם: חוטין שבעוקץ, אסורין. ומפרש רבינו שאסורים משום דם, אבל רש"י שם מפרש חוטין שבעוקץ היינו ה' חוטין שבכפלי, ואם כן אסורים משום חלב. וכוונתו לקרום שאנו נוטלים מן הכסלים שקורים פלאנקש, ועב וחזק הוא,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אסור למלוח עם בשר לכתחילה ולא רק חלב, וצריך לטרוח ולהסירם לפני מליחת הבשר. (89) ודעת הרשב"א, שצריך להסיר משהו מן הבשר כנגד כל החוטים והקרומות מפני שאוסרים בקליפה (מגיד-משנה).

כא. וטבח שדרכו לנקות הבשר, ונמצא אחריו חוט או קרום - מלמדין אותו⁹⁰ ומזהירין אותו שלא יזלזל באסוריו. אבל אם נמצא אחריו חלב, אם היה כשעורה⁹¹ - מעבירין אותו. ואם נמצא אחריו פזית חלב, אפלו במקומות הרבה - מפיין אותו מפת מרדות⁹² ומעבירין אותו. מפני שהטבח נאמן⁹³ על החלב.

90 שרק בטבח שנמצא חלב אחריו, אמרו "מכין אותו" או "מעבירין אותו" מפני שחלב אסור מן התורה, אבל חוטים וקרומות שאיסורם מדרבנן - לא אמרו (מגיד-משנה). 91 חולין צג, ב. 92 מפני שעובר על "לפני עור לא תתן מכשול", אבל אינו חייב מלקות מן התורה, מפני שלא זה כולל כמה דינים, כגון: ליינץ עצה לא נכונה, ללוות ולהלוות בריבית, וכל הלאווין הכוללים כמה איסורים, אין לוקים עליהם. ולא כזה נקרא "לאו שבכללות". 'ספר המצוות' שורש ט, ולא-תעשה רצ"ח. 93 כחכמים שם, שעד אחד נאמן באיסורין, ואע"פ שיש טורח לחטט אחרי החלב, הואיל והוא איבד את נאמנותו וחדודו, הוא, לפיכך מעבירין אותו. ונקט רבינו "טבח", מפני שדרכו לנקות הבשר, כמו שכתב בראש דבריו "וסומכים עליו", ולפיכך אם מצאו חלב אחריו מעבירים אותו, וכן כתב רש"י שם שדרך הטבח לנקות הבשר.

~ יום שני כ"ו שבט ~

פרק שמיני

1) יבאר דיני גיד הנשה ובמה נוהג; טבח שיצאה טרפה מתחת ידו ומאי תקנתיה; קבוע כמחצה על מחצה דמי ואם מצא בשר בין החנויות; בשר הנעלם מן העין; ואם עושין סחורה בנבלות וטרפות.

א. גיד הנשה נוהג בבהמה וחייה הטהורין², ואפלו בנבלות וטרפות שלחן. ונוהג בשליל ובמקדשין, בין קדשים הנאכלים בין קדשים שאינן נאכלין. ונוהג בירף של ימין ובירף של שמאל. ואין אסור מן התורה אלא שעל פה הירף בלבד, שנאמר: אשר על פה הירף. אבל שאר הגיד שלמעלה מן הפה ושלמטה עד סופו, וכן חלב שעל הגיד - אינו אסור אלא מדברי סופרים. ושני גידין הן: הפנימי³ הסמוך לעצם - אסור מן התורה⁴, והעליון פלו⁵ - אסור מדבריהם⁶.

2) ולא הטמאין. ולמדו דין זה מן הפסוק: על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה. ודרשו: מי שבשרו מותר גידו אסור. ובמשנה שם: אמר ר' יהודה והלא מבני יעקב נאסר גיד הנשה, ועדיין בהמה טמאה מותרת להם. אמרו לו:

חֲלָבִים עִם בֶּשֶׂר. וְסָפִין שְׁחַתְּךָ בָּהּ חֲלָבִים - לֹא יִחַתְּךָ בָּהּ בֶּשֶׂר⁷⁶, וְכָלִי שֶׁהִדִּיחַ בּוֹ חֲלָבִים - לֹא יִדִּיחַ בּוֹ בֶּשֶׂר⁷⁷. לְפִיכָךְ צָרִיף הַטְּבַח⁷⁸ לְהַתְּקִין שְׁלֹשׁ סְפִינִין: אַחַת - שְׁשׁוּחַט בָּהּ⁷⁹, וְאַחַת - שְׁמַחַתְךָ בָּהּ בֶּשֶׂר, וְאַחַת - שְׁמַחַתְךָ בָּהּ חֲלָבִים.

74) שם צז, ב. שהבשר בולע קימעה מן החלב, וגם נדבק בבשר. ואם עבר ומלח לא נאסר הבשר, כמו שיתבאר לקמן בהי"ט. ורבים חולקים בזה על רבינו, וגם לדעתו, צריך לשפשף את הבשר יפה יפה, כדי להוריד את החלב שנדבק עליו מבחוץ (מגיד-משנה). 75) שם ח, ב. 76) בלא קניוח, רש"י. 77) שם. שמא ידיח חלבים תחילה, ויקלטו המים מן השמנונית ע"י השפשוף בידיים, ואע"ג שאין החלב נבלע בבשר, נדבק הוא מבחוץ (רש"י). 78) שם. 79) ולא ינקנה על-ידי חיתוך דבר אחר, כדי שלא תיפגם ותתקלקל, ופעמים שיבוא לידי איסור, שישחוט בלא בדיקה (רש"י).

יח. ואם דרךך אותו מקום שידית הטבח הבשר בחנות, צריך להתקין לו שני פלים של מים⁸⁰: אחד - שמדיח בו בשר, ואחד - שמדיח בו חלבים.

80) ועושה באחד מהם סימן (רש"י שם).

יט. ואסור לטבח לפרש⁸¹ חלב הכסלים על הבשר כדי לנאותו; שהקרום שעל החלב דק, ויתמעה ביד הטבח⁸², ויזוב החלב ויבלע בבשר⁸³. וכל הדברים האלו⁸⁴ אסור לעשותן, ואם נעשו - לא נאסר הבשר⁸⁵. ואין מפיין⁸⁶ את העושה, אלא מלמדין⁸⁷ אותו שלא יעשה.

81) בגמרא שם: לסחוף. 82) כיון שיד הטבח ממשמשת בו. 83) יש אומרים: דוקא בעוד שהם חמים, אבל אחר שנצטננו מותר, שהרי כתוב (ויקרא ט, כ) "וישימו את החלבים על החזות" (מגיד-משנה). וכן כתבו ה'תוספות' שם. וכנראה כן דעת רבינו שכתב "טבח", היינו אחר ששחטו שעוד חמים (לחם-משנה). 84) אין מולחים ולא מדיחים חלב עם בשר, סכין שחתך בה חלבים לא יחתוך בה בשר, כלי שהדיח בו חלבים לא ידיח בו בשר, וכן אסור לפרוש חלב הכסלים על הבשר. 85) ויש חולקים בדין חלב הכסלים, וסוברים שהבשר בלע חלב וצריך קליפה (מגיד-משנה בשם הרשב"א). ודעת רבינו שהיא בליעה מועטת ובטלה, ולפיכך אין צריך אלא הדחה כדין בשר למליחה. 86) מכות מרדות, כטבח שנמצא אחריו כזית חלב, כמו שמסיים רבינו בהכ"א. 87) משמע שאין מעבירין אותו, ראה בהכ"א.

כ. וכן אין מולחין⁸⁸ את הבשר קדם שייסיר ממנו את הקרומות ואת החוטים האסורין. ואם מלח - מסירם אחר שנמלחו⁸⁹. ואפלו היה בהן גיד הנשה - מסירו אחר שנמלח ומבשל.

88) לכתחילה. משמיענו כאן רבינו שגם חוטים וקרומות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

15) משום גיד הנשה ומשום נבילה או טריפה או עולה.
16) ואיסור כולל חל על איסור. 17) אין זה איסור מוסיף, אלא איסור כולל.

ז. הנוטל גיד הנשה צריך לחטט אחריו עד שלא ישאר ממנו פלום. ונאמן הטבח על גיד הנשה, פלום שנאמן על החלב. ואין לוקחין פשר מפל טבח¹⁸; אלא אם היה אדם פשר ומחזק בפשרות - הוא ששוחט לעצמו ומזכר¹⁹ ונאמן.

18) מקור הדין בעבודה זרה לט: (מגיד משנה כאן), [תוספתא שם, הובאה בגמרא: אין לוקחים ימ"ח מה"ג (ראשי תיבות של שישה דברים) וכו' אלא מן המומחה, פירוש: בני אדם שהם בחזקת כשרות ואינם חשודים להאכיל איסורים, ובשר לא נמנה בין ששת הדברים, ורק בדין לשלוח על ידי נכרי נזכר בשר. אבל רבינו תפס כאן גירסת התוספתא, שבמקום "חלב" כתוב "חתיכה", היינו חתיכת בשר או חתיכת דג, לפי גירסת התוספות שם ודין בשר כדין דג]. ולקמן בפרק י"א הלכה כ"ה, השיג הראב"ד על רבינו, שהרי לא נחשדו עמי הארץ על איסורים חוץ ממעשרות, ובמגיד משנה שם מבאר, שכל ששת הדברים שנמנו שם בברייתא, שאין לוקחים אותם אלא מן המומחה, רגילים עמי הארץ להקל בהם ולכן אין לוקחים מהם. ונראה שבבשר החמיר רבינו ביותר ודורש שיהיה אדם כשר ומוחזק בכשרות כי שמא אינו בקי או אינו זהיר בהלכות שחיטה. 19) אבל אם אינו מוחזק בכשרות ישחוט אחר והוא ימכור.

ח. במה דברים אמורים? בחוזה לארץ²⁰; אבל בארץ ישראל בזמן שפלה לישראל - לוקחין מפל אדם.

20) שמעורבים בין הגויים ויש חשש של חילוף עם גוי או שיקנו מן הגוי.

ט. טבח הנאמן למכר בשר, ונמצא בשר נבלה או בשר טרפה יוצא מתחת ידו - מחזיר את הדמים²¹ לבצעלים, ומשמתין אותו ומעבירין אותו. ואין לו תקנה לעולם לקח ממנו בשר, עד שילף לקום שאין מפירין אותו ויחזיר אבדה בדבר חשוב, או ישחוט לעצמו ויציא טרפה לעצמו בממון חשוב; שודאי עשה תשובה בלא הערמה²².

21) ואף על פי שאכלו הבשר. 22) אבל אם יש ספק שהערים, אין תשובתו מועילה.

י. הלוקח בשר ושלחו ביד אחד מעמי הארץ - הרי זה נאמן עליו. ואף על פי שאינו מחזק בפשרות - אין חוששין לו שמה יחליף²³. ואפלו עבדי ישראל²⁴ ואמהותיהן נאמנין בדבר זה²⁵; אבל לא לעובד כוכבים ומזלות, שמה יחליף²⁶.

23) כיוון שאינו חשוד על הגזל לא יקח את הבשר של

בסיני נאמר אלא שנכתב במקומו. 3) הגיד הארוך והוא בצד פנימי של ירך. הצד שכלפי ירך חברתה כשהבמה מחוברת קורא לה פנימי. 4) שהוא על הכף. 5) גיד הקצר שבסוף השופי (=הבשר העב הסובב את הקולית לרחבו). וראשו מחובר בעצם אליה ויורד ומתפשט על הכף וכשמגיע למקום חיבור הקולית ועצם הירך שם הוא סמוך לעצם ומשם ואילך נכנס בצד פנימי של ירך שתחת הבשר לאורך הירך עד הארכובה התחתונה לצומת הגידין. 6) שאינו על הכף אלא מובלע בתוך בשר הכף.

ב. האוכל מגיד הנשה הפנימי במקום שעל הכף - לוקה. ואם אכל מחלבו או משאר הגיד הפנימי או מפל החיצון - מפין אותו מפת מרדות. וכמה שעור אכילה? פזית. ואם אכל הגיד שעל הכף פלו, אף על פי שאין בו פזית - לוקה⁸, מפני שהוא כפריה בפני עצמה.

7) כעובר על איסור מדברי סופרים. 8) שכל דבר ששמו עליו כשהוא שלם, וכשאינו שלם אבד את שמו, נקרא "כריה", וגיד הנשה כשאינו שלם אינו קרוי גיד אלא חתיכת גיד.

ג. אכל פזית מגיד של ימין וכזית מגיד של שמאל⁹, או שאכל שני גידים פלן אף על פי שאין בהן פזית - לוקה שמונים. (וכן הוא לוקה על פל גיד וגיד).

9) ומדובר כשהתרו על כל אכילה ואכילה בפני עצמה.

ד. העוף - אין בו משום גיד הנשה; מפני שאין לו כף ירך¹⁰, אלא ירכו ארף. ואם נמצא עוף שירכו פירף בהמה שיש לו כף - גיד הנשה שלו אסור, ואין לוקין עליו¹¹. וכן בהמה¹² שפף ירכה ארף פשל עוף - גיד הנשה שלה אסור, ואין לוקין עליו.

10) שיש לו כף, אבל אינו עגול. 11) שהיא בעייתא שלא נפשטה בגמרא: ואסור מספק, אבל אין לוקין על הספק. 12) גם זו בעייתא שלא נפשטה בגמרא.

ה. האוכל גיד הנשה מבהמה וחייה הטמאים - פטור; לפי שאינו נוהג בטמאה, אלא בבהמה שפלה מתרת¹³. ואינו פאוכל משאר גופה, שאין הגידים מפלל הבשר, כמו שבארנו. ואם אכל מחלב שעל הגיד - הרי זה פאוכל מבשרה¹⁴.

13) דרשו דין זה מן המקרא. ואין לומר משום שאין איסור גיד הנשה שבא אחרי שנקשרו הגידין חל על איסור בהמה טמאה שקדם לו, שהרי לדעת רבינו אין עליו איסור טמאה כלל. 14) וחייב משום בהמה טמאה.

ו. האוכל גיד הנשה של נבלה או של טרפה או של עולה - חייב שתים¹⁵. מתוך שנקלל באסור¹⁶ שאר גופה שהיה מתר, נכלל גם הגיד ונוסף עליו אסור אחר¹⁷.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חכם, כי עד אחד נאמן באיסורין, אבל באבדה אין סומכין אלא על תלמיד חכם שאין לחשוד בו שמא משקר הוא, כי בדברי ממון אין עד אחד נאמן.

יג. תְּלֵה כְּלֵי מְלֵא חֲתִיכוֹת בָּשָׂר, וְנִשְׁבַּר הַפְּלִי וְנִפְלוּ הַחֲתִיכוֹת לְאָרֶץ, וְכֹא וּמִצָּא חֲתִיכוֹת וְאִין לוֹ בְּהֵן סִימָן וְלֹא טְבִיעַת עֵין - הֲרִי זֶה אָסוּר; שְׂיֵשׁ לֹמֵר: אוֹתוֹ בָּשָׂר שֶׁהָיָה בְּכֵלִי גִרְרָתוֹ חֲזָה אוֹ שָׂרִין, וְזֶה בָּשָׂר אֲחֵר הוּא.

יד. גִּיד הַנְּשָׂה מִתֵּר בִּהְנֵאָה.³⁸ לְפִיכָּךְ מִתֵּר לְאָדָם לְשַׁלַּח לְעוֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת יִרְף שְׂגִיד הַנְּשָׂה בְּתוֹכָהּ. וְנוֹתֵן לוֹ הַיִּרְף שְׁלֵמָה בְּפִנֵי יִשְׂרָאֵל, וְאִין חוֹשְׁשִׁין³⁹ שְׁמָא יֵאָכֵל מִמֶּנָּה יִשְׂרָאֵל זֶה⁴⁰ קִדְּם שְׂיִטְלֵל הַגִּיד, שֶׁהָרִי מְקוֹמוֹ נִפְרָד.⁴¹ לְפִיכָּךְ, אִם הֵיחָה הַיִּרְף חֲתוּכָה - לֹא תִּתְּנָה לְעוֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת בְּפִנֵי יִשְׂרָאֵל עַד שְׂיִטְלֵל הַגִּיד, שְׁמָא יֵאָכֵל מִמֶּנָּה יִשְׂרָאֵל.⁴²

(38) במתנה או במכירה. (39) בשלימה. (40) כלומר, ישראל שראה שהירך באה לידו [=לידי הגוי] מישראל יקנה מן הגוי ויאכל. (41) אילו ניטל הגיד. (42) שישראל הרואה סובר שכבר ניטל גידה. כי אין המקום ניכר.

טו. כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בְּתוֹרָה: לֹא תֹאכֵל, לֹא תֹאכְלוּ, לֹא יֹאכְלוּ, לֹא יֹאכֵל - אֶחָד אָסוּר אֲכִילָה וְאֶחָד אָסוּר הִנָּאָה בְּמִשְׁמַע, עַד שְׂיִפְרֹט לָךְ הַפְּתוּב כְּדֶרֶךְ שְׂפֹרֵט לָךְ בְּנִבְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: לִגְרֹ אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֵיךָ תִּתְּנֶנָּה וְאֹכְלָהּ, וּכְחֹלֵב שֶׁנֶּאֱמַר בוֹ: יַעֲשֶׂה לְכֹל מְלֹאכָה. אוֹ עַד שְׂיִתְּפֹרֵשׁ בְּתוֹרָה שְׂבַעַל פֶּה שֶׁהוּא מִתֵּר בִּהְנֵאָה. כְּגוֹן שְׂקָצִים וּרְמָשִׁים וְדָם וְאֲבָר מִן הַחֵי וְגִיד הַנְּשָׂה, שְׂכָל אֵלוֹ מִתְּרִין בִּהְנֵאָה מִפִּי הַקְּבֵלָה אֶף עַל פִּי שֶׁהוּן אָסוּרִין בְּאֲכִילָה.

טז. כָּל מְאָכֵל שֶׁהוּא אָסוּר בִּהְנֵאָה, אִם נִהְיָה וְלֹא אָכֵל, כְּגוֹן שְׂמֵכֵר אוֹ נֶתֶן לְעוֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת אוֹ לְכֹלְבִים - אִינוֹ לֹקְהָה.⁴³ וּמִפִּין אוֹתוֹ מִפֶּת מְרִדוֹת⁴⁴, וְהַדְּמִים מִתְּרִין.⁴⁵ וְכֹל דְּבָר שֶׁאָסוּר בְּאֲכִילָה וּמִתֵּר בִּהְנֵאָה, אֶף עַל פִּי שֶׁהוּא מִתֵּר בִּהְנֵאָה - אָסוּר לַעֲשׂוֹת בוֹ סְחוּרָה, וּלְכַוֵּן מְלֹאכְתּוֹ⁴⁶ בְּדָבָרִים אָסוּרִים. חוּץ מִן הַחֹלֵב, שֶׁהָרִי נֶאֱמַר בוֹ: יַעֲשֶׂה לְכֹל מְלֹאכָה.⁴⁷ לְפִיכָּךְ, אִין עוֹשִׂין סְחוּרָה⁴⁸ לֹא בְּנִבְלוֹת וְלֹא בְּטָרְפוֹת וְלֹא בְּשִׁקְצִים וְלֹא בְּרְמָשִׁים.

(43) מפני שדבר מאכל דרכו לאכילה ועיקר לא יאכל נאמר על איסור אכילה אלא שנכלל בזה גם איסור הנאה, וכל דבר הראוי לאכילה אין דרך הנאתו אלא דרך אכילה כתקנו, ולמדנו: כל איסורין שבתורה אין לוקין עליהם אלא כדרך הנאתן. לפיכך אסור מן התורה ואין לוקין עליו. (44) כמו

חבירו ויחליפו באיסור, שהרי גזולו, ואם אינו מרוויח בזה למה לו להחליף, הרי אין אדם חוטא ולא לו. (24) נכרים שנמכרו לישראל לעבדים. שבכל מקום שעד אחד נאמן אפילו עבד או שפחה נאמנין. (25) אף על פי שבכל מקום שנוגע לאיסורי תורה אין העבדים נאמנים, אך כאן נאמנים מפני שאינם חשודים על הגזל. (26) שגוי אינו נאמן כלל.

יא. עֶשֶׂר חֲנִיּוֹת, תִּשְׁעַ מוֹכְרוֹת בָּשָׂר שְׁחוּטָה וְאַחַת מוֹכֶרֶת נְבִלוֹת, וְלִקַּח בָּשָׂר מֵאַחַת מֵהֵן וְאִינוֹ יוֹדֵעַ מֵאִיזָה מֵהֵן לָקַח - הֲרִי זֶה אָסוּר; שְׂכָל קְבוּעַ - מְמַחֲצָה עַל מְחֻצָּה דְמִי²⁷. אֲכָל בָּשָׂר הַנִּמְצָא מְשֻׁלָּךְ בְּשׁוּק²⁸ - הִלָּךְ אֲחֵר הָרֵב; דָּקָל דְּפָרֵשׁ - מְרַבָּא פְרִשׁ²⁹. אִם הָיוּ רֵב הַמוֹכְרִים³⁰ עוֹבְדֵי פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת - אָסוּר, וְאִם הָיוּ רֵב הַמוֹכְרִים יִשְׂרָאֵל - מִתֵּר.

(27) והחנניות של השחוטות ושל הנבלות הן קבועות במקומן והרי זה כספק השקול, וספק איסור של תורה אסור. (28) ואין אנו יודעים מאין בא. (29) כלומר, פירש מן הרוב, היינו מחנות כשרה ודווקא כשלא ראינו שפירש אלא מצאנוהו כך, אבל אם בפנינו לקח מחנות ולא ידענו אם המקום שממנו לקח הייתה חנות מוכרת שחוטת או חנות מוכרת נבלה, דינו כקבוע מכיוון שנולד הספק במקום קביעות. (30) של אותה עיר.

יב. וְכֵן בָּשָׂר הַנִּמְצָא בְּיַד עוֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת וְאִינוֹ יוֹדֵעַ מִמֵּי לָקַח³¹, אִם הָיוּ מוֹכְרֵי הַבָּשָׂר יִשְׂרָאֵל³² - מִתֵּר. זֶה הוּא דִין תּוֹרָה. וְכִבֵּר אָסוּר חֲקָמִים³³ כָּל הַבָּשָׂר הַנִּמְצָא, בֵּין בְּשׁוּק בֵּין בְּיַד עוֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת³⁴, אֶף עַל פִּי שְׂכָל הַשׁוֹחֲטִין³⁵ וְכֹל הַמוֹכְרִין יִשְׂרָאֵל. וְלֹא עוֹד, אֲלָא הַלּוֹקֵחַ בָּשָׂר³⁶ וְהַנִּיחוֹ בְּבֵיתוֹ וְנִעְלַם מִן הָעֵין - אָסוּר, אֲלָא אִם פֶּן הָיָה לוֹ בוֹ סִימָן, אוֹ שֶׁהָיָה לוֹ בוֹ טְבִיעַת עֵין³⁷ וְהוּא מְפִירוֹ וְדַאי שֶׁהוּא זֶה, אוֹ שֶׁהָיָה צָרוּר וְחָתוּם.

(31) הגוי. (32) כלומר, רוב מוכרי הבשר. (33) כבשר שנתעלם מן העין. (34) בנמצא ביד גוי לא אסור רב, והטעם פירש רש"י שם הואיל שהייתה בחזקת המשתמר והוא לא שחטה וטריפה לא מכרו לו למוכרה כאן, אבל בשר המונח [=סתם, שאינו נשמר] שמא עורבים החליפוהו. אבל רבינו פוסק שאסור משום בשר שנתעלם מן העין מפני שסומך על סוגיית הירושלמי שקלים פרק ז הלכה ד, שרב מחמיר אף בנמצא ביד גוי, לפיכך ראוי להחמיר בכל אופן. והכסף משנה מיישב שיש חילוק בין אם נהגים להכריז בעיר שיש טריפה ואז אם לא הכריזו נמצא ביד גוי מותר שמן הסתם אינו טריפה, ובכגון זה עוסקת סוגיית הגמרא שם, מה שאין כן במקום שאין מנהג להכריז, ואם כן אפילו לא הכריזו יש חשש טריפה, לפיכך אפילו נמצא ביד גוי אסור, ורבינו מדבר במקום שאין מכריזין. (35) ולא רק רובם. (36) מאדם שהוחזק בכשרות. (37) ומשמע שכל אדם נאמן לאמר טביעות עין יש לי בו ואפילו אינו תלמיד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

2) הבשר והחלב ביחד. ואיך משערים חלב שהוא משקה בשיעור כזית? מביא כוס מלא משקין ומביא זית ונותנן לתוכו, המשקה היוצא לחוץ הוא שיעור כזית. 3) שמצטרפים, כלוי שם. 4) משמע רק אוכל, אבל נהנה אינו לוקה אף על פי שאסור מן התורה בהנאה, שעל הנאת איסור אין לוקין אפילו בבשר ובחלב. למעלה בפרק ח הלכה טז כתב רבינו שהנהנה מאיסורי הנאה אינו לוקה. ומנמק המגיד משנה, שכל הנאה מדבר מאכל הוא שלא כדרך הנאתו, ואם כן יש לשאול למה הנהנה מבשר בחלב אינו לוקה? הלא בשר בחלב אסור אפילו כדרך הנאתו, כמו שמבואר לקמן בפרק יד הלכה י? ובלחם משנה כתב שרבינו סובר כאיסי בן יהודה בחולין קטו: שלומד איסור הנאה בבשר בחלב בקל וחומר מערלה, ואין עונשין מן הדין, כלומר, אין מטילין ענשי הגוף על עבירות שלא נאמרו בפירוש בתורה, אלא נלמדו מקל וחומר. אמנם בספר המצוות לא תעשה קפו, כתב רבינו כדברי המכילתא פרשת משפטים, שלמדנו איסור הנאה ממה שנכפל בתורה שלש פעמים הפסוק "לא תבשל גדי בחלב אמו". 5) שלא אסרה תורה אלא דרך בישול, שם קת. 6) אלא אחרים בישלו.

ב. לא שתק הכתוב מלאסור האכילה אלא מפני שאסור הבישול. פלומר: ואפלו בישולו אסור, ואין צריך לומר אכילתו. כמו ששתק מלאסור הבת מאחר שאסור בת הבת.

7) זה ביאור למה שכתב בהלכה הקודמת, שהאוכל בשר בחלב לוקה והלא איסור אכילה אינו מפורש בתורה ורק נדרשת ממדות התורה ומדוע לוקה? ולזה כתב, שאכילה נכללת באיסור הבישול, ופירוש הפסוק "לא תבשל" הוא שאף הבישול אסור ואין צריך לומר האכילה, כמו באיסור הבת שהתורה כתבה רק בת הבת ונכללה בזה הבת. ואין לראות בכך מידת קל וחומר ולומר אין עונשין מין הדין, ובלשון התלמוד זה נקרא "גילוי מילתא בעלמא". וראה פרק ב מהלכות איסורי ביאה הלכה ו.

ג. אין אסור מן התורה אלא בשר בהמה טהורה בחלב בהמה טהורה, שנאמר: לא תבשל גדי בחלב אמו.⁸ ויגדי הוא פולל⁹ ולד השור ולד השא ולד העז, עד שיפרט ויאמר גדי עזים. ולא נאמר גדי בחלב אמו, אלא שדבר הכתוב בהנה. אכל בשר בהמה טהורה (שבשלו)¹⁰ בחלב בהמה טמאה, או בשר בהמה טמאה (שבשלו) בחלב בהמה טהורה - מתר לבשל, ומתר בהנה, ואין חזבין על אכילתו משום בשר בחלב.¹¹

8) גדי להוציא בהמה טמאה, חולין קיג: 9) שם. נאמר "וישלח יהודה את גדי העזים" וכן נאמר, "את עורות גדי העזים" ולמדנו מכאן שבכל מקום שנאמר גדי סתם, אפילו פרה ורחל במשמע. 10) בספרים אחרים אינו, והוא הנכון. 11) אלא יש בו איסור בהמה טמאה.
ד. וכן בשר חיה ועוף¹², בין בחלב חיה בין בחלב

חצי שיעור. 45) שחליפי איסורי הנאה מלבד עבודה זרה מותרים, ויש אומרים שהמוכר עצמו אסור לו ליהנות מדמיהם, אבל אחרים מותרים, ומדברי רבינו משמע, שאפילו המוכר מותר בהם. 46) לקבוע עסק, אבל אם נודמן לו דבר איסור מותר לסחור, שהרי התורה אמרה בנבילה "או מכור לנכרי". 47) רבינו מביא ראייה מן התורה שבחלב מותר לסחור. ומוכח מזה, שאיסור סחורה בדברים האסורים הוא מן התורה, כי אם הוא מדרבנן, אין ראייה ממה שהתורה התירה מלאכה בחלב. 48) דין זה נאמר רק בדבר שהוא אסור באכילה ואינו עומד למלאכה, אבל מה שעומד למלאכה כמו חמור או גמל מותר, שהרי אין לחוש בהם לאכילה.

יז. הצייד שנוצדמנו לו חיה או עוף ודג טמאים וצדן, או שנוצדו לו טמאים וטהורים - מתר למכרן. אכל לא יבון מלאכתו לטמאים. ומתר לעשות סחורה בחלב שחלבו עובד פוככים ומזלות ואין ישראל רואהו ובגבינות העובדי פוככים ומזלות⁴⁹ וכיוצא בהן.

49) כי חלב וגבינת גויים אסורים מדבריהם ומותר לעשות בהם סחורה, כמו שמסיים רבינו בהלכה הסמוכה. ונלמה משמיענו רבינו דין חלב וגבינת גויים לחוד? והלא כתב בהלכה יח, שכל איסורי דרבנן מותרים בסחורה? מפני שחלב וגבינות של גויים נאסרו משום שמא נתערב בהם דבר האסור מן התורה, וספק איסורי תורה אסורין בסחורה, לכן משמיענו רבינו שמוותרים בסחורה, והטעם הוא, כי אין זה ספק גמור, אלא חששו רבנן לכך וגזרו עליהם איסור אכילה, אבל לא איסור סחורה.]

יח. זה הפלל: פל שאסורו מן התורה⁵⁰ - אסור לעשות בו סחורה; וכל שאסורו מדבריהם - מתר לעשות בו סחורה, בין בספקו בין בודאו.

50) ואפילו בספק איסור אסור לעשות סחורה.

~ יום שלישי כ"ז שבט ~

פרק השעי

1) יבאר בשר בחלב ואם ניער וכסה; הכחל צלוי ומבושל; ודין המעמיד בעור קיבת נבלה; ואם מותר לצרור בשר וגבינה במטפחת אחת; מליח אם הוא כרותח; ואם מעלים העוף עם הגבינה בשולחן; אם לשיין העיסה בחלב; ופת שאפאה עם הצלי; סכין שחתך בה צלי וחזר וחתך בה צנון; ואם מניחין כד של מלח בצד כד של כמך; מי שאכל גבינה אם יאכל אחריה בשר או איפכא.

א. בשר בחלב - אסור לבשלו, ואסור לאכלו מן התורה, ואסור בהנאה, וקוברין אותו, ואפרו אסור באפר פל הנקברין. ומי שיבשל משניהם פזית פאחד² - לוקה³, שנאמר: לא תבשל גדי בחלב אמו. וכן האוכל⁴ פזית משניהם, מהבשר והחלב שנתבשלו פאחד⁵ - לוקה, ואף על פי שלא בשל⁶.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ממעטים בחלב אמו הוא פטור אבל אסור. (22) אבל לוקה משום נבלה בחלב מתה. (23) שהרי לא נאסר לבשל אלא בשר בחלב בלבד, לפיכך לענין בישול אין כאן אלא איסור בשר בחלב, רש"י שם. ופסק רבינו כלשון אחרון שם קיד. שלא נחלקו כלל ר' אמי ור' אסי ושניהם סוברים שלוקה על בישולו ואינו לוקה על אכילתו. (24) (ואם תשאל, הלא דעת רבינו שאיסור הנאה נקרא מוסיף, כמו שכתב בפירוש המשניות כריתות פרק ג וכאן ניתוסף איסור הנאה כשבישל החלב או הנבילה בחלב ולמה לא חל איסור בשר בחלב? יש לומר, שמפני שאין לוקין על הנאת בשר בחלב (ראה הלכה א) אין חיוב מלקות כאן גם באכילה, כי כל איסור האכילה בא מתוך שניתוסף איסור הנאה, ולא יהא טפל חמור מן העיקר. ובפירוש המשניות הנ"ל מבאר רבינו בעצמו טעמו של דבר ואומר, שמכיון שאיסור הנאה בבשר וחלב כלול באיסור אכילה, לפיכך אם חל איסור אכילה, לא נקרא שם בשר בחלב עליו ומותר בהנאה ואין כאן "מוסיף", אבל מדסתם רבינו כאן ולא כתב "מותר בהנאה" כמו שכתב בהלכה ג גבי בשר בהמה טמאה, משמע שאסור בהנאה. וכנראה חזר בו מדבריו שבפירוש המשניות. כידוע רבים הם המקומות ביד החזקה המנוגדים לפירוש המשניות, שחיבר בצעירותו).

ז. המבשל שליל²⁵ בחלב - חיב²⁶. וכן האוכלו. אכל המבשל שלי²⁷ או עור וגידין²⁸ ועצמות ועקרי קרנים²⁹ וטלפים הרבים בחלב - פטור. וכן האוכלן - פטור.

(25) עובר. (26) ששליל גם כן נקרא גדי. (27) מפני שאינה ראויה לאכילה וכן כתב רבינו פרק ד הלכה יח. (28) שם קיד. לא נזכר בברייתא שם, אלא ודאי עור כדן גידים ועצמות שמשוה אותם בכל מקום. (29) בברייתא שם, קרנים, וכן כתב רבינו שם ולמה כתב כאן עיקרי קרנים? אפשר שקרנים יבשים שם ואין בהם כל לחלוזית ולא צריך להשמיענו. ולכן כתב, שהכוונה עיקריהם הדקים וכן כתב בטלפים הרכים, אבל עור מדובר בקשה, שהרי עורות רכים דינם כבשר.

ח. בשר שנפול לתוך החלב או חלב שנפול לתוך הבשר ונתבשל עמו - שעורו בנותן טעם³⁰. ביצד? חתיכה של בשר שנפלה לקדרה רותחת³¹ של חלב - טועם הנכרי³² את הקדרה: אם אמר שיש בה טעם בשר - אסורה, ואם לאו - מתרת. ואותה חתיכה - אסורה³³. במה דברים אמורים? שקדם והוציא את החתיכה קדם שתפלט חלב שבלעה³⁴; אכל אם לא סלק - משערים אותה³⁵ בששים³⁶, מפני שהחלב שנבלע בה ונאסר יצא ונתערב עם שאר החלב³⁷.

(30) בבשר שנפל לתוך חלב אם יש בבשר כדי לתת טעמו בחלב, ובחלב שנפל לתוך בשר אם יש בחלב כדי לתת טעמו בבשר. (31) שהצונן אינו בולע ואינו פולט. (32) בגמרא שם צז. גרסינן "קפילא ארמאה", היינו נכרי מומחה בטעמי המאכלים. מדברי רבינו משמע שכל נכרי

בהמה - אינו אסור באכילה מן התורה. לפיכך מתר לבשלו¹³ ומתר בהניה. ואסור באכילה מדברי סופרים, גדי שלא יפשעו העם ויבואו לידי אסור בשר בחלב של תורה, ויאכלו בשר בהמה טהורה בחלב בהמה טהורה, שהרי אין משמע¹⁴ הכתוב אלא גדי בחלב אמו ממש, לפיכך אסור¹⁵ כל בשר בחלב¹⁶.

(12) אין בו איסור בשר בחלב מן התורה, כרבי עקיבא במשנה שם. ה'כסף משנה' מקשה, והרי בהלכות ממרים פ"ב ה"ט כתב רבינו: "הרי כתוב בתורה לא תבשל גדי וכו' שזה הכתוב אסר לבשל ולאכול בשר בחלב בין בשר בהמה בין בשר חיה", מפורש שבשר חיה אסור מן התורה, הפך ממה שכתב כאן, ראה לחם משנה כאן שתיריך. (13) אפילו מדרבנן, שלא גזרו חכמים אלא באכילה לבד. ומה ששינוי שבשר חיה ועוף אסור לבשל בחלב, הכוונה לבשל ולאכול, אבל בישול עצמו לא אסור. (14) כלומר, הם יאמרו כן ויכשלו באיסור בשר בחלב. (15) באכילה. (16) אפילו בשר חיה ועוף.

ה. דגים וחיגבים - מתר לאכלן בחלב. והשוטט עוף ונמצא בו ביצים גמורות¹⁷ - מתר לאכלן בחלב.

(17) שיש להן חלמון וחלבון ואף על פי שהן מעורות בגידין. אבל אם אין לה אלא חלמון עדיין היא בשר ואסור לאכלה בחלב, וטעונה מליחה לבישול בקדירה כדן בשר, מגיד משנה בשם רשב"א. עיין בפרק ב הלכה ז במגיד משנה שם.

ו. המעשן והמבשל בחמי טבריא וכיוצא בהן - אין לוקין עליו¹⁸. וכן המבשל בשר במי חלב¹⁹ או בחלב מתה²⁰ או בחלב זכר²¹, או שבשל דם בחלב - פטור, ואינו לוקה על אכילתו משום בשר בחלב²². אכל המבשל בשר מתה או חלב וכיוצא בהן בחלב - לוקה על בישולו²³, ואינו לוקה על אכילתו משום בשר בחלב; שאין אסור בשר בחלב חל על אסור נבלה או אסור חלב, שאין כאן אסור פולל ולא אסור מוסיף²⁴ ולא אסור בת אחת.

(18) לא על הבישול משום לא תבשל ולא על האכילה אם אכל מעושן שעשנו בחלב וכן מבושל בחמי טבריה עם חלב, שלא אסרה תורה בשר בחלב אלא דרך בישול. מעושן בעיא היא בירושלמי נדרים פרק ה אם חשוב בישול. ומספק אסור ואין לוקין עליו, ומבשל בחמי טבריה אינו בישול לענין חיוב מלקות כמו ששינוי בהלכות שבת פרק ט הלכה ג: המבשל בחמי טבריה פטור. (19) מים המתחמצים מן הקפאת הגבינה ונשארים אחרי שהוציאו את הגבינה פטור ואינו לוקה, מפני שמי חלב אינם כחלב אבל אסור מדרבנן, שהרי כותח עושים ממי חלב, וקיימא לן אסור לאכול בשר בכותח. (20) בגמרא שם קיג: בחלב אמו להוציא חלב שחוטה, שכתוב אמו הראויה להיות אם ולא משנשטה (רש"י) והוא הדין מתה. (21) אבל אסור. כל אלו שאנו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מצטרפות לבטל את טיפת החלב. (48) בתחלה. (49) והטור ביורה דעה סימן צב כתב, שמספיק אם ינער או יכסה מיד בשעת נפילה ואפילו פסק אחר כך מלנער כבר נתערב הטעם בכל מה שבקדירה ונתבטל, ובכסף משנה כאן מפרש, שגם דעת רבינו כך. (50) אם הטיפה נותנת טעם בכל הקדרה אוסרת, ואם אין בה כדי ליתן טעם בכלה, הכל מותר אף על פי שיש בה כדי ליתן טעם באותה חתיכה לבדה, שכיון שניער או כיסה מיד בשעת נפילה באותה שעה נעשה כל דבר שבקדירה כחתיכה אחת. (51) מיד כשראה נפילת הטיפה לקדירה ולא השגיח על איזו חתיכה נפלה ימהר לנער או לכסות ובזה מצטרף כל מה שבקדירה לבטל את החלב. (52) יטעום נכרי. (53) מזה הלשון משמע שלא כל נכרי נאמן, אלא "קפילא ארמאה" שעליו אנו סומכים וזה מנוגד למה שנתבאר למעלה בהלכה ח, וצריך עיון.

יא. קְדֵרָה שֶׁבִשְׁלָה בָּהּ בֶּשֶׂר - לֹא יִבְשַׁל בָּהּ חֶלֶב. וְאִם בִּשְׁלָה - בְּנוֹתֵן טַעֲמָם.⁵⁴

(54) אם יש נכרי טועם ואם אין משערים בששים, גמרא שם.

יב. הַפְּחֵל⁵⁵ אֶסוּר מִדְּבָרֵי סוּפְרִים⁵⁶; שְׂאִין בֶּשֶׂר שֶׁנִּתְבַּשְׁלָה בְּחֶלֶב שְׁחוּטָה⁵⁷ אֶסוּר מִן הַתּוֹרָה, כְּמֹו שְׂבֵאֲרֵנוּ. לְפִיכָּהּ, אִם קָרְעוּ וּמָרְקוּ⁵⁸ הַחֶלֶב שָׁבוּ - מִתֵּר לְעֻלּוֹתוֹ וּלְאֲכִלוֹ. וְאִם קָרְעוּ שְׁתֵּי וְעָרְבוּ⁵⁹ וְטָחוּ בַּפְּתִיל⁶⁰ עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאָר בּוֹ לְחֻלּוּחֵי חֶלֶב - מִתֵּר לְבִשְׁלוֹ עִם הַבֶּשֶׂר. וְכִחַל שֶׁלֹּא קָרְעוּ, בֵּין שֶׁל קֶטְנָה שֶׁלֹּא הִנִּיקָה⁶¹ בֵּין שֶׁל גְּדוּלָּה - אֶסוּר לְבִשְׁלוֹ. וְאִם עָבַר וּבִשְׁלוֹ בְּפָנָיו עֲצֻמָּו⁶² - מִתֵּר לְאֲכִלוֹ; וְאִם בִּשְׁלוֹ עִם בֶּשֶׂר אַחֵר⁶³ - מִשְׁעָרִין אוֹתוֹ⁶⁴ בְּשִׁשִּׁים, וְכִחַל מִן הַמִּגְזָן⁶⁵.

(55) שד הבהמה. (56) שם קט: רבינו כותב בראש ההלכה: "אסור מדברי סופרים" ולאחר מכאן הוא מברר את פרטי דין הכחל. (57) החלב שנשאר בכחל אחרי שחיטת הבהמה. (58) ומיצה. (59) שלבישול עם בשר לא די במריקה משום טעם בשר הנבלע בחבל שבכחל ויש בו טעם בבשר בחלב. (60) לחצו בכוח אל הכותל והוציא כל מה שעומד לצאת. (61) שם קי. כחל של מניקה שנית לוי. וראה שם בתוספות. (62) ואינו אסור אפילו מדברי סופרים כר' זירא אמר רב, כלשון ראשון, שם קט: כיון שאפילו נסחט ויצא ממנו חלב שחוטא אסור רק מדרבנן, וזה שמובלע ולא פירש אפילו מדברי סופרים מותר (רש"י שם) (אמנם דרכו של רבינו לפסוק כלשון אחרון, אבל כאן פסק כלשון ראשון מפני ששינוי בברייתא כמותו). (63) ולא קרעו. (64) כל הכחל לא רק בחלב שיצא ממנו, כי אין אנו יודעים כמה חלב פלט, שם צז. (65) כלומר, אם יש חמשים ותשעה נגד הכחל, מצרפים גם את הכחל עצמו ומתבטל בששים. ובפרק טו הלכה יח מבאר רבינו: הואיל והכחל מדבריהם, כמו שביארנו, הקלו בשיעורו. ויש מפרשים, מפני שלא הכחל אוסר אלא החלב שבו, לפיכך הכחל עצמו שהוא בשר, מצטרף לבטל את החלב. (רבו

נאמן, אבל בתוספות שם דבור המתחיל קפילא, כתבו, שרק מומחה נאמן, כי חושש הוא שמא יערער את האימון במומחיותו או בנאמנותו, ולפיכך לא ישקר. (33) שהרי נבלע בה חלב. (34) לא ביאר רבינו כמה זמן תשהה. (35) את החתיכה. (36) אם יש בקדרה ששים כנגדה, היינו שביחד יהיו ששים ואחד, וראה פרק טז הלכה יז. (37) ואי אפשר להבחין בטעמו, כי טעמם שוים ולפיכך משערים בששים, וידוע היה לחז"ל, שביותר מששים אין נתינת טעם (והסמיכו זאת על דין זרוע בשילה באיל נזיר, שם צח.).

ט. נִפְל חֶלֶב לְתוֹךְ קְדֵרָה שֶׁל בֶּשֶׂר³⁸ - טוֹעֵמִין אֶת הַחֲתִיכָה³⁹ שֶׁנִּפְלָה עָלֶיהָ חֶלֶב: אִם אֵין בָּהּ טַעֲם חֶלֶב - הִפְל מִתֵּר; וְאִם יֵשׁ בְּחֲתִיכָה טַעֲם חֶלֶב, אֵף עַל פִּי שְׂאֵם תִּפְחֹט הַחֲתִיכָה⁴⁰ לֹא יִשְׁאָר בָּהּ טַעֲם, הוֹאִיל וְיֵשׁ בָּהּ עֲתָה טַעֲם חֶלֶב - נֶאֱסָרָה אוֹתָהּ חֲתִיכָה. וּמִשְׁעָרִין בְּכֻלָּהּ⁴¹: אִם הָיָה בְּכָל שִׁישׁ בְּקְדֵרָה מִן הַחֲתִיכוֹת וְהִמְרָק וְהַמְרָק וְהַתְּבָלִין כְּרִי שֶׁתְּהִיָּה חֲתִיכָה זוֹ אֶחָד מִשְׁשִׁים⁴² מִן הַפְּחֵל⁴³ - הַחֲתִיכָה אֶסוּרָה⁴⁴, וְהִשְׁאָר מִתֵּר⁴⁵.

(38) כלומר, על חתיכה אחת של בשר. (39) כלומר, נכרי, כמבואר למעלה. (40) ותפלוט את החלב שבלעה, בגמרא שם: "אפשר לסוחטו אסור". (41) שהחתיכה עצמה נעשית כולה חתיכת אסור ואוסרת כל החתיכות. (42) וטעימה אינה מועילה, שהרי הבשר עצמו אוסר ואי אפשר לעמוד על טעם בשר בבשר. (43) וביחד יהיה ששים ואחד כמו שבארנו. (44) שהיא כבר נעשית דבר אסור, כיון שהיה בה טעם חלב, בלשון התלמוד והפוסקים: "חתיכה נעשית נבילה", ולהלן שנתמש במשפט זה. (45) ואם אין ששים הכל אסור.

י. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁלָה נִעַר אֶת הַקְּדֵרָה בַּתְּחִלָּה⁴⁶ שֶׁנִּפְלָה הַחֶלֶב אֶלָּא לְבִסוּף⁴⁷, וְלֹא כְּפֶה⁴⁸; אָבֵל אִם נִעַר מִתְחִלָּה וְעַד סוּף⁴⁹, או שְׂכֶפֶה מִשְׁעַת נִפְלָה עַד סוּף - הִרִי זֶה בְּנוֹתֵן טַעֲמָם⁵⁰. וְכֵן אִם נִפְל חֶלֶב לְתוֹךְ הַמְרָק אוֹ לְכָל הַחֲתִיכוֹת וְלֹא נוֹדַע לְאִי זוֹ חֲתִיכָה נִפְל - נוֹעַר⁵¹ אֶת הַקְּדֵרָה פְּלָה עַד שֶׁיִּשְׁוּבוּ וְיִתְעָרְב הַפְּחֵל. אִם יֵשׁ בְּקְדֵרָה פְּלָה טַעֲם חֶלֶב⁵² - אֶסוּרָה, וְאִם לֹאוּ - מִתְּרָת. אִם לֹא נִמְצָא נִכְרִי שִׁישׁ טַעֲם וְנִסְמַךְ עָלָיו⁵³ - מִשְׁעָרִים בְּשִׁשִּׁים. בֵּין בֶּשֶׂר לְתוֹךְ חֶלֶב בֵּין חֶלֶב לְתוֹךְ בֶּשֶׂר, אֶחָד מִשְׁשִׁים - מִתֵּר, פְּחוֹת מִשְׁשִׁים - אֶסוּר.

(46) הרי זאת החתיכה כדבר נפרד בפני עצמו והחלב אינו מפעפע לשאר החתיכות ולמרק ולפיכך בה לבדה משערים, ואם אין בחתיכה ששים כנגד החלב נעשית כל החתיכה כנבלה. (47) אחר שכבר נאסרה זאת החתיכה, זה הניעור גורם לכך, שהחתיכה שנאסרה חוזרת ואוסרת כל מה שבקדרה אם אין בכלה ששים כנגדה, שאם לא ניער כלל אינה פולטת כלום לתוך הקדירה, מכיון שהיא כדבר נפרד, כמו שאמרנו למעלה, שמתעם זה אין שאר החתיכות

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי כ"ו שבט - ספר קדושה - הל' מאכלות אסורות קסה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נֶאֱסָרָה הַגְּבִינָה מִשּׁוּם נִבְלָה, לֹא מִשּׁוּם פֶּשַׁר בְּחֶלֶב. וּמִפְּנֵי חֲשֵׁשׁ זֶה אֶסְרוּ גְבִינַת עוֹבְדֵי פֹכְכִים וּמְזֻלוֹת, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ.

78) שבשר גמור הוא (פי' הרדב"ז). 79) נכרי. 80) שלא תאמר הרי כלל בידינו שדבר המעמיד אוסר בכל שהוא ועור הקיבה מעמיד הוא, לפיכך מבאר רבינו שזה נאמר כשהמעמיד הוא דבר האסור, אבל כשהוא בפני עצמו מותר כגון בשר בחלב, אוסר בנותן טעם בלבד. 81) ואם אינו נותן טעם אין זה בשר בחלב.

יז. הַבֶּשֶׂר לְבָדוּ מִתָּר, וְהַחֶלֶב לְבָדוּ מִתָּר, וּבִהֲתַעֲרֵב שְׁנֵיהֶן עַל יְדֵי בִשּׁוּל - יֵאָסְרוּ שְׁנֵיהֶם. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים? שְׁנֵתְבַשְׁלוּ שְׁנֵיהֶם⁸² בִּיחַד, או שְׁנֵפֵל חֵם לְתוֹף חֵם⁸³, או צוּגָן לְתוֹף חֵם⁸⁴; אֲבָל אִם נִפְל אֶחָד מִשְׁנֵיהֶם וְהוּא חֵם לְתוֹף הַשְּׁנִי וְהוּא צוּגָן - קוֹלָף הַבֶּשֶׂר פְּלוֹי⁸⁵ שְׁנָגַע בּוֹ הַחֶלֶב, וְאוֹכַל הַשָּׂאָר. וְאִם נִפְל צוּגָן לְתוֹף צוּגָן - מְדִיחַ⁸⁶ הַתִּיכָה וְאוֹכַלָּהּ. לְפִיכָף⁸⁷ מִתָּר לְצָרֵר בֶּשֶׂר וּגְבִינָה בְּמִטְפַּחַת אַחַת, וְהוּא שְׂלֵא יִגְעוּ זֶה בְּזֶה. וְאִם נִגְעוּ - מְדִיחַ הַבֶּשֶׂר⁸⁸ וּמְדִיחַ הַגְּבִינָה⁸⁹ וְאוֹכַל.

82) גמרא שם קח. "דרך בישול אסרה תורה". 83) שבולע, והרי הוא כבישול. 84) כשמואל פסחים עו. שסובר תתאה גבר (התחתון גובר), וכיון שלמטה חם הרי הוא בולע. ואף על פי שבכל מקום הלכה כרב באיסורים, כאן הלכה כשמואל ששנינו כמותו בברייתא שם. 85) שעד אשר הצונן שהוא למטה מקרר את החם שעליו, בולע החם קצת המצונן והבליעה מתפשטת עד כדי קליפה. ורק הבשר צריך קליפה שהוא דבר שאפשר לקלוף אותו אבל החלב שאין שייך בו קליפה מותר. 86) להסיר את החלב שיש בעין על הבשר (שם). 87) מפני שצונן בצונן מספיקה הדחה מותר לצרור וכו' ואין חוששין שמא יאכל בלי הדחה, מפני שהיא טירחה קלה (רדב"ז). 88) שם בסוגיא: "הדחה מי לא בעי". 89) וגבי חלב שלא שייך בו הדחה אין צריך שום דבר ומותר כמו שנתבאר למעלה.

יח. מְלִיחַ שְׂאִינּוֹ נֶאֱכָל⁹⁰ מִחֻמַּת מְלָחוֹ - הֲרִי הוּא פְרוֹתֵחַ⁹¹. וְאִם נֶאֱכָל כְּמוֹת שְׂהוּא⁹², כְּמוֹ הַפּוֹתֵחַ⁹³ - אִינּוֹ פְרוֹתֵחַ⁹⁴.

90) כמליחת בשר לשימור, שאינו נוח להאכל מרוב מלח שבו עד ששורים ומדיחים אותו במים. 91) ובולע ופולט ואוסר. 92) בלא הדחה. 93) שנאכל אף על פי שמליח הוא. ולשון הגמרא הוא שם קיב. "האי כותחא הרי נאכל מחמת מלחו הוא". כותח יש בו נסיוב של חלב והוא מליח ועשוי לטבל בו. 94) והוא כצונן שצריך קליפה או הדחה כמבואר בהלכה יז.

יט. עוֹף שְׁחוּטָה שְׁנֵפֵל לְחֶלֶב או לְכוֹתֵחַ שְׂיֵשׁ בּוֹ תֵלֵב⁹⁵: אִם חֵי הוּא - מְדִיחוֹ וּמִתָּר⁹⁶; וְאִם צָלִי - קוֹלְפוֹ⁹⁷. וְאִם חֵי בּוֹ פְלָחִים פְּלָחִים⁹⁸, או שְׁהִיָּה

הפירושים בסוגיא של כחל, ודעתו של רבינו, כפי פירושו של המגיד משנה כאן, היא: לכתחילה צריך לצלי קריעה ומירוק, ולבישול אפילו לבדו צריך קריעה שתי וערב וטחו בכותל, ובדיעבד בין צלאו בין בישלו לבדו אפילו בלא קריעה כלל מותר, אבל אם בשלו עם בשר ולא קרעו שתי וערב וטחו בכותל, אוסר אם אין שישים נגדו).

יג. בְּיַצֵּד⁶⁶? אִם הִיָּה הַפֶּל עִם הַפְּחָל כְּמוֹ שְׂשִׁים בְּפֶחֶל - הַפְּחָל אֶסוּר⁶⁷, וְהַשָּׂאָר מִתָּר; וְאִם הִיָּה בְּפִחוֹת מִשְׂשִׁים - הַפֶּל אֶסוּר. וּבֵינָן קָף וּבֵינָן קָף⁶⁸, אִם נִפְל לְקִדְרָה אַחֲרַת - אוֹסֵר אוֹתָהּ, וּמִשְׁעָרִין בּוֹ בְּשִׂשִׁים כְּבָרְאִשׁוֹנָה⁶⁹; שֶׁהַפְּחָל עֲצָמוֹ שְׁנֵתְבַשְׁלָה נַעֲשֶׂה פְתִיכָה הָאֶסוּרָה⁷⁰. וְאִין מִשְׁעָרִין בּוֹ אֶלָּא כְּמוֹת שְׂהוּא⁷¹ בְּעַת שְׁנֵתְבַשְׁלָה, לֹא כְּמוֹת שְׁהִיָּה בְּשַׁעָה שְׁנֵפֵל⁷².

66) מוסב על ההלכה הקודמת. 67) מפני שהבשר נתן טעם בחלב שבתוך הכחל, רש"י שם. והר"ן מפרש: מפני מראית העין. 68) בין שיש ששים ובין שאין ששים. 69) ששים ביחד עם הכחל. 70) כיון שאסרוה חכמים היא אוסרת עד ששים, שם מימרא של ר' יצחק. 71) שם צז: בדידיה משערין. 72) אין משערים את הפרש הכמות שבין שעת הנפילה ובין השעה שהביארהו לפנינו, אלא משערים לפי כל כמותו כמו שהוא לפנינו, כך פירש במגיד משנה.

יד. אִין צוֹלִין אֶת הַפְּחָל שְׁחַתְכוּ⁷³ [לְמַעְלָה] מִן הַבֶּשֶׂר⁷⁴ בְּשִׁפּוּד; וְאִם צָלְהוּ - הַפֶּל מִתָּר⁷⁵.

73) כלומר, שקרעו כדין כחל לצליה, ראה בהלכה הקודמת. 74) אף על פי שחתכו אסור לכתחילה שעדיין נוטף חלב מן הכחל על הבשר (שם קיא). ובקרעו וחתכו וטחו, מותר אפילו למעלה מן הבשר (כסף משנה). 75) כמרימר שם. הכל מותר אפילו הבשר ואין אומרים הרי החלב ודאי נבלע בבשר ואסור - כיון שכחל איסורו מדברי סופרים לא גזרו אלא לכתחילה.

טו. קָבָה שְׂבִשְׂלָה בְּחֶלֶב שְׂבָה⁷⁶ - מִתָּרָת; שְׂאִינּוֹ חֶלֶב, אֶלָּא הֲרִי הוּא כְּטַנְפָּת⁷⁷, שְׁהֲרִי יִשְׁתַּנֵּה בְּמַעֲשִׂים.

76) המכונס בה. 77) בגמרא: "חלב המכונס בה פירשא בעלמא הוא". ומשמע אפילו אם החלב צלול גם כן פרש הוא, ולא כשטת רבינו תם שבחלב צלול עדיין שם חלב עליו ואסור (כסף משנה).

טז. אֶסוּר לְהַעֲמִיד הַגְּבִינָה בְּעוֹר הַקֶּבֶה⁷⁸ שֶׁל שְׁחוּטָה. וְאִם הַעֲמִיד - טוֹעֵם⁷⁹ אֶת הַגְּבִינָה: אִם יֵשׁ בָּהּ טַעַם בֶּשֶׂר - אֶסוּרָה, וְאִם לֹא - מִתָּרָת. מִפְּנֵי שֶׁהַמַּעֲמִיד⁸⁰ דְּכָר הַמִּתָּר הוּא, שֶׁקָּבַת שְׁחוּטָה הִיא, וְאִין כְּאִין אֶלָּא אֶסוּר בֶּשֶׂר בְּחֶלֶב⁸¹, שֶׁשְׁעוּרוֹ בְּנוֹתֵן טַעַם. אֲבָל הַמַּעֲמִיד בְּעוֹר קָבַת נִבְלָה וּטְרַפָּה וּבִהֲמָה טְמֵאָה, הוּאִיל וְהַמַּעֲמִיד דְּכָר הָאֶסוּר בְּפָנָי עֲצָמוֹ -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לאכול כל אחת לפי צורתה ואין חוששים שמא יטעה (רדב"ז).

כג. פת שאפאה עם הצלי¹¹³, ודגים שצלאן עם הבשר¹¹⁴ - אסור לאכלן בחלב¹¹⁵. קערה שאכלו בה בשר¹¹⁶ ובשלה¹¹⁷ בה דגים - אותן הדגים מתר לאכלן בכותח¹¹⁸.

(113) בתנור אחד ואינם נוגעים זה בזה (רדב"ז). (114) לשון הגמרא פסחים עו: "ביניתא דאטוי בהדי בישרא". (115) רש"י שם מפרש הטעם: משום "ריחא מילתא היא" פירוש: הריח ממשות יש בו. ורבינו בפרק טו פוסק, ריחא לאו מילתא היא ואף על פי כן אסור כאן כדעת הרי"ף בחולין סימן תתכב, שאפילו לדעת האומרים ריחא לאו מילתא היא, כאן אסור מכמה טעמים: א. שזה כמו לכתחילה, ב. זה כמו דבר שיש לו מתירין, מפני שאפשר לאכלו עם בשר, ודבר שיש לו מתירין אסור במשהו ואפילו באלף אינו בטל וריח משהו יש בו. (116) אפילו שבישלו בה בשר, ונקט שאכלו, כדי שלא יטעו לומר דוקא בישלו במים מותר, שהן בן בנו של נ"ט. (117) בחולין קיא: "עלו", והוא הדין אם נתבשלו הדגים בקערה. (118) כשמואל שם, שאביי פסק הלכה כמותו, והטעם: משום שהוא נותן טעם בן נותן טעם, שהבשר נותן טעמו בקערה והקערה נותנת טעם בדגים, ועדיין הכל היתר. בלשון הפוסקים: נ"ט בר נ"ט, ולא נעשה בשר בחלב. ורק בבשר וחלב מותר נ"ט בר נ"ט, לפי שכל אחד מותר בפני עצמו, אבל לא בשאר איסורים (רדב"ז) ובית יוסף יורה דעה סימן צה, בשם הר"ן והרשב"א). והכלל הוא: נ"ט בר נ"ט דהיתירא - מותר, נ"ט בר נ"ט דאיסורא - אסור.

כד. ספין שחתף בה בשר צלי¹¹⁹, וחזר וחתף בה צנון וכיוצא בו מדברים חריפין¹²⁰ - אסור לאכלן בכותח¹²¹. אכל אם חתף בה בשר, וחזר וחתף בה קשות או אבטיח - גורד מקום החתף¹²² ואוכל השאר בחלב.

(119) שהוא חס. צלי לאו דוקא והוא הדין בשר מבושל חס (כסף משנה ורדב"ז). (120) כגון שומים ובצלים. (121) שם קיא: הלכה בשם אביי. וטעמו של דבר, שהצנון בולע משמנונית הסכין הקרושה עליה ולפעמים אינה ניכרת ויש כאן טעם הבא מן הממש ואינו בגדר נ"ט. ורש"י שם קיב. מוסיף עוד טעם, מפני שהדבר חריף בולע יותר מדגים חמים. ומשמע מדברי רבינו, שכל הצנון אסור לאכלו בחלב וכן דעת הרשב"א ור"ן, ויש חולקים עליהם ואוסרים רק כדי קליפה או נטילה (כעובי אצבע, ראה בית יוסף יורה דעה סימן צו). (122) בגמרא שם. וזה רק בחתך בשר חס, אבל בחתך בשר צנון מספיקה הדחת הקישות, מפני שלא נדבקה שמנונית הרבה על הסכין. (וגרידה פחותה מקליפה שבהלכה יז, קליפה עבה קצת, כדי שתוכל להינטל כולה כאחת (ר"ן)).

כה. אין מגיחין בד של מלח בצד בד של פמך¹²³, מפני ששואב ממנו¹²⁴, ונמצא מבישל הבשר במלח

מתבל פתבלין⁹⁹, ונפל לחלב או לכותח - הרי זה אסור.

(95) אף על פי שהכותח מליח הוא כיון שנאכל מחמת מלחו אינו כרותח אלא הוא כצנון. (96) כדין צונן בצונן. (97) בבית יוסף יו"ד סימן צא הביא בשם הרא"ש, שאפילו צלי צונן צריך קליפה, כי הוא רך ובלוע. והר"ן אומר שהגמרא עומדת בצלי חס. ורבינו סתם ולא נתבררה דעתו. (98) בגמרא שם "פילי פילי" ורש"י מפרש: בקעים בקעים. (99) שהתבלין מרככים אותו נוח לבלוע, וכשנפל לכותח היה צמא לבלוע ונבלע (רש"י שם).

כ. אסור להעלות העוף¹⁰⁰ עם הגבינה על השלחן שהוא אוכל עליו¹⁰¹. גזרה משום הרגל עברה¹⁰², שמא יאכל זה עם זה¹⁰³. אף על פי שהעוף בחלב אסור מדברי סופרים¹⁰⁴.

(100) משנה שם קד: וכבית הלל שאוסרים, שהלכה זו מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל. (101) אבל שלחן שמסדר עליו את התבשיל נותן זה בצד זה ואינו חושש (משנה שם). (102) מביא לידי עברה. (103) העוף עם הגבינה. (104) כלומר, מדברי סופרים בלבד כמבואר בהלכה ד. כאן בדין זה ובדומה לו עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה שקרוב לבוא לידי איסור תורה ולאכול גם בשר בהמה שאינו גדי מפני שבתורה נאמר רק גדי (רדב"ז). יוצא מלשונו של רבינו שהגזירה היא העלאת עוף משום אכילתו ואכילתו משום אכילת בשר בהמה עם הגבינה, אבל בגמרא כאן משמע שהגזירה היא: העלאה של עוף משום העלאה ואכילה של בשר בהמה, ופירוש רש"י שהעלאה ואכילה נחשבות כגזירה אחת (וראה לחם משנה).

כא. שני אכסנאין שאינם מפירין זה את זה - אוכלין על שלחן אחד זה בשר בהמה וזה גבינה; מפני שאין זה גס לבו בזה פדי שאיכל עמו.

כב. אין לשיין העסה בחלב. ואם לש - כל הפת אסורה¹⁰⁵, מפני הרגל עברה, שמא יאכל בה בשר. ואין טשיין¹⁰⁶ את התנור באליה¹⁰⁷. ואם טש - כל הפת אסורה¹⁰⁸ עד שפסיק¹⁰⁹ את התנור, שמא יאכל בה חלב. ואם שנה¹¹⁰ בצורת הפת עד שתהיה נפרת, פדי שלא יאכל בה לא בשר¹¹¹ ולא חלב¹¹² - הרי זה מתר.

(105) ואפילו לאכלה במלח (רש"י). (106) טחים. (107) שומן. (108) שהשומן נותן טעם בקרקעית התנור ונותן טעם בלחם (רש"י). (109) הא הוסק כבר נאבד טעם השומן, שם ל: (110) שם לו. "עבדינהו כעין תורא", וכפירוש הרי"ף דהיינו שינה תבנית הפת. (111) אם לש עיסה בחלב. (112) אם אפה פת בתנור שטח בשומן אליה. ואם לש עיסה בחלב ושינה תבנית הפת ואפה עיסה אחרת בתנור שטח בשומן ושינה תבנית הפת בצורה אחרת מותר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נמשך בפה כשיעור הזה. ולדבריהם אם לעס ולא בלע מותר לאכול גבינה אחרי קינוח והדחה (וראה כסף משנה וטור יורה דעה סימן פט).

זֶה שֵׁישׁ בּוֹ טַעַם הַחֶלֶב. אֲבָל מֵיֵיחַ פֶּד הַחֶמֶץ בְּצַד פֶּד הַפֶּמֶד, שְׁאִין הַחֶמֶץ שׁוֹאֵב מִמֶּנּוּ¹²⁵.

123) כותח בלשון הגמרא בצורה ארמית - כמכא, ורבינו נתן לה צורה עברית, שם קיב. 124) דרך דפנות הכלים שואב המלח מן הכותח. כתב הרדב"ז, לפי טעם רבינו אסור רק בכדים של חרס, אבל כלי מתכות מותר מפני שאין שואבים זה מזה. אבל לפירוש רש"י ותוספות שאסור להניח שמא יפול מן הכותח לתוך המלח והוא לא ידע וימלח ממנו בשר, אין חילוק בין כדי חרס לכדי מתכות. 125) רש"י ותוספות מפרשים לפי גירסתם בגמרא, שאפילו אם יפול מן הכותח לתוך החומץ יבטל בששים, אבל במלח ניכר הכותח הסמיך במקומו ולפיכך אינו מתבטל. ברור, שרבינו אינו גורס בגמרא את המשפט: האי איתיה לאיסורא בעיניה והאי ליתיה לאיסורא בעיניה (וראה רבב"ד וכוף משנה).

~ יום רביעי כ"ח שבט ~

פֶּרֶק עֲשִׂירִי

1) יבאר דיני החדש וכלאי הכרם והערלה, ואם נוהגים בארץ ובחוצה לארץ; נטע רבעי ופדינו ואם נוהג בארץ ובחוץ לארץ; האוכל כזית טבל; וטבל שיש בו מיתה או לא; משקין היוצאין מהטבל והחדש וספחיו שביעית כו'.

א. פֶּל אֶסוּרִין שְׁאֲמַרְנוּ² הֵן בְּמֵינֵי נֶפֶשׁ חַיָּה³. וְיֵשׁ אֶסוּרִין אַחֲרֵיהֶם שֶׁל תּוֹרָה בְּזֵרַע הָאָרֶץ, וְהֵן: הַחֶדֶשׁ, וְכֵלָאֵי הַפֶּרֶם, וְהַטָּבָל, וְהָעֶרְלָה⁴.

2) בתשעת הפרקים הקודמים. 3) כלומר, בבעלי-חיים וחלקי הגוף שלהם. 4) בהלכות שלפנינו, מפרש רבינו לפי הסדר את כל דיני האיסורים הללו. וישנם עוד איסורים אחרים בזרע הארץ, כגון תרומה, תרומת מעשר וביכורים, אלא שאיסורם מוגבל לזרים, אבל לכהנים מותרים. ורבינו קבע להם הלכות מיוחדות בספר זרעים. ויש גם איסורים במיני בעלי-חיים שלא נתבארו בתשעת הפרקים הקודמים, וכולם במוקדשין - כגון פיגול, נותר וטמא, ונתבארו בספר עבודה.

ב. הַחֶדֶשׁ פֶּיֶצַד? פֶּל אֶחָד מִחֲמִשָּׁה מֵיֵי תְּבוּאָה בְּלֶבֶד⁵ אֶסוּר לְאָכַל מִהַחֶדֶשׁ שֶׁלּוֹ קֹדֶם שֶׁיִּקְרַב הָעֹמֵר בְּשֵׁשָׁה עָשָׂר בְּנִיסָן, שְׁנֵאֲמַר: וְלַחֵם וְקֹלֵי וְכֶרֶמֶל לֹא תֹאכְלוּ⁶. וְכֵל הָאוֹכֵל בְּזֵית חֶדֶשׁ⁷ קֹדֶם הַקֶּרֶבֶת הָעֹמֵר - לֹאֲכָה מִן הַתּוֹרָה, בְּכֵל מְקוּם⁸ וּבְכֵל זְמַן, בֵּין בְּאֶרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לְאֶרֶץ⁹, בֵּין בְּפָנֵי הַבַּיִת¹⁰ בֵּין שְׁלֹא בְּפָנֵי הַבַּיִת. אֲלֵא שֶׁבְּזִמְנֵי שֵׁישׁ מְקַדָּשׁ - מִשְׁיִקְרַב הָעֹמֵר הַתָּר הַחֶדֶשׁ בִּירוּשָׁלַיִם, וְהַמְקוּמוֹת הַרְחֹקִין¹¹ מִתְּרִין אַחֵר חֲצוֹת¹², שְׁאִין בֵּית דִּין מְתַעַצְלִין בּוֹ עַד אַחֵר חֲצוֹת; וּבְזִמְנֵי שְׁאִין בֵּית הַמְּקַדָּשׁ - פֶּל הַיּוֹם פֶּלֹ אֶסוּר מִן הַתּוֹרָה¹³. וּבְזִמְנֵי הַזֶּה, בְּמְקוּמוֹת שְׁעוֹשִׂין שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים - הַחֶדֶשׁ אֶסוּר פֶּל יוֹם שְׁבַעַה עָשָׂר בְּנִיסָן עַד לְעֶרְבֹ¹⁴, מִדְּבַרֵי סוֹפְרִים¹⁵.

5) חלה פ"א, מ"א: החיטים, והשעורים, והכוסמים, ושיבולת שועל, והשיפון. 6) ומסיים הפסוק: עד עצם היום הזה, עד הביאכם את קרבן אלהיכם וגו', והיינו קרבן עומר שהקריבו בט"ז בניסן. ובמנחות ע, ב - דריש, אתיא "לחם" "לחם" ממצה, בחדש כתוב לחם וקלי, ובמצה כתוב לחם עני, מה מצה הלחם הנאכל בפסח אינו בא אלא מחמשת מינים, אף חדש נוהג בחמשת המינים בלבד (פירוש המשניות חלה פ"א, מ"א). 7) שכל איסורי אכילה בכזית, כמבואר בכמה מקומות. 8) משנה, ערלה פ"ג, מ"ט. 9) פירוש של בכל מקום. 10) פירוש של בכל זמן (משנה מנחות סח). 11) שאינם יודעים אם כבר קרב העומר או לא. 12) שם: מפני מה הרחוקים מותרים

כו. מִי שְׁאֲכַל גְּבִינָה או חֶלֶב תְּחִלָּה - מִתֵּר לְאָכַל אַחֲרָיו בֶּשֶׂר מֵיֵד. וְצָרִיף שְׁוֹדֵיחַ יְדִי¹²⁶ וְיִקְנַח פִּי¹²⁷ בֵּין הַגְּבִינָה וּבֵין הַבֶּשֶׂר. וּבְמָה מְקַנְחִי פִּי¹²⁸? בְּפֶת או בְּפִרוֹת, שְׁלֹעֶסֶן וּבּוֹלְעֵץ או פּוֹלְטָן. וּבְפֶל מְקַנְחִין אֶת הַפֶּה, חוּץ מִתְּמָרִים או קֶמַח או יִרְקוֹת, שְׁאִין אֵלּוּ מְקַנְחִין יֶפֶה.

126) רש"י פירש מדיח שאומרים בית הלל, היינו הדחת פה, ורבינו מפרש "מדיח" שאמרו בית הלל, היינו הדחת ידים. 127) לדעת הר"י ורש"י צריך גם הדחת הפה וגם קינוחו. 128) שם בסוגיא.

כו. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּבֶשֶׂר בְּהֵמָה או חַיָּה¹²⁹; אֲבָל אִם אֲכַל בֶּשֶׂר עוֹף אַחֵר שְׁאֲכַל הַגְּבִינָה או הַחֶלֶב - אֵינּוּ צָרִיף לֹא קָנוּחַ הַפֶּה וְלֹא נְטִילַת יָדַיִם.

129) צריך קנוח והדחה, אף על פי שבשר חיה בחלב אסור רק מדברי סופרים כמו שכתב רבינו בהלכה ד. ומה ההבדל בן בשר חיה לבשר עוף, יש לומר משום שבשר חיה דומה לבשר בהמה, לכן עשו חיה כבהמה (כסף משנה בשם הר"ן). ובתוספות שם קד: ד"ה עוף, כתבו בשם רבינו תם שאגרא התיר בשר עוף בלבד מפני שאינו נדבק בחניכיים, אבל בשר חיה נדבק ולכן אסור לאכול אחריו גבינה.

כח. מִי שְׁאֲכַל בֶּשֶׂר בְּתַחֲלָה, בֵּין בֶּשֶׂר בְּהֵמָה בֵּין בֶּשֶׂר עוֹף¹³⁰ - לֹא יֹאכַל אַחֲרָיו חֶלֶב עַד שִׁיֵּהִיָּה בְּיַנְיָהּ פְּדֵי שְׁעוֹר סַעֲדָה אַחֲרֵת¹³¹, וְהוּא כְּמוֹ שֵׁשׁ שְׁעוֹת, מִפְּנֵי הַבֶּשֶׂר שֶׁל בֵּין הַשְּׁנַיִם¹³² שְׁאִינוֹ סָר בְּקָנְיָהּ.

130) צריך להמתין שיעור האמור כאן. 131) "אמר מר עוקבא וכו' בסעודתא אחריתא אכילנא". ובין סעודה לסעודה הפסק של שש שעות. וכתב הר"י שכן צריך לנהוג ורבינו הולך בשיטתו ומחמיר גם בבשר עוף לחכות שש שעות ולאחר ששהה שש שעות נתעכל הבשר הזה. 132) ולטעם זה אפילו לא בלע אלא לעס להאכיל לתינוק גם כן צריך לחכות שש שעות. ויש מפרשים שטעם הבשר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אָסוּרָה³⁵ מִפְּנֵי הַתּוֹסֶפֶת³⁶ עַד שְׂיִבּוֹא הָעֶמֶר הַבָּא, אוֹ לֹא תִהְיֶה אָסוּרָה, שֶׁהָרִי הַשְּׂרִישָׁה קִדֵּם הָעֶמֶר³⁷.

25) ולא התירה העומר העבר. (26) שהיה מתיר את החיטים לולא זרען. (27) ולא הושרשו (כסף-משנה). 28) אם החיטים שנזרעו מותרות, בעיא היא במנחות סט, א - ולא איפשטא. (29) הבא. (30) ולא זרען. (31) והרי זו זריעה חדשה, ולא השרישו קודם העומר הבא ואינו מתירן. (32) כדין כל ספק 'איסור תורה'. (33) שליש בישול הגרעינין, שזה חשוב כגמר פרי והעומר מתיר, ואם לא הביאה שליש ועקרה, הרי זה כקוצר שחת ולא תבואה ואין העומר מתיר (רש"י שם). (34) בעיא, שם. (35) כולה. (36) שהולכים אחר התוספת, גמרא שם. (37) והולכים אחר העיקר.

ו. פְּלֵאֵי הַפָּרֶם פִּיצֵד? מִיִּן מִמֵּינֵי תְּבוּאָה אוֹ מֵיִן יִרְקוֹת³⁸ שֶׁנִּזְרְעוּ עִם הַגֶּפֶן, בֵּין שֶׁזָּרַע יִשְׂרָאֵל בֵּין שֶׁזָּרַע נְכָרִי³⁹, בֵּין שֶׁעָלוּ מֵאֲלֵיהֶן בֵּין שֶׁנִּטְעַה הַגֶּפֶן בְּתוֹךְ הַיִּרְקָה⁴⁰ - שְׁנֵיהֶם אָסוּרִין בְּאֲכִילָה וּבִהְנִיחָה. שְׁנֵאמַר: פֶּן תִּקְדַּשׁ הַמְּלֵאָה הַזֶּרַע אֲשֶׁר תִּזְרַע וּתְבוּאֹת הַפָּרֶם. פְּלוֹמֵר: פֶּן תִּתְרַחֵק⁴¹ וְתֵאָסַר שְׁנֵיהֶם.

38) משמע אפילו מין אחד בגפן, אסור באכילה ובהנאה. ואע"פ שרבינו פסק בפ"ה מהל' כלאים ה"א, שאינו חייב על זריעת כלאי הכרם עד שיזרע חיטה ושעורה וחרצן במפולת יד, על אכילתם לוקה אפילו נזרע רק מין אחד בכרם, ואפילו עלו מאליהם (לחם-משנה ורדב"ז). 39) שאין איסור האכילה תלוי באיסור זריעה. ב'ירושלמי' קידושין פ"א ה"ח, שנינו: "נוהג בגויים", כנראה מפרש רבינו, בין אם זרע גוי ובין אם הכרם הוא של גוי. 40) 'ירושלמי' כלאים פ"א ה"ח. (41) בראש הפסוק כתוב "לא תזרע כרמך כלאים", ומפרש רבינו: פן תתרחק מהם כי תאסור שניהם. ובחולין קטו, א - דרשו איסור אכילה והנאה מן "פן תקדש" "תוקד אש" שתצטרך לשורפן, ונפלא הדבר למה לא הביא רבינו דרשה זו (וראה רדב"ז).

ז. וְהָאוֹכֵל פְּזִית⁴² מִפְּלֵאֵי הַפָּרֶם, בֵּין מִן הַיִּרְקָה בֵּין מִן הָעֲנָבִים - לֹקֵה מִן הַתּוֹרָה⁴³. וּשְׁנֵיהֶם מִצְטָרְפִין⁴⁴ זֶה עִם זֶה.

42) אע"פ שלא נזכר בו לשון אכילה, שאיסור אכילה נלמד מ"פן תקדש", שיעורו כשאר איסורי אכילה, שסתם אכילה בכזית. (43) שנאמר "פן תקדש", וכלל הוא בידנינו (מכות יג, ובמקבילות) השמר, פן, אל - לא-תעשה. (44) אם אכל חצי זית ירק, וחצי זית ענבים - מצטרפים לכזית, שהכל איסור אחד הוא.

ח. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁנִּזְרְעוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל⁴⁵; אֲבָל בְּחוּצָה לְאֶרֶץ - פְּלֵאֵי הַפָּרֶם מִדְּבָרֵי סוּפְרִים⁴⁶. וּבִהְלָכוֹת פְּלֵאִים⁴⁷? תִּפְאָר: אִי זֶה מִיִּן אָסוּר בְּכֵלָאֵי הַפָּרֶם וְאִי זֶה מִיִּן אֲיִנו אָסוּר, וְהֵיאֵף יָאָסַר, וּמִתִּי יָאָסַר, וְאִי זֶה דְּבַר מְקַדְּשׁ⁴⁸ וְאִי זֶה אֲיִנו מְקַדְּשׁ.

מחצות היום ולהלן? מפני שהן יודעים שאין בית-דין מתעצלים בו. (13) שנאמר (ויקרא כג): "עד עצם היום הזה" עד עיצומו של יום, היינו כל היום. פלוגתא של אמוראים שם: ופסקי כרבינא שהוא אחרון (כסף-משנה). (14) ואם תאמר: והרי רבינו סובר "חדש אסור מן התורה" אפילו בחוץ לארץ, ואם-כן אסור מפני הספק, שמא הוא יום טז, ולמה אמר "מדברי סופרים" ולא אמר שזה ספק איסור תורה? יש לומר שעכשיו בקיאים אנו בקביעות החודש, ואין אנו מסופקים ביום יז שמא הוא טז לחודש, ומה שאנו עושים שני ימים-טובים הוא, כדי שלא לשנות מנהג אבותינו, לפיכך אומר רבינו שאסור רק מדברי סופרים (רדב"ז). (15) כרבינא, שם.

ג. הָאוֹכֵל לֶחֶם וְקָלִי¹⁶ וְכִרְמֵל¹⁷, פְּזִית מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד - לֹקֵה שְׁלֹשׁ מְלָקוּתוֹ¹⁸; שְׁנֵאמַר וְלֶחֶם וְקָלִי וְכִרְמֵל לֹא תֹאכְלוּ. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמַדוּ¹⁹, שֶׁשְּׁלֹשְׁתָּן בְּלֵאווִין חִלּוּקִין זֶה מִזֶּה.

16) גרעיני תבואה קלויים באש. (17) שבליים קלויים. (18) ודוקא בשלש התראות, ואם לאו אינו לוקה אלא אחת (רדב"ז). ואע"פ ששלשתם נכללו בלאו אחד, וכלל בידנינו "אין לוקין על לאו שבכללות", כאן לוקין - מפני שמצאו חכמים (כריתות ה) פסוקים מיותרים, ופירשו שבאו לחלק לשלשה לאוין. וזה שסיים רבינו "מפי השמועה למדו". (19) רצונו לומר, כל לימוד שאינו יוצא ברור מן המקרא שחז"ל מסתמכים עליו, אומר רבינו: מפי השמועה למדו (יד מלאכי, כללי הרמב"ם). וראה מה שכתב רבינו בשורש תשיעי מ'ספר המצוות'.

ד. כָּל תְּבוּאָה שֶׁהִשְׂרִישָׁה קִדֵּם הַקֶּרֶב הָעֶמֶר²⁰, אֵף עַל פִּי שְׂאֵל נִגְמְרָה אֵלֶּא אַחַר שֶׁקָּרַב - מִתְּרַת בְּאֲכִילָה²¹ מִשְׁקָרֵב הָעֶמֶר. וּתְבוּאָה שֶׁהִשְׂרִישָׁה אַחַר שֶׁקָּרַב הָעֶמֶר, אֵף עַל פִּי שֶׁהִיָּתָה זְרוּעָה²² קִדֵּם שֶׁקָּרַב הָעֶמֶר - הָרִי זֶה אָסוּרָה עַד שֶׁיִּקְרַב הָעֶמֶר שֶׁל שְׁנָה הַבָּאָה. וְדִין זֶה בְּכָל מְקוֹם²³ וּבְכָל זְמַן²⁴ מִן הַתּוֹרָה.

20) אע"פ שכבר נקצר העומר, כרבי יונה מנחות ע, ב. (21) משנה, חלה פ"א מ"א, ומנחות שם, אם השרישו קודם לעומר - העומר מתירן. (22) שם. (23) [אפילו במקומות שזמני הזריעה וההשרשה שונים מזמנים שבארץ ישראל]. (24) אע"פ שאין העומר קרב, תבואה שהשרישה קודם לטז בניסן, מותרת ביו בניסן לערב, ותבואה שלא השרישה עד טז בניסן, אסורה עד יז בניסן בערב לשנה הבאה.

ה. תְּבוּאָה שֶׁהִשְׂרִישָׁה אַחַר הָעֶמֶר²⁵, וּקְצָרָה, וְזָרַע מִן הַחֲטִיִּים בְּקִרְקַע, וְאַחַר כֵּן קָרַב הָעֶמֶר הַבָּא²⁶ וְעָדִין הַחֲטִיִּים בְּקִרְקַע²⁷ - הָרִי אֵלָיו סִפְקָה²⁸ אִם הִתִּירִין הָעֶמֶר²⁹ פְּאֵלוּ הָיוּ מְנַחִין בְּכַד³⁰, אוֹ לֹא יִתִּיר אוֹתָן מִפְּנֵי שֶׁבִטְלוּ בְּקִרְקַע³¹. לְפִיכֵן, אִם לָקַט מֵהֶם וְאָכַל - אֵינוֹ לֹקֵה, וּמִפִּיִן אוֹתוֹ מִפְּת מְדוּת³². וְכֵן שִׁבְלַת שֶׁהִבִּיאָה שְׁלִישׁ³³ מִלְּפָנֵי הָעֶמֶר, וְעָקְרָה וּשְׁתָּלָה אַחַר שֶׁקָּרַב הָעֶמֶר, וְהוֹסִיפָה - הָרִי זֶה סִפְקָה³⁴ אִם תִּהְיֶה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מכרם זה שהוא ערלה או כלאים, אלא שיש אפשרות רחוקה שהפירות האלו הם מכרם אחר והובאו לכאן, התיירה ההלכה, שכך נאמרה - כל מיני ספקות מותר (רדב"ז בה"ג). (62) שזוהו ודאי ערלה או כלאי הכרם, ואסור אפילו בחוצה לארץ. הרמ"ך משיג על רבינו שהשווה דין ערלה לכלאי הכרם, והלא בגמרא קידושין לז, ב - אמרו שלדעת הסוברים ערלה בחוץ לארץ הלכה למשה מסיני, אין דין ספיקם שווה. ורבינו סובר הלכה למשה מסיני, ולמה השווה כאן דינם? והר"ן שם מתרץ שרבינו סובר כמר בריה דרבינא שפוסק להקל בשניהם. ובתשובות הרמב"ם המסופחות לספר קדושה, הוצאת שולזינגר סימן כב, מסתמך רבינו על ה"ירושלמי" ואומר: "למדנו התלמוד, שהדין בערלה ובכלאי הכרם שווין, דהיינו ודאן אסור בכל מקום, אבל ספקן הוא אסור בארץ ישראל ומותר בסוריא וכו' עד שנראה לקיטתן". רבינו גילה איפוא כאן את מקור שיטתו, והסיר את ההשגה.

יב. פָּרֶם שֶׁהוּא סֶפֶק עֶרְלָה⁶³ או סֶפֶק פְּלֵאִים⁶⁴: בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל - אֲסוּר, וּבְסוּרְיָא - מִתְּרֵי⁶⁵, וְאִין צְרִיךְ לִזְמַר בְּחוּצָה לְאַרְץ.

(63) ספק עבר על הכרם שלש שנים. (64) ספק אם נזרע בכרם ירק קודם או לא. (65) משמע מותר בכל אופן, אפילו ראה אותו בוצר או לוקט בידו. בהלכה הקודמת מדובר בכרם שהוא ודאי ערלה או כלאים, והספק נפל בפירות אם הם מאותו הכרם או ממקום אחר, ולפיכך אם רואה אותו קוצר או לוקט ביד, הרי זה ודאי ערלה או כלאים, ואסור אפילו בחוצה לארץ, ובסוריא אסור אפילו אם ראה הפירות יוצאים מכרם זה ולא ראה הלקיטה. אבל כאן מדובר כשהספק בכרם עצמו, אם הוא ערלה או כלאים, ולכן אפילו רואה אותו קוצר או לוקט ביד, הוא עומד בספקו - והלכה "ספק בחוץ לארץ ואפילו בסוריא מותר" (כסף-משנה).

יג. חֲבִית יַיִן הַנִּמְצָאת טְמוּנָה בְּפִרְדֵּס⁶⁶ שֶׁל עֶרְלָה - אֲסוּרָה בְּשִׁתְיָה⁶⁷ וּמִתְרַת בְּהִנְיָה; שְׂאִין הַגֶּנֶב גּוֹנֵב⁶⁸ מִמְּקוֹם וְטוּמֵן בּוֹ. אֲבָל עֲנָבִים הַנִּמְצָאִין טְמוּנִים שָׁם - אֲסוּרִים; שְׂמָא מִשָּׁם נִלְקָטוּ וְהִצְנִיעַן שָׁם.

(66) בבא-בבא כד, א. (67) כך היא גירסת הב"ח ב'טור' יו"ד סי' רצד. ובספרים אחרים הגירסא: מותרת בשתיה ומותרת בהנאה, וכן גורסים ה'לחם משנה' והרדב"ז. וכן משמע ממה שכתב רבינו "אבל ענבים וכו' אסורים", ולגירסת הב"ח - הלא גם יין אסור, ומה "אבל"? ואם תשאל: למה אין אסורים היין משום חשש יין נסך? ה'תוספות' שם הקשו כך, ותיצרו: רוב גנבי ישראל נינהו (עבודה זרה ע). פירוש: רובם של הגנבים הם יהודים, אמנם בזמנו ובמקומו של רבינו נשתנה המצב, ולפיכך אומר רבינו לקמן בסוף פ"ב בחבית שפתחוה גנבים: אם רוב גנבי העיר ישראל - היין מותר, ואם לאו - אסור. וכאן עוסק רבינו בדיני ערלה בלבד, ולא נכנס לדיני יין נסך, וסומך על מה שכתב שם (וראה לחם-משנה ורדב"ז). (68) בגמרא בבא-בבא כד, א. אומר זה הטעם למאן-דאמר רוב וקרוב

(45) שכלאי הכרם הוא מסוג המצוות התלויות בארץ, ואינן נוהגות אלא בארץ (משנה, קידושין סוף פ"א). (46) משנה, ערלה פ"ג, מ"ט. (47) בספר זרעים, וכאן אנו עוסקים רק בדיני איסור אכילה והנאה של כלאי הכרם. (48) כלאי הכרם שאסורים מן התורה באכילה ובהנאה וטעונים שריפה, על-פי לשון הכתוב: "פן תקדש".

ט. הֶעֱרְלָה פִּיעֵד? כָּל הַנוֹטֵעַ אֵילָן מֵאֶבֶל - כָּל פְּרוֹת שְׁעוֹשָׂה אוֹתוֹ אֵילָן שְׁלֹשׁ שָׁנִים⁴⁹ מִשְׁנֵטֵעַ הָרִי הֵן אֲסוּרִין בְּאֲכִילָה וּבְהִנְאָה⁵⁰, שְׂנֵאָמַר: שְׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֶרְלִים לֹא יֵאָכֵל. וְכֹל הָאוֹכֵל⁵¹ מֵהֶם כְּזֵית⁵² - לוֹקָה מִן הַתּוֹרָה.

(49) הפרשה מתחילה: וכי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל. ומונים משעת נטיעה. "ירושלמי" ערלה פ"א ה"ב (כסף-משנה). אבל אינו יוצא מאיסור ערלה עד חנטת הפירות בטו בשבט של השנה הרביעית, והפירות שחנטו לפני כן אף-על-פי שנגמרו אחרי טו בשבט, אסורים משום ערלה (ראה ראש-השנה י:). (50) ברייתא, קידושין נו, ב. (51) אבל הנהגה אינו לוקה, כמו שכתב רבינו בפ"ח הט"ז. (52) סתם אכילה בכזית, כמבואר בכמה מקומות.

י. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים? בְּנוֹטֵעַ בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל, שְׂנֵאָמַר: כִּי תִבְאוּ אֶל הָאָרֶץ⁵³ וְגוֹמַר; אֲבָל אֲסוּר עֶרְלָה בְּחוּצָה לְאַרְץ - הַלֵּכָה לְמִשָּׁה מְסִינִי⁵⁴, שְׂוֹדָאֵי הֶעֱרְלָה בְּחוּצָה לְאַרְץ אֲסוּרָה, וְסַפְקָה מִתְּרֵי⁵⁵. וּבְהִלְכוֹת מַעֲשֵׂר שְׁנֵי יִתְבָּאֵר דְּכָרִים הָאֲסוּרִין מִשּׁוּם עֶרְלָה וּדְכָרִים הַמִּתְרִין.

(53) משעת ביאה (פ"י מהל' מעשה שני ה"ט). ואפילו ב"ד שנים שכבשו וחילקו את ארץ ישראל, נוהגת ערלה במקומות שכבשו (ערלה פ"א, מ"ב). (54) כך נאמרה: ודאה אסור, ספיקה מותר (קידושין לט). (55) ובסוריא - ראה הלכה הבאה.

יא. סֶפֶק עֶרְלָה וְכִלְאֵי הַפָּרֶם: בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל - אֲסוּר; בְּסוּרְיָא, וְהִיא אֲרָצוֹת שְׁפִכְשׁ דְּוֹר⁵⁶ - מִתְּרֵי. פִּיעֵד? הִיָּה פָּרֶם⁵⁷ וְעֶרְלָה⁵⁸ וְעֲנָבִים נִמְכָּרוֹת חוּצָה לוֹ, הִיָּה יִרְק זְרוּעַ בְּתוֹכוֹ⁵⁹ וְיִרְק נִמְכָּר חוּצָה לוֹ, שְׂמָא מִמְּנוֹ⁶⁰ הוּא זֶה שְׂמָא מֵאֲחֵר - בְּסוּרְיָא מִתְּרֵי. וּבְחוּצָה לְאַרְץ, אֶפְלוּ רָאָה הָעֲנָבִים יוֹצְאוֹת מִפָּרֶם עֶרְלָה, או יִרְק יוֹצֵא מִן הַפָּרֶם - לוֹקָה מִתְּרֵי⁶¹; וְהוּא שְׁלֹא יִרְאֶה אוֹתוֹ בּוֹצֵר מִן הֶעֱרְלָה או לוֹקָט הַיִּרְק בְּיַדוֹ⁶².

(56) מחוץ לגבולות ארץ ישראל שנקבעו בתורה, ונקראת כיבוש יחיד ולא נתקדשה בקדושת הארץ, ולפיכך ספיקה מותר. (57) שאינו כלאים. (58) והכרם הוא ערלה. (59) והירק אסור משום כלאי הכרם, כמו שנתבאר בה"ו. (60) כלומר, מאותו הכרם שאילנותיו ערלה או מהירקות שגדלו בו האסורים משום כלאים. (61) שאפילו ספק כמו זה, שאין שני הצדדים שקולים, והדעת נוטה שהפירות הם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ראה מה שכתבנו למעלה בזה. (79) מחללין אותו על שוה פרוטה ושוחק ומטיל לנהר, שאילתות דרב אחאי פרשת קדושים סי' ק. וכן כותב רבינו בה"ז בארץ ישראל בזמן הזה.

טז. פרות שנה רביעית⁸⁰ פלה⁸¹ - אסור לאכל מהן בארץ ישראל עד שיפדו. ובהלכות מעשר שני יתבאר משפטי פדיון, ודין אכילתו, ומאימתי מונין לערלה ולרבעי.

(80) של כל אילנות ולא רק כרם רבעי (ברכות לה.). (81) אפילו אם חנטו ברביעית ונכנסו לחמישית, אין אוכלים אותם בלא פדיון (רדב"ז).

יז. כיצד פודין פרות נטע רבעי בזמן הזה? אחר שאוסף אותן⁸² מברך: ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על פדיון נטע רבעי. ואחר כך פודה את פלו, ואפלו בפרוטה אחת⁸³, ואומר: הרי אלו פדויין בפרוטה זו. ומשליך אותה פרוטה לים המלח⁸⁴. או מחללין על שנה פרוטה מפרות אחרות, ואומר: הרי כל הפרות האלו מחללין⁸⁵ על חטים אלו⁸⁶ או על שעורים אלו וכיוצא בהן. ושורף אותן, כדי שלא יהיו תקלה לאחרים⁸⁷. ואוכל כל הפרות.

(82) שאין פודים במחור לקרקע כדאייתא בתוספתא (כסף-משנה). (83) שבזמן הזה מותר אפילו לכתחילה לחלל שוה מנה על שוה פרוטה כמו בהקדש (ערכין כט.). (84) כדי שלא ימצאנה אדם ויבוא לידי תקלה. (85) [הראב"ד משיג, שהרי נטע רבעי למדנו ממעשר שני ואין פודים מעשר שני אלא בכסף. וביותר קשה, שרבינו עצמו אומר בהל' מעשר שני פ"ד ה"ט: אין פודין מעשר שני אלא בכסף. אולם באותו פרק עצמו ה"ב, הוא כותב: וכן אם רצה לחלל על פירות אחרות יעלו וכו' בירושלים, וראה רדב"ז שם שמחלק בין פדיון לחילול, פדיון רק בכסף - וחילול מותר רק על פירות. וראה סיני כרך מה, מאמר פדיון מעשר שני, מאת משה רייך]. (86) אף-על-פי שחיטים הוא אינו מינו, ומעשר שני אין מחללין מין על שאינו מינו, כמו שפסק בפ"ג מהל' מעשר שני, כיון שבזמן שביית-המקדש קיים - בדיעבד אם חיללו מחולל, מחללים בזמן הזה לכתחילה (כמו שכתב הכסף-משנה כאן לתרץ השגת הראב"ד, וכן כתב ביו"ד סי' שלא) (לחם-משנה). (87) ואם תאמר, בכל דבר שהוא משום תקלה - ההלכה היא שקוברים ולא שורפים, ראה עבודה זרה סב, ב. ושנינו במשנה תמורה לד, א: כל הנקברים לא ישרפו, וכן פסק רבינו. ולמה כתב כאן "ושורף אותן"? אולם רבינו למד מגמרא עבודה זרה סב, ב - שבתבואה אין הקבורה מונעת את התקלה, כי המוצא אותה יחשוב שגנבים הטמינוה ויאכלוה (ראה שם).

יח. הורו מקצת הגאונים, שאף על פי שפדה פרות שנה רביעית או חללין - אסור לאכלן עד

הולכים אחר הקרוב, ואם כן לולא הטעם שאין הגנב טומן שם, היה אסור משום שפרדס זה של ערלה הוא הקרוב והוא כוודאי ערלה, כמו שמפרשים ה'תוספות' (ובלחם-משנה מתמה, הלא בגמרא שם נאמר טעם זה להסוברים רוב וקרוב - הולכים אחר הקרוב, ודעת רבינו היא שהולכים אחר הרוב, ראה שם).

יד. נכרי וישראל שהיו שתפין בנטיעה⁶⁹: אם התנו מתחלת השתפות שיהיה הנכרי אוכל שני ערלה⁷⁰ וישראל אוכל שלש שנים משני החר כנגד שני הערלה - הרי זה מתור⁷¹; ואם לא התנו מתחלה - אסור⁷². ובלבד שלא יבאו לחשבון⁷³. כיצד? כגון שיחשב כמה פרות אכל הנכרי בשני ערלה עד שיאכל ישראל כנגד אותן הפרות. אם התנו כזה - אסור, שהרי זה כמתחילת פרות ערלה.

(69) ע"ז כב, א. (70) ומתעסק בנטיעה באותן השנים (רש"י שם). (71) ואינו כנהנה מערלה, שכן המשפט לפי התנאי שהגוי יאכל בשני ערלה שהתעסק בנטיעות, והישראל בשנות היתר כשהוא עובד. (72) שנהנה מחליפת אכילת שני ערלה באכילת שנים המותרות. (73) ואפילו התנו כך, מכיון שמחשבים פירות כנגד פירות, הרי זה חילופי פירות ערלה ממש, וערלה חליפיה אסורים, כמו שמסיים רבינו.

טו. יראה לי, שאין דין נטע רבעי נוהג בחוצה לארץ⁷⁴, אלא אוכל פרות שנה רביעית בלא פדיון פלו; שלא אמרו אלא הערלה. וקל וחומר הדברים: ומה סוריא, שהיא חייבת במעשרות ובשביעית מדבריהם, אינה חייבת⁷⁵ בנטע רבעי, כמו שיתבאר בהלכות מעשר שני; חוצה לארץ - לא כל שכן שלא יהיה נטע רבעי נוהג בה? אכל בארץ ישראל - נוהג בה בין בפני הפית בין שלא בפני הפית⁷⁶. והורו מקצת גאונים⁷⁷, שפרם רבעי לבדי⁷⁸ פודין אותו⁷⁹ בחוצה לארץ ואחר כך יהיה מתר באכילה. ואין לדבר זה עקר.

(74) טעמו מפני שלומדים נטע רבעי ממעשר שני בגזירה שוה' קודש" קודש" בקידושין נד, א. יש ללמוד גם מה מעשר שני אין נוהג בחוצה לארץ, כך נטע רבעי אינו נוהג בחוץ לארץ (כסף-משנה בשם הרשב"א). ולפי זה, גם כרם רבעי אינו נוהג בחוץ לארץ, שגם כרם רבעי לומדים שם מגזירה-שוה' קודש" קודש". וחלקו על רבינו כמה מגדולי הפוסקים, ומחלקים בין כרם רבעי לנטע רבעי (שאר אילנות, לא גפנים) וסוברים שכרם רבעי נוהג בחוץ לארץ, אבל לא בשאר אילנות. וכן כתבו ה'תוספות' ברכות לה, א. ד"ה ולמאן. (75) רבינו למד דין סוריא, מירושלמי מעשר שני פ"ה (ר"ן סוף קידושין). (76) מעשר שני פ"ה מ"ב, וכן משמע מגמרא ביצה ה, א. בכרם רבעי של רבי אליעזר, והרי הוא היה אחרי חורבן בית שני. (77) רב אחאי גאון (כסף-משנה). (78) כלומר, רק בכרם ולא בשאר אילנות,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

סנהדרין (שם) למדו "חילול חילול מתרומה", לחייבו עונש מיתה (או מ"והשיאו אותם עון אשמה באכלם את קדושים") אבל לפי רש"י לא איירי שם בטבל.

(לקוטי שיחות חלק ל"ח עמוד 69 הערה 56 מתוך רמב"ם "פרס המלך")

91) משנה, מכות פ"ג מ"א, כחכמים. (92 סנהדרין סג, א. 93) ולומדים "חילול" "חילול" מטמא שאכל תרומה טהורה, שנאמר בו (ויקרא כב, ט) "ומתו בו כי יחלוהו" (רש"י שם).

כ. אָבֵל הָאוֹכֵל מְדַבֵּר שְׁנֵטְלָהּ מִמֶּנּוּ תְרוּמָה גְדוּלָה וְתְרוּמַת מַעֲשֵׂר וְעֵדִין לֹא הִפְרִישׁ מִמֶּנּוּ מַעֲשָׂרוֹת⁹⁴, וְאִפְלוּ לֹא נִשְׁאַר בּוֹ אֶלָּא מַעֲשֵׂר עֲנִי⁹⁵ - הֲרִי זֶה לִדְבַר מִשׁוֹם אוֹכֵל טָבֵל⁹⁶, וְאִין בּוֹ מִיְתָה; שְׂאִין עוֹן מִיְתָה אֶלָּא בְּתְרוּמָה גְדוּלָה וְתְרוּמַת מַעֲשָׂר⁹⁷.

94) כגון שעבר והפריש תרומת מעשר מן הכרי לפני שהפריש מעשר ראשון. (95) אע"פ שאין בו קדושה, ומותר לזרים ונאכל בכל מקום (רש"י). (96) שם טז, ב. להלן בהכ"א מבאר רבינו שהאזהרה לאוכל טבל, למדנו מן הכתוב (דברים יב, יז) לא תוכל לאכול בשעריך, ולהלן הוא אומר הגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך ואכלו ושבעו (שם יד, כט), וזהו מעשר עני. וזהו פירושו של הפסוק: לא תוכל לאכול טבל בעוד שהמעשר שכתוב בו "בשעריך" - בתוכו (רש"י שם) ולפיכך לוקה משום לאו ד"לא תוכל לאכול". (97) שזר חייב על אכילתן מיתה בידי שמים, אבל מעשרות אין בהם מיתה. ואפילו לרבי מאיר האוסר מעשר ראשון לזרים - אין חיוב מיתה על אכילתו, ולמדו זה ביבמות פו, א - ממה שכתוב בתרומה "ומתו בו כי יחלוהו", ודרשו: "בו" ולא במעשר.

כא. אֲזַהֲרָה לְאוֹכֵל טָבֵל שֶׁלֹּא הוֹרְמוּ מִמֶּנּוּ מַעֲשָׂרוֹת - בְּכֻלָּל שְׂנֵאָמַר: לֹא תוֹכֵל לְאָכֵל⁹⁸ בְּשַׁעְרֶיךָ מַעֲשֵׂר דְגָנְךָ וְגוֹמֵר. וּבְהִלְכּוֹת תְרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת⁹⁹ יִתְבָּאֵר: אִי זֶה דָּבָר חֵיב בְּתְרוּמָה וּבְמַעֲשָׂרוֹת וְאִי זֶה דָּבָר פְּטוּר, וְאִי זֶה דָּבָר הוֹא חֵיב מִן הַתּוֹרָה וְאִי זֶה הַחֵיב מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים. וְהָאוֹכֵל פְּזִית מִטָּבֵל שֶׁל דְּבָרֵיהֶם אוּ מִפְּלֵאֵי הַפְּרָם¹⁰⁰ וְעֵרְלָה שֶׁל חוּצָה לְאַרְצֵךָ¹⁰¹ - מִפִּין אוֹתוֹ מִפֶּת מְרִדוֹת.

98) ראה מה שכתבנו בהלכה הקודמת. (99) בספר זרעים. (100) בחוץ לארץ - מדברי סופרים, כמ"ש בה"ה. (101) ערלה בחוץ לארץ אסורה - הלכה למשה מסיני, כמבואר בה"י, אבל כיון שאין כאן לאו מפורש בתורה, אינו לוקה מלקות מן התורה אלא מכת מרדות, כדין חצי שיעור. וכן כתב רבינו למעלה בפ"ג ה"ו. ובכמה מקומות אחרים.

כב. הַטָּבֵל וְהַחֲדָשׁ וְהַהֲקָדָשׁ וְסִפְיָחֵי שְׂבִיעִית וְהַפְּלֵאִים¹⁰² וְהַעֲרֵלָה - מִשְׁקִין הַיּוֹצֵאִין מִפְּרוֹתֵיהֶן¹⁰³

שֶׁתִּפְגַּס שְׁנֵה חֲמִישִׁית. וְדָבָר זֶה אֵין לוֹ עֶקֶר. וְיִרְאָה לִי, שִׁזוֹ שִׁגְגַת הוֹרְאָה. וְהִטְעַם⁸⁸: לְפִי שְׂפָתוֹב: וּבִשְׁנֵה הַחֲמִישִׁית תֹּאכְלוּ אֶת פְּרִיזוֹ⁸⁹. וְאֵין עֲנִין הַפְּתוֹב אֶלָּא שְׂבִשְׁנֵה הַחֲמִישִׁית תֹּאכְלוּ פְּרִיזוֹ⁹⁰ בְּלֹא פְּרִיזוֹן, כְּכֹל חֲלִין שְׂבִעוּלָם. וְאֵין רְאוּי לְחַשׁ לְהוֹרְאָה זוֹ.

88) כלומר, טעמם של מקצת הגאונים. (89) ופירושו שהכתוב מדבר בפירות שנה רביעית, ואמרה תורה לאכול אותם בשנה החמישית אחרי שפדאם, ולא ברביעית. (90) פירוש, פירות של השנה החמישית ובלא פדיון, אבל פירות של הרביעית שנפדו - אוכלים אותן גם ברביעית.

יט. הַטָּבֵל מֵיֵצֵד? כֹּל אִכֵּל שֶׁהוּא חֵיב לְהַפְרִישׁ מִמֶּנּוּ תְרוּמָה וּמַעֲשָׂרוֹת - קִדְּם שִׁפְרִישׁ מִמֶּנּוּ נִקְרָא טָבֵל, וְאִסוּר לְאָכֵל מִמֶּנּוּ. שְׂנֵאָמַר: וְלֹא יִחַלְלוּ אֶת קְדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת אֲשֶׁר יִרְמִו לֵינִי. כְּלוּמַר: לֹא יִנְהַגוּ בָּהֶן מְנַהֵג חֲלִין וְעֵדִין קְדָשִׁים שְׂעֵתִידִין לְהַתְרֵם לֹא הוֹרְמוּ. וְהָאוֹכֵל פְּזִית⁹¹ מִן הַטָּבֵל קִדְּם שִׁפְרִישׁ מִמֶּנּוּ תְרוּמָה גְדוּלָה וְתְרוּמַת מַעֲשֵׂר - חֵיב מִיְתָה בִּיְרֵי שְׂמִים⁹²; שְׂנֵאָמַר: וְלֹא יִחַלְלוּ⁹³ אֶת קְדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹמֵר, וְהִשְׂיִאוּ אוֹתָם עוֹן אֲשָׁמָה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ולא יחללו את קדשי בני ישראל וכו' והשיאו אותם עון אשמה".

והוא כדרשת הגמרא (סנהדרין פג, א.) "בעתידים לתרום הכתוב מדבר", אבל רש"י בפירושו על התורה (ויקרא כב, טו.) פירש הפסוק "שהוא איסור להאכילו לזרים". ולכאורה צ"ע כיון שאיסור טבל הוא מצד התרומה המעורבת בו, למה דחק רש"י לפרש שהוא איסור להאכיל תרומה לזרים, ולא פירש כהגמרא שמדבר באיסור אכילת טבל, ונקרא "קדשי בני ישראל" מצד חלק התרומה שבו.

ויש לומר שלשית רש"י בפשוטו של מקרא, יש חילוק בין טבל לתרומה גדולה ומעשר הטבול לתרומת מעשר, כי בפשוטו של מקרא, לא מסתבר לומר שרק מצד החיוב להפריש תרומה כבר ישנו בפועל חלק תרומה בטבל, ולכן אי אפשר לפרש הכתוב "ולא יחללו את קדשי בני ישראל" על איסור טבל כי אין כאן קודש. משא"כ לגבי מעשר שכבר נעשית פעולת ההפרשה, הרי בהפרשה זו כבר נכללת גם הפרשת תרומת מעשר, אלא שהיא מעורבת במעשר, ופעולת הלוי היא רק שמברר חלק תרומת מעשר מן המעשר, ולכן לא מצינו בפשוטו של מקרא חיוב מיתה על אכילת טבל, כי בגמרא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תושב, שנגעו ביין; אם נתערב ביין ישראל מעט דבש ומעט שאור; גוי שדרך וישראל עומד על גביו, וחומץ הגוי; הכשר כלי הגויים אשר לחרש ולעץ ולאבן; בזמן הזה אין לוקחין אלא מאדם שהחזק בכשרות; והמתארח אצל בעל הבית.

א. יין? שנתנסף לעבודת פוככים - אסור בהנייה, והשותה ממנו כל שהוא - לוקה מן התורה.³ וכן האוכל כל שהוא מתקרבת עבודת פוככים, מפשור או מפרות, אפלו מים ומלח, האוכל מהן כל שהוא - לוקה; שגאמר: אשר חלב זבחימו לאכלו, ושתו יין נסיכם, יקומו וגומרי.⁵

(2) ניסוך יין הוא אחת מארבע עבודות של עבודה זרה שחייבין עליהן סקילה אפילו אם אין דרך עבודתו של אותו אליל בכך. (3) שתי מלקות, אחת משום לא תביא תועבה אל ביתך ואחת משום ולא ידבק בידך מאומה מן החרם. ואף על פי שכתב כאן סתם "לוקה" נתכווין לשתי מלקות. (4) מה שמקריבים לעבודה זרה. (5) ומה שהביא כאן פסוק זה, הרי זה רק כדי ללמוד ממנו שיין נסך דינו כזבח.

~ נקודות משיחות קודש ~
 "האוכל מהן כל שהוא - לוקה בו".

ידוע הכלל ש"העצם כשאתה תופס במקצתו אתה תופס בכולו" ולכן, אם פוגע אדם בענין כללי ואפי' במשהו קטן ממנו הוא פוגע בכולו.

על פי נגלה, מתבטא הדבר באיסור משהו, שכאשר נוגעים במשהו נוגעים בדבר כולו, ולכן הדין בעבודה זרה שאיסורה במשהו "לא ידבק בידך מאומה".

ומסביר הרמב"ם במו"נ שיש שני אופני "משהו", משהו המתחלק ממהו אחר, ומשהו שאינו מתחלק ואינו נפרד כי בכל נקודה ונקודה ממנו נמצא עצם הדבר. וי"ל שכך הוא גם בעבודה זרה שאיסורה חודר בכל נקודה ונקודה שבה ולכן נאסרה גם במשהו.

(על-פי לקו"ש חלק כ"ט עמוד 155
 מתוך רמב"ם "פרס המלך")

ב. יין שנתנסף לה - פזבח שקרב לה. וכיין שאסור זה משום עבודת פוככים הוא - אין לו שעור,⁶ שגאמר בעבודת פוככים: ולא ידבק בידך מאומה מן החרם.⁷

(6) טעם למה שאמר בהלכה הקודמת, שלוקה אפילו בכל שהוא ואין צריך שיעור. (7) בעיר הנידחת שהיא גם כן מעין עבודה זרה.

ג. יין העובדי פוככים שאין אנו יודעין אם נתנסף או לא נתנסף, והוא הנקרא סתם יינם⁸ - אסור בהנאה כמו יין שנתנסף.⁹ ודבר זה מגזרות סופרים הוא.¹⁰ והשותה מסתם יינם רביעית¹¹ - מפין אותו מפת מרדות.

אסורים פמותם¹⁰⁴, ואין לוקין עליהן¹⁰⁵. חזין מיין ושמן של ערלה¹⁰⁶ ויין של פלאי הפרם¹⁰⁷, שלוקין עליהן פדרף שלוקין על הזיתים ועל הענבים שלהן.

(102) פירוש, הירק הנזרע בכרם שאסור משום כלאי הכרם. ואין לפרש שהמדובר בכלאי זרעים, שהרי כלאי זרעים מותרים באכילה (ראה פ"א מהל' כלאים ה"ז). (103) כגון: תותים, תאנים ורמונים. (104) חולין קכ, ב. (105) שהוא שלא כדרך אכילתו, ואין לוקין עליו כמ"ש הרב המגיד למעלה בפ"ח הט"ז לדעת רבינו בדין אין לוקין על הנאה. (106) שלמדים בגזירה-שוה' "פרי" "פרי" מביכורים, וביכורים מתרומה, ובתרומה כתיב "תירוש ויצהר", תירוש הוא יין, ויצהר הוא שמן, כמבואר שם קכא, א. וגזירה-שוה' היא כמפורש בתורה, ולפיכך לוקים על יין ושמן. (107) דקיימא-לן כלאי הכרם לוקה עליהם אפילו שלא כדרך הנאתם. וכן פסק בפט"ו. ולכך לוקין על המשקין היוצאים מהם שאסורים כמותם (לחם-משנה). [ואולם נשאר עוד לבאר למה כתב רבינו בתחילת הלכה זו שאין לוקין על משקה היוצא מירקות שנזרעו בכרם כפי שפירשנו שם דבריו, והלא דינם כדין הענבים. והרגיש בזה הלחם משנה' עצמו. וראה שרבינו נוקט כאן שיטתו של אב"י בפסחים כד, ב - שמיין פירות "זיעה בעלמא", כלומר אין בו ממשות האיסור. וראה רש"י תמורה לג, ב - שלמדנו ערלה טעונה שריפה מכלאי הכרם בהיקש. ומכאן אפשר ללמוד כלאי הכרם מערלה לענין מלקות ביין, בלי כל הפלפול של הלחם משנה'.]

כג. ויש פקדשים אסורין אחרים במאכלות, וכלן של תורה הן. כגון אסורין שיש באכילת תרומות ובפורים וחלה ומעשר שני, ואסורין שיש בפקדשי מזבח, כגון פגול ונותר וטמא. וכל אחד מהן תבאר במקומו.

כד. ושעור כל אכילה מהן - פזית, בין למלקות בין לקרית. וכבר בארנו אסור חמץ בפסח ודיניו בהלכות חמץ ומצה¹⁰⁸. אבל אסור אכילה ביום הפורים - אסור מין פגני עצמו¹⁰⁹; וכן אסור יוצא מגפץ על הנזיר אינו שנה בכל. ולפיכך¹¹⁰ תבאר אסור כל אחד מהן ושעורו ודיניו במקומו הראוי לו.

(108) ולפיכך לא נכתבו כאן. (109) שאין שם איסור על המאכל, אלא שביום זה נאסרה אכילה ושתיה בכלל. (110) מפני שישנם הבדלים עקרוניים בין אלה ובין שאר איסורי אכילה.

~ יום חמישי כ"ט שבט ~

פֶּרֶק אֶחָד עֶשְׂרִי

(1) יבאר יין שנתנסף לעבודה זרה וסתם יינם; וגוי שנגע ביין שלא ככוונה; ודין הלוקח עבדים מהגוי ומלו וטבלו וגר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אוסרים, אבל הלוקח עבד מן הגוי ומלו ולא טבלו אפילו קטנים עושים יין נסך לאסור בשתייה כשאר גוי קטן.

ז. גר תושב, והוא שקבל עליו שבע מצות כמו שבארנו²⁴ - יינו אסור בשתייה ומתיר בהנהיגה²⁵. ומתירין אצלו יין²⁶, ואין מפקדין אצלו יין²⁷. וכן כל גוי שאינו עובד עבודת פוכבים ומזלות, כגון אלו השממאלים²⁸ - יין אסור בשתייה ומתיר בהנהיגה. וכן הורו פל הגאונים. אבל אותם העובדים עבודת פוכבים ומזלות - סתם יינם אסור בהנהיגה.

24 "אי זה הוא גר תושב? זה גוי שקיבל עליו שלא יעבוד עבודה זרה עם שאר המצוות שנצטוו בני נח". (25) והטעם שגזירה ראשונה על יין גויים משום בנותיהם, בשתייה בלבד אסור וגזירה זו כוללת גם גר תושב. אבל אסור הנאה בסתם יינם שגורו בית דין שלאחריהם משום חשש ניסוך, לא גזרו אלא בעובד עבודה זרה בלבד. (26) מניח בחנותם זמן מה עד שילך כדי מיל בערך. והטעם, כיון שאינו עובד עבודה זרה, אינו נוגע ביין ולא נסך וגם לא יניח לגוי אחר לנגוע ולנסך, שהרי אין לו כל הנאה בזה. (27) בביתו לזמן מרובה, שמא יחליף יין זה ביינו, ויינו אסור בשתייה. אבל בזמן מועט אין חוששים לחילוף. (28) ומה שכתב רבינו בתחילת הלכה זו "שקיבל עליו שבע מצוות" ומשמע מדבריו שאם קיבל עליו שלא לעבוד עבודה זרה בלבד אסור בהנאה, זה נאמר רק בגר תושב בן אומה עובדת עבודה זרה, אבל אם כל אומתו אינה עובדת עבודה זרה, אינו אסור במגעו בהנאה וגם לא צריך קבלה בפני שלושה חברים.

ח. כל מקום שנאמר בענין זה²⁹ שהיין אסור, אם היה העובד פוכבים ומזלות שנאסר היין בגללו עובד עבודת פוכבים ומזלות - הרי הוא אסור בהנהיגה; ואם אינו עובד עבודת פוכבים ומזלות - הרי הוא אסור בשתייה בלבד. וכל מקום שנאמר נכרי סתם - הרי זה עובד עבודת פוכבים ומזלות.

(29) בענין ניסוך היין.

ט. אין מתנסף לעבודת פוכבים ומזלות אלא יין שראוי להקריב על גבי המזבח. ומפני זה, כשגזרו על סתם יינם וגזרו על כל יין שיש בו שיהיה אסור בהנהיגה - לא גזרו אלא על היין הראוי להתנסף. לפיכך, יין מבשלו³⁰ של ישראל שנגע בו העובד פוכבים ומזלות - אינו אסור. ומתיר לשותותו עם העובד פוכבים ומזלות³¹ בכוס אחד. אבל יין מזוג³² ויין שהתחיל להתמיץ ואפשר שישתיה³³, אם נגע בו - נאסר.

(30) מאימתי נקרא מבושל? משהרתיח על גבי האש. (31) וכתב הרא"ש: הדבר תמוה כיון שגזרו על יינם בשתייה משום בנותיהם וכי משום שהרתיחו לא שייך לגזור בזה? ואפשר לפי שהמבושל אינו מצוי כל כך ובדבר שאינו מצוי

(8) ודניאל פירש ממנו שנאמר: "אשר לא יתגאל בפתג המלך וביין משתיו". (9) משום חומרת אסור עבודה זרה עשאוהו חכמים כיון נסך גמור שנתנסך לעבודה זרה שאסור מן התורה. (10) גזרו החכמים על יינם של גויים משום בנותיהם. פירושו: שתיית יין מביא לקירוב לבבות ויביא לחיתוך עם בנותיהם. והיא אחת משמונה עשר גזירות שגזרו בעליית חנניא בן גוריון: וגזרו מתחילה על השתייה בלבד, אבל בית דין שלאחריהם ראו שהגויים מרבים בניסוך וגזרו אסור הנאה אף בסתם יינם. (11) אבל השותה פחות מרביעית אינו לוקה מכת מרדות ואף על פי שעל יין נסך ממש לוקה בכל שהוא וסתם יינם עשו חכמים כיון נסך, לא החמירו חכמים לעניין שיעורו, מפני שלא נאסר משום עבודה זרה אלא משום חשש חיתוך.

ד. וכל יין שנגע¹² בו העובד פוכבים ומזלות - הרי זה אסור¹³, שמא נסך אותו¹⁴; שמחשבת העובד פוכבים ומזלות לעבודת פוכבים ומזלות¹⁵. הא למדת¹⁶, שהיין ישראל שנגע בו העובד פוכבים ומזלות - דינו כסתם יינם שהוא אסור בהנהיגה.

(12) נגיעה משמעותה שכשוך. (13) בגמרא אמרו, רבא שהתיר בהנאה חזר בו. (14) אם נגע בו בכוונה וידע שזהו יין. (15) אפילו שלא בפני עבודה זרה. (16) שלא יין של גוי בלבד אסור אלא אפילו יין של ישראל שנגע בו גוי ואין הישראל יכול לומר לו אין בכוחך לאסור ייני שלא בהסכמתי. ולפיכך חוששים שמא נסך ודינו כסתם יינם.

ה. עובד פוכבים ומזלות שנגע ביין שלא בכונה¹⁷, וכן תינוק¹⁸ עובד פוכבים ומזלות שנגע ביין - אסור בשתייה¹⁹ ומתיר בהנהיגה²⁰. הלוקח עבדים מן העובדי פוכבים ומזלות ומלו וטבלו - מיד אין מנסכין, ויין שנגעו בו מתיר בשתייה, ואף על פי שעדיין לא נהגו בדת ישראל ולא פסקה עבודת פוכבים מפיהם²¹.

(17) שלא כיוון לנגוע ביין ונגע במקרה. או שהושיט ידו לחבית וחשב שיש בה שמן ונמצא יין. (18) לא תינוק ממש אלא כל שאינו יודע בטיב עבודה זרה ומשמשיה, דינו כן. (19) והטעם משום הרחקת עבירה כמבואר בגמרא: "לך לך אמרין נזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב" (לנזיר אומרים: לך מסביב לכרם ואל הכרם לא תקרב) להרחיקו מן העבירה, שהנזיר אסור ביין. (20) ודאי לא נתנסך כיון שהיה שלא בכונה. (21) כרב, ולא כשמואל שאומר עושן יין נסך עד שתשקע [=תישכח] עבודה זרה מפיהם. וטעמו של דבר מכיוון שכלו וטבלו ודאי לא ניסכו לשם עבודה זרה.

ו. בני השפחות העובדות פוכבים ומזלות שגזרו ברשות ישראל ומלו ועדין לא טבלו²² - הגדולים אוסרין היין שיש בו, והקטנים אינן אוסרין²³.

(22) אבל אם לא מלו ולא טבלו אפילו קטנים אוסרים במגעם לשתייה כדן גוי קטן. (23) דווקא בני שפחות שכלו ולא טבלו שגדלו ברשות ישראל, קטנים אינם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נִסְדָּה. הִיָּה אוֹכֵל מִן הַסֵּלִים⁴² וְהוֹתִיר כֶּסֶף וְכֶסֶף אֵינוֹ וְיִרְקָן בְּגַת, אָף עַל פִּי שֶׁהֵינִי מִגְתוֹ⁴³ עַל הָעֲנָבִים - אֵין עוֹשֶׂה יֵין נִסְדָּה⁴⁴.

(42) שהביאו ענבים לגת. (43) בדפוס רומי ר"מ וכן בתוספתא שם: מנתו. וכן נכון. (44) תוספתא שם: גוי שהיה מעלה ענבים בסלים ובדרורין לגת אף על פי שניפצן לגת והיין מנתו על גבי ענבים מותר שאין דרכם מנסכין כן.

יד. הַחֲרָצִימִים וְהַזֵּגִין שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת - אֶסוּרִים⁴⁵ כָּל שְׁנֵים עָשָׂר חֳדָשׁ⁴⁶; וְלֵאחֶר שְׁנַיִם עָשָׂר חֳדָשׁ - כֶּכָּר יִבְשׂוּ וְלֹא נִשְׂאָרָה בָּהֶן לְחִלּוּחִית, וּמְתָרִין בְּאֶכִילָהּ. וְכֵן שְׁמָרִים שֶׁל יֵין שִׁיבְשׂוּ לֵאחֶר שְׁנַיִם עָשָׂר חֳדָשׁ - מְתָרִין; שֶׁהֲרִי לֹא נִשְׂאָר בָּהֶן רֵיחַ יֵין, וְהֲרִי הֵן כְּעֶפֶר וְכֶאֱדָמָה⁴⁷.

(45) אפילו בהנאה. (46) שהם לחים, כחכמים, שאמרו לחים אסורים, יבשים מותרים. ופירשו בגמרא: לחים - כל י"ב חודש, יבשים - לאחר י"ב חודש. (47) משמע אפילו לא נתן עליהם מים מותרים ולא כדעת רבינו תם.

טו. נִאֲדוֹת הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת וְקִנְיָנֵיהֶן שֶׁהֲכִינֵסוּ בָּהֶן הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת יֵינָם - אֶסוּר לָתֵן לְתוֹכָן יֵין עַד שִׁיִּשְׁשֶׁן שְׁנַיִם עָשָׂר חֳדָשׁ⁴⁸; או עַד שִׁיִּחְזִירֵין לְאוּרֵין⁴⁹ עַד שִׁיִּתְרַפֶּה הַזֶּפֶת⁵⁰ שֶׁעֲלִיָּהּ או שִׁיִּחְמוּ⁵¹; או עַד שִׁיִּתֵּן לְתוֹכָן מִים שֶׁלִּשָׁה יָמִים מֵעַת לַעֲת⁵², וּמְעַרְהָ הַמַּיִם וּמְחַלִּיף מַיִם אַחֲרֵים כָּל מֵעַת לַעֲת שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּשִׁלְשֵׁת הַיָּמִים. בֵּין שֶׁהִיוּ הַכֶּלִים שְׁלֵהֶן בֵּין שֶׁהִיוּ שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְשָׂאֵלוּ אוֹתָן וְהֲכִינֵסוּ בָּהֶן יֵינָם. וְאִם נָתַן לְתוֹכָם יֵין⁵³ קִדְּם שִׁטְהָר אוֹתָן - הֲרִי זֶה אֶסוּר בְּשִׁתְּיָהּ.

(48) ואז יוצא ריח היין מהם ומתנדרף. (49) שהחזירין לכבשן האש. (50) שבפנים וזהו סימן שנתלבנו הכלים. (51) אם אין הכלים מזופתים אבל הוחמו בשיעור כזה, שאילו היו מזופתים היה הזפת מתרפה. (52) שהמים יהיו בכלים שלושה ימים מעת לעת. (53) מלשון רבינו נראה שאפילו נתן בהם רק לזמן קצר גם כן אסור.

טז. וּמְתָר לָתֵן לְתוֹכָן שְׂכָר⁵⁴ או צִיר⁵⁵ או מוּרִיס⁵⁶ מִיֵּד⁵⁷, וְאֵין צִירִיד לְכֹלִים. וּמְתָר לָתֵן הַיֵּין לְתוֹכָן אַחֶר שְׁנוֹתָן הַצִּיר או הַמוּרִיס⁵⁸, שֶׁהִמְלַח שׁוֹרְפָן.

(54) כי השכר מבטל טעמו של היין. (55) המתמצה מדגים שנמלחו. (56) שומן של דגים. (57) ואף על פי שלא מילאוהו מים, מפני שהם שורפין את היין הנבלע בכלים ומכלין אותו. (58) ואין צריך הכשר קודם נתינת היין, מפני שהמלח שבציר ובמורייס שורף את היין שהיה מובלע בכלים, אבל אם נתן שכר טעון הכשר אם רצה לתת בו יין, שהשכר רק מבטל טעם היין אבל אינו מכלהו.

יז. הַלוֹקֵחַ כֶּלִים חֲדָשִׁים שְׂאֵינָם מְזֻפְתִים מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת - נוֹתֵן לְתוֹכָן יֵין מִיֵּד⁵⁹, וְאֵינוֹ

לא גזרו חכמים. [=ואולי אפשר לומר שיין מבושל אינו גורם לקירוב לבבות.] (32) במים, אם יש בו טעם ומראה יין. (33) שלושה ימים הראשונים יש בו משום יין נסך, שכל שלושה ימים הראשונים עדיין טעמו טעם יין.

י. הוֹרוּ גְאוּנֵי הַמְעַרְב, שְׂאֵם נִתְעַרְב בֵּינָן יִשְׂרָאֵל מְעַט דְּבִשׁ אוּ מְעַט שְׂאֹר, הוֹאִיל וְאֵינוֹ רְאוי לְמִזְבַּח³⁴ - הֲרִי הוּא פְּמִבְשָׁל אוּ כְּשֶׁכָּר³⁵, וְאֵינוֹ מִתְנַסֵּף, וּמְתָר לְשִׁתּוֹתוֹ עִם הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת.

(34) הרמב"ן, הרא"ש והר"ן חולקים על רבינו ואוסרים, ונימוקם, שהרי הגויים מקריבים פירות לעבודה זרה שאסורים להקרבה על גבי המזבח, גם יין מזוג פסול למזבח ויש בו משום יין נסך. (35) סתם שכר בתלמוד הוא מתמרים או משעורים ואין דרכם לנסכו לעבודה זרה, שלא אסרו שכר של גויים, אלא משום שחוששים שמא שתה ממנו נחש, וגויים אינם מקפידים לכסות, אבל לא אסרוהו משום בנותיהם או משום גזירת יין נסך, ולפיכך אם ידוע שלא נתגלה או במקומות שאין נחשים מצויים מותר לשותתו.

יא. מְאִימֵתֵי יֶאֱסֹר יֵין הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת? מְשִׁיבֵרֶף וּמְשִׁשֶׁף הַיֵּין³⁶. אָף עַל פִּי שֶׁלֹּא יֵרֵד לְבוֹר, אֲלֹא עֲדִין הוּא בְּגַת - הֲרִי זֶה אֶסוּר. לְפִיכֵן אֵין דּוֹרְכִין עִם הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים בְּגַת, שְׂמָא יִגַע בִּידוֹ³⁷ וַיִּנְסֶף. וְאֶפְלוּ הִיָּה כְּפוֹת³⁸. וְאֵין לוֹקְחִין מִמֶּנּוּ גַת דְּרוּכָה³⁹, וְאָף עַל פִּי שֶׁעֲדִין הַיֵּין מְעַרְב עִם הַחֲרָצִימִים וְזֵגִין וְלֹא יֵרֵד לְבוֹר.

(36) מימרא של רב הונא: ופירש רש"י הגת עשויה כמדרון ומשעה שהיוצא מן הענבים נמשך מצד העליון לצד התחתון נקרא יין ונגיעת גוי אוסרתו ואף על פי שעדיין הוא בגת. ורבינו תם מפרש משהתחיל היין לקלח מן הגת אל הבור, וקודם לכן הם ענבים דרוכים ולא יין ולפיכך אינם נעשים יין נסך. (37) משמע שאם ניסך ברגלו שהוא דורך בה אינו יין נסך שכלל בדידיו ניסוך ברגל אינו נקרא ניסוך... ומותר בהנאה, אבל בשתייה אסור. [=והטור סימן כג נוקט שיטה אחרת לגמרי, ודעתו שניסוך ברגל אסור בהנאה וכאן מותר בהנאה מפני שהגוי טרוד בדריכה ואינו מנסך, אבל נגיעה ברגל שלא אגב דריכה אוסרת כמו ביד]. (38) ידיו קשורות שגוזרים כפות משום אינו כפות ואסור אפילו בהנאה. (39) והיין מושך מחלק העליון לתחתון.

יב. עוֹבְדֵי כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת שֶׁדָּרְף הַיֵּין וְלֹא יִגַע בוּ, וְהֲרִי יִשְׂרָאֵל עוֹמֵד עַל גְּבוּיוֹ⁴⁰, וְיִשְׂרָאֵל⁴¹ הוּא שְׂפָנְסוּ בְּחֻבִית - הֲרִי זֶה אֶסוּר בְּשִׁתְּיָהּ.

(40) ומשמרו שלא יגע בידו. (41) לברו.

יג. הַחֲמִץ שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת - אֶסוּר בְּהִנְיָה, מְפָנֵי שֶׁנַּעֲשֶׂה יֵין נִסְךְ קִדְּם שִׁיחְמִיץ. עוֹבְדֵי כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת שֶׁהִיָּה דוֹרֵס עֲנָבִים בְּחֻבִית, אָף עַל פִּי שֶׁהֵינִי צָף עַל גְּבִי יָדוֹ - אֵין חוֹשְׁשִׁין מִשּׁוּם יֵין

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי כ"ט שבט - ספר קדושה - הל' מאכלות אסורות קעה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בשכשוך בעלמא שהם ככלי מתכות מפני שהם מצופים באבר, ומדבריו למדנו שכלי מתכות אפילו במכניס לקיום אין צריך מילוי ועירוי אלא בהדחה בעלמא די. (78) פירוש: אף על פי שהם של חרס.

כ. גת של אבן ושל עץ שדרך בהן העובד פוכבים ומזלות⁷⁹, או גת של אבן שזפתה העובד פוכבים ומזלות⁸⁰ אף על פי שלא דרך בה - מדיחין⁸¹ במים ובאפר ארבע פעמים⁸² ודורך בהן. ואם היתה בהם לחלוחית - מקדים האפר⁸³ למים; ואם לאו - מקדים המים⁸⁴.

(79) ואינם זפותים. (80) ודרך לשים בגת מעט יין כדי להעביר את ריח העשן של הזפת. (81) כדי להעביר צחצוחי היין שעל הזפת. ודווקא גת של אבן שזפתה די בהדחה, אבל גת של עץ אם זפתה אף על פי שלא דרך בה צריך לקלוף את הזפת, מפני שנבלע בה הרבה יין. (82) כלומר, שתי פעמים מים ושתי פעמים אפר. (83) היינו, נותן אפר ומים אפר ומים. (84) נותן מים ואפר מים ואפר.

כא. גת של אבן מזפפת⁸⁵ שדרך בה העובד פוכבים ומזלות, או גת של עץ זפופה אף על פי שלא דרך בה - צריך לקלוף את הזפת. ואם ישנה שנים עשר חדש או נתן בה מים שלשה ימים מעת לעת - אינו צריך לקלוף. לא תהיה הגת חמורה⁸⁷ לתר מן הקנקנים. לא נאמר יקלוף אלא להתיירה מיד⁸⁸.

(85) שאפילו גת של אבן בולעת הרבה אם דרך בה הגוי. (86) אפילו בגת של עץ. (87) שהרי בגת אין מעכבים את היין כל כך כמו בקנקנים. (88) בלי יישון ועירוי.

כב. גת של חרס⁸⁹, אף על פי שקלוף את הזפת - אסור לדרך בה מיד, עד שיחם אותה באש עד שיירפה הזפת⁹⁰. ואם ישנה שנים עשר חדש או נתן בה מים שלשה ימים - מתרת, כמו שבארנו.

(89) במשנה שם: ושל חרס אף על פי שקלוף את הזפת הרי זו אסורה. והקליפה אינה מתירה אותה. (90) הראב"ד תמה הלא המדובר בקלוף ואין כאן זפת? אבל רבינו דייק בלשונו וכתב "עד שיחם אותה באש עד שירפה" וכוונתו עד שיתחמם כדי שיתרפה הזפת אילו היה נמצא שם.

כג. משמרת⁹¹ של יין של עובד פוכבים ומזלות: אם היתה של שער⁹² - מדיחה⁹³ ומשמר בה; ואם היתה של צמר⁹⁴ - מדיחה במים ובאפר⁹⁵ ארבע פעמים, ומניחה עד שתנגב ומשמר בה; ואם היתה של שש⁹⁶ - מישנה שנים עשר חדש. ואם יש בהן קשרים - מתירן⁹⁷. וכן פלי חלה⁹⁸ והוצים⁹⁹ וכיוצא בהן מקפיפות¹⁰⁰ שדורכין בהן יין: אם היו תפורין בתכלים - מדיחין; ואם היו אחוזות זו בזו בסבוף קשה - מדיחין באפר¹⁰¹ ובמים ארבע פעמים, ומנגבין

חושש שמא נתנו בהן יין נסך. ואם היו מזפתי - מדיחין⁶⁰, ואף על פי שהן חדשים⁶¹. וכן פלי שנתנו בו יין נסך ואין מכניסו לקיום⁶², כגון פלי שחושף בו⁶³ או המשפף וכיוצא בה - משכשכו⁶⁴ במים ודיו.

(59) ואין צריכים הדחה. (60) ואין צריך עירוי מים שלוש פעמים, כיוון שהגוי לא הכניס לתוכם יין לקיום, כי אחרת לא היו נראים הכלים כחדשים, מספיקה הדחה לבדה. (61) כלומר, נראים כחדשים. (62) הגוי אינו מכניס בהם יין על מנת לשהותו בהם זמן רב. (63) כלי שדולים [=שואבים] בו מן הבור. (64) למרות שהם ישנים, מספיק שכשוך.

יח. וכן כוס של חרס ששתה בו העובד פוכבים ומזלות - אסור לשתות בו. הדיחו פעם ראשונה ושניה ושלישית - מתר, שפכר הלכו צחצוחי היין שבו⁶⁵. והוא שהיה מצפה באפר⁶⁶, פדרך שהיוצרי⁶⁷ עושין, או שהיה מזפת⁶⁸; אבל של חרס⁶⁹ - צריך הדחה⁷⁰.

(65) אבל בפעם ראשונה ושניה נשאר עור טיפות זעירות של יין. (66) בבדיל. (67) עושי כלי חרס. (68) ובכלים ישנים, צריכים שלוש הדחות. (69) בלא ציפוי ואינו מזופת. (70) פעם אחת בלבד. שיותר בולע מצופה באבר או מזופת מאינו מצופה באבר, והמדובר כשאין הציפוי חלק כל כך, אבל כאשר הוא חלק לגמרי בולע פחות מחרס ונקרא "שוע" שיתבאר דינו בהלכה יט.

יט. פלי חרס השועים⁷¹ באבר שנשתמשו בהן ביין נסך: אם היו לבנים או אדמים⁷² או שחרים - מתירין⁷³; ואם היו ירקני - אסורין⁷⁴, מפני שהן בולעים. ואם יש בהם מקום מגלה של חרס⁷⁵, בין לבנים בין ירקנים - אסורים⁷⁶, מפני שהם בולעין. ויראה לי, שאין הדבר אלא בשפכסו בהם לקיום⁷⁷; אבל לא פנסו בהם לקיום - מדיחין ומתירין ואפלו הם של חרס⁷⁸.

(71) חלקים ומצופים יפה. (72) בגמרא נזכר רק לבנים ושחורים. (73) בהדחה בלבד. (74) "משום דמציריף". [פירש רש"י, שיש בהם תערובת קרקע של מחפור צריף, היינו נתר שבולע הרבה. ומשמע מדבריו, שאפילו הגעלה ברותחים אינה מועילה. ... ומכל שכן שמילוי ועירוי או יישון אינם מועילים. אולם רבינו כאן בדין "מקום מגולה" כלל ביחד ירוקים ולבנים ומשמע שמשווה דינם, ולבנים בוודאי שמועיל בהם עירוי ויישון. (75) היינו שיש בקעים וסדקים בציפוי. (76) ואפילו כמה הדחות אינן מועילות וצריכים מילוי ועירוי ג' מעת לעת או יישון. (77) כלומר, בכלים העשויים להכניס בהם לקיום. ... כל דבר שמכניסו לקיום אפילו לפי שעה גזרו בו חכמים. ולבנים ושחורים שאין בהם מקום מגולה אפילו במכניסם לקיום מתרים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מקפידים על לפני עיוור לא תיתן מכשול ושמא קנה מהגוי ומוכרם לישראל ואינו מקפיד על מה שהישראל יאכל דבר איסור.

~ יום שישי ל' שבט ~

פְּרָק שְׁנַיִם עֶשְׂרִי

1) יבאר כיצד היא הנגיעה, שאוסר בה הגוי היין; וניצוק אי הוי חיבור; המניח יינו בקרון או בספינה ונכנס לעיר לעשות צרכיו; היה שוהה עם הגוי ושמע קול תפלה ויצא; גדוד שנכנס למדינה דרך שלום או מלחמה; חבית שצפה בנהר כנגד עיר שרובה ישראל.

א. פִּיצַד הַיָּא הַנְּגִיעָה שְׁאוּסַר בְּהָ הַעוֹבֵד כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת² הַיֵּינ? הוּא שְׁיַנַּע בֵּינָם עֲצָמוֹ³, בֵּינָם בְּיָדוֹ בֵּינָם בְּשֵׁאָר אֵיבָרָיו שְׁדַרְךָן לְנִסְף⁴ בְּהֵן, וּשְׁכָשְׁף⁵. אָבֵל אִם פֶּשֶׁט יָדוֹ לְחִבְיָה⁶, וְתַפְסוּ אֶת יָדוֹ קִדְם שְׁיוֹצִיָּאָה וְלֹא יִנְיֵדָה, וּפְתַחוּ הַחֲבִית מִלְמַטָּה עַד שְׁיַצֵּא הַיֵּינ וְיֵרַד לְמַטָּה מִיָּדוֹ - לֹא נְאָסַר⁷ הַיֵּינ. וְכֵן אִם אָחֻז כְּלֵי פְתוּחֵי שֶׁל יַיִן וְשְׁכָשְׁכוּ, אָף עַל פִּי שְׁלֹא הַגְּבִיָּה⁸ הַכְּלֵי וְלֹא נִגַּע בֵּינָם - נְאָסַר הַיֵּינ⁹.

2) אפילו בהנאה. 3) אבל אם נגע בנוד שיש בו יין, ופי הנוד סתום ואפילו אינו מלא והניע דפנותיו זה לזה והיין התנדנד על ידי ההנעה מותר. 4) אבל ברגל אין דרך ניסוך בכך, ואם נגע גוי ביין ברגלו אין היין נאסר, כמו שנתבאר למעלה בפרק יא, הלכה יא. 5) וינדנד ויניע היין בחוזק, אבל נגיעה בלא שכשוך, ואפילו נענוע קל הבא על ידי הכנסת היד בלבד - אינם אוסרים בהנאה, אבל בשתיה אסור. 6) עבודה זרה נט: מעשה שהיה. 7) בהנאה, אבל בשתיה אסור, כמו שנתבאר למעלה. 8) שהגבהה לא מעלה ולא מורידה, בין לאיסור ובין להיתר, והעיקר נדנד היין ופי הכלי פתוח. רבינו למד דין זה מגמרא שם ס. בדין גוי הנושא נאד יין, והתיר רב אשי מפני שאין דרך ניסוך בכך, ופירש רבינו שהמדובר בנאד סגור ואין דרך ניסוך בכלי סגור, ומכאן שבכלי פתוח דרך ניסוך בשכשוך. 9) והרשב"א בתורת הבית חולק, וסובר שאין דרך ניסוך בכך לנסך בהנעת כלי בין פתוח בין סתום, אלא על ידי שכשוך גופו של יין באחד מאבריו, שדרכם לנסך בהם או על ידי דבר אחר. וכן כתב הטור ביורה דעה סימן קכה בשם הרא"ש.

ב. נִטַּל כְּלֵי שֶׁל יַיִן¹⁰ וְהַגְּבִיָּה¹¹ וְיַצֵּק הַיֵּינ, אָף עַל פִּי שְׁלֹא שְׁכָשְׁף¹² - נְאָסַר; שְׁהָרִי בָּא הַיֵּינ מִכַּחוֹ¹³. הַגְּבִיָּה וְלֹא שְׁכָשְׁף וְלֹא נִגַּע - מִתְּרֵי¹⁴.

10) פתוח. 11) נתבאר למעלה, שהגבהה אינה קובעת כלל, ומשום שדרך יציקה על ידי הגבהה, כתב "והגביהו". 12) אפילו בהנאה. 13) והרי הוא כאילו נגע בו. (רבינו סתם ולא פירש אם גם היין שנשאר בכלי שממנו יצק נאסר, או רק היין שיצא ממנו. בגמרא שם מפרש רב ששת, שגוי המערה מכלי אל כלי נאסר רק היין שיצא מן הכלי, אבל

וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן; וְאִם הָיוּ תְּפוּרוֹת בְּפִשְׁתָּן - מִיִּשְׁנָן שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי חֲדָשׁ. וְאִם יֵשׁ בָּהֶן קְשָׁרִים - מִתְּיָרָן¹⁰².

91) מסננת. 92) משמע כל מיני שער, ורש"י פירש שער אדם. 93) שהשער אינו בולע כלל. 94) בולע קצת. 95) היינו ניגוב. 96) של פשתן. 97) ואחר כך מנגבן שהיין נבלע בקשרים. 98) מין צמח. 99) סיבים הנכרכים סביב הדקלים. 100) סלים קלועים. 101) מנגבן שהיין מתעכב יותר. 102) ואחר כך מנגבן.

כד. כְּלֵי הַגַּת שְׁדַרְךָ בְּהֵן הַעוֹבֵד כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת יַיִן וְנִסְף, פִּיצַד מְטַהְרִין אוֹתָם כְּדֵי שְׁיִדְרָךְ בְּהֵן הַיִּשְׂרָאֵל? הַדְּפִינָן¹⁰³ וְהַעֲדָשִׁים וְהַלּוֹלְבִין¹⁰⁴ - מְדִיחָן¹⁰⁵. הַעֲקֵלִין¹⁰⁶: שֶׁל נִסְרִין וְשֶׁל בְּצִבּוּיָן¹⁰⁷ - מְנַגְבָן; שֶׁל שִׁיפָה¹⁰⁸ וְשֶׁל גָּמִי - מִיִּשְׁנָן שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי חֲדָשׁ. וְאִם רָצָה לְטַהֵר מִיָּד - מַגְעִילָן בְּרוֹתְחִין, אוֹ חוֹלְטָן בְּמִי זִיתִים¹⁰⁹, אוֹ מַנִּיחָן תַּחַת צִנּוֹר שְׁמִימִיו מְקַלְחִין¹¹⁰ אוֹ בְּמַעֲוֵן שְׁמִימִיו רוֹדְפִין¹¹¹ שְׁתִּים עֶשְׂרֵה שְׁעוֹת¹¹², וְאַחַר כֵּךְ יִתְרֵי¹¹³.

103) כעין דלת שנותנים על הענבים. 104) מטאטא שמאספים בו את הענבים המתפורים, או שמנקים בו את הגת. 105) במים. 106) שקושרים בהם את הקף סביב הזיתים שלא יתפורו בשעת הדריכה. וכנראה גם בגת השתמשו בכלי כזה שלא יתפורו הענבים מכובד הקורה. 107) קנבוס שבוולע יותר. 108) מין עשב הגדל במים. 109) דרך לבשל זיתים להיות רכים להוציא שומנם. 110) בורם חזק בלתי פוסק. 111) שוטפים. 112) עונה, יום או לילה בתקופת תשרי וניסן שהיום והלילה שווים, והעיקר שישוהו במים שתיים עשרה שעות. 113) שקילוח המים ורדיפתם במשך י"ב שעות מבטל ומפליט את היין.

כה. בְּזִמְן שְׁהִיתָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּלָה לַיִּשְׂרָאֵל - הָיוּ לוֹקְחִין הַיֵּינ מִכָּל אֶדָם מִיִּשְׂרָאֵל וְאִין חוֹשְׁשִׁין לוֹ, וּבַחוּצָה לְאֶרֶץ לֹא הָיוּ לוֹקְחִין אֶלָּא מֵאֶדָם שְׁהִיזָק בְּכִשְׁרוֹת; וּבְזִמְן הַזֶּה - אִין לוֹקְחִין יַיִן בְּכָל מְקוֹם אֶלָּא מֵאֶדָם שְׁהִיזָק בְּכִשְׁרוֹת. וְכֵן הַבָּשָׂר וְהַגְּבִיָּה וְחִתִּיכַת דָּג שְׁאִין בְּהָ סִימָן, כְּמוֹ שְׁבִאֲרָנוּ.

כו. הַמְתַּאֲרַח אֶצֶל בַּעַל הַבַּיִת בְּכָל מְקוֹם וּבְכָל זְמַן, וְהִבִּיא לוֹ יַיִן אוֹ בָּשָׂר אוֹ גְּבִיָּה וְחִתִּיכַת דָּג - הָרִי זֶה מִתְּרֵי¹¹⁴, וְאִינוּ צָרִיךְ לְשַׂאֵל עָלָיו, אָף עַל פִּי שְׁאִינוּ מְפִירוּ, אֶלָּא יוֹדַע שְׁהוּא הַיּוֹדֵי בְּלִבָּד. וְאִם הַחֲזֵק שְׁאִינוּ בָּשָׂר וְלֹא מְדַקְדָּק בְּדְבָרִים אֵלוּ - אִסוּר לְהַתְּאָרַח אֶצֶלוֹ. וְאִם עֶבֶר וְנִתְאָרַח אֶצֶלוֹ - אִינוּ אוֹכֵל בָּשָׂר וְלֹא שוֹתָה יַיִן עַל פִּי עַד שְׁיַעֲיֵד לוֹ אֶדָם בָּשָׂר עָלֵיהֶם.

114) שסתמו אוכל כשר ונותן לו ממה שהוא אוכל. אבל אין לוקחים דברים אלו בחוץ לארץ ובארץ ישראל בזמן הזה אלא ממי שהחזק בכשרות, מפני שעמי הארץ אינם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ז. נְכַנְס הַעֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת לְבֵית אוֹ לְחֲנוּת לְבָקֶשׁ יֵינ, וּפְשֵׁט יָדוֹ פְּשֵׂהוּא מַחְפֵּשׁ וְנֹגַע בְּיַיִן²⁶ - אָסוּר; שְׁהָרִי לְיַיִן נִתְפַּנֵּן²⁷, וְאֵינן זֶה נֹגַע בְּלֹא פְּנֵה.

(26) בנגיעה האוסרת, כלומר, על ידי שכשוך. שם נז: מעשה שהיה במחזוא, ונפסקה הלכה שאסור בהנאה. (27) אף-על-פי שבשעת הנגיעה לא ידע שבחבית זו יין, שהרי היה מחפש יין, אין זה נוגע שלא בכוונה, כיון שנתכוין ליין בכלל. והראב"ד סובר שמה שאמרו בגמרא שם "שכשך ביה", פירושו שכשך אחרי שהכיר שבחבית זו יש יין, אבל אם אחר שנודע הוציא ידו ולא שכשך מותר, כמו שהביא הטור בשמו. וזו היא כוונת דבריו בהשגתו על רבינו כאן. ובוזה מיושבת תמיהת ה'כסף משנה' על הראב"ד.

ח. חֲבִית שֶׁנִּסְדְּקָה לְאַרְכָּה, וְקָדַם הַעֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת וְחִבְקָה²⁸ פְּדֵי שְׂלֵא יִתְפַּרְדּוּ הַחֲרָסִים²⁹ - הָרִי זֶה מִתָּר בַּהֲנִיחָה³⁰. אָבָל אִם נִסְדְּקָה לְרַחֲבָה, וְתַפְס בְּסִדְק הָעֵלְיוֹן פְּדֵי שְׂלֵא יִפֹּל - הָרִי זֶה מִתָּר בְּשִׁתְיָה; שְׁהָרִי אֵינן הֵינן עַל פְּחוֹ שֶׁל עֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת³¹.

(28) לחצה בין זרועותיו, וחיבר חלקי החרס שלא ישפך היין, רש"י שם (ראה ערוך, ערך חבק). (29) המדובר בחבית של חרס. (30) כנוגע שלא בכוונה, שהרי נתכוין להציל היין בלבד. (31) שהרי גם בלי מעשה הגוי אין היין נשפך, כל זמן שלא נפל החלק העליון, והוא רק מכביד עליו, כדי שלא יפול. בגמרא שם: מעשה לבינה קעביה, פירוש כאילו ניתנת לבינה על החבית, כדי להכביד. ורש"י מוסיף ואומר שאף-על-פי שיוצא מעט יין, מותר בשתיה.

ט. עֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת שֶׁנֶּפֶל לְבוֹר שֶׁל יַיִן³² וְהֵעֵלָהּ מִשָּׁם מֵת, אוֹ שֶׁמָּדַד הַבּוֹר שְׁלֵשׁ בּוֹ הַיַּיִן בְּקִנְיָה³³, אוֹ שֶׁהִתִּיז אֶת הַזְּבוּב וְהִצְרַעָה מֵעֵלְיוֹ³⁴ בְּקִנְיָה, אוֹ שֶׁהִיָּה מְטַפֵּחַ³⁵ עַל פִּי הַחֲבִית הַרְוֵתָתָה³⁶ פְּדֵי שִׁתְנוֹת הַרְתִּיחָה³⁷, אוֹ שֶׁנָּטַל חֲבִית וְזָרְקָה בְּחֻמָּתוֹ לְבוֹר³⁸ - הָרִי זֶה מִתָּר בַּהֲנִיחָה בְּלִבְד. וְאִם עָלָה הַעֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת חֵי³⁹ - הֵינן אָסוּר בַּהֲנִיחָה.

(32) משנה שם: ואף-על-פי שנגע ממש ביין מותר בהנאה, מכיון שהוא נוגע שלא בכוונה, כמו שנתבאר בהלכה ה. (33) שמודדין בו את היין. ונגיעה על ידי דבר אחר אוסרת בשתיה אבל לא בהנאה, ואין זה דומה לכוחו שלא בכוונה שבהלכה ו, שהרי כאן נתכוין לנגוע ביין. (34) מעל היין. (35) בידו. (36) התוססת ומעלה בועות, והגוי מטפח בידו על הרתיחות (הבועות). (37) אין דרך ניסוך בכך. (38) שם: "זה היה מעשה והכשירו". ומפרש רבינו, והכשירו בהנאה אבל בשתיה אסור. והטעם מפני שזה נגיעה על ידי דבר אחר, אבל שלא בחמתו חוששים שמא נגע בידו ביין, ואסור גם בשתיה. (וראה כסף-משנה, רדב"ז ולחם-משנה, שהאריכו בדברי רבינו אלה, כדי להסיר מעליו השגת הראב"ד, וראה ט"ז יורה-דעה סימן קכה, סעיף-קטן ה וש"ך שם). (39) הוא שמח שניצול, ומודה לאליל שלו

הנשאר מותר, מפני שאיסור כוחו הוא רק מדרבנן, גזרו רק ביין שיצא. וכתב רבינו ירוחם, שמשמע מלשונו של רבינו שהכל אסור. אבל הרא"ש והמרדכי מתירים את הנשאר אפילו בשתיה, וכן דעת רש"י שם ותוספות שם ס. דיבור-המתחיל גוי). (14) גיטין נג. שהגבהה בעצמה אינה ניסוך עד שיעשה מעשה ניסוך. ומותר אפילו בשתיה, ואין זה דומה לפשט ידו בחבית שבהלכה הקודמת, מפני ששם נגע ביד אלא שלא שכשך, אבל כאן לא נגע כלל, והגבהה אינה אוסרת.

ג. עֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת שֶׁהִיָּה אוֹחֵז הַפְּלִי בְּקַרְקַע, וְיִשְׁרָאֵל יִצַּק לְתוֹכוֹ יַיִן - הֵינן מִתָּר¹⁵. וְאִם נִדְּגַד הַעֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת הַפְּלִי - נֶאֱסַר הֵינן¹⁶.

(15) אפילו בשתיה, שהרי לא נגע בו ולא שכשכו. ראה ההלכה הקודמת. (16) מימרא של רב פפא ע"ז ס. כיון שננד בשעת הקילוח הרי הוא כנוגע בקנה. תוספות שם דיבור-המתחיל ואי. כלומר, כנוגע על ידי דבר אחר בקילוח (הגהות מיימוניות). ואין לומר שמשום הנדנד נאסר היין שבכלי, כמו שמשמע מפשטות לשונו של רבינו, שהרי נענוע קל אינו אוסר, אלא שכשוך כמו שנתבאר למעלה.

ד. פְּלִי סְתוּם¹⁷ - מִתָּר לְטַלְטְלוֹ הַעֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת מִמְקוֹם לְמְקוֹם, וְאָף עַל פִּי שֶׁהֵינן מִתְנַדְּג; וְאֵינן זֶה דֶּרֶךְ הַנְּסוּף. הַעֲבִיר נוֹד שֶׁל יַיִן מִמְקוֹם לְמְקוֹם וְהוּא אוֹחֵז פִּי הַנוֹד בְּיָדוֹ¹⁸, בֵּין שֶׁהִיָּה הַנוֹד מְלֹא אוֹ חֶסֶר - מִתָּר, וְאָף עַל פִּי שֶׁהֵינן מִתְנַדְּג. הַעֲבִיר פְּלִי חֶרֶס פְּתוּחַ מְלֹא יַיִן - אָסוּר, שְׁמָא נֹגַע בּוֹ¹⁹. וְאִם הָיָה חֶסֶר²⁰ - מִתָּר, אֲלֵא אִם כֵּן שֶׁשְׁכַּחְתּוּ²¹.

(17) מבואר למעלה. (18) הרי הוא כסתום, וכן אם פיו קשור. ירושלמי שם: והוא דקטור פומיה. (19) שם: כיון שהוא מלא יין ופתוח, קרוב הדבר שיגע ביין. ודווקא שהעביר כלי בידיו, אבל אם העבירו בחוט או דרך טבעות מותר, שאין לחשוש שמא נגע בו. (20) אין לחשוש שמא נגע בו. (21) נתבאר למעלה בהלכה א, ששכשוך בכלי פתוח אוסר אפילו בלא נגיעה ביין עצמו.

ה. עֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת שֶׁנֹּגַע בְּיַיִן וְלֹא נִתְפַּנֵּן לְזֶה - הָרִי הֵינן מִתָּר בַּהֲנִיחָה בְּלִבְד²². מִיִּצַּד? פְּגוֹן שֶׁנֶּפֶל עַל נוֹד שֶׁל יַיִן²³, אוֹ שֶׁהוֹשִׁיט יָדוֹ לְחֲבִית עַל מִנְתָּ²⁴ שֶׁהִיא שֶׁמֶן וְנִמְצָאת יַיִן.

(22) אבל אסור בשתיה, כמו שנתבאר בפרק יא, הלכה ה. (23) פתוח. (24) כלומר, נדמה היה לו שהיא של שמן. ו. בָּא הַיַּיִן מִפְּחוֹ שֶׁל עֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת בְּלֹא פְּנֵה, הוּאֵיל וְלֹא נֹגַע בְּיַיִן - הָרִי זֶה מִתָּר בְּשִׁתְיָה²⁵. מִיִּצַּד? פְּגוֹן שֶׁהִגְבִּיָּה פְּלִי שֶׁל יַיִן וְיִצַּק לְכִלֵי אַחַר, וְהוּא מְדַמָּה שֶׁהוּא שֶׁכָּר אוֹ שֶׁמֶן - הָרִי זֶה מִתָּר.

(25) אפילו בשתיה. כוחו של גוי בלי נגיעה ביין מותר מן התורה, וחכמים אסרוהו וגזרו על כוחו בכוונה בלבד, אבל שלא בכוונה לא אסרו חכמים, שם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְיִשְׂרָאֵל עַד שְׂדֵיחֲנּוֹ וַיִּגָּב.⁵² וְאִם לֹא הָיִיתָ הָרִי - זֶה אֶסוּר.

50) כלי שלמעלה פיו רחב ומלמטה נקב קצר, ומושיבים אותו על פי צלוחית של לוקחים שפיה צר, ושופכים היין מן המידה לתוכו והוא יורד לתוך הצלוחית. (51) מקום שמתעכבת שם טיפת יין. והיא אסורה משום ניצוק חיבור. (52) סתם ניגוב האמור בגמרא היינו במים ואפר, כמו שנתבאר בפרק יא הלכה ג. ובלא עכבת יין אין צורך ניגוב, ומספיקה הדחה בלבד, ומה ששינוו בברייתא שם עד. המשפך של עץ ושל אבן ניגב, ומשמע אף-על-פי שאין שם עכבת יין, היינו במשפך של גוי שנשתמש בו הרבה, אבל משפך של ישראל שאין בו עכבת יין, ומדד בו פעם אחת לגוי, מדיחו ודיו. (הכסף-משנה מדייק מלשונו של רבינו, שכתב "ידיחנו וניגב", שניגוב לבדו אינו מועיל, ומתוך כך נכנס לפירוש דחוק קצת, אבל מפירושו הקצר של הלחם-משנה משמע שאין כל קושי, ומה שאמר רבינו שידיחנו וניגב היינו סתם ניגוב, האמור בגמרא, שהוא הדחה וניגוב, ולהלן בהלכה כז כותב רבינו גם כן "להדיח וניגב"). (53) אבל אם הדיח, אף-על-פי שלא ניגב, מותר בדיעבד.

יד. כְּלֵי שֵׁשׁ לוֹ כְּמִין שְׁנֵי הַטְּמִין⁵⁴ יוֹצֵאִין מִמֶּנּוּ, כְּמוֹ הַכֵּלִים שְׁנוֹטְלִין בָּהֶם לְיָדִים, שֶׁהֵיחָ מְלֹא יֵינן בְּיַד יִשְׂרָאֵל, וְהֵיחָ יִשְׂרָאֵל מוֹצֵץ וְשׁוֹתֶה מִחֻטְּם זֶה, וְהַעֲבֹד כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת מוֹצֵץ וְשׁוֹתֶה מִן הַחֻטְּם הַשְּׁנִי - הָרִי זֶה מִתְּרֵי⁵⁵. וְהוּא שְׂנֵיקְדִים הַיִּשְׂרָאֵלִי וְיִפְסֵק וְעֲדִין הַעֲבֹד כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת שׁוֹתֶה; שְׂמֵשִׁיפְסֵק הַעֲבֹד כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת - יִחְזֹר הַיֵּין שְׂשִׂאָר בַּחֻטְּם⁵⁶ לְכֵלִי וַיֵּאָסֵר כֹּל מֶה שְׂשִׂאָר בּוֹ, שֶׁהָרִי בָּא הַיֵּין מִכָּח⁵⁷.

54) בגמרא שם עב: קנישקנין. (55) ואין זה דומה לניצוק שבהלכה יב, מפני ששם כל היין סופו לרדת באותה דרך, אבל כאן הקילוח הנמשך לפיו של ישראל, שוטף בכיוון אחר מזה שנמשך לפיו של הגוי. (56) אף-על-פי שלא נגע בפיו הגוי, ורש"י שם מפרש שהיין הנוגע בפיו גוי חוזר למטה. (57) לשיטתו שחוששים ליין שנשאר בחוטם, אבל לשיטת רש"י שחוששין ליין שנגע בפיו שחוזר למטה, אין צריך לזה, אלא פשוט משום שמתערב היין בכל החבית.

טו. עֹבֵד כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת שְׂמֵצֵץ הַיֵּין מִן הַחֲבִית בְּמִינְקַת⁵⁸ - אֶסֶר כֹּל הַיֵּין שָׁבָה; שְׂכָשִׁיפְסֵק - יִחְזֹר הַיֵּין שְׂעֵלָה בְּמִינְקַת⁵⁹ בְּמִצִּיעָתוֹ וַיִּפֹּל לַחֲבִית וַיֵּאָסֵר הַכֵּל⁶⁰.

58) קנה חלול שנותנים לחבית דרך נקב שבמגופה, ומוציאים בו ומעלה יין. (59) ואפילו לא הגיע לפיו נאסר משום שבא מכחו, כמו שנתבאר בהלכה הקודמת. ושיטת רש"י משום שמעלה במינקת היין עד לפיו. וראה מה שכתבנו למעלה בהלכה יד. (60) אפילו בהנאה.

טז. עֹבֵד כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת שֶׁהֵיחָ מְעֵבֵר עִם יִשְׂרָאֵל

ומנסך לו את היין. שם: אמר רב פפא, דמי עליה כיום אידם, וכפירוש רש"י שם.

ל. חֲבִית שֶׁהֵיחָ נִקְבַּ בְּצִדָּהּ, וַנִּשְׁמַט הַפֶּקֶק מִן הַנִּקְבִּי, וְהַנִּיחַ הַעֲבֹד כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת אֶצְבְּעוֹ בְּמָקוֹם הַנִּקְבִּי כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵצֵא הַיֵּין. כֹּל הַיֵּין שְׂמֵרָאשׁ הַחֲבִית עַד הַנִּקְבִּי⁴⁰ - אֶסוּר, וְשִׁתַּחַת הַנִּקְבִּי - מִתְּרֵי בְּשִׁתְּיָהּ⁴¹.

40) אפילו בהנאה. והטעם, שאילו לא הניח אצבעו, היה יוצא כל אותו היין ונמצא כולו בא מכחו. (41) ואף שרבינו פוסק בהלכה ב ניצוק חיבור, שאם יוצקים יין כשר לתוך כלי שבו יין נסך בקילוח בלתי פוסק, נאסר כל היין, והיין שלמעלה מתחבר עם היין שלמטה, וכל-שכן כאן שכל היין מחובר, לא אסרו כאן מה שלמטה מן הנקב, מפני שהיין שלמעלה מן הנקב נאסר רק מדרבנן כבא מכוחו, לא אסרו חיבורו, וגם לא אסרוהו משום שמתערב היין התחתון בעליון.

יא. מִיִּנְקַת כְּפּוּפָה⁴², שְׂעוֹשִׁין אוֹתָהּ מִמְּתַקַּת אוֹ מְזֻכּוּכִית וְכִיּוֹצֵא בָּהֶם, שֶׁהַנִּיחַ רֹאשֶׁה לְתוֹךְ הַיֵּין שְׂבַחְבִית וְהֵרָאשׁ הָאֲחֵר חוּץ לַחֲבִית, וּמִצִּץ הַיֵּין וְהַתְחִיל הַיֵּין לִירֹד כְּדֵרֶךְ שְׂעוֹשִׁין תְּמִיד, וְכֹּא הַעֲבֹד כּוֹכְבִים וְהַנִּיחַ אֶצְבְּעוֹ עַל פִּי הַמִּינְקַת וּמָנַע הַיֵּין מִלִּירֹד - נֶאֱסֵר כֹּל הַיֵּין שְׂבַחְבִית; שֶׁהִפֵּל הֵיחָ יוֹצֵא וְנִגְרַר⁴³ לולֵי יָדוֹ, וְנִמְצָא הַכֵּל כְּבֹא מִכָּחוֹ.

42) בגמרא שם עב: "גישתא וכת גישתא". (43) והרי הוא כנוגע בחבית ממש, שזו היא כמו חבית ארוכה. ומשום ניצוק אינו אסור היין כמו שנתבאר בהלכה הקודמת, כיון שאינו נוגע ממש, ונאסר רק כבא מכוחו, וגם אין כאן כוונה לנסך, לא אסרו בו חכמים משום ניצוק חיבור.

יב. הַמְעַרָה יֵינן לְתוֹךְ כֵּלִי שֵׁשׁ בּוֹ יֵינן עֹבְדֵי כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת⁴⁴ - נֶאֱסֵר⁴⁵ כֹּל הַיֵּין שְׂבַכְלֵי הַעֲלִיּוֹן; שֶׁהָרִי הַעֲמוּד הַנּוֹצֵק⁴⁶ מִחֻבְר⁴⁷ בֵּין הַיֵּין שְׂבַכְלֵי הַעֲלִיּוֹן וּבֵין הַיֵּין שְׂבַכְלֵי הַתְּחַתּוֹן. לְפִיכָף, הַמוֹדֵד לְעוֹבֵד כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת לְתוֹךְ כֵּלִי שְׂבִידוֹ - יִנְפֵץ נְפִיעָה⁴⁸ אוֹ יִזְרַק זְרִיקָה⁴⁹, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵהֵיחָ נִצּוֹק חֲבוּר וַיֵּאָסֵר עֲלָיו מֶה שְׂשִׂאָר בְּכֵלֵי הַעֲלִיּוֹן.

44) אפילו סתם יינם, והרשב"א בשם הגאונים, מובא בטור יורה-דעה סימן קכה, כתב, שניצוק אוסר רק ביין נסך ממש, אבל בסתם יינם מותר אפילו בשתיה. וראה בית-יוסף שם. (45) בהנאה. והראב"ד משיג ואומר שאסור בשתיה בלבד. (46) עמוד של יין המקלה. (47) כרב הונא, ומעשה רב של רב חסדא שם. (48) שיפסיק ראש העליון של הניצוק קודם שיגיע ראש התחתון לכלי, כדי שלא יחבר את היין שבשני הכלים. (49) מרחוק. בגמרא שם: "קטפי קטופי או נפצי נפוציי". ומפרש רבינו ש"קטפיי" היינו זריקה, ו"נפצי" משמעוטה להפסיק. ורש"י פירש להיפך.

יג. מְשַׁפֵּךְ⁵⁰ שְׂמֵדֵד בּוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת, אִם יֵשׁ בְּקִצָּה הַמְשַׁפֵּךְ עֲכָבַת יֵינן⁵¹ - לֹא יִמְדֵד בּוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יח. וְיִשְׂרָאֵל שְׁהִיָּה אוֹכֵל עִם הָעוֹבֵד פּוֹכְכִים, וְהִנִּיחַ
יַיִן פְּתוּחַ עַל הַשֶּׁלֶחַן וַיַּיִן פְּתוּחַ עַל הַדּוֹלֶפֶקִי⁷⁵ וַיֵּצֵא
- שְׁעַל הַשֶּׁלֶחַן אֶסוּר⁷⁶, וְשְׁעַל הַדּוֹלֶפֶקִי מִתֵּר. וְאִם
אָמַר לוֹ: מִזַּג וְשִׁתָּה⁷⁷ - כָּל הַיַּיִן הַפְּתוּחַ שְׁבִפְתִּית
אֶסוּר.

(75) כגירסת הערוך. ופירושו, כלי עץ שמניח בו כלי יין.
(76) שמתירא הגוי לנגוע בו, פן יכנס הישראל. (77) הואיל
שחזיק את ידיו ברשות במקצת, סומך דעתו ונוגע בכל היין.

יט. הִיָּה שוֹתָה עִם הָעוֹבֵד פּוֹכְכִים⁷⁸, וְשָׁמַע קוֹל
תַּפְּלָה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת וַיֵּצֵא - אֶף הַיַּיִן הַפְּתוּחַ מִתֵּר.
שְׁהִנְכָרִי אוֹמֵר: עֵתָה יִזְכָּר הַיַּיִן וַיִּבּוֹא בְּמִהְרָה,
וַיֵּמָצֵא אוֹתִי נוֹגֵעַ בַּיַּיִן, וְלִפִּי זֶה אֵינוֹ זֶז מִמְקוֹמוֹ,
וְאֵין נֶאֱסָר אֲלָא מֵה שְׁלֹפְנָיו בְּלִבָּד⁷⁹.

(78) שם ע. מעשה שהיה, והתיר רבא. (79) ומה שלפניו
אסור, שהרי שותה עמו. כמו שנתבאר בהלכה הקודמת,
שעל השולחן אסור.

כ. עוֹבֵד פּוֹכְכִים וַיִּשְׂרָאֵל שְׁהִיָּה דְרִינ בְּחָצֵר אַחַת⁸⁰,
וַיֵּצֵאוּ שְׁנֵיהֶם⁸¹ בְּבִהְלָה לְרֵאוֹת חֵתָן אוֹ הַסֶּפֶד, וְחִזְרוּ
הָעוֹבֵד פּוֹכְכִים וְסֹגֵר הַפֶּתַח⁸², וְאַחַר כֵּן וַיִּשְׂרָאֵל -
הָרִי הַיַּיִן הַפְּתוּחַ שְׁבִפְתִּית וַיִּשְׂרָאֵל בְּהִתְרוֹ⁸³; שְׁלֵא סֹגֵר
הָעוֹבֵד פּוֹכְכִים אֲלָא עַל דַּעַת שְׁפָכֵר נִכְנַס הַיִּשְׂרָאֵלִי
לְבֵיתוֹ וְלֹא נִשְׂאָר אָדָם בַּחוּץ, וְכַמְדָּמָה לוֹ שֶׁהוּא
קָדְמָיו⁸⁴.

(80) שם, מעשה שהיה. (81) ולא סגר הישראל את ביתו.
(82) של החצר. (83) כמו שהיה קודם לפני יציאתו בבהלה,
ראה לקמן פרק יג הלכה א. ואין חוששין שמא נכנס הגוי
לביתו של ישראל ונגע ביניו, מכיון שסגר את הפתח בפניו.
(84) שמתוך הבהלה אינו מרגיש בו, אם חזר או לא. בגמרא
המדובר, כשישראל גר למעלה והגוי למטה. ורבינו סתם,
ומשמע שגם בשני בתים סמוכים זה לזה, הדין כך. ודעת
רש"י שעליונה ותחתונה דוקא, והיין בתחתונה והישראל
וראהו מלמעלה.

כא. יַיִן שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְשֶׁל עוֹבֵד פּוֹכְכִים בְּבֵית אֶחָד⁸⁵,
וְהָיוּ חֲבִיטוֹת פְּתוּחוֹת⁸⁶, וְנִכְנַס הָעוֹבֵד פּוֹכְכִים לְבֵית
וְנָעַל הַדְּלֵת בְּעֵדוֹ - נֶאֱסָר כָּל הַיַּיִן⁸⁷. וְאִם יֵשׁ חֲלוּץ⁸⁸
בְּדֵלֶת שְׁמִסְתַּכֵּל מִמְּנוֹ הָעוֹמֵד אַחֲרָי הַפֶּתַח וְרוֹאֶה
כְּנֻגְדוֹ - כָּל הַחֲבִיטוֹת שְׁכַנְגָד הַחֲלוּץ מִתְּרוֹת, וְשָׁמֹן
הַצֵּדֵדִין אֶסוּרוֹת; שְׁהָרִי מִפְּחַד מִן הַרוּאֶה אוֹתוֹ.

(85) שם בגמרא שלפנינו הגירסא: ההוא ביתא דתיב ביה
חמרא דישראל, על גוי. אולם רבינו גורס "דתיב ביה חמרא
דישראל וגוי", וכן היא גירסת הר"ף והרשב"א. (86) אבל
בסתומות אינו אסור אלא אם שהה כשיעור שיפתח ויגוף
ותיבש, כמו בהלכה יז. (87) שהרי אין הגוי מפחד שמא
יראה אותו ישראל, ובוודאי נסך. (88) שם. שהרי מפחד -
נימוק להיתרן של החביות שכנגד החלון.

פְּדֵי יַיִן מִמְּקוֹם לְמִקְוֵה, וְהוּא הוֹלֵךְ אַחֲרֵיהֶן
לְשִׁמְרָן⁶¹, אֶפְלוּ הַפְּלִיגוֹ⁶² מִמְּנוֹ כְּדֵי מִיל⁶³ - הָרִי
אֵלוּ מִתְּרוֹת; שְׁאִימְתוּ עֲלֵיהֶן, וְאוֹמֵר: עֵתָה יֵצֵא
לְפָנֵינוּ וַיִּרְאֶה אוֹתָנוּ. וְאִם אָמַר לָהֶם: לָכוּ וְאִנִּי
אָבוֹא אַחֲרֵיכֶם - אִם נִחַעְלָמוּ מֵעֵינָיו כְּדֵי שְׁיִפְתְּחוּ⁶⁴
פִּי הַכֹּד וַיִּחְזְרוּ וַיִּגְיִפוּ⁶⁵ אוֹתָהּ וְתַגְּב⁶⁶ - הָרִי הַיַּיִן כְּלוֹ
אֶסוּר בְּשִׁתָּה⁶⁷; אִם פְּחוֹת מִכֵּן - מִתֵּר⁶⁸.

(61) במשנה: אם היה בחזקת המשתמר. (62) התרחקו.
(63) בגירסתנו שם כברייאא כתוב: אפילו הפליג מהם יותר
ממיל. ורבינו גורס כדי מיל, וכן גירסת הר"ף והרא"ש. וכן
מפרש רש"י במשנה. (64) פירוש, שיפתח את כל פי הכד.
(65) ויסתמו במגופה אחרת. (66) ותתייבש, אבל אם שהה
כדי לעשות חור במגופה ולסתומה לא נאסר, כרבן שמעון
בן גמליאל שם. (67) שמא פתחו את פי הכד ונגעו ביין
ואחרי כך שתמוהו, אבל בהנאה מותר, מפני שחתימת הכד
הרי הוא כחותם אחד, ורבינו פוסק להלן בפרק יג הלכה ט.
שיין המופקד אצל גוי בחותם אחד, אסור בשתייה ומותר
בהנאה. (68) אפילו בשתייה.

יז. וְכֵן הַמְּנִיחַ עוֹבֵד פּוֹכְכִים וּמְזֻלוֹת בְּחִנּוּתוֹ, אֶף עַל
פִּי שֶׁהוּא יוֹצֵא וְנִכְנַס כָּל הַיּוֹם כְּלוֹ - הַיַּיִן מִתֵּר⁶⁹;
וְאִם מוֹדִיעוֹ שֶׁהוּא מְפִלֵיג⁷⁰, וְשָׁהָה כְּדֵי שְׁיִפְתַּח
וַיִּגּוֹף וְתַגְּב - הַיַּיִן אֶסוּר בְּשִׁתָּהּ. וְכֵן הַמְּנִיחַ יַיִנוֹ
בְּקֶרֶן אוֹ בְּסִפִּינָה עִם הָעוֹבֵד פּוֹכְכִים וּמְזֻלוֹת, וְנִכְנַס
לְעִיר לְעִשׂוֹת צְרָכָיו⁷¹ - הַיַּיִן מִתֵּר; וְאִם הוֹדִיעוֹ
שֶׁהוּא מְפִלֵיג, וְשָׁהָה כְּדֵי שְׁיִפְתַּח⁷² וַיִּגּוֹף⁷³ וְתַגְּב -
הַיַּיִן אֶסוּר בְּשִׁתָּהּ. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלוּ בְּחֲבִיטוֹת
סְתוּמוֹת⁷⁴; אֲבָל בְּפְתוּחוֹת, אֶפְלוּ לֹא שָׁהָה, מֵאַחַר
שְׁהוֹדִיעֵן שֶׁהוּא מְפִלֵיג - הַיַּיִן אֶסוּר.

(69) אפילו בשתייה, שמתירא הגוי לנגוע ביין, פן יכנס
הישראל. (70) שהוא מתרחק. (71) במשנה: הלך לו
בקפנדריא נכנס לעיר ורחץ. פירוש, הלך בדרך עקלתון
קצרה. ורבינו לא הזכיר קפנדריא, ומשמע שאפילו הלך
בדרך הרגילה מותר, וקפנדריא שאמרו במשנה לאו דוקא,
ואין בזה כל ניגוד לדברי רבא שם: שהמדובר רק בבא
בדרך עקלתון, כי דבריו נאמרו לענין טהרות הטעונות על
החמור, והפועלים עמי הארץ ומטמאים בנגיעתם, אבל
לעניין יין נסך לא צריכים דרך עקלתון. והטעם, כתב
הכסף-משנה, שבטהרות בנגיעה בלבד כהרף עין נטמאות,
מה שאין-כן ביין אינו נאסר אלא אם-כן יגע הגוי וישכשך,
וחושש הוא שמא בינתיים יבוא הישראל ויראהו, ונוסף
לכך, הרי כאן המדובר בחביות סתומות כמו שמסיים וצריך
זמן מסוים כדי לפתוח ולסתום, ולכן מותר אפילו אם לא
בא הישראל דרך עקלתון, ומותר בשתייה. והר"ן והרא"ש
חולקים על רבינו, וסוברים שגם ביין נסך רק בדרך עקלתון
מותר בשתייה. (72) החבית. (73) יעשה מגופה חדשה.
(74) בסוף המשנה: חביות פתוחות אסורות, סתומות
ומותרות. משמע שעל כל הבכות מוסבים הדברים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בגמרא אומר: והוא שיש לו מלוה על אותו יין, ופירש רש"י, שהישראל שיעבד לו על אותו היין לגבות ממנו, ולפיכך סומך דעתו ונוגע בו ואינו מתיירא. אבל לא היתה לו מלוה על אותו יין, אף-על-פי שיש לו מלוה על בעליו, מותר בשתיה שמפחד ואינו נוגע. (101) כיון שיש לו מלוה עליו, אינו נתפס כגנב. (102) אם נתפס עליו כגנב.

כו. זונה עובדת פוכבים במסכה של ישראל - היין מותר; שאימתן עליה ולא תגע¹⁰³. אבל זונה ישראלית במסכת עובדי פוכבים - יינה שלפניה בכליה אסור, מפני שהן נוגעין בו שלא מדעתה¹⁰⁴.

(103) בגמרא נותן טעם: אמנם יצר הזנות תקפם, אבל יצר של עבודה-זרה לא, וכיון שאין מסכימים לניסוך, מפחדת הזונה הגויה מפניהם ואינה נוגעת ביין. (104) כלומר, שלא ברשותה ואינם מתייראים מפניה, הואיל והיא זולה בעיניהם, והיא נגרת אחריהם. ופירש רש"י שהיא אינה מוחה בהם כשמנסכים את היין.

כז. עובד פוכבים הנמצא בבית הגת¹⁰⁵: אם יש שם לחלוותי יין פדי לבלל הפך¹⁰⁶ עד שתבלל הפך לכף שניה - צריף להדיח כל בית הגת וינגב¹⁰⁷; ואם לאו - מדיח בלבד. וזו הרחקה יתרה¹⁰⁸.

(105) שאין בו יין, שם ס': (106) להרטיב את כף היד. בגמרא: טופח על-מנת להטפוח. (107) במים ואפר. ראה למעלה פרק יא, הלכה כ'. (108) מפני שאם אין טופח על-מנת להטפוח לא נחשב יין כלל ולמה צריך הרחה, אלא משום הרחקה יתרה.

כח. חבית שצפה בנהר: אם נמצאת פנגד עיר שרפה ישראל - מתרת בהניה¹⁰⁹; פנגד עיר שרפה עובדי פוכבים - אסורה.

(109) כרב, נגד דעת שמואל, בהתאם למקובל שהלכה כרב נגד שמואל באיסורים. (בגמרא שם אמרו, שרב התיר רק במקרה שהספינות הבאות ממקומות רחוקים קשה להן להגיע למקום שנמצאה החבית (מפני מכשולות שברוך - בלשון הגמרא: "דאיכא עקולי ופשוירי") אבל כשאין עיכובים, הולכים אחר רוב הסביבות, כר' חנינא שרוב וקרוב הולכים אחר הרוב. וראה לחס-משנה שתמה, למה סתם רבינו ולא חילק בין יש עקולי ופשוירי או אין).

כט. מקום שהיו רב מוכרי היין בו ישראלים¹¹⁰, ונמצאו בו פלים גדולים מלאים יין, והם פלים שדרך המוכרין לבדם לנגס בהם היין - הרי אלו מתרין בהניה¹¹¹. חבית שפתחה גנבים: אם רב גנבי העיר ישראל - היין מותר בשתיה¹¹²; ואם לאו - אסור.

(110) שם: רוב שפוכאי ישראל. (111) הקנקנים והיין. (אף-על-פי שרוב תושבי העיר הם גוים, הולכים רוב המוכרים, משום שרק מוכרים משתמשים בכלים כאלה,

כב. וכן אם שאג ארי⁸⁹ וכיוצא בו, וברח העובד פוכבים ונחבא בין החביות הפתוחות - היין מותר; שהוא אומר: שמה ישראל אחר נחבא פאן, והוא רואה אותי כשאגע.

(89) שם, מעשה שהיה.

כג. אוצר של יין⁹⁰ שהיו חביותיו פתוחות, ויש לעובד פוכבים חביות אחרות באותו הפנדק⁹¹, ונמצא העובד פוכבים עומד בין חביות ישראל הפתוחות: אם נבהל כשאנמצא ונתפש עליו כגנב⁹² - היין מותר בשתיה, שמפחדו ויראתו אין לו פנאי לנסף; ואם לא נתפש כגנב, אלא הרי הוא בוסח שם - היין אסור. ותינוק הנמצא בין החביות, בין כף ובין כף⁹³ - כל היין מותר⁹⁴.

(90) שם, מעשה שהיה. גם כאן הגירסא בגמרות שלפנינו: מחמרא דישראל. ורבינו גורס: דישראל ודגוי. (91) פונדק הוא מחסן גדול ובו כמה אוצרות, היינו פינות להעמיד בהן יין. בדין שלפנינו, היה באותו פונדק אוצר יין של ישראל וגם אוצר יין של גוי, ומצאו את הגוי עומד בין החביות הפתוחות של הישראל. (92) והסימן שנבהל כשאנמצא, ואף-על-פי שנכנס ברשות לפונדק, מתיירא הוא מפני שנכנס לאוצר שאינו שלו. (93) בין שנתפס כגנב, בין שלא נתפס כגנב. (94) מפני שעיקר מגע התינוק אינו אוסר היין אלא בשתיה (ראה למעלה פרק יא הלכה ה), לפיכך אם הדבר ספק אם נגע או לו, מותר אפילו בשתיה, דכיון שאין לו דעת לנסף, אינו טורח ליגע ביין. והראב"ד בהשגתו סובר שרק שנתפס כגנב מותר, ואם לא נתפס כגנב אפילו בתינוק אסור.

כד. גדוד שונכס למדינה דרך שלום⁹⁵ - כל החביות הפתוחות שבחניות⁹⁶ אסורות, וסתומות מתרות⁹⁷. ובשעת מלחמה, אם פשט הגדוד במדינה ועבר - אלו ואלו⁹⁸ מתרות, שאין פנאי לנסף⁹⁹.

(95) במשנה: בשעת שלום. (96) משמע מלשון רבינו, שהחביות הפתוחות שבבתים מותרות. (97) שאילו פתוח לא טרחו לסתמן, שאין אימת אדם עליהם. ודוקא סתומות במגופה של טיט, אבל בפקק של עץ אסורות, מפני שבני אדם רגילים להחזיר את הפקק למקומו, ואין בזה כל טורח. ולפיכך אע"פ שהחביות סתומות, אפשר שפתחון ונגעו ביין וחזרו ופקקו. (98) בין סתומות בין פתוחות. (99) ודוקא פתוחות מתחילתן, אבל סתומות שנפתחו - חוששים להן ואסורות, שהרי אנו רואים שהיה להם פנאי לפתוח.

כה. עובד פוכבים שנמצא עומד בצד הבור של יין: אם יש לו מלוה על אותו היין¹⁰⁰ - הרי זה אסור¹⁰¹; מפני שלבו גס בו, שולח ידו ומנסף; ואם אין לו עליו מלוה - היין מותר בשתיה¹⁰².

(100) במשנה כתוב: "אם יש לו עליו מלוה". ושמואל שם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שמירת הבית, ולפיכך הגוי מפחד ליכנס בבית שלא יהיה נתפס כגנב, שם ע, ב - מעשה שהיה. וסובר רבינו שהתירו בשתיה רק כשאמר לגוי בפירוש אחוז לי מפתח זה, אבל כשמסר לו סתם את המפתח - אין הגוי מפחד להכנס לבית, משום שהישראל מסר לו שמירת הבית. [וה'כסף משנה' כתב, שהמדובר בבית של גוי המושכר לישראל, ומכיון שיש לו קצת שייכות בבית, וגם נמסר לו המפתח - אינו מפחד להכנס, אבל כשהבית של ישראל מותר בשתיה אפילו אם לא אמר כלום לגוי בשעת מסירת המפתח].

ורוב המוכרים הם ישראלים. ובשתיה אסור, מפני שרוב התושבים הם גויים. דין זה דומה לדין שבהלכה הקודמת, וגם שם התיר בהנאה בלבד ולא בשתיה, מפני רוב הסביבות שתושביהן גויים. וראה כסף-משנה שצידד לפרש, שרבינו התיר את הקנקנים בלבד ולא את היין. ונראה שאין כן דעת הלחם-משנה והרדב"ז. (112) קשה למצוא את הסברא המבדילה בין דין זה לדין שלמעלה ושהלכה כח, למה שם אסר בשתיה וכאן התיר, ולא חילק בין רוב תושבי העיר ישראלים ובין רוב גויים).

~ שבת קודש א' אדר-א' ~

פְּרָק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר

1) יבאר השוכר בית בחצרו של גוי ומלאה יין; גוי ששכר ישראל לדרוך לו יינו בטהרה למוכרו לישראל; אם היה היין ברשות הרבים או בבית הפתוח לרשות הרבים; חותם בתוך חותם באיסור תורה, וחותם אחד באיסור דרבנן; דברים שאסרו אותם חכמים אע"פ שאין בהם איסור נחסוך כלל; ודין דבר שהוא בהנייה ועבר ומכרו; גר וגוי שירשו את אביהם גוי; המוכר יינו לגוי ומודד לו בכליו או בכלי הגוי; גוי שנגע בינו של ישראל לאונסו.

ג. עוֹבֵד פּוֹכְבִים שְׁשָׁכַר יִשְׂרָאֵל לְדָרוֹף לוֹ יֵינוּ בְטָהְרָה פְּדֵי שְׂיֵהִיָּה מִתֵּר לְיִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּהוּ מִמֶּנּוּ, וְהִיָּה הַיַּיִן הַיֵּין פְּבִיתוֹ שֶׁל עוֹבֵד פּוֹכְבִים: אִם הִיָּה יִשְׂרָאֵל זֶה שְׁשׂוֹמֵר הַיַּיִן דֵּר בְּאוֹתָהּ חֲצֵר¹⁰ - הַיַּיִן מִתֵּר, וְאִף עַל פִּי שְׁהַפְתַּח פְּתוּח¹¹ וְהַשׂוֹמֵר נִכְנָס וְיוֹצֵא; וְאִם הִיָּה הַשׂוֹמֵר דֵּר בְּחֲצֵר אַחֲרֵת¹² - הַיַּיִן אֲסוּר, וְאִף עַל פִּי שְׁהַפְתַּח וְהַחֹתֶם פִּיד יִשְׂרָאֵל. שְׁפִינָן שְׁהַיַּיִן שֶׁל עוֹבֵד פּוֹכְבִים וּבְרִשׁוֹתוֹ, אֵינוּ מִפְּחַד לְזַנְּף¹³ וְלִהְפֵּנֵס לְפִית, וְיֹאמֵר: וְהִיָּה מָה, אִם יִדְעוּ בּוֹ - לֹא יִקְחוּ מִמֶּנּוּ¹⁴.

א. הַלּוֹקַח בֵּיתוֹ אוֹ שְׁשָׁכַר בֵּית בְּחֲצֵרוֹ שֶׁל עוֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְלֵאָהוּ יַיִן: אִם הִיָּה הַיִּשְׂרָאֵלִי דֵּר בְּאוֹתָהּ חֲצֵר, אִף עַל פִּי שְׁהַפְתַּח פְּתוּח³ - הַיַּיִן מִתֵּר; מִפְּנֵי שְׁהַעוֹבֵד פּוֹכְבִים מִפְּחַד תְּמִיד וְאוֹמֵר: עֲתָה יִכְנָס לְבֵיתוֹ פְּתָאָם וְיִמְצָא אוֹתוֹ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ. וְאִם הִיָּה דֵּר בְּחֲצֵר אַחֲרֵת - לֹא יִצָּא עַד שְׁיִסְגֵר הַבַּיִת, וְהִיָּה הַמְּפָתַח וְהַחֹתֶם בְּיָדוֹ⁴. וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שְׁמָא יִזְנֶף⁵ הַעוֹבֵד פּוֹכְבִים מִפְּתַח הַבַּיִת.

8) משנה וברייתא שם סא, א. 9) אפילו בכיתו של גוי (רדב"ז). 10) הרי הוא כשומר קבוע, שדי ביוצא ונכנס (רבינור'תם ב'תוספות' שם ד"ה המטהר). רבינו סובר ששני התנאים מעכבים, היינו א. ישראל יוצא ונכנס. ב. הישראל דר באותה חצר. 11) כרבי יוחנן שם שאמר: אע"פ שאין מפתח וחותם בידו. 12) אינו שומר קבוע, ומשום כך לא מועיל יוצא ונכנס (לחם-משנה). והבדל זה בין שומר קבוע לאינו קבוע, אנו לומדים מלשון המשנה שם על-פי הגירסא בספרי המשניות: "עד שיושיב שומר", ולא כגירסתנו במשנה שבגמרא "עד שישב ומשמר", והיינו שהיה שומר ממונה וקבוע. ודעת הראב"ד שאם ישראל יוצא ונכנס, היין מותר בשתיה אפילו אם הוא דר בחצר אחרת. 13) להתקין מפתח אחר. 14) ולא ייתפס כגנב, מכיון שהיין שלו.

2) עבודה זרה סא, א. 3) בברייתא שם: ואף-על-גב שאין מפתח וחותם בידו. 4) מפתח וחותם הם שני סימנים, והרי זה כחותם בתוך חותם (ר"ן). ועיין לקמן בה"ח וב'לחם משנה' שם, ה"ט. 5) כיון שהיין של ישראל, מתיירא הוא לזייף שמא ירגיש בו הישראל הדר בחצר אחרת. פסק כרבי מאיר שם: ואע"פ שחכמים חולקים עליו שם לפי מה שפירשו בגמרא דבריהם, ורבינו דרכו לפסוק כחכמים נגד רבי מאיר, אבל כאן הוא מסתמך על הסוגיא שם דף לא, א - שממנה יש ללמוד שחכמים מתירים בין של ישראל כשמפתח וחותם ביד ישראל (לחם-משנה).

ד. אֶפְלוּ פְּתַח הַעוֹבֵד פּוֹכְבִים¹⁵ לְיִשְׂרָאֵל שְׁנִתְקַבַּל מִמֶּנּוּ הַמְּעוֹת¹⁶ לְמַכֵּר לוֹ בְּהֵן יַיִן, הוֹאִיל וְאֵין הַיִּשְׂרָאֵלִי זְכוּל לְהוֹצִיאָו מִרְשׁוֹת הַעוֹבֵד פּוֹכְבִים עַד שְׂיִתֵּן לוֹ הַמְּעוֹת - הִרִי הוּא שֶׁל עוֹבֵד פּוֹכְבִים וְאֲסוּר¹⁷, אֲלָא אִם הִיָּה הַשׂוֹמֵר דֵּר שָׁם בְּחֲצֵר. וְאֵין הַשׂוֹמֵר צְרִיף לְהִיּוֹת יוֹשֵׁב וּמְשַׁמֵּר תְּמִיד, אֲלָא נִכְנָס וְיוֹצֵא¹⁸, כְּמוֹ שְׁבָאֲרֵנוּ¹⁹. בֵּין בְּרִשׁוֹת בַּעַל הַיַּיִן בֵּין בְּרִשׁוֹת עוֹבֵד פּוֹכְבִים אַחֲרָיו²⁰.

ב. יִצָּא וְלֹא סָגַר הַפְּתַח, אוֹ שְׁסָגַר וְהִנִּיחַ הַמְּפָתַח פִּיד עוֹבֵד פּוֹכְבִים - הִרִי הַיַּיִן אֲסוּר בְּשִׁתְּיָה⁶; שְׁמָא נִכְנָס הַעוֹבֵד פּוֹכְבִים וְנִסְף, שְׁהַרִי אֵין הַיִּשְׂרָאֵלִי שָׁם. וְאִם אָמַר לוֹ: אֲחֹז לִי מִפְּתַח זֶה עַד שְׁאָבּוּא - הַיַּיִן מִתֵּר; שְׁלֹא מְסַר לוֹ שְׁמִירַת הַבַּיִת, אֲלָא שְׁמִירַת הַמְּפָתַח⁷.

15) משנה, שם. 16) והיין נשאר ביד הגוי כמשכון (רש"י). 17) משמע, אפילו אם מפתח וחותם ביד ישראל. והטעם, כיון שיש לו מלוה על אותו היין, אינו מתיירא הגוי לנגוע בו, שהרי יש לו שייכות בו, כמו שנתבאר למעלה בפ"ב הכ"ה. 18) כמו שביארנו למעלה, שצריך שני דברים, גם דר בחצר וגם יוצא ונכנס, ואם לאו - אסור.

6) ובהנאה מותר מן הספק, דיינו שנאסור בשתיה עד שנדע שוודאי נגע (רדב"ז). בהלכה זו מדובר בדין השני שבהלכה הקודמת, היינו כשהישראל גר בחצר אחרת. 7) אבל לא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּכָלֵי שְׁאֵינוּ מְהַדֵּק, כְּדֶרֶךְ שְׁפוֹתְמִין כֹּל אָדָם, וְטָח בְּטִיט - הָרִי זֶה חוֹתֵם אֶחָד³⁴; הֲיֵה כֹלֵי מְהַדֵּק וְטָח עָלָיו מִלְמַעְלָה - הָרִי זֶה חוֹתֵם בְּתוֹךְ חוֹתֵם. וְכֵן אִם צָר פִּי הַנּוֹד - הָרִי זֶה חוֹתֵם אֶחָד; הֲפֹךְ פִּי הַנּוֹד לְתוֹכוֹ וְצָר עָלָיו - הָרִי זֶה חוֹתֵם בְּתוֹךְ חוֹתֵם. וְכֵן כֹּל שְׁנוּי³⁵ שְׁמֻשָּׁה מְדַבְּרִים שְׁאֵין דֶּרֶךְ כֹּל אָדָם - הָרִי הֵן כְּחוֹתֵם אֶחָד, וְהַטִּיחָה אוֹ הִקְשִׁיחָה - חוֹתֵם שְׁנֵי.

32) שם לא, א. מחלוקת של רבי אליעזר ורבנן. וכתב הר"ן שם שנראה שרבינו גורס בכרייתא "מפתח וחותם בידו", שהם שני סימנים, כמו שנתבאר למעלה בה"א בשם הר"ן. וכן היא גם גירסת ה'תוספות' שם ד"ה ותרווייהו. ופסק רבינו כרבי אליעזר, משום שבגמרא שם אמרו: הלכה כרבי אליעזר. 33) שם, כרבי יוחנן. 34) שם. 35) שהגוי לא יטרח לזייף כל-כך.

ט. וְאִם הִפְקִיד בְּיַד עוֹבֵד פּוֹכְבִים בְּחוֹתֵם אֶחָד - הָרִי זֶה אֶסוּר בְּשִׁטְיָה וּמְתָר בְּהִנְיָה. וְהוּא שְׂיַחַד לֹו קָרָן זְוִית³⁶.

36) שאם לא כן, אין הגוי מפחד לנגוע בו, ואסור אפילו בהנאה (גמרא שם). אבל אסור בשתייה, כי רבי אליעזר מתייר בשתייה רק כשיש בו שני סימנים, היינו חותם בתוך חותם.

י. יֵין מְבַשֵּׁל וְהַשְּׂכָר, או יֵין שְׁעָרְבוּ עִם דְּבָרִים אֲחֵרִים³⁷, כְּגוֹן דְּבַשׁ וְשֶׁמֶן, וְכֵן הַחֲמִץ³⁸ וְהַגְּבִינָה³⁹ וְהַחֲלָב וְכָל שְׂאֵסוּרוֹ מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים, שֶׁהִפְקִידוּ בְּיַד עוֹבֵד פּוֹכְבִים - אֵינוּ צָרִיךְ שְׁנֵי חוֹתְמוֹת, אֶלָּא חוֹתֵם אֶחָד בְּלֵבֵד דִּי⁴⁰. אֶבֶל הַיֵּינִין⁴¹ וְהַבְּשָׂר וְהַחֲתִיכֵת דָּג שְׁאֵין בָּהֶם סִימָן⁴² שֶׁהִפְקִידוּ בְּיַד עוֹבֵד פּוֹכְבִים - צָרִיכִין שְׁנֵי חוֹתְמוֹת⁴³.

37) שאין בהם משום ניסוך, כמבואר למעלה פ"א ה"ט-י. 38) למעלה שם. 39) למעלה פ"ג. 40) גמרא שם לט, ב. כדי לנסך, טורח ומזייף חותם אחד, אבל כדי להחליף לא יטרח, ולפיכך חותם אחד מועיל ביין מבושל וחומץ יין, אבל יין הראוי לניסוך טרח ומזייף ומנסך. וברשב"א, הובא ב'טור', מרחיב הדברים ומבאר: כל דבר שאם הוחלף יש בו איסור תורה, כגון בשר שאם הוחלף בבשר נבילה, ודג שהוחלף בדג טמא, ודאי צריך שני חותמות. אבל דבר שאם הוחלף אין בו אלא איסור מדברי סופרים, כגון גבינה שהוחלפה בגבינת גוי, וכן בחומץ שהוחלף בחומץ של גוי שהיה יין מתחילתו האסור משום סתם יינם, אין חוששים לחלוף בחותם אחד שלא יטרח הגוי בזה (לחם-משנה). 41) אע"פ שסתם יינם אינו אסור אלא מדברי סופרים, החמירו בו כמו בשל תורה, משום שחביב על הגוי ניסוך, וטורח ומזייף בחותם אחד (כסף-משנה). 42) ואפשר להחליפה בחתיכת דג טמא. 43) כמו שביארנו, שאלה הם איסורי תורה, וחוששים שמא יחליף.

יא. יִרְאֶה לִי, שֶׁכָּל מְקוֹם שְׂאֵמְרָנוּ בְּעֵינֵינוּ זֶה בְּיַין

19) בהלכה הקודמת. 20) גמרא שם: מפני שחוששים לגומלים, ואין גוי אחד מתיירא מפני גוי חברו, כי הפעם הוא אינו מפריע לנפקד, ובפעם אחרת כשיופקד בידו יין של אותו הנפקד - לא יפריע לו לנסך.

ה. הֲיֵה יֵין זֶה הַטְּהוֹר²¹ שֶׁל עוֹבֵד פּוֹכְבִים מִנְחַ בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים אוֹ בְּבֵית הַפְּתוּחַ לְרִשׁוֹת הַרְבִּים, וְיִשְׂרָאֵל הוֹלְכִים וְשׁוֹבִים - מִתָּר; שְׁעָדִין לֹא נִכְנַס בְּרִשׁוֹת הַעוֹבֵד פּוֹכְבִים²².

21) במשנה שם. ומותר אפילו כשאין מפתח וחותם ביד ישראל, וגם לא כתב לו התקבלתי (לחם-משנה). 22) ולפיכך הוא מתיירא פן יראוהו ישראל העוברים ושבים ויתפס כגנב. ורש"י פירש אחרת, ראה שם. אבל כשנכנס לרשותו, נתבאר כבר בה"ג שאינו מפחד פן ייאסר יינו.

ו. וְאֶשְׁפֶּה וְחִלּוֹן²³ וְדָקָל אֶף עַל פִּי שְׁאֵין בּוֹ פְּרוֹת²⁴ - הָרִי אֵלּוֹ בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים; וְחִבִּית יֵין שָׁם²⁵ וְעוֹבֵד פּוֹכְבִים הַנִּמְצָא שָׁם - אֵינוֹ אוֹסְרָה; וְבֵית הַפְּתוּחַ לְשָׁם - הָרִי הוּא כְּפְתוּחַ לְרִשׁוֹת הַרְבִּים.

23) מימרא של רב יוסף, שם. גם בהלכה זו מדובר כשהיין לא נכנס עדיין לרשותו של הגוי. 24) בגמרא שם: "פסיק רישיה". 25) רבינו מפרש, מה שאמרו בגמרא: "אשפה חלון ודקל", היינו בין כשהיין נמצא שם, ובין אם מקומו של היין פתוח להם. בשני המקרים האלה, דינם כמו בהלכה הקודמת.

ז. חָצֵר הַחֲלוּקָה²⁶ בְּמִסְפִּיס²⁷, וְעוֹבֵד פּוֹכְבִים בְּצַד זֶה וְיִשְׂרָאֵל בְּצַד אֲחֵר; וְכֵן שְׁנֵי גִינִין, שֶׁהֵיָה גַג יִשְׂרָאֵל לְמַעְלָה וְגַג הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים לְמַטָּה²⁸, או שְׁהִיוּ זֶה בְּצַד זֶה וְיֵשׁ בִּינֵיהֶן מִסְפִּיס²⁹; אֶף עַל פִּי שְׂפִיד הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים מַגְעַת לְחֵלֶק יִשְׂרָאֵל - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ מִשׁוֹם יֵין נִסְפָּה³⁰ וְלֹא מִשׁוֹם טְהוֹרוֹת³¹.

26) שם ע, ב. 27) מחיצה נמוכה (רש"י שם). וה'ערוך' פירש בשם גאון, כותל שיש בו חלונות (כסף-משנה). 28) ואע"פ שהגוי אינו מפחד כל-כך להושיט ידו ולנגוע ביין מפני שיוכל להתנצל בטענה שכונותו היתה להתמודד או למדוד הגובה - היין מותר, וכל-שכן כשגג גוי למעלה ושל ישראל למטה (ב"ח יו"ד סי' קט). 29) בכרייתא שם לא נזכר מסיפס גבי שני גגים, אלא גבי חצר שחלקו. וסובר רבינו שגם בשני גגים הסמוכים זה לזה, הדין כך. [וב'בית יוסף' יו"ד סי' קט, פירש שגם בגג גוי למעלה ושל ישראל למטה, מותר רק כשיש מחיצה, וכן פסק באותו סי' ס"ז ב'שולחן ערוך']. 30) מפני שנתפס עליו כגנב אם ישלח ידו לגג אחר או לחצר אחרת כדי לנגוע ביין. 31) פסק רבנן שם החולקים על רבי שמעון בן גמליאל (ראה כסף-משנה ולחם-משנה).

ח. מִתָּר לְיִשְׂרָאֵל לְהִפְקִיד יֵינוּ בְּכָלֵי סְתוּם בְּיַד עוֹבֵד פּוֹכְבִים, וְהוּא שְׂיִהָיָה לֹו בּוֹ שְׁנֵי סִימָנִין³². וְזֶה הוּא הַגְּקָרָא חוֹתֵם בְּתוֹךְ חוֹתֵם³³. פִּיצַד? סְתָם הַחֲבִית

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יד. וכן מתר שְׁיָרִיתָ הַעֹבֵד פּוֹכְבִים⁵⁵ בְּחֵבֶת שֶׁל יַיִן שְׁלָנוּ. וּמֵתָר לְיִשְׂרָאֵל⁵⁶ לְהַרְיֵת בְּחֵבֶת שֶׁל יַיִן נֶסֶף, וְאֵין בְּזָה שֵׁם אֲסוּר; שְׁאֵין הַרְיֵת כְּלוּם, לְפִי שְׁאֵין בּוֹ מִמֶּשֶׁשׁ⁵⁷.

(55) ולא נחשב כנגיעה, שם טו, ב. (56) כרבא, שם. (57) בגמרא שם: "ריחא לאו מילתא", ומפרש רבינו, שאין בו ממש. וזה נאמר רק בדברים שעיקרם אינם להרית, כמו יין וכדומה, אבל בדברים שעיקרם לרית, כגון מיני בושם - לא אמרו. ולפיכך פוסק רבינו בהל' מעילה סוף פ"ה, שהמריח בקטורת של הקדש, חייב אשם מעילות. ראה רש"י ו'תוספות' פסחים כו, א. ולמעלה בפ"ט הכ"ג, כתב רבינו: פת שאפאה עם הצלי, אסור לאכלה בחלב. והסתמך בזה על דעת רביה דרביה, הרי"ף, שאפילו רבא מודה בזה (כסף-משנה). וראה לחם-משנה כאן.

טו. כָּבֵר בְּאַרְנוֹ⁵⁸, שְׁפָל דְּבָר שֶׁהוּא אֲסוּר בְּהִנְיָה, אִם עָבַר וּמְכָרוּ - דְּמִיו מִתְרִין, חוּץ מֵעֲבוֹדַת פּוֹכְבִים וּמְשֻׁמְשֵׁיהֶם⁵⁹ וְתַקְרַבְתָּ שְׁלָה וַיַּיִן שְׁנֹתְסָף לָהּ⁶⁰. וְהַחֲמִירוּ חֻכְמִים בְּסַתָּם יַיִנָם לְהִיּוֹת דְּמִיו אֲסוּרִין כְּדָמִי יַיִן שְׁנֹתְסָף לְעֲבוֹדַת פּוֹכְבִים. לְפִיכָף⁶¹, עֹבֵד פּוֹכְבִים שֶׁשָּׂכַר אֶת יִשְׂרָאֵל לְעֲשׂוֹת עִמּוֹ בְּיַיִן⁶² - שְׁכָרוֹ אֲסוּר⁶³.

(58) בהל' אישות פ"ה ה"ב. (59) שאסורים בהנאה כעבודה-זרה. ראה הל' עבודה זרה ה"ב. (60) כולם אסורים בהנאה משום עבודה-זרה, שנאמר "והיית חרם כמוהו". ודרשו תז"ל: כל מה שאתה מהווה ממנו, הרי הוא כמוהו (קידושין נח:). (61) כיון שהחמירו חכמים באיסור סתם יינם, ואסרו דמיו (לחם-משנה). (62) סתם יינם. (63) שקנסוהו חכמים, כמו בעושה יין נסך ששכרו אסור (עבודה זרה סב:).

טז. וְכֵן הַשׁוֹכֵר אֶת הַחֲמוֹר לְהִבִּיאַ עֲלָיו יַיִן, אִם שֶׁשָּׂכַר סְפִינָה לְהִבִּיאַ בָּהּ יַיִן - שְׁכָרָן אֲסוּר⁶⁴. אִם מְעוֹת נִתְּנוּ לוֹ - יוֹלִיכֵן לָיִם הַמְּלַח⁶⁵; וְאִם נִתְּנוּ לוֹ בְּשָׂכָרוֹ כֶּסֶת אוֹ כְּלִים אוֹ פְרוֹת - הָרִי זֶה יִשְׁרָף אוֹתָן וַיִּקְבֹּר הָאֶפְרָי⁶⁶ פְּדִי שְׁלָא לְהַנּוֹת בּוֹ.

(64) אף-על-פי שהישראל עצמו אינו עושה כלום בגופו (שם): (65) ולא ישליכם במקום שאפשר לישראל למצוא אותם ולהיכשל בהנאתם. (66) אבל לקברם כמו שהם, אסור - פן ימצאם ישראל ויהנה מהם, שלא ידע שהם שכר עבודה-זרה ויבוא לידי תקלה (שם).

יז. שְׁכָר לְעֹבֵד פּוֹכְבִים⁶⁷ חֲמוֹר לְרִכְבַּ עֲלָיו, וְהַנִּיחַ עֲלָיו לְגִין שֶׁל יַיִן⁶⁸ - שְׁכָרוֹ מֵתָר. שְׁכָרוֹ לְשִׁבְר פְּדִי יַיִן נֶסֶף⁶⁹ - שְׁכָרוֹ מֵתָר. וְתִבּוֹא עֲלָיו בְּרַכָּה⁷⁰, מִפְּנֵי שְׁמִמְעוּט בְּתַפְלָה.

(67) משנה, שם. ביין נסך, והוא-הדין לסתם יינם. במשנה כתוב "שכר" סתם, והכוונה שהגוי שכר, וסגנונו של רבינו

שְׁלָנוּ שֶׁהוּא אֲסוּר בְּשִׁתְיָהּ וּמֵתָר בְּהִנְיָה מִפְּנֵי צַד נְגִיעָה⁴⁴ שְׁנַנַּע בּוֹ הַעֹבֵד פּוֹכְבִים - כְּשִׁתְיָהּ הַעֹבֵד פּוֹכְבִים עֹבֵד עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים; אֲבָל אִם הָיָה אֲסוּרוֹ בְּגִלּוֹל עֹבֵד פּוֹכְבִים שְׁאֵינוֹ עֹבֵד עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים, כְּגוֹן יִשְׁמַעְאֵל⁴⁵ שְׁנַנַּע בֵּינָן שְׁלָנוּ שְׁלָא בְּכוּנָה אוֹ שְׁטַפַּח עַל פִּי הַחֵבֶת - הָרִי זֶה מֵתָר בְּשִׁתְיָהּ⁴⁶. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(44) כגון גוי שנגע ביין שלא בכוונה, וכן תינוק גוי שנגע ביין, פי"א ה"ה, ופי"ב ה"ה; חבית שנסדקה וקדם הגוי וחבקה, שם ה"ח, וכדומה. (45) רבינו גילה בכמה מקומות, ולמעלה בפי"א ה"ז, שמאמיני דת מוחמד, אינם עובדי עבודה-זרה. (46) שאין כאן איסור של חתנות מפני שהיין הוא של ישראל, והנגיעה אינה אוסרת מכיון שאינו עובד עבודה-זרה.

יב. אֲבָל הַמְּפָקֵד יַיִן בְּיַד גֵּר תּוֹשֵׁב⁴⁷, אוֹ שֶׁשָּׁלַחוּ עִמּוֹ וְהַפְּלִיג, אוֹ שֶׁהִנִּיחַ בֵּיתוֹ פְּתוּחַ בְּחֶצֶר גֵּר תּוֹשֵׁב - הָרִי זֶה אֲסוּר בְּשִׁתְיָהּ⁴⁸. שְׁפָל חֲשֵׁשׁ שֶׁל חִלוּף וְזִיזְף - יִרְאֶה לִי, שְׁפָל הַעֹבֵדֵי פּוֹכְבִים שְׁוִים בּוֹ. הוֹאִיל וְנַעֲשֶׂה הַיַּיִן בְּרִשְׁוֹתָם⁴⁹, נֶאֱסַר בְּשִׁתְיָהּ עַל כָּל פְּנִים.

(47) שקיבל עליו שבע מצוות, ודינו כגוי שאינו עובד אלילים, כמו שנתבאר בפי"א ה"ז. (48) שמא יחליף ביינו, שאסור משום סתם יינם. (49) יכול הוא להחליף מבלי שירגיש בזה הישראל.

יג. יֵשׁ דְּבָרִים שְׁאֵין בָּהֶם אֲסוּר נֶסֶף קָלָל, וְאֲסוּרוֹ אוֹתָם חֻכְמִים פְּדִי לְהַרְחִיק מִן הַנֶּסֶף⁵⁰. וְאֵלוֹ הֵן: לֹא יִמְזַג⁵¹ הַעֹבֵד פּוֹכְבִים הַמַּיִם לְתוֹךְ הַיַּיִן שֶׁבְּיַד יִשְׂרָאֵל, שְׁמָא יָבּוֹא לְצוּק הַיַּיִן לְתוֹךְ הַמַּיִם. וְלֹא יוֹלִיף הַעֹבֵד פּוֹכְבִים⁵² עֲנָבִים לְגַת, שְׁמָא יָבּוֹא לְדַרְךָ אוֹ לְגַע. וְלֹא יִסַּיעַ לְיִשְׂרָאֵל⁵³ בְּשַׁעַה שְׁמִירִיק מִפְּלִי לְכָלִי, שְׁמָא יִנִּיחַ הַפְּלִי בְּיַד הַעֹבֵד פּוֹכְבִים וְנִמְצָא הַיַּיִן בָּא מִפָּחוֹ. וְאִם סִיעַ אוֹ מְזַג הַמַּיִם אוֹ הִבִּיא עֲנָבִים - מֵתָר⁵⁴.

(50) משום הרחקת עבירה. (51) שם נח, ב. משום לך לך אמרין נזירא, סחור סחור לכרמא לא תקרב. (52) שם נט, א. (53) שם עב, ב. וראה למעלה פי"ב ה"ג. (54) דעת רבינו שאסור רק לכתחילה משום הרחקת עבירה, ובדיעבד מותר. ושיטת רש"י שם נח, ב - שיין שמזוג גוי, אסור בשתיה ובהנאה מותר. וב'תוספות' שם ד"ה שמסכו, כתבו שהיין אסור אף בהנאה. [בגמרא שם: אמר רבי יוחנן, יין שמזוג גוי אסור, משמע שגם בדיעבד אסור, ורבינו פסק שכל מה שאסרו משום לך לך אמרינן נזירא וכו' מותר בדיעבד, ולמד זאת מדין הולכת ענבים לגת, שם נט, ב - שאסרו משום לך לך אמרין וכו', ואמרו שם בפירוש שבדיעבד מותר. וכן משמע גם בדין סיוע, שם עב, ב - שאם לא הניח הכלי ביד הגוי - מותר (כסף-משנה)].

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְחַלֵּק - אֵין הַגֵּר יָכוֹל לֹאמַר לְעֹבֵד פּוֹכְבִים: טל אֶתְּהָ עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים וְאֵנִי מְעוֹת, אֶתְּהָ יֵינְךָ וְאֵנִי פְרוֹת; שְׁהִי רוּצָה בְּקִיּוּמִי כְּדִי שְׂיִטֵּל כְּנֶגְדְךָ. אֲבָל גֵּר וְעֹבֵד פּוֹכְבִים⁷⁹ שְׂרָשׁוּ אֶת אֲבִיחֶן עֹבֵד פּוֹכְבִים - יָכוֹל לֹאמַר לוֹ: טל אֶתְּהָ עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים וְאֵנִי מְעוֹת, אֶתְּהָ יֵינְךָ וְאֵנִי שְׂמֵן. קַל הוּא שְׁהַקְלוּ בִּירֵשֶׁת הַגֵּר, כְּדִי שְׁלֹא יִחְזַר לְסוּרוֹ. וְאִם מִשְׁבָּאוֹ לְרֵשֶׁת הַגֵּר - אָסוּרוֹ.⁸⁰

(78 שם סד, ב. 79 שם. 80) שזהו חילופי עבודה-זרה ממש, ולא הקילו כל-כך אפילו בגר. [בגמרא שם הקדימו דין ירושה לדין שותפות, ורבינו החליף את הסדר, כדי להשלים את רשימת האסורים, ואחריה הוא מביא רק דין של היתר].

כג. יִשְׂרָאֵל שְׂמֵכֵר יֵינּוּ לְעֹבֵד פּוֹכְבִים⁸¹: פֶּסֶק⁸² עַד שְׁלֹא מְדַד לוֹ - דְּמִיּוֹ מִתְּרִין. שְׂמֵשְׁפֶסֶק סְמִיכָה דְעֵתוֹ⁸³, וּמִשְׂמֵשֶׁךְ קִנְיָה⁸⁴, וְיֵינְךָ נֶסֶךְ אֵינּוּ נֶעֱשֶׂה עַד שְׂיִגַע בּוֹ. נִמְצָא בְּשַׁעַת מְכִירָה⁸⁵ הִיָּה מִתְּרִין⁸⁶. מְדַד לֹא⁸⁷ עַד שְׁלֹא פֶסֶק הַדְּמִים - דְּמִיּוֹ אֲסוּרִין. שְׁהִי לֹא סְמִיכָה דְעֵתוֹ⁸⁸ אֶף עַל פִּי שְׂמֵשֶׁךְ, וְנִמְצָא בְּשַׁנְגַע עֲדִין לֹא סְמִיכָה דְעֵתוֹ לְקַח, וְנִאָסַר הַיֵּינְךָ בְּנִגְיַעְתּוֹ, וְהִיָּה זֶה כְּמוֹכֵר סֵתֵם יֵינָם.

(81 משנה, שם עא, א. 82) קבע מחיר היין. (83) לקנות, כיון שיודע מחירו. (84) והכסף נשאר בהלוואה אצל הגוי, שגוי קונה במשיכה. וכן כתב הרב המגיד בדעת רבינו בפ"א מהל' זכיה ומתנה. (85) בשעה שנגמר הקנין. (86) והדמים אינם חליפי יין נסך. (87) ונתן לגוי, ומשכו לפני שפסק דמיו. (88) שמא יבקש ממנו דמים מרובים ויבטל את הקניה.

כד. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׂמְדַד הַיִּשְׂרָאֵלִי לְכִלְיָ; אֲבָל אִם מְדַד לְכִלְיָ הָעֹבֵד פּוֹכְבִים⁸⁹ אוֹ לְכִלְיָ יִשְׂרָאֵל שְׂפִינְד הָעֹבֵד פּוֹכְבִים⁹⁰ - צָרִיךְ לְקַח אֶת הַדְּמִים⁹¹ וְאַחַר כֵּן יְמַדְד. וְאִם מְדַד וְלֹא לְקַח דְּמִים, אֶף עַל פִּי שְׂפִסְק - דְּמִיּוֹ אֲסוּרִים; שְׂמֵשְׁנִיגַע לְכִלְיָ נִאָסַר⁹² בְּסֵתֵם יֵינָם.

(89) שהיה בו קצת יין שלו, ונאסר היין בנפילתו לכלי קודם שקנהו הגוי, שהרי עוד לא משך. וכשלוקח הדמים, דמי יין אסור הוא לוקח. (90) שאוחזו באויר ותתנדנד הכלי, ואוסר היין בנדנדו שהוא כנגיעה, כמו שנתבאר בפ"ב ה"ג (כסף-משנה). (91) והגוי קונה את היין בכסף והיין נעשה שלו מיד, וסובר רבינו שגוי קונה בין במשיכה ובין בכסף, כמ"ש הרב המגיד פ"א מהל' זכיה ומתנה (כסף-משנה). שאם לא כן, הרי הדמים שבידי ישראל עודם קנינו של הגוי, וכשנגע ביין ואסרו, נעשו הדמים שבידי ישראל דמי יין נסך למפרע כמו שכתבו ה'תוספות' שם ד"ה שקילו. (92) משום ניצוק חיבור, כמבואר בפ"ב ה"ב. ורבינו לשיטתו הולך, שניצוק אפילו בסתם יינם אסור בהנאה.

כאן קשה קצת, ואולי נפלה שיאה קלה, וצריך להיות: השכיר לגוי או שכר הגוי, כלשון המשנה. (68) במשנה, שם: והניח לגינו עליו, ופירש ה'ערוך', וכן רש"י בשבת קלט, ב - כדים גדולים. (69) שינה ואמר יין נסך, ולא סתם יין כבבא ראשונה - לרבותא, שאפילו ביין נסך והישראל רוצה בקיומם של הכדים שלא ישתברו עכשיו מאליהם עד שישברם הוא ויטול שכרו (ע' רש"י ע"ז סג:) - שכרו מותר, כמו שמסיים רבינו. (70) לשון הגמרא שם.

יח. הַשׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל וְאָמַר לוֹ: הַעֲבֵר לִי מְאָה חֲבִיתוֹת שֶׁל שֶׁכֶר בְּמְאָה פְרוּטוֹת, וְנִמְצָא אַחַת מֵהֶן יֵינְךָ - שְׂכָרוֹ כֵּלּוֹ אֲסוּרוֹ.⁷¹

(71) אפילו של תשעים ותשע חביות של היתר. ואין זה דומה לנתערבה חבית יין נסך ביין של היתר, שהדין הוא שיוליך חבית אחת מהן לים המלח והשאר מותרות, מפני ששם ההיתר היה מובדל מן האיסור בתחילה ואחר-כך נתערב, ולפיכך מותר למוכרו לגוי ויותר לו על דמי יין נסך שבו, ונמצא שאינו נהנה מן האיסור כלל, אבל כאן שלא נתברר מעולם שכר ההיתר לכדו ולא נבדל מעולם שכר האיסור, שהרי מתחילה שכרו בשכירות אחת, מאה חביות במאה פרוטות, הרי כל פרוטה ופרוטה היא גם שכר של יין נסך, שהכל שכירות אחת היא ('מגדל עוז' בשם רבותינו הראשונים).

יט. אָמַר לוֹ: הַעֲבֵר לִי חֲבִית בְּפְרוּטָה חֲבִית בְּפְרוּטָה⁷², וְהַעֲבִיר, וְנִמְצָא בִּינְיָהֶן חֲבִיתוֹת שֶׁל יֵינְךָ - שֶׁכֶר חֲבִיתוֹת שֶׁל יֵינְךָ אֲסוּר, וְשֶׁאֵר שְׂכָרוֹ מִתְּרִין.

(72) שם סה, א.

כ. אֲמִנִי יִשְׂרָאֵל שְׂשַׁלַּח לָהֶם עֹבֵד פּוֹכְבִים חֲבִית שֶׁל יֵינְךָ בְּשַׁכְרָן - מִתְּרִין שְׂיִאמְרוּ לוֹ⁷³: תֵּן לָנוּ אֶת דְּמִיָּה. וְאִם מִשְׁנִכְנְסָה לְרֵשֶׁתוֹךְ - אֲסוּרוֹ.⁷⁴

(73) שהאומנים לא קנו את היין, והגוי חייב להם מעות, ולפיכך המעות שיתן להם אינם חליפים של יין ששלח להם (משנה, שם עא.). (74) כיון שהיין נכנס כבר לרשות האומנין, קיבלוהו בשכרם. וכשיתן להם הגוי כסף ויקח את היין בחזרה, הרי הכסף חליפי יין נסך ואסור.

כא. יִשְׂרָאֵל שְׁהִיָּה נוֹשֶׂה⁷⁵ בְּעֹבֵד פּוֹכְבִים מְנָה, הִלָּךְ הָעֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְכַר עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים וְיֵינְךָ נֶסֶךְ וְהִבִּיא לוֹ דְּמִיָּה - הִרִי זֶה מִתְּרִין⁷⁶. וְאִם אָמַר לוֹ קִדָּם שְׂיִמְכֹר: הִמְתֵּן לִי עַד שְׂאֲמֹכֵר עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים אוֹ יֵינְךָ נֶסֶךְ שְׂיִשׁ לִי וְאָבִיא לָךְ, אֶף עַל פִּי שְׁהוּא סֵתֵם יֵינּוֹ⁷⁷, וּמְכַר וְהִבִּיא לוֹ - הִרִי זֶה אֲסוּר; מְפִנִי שְׁהִיָּשְׂרָאֵלִי רוּצָה בְּקִיּוּמוֹ כְּדִי שְׂיִפְרַע מִמֶּנּוּ חִבּוֹ.

(75) שם סד, א. (76) מימרא של רב נחמן: דמי עבודה-זרה ביד גוי מותרים. (77) גם בסתם יינם אסור כשרוצה בקיומו.

כב. וְכֵן גֵּר וְעֹבֵד פּוֹכְבִים⁷⁸ שְׁהִיּוֹ שְׂתַפְּיִן וְכָאוּ

מתוך מהדורת חזק

כְּדִי שִׁיחַת הָעֹבֵד פּוֹכְכִים הֵיִינִי¹⁰¹ שִׁפְתָבוּ בְּשֵׁם
יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן הָעֹבֵד פּוֹכְכִים הַדְּמִים לְמַלְךְ. אָכֵל
אוֹמֵר לוֹ: הֵא לֶךְ מֵאֲתֵימ זֶזוּ וּמְלֻטְנִי מִן הָאוֹצָר¹⁰².

(99) כן מפרש רבינו הברייתא שם עא, א. והסוגיא שם.
(100) גירסת רבינו בגמרא: אצר באל"ף, אבל בגירסתנו:
עוצר בעי"ן. ופירושו, שוטר. וראה רש"י שם.
(101) שנמצא שהישראל מוכר לגוי את יינו שצריך לקבל
מאת המלך (רדב"ז). (102) שהרי הישראל חייב לאוצר
מעות, והגוי פוטר מחיוב זה, ואין הישראל מוכר לו יין,
והגוי מקבל את היין לא בשליחותו, מה שאין-כן באומר לו
הכנס במקומי.

כח. עֹבֵד פּוֹכְכִים שֶׁנֶּעַד בֵּינֵינוּ¹⁰³ שֶׁל יִשְׂרָאֵל לְאַנְסֵי
- מִתָּר לְמִכְרֵי¹⁰⁴ אוֹתוֹ יִינן לְאוֹתוֹ הָעֹבֵד פּוֹכְכִים
שֶׁאֲסָרוּ לְכַדוֹ. שֶׁפִּינֵן שֶׁנִּתְּכַנֵּן¹⁰⁵ זֶה הָעֹבֵד פּוֹכְכִים
לְהִזְיָקוֹ וְלְאַסְרוֹ יֵינוּ - הֵרִי זֶה קָמוּ שֶׁשָּׁבְרוּ אוֹ
שֶׁרְפָאוֹ¹⁰⁶ שֶׁחֵיב לְשֵׁלֵם; וְנִמְצָאוּ הַדְּמִים שֶׁלֹּקַח מִמֶּנּוּ
דְּמֵי הַהִזְקָה¹⁰⁷, וְלֹא דְמֵי הַמִּכְרֵה.

(103) שם נט, ב. (104) בגמרא שם, לא אמרו "מותר
למכור", אלא: שרי ליה למשקל דמיה (פירוש: מותר לו
לבעל היין לקבל דמיו מהגוי), מאי טעמא? מיקלא קלייה
(שרפו), וקשה להבין למה נקט רבינו לשון זה, הלא טעם
ההיתר הוא מפני שאין כאן מכירה אלא גביית דמי הזיקן].
(105) ואם נגע שלא בכונה להזיק, אינו חייב לשלם לו,
מפני שזה היזק שאינו ניכר. כלומר, לא נשנתה היין כלל
על-ידי מעשיו, ורבינו פוסק בפ"א מהל' חובל ומזיק ה"ג,
שהיזק שאינו ניכר בשגגה או באונס - פטור.
(106) בגמרא: מקלא קלייה. (107) ודמיו יין כשר נוטל
(רש"י שם).

כה. הַנּוֹתֵן דִּינָר לְחֻנּוּי עֹבֵד פּוֹכְכִים⁹³, וְאָמַר
לְפוֹעֵלוֹ הָעֹבֵד פּוֹכְכִים: לֶךְ וּשְׂתֵה וְאָכֵל מִן הַחֻנּוּי
וְאֵנִי מְחַשֵּׁב לוֹ - הֵרִי זֶה חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא יִשְׂתֵּה יִינן,
שְׂזֵה כְּמִי שֶׁקָּנָה לוֹ יִינן נֶסֶף וְהִשְׁקָהוּ⁹⁴. וּכְנֻגָד זֶה
בְּשִׁבְעִיעִית⁹⁵ - אָסוּר. כְּגוֹן שֶׁנִּתֵּן דִּינָר לְחֻנּוּי יִשְׂרָאֵל
עִם הָאָרֶץ⁹⁶, וְאָמַר לְפוֹעֵלוֹ הַיִּשְׂרָאֵלִי: לֶךְ וְאָכֵל וְאֵנִי
מְחַשֵּׁב לוֹ. וְאִם אָכֵל הַפוֹעֵל דָּבָר שֶׁאֵינּוּ מְעֻשָׂר -
אָסוּר⁹⁷.

(93) שם סג, ב - כשהקדים לו דינר. כיון שנתן לחנוני מעות
קודם ששלח את הפועל אליו, הרי הוא כאילו קנה מהחנוני
מה שיתן לפועל, ונמצא שהפועל אוכל משל בעל-הבית.
(94) ופורע חוב מזונותיו מייך נסך. (95) שנמצא בעל-הבית
פורע חוב מזונות הפועל מפירות שביעית שקנה מן החנוני.
(96) וחשוד על המעשרות. (97) כלומר, שאסור לבעל-
הבית לעשות כן. ולשון רבינו כאן אינו ברור.

כו. אָכֵל אִם אָמַר לָהֶם: אָכֵלוּ וּשְׂתוּ בְּדִינָר זֶה, אוֹ
שֶׁאָמַר לָהֶם: אָכֵלוּ וּשְׂתוּ עֲלֵי מִן הַחֻנּוּי וְאֵנִי פוֹרֵעַ,
אָף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁתַּעֲבַד, הוֹאִיל וְלֹא נִתְּיַחַד שֶׁעֲבַדוּ⁹⁸
- הֵרִי זֶה מִתָּר, וְאֵינּוּ חוֹשֵׁשׁ לֹא מְשוּם יִינן נֶסֶף וְלֹא
מְשוּם שִׁבְעִיעִית וְלֹא מְשוּם מְעֻשָׂר.

(98) שלא שעבד לחנוני מעות מסוימות, ולפיכך לא קנה
בעל-הבית מה שיתן החנוני לפועל, ונמצא שהפועל אינו
אוכל משל בעל-הבית, כפי פירושו של רב פפא שם.

כז. מְלֶךְ שֶׁהִיָּה מְחַלֵּק⁹⁹ יֵינוּ לְעַם וְלוֹקַח מִקֵּהן דְּמִיו
כְּפִי מַה שִׁירְצָה - אֵל יֵאמַר אָדָם לְעֹבֵד פּוֹכְכִים:
הֵא לֶךְ מֵאֲתֵימ זֶזוּ וְהַכְּנֵס תְּחִמִּי בְּאוֹצָר הַמֶּלֶךְ¹⁰⁰,

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

~ יום שני כ"ו שבט ~

מצות עשה ר. מצות לא תעשה רלח.

הַמְצָוָה הַמְשַׁלְמָה מֵאֲתֵימ — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּינּוּ
לְשֵׁלֵם שְׂכָר שְׂכִיר בְּיֹמוֹ וְלֹא לְאַחֲרוֹ לְיוֹם אַחַר, וְהוּא
אָמַרו יְתַעֲלֶה: "בְּיֹמוֹ תִתֵּן שְׂכָרוֹ" (דברים כד, טו). וְדִין
מְצוּה זֶה, שִׁיחַת שְׂכִיר יוֹם גּוֹבֵה כְּלִי-הַלְלָה וּשְׂכִיר לְלֵלָה
גּוֹבֵה כְּלִי-הַיּוֹם, כְּמוֹ שֶׁאָבָא בְּמִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה (רלח).
וּכְבָר נִתְּבָאָרוּ דִינֵי מְצוּה זֶה בְּשִׁלְמוֹת בְּפָרָק ט' (מבבא)
מְצִיעָא (ק"י), וְשֵׁם נִתְּבָאָר שְׂזוּ חוֹבָה כְּכֹל-שְׂכִיר, בֵּין גּוֹי
בֵּין יִשְׂרָאֵל, וּמִצְוֹת עֲשֶׂה לְפָרַע בְּזִמְנֵוּ.

~ יום ראשון כ"ה שבט ~

מצות עשה רמג.

הַמְצָוָה הַרְמ"ג — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּינּוּ בְּדִין נוֹשָׂא שְׂכָר
(השומר פקודן חבירו תמורת שכר) וְהַשׁוֹכֵר, לְפִי שְׂדִין
שְׁנִיחָם אַחַד, כְּמוֹ שֶׁבְּבָאָרוּ וְאָמַרו (שבועות מט): שֶׁלֶשֶׁה
דִּינֵין לְאַרְבַּעֵה שׁוּמְרֵין וְהוּא אָמַרו יְתַעֲלֶה: "כִּי-יִתֵּן אִישׁ
אֶל-רַעְיָהוּ חֲמוֹר אוֹ-שׂוֹר אוֹ שֶׁה וְגו'" (שמות כב, ט).
וּכְבָר נִתְּבָאָרוּ מְשַׁפְטֵי דִין זֶה בְּפָרָק ו' וּפְרָק ט' (מבבא)
קָמָא וּפְרָק ג' וּפְרָק ו' (מבבא) מְצִיעָא וּפְרָק ח'
מְשַׁבְעוֹת.

מתוך מהדורת חזק

ז' מִבְּבֵא מְצִיעָא (פז). אָמְרוּ: "אֵלּוּ אוֹכְלִין מִן-הַתּוֹרָה: הַעוֹשֶׂה בְּמִחְבָּר לְקַרְקַע (ודוקא) בְּשַׁעַת גְּמַר מְלֹאכָה". וְשֵׁם נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ.

הַמִּצְוָה הָרִס"ח — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזֶּהֱרַר שֶׁהַשְּׂכִיר מְלַקַּחַת מֵאוֹכֵל מְעִבִידוֹ נוֹסֵף עַל אֲכִילָתוֹ, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְאֲכַלְתָּ עֲנָבִים בְּנִפְשֶׁךָ שְׂבָעָךָ וְאֶל-כְּלֶיךָ לֹא-תִתֵּן" (שם, כה). וְכִבְר נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ בְּפֶרֶק ז' מִבְּבֵא מְצִיעָא. וְשֵׁם נִתְבָּאֵר מֵה שֶׁהוּא רִשְׁאֵי לְאָכֵל וּמֵה שֶׁאֵינּוּ רִשְׁאֵי לְאָכֵל; וְאֵם אָכְלוּ — הָרִי עֵבֵר עַל מֵה שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶל-כְּלֶיךָ (כְּדִי לַקְחָתָם לְבִיתְךָ) לֹא-תִתֵּן".

~ יום חמישי כ"ט שבט ~

מצות לא תעשה ריט.

מצות עשה רמד.

הַמִּצְוָה הָרִי"ט — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזֶּהֱרַנּוּ מִלְּמַנּוּע אֶת-הַבְּהֵמָה מִלְּאָכֵל מִן-הַדָּבָר שֶׁהִיא עוֹשֶׂה בּוּ בְּשַׁעַת מְלֹאכְתָּהּ, כְּגוֹן שֶׁתְּדוּשׁ תְּבוּאָהּ אוֹ תִשָּׂא תִּבְּנֵן עַל גִּבָּהּ מִמְּקוֹם לְמְקוֹם, אֵין מוֹנְעִים אוֹתָהּ מִלְּאָכֵל מִמֶּנּוּ, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא-תִחַסֵּם שׂוֹר בְּדִישׁוֹ" (דברים כה, ד), וְנִתְבָּאֵר שֶׁאֶחָד הַשׂוֹר וְאֶחָד כָּל-בְּהֵמָה לְחִסְמָה אֵלֵא שֶׁדָּבָר הַכְּתוּב בְּהוֹה (במצוי). וּבִינֵן בְּדִישָׁה בֵּין בְּשָׂר מְלֹאכּוֹת אֵין מוֹנְעִים אוֹתָהּ מִלְּאָכּוֹל בְּשַׁעַת מְלֹאכָה מִן-הַדָּבָר שֶׁהִיא עוֹשֶׂה בּוּ, וְכָל-זְמַן שֶׁמִּנְעָה — לוֹקָה, וְאֶפְלוּ חִסְמָה בְּקוֹל (שַׁעֲקַע עֲלֶיהָ לְהַרְתִּיעָה מִלֹּאכּוֹל). וְכִבְר נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ בְּפֶרֶק ז' מִבְּבֵא מְצִיעָא (צ).

הַמִּצְוָה הָרִמ"ד — הַצְּוִי שֶׁנֶּצְטְוִינּוּ בְּדִין הַשְּׂוֹאֵל, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְכִי-יִשְׁאַל אִישׁ מֵעַם רַעְהוּ" (שמות כב, יג) וְכִבְר נִתְבָּאֵרוּ הַלְכוֹת דִּין זֶה בְּפֶרֶק ח' (מבבא) מְצִיעָא וּפְרָק ח' מְשִׁבּוּעוֹת.

~ יום שישי ל' שבט ~

מצות עשה רמד.

הַמִּצְוָה הָרִמ"ד — הַצְּוִי שֶׁנֶּצְטְוִינּוּ בְּדִין הַשְּׂוֹאֵל, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְכִי-יִשְׁאַל אִישׁ מֵעַם רַעְהוּ" (שמות כב, יג) וְכִבְר נִתְבָּאֵרוּ הַלְכוֹת דִּין זֶה בְּפֶרֶק ח' (מבבא) מְצִיעָא וּפְרָק ח' מְשִׁבּוּעוֹת.

~ שבת קודש א' אדר-א' ~

מצות עשה רמב.

הַמִּצְוָה הָרִמ"ב — הַצְּוִי שֶׁנֶּצְטְוִינּוּ בְּדִין שׂוֹמֵר תְּנָם, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "כִּי-יִתֵּן אִישׁ אֶל-רַעְהוּ כֶּסֶף אוֹ-כֶּלִים לְשִׂמְרָה" (שמות כ, ו), וְכִבְר נִתְבָּאֵרוּ מְשִׁפְטֵי דִין זֶה בְּפֶרֶק ט' (מבבא) קַמָּא וּפְרָק ג' (מבבא) מְצִיעָא וּפְרָק ח' מְשִׁבּוּעוֹת.

הַמִּצְוָה הָר"ל"ח — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזֶּהֱרַנּוּ מִלְּעֲשׂוֹק שְׂכִיר וּמִלְּאַחַר שְׂכִירוֹ, וְהוּא אָמְרוּ: "לֹא-תִלִּין פְּעֻלַּת שְׂכִיר אַתָּךְ עַד-בֶּקֶר" (ויקרא יט, ג). בְּמֵה דְבָרִים אָמּוּרִים? אִם הוּא שְׂכִיר יוֹם שֶׁהוּא גּוֹבֵה כָּל-הַלַּיְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַד-בֶּקֶר"; וְאִם הוּא שְׂכִיר לַיְלָה — גּוֹבֵה כָּל-הַלַּיְלָה וְכָל-הַיּוֹם שְׁלֹא תִשְׁקַע הַחֲמָה אֵלֵא כְּשֶׁבְּכַר קִבַּל שְׂכִירוֹ, וְהוּא אָמְרוּ: "בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שְׂכִירוֹ וְלֹא-תְבוֹא עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ" (דברים כד, טו) וּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה (בבא מציעא פרק ט משנה יא): "שְׂכִיר יוֹם גּוֹבֵה כָּל-הַלַּיְלָה וְשְׂכִיר לַיְלָה גּוֹבֵה כָּל-הַיּוֹם". וְאֵין אֵלּוּ שְׁתֵּי מִצְוֹת, אֵלֵא מִצְוָה אַחַת הִיא, וּכְבוֹ בַּה שְׁנֵי לְאוּיִן לְהַשְׁלִים דִּין הַמִּצְוָה, וְהוּא שֶׁמִּשְׁנֵי לְאוּיִן אֵלּוּ יִדְעֵנוּ מְתֵי הוּא זְמַן הַגְּבִיָּה. וְכִבְר נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ בְּפֶרֶק ט' מִבְּבֵא מְצִיעָא, וְשֵׁם (קיא): נִתְבָּאֵר שְׁנֵה מְיַחַד בְּשְׂכִיר יִשְׂרָאֵל בְּלַבָּד, שֶׁאִם אַחַר שְׂכִירוֹ — עוֹבֵר בְּלֹא-תַעֲשֶׂה: אָבֵל שְׂכִיר גּוֹי — עוֹבֵר עָלָיו בְּעֲשֶׂה וְהוּא אָמְרוּ: "בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שְׂכִירוֹ".

~ יום שלישי כ"ז שבט ~

מצות עשה רא.

הַמִּצְוָה הָר"א — הַצְּוִי שֶׁנֶּצְטְוִינּוּ לְהִיּוֹת הַשְּׂכִיר אוֹכֵל בְּשַׁעַת עֲבוּדָתוֹ מִן-הַדָּבָר שֶׁעוֹבֵד בּוּ אִם אוֹתוֹ הַדָּבָר מִחְבָּר לְקַרְקַע, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "כִּי תְבֹא בְכֶרֶם רֵעֶךָ וְאֲכַלְתָּ עֲנָבִים וְגוֹ': כִּי תְבֹא בְקִמַּת רֵעֶךָ וְקִטְפַתְּ מִלֵּילַת בִּידֶךָ" (דברים כג, כה-כו). וְכִבְר נִתְבָּאֵר בְּגִמְרָא (בבא מציעא פז), שֶׁמִּשְׁנֵי פְסוּקִים אֵלּוּ לְמַדְנֵה שֶׁאֶדָם אוֹכֵל בְּמִחְבָּר בְּשַׁעַת גְּמַר מְלֹאכָה, וְשֶׁלֹּא יִסְפִּיק לְנוֹ אַחַד הַפְּסוּקִים בְּלֵי הַאֲחַר, עַל דֶּרֶךְ שֶׁבְּאֲרָנוּ לְעִיל (מצות עשה קמ) עַל אָמְרָם (ספרא פֵּרַשׁת בְּהַר שְׁמִצּוּהּ זוֹ אֵינָה נִלְמַדַּת) 'עַד שִׁיאֲמָרוּ שְׁנֵי כְּתוּבִים, וְאִם לֹאוּ לֹא שֶׁמִּנְעוּ'. הִנֵּה זֶה מִצְוֹת עֲשֶׂה שֶׁעֲנִינָהּ הַשֵּׁג מִשְׁנֵי פְסוּקִים אֵלּוּ, כְּלוֹמַר: שֶׁיִּרְשָׁה לְשְׂכִיר לְאָכֵל מִן-הַמִּחְבָּר, וּכְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (בבא מציעא פרק ז משנה ב): "וְאֵלּוּ (הַפּוֹעֲלִין, שְׁבַעַת הַעֲבוּדָה) אוֹכְלִין מִן-הַתּוֹרָה". וְכִבְר נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ בְּפֶרֶק ז' (מבבא) מְצִיעָא.

~ יום רביעי כ"ח שבט ~

מצות לא תעשה רמו. רסה.

הַמִּצְוָה הָרִס"ז — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזֶּהֱרַר הַשְּׂכִיר מִלְּאָכֵל בְּשַׁעַת עֲבוּדָתוֹ מִן-הַדָּבָר שֶׁהוּא עוֹבֵד בּוּ אִם הוּא עוֹבֵד בְּמִחְבָּר לְקַרְקַע, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "כִּי תְבֹא בְקִמַּת רַעֲךָ" ("וְחִרְמַשׁ (כְּלֵי הַקְּצִירָה) לֹא תִנִּיף עַל קִמַּת רֵעֶךָ" (דברים כג, כו), אָמְרוּ (ספרי פֵּרַשׁת כִּי-תִצְאָ): "חִרְמַשׁ — לְרַבּוֹת כָּל-בְּעָלֵי חִרְמַשׁ וּבְשַׁעַת חִרְמַשׁ", כְּלוֹמַר: בְּזְמַן הַקְּצִיר לֹא תִקְצוֹר לְעֶצְמֶךָ. וְיָדוּעַ שֶׁפְּסוּק זֶה לֹא בָּא אֵלֵא בְּשְׂכִיר וְשֶׁאֲמָרוּ "כִּי תְבֹא" (בַּחֲתִילַת הַפְּסוּק הַנִּל) פְּרוּשׁוֹ כִּי תְבוֹא שְׂכִיר, כְּמוֹ שֶׁאֲמַר הַתְּרַגּוּם: אָרִי תַתְּגַר. וּכְפֶרֶק

נביאים

יחזקאל פרק-מד נז

ג את-הנשיא נשיא הוא ישב-בו (לאכול)-לאכל-לחם לפני יהוה מִדְרֶךְ אֵלֶם הַשָּׁעַר יָבוֹא וּמִדְרֶכּוֹ יֵצֵא: ד וַיְבִיאֵנִי דֶרֶךְ-שָׁעַר הַצֶּפוֹן אֶל-פְּנֵי הַבַּיִת וְאָרָא וְהִנֵּה מְלֵא כְבוֹד-יְהוָה אֶת-בַּיִת יְהוָה וְאֶפְלֵ אֶל-פְּנֵי: ה וַיֹּאמֶר אֵלַי יְהוָה בְּנֵי-אָדָם שִׁים לְבָד וְרָאָה בְּעֵינַיִךְ וּבְאָזְנוֹךְ שָׁמַע אֶת פֶּלֶאֲשֶׁר אֲנִי מְדַבֵּר אֲתָךְ לְכָל-חֲקוֹת בַּיִת-יְהוָה וּלְכָל-(תורתו) תּוֹרֹתָיו וּשְׁמַתָּ לְבָד לְמִבּוֹא הַבַּיִת בְּכָל מוֹצָאֵי הַמִּקְדָּשׁ: ו וַאֲמַרְתָּ אֶל-מְרִי אֶל-בַּיִת יִשְׂרָאֵל כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוָה רַב-לְכֶם מִפְּלִתוֹעֲבוֹתֵיכֶם בַּיִת יִשְׂרָאֵל: ז בְּהִבְיָאֲכֶם בְּגִינְכֶם עַרְלֵי-לֵב וְעַרְלֵי בָשָׂר לְהִזּוֹת בְּמִקְדָּשִׁי לְחַלְלוֹ אֶת-בַּיִתִּי בְּתַקְרִיבְכֶם אֶת-לַחְמֵי הַלֶּבֶד וְדָם וַיִּפְרוּ אֶת-בְּרִיתִי אֵל פְּלִתוֹעֲבוֹתֵיכֶם:

רש"י

השנה שלא יעשנה קפנדריא לפי שאין ביאה זו לראיית פנים כמו של רגלים וכן העיד עוד למטה בענין פעמים רבות, מצאתי: את הנשיא, כ"ג נשיא הוא ומחשיבותו יהא רשאי לאכול בשר ולחם קדשים באותו שער שפותחין לו בשעת אכילתו: מדרך אולם השער יבוא. דרך אולם שער מזרחי יכנס לעזרה ויבוא עד אותו פשפש לאכול בו לחמו: ומדרכו יצא. שאין זה ראוי לקפנדריא כשאר שערים וכל היום שלא בשעת אכילת הנשיא יהיה סגור, (סא"א): (ז) בני נכר. שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים והן ערלי לב: וערלי בשר. כהן שמתו אחיו מחמת מילה:

(ג) את הנשיא נשיא הוא וגו'. את הנשיא אני נותן רשות נשיא הוא וחשוב ואין דרכו לישב ולאכול עם שאר הכהנים בלשכות: הוא ישב בו לאכל לחם. בתוך חללו: מדרך אולם השער יבוא. כשהוא נכנס לתוך החצר הפנימית כדי ליכנס לשער קטן זה לאכול בו דרך אולם השער העזרה שבמזרח יכנס לתוך העזרה ובו בדרך ישוב כשישוב יצא באותו הדרך שנכנס, ולפי שהוא אומר למטה (מ"ו) בענין ובכא עם הארץ לפני ה' במועדים הבא דרך וגו' שצוה לעשות העזרה קפנדריא לפי שאותה ביאה לראיית פנים וצריך להראות יפה הוצרך לומר כאן בביאות של כל ימות

מצודת ציון

(ג) לחם. כן יקרא גם הבשר כמו את קרבני לחמי (במדבר כ"ח):
(ד) מרי. ענין מרד וסירוב: (ז) ערלי לב. ענין חתימה וכן ערלה אונם (ירמיה ו'):

מצודת דוד

(ג) את הנשיא. ר"ל אבל את הנשיא הוא מלך המשיח הואיל והוא נשיא ואין כבודו לשבת במקום העם לאכול בקדשים עמהם, לכן ישב בחלל השער ההוא לאכול בבשר הקדשים לפני היכל ה': מדרך אולם השער יבוא. כאשר יבוא לאכול

בחלל הפשפש ההוא יבוא אל החצר הפנימי מדרך אולם השער ר"ל שיבוא דרך אולם הנמשך מהשער ולחוץ אבל לא יבוא שמה דרך פתחי הלשכות התחתונות הפתוחות לחצר הפנימי שאין אולם לפניהם כ"א יבוא בפומבי דרך השער הגדול ומשם יבוא לחלל האולם לשבת בחלל הפשפש: ומדרכו יצא. מדרך השער שבא כן יצא דרך שם, ואף שכשהוא הולך עם העם במועדים יצא עמהם דרך נכח השער שבאו כמ"ש והנשיא בתוכם וכו' (לקמן מ) הנה בבואו לבדו חוזר הוא בדרך שבא: (ד) ויביאני וגו'. כי מתחלה העמידו לפני פשפש הדרומי הסגור ועתה הסיעו משם והביאו בדרך שער הצפון שבמזרח הבית והוא הפשפש הצפוני: (ה) שים לבך. להבין הדברים: וראה בעיניך. מדת כל דבר ודבר: לכל חוקות. מה שראוי להשתמש בכל חדר מתדוריו: ולכל תורותיו. מקום עמידת הכהנים והעם: ושמת לבך. תשים לבך אל מבוא הבית להבין דרך ביאת הבית בכל הפתחים שיוצאין בהם מן המקדש והוא שלא לבוא בפשפש הדרומי, אבל בפשפש הצפוני יכולין לבוא ודרך ביאה למלך המשיח וכן לכל העם כמ"ש ובבוא עם הארץ וכו' (לקמן מ): (ו) אל מרי. אל עם המרי וחוזר ומפרש אל בית ישראל: רב לכם. זמן רב היה לכם מה שעשיתם כל תועבותיכם אתם בית ישראל: (ז) בהביאכם. במה שבעוד הייתם בארצכם הבאתם כהנים בני נכר ר"ל שנתנכרו מעשיו וחוזר ומפרש שהיו ערלי לב ר"ל אטום מלדעת את ה' ומהם היו אשר לא מלו על שמתו אחיו מחמת מילה ופסולים הם לעבודה והם הביאו אותם להיות במקדשי לעבוד עבודה לחללו וחוזר ומפרש את ביתי: בהקריבכם. במה אתם מקריבי ע"י כהנים כאלה את לחמי הוא החלב והדם, הנה בזה הפירו את בריתי להוסיף אל כל התועבות שיש בידיכם הוא עבודת הכוכבים ור"ל לא די שעבדתם הכוכבים אלא שעוד תוסיפו לחלל עבודת מזבחי ע"י כהנים כאלה:

כתובים

דברי הימים ב פרק ח י"ז

י וְאֵלֶּה שְׁרֵי הַנְּצִיבִים אֲשֶׁר־לְמֶלֶךְ שְׁלֹמֹה חֲמוּשִׁים וּמֵאֲתָיִם הָרְדִים בָּעַם: יא וְאֶת־בַּת־פְּרַעֲזָה הֵעֲלָה שְׁלֹמֹה מֵעִיר דָּוִד לְבַיִת אֲשֶׁר בָּנָה־לָּהּ כִּי אָמַר לֹא־תִשָּׁב אִשָּׁה לִי בְּבַיִת דָּוִד מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל כִּי־קִדַּשׁ הָמָּה אֲשֶׁר־בָּאָה אֵלֵיהֶם אַרְוֹן יְהוָה: (פ) יב אִזּוּ הֵעֲלָה שְׁלֹמֹה עֲלוֹת לַיהוָה עַל מִזְבַּח יְהוָה אֲשֶׁר בָּנָה לַפְּנֵי הָאוֹלָם: יג וּבְדַבְרֵי־יוֹם בְּיוֹם לְהַעֲלוֹת כְּמִצּוֹת מִוֶּשֶׁה לְשִׁבְתוֹת וְלַחֲדָשִׁים וְלַמִּוִּעֲדוֹת שְׁלוֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה בַּחֹג הַמִּצּוֹת וּבַחֹג הַשִּׁבְעוֹת וּבַחֹג הַסִּפּוֹת: יד וַיַּעֲמֵד כְּמִשְׁפַּט דָּוִד־אָבִיו אֶת־מַחְלְקוֹת הַכֹּהֲנִים עַל־עַבְדָּתָם וְהַלְוִיִּם עַל־מִשְׁמֹרוֹתָם לְהִלָּל וּלְשַׁרֵּת נֶגֶד הַכֹּהֲנִים לְדַבְרֵי־זִמְזוּם וְהַשְׁוֹעֲרִים בְּמַחְלְקוֹתָם לְשַׁעַר וּשְׁעָרַיִם כִּי כֵן מִצְוֹת דָּוִד אִישֵׁהָאֱלֹהִים: טו וְלֹא סָרוּ מִצְוֹת הַמֶּלֶךְ עַל־הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם לְכָל־דָּבָר וְלֹא־צָרוּ: טז וַתִּפֶּן כָּל־מִלְאָכָתָ שְׁלֹמֹה עַד־הַיּוֹם מוֹסֵד בֵּית־יְהוָה וְעַד־פְּלִתוֹ שְׁלֹם בֵּית יְהוָה: (ס)

רש"י

כשלקחה והיתה שם עד כלותו לבנות את ביתו: כי קדש המה. כל העיר וכל הבתים: אשר באה אליהם. לפי שבאה אליהם ארון ה' באה לשון נקבה, דוגמא (שמואל א ד') וארון ברית ה' נלקחה: (יב) על מזבח ה'. זה מזבח הנחשת שבנה שלמה וי"מ מזבח הנחשת שעשה שלמה תחת מזבח הנחשת שבנה משה, ותימה בדבר שהרי כתיב (מלכים ב' י"ז) ואת עולת כל עם וכל דם עולה וגו' יהיה לבקר כלומר מזבח הנחשת שהיה שם קודם לכן יהיה לי לבקר מכלל שהמזבח היה של נחושת: (טז) עד היום מוסד בית. מיום הוסדו עד כלותו:

(י) חמשים ומאתי. ובמלכים (א' ט') חמשים וחמש מאות אלא זה וזה אחד הוא שמחסר לשם ג' מאות ושנה ומנה אותם שוב שהרי שם כתוב למעלה לבד משרי הנצבים וגו' שלשת אלפים ושלוש מאות הרודים וכאן כתיב לעיל שלשת אלפים ושש מאות נמצא מה שחסר בפסוק אחד הוסיף בפסוק אחר ומחלקם בשביל שהג' מאות היתרים גרים היו והיו ממונים על אותן ג' אלפים וגו' מאות הרודים על ע' אלף נשא סבל ופ' אלף חצב בהר ואלו חמשים ומאתים הנאמר כאן ישראלים היו ממונים על אותם ג' מאות גרים: (יא) העלה שלמה מעיר דוד. היא ציון שהושיבה בעיר דוד

מצודת ציון

(י) הנצבים. הממונים כמו נציב פלשתיים (ש"א י"ג): הרודים. ענין ממשלה כמו רדה בקרב אויביך (תהלים ק'): (יד) מחלקות. מלשון חלק ור"ל המשמרות:

בתי דוד: אשר באה. על אשר באה אליהם הארון ועם שלא באה אלא לאחת מהן חשב את כולם כמו קדשים כל שהיו סמוכים אל מקום הארון: (יב) אז. בכלות הבנין העלה עולות רק על המזבח שלפני האולם כי מעתה נאסרו הבמות: (יג) ובדבר יום ביום. ובכל דבר הבא יום ביום: להעלות. לה' כמצות משה: לשבתות וכו'. את כולם העלה על המזבח ההוא: (יד) ויעמד כמשפט. העמיד מחלקות הכהני' כפי החק שעשה דוד: על משמרותם. כל משמר בזמנו: ולשרת. בדבר השיר: נגד הכהנים. בעת שיעבדו הם על המזבח: לדבר יום ביומו. לשורר בכל יום שיר הקבוע בו: והשוערים. שומרי השערים העמיד כפי מה שנחלקו מי לשער זה ומי לזה: כי כן מצות דוד. להיות שוערים מיוחדים לכל שער ושער כמ"ש בדר"ה א': (טו) מצות המלך. ממצות המלך אשר היה על הכהנים והלוים לכל דבר העבודה שמינה אותם ולשמור האוצרות: (טז) ותכן. המלאכה היתה נכונה מבלי מניעה עד היום שנגמרה: מוסד. ר"ל מעת בנין היסוד ועד כלותו: שלם בית ה'. כל שלמות בנין בית ה', וכפל הדבר פעמים ושלוש לומר שלא היה צד מניעה ועכבה בעולם:

מצודת דוד

(י) ואלה שרי. ואלה מספר של השרים אשר היו ממונים על הנצבים מן הגרים כמ"ש (במ"א): הרודים. הנוגשים בעם עושי המלאכה והן מן החתי וכו' הנזכרים למעלה: (יא) אשה לי. ר"ל אשה המיוחדת לי לתשמיש: בבית דוד. ר"ל בקבוצת

משניות מסכת כתובות

ד המושיב את אשתו חנונית, או שמונה אפוטרופא – הרי זה משביעה כל זמן שירצה. רבי אליעזר אומר: אפלו על פלכה, ועל עיסתה.

ה כתב לה: גדר ושבועה אין לי עליך – אינו יכול להשביעה; אבל משביע הוא את יורשיה ואת הבאים ברשותה. גדר ושבועה אין לי עליך, ועל יורשיה, ועל הבאים ברשותיך – אינו יכול להשביעה, לא היא, ולא יורשיה, ולא את הבאים ברשותה; אבל יורשיו משביעין אותה, ואת יורשיה, ואת הבאים ברשותה. גדר ושבועה אין לי, ולא ליורשי, ולא לבאים ברשותי, עליך, ועל יורשיה, ועל הבאים ברשותיך – אינו יכול להשביעה,

פירוש ברטנורא

ד חנונית. למכור ולקנות בחנות: אפוטרופא. להתעסק בממונו ולישא ולתן: משביעה כל זמן שירצה. שבועה כעין של תורה על מענת שמא, ויכול לגלגל עליה שלא עשתה אונאה על פלכה ועל עיסתה: ר"א אומר. אפילו לכתחילה שלא ע"י גלגול יכול להשביעה על פלכה ועל עיסתה. ואין הלכה כר"א:

ה משביע הוא את יורשיה. אם גירשה ומתה ויורשיה תובעין הימנו כתובתה, נשבעים שבועת היורשים שלא פקדתנו בשעת מיתה ולא אמרה לנו קודם לכן ולא מצינו בין שטרותיה ששטר כתובתה פרוע: ואת הבאים ברשותה. אם מכרה כתובתה לאחרים ונתגרשה ומתה והלקוחות תובעים כתובתה, נשבעים אף הן שבועת היורשים: אבל יורשיו משביעין אותה. אם נתאלמנה והיא או יורשיה נפרעין מן היתומים, צריכים שבועה, שהרי לא פטרן אלא

משניות מבוארות – קהתי

אפוטרופא, שיכול בעלה לוותר על שבועה ולתבוע ממנה נדר. – משנתנו דנה כמי שקיבל עליו תנאי לפטור את אשתו מנדר ומשבועה.

כתב לה – כתב הבעל לאשתו, והוא הדין אם אמר לה: **גדר ושבועה אין לי עליך** – שפטר מנדר ומשבועה, **אינו יכול להשביעה** – אין הבעל יכול להשביע את אשתו שום שבועה, לא בענין משאה ומתנה בנכסיו, כגון אם הושיבה חנונית או מינה אפוטרופא, ולא בענין כתובתה, כמבואר להלן (משניות ז-ח); **אבל משביע הוא את יורשיה** – אם גירשה ומתה, ויורשיה תובעים ממנו כתובתה, הרי הוא משביעם שבועת היורשים (כעין מה שמפורש במסכת שבועות ז, ט): "שבועה שלא פקדתנו אלא בשעת מיתתה ולא אמרה לנו קודם לכן ושלא מצאנו בין שטרותיה, ששטר כתובתה פרוע", ואת הבאים ברשותה – אם מכרה כתובתה לאחרים ונתגרשה ומתה, והלקוחות באים לתבוע את כתובתה, אף הם נשבעים כשבועת היורשים, שאין הבאים מכוחה נהנים מהתנאי שכתב לה הבעל לפוטרה משבועה. כתב לה: **גדר ושבועה אין לי עליך, ועל יורשיך, ולא לבאים ברשותיך** – שפטר משבועה גם את אשתו וגם את הבאים מכוחה, **אינו יכול להשביעה, לא היא – לא אותה, ולא יורשיה, ולא את הבאים ברשותה** – שהרי התנה עליהם במפורש לפטור משבועה; **אבל יורשיו** – של הבעל, **משביעין אותה** – אם נתאלמנה, והיא תובעת כתובתה מיורשי בעלה, רשאים הם להשביעה, ואת יורשיה, ואת הבאים ברשותה – אם נתגרשה ומתה, ואחר כך מת בעלה, ויורשיה או הבאים ברשותה תובעים את כתובתה מיורשי בעלה, הרי יורשי בעלה משביעים אותם כשבועת היורשים (שהבאנו לעיל), היינו שלא אמרה להם שנפרע לה מכתובתה כלום. ברם, אם מת הבעל בחייה, ואחר כך מתה היא, הואיל ונתחייבה שבועה ליורשי הבעל, אין יורשיה גובים מכתובתה כלל אפילו בשבועה, ש"אין אדם מוריש שבועה לבניו", כלומר אין אדם מוריש לבניו ממונו שלא יכול היה לגבותו אלא בשבועה, לפי שאין הבנים יכולים להישבע אותה שבועה שנתייב בה אביהם. ואף כאן אין יורשי האשה יכולים להישבע אותה שבועה, שהיא נתחייבה בה (גמרא ורש"י שבועות טו, א). כתב לה: **גדר ושבועה אין לי, ולא ליורשי, ולא לבאים ברשותי, עליך, ועל יורשיך, ועל הבאים ברשותיך** – שפטר הבעל את אשתו ואת הבאים מכוחה

~ יום ראשון ~

באור משנה ד

תקנת חכמים היא, שאם אדם חושד בשותפו או בארסו וכיוצא בהם, ובא עליו בטענת ספק, שמא גזל מרכושו או שמא לא דקדק בחשבון שביניהם, הריהו יכול להשביעו על כך, כמו ששנו (שבועות ז, ח): "ואלו נשבעים שלא בטענה: השותפין, הארסיין, והאפוטרופין, והאשה הנושאת והנותנת בתוך הבית" – "ולמה תיקנו חכמים שבועה זו? מפני שאלו מורין לעצמם, שכל מה שיקחו מנכסיו בעל המעות, ראוי הוא להם, מפני שנושאים ונותנים וטורחים. לפיכך תיקנו להם חכמים שחייבים שבועה בטענת ספק, כדי שיעשו כל מעשיהם בצדק ובאמונה" (רמב"ם הל' שותפין ט, א). – משנתנו באה ללמד דין האשה שבעלה משביעה בטענת ספק.

המושיב את אשתו חנונית – למכור סחורה בחנותו, או שמונה אפוטרופא – לפקח על נכסיו ולישא וליתן בהם, **הרי זה משביעה כל זמן שירצה** – רשאי הבעל להשביעה, שנשאה ונתנה באמונה ולא לקחה משלו כלום. **רבי אליעזר אומר: אפלו על פלכה, ועל עיסתה** – רשאי הבעל להשביעה כל זמן שירצה, שלא נטלה מן הצמר שהיא עשתה בו ומן העיסה שאפתה. בגמרא מבואר, שלדעת תנא קמא, אם לא הושיבה חנונית ולא מינה אפוטרופא, אינו יכול להשביעה בטענת ספק על מעשיה במשק הבית, שכן יחס קפדני כזה של בעל לאשתו מפר את שלום הבית, שאין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת. ברם, אם הושיבה חנונית או שמינה אפוטרופא, אף חכמים מודים, שבשעה שהוא משביעה על משאה ומתנה בעסקים שניהלה, יכול הוא לגלגל עליה שבועה אף על פילכה ועל עיסתה. ורבי אליעזר סובר, שאף על פי שלא הושיבה חנונית ולא מינה אפוטרופא, הרי זה משביעה כל זמן שירצה, שאין לך אשה שלא נעשתה אפוטרופא שעה אחת בחייה בעלה על פילכה ועל עיסתה (כתובות 19, ב). ואין הלכה כרבי אליעזר.

באור משנה ה

במשנה הקודמת שנינו בענין אשה אפוטרופא, שבעלה משביעה כל זמן שירצה. ויש שהאשה חייבת שבועה כשהיא באה לגבות כתובתה, כמבואר להלן (משניות ז-ח); וכבר שנינו לעיל (משניות ב-ג), שאלמנה הבאה לגבות כתובתה מן היורשים, צריכה היא להישבע, שעדיין לא קיבלה כלום. ובמסכת גיטין שנו (ד, ג), שרבן גמליאל הוקן התקין, שהאלמנה לא תהא נשבעת אלא נודרת, כגון שתאמר: "וייאסר עלי פרי פלוני אם נהניתי מכתובתי כלום". ויש סוברים, שהוא הדין בשבועת אשה

לא הוא, ולא יורשיו, ולא הבאים בְּרִשְׁתּוֹ, לא אותה, ולא יורשיה, ולא הבאין בְּרִשְׁתָּהּ.
ו הלכה מקבר בעלה לבית אביה, או שחזרה לבית חמיה ולא נעשית אפוטרופא – אין היורשין מְשִׁבְעִין אותה. ואם נעשית אפוטרופא – היורשין מְשִׁבְעִין אותה על העתיד לבא, ואין מְשִׁבְעִין אותה על מה שעבר.
ז הפוגמת כתבתה – לא תפרע אלא בשבועה; עד אחד מעידה שהיא פרועה – לא תפרע אלא בשבועה; מנכסי יתומים, ומנכסים מְשֻׁעְבְּדִין, וְשָׁלָא בְּפָנָיו – לא תפרע אלא בשבועה.
ח הפוגמת כתבתה, פיצד? היתה כתבתה אלה וזו, ואמר לה: התקבלתי כתבתך, והיא אומרת: לא התקבלתי

פירוש ברטנורא

ממנו אם תגבה כתובתה כחיו: לבאין ברשותי. אם אמכור נכסי ואת באה ליפרע מן הלקוחות:

ו הלכה מקבר בעלה. זו שפטרנה בעלה מן השבועה: לבית אביה. שלא נתעסקה שוב בנכסים: אין היורשים מְשִׁבְעִין אותה. כמה שנתעסקה בין מיתה לקבורה. שאם היו יורשים יכולים להשביעה על כך, מתוך שהיא צריכה להביא עדים כמה שהיא מוכרת וקונה לצורך קבורת המת ישעה המת ויתגול: על העתיד לבוא. שלא עיכבה בדיה כלום מן העסק שנעשית אפוטרופא עליו לאחר קבורת בעלה, דלא מהניא ביה פטור דידיה שהרי הנכסים של יתומים הם: על שעבר. על עסק שבחיי בעלה:

ז לא תפרע אלא בשבועה. הנפרע מרחיבו אינו מדרקק לשום לב על כל מה שפרעו, וזו הואיל ונפרעה במקצת אפשר שנפרעה הכל ורמו רבנן שבועה עלה כי הויכ דתודוק: עד אחד מעיד שהיא פרועה לא תפרע אלא בשבועה. תקנת חכמים היא כדי להפסיק דעתו של בעל. ושבועות הללו אף על פי שתקנת חכמים הן, אינן אלא כעין של תורה בנקיטת חפץ, שכל שבועות שתקינן במשנה כעין של תורה הן: מנכסים משועבדים. משום דאי הוה גבי מן הלוח גופיה והוה מעין לוח אשתבע לי הלא פרעתך משבעתי ליה, ואנן מענינן בשביל לקוחות דלמא אי הוה נבית מן הלוח הוה מעין לך אשתבע לי דלא פרעתך ובעתי אשתבועי, השתא נמי אשתבעי:

משניות מבוארות – קהתי

מבארים רוב המפרשים. ויש מפרשים משנתנו כשלא פטרה בעלה משבועה, ובאה המשנה להשמיענו, שאף על פי כן אין היורשים מְשִׁבְעִים אותה על האפוטרופסת שבחיי הבעל (שיטה מקובצת: המאירי).

באור משנה ז

משנה זו באה ללמדנו בנשים שאינן גובות כתובתן אלא בשבועה.

הפוגמת כתבתה – אשה שבאה לגבות כתובתה, והיא מודה שקיבלה כבר מקצתה, והיא תובעת את השאר, אבל בעלה טוען שכבר פרע לה את כל הכתובה, כמפורש במשנה הבאה, לא תפרע – את יתרת הכתובה שהיא תובעת, אלא בשבועה – בגמרא מבואר הטעם, לפי שהפרוע חובו מדייק לדעת כמה הוא נותן, ואילו הנפרע אינו שם לבו לדייק כמה קיבל, וזו הואיל והיא מודה שנפרעה במקצת, אפשר שקיבלה יותר מאותו סכום שהיא מודה בו, לפיכך הטילו חכמים שבועה עליה, כדי שתדייק (כתובות פח, ב); עד אחד מעידה שהיא פרועה – אשה שבאה לגבות כתובתה, ועד אחד מעיד שכבר נפרעה לה הכתובה, לא תפרע אלא בשבועה – שאמנם עד אחד אינו נאמן להפסידה כתובתה, אבל כדי להפסיק דעתו של הבעל תיקנו חכמים שלא תפרע אלא בשבועה, הואיל ולא התנה עמה לפטרה משבועה; מנכסי יתומים – אלמנה התובעת כתובתה מן היתומים, ומנכסים מְשֻׁעְבְּדִין – או אשה שבאה לגבות כתובתה מן הנכסים שמכר בעלה לאחרים (והם נקראים "נכסים משועבדים" ללקוחות) וְשָׁלָא בְּפָנָיו – או גרושה שהלך בעלה לדרך רחוקה, והיא באה לבית דין לתבוע כתובתה, לא תפרע אלא בשבועה – שאנו אומרים: אילו היתה תובעת כתובתה מבעלה, שמא היה טוען כנגדה: "השבועי לי שלא פרעתיך", והיתה חייבת שבועה, לפיכך בכל אלו הטילו חכמים עליה שבועה (דסי' על פי הגמרא שבועות מא, א).

~ יום שלישי ~

באור משנה ח

משנה זו באה לפרש את המשנה הקודמת.

הפוגמת כתבתה, פיצד? היתה כתבתה אלה וזו – והאשה תובעת כתובתה מבעלה, מאחר שנתגרשה ממנו, ואמר לה – הבעל: התקבלתי כתבתך – כבר קבלת את כספי הכתובה, והיא אומרת: לא התקבלתי אלא מנה – מאה וזו, כלומר שהיא מודה שקיבלה מקצת הכתובה, לא תפרע אלא בשבועה – כמו שבארנו הטעם

מכל שבועה לו ולירשיו ולבאים ברשותו, אינו יכול להשביעה, לא הוא, ולא יורשיו, ולא הבאים בְּרִשְׁתּוֹ, לא אותה, ולא יורשיה, ולא הבאין בְּרִשְׁתָּהּ – שתנאו קיים.

בענין הפסיקה שבתנאו: "ולא לבאים ברשותי" יש מפרשים: "אם אמכור נכסי, ואת באה ליפרע מן הלקוחות" (רש"י: ברטנורא: וכן מפרשים המאירי והריטב"א). ולפי זה יוצא, שתנאי הבעל מועיל אף לגבי הלקוחות, שאינם יכולים להשביעה. ויש חולקים על כך וטוברים, שאין תנאי הבעל מועיל אלא לגבי ולגבי יורשיו, אבל לא לגבי לקוחות, ואינה נפרעת מן הלקוחות אלא בשבועה (הגאונים: הרמב"ם): ומה ששינוי במשנתנו, שהבאים ברשותו אין מְשִׁבְעִים אותה, אין הכוונה ללקוחות, אלא כגון אפוטרופסים שמינה אותם על נכסיו, או שנתן נכסיו לאחרים במתנת שכיב מרע, שעשו אותם חכמים כיוורשים ("נימוקי יוסף" בשם הרמב"ם: ועיין "תוספות יום טוב").

~ יום שני ~

באור משנה ו

משנה זו היא המשך המשנה הקודמת והיא דנה באשה שבעלה פטרה מן השבועה אף לגבי יורשיו.

הלכה מקבר בעלה – מת בעלה, ומיד לאחר קבורתו הלכה לבית אביה – ושוב לא עסקה בנכסי בעלה, או שחזרה לבית חמיה ולא נעשית אפוטרופא – שלאחר שחזרה לא נעשתה עוד אפוטרופא על נכסי הירושה, אין היורשין מְשִׁבְעִין אותה – שום שבועה לא כשהיא באה לגבות כתובתה, שהרי בעלה פטרה משבועה, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו, ולא על מה שהתעסקה בנכסי בעלה המת בין מיתה לקבורה, שאם נאמר שהיורשים יכולים להשביעה על כך, לא תתעסק במכירת הנכסים לצורך הוצאות קבורתו אלא בעדים, ונמצא המת שוהה ומתגול (דמבי; ברטנורא). ואם נעשית אפוטרופא – ואם נעשתה אפוטרופא על נכסי בעלה המת אף לאחר קבורתו, היורשין מְשִׁבְעִין אותה על העתיד לבא – יכולים היורשים להשביעה בטענת ספק על העסקים שעשתה מלאחר הקבורה ואילך, שתנאי בעלה לפטרה משבועה אינו מועיל לה, והנכסים של היורשים הם, ואין מְשִׁבְעִין אותה על מה שעבר – אבל אין הם יכולים להשביעה, אפילו על ידי גלגול שבועה (הרא"ש: המאירי), על העסקים שעשתה בחיי בעלה, הואיל והוא פטרה משבועה, ואף לא על מה שעשתה בין מיתה לקבורה, כמו שבארנו לעיל.

בארנו משנתנו כגון שהבעל פטר את אשתו משבועה אף לגבי היורשים. וכן

אֵלָא מְנָה – לא תִּפְרַע אֵלָא בְּשַׁבּוּעָה. עַד אֶחָד מְעִידָה שֶׁהִיא פְּרוּעָה, בִּיצֵד? הִיתָה בְּתַבְתָּה אֵלֶּף זוּז, וְאָמַר לָהּ: הַתְּקַבְּלָתְךָ בְּתַבְתִּיךְ, וְהִיא אֹמֶרֶת: לֹא הַתְּקַבְּלָתְךָ שֶׁהִיא פְּרוּעָה – לֹא תִּפְרַע אֵלָא בְּשַׁבּוּעָה. מִנְכָּסִים מְשֻׁעָבְדִים בִּיצֵד? מָכַר נְכָסָיו לְאֲחֵרִים, וְהִיא נִפְרַעַת מִן הַלְקוּחוֹת – לֹא תִּפְרַע אֵלָא בְּשַׁבּוּעָה. מִנְכָּסֵי יְתוּמִים בִּיצֵד? מָת וְהִנִּיחַ נְכָסָיו לְיְתוּמִים, וְהִיא נִפְרַעַת מִן הַלְקוּחוֹת – לֹא תִּפְרַע אֵלָא בְּשַׁבּוּעָה. וְשָׁלָא בְּפָנָיו בִּיצֵד? הַלֵּךְ לוֹ לְמַדְרֵינָה הֵם, וְהִיא נִפְרַעַת שְׁלָא בְּפָנָיו – אֵינָה נִפְרַעַת אֵלָא בְּשַׁבּוּעָה. רַבִּי שְׁמַעוֹן אֹמֵר: כָּל זְמַן שֶׁהִיא תּוֹבַעַת בְּתַבְתָּה – הַיּוֹרְשִׁין מְשֻׁבְּעִין אוֹתָהּ; וְאִם אֵינָה תּוֹבַעַת בְּתַבְתָּה – אִין הַיּוֹרְשִׁין מְשֻׁבְּעִין אוֹתָהּ.

ט הוציאה גט, ואין עמו כתבה – גובה כתבתה; כתבה, ואין עמה גט – היא אומרת: אבד גטי, והוא אומר: אבד שוברי; וכן בעל חוב שהוציא שטר חוב, ואין עמו פרוזבול – הרי אלו לא יפרעו. רבן שמעון בן גמליאל אומר: מן הספנה ואילך, אשה גובה כתבתה שלא בגט, ובעל חוב גובה שלא בפרוזבול. שני גמין ושתי כתבות – גובה שתי כתבות; ושתי כתבות וגט אחד, או כתבה ושני גמין, או כתבה וגט ומיתה – אינה גובה אלא –

פירוש ברטנורא

ח רבי שמעון, קאי לעיל ארבנן דאמרן המושיב את אשתו חנונית או אפטרופא משביעה כל זמן שירצה ואם כתב לה נדר ושבועה אין לו ולא לירשי עליך אין יורשין משביעין אותה, ואתא הוא לאפלוני ואמר דכל זמן שהיא תובעת כתובתה יורשין משביעין אותה ואפילו כתב לה נדר ושבועה אין לו ולא יורשי עליך. ואם אינה תובעת כתובתה אין יורשין משביעין אותה על אפטרופא שבחיי בעלה ואפילו לא פטרה מן השבועה, דלית ליה דר' אליעזר ומחלוקתו דאמרי לעיל במתניתין משביעה כל זמן שירצה. ואין הלכה כר' שמעון:

ט הוציאה גט ואין עמו כתובה. במקום שאין כתובים כתובה וסומכים על תנאי בית דין: גובה כתובתה. רתנאי כתובה מעשה בית דין הוא, וכל מעשה בית דין כמאן הנקט שטרא דמו. ודוקא מנה מאתים הוא הנביא, אבל תוספת אין לה עד שתוציא שטר כתובה: פרוזבול. הלל תיקן פרוזבול כדי שלא תשמט שביעית, שמוסר שמורתיו לבית דין שגובה מן הללו חובו כל זמן שיתבענו והשתא לא קרינא ביה לא גיגש, שאינו תובעו כלום אלא בית דין תובעין: הרי אלו לא יפרעו. חיישין שמא כבר גבתה כתובתה, וזה השמיטתו שביעית: מן הסכנה. שגורו גיים על המצות והיו יראים לשמור גיטין ומשקיבלתו שורפתו. וכן פרוזבוליהן:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ט

הוציאה גט, ואין עמו כתבה – אשה שיש בידה גט ואין לה שטר כתובה, כגון במקום שאין כותבים כתובה (דמב"ט; בדוסטורא), **גובה כתבתה –** היינו עיקר הכתובה (מאתיים או מאה דינר). מפני שהוא תנאי בית דין, כמו ששנינו לעיל (ד, ז), ועושים סימן בגט שנפרעה לה כתובתה, כדי שלא תגבה שנית. **כתבה, ואין עמה גט –** הוציאה שטר כתובה, ואין בידה גט, ויש דין ודברים בינה ובין בעלה, שכן היא אומרת: **אבד גטי –** גירשתי ואבד גטי, והוא אומר: **אבד שוברי –** אף הבעל מודה שגירשה אלא שהוא טוען: שלמתי לה כסף כתובתה וקיבלתי ממנה שובר, ואבד השובר ממני; **וכן בעל חוב שהוציא שטר חוב –** שבא לגבות חובו בשטר שבידו לאחר שנת השמיטה, ואין עמו פרוזבול – שטר שכתוב בו שמסר המלוה את חובותיו לבית הדין, והתקינו הלל הזקן כדי ששנת השמיטה לא תשמט את החובות (עיני שביעית י, ד); וטוען הלווה שלא היה למלוה פרוזבול, ושמטה שנת השמיטה את החוב, והמלוה אומר שהיה לו פרוזבול ואבד לו, הרי אלו לא יפרעו – כתובה לא תיפרע, שחוששים לטענת הבעל שכבר גבתה כתובתה, והחוב לא יפרע, שמא לא כתב פרוזבול והשביעית השמיטתו. **רבן שמעון בן גמליאל אומר: מן הספנה ואילך –** משעה שגורה מלכות רומי על ישראל שלא יקיימו את המצוות, והיו יראים לשמור גיטיהם ופרוזבוליהם, **אשה גובה כתבתה שלא בגט –** ואין הבעל נאמן לומר שפרע עד שיוציא שובר, **ובעל חוב גובה שלא בפרוזבול –** שמן הסתם עשה פרוזבול, ומפני הסכנה שרף אותו. **שני גמין –** הוציאה שני גמין, היינו שגירשה והחזירה וגירשה, **ושתי כתבות –** שאתח מן זמנה קודם לזמן הגט הראשון, ואתח מן זמנה מאוחר מזמן הגט הראשון, **גובה שתי כתבות –** משני הנישואין. הוציאה שתי כתבות וגט אחד – וזמני שתי הכתובות קודמים לגט; או כתבה ושני גמין – שגירשה והחזירה וגירשה, ולא כתב לה כתובה כשהחזירה; או כתבה וגט ומיתה – ועדי

במשנה הקודמת. **עד אחד מעידה שהיא פרועה, ביצד? היתה כתבתה אֵלֶּף זוּז, וְאָמַר לָהּ: הַתְּקַבְּלָתְךָ בְּתַבְתִּיךְ –** כשכאה לגבות כתובתה טען בעלה: כבר קיבלת ככותבך, והיא אומרת: **לא התקבלתי –** עדיין לא קיבלתי, **ועד אחד מעידה שהיא פרועה –** שכבר נפרעה לה כתובתה, **לא תפרע אלא בשבועה –** כמו שבארנו במשנה הקודמת. **מנכסים משעבדים ביצד? מכר הבעל, נכסיו לאחרים, והיא נפרעת מן הלוקוחות –** והאשה באה לגבות כתובתה מן הנכסים שבידי הלוקוחות, **לא תפרע אלא בשבועה –** מהטעם שבארנו במשנה הקודמת. **מנכסי יתומים ביצד? מת –** הבעל – **והניח נכסיו ליתומים –** בירושה, והיא נפרעת מן היתומים – והאלמנה באה לגבות כתובתה מנכסי הירושה שבידי היתומים, **לא תפרע אלא בשבועה –** כמו שבארנו במשנה הקודמת. **ושלא בפניו ביצד? הלך לו –** הבעל – **למדינת הים –** לארך רחוקה, והיא נפרעת שלא בפניו – ואשתו מוציאה גט וכתובה, ותובעת בבית דין לגבות כתובתה מנכסיו, **אינה נפרעת אלא בשבועה –** מהטעם שבארנו במשנה הקודמת. **רבי שמעון אומר: כל זמן שהיא תובעת כתבתה –** מן היורשים, **היורשין משביעין אותה –** ואפילו כתב לה בעלה: "נדר ושבועה אין לי ולא לירשי עליך" (עיני לעיל משנה ה), שאין תנאי זה מועיל לגבי הכתובה כשהיא נפרעת אותה מן היתומים; **ואם אינה תובעת כתבתה, אין היורשין משביעין אותה –** על האפטרופוסות שבחיי בעלה, ואפילו לא פטרה הבעל משבועה, שרבי שמעון חולק על מה ששנינו לעיל (משנה ד), שהבעל משביע את אשתו שבועת אפטרופא כל זמן שירצה, והוא סובר שאף הבעל עצמו אינו משביעה, אפילו הושיבה חנונית או מינה אפטרופא, אלא בזמן שהיא תובעת כתובתה (גמרא ורשי' כתובות פח, ב; המאירי). ומה שנקט "אין היורשין משביעין אותה" לאו דווקא הוא, אלא משום שברישא של מאמר – כל זמן שהיא תובעת כתובתה. היורשים משביעים אותה – הרי יורשים דווקא, לפיכך גם בסיפא נקט יורשים (תוספות).

כְּתֹבָה אַחַת; שֶׁהַמְגֵרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְהַחֲזִירָהּ, עַל מְנַת כְּתֹבָה הָרֵאשׁוֹנָה מְחֻזְרָה. קָטָן שֶׁהֵשִׂיאוֹ אָבִיו – כְּתֹבָתָהּ קִימָת, שְׁעַל מְנַת בֶּן קִימָה. גֵּר שֶׁנִּתְגַּדֵּר וְאִשְׁתּוֹ עִמּוֹ – כְּתֹבָתָהּ קִימָת, שְׁעַל מְנַת בֶּן קִימָה.

פ ר ק ע ש י ר י

א מִי שֶׁהָיָה נָשׂוּי שְׁתֵּי נָשִׁים וְמַת – הָרֵאשׁוֹנָה קוֹדֶמֶת לְשֵׁנִיָּה, וְיִוֵּרְשִׁי הָרֵאשׁוֹנָה קוֹדֶמִין לְיִוֵּרְשִׁי שְׁנֵיָּה. נָשָׂא אֶת הָרֵאשׁוֹנָה וְמָתָהּ, נָשָׂא שְׁנֵיָּה וְמַת הוּא – שְׁנֵיָּה וְיִוֵּרְשִׁיָּהּ קוֹדֶמִים לְיִוֵּרְשִׁי הָרֵאשׁוֹנָה.

ב מִי שֶׁהָיָה נָשׂוּי שְׁתֵּי נָשִׁים, וְמָתוּ, וְאַחַר כֵּךְ מַת הוּא, וְיִתּוּמִים מְבַקְּשִׁים כְּתֹבַת אֶמְוֶן, וְאִין שָׁם אֶלָּא שְׁתֵּי כְּתֹבֹת – חוֹלְקִין בְּשׂוּהָ. הִיָּה שָׁם מוֹתֵר דִּינָר – אֵלּוּ נוֹטְלִין כְּתֹבַת אֶמְוֶן, וְאֵלּוּ נוֹטְלִין כְּתֹבַת אֶמְוֶן. אִם אָמְרוּ

פירוש ברטנורא

א מי שהיה יורשי הראשונה קודמים ליורשי השנייה. אם מתו נשוי אחריו עד שלא הספיקו לגבות: שניה ויורשיה קודמים. שהיא בעלת חוב, ויורשי הראשונה באים לירש מאביהן כתובת בנין דכרין, דהא אינון ירתון תנו, לפיכך פורעין את החוב תחלה ומה שנשאר יירשו. ודוקא כשנשבעה השניה על כתובתה או היא או יורשיה נוטלים כתובתה. אבל אם מתה היא לאחר שמת בעלה ולא נשבעה על כתובתה, אין יורשיה נוטלים כלום מכתובתה, דקימא לן אין אדם מוריש שבועה לבניו, כלומר ממון שאין אדם זוכה בו אלא בשבועה ומת קודם שנשבע, אותו ממון אין אדם מורישו לבניו.

ב ויתומים מבקשים כתובת אמון. שכתובה של אחת מרובה משל חברתה, ואומרים בניה כתובת בנין דכרין ניטול, וכן אתם, והשאר נחלוק: חולקים בשוה. כשאר כל הירושות, ואין נוטלים כתובת בנין דכרין: אם אמרו יתומים. בני הכתובה הגדולה: הרי אנו מעלין על נכסי אבינו. מעלין דמיון לקבלם עלינו כיוקר כדי שיהיה שם מותר דינר ויטול כתובת אמון:

משניות מבוארות – קהתי

וממה שנשאר גובים יורשי השנייה. נשא את הראשונה ומתה – בחייו, שנמצא הבעל יורשה, נשא שנייה ומתה היא – והשאר את השנייה אלמנה; ובאים יורשי הראשונה לתבוע "כתובת בנין דכרין", כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו, והשנייה (האלמנה) באה לגבות כתובתה, או כגון שמתה ובאים יורשיה לגבות את חוב הכתובה, שנייה ויורשיה קודמים ליורשי הראשונה – מפני שהשנייה היא כבעלת חוב, ויורשיה באים לגבות את החוב של אמם, ואילו יורשי הראשונה התובעים "כתובת בנין דכרין", אין תביעתם אלא תביעת יורשה, שכן כותבים בתנאי הכתובה: "אינון יירחון נספ כתובתך" – הם יירשו את כסף כתובתך (לעיל ד, ט), ופירעון החוב קודם ליורשה; הלכך גובים תחילה השנייה ויורשיה, וממה שנשאר מקבלים יורשי הראשונה. ברם, אין יורשי השנייה יכולים לקבל את חוב הכתובה אלא אם כן אמם נשבעה על כתובתה (כמו ששנינו לעיל ט, ז), שאלו מתה ולא נשבעה על כתובתה, אין יורשיה נוטלים כלום מכתובתה, לפי שאין אדם מוריש שבועה לבניו, כמו שבארנו כבר (לעיל ט, ה).

באור משנה ב

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת, ש"כתובת בנין דכרין" אינה בגדר חוב אלא בגדר יורשה, באה משנה זו להשמיענו, שלא תיקנו חכמים "כתובת בנין דכרין" אלא כשאינה עוקרת מצוות יורשה שמן התורה.

מי שהיה נשוי שתי נשים, ומתו – בחייו, שנמצא הוא יורשן, ואחר כך מת הוא – ונפלו נכסיו בירושה לבניו, ויתומים מבקשים כְּתֹבַת אֶמְוֶן – ובניו מאשתו האחת תובעים כתובת אמם, כפי תנאי "כתובת בנין דכרין", וכגון שכתובת אמם מרובה משל חברתה, ואומרים הם לאחיהם מהאם האחרת: אנחנו ניטול כתובת אמנו, וכן אתם תטלו כתובת אמכם, והשאר נחלק בינינו מדין יורשה, ואין שם אֶלָּא שְׁתֵּי כְּתֹבֹת – אבל אין בנכסי הירושה אלא כדי סכום שתי הכתובות, ואם יטלו כתובות בנין דכרין לא תשתייר עוד יורשה, ותיעקר על ידי כך מצוות יורשה שהיא מן התורה, חולקין בשוה – אין היתומים נוטלים "כתובת בנין דכרין", אלא חולקים ביניהם את כל נכסי הירושה שווה בשווה כדון תורה. הנה שם מותר דינר – אם בנכסי הירושה היה דינר יתיר על סכום שתי הכתובות, ונמצא שלאחר שיטלו היתומים "כתובת בנין דכרין" יחלקו ביניהם את הדינר שווה בשווה ותתקיים בזה מצוות יורשה, אלו נוטלין כְּתֹבַת אֶמְוֶן, ואלו נוטלין כְּתֹבַת אֶמְוֶן – זכאים היתומים לקבל תחילה "כתובת

מיתה, שגירשה והחזירה ומת, ולא כתב לה כתובה כשהחזירה; בכל המקרים הללו, אינה גובה אלא כְּתֹבָה אַחַת; שֶׁהַמְגֵרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְהַחֲזִירָהּ – קודם שגבתה כתובתה, ולא כתב לה כתובה כשחזר ונשאה, עַל מְנַת כְּתֹבָה הָרֵאשׁוֹנָה מְחֻזְרָה – הלכך אם הוציאה כתובה ושני גיטין, או כתובה וגט ומיתה, אינה גובה אלא כתובה אחת. וב"שתי כתובות וגט אחד" הטעם הוא, שהכותב לאשתו שתי כתובות אינה גובה אלא אחת מהן. קָטָן שֶׁהֵשִׂיאוֹ אָבִיו – והגדיל, כְּתֹבָתָהּ קִימָת – אף על פי שנכתבה בהיותו קטן, שְׁעַל מְנַת בֶּן קִימָה – שמשגדיל קיימה לאשה על מנת הכתובה שכתב לה בקטנותו. ובגמרא אמרו, שמכל מקום אינה גובה אלא עיקר הכתובה, אבל תוספת אין לה. מכאן שואלים בעלי התוספות: אם כן מה באה המשנה להשמיענו "שעל מנת כן קיימה", והרי אפילו לא כתב לה כתובה מעולם, יש לה עיקר כתובה? ומשיבים, שהמשנה באה להשמיענו, שאם נישאה לו בתולה, אף על פי שכשהגדיל הרי היא כבר בעולה, מכל מקום כתובתה מאתיים דינר, שעל מנת כן קיימה שתהא כתובתה כתחילת נישואיה (ועיין "תוספות יום טוב"). גֵּר שֶׁנִּתְגַּדֵּר וְאִשְׁתּוֹ עִמּוֹ – ואשתו נתגירה עמו, כְּתֹבָתָהּ קִימָת – כפי שכתב לה בהיותם נכרים (רש"י), שְׁעַל מְנַת בֶּן קִימָה – שמשנתגיריו קיים אותה לאשה על מנת הכתובה שבידה. ויש מפרשים: כתובתה קיימת – היינו כתובת מנה, שנל מנת כן קיימה – כמו ששנינו (א, ד) שהגירות שנתגירה יתירה על בת שלש שנים ויום אחד, כתובתה מנה (דמב"ס ה"א אישות י"א, ז; מג"ד משנה; ועיין "לחם משנה").

~ יום רביעי ~

באור משנה א

כפי ששנינו (לעיל ד, ט), אחד מתנאי הכתובה, שהבנים יירשו כתובת אמם, כלומר שאם מתה האשה בחיי בעלה, והוא יורשה, הרי לאחר מותו יירשו הבנים הזכרים שנולדו לו ממנה את כתובת אמם, מלבד חלקם בירושת שאר הנכסים, שיחלקו שווה בשווה עם האחים מאם אחרת. תנאי זה נקרא: "כתובת בנין דכרין" – כתובת בנים זכרים. משנה זו דנה בכתובת בנין דכרין, והיא באה להשמיענו שאינה בגדר חוב אלא בגדר יורשה.

מי שהיה נשוי שתי נשים ומת – ושתי האלמנות באות לגבות כתובתן, הָרֵאשׁוֹנָה – זו שכתובתה נכתבה ראשונה, קוֹדֶמֶת לְשֵׁנִיָּה – בגביית כתובתה, וְיִוֵּרְשִׁי הָרֵאשׁוֹנָה קוֹדֶמִין לְיִוֵּרְשִׁי שְׁנֵיָּה – אם מתו האלמנות קודם שהספיקו לגבות כתובתן, ויורשיהן באים לתבוע חוב הכתובה, יורשי הראשונה גובים תחילה את כתובת אמם,

יתומים: אֲנַחְנוּ מַעֲלִים עַל נַכְסֵי אֲבִינוּ יֵתֵר דִּינָר, כְּדִי שְׂיִמְלֹו כְּתַבַּת אֲמָן – אִין שׁוּמְעִין לְהָן, אֲלֵא שְׁמִין אֶת הַנְּכָסִים בְּבֵית דִּין.

ג הוּוּ שֶׁם נַכְסִים בְּרֵאוּי – אִינָן בְּכַמְחֻזָּק. רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר: אִפְלוּ יֵשׁ שֶׁם נַכְסִים שְׂאִין לְהָן אַחֲרֵיית – אִינוּ כְּלוּם, עַד שֵׁיחִיּוּ שֶׁם נַכְסִים שְׂיֵשׁ לְהָן אַחֲרֵיית, יוֹתֵר עַל שְׁתֵּי הַכְּתוּבוֹת דִּינָר.

ד מִי שְׁהִיָּה נְשׁוּי שְׁלֹשׁ נְשִׁים וְמַת, כְּתַבְתָּהּ שָׁל זֹו מְנָה, וְשָׁל זֹו מֵאֲתִים, וְשָׁל זֹו שְׁלֹשׁ מֵאוֹת, וְאִין שֶׁם אֲלֵא מְנָה – חוֹלְקוֹת בְּשׁוּהָ. הוּוּ שֶׁם מֵאֲתִים: שָׁל מְנָה – נוֹטְלַת חֲמִישִׁים; שָׁל מֵאֲתִים, וְשָׁל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת – שְׁלֹשָׁה שְׁלֹשָׁה שָׁל זֶהָ. הוּוּ שֶׁם שְׁלֹשׁ מֵאוֹת: שָׁל מְנָה – נוֹטְלַת חֲמִישִׁים, וְשָׁל מֵאֲתִים – מְנָה, וְשָׁל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת –

פירוש ברטנורא

ג הוּוּ שֶׁם נַכְסִים בְּרֵאוּי. כגון עסקא שבד אחרים או הלוואה: אִינָן בְּכַמְחֻזָּק. אינן נחשבים להיות כאילו הן מוחזקים בידו ויש כאן מותר דינר: שאין להם אחריות. מטלטלים: שיש להם אחריות. קרקעות. והלכה כרבי שמעון. ואף בזמן הזה דנהיגי דמטלטלי דיתמי משעבדי לבעל חוב, אין כתובת בנין דכרין נוהגת במטלטלין אלא בקרקעות:

ד של זֹו מְנָה וְשָׁל זֹו מֵאֲתִים כו'. ושלתן נחתמו כיום אחד. דאי בתלמידי יומי, הקודמת בשטר קודמת בניבוי. או שלא הניח אלא מטלטלין, שאין דין קדימה במטלטלין: חולקות בשוה. שהרי כח שלשתן שוה בשעבוד מנה דבכולהו איכא מנה: הוּוּ שֶׁם מֵאֲתִים. אין לבעלת מנה שעבוד אלא במנה, אבל במנה שני אין שעבוד לשטר של בעלת מנה: של מנה נוטלת חמישים. בגמרא פריך, שלישית מנה היה ראוי שתטול והיאך נוטלת חמישים שהוא חצי מנה. ומשני, דמתניתין איירי דאמרה לה בעלת מאתים לבעלת מנה, דין ודברים אין לי עמך במנה המשועבד לך ולא יתמעט חלקך בשבילי, הלכך היא ובעלת שלש מאות חולקות אותו. ומפני שלא נתנה בעלת המאתים לבעלת המנה חלקה במתנה אלא אמרה לה שלא תרבי עמה ובשבילה לא יתמעט חלקה, לאחר שלקחה בעלת המנה חמישים נשאר זכות בעלת המאתים שוה עם זכות בעלת השלש מאות במנה וחצי הנשאר, וכל אחת מהן נוטלת ג' דינרי זהב

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ד

מִי שְׁהִיָּה נְשׁוּי שְׁלֹשׁ נְשִׁים – והכתובות של שלשתן נחתמו ביום אחד, שנמצא שעבורן שווה בזמן, ואין דין קדימה לאחת מהן, וְמַת – ובאות האלמנות לגבות כתובתן, ואין הכתובות שלהן שוות, אלא כְּתַבְתָּהּ שָׁל זֹו מְנָה – מאה דינר, וְשָׁל זֹו מֵאֲתִים, וְשָׁל זֹו שְׁלֹשׁ מֵאוֹת – דינר, וְאִין שֶׁם אֲלֵא מְנָה – ואין בנכסי הירושה אלא מאה דינר, חוֹלְקוֹת בְּשׁוּהָ – הואיל וכל אחת מהן זכאית לכל הפחות למנה, הרי זכות שלשתן שווה במנה הזו, לפיכך חולקות הן בשווה, ונוטלת כל אחת שליש מנה. הִיּוּ שֶׁם מֵאֲתִים – אם היו בנכסי הירושה מאתיים דינר, ונמצא מנה ראשון משועבד לכולן, ואילו מנה שני אינו משועבד אלא לבעלת מאתיים ולבעלת שלש מאות, שָׁל מְנָה נוֹטְלַת חֲמִישִׁים – זו שכתובתה מנה נוטלת חמישים דינר; בגמרא מבואר, שמדובר במשנתנו ככגון שכתבה בעלת מאתיים לבעלת מנה: "דין ודברים אין לי עמך במנה ראשון" (נשתבואי לדין לא אריב עמך במנה המשועבד לך ולא יתמעט חלקך בשבילי – רש"י). הלכך מגיע לחלקה חצי מנה, שאין היא חולקת את המנה אלא עם בעלת שלש מאות; שָׁל מֵאֲתִים, וְשָׁל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת – זו שכתובתה מאתיים וזו שכתובתה שלש מאות, שְׁלֹשָׁה שְׁלֹשָׁה שָׁל זֶהָ – כל אחת מהן נוטלת שלושה דינרי זהב, שהם שבעים וחמישה דינרי כסף, כלומר שהן חולקות ביניהן שווה בשווה את המאה וחמישים דינר שנשתיירו לאחר שבעלת המנה נטלה חמישים דינר. בגמרא שואלים: הרי בעלת מאתיים סילקה עצמה ממנה ראשון, וכיצד היא חולקת עם בעלת שלש מאות במאה וחמישים הנותרים שווה בשווה? ומשיבים: משום שבעלת מאתיים אומרת לבעלת שלש מאות: "נדדן ודברים סילקתי עצמי". ומפרש רש"י: "לא נתתי חלקי במתנה, ומה שגבתה (בעלת המנה) לא בשליחותי גבתה, שתאמרי לי: נטלה זו חלקך; אני סילקתי עצמי מלריב עמה ומלמעט חלקה במנה, וגברה ידה לגבות חצי המנה בשעבוד שטרה. עכשיו אני באה לחלוק עמך בנותר, שלא סילקתי עצמי מלריב עמך, ושעבודי ושעבודך שווים" (ברם, בעלי התוספות נותבים: לא נתפרש יפה טעמו של דבר זה). הִיּוּ שֶׁם שְׁלֹשׁ מֵאוֹת – היו בנכסי הירושה שלש מאות דינר, והרי מנה ראשון משועבד לכולן, ומנה שני לבעלת מאתיים ולבעלת שלש מאות, ומנה שלישית לבעלת שלש מאות בלבד, שָׁל מְנָה נוֹטְלַת חֲמִישִׁים – זו שכתובתה מנה נוטלת חמישים דינר. בגמרא מבואר שמדובר

בנין דכרין" כתנאי הכתובה, ובדינר יחלוקו, יש מבארים, שצריכים דווקא מותר דינר, אבל פחות מדינר אין זה מותר ("בית יוסף" על פי הגמרא: ועיין "תוספות יום טוב"). אֵם אֲמָרוּ יֵתֵר תּוֹמִים: אֲנַחְנוּ מַעֲלִים עַל נַכְסֵי אֲבִינוּ יֵתֵר דִּינָר – אם לא היה בנכסי הירושה מותר דינר, ואמרו היתומים המבקשים את כתובת אמם: הרינו מקבלים את נכסי אבינו בדינר יתיר על שווים; והם אומרים כך, כְּדִי שְׂיִמְלֹו כְּתַבַּת אֲמָן – כדי שישתייר דינר לקיים בו מצוות ירושה ויוכלו לקבל "כתובת בנין דכרין", אִין שׁוּמְעִין לְהָן – להעריך את הנכסים בדינר יתיר על שווים, אֲלֵא שְׁמִין אֶת הַנְּכָסִים בְּבֵית דִּין – ואם אין מותר דינר אין היתומים נוטלים "כתובת בנין דכרין", אלא חולקים ביניהם את הירושה שווה בשווה. וכתב הרמב"ם (על פי הגמרא): "שמין את הנכסים בבית דין, כמה שהיו שווין בשעת מיתת אביהן; ואף על פי שנתרבו או נתמעטו אחרי מיתת אביהן קודם שיבואו לחלוק, אין שמין אותן אלא כשעת מיתת אביהן" (הל' אישות יט, ה).

~ יום חמישי ~

באור משנה ג

במשנה הקודמת למדנו, שלא תיקנו חכמים "כתובת בנין דכרין" אלא במקום שלאחר שיתלו הבנים את כתובת אמם, ישתיר בנכסי הירושה לכל הפחות דינר, כדי לקיים בו מצוות ירושה מן התורה. משנתנו היא המשך המשנה הקודמת והיא מוסיפה לדון ב"מי שהיה נשוי שתי נשים ומתו, ואחר כך מת הוא, ויתומים מבקשים כתובת אמן".

הִיּוּ שֶׁם – בירושת אביהם, נַכְסִים בְּרֵאוּי – נכסים הראויים ועומדים לבוא לרשות היתומים, כגון שראויה ליפול להם ירושה מאבי אביהם או שהיו חובות לאביהם בידי אחרים, אִינָן בְּכַמְחֻזָּק – אין הנכסים הללו נחשבים כאילו הם מוחזקים בידם, ויש כאן מותר דינר, אלא הואיל ובנכסים המוחזקים אין מותר דינר, אין היתומים נוטלים כתובת אמם, אלא חולקים ביניהם את נכסי הירושה שווה בשווה, כמו ששנינו במשנה הקודמת. רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר: אִפְלוּ יֵשׁ שֶׁם נַכְסִים שְׂאִין לְהָן אַחֲרֵיית – היינו מיטלטלים, ויש בהם מותר דינר, אִינוּ כְּלוּם – אינו נחשב כלום בחשבון נכסי הירושה לגבי מותר דינר, עַד שֵׁיחִיּוּ שֶׁם נַכְסִים שְׂיֵשׁ לְהָן אַחֲרֵיית – היינו קרקעות, יוֹתֵר עַל שְׁתֵּי הַכְּתוּבוֹת דִּינָר – שסובר רבי שמעון: אין כתובות בנין דכרין ומותר דינר אלא בקרקעות (עיין "תוספות יום טוב").

שְׁשֵׁה שָׁל זָהָב. וְכֵן שְׁלֹשָׁה שְׁהֵטִילוּ לְפִימֵי, פָּתְחוּ אוֹ הוֹתִירוּ – בְּךָ הֵן חוֹלְקִין.
ה מִי שְׁהִיָּה נְשׂוּי אֶרְבַּע נָשִׁים, וְמֵת – הָרֵאשׁוֹנָה קוֹדֶמֶת לַשְּׁנִיָּה, וְהַשְּׁנִיָּה לְשָׁלִישִׁית, וְשְׁלִישִׁית לְרִבְעִית; הָרֵאשׁוֹנָה
נִשְׁבַּעַת לַשְּׁנִיָּה, וְהַשְּׁנִיָּה לְשָׁלִישִׁית, וְשְׁלִישִׁית לְרִבְעִית, וְהַרְבִּיעִית נִפְרַעַת שְׁלֵאל בְּשָׁבוּעָה. בֵּן נָנֶס אוֹמֵר: וְכִי מִפְּנֵי
שְׁהִיא אַחֲרוֹנָה נִשְׁפָּרָה? אִף הִיא לֹא תִפְרַע אֶלָּא בְּשָׁבוּעָה. הִיוּ יוֹצְאוֹת בְּלֵן בְּיוֹם אֶחָד, כֹּל תְּקוּדָתָהּ לְחִבְרָתָהּ

פירוש ברטנורא

שהן שבעים וחמישה דינרים של כסף שכל דינר זהב הוא עשרים וחמישה דינרים של כסף: היו שם שלש מאות. מנה ראשון משועבד לכולם, והשני לבעלת מאתיים ולבעלת שלש מאות, והשלישי לבעלת שלש מאות בלבד: של מנה נוטלת חמישים ושל מאתיים מנה. כגון דאמרה להו בעלת שלש מאות לבעלת מנה ולבעלת מאתיים, דין ודברים אין לי עמכם במנה, הלכך מנה הראשון חולקות בעלת מאתיים ובעלת מנה, נמצאת בעלת מנה נוטלת חמישים, ומנה השני חולקות בעלת מאתיים ובעלת שלש מאות, נמצאת בעלת מאתיים נוטלת מנה, חמישים בחלקה מהמנה הראשון עם בעלת המנה, וחמישים מהמנה השני שהחלק עם בעלת השלש מאות. והמנה השלישי נוטלת כולו בעלת השלש מאות, נמצאת נוטלת ששה דינרי זהב שהם מנה ומחצה, המנה השלישי כולו שנשארה לה וצאי המנה שחלקה עם בעלת המאתיים. ובגמרא מסוק דמתניתין רבי נתן היא ואינה הלכה, דאמר רבי אין אני רואה דבריו של רבי נתן בזה, אלא חולקות בשוה, והואיל וכל נכסיו אחראין לכתובה כל שלשת המנים משועבדים לבעלת המנה כשאר חברותיה, עד שתגבה כל כתובתה, הלכך חולקות בשוה, וכך נוטלת בעלת המנה כמי בעלת המאתיים ושלש מאות. אבל בשלשה שהטילו מעות לכיס זה מנה וזה מאתיים וזה שלש מאות דהתם שבח שהשביחו מעותיהן קא שקלי, דינא הוא שכל אחד יטול לפי מעותיו. ודוקא כשהשביחו מחמת המעות עצמן כגון שנשתנה המטבע או הוסיפו עליו או פתחו או חולקים השבח וההפסד לפי המזון, אבל אם קנו סחורה מן המעות שהטילו לכיס והריווחו בסחורה או הפסידו, אין מחלקים הריווח וההפסד אלא לפי מספר השותפין ולא לפי המזון, וכך נוטל בהפסד ובשבח מי שנתן בכיס מעות מועטים כמו אותו שנתן מעות מרובים אם לא התנו תחלה שיחלקו לפי מזון. וכן דנים בכל בתי דינים:

ה הָרֵאשׁוֹנָה קוֹדֶמֶת לַשְּׁנִיָּה. אותה שזמן כתובתה מוקדם קודמת לשניה שזמנה מאוחר. וכן כולם: **הָרֵאשׁוֹנָה נִשְׁבַּעַת לַשְּׁנִיָּה.** אם שניה מוענת השבעי לי שלא גבית משל בעלי כלום, דלמא לא ישרא לי ממה שאגבה כתובתי. ואף שלישית תאמר כן לשניה, ורביעית לשלישית. אבל הרביעית נפרעת שלא בשבועה, וכגון שאין שם יורש בעל חוב אחר שישביעה: **בֵּן נָנֶס אוֹמֵר כו.** פלוגתיהו ד"ק" וכן ננס מפרש בגמרא כגון שנמצאת שדה אחת מאלו השדות שנבו השלש נשים הראשונות, שאינה שלו, שנודע שגולה וסוף שיבואו בעליה ויטלוה, וכשבאה הרביעית לגבות כתובתה משרה רביעית באה זאת ואומרת

משניות מבוארות – קהתי

לפי שמגיע לה מנה שהוא שישיית החוב כולו, היינו כל שלוש הכתובות ססכומן הוא שש מאות דינר. ובעלת מאתיים ובעלת שלוש מאות, ששתיהן יש להן שעבוד גם במנה השני, חולקות במותר (83 דינר) בשוה, ונמצא שיש לכל אחת שבעים וחמישה דינר (33 ועוד 41). אבל אם יש שם שלוש מאות דינר, כל אחת נוטלת לפי חשבון, היינו בעלת מנה נוטלת שישיית, בעלת מאתיים נוטלת שליש, ובעלת שלוש מאות מחציית המעות" (ענין השלמות לפירוש המשנה סם).

~ יום ששי ~

באור משנה ה

במשנה א בפרקנו שנינו: "מי שהיה נשוי שתי נשים ומת, הראשונה קודמת לשניה", כלומר זו זמן כתובתה קודם, דין קדימה לה בגביית הכתובה. משנתנו ממיכה באותו דין, והיא מוסיפה ללמד, שכל איש שדין קדימה לה בגביית כתובתה נשבעת לחברתה הבאה אחריה, שעדיין לא קיבלה כתובתה, כמבואר הטעם להלן.
מי שְׁהִיָּה נְשׂוּי אֶרְבַּע נָשִׁים – וזמן כתובתן שונה, וְמֵת – וארבע האלמנות באות לגבות כתובתן, **הָרֵאשׁוֹנָה קוֹדֶמֶת לַשְּׁנִיָּה, וְהַשְּׁנִיָּה לְשָׁלִישִׁית, וְשְׁלִישִׁית לְרִבְעִית –** כפי סדר הזמנים (התאריכים) של כתובותיהן כך סדרן בגביית הכתובה, כמו שבארנו למעלה;
הָרֵאשׁוֹנָה נִשְׁבַּעַת לַשְּׁנִיָּה – אם שניה טוענת: "השבעי לי שלא גבית משל בעלי כלום", כי היא חוששת שמא לא ישתיר בנכסים כדי כתובתה לאחר שתגבה הראשונה, אין הראשונה נפרעת כתובתה אלא בשבועה, וְהַשְּׁנִיָּה נִשְׁבַּעַת לְשָׁלִישִׁית, וְשְׁלִישִׁית לְרִבְעִית – כל אחת נשבעת לחברתה הבאה אחריה, שעדיין לא גבתה כלום, וְהַרְבִּיעִית נִפְרַעַת שְׁלֵאל בְּשָׁבוּעָה – וכגון שאין שם לא יורש ולא בעל חוב שישביעה (ומב"ס: ברטנורא). **בֵּן נָנֶס אוֹמֵר: וְכִי מִפְּנֵי שְׁהִיא אַחֲרוֹנָה נִשְׁפָּרָה –** שתגבה כתובתה שלא בשבועה? **אִף הִיא לֹא תִפְרַע אֶלָּא בְּשָׁבוּעָה –** בגמרא מבואר, שחברותיה משיבעות אותה, והואיל וחוששות הן, שמא יתברר שאתה השדות שגבו לא היתה של הבעל ויטרפוה מהן, ואם הרביעית תגבה כתובתה, לא יהא להן ממה לגבות, שאין הרביעית חייבת להחזיר מה שגבתה; הלכך אף הרביעית אינה נפרעת כתובתה אלא בשבועה. ברם, תנא קמא סובר, שאם יבואו ויטרפו את השדה שגבתה אחת מהשלש הראשונות, תחזור היא על הרביעית ויטול ממנה מה שגבתה, הלכך

כאן בכגון שכתבה בעלת שלש מאות לבעלת מנה ולבעלת מאתיים: "דין ודברים אין לי עמך במנה ראשון", הלכך בעלת מנה ובעלת מאתיים חולקות במנה ראשון, ונמצאת בעלת מנה נוטלת חמישים דינר; **וְשָׁלִישִׁית לְרִבְעִית –** וזו שכתובתה מאתיים, נוטלת מנה – חמישים דינר ממנה ראשון, כמו שבארנו לעיל, וחמישים דינר ממנה שני, שחולקת בו שווה בשווה עם בעלת שלוש מאות, **וְשָׁלִישִׁית לְרִבְעִית –** זו שכתובתה שלוש מאות, **שְׁשֵׁה שָׁל זָהָב –** נוטלת ששה דינרי זהב, שהם מאה וחמישים דינרי כסף, היינו: חמישים דינר ממנה שני, כמו שבארנו, ומנה שלישית כולו, שאינו משועבד אלא לה בלבד. בגמרא מובאת ברייתא: "זו מנשת רבי נתן (משנתנו רבי נתן היא): רבי אומר: אין אני רואה דבריו של רבי נתן באלו, אלא חולקות בשווה" (שהואיל וכל נכסיו הבעל אחראים לכתובת האשה, יד כולן שווה בכל נכסיו הירושה, הלכך חולקות הן בשווה עד כדי כתובתן – עיין רש"י ותוספות, כתובות צג, א); והלכה כרבי. **וְכֵן שְׁלֹשָׁה שְׁהֵטִילוּ לְפִימֵי –** שלושה שותפים שהניסו מעות לקופה, לקנות בהן סחורה בשותפות, זה הנכנס מנה, זה מאתיים וזה שלש מאות, **פָּתְחוּ אוֹ הוֹתִירוּ –** המעות בגמרא מבואר, כגון שחל שיגוי מטבע, וערכן של המעות ירד או עלה, ובאים השותפים לחלוק ביניהם, **בְּךָ הֵן חוֹלְקִין –** לפי חשבון מעותיהם שהטילו לכיס. ברם, אם קנו סחורה ממעות אלו והריווחו או הפסידו בה, ולא התנו תחילה כיצד יחלקו הריווח או ההפסד, אינם חולקים את הריווח וההפסד לפי מעותיהם שהטילו לכיס, אלא לפי מספר השותפים שווה בשווה, וחלקו של זה שהטיל מאה כחלקו של זה שהטיל שלוש מאות (גמרא ורש"י כתובות צג, ב). בענין הכתובות שנינו במשנתנו, היסוד הוא שחולקים את הנכסים לפי שבכודם לכל כתובה וכתובה, ולא לפי חשבון המעות של הכתובה, אמנם אם היו שם שלש מאות דינר, שהם מחציית הסכום של כל שלש הכתובות (סכומן 600 דינר), אף אם תחא חלוקה לפי חשבון המעות נמצאת כל אחת נוטלת מחציית כתובתה, והרי זה כמו שנינו במשנתנו, שבעלת מנה נוטלת חמישים, ובעלת מאתיים נוטלת מנה, ובעלת שלש מאות נוטלת מאה וחמישים. ר"ח אלבק מביא פירוש של רב סעדיה גאון למשנתנו, שסברתו היא "שכל מנה המשועבד לכולן הן חולקות בו בשווה, והשאר הן חולקות לפי חשבון. לפיכך אם לא הניח אלא מנה, כל הנשים שוות בו. ואם היו מאתיים, חולקות כולן במנה ראשון בשווה, ובמנה שני נוטלת בעלת מנה שישיית,

אָפְלוּ שְׁעָה אַחַת – זְכָתָהּ. וְכָךְ הָיוּ כּוֹתְבֵין בִּירוּשָׁלַיִם שְׁעוֹת. הָיוּ פְּלֵן יוֹצֵאוֹת בְּשַׁעָה אַחַת, וְאִין שָׁם אֶלָּא מִנָּה – חוֹלְקוֹת בְּשָׁוָה.

ו מוּ שְׁהִיָּה נְשׁוּי שְׁתֵּי נָשִׁים, וּמְכַר אֶת שְׁדָהּ, וְכָתְבָהּ רֵאשׁוּנָה לְלוֹקֵחַ: דִּין וּדְבָרִים אִין לִי עֵמָךְ – הַשְּׁנִיָּה מוּצִיָּאָה מִהַלּוֹקֵחַ, וְהָרֵאשׁוּנָה מִן הַשְּׁנִיָּה, וְהַלּוֹקֵחַ מִן הָרֵאשׁוּנָה; וְחוֹזְרוֹת חֲלִילָה, עַד שִׁיעֲשׂוּ פְּשָׁרָה בִּינֵיהֶם. וְכֵן בְּעַל חוֹב. וְכֵן אִשָּׁה בְּעַלְתָּ חוֹב.

פ ר ק א ח ד ע ש ר

א אֲלַמְנָה נְזוּנָת מִנְכָּסֵי יְתוּמִים, מַעֲשֵׂה יְדִיהָ שְׁלָהָן, וְאִין חֵיבִין בְּקַבּוּרְתָּהּ. יוֹרְשִׁיהָ יוֹרְשִׁי כְּתַבְתָּהּ – חֵיבִין בְּקַבּוּרְתָּהּ.

פירוש ברטנורא

לה למחר יבא הנגול ויטול שדרהו מידי, רצוני שתשבעני לי שלא גבית כתובתיך בחיי הבעל. תנא קמא סבר בעל חוב מאוחר שקדם וגבה מה שנבנה לא גבה, הלכך למה תשבע, אם יבא הנגול ויטרף מוז תחזור היא על הרביעית ויטול ממנה מה שנבנה, והוא לא רביעית בעל חוב מאוחר. וכן נגס סבר, בעל חוב מאוחר שקדם וגבה, מה שנבנה גבה, ואם תחזיק זאת אין השלישית יכולה לחזור עליה, ולכך תשבע לה שלא גבתה מנכסי בעלה כלום. והלכה כתנא מא. וממילא שמעינן שאם תפסה ממלמלין שצריכה לישבע לדברי הכל כיון שאין דין קדימה בממלמלין ומה שנבנה גבה:

ו **וְכָתְבָהּ רֵאשׁוּנָה לְלוֹקֵחַ וכו'.** ובגון שקנו מידה. ובגמרא פריך, ותימא נחת רוח עשיתי לבעלי. ומשני, כגון שמכר הבעל שדה זו לאיש אחר קודם לזה ולא רצתה האשה לחתום לו, ולזה חתמה, דאם איתא דנחת רוח עושה לבעלה היתה חותמת לראשון: פשרה. ביצוע. לא כולו לזה ולא כולו לזה. ולשון פושרין הוא, לא חמים ולא קרים: **וְכֵן בְּעַל חוֹב.** ושני לקוחות. ראובן נושא בשמעון מנה ולו שתי שדות ומכרן לשנים זו בחמשים וזו בחמשים וכתב בעל חוב ללוקח שני דין ודברים אין לי עמך, בעל חוב נוטל מיד הראשון, שהרי אינו יכול לומר לו הנחתי לך מקום שתגבה ממנו, שחובו כנגד שניהם ולוקח ראשון מוציא מיד השני, ובעל חוב חוזר ומוציא אף זו מן הראשון, ולוקח שני מבעל חוב, וחוזרין חלילה עד שיעשו פשרה: **וְכֵן אִשָּׁה בְּעַלְתָּ חוֹב.** שהיה לה כתובתה על בעלה ומכר שתי שדותיו לשנים ואין בשניהם אלא כדי כתובתה, וכתבה לשני דין ודברים אין לי עמך, האשה מוציאה מיד לוקח ראשון, והוא מן השני, והשני מן האשה [והאשה מן הראשון] ולוקח ראשון מיד השני, וחוזרים חלילה:

א אֲלַמְנָה נְזוּנָת מִנְכָּסֵי יְתוּמִין. בין קרקעות בין ממלמלין. דתנאי כתובה הוא, ואת תהא יתבא בכיתו ומתנא מנכסי: ואין חייבין בקבורתה. שהבעל חייב בקבורתה תחת ירושתה, ועכשיו שורשה גובין כתובתה מיורשי הבעל, הם יקברו. וממילא שמעינן שאם מתה ולא נשבעה על כתובתה

משניות מבוארות – קהתי

והראשונה מן השנייה, והלוקח מן הראשונה, וכן לעולם, עד שיעשו פְּשָׁרָה בִּינֵיהֶם – שיבואו ביניהם לידי הסכם. **וְכֵן בְּעַל חוֹב –** וכן הדין בבעל חוב, היינו במלוה, ושני לקוחות, שאם היו ללווה שתי שדות ומכרן לשני בני אדם, ואין בשתיהן אלא כדי שיעור החוב, וכתב המלוה ללוקח השני: "דין ודברים אין לי עמך", הריהו טורף את השדה מן הלוקח הראשון, שהרי חובו הוא כנגד שתי השדות, והלוקח הראשון טורף מן הלוקח השני, ובעל חוב טורף שוב מן הלוקח הראשון, והלוקח השני מוציא מבעל חוב, וחוזרים חלילה, עד שיעשו פשרה ביניהם. **וְכֵן אִשָּׁה בְּעַלְתָּ חוֹב –** וכן הדין באשה שהיא בעלת חוב של בעלה, כלומר שהוא חייב לשלם לה כתובתה, ובעלה מכר שתי שדותיו לשני לקוחות, ואין בשתיהן אלא כדי שיעור כתובתה, והאשה כתבה ללוקח השני: "דין ודברים אין לי עמך", הרי היא מוציאה את השדה מן הלוקח הראשון, והלוקח הראשון מוציא מן הלוקח השני, והאשה מוציאה שוב מן הראשון, והשני מוציא מן האשה, והראשון מן השני, וחוזרים חלילה, עד שיעשו פשרה ביניהם.

אין צורך להשביעה. הָיוּ יוֹצֵאוֹת פְּלֵן בְּיוֹם אֶחָד – יצאו כל הכתובות מידי הבעל ביום אחד, שנכתבו כולן באותו יום, פֶּל הַקּוֹדֶמֶת לַחֲבֵרְתָּהּ אָפְלוּ שְׁעָה אַחַת זְכָתָהּ – אם נרשם בכתובה באיזו שעה נכתבה, הרי כל כתובה שקדמה שעת כתיבתה לחברתה, דין קדימה לה בגבייה. **וְכָךְ הָיוּ כּוֹתְבֵין בִּירוּשָׁלַיִם שְׁעוֹת –** באיזו שעה ביום נכתבה הכתובה. הָיוּ פְּלֵן יוֹצֵאוֹת בְּשַׁעָה אַחַת – אם בכל הכתובות נרשמה אותה השעה, וְאִין שָׁם אֶלָּא מִנָּה – ואין בנכסי הירושה אלא מאה דינר, חוֹלְקוֹת בְּשָׁוָה – כמו ששינוי במשנה הקודמת.

בארנו משנתנו כפירוש שמואל בגמרא (כתובות צד, א); וכן מפרש הרב מברטנורא. אבל אב"י מפרש, שמה שאומר תנא קמא: "והרביעית נפרעת שלא בשבועה", היינו כגון שהיתומים גדולים, שלדעת תנא קמא, מה שאמרו חכמים: "הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה", ביתומים קטנים אמרו, ולא ביתומים גדולים. אבל כן נגס סובר, שאף ליתומים גדולים היא נשבעת.

ב א ו ר מ ש נ ה ו

מִי שְׁהִיָּה נְשׁוּי שְׁתֵּי נָשִׁים – זומני כתובותיהן שונים, וּמְכַר אֶת שְׁדָהּ – שהיא משועבדת לכתובות שתיהן, אבל אין בה אלא כדי כתובת אשה אחת (המאירי), וְכָתְבָהּ רֵאשׁוּנָה לְלוֹקֵחַ – זו שכתובתה נכתבה ראשונה ויש לה דין קדימה בגביית הכתובה כתבה ללוקח: דִּין וּדְבָרִים אִין לִי עֵמָךְ – כלומר שוויתרה לו על זכותה לטרוף ממנו את השדה לגביית כתובתה, ומת הבעל. הַשְּׁנִיָּה מוּצִיָּאָה מִהַלּוֹקֵחַ – השניה יכולה להוציא את השדה מהלוקח, שהרי היא לא וויתרה על זכותה לגבות כתובתה משרה זו, וְהָרֵאשׁוּנָה מִן הַשְּׁנִיָּה – והראשונה יכולה להוציא את השדה מהשנייה, לפי שהיא קודמת לה, ולא מחלה לה את זכותה על השדה אלא ללוקח, וְהַלּוֹקֵחַ מִן הָרֵאשׁוּנָה – הלוקח יכול שוב להוציא את השדה מהראשונה, שהרי היא וויתרה לו על זכותה לטרוף את השדה; וְחוֹזְרוֹת חֲלִילָה – וחוזרות סביב, שהשנייה חוזרת ומוציאה את השדה מיד הלוקח,

~ שבת קודש ~

ב א ו ר מ ש נ ה א

כפי ששינונו (ד, יב), הרי מתנאי הכתובה, שתהא האשה, לאחר מות בעלה, יושבת בכיתו וניזונת מנכסיו כל ימי משך אלמנותה. כך היו כותבים בכתובה אנשי ירושלים ואנשי הגליל. אבל אנשי יהודה היו נוהגים לכתוב, שתהא האשה יושבת בכיתו בעלה, לאחר מותו, וניזונת מנכסיו, עד שירצו היורשים ליתן לה כתובתה.

– משנתנו באה ללמד דיני האלמנה על פי אותו תנאי הכתובה. **אֲלַמְנָה נְזוּנָת מִנְכָּסֵי יְתוּמִים –** מהנכסים שנפלו ליתומים בירושה, שתנאי כתובה הוא, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו; **מַעֲשֵׂה יְדִיהָ שְׁלָהָן –** ומה שהאלמנה עושה, הרי זה של היתומים, הואיל והם נוהגים לה מזונות, כדן האשה בחיי בעלה, שזכאי הבעל במעשה ידיה תחת מזונות שהוא נוטל לה. בגמרא מבואר, שמשנתנו היא לפי מנהג אנשי ירושלים והגליל, ולכן הגירסא היא: "אלמנה ניזונת" – כלומר שכל זמן שלא תבעה כתובתה הרי היא ניזונת מנכסי הירושה

ב אלמנה, בין מן הארוסין בין מן הנשואין – מוכרת שלא בבית דין. רבי שמעון אומר: מן הנשואין – מוכרת שלא בבית דין; מן הארוסין – לא תמכר אלא בבית דין, מפני שאין לה מזונות, וכל שאין לה מזונות, לא תמכר אלא בבית דין.

פירוש ברטנורא

שעכשו אין יורשה גובין כתובתה, על ירשי הבעל מוטל לקברה:

ב בין מן הארוסין, שאין לה מזונות ומוכרת לכתובתה: בין מן הנשואין, שהיא מוכרת למזונות: מוכרת שלא בבית דין. כלומר שלא בבית דין מומחין, ומכל מקום צריכה למכור בפני שלשה שיהיו בקיאים בשומת קרקע: רבי שמעון אומר מן הנשואין, שהיא מוכרת למזונות, מוכרת שלא בבית דין, שאי אפשר לה להיות יושבת ומתענה עד שיוקקו לה בין דין. אבל מן הארוסין שאין מכירתה אלא לכתובה, אינה מוכרת אלא בבית דין. ואין הלכה כרבי שמעון:

משניות מבוארות – קהת

באור משנה ב

כיון שנכסי הירושה משועבדים לכתובת האלמנה, כמו ששינו (לעיל ד, ז), וכל זמן שלא תבעה כתובתה, הרי היא ניוזנת מנכסים אלו, כמו ששינו במשנה הקודמת, דנה משנתנו, כיצד יכולה האלמנה למכור מנכסי הירושה למזונותיה או לגביית כתובתה.

אלמנה, בין מן הארוסין – שאינה ניוזנית מנכסי הירושה, ואינה באה אלא לגבות לכתובתה, **בין מן הנשואין** – שחייבים הירושים במזונותיה, והיא תובעת מזונות או כתובה, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו, **מוכרת שלא בבית דין** – יכולה היא למכור מנכסי בעלה למזונותיה או לגביית כתובתה, ואינה זקוקה בכמירה זו לבית דין; ומבואר הטעם בגמרא: "שאין אדם רוצה שתתכזה אשתו בבית דין", כלומר שחס הבעל על כבוד אשתו ואינו רוצה שתזדקק לבית הדין. ומכל מקום צריכה היא למכור בפני שלושה אנשים נאמנים, הבקיאים בשומת קרקע. **רבי שמעון אומר: מן הנשואין** – שהיא מוכרת למזונות, **מוכרת שלא בבית דין** – שאי אפשר לה להמתין ולהתענות עד שיוקקו לה בית הדין; אבל **מן הארוסין, לא תמכר אלא בבית דין, מפני שאין לה מזונות** – ואין מכירתה אלא לגביית כתובתה, **וכל שאין לה מזונות** – והיא מוכרת לכתובה, הואיל ואין כאן טירחה יתירה, שהרי הכתובה בפעם אחת נגבית (המאירי), **לא תמכר אלא בבית דין** – יש מפרשים, שלדעת רבי שמעון אלמנה מן הנשואין מוכרת שלא בבית דין לא רק למזונותיה אלא אף לכתובתה (עיני הדין); ויש מפרשים, שרבי שמעון סובר, שאפילו מן הנשואין אינה מוכרת לכתובה שלא בבית דין אלא למזונות בלבד (דש"י; ועיני שו"ת מקובצת). ואין הלכה כרבי שמעון.

על כרחם של היתומים, שאין היתומים יכולים ליתן לה כתובתה ולפטור אותה; ומבואר בתוספות, שלפיכך מעשה ידיה שלהם; אבל לפי מנהג אנשי יהודה, שהיא ניוזנת מדעת היתומים, והם יכולים ליתן לה כתובתה ולפטור אותה, אין מעשה ידיה שלהם. ברם, אם תהא הגירסה: "אלמנה ניוזנת", היינו לפי מנהג אנשי יהודה, הרי באה המשנה להשמיענו, שאף לאנשי יהודה, כל זמן שהאלמנה ניוזנת מנכסי הירושה ברצון היתומים, מעשה ידיה שלהם (גמרא ותוספות כתובות צה, ב). **ואין תיבין בקבורתה** – שכן בעלה חייב בקבורתה תחת ירושתה (כמו ששינו לעיל ד, ד), אבל יורשיו שאינם בניה, הואיל ואינם יורשים אותה, אין הם חייבים בקבורתה. **יורשיה יורשיה** **כתובתה** – היורשים את כתובתה, וגובים אותה מיורשי הבעל, הם **תיבין בקבורתה** – בגמרא מבואר (כתובות פא, א), שמלשון משנתנו – "יורשיה יורשיה כתובתה" – נמצאו למדים, שאם יש לאלמנה יורשים שאינם יורשי כתובתה, אין היורשים הללו חייבים בקבורתה; "ואיזויה אלמנה, שיש לה שני יורשים? הווי אומר: שומרת יבם", כמו ששינו (לעיל ח, ו), שאם מתה היבמה, בעודה שומרת יבם, כתובתה בחזקת יורשי הבעל ונכסי מלוג בחזקת יורשי האב; ובכגון זו, יורשי הבעל, שהם יורשי כתובתה, חייבים בקבורתה. – **הרמב"ם** כותב בכיאוורו למשנתנו, שאם מתה ולא נשבעה על כתובתה, הואיל ויורשיה אינם יכולים לגבות כתובתה (לפי שאין אדם מוריש שובעה לבניו). חייבים יורשי הבעל בקבורתה (עיני רמב"ם הל' אישות יח, ו; ועיני סם השגת הראב"ד).

המשך ביאור למס' בבא קמא ליום ראשון עמ' א

- 1 משום דתיבין תעוב' תירא.
 2 שואלת הגמרא: ואם תמצי לומר שמעמא דרבי ישמעאל הוא משום
 3 דקסבר שינוי אינו קונה, אם כן 'תעוב' תירא דתיבין דתמא למה
 4 ל', הלא אף בלא ריבוי זה יש לו להתחייב בפאה גם לאחר השינוי.
 5 עוד שואלת הגמרא: והו', לרפנן הסוברים שאינו מפריש פאה מן
 6 העיסה, 'תעוב' תירא דתיבין דתמא במתנות עניים למה לי.
 7 משיבה הגמרא: מקעי' ליה ליתור זה לכתבתיא – לדין השנוי
 8 בברייתא הבאה. ההפקר פטור ממעשר וממתנות עניים, אך חלוק
 9 דינם לענין פטור זה. שכן הפסקיר פרמו' והששים לפקר חובה בו
 10 שוב ובערו, תיבין בפרט ובעוללות ובשכחה ובפאה, ואפילו שהוא
 11 פטור מן הפעשה. וחייבו מחודש זה שהתחדש במתנות עניים נלמד
 12 מיתור ה'תעוב' שנאמר במתנות עניים.
 13 אמר רב יהודה אמר שמואל, הלכה כרבי שמעון בן אלעזר הסובר
 14 שאם הכוישה הגזילה אומר לו הרי שלך לפניך.
 15 מקשה הגמרא: ומי אמר שמואל הכי, ששינוי במקומו עומד.
 16 והאמר שמואל, אין שמין לא לנגב ולא לנזול, אלא לנזקין. שבנזקים

עין יעקב - מסכת ברכות

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

רש"י

דף יט עמוד א. שנינו במשנה: נושאי המיטה וחילופיהן וחילופי חילופיהן, את **שְׁלֹפְנֵי הַמִּטָּה וְאֵת שְׁלֹאֲחֵר הַמִּטָּה**, את שלפני המיטה צורך בהם פטורים ואת שלאחר המיטה צורך בהם חייבין. הגמרא מביאה ברייתא בענין קריאת שמע בשעת ההספד: **תָּנּוּ רַבָּנָן בְּבֵרֵייתָא, הָעוֹסְקִים בְּהַסְפָּד [הנעשה קודם קבורת המת], בְּזִמְנָא שְׁחֵמַת מוּפְלָל לְפָנֵיהֶם בְּבֵית בּוּ מַסְפִּידִים אוֹתוֹ, נִשְׁמָטִין הַשּׁוֹמְעִים הַחוּצָה אֶחָד אֶחָד וְקוֹרִין קְרִיאַת שְׁמַע**, אבל אין קוראים בפני המת משום 'לועג לרש'. אבל אם אין חֵמַת מוּפְלָל לְפָנֵיהֶם אלא בבית אחר, הֵן יוֹשְׁבֵיין וְקוֹרִין וְהוּא [האבל] יוֹשֵׁב וְדוֹמָם, הֵם עוֹמְדִים

וְמַתְפַּלְלִין, וְהוּא [האבל] עוֹמֵד וּמְצַדִּיק עָלָיו אֶת הַדֵּין, וְאוֹמֵר, רַבּוֹן הַעוֹלָמִים, הַרְבֵּה חַטָּאתֵינוּ לְפָנֶיךָ, וְלֹא נִפְרַעְתָּ מִמֶּנִּי אֶחָד מִנִּי אֶלֶף מֵהַמַּגִּיעַ לִי, יְהִי רַצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ שֶׁתְּגַדֵּר פְּרָצוֹתֵינוּ וּפְרָצוֹת כָּל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרַחֲמִים.

אביי משיג על נוסח התפילה שבברייתא: **אָמַר אַבְיִי, לֹא מְבַעֵי לֵיהּ לְאַיְנֵשׁ לְמִימַר חֲבִי** – אין ראוי לאדם לומר נוסח זה 'ולא נפרעת ממני אחד מני אלף', שמשמע שהוא אומר להקב"ה שיפרע ממנו, **דְּאָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לְקִישׁ וְכֵן תֵּנָא מְשַׁמְיָה [זוכן שנינו בברייתא משמו] דְּרַבִּי יוֹסֵי, לְעוֹלָם אַל יִפְתַּח אָדָם פִּיּוֹ לְשַׁטָּן**, כלומר, שלא יפתח פיו למידת הדין שתקטרג עליו, **וְאָמַר רַב יוֹסֵף, מַאי קְרָאָה – מאיזה פסוק נלמד שאסור לפתוח פיו לשטן, שְׁנַאֲמַר בְּנִבְיָא מַה שֶׁאִמְרוּ אַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם עַל עֲצָמָם בְּחוּרְבָן הָעִיר (ישעיה א ט) 'לֹאִי ה' צְבָאוֹת הוֹתִיר לָנוּ שְׂרִיד בְּמַעְמָ בְּסָדוּם תֵּינֵנוּ לְעַמְרָה דְּמִינּוּ'**, כלומר, לולי שריחם עלינו הקב"ה היינו נשמדים כולנו כסדום ועמורה. וכיון שדימו עצמם בחינם לסדום ולעמורה, **מַאי אֶהְדֵּר לָהּ – מה השיב להם הַנְּבִיא בְּדַבַּר ה' (שם א י) 'שְׁמַעוּ דְבַר ה' קְצִינֵי סָדָם הָאֵינּוּ תוֹרַת אֱלֹהֵינוּ עִם עַמְרָה'**, שאתם דומים במעשיכם הרעים לקצינים [שִׁרִים] של סדום ולאנשי עמורה. הרי שבדיבורם עוררו את מידת הדין ללמד עליהם חובה ולדמותם לסדום ולעמורה.

הגמרא מבארת אם איסורים נדחים מפני כבוד הבריות: **אָמַר רַב יְהוֹדָה אָמַר רַב, חַמּוּצָא בְּלֵאִים בְּבִגְדוֹ, וְהֵם כְּלָאִים מִדְּאוּרֵיתָא, פּוֹשְׁטָן אֶפְּלוֹ בְּשׁוּק. מְבַרְרַת הַגְּמָרָא: מַאי טַעְמָא – מה הטעם שצריך לפושטו בשוק אף שמתבוז בכך. משיבה הגמרא: משום ש'אֵין חֲכָמָה וְאֵין תְּבוּנָה וְאֵין עֲצָה לְנַגֵּד ה' (משלי כא ל), שאין חכמת האדם חשובה לנגד ה', וּכְּלָ מְקוֹם שֵׁישׁ חֲלוּל הַשֵּׁם אֵין חוֹלְקִין בְּכּוֹד לְרַב.**

תקוותי חזקה שיש לו קביעות עיתים בתורת החסידות וכן בהנוגע להדרכותיה ולהנהגותיה, שהרי על כל חלק מתורתנו הקדושה תורת חיים, נאמר, שהלימוד צריך להיות מביא לידי מעשה, כי המעשה הוא העיקר

ממכתב ט' שבט, תש"כ

57 שואלת הגמרא: אי הכי - אם שינוי אינו קונה, אפילו אם השבית
58 הגולן את הגזילה נמי יתחייב הגולן להשיבו עם השבת, ומדוע
59 הוא קונה את השבת.
60 משיבה הגמרא: אמרי, אכן מדין תורה אין הגולן קונה את השבת,
61 אך תיקנו חכמים שיטול את השבב לעצמו מפני תקנת השבים.
62 ממשיכה הגמרא בביאור דברי אביי: רבי ישמעאל הסובר שינוי
63 במקומו עומד, מאי היא. דתניא, עיקר מצות פאה היא להפריש
64 בשעת הקצירה מעט מן הקמה ולא לקצרו, אלא להניחו לעניים.
65 אך אם לא הפריש מן הקמה וקצר את כולה, הרי הוא מפריש פאה
66 מן העומרים הקצורים ומשאירה לעניים. ואם לא הפריש אף מן
67 העומרים אלא קיבץ את כולם לכרי, הרי הוא מפריש פאה מן הכרי
68 עד וכל זמן שלא מרחו. אך אם כבר מרחו ואת הכרי וכבר התחייב
69 במעשר, קודם הוא מעשר את הכרי, ורק אחר כך נתן לו לעני
70 ממנו פאה. אבל לאחר שטחן את החיטים שוב אינו חייב בעובית
71 הפאה לעניים, משום שכבר קנאה בשינוי.
72 משום רבי ישמעאל אמרו, אף לאחר שטחן ולש את הקמה, הרי
73 הוא מפריש פאה מן העיסה ונתן לו לעני. נמצא שלדעת רבי
74 ישמעאל שינוי במקומו עומד ואינו קונה.
75 אמר ליה רב פפא לאביי, איכפל כל הני תנאי - וכי טרחו כל תנאים
76 אלו להתקבץ יחד בשיטה אחת ולא שמועין בדברי בית שמאי
77 האומרים באתנן שינוי במקומו עומד. והרי הלכה כבית הלל בכל
78 מקום, ולדעת בית הלל שינוי קונה.
79 אמר ליה אביי, הכי קאמרי כל התנאים האלו, לא נחלקו בית שמאי
80 ובית הלל בקרבך זה, אלא אף בית הלל מודים בשינוי במקומו
81 עומד, ואף אתנן שהשתנה אסור למזבח.
82 דוחה רבא את הוכחות אביי מדברי התנאים המובאים לעיל: אמר
83 רבא, מאי - מנין לך שיש חולק על דין שינוי קונה. דלמא עד כאן
84 לא קאמרי רבי שמעון בן יהודה התיב בראשית הגז שאין שינוי
85 הצמר פוטר מתינה לכהן, אלא בשינוי של צבע שהוא שינוי
86 החזור, הואיל ויכול להעבירו מהצמר על ידי צפון ובורית, סבוק,
87 אבל שינוי שאינו חוזר קונה אף לרבי שמעון בן יהודה.
88 ועד כאן לא קאמרי בית שמאי אומרים התיב באתנן שינוי במקומו
89 עומד, אלא רק לענין איסורו לגבוה ולמזבח, משום דאמאי -
90 שהאתנן מאוס לגבוה אפילו לאחר שהשתנה. אבל בעלמא מודים
91 בית שמאי בשינוי קונה.
92 ועד כאן לא קאמרי רבי אליעזר בן יעקב התיב בראשית הגז חטים וטחנן
93 ולשן באפן, אלא לענין ברכה על הפרשת חלה מהן, משום דהנה
94 ליה ברכה זו מצוה התיב בברייתא של גזילה. אבל לענין קבץ מורה
95 בשינוי קונה.
96 ועד כאן לא קאמרי רבי שמעון בן אליעזר התיב שאם הכחישה
97 הגזילה אומר לו הגולן הרי שלך לפניך, אלא בהתקשה דהדר -
98 בכחש החזור, שאפשר לפטם את הבהמה ולהחזירה למצבה
99 הקודם. אבל בשינוי שאינו חוזר מודה שאין הגולן יכול לומר
100 'הרי שלך לפניך', אלא קונה את הגזילה וחייב לשלם את דמיה
101 כפי שוויה בשעת הגזילה.
102 ועד כאן לא קאמרי רבי ישמעאל התיב שינוי במקומו עומד, אלא
103 לענין עיסה שהיא חייבת בפאה, משום דכתיב בפאה תעזוב
104 ותירא. שהרי כבר נאמר בפרשת קדושים (ויקרא יט טז) 'לעני
105 ולגר תעזוב אותם, ונשנה חיוב זה בפרשת אמור (שם כג כב), כדי
106 ללמדנו שאין שינוי קונה בפאה.
107 מפרשת הגמרא: וכי תימא לימור מיניה - ואם תאמר ללמוד מפאה
108 לכל מקום, יש לדחות שמתנות עניים שאני, ואין ללמוד מהם
109 למקום אחר. כדכתיב - כמו שהסתפק רבי יוחנן. דכתיב רבי יוחנן, מאי
110 מעמאל דרבי ישמעאל הסובר שמפרישים פאה מן העיסה. האם הוא
111 משום דקסבר שינוי אינו קונה בשום מקום. או דלמא בעלמא
112 קסבר שינוי קונה, ודוקא התיב סובר שאין השינוי פוטר מפאה,

1 דמאספוקין וממקום ששמו כן, מחלוקת תנאים היא, בית שמאי
2 אוסרין את הסולת והשמן והזיין למזבח, ובית הלל פתירין.
3 מפרשת הגמרא: מאי מעמיה דבית שמאי האוסרים את האתנן אף
4 לאחר שינוי, משום דאמר קרא באתנן זונה ובמחירי כלב 'כי
5 תועבת קוקן אלקיך גם שנייהם, ומי' למדנו לרבות אף את
6 שינויהם לאיסור הקרבה למזבח.
7 וטעמם של בית הלל המתייבים את האתנן לאחר שהשתנה, משום
8 שאמר קרא 'שניהם' שמשמעו מיעוט, דוקא 'הם' עצמם אסורים
9 למזבח ולא שינויהם.
10 שואלת הגמרא: ובית שמאי איך אמרו שינוי במקומו עומד, הא
11 כתיב באיסור אתנן 'הם', שמשמעו מיעוט, הם אסורים ולא
12 שינויהם.
13 מתרצת הגמרא: ההוא 'הם' לא בא למעט שינוי, אלא מיבעי ליה
14 למעט 'הם' ולא ולדותיהם. שאם נתן לה באתנה פרה מעוברת
15 ולאמר 'מות הולד למזבח'.
16 מוסיפה הגמרא בביאור שיטת בית הלל: ובית הלל הסוברים שגם
17 שינוי מותר למזבח, הוא משום שתירתי ואת שני הדינים שמעתי
18 מינה מדרשא זו, 'הם' אסורים ולא שינויהם, 'הם' אסורים ולא
19 ולדותיהם.
20 שואלת הגמרא: ובית הלל נמי - גם על שיטתם קשה, הכתיב
21 באיסור אתנן 'גם', שמשמעו ריבוי, ואיך אמרו שהשינוי מותר
22 למזבח.
23 מסיקה הגמרא: 'גם' לבית הלל קשיא.
24 הרי לנו כי נחלקו בית שמאי ובית הלל בשינוי. לבית שמאי שינוי
25 במקומו עומד, וכל דבר שהשתנה צורתו אינו נחשב משום כן
26 לפנינו חדשות, אלא הוא אותו החפץ שמקודם השינוי. על כן אין
27 השינוי מפקיע ממנו את איסורו למזבח, וכמו כן אין אינו מפקיע
28 את חיוב השבת הגזילה. אך לדעת בית הלל, נחשב החפץ לאחר
29 השתנתו כפנים חדשות, ושוב אינו בכלל הדבר שנאסר באיסור
30 אתנן. ומטעם זה אף קונה הגולן את החפץ על ידי השתנתו ונפטר
31 מהשבתו, שכן כבר אינו בכלל 'הגזילה אשר גזל', אלא חפץ אחר
32 הוא.
33 חוזרת הגמרא לדברי אביי המונה לעיל (צג:) את התנאים
34 הסוברים שינוי במקומו עומד: רבי אליעזר בן יעקב הסובר שינוי
35 במקומו עומד, מאי היא - היכן הוא מקור שיטתו. דתניא, רבי
36 אליעזר בן יעקב אומר, הרי שגול סאה של חטין, מהנה, לשה,
37 ואפאה, והפריש ממנה חלה, הצידי ידיה מברך על הפרשה זו,
38 והרי אין זה מברך אלא מנאמן ומגדול. ועל זה נאמר, 'בצע ברה נאן
39 ח'. ש'בוצע' הוא מלשון גזלן, ועליו נאמר שכשהוא מברך הרי
40 הוא כמנאץ. הרי לנו כי אף לאחר שהשתנה החיטים ונעשו עיסה,
41 עדיין הם גזולים בידו, ולא קנאם בשינוי זה.
42 ממשיכה הגמרא בביאור דברי אביי: רבי שמעון בן אליעזר הסובר
43 שינוי במקומו עומד, מאי היא. דתניא, כלל זה אמר רבי שמעון בן
44 אליעזר, כל שבה שהשבית הגולן את הגזילה, ידו של הגולן תמיד
45 על העליונה. שאם רצה נוטל שבהו, ואם רצה אומר לו לנגול, הרי
46 שקף לפניך.
47 מקדימה הגמרא בביאור דברי הברייתא, ותמהה: מאי קאמרי רבי
48 שמעון בן אלעזר, הלא לשון 'הרי שלך לפניך' משמעו קולא
49 לגולן, והרי אם השביחה הגזילה מפסיד הגולן אם מחזירה הגולן
50 בעינה.
51 מתרצת הגמרא: אמר רב ששת, הכי קאמרי. לעולם יד הגולן על
52 העליונה. שאם הגולן השביחה ואת הגזילה הרי הוא נוטל את
53 שבהו. אבל אם קחש הדבר הגזול, אומר לו הגולן לנגול הרי שקף
54 לפניך, משום דשינוי במקומו עומד, ואין הגולן קונה את הגזילה
55 בשינוי ומתחייב בדמיה, אלא אף לאחר שהשתנה הרי הוא
56 מחזירה כמו שהיא.

בבא קמא. פרק תשיעי - הגזול עצים - דף צד עמוד א - מתוך מהדרת "אבן ישראל" (שטיינזליץ) קצט

תוספות

1 **וְאִפְּאָה** (והרי"ם) וְהִפְרִישׁ מִמֶּנּוּ חֵלֶה. מִשְׁעַת גִּלְגּוֹל מִתְחַיֵּב בְּחֵלֶה אֲלֵא רְבוּתָא קָמִיל
2 דְּאֵעִיפֵי שְׁעֵשֶׂה כֹּל הַשְּׂנֵיטִים הַלְלוּ אִין אֲלֵא מִנְאֵץ אִינֵי מִשּׁוּם דְּהִיקָא דְּאִין
3 תְּחִילְתּוֹ עִישָׂה אִין מִתְחַיֵּב בְּחֵלֶה עַד אַחַר אִפְּיָה נִקְטָה דְּכֵי:
4 **לֵא** הִפְרִישׁ מִן הַקְּמָה יִפְרִישׁ מִן הַעוֹמְרִים. אֲבִי לִטְעִמִי דְּאִמְרֵי בְּרִישׁ תְּמִירָה (ר. ו. ו.שם ר"ה

5 אַמְר) כִּל דְּאִמְרֵי רְחֻמְנָא לֵא תַעֲבִיד אִין עֲבִיד מִהֵי
6 וּמְפָרֵשׁ הֵתָם דְּטַעְמָא דְּיִפְרִישׁ מִן הַעוֹמְרִים מִשּׁוּם
7 תַעֲזוּב וְיִתְרָא דְּבֵלֵא תַעֲזוּב וְיִתְרָא לֵא הִקָּה
8 מִיחִיבֵי דְּכִיּוֹן דְּעֵבֵר עַל לֵא תְּבֵלָה הָוָה אֲמִינָא
9 דְּאִהֵי וּפְטוּר וְלִהְיֵי אֲצִטְרִיךְ אֲבִי בְּשִׁמְעֵתִין ע"כ
10 לֵר' יִשְׁמַעְאֵל לְמִימַר שִׁינְי בְּמִקּוּמָה עוֹמְדָת אָבֵל
11 לְרָבָא דְּאִמְרֵי הֵתָם כִּל דְּאִמְרֵי רְחֻמְנָא לֵא תַעֲבִיד
12 כִּי עֲבִיד לֵא מִהֵי בֵלֵא תַעֲזוּב וְיִתְרָא מְפָרֵשׁ מִן
13 הַעוֹמְרִין וְלֵא מְבַעֵי לִיָּה תַעֲזוּב וְיִתְרָא אֲלֵא
14 לְמַפְסִיקֵי כְּרַמָּא אִין לְרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל אִי שִׁינְי קוֹנָה
15 אֲצִטְרִיךְ דְּמִפְרִישׁ מִן הַעִישָׂה וְאִם תֹּאמַר לְאֲבִי
16 דְּאֲצִטְרִיךְ תַעֲזוּב וְיִתְרָא לְחִיב מִן הַעוֹמְרִים
17 מְפָרֵשׁ כְּרַמָּו מְגִלְיָה דְּחִיב בְּפִתְרָא ר' לֵר' דְּמִרְמִי
18 שִׁמ וְכִן צ"ל לְרָבָא אֵילֵבֵא דְּרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל אִי
19 סָבַר רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל דְּשִׁינְי קוֹנָה וְדִרִישׁ תַעֲזוּב
20 וְיִתְרָא לְחִיב מִן הַעִישָׂה אִם כִּן מְפָסִיקֵי כְּרַמָּו
21 מְגִלְיָה דְּמִשְׁמַע דְּהֵאֵי דְּרִשָׁה אֲתֵינָא כְּבִיעַ
22 מְדִינָא בְּפִרְקָא בָּא סִימֹן (נדה ד' נא. ו.שם ר"ה מין)
23 דְּהָא דִּתְנֵן הֵתָם כִּל שְׁחִיב בְּפִתְרָא חִיב בְּמַעֲשֵׂר
24 הֵינֵן כִּל מִן שְׁחִיב בְּפִתְרָא חִיב בְּמַעֲשֵׂר דְּאִי לֵא
25 חִבִּי כְּרִי מְפָסִיקֵי כְּרַמָּו דְּחִיב בְּפִתְרָא וּפְטוּר מִן
26 הַמַּעֲשֵׂר וּמֵאִי רֵאזִיָּה הֵיא דְּלִמָּא מִתְנִי כְּרַבִּי
27 יִשְׁמַעְאֵל דְּמוֹקֵי תַעֲזוּב וְיִתְרָא לְחִיב מִן הַעִישָׂה
28 וְלֵא מִיחִי לְמִדְּרַשׁ שִׁתְּחַיֵּב בְּפִתְרָא אֲלֵא וְדֵאִי
29 לִיבָא דְּפִלְיָג אֲהֵוּוּא תְּנָן דְּמִפְסִיקֵי כְּרַמָּו וְתִרְמִי
30 שִׁמ בְּדִרְפִישִׁיתִי **מְרַחֵו** מַעֲשֵׂר וְנִתְּנָן לוֹ. וְאִפְּיֵלו
31 לְמָנָן דְּאִית לִיָּה בְּרִיָּה כִּל זֶמֶן שְׁלֵא הִפְרִישׁ פִּתְרָא
32 וְלֵא בְּרִיָּה הִיָּה הַכֵּל שְׁלוֹ וְנִתְחַיֵּב הַכֵּל בְּמַעֲשֵׂר
33 וְשׁוּב לֵא יִפְטוּר וְאִם תֹּאמַר תְּרֻמָּה נִמִּי לְהֵינִי
34 שְׁתוּרָם וְנִתְּנָן לוֹ וְאִין לֹמַר דְּתִרְמֻמָּה בְּלֵא חִבִּי
35 יִפְרִישׁ הֵעֵנִי וְכֵל פִּתְרָא חִיבִית בְּתִרְמֻמָּה קִדָּא דְּאִיב
36 מְקִדִּים מַעֲשֵׂר לְתִרְמֻמָּה גְּזֻלָּה וְעוֹד דִּתְנֵן בְּמַסְכַּת
37 תְּרֻמֹת פְּסִיק (מ"ח) אִין תְּרֻמָּתִין מִן הַלֵּקֵט וּמִן
38 הַשְּׂבָחָה כִּי וְנִרְאָה לְפָרֵשׁ מִשּׁוּם דְּתִרְמֻמָּה דְּכֵי
39 קֵל לְתֵרוּם לֵא חֵשׁ לְהוֹבִיר וְיֵשׁ מְפָרֵשִׁים דְּלִהְיֵי
40 אִין תוֹרֵם מִשּׁוּם דְּבִגְוִן רִגְלִין לְתֵרוּם כְּדִתְנֵן
41 בְּמַסְכַּת מַעֲשֵׂר (פ"ב) מְצָא פִירוּת מִמוֹרְחִין בְּשָׂדֶה
42 מְכֻסָּיִן אֲסוּרִים מִשּׁוּם גֹּל מְפֻזְרִין מִמוֹרְחִין
43 מִשּׁוּם גֹּל כִּין כִּין וְכִין כִּין חִיבִין בְּמַעֲשֵׂר וּפְטוּרִין
44 מִן תְּרֻמֹת לְפִי שְׂאִי אִפְשֵׁר לְגֹרֵן שְׁתַּקֵּר אֲלֵא
45 אִם כִּין נִישְׁלָה תְּרֻמָּה גְּזֻלָּה:
וְחֵנ

1 **מִאֲפִיקוּי**. שֵׁם מְקוּם: **בוֹצֵעַ בְּרִי**. וְזוֹל וּמְבָרֵךְ בּוֹצֵעַ כְּמוֹ כֵּל בּוֹצֵעַ בְּצַע (משלי א: מאי
2 **קִאָּמַר**. אִיבְרִי בְּשִׁבְחָה וְקִתְנֵי הָרִי שֶׁלֶף לְפָנֶיךָ וְהֵאִי לִישָׁנָא לֵא שֶׁיֶךְ לְמִימַר אֲלֵא דְּכָרֵךְ
3 שְׁבִיחַשׁ מִקְדָּמֹתוֹ שְׁאֵמֵר לוֹ קִטְלוֹ כְּמוֹת שְׂהוּא כְּחוּשׁ: מְצוּת פִּתְרָא לְהִפְרִישׁ מִן הַקְּמָה.
4 דְּכֵתִיב לֵא תְּבֵלָה פִּתְרָא שְׁדָךְ לְקַצוֹר (ויקרא יט: מ'ח). מְחֻלֵק אֵת הַכְּרִי בְּרַחַת וּמִירְחוֹ הַרְוִי
5 גַּמֵּר מִלְּאָהֶה לְמַעֲשֵׂר הַלֵּךְךָ מַעֲשֵׂר כֵּל
6 מַעֲשֵׂרוֹתָיו תְּחִלָּה וְאַחַר כֵּן נוֹתֵן לוֹ פִּתְרָא כְּרִי
7 שְׁלֵא יִפְסִיד עֵנִי שְׂאִילוֹ הִיָּה נוֹתְנוֹ קוֹדֵם מִירְחוֹ
8 אֵעִיפֵי שְׁעֵנִי מִרְפָּךְ לְקֵט שְׂבָחָה וּפִתְרָא הִרְבָּה
9 וְעוֹשֵׂה מִתֵּן כְּרִי פְטוּר מִן הַמַּעֲשֵׂר שְׁהִי הַפְּסָק
10 הוּא אָבֵל עֲכָשִׁיו שְׁתַּמְרַחַח בִּיד בַּעַל הַבַּיִת
11 נִתְחַיֵּב בְּמַעֲשֵׂר דְּרַבִּי אֲמִרְוִן בְּמַסְכַּת בְּרַחוּת נֵדף
12 (מ) לְקֵט שְׂבָחָה וּפִתְרָא שְׁעֵשֶׂאן בְּגוֹרֵן וְהוֹקִיבֵנּוּ: אִי
13 מְפָרֵשׁ מִן הַעִישָׂה. פִּתְרָא אִם לֵא אֵתְנָה כְּכֵר וְאִילוֹ
14 לְתִ"ק מִן הַעִישָׂה לֵא דְּקִנְיָהּ בְּשִׁינְי הָוִי מִמֶּן
15 שְׂאִין לוֹ תוֹבֵעִים דְּעַד הַשְּׂתָא יִרְשָׁה לֵא שִׁינְי
16 הוּא דְּאוּבָל הוּא כְּמוֹ שְׁהִיָּה: אִיכְפֵּל תְּנָא. טְרִוּוֹ
17 וְעִמְלוֹ וְנִתְקַבְּצוּ וְהוּא בְּהַכְּחָשָׁה דְּהִרְר'. מְפָסִיקֵי
18 וְחֹחוֹ לְקְדוּמָתוֹ: תַעֲזוּב וְיִתְרָא. בְּקוֹדְשִׁים הֵיָּהוּ
19 כְּתִיב לֵא תְּבֵלָה פִּתְרָא שְׁדָךְ לְקַצוֹר וּבְשׁוּר אִו
20 כְּשֵׁב כְּתִיב לֵא תְּבֵלָה פִּתְרָא שְׁדָךְ בְּקִצְרָה תִּרְי
21 קִרְיָי תַעֲזוּב אוֹתוֹ לְמָה לִי שְׁמַע מִיָּה לְאַחֵי
22 שִׁינְי דְּלֵא קִנְיָי הָכָא: תַעֲזוּב וְיִתְרָא לְמָה לִי. הֵא
23 בְּעִלְמָא נִמִּי לֵא קִנְיָי שִׁינְי: ה"ג וְתוֹ לְרַבִּין תַעֲזוּב
24 וְיִתְרָא לְמָה לִי: הַמַּפְסִיק וְהַשְּׂבִיב לְבָכֵר. קוֹדֵם
25 שְׁבִיבָא עֵנִים לְבָכֵרָה שְׁכִיבֵי בְּהַפְּסָק אִם הִי
26 קוֹדֵמִי: פְּרִט כְּכֵר וְלֵקֵט בְּקִמָּה: חִיב בְּכִרִים כ"ו.
27 דְּאֵעִי"ג דְּהַפְּסָק פְּטוּר מְכוּלָם דְּכֵתִיב אֲרָךְ שְׁדָךְ
28 וְכְרַמָּה מִהֵי תַעֲזוּב וְיִתְרָא לְמַעֲשֵׂי בִי דְּהֵאִי וְהוּא
29 דְּלֵא וְהִי הַפְּסָק לְפִטוּר וְאֵעִי"ג שְׁפִטוּר מִן הַמַּעֲשֵׂר
30 וּבְכֵל הֵינִי כְּתִיב תַעֲזוּב וְיִתְרָא בְּקוֹדְשִׁים כְּתִיב
31 בְּרַמָּךְ לֵא תְּעוֹלֵךְ וּכְרִט כֵּן וּבְמַשְׁנֵה תוֹרָה (כ"ז)
32 כְּתִיב בִּי תְּבַצוּר בְּרַמָּךְ לֵא תְּעוֹלֵךְ וְכֵן לֵא תִפְאֵר
33 אֲחִירָךְ דְּהֵינֵן פְּרִט תִּפְאֵר אִישׁוּקִיבִיר וּפִתְרָא נִמִּי
34 מְזַבְּקָא שְׁמַע דְּתַנְבּוּב וְיִתְרָא וְאִמְרֵי מִר בְּפִרְקִי "וְחִילֵךְ דָּךְ
35 (לֵא). שְׁלֵא תִטוֹל תִּפְאֵרְתוֹ מִמֶּנּוּ שְׂבָחָה כְּתִיב
36 בְּמַשְׁנֵה תוֹרָה (שם) לֵא תְּשׁוּב לְקַחְתוֹ וְגו' וּבִאֵילֵן
37 כְּתִיב לֵא תִפְאֵר אֲחִירָךְ וְאִמְרֵי מִר בְּפִרְקִי "וְחִילֵךְ דָּךְ
38 (שם) אֲחִירָךְ זוֹ שְׂבָחָה וְלֵא גֵעִי לְמִיָּהֲדוֹר וּמִכְתֵּב
39 וְדִעְנָא לְגַר לִיתוּם אֲלֵא לֵא תִפְאֵר אֲחִירָךְ וְאִנָּא
40 וְדִעְנָא דְּלַעֲגִים הוּא בְּדַאשְׁפִּתוֹן בְּעִמְרִים אָבֵל
41 בְּמַעֲשֵׂר לֵא כְּתִיב תַעֲזוּב וְיִתְרָא: אִין שְׁמִין. בְּפִרְקִי
42 רִאשׁוֹן (רף י"א) גְּבִי בְּעִלִּים מְטַפְלִין בְּגִבְיָהֵי אִמְר
43 שְׁמוּאֵל דְּלִנְקוֹן הוּא דְּשִׁמְוִן אֵת הַגְּבִילָה לְנִינִק
44 וּמוֹסִיף עֲלֵיהֶם עוֹד עִיד שְׁמִשְׁלִים לוֹ נִקּוּ אָבֵל גִּבְיָ
45 וְנִקְוֹן שְׁנִלְלוּ בְּהַמָּה וּמִתְנָא אִין בְּחִישָׁה אִין שְׁמִין
46 אֵת הַגְּבִילָה אֲלֵא שְׁלֵחָם תְּהֵא וְרַם וְשְׁלֹמוֹ
47 בְּהַמָּה מַעֲלֵא אֲלֵמָא שִׁינְי קִנְיָי: פְּלוּגָתָא דְּרַבִּי
48 וְרַבָּא לְעִיל בְּשִׁמְעֵתִי: בְּהַכְּחָשָׁה דְּלֵא הִרְר'. בְּגוֹן
49 מִתָּה אוֹ נִשְׁבַּרְהָ רִגְלָה

אמרו

1 דְּר' יִשְׁמַעְאֵל מִשּׁוּם דְּקָסְבַר שִׁינְי אִינוּ קוֹנָה אוֹ דְּלִמָּא בְּעִלְמָא קָסְבַר שִׁינְי קוֹנָה וְהֵכָא מִשּׁוּם
2 דְּכֵתִיב תַעֲזוּב וְיִתְרָא וְאִם תְּמַצִּי לֹמַר טַעְמָא דְּר' יִשְׁמַעְאֵל מִשּׁוּם דְּקָסְבַר שִׁינְי אִינוּ קוֹנָה
3 תַעֲזוּב וְיִתְרָא דְּכֵתִב רְחֻמְנָא לְמָה לִי וְתוֹ לְרַבְּנָן תַעֲזוּב וְיִתְרָא דְּכֵתִב רְחֻמְנָא לְמָה לִי מְבַעֵי לִיָּה
4 לְכְּדִתְנֵינָא הַמַּפְסִיק כְּרַמָּו וְהַשְּׂבִיב לְבָכֵר וּבְצִרוֹ חִיבִי בְּפִרְטוֹ וּבְעוֹלָלוֹת וּבְשְׂבָחָה וּבְכַפָּאָה וּפְטוּר
5 מִן הַמַּעֲשֵׂר אִמְר רַב יְהוּדָה אִמְר שְׁמוּאֵל הִלְכָה כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן בֵּן אֲלֵעָזָר וּמִי אִמְר שְׁמוּאֵל חִבִּי וְהָאִמְר שְׁמוּאֵל אִין שְׁמִין לֵא לְגַבֵּי וְלֵא
6 לְגוֹלָן אֲלֵא לְגוֹקוֹן בְּשִׁלְמָא לְרָבָא דְּאִמְר בִּי קְאָמַר ר' שְׁמַעוֹן בֵּן אֲלֵעָזָר הֵתָם בְּהַכְּחָשָׁה דְּהִרְרָא לֵא קְשִׁיָּא בִּי קְאָמַר הִלְכָה כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן
7 בֵּן אֲלֵעָזָר דְּשִׁינְי בְּמִקּוּמוֹ עוֹמֵד בְּהַכְּחָשָׁה דְּהִרְרָא וְכִי קְאָמַר שְׁמוּאֵל הֵתָם אִין שְׁמִין לֵא לְגַבֵּי וְלֵא לְגוֹלָן אֲלֵא לְגוֹקוֹן בְּהַכְּחָשָׁה דְּלֵא
8 הִרְרָא אֲלֵא לְאֲבִי דְּאִמְר בִּי קְאָמַר רַבִּי אִיכָא לְמִימַר אֲבִי מִתְנִי חִבִּי אִמְר רַב יְהוּדָה אִמְר שְׁמוּאֵל

אמרו

והתנן לא הספיק ליתנו לו כו. תימה דלא מייתי מתני' דבהמה והוקיפה עבדים והזקינו דמשלם בשעת הגזולה לקמן (דף צו) ואפי' ר"מ לא פליג אלא בעבדים דליכא למימר דלדבריהם דרנן קאמר ליהו בדבדעי למימר לקמן (דף צה) דהא ר"מ אית ליה דשינוי קונה בפי נותן צמר לצבע (לקמן ק) ועוד הא קתני גזל מטבע ונסדק משלם בשעת

אמרו הלכה כרבי שמעון בן אלעזר וליה לא סבירא ליה א"ר תייא בר אבא אמר רבי יוחנן דבר תורה גזולה הנשטנית חוזרת בעיניה שנאמר והשיב את הגזולה אשר גזל מפל מקום ואם תאמר משנתנו משום תקנת השבים ומי אמר ר' יוחנן הכי והאמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה ותנן לא הספיק ליתנו לו עד שצבעו פטור אמר ליה הוה מדרנן רבי יעקב שמויה לדידי מפרשא לי מיניה דרבי יוחנן כגזול שגזל עצים משופין ועשאן פלים דהוה ליה שינוי החוזר לבריותיו: תנו רבנן הגולנין ומלו ברבית שהחזירו אין מקבלין מהן והמקבל מהן אין רוח חכמים נוחה הימנו אמר רבי יוחנן בימי רבי נשיגת משנה זו דתניא מעשה באדם אחד שבקש לעשות תשובה אל אשתו ריקה אם אתה עושה תשובה אפילו אבנטי אינו שלך ונמנע ולא עשה תשובה באותה שעה אמרו הגולנין ומלו ברבית שהחזירו אין מקבלין מהם והמקבל מהם אין רוח חכמים נוחה הימנו מיתביני הניח להם אביהם מעות של רבית אע"פ שהן יודעין שהן רבית אין חייבין להחזיר אינהו

אמרו הלכה כרבי שמעון בן אלעזר. כלומר הכי אמר שמואל יש שאומר הלכה כרבי שמעון בן אלעזר וליה לא סבירא ליה הנשטנית. א"ע"פ שנשטנה חוזרת בעיניה כמות שהיא עכשיו ואפי' החשיבה דשינוי לא קני וא"ת משנתנו. דקתני דלא משלם פלים אלא דמי עצים אלמא קני בשינוי: ע"י שצבעו פטור. לגמרי והקא תקנת השבים אינה ואפי' הכי קני בשינוי פותחין מוקי לה רבי יוחנן כגזול עצים משופים כו'. משום הכי קאמר רבי יוחנן דשעמא משום תקנת השבים הוא דשינוי כי האי לאו שינוי הוא: אין רוח חכמים נוחה הימנו. אין רוח חכמה וחסידות בקרבו: אין חייבין להחזיר. דכתביב והשיב את הגזולה אשר גזל והני לא גזול מיד דקנינהו בשינוי רשות וקסבר רשות יורש כרשות לוקח דמי: הפסוים. דבר הציור לרבים זו היא שגזול פלוני והציורה ליוקשוי בעושה מעשה עקף. וזה לא עשה מעשה עמו ואין חייבין בכבודו: רב פהם. בחומר בקודש (חגיגה כו). ואי לא גזול לא גזול. ואמאי קרי ליה גולנין: אע"פ שגבוי. וכל שכן לא גבו דמקריעין שטרא: הרועים. גולנים הם לרעות בהמות בשדות אחרים: נגאום. של מלך לגבות כסף גולגלתא וארנוגא ושקלי טפה: תשובתם קשה. שגזלו הרבים ואין יודעים למי להחזיר: ופחורין לפחורין. למי שמכיר שלו שגולגלה בורות שחין ומעורות. להכניס בהן מים לשתות דהוי דבר הציור לכל יודעו מהן הגולנים אלמא אחרורי בעי קודם תקנת. שבמי רבי נשיגת משנה זו דמתייב למחר: גזולה

הוא דלא הא אביהם חייב להחזיר בדין הוא דאביהם נמי אינו חייב להחזיר והא דקתני בדידהו משום דקא בעי למתני סיפא הניח להם אביהם פרה וטלית וכל דבר המסויים חייבין להחזיר מפני כבוד אביהם תנא רישא נמי בדידהו ומפני כבוד אביהם חייבין להחזיר אקרי כפאן ונשיא בעמך לא תאור בעושה מעשה עמך כדאמר רב פהם בשעשה תשובה תאמר נמי בשעשה תשובה אי עשה תשובה מאי בעי גביה איבעי ליה להחזירי שלא הספיק להחזיר עד שמת תא שמע הגולנים ומלו ברבית אע"פ שגבוי מחזירין גולנין מאי שגבוי איכא אי גזול גזול ואי לא גזול לא גזול אלא אימא הגולנין ומאי גיהו מלו ברבית אע"פ שגבוי מחזירין אמרי מחזירין ואין מקבלין מהם אלא למה מחזירין לצאת ידי שמים ת"ש הרועים והנבאין והמובסין תשובתן קשה ומחזירין לפחורין אמרי מחזירין ואין מקבלין מהם ואלא למה מחזירין לצאת ידי שמים אי הכי אמאי תשובתן קשה ועוד אימא סיפא ושאין מפחורין יעשה בהן צרכי ציבור ואמר רב חסדא בורות שחין ומעורות אלא לא קשיא כפאן קודם תקנת כפאן לאחר תקנתא והשתא דאמר רב נחמן בשאין גזולה קנימת אפילו תיבא אידי ואידי לאחר תקנתא ולא קשיא כפאן

הוא דלא חייב להחזיר. ואם תאמר לצאת ידי שמים קאמר ויש לומר דדיק מדקטש לשון חייבין דהוה ליה למימר אין מחזירין דהוה משמע הא אביהו מחזיר לצאת ידי שמים: א"י עשה תשובה כו. וא"ת ולימא כגון שלא קיבלו ממנו דאין מקבלין החם ו"ל דאם החזיר ולא קיבלו ממנו לא מחייבין כנוי להחזיר מפני כבוד אביהו ותו לויכא נגאי אינן דבר המסויים ומקבלין מהן פטור כבודו ומשני בשלא הספיק להחזיר עד שמת לפיכך חייבים בנין להחזיר מפני כבוד אביהם ומקבלין מהן דלא שייכא תקנת גבי בנין וע"ל מאי בעי גביה דאיבעי ליה למחזיר או להוציא מתחת ידו ומקלא חיש לכבודו איכא אמאי חייבין בנין להחזיר וכן צ"ל באידוהו נשך (כ"מ דף סב). ושם ד"ה תנאי דשם לא יתכן לפרש בע"א פירקי מהא בריתא למיד רבית קצוצה אין יוצאה בדינין דמשמע הא אביהו חייב להחזיר ומשני כי הכא ופריך אי עבד תשובה מאי בעי גביה ומאי קושיא אי רבית קצוצה אין יוצאה בדינין אין חייב להחזירה אפילו לצאת ידי שמים כדמובח התם דפריך מההיא דמיתני בסמוך הגולנים ומלו ברבית אע"פ שגבוי מחזירין ומשני תנאי היא ולא משני כבא לצאת ידי שמים כדמשני הכא בסמוך דכיון דדרשון למיתה ניהו ולא להשבון אי למורא ניהו ולא להשבון אפי' לצאת ידי שמים לא מחייב ולא כפי ריבן שפירש למורא ניהו תנאי את ה' והחזיר מראשו ולא להשבון על פי ב"ד אלא צ"ל דהכי פריך מאי בעי גביה דכיון דלא חיש למחזרה ולהוציאה או להחזירה מפני כבודו תו לא מחייב בנין משום כבוד אביהו: לצאת ידי שמים. כפרק אידוהו נשך לא הי' לשנוי הכי למיד רבית קצוצה אינה יוצאה בדינין דלדידהא אפי' לצאת ידי שמים לא מחייב כדפירשית וסוגיא דהקא כמיד רבית קצוצה יוצאה בדינין אלא דחיקט דאין מקבלין מדרנן ולא שייך לשנוי הכא תנאי היא כדמשני התם דתנאו תנאי דהקא קרמו:

מקושיא אחרת, והעמידה בגבגב שְׁעֵשֶׁה תְּשׁוּבָה, הֵכָא נָמִי יֵשׁ לַתְּרִץ
 שהברייתא מדברת במלוה בריבית שְׁעֵשֶׁה תְּשׁוּבָה קודם שמת, ועל
 כן חייבים בניו להחזיר את הדבר המסויים שנטל בריבית, משום
 כבוד אביהם.
 מקשה הגמרא על תירוץ זה: הִיא עֲשֵׂה תְּשׁוּבָה, מֵאֵי קְצֵי נְבִיחָה, אִיכָּיָי
 לִיהִי לְאַהֲרֹנִי - מה עושה הרבית אצלו, הלא היה עליו להחזירה.
 מתרצת הגמרא: הברייתא מדברת במלוה בריבית שעשה תשובה,
 אלא שְׁלֹא הִפְסִיק לְהַחזירה עַד שָׁמַת.
 עוד מקשה הגמרא על תקנת השבים האמורה מברייתא אחרת:
 תָּא שְׁמַע, הַגּוֹלְנִים וּמְלוֹי כְּרִיבִית, אֵפֹּךְ עַל פִּי שְׁנָבוּ מְחֻזְרִין.
 ולפני שמקשה הגמרא מדברי הברייתא על הברייתא לעיל, דנה
 הגמרא בעצם דברי הברייתא, ושואלת: בשלמא לגבי מלוים
 בריבית מובנים דברי הברייתא 'אף על פי שגבו', שאפילו לאחר
 שגבו את הריבית שעליהם להחזירה, וכל שכן שאם עדיין לא גבו
 עליהם לקרוע שזר זה שיש בו חוב ריבית ולא לגבותה. אבל
 בְּגוֹלְנִין, מֵאֵי עַל פִּי שְׁנָבוּ אִיכָּא בהם, ומזה ראתה הברייתא
 להוסיף זאת. הלא אִי גוֹל גוֹל, וְאִי לֹא גוֹל לֹא גוֹל - הלא אם
 המדובר בגולנים, פשיטא שכבר נטלו את הגזילה, שאם לא כן הרי
 עדיין אינם גולנים כלל.
 משיבה הגמרא, לא שני דינים נאמרו בברייתא, אִלָּא אִיכָּא,
 הַגּוֹלְנִין, וּמֵאֵי יְהוּ - ומי הם אותם גולנים, הלא הם מְלוֹי כְּרִיבִית, אֵפֹּךְ
 עַל פִּי שְׁכַבְרָה נָבוּ את הריבית ראי הם מְחֻזְרִין אותה לזה.
 ומכל מקום קשה ממבואר כהן שם מחזירים ריבית אפילו לאחר
 שגבו, על מה ששנינו בברייתא לעיל, שאין מקבלים מהם את
 הריבית מפני תקנת השבים.
 מתרצת הגמרא: אִמְרִי, הם מצידים מְחֻזְרִין את הריבית, וְאוּלַם אִין
 מְקַבְּלִין אותה מהם. ועליהם להחזיר לא כדי שתשאר הריבית
 אצל הלזה, אִלָּא לְמַה מְחֻזְרִין, כדי לְצַאת יְדֵי שְׁמִים.
 עוד מקשה הגמרא: תָּא שְׁמַע, הָרוּעִים, וְהַנְּבָאִין של המלך הגובים
 מס גולגולת וארנונה, וְהַמּוֹכְסִין (גובי המכס), כל אלו גולנים הם.
 הרועים לפי שהם רועים בשדות אחרים, והגבאים והמוכסים לפי
 שהם גובים יותר מהמגיע להם. ואם הם באים לשוב בתשובה,
 תְּשׁוּבָתָן קְשָׁה, משום שגולו את הרבים, ואינם יודעים למי להחזיר.
 ומְחֻזְרִין את הגזילה לאותם בני אדם שהם מְפִירִין בהם שנגולו על
 ידם. ומכאן קשה על מה ששנינו בברייתא לעיל, שאין מקבלים
 מידיהם את הגזילה.
 מתרצת הגמרא: אִמְרִי גם בכונת ברייתא זו, אכן הם מְחֻזְרִין,
 וְאוּלַם אִין מְקַבְּלִין מהם. וְאוּלַם לְמַה מְחֻזְרִין, כדי לְצַאת יְדֵי שְׁמִים.
 ושוב מקשה הגמרא: אִי הֵכָא, אִמְרֵי תְּשׁוּבָתָן קְשָׁה, הלא בין כך אין
 מקבלים מהם את הגזילה, וקל להם לחזור בתשובה.
 ועוד מקשה הגמרא: אִיכָּא סִפְסָא, והדמים שגולו מבני אדם שְׁאִין
 הם מְפִירִין אותם ואין בידם להשיב להם, וְעֲשֵׂה בְּהוֹן צְרִיבִי צִיבִיר.
 וְאִמְרֵי רַב הִפְסִיא, שהם פוזות שִׁחִין וּמְעֻרֹת של מים לצרכי הרבים,
 ואף הנגולים עצמם ידעו מהם, ובכך תושב להם גזילתם. הרי
 שעליהם להשיב את הגזילה באופן שתשאר ביד הנגול, ולא רק
 כדי לצאת ידי שמים.
 מתרצת הגמרא תירוץ אחר: אִלָּא לֹא קִשְׂיָא, כָּאֵן בְּרִייתא של
 הרועים הגבאים והמוכסים, מדובר קודם שנתקנה התקנה בימי
 רבי שלא לקבל מהם. וכָּאֵן בְּרִייתא האומרת שאין מקבלים מהם
 מדובר לְאַחַר תְּקִנָּה.
 מתרצת הגמרא תירוץ נוסף: וְהַשְׁתָּא דְאִמְרֵי רַב נִחְמֵן, שלא אמרו
 שלא לקבל מהם, אלא רק בְּשָׂאִין גּוֹלָה כְּיִמְתָּה, שאם על פי שמן
 הדין עליהם לשלם, הלא דמיה, תיקנו שלא לקבל מהם את הדמים,
 אִפְּסִילוּ תִּימָא אִידִי וְאִידִי (ששתי הברייתות) מדברות לְאַחַר תְּקִנָּה
 אין סתירה ביניהן, וְלֹא קִשְׂיָא.

יש מי שאמרו שהלכה כרבי שמעון בן אֶלְעָזָר, וְלִיהִי לֹא כִּיבְרָא לִיהִי
 - אך שמואל עצמו אינו סובר כמותם, אלא סובר ששינוי קונה,
 ואין הלכה כרבי שמעון בן אלעזר.
 שיטת רבי יוחנן בדין שינוי: אִמְרֵי רַבִּי תִּיבָא בְּרַי אִכָּא אִמְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן,
 מִדְּבַר תּוֹרָה גּוֹלָה הַנְּשִׁתֵּית חוֹרְתָא לְנַגּוּל כְּעִינֵיהּ, שְׁנֵאמַר 'הַשִּׁיב
 אֶת הַגּוֹלָה אֲשֶׁר גּוֹל', ומשמע שִׁמְכֵל מְקוּם עָלָיו לְהַשִּׁיבָה, ואפילו
 לאחר שהשתנתה, וְאִם תֵּאמְרֵי לְהַקְשֹׁת מִמָּה שֶׁשֵּׁנִי בְּמִשְׁנֵתָנִי
 שהגולו עצים ועשאים כלים קנאים ששינוי, אין זה אלא מדרבנן,
 ותיקנו כן חכמים משום תְּקִנַת הַשְּׂבִימִים. שאם נחייב את הגולן
 להחזיר את הגזילה עצמה לאחר שעשה ממנה כלים, ימנע
 מלשוב בתשובה ולהשיב את הגזילה.
 מקשה הגמרא: וְיֵי אִמְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן הֵכָא שְׁשִׁנִּי אִינוּ קוֹנֵה מִן
 תּוֹרָה, וְהָאִמְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן, הַלְכָּה בְּפִתְּהֶם מִשְׁנָה בְּכֹל מְקוּם. וְתָנִן
 (ושנינו) בסתם משנה (הולין קלה). לגבי ראשית הגז, 'אם לא
 הִפְסִיק הַיִּשְׂרָאֵל לִיתָנִי לוֹ לְכַחַן אֶת הַצֶּמֶר עַד שְׁצָבְעוּ פְּטוֹר', משום
 שקנאו בשינוי. והרי מוכח מדברי המשנה ששינוי קונה, ואיך פסק
 רבי יוחנן שלא כמותה.
 מתרצת הגמרא: אִמְרֵי לְהוּ הַהוּא מְדַרְבְּנֵן וְרַבִּי יַעֲקֹב שְׁמִיה - תירץ
 להם אחד החכמים ששמו רבי יעקב, לְדִידֵי מְפָרְשָׂא לִי מִיְנֵיהּ דְּרַבִּי
 יוֹחָנָן - לי התפרשו מפי רבי יוחנן דבריו האמורים, כְּגוֹן שְׁנֵי עֲצִים
 מְשׁוּפִין וְעֲסָרִים, דִּהּוּהוּ לִיהִי שִׁינֵי חוֹזֵר לְכַרְיִיתָהּ, שכן אפשר
 לשלף את הנסורים זה מזה ולהחזירם לקדמותם, אבל ששינוי של
 צבע שאינו חוזר מזה רבי יוחנן שקונה מן התורה.
 תקנת חכמים שלא לקבל חזרה את הגזילה מיד הגולן: תָּנִי רַבִּינָן,
 הַגּוֹלְנִין שֶׁהַחזירו את הגזילה לבעליה, וּמְלוֹי כְּרִיבִית שֶׁהַחזירו ללוח
 את הריבית שגבו ממנו, תיקנו חכמים שְׁאִין מְקַבְּלִין מֵהוּן. וְכֹל
 הַמְקַבְּלֵי מֵהוּן אֶת הַגּוֹלָה או את הריבית, אִין רִיחַ חֲטָאִים נִחָף
 הֵימֵנוּ, מהטעם שיבואר בסמוך.
 אִמְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן, בִּימֵי רַבִּי יוֹחָנָן מִשְׁנָה זֵי. דְתִנְיָא, מְעֵשֶׂה פְּאָדָם אַחַד
 שֶׁבִּקְשָׁה לְעֵשׂוֹת תְּשׁוּבָה. אִמְרֵי לוֹ אַשְׁתִּי, רִיקָה, אִם אַתָּה עֹשֶׂה
 תְּשׁוּבָה, אִפְּסִילוּ אֲכַנְשָׁה שְׁעִלִיךְ אִינוּ שְׁלֵךְ. ומשום כך נמנע וְלֹא עֲשֵׂה
 תְּשׁוּבָה. בְּאוֹתָהּ שְׁעָה אָמְרוּ חַכְמַיִם, הַגּוֹלְנִין וּמְלוֹי כְּרִיבִית שֶׁהַחזירו
 אִין מְקַבְּלִין מֵהוּם, כדי שלא ימנעו מלעשות תשובה. וְהַמְקַבְּלֵי מֵהוּם,
 אִין רִיחַ חֲטָאִים נִחָף הֵימֵנוּ.
 מקשה הגמרא על ברייתא זו מברייתא אחרת: מִיְתִיבֵי, הֵינִיחַ לְהֵם
 אֲבִיהֶם בִּירוּשָׁתוֹ לְבַנְיָו מְעוֹת שְׁלֵ רִבִּית שֶׁגָּבַהּ מִהַלּוּהּ, אֵפֹּךְ עַל פִּי
 שְׁתָּן יוֹדְעִין שְׁתָּן רִבִּית, אִין הם תִּיבְיָן לְהַחזיר ללוח. משמע שדוקא
 אִינְהוּ (הבנים) הוא דְּלָא חַיִּיבִים לְהַחזיר, הָא אֲבִיהֶם עֲצֵמוּ תִיב
 לְהַחזיר, ולא כדברי הברייתא שהובאה לעיל, שאף מהמלוה עצמו
 אין מקבלים את הריבית.
 מתרצת הגמרא: בְּרִין הוּא דְאֲבִיהֶם נָמִי אִינוּ חַיִּיבִים לְהַחזיר, משום
 התקנה האמורה. וְהָא דְקָתְנֵי בְּרִייתָא בְּרִידֵהוּ (ובנים) שאינם
 חייבים להחזיר ולא בו עצמו, הוא מְשׁוּם דְּקָתָן כְּעֵי לְמִתְנֵי - שרוצה
 התנא לשנות בְּסִפְסָא של הברייתא, שאם הֵינִיחַ לְהֵם אֲבִיהֶם פְּרָה
 וּמְלוֹי וְכָל דְּבָרֵי הַמְּסוּיִים שְׁנִיבֵי לְרַבִּים שהוּא הַחֶפֶץ שֶׁגָּבָא
 המלוה עבור חוב הריבית והניחו לירשיו, תִּיבְיָן הַבְּנִים לְהַחזיר
 אותו ללוח מִפְּנֵי כְּבוֹד אֲבִיהֶם, תָּנֵא בְּרִישָׁא נָמִי לְגַבֵּי מְעוֹת בְּרִידֵהוּ
 שהם אינם חייבים להחזיר, והוא הדין למלוה עצמו.
 מקשה הגמרא: וְכִי מִפְּנֵי כְּבוֹד אֲבִיהֶם הם חייבין לְהַחזיר את
 הגזילה, והרי אִקְרִי כָּאֵן - יש לנו לדרוש על אדם זה שעבר על
 איסור ריבית, את דרשת חכמים על הכתוב 'וְנִשְׂאִי כְעֵמֶךָ לֹא תֹאֵר'
 שלא מִי שְׁעֵשֶׂה מְעֵשֶׂה עִמָּךְ, ואינו עובר עבירה. והוא הדין
 לכל מי שחייבים בכבודו, כגון אב. ומאחר הוא רשע אין בניו
 חייבים בכבודו.
 מתרצת הגמרא: כְּדָאִמְרֵי רַב פְּנָחָס לַתְּרִץ אֶת הַמְּשֵׁנָה בַּחֲגִיגָה (כו.).

1 גזילה קיימת. חייב להחזירה: והא אבנט דגזילה קיימת הוא. ועליו נשנית תקנה שבמי
2 רבי שלא להחזירה: ועל הפירוש. מסכת גיטין מריש קורה: משום פסידא דבירה שוויה רבנן
3 כדליתא. ומיהו דמי בעי לאחזרי חזאי וגזילה קיימת בבירה: משלם אותה ואת גזולתיה.
4 כל מה שנטל ממנה ומה שהשביחה: גזילה חוזרת בעיניה. כמות שהיא עכשיו ריקנית

1 תוספות
2 **בבא** בגזילה קיימת. תימה ורעים מאי גזלה קיימת איכא וי"ל דאיירי ברוצה בהמה של
3 אחרים וגבגב מהו גזלה וקבל ולא משום דהשוד דהרעות בשדות של אחרים דכיון
4 שאין בהמה שלו אין אדם חוטא ולא כל דאמר בפרק קמא דבבא מצינא (דף ה):
5 **משלם** דמי פרה העומדת לילד. וכל שבח שמשעת גזלה עד שתלד לגזול:

6 **חמשה** גובין מן המזוקרים. אע"ג דהקא מנקא
7 תנא ושירי הני דתנן בהניקין (גיטין דף
8 מה: ג) אין מוציאין למוון האשה והגנות
9 מנכסים משועבדים מפני תיקון העולם והתם נמי
10 חוב שאין בו אחריות ומשקא וכת אשתו וגט
11 דאמר בפ"ק דר"מ (דף טז.) אומר יהי ר"מ שטר
12 חוב שאין בו אחריות נכסים אין גובה לא
13 מנכסים משועבדים ולא מבני חורין והקא משמע
14 דבני מבני חורין ומיהו בלאו הכי איתוב
15 שמואל התם מפרייתא אחריתי ויש לדחות
16 דשמואל הנה מפרש שאין בו אחריות היינו
17 שפופרש שלא עליו אחריות והא דמוקי לה
18 הקא בר"מ משום דלכאורה פותיה אתיא:
19 **מאי** שמעת ליה דאמר אחריות לאו טעות סופר
20 כו. וא"ת בלאו האי טעמא דמי למפרך

21 מאן שמעת ליה דקניס ר"מ ושמ"ד בשוגג קניס ואו
22 לא הנה צריך לאחזרי ברייתא אלא מהני
23 דהניקין (גיטין דף מה: ושם) דאין מוציאין
24 לאכילת פירות וי"ל דמכח זה לא ה"מ לאוכוחי
25 דאתא בר"מ דהא רבי יהודה נמי מצינן למימר
26 דקניס לרב וביד דאמר דלרבי יהודה שבח שעל
27 גבי הגזלה הוי דנגול אע"ג דנשתנית ע"י כגון
28 טענה או נתעברה אצל גזולן והאי שבח
29 שהשביח הלוקח היינו נמי שבח שעל גבי הגזלה
30 ויקנסו בו ר' יהודה כמו בהדיא דלקנן (ע"ב) לרב
31 וביד ואע"ג דבני נוקי לה נמי ברבי יהודה אבתי
32 מצי לאוכוחי דהשתא ר' יהודה דלא קניס ליה
33 כולי האי קניס בשבח זה שע"ג קרקע ר"מ דקניס
34 טפי לא כ"ש מכל מקום טפי ניתא ליה לאוכוחי
35 מר מאיר גופיה ר"י:

36 **דאתא** בעל ארעא וקשיל ארעא ושקבא ש"מ
37 בשוגג נמי קניס. ד"מ לשנוי דבשבח
38 התיר על היציאה מיירי דהוא לא הנה קנס דכיון
39 דקרקע אין נגולת ברשותיה דמייהא אשביחה ולא
40 דמי למטלטלי ואפילו לשמואל דאמר בפ"ק דב"מ
41 (דף יד. ושם) דלוקח מנגול לית ליה שבתא איכא
42 לאוקמי כגון שקנו מידו כדאמר התם אלא
43 דכלאו הכי משני שפיר אבל ליכא למימר דסתם
44 שבח משמע תכל בין כגנן היציאה בין מה שיתיר
45 על היציאה דהא התם גבי פלוגתא דרב ושמואל
46 במוכר שדה לחבירו ונמצאת שאינה שלו
47 דפלגינן אם יש לו שבח אם לא היינו ע"כ בשבח
48 התיר על היציאה דמייהא דלמה לא יטול מן
49 הנגול מי גרע מידור בשדה חבירו שלא ברשות
50 ועוד דעדיפא מיניה משנינו כפי מי שפתי (וכ"כ דף
51 קנא) מאי שבח חצי שבח ומיהו המקשה דאי
52 ס"ד דקריין כל השבח אף שכנגד היציאה ולפי
53 סקריה קא דתניא בפ"ק דב"מ (דף טו.) אם השבח
54 יותר על היציאה נוטל השבח מבעל הקרקע
55 והיציאה מבי"ח ואוקמינן בגזול נגול לא אתיא
56 בר"מ מאיר דל"מ אפי' יציאה מנגול לית ליה
57 משום דקניס א"י יש לחלק דהתם איירי בלא דיע שהיא גזולה דבשוגג כי האי לא קניס:
דילמא

1 **בבא** בגזילה קיימת **בבא** בשאין גזילה קיימת והא אבנט
2 דגזילה קיימת היא מאי אבנט דמי אבנט וכל היכא
3 דגזילה קיימת לא עבוד רבנן תקנתא והרי מריש
4 דגזילה קיימת היא ותנן על המריש הגזול שבאנו
5 בבירה שישול דמיו מפני תקנת השבים שאני התם
6 דכיון דאיכא פסידא בבירה שוויה רבנן כדליתא: גזול
7 פרה מעוברת וילדה וכו': תנו רבנן הגזול רחל ונווה
8 פרה וילדה משלם אותה ואת גזולתיה ואת גזולתיה
9 דברי רבי מאיר ר' יהודה אומר גזילה חוזרת בעיניה
10 רבי שמעון אומר רואין אותה באילו היא שומא
11 אצלו בכסף איבעיא להו מאי טעמיה דרבי מאיר
12 משום דקסבר שינוי במקומו עומד או דילמא בעלמא
13 שינוי קונה והקא קנסא הוא דקא קניס למאי נפקא
14 מינה להיכא דפחשא מפחש תא שמע גזול בהמה
15 והזקינה עבדים והזקינה משלם בשעת הגזילה רבי
16 מאיר אומר בעבדים אומר לו הרי שלך לפניך ואילו
17 בהמה בשעת הגזילה ואי סלקא דעתך סבר רבי
18 מאיר שינוי במקומו עומד אפי' בהמה נמי אלא לאו
19 ש"מ קסבר ר' מאיר שינוי קונה והקא קנסא הוא
20 דקא קניס אמרי רבי מאיר לדבריהם דרבנן קאמר
21 להו לדידי שינוי אין קונה ואפילו בהמה נמי אלא
22 לדידכו דאמריתו שינוי קונה אודו לי מיהת בעבדא
23 דכמקרקעי דמי וקרקע אינה נגולת ואמרי ליה רבנן
24 לא עבדא כמטלטלי דמי ת"ש לצבוע לו אדום וצבעו
25 שחור שחור וצבעו אדום ר' מאיר אומר נותן לו דמי
26 צמרו דמי צמרו אין דמי צמרו ושבתו לא ואי סלקא
27 דעתך סבר רבי מאיר שינוי אין קונה דמי צמרו
28 ושבתו בעי למיתב ליה אלא לאו ש"מ קסבר ר"מ
29 שינוי קונה והקא קנסא הוא דקא קניס שמע מינה
30 איכא דאמרי הא לא איבעי לן מדאפיך רב ותני גזול
31 פרה והזקינה עבדים והזקינה משלם בשעת הגזילה
32 דברי רבי מאיר והכמים אמורים בעבדים אומר לו
33 הרי שלך לפניך ודאי לרבי מאיר שינוי קונה והקא
34 קנסא הוא דקא קניס ליה פי קא איבעי לן הכי

35 איבעי לן פי קא קניס במזיד אבל בשוגג לא קניס או דילמא אפי' בשוגג נמי קניס תא שמע
36 חמשה גובין מן המזוקרים ואלו הן פירות ושבח פירות והמקבל עליו לזון בן אשתו וכת
37 אשתו וגט חוב שאין בו אחריות וכתובת אשה שאין בה אחריות מאן שמעת ליה דאמר
38 אחריות לאו טעות סופר הוא רבי מאיר וקמני פירות ושבח פירות היכי דמי
39 כגון שגזול שדה מחבירו ומכרה לאחר והשביחה והרי היא יוצאה מתחת ידו כשהוא גובה
גובה

דילמא

בלוקח ת"ח דרדע. וא"ת ואמאי גובה שבח מנכסים בני חורין דכפיק דבי"מ (דף טו) אפילו גובה הכהיר בה שאין שלו ולקחה אם מעות מתנה או פקדון אכל לכו"ע אין לו שבח וי"ל דהתם שלא באחריות והכא באחריות דבאחריות לא שיהי למימר לא מתנה ולא פקדון

בשכח

שעל גבי גזילה קמפלגי דרבי יהודה קבר דנגול הוי. אבל שבח שלא ע"ג גזילה הוי דגזולן או משום דהוי שינוי גמור או משום תקנת השבים ואם גזול עצים ועשאן בלים או אפי' נטרם ועשאן בלים דהוי שינוי דהדר שמא מודה ר' יהודה דמשלם כשעת הגזילה אף על גב דהוי שבח שע"ג הגזילה דכיון דטרח בהאי שינוי דהוי ביה תקנת השבים ואף על גב דגבי גזול לצבוע לו אדום וצבעו שחור קאמר רבי יהודה דאם השבח יתר על הוציאנה כו' התם ולא חת בתורת גזילה לא שיהי תקנת השבים וכן צ"ל לרב פפא ע"כ דאמר לרבי יהודה שבח שעל גבי גזילה דגזולן הוי דהיינו משום תקנת השבים דהא סיל בהדיא דצבוע לו אדום שינוי לא קני ובהחייא לא שיהי תקנת השבים כדפי' והשתא הוי סברא המוכח דר' יהודה מריר"מ דבצבע לר"מ שינוי קונה ובגזולן אין קונה משום דקניס ולרבי יהודה בצבע שינוי לא קני ובגזולן קני משום תקנת השבים ור"ת מפרש דאין אנו צריכים לר' יהודה טעמא דתקנת השבים אלא סברא דר"י שינוי קונה ולרב וביד שבח שלא ע"ג גזילה דלא הורא הוי דגזולן אבל שבח שע"ג גזילה דשינוי דהדר הוא ולא קני הוי דנגול ולרב פפא אפי' גזולן דשינוי דהדר הוא קני והוי דגזולן והא דלא קני בצבע לפי שאין מתכוין לקנותו וכן נראה דלא צריכי השקא לאוקמא ר"י כבי"ש וא"ש נמי דלא חשיב ר' יהודה לעיל (דף צג) בהדי' הני תנאי דסברי שינוי אין קונה פי היכי דחשיב ר"ש דצביעא:

מני

לא ר' יהודה ולא ר"ש. וא"ת לעולם ר"ש היא לרב פפא ונימא הכי וקדה אין לא וקדה לא אלא הוי למחצה לשליש ולרביע וי"ל דל"ש אפילו וקדה קאמר ולמחצה ושליש ורביע שקסול גזולן דקאי אר"מ דאיירי בלדדה: לר"ש כי מילק ב"ח. לא בעי לר' יהודה כיון דמתקנת השבים מוקמי' לה כולה

שכחא

ביד גזולן פשיטא דמגופיה שקיל: שלשה שמיו לנה השבח. אע"ג דקתי' ג' תנא ושירי גזולן ושירי נמי אריס שאם בא לסלקו מארסותו מסלקו מן השבח בדמים:

שבח

המגיע לתפתים. כאן פ"ה בגון תבואה שגדלה כל צרכה ושארין מגיע לתפתים שצריכה לקרקע וקשה דאם כן לפירושו גבי ב"ח אפי' מתבואה שאין צריכה לקרקע כדאמר תא מעשים בכל יום ויגמבי שמואל אפי' בשבח המגיע לתפתים ובפרק נערה שנתפתחה (כתובות דף ג) משמע דלא גבי ב"ח אלא ממדי דצריכא לקרקע גבי הא דקאמר ויל הב ליה מתמרי דעל בודאי דפרקי לא יתא אלא ב"ח כו"ג מי הוי שקיל אלא דחוו לבודאי קאמינא סוף סוף כל העומד ליגזו בגזול דמי דצריכי לדקלא קאמינא וי"ל דשבח המגיע לתפתים קורא דבר שפוטו ליתקל ולישא בתפתים אפי' בגזולן או בוטר דצריכי לארעא ור"ת מפרש דשבח המגיע לתפתים בגזולן דבר הכא בטוח ובחזקת הבתים (בב"ב דף מב. ושם ר"ה שבח) מפורש: דא

גובה מנכסים משיעבדים. שהוא קדם והורא כמלוק בשטר שקרי כתב לו בשטר המוכרה שאם יטרפה ממנו יחזור ויגבה מנכסיו. קניס. דלדור שבח לנגול: צבעו. שוגג חשיב ליה דאיכא אינשי טובא דלא דעי דאסור לשנות בדבור של בעל הבית: בשבח שעל גבי גזילה. כגון שהשביחה אצלו ועדיין לא נטלה הימנו כגון ריקנית ונתעברה או טעוה גזיה: דרבי יהודה סבר דנגול הוי. והכי קאמר רבי יהודה גזילה חזרת בעיניה כבעליה בין לשבח בין לגרעותא כמו שהיא בשעת תביעה כבי"ד היא חזרת והיא דגרעה כגון גזול וקדה משלם פקתה ודאי דהדר קתבע ליה נגול דמי גזיה ועובר שגול ממנו פליגא אדר' מאיר דאמר כוליה שבחא זחיב ליה ואע"ג דקנה גזיה וקול בשניו חזיקא ליה כמאן דכוליה שבחא אבתי עלה כמי שלא נגזזה ומשלם כולה משום נקסא וקאמר ליה רבי יהודה כדאימא השקא הורא ואי הדר תבע נמי מניה גזיה וקול זחיב ליה דמי דמעיקר' דקנה גזיה וקול בשניו והיא דעדיין כל השבח עליה חזרת כמות שהיא ואקא ר"ש למימר אפילו שבחא עליה נטלו גזולן דשינוי קונה ולא ישלם אלא דמים ראשונים כאלו היא שומא אצלו בכסף: דבי"ע שבח גזילה דגזולן הוי ובעיניה דאמר ר' יהודה כדמעיקרא קאמר: למחצה לשליש כו'. בדרך מנהג המדינה למקבלי בהמות להשביחן לזמן גזול קנה: לא ר' יהודה ולא ר"ש. וכ"ש דכר"מ לא מתוקמא דקתי' רישא גזול פרה מעוברת וקדה רחל טענה וגזזה משלם דמי פרה העומרת לילד כו' ולר"מ משלם גזוזת וקולות כדהשתא: אידי דנכח רישא וקדה. לאשמועינן דלא משלם גזוזת וקולות כדהשתא אלא דמי פרה העומרת לילד נקט נמי סיפא וקדה כבור לפשוט. שהשביחו את הנכסים קודם חלוקה ובשעת חלוקה נטל הפכוד פי שנים בקרקעות צריך להחזיר לפשוט רביע השבח של חלק בכורה כמעות שאין לו ליתול פי שנים במה שהשביחו זה ואם השבח כ"ב זה כשנטל זה פי שנים בקרקע נטל מן השבח ח' וזוים צריך להחזיר לו ב' וזוים ומעלה לו בדמים ואין נותן לו מן הקרקע אלא אם רצה מסלקו בדמים ונותן לו שני וזוים ואין יכול לומר לו הפשוט תן לי קרקע כזה שנה ב' וזוים: ובעל חוב לזכות. ב"ח הטורף לקוחות בשביל חוב שיש לו על המוכר אין לו בה במה שהשביח לזכות ומסלקו ב"ח בדמים ונותן לו דמי שבוו ואין נותן לו קרקע בשיעור שבוו: וכ"ש ליתומים. ב"ח שירד לנכסי יתומים בשביל חוב אביהו אין לו במה שהשביחו נכסים לאחר מיתת אביהו כלום ומעלה לתן לשבחן בדמים ונותן מעות אם ירצה: גובה את השבח. ואינו מחזיר ללוקח כלום: המגיע לתפתים. כגון תבואה שגדלה כל צרכה ותנהג ללוקח או

גובה את הקרן מנכסים משיעבדים ואת השבח מנכסים בני חורין דאתא בעל ארעא ושקיל ארעיה ושבחה מאי לאו בעם הארץ דלא ידע דקרקע נגזלה או אינה נגזלה ואפי' הכי קאתי בעל קרקע ושקיל לארעא ושבחה ושמע מניה בשוגג נמי קניס אמרי לא בלוקח תלמיד חכם וידע תא שמע לצבוע לו אדום וצבעו שחור שחור וצבעו אדום ר' מאיר אומר נותן לו דמי צמרו דמי צמרו אין דמי צמרו ושבוו לא ואי סלקא דעתך בשוגג נמי קניס דמי צמרו ושבוו בעי למיתבא ליה אלא לאו ש"מ במיד קניס בשוגג לא קניס ש"מ: רבי יהודה אומר גזילה חזרת בעיניה ר"ש אומר רואין אותה פאילו היא שומא אצלו בכסף מאי בינייהו אמר רב זביד בשבח שעל גבי גזילה קמפלגי ר' יהודה סבר דנגול הוי ור"ש סבר דגזולן הוי רב פפא אמר דכ"ע שבח שעל גבי גזילה דנגולן הוי והכא למחצה לשליש ולרביע קמפלגי רבי יהודה סבר שבח שעל גבי גזילה כוליה דגזולן הוי ורבי שמעון סבר למחצה לשליש ולרביע הוא דשקיל גזולן תנו גזול פרה ונתעברה אצלו וקדה רחל ונשמנה אצלו וגזזה משלם כשעת הגזילה וקדה אין לא וקדה הדרא בעינא בשלמא לרב זביד דאמר שבח שעל גבי גזילה דנגולן הוי לר' יהודה הא מני רבי יהודה היא אלא לרב פפא דאמר דגזולן הוי הא מני לא רבי יהודה ולא ר"ש אמר קף רב פפא הוא הדיון אפילו לא וקדה נמי כשעת הגזילה הוא דמשלם והא דקתי' וקדה דנכס רישא וקדה נסיב סיפא נמי וקדה תניא פנותיה דרב פפא ר' שמעון אומר רואין אותה פאילו היא שומא אצלו בכסף למחצה לשליש ולרביע אמר רב אשי פי הויין פי רב פהנא איבעיא לן לר' שמעון דאמר למחצה לשליש ולרביע הוא דשקיל גזולן פי מסלקין ליה בדמי מסלקין ליה או דילמא מבשרא שקול ופשטמא מהא דאמר רב נחמן אמר שמואל שלשה שמיו לנה השבח ומעלין אותן בדמים ואלו הן כבור לפשוט ובעל חוב ללוקח ובעל חוב ליתומים אמר ליה רבינא לרב אשי מי אמר שמואל בעל חוב ללוקח יהיב ליה שבח והאמר שמואל בעל חוב גובה את השבח א"ל לא קשיא פאן בשבח המגיע לתפתים וכאן בשבח שאין מגיע לתפתים אמר ליה והא מעשים בכל יום וקא מנבי שמואל אפי' שבח המגיע לתפתים אמר ליה לא קשיא דא

דמיה: לא

הוא מפורש: דא

1 ריקניות בשעת הגזילה, וזוכה את שבח הגיזות והולדות לעצמו.
 2 מדייקת הגמרא, רק אם כבר ילדה הפרה אין - קונה הגזול את
 3 הולד, אבל אם עדיין לא ילדה, הריא פניא - חזרת הבהמה
 4 לבעלים עם שבח העיבור שעליה, ואין נקנה שבח זה לגזול.
 5 בשלמא לרב וביד דאמר שבת שעל גבי גזילה דנגזל הוי לרבי יהודה,
 6 הא מני - משנתנו בשיטת רבי יהודה היא שנויה. אלא לרב פפא
 7 דאמר שאף לרבי יהודה שבח זה דנגזל הוי, הא מני - בשיטת מי
 8 היא שנויה, הלא לא כרבי יהודה היא ולא כרבי שמעון, שהרי
 9 לדברי שניהם אין חילוק בין ילדה ללא ילדה. שכן לשיטת רבי
 10 יהודה לעולם השבח הוא לגזול, ולרבי שמעון לעולם אינו נוטל
 11 אלא מחצה לשליש ולרביעי.
 12 מתרצת הגמרא: אמר לה רב פפא, לעולם שנויה משנתנו בשיטת
 13 רבי יהודה, והוא הדין שאפילו אם עדיין לא ילדה, נמי בשעת
 14 הגזילה הוא דמשלם, ושבח העיבור נקנה לגזול. והא דתקני רבייה'
 15 לא דווקא הוא, אלא אמרי דנסיב וקנין התנא ברישא
 16 והמדרת בגזול פרה מעוברתו ילדה, כדי להשמיענו שאינו
 17 מחזיר את הולד אלא רק דמי פרה העומדת לילד, נסיב בסיפא נמי
 18 ילדה.
 19 מביאה הגמרא סיוע לדברי רב פפא: תניא בנותיה דרב פפא, רבי
 20 שמעון אומר, רואין אותה כאילו היא שוקא אצלו בכסף, למחצה
 21 לשליש ולרביעי.
 22 דנה הגמרא כיצד נוטל הגזול את חלקו בשבח לשיטת רבי שמעון
 23 האמורה: אמר רב אשי, כי הוינן כי (בשתינו אצל רב פהא,
 24 איפניא לן (הסתפקנו), לרבי שמעון דאמר למחצה לשליש ולרביעי
 25 הוא דשקיל גזל, כי מסלקינן ליה לגזול מהשבח, האם דרמי השבח
 26 מסלקינן ליה, או דילמא נעשה שותף בגוף הבהמה, מבשרא שקול
 27 ומבשרה הוא נוטל.
 28 ומסיים רב אשי: ופשטנא (ופשטנו) ספק זה מהא דאמר רב נתן
 29 אמר שמואל, שלשה בני אדם אלו שגוף הממון שלהם אך השבח
 30 שעליו שייך לאחרים, אינם צריכים לתת לבעל השבח חלק
 31 בקרקע כנגד שבח זה, אלא שמיין להן את השבח, והרי הם מעלין
 32 (משלמים) אותן לבעל השבח דרמים. ואילו הן, א. כבוד לפשוט -
 33 שהבכור נוטל פי שניים בירושת האב רק בנכסים שהיו בעולם
 34 בשעת מיתת האב, אבל לא בשבח שהשיבו הנכסים לאחר מיתה
 35 וקודם חלוקתם. נמצא שאותה שליש נכסים שנוטל הבכור לחלק
 36 בכורתו, חצי מהשבח שעליו שייך לפשוט. ואין הבכור צריך לתת
 37 לפשוט קרקע כשוי שבח זה, אלא משלמו בדמים.
 38 ב. בעל חוב לזקנה - מי שהשתעבדו נכסיו לבעל חוב, והלך
 39 ומכר את שדהו לאחר, גובה אותה הבעל חוב מיד הלוקח. ואם
 40 השביחה השדה ביד הלוקח, שייך השבח ללוקח. ואולם אינו יכול
 41 לתבוע מהבעל חוב חלק מהקרקע כשוי השבח, אלא יכול הבעל
 42 חוב לסלקו מהקרקע כולה על ידי תשלום דמי שבח זה.
 43 ג. ובעל חוב ליתומים. בעל חוב גובה את קרקעות הלוה אף לאחר
 44 מיתתו, ומוציאם מיד היתומים יורשי הלוה. אך השבח שהשביחה
 45 הקרקע לאחר כשוי מיתה שייך ליורשים. ואין הבעל חוב חייב לתת
 46 להם מגוף הקרקע כנגד השבח, אלא מסלקם בדמים.
 47 הרי לנו כי כל מקום שהגוף שייך לאחד והשבח של אחר, מסלק
 48 בעל הגוף את בעל השבח בדמים. והוא הדין לשבח שעל גבי
 49 גזילה שחצי ממנו שייך לגזול, שאינו נעשה מחמת כן שותף בגוף
 50 הגזילה, אלא מסלקו הגזול בדמים.
 51 חזרת הגמרא לדון בדברי שמואל ומקשה עליהם: אמר ליה רבינא
 52 לרב אשי, מי (וכו') אמר שמואל שבעל חוב לזקנה חייב ליה את
 53 השבח שהשביחה בידו הקרקע המשועבדת לו. והאמר שמואל
 54 בעל חוב גובה בחובו את השבח מיד הלוקחות, ואינו מחזיר את
 55 דמי ללוקח.

1 גובה את דמי תקנו של השדה אף מנכסים משועבדים של הגזול
 2 שכבר מכרם לאחרים, ואילו את דמי השבח שהשביחה השדה ביד
 3 הלוקח הוא גובה רק מנכסים בני חורין שעדיין נמצאים ביד הגזול.
 4 מסימת הגמרא את ראייתה: מכך שגובה הלוקח את השבח
 5 מהגזול, מוכח דאמתא בעל ארעא ושקיל ארעיה ושכחיה - שבא
 6 הגזול בעל הקרקע ומוציא את מיד הלוקח את הקרקע עם השבח.
 7 מאי לאו אפילו בלוקח עם הארץ, הלא ידע דקרקע נגזלת או אינה
 8 נגזלת, אלא סבר בשוגג שקרקע גזולה, וכבר נקנתה לגזול ביאוש,
 9 ועל כן קנאה ממנו והשביחה. ואפילו הכי קאתי בעל קרקע ושקיל
 10 לארעא ושכחיה, ואין הלוקח זוכה את השבח לעצמו. ושמע מניה,
 11 שבגזול בשוגג נמי קנים רבי מאיר להחזיר את השבח.
 12 דחה הגמרא: אמר, לא בלוקח עם הארץ מדברת הברייתא, אלא
 13 בלוקח תלמיד חכם, וידע שקרקע אינה גזולה ועדיין היא שייכת
 14 לבעליה, ומאחר שהשביח את הקרקע במוזד בידעו שאינה הול
 15 קטסוה חכמים להחזיר את כל השבח.
 16 פושטת הגמרא את הספק שנשנה לעיל בשיטת רבי מאיר מדברי
 17 המשנה להלן (ק): תא שמע, הנותן צמר לצבעי לצבוע לו אותו
 18 באדום, וצבעו שחור, או שנתן לו צמר לצבועו בשחור וצבעו
 19 באדום, רבי מאיר אומר, הצבעי נחשב לגזול על הצמר וקונה אותו
 20 בשניו, והרי הוא נתן לו לבעל הצמר את דמי צמרו בלבד.
 21 מדייקת הגמרא: דמי צמרו אין - משלם לו, אבל את דמי צמרו
 22 ובנוסף לכך גם את דמי שפחו את דמי השבח שהשביח בצבעו
 23 לא מחייבו רבי מאיר לשלם. ואי סלקא דעתך שאת הגזול בשוגג
 24 נמי קנים רבי מאיר שלא יקנה את השבח, דמי צמרו ושפחו צעי
 25 למיתבא ליה - הלא עליו לשלם גם את הצמר וגם את השבח. אלא
 26 לא שמע מניה, שדווקא את הגזול במוזד קנים רבי מאיר, אבל את
 27 הגזול בשוגג לא קנים, והרי הוא קונה את השבח. ואף צבעי זה
 28 אינו אלא שוגג, שהרי הרבה בני אדם אינם יודעים שאסור לשנות
 29 מהוראת בעל היתב לצבוע את צמרו בצבע אחר.
 30 מסיקה הגמרא: אכן שמע מניה שלא קנס רבי מאיר אלא את
 31 המזיד ולא את השוגג.
 32 חזרת הגמרא לפרש את מחלוקת התנאים השנויה בברייתא
 33 שהובאה לעיל: הגזול רחל וגזוה, פרה וילדה, משלם אותה ואת
 34 גזותיה ואת ולדותיה. דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר, גזילה
 35 חזרת בעיניה. רבי שמעון אומר, רואין אותה כאילו היא שוקא אצלו
 36 בכסף.
 37 שואלת הגמרא: מאי בינייהו - מה בין רבי יהודה לרבי שמעון,
 38 ובמה נחלקו.
 39 משיבה הגמרא: אמר רב יבד, בשבח שעדיין נמצא על גבי גזילה
 40 קמיפלגי, כגון שגול בהמה ריקנית והתעברה או נטענה גיזה אצל
 41 הגזול, ובשעת התביעה בית דין עדיין לא ילדה או גזוה. רבי יהודה
 42 סבר, שבח העיבור וטעינת הצמר דנגזל הוי, וחזרת הבהמה
 43 בעיניה כמות שהיא עם עוברתה וצמרה. ורבי שמעון סבר, אף
 44 השבח הנמצא עדיין על גבי הגזילה דנגזל הוי, ואינו משלם אלא
 45 את דמי הבהמה כפי שויה בשעת הגזילה, שכן רואים אותה
 46 כאילו היא שומא אצלו בכסף, כלומר נקנתה לו בעודה ריקנית
 47 והתחייב את שומת דמיה לנגזל.
 48 רב פפא אומר: רבדילי עלמא מודים ששבח שעל גבי גזילה דנגזל הוי.
 49 והקא, בדון למחצה לשליש ולרביעי של שבח זה קמיפלגי. רבי
 50 יהודה סבר, שבח שעל גבי גזילה כוליה דנגזל הוי. ורבי שמעון סבר,
 51 אין הגזול קונה את השבח כולה, אלא רק למחצה לשליש ולרביעי
 52 מהשבח הוא דשקיל גזל, כאותו חלק מסויים שדרך מנהג המדינה
 53 ליתנו למקבלים בהמות של אחרים כדי להשביחן.
 54 מקשה הגמרא ממשנתנו על שיטת רב פפא: תני, גזל פרה ונתעברה
 55 אצלו וילדה, רחל ונטענה אצלו וגזוה, משלם הגזול פרה ורחל

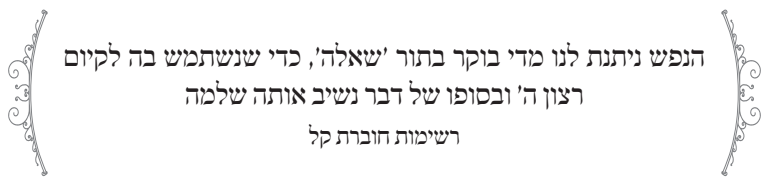
כבא קמא. פרק תשיעי - הגזול עצים - דף צו עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" - (שטיינזולץ) רו תוספות

1 לא יהא לך פּרעון אלא מזה. ואי נמי הוה ליה זוויה ללוקח לא מצי מסלק ליה. מה שהשביח
 2 מוכר. וקשיל לוקח מחצה או שליש או רביע וכן יורש אי נמי בוליה שבחא כמתניתין מפני
 3 תקנת השבים כדאמרו לעיל בשמעתא קמייתא: כל זכות שתבא לידו. וכי היכי דגולן אי
 4 אשבח הוה שקיל מחצה או שליש או רביע הכי נמי ביה אשבח לוקח שקיל מחצה או
 5 שליש או רביע ואלויבא דרשי' וקטליה. קצצה
 6 לא קני. לשלומי דמי אלא קדיב ליה דיקלא א
 7 גופיה דליבא שני השם למקניה: גופי. בלע"ז
 8 טרינקיישי: קנזיי'תא. קרשיש: הוצי. שנתקן
 9 עלה עלה מן השדרה: חופיא. אשקוב"א שבו
 10 מכבדים את הבית וחולק כל הוצא לשנים דתו
 11 לא הדרא: שרשא. תכל: התיומת. פה תומר
 12 האמצעי העליון תימות היא: מאי
 8 עסקינן בגון דשוייה ניהליה אפותיקי דאמר ליה לא יהא לך פּרעון אלא מזה: אמר רבא
 9 גזל והשביח ומכר וגזל והשביח והוריש מה שהשביח מוכר מה שהשביח הוריש: בעי רבא
 10 השביח לוקח מהו פתר דבעיא הדר פשטה מה מוכר ראשון לשיני כל זכות שתבא לידו:
 11 בעי רבא השביח עובר פוכבים מהו א"ל רב אחא מרדפתי לרבינא תפנתא לעובר פוכבים
 12 נקיו ונעבוד אמר ליה לא צריקא בגון דזבניה לישראל סוף סוף תבא מחמת עובר פוכבים
 13 הרי הוא פעובר פוכבים לא צריקא בגון דגזל ישראל וזבניה ניהליה והשביחה עובר פוכבים
 14 והדר עובר פוכבים וזבניה לישראל מאי מי אמרינן בין דמעיקרא ישראל והדר ישראל עברי
 15 רבנן תפנתא או דלמא בין דאפא עובר פוכבים באמצע לא עברו ליה רבנן תפנתא תיקו:
 16 אמר רב פפא האי מאן דגזל דיקלא מתכריה וקטליה אע"ג דשריא מארעא לארעא דידיה
 17 לא קני מאי מעמא מעיקרא דיקלא מיקרין והשתא נמי דיקלא מיקרין דיקלא ועברי גופי
 18 לא קני השתא מיתה גופי דדיקלא מיקרין גופי ועבריהו פשוירי קני פשוירי רבנן ועבריהו
 19 פשוירי וזמרי לא קני עבריהו קנזיי'תא קני אמר רבא האי מאן דגזל לוליא ועבריהו הוצי
 20 קני דמעיקרא לוליא מיקרין והשתא הוצי ועבריהו חופיא קני מעיקרא הוצי והשתא
 21 חופיא חופיא ועבריה שרשוירא לא קני מאי מעמא הדרה סתר ליה והוי חופיא בעי רב פפא
 22 נחלקה התיומת מהו תא שמע דאמר רבי מתון אמר רבי יהושע בן לוי נישלה התיומת פסול
 מאי

מיידי דשוייה אפותיקי אמאי תיקא בחזקת בי"ח ותמיניו ראייה אדרבה ארעא בחזקת יתמי קיימא דאי בעי מסלקי ליה בוזי ועל בי"ח להביא ראייה אלא ודאי בעשאוהו אפותיקי איירי
 ונרע בוזי של בעל חוב טפי במה שעשה לו הלוח אפותיקי דהיקא פאחת משדותיו דמשלם יציאה למי שמשביח ואילו לא עשאו אפותיקי היה גובה הכל מן התיומתים כלא פריעת יציאה
 כמו מלקוחות כדפרישתי והשתא מצינו למימר דבלקוחות נמי אם עשאה אפותיקי וש לו לשלם ללוקח היציאה אפי' מסיק ביה שיעור ארעא ושבתא ולמסקנא דמוקח לה תבא בעשאה
 אפותיקי לא נחלק עוד בין מסיק ביה שיעור ארעא ולא מסיק ובטל במסקנא אותו חילוק דכיון שעשאו אפותיקי משלם יציאה אע"ג דמסיק שיעור ארעא ושבתא ומיהו יש לחלק
 דבלקוחות כיון שיש להם על מי לחזור היבא דמסיק שיעור ארעא ושבתא אינו פורע יציאה אפי' עשאה אפותיקי דמשום דעשה אפותיקי לא ינרע פה בי"ח בכך כיון שיש ללוקח על
 מי לחזור ולדוחק לומר דבמסקנא דמוקח לה בעשאה אפותיקי לא צריך למה שהיה מחולק בין מסיק ביה שיעור ארעא ולא מסיק שיעור ביה שיעור ארעא ולא מסיק שיעור ארעא
 הספרים כתוב אמר ליה הא דמסיק ביה שיעור ארעא כו' א"ל תבא במאי עסקינן דשוייה ניהליה אפותיקי ואין דומה שהיה חוזר מדכריי הראשונים ומיהו אורי' לפי הספרים שכתבו כן
 אמר ליה פאן בשבח המוגיע לכתפוס פאן כו' אותו תירוצו ודאי לא קאי ומיהו ברוב הספרים גרסוין וכי תימא פאן בשבח המוגיע לכתפוס כו': הנייהא למאן דאמר כו'. פלוגתא היא
 בפרק מי שהיה נשוי (כתובות דף עא: ושם) גבי ההוא גברא דהוה מסיק ביה אלפא וזוי ומאן דאית ליה דלא מצי מסלק ליה היינו רמי בר חמא דסבר התם למימר דהיינו מתניתין.
 כל זכות שתבא לידו. אע"ג דבפי' דבי'מ רף טו: ושם) משמע דאפי' לרב דאמר יש לו שבח בשלא הכיר בה שאינו שלו ולקחה היינו מגולן אבל נגזל לא יהיב שבח היינו בקרקע שאין
 נגזלת דגולן גופיה לית ליה שבח אבל תבא במטלטלין שיש שבח לגולן מספיק תקנת השבים גם ללוקח מננו יש לו: דגולן דיקלא וקטליה. אע"ג דגולן בתמא וקטליה קני התם הוי
 שינוי דמכר טפי:

נחלקה התיומת כו'. מציא ר"י בתשובת הגאונים נישלה התיומת אותו הוצא העליון בראש הלולב שאין הוצא למעלה הימנה והוא כשני הוצין דבוקח זה בזה ונקראין תימות וכן משמע
 מתוך ה"ג שרוצים לפרש כן ולדבריהם לא ימצא לנו לולב כשר כי בטורח נמצאין אותן שיש להם תימות כזה אפי' אחד בה' מאות ויש לומר שאף לרביהם אין פסול אלא
 שהיה מתחילה כענין זה ונחלק שנשתנה במרייתו ובקונטרס פירש נחלקה תימות שני עליים עליונים אמצעיים ששם כלה השדרה נחלקה זה מזה ונסדקה השדרה עד העליון של מטה
 מתן ומתוך פירושו משמע שנסדק הולב כל כך שנראה העליון העליונים חלוקין ומפוזרין זה מזה ועוד אורי' דיש מפרשים שכל עלי הלולב כפול כל אחד לשנים ויש בראש הלולב
 בסוף השדרה בי עלי ויצא מתוך שכל אחד כפול לשנים ששאר עלי הלולב ואותם שנים עליו היוצאין מראש השדרה נקראין תימות ואתהו זה נחלקה התיומת מהו אם נחלקו זה
 מזה דהיינו קצת מן השדרה ומיהו אין רוב הלולבין נמצאין כענין זה ומכל מקום יש לומר דבעי דאי משתבח בה"ג תימות ונחלקה מהו: נישלה התיומת פסול. נראה לרי' דהא דאמר
 נקטם ראשו פסול היינו שנקטמו הרבה מן העליון תרע דאין לך נקטם יותר מנטיילת התיומת ומשמע דוקא נישלה אבל נקטם כשר ועוד אורי' דמצי למימר דנישלה אצטריקא ליה דסד דהוי
 חדר טפי כשנישלה כולה יותר מנקטם:

ועבריה

1 **וְעֵבְרִיהָ** זוהי לא קני. דוקא עבדיה זוהי אבל עשה מן הנסבא כלי בגון כוס כל בסקא קני
2 אע"ג דהדר עביד ליה נסבא דלא גרע מנסקרים ועשאו בליים אבל זוהי ולבינה אין
3 תורת חשיבות עליהן כ"כ: **הַמַּחְלִיף** פרה בחמור. אורחא דמילתא נקט שדרך להחליף
4 פרה בחמור ולמכור שפחה בדמים אבל אין לפרש דלא מצי למינקט המוכר פרה וילדה לפי
5 שאין פרה נקנית בכסף אלא במשיכה ובשעת
6 משיכה רואה אם לדה אם לאו אבל שפחה נקנית
7 בכסף ובעדים הוקשה לפרקעות דהא רבי מאיר
8 קתני לה ורבי מאיר לא מקיש דהא קאמר
9 דנשבעים על העבדים ועל הפרקעות אית ליה
10 דאין נשבעין כדומכא בשבועות (דף מג. טס) גבי
11 יש דברים שהן בקרקע ואין בקרקע וכו' דלא
12 מקיש לענין שבועה ה"ה לענין קנן דהא מיימי
13 ראייה הכא משבועה אגול ומיהו קצת יש לחלק
14 דלענין גול השבועה נראה למקרא להשוות
15 דתרווייהו נפקי על ד"י כלל הפרט גול לקמן בפ'
16 בתרא (דף ק"ז) ושבועות בפרק (שבועות הדיינים)
17 (שבועות דף מ"ב):
18 **וְחֵלְהָ** שותק זכה בה. למד דברי ושמא ברי
19 עדיף ניהא ולמאן דאמר לא ברי עדיף
20 אורי' שהוא מפרש דשתקיה כהודא דמאן ולא
21 כאומר איני יודע:
22 **מאי לא תייתי הא דאמר ר' אלעא** גב טלה ונעשה איל עגל ונעשה שור ונעשה שיני ברו
23 וקנאו טבח ומכר שלו הוא מוכר שלו הוא מוכר והוא גבא דגול פנא דתורי מחבריה
24 אול ברב פהו פרבא ורע פהו ורעא לסוף אהדרניהו למריה אתא לקמיה דרב נחמן אמר
25 להו זילו שומו שבחא דאשבחא אמר ליה רבא תורי אשבחא ארעא לא אשבחא אמר מי קאמינא
26 נשימו פוליה פלגא קאמינא א"ל סוף סוף גולה הוא וקא הדרה בעינא דתנן כל הגולין
27 משלמין בשעת הגולה אמר ליה לא אמניא קד פי ותיבנא בדינא לא תימא לי מידי דאמר
28 הונא חברין עלאי אגא ושבור מלכא אחי בדינא האי אינש גולנא עתיקא הוא ובעינא
29 דאינקסיה: **מתני'** גול בהמה והזקנה עבדים והזקינו משלם בשעת הגולה רבי מאיר אומר
30 בעבדים אומר לו הרי שלך לפניך גול מטבע ונסדק פירות והרקיבו ו' והחמיץ משלם בשעת
31 הגולה מטבע ונפסל תרומה ונממאת חמץ ועבר עליו הפסח בהמה ונתעבדה בה עבירה או
32 שנפסלה מעל גבי המזבח או שהיתה יוצאה ליפקל אומר לו הרי שלך לפניך: **גמ'** אמר
33 רב פפא לא הזקנה והזקנה ממש אלא אפי' בחשה והא אגן הזקנה תנן בחשה בגון הזקנה
34 דלא הדר בריא אמר ליה מר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי הכי קאמרי משמיה דרבי
35 יוחנן אפילו גב טלה ונעשה איל עגל ונעשה שור ונעשה שיני ברו וקנאו טבח ומכר שלו
36 הוא מוכר שלו הוא מוכר אמר ליה לאו אמניא קד לא תחליף גברי ההוא משמיה דרבי
37 אלעא איתמר: רבי מאיר אומר בעבדים אומר לו הרי שלך לפניך: אמר רב הנינא בר אבדימי
38 אמר רב הלכה ברבי מאיר ורב שביק רבנן ועביד פרבי מאיר אמרי משהו דברייתא איפכא
39 תניא ורב שביק מתניתין ועביד בברייתא רב מתניתין נמי איפכא תני ומאי טעמיה דרב
40 דאפי' מתני' מקמי דברייתא אדרבה גיפוד לברייתא מקמי מתניתין אמר רב נמי מתניתין
41 איפכא אתניה ואי בעית אימא כי לא אפי' דאמרי מקמי תניא אפי' דתניא
42 המחליף פרה בחמור וילדה וכן המוכר שפחתו וילדה זה אומר ברשותי ילדה והלה שותק
43 וזה בה זה אומר איני יודע וזה אומר איני יודע וילוקו זה אומר ברשותי וזה אומר ברשותי
44 ישבע המוכר שברשותו ילדה לפי שכל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין דברי ר'
45 מאיר וחכמים אומרים אין נשבעין לא על העבדים ולא על הפרקעות האי הלכה ברי' מאיר
46 הלכה פרבנן מיבעי ליה הכי קאמר למאי דאפקיתו ותניתו הלכה ברבי מאיר
47 ומי

עבדא במסקנא דמי: אין נשבעין על הפרקעות. בפרק הנהב (ב"מ דף נ"א) אי הכי. דמתניתין נמי בעינן למיתנא איפכא הלכה ברבנן מוכיע ליה:

56 אָמַר לִיה רַבָּא לרב נחמן: תּוֹרַי אֲשֶׁבֶת, אֲרַעָא לֹא אֲשֶׁבֶת - האם רק
57 השוורים השביחו את השדה, וכי אין השבח מתייחס גם לשדה
58 עצמה, והרי היא זו שהצמיחה את הפירות.
59 אָמַר לו רב נחמן: מִי קָאָמִינָא נְשִׁימוּ בּוֹלִיָה, פִּלְגָא קָאָמִינָא - וכי
60 אמרתי לו לגולן שישלם את כל שבח השדה, אף אני לא אמרתי
61 אלא שישלם חצי מהשבח לבעל השוורים, כפי חלקם בשבח
62 השדה.
63 אָמַר לִיה רבא לרב נחמן: סוּף סוּף גְּזִילָה הוּא, וְהִלְכָה בִּידֵינוּ
64 שהגזילה קָא הִרְדָּה בְּעִינָא (חוזרת בעיניה) כמות שהיא, והשבח
65 נשאר אצל הגולן. דְּהֵרֵי תֵנָן בּמִשְׁתַּנִּינוּ, כִּל הַגּוֹלָנִין מְשַׁלְמִין בְּשַׁעֲת
66 הַגּוֹלָה, ואינם מחזירים את השבח.
67 אָמַר לִיה רב נחמן לרבא: לֹא אֲמִינָא לָךְ, כִּי וְתִכְנַנְתָּ בְּדִינָא לֹא תִימָא
68 לִי מִיָּד - וכי לא אמרתי לך, שכשאני יושב בדין אל תאמר לי
69 דבר. דְּאָמַר הוּנָא חֲבָרִין עֲלָאִי, אָנָּא וְשְׂבוּר מִלְכָּא אֲחֵי בְּדִינָא - שהרי
70 אמר עלי הונא חברי, שאני ושמואל (המכונה שבור מלכא) אחים
71 אנחנו בדין, כלומר שוים אנחנו בכח פסק ההלכה. ומה שהייתי
72 גולן זה בחצי משבח השדה טעמי עמדי, משום דְּהָאִי אֲנִישׁ גּוֹלָנָא
73 עֲתִיקָא הוּא, וּמִזָּה זְמַן רב שהוא גולן בקביעות, ומשום כִּךְ בְּעִינָא
74 דְּאִיקְסָתִי - רציתי לקנסו.

משנה

75 כהמשך למשנה הקודמת (צג): גם המשנה שלפנינו עוסקת בדיני
76 גולן שנעשה שינוי בגזילה שבידו, וכיון שנעשה שינוי בגזילה
77 קנאה גולן, וצריך לשלם מעות כפי שויה בשעת הגזילה.
78 משנתנו דנה האם צריך הגולן לשלם את הפחת שנעשה בגזילה,
79 או שיכול להחזיר את הגזילה לבעליה כמות שהיא. ובתחילה
80 מביאה המשנה דיני שינוי שנעשה בדרך הטבע:
81 גוֹל בְּהֵמָה, וְהִזְקִינָה, או שגול עֲבָדִים, וְהִזְקִינוּ, ועקב כך אינם יכולים
82 לעשות מלאכה כבעבר, וירד ערכם של הבהמה או העבדים. כיון
83 שנעשה שינוי בבהמה או בעבד קנאם הגולן בשינוי, ולכן
84 כשמחזיר את העבדים או הבהמה לבעליהם, מְשַׁלְמִים בְּשַׁעֲת הַגּוֹלָה
85 - כפי ערכם שהיו שוים בשעת הגזילה. רַבִּי מֵאִיר אָמַר, בְּעַבְדִים
86 - כשמחזיר עבד, אָמַר לו לבעל העבד, הֲרֵי שְׁלָךְ לְפָנֶיךָ, ומחזיר
87 לו את העבד כמות שהוא, ואינו צריך לשלם לו כשעת הגזילה.
88 רבי מאיר סבר שכיון שהעבדים הוקשו לקרקע, לכך כשם שאי
89 אפשר לגזול קרקע ותמיד נשאת ברשות בעליה, כך הדין
90 בעבדים, וממילא כל שינוי ופחת שנעשה בעבד, ברשות בעליו
91 נשתנה ונפחת.
92 המשנה מביאה מקרים של גזילה שנשתנתה בידו הגזילה שינוי
93 הניכר:
94 גוֹל מִמְּבַעַ, וְנִסְדַּק המטבע והוא שינוי ניכר, וכן הגזול פִּירוֹת,
95 וְהִרְקִיבוּ, וכן הגזול יוֹ, וְהִחְמִיץ, בכל מקרים אלו נעשה שינוי
96 הניכר, ועל ידי שינוי זה קנאם הגולן, ולכן מְשַׁלְמִים בְּשַׁעֲת הַגּוֹלָה.
97 המשנה מביאה מקרים שהגזילה נשתנתה ביד הגולן בשינוי שאינו
98 ניכר:
99 גוֹל מִמְּבַעַ, וְנִפְסַל לשימוש, וכן הגזול תְּרוּמָה, וְנִמְמָתָה, וכיון
100 שנטמאה אסורה באכילה ואינה עומדת אלא לשריפה, וכן הגזול
101 חֲמִין, וְעֵבֶר עֲלִיו תְּפִסָּה, שנאסר בהנאה. וכן הגזול בְּהֵמָה, וְנִתְעַבְּרָה
102 בְּהַ עֲבִירָה, כגון שנרבעה, או שעשאה עבודה זרה והשתחוה לה.
103 או שהצקה לעבודה זרה, ומשום כך נפסלה הבהמה לקרבן, או
104 שִׁנְפַּסְלָה הבהמה מלהיקרב על גבי תְּמוּבָה על ידי שנעשה בה מום
105 במקום שאינו ניכר, וכגון בדוקין שבעין, או שְׁחִיחָה יוֹצֵאת לִפְסָל,
106 ובהמה היוצאת להיסקל, אסורה באכילה ובהנאה, הדין במקרים
107 אלו, שהגולן אָמַר לו הֲרֵי שְׁלָךְ לְפָנֶיךָ - יכול להחזיר את הבהמה

1 מֵאִיר לֹא - האם לא הוא הדין לְהַלְלָה התימות שהוא פסול, ואם
2 כן אף נקנה הלולב לגולן מחמת פסול זה.
3 דוחה הגמרא: לֹא כן הוא, אלא נִימְלָה התימות שֶׁאֵינִי, דְּהָא חֲפַר
4 לָהּ מִגּוֹף הַלּוֹלֵב, אבל אם נחלקה התימות לא נחסר ממנו כלום,
5 ויתכן שהוא כשר.
6 לשון אחרת בדברי רבי יהושע בן לוי: אִיכָּא דְּאָמְרִי, הָא שְׁמַע,
7 דְּאָמַר רב מתון אָמַר רבי יהושע בן לוי, נִחְלַקָה התימות נַעֲשֶׂה בְּמִי
8 שֶׁנִּמְלָה התימות מהלולב, וְהֵרֵי הוּא פְּסוּל.
9 מסיקה הגמרא לפי לשון זו: שְׁמַע מֵינָה, שאם נחלקה התימות קונה
10 הגולן את הלולב בשינוי, משום שהוא נפסל בכך.
11 אָמַר רב פָּפָא: הָאִי מֵאִן דְּגוֹל עֲפָרָא מִחֲבָרִיה, וְעֲבָדִיה לְבִינָתָא -
12 הגולן עפר מחבירו ועשה ממנו לבינה, לֹא קָנִי את הלבינה, אלא
13 חוזרת היא לנגול. מֵאִי מַעְמָא, דְּהָדַר מְשִׁוִי לִיה עֲפָרָא - משום
14 שיכול לחזור ולכתוש את הלבינה ולעשותה שוב לעפר, ושינוי
15 החזרו לברייתו אינו קונה.
16 אבל אם גזל לְבִינָתָא וְעֲבָדִיה עֲפָרָא, קָנִי הגולן את העפר בשינוי.
17 מֵאִי אֲמַרְתָּ, [אם תאמר] דְּלִמָּא הָדַר וְעֲבִיד לִיה לְבִינָתָא - הלא בידו
18 לחזור ולעשות את העפר ללבינה, ואף זה הוא שינוי החזרו שאינו
19 קונה, לא כן הוא. משום שהאִי לְבִינָתָא שיעשה מהעפר לבינה
20 אֲחֵרִיתִי הוּא, וּפְנִים תְּדֻשּׁוֹת פָּאוּ לְכָאֵן. שהרי צריכה הלבינה
21 השניה תיקון וגיבול בפניו עצמה, ואי אפשר לכיין שהתיה בדיוק
22 כגורל הלבינה ראשונה. נמצא שינוי זה של כתישת הלבינה
23 לעפר הוא שינוי שאינו חוזר לקדמותו.
24 וְאָמַר רב פָּפָא: הָאִי מֵאִן דְּגוֹל נִסְכָּא מִחֲבָרִיה וְעֲבִיד זֵוִי - הגולן גוש
25 של כסף מחבירו ועשה ממנו מטבעות זוו, לֹא קָנִי זוים אלו, אלא
26 משיבם לנגול. מֵאִי מַעְמָא, הָדַר עֲבִיד לָהּ נִסְכָּא - משום שבידו
27 לחזור ולהתיבם ולעשות מהם שוב גוש כסף, והרי זה שינוי החזרו
28 לברייתו שאינו קונה.
29 אבל אם גזל זֵוִי וְעֲבָדִיהוּ נִסְכָּא, קָנִי. מֵאִי אֲמַרְתָּ [אם תאמר] הָדַר
30 עֲבִיד לָהּ לנסכא שוב לזווי והרי זה ושינוי החזרו, לא כן הוא.
31 שהרי אין אלו אותם זוים כמקודם, אלא פְּנִים תְּדֻשּׁוֹת פָּאוּ לְכָאֵן,
32 ונמצא שינוי שאינו חוזר לברייתו הוא.
33 הגולן זוים שְׁחִימִי (שחורים) מרוב ישנותם וְעֲבָדִיהוּ חֲדָתִי - וליבין
34 אותם ועשאם כחדשים, לֹא קָנִי, משום שסופם להתיישן שוב
35 ולהשחיר, ושינוי החזרו הוא.
36 אבל אם גזל זוים חֲדָתִי וְעֲבָדִיהוּ שְׁחִימִי, קָנִי אותם בשינוי. מֵאִי
37 אֲמַרְתָּ, אף זה הוא שינוי החזרו משום דְּהָדַר עֲבִיד לָהּ חֲדָתִי על
38 ידי שילבנם, לא כן הוא. משום שאף לאחר שמלבנם אינם נעשים
39 לגמרי כחדשים, שכן מִידַע דְּיַדַע שִׁימְחִיחוּ - עדיין ניכרת עליהם
40 שחרוריתם, ונמצא שינוי שאינו חוזר הוא.
41 שינוי במשנתנו: זֶה הַכֶּלֶל, כִּל הַגּוֹלָנִין מְשַׁלְמִין בְּשַׁעֲת הַגּוֹלָה.
42 שואלת הגמרא (זֶה הַכֶּלֶל) [כִּל] לְאִתּוּי מֵאִי - מה באה המשנה
43 לרבות בתביבה זו.
44 משיבה הגמרא: תיבת 'כל' שבמשנה, באה לְאִתּוּי הָא שינוי דְּאָמַר
45 רַבִּי אֲלֵעָא, נִבְּב מְלָה וְנַעֲשֶׂה אֵיל, עָל וְנַעֲשֶׂה שׁוֹר, נַעֲשֶׂה שִׁינוּי בְּיָדוֹ,
46 וְקָנָאוּ. ואם קָנָה וְקָבַר את האיל או העגל פטור מתשלומי ארבעה
47 וחמישה, משום שכבר קנאם קודם לכן בשינוי, ונמצא שאת שְׁלוֹ
48 הוּא מוֹבָחַ, ואת שְׁלוֹ הוּא מוֹבָר, ואינו משלם אלא כפל. קנס שקנסו
49 בגזול עתיק:
50 הוּא גְּבָרָא דְּגוֹל פְּדָנָא דְּתוֹרֵי מִחֲבָרִיה, אִיל קָרַב בְּהוּ קָרַבָא, וְרַע
51 בְּהוּ וְרַעָא, לְסוּף אֲחֵרְדִינְהוּ לְמִדְּרֵי - מעשה באדם גול צמד שוורים
52 מחבירו, וחרש ורוע עממה את שדהו, ולבסוף החזירם לבעליהם.
53 אָתָּא לְבָתַי דְּרַב נַחְמָן לדין. אָמַר לָהּ רב נחמן לבעלי הדין, וְלוֹ
54 שוּמוּ שְׂבָחָא דְּאֲשֶׁבֶת - לכו ושומו את השבח שהשביחה השדה על
55 ידי מלאכות אלו, וישלם הגולן לבעל השוורים שבח זה.

56 עבדם של בעלי החובות, נתתי להם לאכול, ונמצא שלא נהנתי
57 כלל ממלאכתם, ואין כאן ריבית.
58 אָמַר לִיה רבה, אִימָא דְאָמַר רב נְחֶמְן - כל מה שאמר רב נחמן יש
59 לומר שזה דווקא בְּגוֹן דְאָרוּ עֲבָדֵיהּ - עבדו של רב נחמן ושמו
60 דָארו, דְמַרְבְּרִי בִי בּוֹנֵי - שהיה ליצן ומרקד בחנויות בכדי
61 שישקוהו יין, כיון שלא היה יודע לעשות שום אומנות, ועם כל זה
62 היה רב נחמן צריך להוסיף לו קצת פרנסה, וכזה עבד אכן אינו
63 שווה לאדונו את הלחם שמאכילים אותו, אבל בּוּלְהוּ עֲבָדֵי מְעַבְד
64 עֲבָדֵי - כל העבדים יודעים לעשות איזה אומנות ועושים מלאכה
65 לאדונם, ולכן הם שווים אף יותר מהלחם שאוכלים, ואם כן אתה
66 נהנה ממלאכתם וצריך לשלם לבעליהם את שכר פעולתם.
67 אָמַר לִיה רב יוסף, אִנְאָא פֻּרְבֵי דְנִינְאֵל כְּבִירָא לִי, דְאָמַר רב דְנִינְאֵל בִּר
68 רב קַמְיָא אָמַר רב, הִתּוֹקֵף בְּעֲבָדֵי - שֶׁל כְּבִירּוֹ וְעֵשָׂה בּוֹ מְלָאכָה,
69 פְּטוּר מלשלם לבעליו את שכר פעולתו אם עשה כן ביום שאין
70 לבעליו לתת לו מלאכה, אֲלֵכָא - אם כן צריך לומר שהסיבה
71 שפטור משום שניחא ליה - שנח לו לבעל העבד דְלֵא לִסְתְרֵי
72 עֲבָדֵיהּ - שלא יתבטל העבד.
73 אָמַר לִיה רבה בנן, הֲנֵי מִילֵי - כל זאת נאמר דווקא הִיכָא דְלֵא מְסִיק
74 בְּהוּ וּזְוֵי - במקום שעושה המלאכה לא נושה סכף בבעל העבד,
75 אבל מִרְ בִּין דְמְסִיק בְּהוּ וּזְוֵי, בזה שאתה משתעבד בעבדים
76 ועושה בהם מלאכה מִיְחִיז פְּרִבִּית - נראה הדבר כריבית.
77 מביא רבה ראייה שאם נראה הדבר כריבית אסור למלוה להנות
78 מהלוח: דְאָמַר רב יוסף פֻּרְבֵי מְנִינְאֵי אָמַר רב נְחֶמְן (לעיל כא). אָף
79 עַל פִּי שְׁאֵמְרוּ שְׁתֵּדֵר בְּחֶצֶר כְּבִירּוֹ שְׁלֵא מְדַעְתּוּ אִין צְרִיךְ לְהַעֲלוֹת לּוֹ
80 שְׂכָר, אבל אם הִלְוּהוּ - לבעל החצר וְדֵר המלוה בְּחֶצֶר כְּבִירּוֹ,
81 צְרִיךְ המלוה להעלות לו - ללווה שְׂכָר על השימוש בחצר, בכדי
82 שלא יראה כריבית, שהלוח נותן למלוה טובת הנאה בכך שנותן
83 לו לגור בחצרו ללא כל תשלום. הרי שאף בהנאה שאין משלמים
84 עליה ואינה אסורה מעיקר הדין, לגבי מלוה ולוה הדבר אסור.
85 אָמַר לִיה רב יוסף, הֲדָרִי בִי - חוזרתי בי מדברי, ויותר לא אעשה כן:
86 ממשכיכה הגמרא ועוסקת בדיני התופס רכושו של חבירו שלא
87 מדעתה: אִימָר - למדנו, הִתּוֹקֵף סְפִינְתּוֹ שֶׁל כְּבִירּוֹ וְעֵשָׂה בָּהּ
88 מְלָאכָה, נחלקו בכך האמוראים, אָמַר רב, רְצָה שְׂכָרָה נּוּמָל - אם
89 ירצה בעל הספינה נוטל מהתופס שכר עבור השימוש בספינה,
90 רְצָה פְּהֶתָה נּוּמָל - ואם נשברה או נתקלקלה והפחת גדול
91 מהשכירות, נוטל מהתופס תשלום עבור הפחת שנפחתה הספינה.
92 וּשְׂמוּאֵל אָמַר, אִינוּ נּוּמָל אֲלָא פְּהֶתָה - בעל הספינה נוטל רק את
93 הפחת שנפחתה בשעת השימוש.
94 אָמַר רב פֻּפְא, לֵא פְּלִיגֵי - רב ושמואל אינם חולקים, אלא כל אחד
95 עוסק במקרה שונה. הָא דְעֲבִידָא לְאִנְרָא - רב עסק במקרה
96 שהספינה מיועדת להשכרה, ומסתמא התופס החזיק בה בתורת
97 שכירות, ולכך אם דמי שכרה מרובים על פחתה חייב התופס
98 לשלם את שכרה, אבל אם דמי הפחת מרובים יכול בעל הספינה
99 לומר לתופס שהוא גולן, וכל הגולנים משלמים כשעת הגיזלה. הָא
100 דְלֵא עֲבִידָא לְאִנְרָא - ואילו שמואל עסק במקרה שהספינה אינה
101 מיועדת להשכרה, ולכך בעל הספינה אינו נוטל שכרה אלא רק
102 את דמי הפחת שהופחתה הספינה בשעת השימוש כיון שהוא
103 נידון כגולן.
104 וְאִנְעִית אִימָא, הָא וְהָא - גם רב וגם שמואל עסקו באופן
105 שהספינה דְעֲבִידָא לְאִנְרָא - עשויה ומיועדת להשכרה. אלא שרב
106 עסק בְּהָא דְנִחִית לִיה אֲדַעְתָּא דְאִנְרָא - במקרה שחבירו תפס את
107 הספינה על דעת להשכרה, ולכך יכול בעל הספינה לתבוע ממנו
108 עבור שכירות, או אם ירצה יוכל לתבוע דמי פחת הספינה. וְהָא
109 דְנִחִית לִיה אֲדַעְתָּא דְגּוּלְוֵנָא - ושמואל עסק במקרה שחבירו תפס
110 את הספינה בכדי לגזולה, ולכן יכול לדרוש רק את הפחת ולא את

1 מתוך דבריו של רב הסובר שיכול הגולן לומר לבעל העבד הרי
2 שלך לפנקי, נמצאנו למדים שסבר רב שדינם של עבדים שזה
3 לקרקעות. ועל כך הגמרא מקשה:
4 וְיַי אָמַר רב עֲבָדֵי בְּמַרְקָעֵי דְמֵי, וְהָאָמַר רב דְנִינְאֵל בִּר רב קַמְיָא
5 אָמַר רב, הִתּוֹקֵף בְּעֲבָדֵי - האוחז את עבדו שֶׁל כְּבִירּוֹ וְעֵשָׂה בּוֹ
6 מְלָאכָה, פְּטוּר מלשלם לבעליו את שכר פעולתו של העבד. וְאִי
7 סְלִיקָא דְעֶתְפֵי עֲבָדָא בְּמַרְקָעֵי דְמֵי, אִמְפֵי פְּטוּר הִתּוֹקֵף מלשלם על
8 פעולתו של העבד, והרי העבד אינו נגזל וּפְרִשׁוּתָא דְמִרְיָה קָאֵי -
9 ברשות רבו נמצא, כשם שקרקע אינה נגזלת ונמצאת ברשות
10 בעליה, ואם העבד נמצא ברשות בעליו צריך התופס לשלם
11 לבעליו על שכר פעולתו. אלא בהכרח צריך לומר שרב סבר
12 שדיני עבד אינם כקרקעות. ומעת שתפס את העבד אינו ברשותו
13 של רבו, ולכן פטור מלשלם על שכר פעולתו.
14 מתרצת הגמרא, רב אכן סובר שדיני עבד דומים לדיני קרקע, אבל
15 הִכָּא בְּמֵי עַסְקִין, שתפס את עבדו של חבירו שְׁלֵא בְּשַׁעַת מְלָאכָה
16 - בשעה שהעבד אינו רגיל לעשות מלאכה לרבו, או שכעת אין
17 לבעליו מלאכה לעשות. בִּי הָא דְשַׁלַּח לִיה - והרי דין זה דומה למה
18 ששלח לו רבי אָבָא לְמִירָ בִּר מִר, פְּעֵי מִינֵיהּ - שאל ממנו מִרְב הוּנָא,
19 מה הדין באדם הֲדָר בְּחֶצֶר כְּבִירּוֹ שְׁלֵא מְדַעְתּוּ, האם צריך הדר
20 בחצר לְהַעֲלוֹת לוֹ שְׂכָר עבור כך שמשתמש בחצרו, או אִין צְרִיךְ
21 לְהַעֲלוֹת לוֹ שְׂכָר, וְשַׁלַּחוּ לִיה - ושלחו לו תשובה, שְׁאִינוּ צְרִיךְ
22 לְהַעֲלוֹת לוֹ שְׂכָר, וכשם שאינו צריך לשלם כשהשתמש בחצר
23 בחבירו שלא מדעתו, כך גם התופס עבדו של חבירו שלא מדעת
24 בעליו ועשה בו מלאכה, אינו צריך לשלם לבעליו עבור שכר
25 פעולתו.
26 דוחה הגמרא, הִכֵּי הִשְׁתָּא - האם שווים המקרים, בְּשַׁלְמָא הָתָם -
27 דין זה מובן רק בגר בחצר חבירו שלא מדעתו, משום שבין לְמֵאֵן
28 דְאָמַר שהטעם שפטור לשלם על החצר הוא משום שפְּתִימָא מִיְחֶתָּא
29 יְתִיב - בית שיושבים בו נשמר יותר ואינו חרב, לפי שהגר בתוכו
30 שומר עליו ומתקן את הטעון תיקון תמיד, אם כן נִיחָא לִיה - נח לו
31 לבעל החצר שיגורו בחצרו אף ללא תשלום, וּבִין לְמֵאֵן דְאָמַר
32 שהטעם שפטור הוא משום שבית שגרים בו ניצל ממה שכתוב
33 (ישעיה כד יב) וְשִׂאִיָּה יָבֵת שַׁעֲרֵי' - כלומר הפסוק מדבר על שד
34 ושמו שאיה והוא מכתת את שערי וכותלי הבית שאין גרים בתוכו.
35 אם כן נִיחָא לִיה - נח לו לבעל החצר שיגורו בו ואף ללא תשלום,
36 וכיון שהדר בחצר מהנה את הבעלים, לכך פטור להעלות לו
37 שכר. אֲלָא הִכָּא בתוקף עבדו של חבירו, מֵי נִיחָא לִיה - האם נח
38 לו לבעל העבד דְנִחְוִיש עֲבָדֵיהּ - שיכחיש כוחו של העבד. ואם כן
39 אין ראייה שהתוקף עבדו של חבירו פטור לשלם על שכר פעולתו
40 של העבד.
41 מישבת הגמרא, אָמְרֵי - יישבו בבית המדרש, הִכֵּי נְמֵי נִיחָא לִיה -
42 גם כאן נח לו לבעל העבד שישתמשו בעבדו למלאכה, דְלֵא
43 לִסְתְרֵי עֲבָדֵיהּ - בכדי שהעבד לא יתרגל להתבטל ויתעצל
44 לעבוד, וכיון שנח לבעלי העבד שיעשו בו מלאכה ולא יעמוד
45 בטל, לכך התוקף את עבדו של חבירו אינו צריך לשלם לו על
46 שכר פעולת העבד.
47 בעניין זה מספרת הגמרא: בִּי רב יוֹסֵף בִּר הָמָא - בני ביתו של רב
48 יוסף בר חמא, הָווּ תְּקוּף עֲבָדֵי דְאִינְשֵי דְמְסִיק בְּהוּ וּזְוֵי - היו תופסים
49 עבדים של בעלי חובות שלהם כשהיו נושים בהם את הכסף,
50 וְעֲבָדֵי בְּהוּ מְלָאכָה, ולא נתנו שכר לבעליהם.
51 אָמַר לִיה רְבָה פְּרִיָה - בנו, מֵי מִי פְּעֵמָא עֲבִיד מִר הִכֵּי - מה הטעם
52 שאתה עושה כך, וכי אינך חושש לאיסור ריבית. אָמַר לִיה רב
53 יוסף, אִני סובר כרב נחמן, דְאָמַר רב נְחֶמְן, עֲבָדָא נְהוּם בְּרִישִׁיָּה לֵא
54 שְׁוֵי - עבד אינו שוה אפילו את הלחם שאדונו מאכילו, כלומר
55 שכר מלאכתו הוא פחות ממוזונותיו של אותו היום, וכשתפסתי את

1 זמני אמר רב עבדא במקרקעי דמי והאמר רב דניאל בר רב קטינא כו. ואם היה
2 במקרקעי דמי אפי' נתת ליה בתורת גזולת לא נפק מרשותיה דמריה דהוי
3 בקרקעי דאין גזולת ומשלם אנרא היבא דקאי לאנרא כמו ספינה דלקמן היבא דלא
4 נתת ליה בתורת גזולת: ה'ל' ו'הו' ו'ד' בחצירו. מילה סוגיא דהבא בלישנא קמא דאיתו
5 נשך (כ"מ דף סד. ושם) צ"ע היבא הלזה מותר
6 לעשות שום טובה למלוה אפי' דברים שהיה
7 עושה לו בלא הלואה ואפילו דברים שאין
8 רגילות לטול מנחן שבר' הוא אסור דומיא דחצר
9 דלא קיימא לאנרא וב"ש דברים שאין רגילות
10 להשאל בהם בגון להשאל סוסו שהיא אסור
11 אפי' הוא כ"כ אהבו שבקאו הכי היה משאילו
12 וא"כ יותר מדיא יש לו ליתר לזה שלא יעשה
13 למלוה שום הנאה וי"ל דדוקא מילי דפרהסיא
14 ואושטא טובא בגון לזרוב בחצירו ולתקוף בעבדו
15 אבל להשאל לו כלי או אפי' סוסו כיון דכלאו
16 הכי משאילו מותר ודוקא נמי דנקט במתני'
17 חצירו ולא נקט לא ישכיר לו כלי או בהמנו
18 בפחות ועוד שמא י"ל דכל היבא דקודם הלואה
19 הוי אהביהם זה את זה שהיו משאילין חצר זה
20 לזה אם היו צריכין מותר להשאל אף לאחר
21 הלואה ומתני' דאיתו נשך (שם) בסתם בני אדם
22 שאין רגילות שיהא עושה לזה למלוה אותה
23 הנאה בלא הלואה דומיא דהקמת שלום שאין
24 אסור אלא באותו שלא היה רגיל להקדים לו
25 מקודם לכך ומיהו אפילו דבר שהיה משאילו
26 בלא הכי בגון חצר דלא קיימא לאנרא אם
27 נכנס שלא מדעת חברו חייב אע"פ שאם לא
28 הלך לו ולא היה חייב לתת לו שך ברממשע
29 הבא ולפי זה הויא דאיתו נשך (שם) איירי
30 דוקא בחצר דקיימא לאנרא דהתם איירי מדעתו
31 בדקאמר לא ישכיר הימנו בפחות אבל בלא
32 קיימא לאנרא היה מותר כיון דברשותו נכנס
33 וגם בלא הלואה היה מניח לו לזרוב בהם והאי
34 בדקאמר התם עלה דמילתא דהבא מאי קמ"ל
35 הנניא ומשני מהו דתימא ה"מ חצר דקיימא
36 לאנרא כו' קמ"ל לא בעי למימר קמ"ל דמתניתין
37 איירי אפילו בדלא קיימא לאנרא דמתניתין
38 ודאי לא מיירי אלא דוקא בדקיימא לאנרא כיון
39 דמניין מדעתו אלא ה"פ קמ"ל דאפי' לא קיימא
40 לאנרא אסור היבא דלא הוי מדעתו ופירש
41 זה דחוק דהפסח משמע דאמתניתין קאי וקמ"ל
42 דמתני' איירי אפי' בדלא קיימא לאנרא אע"ג
43 דאיירי שבכנס מדעתו.
44 **המלוה** את חברו על המטבע. פ"ה הלזה
45 לחבירו שום פרקמטיא על המטבע
46 שצב לו מעות ונתן לו מעות שיוצאין בשעת
47 פרעון דהא קבל עליו לתת מטבע ודוקא הלזה
48 פרקמטיא אבל הלוחו מעות מה שהלוחו משלם
49 לו עב"ל הסקוטוס ולפירושו נראה דאם הלוחו
50 מעות נמי יוצב לו שישלם לו מעות מדמשלם
51 אפי' אמר סתם כף וכך מעות תתן צריך לשלם לו מטבע היוצא וקשה לפירושו דה"ל למימר דמוכר לחבירו על המטבע או ה"ל למינקט הקוף ועוד כיון דמעות פרקמטיא
52 זוקף עליו במלוה אין סבא כלל לחלק בין הלוחו מעות לפרקמטיא בין הלוחו מעות ומיירי כשהתנה
53 עמו ע"מ שישלם לו מעות וכיון שפירש לו כך סתמא דמילתא לכך פירש שאם יפסל יתן לו מטבע היוצא דאיתו שנגבסל אין שמו מטבע ושמואל סבר דכיון שיוצא
54 במינשו שם מטבע עליו ועוד אורי' ד"ל בגון שהלוחו סאה חסין ואמר לו או תחזור לי סאה או כף וכך מעות ואילו במעות לחודיהו קצב היה משלם לו מטבע שנספסל
55 אבל הבא שלא יקח עליו במלוה גמורה שכולו לפרוע לו חסין אם ירצה ונתן לו מטבע היוצא באותה שעה וכלל הפירושים אם הלוחו מעות סתם מעות שהלוחו לו
56 יפטר

1 **פטור**. מלשלם לבעליו שברו: שלא בשעת מלאכה. בשעה ושאינו רגיל לעשות מלאכה
2 או שאין עבשיו לבעליו מלאכה לעשות דזה נהנה וזה אין חסר הוא ופטור. כדש"ל ליה
3 כו' הדר בפיר' חבירו. ומקמטא לה בפ"ב (דף בא.) בחצר דלא קיימא לאנרא: ביתא
4 מיתבא יתיב. זה הדר בתוכה והנהו לבית זה שהוא מיושב בדירתי: יתיב. אין חרב לפי
5 שהדר בתוכה טם ומיפשי סדקיה תמיד: ושאיא
6 יובת שער. שד הוא ושמו שאיה מכתת שערים
7 וכו' וכלי בית שאין אדם דר בתוכה: דלא נפתרי.
8 שלא ילמד דרכי הבטלה פחתה. אם נשברה או
9 נתקלקלה דמי פחתה ימירין על שברה נוטל
10 דמי פחתה עבד לאנרא. מסתמא כי נחית לה
11 אדעתא דאנרא נחית הלכך לאו בתורת גזול
12 דיינינן ליה ונתון שברה על כרתי אם רבין וכו' על
13 דמי פחתה: הא דלא עבידא לאנרא. לא יתיב
14 ליה אלא פחתה: נתת לה אדעתא דאנרא: רצה
15 שברה נוטל ואם פחתה יתר על שברה נוטל דמי
16 פחתה דהא ע"כ שקלה גזול הוא: נחית לה
17 אדעתא דגולותיה. אפי' שברה גדול מפחתה לא
18 יתיב אלא פחתה דכל הגזולין משלמין בשעת
19 הגזולה פסלתו מלכות. המלך צוה שלא יצא לא
20 במדינה זו ולא במדינה אחרת: תיני נסדק. דכיון
21 דלא נסדק לגמרי היזק ממור הוא ומשלם בשעת
22 הגזולה אלא חייב דמי נפסל. דקתני מתניתין
23 דרי שלף לנפיק בגון פסלתו מדינה זו או
24 מדינה פסלתו מעצמו: ויוצא במדינה אחרת.
25 שכולו לומר לו לך לחוציאנו שם: תרוסה לא
26 מינפר' היוקה. לא נשתנה מראיתה משאר
27 חטים: הבא מינפר' היוקה. שאין צורה זו דומה
28 לצורה של כל היוצאים בשווי ובשוליה הימנו
29 היו כל צורת המדינות כשיות לה: הפלוח את
30 חבירו. שום פרקמטיא: על המטבע. שקצץ לו
31 קעות:
נתון

23 רב נחמן אף על פי שאמרו הדר בחצר חבירו שלא מדעתו א"צ להעלות לו שך הלוחו
24 ודר בחצר חבירו צריך להעלות לו שך א"ל הדריו: ביתא מיתבא יתיב: איתמר התוקף בעבדו של חבירו
25 ועושה בה מלאכה אמר רב רצה שברה נוטל רצה פחתה נוטל ומשמואל אמר אינו נוטל אלא
26 פחתה אמר רב פפא לא פליגי הא דעבידא לאנרא הא דלא עבידא לאנרא ואיבעית אימא
27 הא והא דעבידא לאנרא הא דנחית ליה אדעתא דאנרא והא דנחית ליה אדעתא דגולותיה:
28 גזל מטבע ונסדק [וכו'] אמר רב הונא נסדק נסדק כמש נפסל פסלתו מלכות ורב יהודה
29 אמר פסלתו מלכות נמי היינו נסדק אלא ה"ד נפסל שפסלתו מדינה זו ויוצאה במדינה
30 אחרת א"ל רב הסדא לרב הונא לדידך דאמרת נפסל פסלתו מלכות הרי פירות והרכיבו יין
31 והחמיין דכי פסלתו מלכות דמי וקתני משלם בשעת הגזולה א"ל התם נשתנה טעמו וריחו
32 הבא לא נשתנה א"ל רבא לרב יהודה לדידך דאמרת פסלתו מלכות נמי היינו נסדק הרי
33 תרומה ונמטאת דכי פסלתו מלכות דמי וקתני אומר לו הרי שלף לנפיק א"ל התם לא מינפר
34 היוקה הבא מינפר היוקה איתמר המלוה את חבירו על המטבע ונפסלה המטבע רב אמר
נתון

ריב כבא קמא. פרק תשיעי - הגזול עצים - דף צו עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)"

תוספות

רש"י

1 יפרע לו אפי' שנפסל ואם תאמר ומי' מגולן דתניא גזל מטבע ונפסל אומר לו הרי שלך
2 לפניך משמע משום דישנו בעין אבל ליתנהו בעין משלם כשעת הגזילה והקא גבי הלואה
3 אפי' איתנהו בעין כי ליתנהו דמי דמלוה להוציא נתיקנה ויל' דיש לחלק בין הלואה לגזילה
4 דמטבע שנפסל חשיב כחול וכמעיקרא שוין ד' ולבסוף שוין וזוהא גבי גולן אמרין דכי ליתנהו
5 בעין דמשלם כדמעיקרא אבל גבי הלואה היקא
6 דהול מטבע כי וולא דהשתא כדאמרין פאיתו
7 נשך (כמ דבר עה) מלוה אדם כור חטין החולו נותן
8 חטין והקרו נותן דמינן ומטבע שנפסל ודאי הוי
9 כחול ונראה דרב דשמואל סברי קרב התא
10 לבטל דלרב יהודה דחשיב מטבע שנפסל
11 כמטבע גבי הלואה לא מצי פטר נפשע במטבע
12 שנפסל אבל לרב הונא דלא חשיב ליה כמטבע
13 מצי פטר ליה נפשה כמטבע אפי' דרב הונא
14 מדקמה מטבע שנפסל לתרוקנה ונטמאת ומזין
15 שעבר עליו הפסח והא פשיטא דאין ליה יבול
16 לשלם תרוקנה טמאה תחת תרוקנה טהרה ומזין
17 אלס כחשולמין היתר לא דמי לגמרי דמטבע
18 שנפסל דמי לחולו ונתנהו לא דמו לחולו ומפל
19 מקום כשהוא בעין יבול לומר הרי שלך לפניך
20 וכשאינו בעין אפי' הדולו משלם כדמעיקרא:
21 א' הכי של כבל והו' כבבל למאי חזי. קצת משמע
22 דלא פריך אלא לרב נחמן דאוקי מילתא
23 דשמואל לרב בריה דרבי ליה אורחא למישן
24 מדרפיק איה של כבל כו' משמע דאי לאו
25 דאוקמא בשמולכיות מקפדות לא הוה קשה ולא
26 מידי וקשה לר' דבלאו רב נחמן פריך ע"כ
27 לאוקמי ברייתא בתרייתא בשמולכיות מקפדות
28 דלא תיקים מנה לשימואל דחשיב ליה מטבע
29 אפילו לית ליה אורחא למישן אי ליתא לרב
30 נחמן והקא קתני דאין מחללין על מעות של כן
31 והו' כבבל ואפי' דאית ליה אורחא לירושלים
32 ותקשי נמי עלה דברייתא בתרייתא מההיא
33 דלעיל דשל מלכים אחרונים מחללין אפי' דאין
34 יוצאות שם במקום שמועמד לפי שיוצאות במקום
35 אחר והקא קתני דעל מעות של כן והו' כבבל אין
36 מחללין אפי' דיוצאות בירושלים אלא התם
37 איירי בשאין מלכיות מקפדות אמ נראות מטבע
38 של מלך האחד במדינתו של זה הלך ב'אבים בני
39 מלכיות אחרת כאן ומזכירן בתקנתם במטבע
40 שלהם והכל הוא להוציא בירושלים לבני שאר
41 מדינות הכאות לכאן והקא איירי במקפדות
42 ונראה לר' דודאי אי לאו מילתיה דרב נחמן הוה
43 א"ש הבל ולא הוה פריך לאוקמא ברייתא בתרייתא כשהמלכיות מקפדות דלא קשה מניה

נותר לו מטבע היוצא בשעת פרעון דהא קיבל עליו לתת לו מטבע והאי לאו מטבע הוא
ודוקא הלכה פרומטיא אבל הלכה מעות את שהלכהו משלם לו. על מעות שאין יוצאות.
כלל בירושלים דלאו כסף צורה קרינא ביה. בוכבית. מטבע של כן בוכבית וירושלמיות הו'
ה' ד' כבביות ירושלמיות או של מלכים הראשונים וכבביות ירושלמיות לא נפקי כלל ל"א
כבביות של כבד וה' ד' כבביות או ירושלמיות או
של מלכים הראשונים. הא של אחרונים. דנפק
במדינה אחרת ודומיא דראשונים הוא בכך דאין
יוצאות כאן במקומו של בעל הכות בשנפסלו
כבאן. פחלליו. ואף על גב דלית ליה אורחא
להקם במקום שיוצאין שהרי בירושלים פריך
ללך ולהוציאן וקשא לרב נחמן אליבא
דשמואל דאמר אבל לית ליה אורחא למישן לא:
אלא כי אפר. רב נחמן אליבא דשמואל דכי לית
ליה אורחא למישן לא: דשפולכיות מקפדות.
בתמיה אי הכי כי אית ליה אורחא למישן היכי
מצי מטיי להו הא כי בדקי להו בני מדינה זו
ומשפתי ליה אורחא מעות מקפדי ליה: ומצינא דלא
בכשי. שאין מקפדין כל כך שיהו בודקין
ומחפשיין על דבר זה ואי אשכחי קפדי הלךך אית
ליה אורחא שצריך ללךך שם וקבלם ויוצאי לשם
כסוצרה ואי לאו הואיל ואין יכול להראותם
כבאן כפרהסיא לבני מישן הבאים כאן אורח
לא וקבלם. אין מחללין על מעות של כן והו'
כבבל. אין מחללין מעשר שני על מעות של כן
ירושלים והמעות והבעלים כבבל הואיל ואין
יוצאות מיד במקום שכן שם דבעינן מצי בידך
ולבאי ולא על של כבל והו' כבאן בירושלים
והפסודין לא שני לן כל היקא וימנהו וכול
לחללן והו' חוץ לירושלים קתני מיתה אין
מחללין על המעות של כן והו' כבבל אלקא
אפי' דאית ליה אורחא למישן בנן היקא דסופו
לעלות כאן ולהוציאן ואפי' לא קרי להו מעות
היוצאות מקפדות זו על זו. יתר מדאי דבכחי
ובדקי הלךך מסוכנתו הן של כבל במלכות
ירושלים דמקפדת ובכחי טפי. לפאי חזי. הא לא
מצי לאמטוינתו להקא: והתניא התקינו כו'.
ואמאי תני לעיל ולא על של כבל והו' כאן. דוד
ושלמה. כתוב מצד אחד ומצד שני כתוב
ירושלים עיר הקודש: חבור ובתולה. יתקן ורקבו:
וזמן וזמנית. אברהם ושרה ויחסיפו עליהן. סחו.
אליבא דרב דאומר נותן לו מטבע של אותה
שעה היקא דהוסיפו עליו מאי אפר רב: באותה
שעה. בשעת פרעון. כי תרשי. סלע גדול ממדה מתוקן רובע: והא קניילין פירות. לגבי
מטבע זו ומצא שמשחפר זה בתוספת ואיקה דומה לראשונים ודרי רביה.

מחמת

להוציא במקום אחר אבל של כן והו' כבבל לא היה עליו שם מטבע כבבל מעולם ולכן אין מחללין אפי' דאית ליה אורחא לירושלים אבל לרב נחמן דאוקי מילתא דשמואל דוקא כדאית
ליה אורחא למישן אבל כי לית ליה אורחא למישן לא חשיב מטבע מטעם שהיה כבר מטבע באותו מקום ועדיין יכול להוציא במישן ולא תלי אלא באית ליה אורחא להקם אי כן ר' יש לו
מטבע שהיה כבר במקום זה כמו מטבע של מקום אחר שלא בא מעולם כאן אי כן של כן והו' כבבל נמי לשיורה ליה מטבע דהא אית ליה אורחא לירושלים:
1 **דו'בין** בזה דקמה ומסיק לירושלים. ואם תאמר והתניא בפרק האיש מקדש (ירושין דף נה) גזל לוקחין בהמה במעות מעשר שני ויש לומר דפלוגתא היא דבפרק לולב הגזול (סוכה דף מט)
2 דתניא אחד בשביעית ואחד מעשר שני מתחללין על בהמה תיה דברי ר"מ וחכמים אומרים על שחוטין מחללין על חזין אין מחללין ולר"מ אפי' בכתובות שרי בכתובות בתוספתא
3 דהקם דקתני בהדין מחללין והא דקתני בסוכה מתחללין משום רבנן דאפי' בדיעבד אין מתחללין ועוד י"ל בדשמעתין פיון דאי אפשר בעינן אחר שאין יכול להעלות המעות בירושלים
4 שרי למזון בזה בהמה לבולי' עלמא וטעמא דאין לוקחין בהמה ממעות מעשר שני פירש בקונטרס בקדושין (דף נה) משום כחשאן ואין הטעם בשביל כן אלא כדמפרש בסוכה (דף מט)
5 דאמר התם מחלוקת בוכרים אבל כגבנות דברי הכל בשחוטין מתחללין ועל חזין אין מתחללין שמה יגדל מהם עדרים עדרים ובוכרים פליג אין גורדין ובוכרים אטו נקבות אי לא וכן מפרש
6 בירושלמי דמסכת מעשר שני: דטעמא דאסור לקנות ובוכרים אטו נקבות: **שיורה** כל המעות יוצאות בירושלים. טעמא מפרש במסכת שקלים (דף ח) דתקנו משום שקלים שהיו מביאין
7 לירושלים מקל המקומות:

מטבע של אברהם אבינו וכן וקניה מצד אחד. כבביות רבה דריש ואגדלה שמך שיצא לו מוניטין בעולם ומהו מוניטין וכן וקניה מכאן חבור ובחורה מכאן ונראה לה שהיה בו צורת
והיה שם פירוש וקניה וכן וקניה מצד אחד וכן וקניה ומוצד אחד חבור ובתולה וכן פירש בקונטרס גבי דוד ושלמה וירושלים עיר
הקודש שפרך היה כתוב במטבע:

עד

52 הצורה.
 53 מדברי רבה עולה שהמוזיק ערך המטבע על ידי מחיקת צורתו בלא
 54 שחיסר מגופו אין נחשב מוזיק. ומקשה הגמרא: **מתיב רבא**, שנינו
 55 בברייתא העוסקת בענין יציאת עבד כנעני בשן ועין, עבד כנעני
 56 שהכהו אדונו על **עיניו** ו**סמאיה**, או שהכהו על **אזניו** ו**תרושו**, הרי
 57 העבד **יוצא כהן** - על ידי חבלות אלו לחריות. אבל אם הכה האדון
 58 על הכותל **כנגד עינו**, ונבעת העבד מקול ההכאה, **ואינו רואה**
 59 מחמת כן, וכן אם הכה על הכותל **כנגד אזניו**, ונבעת העבד **ואינו**
 60 **שומע**, אין עבד **יוצא כהן** לחריות, לפי שאינו מוזיק בידיים אלא
 61 גרמא הוא. ומתבאר בדין הראשון, שבכך שחירש אהונו על ידי
 62 שהכה עליו נחשב ששיחת האוזן, ואף שלא הזיק גוף האבר כלל
 63 רק קילקל כחו. ואם כן גם בפגם צורת המטבע ופזיות מערכו, יש
 64 להחשיבו למוזיק המטבע אף שלא פחת מגוף המטבע, וקשה על
 65 רבה.
 66 מתרצת הגמרא: אין להקשות על רבה מכך, משום ש**רבא**
 67 שהחשיב שף צורת מטבע כגרמא בעלמא **למעמיה** אמר כן, **דאמר**
 68 **רבא**, **חרשו לאביו**, **נהרג**, כדן המכה אביו והוציא ממנו דם, מפני
 69 **שאין אפשר לחרושה** - לעשות אדם חרש **בלא** לעשות בו **הפירה** -
 70 הוצאת דם, דעל ידי ההכאה **מפתא דרמא נפלת** ליה **כאזניה** -
 71 טיפת דם נופלת בתוך האוזן. ולפי זה אין להקשות על רבה מדין
 72 העבד, שהרי לשיטתו אם נתחרש העבד על ידי ההכאה ודאי
 73 נחבלה האוזן בפנים, מה שאין כן שף מטבע, שלא הזיק גוף
 74 המטבע כלל.
 75 הגמרא מביאה דין נוסף שפטר רבה מוזיק, מחמת שנחשב כגרמא:
 76 **ואמר רבה**, **הצורם** - העושה חריץ באוזן **פרתו של חברו** ונעשית
 77 בעלת מום, ונפסלת להקרבה, **פסור מלשלם הזיקו**. **מאי מעמא**,
 78 **פיה כדקיימא קיימא** - הפרה קיימת כפי שהייתה, **דלא עבד ולא**
 79 **מיד** - שלא עשה בה מעשה נזק כלל, **ובולחו שוורים לאו לגבי**
 80 **מנפח קיימי** - ואין כל השוורים עומדים להקרבה על גבי המזבח,
 81 ולכן אין נחשב נזק מה שפסל הפרה מלהקריבה.
 82 מקשה הגמרא: **מתיב רבא**, שנינו בברייתא, **העושה מלאכה כמי**
 83 **חטאת** - מי מעין שמילאום בכלי לערבם באפר פרה אדומה,
 84 והעושה מלאכה **פפרת חטאת** - פרה אדומה העומדת להישחט
 85 ולהישרף כדי לעשות ממנה אפר חטאת, **פסור מדיני אדם ותייב**
 86 **בדיני שמים**. ומשמע שדווקא בעושה **מלאכה** הוא דפטור המוזיק,
 87 משום **דלא מינבר היוקתה** - שאין ניכר הנזק, שהרי לא נשנתנו
 88 מחמת המלאכה, **אבל צורם פרה ופסלה מלהקריבה**, **דמינבר**
 89 **היוקתה**, הכי נמי **דמתיב בדיני אדם**, וקשה על רבה שפטר בזה.
 90 מתרצת הגמרא: **אמר**, הוא הדין **דאפילו צורם אוזן פרה פסור**
 91 מלשלם ההזיק, ומה דנקט התנא דוקא 'עושה מלאכה', **הא קא**
 92 **משמע לו**, **דאפילו עושה מלאכה דלא מינבר היוקתה**, בכל זאת **תייב**
 93 **בדיני שמים**.
 94 הגמרא מביאה דין נוסף שפטר רבה מוזיק מחמת שנחשב כגרמא:
 95 **ואמר רבה**, **השווקה שטריו של חברו**, **פסור מלשלם דמי החוב**
 96 **הכתובים בשטר**. **דאמר ליה** לבעל השטר, **ניירא קלאי מינה** - נייר
 97 שרפתי לך, ושוויו של הנייר אשלם לך, אבל את החוב לא שרפתי,
 98 שעדיין קיים הוא, ורק גרמתי שאפשר יהיה להכחישו, וגרמא
 99 בעלמא הוא.
 100 מקשה הגמרא: **מתקוף לה רמי בר חמא**, **הכי דמי** - באיזה אופן
 101 מדובר שהיה צד לחייבו,

1 **ואי מקמת תרעא** (שער השוק) **זיל**, כיון שהיה ברכה בתבואה, **לא**
 2 **מנכנין ליה** - אינו מוריד את ההפרש. שואלת הגמרא: **והא קא**
 3 **שכח לענין נכסא** - הלא אם בא להתיכן, כמות המתכת היוצאת
 4 במטבע זו מרובה יותר מן המטבע הראשון, ומדוע אין בזה איסור
 5 ריבית. **אלא** פוסקת הגמרא, יש לנהוג בדין זה **כי הא דרב פפא רב**
 6 **הונא בריה דרב יהושע עבדי עובדא** - פסקו הלכה במעשה כזה,
 7 שהיה חייב לחבירו מעות, והוסיפו על המטבע, ובדקו **פוזיו**
 8 **דאנדרמים מניעא** - במעותיו של סוחר ישמעאלי שהיה לו משני
 9 המטבעות, ומצאו **עד עשרה בתמיניא** - עשר מטבעות ישנים שקלו
 10 כמו שמונה מטבעות חדשים, ופסקו שישלם לו רק שמונה.
 11 הגמרא מביאה כמה הלכות בשמו של רבה בפטור גורם נזק
 12 לחבירו. **אמר רבה**, **הזורק ממשע של חברו לים הגדול**, **פסור**. **מאי**
 13 **מעמא**, **דאמר** לו הזורק לבעל המטבע, **הא מנח קמיה אי פצית**
 14 **שקליה** - הרי המטבע מונח לפניך, וברצונך יכול אתה ליטלו.
 15 כלומר מעשה הריקה אינו נחשב כמעשה הזיק, כיון שבמצא
 16 לפנינו בשלמותו, ואף שאין הבעלים יודעים לשוט למעמקי הים
 17 כדי ליטלו וצריכים לשכור 'בר אמוראה' שיוציאו, אין הזורק חייב
 18 לשלם לו ממון זה, כיון שלא הפסידו זאת בידיים, ורק נגרם על ידי
 19 זריקתו, וגרמא בנויקין פטור. אמנם, **הני מילי דפטור**, בורקו **ממים**
 20 **צוללין**, **דקא הוי ליה** - שאפשר לראות המטבע, ואז יכול בר
 21 אמוראה לשוט וליטלו, **אבל אם** ורקו **למים עבדוין**, **דלא קלי ליה**,
 22 **לא**, שכיון שאינו נראה אי אפשר להוציאו אפילו על ידי בר
 23 אמוראה, ונמצא הזורק מוזיק בידיים, שהרי המטבע אבוד. תנאי
 24 נוסף, **והני מילי דפטור הזורק**, **דאזניה אדוני** - שהכה את חבירו
 25 תחת ידו ומכה ההכאה נפל לו המטבע לים. **אבל אם שקליה בדיה**
 26 - נטל הזורק את המטבע בידו, וזרקו לים, הרי בעת שנטלו **מינל**
 27 **נזליה** מבעליו, וכיון שגזלו **השכה פני מעבד** - חייב לקיים מצות
 28 השבה, ואינה מתקיימת אלא בהשבת המטבע ליד בעליו, ואינו
 29 נפטר בכך שגמראו לו מונח ביים לפניו.
 30 מקשה הגמרא: **מתיב רבא**, שנינו בברייתא, אין **מחללין** פירות
 31 מעשר שני על **מעות שאינו ברשותו**. **ביצה**, **הוי לו מעות** במקום
 32 רחוק ששמו **קסטרין**, שאין שיירות מצויות לשם כיון שמקום סכנה
 33 הוא, **או** במקום הדומה לו הנקרא **הר המלך**, **או שגפל ביסו לים**
 34 **הגדול**, אין **מחללין** עליהם, כיון שאינם ברשותו. ומבואר שמעות
 35 הנמצאות ביים הגדול נחשבות כאינם ברשות בעליהם, ואם כן יש
 36 להחשיב הזורק מטבע חבירו לים כמוזיק בידיים, שאיבדו מרשות
 37 בעליו, וקשה על רבה. מתרצת הגמרא: **אמר רבה**, אין להוכיח
 38 מדין חילול מעשר לפנין מוזיק, **דשאני לענין דעשר דענין שיהא**
 39 **הכסף מצוי בידך** ממש, **דדחמנא אמר** לגבי חילול מעשר שני
 40 (דברים יד כה) **וצרת תכסף בידך**, **וזה ליכא** במעות הנמצאות
 41 ביים, ואף שאין נחשבות כאבודות.
 42 הגמרא מביאה דין נוסף שפטר רבה מוזיק מחמת שנחשב רק גרמא:
 43 **ואמר רבה**, **השף** - המשפח **ממשע של חברו**, ומחק את הצורה
 44 המוטבעת עליו. **פסור מלשלם מה שנפחת המטבע משוויו מחמת**
 45 **שנמחקה צורתו**. **מאי מעמא**, **דהא לא עבד ולא מיד** - שהרי לא
 46 עשה מעשה נזק כלל, כיון שלא פחת מגוף המטבע.
 47 **מילי דפטור**, דוקא אם מחק הצורה על ידי **דמתייה כקנדרנסא**
 48 **ומרושה** - שהכה המטבע בפטיש, והחליקו. **אבל אם מחק הצורה**
 49 **על ידי דשיפא בשופינא** - שייף המטבע בצפירה, **פסורי תפריה** -
 50 הרי חיסר גוף המטבע, ומוזיק הוא. **חייב בתשלום כל הנזק**, בין גוף
 51 המתכת שנחסר, ובין מה שהופחת שווי המטבע על ידי מחיקת

והימים האלה נזכרים ונעשים בכל דור ודור, וידוע הפירוש בזה
 שכשהם נזכרים הרי הם גם ונעשים: שיהיה אורה ושלמחה וששון
 ויקר, כדרשת רבותינו ז"ל וגם כפשוטו
 ממכתב ט"ו אדר, תש"כ

1 **ע**ד ב' בתמנאי. פי' בקונטרס ונתן לו שמונה ולפירושו חשיב ממעלה למטה כלומר יב או
2 י"א בתמנאי עד י' בתמנאי יחיד ליה תמנאי אכל הא תשעה מן הראשונים בתמנאי
3 בשניים יחיד ליה ט' מן השניים תחת ט' של ראשונים או י' ב' יר"ח פי' עד י' בתמנאי יחיד
4 ליה י' ולפירושו הוי מלמטה למעלה:

5 **עבירין** זלולין. לאו דוקא אלא אפי' עבירין

6 אי מצי בר אמורא דלמשקליהו הו
7 בצלולין ואפי' זלולין אי לא מצי למשקליהו
8 חייב והא דנקט זלולין ועבירין משום דסתם
9 זלולין מצי שקול ליה בר אמורא וסתם עבירין
10 לא מצי שקול בר אמורא:

11 **וה"מ** דארייה אדווי. משמע הקא דלא חשיב
12 הנגהה כי אדרייה אדווי בלא נטיה בידו
13 אע"פ שעומד באיר למעלה מג' קודם שיפול
14 לגמרי וכן בהניקין (ניטין וטו) גבי עני המנפח
15 בראש הזית וקשה דבפ"ק דב"מ (דף טו ושם) אמר
16 גבי טלית שראשו אהד על העמוד וראשו אהד
17 מנחן ע"ג קרקע שאם הגביה אדם ראשו המנחן
18 ע"ג קרקע ונתק ראש שע"ג העמוד להביאו
19 אצלו שהוא קונה מטעם הנגהה ואי משיכה
20 קאמר התם אמאי קנט ראשו אהד ע"ג העמוד
21 אלא חשיב הנגהה הואיל ומביאו על הארץ
22 למעלה מג' וי"ל דהתם חשיבא הנגהה טפי לפי
23 שראשו אהד אהדו בידו אינ' הם מיירי בגון
24 שקדו כ"כ בגובה שניתקנו לא יפול ראשו לארץ
25 אלא יהא מונגה ג' מעל הארץ וא"ת דבסוף
26 שילוח תקן (חולין דף קמא) משמע דבי טריף אכן
27 ומתגביה יונים דחשיבא הנגהה לקנות אע"פ
28 שאין תופסין בידו וי"ל דדוקא הקא ובהניקין לא
29 חשיבא הנגהה דאיכא תרתי לגרועותא דלא
30 הפסס וגם אין מנביה אלא משפיל אכל יונים
31 דמתגביה חשיבא הנגהה אכל אם היו נופלין
32 למטה ע"י טריפת תקן לא היה קונה פיון שאין
33 תופס בידו ככל ולפי' זה הו"מ לפלוגי הקא
34 באדרייה אדווי בין דרך ירידה לדרך עלייה אלא
35 דניתא ליה לפלוגי בדרך ירידה גופיה בין אדרייה
36 אדווי בין שקליה בנדיה אי נמי אין חילוק בין
37 דרך ירידה לדרך עלייה דאפילו דרך עלייה לא
38 קני הקא באדרייה אדווי לפי שאין דרך הנגהה
39 גזו הענין אכל ביונים שהן בעלי חיים דרך
40 הנגהה בכך כמו קורא לה ויהי באה או הכישה
41 במקל ורצתה לפני דחשיב משיכה אף על פי
42 שהקבה מאיליה ומידה אם היו היונים ירודים ע"י טריפת תקן לא חשיב הנגהה אלא עליותם דוקא:

1 **מחמת תרעא**. שבאו גשמים ונמצאו רוב תבואות בעולם והחלו הפירות לענין נפקא. אם
2 בא להתיקין ולעשות מנהן גרוסאות יש יותר מן הראשונים והוי רבייה עבדי עבדא. באדם
3 שהקלה את חבירו על המטבע והוסיפו עליו והלכו אצל אנדרימוס סוחר ישמעאל והיה
4 לו מן הראשונה ומן השניה ומצאו בח' של מטבע שניה י' מן הראשונה ונתן לו שניה

5 אמר רבה גרסין בכוליה: הוורק מטבע של
6 חבירו ב"ס. אע"ג אפילו יכול לשתול: פטור. ש'
7 בדמפרש ואזיל דלא שקליה בנדיה אלא
8 דאדרייה שהיתה ביד בעלים והפדו זה תחת ידו
9 וניתנה לים הואיל וצלולין הן וקא חזי ליה אמר
10 ליה הא מנח קמך ואינה אבדה ואי משום דבעי
11 מלימב וזא לבר אמורא דלמיש ולמישקליה
12 גרמא הוא שגורם להפסידו אותו שכר וגרמא
13 בנזקין פטור: אכל עבירין. בשעת התנה דהנה
14 ליה מעשה בידים אבדו הוא ואין זה גורם אלא
15 ממש דהא ממש התיז: הוי לו פעות בקיסמא.
16 מקום והוא רחוק מאד ויש בו סכנת דרכים ואין
17 שירות מצויות שם: אין מחללין. אלקא אבד
18 חשיב ליה בים הגדול: השת. אשפירי' בלע"ז
19 שפחת את הצורה: בקורנא. מרטי"ל בלע"ז
20 וישריה. עשאן כאבן חלקה לשון טרשים:
21 בשופינא. לימאי בלע"ז של נפחים: הסוד'
22 חסריה. ומש הוא ולא גרמא טעמא דרבה
23 בכולהו משום גרמא בנזקין הוא ופטור: על אונ'
24 ותרשו. אלקא אף על גב דלא חסריה כיון
25 דעשה מעשה בגופו לאו גרמא חשיב ליה אלא
26 ממש והקא נמי כיון דמתייה בקורנסייה ופחתייה
27 ועל ככה חסרו דמים מעשה הוא: רבה לפעמייה.
28 הלכך גבי עבד נמי חסרון הוא ובגנב אנו פטור
29 משום דבהכי לא הוי ליה למיחש והאי ודאי
30 גרמא הוא: הצורם. אשקרנייר בלע"ז פוגם
31 גבי הפאת. שקל בגנזן משקולות ופרה וכל
32 מעשייה נפסלים במלאכה:

23 **מזבח קיימו** מתיב רבא העושה מלאכה במי הפאת
24 ובקרת חטאת פטור מדיני אדם ותיב בדיני שמים מלאכה הוא דלא מינפר היוזקה אכל
25 צורם דמינפר היוזקה הכי נמי דמתיב בדיני אדם אמרי הוא הדין דאפילו צורם פטור והא
26 קא מושמע לן דאפילו מלאכה דלא מינפר היוזקה חייב בדיני שמים ואמר רבה השוורף
27 שטרו של חבירו פטור דאמר ליה נירא קלא מינף מתקוף לה רמי בר חמא היכי דמי
א'

23 **מזבח קיימו** מתיב רבא העושה מלאכה במי הפאת
24 ובקרת חטאת פטור מדיני אדם ותיב בדיני שמים מלאכה הוא דלא מינפר היוזקה אכל
25 צורם דמינפר היוזקה הכי נמי דמתיב בדיני אדם אמרי הוא הדין דאפילו צורם פטור והא
26 קא מושמע לן דאפילו מלאכה דלא מינפר היוזקה חייב בדיני שמים ואמר רבה השוורף
27 שטרו של חבירו פטור דאמר ליה נירא קלא מינף מתקוף לה רמי בר חמא היכי דמי
א'

28 **הנשה** מטבע של חבירו פטור. נראה דרבה קבר פסלתו מלכות לא הוי בנסדק דאי הוי בנסדק אם כן ביש דש מטבע הוי בנסדק חזרי חסריה טובא ואמאי פטור: **מתיב** רבא חבירו על
29 עינו וסמאה על אונ' ותרשה עבד יוצא בהן לחירות. ואמאי והא לא חסריה דאין בו פגם וחסרון אלא כיון שקלקלו חייב אע"פ שאין בו שום פגם וחסרון והואיל והוא הני לתייב
30 ומשני רבה לטעמיה בו ויש נש חסרון ופגמה באונה וביון דיש חסרון באותו קלקול חייב על כל הקלקול כמו בשפייה דחייב בכל הקלקול דליחייבה על מה שחסריה לא היה
31 צריך רבה להשימענו דחייב וא"ת ואמאי עבד יוצא בהן לחירות הא בעינן מומין שבגלי דומיא דשן ועין ובחשרה היכי הוי בגלוי וי"ל נהי שאין ניגר בו כלום כשהוא ישן או עומד במקום
32 אהד ושותק מכ"מ כיון דלפי מנהגו שמתנהג והלך ניגר שהוא חרש חשיב מום שבגלי וע"ל דאין צריך שיהא קלקול בגלוי אלא שהתקב שיש בו קלקול יהא בגלוי:
33 **הצורם** און פרתי של חבירו פטור. הא דתנן לעיל (דף צו) גזל בהמה ונתעבדה בה עבירה או שנפסלה מעל גבי המזבח אומר לו חרי שלך לפניך ונפסלה היינו שנפל בה מום דאי
34 נרבעה היינו שנעבדה בה עבירה ומשמע דוקא שנפסלה מאיליה אכל השיל בה מום בידים חייב וי"ל דמתני' איירי בבהמה קודשה ודאי לגבי מזבח קיימא: **הא** קמ"ל דאפי'
35 מלאכה דלא מינפר היוזקה. מינה דבפרק הניקין (גיטין דף נג. ושם) פריך מהבא למד' היוק שאין ניגר שמה היוק דעושה מלאכה במי חטאת ובקרת חטאת פטור ואי שמה היוק אפוא
36 פטור ומאי קושיא הא אפי' בצורם און דמינפר פטור משום דסתם שוורים לאו לגבי מזבח קיימי וא"ל דהתם פריך מפרת חטאת דפרה אדומה דמיה יקראת שפיתא דלגבי מזבח קיימא
37 והקא בשמעתין פריך לרבה ממי חטאת דסתם מים לאו למי חטאת קיימי דקודם קידושין דוקא פסלה בהן מלאכה בדתנן במשכת פרה (פ"ד מ"ד) ומים המלאכה פוסלת בהן עד שיתילו
38 את אפר לתוכן ונתנא נמי בספרי: יכול אף משקירשו בכל תלמוד לומר למי נדה וקבר הם מי נדה דע"ב בגיטין (דף נג. ושם) ממי חטאת נמי פריך מדמשיני התם מי חטאת ששקל בהן
39 משקלות וי"ל דכיון דנקט מלאכה לרובתא בדקאמר הקא דאפי' מלאכה דלא מינפר היוזקה חייב בדיני שמים א"כ דייק שפיר התם דהיוק שאין ניגר לא שמה היוק דאי שמה היוק
40 אין כאן שום רבותא במאי דנקט מלאכה כיון דבכל מקום חשיב שאינו ניגר בניגר ועוד יש לומר דרבה סבר דהיוק שאין ניגר לא שמה היוק אכל למד' שמה היוק כ"ש דמתיב בצורם
41 דמינפר טפי ור"ל דחייב דמתיב לרבה סבר בצורם הוי מינפר היוזקה ותיב אפי' למד' היוק שאין ניגר לא שמה היוק דלא מינפר היוזקה אכל צורם דמינפר היוזקה
42 הכי נמי דמתיב וא"ת ודאיך יכול אדם לפסול פרתו של חבירו והא בעינן עובד דומיא דעבד דניתא ליה ויש לומר הוי מילי' בנעשית המלאכה ממילא אכל בעושה המלאכה בידים לא

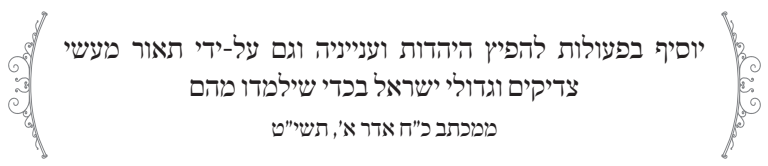
43 בעיא אלא שיהא ניתא ליה לעושה וכן בהקשר בדענין יתום דומיא דכי יתן:

44 **נכתוב**

נְתוּב ליה שטרקא. לא שייך הקא מפיחם ולא מפי בתבם ולא בההיא דתנן בגט פשוט (בב דף קסה) מי שנתקם שטר חובו דעדים התחומים על השטר נעשה כמי שנתקרה עדותו בב"ד והוי כאלו אמרי דמי עדים ראינום שנתקרו עדותן בב"ד ובפ"ב דכתובות (דף כ) ה'הרבה:

פְּרוּשֵׁי מקפוש ביצד כו'. תימה דלא פריך אי הכי תיבין תרי זמני למיל כדפריך א בפרק קמא דסנהדרין (דף ג. רש"י) אי הכי שלשה שלשה לקח לי ובכמה מקומות דייק ובכמה מקומות לא דייק: הקא הכא

אי דאיפא סהדי דידעי מאי הוה בשטרקא לכתבו ליה שטרקא מעליא ואי דליפא סהדי אנו מנא דיעונו אמר רבא תהא במאינונו אמר רב דימי בר הנינא הא דרבה מחלוקת ר"ש ורבנן היא לר"ש דאמר דבר הגורם לקמון פמון דמי מתייב לרבנן דאמרי דבר הגורם לקמון לאו פמון דמי לא מתייב מתקוף לה רב הונא בריה דרב יהושע אימר דשמעת ליה לרבי שמעון דבר הגורם לקמון פמון דמי דבר שערקו מן דרבה דאמר רבה גזל חמין לפני הפסח ובא אחר ושרפו פטור שהכל מצויים עליו לבערו לאחר הפסח מחלוקת ר' שמעון ורבנן לרבי שמעון דאמר דבר הגורם לקמון פמון דמי חייב לרבנן דאמרי דבר הגורם לקמון לאו פמון דמי פטור דבר שאין עיקרו מן מן אמרינו אמר אממר מאן דדאין דינא דגרימו מנפי ביה דמי שטרקא מעליא ומאן דלא דאין דינא דגרימו מנפי ביה דמי נירא בעלמא הוה עובדא וכפיה רפרם לרב אשי ואנפי ביה כי כשורא לצלמא: חמין ועבר עליו הפסח אומר לו הרי שלף לפניך: מאן תנא אמרין באיסורי הנאה הרי שלף לפניך אמר רב חסדא ר' יעקב היא דתניא שור שהמית עד שלא נגמר דינו מכור מכור הקדישו מוקדש שחטו בשור מותר החזירו שומר לבעלו מותרו משנגמר דינו מכור אינו מכור הקדישו אינו מוקדש שחטו בשור אסור החזירו שומר לבעלו אינו מותרו רבי יעקב אמר אף משנגמר דינו החזירו שומר לבעלו מאי לאו בהא קמפלגי דרבי יעקב סבר אמרין באיסורי הנאה הרי שלף לפניך ורבנן סברי אין אמרין באיסורי הנאה הרי שלף לפניך א"ל רבה לא דכולי עלמא אמרין באיסורי הנאה הרי שלף לפניך דאם כן נפלגו בחמין בפסח אלא אמר רבה הכא בגמרין דינו של שור שלא בפניו קא מיפלגי רבנן סברי אין גמרין דינו של שור שלא בפניו דאמר ליה אי אייתיתיה ניהליה הוה מערקנא ליה לאנא השתא מסרתיה פד מאן דלא מצינא לאישתעוניה דינא בתדיה ור' יעקב סבר גמרין דינו של שור שלא בפניו דאמר ליה מאי עבדי ליה סוף סוף הוה גמרי ליה דינא שלא בפניו אשכחיה רב חסדא לרבה בר שמואל א"ל תנית מדי באיסורי הנאה אמר ליה אין תנינא והשיב את הגזלה מה תלמוד לומר אשר גזל יחזיר כעין שגול מבאן אמרו גזל מטבע ונפסל פירות והרקובו יין והחמין תרומה ונטמאת חמין ועבר עליו הפסח בהמה ונעבדה בה עבירה ושור עד שלא נגמר דינו אומר לו הרי שלף לפניך מאן שמעת ליה דאמר עד שלא נגמר דינו אין משנגמר דינו לא רבנן וקתני חמין ועבר עליו הפסח אומר לו הרי שלף לפניך א"ל אי משכחת להו לא תימא להו ולא מדי: פירות והרקובו אומר לו הרי שלף לפניך: והתנן פירות והרקובו משלם בשעת הגזלה אמר רב פאן פאן שהרקובו כולן פאן שהרקובו מקצתן: **מתני'** נתן לאוימין לתמן וקלקלו חייבין לשלם נתן לחרש שידה תיבה ומגדל לתמן וקלקל חייב לשלם ותבנאי שקיבל עליו לסתור את הכותל ושיבר האבנים או שהזיקן חייב לשלם הנה סותר מצד זה ונפל מצד אחר פטור ואם מחמת הפכה חייב: **גמ'** אמר רב אפי לא שנו אלא שנתן לחרש שידה תיבה ומגדל לנעץ בהן מסמר ונעץ בהן מסמר ושיבן אבל נתן לחרש עצים לעשות שידה תיבה ומגדל ועשה מהן שידה תיבה ומגדל ושיבן פטור מאי טעמא אופון קונה בשבח כלי תנן נתן לאוימין וקלקלו חייבין לשלם מאי לאו דיהיב להו עצים לא שידה תיבה ומגדל הא מדקתני סיפא שידה תיבה ומגדל מפלל דרישא עצים אמרי פרושי קא מפרש לה ביצד נתן לאוימין לתמן וקלקלו חייבין לשלם כגון שנתן לחרש שידה תיבה ומגדל והכי נמי מסתברא דביצד קתני דאי סלקא דעתך רישא עצים השתא אשמעונו עצים חייבין לשלם ולא אמרינו אופון קונה בשבח פלים שידה תיבה ומגדל מבקעא אי משום הא לא איריא תנא סיפא לגלוני רישא שלא תאמר רישא שידה תיבה ומגדל אבל עצים לא תנא סיפא שידה תיבה ומגדל מפלל דרישא עצים ואפ"ה חייב לשלם לימא כפייע ליה הזותן צמר לצבע והקדירו

מביאה הגמרא פסק למעשה כדברי אמרי: הנה עוקבא, וקפיה
 ו-וכפה רפסם לרב אשי שרף שטר של חבירו בלדותו, ואנכי
 היה - וגבה ממנו כל מה שהיה כתוב בשטר, מעידית שבנכסיו, כי
 בשורא לצלמא - כקורה הנבחרת משאר קורות לתקן על ידה
 צורות ודיוקנאות, כן בחר העידית מנכסיו רב אשי לתשלום הנזק.
 והוא מפני שסבר שהלכה כרבי מאיר מחייב בגרמי, וכדברי
 אמרי שדבריו יש לחייב השורף שטר בכל דמי החוב;
 שנינו במשנה, גזל וכו' חמין ועבר עליו הפסח, אומר לו הרי שלך
 לפניך; מבררת הגמרא: מאן תנא הסובר, אומרין באיפורי הנאה,
 הרי שלך לפניך, כלומר, שדבר שנאסר בהנאה בעודו ביד הגזלן,
 או ביד שומר שהופקד בידו, לא נחשב כנשתנה, והשבתו לבעליו
 נחשבת להשבה. משיבה הגמרא: אומר רב חסדא, רבי יעקב היא,
 דתניא, שור שהמית את האדם ונתחייב בסקילה, אם עד שלא נגמר
 דינו להסקל מכרו בעליו, הרי הוא מכור ללוקח, ונפטר מסקילה,
 לפי שאין השור מתחייב בסקילה אלא אם היה ברשות בעלים
 אחד בשעת נגיחה ובשעת העמדה בדין, אבל אם מכרוהו
 בינתיים, אין נגמר דינו להסקל. וכמו כן אם הקדישו בעליו לקרבן,
 הרי הוא מוקדש, ואם שקמו בעליו, הרי בשור מותר באכילה. ואם
 המית אדם בעודו ברשות שומר בפשיעת השומר, והחזירו שומר
 לקבליו, הרי הוא מותר, ואין השומר חייב לשלם דמיו, אף שסופו
 להסקל, כיון שעדיין לא נגמר דינו, והשבתו נחשבת להשבה. אבל
 משננמר דינו של השור לסיסקל, אם מכרו בעליו, וכן אם
 הקדישו לקרבן, אינו מוקדש. ואם שקמו, בשור אסור באכילה
 ובהנאה. ואם נגח והמית אדם ברשות שומר, ונגמר דינו לסיסקל,
 אם החזירו שומר לקבליו, אינו מותר, וחייב לשלם דמיו, שכיון
 שאסור בהנאה אינה השבה. רבי יעקב חולק ואומר, אף משננמר
 דינו ונאסר בהנאה, אם החזירו שומר לקבליו הרי הוא מותר ונפטר
 השומר בכך.
 מבאר הגמרא: מאי לאו, הנה קמילי רבי יעקב וחכמים, דרבי
 יעקב סבר, אומרין באיפורי הנאה הרי שלך לפניך, ולכן גם בנגמר
 דין השור לסיסקלה נפטר השומר בהשבתו, ורפנן כברי, אין אומרין
 באיפורי הנאה הרי שלך לפניך, ולכן אינו נפטר בהשבת השור.
 ומעתה משנתנו שנתה שיכול השומר להיפטר בהשבת איסורי
 הנאה שניה כדעת רבי יעקב.
 דוחה הגמרא: אומר ליה רבה לרב חסדא, לא, דכילי עלמא אומרין
 באיפורי הנאה הרי שלך לפניך, ומשנתנו דברי הכל היא, ובהכרח
 כן הוא. דלדברי נחלקו בזה, אם כן, מדוע נחלקו רק בדין שור
 הנסקל, ולא בהרי יש לחד לחלוק גם בקמין פסח, כלומר, אם
 יכול גזלן שגזל חמץ ועבר עליו הפסח, לומר לבעלים אחר הפסח
 'הרי שלך לפניך' ולהיפטר בכך, שלדעת חכמים אינו יכול, כיון
 שאסור בהנאה, ולדעת רבי יעקב יכול, כיון שסובר שאומרים
 באיסורי הנאה הרי שלך לפניך. ומכך שלא נחלקו אלא בשור
 הנסקל יש לדייק שלא נחלקו ביסוד זה. אלא אומר רבה, הנה - כאן
 בברייתא, בגמרי דינו של שור שלא בפניו קא מיפלגי - נחלקו האם
 אפשר לגמור דין השור לסיסקלה שלא בפני השור, או לא, ומדובר
 באופן שאחר שהמית השור את האדם, מסרו השומר לידי בית דין
 שישקלוהו. דרפנן כברי, אין בית דין גמרי דינו של שור שלא בפניו,
 ואם כן פשע השומר במה שנתנו לידי בית דין, דאמר ליה בעלים
 לשומר, אי איתתיה נהליה הנה מעריקא ליה לאנא - אם היית
 מחזירו לי הייתי מבריתו לאגם, ובכך היו בית דין נמנעים מלגמור
 דינו לסיסקלה, שהרי אין השור לפניהם, השתא מפרתיה ביד מאן
 דלא מצינא לאישתעויה דינא פהדיה - כעת מסרתו ביד מי שאין בידי
 לעמוד עמהם בדין ולהוציאו מידם, שכיון שהגיע לידי בית דין הרי
 הם גומרים דינו לסיסקלה, ויש לחייב השומר על מסירת השור לידי
 בית דין, שהרי מוזיק בידיים הוא. ורבי יעקב סבר, בית דין גמרי דינו
 של שור שלא בפניו, ואם כן לא הזיקו השומר במה שהתפסו ביד
 בית דין, דאמר ליה שומר לבעלים, מאי עכרי ליה - מה הזיק עשיתי

והלא ממה נפשך, אי דאיכא סהרי דיעויה מאי הנה בשטר - אם יש
 לפנינו עדים היודעים מה היה כתוב בשטר, ליכתבו ליה שטר
 מעליא - יכתבו לו בית דין שטר חדש על החוב על פי מה שיעידו
 העדים בפניהם, ואין כאן נזק כלל. ואי דליכא סהרי, אנו מנא דיעוין
 - ואם אין עדים בדבר, מהיכן יודעים אנו מה היה כתוב בשטר כדי
 לחייב בזה את השורף, ומדוע נצרך רבה לפוטרו. מתרצת הגמרא:
 אומר רבא, תהא במאמינו - יש להעמיד דברי רבה באופן שהשורף
 מאמין לבעל השטר בכל מה שאומר שהיה כתוב בו, ובכל זאת
 פטור משום שאינו נחשב למזיק.
 הגמרא תולה את דין השורף שטר במחלוקת תנאים: אומר רב דימי
 בר תינא, הא דרבה - דין שורף שטר של חבירו שדן רבה לפוטרו,
 מחלוקת רבי שמעון ורפנן היא, שנחלקו לעיל (עד: במי שגנב
 קדשים שחייבים הבעלים באחריותם, לדעת חכמים אין הגנב חייב
 בתשלומי כפל וארבעה וחמשה, כיון שברשות הקדש הם,
 ונתמעט מהכתוב (שמות כב ו) וגנב מבית האיש, ודרשו חכמים
 'מבית האיש' ולא מבית הקדש. אמנם לרבי שמעון חייב הגנב,
 שאף זה נחשב 'מבית האיש', מפני שסובר שדבר הגורם לממון
 כממון דמי, כלומר, אף דבר שבעצמותו אינו ממון אבל הוא
 מסבב זכות ממון, נחשב לממון של אדם. ואף בהמה זו, אף שאינה
 שלו אלא של הקדש, כיון שאילו מתה או נאבדה חייב להביא
 קרבן אחר, וכל זמן שהיא קיימת הרי הוא פטור עצמו בה, נחשבת
 לממונו. וגם חיוב שורף שטר של חבירו יש לתלות במחלוקת רבי
 שהרי גם השטר אף שאין גופו ממון, שבעצמותו אינו אלא סתם
 נייר, בכל זאת נחשב לגורם לממון לבעליו, שעל ידו גובה הדמים
 הכתובים בו, ולכן, לרבי שמעון דאמר דבר הגורם לממון כממון
 דמי, מחייב השורף לשלם לבעל השטר החוב הכתוב בשטר.
 ולרפנן דאמר דבר הגורם לממון לאו כממון דמי, לא מחייב, כיון
 שאין גופו ממון.
 דוחה הגמרא: מתקיף לה רב הונא בריה דרב יהושע, אימר דשמעת
 ליה לרבי שמעון - באיזה אופן שמעת מרבי שמעון דרבה הגורם
 לממון כממון דמי, הרי שמעת זאת רק בדרבן שיעקרו קמיו, כלומר,
 בדבר שמתחילתו היה ממון גמור לבעליו, אלא שעתה אינו ממון
 גמור אלא רק גורם לממון, ובגון בדרבה, דאמר רבה, גזל חמץ לפני
 הפסח, וכן אחר ושרפו במועד - בזמן ביעורו, והיינו בערב פסח
 משש שעות ולמעלה, פטור, מפני שהכל מצויים עליו לבערו, וגם
 זה שורפו מצווה בכך, ולכן אין לחייבו על מה ששרפו. אבל אם
 שרפו לאחר הפסח, שאז כבר אין מצוה לבערו אמנם אסור
 בהנאה, חיוב תלוי במחלוקת רבי שמעון ורפנן לענין דבר הגורם
 לממון, שהרי הגזלן היה יכול להיפטר מחיוב השבת הגזילה בחמץ
 זה, ועתה שנשרף יצטרך הגזלן להשיב הגזילה מכיסו, ולכן לרבי
 שמעון דאמר דבר הגורם לממון כממון דמי, חייב השורף לשלם
 לגזלן דמי החמץ, ולרפנן דאמר דבר הגורם לממון לאו כממון דמי,
 פטור. ואם נאמרו דברי רבי שמעון בדבר שהיה ממון גמור
 מתחילתו, כגון חמץ שעבר עליו הפסח ביד גזלן, שקודם הפסח
 היה ממון גמור, בדרבן שאין עיקרו ממון כגון שטר חוב, מי אומרין
 שכיון שגורם לממון הרי הוא כממון.
 להלן (ק). נתבאר שדעת רבי מאיר היא ש'דנים דינא דגרמי',
 והיינו שהמוזיק לחבירו בלא מעשה בידים, אלא רק גרם לנזק על
 ידי מעשה, חייב בתשלום הנזק שנגרם ממעשיו. ויש שנחלקו עליו
 וסוברים ש'אין דנים דינא דגרמי'. ומביאה הגמרא תללות נידון
 השורף שטרו של חבירו במחלוקת זו: אומר אמרי, מאן דדאין דינא
 דגרמי - הדין לחייב הגורם נזק לחבירו (רבי מאיר), מנכי ביה דמי
 שטרף מעליא - טובר שיש לגבות משורף השטר את כל החוב
 שבשטר, שהרי בשריפת השטר גרם להפסיד בעליו את דמי החוב,
 שמעתה יכול בעל החוב להכחיש את החוב. ומאן דלא דאין דינא
 דגרמי מנכי ביה דמי נירא מעלמא - ולדעת הסובר שאין לחייב
 בגרמי, אין לגבות מהשורף אלא דמי נייר סתם, וכדברי רבה.

56 שבת. מקשה הגמרא, סוף סוף לְמַאי נְהַיְתָה נְהִילָתָה – בשביל מה נתן
 57 הבעלים לאומן לסרוק את הצמר, האם לא בשביל לְרַבּוּכֵי – לרכך
 58 את הבגד שיהיה רך ונוח, ואם כן בִּינּוֹן דְרַבְּכֵיהּ, הֵינּוּ שְׂבָהָא – זהו
 59 השבח של הבגד, ואם כן אף בזה שייך לומר 'אומן קונה בשבח
 60 כלי', ומדוע עובר ב'בל תלין'. מתרצת הגמרא, לֹא צְרִיכָא – לא
 61 הוצרך התנא להשמיענו שעובר על 'בל תלין', אלא באופן דְאִנְרֵיהּ
 62 לְבִיטְשֵׁי – ששכרו לדרוך על הבגד לצורך כיבוסו, והתשלום על
 63 זה הוא בִּימֻשָּׁא בִּימֻשָּׁא בְּמַעְתָּא – מעה לכל דריכה ודריכה, דְהֵינּוּ
 64 שְׂכִירוֹת – שאז הוא נחשב כשכיר יום המקבל תשלום על עצם
 65 המלאכה ושייך בו איסור הלנת שכר, ואין שייך לומר 'אומן קונה
 66 בשבח כלי' אלא באומן שעובד בקבלנות, ומקבל תשלום עבור
 67 השבח.
 68 הגמרא מביאה מסוגיתנו ראייה לדינו של רב ששת:
 69 וְלִמָּא דְפָלִיק אֲדַעְתִּין מַעֲיָרָא – ולפי מה שסברנו בתחילה לומר,
 70 שהברייתא מדברת באופן דְלֹא אִנְרֵיהּ לְבִיטְשֵׁי – שלא שכרו לפי
 71 דריכות, אלא בקבלנות, ואף על פי כן עובר על 'בל תלין', מְסַיַּע
 72 לֵיהּ לְרַב שֶׁשֶׁת – אפשר להביא סיוע וראיה לדינו של רב ששת
 73 במקום אחר, דְבָעוּ מִיְנֵיהּ מְרַב שֶׁשֶׁת, בעל הבית שנתן לאומן
 74 לעבוד בקבלנות, ולא שילם את שכרו בזמנו, האם עוֹבֵר עָלָיו מְשׁוּם
 75 'בל תלין', או אֵינוֹ עוֹבֵר. וְאָמַר לְהוּ רַב שֶׁשֶׁת עוֹבֵר. מבררת
 76 הגמרא, לִימָא דְרַב שֶׁשֶׁת פְּלִיגָא אֲדַרְבּ אָסִי, ואם כן כשנתן לאומן
 77 עצים כדי לעשות מִזֶּה תִּיבָה, ולאחר עשייתה שררה, משלם דמי
 78 תיבה, ודלא כרב אסי. דוחה הגמרא, אָמַר שְׂמוּאֵל כִּר אָהָא, מה
 79 שרב ששת אמר שעובר בכל תלין בקבלנות הוא משום שדיבר
 80 בְּשִׁלְחָא דְאִינְרֵתָא – ששכר שליח להוליך איגרת למקום פלוני,
 81 שאף ששליח זה עובד בקבלנות מכל מקום אין בו שבת. אבל
 82 בדבר שיש בו שבת יתכן שסובר כרב אסי שאומן קונה בשבח כלי.
 83 הגמרא רוצה לתלות את דין 'אומן קונה בשבח כלי' במחלוקת
 84 תנאים:
 85 לִימָא בְּתַנָּא, ששינוי בברייתא לגבי אשה הנותנת זהב לאומן
 86 ואומרת לו עֲשֵׂה לִי שִׁירִים – מִיָּן צְמִידִים, או נְזָמִים וּמְבַעֲוִת, וְאָקְדַשׁ
 87 לְךָ תְּמוֹרֵת שֶׁכֶּר פְּעוּלְתְךָ, בִּינּוֹן שְׁעִשְׂאָן לְתַכְשִׁיטִים אֵלֶּה, הרי היא
 88 מְקוֹדֶשֶׁת לוֹ בְּשֶׁכֶר פְּעוּלְתוֹ, דְכָרִי רַבִּי מֵאִיר. וְהַכְּמִים אוֹמְרִים, אֵינָה
 89 מְקוֹדֶשֶׁת עַד שְׂיַעֲיַע מְזֻמָּן לִידָה. מבררת הגמרא, מָאִי מְזֻמָּן – לאיזה
 90 מִמּוֹן הַכּוּוּנָה, אֵילִימָא אוֹתוֹ מְזֻמָּן – אם נאמר שכונת חכמים
 91 שאינה מקודשת עד שיביא הצורף את התכשיטים לרשותה, מְבַלְל
 92 דְרַבִּי מֵאִיר סָבַר אוֹתוֹ מְזֻמָּן לֹא – שלדעת רבי מאיר הרי היא
 93 מקודשת בגמר עשיית התכשיטים אף קודם שיבואו לידה, וכיצד
 94 יתכן הדבר, אֵילִימָא בְּמֵאִיר מְקַדְּשָׁא – וכי במה מתקדשת, אֵילִימָא פְּשִׁימָא
 95 שְׂמָאִי כּוּוֹנֵת חַכְמִים עַד שְׂיַעֲיַע מְזֻמָּן לִידָה, עַד שִׁיקְדָּשָׁה בְּמְזֻמָּן
 96 אַחֲרֵי. וּסְבָרְהָ – וסברו בני הישיבה, דְכּוּלֵּי עֲלִמָא סוֹבְרִים שִׁשְׁנָה
 97 לְשִׂכְרֵיהוֹן מְתַחֲלָה וְעַד סוּף, כלומר, אדם הנותן לפועל לעשות
 98 מלאכה בקבלנות, כל פעם שהפועל עושה מלאכה בשוה פרוטה
 99 מתחייב בעל הבית לשלם לו על כך, אלא ששכר זה נוקף על
 100 הבעל הבית בהלוואה עד לשעת גמר המלאכה. ונמצא, שכאשר
 101 מקדש האומן את האשה בשכר פעולתו, הרי הוא מקדשה
 102 במחילת ההלוואה שיש לו עליה. וכמו כן דְכּוּלֵּי עֲלִמָא סוֹבְרִים
 103 שֶׁהַמְקַדְּשׁ אֵשֶׁה בְּמִלְוָה שִׁישׁ לוֹ עֲלֵיהּ אֵינָה מְקוֹדֶשֶׁת, מָאִי לֹא
 104 בְּאִימָן קוֹנָה בְּשֶׁבַח כְּלִי מְסִילְגִי – האם אין הכרח לבאר שנחלקו
 105 האם אומן קבלן שמשביח זהב ועושה ממנו כלי זוכה בכלי כנגד
 106 ערך השבח, או לא. דְרַבִּי מֵאִיר סָבַר, אִימָן קוֹנָה בְּשֶׁבַח כְּלִי,
 107 וכשמחזיר לה את התכשיטים, נותן לה את השבח שיש לו בהם
 108 לשם קידושיה, והרי זה נחשב שנתן לה ממשונו, ולכך היא
 109 מקודשת. וְרַבִּינָן סָבְרִי, אִין אִימָן קוֹנָה בְּשֶׁבַח כְּלִי, ולכן אין זה נחשב
 110 שנתן לאשה ממשונו, אלא שמוחל לה את שכר פעולתו, ומאחר

1 וְהִקְדִּיחוּ יוֹדָה – ונתקלקל הצמר שהיה בתוך הדוד מחמת שהרתח
 2 יותר מדאי, נוֹתֵן לוֹ הַצְבָּע לְבַעֲלִים דְמֵי צְמִרוֹ. ומדייקת הגמרא,
 3 דְמֵי צְמִרוֹ, אֵין – כן, כלומר את דמי צמרו בלבד צריך הצבֵעַ
 4 לשלם, אבל דְמֵי צְמִרוֹ וְשִׁבְחוֹ לֹא – אינו צריך לשלם על השבח
 5 שהצמר הושבח בשעת הצביעה. מבררת הגמרא, לֹאֹ שְׁהִקְדִּיחוּ
 6 לְאַחַר נְפִילָה – האם לא מדובר שנתקלקל הצמר לאחר שכבר קלט
 7 את הצבע, דְאִיכָא שְׂבָהָא – שכבר השיבית הצמר, ועל זה כתבה
 8 המשנה שמשלם לו רק על הצמר ולא על השבח, וְשָׂמַע מִיָּמָה
 9 שְׂאִימָן קוֹנָה בְּשֶׁבַח כְּלִי.
 10 שמואל דוחה את הראיה:
 11 אָמַר שְׂמוּאֵל, הָבָא בְּמָאִי עֲסָקִינָן – באיזה אופן עוסקת המשנה
 12 להלן, בְּגוֹן שְׁהִקְדִּיחוּ בְּשַׁעֲתָה נְפִילָה – שהצמר התקלקל בשעה
 13 שנתנו אותו בכלי של הצבע, דְלִיכָא שְׂבָהָא – שעדיין לא הספיק
 14 להשיבית, ולכך משלם רק על הצמר.
 15 הגמרא מבררת האם אפשר להוכיח מדברי שמואל שאין הלכה
 16 כרב אסי:
 17 מדייקת הגמרא מדחיית שמואל, אָבַל אִם הִקְדִּיחוּ לְאַחַר נְפִילָה
 18 שכבר השיבית, מָאִי – מה יסבור שמואל, שְׁנוֹתָן לוֹ דְמֵי צְמִרוֹ
 19 וְשִׁבְחוֹ, משום שאין אומן קונה בשבח כלי, ואם כן לִימָא שְׂמוּאֵל
 20 לֵית לֵיהּ דְרַב אָסִי – האם אפשר ללמוד, שהוא חולק על רב אסי.
 21 ומאחר שהלכה כשמואל בנייני ממונות, הרי שגם בדין זה אין
 22 הלכה כרב אסי. דוחה הגמרא, אָמַר לְךָ שְׂמוּאֵל, הָבָא בְּמָאִי
 23 עֲסָקִינָן, בְּגוֹן דְגַם הַצְמֵר וְגַם הַסְפִּינָן –(הצבעים) דְבַעֲלֵ תִּבְתִּי,
 24 ובאופן זה אין לומר שהאומן קונה בשבח כלי, משום שהשבח
 25 נוצר על ידי הצבע של הבעל הבית, וְהַצְבָּע, אינו מקבל תשלום
 26 על מה שהשיבית את הכלי, אלא אִנְרֵיהּ הוּא דְשָׂקִיל – נוטל שכר
 27 על טרחתו ואינו אלא כפועל, ולכן אם קלקל משלם גם על השבח,
 28 אבל אומן שהצבעים שלו יש לומר שקונה את השבח ואינו משלם
 29 אלא על הצמר.
 30 שואלת הגמרא, אֵי הָבֵי שֶׁהַבַּעֲלִים נָתַן לַצְבָּע גַּם אֵת הַצְבָּע, נוֹתֵן
 31 לוֹ דְמֵי צְמִרוֹ וּמְסַיַּע מִיְבִיעֵי לֵיהּ – הרי בכזה אופן היתה המשנה
 32 צריכה לכתוב שמשלם גם את הצמר וגם את הצבע. מתרצת
 33 הגמרא, מה ששמואל העמיד את המשנה כשנתקלקל הצמר לפני
 34 שקלט את הצבע אינו משום שחולק על רב אסי, אֵילֹא שְׂמוּאֵל דְחִוּי
 35 קָא מְדַחֵי לֵיהּ – כוונתו היתה לומר שאין להביא ראייה מהמשנה
 36 לדעת רב אסי, מפני שאפשר להעמיד את המשנה באופן אחר.
 37 הגמרא מביאה ראייה מהברייתא שאין אומן קונה בשבח כלי:
 38 תָּמַע, שנינו בברייתא. תְּנוֹתָן מִלִּיתוּ לְאִימָן שִׁיתְקַנְנָה בְּקַבְלָנוֹת,
 39 אִפִּילוּ גְמָרוּ וְהוֹדִיעוּ – הוא גמר לתקנה והודיע לבעלים שהטלית
 40 מוכנה ויבוא ליטלה, ואינו חפץ לעכבה תחת השכירות, הדין הוא,
 41 שכל זמן שהטלית ביד האומן, אִפִּילוּ מְכָאֵן וְעַד עֲשָׂרָה יָמִים –
 42 אפילו עברו כבר עשרה ימים והבעלים עדיין לא שלמו לאומן את
 43 שכרו, אֵינוֹ עוֹבֵר עָלָיו מְשׁוּם 'לא תלין', כיון שעדיין לא נתחייב
 44 לשלם לו שכרו, שהרי האומן תופס משכון כנגד החוב, אבל אם
 45 נְתַנָּה לוֹ הָאוּמָן לְבַעֲלִים אֵת הַכְּלִי בְּחֵצֵי הַיּוֹם, בִּינּוֹן שְׁשָׂקְעָה עָלָיו
 46 הַחֲמָה, עוֹבֵר עָלָיו מְשׁוּם בַל תְּלִין. וְאֵי סִלְגָא דְעִתָּךְ שְׂאִימָן קוֹנָה
 47 בְּשֶׁבַח כְּלִי, אִמָּאִי עוֹבֵר מְשׁוּם בַל תְּלִין, הרי דין זה של 'בל תלין'
 48 שייך בשכירות פועלים, ואילו אומן שהשיבית בגד אם הוא קונה
 49 בשבח כלי הרי הוא כמוכר לבעלים את הבגד, וקונה שמעכב את
 50 התשלום למוכר אינו עובר על 'בל תלין'.
 51 הגמרא דוחה את הראיה:
 52 אָמַר רַב מְרִי בְרִיהּ דְרַב פְּהֵנָא, לְעוֹלָם אִפְשָׁר לומר שאומן קונה
 53 בשבח כלי, והטעם שעובר בכל תלין הוא משום שהברייתא
 54 עוסקת בְּגִנְדָא דְסְרַבְלָא – באופן ששכר את האומן לסרוק לו צמר
 55 המיועד לעשיית סרבל ובגד עליון, דְלִיכָא שְׂבָהָא – שאין בדבר

1 והקדיחו יורה. נתקלקל הצבע מעצמו: לאחר נפילה. לאחר שקלט הצבע ונעשה שבו
2 בצמר: לימא שמואל לית ליה דרב אפי. הואיל ומהדר לאוקמי בהכי מתניתין ומהשתא
3 לא עברין כרב אפי דהא קיימא לן בשמואל בדיני: אמר לה. הא מתניתין דמשמע דאי
4 הקדיח לאחר נפילה יחייב ליה נמי דמי שבחיה בגון שצמר וסמנין דבעל הבית דהא ליבא
5 למימר אומן קונה בשבח בלי דסמנין הוא
6 דמשבחי ליה וצבע שכיר בעלמא הוא ודאי
7 אומן שהסמנין שלו קונה בשבח בלי ואין משלם
8 אלא דמי צמרו: החיינו פתחי ליה. כלומר
9 ממתניתין לא הוסיפה ולא משום דמשמע מינה
10 דשמואל פליג אדרב אפי: אמאי עובר. הך אבוי
11 קא מנון ליה ניהיליה ולא שכירות היא: בגמרא
12 דסבילא. פלוקיני בגדי: לבשושי. פלארא"ש
13 בלע"ז וזכרו לדרבה והתנה עמו סכום
14 הדריכות כל דריכה במנה דשכיר יום ולא
15 קבלן דליקני בשבחה: ולפאי דסליק אדעתא
16 מעיקרא ולא אגריה למנון פשטי. וקבלנות הוא
17 וקני עובר: כסיעה לית לרב שות. לא גרסינן
18 ניומו: ניומו פליגא דרב ששת אדרב אפי.
19 דמדקאמר עובר קסבר אין אומן קונה בשבח בלי
20 ולא זכיני ניהו ויכין דלא קני בשבחה היבא
21 דנתן לו עצים לעשות מנון תיבה ונעשה
22 ושברה משלם תיבה: בשליחא דאיגרתא.
23 דקבלנות היא שלא שכרו ליום אלא להולכי לו
24 אגרת למקום פלוני בהחייא קאמר רב ששת
25 דעובר דליבא שבחה דליקני: עשה לי שריו.
26 צמידון משלי ואקדש לה בשכר פעולתה: ישנה
27 לשכירות מתחילה ועד סוף. כיון שעלה שכרו
28 לפירוטה נתחייבה לו מיד פרוטה והוא על
29 מלוה גבה ואי לא דלא קונה בשבח בלי
30 משום שכירות לא לימא ר"מ דתתקדש
31 דהמקדש במלוה איהא מקודשת דמלוה
32 להוצאה ניתנה ואינה בעין אלא משום דקסבר
33 אומן קונה בשבח בלי וכי יחייב לה ניהיליה
34 מקדשה בשבחא (מהו) דאית ליה בגויה אף על
35 פי שלא נתן לה ממון אחר ורבנן סברי לא קני
36 ואינה מקודשת עד שישע ממון אחר לדה: אינה
37 לשכירות אלא לבסוף. כי מתרד להו ניהיליה
38 הלכך לאו מלוה הוא:

29 ועד סוף ודכולי עלמא המקדש במלוה אינה מקודשת מאי לאו באומן קונה בשבח בלי
30 קמפלגי דר"מ סבר אומן קונה בשבח בלי ורבנן סברי אין אומן קונה בשבח בלי לא דכולי
31 עלמא אין אומן קונה בשבח בלי אלא הך בשנה לשכירות מתחילה ועד סוף קא מיפלגי
32 רבי מאיר סבר אין לשכירות אלא לבסוף ורבנן סברי יש לשכירות מתחילה ועד סוף ואי
33 בעית אימא דכולי עלמא ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף והכא במקדש במלוה קמפלגי
34 דרבי מאיר סבר המקדש במלוה מקודשת ורבנן סברי המקדש במלוה אינה מקודשת
רבא

1 בבאי עסקין בצמר וסמנין דבעל הבית. הרימ למפרך מאי דחיקה לאוקמי בצמר
2 וסמנין דבעל הבית ודוקא בשנת נפילה לוקמה בסמנין דפועל ואפילו לאחר
3 נפילה אלא משום דאית ליה נפירות למיפרך.
4 דאגריה לביטשי. פי' כפונטרס שהתנה עמו סכום הדריכות כל דריכה במנה דשכיר יום
5 הוא ולא קבלן דליקני בשבחא תימה מה ריל
6 דמי' הרי קבלן הוא ולא שכיר יום ובהמקבל כימי
7 דף קוב. ושמ' פרישה בעיא דאגריה לבטשי
8 כשבא לבית הגרדי בוטשין ברגלים בתוך הכלי
9 במים ומיהו לא בקבלנות עסקין אלא בשכירות
10 בין ישיבה בין לא ישיבה שכרו לפי מנין ביטשות
11 כך וכך ביטשות בכך וכך מעות בעיל ד'ימי דכי
12 אנריה לבטשי עובר משום כל מלין באביטשא
13 קמייתא דבהחייא ליבא שבחה וא"ת אמאי לא
14 תיריך דבשכיר יום עסקין ויש לומר משום דקתני
15 וגמר ודודיעו ובשכיר יום מאי הודיעה שייבא:
16 בשליחא דאיגרתא. הואו דלעיל לא מצי
17 לאוקמי בשליחא דאיגרתא דהא
18 בהדיא קתני דנותן טליתו אבל בענין דרב ששת
19 דהבא הימ לאוקמי דאגריה לביטשא וא"ת והכי
20 מוקף לה בשליחא דאיגרתא ודא' בהדיא בהמקבל
21 (שמ) פירש בעייתו דמספקא ליה אי אומן קונה
22 בשבח בלי אי לא דקאמר בעו מניה מרב ששת
23 קבלן עובר בכל תלין או אין עובר אומן קונה
24 בשבח בלי ואין עובר אי אין אומן קונה בשבח
25 בלי ועובר וי"ל שדם שאלו סתם וגמרא הוא
26 שמפרש שאילתו כן שסבור שבחה מסתפק וכן
27 אורחיה דגמרא לעיל בריש פ"ב (דף טו) ובבבא
28 מקומות ואין להאריך:
29 אלא בבאי מקדשא. אורי' דסברא הוא שאין
30 מקודשת במה שמוחל לה שכרו אפי' לא
31 יהא אומן קונה בשבח בלי אלא מלוה יש לו עליה
32 והוא מוחל לה אין מקודשת שאין דעתה
33 להתקדש עד שיבאו השקלים והגומים לדה
34 ועוד אורי' וקראה לו עיקר שאפי' ענינים רוצים
35 שיחולו קודם הגעת ממון לדה אינה מקודשת
36 אפי' שמתחייבת לו ראשון ראשון לפי שישנה
37 לשכירות מתחילה ועד סוף כיון שאין יכול
38 לתובעה בדין שכרו עד שישע הממון לדה ואין
39 חשוב כנותן לה כלום בתחילתו עד שתבא שעה
40 שכול לתובעה בדין:
41 ואיבעית אימא דבי' ישנה לשכירות
42 מתחילה ועד סוף. דאי אינה
43 אלא בסוף (כ) כיון שנגמרה כל המלאכה שאין
44 מתחייב שכרו אלא הכל יחד ואו מוחל לה
45 בתורת קדושין לא חשיב מלוה ואין לדקדק
46 מכאן דכן הלכה דישנה לשכירות מתחילה ועד
47 סוף כיון דלא מצי למימר בעיא אכל יש להביא
48 דאיה מפי' דע"ז (דף טו) ושמ' גבי הגיע לכיפה
49 שמעמידין בה ע"ז אסור לתבונה וקאמר בגמרא
50 אם גבה שכרו מותר ומפרש טעמא משום דישנה
51 לשכירות מתחילה ועד סוף אימת מיסתרא במכוש אחרון מבוש אחרון לית בה פשה פרוטה וליבא דפליג התם משמע דהכי הלכתא וכן משתלמת אלא לבסוף
52 אפי' למיד ישנה מודה דאין משתלמת אלא לבסוף בדנפסא לן באיזהו נשך (כ"מ דף סה. ושם) מדכתיב בשכיר שנה בשנה שכירות של שנה זו אין משתלמת אלא דאמר
53 נמי דפועל יכול לחזור בו אפי' בחצי היום הרי אפי' למיד אינה אלא לבסוף דכחשורו בו ואין רוצה לפעול יותר אז הוא הסוף ולא נימ' בפולגותא דישנה לשכירות ואין לשכירות אלא
54 לענין הך דשמעתא אי הויא מלוה אי לא ולענין ההיא דע"ז:
55 רבי סבר המקדש במלוה מקודשת. ותימה בפרק ב' דקדושין (דף מה) אמר רבי שמעון בן אילעזר משום רבי מאיר מלוה הרי היא כפקדון ואם לא נשתמיר הימנו כלום אינה מקודשת
56 משום דאין בעין ואין סכרא לומר דמה שהחזיר לה הנזמים חשיב כמלוה בעין כיון דאין אומן קונה בשבח בלי ועוד דאם כן אמאי אין מקודשת לרבי מאיר לישנא דלעיל.
אימא

אימא מפני שהוא נושא ש"ך. אבל בחנם פטור אף על גב דאדם מועד לעולם באונס פי האי לא מחייב אדם המזיק כדפרישית בריש המניח (לעיל דף כו: ושם):
מנעך מספק איסורא. אורת דמשום הכי קרי ליה ספק איסורא משום דרב פסיק בפי' דחולין (דף יח: ה) כרבי יוסי בר' יהודה בטבעת הגזולה והיה רב מחמיר עליו לפי שהיה עם הארץ שלא יבא להקל בשאר טבעות כדאשכחן בפרק קמא דחולין (דף טו) גבי מבשל בשבת בי מורי ורבא לתלמידיו מורי להו כ"ר"מ וכי דריש להו בפרקא דריש בר' יהודה משום עמי הארץ ולהכי קרי ליה ספק גזילה ולא דאי גזילה דאותו האישי ששחט לעם הארץ ה"ל לאסוקי אדפתייה שחימירו עליו ור"י מפרש דהיה עובדא בשאר טבעות תהו רב דקאמר בפרק קמא דחולין (דף יח) ואין להקלה בכוונה בשאר טבעות משום דמספקא ליה אי להקלה כמומו אי לאו.

ותניא איך בין אומן בין הדיוט חייב. לא שידך הקא לשנויי כאן בשבך כאן בחנם כדמשני גבי שחיטה דבהבחרת מטבע צריך בקאות גדול ולית ליה למיחוי אם אין בקי בדבנבו ואיסורא לפנים

14 יהודה הנשיא איפא בנייהו מלוה ופרוטה אמר לשמואל טבח אומן שקלל חייב לשלם מויק
15 הוא פושע הוא נעשה פאומר לו שחוט לי מפאן ושחט לו מפאן למה ליה למימר מויק
16 הוא פושע הוא אי אמר מויק הוא הוה אמינא הני מילי הויכא דקא עבדי בשבך אבל
17 הויכא דקא עבדי בחנם לא קמ"ל פושע הוא איתוכיה רב תמא פר גוריא לשמואל הנותן
18 בהמה למבח וניבילה אומן פטור הדיוט חייב ואם נותן ש"ך בין הדיוט בין אומן חייב אמר
19 ליה לעבר מוחד אתא ההוא מרבנן קא מוהיב ליה א"ל השתא שקלת מאי דשקל תברך
20 קאמינא לכו אנא רבי מאיר וקאמריהו לי רבנן אמאי לא דייקת מילי שאני אומר מויק הוא
21 פושע הוא נעשה פאומר לו שחוט לי מפאן ושחט לו מפאן מאן אית ליה האי סברא רבי
22 מאיר דאמר מבעי ליה למירמי אנפשיה הי רבי מאיר אילימא [הא] רבי מאיר (קל"ן סימן)
23 דתנן קשרו בעליו במוסרה ונעל בפניו פראוי ויצא והזיק בין תם בין מועד חייב דברי רבי
24 מאיר התם בקראי פלוני אלא הא רבי מאיר דתנן לצבוע לו אדום וצבעו שחור שחור
25 וצבעו אדום רבי מאיר אומר נותן לו דמי צמרו התם בדידים קלאי מיניה אלא הא רבי מאיר
26 דתנן נשברה פדו ולא סילקה נפלה גמלו ולא העמידה רבי מאיר אומר חייב בנזקן ונחמיה
27 אומרים פטור מדיני אדם ותייב בדיני שמים וקיימא לן דבנתקל פושע הוא פלוני אמר רבה
28 בר בר חנה אמר רבי יוחנן טבח אומן שקלל חייב ואפילו הוא אומן פטבחי ציפורי ומי
29 אמר רבי יוחנן הכי והאמר רבה בר בר חנה עובדא הוה קמיה דרבי יוחנן בכנישתא דמעון
30 ואמר ליה זיל אייתי ראה דמפחות לתרנגולים ואפמרך לא קשיא פאן בחנם פאן בשבך פי
31 הא דאמר רבי יוחנן הוה הרוצה שיתחייב לו טבח יקדים לו דינר מיתבי המוליד חטים לטחון
32 ולא לתתן ועשאן סובין או מורסן קמח לנחתום ועשאו פת ניפולין בהמה לטבח וניבילה
33 חייב מפני שהוא פגושא ש"ך אימא מפני שהוא נושא ש"ך ההוא מגרומתא דאתאי לקמיה
34 דרב טרפיה ופטריה לטבח מלשלומי דמי פגעו ביה רב פהנא ורב אפי בההוא גברא אמרו
35 ליה עבדי כך רב תרתי מאי תרתי אילימא תרתי לגרעותא דאיבעי ליה לאכשורי בר' יוסי בר' יהודה וטרפה כרבנן ואי נמי
36 כרבנן דאיבעי ליה חיובא לטבחא ומי שרי למימר כי האי גונא והתניא לכשיצא לא יאמר אני מוכה ונחבירי מחייבין אבל מה
37 אעשה שתבירי רבו עלי ועל זה נאמר הולך רכיל מגלה פוד אלא תרתי למעלותא דלא אוכלך ספק איסורא ומנעך מספק גזילה
38 איתמר הפריאה דינר לשולחני ונמצא רע תני תמא אומן פטור הדיוט חייב ותניא איך בין אומן בין הדיוט חייב אמר רב פפא
39 כי תניא אומן פטור כגון דנבו ואיסור דלא צריכי למיגמר כלל אלא במאי טעו טעו בסיתתא דתמא דהיה שעתא דנפק מתותי
40 סיתתא הוה איתתא דאחויא דינרא לרבי חייא אמר לה מעליא הוא למחר אתאי לקמיה ואמרה ליה איתתיה ואמרו לי בישא
41 הוא ולא קא נפיק לי אמר ליה לרב זיל תלפיה ניהלה וכתוב אפוקסי דין עסק ביש ומאי שגא דנבו ואיסור דפטריי משום דלא
42 צריכי למיגמר רבי חייא נמי לאו למיגמר קא בעי רבי חייא לפנים משורת הדין הוא דעבר פרתני רב יוסף והודעת להם זה

1 **רבא אמר דב"ע** כו' ודב"ע אין אומן קונה בשבב כלי ה"ל: מלוה ופרוטה. כי רהיב לה
2 פרוטה מדידיה דעתה אפרוטה. ומיקדשא להכי נקט פרוטה דקדושה אשה דיו להו בכר
3 בשבך שעשיתי עמך. התקדש לי: אינה מקודשת. הואיל וכבר החזירו לה והוא מלוה גבה
4 בשבך שאעשה עמך מקודשת. דאינה לשכירות אלא לבסוף וכי מותר להו ניהלה
5 מיקדשא ליה בשבך: בשבך שאעשה עמך אינה
6 מקודשת. דקסבר ר' נתן ישנה לשכירות
7 מתחילה ועד סוף וכל פרוטה ופרוטה הוה ליה
8 מלוה: וכל שבן שעשיתי. דמשום שהחזירו לה
9 נזקף שכרו עליה במלוה: ואם חוסיה בו'
10 מקודשת. דקסבר מלוה ופרוטה דעתה אפרוטה
11 ואילו לרבי נתן אע"ג דהוסיף לה אנה מקודשת
12 ודעתה אמלוה: טבח אומן שקלל חייב. וכ"ש
13 הדיוט דלא היה לו לשוחטה הואיל ואינו בקי
14 דקעביד בשבך. דמזיק חייב באונסין דאדם מועד
15 לעולם בין שוגג בין מוד מקדרי ליה מויק
16 לחייבו באונס ש"מ באתו ש"ך קאמר וקמ"ל
17 דפושע הוא דלא חשיב ליה אונס אלא פשיעה
18 דתהו ליה למירמיה אנפשיה שמוא תפריס
19 הבהמה ויהיה בה: אומן פטור. דאונס הוא:
20 לעבר מוחד. כמו מים עכורים: קא מוהיב ליה.
21 הא מילתא: התם בקראי פלגי. וגזירת הכתוב
22 הוא כפי שור שנגח ארבעה וחמשה: כ"דים
23 קלאי מיניה. שנתפסו לשנות: למחון. אדם
24 הממונה על כך ועליו לזאתהן במים ובוהשן
25 במכתשת להסיר הקליפה החיצונה כדי שתתא
26 סולת נקיה: סובין. גסין ממורסן: גיפול. נשבר
27 ונפול בשאוחיון אותו: כנישא ש"ך. אף זה חייב
28 בנושא ש"ך ואף על פי שאין נושא אלא
29 פשיעה היא ולא אונס גבי שומר חנם נמי חייב
30 מניומתא. שחט מתוך אחת הטבעות והגרים
31 חזין בין טבעת לטבעת ושירי מלא הדיוט על פני
32 רובה ורבי יוסי ברבי יהודה מכשר ליה במלא
33 החוט על פני רובה ורבנן בעו על פני בולה
34 כדלל שוחטין (חולין דף יח:). בהמה גמולה. בעל
35 הבהמה: לכשיצא בו'. בדין קמירי בטנהדרין:
36 דלא אוכלך ספק איסורא. דמספקא ליה הלכתא
37 במאי אי כרבנן דאסרי אי כרבי יוסי ברבי יהודה
38 דמכשה: ונמנעך מספק גזילה. דאי בשבך היא
39 הוי טבח פטור: הפריאה דינר. לדעת אם טוב הוא
40 ויבלטו מתבירה: דנבי איסור. שולחני אומנן
41 היה טעו בסיתתא תרתי. שנפסל המטבע
42 והעמידו עורה אחרת ועדיין לא היה בקיאן בה
43 סיתתא. קמ"ץ בלע"ז: רב שומר גזוז של רבי
44 חייא דרזו הוה: דין עסק ביש. שוחרה רעה היא
45 שעל עסקי חנם אני מפסיד שלא היה לי
46 לראותה.

1 **רבא אמר דב"ע** כו' ודב"ע אין אומן קונה בשבב כלי ה"ל: מלוה ופרוטה. כי רהיב לה
2 פרוטה מדידיה דעתה אפרוטה. ומיקדשא להכי נקט פרוטה דקדושה אשה דיו להו בכר
3 בשבך שעשיתי עמך. התקדש לי: אינה מקודשת. הואיל וכבר החזירו לה והוא מלוה גבה
4 בשבך שאעשה עמך מקודשת. דאינה לשכירות אלא לבסוף וכי מותר להו ניהלה
5 מיקדשא ליה בשבך: בשבך שאעשה עמך אינה
6 מקודשת. דקסבר ר' נתן ישנה לשכירות
7 מתחילה ועד סוף וכל פרוטה ופרוטה הוה ליה
8 מלוה: וכל שבן שעשיתי. דמשום שהחזירו לה
9 נזקף שכרו עליה במלוה: ואם חוסיה בו'
10 מקודשת. דקסבר מלוה ופרוטה דעתה אפרוטה
11 ואילו לרבי נתן אע"ג דהוסיף לה אנה מקודשת
12 ודעתה אמלוה: טבח אומן שקלל חייב. וכ"ש
13 הדיוט דלא היה לו לשוחטה הואיל ואינו בקי
14 דקעביד בשבך. דמזיק חייב באונסין דאדם מועד
15 לעולם בין שוגג בין מוד מקדרי ליה מויק
16 לחייבו באונס ש"מ באתו ש"ך קאמר וקמ"ל
17 דפושע הוא דלא חשיב ליה אונס אלא פשיעה
18 דתהו ליה למירמיה אנפשיה שמוא תפריס
19 הבהמה ויהיה בה: אומן פטור. דאונס הוא:
20 לעבר מוחד. כמו מים עכורים: קא מוהיב ליה.
21 הא מילתא: התם בקראי פלגי. וגזירת הכתוב
22 הוא כפי שור שנגח ארבעה וחמשה: כ"דים
23 קלאי מיניה. שנתפסו לשנות: למחון. אדם
24 הממונה על כך ועליו לזאתהן במים ובוהשן
25 במכתשת להסיר הקליפה החיצונה כדי שתתא
26 סולת נקיה: סובין. גסין ממורסן: גיפול. נשבר
27 ונפול בשאוחיון אותו: כנישא ש"ך. אף זה חייב
28 בנושא ש"ך ואף על פי שאין נושא אלא
29 פשיעה היא ולא אונס גבי שומר חנם נמי חייב
30 מניומתא. שחט מתוך אחת הטבעות והגרים
31 חזין בין טבעת לטבעת ושירי מלא הדיוט על פני
32 רובה ורבי יוסי ברבי יהודה מכשר ליה במלא
33 החוט על פני רובה ורבנן בעו על פני בולה
34 כדלל שוחטין (חולין דף יח:). בהמה גמולה. בעל
35 הבהמה: לכשיצא בו'. בדין קמירי בטנהדרין:
36 דלא אוכלך ספק איסורא. דמספקא ליה הלכתא
37 במאי אי כרבנן דאסרי אי כרבי יוסי ברבי יהודה
38 דמכשה: ונמנעך מספק גזילה. דאי בשבך היא
39 הוי טבח פטור: הפריאה דינר. לדעת אם טוב הוא
40 ויבלטו מתבירה: דנבי איסור. שולחני אומנן
41 היה טעו בסיתתא תרתי. שנפסל המטבע
42 והעמידו עורה אחרת ועדיין לא היה בקיאן בה
43 סיתתא. קמ"ץ בלע"ז: רב שומר גזוז של רבי
44 חייא דרזו הוה: דין עסק ביש. שוחרה רעה היא
45 שעל עסקי חנם אני מפסיד שלא היה לי
46 לראותה.

1 **רבא אמר דב"ע** כו' ודב"ע אין אומן קונה בשבב כלי ה"ל: מלוה ופרוטה. כי רהיב לה
2 פרוטה מדידיה דעתה אפרוטה. ומיקדשא להכי נקט פרוטה דקדושה אשה דיו להו בכר
3 בשבך שעשיתי עמך. התקדש לי: אינה מקודשת. הואיל וכבר החזירו לה והוא מלוה גבה
4 בשבך שאעשה עמך מקודשת. דאינה לשכירות אלא לבסוף וכי מותר להו ניהלה
5 מיקדשא ליה בשבך: בשבך שאעשה עמך אינה
6 מקודשת. דקסבר ר' נתן ישנה לשכירות
7 מתחילה ועד סוף וכל פרוטה ופרוטה הוה ליה
8 מלוה: וכל שבן שעשיתי. דמשום שהחזירו לה
9 נזקף שכרו עליה במלוה: ואם חוסיה בו'
10 מקודשת. דקסבר מלוה ופרוטה דעתה אפרוטה
11 ואילו לרבי נתן אע"ג דהוסיף לה אנה מקודשת
12 ודעתה אמלוה: טבח אומן שקלל חייב. וכ"ש
13 הדיוט דלא היה לו לשוחטה הואיל ואינו בקי
14 דקעביד בשבך. דמזיק חייב באונסין דאדם מועד
15 לעולם בין שוגג בין מוד מקדרי ליה מויק
16 לחייבו באונס ש"מ באתו ש"ך קאמר וקמ"ל
17 דפושע הוא דלא חשיב ליה אונס אלא פשיעה
18 דתהו ליה למירמיה אנפשיה שמוא תפריס
19 הבהמה ויהיה בה: אומן פטור. דאונס הוא:
20 לעבר מוחד. כמו מים עכורים: קא מוהיב ליה.
21 הא מילתא: התם בקראי פלגי. וגזירת הכתוב
22 הוא כפי שור שנגח ארבעה וחמשה: כ"דים
23 קלאי מיניה. שנתפסו לשנות: למחון. אדם
24 הממונה על כך ועליו לזאתהן במים ובוהשן
25 במכתשת להסיר הקליפה החיצונה כדי שתתא
26 סולת נקיה: סובין. גסין ממורסן: גיפול. נשבר
27 ונפול בשאוחיון אותו: כנישא ש"ך. אף זה חייב
28 בנושא ש"ך ואף על פי שאין נושא אלא
29 פשיעה היא ולא אונס גבי שומר חנם נמי חייב
30 מניומתא. שחט מתוך אחת הטבעות והגרים
31 חזין בין טבעת לטבעת ושירי מלא הדיוט על פני
32 רובה ורבי יוסי ברבי יהודה מכשר ליה במלא
33 החוט על פני רובה ורבנן בעו על פני בולה
34 כדלל שוחטין (חולין דף יח:). בהמה גמולה. בעל
35 הבהמה: לכשיצא בו'. בדין קמירי בטנהדרין:
36 דלא אוכלך ספק איסורא. דמספקא ליה הלכתא
37 במאי אי כרבנן דאסרי אי כרבי יוסי ברבי יהודה
38 דמכשה: ונמנעך מספק גזילה. דאי בשבך היא
39 הוי טבח פטור: הפריאה דינר. לדעת אם טוב הוא
40 ויבלטו מתבירה: דנבי איסור. שולחני אומנן
41 היה טעו בסיתתא תרתי. שנפסל המטבע
42 והעמידו עורה אחרת ועדיין לא היה בקיאן בה
43 סיתתא. קמ"ץ בלע"ז: רב שומר גזוז של רבי
44 חייא דרזו הוה: דין עסק ביש. שוחרה רעה היא
45 שעל עסקי חנם אני מפסיד שלא היה לי
46 לראותה.

56 רב חמא בר גוריא הקשה על שמואל מברייתא שמבואר שרק
57 בעושה בשכר חייב:
58 איתביה רב חמא בר גוריא לשמואל, שינוי בברייתא, הנותן בהמה
59 למקבה כדי שישוטנה, ויפלה - ונתבלה לו בשחיטה, אם הוא
60 שוחט אומן, פטור, ואם הוא שוחט הדיומ, חייב. ואם נותן שֶׁכָּר
61 לשוחט, בין אם היה השוחט הדיומ, ובין אם היה אומן, חייב. ואם
62 כן מבואר מברייתא זו ששוחט אומן ששחט בחינם ונתבלה לו
63 בשחיטה פטור, וקשה על שמואל שמחייב אומן אפילו אם שחט
64 בחינם. אָמַר ליה שמואל לרב חמא בר גוריא, לַעֲבֹד מוֹחֵךְ - אין לך
65 מוח בקודרך. אָתָּא הוּא מַרְבֵּן, קָא מוֹתִיב ליה - בא אחד
66 התלמידים מהשיבה וחזר והקשה לשמואל מהברייתא. אָמַר ליה
67 שמואל, הַשְׁתָּא שְׁקָלְתָּ מַאי דְשָׁקַל חֲכָרְךָ - עתה נטלת את אותה
68 נויפה שנטל חברך, כיון שקאָמַינא לכו אָמַר רבי מאיר - אני אמרתי
69 לכם את דעתי כשיטת רבי מאיר, וְקָאָמַרְתוּ לִי דַבְּרֵן - ואתם
70 הקשתם עלי משיטת חכמים החולקים עליו. אָמַר לֵא דְיִיקְתָּ מִלֵּי
71 שְׂאֵנִי אומֵר - מדוע לא דקדקתם בדברי שאמרתי שהטעם לחייב
72 את השוחט הוא משום שמוֹךְ הוּא, פּוֹשֵׁעַ הוּא, וְנַעֲשֶׂה בְּאומֵר לֹא
73 שְׂחוּמִי לִי מִכָּאן וְשְׂחוּמִי לֹא מִכָּאן, מָאן אֵית ליה הַאי סְבָרָא - מי התנא
74 שסובר שיש לחייב שוחט משום שלא דקדק בשחיטתו, הרי זו
75 שיטת רבי מאיר דְאָמַר שיש לחייב אדם שעל ידי מעשיו נוצר נזק
76 משום שֶׁכָּר ליה לְמִדְרַמֵּי אַנְפִּישֵׁי - שהיה צריך ליתן אל ליבו
77 שלא זייק, ולדקדק יותר במעשיו. ואם כן היו צריכים התלמידים
78 להבין מדברי שמואל שדיבר בשיטת רבי מאיר, ואילו מהברייתא
79 היא כשיטת חכמים.
80 הגמרא מבררת היכן רואים מדברי רבי מאיר שאדם צריך לתת
81 אל ליבו שלא זייק:
82 שואלת הגמרא, הִי רַבִּי מַאִיר מאיזו הוראה של רבי מאיר למד
83 שמואל שכן דעתו בענין זה, אִילּוּמָא [הא] רַבִּי מַאִיר - שמה תאמר
84 שלמד זאת שמואל מהוראת רבי מאיר המובאת בברייתא להלן
85 (קל"ו) סימן שלשלת המשניות שתיבא הגמרא להלן, וק' קשרו
86 בעליו במסירה/ ול' לצבוע לו אדום, ון' נשברה כדו', דַבְּנֵן
87 במשנה (לעיל מה:), קְשָׁרוּ בַעֲלֵיו לשור בְּמוֹסְרָה - בחבל שקושרים
88 אותו בו, וְנַעַל בַּפְּנֵי בְּרֹאֵי, וְיָצָא וְהִיךְ, הדין הוא שבין בשור תָּם
89 ובין במוֹךְ, חַיִּיב הבעלים, דְבַר רַבִּי מַאִיר. ולבאורה הטעם
90 שמחייב הוא משום שסובר שאדם צריך לתת אל ליבו שלא זייק,
91 והיה צריך לנעול היטב בפני השור באופן שלעולם לא יוכל לצאת
92 ולהיזק. דוחה הגמרא, הָתָם בְּרֹאֵי פְּלִיגֵי - שם במשנה נחלקו
93 בבאור הפסוקים, ומה שרבי מאיר חייב שם הוא מגזירת הכתוב,
94 ואין זה מחמת שסובר שאדם צריך לתת אל ליבו שלא זייק.
95 הגמרא מביאה אפשרות ללמוד את שיטת רבי מאיר מהמשנה
96 להלן:
97 אָלָא הָא רַבִּי מַאִיר, דַבְּנֵן במשנה (להלן ק:), הנותן צמר לצבע
98 לַצְּבֹעַ לֹא אָדוּם, וְצָבְעוּ שְׂחוּר, וכן אם נתן לו צמר שיצבע לו
99 בְּשָׂחוּר, וְצָבְעוּ בְּאָדוּם, רַבִּי מַאִיר אומֵר, נֹתֵן לֹא הִצְבַּע לבעל הבית
100 דְמִי צָמֵר, ולבאורה טעמו של רבי מאיר שמחייב משום שהיה
101 צריך לתת אל ליבו לעשות מה שבעל הבית ביקש, ויש לדמות
102 לשוחט שקלקל בשחיטתו שהיה עליו לשים לב שלא זייק, דוחה
103 הגמרא, הָתָם בְּרִדִים קְלָאוּ מֵינֵיהּ - שם במשנה מחייב רבי מאיר כיון
104 שעשה בידים ובכונה תזילה את ההפך ממה שבקשו ממנו, אולם
105 אין כן הדבר באומן השוחט שלא התכוון כלל להזיק.
106 הגמרא לומדת את שיטת רבי מאיר מברייתא:
107 אָלָא, הָא רַבִּי מַאִיר, (רתנן) [דַתְנִינָא], נִשְׁבְּרָה בְּדוּ ברשות הרבים
108 וְלֹא סִלְקָה, וכן אם נִפְלָה גְּמִלוּ ברשות הרבים וְלֹא הִעֲמִידָה,
109 וכתוצאה מכך נתקלו בהם אנשים והזוקק, רַבִּי מַאִיר אומֵר, חַיִּיב
110 בְּנִזְקוֹ, וְחֲכָמִים אומֵרִים, פְּטוּר מִדִּינֵי אָדָם, וְחַיִּיב מִדִּינֵי שָׁמַיִם - אין

1 רבא מבאר את מחלוקת רבי מאיר וחכמים באופן אחר:
2 רַבָּא אָמַר, דְּבוּלֵי עֲלָמָא סוּבְרִים שִׁישְׁנָה לְשִׁכִּירוּת מִתְחִילָה וְעַד סוּף,
3 ונמצא שמעות שכר הפעולה נקופו כבר על האשה במלואה, ודְּבוּלֵי
4 עֲלָמָא סוּבְרִים שֶׁמְקַדְשָׁה בְּמִלּוּה אֵינָה מְקוּדְשֶׁת, ודְּבוּלֵי עֲלָמָא אֵין
5 אומֵן קוּנְהָ בְּשֶׁכָּר בְּלֵי, אלא הרי הוא כשאר שכירות, ונמצא שלא
6 נתן לה כלום מרכושו. אָלָא הָכָא בְּמַאי עֲסָקִינָן, בְּגוֹן שְׂחוּסִיף לָהּ
7 האומן בצמיד שעשה לה נִפְשָׁה - אבן טובה, מִשְׁלֹ - מרכושו.
8 ונמצא שעתה חפץ הוא לקדשה במחילת שכר פעולתו שדינו
9 כמקדש במלואה, ובנוסף לכך מקדשה אף בתוספת שהוסיף לה
10 מרכושו, שיש בה שוה פרוטה, ונחלקו התנאים במה היא סבורה
11 להתקדש. רַבִּי מַאִיר סָבַר, שֶׁהַמְקַדֵּשׁ אֵשֶׁה בְּמִלּוּה שִׁישׁ לוֹ עֵלֶיהָ,
12 ובנוסף לכך גם נותן לה פְּרוּטָה, דְעֵתָהּ שֶׁל הָאֵשֶׁה אֲפִירוּסָה, ולכך
13 הרי היא מקודשת, וְרַבֵּן מִשְׁלֹ סָבַר, שֶׁהַמְקַדֵּשׁ בְּמִלּוּה וּפְרוּטָה, דְעֵתָהּ
14 אֲפִירוּסָה, ולכך אינה מקודשת עד שיתן לה ממון אחר.
15 הנמצא אומרת שמחלוקת זו תלויה במחלוקת תנאים:
16 וּבְפִלּוּתָהּ דְהֵנִי תְנָאֵי - רבי מאיר ורבנן חולקים במחלוקת תנאים
17 אלו, דַתְנִינָא, האומר לאשה הרי את מקודשת לי בְּשֶׁכָּר שְׂעִשְׁתִּי
18 עֲפָה, אֵינָה מְקוּדְשֶׁת, כיון שכבר גמר את העבודה והחזירה לאשה,
19 נחשב מלואה, והמקדש במלואה אינה מקודשת, אולם אם אמר לה
20 הרי את מקודשת לי בְּשֶׁכָּר שֶׁל הַמְלֵאכָה שְׂאֲעֲשֶׂה עִמָּךְ בעתיד, הרי
21 זו מְקוּדְשֶׁת לאחר שסיים האומן את מלאכתו וישיב את החפץ
22 לרשות האשה, מאחר שתנא זה סובר שאינה לשכירות אלא
23 לבסוף כשמישב את את המלאכה, ולכך אינו נידון במקדש
24 במלואה. רַבִּי נֶתָן אומֵר, אף אם אומר התקדשי לי בְּשֶׁכָּר שְׂאֲעֲשֶׂה
25 עִמָּךְ, אֵינָה מְקוּדְשֶׁת, כיון שסובר שישנה לשכירות מתחילה ועד
26 סוף, וכל פרוטה שעשה דינה כמלואה, והמקדש במלואה אינה
27 מקודשת, וְכָל שֶׁכָּן אִם אָמַר בְּשֶׁכָּר שְׂעִשְׁתִּי עִמָּךְ שאינה מקודשת,
28 שכיון שהחזירה ודאי כבר נוקף עליה שכרו במלואה. וְרַבִּי יְהוּדָה
29 הַנְּשִׂיא אומֵר, בְּאֵתָם אֲמָרוּ - כן היא ההלכה, בין אם אמר בְּשֶׁכָּר
30 שְׂעִשְׁתִּי עִמָּךְ, ובין אם אמר בְּשֶׁכָּר שְׂאֲעֲשֶׂה עִמָּךְ, אֵינָה מְקוּדְשֶׁת,
31 וְאִם הוֹסִיף לָהּ נִפְשָׁה מִשְׁלֹ, מְקוּדְשֶׁת באותה האבן.
32 הגמרא מבארת את מחלוקת התנאים:
33 (מַאי אֵיכָא) בין תְנָא קָמָא לְרַבִּי נֶתָן שנחלקו מה הדין במקדש אשה
34 במלאכה שאעשה עמך, אֵיכָא בִּינֵיהוּ שְׂכִירוּת - נחלקו האם
35 שכירות אינה משתלמת אלא בסוף ולכך אין כאן מלואה,
36 ומקודשת, או שישנה מתחילה ועד סוף והרי זה מקדש במלואה
37 ואינה מקודשת. בין רַבִּי נֶתָן לְרַבִּי יְהוּדָה הַנְּשִׂיא שנחלקו בדין הוסיף
38 לה נוֹפֵךְ מִשְׁלֹ, אֵיכָא בִּינֵיהוּ - נחלקו בדין המקדש אשה בְּמִלּוּה
39 וּפְרוּטָה אם דעתה על המלואה, שלדעת רבי נתן דעתה על המלואה
40 ואינה מקודשת, ולרבי יהודה הנשיא דעתה על הפרוטה
41 ומקודשת. נמצא שרבי מאיר ורבנן נחלקו במחלוקת רבי נתן ורבי
42 יהודה אם המקדש במלואה ופרוטה מקודשת או לא.
43 הגמרא מביאה הלכה נוספת בענין 'אומנים שקלקלו':
44 אָמַר שְׂמוּאֵל, טַבַּח אומֵן שְׁקָלְקַל - הנותן בהמתו לשוחט אומן כדי
45 שישוטנה, ונתבלה לו בשחיטה, חַיִּיב לְשַׁלְּמֵם. משום שמוֹךְ הוּא,
46 פּוֹשֵׁעַ הוּא, וְנַעֲשֶׂה בְּאומֵר לֹא שְׂחוּמִי לִי מִכָּאן - בצד זה, וְשְׂחוּמִי לֹא
47 מִכָּאן - בצד אחר. מקשה הגמרא, לָמָּה לִיה מְיִימֵר - מדוע הוצרך
48 שמואל לומר גם מוֹיֵךְ הוּא וגם פּוֹשֵׁעַ הוּא. מתרצת הגמרא, אִי אָמַר
49 שמואל רק מוֹיֵךְ הוּא, הוּא אֲמִינָא - הייתי אומר שקלקול זה דומה
50 לאונס, ולכן דימה שמואל את דינו לאדם המזיק שחייב
51 בתשלומים אף כשהזיק באונס, כדי ללמד שהני מְיִילֵי - באיזה אופן
52 חייב השוחט, הִיכָא דְקָא עָבִיד בְּשֶׁכָּר, ולכך חייב השוחט אף
53 כשקלקל באונס, אֲבָל הִיכָא דְקָא עָבִיד בְּחֵנָם, היה צד לומר שלא
54 יתחייב, קָא מְשַׁמַּע לֵן פּוֹשֵׁעַ הוּא ללמד שהזיק זה דומה לפשיעה
55 וחייב אפילו בחנם.

35 הרי שרבי מאיר מחייב אף על היזק שאינו נעשה בידיים אלא על
 36 ידי 'גרמי'.
 37 דוחה הגמרא, הָא אִיתְמַר עֲלֶיהָ - הרי כבר נאמר שם בגמרא, אָמַר
 38 רְבִי אִילְעָא אָמַר רַב, וְהוּא - מזה שאמרה המשנה שהדיין ישלם
 39 מביטו, נאמר דווקא באופן שְׁנַמְלֵל הדיין עצמו את הממוק שדנים
 40 עליו וְנִתְּן אותו לבעל דין השני, ואם כן הוא מזיק בידיים, ואין
 41 ראייה שדנים דין 'גרמי'.
 42 הגמרא מביאה מקור נוסף לדינו של רבי מאיר:
 43 אֵלֶּא הָא רְבִי מְאִיר - מהמשנה להלן יש להוכיח את שיטתו של רבי
 44 מאיר, דְתַנֵּן (להלן ק): הנותן צמר לצבע לְצַבּוּעַ לוֹ אָדוּם, וְצַבְעוּ
 45 שְׁחֹר, או להיפך, שנתן לו צמר לצבוע בְּשַׁחֹר, וְצַבְעוּ אָדוּם, רְבִי
 46 מְאִיר אָמַר, נִזְתָּן לוֹ דְמֵי צִמְרֵי. וכיון שאין הצמר משתנה מיד
 47 כשנותן בהם את הצבע אלא רק לאחר כמה ימים כשהצבע נקלט
 48 בהם, אם כן מוכח שרבי מאיר מחייב בדין 'גרמי'. דוחה הגמרא,
 49 הָתֵם קָא עֲבִיד בְּיָדֵים - שם במשנה שעשה בידיים ובכוונה תחילה
 50 את ההפך ממה שבקשו ממנו, נחשב מזיק ממש, ואין ללמוד מכאן
 51 שרבי מאיר סובר 'דינא דגרמי'.
 52 הגמרא מביאה מקור אחר לדינו של רבי מאיר:
 53 אֵלֶּא הָא רְבִי מְאִיר, דְתַנֵּן במשנה בכלאים (פ"ז מ"ד). הַמְסַכֵּךְ את
 54 גִּפְנוֹ עַל גְּבֵי תְבוּאוֹתָיו שֶׁל הַבְּרִי, הָרִי וְהַ קְרִישׁ - אסר את התבואה
 55 משום כלאים, וְחֵיִיב המסכך לשלם לבעל התבואה, ואף שאין
 56 התבואה נאסרת מיד אלא כשתוסיף מאתיים, אם כן מוכח שרבי
 57 מאיר מחייב משום שדן דין 'גרמי'. דוחה הגמרא, הָתֵם נְגַמֵי קָא
 58 עֲבִיד בְּיָדֵים - גם ממשנה זו אין ללמוד שרבי מאיר דן דין 'גרמי',
 59 משום ששם המסכך על תבואת חברו הוא מזיק בידיים ממש, ואין
 60 ללמוד מכאן לדין 'גרמי'.
 61 הגמרא לומדת את דעתו של רבי מאיר שמחייב בדין 'גרמי'
 62 מהברייתא:
 63 אֵלֶּא הָא רְבִי מְאִיר - אלא מכאן יש ללמוד שכן דעת רבי מאיר
 64 דְתַנֵּינָא - ששינוי בברייתא, מְחִיצַת הַכֶּרֶם המפרידה בין שדה
 65 תבואה לכרם, שְׁנַפְרִצְיָה, ואם יוסיפו הזרעים אחד ממאתים שיש
 66 בהם עכשיו יאסרו, שאין כאן אלא מאה ותשעים ותשע של היתר,
 67 וכלאי הכרם אינם בטלים אלא באחד ומאתים.

1 בֵּית הַיְיָ - שצריכים לעסוק בתלמוד תורה, 'אֵת הַדִּקְדֻקָּה' זו גְּמִילוּת
 2 הַקְּדִים, 'לְבָבוֹ' זו בִּיקוּר חוֹלִים, 'בָּה' זו קְבוּרָה - שיש מצוה להתעסק
 3 בקבורת מתים, 'אֵת הַמַּעֲשֵׂה' זה הדין, 'אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ' זו לְפָנִים מְשׁוּרָת
 4 הדין - שיש מצוה לנהוג לפני משורת הדין.
 5 הגמרא מביאה מעשה בריש לקיש שהראה מטבע לרבי אלעזר
 6 והודיע לו שסומך עליו:
 7 רִישׁ לְקִישׁ אָהוּי לִיה דִּינְרָא לְרַבִּי אֶלְעָזָר - ריש לקיש הראה דינר
 8 לרבי אלעזר כדי שיבדוק אם הוא טוב ויוכל לקבלו מאחרים, אָמַר
 9 רבי אלעזר, מַעֲלֵיָא הוּא - דינר טוב הוא, אָמַר לִיה ריש לקיש לרבי
 10 אלעזר, חַוִּי דְעֶלְדָּה קָא סְמִינָא - דע לך שאני סומך עליך ואם
 11 תאמר לי שדינר טוב הוא אקבלנו מאחרים. אָמַר לִיה רבי אלעזר
 12 לריש לקיש, כִּי סְמִינָא עָלֵי מְאִיר לְמִינְרָא - מה כוונתך בזה שאמרת
 13 שהנך סומך עלי, האם כוונתך דָּא מְשִׁתְּכָה בִּישָׂא כְּעֵינָא לְאִיחְלוּפֵי
 14 לך - שאם יתברר לבסוף שהדינר רע, אני יצטרך לשלם לך דינר
 15 חדש תמורתו, וְהָא אֵת הוּא דְאֶמְרַת שְׁדִין זה רבי מאיר הוא דְדָאִין
 16 דִּינָא דְהַרְמֵי - שדן דין 'גרמי', כלומר שמחייב את הגורם הפסד
 17 לחברו בדרך 'גרמי', מְאִיר לְאִו רְבִי מְאִיר וְלֹא סְבִירָא לָן כְּוִנְתִּיה -
 18 האם אין כוונתך לומר שרק רבי מאיר סובר כן, אבל אין אנו
 19 סוברים כמותו. אָמַר לִיה ריש לקיש, לֹא זאת היתה כוונתי, אלא
 20 כוונתי היתה שזו דעת רבי מאיר, וסְבִירָא לָן כְּוִנְתִּיה - וכך גם אנו
 21 סוברים כמותו.
 22 הגמרא מבררת מאיזו הוראה של רבי מאיר רואים שמחייב ב'דינא
 23 דגרמי':
 24 שואלת הגמרא, הִי רְבִי מְאִיר - מאיזו הוראה של רבי מאיר יש
 25 ללמוד שסובר כן. אִילְיָמָא רְבִי מְאִיר - אם תאמר שיש ללמוד את
 26 שיטתו מהמשנה להלן, (ד' ל' מ' פ', סִימָן לארבע מימרות שתביא
 27 הגמרא בהמשך. (ד) דן את הדין, (ל) לצבוע, (מ) מסכך, (פ) מחיצה
 28 הכרם שנפרצה). דְתַנֵּן במשנה (בכורות כח:), דִּין שְׁדָן אֵת הַדִּין
 29 בדיני ממונות וטעה, ובטעותו זָכָה אֵת הַחֵיִיב, או שְׁחֵיִיב אֵת
 30 הַזְכָּאִי, וכן מורה הוראה שפוסק בדיני טומאה וטהרה וטעה,
 31 ובטעותו מִימָא אֵת הַטְּהוּר - פסק על פירות שהם טמאים, ועל פי
 32 ההלכה היו הפירות טהורים, או שְׁמִיחָה אֵת הַטְּמֵא, ואחר כך
 33 התבררה טעותו, הדין הוא, מַה שְׁעֵשָׂה עֲשׂוּ - הדין שהורה קיים
 34 ואינו יכול לבטלו, וישלם מִפְּתִיו למי שנגרם לו נזק על ידי הוראתו.

אגרות קודש

ב"ה, י"ח שבט, תשט"ו

ברוקלין.

שלום וברכה!

לפלא קצת שמאז נסעו מכאן לא הגיעו ממנו כל מכתבים, ולכן נעם לי בכפלים לקבל ידיעה
 אודותו בכלל וע"ד אשר הווי"ח אי"א נוי"נ כו' מוה"ר... יש לו משרה בהעסק שלו, וכמבואר בכ"מ
 בדרז"ל אשר טוב האמיתי הוא טוב לשמים וטוב לבריות, ובפרט ע"פ דברי רבנו הזקן ופתגמו
 הידוע אשר "ואהבת לרעך כמוך הוא כלי לואהבת את ה' אלקיך" (וקצת ביאור בזה יש להבין ממה
 שכתוב בתינא פרק ל"ב), והשי"ת יצליחו בפרנסה גשמית ובפרט בפרנסה רוחניית, ויוסיף בשתי
 העבודות הני"ל בין אדם למקום ובין אדם לחבירו גם יחד.

בברכת הצלחה.

25 השבב שהשביח הצמר על ידי הצבע הכעור.
 26 המשנה מביאה מחלוקת באופן שצבע את הצמר כראוי, אלא
 27 ששינה מן הצבע שצויה לו הבעל הבית: אם צויה עליו בעל הבית
 28 לצבוע לו את הצמר באָדום, וְצָבְעוּ שְׁחֹר, וכן להפך, אם צויה עליו
 29 לצבוע שְׁחֹר, וְצָבְעוּ אָדום. רַבִּי מֵאִיר אָמַר, נוֹתֵן לוֹ דָּמִי צָמְרוּ -
 30 הריהו נותן לבעל הבית את דמי צמרו, כמו שהיה שווה קודם
 31 הצביעה, והצמר עם השבח נשאר אצלו, כדין גולן הקונה את
 32 גזילתו בשינוי ומשלם כשעת הגזילה. שכיון ששינה מדעת בעל
 33 הבית, ועשה שינוי בגוף החפץ, נעשה גולן עליו.
 34 רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, קנסוהו רבנן לצבע על כך ששינה מדעת הבעל
 35 הבית שלא יהנה מהשבח ואינו קונה הצמר בשינוי, אלא חייב הוא
 36 להחזיר את הצמר עם השבח, ואין חייב הבעל הבית לשלם לו את
 37 שכרו אלא או את ההוצאות או את השבח, שאם הִשְׁבַּח יָתֵר עַל
 38 הַצִּיּוּאָה - אם השבח שנשתבח הצמר מכמות שהיה קודם
 39 הצביעה, הריהו יותר מן ההוצאות שהוציא הצבע, באופן זה נוֹתֵן
 40 לוֹ אֶת הַצִּיּוּאָה - משלם לו הבעל הבית את ההוצאות. וְאִם הִצִּיּוּאָה
 41 יָתֵרָה עַל הַשְּׁבַח - אמנם אם ההוצאות הינם יותר מהשבח
 42 שהשביח הצמר, באופן זה נוֹתֵן לוֹ אֶת הַשְּׁבַח - הריהו משלם לו
 43 רק את שווי השבח שהשביח הצמר על ידי הצבע:

נמרא

44 הגמרא מבארת מה הפירוש בדברי המשנה 'צבעו כאור'. מבררת
 45 הגמרא: מֵאִי - מה כוונת המשנה, צבעו כְּאֹרֶךְ רַבִּי נְחֻמָּן, אָמַר
 46 רַבָּה בַר פַּרְחָה, שצבעו באופן הנקרא פְּלִבּוּס. מבארת הגמרא,
 47 מֵאִי - מהו פְּלִבּוּס, אָמַר רַבָּה בַר שְׁמוּאֵל,

1 אָמַר לוֹ בעל התבואה לבעל הכרם גְּדוּר את הפירצה, כדי שלא
 2 תוסיף התבואה אחד ממאתים בעוד המחיצה פרוצה, ותאסר
 3 תבואת השדה על ידי הגפנים משום כלאים, נִפְרָצָה הגדר שנית,
 4 חוזר ואָמַר לוֹ גְּדוּר, נִתְיַאֵשׁ מִמֶּנָּה וְלֹא גְּדַרְתָּ - ובאופן שעדיין לא
 5 גדר את הפירצה, והתיאש מלגדור, הָרִי זֶה קִדְּשׁ - אסר את
 6 התבואה משום כלאים, וְחַיִּיב פְּאֻחֲרִיתוֹ - חייב בעל הכרם לשלם
 7 לבעל התבואה, משום דין 'גרמי'. ומכאן לומדת הגמרא שרבי
 8 מאיר דן דין 'גרמי':

משנה

9 המשנה שלפנינו מביאה אופנים נוספים, באופן שפשע במלאכתו
 10 והפסיד את בעל הבית, מה דינו: בעל הבית הַנוֹתֵן צָמֵר לְצָבֵעַ בכדי
 11 שיצבענו, וְהַקְדִּיחוֹ יוֹרָה - ושרפתו הַיּוֹרָה, כלומר, שהרתיח את
 12 הצמר ביורה יותר מן הזמן הראוי, עד שנשרף הצמר לגמרי,
 13 הריהו נוֹתֵן לוֹ וְ- הצבע לבעל הבית דָּמִי צָמְרוֹ - את שווי הצמר
 14 שהפסיד לו.
 15 אך אם צָבְעוּ כְּאֹרֶךְ - באופן מכווער, כלומר, שצבעו בשיירי הצבע
 16 שביוורה, באופן זה נוטל בעל הבית את הצמר הצבוע, אך אין
 17 מוטל עליו לשלם לצבע את כל השכר המגיע לו על מלאכה זו,
 18 שהרי לא על צביעה שכזו ציווהו, אלא משלם לו את ההוצאות
 19 או את השבח, והיינו, שאם הִשְׁבַּח יָתֵר עַל הַצִּיּוּאָה - אם השבח
 20 שנשתבח הצמר מכמות שהיה קודם הצביעה, הריהו יותר מן
 21 ההוצאות שהוציא הצבע על צביעה זו, באופן זה נוֹתֵן לוֹ אֶת
 22 הַצִּיּוּאָה - משלם לו הבעל הבית את ההוצאות. וְאִם הִצִּיּוּאָה יָתֵרָה
 23 עַל הַשְּׁבַח - אמנם אם ההוצאות הינם יותר מהשבח שהשביח
 24 הצמר, באופן זה נוֹתֵן לוֹ אֶת הַשְּׁבַח - הריהו משלם לו רק את שווי

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו שבט, תשט"ו
 ברוקלין.
 שלום וברכה!

נתקבלו מכתביו פ"ג, אשר יקראו בעת רצון על הציון הקי' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבגי"מ זי"ע. ובטח ראה קטעים ממכתבי לכמה מאנ"ש, בהמדובר בכ"מ בדא"ח אודות הענינים והמצוה שצ"ל זהיר בהם טפי, כי זהו השער של פב"פ בהעלאה מלמטל"מ ומלמעלה למטה. וכיון שהשער שלו הוא עבודה בשדה החינוך על טהרת הקדש, כנראה מהנהגת ההשגחה פרטית עמו עד עתה, ולזה צ"ל בריא לא רק בנשמה אלא גם בגוף, וכמבואר הפסק בזה בהנחה ברורה ופשוטה בהלכות ת"ת, ועינין ג"כ לרבנו הזקן בהלכות אלו, הרי עליו לשמור על בריאותו בגשמיות כפשוטו בלי ערמומיות, ובמילא יהי' לו כח לעשות מלאכתו כדבעי, ובמילא תתרבה הברכה וההצלחה בהנוגע לו ולכל בני"ב - שיחיו - ויבשר טוב בכל הני"ל.

בברכת הצלחה.

לשלם, מבארת הגמרא באיזה אופן נאמר דין זה: **אמר רב אסי, לא** 54
שנו שאומן שקלקל חייב לשלם, אלא באופן שהבעל הבית נתן 55
לחרש שידיה תיבה ומגדל כדי לנעץ בקנה מקסר – לעשות בהם 56
תוספת תיקון מסוימת, ונעץ בקנה מקסר, ושיבירו, שבאופן כזה אין 57
שום שבח בכלי שנוכל לומר שקנאו האומן בשנוי מעשה, שהרי 58
מתחילה היו עשויים ומתוקנים, ומאחר שקלקל תיבה חשובה 59
ומעולה, חייב לשלם דמי תיבה מעולה, אבל אם נתן לחרש עצים 60
כדי לעשות שידיה תיבה ומגדל, ועשה מהן שידיה תיבה ומגדל, ואחר 61
כך שיבירו, פטור מלשלם דמי כלי גמור, מאי מעמא, משום שאומן 62
קונה בשבבה בלי – בשכר המעשה שעשה האומן בכלי והשבחו 63
הרי הוא קונה את השבחה, ולכך אין עליו לשלם אלא דמי עצים 64
שקיבל מבעל הבית. 65
הגמרא מקשה על רב אסי שפוטרו באופן שנתן לאומן עצים 66
וקלקל, מהמשנה: תנן – שנינו במשנה, נתן לאומנין וקלקלו, חייבין 67
לשלם. מבררת הגמרא: מאי לאו – האם לא מדובר באופן דהייב 68
לחו – שנתן לאומנים עצים לעשות מהם כלי, ושברוהו, ואף שיש 69
בוה שבח חייבה המשנה את האומנים לשלם דמי כלי גמור, וקשה 70
על רב אסי האומר שזכו האומנים בשבח הכלי, ואם כן אין לחייבם 71
לשלם על השבח שהרי את שלהם הזיקו, אלא חייבים רק דמי 72
עצים. מתרצת הגמרא: לא – אינו מדובר במשנה שכתנן לאומן 73
עצים לעשות מהם כלי, אלא עוסקים באופן שנתן לאומן שידיה או 74
תיבה ומגדל לתקנם, שאין בתיקונם שבח לכלי, וקלקלוהו, וכיון 75
שלא השביחו את הכלי, חייבים לשלם דמי כלי גמור. 76
מקשה הגמרא: הא מוקתני סיפא – הרי ממה שכתבה המשנה 77
בסיפא שאם נתן לאומן שידיה או תיבה ומגדל לתקן וקלקל חייב 78
לשלם, מבלל דרישא עוסקת באופן שנתן לאומן עצים לעשות מהם 79
כלי. הרי שגם באופן זה חייב לשלם דמי כלי גמור. מתרצת 80
הגמרא: אמרי – אמרו בני הישיבה, התנא בסיפא פרושי קא מפרש 81
לה – לרישא, כלומר כלי המשנה עוסקת באופן אחר, וכך יש 82
לפרשה, ביצד – באיזה אופן כוונת המשנה ברישא לומר שאם נתן 83
לאומנין לתקנו, וקלקלו, תייבין לשלם על כל הכלי, היינו בגזון שנתנו 84
לחרש שידיה תיבה ומגדל. 85
הגמרא מוכיחה שזה כוונת המשנה: והכי נמי מסתברא – וכך גם 86
מסתבר לומר ד'ביצד' קתני – שכוונת המשנה בסיפא לפרש את 87
הרישא, דאי סלקא דעתך – אם יעלה ברעתך לומר שברישא 88
מדובר שנתנו לו עצים, אם כן קשה, השתא אשמעינן – עתה ברישא 89
כבר השמיענו התנא שבנתון לאומנין עצים וקלקלוהו תייבין 90
לשלם, והתחדש בוה דלא אמרינן שהאומן שעשה כלי מהעצים 91
שנתנו לו קונה בשבבה הכלים שעשה, אלא כל השבח ברשות 92
הבעלים, ולכך כשקלקלו משלם כלי גמור כשעת הקלקול, אם כן 93
באופן שנתן לאומן שידיה או תיבה ומגדל לתקן, וקלקלו, שבוה אין 94
שבח בכלי, מפניא – האם הוצרך התנא לחדש שחייב לשלם, והרי 95
כיון שלא קנה כלום פטור שחייב לשלם על הזיקו. ומזה שכתבה 96
המשנה גם את הרישא וגם את הסיפא מוכח שכוונת המשנה 97
בסיפא לפרש את הרישא. 98
דוחה הגמרא את הראיה: אי משום הא – אם משום קושיא זו, לא 99
איריא – אין הדבר ראייה, כיון שאפשר לומר שתנא בסיפא שמדובר 100
בנתון שידיה תיבה ומגדל, כדי ללגווי רישא – לגלות וללמד על 101
הרישא, שלא תאמר שהרישא שכתבה המשנה נתן לאומנין לתקן, 102
עוסקת רק באופן שנתן לאומן לתקן שידיה או תיבה ומגדל, אבל על 103
אופן שנתן לו עצים לתקן ואחר כך שיבירו, לא דברה המשנה, 104
משום שאז אומן קונה בשבח כלי, ובוה ידו האומנים פטורים, לכן 105
הוצרך התנא לכתוב בסיפא שידיה תיבה ומגדל, מבלל – כדי 106
שנדייק מזה דרישא – שכתבה המשנה נתן לאומנין לתקן מדובר 107
כשנתן לאומן עצים לתקן ואפילו הכי חייב לשלם. 108
הגמרא מביאה ראיה לדעת רב אסי שאם נתן לאומן עצים לעשות 109
מהם כלי, ושיבירו, פטור, כיון שאומן קונה בשבח כלי: לימא מפיניו 110
ליה מהמשנה להלן (ק): הנותן צפור לצבע לצובעו, 111

לשור, והרי גם אם לא הייתי מביאו לבית דין סוף סוף הוה נמרי 1
ליה דינא לסקילה שלא בגניו. 2
הגמרא מביאה ברייתא שמוכח מדבריה שאין לפרש מחלוקת רבי 3
יעקב וחכמים בנידון אם אומרים באיסורי הנאה הרי שלך לפניך, 4
אלא כפירושו של רבה: **אשכחיה – מצאו רב תפא לרבה בר** 5
שמואל, אמר ליה, האם תנית מיד – שנית דבר בענין איסורי הנאה. 6
אמר ליה רבה בר שמואל, אין – כן, תנינא, כתוב בתורה בחיובו 7
של גזלן שנסבע לשקר שלא גזל ואחר כך הודה בגזילו (ויקרא ה 8
כג), 'והידה כי יחטא ואשם, והשיב את הגולה אשר גזל, ומאחר 9
שאמר תורה 'והשיב את הגולה, מה תלמוד לומר 'אשר גזל, 10
והלא 'הגולה' היינו 'אשר גזל', אלא בא ללמד, שיחזיר בעין שגולה, 11
כלומר, די לו להשיב הגולה עצמה אם היא עדיין כפי שהייתה 12
בשעת הגזילה. מפיא אמרו חכמים, גול מטבע ונפסל מלסחור עמו, 13
או שגול פירות והרקיבו, או וין והקמיין, או תרומה ונטמאת, או 14
חמין ועבר עליו הפסח, או קהמה ונעברה בה עבירה, וכן אם גזל 15
שור שהמית אדם, עד שלא נגמר דינו לייסקל, בכל אלו אומר לו 16
הגולן לבעלים הרי שלך לפניך, ונפטור בהשבת החפץ שגול, כיון 17
שדומה לשעת הגזילה. 18
ויש לברר כדעת מי נשנתה ברייתא זו, מאן שמיעת ליה דאמר שעד 19
שלא נגמר דינו של שור לסקילה, אין – כן, יכול השומר או הגולן 20
להיפטר בהשבת השור, אבל מהשמעינן דינו לייסקל לא יכול 21
להיפטר בוה, רבנן שבחלקו רק רבי יעקב, שהרי לדעת רבי יעקב 22
גם אם נגמר דינו לסקילה יכול להיפטר בהשבתו. ובכל זאת קתני 23
בברייתא שגם אם גזל חמין ועבר עליו הפסח, אומר לו הגולן 24
לבעלים הרי שלך לפניך. ומבואר, שאף לדעת חכמים 'אומרים 25
באיסורי הנאה הרי שלך לפניך, ובהכרח יש לבאר המחלוקת 26
לענין שור הנסקל כפירושו של רבה. 27
אמר ליה רב חסדא לרבה בר שמואל, אי משכחת ליה – אם תמצא 28
את בני הישיבה, ליה תימא, ליה ולא מדי – אל תאמר להם דבר, 29
ולא תשנה להם ברייתא זו, שלא ישמחו במציאתם פירכא לדברי 30
כפירוש מחלוקת רבי יעקב וחכמים: 31
הגמרא חוזרת לדרון בדברי הברייתא שהובאה. שנינו בברייתא, 32
גזל פירות והרקיבו, אומר לו הרי שלך לפניך, ונפטור בהשבת פירות 33
אלו: מקשה הגמרא סתירה על כך, וקתני במשנתנינו גזל פירות 34
והרקיבו, משלם פירות טובים בשעת הגזילה. מתרצת הגמרא: אמר 35
רב פפא, פאן במשנתנינו מדובר שהרקיבו פולן, ולכן אין יכול 36
להיפטר על ידי שבתתם, אף שנשתנו משעת הגזילה. וקתני 37
בברייתא, מדובר שהרקיבו רק מקצתו, וכיון שדרך הפירות 38
להירקב במקצתם נחשב הדבר כהזיק שאינו ניכר, ודומה לחמץ 39
שעבר עליו הפסח וכדומה, ונפטור הגולן בהשבתם לבעלים: 40

משנה

משנתנו עוסקת באומנים שקלקלו את כליו של בעל הבית: נתן 41
לאומנין עצים לתקן – לעשות מהם כלי, ולאחר שעשו את הכלי 42
קלקלו אותה, חייבין לשלם לבעלים את דמי הכלי. וכן אם נתן 43
לחרש – לגזל שידיה – עגלה של עץ העשויה לרכיבת נשים או 44
תיבה – שולחן שלפני החנוני ומגדל – או ארון קיר, לתקן, וקלקל, 45
חייב האומן לשלם את דמי הכלי. 46
וכן הפנאי שקיבל עליו לסחור את הכותל, ושיביר את האבנים של 47
הכותל, או שהזיקו, חייב לשלם. אבל אם היה הנאי סותר מצד זה 48
של הכותל, ונפל הכותל מצד אחר, כגון שהיה כותל ארוך, ולא 49
נפל הכותל מחמת המכה ממש, אף על פי שהדבר נגרם מחמת 50
סתירת הכותל, פטור, ואם הנפילה לצד האחר היתה מחמת המכה 51
של הכלי, וכוון שהכה בפטיש בכל כחו, חייב לשלם מה שהזיק; 52

גמרא

שנינו במשנה, 'נתן לחרש שידיה תיבה ומגדל לתקן, וקלקל, חייב 53

58 כוונתם באמירת 'תרתני, אילמא תרתני לרביעיותא – אם נאמר
 59 שכונתם לומר לבעל הבהמה שבשני הדברים פסק לו רב שלא
 60 כהוגן, דבר ראשון, דאיבעי ליה לאכשורי כרבי יוסי כרבי יהודה –
 61 שהיה צריך להכשיר את הבהמה כדעת רבי יוסי ברבי יהודה, ורב
 62 עשה עמו שלא כהוגן ופספס כרבי, ודבר שני, ואי נמי כרבי – וגם
 63 אם רב סובר כדעת חכמים שיש להטריף את הבהמה, דאיבעי ליה
 64 חיובא לטבחה – היה עליו לחייב את השוחט על כך שהטריף את
 65 הבהמה. ואם כן ממה נפשך הפסידך רב שלא כדין.
 66 הגמרא דוחה שלא יתכן שזאת היתה כוונתם של רב כהנא ורב
 67 אסי:
 68 ופי שרי למימר כי האי גונא – האם מותר לומר כן, והתניא במשנה
 69 (סנהדרין בט.) לכשיצא הדיין מן הסנהדרין, לא יאמר לבעל דין אני
 70 מוכה ותיכיר מחיביו, אבל מה אעשה שתכירי רבו עלי, ולכן יצאת
 71 חייב, ועל זה נאמר (משלי יא ג) 'הולך רכיל מגלה סוד'. אלא
 72 בהכרח כוונתם לומר לבעל הבהמה שרב פסק לו תרתני למעלותא
 73 – שני פסקים לטובה, שאף שבשניהם פסק לחומרא מכל מקום היו
 74 לטובתו, דבר אחד, דלא אכלך ספק איפורא – בזה שהחמיר לו
 75 כדעת חכמים שפוסלים את השחיטה גרם לו שלא יאכל ספק
 76 איסור, ומנעך מספק גולה – ובזה שפטר את השוחט מלשלם, מנע
 77 את בעל הבהמה מלעבור בספק על איסור 'לא תגזול, ופסק כן
 78 משום שהסתפק אם ההלכה כרבנן כשטריפים את הבהמה או
 79 כרבי יוסי ברבי יהודה שמכשיר, ולכן מספק אסרה באכילה, אך
 80 פטר את השוחט כיון שאם היא כשרה הרי השוחט פטור.
 81 הגמרא מביאה הלכה נוספת בענין 'אומנים שקלקלו':
 82 איתמר, הפריח דינר לשולחני שבביל שיבדקו אם הוא טוב,
 83 ויקבלנו מחבירו, ואמר לו שהוא טוב וקיבלו, ולבסוף נמצא רע, הני
 84 חדא – בברייתא אחת שנינו שהדין בזה שאם השולחני הוא אומן,
 85 הרי הוא פטור, והדינן תיב, ותניא אידך, פין אומן ופין הדין תיב.
 86 אמר רב פפא, כי תניא אומן פטור, כגון השולחני דנבז ואיסור
 87 שהיו מומחים גדולים, דלא צריכי למיגמר כלל – שאינם צריכים
 88 עוד להתלמד, ואם הראה לכוז מומחה ונמצא הדינר רע הרי זה
 89 בגדר אונס ופטור, והברייתא שאמרה חייב, עוסקת באופן שהיה
 90 למומחה שעדיין צריך להתלמד. ושאלת הגמרא. אלא אמאי מעו
 91 – אם מדובר באומנים גדולים כל כך, במה היתה טעותם. מתרצת
 92 הגמרא, מעו כפיכתא חדא – טעו במטבע חדשה, שהמטבע הישן
 93 נפסל, והעמידו חדש במקומו, דהייא שעתא דנפק מתותי סיכתא
 94 – שרק עתה יצא מטבע זו לשוק, ולכן לא הספיקו לעמוד על
 95 צורתה.
 96 הגמרא מביאה מעשה באשה שהראתה דינר לרבי היא שהיה
 97 מומחה, ולבסוף נמצא רע, וחייב את עצמו:
 98 הויה איתתא דאחויא דינרא לרבי תיאי – מעשה באשה שהראתה
 99 דינר לרבי חייא כדי שיבדוק אם הוא טוב ויכולה לקבלו מאחרים,
 100 ואמר לה מעליא הוא – מטבע טוב הוא. למחר אתאי לקמיה –
 101 למחרת באה לפניו ואמרה ליה, אחויתיה – הראיתני לאחרים
 102 ואמרו לי בישא הוא ולא קא נפיק לי – דינר רע הוא, ואינו יוצא
 103 בשוק, אמר ליה רבי חייא לרב, ויל חלפיה ניתלה – החלף לה מטבע
 104 זו למטבע אחר, וכתוב אפנקי דין עסק ביש – זהו סחורה רעה,
 105 כלומר בחינם הפסדתי מטבע זו כיון שלא היה לי לראותה.
 106 מקשה הגמרא, ומאי שנא דנבז ואיסור דפמידי, משום דלא צריכי
 107 למיגמר, רבי תיאי נמי לאו למיגמר קא בעי – הרי רבי חייא גם כן
 108 היה בקי במטבעות כל צרכו, ואם כן מדוע חייב רבי חייא את
 109 עצמו. מתרצת הגמרא. רבי תיאי לפני משורת הדין הוא דעבר.
 110 הגמרא מביאה את דרשתו של רב יוסף שיש מצוה לאדם להתנהג
 111 לפני משורת הדין:
 112 בדתני רב יוסף בברייתא, נאמר בתורה (שמות יח ב) שיתרו יעץ
 113 למשה רבינו ויודעת להם את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר
 114 יעשו, והפסוק נדרש כך, 'והודעת להם' זה

1 בית דין יכולים לכופו לשלם, אולם כל זמן שאינו משלם חייב
 2 המזיק עונש מן השמים, ומי קמא לן דגנתקל פושע הוא, פליגי –
 3 מקובל בידינו שנחלקו בברייתא האם אדם שהולך ברשות הרבים
 4 וכדו על שכמו ונתקל ונפל לארץ האם יש להחשיבו 'פושע', דעת
 5 חכמים שנחשב אנוס, ולכן אינו חייב, ודעת רבי מאיר שהבעלים
 6 נחשב 'פושע' בהיתקלותו, ולכן הוא חייב בנוקים. ומכאן מוכח
 7 שדעת רבי מאיר שאדם שלא נזהר מספיק שלא יגרם נזק על ידי
 8 מעשיו יש לו דין של 'פושע' ולא של אנוס, ולכן גם אומן שקלקל
 9 בשחיתותו חייב אפילו אם מעשה בחינם.
 10 רבי יוחנן מחייב אף בשוחט מומחה בותר:
 11 אמר רבא בר בר חנה, כך אמר רבי יוחנן, טבא אומן שקלקל
 12 בשחיתותו, חייב, ואפילו הוא אומן כמפחתי ציפורי שהם מאד
 13 מומחים, וזהוהים בשחיתותו, ולגביהם המכשול הוא כאנוס גמור.
 14 מקשה הגמרא, ומי אמר רבי יוחנן הכי, והאמר רבא בר בר חנה,
 15 עובדא הוה קמיה דרבי יוחנן – מעשה שהיה לפני רבי יוחנן
 16 בכנישתא דמעון – בבית הכנסת שהיה ביישוב מעון, שאומן קלקל
 17 בשחיתת תרנגולים, ואמר ליה רבי יוחנן לשוחט, ויל איתי רביה
 18 דמפחתי לתרנגולים, ואמרה – לך הבא רביה שהנך שוחט מומחה
 19 לתרנגולים, ואפטור אותך מהנזק. הרי שלרבי יוחנן שוחט מומחה
 20 פטור. מתרצת הגמרא, לא קשיא, כאן – בכנישתא דמעון, מדובר
 21 בשוחט ששחט כחנם, אולם כאן – מה שאמר רבי יוחנן שאפילו
 22 שוחט מומחה חייב, מדובר ששחט בשקר. כי הא דאמר רבי ירמא –
 23 וכן מצינו שאמר רבי זירא, הרוצה שיתחייב לו הטבח לשלם אם
 24 יקלקל בשחיתותו, יקדים לו דינר – שישלם לו מראש סכום מועט
 25 כדי שישחט שומר שכר, ואז יתחייב לשלם על הקלקול.
 26 הגמרא מקשה מברייתא שמשמע שיש לחייב מומחה אף שעובד
 27 בחינם:
 28 מיתבי, שנינו בברייתא (כ"ב צג) המוליד חטים למחזן, כלומר אדם
 29 שנתן חטים לממונה על טחינת החטים כדי לטרוחם, ומוטל עליו
 30 ללחוץ את החטים במים, וכן לכותשן במכתשת כדי להסיר
 31 הקליפה החיצונה כדי שיהיה סולת נקיה, ולא קדם ולתתן, ועשאן
 32 – ומתוך כך נעשה הסובין – קמח סג וגרוע, או שנעשה מורקן
 33 – שאינו גס כמו הסובין, וכן אם נתן קמח ללחיתום כדי שיאפה לו –
 34 פת, ועשאן פת גיפולין – פת שנשברת ונופלת מיד כשנוטלים
 35 אותה, או שנתן להמה לטבחה, וניתלה בשחיטה, בשלושת אופנים
 36 אלו חייב האומן, מפני שהוא גנושא שר – משום שדינו כמו שומר
 37 שכר, ומשמע מזה שבאופנים אלו מדובר שלא עבדו בשכר, ומכל
 38 מקום חייבים כשומר שכר. מתרצת הגמרא, אמאי – כך יש לומר
 39 [לגרסו], הטעם שיש לחייב בשלושת האופנים שהובאו בברייתא
 40 לעיל, הוא מפני שהוא נושא שר – שמדובר שקיבל שכר עבור
 41 עבודתו, ולכן יש לחייבו מדין שומר שכר, אבל אומן שעושה
 42 בחינם אכן יהיה פטור.
 43 'הגרמה' היא אחת מחמשת הדברים הפוסלים את השחיטה.
 44 ועינינה הכרעה והטייה, שמכריע ומטה את הסכין של שחיטה חוץ
 45 למקום שחיטה. ונחלקו בזה תנאים, לדעת חכמים צריך שישיר
 46 כל שהוא בכל מקום השחיטה כולו, ואם הגרים אפילו במיעוט
 47 שחיתו, אף ששחט את רוב הקנה במקום שחיטה, פסול. ולדעת
 48 רבי יוסי ברבי יהודה, די שישיר מלא החוט על פני רובה, ואף על
 49 פי שבמיעוט הגרים, די בזה ששחט את רוב הקנה בהכשר, ולכן
 50 שחיתו כשרה.
 51 הויה מניזמא – מעשה בשוחט ששחט בתוך אחד מן הטבעות,
 52 ולאחר ששחט את רובה היטה את הסכין וגמר את השחיטה בין
 53 הטבעות, דאתאי לקמיה דרב, ופרסיה – והטריף אותה כדעת
 54 חכמים כיון שנגמר בפסול, ופמריה למבא מלשומי דמי – ופטר את
 55 השוחט מלשלם על הנזק שגרם לבעלים. פנעו ביה רב כהנא ורב
 56 אפי כההוא גברא, אמרו ליה, עבדי כך רב תרתני – רב פסק לך שני
 57 פסקים שסותרים זה את זה. שואלת הגמרא, מאי תרתני – מה היתה

המשך ביאור למט' בנא קמא ליום שני עמ' א

1 וכתובת אשה שאין בהם אחריות נכסים אין גובים אותם אלא
 2 מבני חורין, שנויה בשיתת רבי מאיר. והרי קתני בברייתא זו, שגם
 3 'פירות ושבב פירות' נגבים רק מבני חורין.
 4 מסיקה הגמרא את ראייתה: 'פירות ושבב פירות' היכי דמי - מה
 5 הם. כגון שגול שדה מן חבירו ומכרה לאחר, והשביחה הלוקח בזבל

6 ובחרישה, וכמו כן צמחו בה פירות, ובא הגול ותובע את שדהו
 7 ותרתי היא יוצאת מתחת ידו של הלוקח על שבהו ופירותיה, חייב
 8 הגולן לפצות את הלוקח על הפסד השדה עם הפירות והשבת.
 9 ופשהוא (הלוקח) גובה חוב זה מהגולן.

המשך ביאור למט' בנא קמא ליום שלישי עמ' ב

1 לבעליה כמות שהיא, ולומר לו מה שגולתי החזרתי והרי הוא
 2 לפניך, ואינו צריך לשלם ההפרש שבין שעת גזילה לשעת
 3 החזרתה, כיון שזה נזק שאינו ניכר:

גמרא

4 שנינו במשנה שהגולל בהמה והזקינה משלם כבשעת הגזילה: אמר
 5 רב פפא, לא תזקינה תזקינה ממש - אין הכוונה במשנה דווקא
 6 שהזקינה, אלא אפילו אם רק קתשה - הוכחש כוחה צריך הגולן
 7 לשלם כשעת הגזילה, כיון שקנאה בשינוי, ואפילו שאין זה שינוי
 8 כל כך שהרי לא השתנה כל גופה.

9 מקשה הגמרא, והא אמן תזקינה תנן - והלא שנינו במשנה הזקינה,
 10 ומשמע שדווקא אם הזקינה ממש צריך לשלם כשעת הגזילה,
 11 אבל אם רק כחשה אינו צריך לשלם כבשעת הגזילה ויכול הגולן
 12 לומר לבעלים הרי שלך לפניך. מתרצת הגמרא, רב פפא דיבר על
 13 קתשה כגון תזקינה - שהבהמה כחשה כחש שהוא מעין זקנה, ולא
 14 תרד בריא - שלא חזר לבריא, ולכן צריך הגולן לשלם לבעלים
 15 כשעת הגזילה.

16 להלן מביאה הגמרא שיש הסוברים שמשנתינו אינה שנויה נכון,
 17 אלא השיטות הפוכות, כהקדמה לכך מביאה הגמרא שמועה
 18 שממנה נלמד כמה היו הזירים לרקדק לומר את הדברים בשם
 19 אומרים, ושכל דבריהם אינן אלא בקבלה ברורה ממי שראוי לקבל
 20 שמועה מפיו:

21 אמר ליה מר קמישא בריה דרב פפא לרב אשי, הכי קאמר משימה
 22 דרבי יוחנן, אפילו נגב מלה והשביח ונגעשה איל, או שגנב עגל
 23 ונגעשה שור, במקרים אלו נעשה השינוי כידו של הגנב וקנאו
 24 בשינוי. וכיון שקנאה, אם מכה ומכר את הבהמה, שלו הוא מוכר
 25 שלו הוא מוכר - הרי זה נחשב שהגנב טובח ומוכר את בהמתו,
 26 ואינו משלם לבעלים תשלומי ארבעה וחמשה כדן טובח ומוכר,
 27 שהרי את שלו הוא טבח ומכר ולא את של הבעלים.

28 אמר ליה רב אשי, לאו אמנא לך - האם לא אמרתי לך לא תתליף
 29 ברי - אל תחליף בין אומרי השמועות, שהרי הוא - אותה הלכה
 30 שאמרת, לא רבי יוחנן אמרה, אלא משימה דרבי אלעא איתמר -
 31 משמו של רבי אלעא שנינו זאת:

32 שנינו במשנה, רבי מאיר אומר, בעבדים אומר לו הרי שלך לפניך:
 33 אמר רב תנינא בר אבדימי אמר רב, הלכה כרבי מאיר. שואלת
 34 הגמרא, וכי רב שביב - עובד את דברי רבנן הסוברים שצריך הגולן
 35 לשלם כבשעת הגזילה, ועבדי כרבי מאיר, שהוא שיטת יחיד.
 36 משיבה הגמרא, אמרי - אמרו בבית המדרש ליישב את דברי רב,
 37 משום דבריהם אפכה תניא - בברייתא שנינו את שיטות רבנן
 38 ורבי מאיר הפוך מדברי המשנה, שרבי מאיר סובר שמשלם
 39 כבשעת הגזילה, ואילו רבנן סוברים שבעבדים יכול הגולן לומר
 40 הרי שלך לפניך, ופסק רב כדעת רבי מאיר במשנה והיינו כשיטת
 41 רבנן בברייתא.

42 שואלת הגמרא, וכי רב שביב מתניתין ועבדי כברייתא - וכי רב
 43 מניח את דברי המשנה ונוקט בדברי הברייתא. משיבה הגמרא, רב
 44 מתניתין נמי אפכה תני - רב הפך גם את דברי המשנה שלנו

45 בעקבות דברי הברייתא.
 46 שואלת הגמרא, ומאי טעמיה דרב דאפיך מתניתין מקמי דברייתא
 47 - שזהו פך את דברי המשנה בעקבות דברי הברייתא, אדרבה - היה
 48 צריך לנהוג הפוך, נישוף לברייתא מקמי מתניתין - שיהפוך את
 49 דברי הברייתא בעקבות דברי המשנה. משיבה הגמרא, אמרי, רב
 50 נמי מתניתין אפכה אתניה - רב מלכתחילה שנה את דברי המשנה
 51 הפוך, שכך קיבל מרבותיו.

52 ואי בעית אימא, כי לא אפיך - מתי אין להפוך משנה מפני ברייתא,
 53 תדא מקמי תדא - רק כאשר יש משנה אחת כנגד ברייתא אחת,
 54 אבל תדא מקמי תרתיה, אפיך - הופכים את המשנה מפני שתי
 55 הברייתות.

56 לעיל שנינו ברייתא שהשיטות בה הפוכות ממשנתינו, ולהלן
 57 מביאה הגמרא את הברייתא השנייה:

58 דתניא, תתליף פרה בחמור, כלומר, אדם שיש לו פרה ולחבירו
 59 חמור, והסכימו ביניהם להחליפם, וקנו זה מזה בקנין חליפין על ידי
 60 שבעל הפרה משך את החמור, ועל ידי זה נקנתה הפרה לבעל
 61 החמור בכל מקום שהיא, ובשעת הקניין לא היתה הפרה לפניהם,
 62 וילדה הפרה, ויש ספק מתי ילדה, האם לפני המכירה והוולד של
 63 המוכר, או לאחר המכירה והוולד של הלוקח. וכן תפויך שפחתו

64 - תמורת כסף, והשפחה לא היתה לפניהם בשעת המכירה, וילדה
 65 השפחה. וכעת יש ספק מתי ילדה, הדין הוא, שאם זה - המוכר
 66 אומר ברשותי ילדה, ולכן הוולד שייך לי, והלה - הקונה שותק -
 67 דהיינו שאינו יודע, המוכר זכה בה, מכיוון שלמוכר ברור שהוולד
 68 שייך לו ואילו הקונה שותק ומסופק בדבר, כבוז מקרה אומרים

69 את הכלל של 'ברי ושמא ברי עדיף, והוולד שייך למוכר. ואם זה
 70 אומר איני יודע, וזה אומר איני יודע, וחלוקו בולד. ואם זה אומר
 71 ברשותי ילדה, וזה אומר ברשותי ילדה, ישבע המוכר שברשותו
 72 ילדה, ויטול את הוולד לעצמו. והטעם שהמוכר נשבע ולא
 73 הלוקח, לפי שכל הנשבעין שנאמרו בתורה כך דינם, נשבעין ולא
 74 משלמין - הנתבע נשבע ונפטר מלשלם, ואין התובע נשבע ונוטל,

75 דברי רבי מאיר. והכמים אומרים, כיון שעבדים הוקשו לקרקעות,
 76 אין נשבעין לא על העבדים ולא על הפקעות, אלא ישר הוולד
 77 ברשות המוכר עד שיביא הקונה ראיה שהוולד שלו. ומדברי
 78 הברייתא מוכח שחכמים סברו שקרקעות ועבדים דין אחד להם.

79 וזוהי הברייתא השנייה ששנויה הפוך מדברי המשנה כאן.
 80 שבמשנה משמע שחכמים סוברים שעבדים אינם כקרקעות ואינו
 81 יכול לומר בהם הרי שלך לפניך, וצריך לשלם לבעלים כבשעת
 82 הגזילה, ואילו מדברי הברייתא מוכח שחכמים סברו שעבדים הרי
 83 הם כקרקע, ולכן יכול הגולן לומר לבעלים הרי שלך לפניך כמו
 84 בקרקע.

85 שואלת הגמרא, האי הלכה כרבי מאיר, הלכה כרבנן מיבעי ליה -
 86 אם רב הפך גם את המשנה לא היה לו לומר הלכה כרבי מאיר
 87 אלא הלכה כחכמים. משיבה הגמרא, הכי קאמר - כך אמר רב,
 88 למאי דאפכיתו ותניתו - לפי מה שאתם הופכים בטעות את
 89 הגירסא, ושונים את המשנה כמו שהיא לפנינו, נמצא שהלכה
 90 כרבי מאיר. אמנם לפי דברי הלכה כרבנן.

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וצינונים - הלכות שבת ~

יג אם היה פיו נפתח והולך - קושר את הלחי וכו' בענין שלא יוסיף להפתח, אבל לא כדי שיסגר מה שנפתח או קצתו, שהרי אסור להזיז אבר. ומטעם זה אין מעצימין עיניו של מת בשבת. ועכשו נהגו להעצים עיניו וכו' בשבת ולהזיז אבר שלא יתעקם, ואומרים שיש ספנה בדבר וכו', ואין למחות בידם וכו'.

חלק ב סימן שיא, דין מת בשבת ושאר טלטול מן העד, סעיף יג.

ביאורי הלכה

סד] את הלחי - קושר תחבושת סביב לראשו⁵⁹.
סה] להעצים עיניו - המנהג לכסות את פניו בסדין, אבל לא להעצים את עיניו ולא לפשוט אבריו⁶⁰.
סו] סכנה בדבר - על יסוד דברי הזוהר⁶¹.
סז] ואין למחות בידם - כי יש להם סמך על פי הזוהר⁶².

צינונים והוספות

59) יש להזהר שלא לקשור קשר כפול האסור משום מלאכת "קושר", אלא קשר של עניבה או שיתחב את קצה התחבושת פנימה.
60) דרכי חסד ע' רלה.
61) זהר בראשית רכו, א: ועיני פקחן מההוא חיזו דחמא [ועיניו נשארות פתוחות מחמת אותו מראה הקדוש שראה], ואינון דקימיין עליה בעא לשוואה ידא על עיניו ולאסתמה עיניו [ואותם שעומדים אצלו בשעת יציאת נשמתו, צריכים להניח יד על עיניו ולסתום עיניו].... בגין דהא חיזו אחרא דלא קדישא אודמנת לקבליה [שכיון שמת האדם אז מראה אחר שאינם קודש אלא מן החיצונים מזדמנים לקראתו], ועינא דחמא השתא חיזו קדישא עלאה, לא יסתכל בחיזו אחרא [והעין שראתה עתה מראה קודש העליון של זיו השכינה, לא תראה במראה אחר שאינו מן הקדושה], ועוד דההוא נפש סמיכת לקבליה בביתא, ואי אשתאר עינא פקיא, וההוא חיזו אחרא ישרי על עינוי, בכל מה דאסתכל אתלטיא [ועוד טעם שצריכים לסגור עיניו, כי נפש המת ניצבת כנגדו בביתו, ואם יישארו עיניו פקוחות ואותו מראה אחר של החיצונים ישרה על עיניו, אז בכל מה שיראה

תחול קללה, ונמצא שגורם קללה לנפשו העומדת כנגדו], ולא יקרא דעינא הוא [ואין זה כבוד לעיניו].
62) בשו"ע משמע שאין למחות בהם גם על העצמת עיניו והזזת אבר, ובמשנ"ב סימן שיא ס"ק כב: במקצת מקומות נוהגין להעצים עיניו ולישר אבריו שלא יתעקמו ואומרים דאיתא בזוהר שהיא סכנה ואף דדבר זה אין לו שרש ע"פ הדין דבמשנה איתא דאין מעצימין עיניו של מת וכן שלא יזיז בו אבר וכל הראשונים סתמו כן וכמו שפסק בשו"ע מ"מ במקום שנהגו אין למחות כיון שיש להם סמך ע"פ הזוהר, אך באמת בזוהר לא נזכר סכנה כ"א לענין עינים וא"כ לישר האברים אין להם שום סמך, ובא"ר כתב דבמקום שנוהגין להקל בזה משום שחוששין שלא יתעקמו ויהיה בזיון למת יעשו כמ"ש במרדכי שמניח ככר [או שאר דבר שמותר לטלטל וכנ"ל] על אותן האברים ודוחק עליו עד שיפשוטו אבריו. ע"כ. ולכאורה, ע"פ המבואר לעיל הערה מג כשדוחקים את המת על ידי הככר אין בזה תיקון או מיעוט הטלטול (מלבד בזה שלא מטלטל בידים ממש, ראה לעיל הערה יא).

~ שולחן ערוך רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות ראש-השנה ~

~ יום שני ~

ג ועכשיו שתקנו לנו חכמים לצאת מידי כל הספיקות שיש להסתפק בתרועה כמ"ש בס' תק"צ עיין שם, היה מהראוי לתקוע תשר"ת תש"ת תר"ת למלכויות וכן לזכרונות וכן לשופרות כדי לצאת מכל הספיקות של תרועה אלא לפי שאין מטריחין על הציבור אין נוהגין לתקוע אלא תשר"ת למלכויות וכן לזכרונות וכן לשופרות שהרי בדרך זו הוא עושה כל הספיקות של תרועה ואין כאן חשש אלא (שמא התרועה אינה אלא שברים לבד ותרועה לבד ונמצא) שמא הוא מפסיק בין תרועה לפשוטה שלפניה או שלאחריה ואין אנו חוששין לזה כיון שכבר יצאנו ידי חובה מן התורה בתקיעות מיושב שבתקיעות ההם יצאנו מכל הספיקות כמו שנתבאר בס' תק"צ:

ד ויש נוהגין לתקוע למלכויות תשר"ת פעם אחת ולזכרונות תש"ת ולשופרות תר"ת לפי שמן התורה בין שברים בין תרועה שלנו הכל נקרא תרועה ואיך שיעשה אדם בין שברים לבד בין תרועה שלנו לבד הוא יוצא ידי חובתו וכדורות הראשונים היו מקצת מקומות נוהגין לעשות שברים ומקצת נוהגין לעשות תרועה שלנו ואלו ואלו יוצאין ידי חובתן מן התורה אלא לפי שהיה הדבר נראה כמחלוקת בעיני ההמונים לכן ראו חכמים לתקן שיהיו כל ישראל עושין מעשה אחד ולא יראה ביניהם דבר שנראה כמחלוקת בעיני ההמונים התקינו לתקוע תשר"ת ג' פעמים תש"ת ג' פעמים ותר"ת ג' פעמים כדי לצאת מספיקות ההמונים מחמת חלוקת מנהגים לפיכך לא הטריחו על הציבור לתקוע כדרך הזה גם בתקיעות מעומד אלא מראין בתקיעות מעומד שכל ספיקות התרועה הן נקראים תרועה ואדם יוצא בהם ידי חובתו ולכך תוקעין פעם אחת תשר"ת פעם אחת תש"ת פעם אחת תר"ת כדי להראות שכל אחד ואחד מסדרים הללו הן נכונים וכשרים:

ה יש נוהגין לתקוע ג' פעמים תשר"ת למלכויות ג' פעמים תש"ת לזכרונות וג' פעמים תר"ת לשופרות ויש נוהגין לתקוע תשר"ת תש"ת תר"ת למלכויות וכן לזכרונות וכן לשופרות ומנהג זה הוא המוכרח שבמנהגים:

ו ונהגים לומר בכל פעם שתוקעין היום הרת עולם וכו' ארשת שפתינו וכו' ואפילו כשחל בשבת שאין תוקעין אומרים היום הרת כו' אבל אין אומרים ארשת כו':

~ יום שלישי ~

ז המתפלל מוסף ביחיד אין מפסיק כדי לתקוע סדר הברכות ואפילו יש לו מי שתוקע לו אין מפסיק לשומעם

~ יום ראשון ~

חלק ד סימן תקצא סדר תפלת מוסף ביחיד:

יד אבל מוספין של כל השנה וכן שחרית אפילו של ראש השנה הואיל ואינן אלא שבחו של הקדוש ברוך הוא וסיפורי מעשה הקרבנות אף אם יתפלל ביחיד לא יעיינו במעשיו.

וכן תפלת שחרית של חול אף על פי שמבקש בה צרכיו ויש לחוש שמא יעיינו במעשיו, מכל מקום הואיל שמן הסתם יש ציבור אחד שמתפללין בשעה שהוא מתפלל שהרי זמנה בבוקר תקובל תפלתו עם תפלת הרבים שאין הקדוש ברוך הוא מואם בתפלת הרבים לעולם שנאמר הן אל כביר לא ימאס.

אבל בתפלת המוסף הואיל וזמנה כל היום ויש מקדימין להתפלל ויש מאחרין יש לו לחוש שמא בשעה שהוא מתפלל אין מתפללין תפלה זו שום צבור בעולם ותדחה תפלתו.

ולפיכך יש לזוהר בקיץ שלא להתפלל שחרית של חול בשעה ראשונה דבוראי אין הציבור מתפללין באותה שעה בזמן הזה וכן בחורף לא יאחר לאחר שתי שעות על היום דבוראי כבר התפללו כל המקומות וצריך היחיד לזוהר שלא להתפלל בשעה השלישית.

וכן זוהר היחיד שלא יתקע תקיעת מצוה עד אחר שלש שעות על היום מטעם שנתבאר:

טו יש לומר ואין לפרש עילום שמך אבל לא יאמר ואין פירוש כו' כי יש פירוש לעילום שמו:

חלק ד סימן תקצב תפלת מוסף בקול רם וסדר התקיעות:

א כשמתפללין תפלת מוסף בציבור תקנו חכמים לתקוע תר"ת למלכויות תר"ת לזכרונות ותר"ת לשופרות ולפי שבתפלת מוסף בלחש כל אחד ואחד מתפלל לעצמו ואין אחד מסיים ברכתיו בשעה שהכירו מסיים לפיכך אין תוקעין בתפלה זו כמו שאין תוקעין ביחיד כמו שיתבאר אלא ממתנין מלתקוע עד שיהזור הש"ץ את התפלה ויש מקומות שנוהגין לתקוע ב' פעמים אחת בתפלת לחש ואחת בחזרת הש"ץ אבל במקום שאין מנהג אין לנהוג כן לכתחלה:

ב תקיעות אלו נקראים תקיעות מעומד לפי שאף השומעין צריכין לעמוד בעת שמיעת תקיעות הללו משא"כ בתקיעות מיושב שאין צריך לעמוד אלא התוקע בלבד כמ"ש בס' תקפ"ה:

תקפ"ט:

ז נהגין שבתקיעות מיושב עולה התוקע על הבימה ותוקע
שם מפני כבוד הציבור אבל בתקיעות מעומד כיון שהן
בתוך התפלה אין מטריחין אותו לעלות אלא עומד [במקומו]
ותוקע:

י התקיעות שעל סדר הברכות לא יתקע אותן הש"ץ
המתפלל מוסף שמא יתבלבל ולא יוכל לחזור לתפלתו
בלא מירוף דעת אבל אם הוא מובטח בעצמו שחזור
לתפלתו בלא מירוף דעת או שמתפלל מתוך הסיודר שבודאי
הוא מובטח ויכל לתקוע אף אם יש אדם אחר שיודע לתקוע
כמותו לפי שהתקיעה אינה הפסק כלל בתפלה כיון שצריך
לתקוע על סדר הברכות א"כ הוא צורך התפלה.

ולכן התוקע תקיעות מיושב ראוי שיתקע ג"כ תקיעות מעומד
שהמתחיל במצוה אומרים לו גמור אלא אם כן שהוא ש"ץ
המתפלל מוסף ואינו מובטח שחזור לתפלתו בלא מירוף דעת:

יא כמה דברים אמורים בדורות הראשונים שהיו נוהגים
לתקוע בסתם וא"כ זכה מיד בכל התקיעות אפילו של
סדר הברכות ממעם שנתבאר ואין להעביר המצוה ממנו
אבל עכשיו שנוהגין בקצת מקומות ליתן התקיעות שמעומד
לאחר א"כ מעולם לא זכה הראשון בתקיעות מעומד ומותר
ליתן אותן לאדם אחר בכל מקום:

חלק ד סימן תקצג אם הברכות והתקיעות
מעכבות זו את זו:

א שלש ברכות שאומרים במוסף של ראש השנה שהן
מלכיות זכרונות ושופרות מעכבות זו את זו שאם אינו
יודע כל השלש ברכות לא יאמר כלום אפילו אותה ברכה
שיודע אבל ברכות של שאר ימות השנה אין מעכבות זו את
זו אלא אם אינו יודע כל הברכות יאמר המקצת שיודע:

~ יום חמישי ~

ב סדר הברכות מעכב שאם הקדים לומר זכרונות או
שופרות למלכיות או שופרות לזכרונות לא יצא:

ג וכן התקיעות מעכבות זו את זו שאם יודע לתקוע ואינו
יודע להריע לא יתקע כלום לפי שאין כאן מצוה כלל
אלא אם כן תוקע ומריע ותוקע ג' פעמים כמ"ש בס' תק"צ
אבל אם יודע להריע תרועה שלנו ואינו יודע לתקוע
השברים יתקע תר"ג ג' פעמים וכן אם יודע לתקוע שברים
ואינו יודע התרועה שלנו יתקע תש"ג ג' פעמים דשמא מה
שהוא יודע זו היא תרועה האמורה בתורה ונמצא מקיים
המצוה כמאמרה:

ד התקיעות שעל סדר הברכות אינן מעכבות את הברכות
שאם אין בהם מי שיודע לתקוע אעפ"כ יאמר הש"ץ כל
הט' ברכות וכן הברכות אינן מעכבות את התקיעות שאם
אינו יודעין לברך הברכות האלו אעפ"כ יתקע ג' סדרים.

שלא תקנו אלא בציבור ומכל מקום התקיעות שהייב לשמוע
מן התורה דהיינו תשר"ג ג' פעמים תש"ג ג' פעמים תר"ג
ג' פעמים טוב שישמע אותן קודם תפלת מוסף.

אע"פ שתקיעות מעומד הן מצוה מדברי סופרים אעפ"כ אין
מברכין עליהן כמו שמברכין על כל מצוה מדברי סופרים לפי
שנפטרין בברכה שבירכו על תקיעות מיושב.

וכיון שהן נפטרין בברכה אחת לכן יש לזהר שלא להפסיק
ביניהם בשיחה ולא התוקע בלבד שבירך על השופר אלא
אפילו הציבור שלא בירכו לעצמן אלא שמעו ברכת השופר
מהתוקע אף הן לא ישיחו מתחילת תקיעות מיושב עד אחר
תקיעות מעומד.

ואם עבר ושח בין התוקע בין השומעין אין צריך לברך על
תקיעות מעומד ואף שהפוסט שתי מצות בברכה אחת ושח
ביניהם צריך לחזור ולברך על מצוה השנית כמ"ש בס' ח'
ובס' כ"ה מכל מקום כיון שאלו התקיעות מעומד ומיושב
הן כעין מצוה אחת שהתורה חיבה אותנו לשמוע תשע
תקיעות בראש השנה ותקנו חכמים לשמוע אותן על סדר
ברכות מלכיות וזכרונות ושופרות אלא כדי לערבב את השטן
(פירוש כדי שיתערבב מיד בתקיעות שלפני התפלה ולא
יקטרג בתפלה) על כן נהגו כל ישראל לחלק את התקיעות
של תורה ושל דברי סופרים לשתי פעמים ותוקעין מיושב
כדי לקיים מצוה מן התורה ומברכין עליהן וגומרין את
המצוה של דברי סופרים בתקיעות מעומד שעל סדר
הברכות כמו שתקנו חכמים.

וכיון שהן מצוה אחת ונראין כשתי מצות לפיכך אין להשיח
ביניהם דברים במלים אבל מותר להשיח ביניהם מעניני
התפלה והתקיעות כיון שהן באמת מצוה אחת וכן אם עבר
ושח אפילו דברים במלים אין צריך לחזור ולברך דאין שייך
הפסק באמצע מצוה אחת כמו שהיושב בסוכה והלבוש
תפילין מותר לשוח אע"פ שכל רגע ורגע שהוא יושב בסוכה
ולבוש בתפילין הוא מקיים מצות הקב"ה.

אבל אם שח בין ברכה לתקיעות מיושב אפילו שח מעניני
התפלות צריך לחזור ולברך כיון שהפסיק בין הברכה להדבר
שמברך עליו אבל אם שח מעניני התקיעות אינו צריך לחזור
ולברך אבל לכתחלה אסור לשוח בין הברכה לתקיעה אפילו
מעניני התקיעות אלא אם כן אי אפשר לו לקיים המצוה אם
לא ישיח כגון שאומר תנו לי השופר וכיוצא בזה:

~ יום רביעי ~

ח ובשעת התקיעות עצמן בין תקיעות מיושב בין תקיעות
מעומד אסור לרוק לפי שצריך לשמוע כל התקיעה
מראשה עד סופה אפילו היא ארוכה הרבה כמ"ש בס' תש"ג
תק"צ ולפיכך אין להביא קטנים שלא הגיעו לחינוך לבית
הכנסת בעת התקיעות שלא יבלבלו דעת השומעים אך
הנשים יקחו אותן אצלן שהן פטורין כמו שנתבאר בסימן

חלק ד סימן תקצו:

א יש מקומות נוהגין שלאחר התפלה מרעיין תרועה גדולה בלא תקיעה כדי לערבב את השמן שלא יקטרג אחר התפלה שהולכים ואוכלים ושותים ושמים לומר שאינם יראים מאימת יום הדין ויש מקומות נוהגים לחזור ולתקוע שלשים קולות לפי שהוששין שמא מקצת הציבור לא שמעו כל התקיעות כראוי וכהוגן וייצאו בשמיעת תקיעות אלו ויש נוהגין לתקוע מאה קולות דהיינו שתוקעין אחר התפלה להשלים מאה קולות עם התקיעות של מיושב ושל מעומד:

~ שבת קודש ~

ב אבל לאחר שכבר נגמרו כל מנין תקיעות אלו אין לתקוע עוד בחנם שהרי התקיעה היא אסורה ביו"ט מדברי סופרים ולא התירוהו אלא לצורך כגון כדי לעשות נחת רוח לנשים לתקוע להן וכן הנהגין לתקוע אחר התפלה כיון שהן צריכין לתקיעה זו מטעם הידוע להם התירו להם חכמים לפי שאין בתקיעת שופר שבות גמור אלא עובדין דחול אבל לתקוע בחנם הוא ולולו יו"ט.

ואפילו מי שיתקע ביום שני אסור לו להתלמד ביום הראשון שהרי אנו יודעין ובקיאין בקביעת החודש ואנו יודעין שהראשון קודש והשני חול ונמצא תוקע תקיעות שאינם צריכים לו ביום טוב אלא בחול.

ואין צריך לומר שאין להוציא את השופר לרשות הרבים לתקוע תקיעה שאינו צריך לו היום שהרי הוא מוציא מרשות לרשות שלא לצורך יו"ט.

אבל מותר לומר לקמן שיתקע כדי שיתלמד בין שהגיע לחינוך בין שלא הגיע לחינוך ומותר לו לתקוע כל היום אפילו לאחר שישמע התקיעות בבית הכנסת לפי שמצוה על הגדולים ללמד את הקטנים ולחנכם במצות:

חלק ד סימן תקצז אם מותר להתענות בראש השנה:

א יש אומרים שמצוה להתענות בראש השנה ובשבת תשובה כמו בכל עשרת ימי תשובה ואין הלכה כדבריהם אלא אסור להתענות בראש השנה ושבת תשובה כמו שאסור בשאר שבת יו"ט ואפילו ראה חלום רע וספק לו אם הוא מהחלומות שמתענין עליהם בשבת לא יתענה ומצוה לאכול ולשתות ולשמוח בראש השנה כמו"ש בסי' תקפ"א אמנם לא יאכלו כל שבעים למען לא יקילו ראשם ותהיה יראת ה' על פניהם:

ב יש מקומות שקבלה בידם שכל מי שרגיל להתענות בראש השנה ומשנה רגילתו ואינו מתענה אינו משלים שנתו ומכל מקום מי שאינו ירא לנפשו אין צריך להתענות כל ימיו רק צריך התרה כשאר נדר:

אם התפללו בצבור ה' ברכות ולא תקעו עד לאחר שגמר הש"ץ את התפלה יצאו:

חלק ד סימן תקצד יחיד שלא התפלל אין חבירו מוציא:

א אע"פ שבט' ברכות של מוסף ראש השנה אף הבקי יוצא בתפלת הש"ץ כמו"ש בסי' תקצ"א מכל מקום אם אין שם תשעה שעונין אמן אחר ברכתיו אין אדם יוצא בתפלתו אפילו מי שאינו בקי ואינו יודע להתפלל בעצמו.

ואפילו אם הוא בענין שאין צריך לענות אמן אחר ברכתיו כגון שעדיין לא התפלל תפלת מוסף בלחש ונמצא שהוא צריך להתפלל בשביל עצמו בלחש אלא שהוא מתפלל בקול כדי להוציא גם את שאינו בקי ונמצא דאף אם לא יענו אמן אחר ברכתיו אין כאן חשש ברכה לבטלה אעפ"כ אם אין תשעה שעונין אמן אין תפלתו נקראת תפילת הציבור ואין אדם יוצא ידי חובתו בשמיעה אלא אם כן שומע תפלת הציבור לפי שכך היתה התקנה בתחילה כשתקנו תפלת הציבור שיחזיר הש"ץ את התפלה בקול רם כדי להוציא מי שאינו בקי ואם אינו מתפלל תפילת הציבור אינו יכול להוציא אחרים בתפלתו שהתפלה אינה כשאר ברכות שאדם יוצא ידי חובתו בשמיעה ועניית אמן אבל בתפלה צריך כל אחד ואחד לבקש רחמים ואין נכון לבקש על ידי שליח אלא אם כן הוא שליח ציבור.

אבל בתקיעות יכול אדם לצאת בשמיעה אפילו הוא יודע לתקוע בעצמו ואפילו אם אין שם ציבור שישמעו עמו:

~ יום שישי ~

חלק ד סימן תקצה מי שאינו בקי בתקיעות ולא בתפלה:

א מי שאינו בקי בסדר תפלת מוסף וגם אינו יודע לתקוע או שאין לו שופר ולפניו שתי עיירות באחת יודעין לתקוע אבל אין בקיאין בתפלת מוסף ובאחת בקיאין בתפלת מוסף אבל אין להם שופר או שאין יודעין לתקוע ילך למקום התקיעות אפילו אם של תקיעות הוא בספק לו ושל מוסף בוודאי מפני שהתקיעות הן מן התורה ותפלת מוסף מדברי סופרים וספק של תורה קודם לודאי דברי סופרים:

ב ואם יכול לילך למקום המתפללין ויש שהות ביום שישמע אחר כך התקיעות במקום שתוקעין כגון שהוא בתוך התחום או שיכול לשלוח נכרי אחר השופר להביאו לכאן אפילו מחוץ לתחום יקיים שתי המצות שכל היום כשר לתקיעת שופר אבל לא ילך תחילה למקום שתוקעין ואחר כך למקום שמתפללין לפי שתפלת מוסף זמנה קצר מזמן תקיעת שופר שהרי לכתחלה אין לאחרה יותר משבע שעות כמו"ש בסי' רפ"ו:

~ 'תורה אור' פרשת משפטים - הפרשה החסידית ~

ואלה המשפטים

וְשֵׁן לְגִדּוּלְתוֹ אִין חֲקֵר כו' (תהלים קמה, ג); אַךְ שְׂאִין זֶה בְּבַחֲנֵית דַּעַת וְהַרְגָּשָׁה בְּנַפְשׁוֹ.

לְכֵן נִקְרָאִים "בְּהִמָּה", שֶׁהִבְהִמָּה יֵשׁ לָהּ רֵאִיָּה וְשִׁמּוּעָה כו', רַק שְׂאִין לָהּ דַּעַת, כִּד הוּא בְּחִינַת גְּשׁוּמַת אֱלֹהִים – שְׂאִין בְּהֵם בְּחִינַת הַדַּעַת בְּאֵלְקוּת. שֶׁהַדַּעַת הִיא בְּחִינַת הַרְגָּשָׁה, בְּשֶׁהִשְׁפִּילָה נִקְשָׁרַת וְנִקְבְּעָה בְּנַפְשׁוֹ כְּאֵלֹה מְרַגֵּשׁ. כִּי דַּעַת מְלִשׁוֹן "וְהֶאֱדַם יַדְעָ כו'" (בראשית ה, א), שֶׁהוּא בְּחִינַת הַתְּקַשְׁרוֹת וְהַתְּחַבְּרוֹת. וְעַל דִּרְדָּךְ זֶה נֶאֱמָר (איוב י"ב, כו): "וּמִבְּשָׂרֵי אֲחִיזָה אֱלֹהִים" – "אֲחִיזָה" מִמָּוֶשׁ, כְּאִילוֹ רוֹאֶה כו'.

וְאִף עַל פִּי שְׂאִי אֲפִשֵׁר לְרֵאוֹת הָאֱלֹקִים בְּעֵינֵי הַנֶּשְׁמָה, מִכָּל מְקוֹם הוּא עַל דִּרְדָּךְ שֶׁהֶאֱדַם יוֹדַע וּמְרַגֵּשׁ בְּנַפְשׁוֹ אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ, שְׂגֵם בֵּן אִי אֲפִשֵׁר לְרֵאוֹת מֵהוֹת הַנֶּפֶשׁ אִיךְ וּכְהָ הִיא, מִכָּל מְקוֹם הוּא נִרְגָּשׁ מִמֶּנָּה עַל יְדֵי שְׂרוּאָה חַיִּית הַגּוֹף שֶׁהוּא מֵהַנֶּפֶשׁ, וְכֹאֲשֶׁר יֵשׁ מִסְתַּלַּק הַחַיִּית, וְכִשְׁנִיעוֹר מִשְׁנֵתוֹ תִּשׁוּב אֵלָיו גִּילּוֹי אֹר וְחַיִּית הַנֶּפֶשׁ. כִּד עַל דִּרְדָּךְ זֶה מִמָּוֶשׁ, הוּא בְּחִינַת הַדַּעַת בְּאֵלְקוּת שְׂשִׁישׁ לְגִשְׁמוֹת דְּאֲצִילוֹת, כְּמֶאֱמַר אִיּוֹב: "וּמִבְּשָׂרֵי אֲחִיזָה כו'".

וְהַגֵּם ד' לִית מְחֻשְׁבָּה תְּפִיסָא בִּיהַ פִּלְל', הַיְיִנוּ שְׂמֵחוֹתוֹ אִינּוּ מוֹשֵׁג, אֲבָל מְצִיאוֹתוֹ נֹדַע וְנִרְגָּשׁ – מֵה שְׂאִינּוּ רֵאוִים שֶׁהָעוֹלָמוֹת, שֶׁהֵם כְּמוֹ גּוֹף גָּדוֹל, הֵם חַיִּים וְקִיָּיִמִים. וְהֵרִי חַיִּית זֶה בְּהֵן הוּא מֵאִיִּן־סוֹף בְּרוּד־הוּא הַשׁוֹפֵעַ בְּהֵן כָּל רֵגַע. וְהַשְׁפִּילָה זֶה מוֹשְׁגָת לְכָל. אַךְ כְּשֶׁהִיא מִתְקַשְׁרַת בְּנַפְשׁוֹ, שִׁיחִיה נִקְשָׁר וְנִרְגָּשׁ מִמֶּנָּה מִמָּוֶשׁ כְּאִילוֹ רוֹאֶה, זֶה נִקְרָא בְּחִינַת 'דַּעַת'. וְעַל זֶה אֲמָרוּ (תמיד לב, א): "אִיזְהוּ חֲכָם הַרוֹאֶה אֶת הַגּוֹלֶד", כְּאֵלֹה רוֹאֶה בְּעֵינֵי מִמָּוֶשׁ הוֹלֶדֶת וְהַתְּהוּוֹת תִּישׁ מֵאִין כו'. וְעַל זֶה נֶאֱמָר (זכריה ט, יד): "וְהָ עֲלִיָּהִם יִרְאֶה כו'".

מֵה שְׂאִין בֵּן כְּשִׂאִין הַשְׁפִּילָה וְהַכְּנָה זֶה בְּבַחֲנֵית קִירוּב וְהַרְגָּשָׁה מִמָּוֶשׁ בְּנַפְשׁוֹ, נִקְרָא בְּחִינַת זֶה "זֶרַע בְּהִמָּה". וְאִף שְׂשִׁישׁ לֹא שֶׁכַּל וְהַשְׁגָּה גְדוֹלָה בְּאֵלְקוּת, וְגַם "כָּל יִשְׂרָאֵל מֵאִמִּינִים כו'",³ וְהֶאֱמִינָה הִיא לְמַעַלָּה מִן הַדַּעַת, מִכָּל מְקוֹם הוּא נִקְרָא 'עֲטָרָה' שֶׁהוּא בְּחִינַת מְקוֹף. וְצִרִיד

"וְאֵלֶּה־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִׂים לְפָנֶיהֶם. כִּי תִקְנֶה עִבֵד עֲבָרִי וְגו'" (שְׁמוֹת כ"א, א"ב):

וְצִרִיד לְהַבִּין: ד' לְפָנֶיהֶם" מוֹשְׁמַע לְשׁוֹן רַבִּים, וְ"כִי תִקְנֶה" הוּא לְשׁוֹן יְחִיד וְהוּא לִיָּה לְמִימָר: "כִּי יִקְנֶה"?

אֲךְ הַעֲנֵן הוּא: ד' "כִּי תִקְנֶה" קָאֵי עַל מוֹשָׁה רַבְּנוּ עֲלִיּוֹר־הַשְּׁלוֹם, וְקָאֵי אֲדִלְעִיל מִיָּנִיָּה, הַיְיִנוּ עַל מַה שֶׁפְּתוּב "וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִׂים" – מוֹשָׁה רַבְּנוּ עֲלִיּוֹר הַשְּׁלוֹם דוֹקָא, יִשִׂים הַמִּשְׁפָּטִים לְפָנֶיהֶם, וְהַיְיִנוּ עַל יְדֵי "כִּי תִקְנֶה עִבֵד עֲבָרִי כו'".

דְּהַנָּה פְּתִיב (דְּבָרִים י"א, ט): "וְנִתְּתִי עֶשֶׂב בְּשִׂרְדָךְ לְכַהֲמֶתְךָ", שֶׁזֶה קָאֵי עַל מוֹשָׁה רַבְּנוּ עֲלִיּוֹר־הַשְּׁלוֹם, שְׂמִישְׁפִּיעַ בְּחִינַת עֶשֶׂב לְכַהֲמֶתְךָ.

וְהַעֲנֵן, דְּכִתִּיב (דְּמִיתוּ לֹא, כו): "וְזִרְעֵתִי אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל [...] זֶרַע אֲדָם וְזֶרַע בְּהִמָּה", שְׂשִׁישׁ כ' מְדַרְגוֹת בְּגִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל:

הָא' הֵם הַגְּשָׁמוֹת הַגְּבוּהוֹת מֵאֹד בְּמַעַלָּה וּמְדַרְגָּה, וְהֵם הַנִּקְרָאִים "זֶרַע אֲדָם", שֶׁהֵם הַגְּשָׁמוֹת שְׂנַמְשֻׁכוּ מִבְּחִינַת אֲדָם הָעֲלִיּוֹן שֶׁעַל הַכֶּפֶא, כְּנִ"ל דְּכִתִּיב (בראשית א, טו): "נַעֲשֶׂה אֲדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדְמוּתֵנוּ". (וְהַיְיִנוּ גְשָׁמוֹת דְּאֲצִילוֹת, וְהֵם הַנִּקְרָאִים בְּנִים. מֵה שְׂאִין בֵּן גְשָׁמוֹת דְּבִרְיָאָה, יִצְרָה, עֲשִׂיהַ נִקְרָאִים עֲבָדִים. וְהוּ "אִם כְּבָנִים אִם כְּעֲבָדִים"). וְהַיְיִנוּ, כְּמוֹ שֶׁמַּעֲלַת הָאֲדָם – שְׂשִׁישׁ לֹא דַּעַת, כִּד אֵלֹה הַגְּשָׁמוֹת יֵשׁ לָהֶם דַּעַת גְּדוֹל בְּאֵלְקוּת. וּפִירוּשׁ 'דַּעַת', אִין רוֹצֶה לֹמַר הַיְדִיעָה לְבַד, אֲלֵא בְּחִינַת הַרְגָּשָׁה מִמָּוֶשׁ. וְכְמוֹ שִׁיתְּבָאָר.

וְהַב' הוּא בְּחִינַת "זֶרַע בְּהִמָּה". (וְהַיְיִנוּ גְשָׁמוֹת דְּבִי"ע, שֶׁהֵם כְּמוֹ כָּל הַגְּשָׁמוֹת שְׂבִדּוּרוֹתֵינוּ. כִּי גְשָׁמוֹת דְּאֲצִילוֹת הֵן כְּנִי עֲלִיָּה שֶׁהֵם מוֹעֲטִים² כו' אֲפִילוּ בְּדוּרוֹת הַרְאִשׁוֹנִים),

שֶׁהֵם הַגְּשָׁמוֹת שְׂאִין לָהֶם דַּעַת כָּל כִּד בְּאֵלְקוּת. וְאִין רוֹצֶה לֹמַר שְׂאִין לָהֶם שְׁכָל וְהַשְׁגָּה בְּאֵלְקוּת, אֲלֵא אִף גַּם שְׂשִׁישׁ לָהֶם שְׁכָל וְהַשְׁגָּה, שְׂמִישְׁגִּים וּמִשְׁפִּילִים גְּדוֹלָת הַבּוֹרָא יִתְבָּרַךְ מִפִּי סְפָרִים וּמִפִּי סוֹפְרִים, הַשְׁגָּה וְהַכְּנָה גְּדוֹלָה אִיךְ שֶׁהַקְדוּשׁ בְּרוּד־הוּא מְתִיָּה וּמְתוּהוּ הַכָּל,

1. (נֶאֱמַר שְׁבַת פְּרִשַׁת מִשְׁפָּטִים, כ"ו שְׁבַת תַּס"ח).

2. (כּוּכָה מַה, כ: אֲמַר רַב יִרְמְיָה מִשׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן פֶּר יוֹחָאי: רֵאִיתִי כְּנִי עֲלִיָּה.

וְהֵן מוֹעֲטִין).

3. (כְּנִי מֵאִמִּינִים).

הורידם מבחינה זו לבחינת שמיעה שהיא בחינת בינה, ויכלו לחטוא בו.

נמצא חכמה היא בחינת ראיה, ובינה היא בחינת שמיעה. ונדוע דאבא מקנן באצילות, ובינה בבריאה. לכן הנשמות דבריאה אין בהם בחינת ראיה, רק שמיעה והכנה. ועל פן נקרא "זרע בהמה". מה שאין פן נשמות דאצילות – שם גלוי בחינת חכמה וראיה, ונקרא "זרע אדם" בו.

והנה בחינה הממוצעת המחבר ומזווג חכמה עם בינה הוא הדעת:

דעת הוא לשון התקשרות כמו שכתוב: "והאדם ידע בו". דהיינו, שיהיה מקושר בעומק נקודת הלב במחשבת הבינה שמתבונן. מה שאין פן בינה לבדה, היא היות הענין במחשבת לבד ואין נוגע לעצמותו, דהיינו ללבד כלל. אבל שיהיה רעויתא דלבא, התלחכות לכתוב ודיקיותו בהענין שמתחשב, עד שיהיה כולו בהענין דבוק מאד בכל חושי גופו – זה נקרא דעת – הוא גורם שיתחבר בחינת חכמה לבינה. דהיינו שיגרום ברוב חזק ההתבוננות, עד שיהיה בהבינה בחינת ראיה, ראית החכמה פנ"ל.

ולכן בחינת "זרע אדם", היינו נשמות שיש בהם בחינת הדעת – שהוא הממושך גלוי החכמה והראיה בהתבוננות שיבא לבחינת "ומבשרי אחזה אלוה" ממש. מה שאין פן כשאין בו בחינת דעת הנ"ל הממושך גלוי החכמה בו, אז הוא רק בבחינת שמיעה והכנה לבדה, מבחינת בינה דמקנא בבריאה, ועל פן נקרא "זרע בהמה" בו.

ואף שהבהמה אין לה גם שמיעה והכנה, הוא על דרך משל, שהרי הבהמה יש לה גם פן פח המדמה. וכך השכל וההכנה באלקות פשהוא רק בבחינת שמיעה לבד, הרי זה כמו בחינת דמיון בעלמא ונקרא בחינת "בדמותנו". ועל זה נאמר (תהלים כב, א): "היינו כחולמים" – כמו בחלום שאין נשאר רק פח המדמה בו⁴.

אבל בחינת "נעשה אדם בצלמנו", זהו בחינת "זרע אדם", בחינת ראיה בו.

אך הנה, בחינת דעת המחבר החכמה בבינה נקרא דעת-עליון. ויש בחינת דעת-תחתון שהוא התקשרות המוחין בהמדות. והוא פנימיות המדות. ולקמן, בפירושו "נתתי עשב" מבואר דגם בהמשכת בחינת דעת-תחתון נקרא אדם⁵:

להיות גם פן בחינת דעת, כמו שכתוב (דברי הימים א' כח, ט): "דע את אלקי אביך בו". כי על ידי הדעת, על ידי זה אין העולם מסתיר להם כלל. וגם האהבה שהיא באה מבחינת הדעת וראיה חושית, אין ערוך אליה בו; וכן היראה; כי "אינו דומה שמיעה לראיה".

(ופירושו ראיה הוא, על פי מאמר רנ"ל (אבות ג, א): "הסתכל בשלשה דברים":

"הסתכל" דוקא, בבחינת ראיה בעין השכל, כמו אדם המבין בהכמתו ורואה שיבא עליו איזה דבר טוב או רע, אף על פי שרחוק הזמן שיבא הדבר, הנה מפני הסתכלות שכלו הוא פאלו רואה מיד בעיניו, וכאלו הובא עליו; ומתירא מאד אם רע הוא, או שמח אם טוב הוא.

אבל בחינת שמיעה, דהיינו בחינת התבוננות בלבד במחשבה עמוקה, כמו אם שומע מאחרים שיבא הדבר – לא יוכל עליו כל פך היראה או השמחה מהדבר, מפני שאין עדיין הדבר בהתגלות גמור, אף על פי שמתבונן בו, אינו פאלו רואה בעיניו ממש בו.

וזהו שאמר "הסתכל בשלשה דברים בו" – שיהיה ענין התבוננות אלקות אצלו פאדם המבין בהכמתו, ורואה הדבר אף על פי שרחוק בו, כי "איזהו חכם – הרואה את הנולד בו". מה שאין פן בחינת שמיעה, היא מבחינת בינה. היינו שמבין אחרות ה' איך שכולא חר, ויפכל העולמות בטלים ומבוטלים כאין נגדו, ושהכל בהשפעת חיותו ותברך, ובו אין שינוי בו.

פידוע כל ענין אחרות ה', אף על פי שמתבונן בו הרק היטיב וכל עומק מחשבתו טרוד בה, והרי נקבעה האמונה בלבד מאד, מפל מקום הוא רק על דרך שמיעה והכנה לבד, ואין הענין בהתגלות גמור פאלו רואה בעיניו, ולפיכך פשיסיר מחשבתו אף לפי רגע פונה לדרכי תאותיה בו.

מה שאין פן כשענין האחרות בהסתכלות – חכמה שהוא מקור הבינה קודם שיבא הענין להתבוננות והרחבה בו – הוא ממש כמו ראית העינים. ואי אפשר לו בשום אופן להסיר מחשבתו, וכל המדות – מענין האחרות, וככל עשיותיו ועניניו – דבוק בו ותברך דביקות נפלא, מפני חיותו רואה המלך בעיניו.

וזה היה בזמן קבלת התורה: "וכל העם רואים את הקולות" (שמות כ, יד) – "רואים את הנשמע". ולאחר שקמאו

4. (עין מה שנתבאר לעיל פרשת וישב על פסוק זה.

5. (עין ב"לקוטי תורה" (מהארז"ל) פרשת שמות, דבור המתחיל "וירא בו": דע פי בו).

ומוכרל מהם כו'. ולכך גם עליהם נאמר "ונתתי עשב בשדך לבהמתך".

והנה המשכת הדעת הוא על ידי אמירת ה'קדוש'. פי אין הקדוש ברודף הוא מצטרף להשיר והשכח שלהן, אלא שעל ידי זה שאומרים 'קדוש' נמשך להם השפעת הדעת כו'.

(פי קדוש - קדש ו', שהוא המשכת חכמה עילאה - בחינת ראיה.

אי נמי, המשכת הפתר. והוא על ידי דעת עליון שמקבל מבחינת פתרון):

והנה ב'יוצר אור' אנו אומרים: "פולס כאחד עונים כו', קדוש כו'" - "פולס כאחד" דקא. וכמו שכתוב בזוהר: "דלא מקדשי ליה לעילא עד דישאל מקדשי ליה לתתא, דמקדשין ליה פולא פחדא".

פירוש: פי ג' עולמות ב'ע' שהם הנקראים בחינת 'בהמה' ולשם ממשכים בחינת הדעת.

והנה ג' עולמות ב'ע' הם ג' בחינות - מחשבה, ודבור, ומעשה:

פי 'ישאל עלו במחשבה'. ואף הנשמות שנקראו "זרע בהמה" הם מבחינת מחשבה, והוא עולם הבריאה. מה שאין פן המלאכים נמשכים מבחינת דבר ה' ורוח פיו וכו', שהיא בחינת יצירה;

לכך אין יכולים המלאכים לומר 'קדוש', להמשיך גילוי הדעת אליהם, עד שיאמרו ישראל תחלה 'קדוש', פי ההמשכה צריך להיות בסדר - שיומשך הדעת בהמשכה, ומהמשכה נמשך להדבור כו'. ואי אפשר שיומשך בהדבור בטרם שנמשך בהמשכה, כמו שאי אפשר לדבר אלא אם פן שישחוב תחלה הצירופי אותיות שרוצה לדבר כו'.

ואמנם גם ישראל אי אפשר להם לומר 'קדוש' עד שיאמרו המלאכים 'קדוש'. פי עם היות מצד שרש נשמתן הם מבחינת מחשבה שלמעלה מעולם המלאכים, אך מצד התלבשותם בגופות הרי הם בבחינת עולם העשייה, שלמטה מטה מהמלאכים שהם מבחינת יצירה. ואם פן, הם צריכים לקבל הדעת על ידי המלאכים,

והנה משה רבינו עליו השלום פחו גדול, שממשיך ומשפיע בחינת דעת בכנסת ישראל, אף גם בגשמות שנקראו "זרע בהמה", שיהיה בהם בחינת דעת והרגשה באלקות להיות "זרעת היום כו'" (דברים ה, לט); "זרע את אלקי אביך כו'" (דברי הימים א' כח, ט). (והוא המנוג וממשיך בחינת חכמה לבינה, שיהיו בהתבוננות בחינת ראיה כו'). פי משה רבינו עליו השלום נקרא "רעיא מהימנא", אחד המיוחד משבעה רועים, שרועה ומפרנס הנשמות ישראל בהשפעתו אליהם מוח הדעת. שזהו פירוש רעיא מהימנא - שמפרנס את האמונה.

ולכך הוא גואל ראשון וגואל אחרון: פירוש גואל ראשון, שהוא המשפיע להם בחינת הדעת, שבתחלת הדבור שלו אמר להם (שמות ה, י): "וידעתם כי אני הויה". פי מקודם פתיב (שמות ה, א): "וַיֵּאמֶר הָעָם". והוא יהיה גם פן גואל אחרון - להיות בחינת ו"מלאה הארץ דעה כו'" (שערי יצ, ט); "פי כולם ידעו אותי וכו'" (ירמיהו לא, ט). (והיינו להיות הדעת גם בבחינת 'סוכב כל עלמין'. מה שאין פן בגאולת מצרים, אף על פי שנמשך בחינת "ידעתם כי אני הויה", הוא בבחינת 'ממלא כל עלמין').

וזהו "ונתתי עשב בשדך לבהמתך":

פירוש: "עשב" הוא בחינת דעת, שהוא שם ע"ב, ושי"ן באמצע התיבה. ש'נמשך "בשדך" - בחינת "חקל תפוחין קדישין", בשביל "בהמתך" הם הנשמות שנקראים "זרע בהמה".

ואף גם המלאכים עליונים - ד' מחנות שכינה נקראים גם פן בשם בהמות וחיות, שהם "פני אריה [...] פני שור כו'" (תקו"א א, י). שאף שיש להם דעת והפרה באלקות ועומדים בבטול גדול, מפל מקום נקראים בשם בהמות, לפי שהשגתם הוא רק בבחינת מדת מלכותו ותברך, שממנו נמשך חיותו והתהוותו ועד שם עלו השגתם. אבל במהותו ועצמותו ותברך לית מחשבתם תפיסא כלל⁸.

ובחינת מלכות הוא נקרא "שם", במשל שם האדם שאינו נוגע למהותו ועצמותו וכו'. ועל פן נקראים בהמות - שאין להם דעת השגה במהותו ועצמותו ותברך. ולכן אומרים "קדוש" - שהוא ותברך קדוש

6. כמבואר במקום אחר - על פסוק "זרעת היום".

7. (שם ע"ב הוא בחכמה. וצריך לומר, משום שהדעת ממשיך ויווג חכמה עם בינה פ"ל).

8. (וכמבואר במקום אחר - על פסוק "רני ושמחי", בענין "וצדקתך ירגיני").

9. כמו שנבאר לעיל בפ'ש תולדות, על פסוק "מים רבים כו'".

דנפשיה קא עביר". פירוש "אדעתא דנפשיה", היינו שיומשך בחינת הדעת בנפשו, שתהיה נפשו דבוקה ומקושרת באלקותו יתברך, שזה נמשך על ידי עסק התורה.

"אשר תשים": דהיינו משה – ישפיע בחינת הדעת. "לפניהם": היינו לפנימיותם. פי הדעת היא המשכת הפנימיות דוקא, ונמשך על ידי זה גילוי פנימיות המדות, שהוא תקיום של המדות¹³. ולכן איתא בזוהר¹⁴: "משה משה" (שמות ג, ד) – לא פסיק טעמא, אבריהם | אבריהם, (בראשית כב, יא) פסיק טעמא". פי אבריהם הוא בחינת מדת האהבה וחסד כו', ויש פסיק והפסק בין אהבה דעשיה לאהבה דיצירה. אבל משה שהוא בחינת הפנימיות, "לא פסיק טעמיה", פי בבחינת הפנימיות אין חילוק כל כך כו'.

(אי נמי, "לפניהם" רוצה לומר לבחינת פני אדם. שהרי אף על גב שהם בחינת בהמה – פני אריה [..] פני שור כו', מפל מקום 'דמות פניהם פני אדם' (חוקאל א, י), היינו בחינת דעת דבריאה.

ובבחינת "פניהם" ישים וימשיך בחינת המשכת הדעת הנמשך מלמעלה. פי דעת זה דבריאה, הוא כלי לאור הדעת הנמשך מלמעלה. ובעין מה שנתבאר בפרשת ויקהל, שרצון התחתון הנולד מהשכל הוא כלי להשראת רצון העליון שלמעלה מהשכל כו'.

ועוד מבאר בפרשת מקץ על פסוק (רות ד, י) "וזאת לפנים בישראל", שיש בכל אחד בחינת פנימיות וחיזונית; סתים וגלוי כו'.

ובמקום אחר נתבאר ענין "וכניהם פרודות" (חוקאל א, יא) – בבחינת התחלקות. מה שאין פן "וכניהם כו"¹⁵. עיין שם. ולכן נאמר "פי תקנה" – לשון יחיד.

ועיין מה שנתבאר על פסוק (אסתר ט, כג) "וקבל היהודים" – לשון יחיד. מיהו פאן תירץ ענין "פי תקנה" – לשון יחיד, בתורוין אחר – דקאי על משה כו'.

כדרך ההמשכה מבחינת הדבור לבחינת המעשה כו'. וזהו "ומקבלין דין מן דין". ולכן "מקדשי ליה כן דא" דוקא; "בולם באין עונים וכו'".

(זהו "כתר ותנו לך מלאכים כו', ועמד ישראל וכו', יחד כו" דוקא. ופירוש "כתר ותנו לך": שעל ידי שנומשך הדעת בנפשם, על ידי זה נמשך גם פן גילוי הכתר לו"א. פי הדעת הוא חיזונית הכתר, ולכן "בשהכתר נמנה אין הדעת נמנה כו'". וכשצריך להיות המשכת הדעת, בהכרח שיותחל ההמשכה מהכתר. וכשצריך להיות נמשך למטה, בהכרח שיומשך תחלה למעלה¹⁰).

ותנה כל זה נמשך על ידי משה רבינו עליו השלום, שהוא הממשיך ומשפיע בחינת הדעת מריש כל דרגין עד סוף כל דרגין, שיהיה עובר ונמשך בכל הבחינות – מחשבה, דבור ומעשה¹¹.

וזהו "ואלה המושפטים אשר תשים לפניהם": "משפט" הוא לשון הליכה. כדמתרגם על פסוק (בראשית מ, יג) "במשפט הראשון" – "בהלכתא קדמייתא". וההלכות הם לשון "הליכות עולם לו" (תבקיג ג, ו). בחינת עליית העולמות עליו אחר עליו וכו'. והיינו על ידי הדעת, שהיא התורה וההרגשה באלקות, ולכן נקרא בשם הליכה.

ולכן הקליפות אין להם בחינת מוח הדעת, כגודע מענין "אז תבאנה שתיים נשים זנות כו" (מלכים א' ג, טו). והיינו, לפי שהם יש ודבר, ואין בהם בחינת הבטול מלמטה למעלה כו'.

ודעת והילוף זה נמשך על ידי למוד ההלכות, שעל ידי שמעיין בהם להשיגו הטוב על בורוין – והרי זה גילוי דעת התורה במחשבת האדם – על ידי זה זוכה להילוף במדרגות בהשגות גדולת אין-סוף ברוך-הוא, שיומשך בו בחינת הדעת.

(זהו שכתוב בגמרא¹² שאמר רב ששת: "חדאי נפשי, לך קראי, לך תנאי כו'. מעיקרא פי עביר אינש אדעתא

נפשי, לך קראי, לך תנאי (בשבילך ולצורך שניתי מקרית)!

אני (וכי אין הנאה בתלמוד-תורה אלא ללומדיה לבדם)? והא אמר רבי אלעזר: אלקולא תורה לא נתקיימו שמנים וארין, שנאמר (ירמיהו לג, כה): "אם לא בריתי יומם ולילה (דהיינו תלמוד-תורה שכתוב בו (הושע א, ח): "והייתי בו יומם ולילה") חסות שמנים וארין לא שמתי".

– מעיקרא פי עביר אינש אדעתא דנפשיה קא עביר.

13. (עיין מה שנתבאר לעיל על פסוק "מים רבים כו").

14. (ראה זור נרא קב, ב).

10. כמו שנתבאר בכוונת "ברוך שאמר".

11. (עיין מה שנתבאר במקום אחר – על פסוק (שמות יד, טו) "הרם את מפקד וכו'": שעל ידי קרעת ים-סוף נמשך רעותא-דלפא במחשבה, דבור ומעשה. והיינו על ידי "הרם את מפקד" – בחינת הדעת שעולה עד הכתר כו', וממשיך משם למחשבה, דבור ומעשה.

ועיין מה שנתבאר על פסוק "ידבר משה כו' אל ראשי המטות").

12. (פסחים סח, ב. ושם (ובש"י)): רב ששת כל תלתין יומין מהדר ליה תלמודיה ותלי וקאי בעיבא דרשא ואמר: תדאי נפשי (שמחי נפשי), תדאי

עֲלְמִינִי, שְׁלַמְעֵלָה גַם מִבְּחִינַת נְשָׁמוֹת הַנִּקְרָאִים "זֶרַע אָדָם", שֶׁהֵם מִבְּחִינַת דַּעַת-תַּחְתּוֹן ד'מִמְלָא כֹּל עֲלְמִינִי, כִּי הוּא סוֹבֵב וּמְקוּף. ¹⁶ וְלִגְבֵי הַמְקוּף שׁוּה אָדָם וּבַחֲמָה. וְכִמּוּ בְּשִׁבְעֵיט שֶׁהִיא עֲלִיּוֹת בְּבְחִינַת 'סוֹבֵב כֹּל עֲלְמִינִי - אָדָם וּבַחֲמָה שׁוּי, שֶׁכָּשׁ"פֵּלָה לַחֲיָה מִן הַשְּׂדֵה" אִין לְאָדָם לְאִכּוֹל כו'¹⁷). :

וְהוּ "מִשְׁפָּטִיד תְּהוּם רֶבֶה, אָדָם וּבַחֲמָה תוֹשִׁיעַ ה'" (תְּהִלִּים לו, ז) - פִּירוּשׁ: "מִשְׁפָּטִיד" שֶׁהֵם הַלְכוֹת הַתּוֹרָה, שֶׁהֵם גְּבוּהִים מְאֹד, עַל כֵּן יוֹכְלוּ לִימְשֹׁךְ גַּם לְמִטָּה מִפֶּה, שְׁעַל יְדֵי זֶה אָדָם וּבַחֲמָה תוֹשִׁיעַ" תִּינּוּ לְבְחִינַת "פְּנֵי אָדָם" שֶׁבְּבַחֲמָה כְּפִנ"ל).

וְלִכֵּן הַמְשָׁכַת הַדַּעַת לְבְּחִינַת בְּהִמָּה נִמְשָׁךְ דְּוָקָא עַל יְדֵי מִשְׁה, לְהִיּוֹתוֹ מִבְּחִינַת דַּעַת-עֲלִיּוֹן, בְּחִינַת 'סוֹבֵב כֹּל

16. עֲנִין מַה שֶׁנִּתְבָּאָר עַל פְּסוּק "לְבַחְתִּנִּי".

17. כְּמִו שֶׁנִּתְבָּאָר בְּמִקּוּם אַחֵר, עַל פְּסוּק "אַתְּ שְׁבַתוֹתֵי תִשְׁמְרוּ".

15. ("שִׁישׁ עֲלִי מַעַם יָקָף גְּדוּל, שֶׁהוּא הַפֶּסֶק מִמָּמָה, לְהַפְסִיק בֵּין יוֹפְגִיחִים לְ"וּכְנִפְיָהֶם", כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַש"י, לִזְמֵר שֶׁפְּגִיחִים פִּירוּשׁ פְּנִימִייתֵם אֵינֶם פְּרוּדוֹת כְּמוֹ כְּנִפְיָהֶם" לְקוּפֵי תוֹרָה בַּמְדָּבָר, י, א).

ב.

הוֹד כ"ק אַדְמוּר מוֹרְנָא וּרְבִנָא דוֹבְעַר - אַדְמוּר הַאֲמִצְעִי

~ תוֹרַת חִיִּים ~

וְיֵהִי כֹל הָאָרֶץ שְׂפָה אַחַת

הַאוּר בְּרַבּוּי וְהַכְּלִי בְּמִיעוּט ע"כ נִפְלוּ הַכְּלִים וְנִשְׁבְּרוּ כו' עַד שִׁישׁ צַד אַחִיזָה לְחִיצוֹנֵי דק"ג בּו"מ דְּתוֹהוּ כִּידוּעַ שׁוּהוּ שְׂרַשׁ הַעִ"שׁ דְּנוּגָה דַּעִשׁ' כִּישְׁמַעְאֵל וְעִשׂוּ כו' אַבְל בְּמִדּוֹת הַעֲלִיּוֹנוֹת דְּבַח' הַתִּיקוֹן בּו' שְׁמוֹת הַלָּלוּ דְאֵל וְאַלְקִי' כו' אִין אַחִיזָה כֹּלֵל לְחִיצוֹנִים דק"ג רַק מִבְּחִי' הַחִיצוֹנוֹת וְאַחֲרוּרִים דְּאַחֲרוּרִים דְּשֵׁם אֱלֹקִים בְּמ"ח צִירוּפִים הַאֲחֲרוּנִים כו' כִּידוּעַ שֶׁהוּא בְּבַח' הַמּוֹתְרוֹת וְנוֹכְלוֹת שְׁנוּפְלִ' מִבְּחִי' הַחִיצוֹנוֹת דְּחִיצוֹנוֹת הַכְּלִים כו' (וְכַעֲנִין וְדוּגְמָא דְאַבְרָהָם יֵצֵא מִמֶּנּוּ יִשְׁמַעְאֵל מִבְּחִי' מוֹתְרֵי הַחֶסֶד אֵל דְּקְדוּשָׁה וְכֵן יִצְחָק דְּגִבּוּרֹת דְּקְדוּשָׁה בְּשֵׁם אֱלֹקִי' יֵצֵא מִמֶּנּוּ עִשׂוּ מִפְּסוּלַת וּמוֹתְרֵי כְּלִים הַחִיצוֹנִים דְּגִבּוּר' הַעֲלִיּוֹנָה כו'). אִךְ הִנֵּה כּוּזָה נִבְדַּל מַעֲלַת בַּח' שֵׁם הוִי"ה שְׁבַמְדַּת הַת"ת הַגֵּם שְׁגַם הוּא אִינוּ רַק בַּח' שֵׁם כְּלִי לְאוּר הַת"ת דו"א דְּאִצִּילוֹת כו' שְׁאִין גַּם בְּחִיצוֹנוֹת דְּחִיצוֹנוֹת הַכְּלִי שְׁבוּ שֶׁהוּא שֵׁם הוִי"ה שׁוּם צַד אַחִיזָה כֹּלֵל לְק"ג וְכַמּו"ש וְכַבּוּדִי לְאַחַר לֹא אֶתֵּן שֶׁהוּא כְּבוֹד דְּשֵׁם הוִי"ה (וְהוּא בַּח' יַעֲקֹב שֶׁהוּא בַּח'ת שְׁהִיְתָה מִמֶּתוּ שְׁלֵמָה כִּי"ב שְׁבַטִים וְנִק' יִשְׂרָאֵל אִשֶׁר כֶּךָ אֶתְפָּאָר בְּבַח' הַת"ת שְׁבוּ בַּח' הַשְּׁלִימוֹת הָאֲמוּתִי מַעֲצָמוֹת אַ"ס שְׁבַאצִּילוֹת שְׁנִק' שְׁלִימוֹתָא דְּכוּלָא כו' וְע"כ נִק' יַעֲקֹב אִישׁ תָּם יוֹשֵׁב אוֹתְהִלִּים דְּתוֹרָה שֶׁהוּא בַּח' הַתִּיקוֹן דְּתוֹרָה שְׁשֵׁם בִּישְׂרָאֵל דּוּקָא וְע"כ אִמְרוּ דִּיעֲקֹב לֹא מוֹת שְׁלֵא הִי' כּו שׁוּם תַּעֲרוּבַת מִחַטָּא עַה"ד שְׁהִי' מִצַּד הַשְּׁבִירָה דו"מ דְּכַתִּיב בְּהוּ וַיִּמְלֹךְ וַיִּמַּת כו') וְהוּא רַק מִמַּעַם הַנ"ל שְׁבַבְחִי' הַת"ת בְּשֵׁם וְכִלִּי שְׁבוּ הוּא כְּמוֹ

(ו) וְהַעֲנִין הוּא כִּידוּעַ שְׁעִיקַר עֲנִין הַשְּׁמוֹת הֵן בַּח' הַכְּלִים דּוּקָא כִּי עֲנִין הַכְּלִים הֵן בַּח' הָאוֹתוּיוֹת שֶׁהֵן מִגְּבִילֵי וְעֵלְמִינִי לְאוּר כְּמוֹ עַד"מ אוֹתוּיוֹת הַשְּׁכַל שְׁמִגְבִּילֵי לְאוּר עֵצֶם הַשְּׁכַל כְּמוֹ שֶׁהוּא שְׁאִין נִרְאָה וְנִגְלָה עֵצֶם אוּר הַשְּׁכַל הַרוּחָנִי כְּמוֹ שֶׁהוּא רַק ע"י צִירוּפֵי אוֹתוּיוֹת הַמַּח' אוּר הַדְּבִיר וְכַ"ג בְּאוֹתוּיוֹת שְׁכַמְדוֹת בַּחֶסֶד אוּר דִּין שְׁעֵצֶם אוּר הַחֶסֶד כְּמוֹ שֶׁהוּא נִסְתָּר וְנַעֲלָם וּמוֹגְבַל בְּצִירוּפֵי אוֹתוּיוֹת שְׁבוּ כו' וְכֵן הוּא בַּעֲנִין ז' הַשְּׁמוֹת הַלָּלוּ דְּבַח' שֵׁם אֵל הוּא בַּח' הַכְּלִי לְאוּר הַחֶסֶד דְּאִצִּילוֹת כְּמוֹ שֶׁחֶסֶד אֵל כו' הִינּוּ שְׁעֵצֶם הַאוּר דְּחֶסֶד הַעֲלִיּוֹן כְּמוֹ שֶׁהוּא נִסְתָּר וְנַעֲלָם וּמוֹגְבַל בְּשֵׁם זֶה דְאֵל וְכַ"ג בְּשֵׁם אֱלֹקִי' שֶׁהוּא בַּח' הַכְּלִי לְהַגְבִּיל וְלַהַעֲלִים לְאוּר הַגְּבוּרָה דְּאִצִּילוֹת כו' וְכֵן בְּשֵׁאֵר הַמִּדּוֹת כְּמוֹ אוּר הַנִּצְחָה וְהוּד וְיִסוּד שְׁמוֹגְבִילֵי וְנַעֲלָמוֹם בְּשְׁמוֹת דְּשִׂדִּי וְצַבָּאוֹת כו' וְכֵן אוּר הַמַּל' בְּשֵׁם אַד' כו' וְכַ"ג. אִךְ עַכ"ו נִקְרָאוּ בְּשֵׁם ז' שְׁמוֹת שְׁאִינֵן נִמְחָקִי' (כְּמוֹ שֵׁם הוִי"ה שֶׁהוּא בַּח' כְּלִי לְאוּר דְּת"ת כו') לְפִי שְׁאוּר הַקְּדוּשָׁה הַעֲלִיּוֹנָה דְּאוּר אַ"ס שְׁבַקוּ"ח דְּאִצִּילוֹת שׁוּרָה בְּכִלִּים שֶׁהֵן הַשְּׁמוֹת דְּאֵל וְאַלְקִי' וְשִׂדִּי וְצַבָּאוֹת וְכַ"ג כְּמוֹ בְּאוּרוֹת מִמֶּשׁ אַעֲפ"י שֶׁהֵן בְּבַח' אוֹתוּיוֹת וְשְׁמוֹת שְׁמִגְבִּילֵי הַאוּר וְכַמּוֹ שֵׁא' וְאַרְאֵ אֵל אַבְרָהָם כו' בְּאֵל שְׂדֵי כו' וְכֵן כַּה אִמְרַה' צַבָּאוֹת וְכַ"ג בְּשֵׁם אַד' וְשֵׁם אֱלֹקִים הַכֹּל הוּא בְּבַח' אֱלֹקוֹת מִמֶּשׁ וְע"כ אִינֵן נִמְחָקִי' וְהַעֲקִיר הוּא לְהִיּוֹתֵם בְּבַח' הַתִּיקוֹן דו' מִדּוֹת הַעֲלִיּוֹנוֹת דו"א כו' שֶׁהוּא לְנִגְדַת בַּח' ז' מִדּוֹת דְּתוֹהוּ שְׁהִי'

לקבל כנ"ל אבל שם וכלי דשם הוי"ה בבחי' אור הת"ת גם שם אלקים שבו בשוה ממש עם האור כנ"ל ואינו מסתי' ומצמצ' כלל וע"כ אמר הוי"ה אלקיו עמו דמתייחד אלקי' בהוי"ה והיו לאחדי' ממש וקאי אדסמוך לי' ליתן טעם למ"ש לא הביט און ביעקב דוקא ולא ראה עמל בישראל שהן בבחי' הת"ת מפני שה' אלקיו עמו וד"ל:

באור שבו וכמ"ש ה' אלקיו עמו פי' כי מה שהשם נק' כלי המגביל הוא בבחי' שם אלקים המצמצם שיש בשם הוי"ה דהגם ששם הוי"ה יש בכל הספי' היינו רק בבחי' האורות שלהם ואין הפרש בהם רק בענין הנקודות כנ"ל אבל בכלים שלהם הרי השם וכלי מסתי' על האור כנ"ל וע"כ ברבוי ההשתלשלו' בחיצוניו' דחיצוניות הכלים יכולים גם הע"ש

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

מאמרי אדמו"ר הצמח צדק - ואולם חי אני

ע"י שהוא בחי' צל ומקף עליהם וא"כ ח"ו לא שייך כלל המשל מנה"ב נגד נה"א המתלבשת בה לומר כי חזק כו' ח"ו. אלא כבר סר צלם מעליהם כיון שהי' רק בחי' מקיף מי מעקב על ידו מלהסתלק מעליהם. וזהו ואולם חי אני פי' עצמותו ומהותו ית' ע"י וימלא כבוד ה', פי' חי אני הוא התפשטות החיות שמהו"ע ית' מחיה העולמות שהוא ע"י וימלא כבוד כו' שע"י בחי' הכבוד שהוא מחשבת אנא אמלוך הוא מחי' העולמות, וכדי להיות ברוך כבוד ה' ממקומו הוא ע"י את כל הארץ (דהיינו העלא' אותיות שבה"כ שבארץ שע"י וימלא כבוד הנ"ל) וע"י סר צלם (של החיצונים כי בהתברר מהם האותיות שנפלו בשבה"כ הרי סר צלם וכו', וע' בענין י"א סממני הקטורת שבחי' לבונה הוא המקיף הנ"ל וע"י הקטרת נוטלים החיות מהם) והיו כלא היו כו' וזהו רננו צדיקים צדיק עליון וצדיק תחתון שמתחברים יחד וזהו ענין וימלא כבוד כו' ובכה"מ כנ"ל, והשתא אתי שפיר לי' דוימלא שהוא לי' עתיד כי עכשיו קודם גמר כל הברור והעלא' אותיות הנ"ל עדיין אין הכבוד בגילוי למטה ממש (ומכה"כ הוא ע"י צמצומים רבים לפי שיוכלו העולמות שאת כו') אבל כשיהי' ואת רוח הטומאה אעביר אוי ימלא כבוד ה' שבחי' כבוד ה' ממקומו יתגלה למטה ממש וזהו לישרים נאור תהלה ישרים בחי' יושר והשוואה שמעלה ומטה שוין:

ו. וזהו ואולם חי אני כו' כי הנה המרגלים טעו לאמר כי חזק הוא ממנו, וכוונתם הוא כי הנה מלכותך מלכות כל עולמים כתי' ומלכותו בכל משלה, דהיינו שגם ע' שרים מקבלים חיות מבחי' כבוד מלכותו. ומהיות שבחי' כבוד זה הוא בחי' ממכ"ע המתלבש בתוכיות העולמות והנבראים להיות להם לנשמה וחיות פנימי, אי לזאת סברו המרגלים שכמ"כ מה שנמשך חיות מבחי' מלכותך להחיצונים הוא ג"כ שהוא בבחי' התלבשות בתוכם ממש כהתלבשות הנשמה בנפש ונה"ב שעם חיות הנשמה ממקום קדוש נתלבשה בנפש אפל והומרי, וסברו שכמ"כ עד"ו התלבשות כבוד מלכותו הממכ"ע בתוך החיצונים מאחר שהיא מחיה אותם, וע"כ על בחי' הארה זו שנתלבשה בתוכם אמרו כי חזק הוא ממנו ולא על מהו"ע של הבורא ית' כיוונו ח"ו רק על בחי' הכבוד המתלבש בתוכם לפי דעתם שכיון שמתלבש בתוכם בבחי' פנימי' והתלבשות אמרו כי חזק הוא ממנו וכהתגברות הנה"ב והגוף על נפש האלקית המתלבש בתוכם אף שהנה"א גבוה מהם לאין קץ. אך באמת טעו כי וכבודי לאחר לא אתן כתיב שאינו מתלבש הכבוד בתוכם ח"ו, וחיותם הנמשך להם מכבוד ה' הוא רק בבחי' מקיף עליהם מלמעלה וע"י המקיף מחיה אותם ולא שמתלבש עצם הכבוד בתוכיותם ח"ו. וזהו שאמר להם כלב סר צלם מעליהם שהחיות המחיה אותם הוא רק

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

חייב אינש לבסומי

שגוים אלו ששעברו, ולאומים אותן שלא שעברו. והענין הוא דהנה גוים מלשון שני גוים בכמנך וארו"ל שני גאים בכמנך זה מתגאה בעולמו וזה מתגאה במלכותו, יעקב מתגאה בעולמו שהוא עוה"ב שזהו עיקר העולם וזה מתגאה במלכותו כו', כי גוים הוא לשון גיאות וזהו שא' גוים אלו ששעברו בישראל וע"ש זה נק' גאים שהם מתגאים על ישראל, לפי שבאמת אך יכולים לשעבר בישראל שהרי כתי' כי יעקב בחר לו יה ישראל לסגולתו, אלא שהם משעבדים מחמת גאותן. אך אעפ"כ כתי' הללו את ה' כל גוים שאפי' כל גוים יהללו את ה' וכמ"ש כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד, משא"כ עמלק אחריתו עדי אובד שלא יתברר כלל לפי שרצה לעקור את ביצתן של ישראל יותר משאר אומות וע"כ אחריתו עדי אובד.

וזהו עמלק עמל לקה שהוא בחי' ראשית ואחרית, כי עמל הוא בחי' היפוך עמל דקדושה כי יש בקדושה ג"כ עמל, וכמ"ש אדם לעמל יולד וארו"ל במדרש איני יודע אם לעמל תורה אם לעמל שיחה, והענין הוא דהנה כתי' כי יש אדם שעמלו בחכ' ופירש"י יש אדם שעמלו בחכ' זהו מ"ש ועל הכסא דמות כמראה אדם ועמלו בחכ' כמ"ש ה' בחכ' יסר ארץ כו', והנה לכא' אינו מוכן מ"ש שעמלו בחכ' שהרי לא בעמל ולא ביגיעה ברא את העולם וכמ"ש במדרש לא בעמל ולא ביגיעה אלא במאמר פיו כו', אך הענין הוא דמ"ש לא בעמל ולא ביגיעה היינו בריאת העולמות שנתהוו מאין ליש, וההתהוות מאין ליש הוא רק מזיו והארה בעלמא, אך זה ההתהוות נעשה בבחי' יש ודבר נפרד לעצמו וכמ"ש משם יפרד כו' שנעשה בחי' עלמא דפרודא, אך עיקר המכוון הי' שיהי' דוקא בחי' גילוי אלקות למטה כי נתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים דוקא, וכדי שיהי' בחי' גילוי אלקות למטה זהו מ"ש יש אדם שעמלו בחכ' ודעת והיינו שיהי' גילוי בחי' חכמה למטה, ודעת היינו שיהי' גילוי בחי' ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים, זהו ע"י עמל דוקא, לפי שזהו למעלה מן ההשתלשלות כו'. ודוגמא לזה זהו משארז"ל קשה לזווגם כקרי"ם, ולכא' אינו מוכן למה קשה כ"כ זיווגים, וגם קרי"ם למה קשה שהרי בריאת העולמות הוא יותר פלא, אך שענין בריאת העולמות הוא מאין ליש שהוא רק מבחי' הארה בעלמא, משא"כ קרי"ם שהוא בחי' הפך ים ליבשה שמעלמא דאתכסי' נעשה עלמא

חייב אינש לבסומי כפירויא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי כו', הנה כתיב כי יד על כס י"ה אין השם שלם ואין הכסא שלם עד שימחה זרעו של עמלק כו'. והענין הוא דהנה כתיב ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אובד, ולכאורה אינו מוכן למה נק' עמלק ראשית גוים שהרי לא הי' ראשית לא בזמן שהיו גוים הרבה מקודם לו, וגם לא במעלה מכולם ולמה נק' ראשית גוים כו'. והענין דהנה א"י נק' ארץ הכנעני החתי והאמורי כו' ז' אומות, דהנה ידוע שיש ז' מדות בקדושה וכמ"ש לך הוי' הגדולה והגבו' והתפארת כו', והנה כמו שיש ז' מדות דקדושה כמ"כ בלע"ז יש ז"מ דקליפה כמו שיש אהבה דקדושה כמ"כ יש לע"ז תאוה רעה כנ"ל, וכן בכל המדות יש לע"ז שיש מדות דקדושה וכן יש מדות רעות כו', והנה ז' אומות הם ז"מ רעות נגד ז' מדות דקדושה. והנה עמלק הוא נגד הדעת שהוא בחי' קל' הדעת שיש דעת דקדושה וכמ"ש וידעת היום והשבות אל לבבך כי הוי' הוא האלקי' דהיינו להעמיק דעתו ולהתבונן בגדולת או"ם שהוי' הוא האלקי' שכולא חד ואין שום הסתר לפניו ועי"ז ממילא יהי' התהפכות המדות מחשוכא לנהורא כו', אך עמלק הוא נגד בחי' זו, דהיינו אף שיודע אלקות מ"מ הוא בבחי' רע גמור וכמ"ש על עמלק יודע רבונו ומכוין למרוד כו', שהרי עמלק מיד אחר יצ"מ וקרי"ם שהי' בחי' גילוי אלקות למטה לעיני כל עד שמחמת זה נפל על כל האומות אימה ופחד וכמ"ש אז נבהלו אלופי אדום תפול עליהם אימתה ופחד כו', ומה שהם רעות היינו לפי שהרוח שטות מכסה ואינו מתבונן באלקות כלל ועי"ז הם רעות, משא"כ אם מאיר בגילוי או הם בטלים ואינם רעות כלל, משא"כ עמלק אף שידע ג"כ כל זה יצ"מ וקרי"ם ואעפ"כ יבא עמלק, והיינו לפי שיודע רבונו ומכוין למרוד בו לפי שאינו רוצה בגילוי אלקות כלל, וזהו שנק' ראשית גוים לפי שהוא כנגד הדעת שהוא ראשית של הז"מ, וכמ"ש בת"ז שהדעת הוא מפתחא דכליל שית, וזהו עמלק עמל לקה, עמל הוא ראשית, לקה הוא אחרית. והנה להבין מהו אחרית ואחריתו עדי אובד, הענין הוא דהנה איתא במדרש תלים הללו את ה' כל גוים שבחוהו כל האומים, שאל ר"ש ברבי לרבי מהו גוים ומהו לאומים, אמר לו גוים אלו האומות שנשתעברו בישראל, ולאומים אלו שלא נשתעברו בישראל כו'. ולהבין זה מנ"ל

בלעו"ז עמל דקליפה וכמ"ש עמל וכעס תביט וכן ורהבם עמל ואון דהיינו שהוא עמל ומייגע א"ע כדי שלא יהי גילוי אלקות למטה, וכמו עמלק שבא להלחם עם ישראל אחר יצ"מ וקרי"ם לפי שלא רצה שיהי גילוי אלקות למטה אלא שיהי בבחי' יש ודבר נפרד לעצמו, והו אין השם שלם ואין הכסא שלם עד שימחה זרעו של עמלק.

דאתגלי' שיהי' הגילוי למטה כמו למעלה זהו קשה לפי שהוא המשכה שלמעלה מסדר השתל', וכן ענין הזיווגים שהוא בחי' תום' אורות הוא ג"כ קשה שהוא בחי' המשכה פנימי, וכך כדי שיהי' גילוי אלקות למטה זהו ע"י עמל דוקא לפי שהוא המשכה שלמעלה מן ההשתל', והמשכה זו זהו ע"י עמל תורה אדם לעמל יולד וכמשנת"ל. והנה כמו"כ יש

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המשך תער"ב ~

כי תצא למלחמה, שבת פרשת תצא, תער"ג

ואומר אודה להיות כי הודאה הוא בבחי' עצמות כו' כידוע בענין ברכה והודאה כו', רק שבכ"מ הודאה היא בבחי' העלאה וכאן הכוונה על ההמשכה כו'. ועו"ל מ"ש אודה שמך להיות דהמשכת אור חדש אינו מאיר עדיין בבחי' פנימי' כו', דההמשכה בפנימי' יהי' כאשר יתבטל מל' דק"ג לגמרי כו', וכאן ההמשכה הוא בכדי לפעול הביטול כו', וכידוע דבכל המשכה שע"י עבודה בהסרת ההעלמות הנה בכדי להסיר ההעלמות ההמשכה היא ממדרג' זו גופא כו', וכמו"כ כאן המשכת האור חדש הוא בכדי לבטל ק"ג כו', הרי ההמשכה אינו עדיין בבחי' פנימי' ע"כ או' ע"ז אודה כו', וההמשכה היא מבחי' מל' דוקא שו"ע אודה שמך כו', והוא בחי' המשכת אור חדש זה גם בבי"ע להיות נס בפו"מ כו'. וע"פ הג"ל יובן מ"ש כי תצא למלחמה על אויבך, אויבך הוא הנה"ב והיציאה למלחמה הו"ע בירור הנה"ב כו', דהנה ידוע שיש ב' אופני בירור והן הבירור דתפלה ובירור דתו' כו', דהבירור דתפלה הוא בדרך מלמטלמ"ע, דתפלה נגד קרבנות תקנו. וענין הקרבנות הוא שמקריבין בהמה גשמי' ע"ג המזבח וכללת באש שלמע' שו"ע אש אוכלה אש כו', דהנה החי הוא בחי' אש וכידוע דד' מדרג' דצח"מ הן כנגד ד' בחי' ארמ"ע והחי הוא בחי' אש כו', וכשנכלל החי באש שלמע' הו"ע אש אוכלה אש כו'. וכמו"כ הנה"ב הוא בחי' אש והו"ע חמימות התאוה ורתיחת הדמים בענינים הגשמי' כו', וע"י שמתבונן בהתבוננ' אלקי ומתעורר באה' ברשפי אש כו' כ"ז שורף ומכלה את האש דנה"ב כו' וכמו"ש במ"א, אך כ"ז הוא בדרך מלחמה להיות שבנה"א מה שבא לברר את הנה"ב ה"ז מדרג' התחתונות דנה"א, שהן בבחי' שייכות אל הנה"ב כו', ואופן הבירור הוא בבחי' התלבשו' שמתלבש ונתפס בהנה"ב לבררו כו' כנודע וע"כ

קפו) ועד"ז יובן כאן דבכדי לעשות נס בחיפך הטבע כמו להפיל שר דק"ג הי' צריך להמשיך אור חדש כו', ועו"א בנבואתו פסוק דה' אלקי אתה ארומוך להעלות הכל לעצמו' או"א"ם ב"ה להמשיך משם אור חדש זה כו', ובאמת המשכת אור חדש זה הוא הגבה למע' מאד על כל המשכת אורות שנמשכו גם ביצי"מ כו', וכמ"ש הרמ"ז ס"פ בא ד"מ ע"ב הפרש בין משה למשיח, דמשה המשיך מבחי' פנימי' ארך שהוא חיצוני' עתיק ומשיח ימשיך בחי' פנימי' עתיק ממש, וי"ל דזהו מה שע"י משה נתגלה בחי' מטר דתו' שזהו בחי' ז"ת דעתיק, וכידוע בענין גשם שזהו אור שבעת הימים כו', והגם דבאמת במ"ת ניתן הכל שהרי לא יהי' מ"ת עוד הפעם כו', ולכן פעל משה בנשמו' הגבוהות עכ"פ להיות תורתן אומנתן דהיינו המשכת התו' כמו שהיא בשרשה ומקורה בעצם התענוג הפשוט העצמי כו' וכמ"ש במ"א, מ"מ מה שבא בהתגלו' הוא בחי' מטר דתו' דהיינו בחי' חיצוני' התו' מה שבא בהשגה כו'. ומשיח יגלה בחי' פנימי' התו' בחי' טל תו' שזהו בחי' ג"ר דעתיק כו', והיינו כמו שהתו' היא בבחי' חכה"ק דא"ק תענוג העצמי כו' (וי"ל ג"כ שזהו בחי' קוב"ה דאסתכל באורייתא דהיינו בחי' א"ם המתלבש בחכ' דא"ק ובפנימי' התו' כו'). ואופן הגילוי יהי' בבחי' ראי' ממש והוא בחי' ראיית המהות כמו ראיית העין כו', ויהי' בשוה בכאו"א מישראל כו', והיינו מפני שיהי' הגילוי מבחי' עצמו' א"ם ממש כו'. והמשכה זו היא ע"י ה' אלקי אתה ארומוך ואזי יומשך מפנימי' עתיק כו', וזהו שאומר אח"כ אודה שמך פ' להמשיך האור החדש הזה גם בבחי' המל' דאצילות שנק' שמך בכדי שיהי' הגילוי בבי"ע כו'. ומש"א אודה הכוונה היא בבחי' המשכה לא לענין העלאה כי אחר שאמר ארומוך בהעלאה כו' אמר אודה שמך למטה ג"כ כו',

לקדושה כו'. ואח"כ או' וראית בשב' אשת יפ"ת שזהו כדאי' בת"ז דמאן דקטל לחויא יחבין ל' ברתיא דמלכא כו', פי' דקטיל לחויא היינו שהנה"ב נהפך לטוב שזהו ביטול דמל' דנוגה לגמרי כו', שע"ז נעשה רוממות המל' דקדושה שהיא הנה"א כו'. דעיקר זה יהי' לעתיד שז"ע ועת"י יתיב מלכות' מלכות עלם כו', וכמו"כ גם עכשיו בנשמות הגבוהות דקטילי לחויא כו'. וזהו כי תצא למלחמה על אויבך דהיינו בתפלה דשעת צלוחת שעת קרבא כו', ונתנו ה' אלקיך בידך ע"י הברור דתומ"צ שהוא מלמעלמ"ט כו', ובכ"ז ושבת שבו רק שביו של אויב שהוא הרחבת מקום הקדושה לבר כו', ואח"כ וראית בשב' אשת ית תואר היינו מאן דקטיל לחויא בבחי' אתהפכא השול"ג, ע"ז יחבין ל' ברתיא דמלכא דהו"ע מלכות' מלכות עלם כו'.

ק"צור. וכמו"כ לבטל מל' דק"ג הוא ע"י המשכה מעצמות למעלה גם מהמשכה דיצי"מ, דמשה המשיך פנימיות אריך, ולכן ע"י נתגלה רק חיצוניות החורה, ובהעלם גם הפנימיות, והו"ע תו"א, ומשיח יגלה פנימיות התורה ג"ר דעתיק, ויהי' בבחי' ראי' בכאו"א, וזהו אודה שמך גילוי הפנימיות במל', ונא' אודה דבעצמות הוא בחי' הודאה, גם י"ל שנמשך בבחי' מקיף להיות ביטול ק"ג, ואח"כ יהי' בבחי' פנימיות. וזהו כי תצא למלחמה הברור מלמעלמ"ט, ונתנו ה"א בידך הברור מלמעלמ"ט, ומאן דקטיל לחויא מל' דק"ג יחבין ל' ברתיא דמלכא ממ"ע.

הוא בדרך מלחמה כו'. ועז"א כי תצא למלחמה על אויבך כו', ואח"כ או' ונתנו ה"א בידך שזהו הברור דתו' שהוא בדרך מלמעלמ"ט כו', וענין הו' אלקיך הו"ע תומ"צ דהו"י הו"ע התו' דאורייתא מחכ' נפקת והו' בחכ' כו', ואלקיך הו"ע המצות דרמ"ה פקודין הן רמ"ה אברי' דו"א כו', ועז"א ונתנו ה' אלקיך כו', שהברור הוא בדרך מלמעלמ"ט כו' (שגם הברור דמצות הוא בדרך מלמעלמ"ט וכמשנת"ל ד"ה שופטים), להיות שזהו ע"י התגלו' הנה"א כו'. הגם שזהו ג"כ במדר' נר"ן כו', מ"מ ה"ז במדר' גבוהות שהכחות דנה"א הן בהתגלות כו', וגם שזהו ע"י התו' כו', ע"כ הוא בדרך מלמעלמ"ט כו'. ועז"א ושבת שבו שביו של אויב כו', דע"י ב' הברורים דתפלה ותו' הוא רק שלוקחים שביו של אויב היינו מה שבא בדרך שב' בהנה"ב מהכחות דנה"א כו'. דהנה ידוע דהחיות דישאל הוא מנה"א דוקא, וכאשר משתמש בכחותיו בענינים הגשמי' ובדבר תאוה ע"ז נשבאים הכחות דנה"א בנה"ב כו', דכשם שהוא בהטוב דכאשר משתמש בכחותיו בקדושה ברצון ובחשק ה"ז עילוי דנה"א, ולהיות שיש בזה השתתפות הכחות הטבעיים הרי גם הכחות דנה"ב נכללי' בנה"א ומתעלים בקדושה כו', כמו"כ הוא להיפך שע"י העסק בהענינים החומרים גם הכחות דנה"א הן בבחי' שב' בזה כו', וז"ע שביו של אויב כו'. וע"י התו' ותפלה לוקחין שביו של אויב כו' שמכברים הכחות דקדושה כו', אבל הנה"ב עצמו אינו מתהפך בזה

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהרי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

אר"א צדקת פזרונו - ש"פ משפטים תרפ"ט

להוסיף מחול על הקדש בערב שבת ולהוסיף מקדש אל החול במוצאי שבת קדש, דהכוונה הוא לעשות ולהפך מטורא דפרודא ליחוד גמור באלקות, וזהו מה שאיתא במדרש רבה משל על שבת כזאב שטורף מלפניו ומלאחריו, דשבת הוא מקור הברכות וכדאי' בזהר דמיני' מתברכין כוליהו יומין, והוא דמי שטרח בערב שבת בעבודת הברורים ומוסיף מחול אל הקדש אז יאכל בשבת שמוסיף מקדש אל החול, וזהו מחצצים לשון מחיצה לברר את הניצוץ ולהכניסו לרשות היחיד, ואחר כך דיני הגיגה ומעילה שצריך האדם לחצוץ בין קדש לחול שלא ימעול, דאין חול מתערב בקדש ולא קדש בחול, והם א' מדרכי העבודה אשר האדם צריך

ג) וזהו מקול מחצצים בין משאבים ואיתא בתנא דבי אליהו דקול מחצצים הם קול העוסקים בתורה שאומרים על טמא טמא ועל טהור טהור, הלכות שבת חגיגות ומעילות ודיני הצצים, בין משאבים שלומדים ושואבים דברי תורה, ודורש מחצצים לשון חציצה שעושים חציצה והבדלה בין טמא לטהור, וזהו שמזכיר תחלה שאומרים על טמא טמא ועל טהור טהור ואחר כך מזכיר הלכות שבת חגיגה ומעילה, דבהלכות שבת הוא שצריכים מחיצות להתיר המבוי, דהנה הדי' רשויות דשבת רשות הרבים הוא עולם העשי' טורא דפרודא, ורשות היחיד עולם האצילות דאיתו וחיוהי וגמרודי הדי, דהעבודה דשבת הוא

באור התורה, כי כל ענין התורה הוא להורות להבדיל בין טמא לטהור וקדש וחול, וכל דרכי האדם והביורים הם על פי התורה, אמנם לפי זה צריך להבין מהו הצדקה במה שפורן לבין האומות, ועוד דלפ"ז ה' צריך לכתוב פורנו והי' מובן יותר הענין מה שפורן לכל המדינות ושהכוונה הפנימית שבוה הוא דישאל דוקא יבררו את גשמית העולם ע"י לימוד התורה וקיום המצות.

קיצור. מקול מחצצים מכין משאבים הם קול העוסקים בתורה ועושים מחיצה בין טמא לטהור דר' רשויות שבשבת רה"י אצי' ורה"ר עשי' טורא דפרודא וצריכים להוסיף מחול אל הקודש והוא עפ"י התורה דוקא, ולא כאלו שחפצים לעשות את החול קדש לטהרו בכמה טעמים, או להכניס קדש בחול מפני כמה סבות כ"א צריכים לידע דטמא הוא טמא וטהור קדש.

להיות זהיר בזה מאד וכמאמר ועל בינתך אל תשען, כי יש כמה ענינים שהם חול ממש וחפץ ורוצה להקדישם מדעת עצמו והוא היפך האמת, וכן להיפך ענינים של דרכי התורה ומכנים בהם עניני חול, ועבודת האדם האמיתי הוא לחצוץ בין קדש לחול בכדי שלא ימעול, דיהי' איך שיהי' בין שמכנים חול בקדש לומר שהשכל האנושי שבתורה הוא שכל פשוט, ואם כן גם סברתו היא סברא ובין שמכנים קדש בחול לומר אשר הנהגתו על פי שכלו ותבונתו טובה היא, שניהם כאחד מעילה הוא, והוא מקול מחצצים שעוסקים בתורה, והראי' שהם עוסקים בתורה באמת שהם אומרים על טמא טמא ועל טהור טהור, לפי שיש אצלם מחיצה בין קדש לחול, והוא בין משאבים, בין לשון בינה שלומדים ומבינים שהתורה היא חכמתו ורצונו ית', ואח"כ שואבין לאחרים דברי תורה, ובוה הם מאירים ומכריכים את העולם

~ לקוטי דיבורים – בלה"ק ~

שמיני עצרת ושמחת תורה, תרצ"ה

ליקוט ח.

אבי המאמר "א"ר אבהו", היה מאד צפוף וחס, וכפי הנראה הנה בהלכו מה"מנין" לדירתו, הצטנן. בשבת תשובה בבוקר קיבל חום ועל אף מזג האויר הנוח, נמנע ממנו ללכת ל"מנין".

היה זה בפעם הראשונה בחיי נעורי שראיתי שהוציאו אחד השולחנות מה"מנין" לרחבה, העלו כסא על השולחן והחסיד ר' ליב הופמן ישב וחזר על החסידות.

היה זה בשבת תשובה בבוקר לפני התפילה. התפללו בכמה מנינים, הרחבה היתה מלאה אדם, ובשעה שלש אחרי הצהרים שוב חזרו על החסידות וסיימו בניגונים ובריבודים עד מאוחר בלילה.

ב. י"ג תשרי תרנ"ג היה יום הזכרון העשירי להסתלקות הסבא, הוד כ"ק אאזמור"ר מוהר"ש זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, והיתה זו השנה הראשונה שחסידיו ליובאוויטש התעודדו בחיות מחודשת בראותם ממלא-מקום על כסא הנשיאות של ליובאוויטש.

אחרי השמחה הגדולה בשבועות תרמ"ב ומיד אחרי שבועות בחתונת דודי הר' מנחם מענדל, שבאו אז אלפי אנשים לליובאוויטש, הנה כעבור כמה שבועות חלה הסבא ובמשך כמה חדשים הורע מצבו ונעשה רציני ביותר, וביום י"ג תשרי תרמ"ג נסתלק זי"ע ועכ"י.

האירועים בחדשי הקיץ של שנת תרמ"ב היו להם השפעה גדולה על העסקנות הציבורית שעסק בה הסבא

א. שנת תרנ"ו שייכת לזמנים בהם היה אבי מתועד עם הקהל באחד מערבי חול המועד ולחגוג את שמחת בית השואבה.

משנת תרנ"ד נתהווה בכלל שינוי בהנהגתו החיצונית של אבי ביחס לעניני נשיאות שונים, כמו קבלת אנשים ב"יחידות", הוצאת המאמרים בכתב ותשובות על שאלות אנ"ש שהגיעו בכתב.

לראש השנה תרנ"ג הגיע לליובאוויטש קהל רב, אז אמר אבי המאמר "שופר של ר"ה" והמאמר "א"ר אבהו וכו' אמרו לפני כו".

מאות חסידים חזרו על מאמרי החסידות האמורים. הקביעות של ראש השנה היתה אז בימי חמישי וששי ובהמשך לכך שבת תשובה, והיה מספיק זמן לחזור על המאמרים. בין האורחים היו כמה מנינים חסידים שקלטו היטב ובקלות את המאמרים.

באותן שנים היה אבי אומר חסידות בדירתו, ולעתים רחוקות בלבד בחג כשהיה קהל גדול היה אומר חסידות בבית המדרש.

בראש השנה תרנ"ג היה מאד צפוף ב"מנין", ותודות למזג האויר הנוח ששרר אז – דבר נדיר בליובאוויטש – התפללו חלק מהאורחים ברחוב וברחבה שליד ה"מנין". ביום שני של ראש השנה – יום ששי בערב – אמר

שנאמר בזוהר² ר' יוסי אשכחי' לרבי אבא ההוה יתיב וקארי האי קרא דכתיב השלך על הוי' יהבך וכו' – על דייקא, ואז יהיה "והוא יכלכלך" שהשי"ת יעשה את האדם לכלי לנשיאת המשא שלו, וכאשר יש לאדם כלים – נעשה המשא קל.

המשא נקרא "יהבך" המורכבת משתי מלים י"ה ב"ך, ההמשכה של ראש השנה היא י"ה, כפי שמבואר³ בענין "מן המיצר קראתי י"ה", הכלים הם אותיות התורה, וזה מציינת המלה ב"ך, כ"ב האותיות, המשכת האותיות היא בשמיני עצרת ושמחת תורה.

כעת נבין את האימרה, שאמיתת הענין של "והוא יכלכלך" היא בשמיני עצרת, שכן בשמיני עצרת נמשך אור עצמי, והוא ההמשכה של י"ה, העניי במרחב י"ה". אור עצמי זה בא בכלים, והם "ב"ך" – כ"ב אותיות התורה, ואילו הכלים חתומים וסתומים מכל צד.

ד. מעלת התיקון היא בכלים, מעלת התהו היא באורות, כמאמר הידוע: בתהו – אורות מרובים וכלים מועטים, ובתיקון – אורות מועטים וכלים מרובים.

המלה תהו היא שם התואר. כל המשמעות של דיבור היא תואר. תיאור הדבר שאודותו מדובר.

חלק גדול מדיבורו של האדם הוא תיאור והצגת הדבר שאודותו הוא מדבר, ועל ידי הדיבור מבין הזולת את הדבר שמספרים לו כאילו ראה אותו בעצמו.

כדי שהדיבור יהיה מדויק, כלומר קצר ובעל תוכן, ישנו משפט מסויים של מלים, הידוע לכל, הכולל בתוכו מובן מסויים של הדבר, והמלים המרכיבות את המשפט נקראת "שם התואר".

לשמות התואר שייכות גם שתי המלים "תהו" ו"תיקון", אלו הן מלים שכל אחת מהן מציינת עניינים מסויימים בעלי הבנות עמוקות בחקירה אלקית, אלא שכל זה שובך במשפט הקצר: תהו – אורות מרובים וכלים מועטים, תיקון – אורות מועטים וכלים מרובים.

אור וכלי, ריבוי ומיעוט, הם גם כן שמות של תואר, שכל אחד מהם נושא משמעותו של ענין שלם. כל ענין כפי שהוא לעצמו מסודר בנקודה שכלית הבאה מכוח המשכיל ובהתרחבות מכוח ההשגה וההסברה בדוגמאות רבות בשני הקווים של חיוב ושלילה המהווים גדרים השכל. וכל זה בא בשם התואר בצורה מתומצתת במלה אחת. ואם לא במלה אחת, הרי לכל היותר במשפט קצר. לדוגמא: השמות אור וכלי, ריבוי ומיעוט, הרי יש לכל תואר השכלה עמוקה יחד עם הבנה רחבה, מה זה

במשך עשרים שנה. העסקנות הציבורית הראשונה שלו היתה בשנת תרכ"א כשנסע בפעם השלישית לפטרבורג ונפגש עם עסקני הכלל ועם שרי המלוכה השונים.

הסתלקות הסבא פגע קשות בחסידי ליובאוויטש שנשארו מיותמים ותוהים, שכן, בנו הגדול של הסבא – דודי הרז"א נ"ע – מיאן לקבל על עצמו את עול הנשיאות, וגם אבי מיאן לקבל זאת על עצמו.

הסתלקות הסבא פעלה כל כך על בריאותו של אבי, שלפי דרישותיהם החמורות של הפרופסורים בפטרבורג ובמוסקבה, נאלץ לשהות במקומות הבראה שונים בהם שוהה בהפסקות קצרות כמה שנים.

אירועי עשר השנים תרמ"ג-תרנ"ג רשומים אצלי ברשימה "ליובאוויטש", בהתאם למה ששמעתי מאבי ומהסבתא, מבני הבית וממקורבים שונים כמו החסידים מורי הרשב"ץ, ר' חנוך הענדל, ר' מאיר מרדכי, מורי ר' ניסן ועוד.

בידענו גודל האהבה והאחזה ששררו בין חסידי ליובאוויטש והאהבה הפנימית הגדולה ששררה בחסידים לבית הסבא בכלל ולאבי ביחוד, לא מופלאת שמחתם הגדולה של חסידי ליובאוויטש במאמרי ראש השנה.

החסידים חשו שיש להם רבי, מנהיג ומדריך, ושמש ליובאוויטש החלה שוב לזרוח. לאחר הפסקה של עשר שנים, הנה שנת תרנ"ג היא שנת ההתעודדות של ליובאוויטש.

בחי הפרטיים מהווה שנת תרנ"ג השנה הראשונה של חיי מצוה. באותה שנה, י"ב בתמוז, נעשית לבר מצוה.

ג. שמיני עצרת תרנ"ו היה מאמר "ביום השמיני עצרת", שנאמר בשני המשכים, האחד בשמיני עצרת ביום, בשעת הקידוש, והשני בשמחת תורה בלילה. המאמרים היו קשים במיוחד ונושא הענין היה שבשמיני עצרת ישנה המשכת השמחה על כל השנה.

באחת ההתעודדויות אמר אבי ששמיני עצרת הוא אמיתת ענין "והוא יכלכלך", בשמיני עצרת נמשך אור עצמי בכלים, אלא שהכלים חתומים וסתומים מכל צד.

אימרה זו עמוקה ביותר ודורשת ביאור והסבר. ביאור והסבר הם שני דברים. ביאור הוא הבנה בעצם הענין של האימרה, לדעת בבהירות מה שאמרו, ולאחר מכן שייך ענין ההסבר שהוא הבנת הדברים שנאמרו.

"השלך על הוי' יהבך והוא יכלכלך"¹, ופירש רש"י "יהבך – משאך". לכל אחד המשא שלו, משא כבוד למדי. והעצה היא "השלך – את המשא – על הוי'", כפי

(3) עיין בדרושי ר"ה (סה"מ קונטרסים ח"ב, קונטרס כ"ח).

(1) תהלים נה, כג.

(2) ח"ג עט, ב.

שלמעלה ישנן באדם, שזה פירוש המלה "אדם" – "אדמה לעליון". האדם שלמטה הוא בדוגמא לאורות ולכלים שלמעלה, וכל המדריגות שלמעלה ישנן באדם שלמטה, שעל ידי כך יכולה להיות באדם שלמטה השגה בענינים שלמעלה. ועל ידי שהאדם מבצע בתוכו הענינים המרמזים על המדריגות והבחינות העליונות – מתבצעים על ידי כך הענינים למעלה.

תהו ותיקון באדם הם השכלה ועבודה. תהו – השכלה, ותיקון – עבודה.

השכלה היא תהו, אורות מרובים וכלים מועטים. עבודה היא תיקון, כלים רחבים ואורות מועטים.

חיים של השכלה בלי עבודה בפועל לפי ערך וענין ההשכלה, הם תהו. ואמנם, תהו אין משמעה ריקנות ושממה כפי שאנשים סתם מפרשים את המלה תהו, אלא תהו היא אכן אורות מרובים, השכלות עמוקות עם הבנה רחבה, אך – זה תהו.

בשכל האנושי של חכמת המעשה רואים אנו, שאחד המציא שכל של מכונה של בית ריחיים או של מכשיר אחר, הרי אם הריחיים אכן מוציאים קמת, הנה לבד התועלת הפרטית, מאמת ה"פועל" שהשכל הוא אמיתי. ואילו כשה"פועל" איננו, הרי זה הוראה שהשכל אינו אמיתי. הוא אמנם יכול להיות שכל יפה, אבל אינו אמת.

עבודה היא תיקון, זה אמנם אורות מועטים, אך האורות הם אור בכלי, זה מביא את ה"פועל ממש" בתיקון מדה, הנהגה טובה בין אדם לחברו, תוקף ביראת שמים.

השלימות היא – אורות דתהו בכלים דתיקון. כשהאורות המרובים של השכלה נמשכים בכלים הרחבים של עבודה, מתבצעת אז הכוונה העליונה בשלימות.

בשמיני עצרת מעניקים אור עצמי, אך אור עצמי זה בא בכלים סתומים וחתומים.

ז. אחד מאנ"ש שי' שהיה הרבה שנים בראש השנה בליובאוויטש אצל הסבא, כ"ק אדמו"ר מוהר"ש זצוקלה"ה נבג"מ ז"ע, כותב לי, שבראש השנה תרמ"א שמע מהסבא במאמר של ראש השנה, שאפילו צדיק גמור המתבטל מתלמוד תורה מחמת חלישות הגוף – צריך לעשות תשובה שלימה מעומק הלב.

היה זה מאד נעים לי לשמוע דרישת שלום חיה מהסבא, אימרה שנאמרה לפני חמשים, חמשים וחמש שנים.

כולנו יודעים שתשובה שלימה היא תשובה עילאה, שכן התשובה שענינה היא חרטה על העבר וקבלה טובה

אור ומה זה כלי, ומה הם גדיהם, שגדר האור הוא גדר הגילוי, גדר הגילוי הוא בנקודה, וגדר הכלי הוא גדר ההעלם, גדר ההעלם הוא חושך ומניעה, הרי במילא מה שבא לידי גילוי הוא בא באריכות ובהתרחבות, שעל ידי ההתרחבות עצמה נעשה העלם הנקודה השכלית, ככלל הידוע "כל השגה בריחוק מן העצם".

ריבוי ומיעוט הם גם כן שמות התואר, שכל אחד מהם מכיל השכלה עמוקה והבנה רחבה, היכן ריבוי והיכן מיעוט. ריבוי ומיעוט הם לא רק תואר על כמות, כמו הריבוי והמיעוט של מספר וכדומה, אלא מציין גם ריבוי ומיעוט של איכות.

ה. אלא שכל אלה, אור וכלי, ריבוי ומיעוט, מתרכז כל התואר שלהם במלה אחת. כשאומרים "אור" יודעים כבר מה הוא כללות הענין, או כשאומרים "כלי" יודעים כבר את הענין הכללי שהמלה מסמלת. למרות שהידיעה של התואר אור וכלי או ריבוי ומיעוט, היא ידיעה כללית, שכן המלה איננה מתארת באיזה אור מדובר ולאיזה כלי מתכוונים, כך גם התוארים ריבוי ומיעוט מסמלים ידיעה כללית בלבד. בכל זאת, יש בכך משום ידיעה ואי אפשר שתהיה כאן טעות.

ברם, בתוארים של תהו ותיקון, הרי המלים הספורות שלעצמן אינן נותנות שום ידיעה בדבר, אפילו לא ידיעה במקצת, עד שבמלים הספורות, תהו ותיקון, יכולים לטעות בעצם הענין. במילא התוארים כאן אינם באים במלה אחת, אלא במשפט שלם, שלא זו בלבד ששומר מטעות אלא גם נותן ידיעה כללית בכל הענין.

בתהו – אורות מרובים. ולמרות שהוא ריבוי איכותי, הרי זה מכל מקום תהו. החסרון הוא מה שהכלים הם מועטים.

בתיקון – כלים רחבים. ולמרות שהאורות הם מועטים, אך הכלים הם רחבים. ומיעוט האור שבתיקון טוב יותר מאשר ריבוי האור שבתהו.

הכוונה העליונה היא שריבוי האור שבתהו יומשך בכלים הרחבים שבתיקון. אז מתבצעת הכוונה העליונה בשלימות. אלא, כדי שכוונה עליונה זו תתבצע, שהכלים הרחבים שבתיקון יוכלו לקלוט את האור המרובה שבתהו, על הכלים שבתיקון לקלוט בתחילה את האורות שבתיקון.

תוכן נושא הענין הוא: מעלת התיקון – בכלים, מעלת התהו – באורות, והשלימות היא כאשר האורות שבתהו יתקבלו בכלים שבתיקון.

ו. הרי "נעשה אדם בצלמנו וגו'"⁴. כל המדריגות

(4) בראשית א, כו.

הנפש הבאה בלי שום גילוי של תנועה חיצונית. כל שאיפה היא פועל יוצא ממהלך הנפש. מי שיכול להיות לו מושג במהלך הנפש של צדיק גמור ולהעמיק דעתו היטב להתבונן בשאיפתו זו יבין שהתשובה השלימה של צדיק גמור היא המדריגה השניה של תשובה עילאה.

המדריגה הראשונה של תשובה עילאה היא, מה שהוא שואף להשתנות לטוב יותר. הרי למרות שבתשובה זו אין משום חרטה על העבר, אך בכל זאת מעורב בה מעמדו ומצבו, ולכן כל שאיפתו היא להשתנות לטוב יותר.

ואילו המדריגה השניה של תשובה עילאה איננה באה על ידי התבוננות פרטית במעמדו ומצבו הפרטי המעוררת בו שאיפה להשתנות לטוב יותר, כמו במדריגה הראשונה של תשובה עילאה, אלא במדריגות נעלות יותר. המדריגה השניה של תשובה עילאה היא ענין אחר לגמרי.

השאיפה של המדריגה השניה של תשובה עילאה היא להיות כפי אמיתת רצונו יתברך, וההנחה הנפשית שלו היא שאם אדם אינו בפועל כפי אמיתת רצונו יתברך, הרי הוא ח"ו היפך רצונו יתברך.

שתי התנועות ההפכיות:

(א) תוקף הרצון להיות כפי אמיתת רצונו יתברך;

(ב) ההנחה בנפש שאם לא כך הרי זה ח"ו היפך רצונו יתברך; מביאות אותו לידי התפעלות, עד לכלות הנפש ממש.

ההבדל שבין שתי השאיפות שבשתי המדריגות של תשובה עילאה, הרי למרות שהוא השכלה עמוקה במהלך כוחות הנפש, מכל מקום יכול כל אחד להבין את הדבר היטב, ומהבנה זו הוא יכול להגיע להרגש מסויים בטוב טעם של שאיפות אלו.

על להבא, היא תשובה תתאה. אך תשובה שלימה היא תשובה עילאה.

לכל אדם רגיל שאיפה בחיים, אליה הוא מתגעגע, אליה הוא שואף, וכאשר הוא מגיע אליה – טוב לו.

שאיפתו של כל אחד היא לפי ערך מהותו. גם תוקף השתוקקותו למה שהוא שואף ומדת הטוב שנעשה לו כאשר הוא מגיע לשאיפתו – תלוי במעלת מדריגת החושים וכוחות הנפש.

בכלל לא קל להגדיר חושיו וכשרונותיו של צדיק גמור, במילא קשה לתאר שאיפתו של צדיק גמור. מכל מקום מי שניחון בחוש של העמקה ויש בכוחו להתבונן בשאיפתו של צדיק גמור, יבין שתשובה שלימה של צדיק גמור היא המדריגה השניה שבתשובה עילאה.

בחסידות מוסבר בטוב טעם הענין של תשובה עילאה וההבדל שבין תשובה תתאה לתשובה עילאה.

נקודתה של תשובה תתאה היא חרטה על העבר וקבלה על להבא. נקודתה של תשובה עילאה היא השאיפה להשתנות לטוב יותר.

שהרי, תשובה עילאה, אודותה מדובר כאן, איננה הענין של חרטה על העבר, כי הרי אין לו על מה להתחרט, אלא היא הענין של שאיפה לטוב יותר.

רק מפאת השאיפה החזקה להשתנות לטוב יותר, במלים עמוקות יותר, מצד ההרגש של הטוב, נעשה אצלו הטוב הקודם שלו – לא טוב, וזה בלבד מביא אותו לצעקת הלב, הלב צועק אצלו בקול פשוט.

ח. זוהי המדריגה הראשונה בתשובה עילאה. הרי למרות שזו צעקת געוואלד של הנפש, בכל זאת אין זה עדיין עצם הנפש. התשובה של עצם הנפש היא במדריגה השניה של תשובה עילאה. צעקת הלב בלי קול. והיא שאיפת עצם

~ רשימת המאסר ~

הרבי הריי"צ

המלמד ר' ניסן ז"ל הנה למדן גדול, יודע ללמוד היטב על אַתּר, וּבְקִי בְכִמָּה מִסְכָּתוֹת עִם סִפְרֵי הַחִידוּשׁ, הֵיחָ מִתְמִיד גְּדוֹל, בְּקִי בְשִׁמּוֹת סִפְרִים (אף שְׁלֹא יָדַע מַעֲנִין הַבִּיבְלִיאֲגְרָאפִיָּה) וּמְחַבְרֵיהֶם, זְמַנָּם וְכָל הַקּוּרוֹת. הַסֵּדֶר הַדּוּרוֹת וְהַשְּׁפָתִי יִשְׁנִים וְצִמַּח דָּוָד הָיוּ שְׂגוּרִים עַל פִּיו.

מִפְּלֵא הֵיחָ ר' ניסן ז"ל המלמד, בְּזֶה שְׁלֹא הֵיחָ קוֹנֵס כְּדָרְךָ שְׂאָר הַמְּלַמְדִים. כֵּן לֹא הֵיחָ מִתְאוּנָן עַל הַתְּלִמִּידִים. אֵף בְּשָׂעָה שְׂרָאָה אֲשֶׁר מִי מִתְּלִמִּידוֹ אֵינוֹ חִפֵּץ לְהַתְּעַנֵּן בְּלִמּוּד כְּרָאוּי, לֹא הֵיחָ לִוְמַד עִמוֹ, וְהֵיחָ מִתְּעַסֵּק עִם הַמְּתַעַנֵּן, לְרַעַת מֵה שְׁלוּמֵד, וּבְיֹתֵר עִם מִי שֶׁהֵכִין אֶת הַשְּׂעוֹר בְּטוֹב – הָאֵט גִּימָאכְט גוּט דָּעַם לִייעֶנען – וְאַצְלָנוּ הַתְּלִמִּידִים הֵיחָ זֶה קָנֵס הִיֹּתֵר גְּדוֹל.

* * *

באחד הימים, שאל הוד כ"ק אאמו"ר הרב הקדוש את המלמד ר' ניסן ז"ל, אם יכול הוא לקחת אותי במסעו אל הכפר למאזינקעס. המלמד ר' ניסן לא חפץ בזה, באמרו כי יבטל זמן שבוע שלם, ובכלל ירא הוא כי הנסיעה תכניס חלשה כללית בהלמוד.

אם כי עוד נער הייתי, ואפשר גם שוכב במעט – אף כי אפן חנוכי ותנאי חיי משנה השביעית עד העשירית, הסירו מאתי כל פנוק ודרישת המותרות, כאשר עוד יספר באיזה זמן אחר – בכל זה, הנה החלוף והתמורה בתנאי חיי מקיץ תרמ"ט עד קיץ תרנ"א התזירו לי הידיעה כי בן יחידי הנני, ואשר גם לי יש אב אוהב, ותבדל לחיים טובים ארפים אם רחמניה.

בכל זה הבנתי אשר בנסיעה זו יש מטרה, לבד גוף ועצם הנסיעה לשכת באויר טוב, אף לא יכולתי להבין אם מטרת נסיעה זו היא בשבילו שהוא בשבילי, או שהוא בשבילי שהוא בשבילו.

* * *

אב ובן במשגו האמתי הוא מתעצם ומתאחד ביחוד גמור, יחוד בזה אשר אי אפשר להפריד בין הדבקים. ולזאת, תענוגו של האב – תורת חיים להבן; ובן טוב – יכפול שנותיו של אביו.

* * *

לא אדע מה היה אז, אף הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק דחה נסיעתו על יום השני בקר. אנכי דמיתי כי גם אני אסע, אבל מפנין שלא הגד לי דבר, מוכן אשר אנכי מצדי לא הרהבתי עז לבקש לקחת אותי לנאות דשא, דאטשע, ובפרט אחרי אשר המלמד ר' ניסן עשה הערה כזו, שהנסיעה לאיזה ימים יכולה היא להכניס חלשה בכללות החפץ בלמוד.

ביום ב' נסע הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק למאזינקעס, ואנכי נשארתי בבית. הנני זוכר עתה, הצער הפנימי אשר סבלתי אז. רגעים הייתי מעונין את המלמד ר' ניסן, ורגעים נתחרטתי על זה – הלא טובתי הוא דורש! וכעין פלא – בשבוע שהוא למדתי בהתמדה גדולה!

בהשני שבועות אשר הוד כ"ק אאמו"ר הרב הקדוש נוסע למאזינקעס, לומד עמי הפך תנאי ביום הששי, לקוטי תורה בשבת קדש קדם מנחה, וביום א' משעה השלישית עד הרביעית.

* * *

בשבת קדש, היה הוד כ"ק אאמו"ר הרב הקדוש מתפלל באריכות גדולה, אז היה מתפלל בחל ובשבת קדש בבית הפנסות, והיה בא בשבת קדש בשעה חצי העשירית בערך, לעת התחלת התפלה, ואחרי אשר המנין סיים תפלתו בערך חצי השתים עשרה, היה הוא מתחיל ברוף שאמר, והיה מסים בשעה השלישית ופעמים בשעה הרביעית.

כפי הסדר הרגיל, הנה חצי שעה או לכל היותר שעה אחר סיום תפלת הצבור, כבר היו גם מאריכי התפלה מסימים את תפלתם, זולת החסיד ר' חנוך הענדיל ז"ל¹⁵¹ אשר הוא היה מאריך בתפלה, אבל היה מתפלל בחדר שני, ובמנין הגדול לא היה איש זולתו.

151) ראה אודותיו ספר השיחות תרפ"ז ע' 29 הערה 10.

אנכי אחרי התפללתי עם הצבור הייתי הולך הפיתה, ומשם אוהב הייתי ללכת אל כבוד אמי זקנתי הרבנית הצדקנית וצ"ל לראות איך כי כל בני המגן מקדשים, מדברים, מספרים מעשיות, והיה נמשך כחצי שעה, ולפעמים עוד איזה מינוטין.

ואחרי כן הייתי שב לבית הכנסת לשמוע אל הרנה ואל התפלה של הוד כ"ק אאמו"ר הרב הקדוש.

בית המדרש, הנקרא זאל הקטן, הוא אולם שמונה עשר אמות ארכו ממזרח למערב, ורחבו מדרום לצפון חמש עשרה אמות, גבה חמש אמות ורבע, פתחו במערב סמוך לקרן צפון, נכנס מדביר קטן ארבעה ארץ על ארבעה רחב, שלשה חלונות גבהים ורחבים בדרום, ובקרן צפונית מערבית בביאה פיור מים, ושלשה חלונות גבהים ורחבים בצפון.

ארון הקדש באמצע בית הכנסת, ומימינו בקרן מזרחית דרומית מקומו של הוד כ"ק אאמו"ר, השני לו מקום פנוי, השלישי לו מקומו של דודי חתן כ"ק אאמו"ר, ר' משה ארי' לב¹⁵², הרביעי מקומו של דודי רז"א¹⁵³, החמישי מקומו של הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק, הששי מקומו של דודי רמ"מ¹⁵⁴, והשביעי פנוי הוא, מוכן ומתכה על החתן של דודתי חיה מושקא תי¹⁵⁵.

ומעבר השני, המקום הראשון הוא מקומו התמידי של הוד כ"ק אאמו"ר, פתח המוביל להחדר של יחידות, ושם התפלל הוד כ"ק אאמו"ר, ורק פאשר יוצא לבית הכנסת, הנה במקום הזה יושב לשמוע קריאת התורה.

באמצע בית הכנסת, שלחן הקריאה.

בכתל המערבי וכו' שני תנורים גדולים, וביניהם פתח אל החדר שני אשר מדרום לצפון, אחד עשר על רחב ממזרח למערב ארבעה, וכו' ארון קדש ושלחן קריאה ואיזה ספסלים.

זה פשתי שנים ויותר אשר הנני בא בכל שבת לשמוע את התפלה היוצאת מלבן לב אדם עליון זה, הוד כ"ק אאמו"ר הרב הקדוש. והגם כי גם בחל היה מתפלל בבית הכנסת ובאריכות, אבל אז לא יכולתי לבוא כי הנני יושב בחדר.

הסדר המסדר בשבילי הוא לקום בשעה השמינית, וחצי התשיעית להתפלל בבית הכנסת בצבור, וחצי העשירית פת שחרית, ושעה עשירית התחלת הלמוד עד שעה השנייה, משניה עד השלישית סעודת צהרים, משלישית עד רביעית זמן כתיבה, מרביעית עד שמינית למוד, ואחרי כן זמני לעצמי בחדר המיוחד אשר לי.

ואז נזכרתי אשר בהיותי ילד קטן, עוד אצל המלמד ר' יקותיאל ז"ל הייתי גם כן רץ לבית הכנסת לשמוע תפלת אבא, וכך הני' כבוד עלי לפי מדוע אבא אינו מתפלל במהירות כמו כל הצבור המתפללים כמו דודי. פעם שאלתי מדוע הוא כן, והשיב לי דודי רז"א כי אבא אינו יכול להגיד האותיות במהירות, והצטעתי מאד על דבר זה.

וש"נ.

154) ראה אודותיו ספר השיחות תרפ"ז ע' 41 הערה 17.
155) קישורי התנאים שלה עם הרב החסיד ר' משה הכהן הארענשטיין הי' ביום ח' תמוז תרנ"א (אגרות-קודש חלק ג ע' שפט).

152) גינזבורג. התחתן ביום ו' ערב שבת קודש אסרו חג השבועות תרל"ב (ראה נוסח ההזמנה להחתונה באגרות-קודש אדמו"ר מהר"ש ע' יא) נפטר יום א' דחג הסוכות, ט"ו תשרי, תרצ"ה.

153) ראה אודותיו ספר השיחות תרפ"ז ע' 41 הערה 16.

~ אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ ~

קבלה כדרוש. והשיי"ת יהי בעזר העושים והמעשים
 ויתברכו בברכה כפולה ומשולשת, וימלא השי"ת משאלות
 לבבם לטובה ולברכה.

ידעתי גם ידעתי כי ידידנו אני"ש שיי תאבים לשמוע
 מנועים שלומינו ושלום הלומדי תורה יחיו, וכמים הפנים
 אל הפנים כו' הנני בזה להודיעם אשר יואילו נא לדרוש
 מאת ידידנו הנעלה מוה"ר דוד שיי שיפרין, שהנני בא
 אליו בכתובים בארוכה בכל הענינים, למען אשר יוכל
 להודיע לכל ידידנו אני"ש שיי ולמלאות משאלות לבבם.
 מאד אכסוף לדעת משלום ידידנו אני"ש שיי והאם יש
 להם קביעות עתים לתורה בנגלה ודא"ח, וחדרים לבניהם
 ובני בניהם, ובתי אולפנא ללומדי תורה, ושלומם ישגא.
 והיו ברכה ושלום] כאוי"נ וידיעי הדוי"ש ומברכס.

ב"ה א' ח' טבת תרפ"ד

אל ידידנו אני"ש: אנשי ליובאוויטש
 והאמלי

ה' עליהם יחיו ויתענגו על רוב טוב
 בגו"ר

שלום וברכה,

במענה על מכתבם, מה' כסלו העבר, החתום מאת
 ידידנו ר' משה דוב שיי חאטינאו ור' אברהם זאב שיי
 שארפשטיין, על דבר הסך שמונים שקל אשר הואילו
 לשלוח, הנה עוד טרם הגיעו, ולא אדע אם שלחו לפה או
 לידידנו מר זאלמאנאו שיי לווארשא (אשר בקשתי
 לשלוח לשם כי מגיע בטוב יותר ובטוח, וכאשר נשלח לפה
 אז אין ידוע שם המשלח), ובהגיע ידיעה, אז יושלח להם

~ אגרות קודש ~

ב"ה, י"ד שבט, תשט"ו
 ברוקלין.

שלום וברכה!

לפלא שזה זמן רב לא נתקבל ממנו מכתבים וידיעות, ועל של עתה באתי כי ימים אלו
 הגיעני מכתב מהרה"ג כו' רב פעלים מוהר"ח יו"ט ליפא שיי דייטש מקלעוולאנד וכותב לי בתוך
 הדברים אשר עומד הוא בקשר אתנו ע"ד המקוה במחנם, ואף כי מובטחני שלמותר להדגיש
 לדכותי גודל ערך הענין אשר אפילו בשביל אשה אחת התירו ואפילו בדורות שלפני זה למכור
 ס"ת וכו' ועאכו"כ בשביל כמה נשים ובדורנו חשך כפול ומכופל זה, אבל נשען על מרז"ל אין מזרזין
 אלא למזורזין, הנני גם מצדי להדגיש גודל ערך הדבר ומי יודע אם לעת כזאת הגיע למלכות משרת
 רב בישראל מאן מלכי רבנן, וכידוע פתגם הבעש"ט אשר בשביל לעשות טובה לאחד מישראל
 בגשמיות או ברוחניות פעם אחת כדאית ירידת הנשמה למטה מאיגרא רמה למשך שבעים שמונים
 שנה, ואשמח אם יודיעני אשר מתקדם הדבר הנ"ל כדבעי, והרה"ג דייטש שיי מומחה בענינים כמו
 אלו, ובודאי יעזור לו כפי היכולת בהנ"ל.

בודאי יודיע מהנעשה אתנו לטובה ועם ב"ב שיחיו, ומפעולתו בקהלתו בכרם שלנו ביחוד
 הוא כרם חב"ד.

בברכה לבשו"ט בקרוב.

משנכנס אדר - מרבים בשמחה!

בהתועדות שמחת בית השואבה תשט"ז, אמר הרבי: ישנו פתגם מאחד מתלמידי הרב הצדיק מלובלין על הפסוק "בשוב השם את שיבת ציון היינו כחלמים, אז יאמרו בגוים הגדיל השם לעשות עם אלה - הגדיל השם לעשות עמנו היינו שמחים":

"אז" - בביאת משיח במהרה בימינו, "יאמרו בגוים" - ישאלו הגוים, "הגדיל השם לעשות עם אלה" - מדוע הגדיל השם לעשות עם ישראל, שהם במדרגה גדולה כל כך? וישיבו להם ישראל: "הגדיל השם לעשות עמנו" - מה שהגדיל לעשות עמנו הוא, מפני ש"היינו שמחים" על כל הבא עלינו!

בשיחה מיוחדת בשנת תשמ"ח, דבר הרבי על חשיבות השמחה ואמר:

"הדבר שעדין לא עשו בשביל להביא את המשיח הוא - עבודת השמחה הרצויה בשביל להביא את המשיח... הדרך להביא את המשיח היא על ידי הוספה בשמחה, שמחה בטוהרתה, שמחה שתתקף ומיד תביא את משיח צדקנו..."

הרבי הסביר שבמשך זמן הגלות היה קשה ליהודים להיות בשמחה, כי איך אפשר להיות בשמחה כשהשכינה בגלות, ועם ישראל בגלות!?

אבל, אמר הרבי, כיון שכדי להביא את משיח צריך להיות בשמחה, מכרחים כעת להיות בשמחה... בסיום שיחה זו הורה הרבי לנגן את "נגון ההקפות" השמח, של אביו, רבי לוי יצחק.

מספר בגמרא על אחד החכמים שפגש את אליהו הנביא בשוק. אליהו הצביע לו על שני אנשים ואמר שהם יזכו לחיי העולם הבא. שאל החכם את אותם אנשים מה מעשיהם, והם ענו לו שהם בדתנים... כשהם רואים אנשים עצובים, הם משמחים אותם.

בזכות השמחה - אמר הרבי בשיחה בחדש אדר תשנ"ב - אנו זוכים לא רק לחיי העולם הבא, אלא גם לחיי העולם הזה. השמחה מביאה לאדם השמח חיים אמתיים, שמחים ומצלחים!

בחדש אדר, אמר הרבי באותה שיחה, עלינו להרבות מדי יום עוד ועוד בשמחה של מצוה, לשמח את בני הבית ואת הילדים, ואת הסביבה כלה.

בחדש אדר נרבה בשמחה, על ידי למוד התורה - "פקודי השם ישרים משמחי לב" - ועל ידי ריקודים של שמחה, ובקרוב נזכה שהשמחה תפרץ את גדר הגלות!

חומש לקריאה בציבור

פרשת משפטים

~ נקודות משיחות קודש ~

והאלקים אנה לידו ושמתי לך (כא, יג)
 לידו – לגבי החטא נקט לשון נסתר, כי הכוונה לנפש
 הפקמית, המחטיאה את האדם, שהיא בכחינת 'נסתר' ביחס
 למהותו הפנימית, הנפש האלקית. לך – לגבי התקון נקט
 לשון נוכח, כי הדברים אמורים לנפש האלקית, שנפגמת
 כתוצאה מהחטא ועוסקת בתקון הפגם.
 (לקוטי שיעור, כרך ט עמ' 302)

שני כ וכי יפה איש את עבדו או את אמתו
 בשבט ומת תחת ידו נקם נקם: כ אף אם יום
 או ימים יעמד לא יקם כי כספו הוא: ס
 כ וכי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה ויצאו ילדיה
 ולא יהיה אסון ענוש יענש כאשר ישית עליו
 בעל האשה ונתן בפללים: כ ואם אסון יהיה
 ונתתה נפש תחת נפש: כ עין תחת עין שן
 תחת שן יד תחת יד רגל תחת רגל: כ פויה
 תחת פויה פצע תחת פצע חבורה תחת
 חבורה: ס כ וכי יפה איש את עינו עבדו או
 את עין אמתו ושחתה לחפשי ישלחנו תחת
 עינו: כ ואם שן עבדו או שן אמתו יפיל לחפשי
 ישלחנו תחת שנו: פ כ וכי ינח שור את איש
 או את אשה ומת סקול יסקל השור ולא יאכל
 את בשרו ובעל השור נקי: כ ואם שור נגח
 הוא מתמל שלשם והועד בבטליו ולא ישמרנו
 והמית איש או אשה השור יסקל וגם בעליו
 יומת: כ אם כפר יושת עליו ונתן פדיו נפשו
 בכל אשר יושת עליו: כ או בן ינח או בת ינח
 כמשפט הזה יעשה לו: כ אם עבד ינח השור
 או אמה כסף ושלשים שקלים יתן לאדניו
 והשור יסקל: ס כ וכי יפתח איש בור או

כא ואלה המשפטים אשר תשים לפניכם:
 כ כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבד
 ובשבעת יצא לחפשי חנם: ג אם בנפו יבא
 בנפו יצא אם בעל אשה הוא ויצאה אשתו
 עמו: ד אם אדניו יתן לו אשה וילדה לו בנים
 או בנות האשה וילדיה תהיה לאדניה והוא
 יצא בנפו: ה ואם אמר יאמר העבד אהבתי
 את אדני את אשתי ואת בני לא אצא חפשי:
 ו והגישו אדניו אל האלהים והגישו אל הדין
 או אל המזוזה ורצע אדניו את אוננו כמרצע
 ועבדו לעלם: ס (ל) וכי ימכר איש את בתו
 לאמה לא תצא כצאת העבדים: ה אם דעה
 בעיני אדניה כתיב אשר לא קרי אשר לו יעדה
 והפדה לעם נכרי לא ימשל למכרה בבגדו
 בה: ט ואם לבנו ייעדנה כמשפט הבנות
 יעשה לה: י אם אחרת יקח לו שארה פסויה
 וענתה לא יגרע: יי ואם שלש אלה לא יעשה
 לה ויצאה חנם אין כסף: יב (ישראל) י מכה איש
 ומת מות יומת: יג ואשר לא צדה והאלהים
 אנה לידו ושמתי לך מקום אשר יגום
 שמה: ס ד וכי יוד איש על רעהו להרגו
 בערמה מעם מזבחי תקחנו למות: ס ו מכה
 אביו ואמו מות יומת: ס ו גנב איש ומכרו
 ונמצא בידו מות יומת: ס ז ומקלל אביו ואמו
 מות יומת: ס ח וכי יריבן אנשים והפה איש
 את רעהו באבן או באגרף ולא ימות ונפל
 למשכב: ט אם יקום והתהלך בחוץ על
 משענתו ונקה המכה רק שבתו יתן ורפא
 ורפא: ס

הָאֱלֹהִים יָבֹא דְבַר־שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יִרְשִׁיעַן אֱלֹהִים
 יִשְׁלַם שְׁנַיִם לְרַעְהוּ: ׀ פִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רַעְהוּ
 חֲמוֹר אוֹ־שׂוֹר אוֹ־שָׂה וְכָל־בְּהֵמָה לְשֹׁמֵר וּמֵת
 אוֹ־נֹשֵׁב אוֹ־נֹשֶׁבֶת אֵין רָאָה: ׀ שְׁבַע־תֵּי הַיּוֹה
 תְּהִיָּה בֵּין שְׁנֵיהֶם אִם־לֹא שָׁלַח יָדוֹ בְּמִלְאֲכָתָה
 רַעְהוּ וְלָקַח בְּעֵלְיוֹ וְלֹא יִשְׁלַם: ׀ וְאִם־גָּנַב וְגָנַב
 מֵעֹמֹו יִשְׁלַם לְבַעְלָיו: ׀ אִם־טָרַף יִטָּרַף יִבְאֵהוּ
 עַד הַטָּרְפָה לֹא יִשְׁלַם: ׀ פִּי־וְכִי־יִשְׁאַל אִישׁ מֵעַם
 רַעְהוּ וְנֹשֵׁב אוֹ־מֵת בְּעֵלְיוֹ אֵין־עִמּוֹ שְׁלַם
 יִשְׁלַם: ׀ אִם־בְּעֵלְיוֹ עִמּוֹ לֹא יִשְׁלַם אִם־שָׁכַר
 הוּא בָּא בְּשָׂכָרוֹ: ׀ וְכִי־יִפְתָּה אִישׁ בְּתוֹלָה
 אֲשֶׁר לֹא־אֶרְשָׁה וְשָׁכַב עִמָּה מִהָרַץ יִמְהַרְנֶה לֹא
 לְאִשָּׁה: ׀ אִם־מָאֵן יִמָּאֵן אָבִיהָ לְתַתָּה לֹא בְּסָף
 יִשְׁקַל כְּמִהָרַץ הַבְּתוֹלָתָה: ׀ מְכַשֶּׁפָה לֹא תַחֲיֶה:
 ׀ כִּלְשָׁכַב עִם־בְּהֵמָה מוֹת יוּמָת: ׀ זִבְחָה
 לְאֱלֹהִים יַחֲרַם בְּלִתי לִיהוֹה לְבָדוֹ: ׀ וְגַר לֹא־
 תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ כִּי־גֵרִים הֵייתֶם בְּאֶרֶץ
 מִצְרַיִם: ׀ כֹּל־אֲלֻמָּנָה וְיִתוּם לֹא תַעֲנֹן: ׀ אִם־
 עִנָּה תַעֲנֶה אִתּוֹ כִּי אִם־צָעַק יִצְעַק אֵלַי שְׁמַע
 אֲשָׁמַע צַעֲקוֹתָהּ: ׀ וְחִרָה אִפִּי וְהִרְגֵתי אֶתְכֶם
 בַּחֶרֶב וְהָיוּ גְשִׁיכֶם אֲלֻמָּנוֹת וּבְנֵיכֶם יִתְמִים: ׀
 אִם־בְּסָף ׀ תִּלְוָה אֶת־עַמִּי אֶת־הָעֵנִי עִמָּךְ
 לֹא־תִהְיֶה לֹא כְּנִשָּׂה לֹא־תִשְׁיָמוֹן עֵלְיוֹ נִשְׂדָּה:
 אִם־חָבֵל תַּחְבֵּל שְׁלֵמַת רַעְךָ עַד־בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ
 תִּשְׁיָבֶנּוּ לֹא: ׀ כִּי הוּא כְּתִיב כְּסוּתָה קְרִי כְּסוּתָהּ
 לְבִדְהָ הוּא שְׁמֵלָתוֹ לַעֲרוֹ בְּמָה יִשְׁכָּב וְהָיָה
 כִּי־יִצְעַק אֵלַי וְשָׁמַעְתִּי כִּי־חָנוּן אֲנִי: ׀

~ נקודות משיחות קודש ~

וכי ישאל איש . . . בעליו עמו לא ישלם (כב, יג-יד)
 הנפש נתנת לנו מדי בקר בתור 'שאלה', כדי שנשתמש
 בה לקיום רצון ה', ובסופו של דבר נשיב אותה שלמה.
 וקשה: הרי שואל חייב גם באונסין, ומי יכול לעמוד בזה?
 העצה לכך היא, שה'שאלה' תהיה 'שאלה בכעלים'. כלומר:
 מדי בקר, כשאנו 'שואלים' את הנפש, עלינו להתפלל

כִּי־יִכְרַה אִישׁ בָּר וְלֹא יִכְסֶנּוּ וְנִפְל־שָׁמָה שׂוֹר אוֹ
 חֲמוֹר: ׀ בְּעַל הַבּוֹר יִשְׁלַם בְּסָף יִשְׁיב לְבַעְלָיו
 וְהַמֵּת יִהְיֶה־לּוֹ: ׀ וְכִי־יִגַּף שׂוֹר־אִישׁ אֶת־שׂוֹר
 רַעְהוּ וּמֵת וּמְכָרוֹ אֶת־הַשׂוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת־
 בְּסָפּוֹ וְגַם אֶת־הַמֵּת יַחְצוּן: ׀ אוֹ נוֹדַע כִּי שׂוֹר
 נִגָּח הוּא מִתְמוֹל שְׁלֹשׁ וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעֵלְיוֹ
 שְׁלַם יִשְׁלַם שׂוֹר תַּחַת הַשׂוֹר וְהַמֵּת יִהְיֶה־לּוֹ: ׀
 כִּי יִגָּב־אִישׁ שׂוֹר אוֹ־שָׂה וּמְכָרוֹ אוֹ מְכָרוֹ
 חֲמִשָּׁה בְּקָר יִשְׁלַם תַּחַת הַשׂוֹר וְאַרְבַּע־צֹאֵן
 תַּחַת הַשָּׂה: ׀ כֹּב ׀ אִם־בְּמַחְתָּרֵת יִמָּצָא הַגָּנָב
 וְהִפָּה וּמֵת אֵין לֹו דָמִים: ׀ אִם־זֹרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ
 עֵלְיוֹ דָמִים לֹו שְׁלַם יִשְׁלַם אִם־אֵין לֹו וְנִמְכָר
 בְּגִנְבָתוֹ: ׀ אִם־הִמָּצָא תִמָּצָא בְּדוֹ הַגָּנָב מִשׂוֹר
 עַד־חֲמוֹר עַד־שָׂה חַיִּים שְׁנַיִם יִשְׁלַם: ׀

~ נקודות משיחות קודש ~

ירפא ירפא (כא, יט)

פעם בא יהודי אל ה'צמח צדק' ואמר שהרופא התיאש
 ממנו. אמר לו הרבי: "כתוב ירפא ירפא, מכאן שנתנה רשות
 לרופא לרפאות (ברכות ס, א). הרי שיש לו רשות רק לרפא,
 ואלו להפך (שאינו מרפא אלא מסלק את ג'דיו ומתאש) -
 אין זה שדף אליו" (היינו שנעשה כצדק הפשוט ואין לו שום
 דעה בעניני רפואה).

(תורת מנחם כרך טו עמ' 16)

שלישי ה' כִּי יִבְעַר־אִישׁ שְׂדֵה אוֹ־כָרֶם וְשָׁלַח אֶת־
 כְּתִיב בעירה קרי בעירו ובער בשדה אחר מיטב
 שדהו ומיטב פרמו ישלם: ׀ פִּי־תִצָּא אִשׁ
 וּמִצָּאָה קִצִּים וְנֹאכַל גְדִישׁ אוֹ הַקָּמָה אוֹ הַשְּׂדֵה
 שְׁלַם יִשְׁלַם הַמְּבַעַר אֶת־הַבַּעֲרָה: ׀ פִּי־יִתֵּן
 אִישׁ אֶל־רַעְהוּ בְּסָף אוֹ־כִלִּים לְשֹׁמֵר וְגָנַב מִבֵּית
 הָאִישׁ אִם־יִמָּצָא הַגָּנָב יִשְׁלַם שְׁנַיִם: ׀ אִם־לֹא
 יִמָּצָא הַגָּנָב וְנִקְרַב בְּעַל־הַבֵּית אֱלֹהֵי־הָאֱלֹהִים
 אִם־לֹא שָׁלַח יָדוֹ בְּמִלְאֲכָתָה רַעְהוּ: ׀ עַל־כֵּל־
 דְּבַר־פֶּשַׁע עַל־שׂוֹר עַל־חֲמוֹר עַל־שָׂה עַל־
 שְׁלֵמָה עַל־כֵּל־אֲבֹהָ אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי־הוּא זֶה עַד

לבעלה, חקב"ה, ולבקש את צרכניו; והדין הוא, שהשואל חפץ מאת חברו ובעת השאלה בקש מבעל החפץ להשקותו מים וכדומה - תרי זו שאלה בבקלים.

(רשימות, חוברת קל)

רביעי כו אלהים לא תקלל וגו' לא תארי: כח מלאכתך ודמעתך לא תאחר בכור בניך תתן לי: כט פן תעשה לשרך לצאנך שבעת ימים יהיה עם אמו ביום השמיני תתנו לי: לו ואנשי קדש תהיו לי ובשר בשדה טרפה לא תאכלו לפלב תשלקון אתו: ס כג א לא תשא שמע שוא אל תשת ידך עם רשע להית עד חמס: כ לא תהיה אחרי רבים לרעת ולא תענה על רוב לנמת אחרי רבים להטות: ג ודל לא תהדר בריבו: ד פי תפגע שור איבך או חמרו תעה השב תשיבנו לו: ה כ"י תראה חמור שנאך רבץ תחת משאו וחדלת מעזב לו עזב תעזב עמו: ו

נקודות משיחות קודש

את העני עמך (כב, כד)

היינו שהסכום שהלוה צריך לו (שעני הוא באותה שעה) נמצא בתור פקדון אצל המלוה, שמזכים אותו במצנה רמה זו, ובלי הלוה לא היה זוכה בה (ראה 'אור החיים' הקדוש). ומרגש זה לרגש נעלה יותר בצדקה ובגמילות חסדים, לפי הפתגם הידוע של חסידים הראשונים: 'דער שטיקל ברויט וואס איך האב, איז ער דינער ווי מ'נער' (= פרוסת הלחם שבנדי, היא שלך כפי שהיא שלי). והיו מקדימים מלת "דינער" (= שלך).

(אגרות קודש, כרך י עמ' שכח)

חמישי ו לא תמה משפט אבונך בריבו: ז מדבר שקר תרחק ונקי וצדיק אל תהרג פי לא אצדיק רשע: ח ושחד לא תקח פי השחד יעור פקחים ויסלף דברי צדיקים: ט וגר לא תלחץ ואתם ידעתם את גופש הגר פי גרים הייתם בארץ מצרים: י ושש שנים תזרע את ארצך ואספת את תבואתה: יא והשביעת תשמטנה ונטשתה

ואכלו אבני עמך ויתרם תאכל חית השדה פן תעשה לברמך לזיתך: ב ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבת למען ינוח שורך וחמורך וינפש בן אמתך והגר: ג ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו ושם אלהים אחרים לא תזכירו לא ישמע עליך: ד שלש רגלים תחג לי בשנה: ט את חג המצות תשמר שבעת ימים תאכל מצות פאשר צויתך למועד חדש האזיב פיבו יצאת ממצרים ולא יראו פני ריקם: ו חג הקציר בפורי מעשיך אשר תזרע בשדה וחג האסף בצאת השנה באספך את מעשיך מן השדה: ז שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך אל פני האדון א יהוה: ח לא תזבח על חמץ דם זבחי ולא ילון חלב חגי עד בקר: ט ראשית פבורי אדמתך תביא בית יהוה אלהיך לא תבשל גדי בחלב אמו: פ

נקודות משיחות קודש

ושם אלהים אחרים לא תזכירו. . את חג המצות תשמר

(כג, יג-טו)

סמך פסח לעבודה זרה, לומר: מה עבודה זרה אסורה בהנאה ואוסרת בכל שהוא, אף חמץ בפסח אסור בהנאה ואוסר בכל שהוא (בעל הטורים)

יש דמיון נוסף בין חמץ לעבודה זרה. דהנה, אדם רגיל בחמץ במשך השנה והוא עלול לשכח את האסור, ולכן החמירה בו התורה ביותר. ואף בעבודה זרה כך: אדם רגיל לעסק בענייני העולם ולקבל מהם תועלת, והוא עלול להגיע לעבודה זרה - ליחס להם את התועלת, ולשכח שהם רק לבוש לכרפת ה'.

(לקוטי שיחות, כרך יח עמ' 185)

ששי כ הנה אנכי שלח מלאך לפניך לשמרך בדרך ולהביאך אל המקום אשר הכנתי: כא השמר מפניו ושמע בקלו אל תמר בו פי לא ישא לפשעכם פי שמי בקרב: כב פי אם שמוע תשמע בקלו ועשית כל אשר אדבר ואיבתו את איבך וצרתו את צרריך: כג כ"י ילך מלאכי

לְעַם אֶת כָּל־דְּבָרֵי יְהוָה וְאֵת כָּל־הַמִּשְׁפָּטִים
וַיַּעַן כָּל־הָעָם קוֹל אֶחָד וַיֹּאמְרוּ כָּל־הַדְּבָרִים
אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה: וַיִּכְתַּב מֹשֶׁה אֶת
כָּל־דְּבָרֵי יְהוָה וַיִּשְׁכַּח בַּפֶּקֶד וַיְבַן מִזְבֵּחַ תַּחַת
הַהָר וּשְׁתֵּים עָשָׂר מִצְבֵּה לְשָׁנִים עֶשֶׂר שִׁבְטֵי
יִשְׂרָאֵל: ה וַיִּשְׁלַח אֶת־נְעָרָיו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ
עֹלֹת וַיִּזְבְּחוּ זִבְחִים שְׁלָמִים לַיהוָה פָּרִים:
וַיִּקַּח מֹשֶׁה חֲצֵי הַדָּם וַיִּשֶׂם בְּאֵגָת וְחֲצֵי
הַדָּם זָרַק עַל־הַמִּזְבֵּחַ: וַיִּקַּח סֵפֶר הַבְּרִית
וַיִּקְרָא בְּאָזְנוֹ הָעָם וַיֹּאמְרוּ כָּל אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה
נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע: ה וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הַדָּם וַיִּזְרַק
עַל־הָעָם וַיֹּאמֶר הִנֵּה דַם־הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת
יְהוָה עִמָּכֶם עַל כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה: ט וַיַּעַל
מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נָדָב וְאִיִּיהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי
יִשְׂרָאֵל: וַיִּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַתַּחַת רַגְלָיו
כַּמַּעֲשָׂה לְבַנַּת הַסַּפִּיר וּכְעֵצִים הַשָּׁמַיִם לְמַהֵר:
י וְאֶל־אֲצִילֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁלַח יָדוֹ וַיַּחֲזוּ
אֶת־הָאֱלֹהִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ: ס וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה עֲלֵה אֵלַי הַהָרָה וְהִיִּחֶשְׁם וְאֶתְנַה
לְךָ אֶת־לַחַת הָאָבֶן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר
כָּתַבְתִּי לְהוֹרֹתָם: יי וַיִּקַּם מֹשֶׁה וַיְהִישֶׁע
מִשְׁרָתוֹ וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל־הַר הָאֱלֹהִים: יג וְאֶל־
הַזִּקְנִים אָמַר שְׁבוּ־לָנוּ כְּזֶה עַד אֲשֶׁר־נָשׁוּב
אֵלֵיכֶם וְהִנֵּה אֶהְרֵן וְחֹר וְעִמָּכֶם מִי־בַעַל
דְּבָרִים יִגַּשׁ אֲלֵהֶם: יד וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל־הַר
וַיִּכַּסּ הָעֲנַן אֶת־הָהָר: טו וַיִּשְׁפֹּן כְּבוֹד־יְהוָה
עַל־הָר סִינַי וַיִּכְפְּהוּ הָעֲנַן שְׁשַׁת יָמִים וַיִּקְרָא
אֶל־מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִתּוֹךְ הָעֲנַן: יז וּמִרְאֵה
כְּבוֹד יְהוָה כָּאֵשׁ אֲכַלַּת בְּרָאשׁ הַהָר לְעֵינָי
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: יח וַיָּבֵא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הָעֲנַן וַיַּעַל
אֶל־הָהָר וַיְהִי מֹשֶׁה בְּהָר אַרְבָּעִים יוֹם
וְאַרְבָּעִים לַיְלָה: פפפ

לְפָנָיִךְ וַהֲבִיאֲךָ אֶל־הָאָמְרִי וְהַחֲתִי וְהַפְרִי
וְהַכְּנַעֲנֵי הַחַיִּי וְהַיְבוּסִי וְהַכְּחַדְתִּי: ט לא־
תִּשְׁתַּחֲוֶה לְאֱלֹהֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם וְלֹא תַעֲשֶׂה
כַּמַּעֲשֵׂיהֶם כִּי הָרַם תְּהַרְסֵם וְשִׁפְרֵם תִּשְׁפֹּר
מִצְבֹּתֵיהֶם: טו וְעַבְדְּתָם אֶת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
וּבְרַךְ אֶת־לַחְמְךָ וְאֶת־מִימְךָ וְהַסְרְתִי מִחֻלָּה
מִקְרַבְךָ: ס

~ נקודות משיחות קודש ~

לא תבשל גדי בחלב אמו (כג, יט)

מקומו של 'חק' זה בפרשת משפטים בא ללמדנו, שעלינו להתייחס גם אל חק כאל 'משפט'. כלומר, עלינו לנסות ולהבין את טעם החק בכל האפשר: "כל מה שאתה יכול לתן לו טעם, תן לו טעם" (רמב"ם סוף הלכות תמורה). (לקוטי שידות, כרך טו עמ' 242)

שביעי ט לא תהיה משפלה ועקרה בארצך
את־מִסְפַּר יְמֵיךָ אֲמַלֵּא: ט את־אִמְתִּי אֲשַׁלַּח
לְפָנָיִךְ וְהַמְתִּי אֶת־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר תָּבֵא בָהֶם
וְנַתַּתִּי אֶת־כָּל־אִיבֵיךָ אֶלְיָךְ עָרְף: טו וְשַׁלַּחְתִּי
אֶת־הַצְרִיעָה לְפָנָיִךְ וְגִרְשָׁה אֶת־הַחַיִּי אֶת־
הַכְּנַעֲנִי וְאֶת־הַחֲתִי מִלְּפָנָיִךְ: טז לא אֲגַרְשֶׁנּוּ
מִפְּנֵיךְ בְּשָׁנָה אַחַת פֶּן־תִּהְיֶה הָאָרֶץ שְׂמֵמָה
וְרַבָּה עֲלֵיךְ חֵית הַשָּׂדֶה: יז מַעֲט מַעֲט אֲגַרְשֶׁנּוּ
מִפְּנֵיךְ עַד אֲשֶׁר תִּפְרֹה וְנַחֲלַת אֶת־הָאָרֶץ:
יח וְשַׁתִּי אֶת־גְּבֻלְךָ מִיַּם־סוּף וְעַד־יָם פְּלִשְׁתִּים
וּמִמִּדְבַּר עַד־הַנָּהָר כִּי אֶתֶּן בְּיַדְכֶם אֶת יִשְׁבֵי
הָאָרֶץ וְגִרְשַׁתְמוּ מִפְּנֵיךְ: יט לא־תִכְרַת לָהֶם
וְלֹא־לְהֵיהֶם בְּרִית: כ לא יִשְׁבוּ בְּאַרְצְךָ פֶּן־
יַחֲטִיאוּ אֶתְךָ לִי כִּי תַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵיהֶם
כִּי־יִהְיֶה לְךָ לְמוֹקֵשׁ: כא וְאֶל־מֹשֶׁה
אָמַר עֲלֵה אֶל־יְהוָה אֶתְּהָ וְאַהֲרֹן נָדָב
וְאִיִּיהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם
מִרְחֹק: כב וַנִּגַּשׁ מֹשֶׁה לְבַדּוֹ אֶל־יְהוָה וְהֵם לֹא
יִגַּשׁוּ וְהָעָם לֹא יַעֲלוּ עִמּוֹ: כג וַיָּבֵא מֹשֶׁה וַיִּסְפַּר

חצי קריש

וַתִּגְדַּל וַיִּתְקַדֵּשׁ שְׁמוֹה רַבָּא. אַמֵּן בְּעֶלְמָא דִּי בְרָא כְרֻעוּתָהּ
 וַיְמַלִּיף מַלְכוּתָהּ, וַיַּצְמַח פּוֹרְקָנָהּ וַיְקַרֵּב מְשִׁיחָהּ.
 אַמֵּן בְּתַיִּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בְּעֶלְמָא
 וּבְזַמְן קָרִיב וְאַמְרוּ אַמֵּן: אַמֵּן יְהֵא שְׁמוֹה רַבָּא מְכַרְךָ לְעַלְמֵי וְלַעֲלָמֵי
 עַלְמַיָּא. יְתַבְרַךְ: יְהֵא שְׁמוֹה רַבָּא מְכַרְךָ לְעַלְמֵי וְלַעֲלָמֵי עַלְמַיָּא.
 יְתַבְרַךְ, וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיִּתְפָּאֵר, וַיְתַרְוֶמֶס, וַיִּתְנַשֵּׂא, וַיִּתְהַדָּר,
 וַיִּתְעַלֶּה, וַיִּתְהַלָּל, שְׁמוֹה דְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אַמֵּן לְעֵלְא מִן
 כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירְתָּא, תְּשַׁבַּחְתָּא וְנַחְמְתָא, דְאַמְרִין
 בְּעֶלְמָא, וְאַמְרוּ אַמֵּן: אַמֵּן

~ נקודות משיחות קודש ~

לא תהיה משפלה . . . מספר ימים קיים ותוצאות לעבודת ה'.
 משפלה ועקרה - היינו שאין קיים ותוצאות לעבודת ה'.
 בארץ (לשון רצון) - הספקה לכך היא שהאדם שבע רצון
 מעבודתו, דבר המוכיח שהוא מרגיש את עצמו, הוא חש
 שהוא עובד ה'. מספר ימים קיים - העצה לכך היא לזכר
 שנקבע לו מספר קצוב של ימים, בהם עליו למלא את
 שליחותו בעולם, וכל רגע שמשפמש בו לזכר אחר הוא
 בגדר מעילה בשליחות זו. וכיך זה תביא לזעזוע ולאבוד

הַרְגֵּשׁת עֲצָמוֹ; הוּא יִרְגִישׁ רַק אֶת הַשְּׁלִיחוּת עֲצָמָה, לֹא
 שֶׁהוּא הַמְבַצֵּעַ אוֹתָהּ.

(לקוטי שיחות כרך טו עמ' 273)

מַפְטִיר ט וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיט שְׁנֵי־כַבָּשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה
 תְּמִימִם וְשְׁנֵי עֶשְׂרִים סֵלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן
 וְנִסְכּוֹ: עֲלֵת שֶׁבֶת בְּשֶׁפְתּוֹ עַל־עֲלֵת הַתְּמִיד
 וְנִסְכָּהּ: פ וּבְרָאשֵׁי חֳדָשֵׁיכֶם תִּקְרִיבוּ עֹלָה
 לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים
 בְּנֵי־שָׁנָה שֶׁבַע תְּמִימִם: ז וְשִׁלְשָׁה עֶשְׂרִים
 סֵלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְפָר הָאֶחָד וְשְׁנֵי
 עֶשְׂרִים סֵלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְאַיִל
 הָאֶחָד: ח וְעֶשְׂרֵן עֶשְׂרֵן סֵלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה
 בְּשֶׁמֶן לְכַבֵּשׁ הָאֶחָד עֹלָה רֵיחַ נִיחַח אִשָּׁה
 לַיהוָה: ט וְנִסְפִיָּהֶם חֲצִי תַּחִין יְהִי לְפָר
 וְשִׁלִּישַׁת תַּחִין לְאַיִל וּרְבִיעֵת תַּחִין לְכַבֵּשׁ יִיז
 זֹאת עֲלֵת חֹדֶשׁ בְּחֹדְשׁוֹ לְחֹדְשֵׁי הַשָּׁנָה:
 י וְשִׁעִיר עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאת לַיהוָה עַל־עֲלֵת
 הַתְּמִיד יַעֲשֶׂה וְנִסְכּוֹ: ס

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה - אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה
 ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה
 (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו
 לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵינֵי־חַיִּים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיחָהּ מְאֹד. דְּרַכִּיָּה דְרַכִּי־נַעַם, וְכַלְנִיתִיכְתִּיחָהּ שְׁלוֹם. אֲרַךְ יָמִים בְּיַמֶּינָהּ,
 בְּשִׂמְלָהּ עֵשֶׂר וְכָבוֹד. יי חַפֵּץ לְמַעַן צְדָקוֹ, יִגְדִּיל תּוֹרָה וַיֵּאדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים
 בתחילת שליש התחנות של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו,
 שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנַבִּיאִים מוֹכִיִּים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם

הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשְׁה עֲבָדוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֵמַת וְצִדְקָ:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוסיף, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

אֵת פֶּה אָמַר יְהוָה הַשָּׁמַיִם כִּסְאֵי אֵינִי צֹרֵךְ לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ שְׁלֹכֶם וְהָאָרֶץ הָדָם עֵינֵי שְׂרָפָרָף רַגְלֵי אֵיזָה בֵּית אֲשֶׁר תִּבְנֶנּוּ לִי וְאֵיזָה מְקוֹם הַרְצֵוּ לְחֹדֶר קַעֲתֵי מְנוּחָתִי לְהִשְׁרֹת שְׂכִינָתִי אֵינִי כְּדָאֵי לִי: בּ וְאַתֶּם כָּל־אֱלֹהֵי שָׁמַיִם וְהָאָרֶץ יְדֵי עֲשֵׂתָהּ וְרַק אֲחֵרֵי כֵן וַיְהִי כָל־אֱלֹהֵי שָׁמַיִם וְהָאָרֶץ, וְאֵינֶם קְרוֹמִים

שי למורא

(א) הַשָּׁמַיִם כִּסְאֵי, כְּלוּמָר, מִן הַשָּׁמַיִם תִּבְאֵנָה הַנּוֹרוֹת עַל כָּל הָעוֹלָם כְּלוּ, כְּמוֹ שֶׁהַמֶּלֶךְ בְּשִׁבְתּוֹ עַל כִּסְאוֹ תִּצְאָנָה הַנּוֹרוֹת מִלְּפָנָיו. וְהָאָרֶץ הָדָם רַגְלֵי, כְּלוּמָר, כָּל הָעוֹלָם הוּא שְׁלֵי וּבְרִשׁוֹתָי. אֵי זֶה בֵּית אֲשֶׁר תִּבְנֶנּוּ לִי, אִם־כֵּן מִה שֶׁנֶּךָ לְבָנוֹת לִי בֵּית וּמְקוֹם מְנוּחָה. (ב) וְאַל זֶה

אֲבִיט, אֶף־עַל־פִּי שֶׁהַשָּׁמַיִם כִּסְאֵי וְכו', אֲבִיט וְאֲשִׁים עֵינֵי אֵל עֵינֵי וְנִבְחָה רִיחַ. וְחָרַד עַל דְּבָרֵי, מִדְּרַוּ לַעֲשׂוֹת אֵת מִצְוֹתַי. (ג) שׁוֹחֵט הַשּׁוֹר מִכַּה אִישׁ, כְּלוּמָר, קְרִבְנוֹת הַרְשָׁעִים אֵינֶם מְקַבְּלִים לְפָנָי, וְהַשּׁוֹחֵט אֵת הַשּׁוֹר לְקַרְבָּן אֵין קְרִבְנוֹ מְרַצָּה לְפָנָי, וְעוֹד נִחְשָׁב כְּאֵלוֹ מִכַּה אִישׁ. זֹבֵחַ הַשֶּׁה עוֹרָף כְּלָב, אִם הִכִּיא שֶׁה לְקַרְבָּן, חֵרִי הוּא נִחְשָׁב לְפָנָי כְּאֵלוֹ עוֹרָף כְּלָב. מַעֲלָה מְנוּחָה דִּם חֲזִיר, אִם הוּא מַעֲלָה קַרְבָּן מְנוּחָה, חֵרִי הוּא נִחְשָׁב כְּאֵלוֹ הַמַּעֲלָה דִּם חֲזִיר. מִזְבִּיחַ לְבֹנָה מְבָרָךְ אָנוּ, אִם הוּא מְקַטֵּר לְבָנוֹת, חֵרִי הוּא כְּאֵלוֹ מְבִיא דָבָר אָנוּ. "מְבָרָךְ", מְבִיא מְנוּחָה, כְּמוֹ "קַח נָא אֵת בְּרַכְיָתִי" (בראשית לגיא). גַּם הַמָּה בָּחֲרוּ בְּדַרְבֵיכֶם, כְּלוּמָר, הוֹאִיל וְגַם הֵם בָּחֲרוּ בְּדַרְבֵיכֶם הַרְעִים מִתּוֹךְ רִצּוֹן, וְלֹא שִׁבְחָה הַנּוֹרָמָן לָהֶם. (ד) אֲבָחֶר בְּתַעֲלִילֵיכֶם, אֲבָחֶר לְהַתְעַלֵּל בְּהֵם. וּמְגוֹרָתֶם, מִה שֶׁהֵם מַפְחָדִים עִן יוֹאֵב. יַעֲן קָרָאתִי, מִשׁוֹם שֶׁקָּרָאתִי לָהֶם עַל יְדֵי הַנְּבִיאִים. וְאֵין עוֹנָה, כְּלוּמָר, אֵין מְקַבֵּל דְּבָרֵי (ה) הַחֲרָדִים אֵל דְּבָרוֹ, הַצְדִּיקִים הַמְוֹדָרִים לַעֲשׂוֹת אֵת דְּבַר ה'. אֲמָרוּ אֲחִיכֶם, אֲמָרוּ פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם אֲחִיכֶם וְכו'.

הפטרה לשבת ראש־חודש לקריאה

בציבור ולשמו"ת

בישעיהו פרק סו

סו אֵת פֶּה אָמַר יְהוָה הַשָּׁמַיִם כִּסְאֵי וְהָאָרֶץ הָדָם רַגְלֵי אֵיזָה בֵּית אֲשֶׁר תִּבְנֶנּוּ לִי וְאֵיזָה מְקוֹם מְנוּחָתִי: בּ וְאַתֶּם כָּל־אֱלֹהֵי יְדֵי עֲשֵׂתָהּ וַיְהִי כָל־אֱלֹהֵי שָׁמַיִם וְהָאָרֶץ יְדֵי עֲשֵׂתָהּ וְרַק אֲחֵרֵי כֵן וַיְהִי כָל־אֱלֹהֵי שָׁמַיִם וְהָאָרֶץ, וְאֵינֶם קְרוֹמִים רִיחַ וְחָרַד עַל־דְּבָרַי: ג שׁוֹחֵט הַשּׁוֹר מִכַּה אִישׁ זֹבֵחַ הַשֶּׁה עוֹרָף כְּלָב מַעֲלָה מְנוּחָה דִּם־חֲזִיר מִזְבִּיחַ לְבֹנָה מְבָרָךְ אָנוּ גַם־הַמָּה בָּחֲרוּ בְּדַרְבֵיכֶם וּבְשִׁקּוּצֵיכֶם נַפְשָׁם חֲפָצָה: ד גַּם־אֲנִי אֲבָחֶר בְּתַעֲלִילֵיכֶם וּמְגוֹרָתֶם אֲבִיא לָהֶם יַעֲן קָרָאתִי וְאֵין עוֹנָה דְּבָרֵי וְלֹא שִׁמְעוּ וַיַּעֲשׂוּ הָרַע בְּעֵינֵי וּבְאֲשֶׁר לֹא־חֲפָצָתִי בָּחֲרוּ: ה שִׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה אֲתֶם הַצְדִּיקִים הַחֲרָדִים אֲמָרוּ אֵלֵיכֶם שְׁנֵאִיכֶם מְנַדִּיכֶם לְמַעַן שְׁמִי וּכְבֹד יְהוָה וְנִרְאָה

כְּמוֹנֵי נְאֻם־יְהוָה וְעַם שְׂאֵנִי רַם עַל רַמִּים, עַם כָּל זֶה וְאֵלֵיזָה אֲבִיט אֲלֵ־עֵנִי וְנִכְחַדְרוֹחַ שְׂרוּחַ נִשְׁבַּחַת בְּעִבְרוֹ הַצַּעַר וְהַתְּנוּ, וּבְכָל זֹאת וְחָרַד עַל־דְּבָרֵי נִחַר לְשִׁמּוֹעַ בְּקוֹלִי: ג אֲבָל עָתָה אֵין לִי חֲפֵץ בְּכֶם, שְׁתֵּרִי שׁוֹחֵט הַשּׁוֹר הוּא מִכַּה־אִישׁ אֵת בְּעֵלְיוֹ שֶׁל הַשּׁוֹר וְהַלֵּוּ מִכֵּנֵי, לְפִיכָה זֹבֵחַ הַשֶּׁה דוּמָה לְפָנָי כְּעוֹרָף כְּלָב וְהַמַּעֲלָה מְנוּחָה חֵרִי הוּא לְפָנָי כְּדָם־חֲזִיר מִזְבִּיחַ וְהַמְקַטֵּר לְבֹנָה מְבָרָךְ אֲנִי אָנוּ בְּהַשְׁרֹת אֹנֶם, גַּם־הַמָּה שְׂשׁוֹמְטִים הַשּׁוֹר וְזֹבְחִים הַשֶּׁה, גַּם הַמָּה כְּמוֹ עוֹרָף כְּלָב וְהַמַּעֲלָה דִּם חֲזִיר הוֹאִיל כִּי בָּחֲרוּ בְּדַרְבֵיכֶם וּבְשִׁקּוּצֵיכֶם נַפְשָׁם חֲפָצָה: ד לָכֵן גַּם־אֲנִי אֲבָחֶר בְּתַעֲלִילֵיכֶם לְהַתְעַלֵּל בְּהֵם בְּהַבָּאת הַרְעוּת וּמְגוֹרָתֶם וְדָבָר אֲשֶׁר הֵם יִרְאִים אֲבִיא לָהֶם יַעֲן בְּעִבְרוֹ קָרָאתִי אֵלֵיכֶם עַל יְדֵי הַנְּבִיאִים לְהוֹדִים לִישֶׁר דְּבָרֵי וְאֵין עוֹנָה לִישֶׁר דְּבָרֵי וְלֹא שִׁמְעוּ וַיַּעֲשׂוּ הָרַע בְּעֵינֵי וּבְאֲשֶׁר לֹא־חֲפָצָתִי בָּחֲרוּ: ה שִׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה אֲתֶם הַצְדִּיקִים הַחֲרָדִים אֲלֵ־דְבָרוֹ בְּאֵמַת, אֲמָרוּ פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל הַזְּכוּנִים שֶׁמִּתְדַמִּים שֶׁהֵם אֲחִיכֶם וְהֵם בְּאֵמַת שְׁנֵאִיכֶם הַשּׁוֹנְאִים אֲתֶם מְנַדִּיכֶם וּמְנַדִּים אֲתֶם, אֱלֹהֵי אֲמָרִים לָכֵן לֹא־מָרוּ וְכָל לְמַעַן בְּעִבְרוֹ פְּרוֹסִים שְׁמִי וּכְבֹד

שונאיםכם מנדיבכם, השונאים אתכם (ומגידים) ומרחיקים אתכם. למען שמי יכבד ה', כל אחד מהם אומר, בגלל פרסום שמי בא כבוד לה', כי אני קרוב אליו והוא מתקבד בי. ונראה בשמחתכם והם יבשו, ותקבאי אומר לתרדים אל דבר ה', לא כן הוא דבריו פושעי ישראל.

יהוה על ידי הקרבנות, משיב להם הנביא, לא כן הוא דבריהם כי בעינינו ונראה בשמחתכם והם הרשעים יבשו ויראו כי לא ירצה ה' בחנוף רק בעבודת הלב באמת, וכך בא כבוד לה': ואו לימות המשיח יצא קול שאון מעיר וירושלים על גוג ומגוג קול מהיכל יצא קול יהוה היצא לאדם על

ונראה בעינינו בשמחתכם שלכם התרדים אל דבר ה', והרשעים ההם יבשו, כי הלכו אחרי ההבל. (1) קול שאון מעיר, קול רעש יצא או מעיר ציון, קול מהיכל, קול מהיכל העומד בציון, משלם גמול לאויביו, לשלם גמול לאויביו, הם גוג ומגוג שילחמו על ירושלים. כמו שכתוב "ויצא ה' ונלחם בגוים ההם" (זכריה י.ד). (2) בטרם תחיל ילדה, בטרם תחיל ציון חבלי הילדה תלד, כלומר ותקבצו בניה לתוקה פאלו ילדה אותם זה עתה, מבלי פחד ותבלי לדה, כי כל האמות וביאום לתוקה. (3) מי שמע פזאת, מי שמע דבר פלא פשמועה הזאת. היוחל ארץ ביום אחר, האם מעולם באו חבלי לדה לכל נשי הארץ ביום אחר. אם יולד גוי פעם אחת, האם מעולם נולדה אמה שלמה בפעם אחת. כי חלה גם ילדה, כי זה הפלא נעשה בציון, שהתכונה ללדה וגם הילדה היו ביחד בבת אחת וילדה את בניה. כלומר, כלם כאחד באו מלוחם לציון. (4) אשכנזי ולא אולידי, האם אני אביא את אשה על המשבר ולא אפתח רחומה שמתלד. כלומר, וכי אני אתחיל בדבר ולא אוכל לגמור. אם אני המוליד ויצרתי, אני הוא המוליד ארצות הגוים עד היום הזה,

בשמחתכם והם יבשו: וקול שאון מעיר קול מהיכל קול יהוה משלם גמול לאויביו: בטרם תחיל ילדה בטרם יבוא חבל לה והמליטה זכר: מי שמע פזאת מי ראה פאלה היוחל ארץ ביום אחר אשכנזי גוי פעם אחת פייחלה גמלידה ציון את בניה: האני אשכנזי ולא אולידי יאמר יהוה אשכנזי המוליד ועצרת יאמר אלהיך: ישמחו את ירושלים וגיילו בה פלאה ביה שישו אתה משוש פל המתאבלים עליה: יא למען תינקו ושבעתם משר תנחמיה למען תמצו והתענגתם מזיו כבודה: יב פיי כה | אמר יהוה הנני נטה אליה פנהר שלום וכנחל שומף כבוד גוים וינקתם על צד תנשאו ועל ברפים תשעשעו: יג פאיש אשר אמו תנחמנו בן אנכי אנחמכם ובירושלם תנחמו:

עכ"ם וכו' משלם ה' גמול לאויביו ונלחם בגוים: 1 על ציון יאמר בטרם תחיל מתחילים כאבי לדה כבר ילדה ותקבצו בניה לתוקה בטרם יבוא חבל לה שהיא מלחמות גוג ומגוג והמליטה הילדה זכר ואו ותחיל הקיבוץ הגדול הקללי: ח מיר שמע פלא פזאת מי ראה פלא פאלה היוחל האם מעולם בא חיל וילדה לכל נשי ארץ ביום אחר האם מעולם אשכנזי גוי פעם אחת פייחלה גמלידה ציון את בניה פולם כאחד יצאו מקומם גלותם ובאו לציון: ט האני אשכנזי אביא את אשה על המשבר - מקום מושב הילדת - ולא אולידי ולא אפתח רחומה שמתלד, רוצה לומר: שאני אתחיל בדבר ולא אוכל לגמור יאמר יהוה אשכנזי המוליד ועצרת פתמיה אמר אלהיך: י אתם הנבאים מן הגולה שמחו את ירושלים בבואכם אליה וגיילו בה פלאה ביה שישו עליה בעת חורבנה: יא התאבלתם עליה למען שתראו בשמחה ותינקו מלשון וינקה ושבעתם משר תנחמיה למען תמצו ותיו מוצצים והתענגתם ומתענגים מזיו ממשען כבודה שיהיה אחר הנאולה: יב פיי כה | אמר יהוה הנני נטה אליה אמה אל וירושלים שלום הרבה פנהר

ואו אעצר אותם מלדה, כי תלדה ותכבוד יהיו לישראל לבדם. (1) שמחו את ירושלים, אתם הנבאים מן הגולה, שמחו עם ירושלים בבואכם אליה. כל המתאבלים עליה, כל אלו שהתאבלו עליה בעת הרבנה. (2) למען תינקו ושבעתם משר תנחמיה, מה שהתאבלתם עליה, הביא לכם שתראו בשמחה ותינקו ותשבעו משר תנחמיה. תמצו והתענגתם, ותהיו מוצצים ומתענגים. מזיו כבודה, מתכבוד הגדול הן ומשמש לבוא לה. (3) על צד תנשאו ועל ברפים תשעשעו, וכברוכם הגוים מאד. והמשיח תקבד שיעשו להם כמו שנושאים התינוק על הרוע בצד הנוף, ומשעשעים אותו על הברפים לשמחו. (4) אשר אמו תנחמנו, בדרך האם לנחם את בנה יותר מן האב. ובירושלים תנחמו, כל התנחומים שלכם יהיו בירושלים, כי שם תקבלו הרבה טובה וזה יחשב לנחומים על

כמו נהר שלום אמה לה לבוא במרוצה וכנחל שומף את כבוד גוים עשרם וינקתם תהיו וינקים את העושר הזה על צד תנשאו פתינוק התינוק שנושאים אותו על הרוע בצד הנוף ועל ברפים תשעשעו משעשעים אותו: יג פאיש אשר אמו תנחמנו בן אנכי אנחמכם ובירושלם תנחמו

התענגתם, ותהיו מוצצים ומתענגים. מזיו כבודה, מתכבוד הגדול הן ומשמש לבוא לה. (3) על צד תנשאו ועל ברפים תשעשעו, וכברוכם הגוים מאד. והמשיח תקבד שיעשו להם כמו שנושאים התינוק על הרוע בצד הנוף, ומשעשעים אותו על הברפים לשמחו. (4) אשר אמו תנחמנו, בדרך האם לנחם את בנה יותר מן האב. ובירושלים תנחמו, כל התנחומים שלכם יהיו בירושלים, כי שם תקבלו הרבה טובה וזה יחשב לנחומים על

שי למורא

הצרות שעברו. יד) וראיתם ויש לבכם, כאשר תראו את ירושלים
בבנינה ויש לבכם. ועצמותיכם פדשא תפרחנה, כלומר יתחזקו
בכריאות. וגודעה יד ה' את עבריו, או ידעו עבריו את פח גבורת ה'.
(טו) באש יבוא, לאבר את חיל גוג ומגוג. וכסופה מרפכתי, כלומר
גורתי הירדות מן השמים, ירדו
עליהם כרות סופה. להשיב בחמה
אפו, להשיב לצריו גמול באף
ובחמה רבה. (טז) נשפט, מתוכת.
ורבו חללי ה', החללים שיפלו
במלחמת גוג ומגוג. (יז)
המתקדשים והמטהרים אל
הגנות, המזמינים עצמם ומטהרים
עצמם כמי שהרה ללכת אל הפסלים
העומדים בגנות. אחר אחת, קבוצה
אחרי קבוצה, אחרי שגמרה הראשונה
את עבודתה נכנסת השנייה. בתוך,
באמצע הגנה מקום מעמד הפסל.
והשקץ, כל סוגי השרצים, יספו,
יכלו. יח) ואנכי, ואנכי מה עלי
לעשות. מעשיהם ומחשבותיהם
באה, כל מעשה וכל מחשבה באה
אלי, והיא תוקיני לקבץ את כל
הגוים וגו'. וראו את כבודי,
בהלחמי בהם בגמט "המק פשו וגו"
פכתוב בגבואת וקרה (זכריה יד.ב).
יט) ושלחתי בהם אות ושלחתי
בהם פליטים, פליטים יצלו מן
המלחמה בשביל ללכת לבשר לאיים
הרחוקים את כבודי אשר ראו
במלחמה. ונס באותם פליטים אשים
אחד מן האותות שגדונו חבריהם
בהם, כדי להודיע לרחוקים שבמגפה
זו נגפו הצובאים על ירושלים. מושכי
קשת, המלקדים לירות חצים בקשת.
כ) והביאו את כל אחיכם,
פשישמעו הגוים את הפלאים הגדולים
שיעשה הקב"ה במחנה גוג ומגוג,
וביאו את אותם מישראל שלא עלו
לארץ ישראל ובצבים, בעגלות
מחפות. ובכפרות, סוג של גמלים
שהם קלים מאוד בהליכתם וצורת

על הצרות שעברו עליכם כי שמה ראה כבודי עליכם: יד בעשותו נקמותו
וגראותיו וראיתם ותראו ירושלים בבנינה ויש לבכם ועצמותיכם
פדשא תפרחנה יתחזקו בכריאות או וגודעה פח גבורת יד' יהיה את
עם עבריו לטובה גם ידעו אשר וועם את' איביו במלחמת גוג ומגוג:

יד וראיתם ויש לבכם ועצמותיכם
פדשא תפרחנה וגודעה יד' יהיה את'
עבריו וועם את' איביו: טו פיהנה
יהיה באש יבוא וכסופה מרפכתי
להשיב בחמה אפו וגערתו בלהבי
אש: טז פי באש יהיה נשפט ובחרבו
את' כל' בשר ורבו חללי יהיה:
ז המתקדשים והמטהרים אל' הגנות
אחר אחת בתוך אכלי בשר החזיר
והשקץ והעכבר יחדו יספו נאם יהיה:
יח ואנכי מעשיהם ומחשבותיהם באה
לקבץ את' כל' הגוים והלשונות ובאו
וראו את' כבודי: יט ושלחתי בהם אות
ושלחתי מהם פליטים אל' הגוים
תרשיש פול ולוד משכי קשת תכל
ויון האיים הרחוקים אשר לא שמעו
את' שמעי ולא ראו את' כבודי והגידו
את' כבודי בגוים: כ והביאו את' כל'
אחיכם מכל' הגוים מנחה ליהיה
בפוסים וברכב ובצבים ובפרדים
ובכפרות על הר קדשי ירושלים אמר
יהיה כאשר יביאו בני ישראל את'

טו פיהנה יהיה באש יבוא
לאבר בו את חיל גוג ומגוג וכסופה
כפגרה יבואו מרפכתי גורתי
להשיב לצריו גמול בחמה אפו
רבה וגערתו תהיה בלהבי אש:
טז פי באש יהיה נשפט יהיה
מתוכת עמקם ובחרבו איש באחי
יהם את' כל' בשר ורבו ויתרבו
חללי יהיה (ע"י יחזקאל ג יא):
ז המתקדשים המודמנים יחד
והמטהרים עצמם ללכת אל העכו"ם
העומדות אל' הגנות אחר אחת
קבוצה אחר קבוצה בתוך באמצע
הגנה מקום מעמד העכו"ם, בני ישראל
אכלי בשר החזיר והשקץ
והעכבר יחדו יספו נאם יהיה
של פעלי זאת האמונה ומחשבותיהם
ואמותם הנפסות באה כדי לקבץ
את' כל' הגוים והלשונות אל
ירושלים (זכריה יד), להודיע להם
שמעשיהם הכל, ואו ובאו וראו
את' כבודי אהדות ה' כי נשגב שמו
לכדו: יט ושלחתי בהם אות בכל
הבאים אשים אות, וזהו מה שגמור
ועינו המקנה בחוריתו כו' (זכריה יד)
ושלחתי מהם פליטים כי רבם
ימותו סביב ירושלים, ללכת אל'
הגוים היושבים בתרשיש פול
ולוד משכי המלומדים לירות חצים
בקשת תכל ויון ואל היושבים
האיים הרחוקים אשר לא שמעו
מעולם את' שמעי ולא ראו את'
כבודי והגידו אליה הפליטים אשר
בהם את' כבודי בגוים כי ראו את
האותות ששמתי בהם: כ כששמעו
הפלא הגדול שיעשה המקום במחנה
גוג ומגוג והביאו את' כל' אחיכם

גוג ומגוג וכן עגלות וכוספות וכן עגלות צב (במדבר ו) ובפרדים הם הגולדים מן הסוס והממור ובכפרות פרקודים של שמה על הר קדשי
אחיהם מכל' הגוים | יביאו אותם העכו"ם למנחה | ליהיה בפוסים
וברכב במרפכות ובצבים עגלות מכוסות וכן עגלות צב (במדבר ו) ובפרדים הם הגולדים מן הסוס והממור ובכפרות פרקודים של שמה על הר קדשי

מְכַרְכֵּר בְּכָל עוֹ" (שמואל ב' ו' טו). **כא**) וְגַם מִהֶם אָקַח לִפְהֵנִים לְלוּיִם, גַּם מִן הַעַמִּים הַמְּכֻבָּאִים אוֹתָם, וְגַם מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַמְּכֻבָּאִים, אָקַח מִהֶם כֹּהֲנִים וְלוּיִם שֶׁהָיוּ מְעַרְבִים בֵּין הַגּוֹיִם בְּאֶזְנֵם, וְלִפְנֵי גְלוּיִים כֹּהֲנִים וְתַלְמוּדֵי שְׂבָהֶם, וְאָבְרָר אוֹתָם מִהֶם וְהָיוּ מְשֻׁמְשִׁים לִפְנֵי. אָמַר ה', וְהִיָּךְ אָמַר, "הַנְּסֻתְרוּת לַה' אֱלֹהֵינוּ" (דברים נט, כח).

כב) הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים, קִרְאֵם חֲדָשִׁים, כִּי הֵם עוֹמְדִים תָּמִיד בְּחִדּוּשָׁם כְּמוֹ שֶׁנִּבְרָאוּ וְלֹא יִכְלוּ וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה, שֶׁהָאָרֶץ עוֹמֶת בְּחִדּוּשָׁה תָּמִיד כְּמוֹ שֶׁנִּבְרָאָה וְלֹא תִכְלָה, אֲלֵא שְׂתוֹלְדוּתֶיהָ כְּלַיִם. וְכֵן אָמַר שְׁלֵמָה "דוֹר הוֹלֵךְ וְדוֹר בָּא וְהָאָרֶץ לְעוֹלָם עוֹמֶת" (קהלת א.ד.). אֲשֶׁר אֲנִי עוֹשֶׂה, אֲשֶׁר אֲנִי מַעֲמִיד בְּחִדּוּשָׁם. עוֹמְדִים לִפְנֵי, שְׂאֵנִי סִבַּת קִיּוּמָם וְעִמְדוֹתָם. כֵּן יַעֲמֹד זֶרְעֶכֶם וְשִׁמְכֶם, בְּאוֹתָהּ הַמְּבֻכָה שֶׁתְּהִי אִתָּם שְׂתֵיחָהּ הַנְּאֻלָּה בִּמְיֻכָּם, כֵּן יַעֲמֹד גַּם זֶרְעֶכֶם אַחֲרֵיכֶם כֹּל יְמֵי עוֹלָם, וְלֹא תִגְלוּ עוֹד מֵאֲרֻצְכֶם כִּפִּי שֶׁחֲשַׁבְנוּ אֵלֶי הַגּוֹיִם שֶׁבָאוּ עִם גּוֹי לְהַלְחֵם עַל יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁחֲשַׁבְנוּ לְהַגְלוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל וְלֵאבֹד אֶת שְׁמֵם, אֲלֵא לְעוֹלָם יַעֲמֹד זֶרְעֶכֶם וְשִׁמְכֶם. **כג**) מְדִי חֲדָשׁ בְּחֲדָשׁוֹ, בְּכָל חֲדָשׁ בְּיוֹם רֵאשׁ הַחֲדָשׁ. וּמְדִי שֶׁבֶת בְּשֶׁבֶתוֹ, בְּכָל שְׁבוּעַת בְּיוֹם הַשֶּׁבֶת.

כד) כָּל בְּשָׂר, כָּל בְּנֵי אָדָם, וְאִפְלוּ שְׂאֵר הַעַמִּים. לִפְנֵי, בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. **כה**) וַיִּצְאוּ וַיֵּרְאוּ בְּפַנְיֵי הָאֲנָשִׁים הַפּוֹשְׁעִים בִּי, אוֹתָם הַגּוֹיִם שִׁיבֹאוּ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לַה', וַיֵּצְאוּ מִירוּשָׁלַיִם לַעֲמֹק יְהוֹשָׁפָט, וַיֵּרְאוּ אֶת פְּנֵי מַחְנֵה גּוֹי וּמִגּוֹי שֶׁפָּשְׁעוּ בַּה' וְחֲשַׁבְנוּ לְעֲשׂוֹת כְּגִדּוֹ לְהַגְלוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל מֵאֲרֻצָּם. (וְזֶה יִהְיֶה בַּחוּץ שְׂבָעַת חֲדָשִׁים כְּשֶׁעוֹד לֹא יִסְפְּקוּ לְקַבֵּר אֶת הַחֲלָלִים). תּוֹלְעֵתָם, הַרְמָה הַאוֹכֵלֶת אֶת בְּשָׂרָם. וְאֲשָׁם לֹא תִכְבְּהָ, הָאֵשׁ הַבּוֹעֶרֶת בָּהֶם לֹא תִכְבְּהָ. וְהָיוּ דְרָאוֹן לְכָל בְּשָׂר, פְּנֵי מַחְנֵה גּוֹי וּמִגּוֹי וְהָיוּ לְחֶרֶפָה וּלְכִיזָוִן בְּעֵינֵי כָּל בְּשָׂר הַבָּאִים לְהִשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי ה'. **כז**) מְדִי חֲדָשׁ בְּחֲדָשׁוֹ, בְּכָל חֲדָשׁ בְּיוֹם רֵאשׁ הַחֲדָשׁ. וּמְדִי שֶׁבֶת בְּשֶׁבֶתוֹ, בְּכָל שְׁבוּעַת בְּיוֹם הַשֶּׁבֶת. כָּל בְּשָׂר, כָּל בְּנֵי אָדָם, וְאִפְלוּ שְׂאֵר הַעַמִּים. לִפְנֵי, בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ.

וַיּוֹשְׁלֶם אָמַר יְהוָה כְּאֲשֶׁר יִבְיֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמִּנְחָה בְּכָל־מְהוֹר כֵּן יִבְיֹאוּ הַעֲבוּלִים אֶת יִשְׂרָאֵל בְּכִנְרִים מְהוֹרִים וְנֹאֵם עַד בֵּית יְהוָה: כֹּא וְגַם־מִהֶם מִמְּכֻבָּאִים מְכָל הַגּוֹיִם, אִף אִם מִהֶם נִשְׁתַּבַּח יְהוָה אָקַח לְהִיּוֹת לִפְהֵנִים לְלוּיִם אָמַר יְהוָה כִּי לִפְנֵי גְלוּיֵי מִי הָיָה מְשֻׁפָּחַת כִּהְיָה וְלִזְהָ: כִּב כִּי כְאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עוֹשֶׂה עֹמְדִים לִפְנֵי כִי אֲנִי סִבַּת קִיּוּמָם וְעִמְדוֹתָם בְּחִדּוּשָׁם נֹאֵם־יְהוָה כֵּן יַעֲמֹד זֶרְעֶכֶם אַחֲרֵיכֶם וְשִׁמְכֶם כֹּל יְמֵי עוֹלָם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ, כִּי לְעוֹלָם לֹא יֵאבֹד שֵׁם יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִגְלוּ עוֹד מֵאֲרֻצָּם: כֵּן וְהָיָה מְדִי חֲדָשׁ בְּחֲדָשׁוֹ בְּרֵאשׁ חֲדָשׁ וּמְדִי שֶׁבֶת בְּשֶׁבֶתוֹ יִבְאוּ כָּל־בְּשָׂר כֹּל בְּנֵי אָדָם אִפְלוּ שְׂאֵר הַעַמִּים לְהִשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ אָמַר יְהוָה: כִּי וַיִּצְאוּ מִירוּשָׁלַיִם לַעֲמֹק יְהוֹשָׁפָט וַיֵּרְאוּ הַעֲבוּלִים הַבָּאִים לְהִשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי ה' בְּפַנְיֵי הָאֲנָשִׁים הַפּוֹשְׁעִים כִּי בְּפַנְיֵי מַחְנֵה גּוֹי וּמִגּוֹי כִּי תוֹלְעֵתָם הַרְמָה הַאוֹכֵלֶת בְּשָׂר הַחַיִּיגִים הֵחֵם לֹא תִמּוֹת הֵחֵם וְאֲשָׁם וְהָאֵשׁ הַבּוֹעֵר בָּהֶם לֹא תִכְבְּהָ וְהָיוּ דְרָאוֹן לְכָל בְּשָׂר, כֵּן וְהָיָה מְדִי חֲדָשׁ בְּחֲדָשׁוֹ בְּרֵאשׁ חֲדָשׁ וּמְדִי שֶׁבֶת בְּשֶׁבֶתוֹ

הַמִּנְחָה בְּכָל־מְהוֹר בֵּית יְהוָה: כֹּא וְגַם־מִהֶם אָקַח לִפְהֵנִים לְלוּיִם אָמַר יְהוָה: כִּב כִּי כְאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עוֹשֶׂה עֹמְדִים לִפְנֵי נֹאֵם־יְהוָה כֵּן יַעֲמֹד זֶרְעֶכֶם וְשִׁמְכֶם: כֵּן וְהָיָה מְדִי־חֲדָשׁ בְּחֲדָשׁוֹ וּמְדִי שֶׁבֶת בְּשֶׁבֶתוֹ יִבְאוּ כָּל־בְּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי אָמַר יְהוָה: כִּי וַיִּצְאוּ וַיֵּרְאוּ בְּפַנְיֵי הָאֲנָשִׁים הַפּוֹשְׁעִים בִּי כִּי תוֹלְעֵתָם לֹא תִמּוֹת וְאֲשָׁם לֹא תִכְבְּהָ וְהָיוּ דְרָאוֹן לְכָל־בְּשָׂר: כֵּן וְהָיָה מְדִי־חֲדָשׁ בְּחֲדָשׁוֹ וּמְדִי שֶׁבֶת בְּשֶׁבֶתוֹ יִבְאוּ כָּל־בְּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי אָמַר יְהוָה:

יִבְאוּ כָּל־בְּשָׂר כֹּל בְּנֵי אָדָם אִפְלוּ שְׂאֵר הַעַמִּים לְהִשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ אָמַר יְהוָה:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מְלֹךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צְדִיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנְּאֻמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְּדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁפֶל דְּבָרָיו אָמַת וְצִדְקָתָם נֹאֻמָּן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֹאֻמָּנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲרֵי לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מְלֹךְ נֹאֻמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנְּאֻמָּן בְּכָל דְּבָרָיו:

רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלובת נפש תושיע ותשמח במהרה
במינו. פרוך אתה יי. משמח ציון בכניה:

שמחנו, יי אלהינו, באליהו הנביא עבדך, ובמלכות בית דוד משיחך,
במהרה יבוא ויגל לפנינו, על כסאו לא ישב זר, ולא ינחלו עוד
אחרים את כבודו. כי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכפה נרו לעולם ועד:
פרוך אתה יי, מגן דוד:

על התורה, ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הזה, שנתת לנו יי
אלהינו לקדשה ולמנוחה, לכבוד ולתפארת. על הכל, יי אלהינו אנחנו
מודים לך, ומברכים אותך. יתברך שמוך בפי כל חי תמיד לעולם ועד: פרוך
אתה יי, מקדש השבת:

עטרת מרים

ח הדבר אשר יהיה אלי'רמיהו מאת יהוה בשנת השביעית למלכות צדקיהו אחרי כרת המלך צדקיהו ברית את-פלהעם אשר בירושלים
לקרא להם ולשפחות דרוך חרות: ט לשלח אל איש את-עבדו ואיש את-שפחתו העברי והעבריה הפשים לבלתי עבדכם שום איש
ביהודי אחיהו אחר שעברו שש שנים וכמשפט התורה איש: י וישמעו קבלי על עצמן כל-השירים וכל-העם אשר-באו בבית לשלח איש
את-עבדו ואיש את-שפחתו הפשים לבלתי עבדכם עוד וישמעו קבלי על עצמן גם וישלחו איש את עבדו וכו': יא וישובו אחרי-כן כי

נתחרטו וישובו חרותו אותם בחוקה
את-העבדים ואת-השפחות
אשר שלחו הפשים וכבשום
הפשים להיות להם לעבדים
ולשפחות: יב ויהי דבר-יהוה
אל-ירמיהו מאת יהוה לאמר
ויהי דבר ה' - זה הוא האמור בתחילת
הענין מדבר אשר תהי וכו' ולפי שארבו
הדברים חור לומר ויהי דבר ה':
יג כה-אמר יהוה אלהי ישראל
אנכי פרתי ברית על כל המצות
בכללן את-אבותיכם במעמד הר
סיני ביום בעת הוצאי אותם
ממצר מצרים מבית עבדים
לאמר: יד מקץ שבע שנים לזמי
עבודתו תשלחו איש את-אחיו
העברי אשר-ימכר לך ועבדך
שש שנים ושלחתו חפשי
מעמך תחילת שנה השביעית ולא-
שמעו אבותיכם אלי ולא המו

הפטרה לפרשת משפטים לשמו"ת

שי למורא

ח) לקרא להם, לעבדים ולשפחות

העבריים. ט) ביהודי אחיהו איש,

כמו "איש ביהודי אחיהו".

ביומיה פרק לד

לד ח הדבר אשר יהיה אלי'רמיהו מאת

יהוה אחרי כרת המלך צדקיהו ברית את-פלהעם אשר בירושלים
לקרא להם דרוך: ט לשלח איש את-עבדו ואיש את-שפחתו העברי
והעבריה הפשים לבלתי עבדכם ביהודי אחיהו איש: י וישמעו
כל-השירים וכל-העם אשר-באו בבית לשלח איש את-עבדו ואיש
את-שפחתו הפשים לבלתי עבדכם עוד וישמעו וישלחו: יא וישובו
אחרי-כן וישובו את-העבדים ואת-השפחות אשר שלחו הפשים
וכבשום לעבדים ולשפחות: יב ויהי דבר-יהוה אל-ירמיהו מאת יהוה
לאמר: יג כה-אמר יהוה אלהי ישראל אנכי פרתי ברית את-אבותיכם
ביום הוצאי אותם ממצרים מבית עבדים לאמר: יד מקץ שבע
שנים תשלחו איש את-אחיו העברי אשר-ימכר לך ועבדך שש שנים ושלחתו חפשי מעמך

עטרת מרים

אֶת־אֲנֹכִים לְשִׁמּוֹעַ אֵל הַמִּצְוָה הַזֹּאת וְחַלְלוּהָ: מִזֶּה וּתְשַׁבְּבוּ אֹתָם שְׂבַתָּם בְּחַשׁוֹבָה הַיּוֹם וּתַעֲשׂוּ אֶת־הַיִּשְׁרָאֵל בְּעֵינַי לְקַרְא דְרוֹר אִישׁ לְרַעְהוּ לְעַבְדוֹ הַעֲבִיר וּתְכַרְתּוּ בְרִית לִפְנֵי בְּרִית אֶשְׁר־נִקְרָא שְׁמִי עָלָיו: מִזֶּה וּתְשַׁבְּבוּ וּתְחַלְלוּ אֶת־שְׁמִי בְּעַבְרְכֶם עַל שְׂבֻעַת הַבְּרִית וּתְשַׁבְּבוּ וּתְחַתְּרֶם אֲלֵיכֶם אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחָתוֹ אֶשְׁר־שִׁלַּחְתֶּם חֲפָזִים לְנַפְשָׁם וּתְכַבְּשׁוּ אֹתָם וּתְפַשְׁתֶּם בָּהֶם בְּחֻקָּה לְהוֹיֹת לָכֶם לְעַבְדִּים וּלְשִׁפְחוֹת: יוֹ לִכְן כִּהֲדַאֲמֵר יְהוָה אִתְּם לֹא־שְׁמַעְתֶּם אֵלַי לְקַרְא דְרוֹר אִישׁ לְאֶחָיו וְאִישׁ לְרַעְהוּ הִנְנִי קֹרֵא לָכֶם דְרוֹר מֵאִתִּי וְלֹא אֶתִּיתָ עוֹד אֲדוֹן עֲלֵיכֶם לְהַצִּיל אֶתְּכֶם וּתְהִיוּ מוֹפְקִים נְאֻם־

יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְאֶת־הַדְּבָר אֲלֵי־הַדְּבָר וְאֵל־הַרְעֵב וּנְתַתִּי אֶתְּכֶם לְזַעֲוָה לְכָל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ פִּלְסִים וְחִרְדוֹ אֶתְכֶם: יח וְנָתַתִּי אֶת־הָאֲנָשִׁים הַעֲבָרִים אֶת־בְּרִיתִי אֲשֶׁר לֹא־הִקְיִמוּ אֶת־דְּבָרֵי הַבְּרִית כִּשְׁחֻדוֹ וּכְבָשׁוּם אֲשֶׁר כָּרְתוּ לִפְנֵי הַעֲגֹל לְמִרְדּוֹ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר כָּרְתוּ לְשָׁנִים לְשָׁנֵי חֲלָקִים וַיַּעֲבְרוּ בֵּין בְּתָרְיוֹ כִּי כֵן הָיָה דְרוֹר מִרְמֵי בְרִית: יט וְהֵם שָׂרֵי יְהוּדָה וְשָׂרֵי יְרוּשָׁלַיִם הַפְּרָסִים וְהַכְּהֵנִים וְכָל עַם הָאָרֶץ הַעֲבָרִים בֵּין בְּתָרֵי הַעֲגֹל: יח וְנָתַתִּי אוֹתָם בְּיַד אוֹיְבֵיהֶם וּבְיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וְהִיתָה נְבִלְתָם לְמֹאכַל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבַהֲמַת הָאָרֶץ כִּי לֹא יִקְרְבוּ עַל כִּי יִרְבוּ מֵאִד: כא וְאֶת־צִדְקָתוֹ מִלְדֵי־יְהוּדָה וְאֶת־שָׂרָיו אֶתֵּן בְּיַד אוֹיְבֵיהֶם וּבְיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וּבְיַד חֵיל מִלְדֵי כָּל־הַם הָאוֹיְבִים וּמְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם הַעֲלִים מֵעֵלְיֶכֶם אֲשֶׁר נִסְתַּלְקוּ מֵעֲלֵיכֶם בְּשִׁמְעֶם שְׂבָאוֹ מִצָּרִים לְעוֹד לָכֶם (ירמיה לז): כב הִנְנִי מִצְוָה אֶעִיר לָכֶם נְאֻם־יְהוָה וְהִשְׁבַּתִּים אֵל־הָעִיר הַזֹּאת אֲשֶׁר לָפָה אֵת חֵיל מִלְדֵי כָּל וְנִלְחַמוּ עֲלֶיהָ וּלְכַדּוּהָ וּשְׂרַפְהָ בְּאֵשׁ וְאֶת־עָרֵי יְהוּדָה אֶתֵּן שְׂמֵמָה מֵאִין יֵשֵׁב: לב כֹּה פָה אָמַר יְהוָה אֱמֵל־אֵשׁ בְּרִיתִי יוֹמָם וְלַיְלָה חֲקוֹת שָׁמַיִם וְאָרֶץ לֹא־שְׁמַתִּי: כו גַּם־זָרַע יַעֲקֹב וְדוֹד עַבְדִּי אֲמָאִם מִקַּחַת מִזְרַעוֹ מִשְׁלִים אֶל־זָרַע אַבְרָהָם יִשְׁחַק וַיַּעֲקֹב בִּי־

וְלֹא־שְׁמַעוּ אֲבוֹתֵיכֶם אֵלַי וְלֹא הָטוּ אֶת־אֲנֹכִים: טו וּתְשַׁבְּבוּ אֹתָם הַיּוֹם וּתַעֲשׂוּ אֶת־הַיִּשְׁרָאֵל בְּעֵינַי לְקַרְא דְרוֹר אִישׁ לְרַעְהוּ וּתְכַרְתּוּ בְרִית לִפְנֵי בְּרִית אֶשְׁר־נִקְרָא שְׁמִי עָלָיו: טז וּתְשַׁבְּבוּ וּתְחַלְלוּ אֶת־שְׁמִי וּתְשַׁבְּבוּ אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחָתוֹ אֶשְׁר־שִׁלַּחְתֶּם חֲפָזִים לְנַפְשָׁם וּתְכַבְּשׁוּ אֹתָם לְהוֹיֹת לָכֶם לְעַבְדִּים וּלְשִׁפְחוֹת: יז לִכְן כִּהֲדַאֲמֵר יְהוָה אִתְּם לֹא־שְׁמַעְתֶּם אֵלַי לְקַרְא דְרוֹר אִישׁ לְאֶחָיו וְאִישׁ לְרַעְהוּ הִנְנִי קֹרֵא לָכֶם דְרוֹר נְאֻם־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְאֶת־הַדְּבָר וְאֵל־הַרְעֵב וּנְתַתִּי אֶתְּכֶם לְזַעֲוָה לְכָל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ: יח וְנָתַתִּי אֶת־הָאֲנָשִׁים הַעֲבָרִים אֶת־בְּרִיתִי אֲשֶׁר לֹא־הִקְיִמוּ אֶת־דְּבָרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרְתוּ לִפְנֵי הַעֲגֹל אֲשֶׁר כָּרְתוּ לְשָׁנִים וַיַּעֲבְרוּ בֵּין בְּתָרְיוֹ: יט שָׂרֵי יְהוּדָה וְשָׂרֵי יְרוּשָׁלַיִם הַפְּרָסִים וְהַכְּהֵנִים וְכָל עַם הָאָרֶץ הַעֲבָרִים בֵּין בְּתָרֵי הַעֲגֹל: כ וְנָתַתִּי אוֹתָם בְּיַד אוֹיְבֵיהֶם וּבְיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וְהִיתָה נְבִלְתָם לְמֹאכַל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבַהֲמַת הָאָרֶץ: כא וְאֶת־צִדְקָתוֹ מִלְדֵי־יְהוּדָה וְאֶת־שָׂרָיו אֶתֵּן בְּיַד אוֹיְבֵיהֶם וּבְיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וּבְיַד חֵיל מִלְדֵי כָּל־הָעֲלִים מֵעֲלֵיכֶם: כב הִנְנִי מִצְוָה נְאֻם־יְהוָה וְהִשְׁבַּתִּים אֶת־הָעִיר הַזֹּאת וְנִלְחַמוּ עֲלֶיהָ וּלְכַדּוּהָ וּשְׂרַפְהָ בְּאֵשׁ וְאֶת־עָרֵי יְהוּדָה אֶתֵּן שְׂמֵמָה מֵאִין יֵשֵׁב: לג כֹּה פָה אָמַר יְהוָה אֱמֵל־אֵשׁ בְּרִיתִי יוֹמָם וְלַיְלָה חֲקוֹת שָׁמַיִם וְאָרֶץ לֹא־שְׁמַתִּי: כו גַּם־זָרַע יַעֲקֹב וְדוֹד עַבְדִּי אֲמָאִם מִקַּחַת מִזְרַעוֹ מִשְׁלִים אֶל־זָרַע אַבְרָהָם יִשְׁחַק וַיַּעֲקֹב בִּי־אֲשִׁיב אֶת־שְׂבֻתָּם וְרַחֲמֵיהֶם:

שְׂמַתִּי שִׁיחַבְּטִלוּ חֲפוּ הַטְּבַע: אז וַיַּעֲדִי: כז גַּם־זָרַע יַעֲקֹב וְדוֹד עַבְדִּי אֲמָאִם מִקַּחַת מִזְרַעוֹ מִשְׁלִים אֶל־זָרַע אַבְרָהָם יִשְׁחַק וַיַּעֲקֹב וְרַחֲמֵיהֶם כִּמוֹ שֶׁלֹּא יִבְטַל וְעַל הַיּוֹם וְחַלְלוּהָ וְחֲקוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ, כֵּן לֹא אֲמָאִם זָרַע יַעֲקֹב וְדוֹד עַבְדִּי אֲשִׁיב אֶת־שְׂבֻתָּם אֵת כֵּן הִשְׁבִּי וְרַחֲמֵיהֶם וְאֶרְחַם עֲלֵיהֶם, אֵת הַשְׁבִּי הַמְּלוּכָה לְדַע דְרוֹר:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

תַּעֲשׂוּ: ^א (ישראל) וְעֲשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים אֲמֹתִים
 וְחֲצֵי אַרְבֵּי אַמָּה וְחֲצֵי רֹחַבּוֹ וְאֲמָה וְחֲצֵי קָמָתוֹ:
 וְצִפִּיתְתֶּם אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר מִבַּיִת וּמִחוּץ תִּצְפְּנוּ
 וְעָשִׂיתְ עָלָיו זָר זָהָב סָבִיב: ^ב וְיִצְקֶתָ לֹא אַרְבַּע
 טַבַּעֹת זָהָב וְנִתְּתָה עַל אַרְבַּע פְּעֻמָּתָיו וְשֵׁתִי
 טַבַּעֹת עַל־צִלְעוֹ הָאֶחָת וְשֵׁתִי טַבַּעֹת עַל־צִלְעוֹ
 הַשְּׁנִיית: ^ג וְעָשִׂיתְ בְּדֵי עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתְתֶּם אֹתָם
 זָהָב: ^ד וְהִבַּאתְתֶּם אֶת־הַבָּדִים בְּטַבַּעֹת עַל צִלְעֹת
 הָאֲרוֹן לְשֵׂאת אֶת־הָאֲרוֹן בָּהֶם: ^ה בְּטַבַּעֹת הָאֲרוֹן
 יִהְיוּ הַבָּדִים לֹא יִסְרוּ מִמֶּנּוּ: ^ו וְנִתְּתָ אֶל־הָאֲרוֹן
 אֶת הָעֵדוּת אֲשֶׁר אִתָּן אֱלֹהִים:

כֹּה אֵל וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ^ז דַּבֵּר
 אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ־לִי תְרוּמָה מֵאֵת כָּל־אִישׁ
 אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לָבוֹ תִּקְחוּ אֶת־תְּרוּמָתִי: ^ח וְזֹאת
 הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאֵתְכֶם זָהָב וְכֶסֶף וְנַחֲשֵׁת:
 וְתִכְלַת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים:
 וְעֹרֹת אֵילָם מְאֻדָּמִים וְעֹרֹת תְּחָשִׁים וְעֲצֵי
 שִׁטִּים: ^ט וְשֶׁמֶן לְמֹאֵר בְּשִׁמְיֵם לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה
 וְלִקְמֹרֵת הַסַּמִּים: ^י וְאֲבִי־שֵׁהָם וְאֲבִי מִלְאִים
 לְאֹפֶד וְלַחֹשֶׁן: ^{יא} וְעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנֹתַי
 בְּתוֹכְכֶם: ^{יב} כָּל־אֲשֶׁר אֲנִי מֵרְאֶה אֹתְךָ אֶת
 תְּבִנַת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת תְּבִנַת כָּל־כֵּלָיו וְכֵן

אגרות קודש

ב"ה, ט"ז שבט, תשט"ו
 ברוקלין.
 שלום וברכה!

בטח לדכוותי למותר להאריך עד כמה התענינו נשיאינו רבותינו הקי' ובפרט כ"ק מו"ח אדמו"ר - צוקללה"ה נבג"מ ז"יע בהתועדויות חסידיות וכמבואר בכ"מ בכתבים ובנדפסים, ואחת הכוונות בזה היתה להמשיך גם את אלו הנמצאים לע"ע מחוצה להדרכות החסידות והנהגותי, ואח"כ גם ללימוד תורתה, מובן שלאנשים מסוג זה צריך לדבר באותיות המתאימות לפי מצבם לע"ע ולא באותיות דשפיץ חב"ד שעלולים לדחותם ולא לקרבתם ולהמשיכם, ולא רק בנוגע לאופן הדבור כן הוא אלא גם ואדרבה עאכ"כ, בהנוגע להנהגה בענינים של מעשה. ואם דורנו שלפני זה צריכים היו להזהר בזה ראשי אנ"ש שבכל מקום ומקום וזקניהם ובאם הנהגתם היתה כדבעי לא הי' נפק"מ כ"כ אופן הנהגה של שאר אנ"ש והחסידים, הרי בימינו אלה שמביטים על החסידים, ובפרט חסידי ליובאוויטש בשבע עינים, צריך כאו"א ואפילו אלו הצעירים מששים או חמשים שנה להתנהג באופן כזה שהנהגתו תקרב גם את אלו הנמצאים חוצה ולא להיפך...

ובקשתי שיעשו מצדם ככל יכולתם להשפיע על כל המשתתפים בהתועדות שתהיי הנהגת המתועדים בדרכי נועם ודרכי שלום, ולא רק בפנימיות שלא נחשדו על כך אלא אפילו בחיצוניות ובדבוריהם שמן השפה ולחוץ, ומובטחני שימלאו בקשתי זו אליבא דנפשי, ויהי"ר שיהי' בהצלחה קרובה היינו בהגדלת מספר המשתתפים גם שלא מאנ"ש הלך וגדול.

בברכה - המחכה לבשו"ט.

לוח זמנים לשבוע פרשת משפטים - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ה) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

זמני יום ראשון ויום שבת	ניצאת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		מנחה גדולה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	אדמו"ר		מג"א		ש	א	
										ש	א	ש	א			
18:00	17:02	17:50	17:45	17:23	17:18	12:25	12:25	10:06	10:07	09:09	09:11	08:35	08:37	06:27	06:32	באר שבע (ח)
17:58	16:49	17:47	17:42	17:23	17:18	12:24	12:24	10:06	10:07	09:09	09:12	08:34	08:36	06:29	06:33	חיפה (ח)
17:58	16:45	17:48	17:43	17:26	17:20	12:23	12:23	10:04	10:06	09:08	09:10	08:33	08:35	06:26	06:31	ירושלים (ח)
18:00	16:59	17:49	17:44	17:22	17:17	12:25	12:25	10:06	10:08	09:10	09:12	08:35	08:37	06:28	06:33	תל אביב (ח)
17:56	16:48	17:42	17:33	17:07	16:58	12:39	12:38	10:30	10:32	09:38	09:42	08:53	08:57	07:11	07:20	אוסטריה, וינה (ח)
21:07	20:08	20:55	21:02	20:26	20:32	14:09	14:09	11:17	11:15	10:07	10:03	09:26	09:21	06:43	06:36	אוסטרליה, מלבורן (ק)
18:00	16:54	17:47	17:39	17:14	17:05	12:41	12:41	10:31	10:33	09:39	09:43	08:55	08:59	07:09	07:18	אוקראינה, אודסה (ח)
17:30	16:22	17:17	17:08	16:42	16:32	12:13	12:13	10:04	10:06	09:12	09:16	08:27	08:31	06:45	06:53	אוקראינה, דוניצ'ק (ח)
17:40	16:32	17:27	17:18	16:52	16:42	12:24	12:24	10:15	10:18	09:23	09:28	08:38	08:42	06:57	07:06	אוקראינה, דניפרופטרובסק (ח)
18:04	16:54	17:50	17:40	17:13	17:03	12:50	12:49	10:42	10:45	09:51	09:56	09:04	09:08	07:26	07:36	אוקראינה, ז'יטומיר (ח)
17:56	16:46	17:42	17:32	17:05	16:55	12:42	12:42	10:35	10:38	09:44	09:49	08:57	09:01	07:20	07:29	אוקראינה, קייב (ח)
18:48	17:53	18:39	18:35	18:14	18:10	13:07	13:06	10:45	10:45	09:46	09:48	09:14	09:15	07:00	07:03	ארה"ב אמריקות, אבו דאבי (ח)
18:28	17:23	18:15	18:07	17:45	17:36	13:07	13:07	10:56	10:59	10:04	10:07	09:21	09:24	07:33	07:41	איטליה, מילאנו (ח)
19:04	18:14	18:55	18:55	18:32	18:32	12:59	12:58	10:27	10:27	09:24	09:24	08:55	08:54	06:25	06:24	אקוודור, קיטו (ח)
20:32	19:36	20:21	20:27	19:54	19:59	13:42	13:42	10:53	10:50	09:43	09:40	09:05	09:01	06:23	06:17	ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)
21:40	20:39	21:27	21:35	20:55	21:02	14:34	14:34	11:40	11:38	10:29	10:25	09:45	09:40	07:03	06:55	ארגנטינה, בריליונה (ח)
18:18	17:18	18:07	18:00	17:37	17:30	12:51	12:50	10:35	10:37	09:41	09:44	09:03	09:05	07:05	07:11	ארה"ב, בולטימור (ח)
18:06	17:05	17:54	17:47	17:24	17:17	12:40	12:40	10:26	10:28	09:31	09:34	08:52	08:55	06:56	07:03	ארה"ב, ברוקלין (ח)
18:06	17:05	17:55	17:48	17:24	17:17	12:40	12:40	10:26	10:28	09:32	09:35	08:53	08:55	06:57	07:04	ארה"ב, גריס סיטי (ח)
18:41	17:38	18:29	18:21	17:58	17:50	13:16	13:16	11:03	11:05	10:09	10:13	09:29	09:32	07:36	07:43	ארה"ב, דטרויט (ח)
18:42	17:47	18:32	18:28	18:07	18:02	13:06	13:05	10:46	10:47	09:49	09:51	09:15	09:16	07:05	07:10	ארה"ב, הווסטון (ח)
18:09	17:12	17:59	17:53	17:31	17:25	12:36	12:36	10:18	10:20	09:22	09:24	08:47	08:49	06:42	06:47	ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)
18:46	17:52	18:36	18:32	18:11	18:07	13:05	13:05	10:43	10:44	09:45	09:47	09:13	09:14	07:00	07:03	ארה"ב, מיאמי (ח)
18:01	17:00	17:49	17:42	17:19	17:11	12:36	12:36	10:22	10:24	09:28	09:31	08:48	08:51	06:53	07:00	ארה"ב, ניו הייבן (ח)
18:30	17:29	18:19	18:12	17:49	17:41	13:04	13:04	10:50	10:52	09:55	09:58	09:16	09:19	07:20	07:27	ארה"ב, פיטסבורג (ח)
17:59	16:57	17:48	17:40	17:17	17:09	12:35	12:34	10:21	10:23	09:27	09:30	08:47	08:50	06:53	07:00	ארה"ב, שיקגו (ח)
19:41	18:50	19:32	19:34	19:08	19:10	13:19	13:18	10:40	10:39	09:34	09:33	09:03	09:01	06:26	06:23	בוליביה, לה-פס (ח)
18:39	17:28	18:25	18:15	17:48	17:37	13:27	13:26	11:20	11:23	10:29	10:34	09:41	09:45	08:06	08:16	בלגיה, אנטוורפן (ח)
18:40	17:29	18:26	18:16	17:49	17:38	13:27	13:26	11:20	11:23	10:29	10:34	09:41	09:46	08:05	08:15	בלגיה, בריסל (ח)
19:25	18:33	19:15	19:19	18:55	18:58	12:53	12:53	10:11	10:09	09:04	09:02	08:31	08:28	05:51	05:47	ברזיל, סאן פאולו (ח)
19:12	18:20	19:02	19:06	18:37	18:40	12:41	12:41	09:59	09:58	08:52	08:50	08:19	08:17	05:40	05:36	ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)
17:57	16:48	17:43	17:33	17:07	16:56	12:45	12:44	10:38	10:41	09:48	09:53	08:59	09:04	07:25	07:35	בריטניה, לונדון (ח)
18:03	16:51	17:48	17:37	17:08	16:56	12:53	12:53	10:49	10:52	09:59	10:04	09:08	09:13	07:39	07:50	בריטניה, מנצ'סטר (ח)
18:02	16:49	17:47	17:36	17:10	16:59	12:51	12:50	10:45	10:49	09:55	10:00	09:06	09:10	07:34	07:44	גרמניה, ברלין (ח)
18:24	17:14	18:10	18:00	17:34	17:23	13:10	13:09	11:02	11:05	10:11	10:16	09:24	09:28	07:46	07:56	גרמניה, פרנקפורט (ח)
19:30	18:37	19:20	19:24	19:01	19:05	12:54	12:54	10:10	10:09	09:03	09:00	08:28	08:26	05:48	05:44	דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)
19:09	18:17	19:00	18:57	18:36	18:33	13:23	13:22	10:58	10:59	09:59	10:00	09:28	09:29	07:10	07:12	הודו, מומבאי (ח)
19:06	18:14	18:57	18:54	18:33	18:30	13:19	13:18	10:54	10:55	09:55	09:56	09:24	09:25	07:05	07:07	הודו, פונה (ח)
17:46	16:39	17:32	17:24	16:58	16:49	12:28	12:28	10:18	10:21	09:26	09:30	08:42	08:45	06:58	07:07	הונגריה, בודפשט (ח)

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		ניצת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
טורקיה, איסטנבול (ח)	07:02	07:09	09:00	08:57	09:40	09:36	10:33	10:31	12:44	12:45	17:51	17:58	17:08	18:10
יוון, אתונה (ח)	07:21	07:27	09:23	09:21	10:01	09:59	10:55	10:54	13:09	13:09	17:58	18:20	17:38	18:38
מולדובה, קישינב (ח)	07:18	07:27	09:06	09:03	09:51	09:47	10:41	10:39	12:48	12:49	17:11	17:20	17:01	18:07
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	07:07	07:10	09:26	09:26	09:58	09:57	10:56	10:56	13:20	13:20	18:30	18:33	18:15	19:07
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ (ח)	05:47	05:38	08:20	08:26	09:09	09:13	10:22	10:24	13:19	13:18	19:48	19:39	19:23	20:26
נפאל, קטמנדו (ח)	06:45	06:49	08:58	08:57	09:31	09:30	10:28	10:27	12:47	12:48	17:46	17:51	17:32	18:26
סין, בייג'ין (ח)	07:14	07:21	09:13	09:11	09:52	09:49	10:46	10:44	12:58	12:58	17:36	17:43	17:22	18:25
סינגפור, סינגפור (ח)	07:17	07:16	09:46	09:46	10:15	10:16	11:18	11:18	13:49	13:49	19:20	19:21	19:03	19:53
פולין, ורשא (ח)	07:02	07:13	08:40	08:35	09:30	09:24	10:18	10:14	12:20	12:20	16:39	16:27	16:19	17:32
פרו, לימה (ח)	06:06	06:04	08:40	08:42	09:11	09:12	10:16	10:17	12:54	12:54	18:40	18:38	18:21	19:11
צרפת, ליון (ח)	07:51	07:59	09:42	09:38	10:25	10:21	11:16	11:14	13:25	13:25	17:50	17:59	17:40	18:45
צרפת, פריז (ח)	08:08	08:17	09:53	09:49	10:39	10:35	11:29	11:26	13:35	13:35	17:54	18:04	17:42	18:51
קולומביה, בוגוטה (ח)	06:12	06:12	08:40	08:40	09:09	09:09	10:11	10:11	12:41	12:40	18:08	18:09	17:51	18:41
קנדה, טורונטו (ח)	07:24	07:31	09:18	09:15	09:59	09:56	10:51	10:49	13:01	13:02	17:35	17:43	17:21	18:24
קנדה, מונטריאול (ח)	07:04	07:12	08:55	08:52	09:38	09:34	10:30	10:27	12:38	12:38	17:06	17:15	16:54	17:59
קפריסין, לינקה (ח)	06:37	06:42	08:43	08:40	09:19	09:16	10:14	10:12	12:29	12:30	17:17	17:23	17:04	18:01
רוסיה, לובבאוויטש (ח)	08:30	08:42	10:01	09:56	10:54	10:48	11:41	11:37	13:40	13:40	17:39	17:51	17:31	18:48
רוסיה, מוסקבה (ח)	08:07	08:19	09:34	09:29	10:29	10:23	11:15	11:12	13:13	13:14	17:12	17:25	17:02	18:20
רוסיה, רוסובט על-הדון (ח)	07:35	07:44	09:23	09:19	10:07	10:03	10:58	10:55	13:05	13:05	17:36	17:27	17:17	18:23
שווייץ, ציריך (ח)	07:40	07:49	09:28	09:24	10:12	10:08	11:03	11:00	13:10	13:10	17:36	17:45	17:21	18:28
תאילנד, בנגמוק (ח)	06:43	06:45	09:06	09:06	09:37	09:36	10:36	10:36	13:02	13:02	18:19	18:22	18:03	18:54

(* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מולה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התועודויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגו הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בכל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעדנו לשלום ותדריךנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז הפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל-אויב ואורב ולסמים וחיזות רעות בדרך ומכל-פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל-פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרה בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבניב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Biurim.co.il | Otzar770.com | Chasidut.tv | Lahak.org

הרשמה כמנויים
לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמודות נדרים פלוס

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.

שולם

1949

תל אביב